

Published under the authority of Punjab Vidhan Sabha and printed by the Controller, Printing & Stationery, Punjab, Chandigarh.

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES

1962

(March-April-May Session)

Vol. I Nos. 33-39

(PART IV)

Dated :

8 th May, 1962.
9 th May, 1962
14 May, 1962.
15th May, 1962
16th May, 1962
17th May, 1962
18th May, 1962.

Punjab Vidhan Sabha Debates

8th May, 1962

Vol. I—No. 33

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Tuesday, the 8th May, 1962

Price : Rs. 6.10 nP.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I, NO. 33

DATED THE 8TH MAY, 1962

Read	*for*	*on page*	*line*
public	puublic	(33)3	23
ਕਾਮਰੇਡ	ਕਾਮੇਡ	(33)66	1
the	he	(33)76	2nd from below
ਤੋਂ	ੜੋਂ	(33)79	5
के	क	(33)79	9
meted	neted	(33)86	9
Assessment	Assesment	(33)88	5
true	rue	(33)90	5
न	नैं	(33)91	6
होता	सोता	(33)92	8
ਦੇ	ਤੇ ,	(33)94	26
ਮੁਤਾਲਿਕ	ਮੁਤੱਲਿਕ	(33)94	27
ਦੀ	ਵੀ	(33)96	7th from below
delete the word	'ਨੂੰ'	(33)99	12
ਮੁਤਾਲਿਕ	ਮਤਲਿਕ	(33)100	17, 19
Delete the word	'ਦੇ'	(33)103	16
ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ	ਕਅਰਜ਼ ਰਨੀ	(33)104	10th from below
ਧੜੇਬੰਦੀ	ਥੜੇਬੰਦੀ	(33)105	6th from below
छुट्टी	छुटी	(33)117	17
जाती	जाथी	(33)117	8th from below
थी	भी	(33)117	8th from below

read	*for*	*on page*	*line*
कि	के	(33)117	8th from below
ਚੜ੍ਹ	ਚੜ	(33)121	5th from below
इस	इह	(33)123	7th from below
ਸਾਹਿਬਾ	ਸਾਹਿਬਾਂ	(33)136	9

PUNJAB VIDHAN SABHA

Tuesday, the 8th May, 1962

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, Chandigarh, at 8.00 *a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Prabodh Chandra) in the Chair*

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

DRAMATIC PERFORMANCES ETC., ORGANISED BY THE PUBLIC RELATIONS DEPARTMENT IN AMRITSAR DISTRICT

*92. **Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Chief Minister be pleased to state the names of places where dramatic performances, film shows and public meetings were organised by the Public Relations Department in district Amritsar during the months of December, 1961, January, 1962 and February, 1962 together with the details of expenditure incurred on each of the said items, villagewise ?

Sardar Gulab Singh (Chief Parliamentary Secretary) : Three statements giving the required information regarding :—

(i) Names of places where drama shows were held during the months of December, 1961, January and February 1962, with amount of expenditure incurred.

(ii) Names of places where film shows were held during the months of December, 1961, January and February, 1962, with amount of expenditure incurred; and

(iii) Names of places where public meetings were held during the months of December, 1961, January and February, 1962, with amount of expenditure incurred,

are placed on the Table of the House.

[Chief Parliamentary Secretary]

STATEMENT I

Drama shows held during the months of December, 1961 January and February, 1962

Name of Village	*Expenditure*	*Name of Village*	*Expenditure*
December, 1961—	Rs		Rs
Guru-ka-Bagh ..	..	Rajasansi ..	..
Dhotian ..	..	Soian ..	..
Rodala ..	..	Rasulpur ..	..
Bhullar ..	..	Buttar ..	..
Sarhali ..	..	Dinewal ..	..
Thoba ..	..	Chungh ..	..
Bhinder ..	..	Nawanpind ..	..
Shahpur ..	..	Jassar ..	..
Talwandi Sepoi ..	..	February, 1962—	
Khiala ..	..	Valtoha ..	..
Kalekee ..	..	Chohla Sahib ..	..
January, 1962—		Tarsikka ..	..
Mananwala ..	..	Wadala Jauhal ..	..
Gilwaligate, Amritsar ..	..	Sairon Bagha ..	..
Barar ..	..	B. Block, Rly.Qrs.Amritsar	..
Vaironwal ..	..	Harsa Chhina ..	..
Wadala ..	..	Karampura, Amritsar ..	..
Saihnewali ..	..	Sialka ..	..
Sarangdev ..	..	Jaura ..	..
Kot Khalsa ..	..	Bundala ..	..
Bhure Asal ..	..	Vallah ..	..
Khemkaran ..	..	Jhander ..	..

STATEMENT II

Film shows held during the months of December, 1961, January and February, 1962

Name of Village	*Expenditure*	*Name of Village*	*Expenditure*
December, 1961—	Rs	Town Hall, Amritsar ..	Rs ..
Sarhali ..	..	Khawala ..	..
Jhabal ..	..	Bhikhiwind ..	..

Name of Village		Expenditure Rs	Name of Village		Expenditure Rs
January, 1962—					
Sathiala	..	..	Ajnala	...	..
Kot Budha	..	..	Kohrka	...	..
Gandiwind	..	..	Temperence Hall, Amritsar		..
Gate Hakiman, Amritsar	..	..	Tung Wala	..	..
Kt. Baghian, Amritsar	..	..	Gagomahal	..	..
Fatehgarh Sukarchakian	..	..	Majitha	..	..
Jaura	..	..	Nag Kalan	..	..
Goindwal	..		P.B.N.H/School, Amritsar		..
Kt.Shersingh, Amritsar	..	6·25	B. Block, Rly. Qrs., Amritsar		..
Thatta	..	..	Chhina Bidhichand	..	..
Awan	..	..	Muchhal	..	..
February, 1962— Waring	..	..	Jahangir	..	..

STATEMENT III

List of villages in which the meetings were held in the months of December, 1961 January, and February, 1962.

Under the column expenditure, the amount spent for normal working such as petrol for vehicles, use of departmental equipment and T.A. and D.A. to the staff has not been included. Only the expenditure incurred over and above the same i.e. on voluntary speakers and erection of stage etc., has been mentioned:—

Puublic meetings held in the month of December, 1961

Name of Village		Expenditure Rs	Name of Village		Expenditure Rs
Butala	..	..	Jamalpur	..	..
Sultanwind	..	..	Thatha	..	..
Khalchian	..	..	Pakhupura	..	..
Khidowali	..	..	Muradpur	..	..
Shivnagar, Amritsar	..	..	Kalah	..	..
Abadibawa Isherdass, Amritsar		..	Burj	..	..
Jandiwali, St. Amritsar	..	..	Sursingh	..	..
Ramdass	..	..	Nathupur	..	..
Sangatpura	..	..	Kirhi Shahi	..	..
Chhidan	..	..	Nathoke	..	..
Bajwa	..	..	Tur	..	..
Tarpal	..	..	Dhotian	..	..

[Chief Parliamentary Secretary]

STATEMENT III—CONTD

Name of Village	*Expenditure* Rs	*Name of Village*	*Expenditure* Rs
Pathig round A.S-r. ..	214·00	Gondwal ..	..
Leharke ..	..	Pathi ground, Amritsar ..	..
Rayya ..	..	Goindwal, Amritsar ..	..
Rodu Mohhalla, Tarn Taran	..	Sharifpura, Amritsar ..	..
Near Durgiana Mandir	..	Jagdevkalan ..	25·00
Raja Sansi ..	..	Company Bagh, Amritsar ..	..
Machi Nangal ..	..	Gate Hakiman ..	..
Boparai Kalan ..	..	Jhander ..	25·00
Chaharpur ..	..	Hair ..	..
Ubhoke ..	..	Mehta ..	..
Sharyali ..	..	Warpal ..	..
Kirhian ..	..	Putlighar, Amritsar ..	..
Kaler ..	..	Nowshehra ..	..
Chooslewarh ..	..	Railway Coly. ..	..
Gogobua ..	..	Model Town, Amritsar ..	..
Maloowal ..	..	Bagga ..	..
Darapur ..	..	Chak Sikander ..	..
Pandori ..	..	Dadney ..	..
Jamarai (Lehra Sahib) ..	..	Gharka ..	..
Pathi ground, Amritsar ..	..	Kadhi ..	..
Hussainpura, Amritsar ..	..	Bhucharkalan ..	..
Sharifpura, Amritsar ..	..	Saidpur ..	..
Kesri Bagh, Amritsar ..	..	Chola Sahib ..	..
Dehra Sahib ..	30·00	Sirhauli ..	..
Gopalnagar, Amritsar ..	..	Katra Suffaid, Amritsar ..	..
Dhoolka ..	..	Lawrance Road, Amritsar ..	..
Bullarhwal ..	..	Lahori Gate, Amritsar ..	..
Kelar ..	..	Dayanand Nagar ..	..
Dahoorian ..	..		
Pragpur ..	..	Khatrai Kalan ..	35·00
Dehra Sahib ..	..		
Near Baba Budha Sahib ..	..	Gilwali ..	..
Chola ..	..	Wanchri ..	..
Chicha ..	..	Lawrance Road, Amritsar ..	..
Verowal ..	..	Sairon ..	..

Name of Village		*Expenditure* Rs	*Name of Village*		*Expenditure* Rs
Inside Hakiman Gate, Amritsar		..	Amritsar	..	..
Guruka Mohal	..	..	Amritsar	..	..
Raja Sansi	..	..	Amritsar		..
Ghokewali	..	..	Amritsar		..
Thatha	..	..	Chhapian Wali	..	..
Akbarpur	..	..	Usman	..	..
Taran Tarn	..	..	Tarn Taran	..	..
Boparai	..	..	Amritsar	..	..
Bhuchar Khurd	..	..	Amritsar	..	..
Bhagwanpur	..	..	Amritsar	..	..
Klohwala	..	..	Thoba	..	..
Biharipur	..	..	Khutrai Khurd		..
Sirhauli	..	..	Chogawan	..	..
Katra Karam Singh, Amritsar		..	Terha Kalan	..	..
Barahamnagar, Amritsar	..	..	Fatehgarh	..	..
Misri Bazar, Amritsar	..	..	Ladhor	..	..
Gowalmandi, Amritsar	..	..	Narnoo	..	..
Marari Kalan	..	65·00	Raniwala	..	..
Guru Ka Bagh	..	88·00	Bacharai	..	..
Baba Bakala	..	45·00	Sangran	..	..
Bundala	..	..	Dodo	..	..
Tarn Taran	..	..	Narli	..	..
Amritsar	..	..	Jathaur	..	..
Amritsar	..	..	Hothian	..	..
Amritsar	..	..	Patti	..	..
Harsa Chhina	..	..	Sohal	..	..
Manakpur	..	..	Amritsar		..
Chola Sahib	..	..	Amritsar	..	..
Tarn Taran	..	..	Amrtisar		..
Kot Sohian	..	..	Saidoke	..	..
Khero	..	..	Jabowal	..	..
Pindian	..	..	Amritsar	..	..
Dhunda	..	..	Amritsar	..	..
Patti	..	.. —			

[Chief Parliamentary Secretary]

Name of Village		Expenditure Rs
Malikpur	..	..
Lashkrinangal		..
Jhanjoti	..	..
Kamalpura	..	..
Makhanwandi	..	..
Makhi	..	..
Gujarpura	..	..
Shaheed	..	..
Chhapa	..	..
Bhalwanke	..	..
Kals	..	..
Bhuchar Khurd	..	..
Pyingli	..	..
Amritsar	..	..
Amritsar	..	..
Amritsar	..	..
Amritsar		..
Choong	..	..
Awan	..	..
Kohali	..	..
Anayatpur	..	..
Pathanian	..	..
Sarhali Kalan	..	..
Dayalpura	..	..
Dubli	..	..
Darajke	..	..
Khalra	..	..
Amritsar	..	..
Amritsar	..	..
Amritsar	..	..
Amritsar	..	..
Amritsar	..	..
Majitha	..	..

Name of Village		Expenditure Rs
Kotli Sakayan	..	..
Raja Sansi	..	..
Botarhi	..	..
Shahbazpur	..	..
Dhotian	..	..
Mughal Chak	..	..
Bhikhiwind	..	..
Bhussai	..	..
Nawanpind	..	..
Amritsar	..	..
Amritsar	..	..
Amritsar	..	..
Amritsar	..	..
Amritsar	..	82·00
Dhotian	..	125·00
Jalal	..	..
Narayangarh	..	..
Amritsar	..	..
Amritsar	..	..
Amritsar	..	..
Budha Thoh	..	..
Ghukewai	..	..
Sorhian	..	..
Kalhomahal	..	..
Buanangli	..	..
Chheharta	..	..
Kamalpur	..	..
Sehndra	..	..
Talwandi	..	..
Sohal	..	..
Morinobad	..	..
Burj	..	..
Kawan	..	..

Name of Village		Expenditure Rs	Name of Village		Expenditure Rs
Amritsar	..	..	Bonalipur	..	..
Amritsar	..	..	Bengla	..	..
Dhotian	..	..	Mari Thohwali	..	..
Mohalla Lab Garh	..	..	Khawaspur	..	..
Akalgarh	..	..	Kalsian	..	..
Amritsar	..	..	Patti	..	..
Amritsar	..	..	Kairon	..	..
Amritsar	..	..	Tarn Taran	..	..
Bhoma	..	..	Amritsar	..	..
Khapatgarh	..	..	Amritsar	..	..
Bhullar	..	..	Amritsar	..	..
Wachhoa	..	..	Khalchian	..	45.00
Wogopur	..	..	Ajnala	..	45.00
Pakhoke	..	..	Kot Khalsa	..	..
Talwandi Suba Singh	..	..	Lehla	..	..
Thathi	..	..	Amritsar	..	..
Mari Nodh Singh	..	..	Amritsar	..	..
Makowal	..	..	Bhagtanwala	..	..
Goindwal	..	..	Saihansara Kalan	..	..
Kot Mohammed Khan	..	..	Raja Sansi	..	..
Amritsar	..	..	Mehta	..	..
Amritsar	..	..	Tarn Taran	..	..
Amritsar	..	..	Mooso	..	..
Amritsar	..		Rodala	..	1.00
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Saihansara Khurd	..	..	Raja Sansi	..	..
Dhadra	..	..	Naushera Panuan	..	..
Mehta	..	..	Chak Sikanoor	..	..
Maloowal	..	..	Kamboh	..	..
Ram Rauni	..	..	Bhikhiwind	..	..
Doblian	..	..	Tarn Taran	..	..
Barahmpura	..	..	Kholoh	..	..

[Chief Parliamentary Secretary]

Name of Village		*Expenditure* Rs	*Name of Village*		*Expenditure* Rs
Kot Mohammed Khan	..	..	Dhariwal	..	..
Amritsar	..	..	Bhaina	..	..
Amritsar	..	..	Bhainso Bhattar Bhaike	..	..
Amritsar	..	..	Jhandor	..	..
Khalchian	..	..	Patti	..	..
Jhandoke	..	10.00	Gandiwind	..	..
Tarsikka	..	152.00	Poole	..	..
Jalalusman	..	20.00	Attari	..	..
Kathunangal	..	25.00	Bhair	..	..
Kot Khaira	..	..	Burj Raiko	..	..
Matia	..	..	Amritsar	..	..
Joha Khurd	..	..	Amritsar	..	..
Chowdhriwala	..	..	Amritsar	..	
Jiobala	..	..	Amritsar	..	..
Su bhraon	..	..	Sarhali	..	216.00
Pauwind	..	..	Bhathiko	..	27.00
Bhakna Kalan	..	..	Nawanpind	..	25.00
Bhojian	..	..	Rayya	..	..
Suhawa	..	..	Gopalpura	..	..
Barahampur	..	..	Naushera	..	..
Patti	..	..	Tarn Taran	..	..
Khanpur	..	10.00	Amritsar	..	..
Patti	..	100.00	Amritsar	..	..
Mehta	..	20.00	Thoba	..	..
Harsa Chhina	..	70.00	Khayala	..	..
Mebhlanwala	..	35.00	Mahar	..	..
Adliwala	..	25.00	Jasraur	..	..
Kohatwaind	..	..	Ghurkwind	..	..
Tarsikka	..	..	Bhattal Saija Singh	..	..
Amritsar	..	..	Thathi	..	..
Amritsar	..	..	Patti	..	..
Kotli Sakka	..	..	Kasol	..	..

Name of Village	*Expenditure* Rs	*Name of Village*	*Expenditure* Rs
Hoshiarnagar	..	Singhpura	..
Dhunda	..	Amritsar	..
Soron	10.00	Amritsar	..
Sarhali	350.00	Amritsar	..
Dhardev	20.00	Amritsar	..
Kila Dhilwan	10.00	Thoba	15.00
Jasraur	14.00	Talwandi	..
Boparai	95.00	Sanhsahib	..
Ranewali	10.00	Tapabath	..
Khankot	..	Kot Mohammed Khan	..
Naushera	..	Kot Dharam Chand Kalan	..
Amritsar	..	Noshta	..
Amritsar	..	Amritsar	..
Amritsar	..	Amritsar	..
Othian	..	Amritsar	..
Fatehpur Sogha	..	Amritsar	..
Folohke	..	Amritsar	10.00
Dhand	..	Patti	5.50
Faxandepur	..	Sultanwind	4.75
Bhainoo Rajputan	..	Udhoke	45.00
Goindwal	..	Nawanpind	10.00
Amritsar	..	Thoba	128.00
Amritsar	..	Rayya	..
Amritsar	..	Bhindri	..
Amritsar	..	Jhabhal	..
Sarhali	292.25	Amritsar	..
Makhanwindi	10.00	Amritsar	..
Bhindi Saydan	14.00	Amritsar	..
Adliwala	10.00	Amritsar	..
Kaloke	10.00	Amritsar	..
Khajala	..	Chogawan	..
Sultanwind	..	Shahkot	..
Sadaur jada	..	Baghrarhi	..
Amritsar	..	Tanda	..

[Chief Parliamentary Secretary]

Name of Village	*Expenditure* Rs
Johal Raj Singh	..
Johar Singhwala	..
Kot Dharam chand Khurd	..
Baler	..
Darajke	..
Lalpura	..
Waraich	10.00
Udhonangal	20.00
Bulara	10.00
Bholapind	50.00
Chogawan	118.00
Majitha	27.00
Maloonangal	10.00
Shahpur	..
Doburjee	..
Bundala	..
Amritsar	..
Amritsar	..
Amritsar	..
Bhitowad	..
Kuralian	..
Shahpur	..
Khara	..
Saidpur	..
Padhri	..
Jamarai	..
Saido	..
Bhojian	..
Bainka	..
Baghrhian	..
Wayin Puin	..
Sakhiro	...
Kairon	..
Rayya	2.50
Sultanwind	25.00
Noney	..
Raja Sansi	..
Doojowal	
Cheema	
Meerpur	..
Soga	..
Biharipur	..
Nabipur	..
Chohla Sahib	..
Amritsar	..
Amritsar	..
Amritsar	..
Amritsar	..
Amritsar	..
Amritsar	..
Mattewal	25·00
Ramdas	25·00
Khankot	...
Bhattike	..
Amritsar	...
Amritsar	..
Amritsar	..
Amritsar	..
Chogawan	90·00
Khanowal	...
Marhana	..
Huro	..
Tur	..
Roshiana	..
Heir	...

Name of Village	Expenditure Rs	Name of Village	Expenditure Rs
Khaspur	..	Kathu Nangal	..
Dhun	..	Panjwar	..
Gandiwind	..	Amritsar	..
Bhikhiwind	..	Amritsar	..
Amritsar	..	Kotli Sakkian	10·00
Amritsar	..	Madhoke	..
Amritsar	..	Karhial	..
Rayya	..	Thathian Mahantan	..
Bhai Adli	75·00	Kamboh Dhaiwala	..
Muchhal	27·00	Kalah	..
Saidpura	20·00	Panjwar	..
Talwandi Sepoy	66·00	Bhikhiwind	..
Maqboolpura	..	Sarai Amanant Khan	..
Mehsampur Kalan	..	Amritsar	..
Rampur	..	Amritsar	..
Amritsar	..	Chogawan	..
Amritsar	..	Chohla Sahib	..
Amritsar	..	Amritsar	..
Thatha	..	Amritsar	..
Adliwala	..	Gaziwal	10·00
Sheikh Bhatti	..	Kairon	174·00
Khabe Rajputan	..	Amritsar	30·00
Shishrowal	..	Wadala Johal	25·00
Cholah Sahib	..	Akalgarh Dhapai	10·00
Bhujran Wala	..	Kandiali	35·00
Bhagwanpura	..	Chawinda Devi	..
Manakpura	..	Sathiala	..
Gorkha	..	Jharu Nangal	..
Amritsar	10·00	Jhabhal	..
Moose	70·00	Amritsar	..
Tangra	27·00	Amritsar	..
Rasulpur	10·00	Amritsar	..
Sheikh Bhatti	14·00	Khiala	..
Lashkari Nangal	25·00	Saltu Nangal	..

[Chief Parliamentary Secretary]

Name of Village	*Expenditure* Rs
Umarpura	..
Ram Rauni	..
Chamba Dhaiwala	..
Doolchipur	..
Sohal	..
Chamba Kalan	..
Fatehabad	..
Mohanpura	..
Amritsar	..
Amritsar	..
Amritsar	..
Amritsar	..
Kalsian	75·00
Ajaibwali	25·00
Jhita Kalan	10·00
Chetanpura	35·00
Thathian	..
Kaleko	..
Sarhali	..
Amritsar	..
Amritsar	..
Amritsar	..
Saihansara	..
Majupura	..
Waniyeke	..
Raja Sansi	..
Kandiala	..
Kamiowala	..
Alawalpur	..
Patti	..
Choong	..
Chamba Khurd	..
Bhathal	..
Wring	..
Amritsar	..
Amritsar	..
Amritsar	10·00
Bhikhiwind	130·00
Daloko	27·00
Begowal	25·00
Ghukawali	35·00
Boas	..
Kaleke	..
Amritsar	..
Gohalwar	..
Amritsar	..
Amritsar	..
Amritsar	..
Jagdev Kalan	..
Khapatgarh	..
Raja Sansi	..
Kot Rajadha	..
Pangoti	..
Thathi	..
Bhikhiwind	314·00
Amritsar	333·00
Tandal	25·00
Khajala	10·00
Mehalanwala	60·00
Lade	35·00
Waryam	..
Baba Bakala	..
Naushera	..
Amritsar	..
Chogawan	..
Moose	..
Bhidhiwind	..
Amritsar	..
Amritsar	..

List of Public Meetings held during the month of January, 1962

Name of Village		Expenditure	Name of Village		Expenditure
		Rs			Rs
Dhotian	..	30.00	Amritsar	..	..
Nawanpind	..	10.00	Amritsar	..	..
Vachhoya	..	50.00	Thathian Mahantan	..	..
Lehri	..	25.00	Amin Shah	..	..
Jailroad Golbagh, Amritsar	..	..	Usma	..	..
Chawal Mandi, Amritsar	..	..	Tharu	..	..
Putlighar, Amritsar	..	..	Alipur	..	..
Kot Baba Deepsingh, Amritsar		..	Baghiari	..	..
Sarhali Kalan	..	..	Nagoke	..	..
Khalra	..	..	Gandiwind	..	..
Fateh Chak	..	..	Sarhali	..	..
Thathian Khurd	..	..	Amritsar	..	..
Jhabal Kalan	..	..	Kot Dharamchand	..	..
Khadur Sahib	..	..	Amritsar	..	..
Tarn Taran	..	..	Mananwala	..	..
Mananwala	..	..	Chamiari	..	..
Jaffarkot	..	..	Ajnala	..	..
Waryam Nangal	..	..	Talawan	..	..
Rayya	..	..	Alkre	..	..
Tur	..	60.00	Jamarai	..	10.00
Rasulpur	..	25.00	Chohla Sahib	..	10.00
Wego	..	10.00	Sattowal	..	20.00
Butala	..	20.00	Jaura	..	..
Chak Sikandar	..	25.00	Chamba	..	10.00
Romana Chak	..	25.00	Patti	..	10.00
Kot Kheri	..	10.00	Jhita Kalan	..	10.00
Amritsar	..	15.00	Shahzada	..	25.00
Amritsar	..	..	Kotla Saidan	..	10.00
Amritsar	..	..	Shahpur	..	20.00
Amritsar	..	..	Kamalpura	..	45.00

[Chief Parliamentary Secretary]

Name of Village		Expenditure	Name of Village		Expenditure
		Rs			
Mohan Bhandari	..	25.00	Amritsar	..	..
Jodha Nangali	..	10.00	Amritsar	..	..
Amritsar	..	15.00	Ladhar	..	..
Amritsar	..	15.00	Ram Rauni	..	..
Nathu Chak	..	..	Daladpur	..	..
Tur	..	..	Tarn Taran	..	..
Piddi	..	..	Panjwarh Kalan	..	..
Panjwarh Khurd	..	..	Mughlani	..	..
Bahmniwala	..	..	Dhunn	..	..
Amritsar	..	..	Dhotian	..	..
Amritsar	..	..	Bhikhiwind	..	..
Amritsar	..	..	Naushera	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Brar	..	..
Chek Kamal Khan	..	..	Kamalpura	..	..
Bhuewali	..	..	Awan	..	..
Sajada	..	..	Chogawan	..	..
Tarsikka	..	..	Bhoma	..	..
Sabraon	..	80.00	Dadiana	..	20.00
Nazampur	..	10.00	Raipur	..	25.00
Jabbowal	..	50.00	Ajaibwali	..	10.00
Ranewali	..	150.00	Chaitanpura	..	50.00
Amritsar	..	10.00	Majhupura	..	60.00
Amritsar	..	15.00	Dadoowal	..	10.00
Amritsar	..	..	Dubli	..	10.00
Amritsar	..	..	Amritsar	..	15.00
Amritsar	..	..	Amritsar	..	15.00
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..

Name of Village		Expenditure	Name of Village		Expenditure
		Rs			Rs
Amritsar	..	..	Jharsahib	..	..
Jhumke	..	..	Singherkot	..	..
Rahl Chahl	..	..	Kamboh	..	..
Tarn Taran	..	..	Jamarai	..	..
Chohla Sahib	..	..	Amritsar	..	..
Sarai Amanat Khan	..	..	Chohla Sahib	..	..
Sighpura	..	..	Sehansra Kalan	..	..
Chamba	..	..	Sehansra Khurd	..	..
Jhabhal	..	..	Rajasansi	..	..
Amritsar	..	..	Bath	..	..
Sarhali	..	..	Sehnewali	..	..
Amritsar	..	..	Mehta	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	89.05
Brar	..	..	Pakhupura	..	10.00
Guru-ka-Bagh	..	..	Devidaspura	..	10.00
Baba Bakala	..	..	Mehl Jandiala	..	20.00
Maluh Nangal	..	..	Amritsar	..	15.00
Sathiala	..	..	Patti	..	10.00
Patti	..	45.00	Amritsar	..	..
Amritsar	..	185.00	Amritsar	..	..
Naushera Panuan	..	10.00	Sarhali Mandan	..	..
Jandiala	..	60.00	Gill Warech	..	..
Roopowali	..	25.00	Tejasinghwala	..	..
Tolenangal	..	60.00	Chamba	..	..
Naushera Dhala	..	30.00	Bughe	..	..
Chuslewarh	..	10.00	Lohian	..	..
Amritsar	..	..	Waring Subasingh	..	..
Amritsar	..	..	Gharke	..	..
Amritsar	..	..	Sangatpura	..	..
Kandiala	..	..	Karmonwala	..	..
Theh Bahmanan	..	..	Mchlanwala	..	..
Sheikh	..	..	Chak Kamal Khan	..	..

[Chief Paliamentary Secretary]

Name of Village		Expenditure	Name of Village		Expenditure
		Rs			Rs
Nag Aullack	..	..	Mehta	..	..
Sehnewali	..	..	Agara Pachhara	..	72.00
Kathunangal	..	146.50	Amritsar	..	125.00
Manochal	..	15.00	Gehri	..	45.00
Machhike	..	10.00	Amritsar	..	10.00
Talwandi Dosaura	..	10.00	Lohar	..	10.00
Mehsampura	..	35.00	Jandh	..	10.00
Wadala	..	70.00	Dehriwala	..	25.00
Mehdipur Kalan	..	10.00	Sultanwind	..	32.00
Gandiwind	..	30.00	Ajaibwali	..	10.00
Cheema	..	10.00	Pandori Gola	..	95.71
Amritsar	..	15.00	Shaheed	..	10.00
Amritsar	..	15.00	Amritsar	..	15.00
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Dhotian	..	..	Amritsar	..	..
Walipur	..	..	Amritsar	..	..
Harike	..	..	Jamarai	..	..
Banian	..	..	Gandiwind	..	..
Kot Mohmad Khan	..	..	Bhuse	..	..
Brahmpura	..	..	Rooriwala	..	..
Tarn Taran	..	..	Usma	..	..
Kot Atmasingh	..	..	Dargapur	..	..
Bhoma	..	..	Amritsar	..	..
Wiram	..	..	Amritsar	..	..
Lopokee	..	..	Kabri	..	..
Dhariwal	..	..	Bahadurnagar	..	..
Kotla	..	..	Jagdeo Kalan	..	..

Name of village		Expenditure	Name of village		Expenditure
		Rs			Rs
Chheherta	..	..	Amritsar	..	..
Chungh	..	..	Uttamnagar	..	..
Mundapind	..	10.00	Jagdeo Kalan	..	..
Ajnala	..	177.00	Dhardeh	..	..
Jodhanangli	..	25.00	Patti	..	166·50
Kajo	..	10.00	Rahl Chahl	..	10.00
Dhussi	..	30.00	Gaggo Buha	..	20.00
Ghariala	..	10.00	Kila Jiwansingh	..	20.00
Amritsar	..	15.0	Dhulka	..	25.00
Amritsar	..	..	Ghonewal	..	25.00
Amritsar	..	..	Galalipur	..	..
Amritsar	..	..	Kaironwal	..	..
Amritsar	..	..	Burj	..	..
Amritsar	..	..	Pohuwind	..	..
Amritsar	..	..	Lohar	..	..
Amritsar	..		Dhotian	..	..
Jamalpur	..	..	Ghukewali	..	..
Bhikhiwind	..	..	Bhitewidh	..	..
Johl	..	..	Sathiala	..	..
Kajikot Khurd	..	..	Udhoke	..	30.00
Bhuse	..	..	Dehrasahib	..	20.00
Dhodiwind	..	..	Kairon	..	10.00
Dhunda	..	..	Wan	..	70.02
Fatehanbad	..	..	Vallah	..	25.50
Goindwal	..	..	Machhiwala	..	25.00
Tarn Taran	..	..	Saidpur	..	25.00
Kairon	..	..	Nirangabad	..	138.0
Patti	..	..	Valtoha	..	10.00
Sarhali	..	..	Amritsar	..	25.00
Sarhali	..	..	Amritsar	..	15.00
Amritsar	..	..	Amritsar	..	15·00

[Chief Parliamentary Secretary]

Name of Village		Expenditure	Name of Village		Expenditure
		Rs			Rs
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Goindwal	..	..	Padhri	..	..
Dhariwal	..	..	Tera Kalan	..	..
Gaggobuha	..	..	Wadala	..	..
Jamarai	..	..	Gaggar Bhanan	..	..
Johl Bhail	..	..	Dehra Sahib	..	362.50
Amritsar	..	..	Kot Khalsa	..	95.00
Piplisahib	..	..	Kohatwind	..	20.00
Amritsar	....	..	Pandori Warech	..	25.00
Makhewala	..	..	Vallah	..	10.00
Baggha	..	..	Maloohnangal	..	35.00
Verka	..	..	Bachiwind	..	50.00
Matewal	..	..	Saidolel	..	25.00
Sarja	..	..	Amritsar	..	15.00
Manga	..	..	Amritsar	..	15.00
Chohla Sahib	..	46.00	Tarn Taran	..	..
Dehra Sahib	..	137.00	Bhagupur	..	..
Amritsar	..	295.00	Kasel	..	..
Amritsar	..	5.25	Amritsar	..	..
Verpal	..	80.00	Amritsar	..	..
Surwind	..	60.00	Amritsar	..	..
Kaler	..	20.00	Amritsar	..	..
Gehri	..	10.00	Kaimpura	..	..
Chheherta	..	25.00	Raipur	..	..
Sahansaran	..	125.00	Saidoke	..	..
Wan	..	..	Amritsar	..	10.00
Kirtowal	..	..	Khalre	..	25.00
Dhodiwind	..	..	Amritsar	..	10.00
Chahl	..	..	Waryam	..	15.00
Amritsar	..	..	Behrampur	..	10.00
Amritsar	..	..	Nangli	..	20.00

Name of Village		Expenditure	Name of village		Expenditure
		Rs			Rs
Tungbala	..	25.00	Mananwala	..	10.00
Ghukewali	..	60.00	Fatehgarh-Sukarchak	..	35.00
Kotli Sakian	..	60.00	Jhander	..	75.00
Pandori	..	25.00	Saltunangal	..	40.00
Jhabal	..	30.00	Kotla	..	25.00
Amritsar	..	15.00	Amritsar	..	15.00
Amritsar	..	15.00	Amritsar	..	55.00
Amritsar	..	15.00	Manihala	..	..
Jaura	..	..	Chohla Sahib	..	..
Sanghe	..	..	Asal	..	..
Jotishahwala	..	..	Panjwarh	..	..
Jamalpur Kalan	..	..	Dhanoe Kalan	..	..
Gehri	..	..	Chak Kare Khan	..	..
Kotli Saru Khan	..	..	Kheda	..	..
Naushehra Pannuan	..	..	Nandpur	..	..
Bathal	..	..	Burj Raike	..	..
Kalwan	..	..	Khadur Sahib	..	..
Makbulpura	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Bhindi	..	..	Amritsar	..	..
Aulakh	..	..	Amritsar	..	..
Qiampura	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	25.00	Balarwal	..	..
Amritsar	..	180.00	Surian	..	..
Massiala	..	10.00	Bhattike	..	..
Sarhali Mandan	..	10.00	Baba Bakala	..	..
Bhullar	..	10.00	Rayya	..	..
Boparai	..	20.00	Thathian	..	..

[Chief Parliamentary Secretary]

Name of Village		Expenditure	Name of Village		Expenditure
		Rs			Rs
Amritsar	..	10·00	Tarsikka	..	..
Khemkaran	..	113·00	Amritsar	..	75·00
Mananwala	..	70·00	Jhabal	..	10·00
Vallah	..	25·00	Goindwal	..	10·00
Khatrai Kalan	..	65·00	Ugar Alakh	..	20·00
Ladhe	..	45·00	Jabbowal	..	170·00
Khatrai Khurd	..	40·00	Rupowali	..	25·00
Muchhal	..	50·00	Amritsar	..	15·00
Amritsar	..	15·00	Amritsar	..	15·00
Amritsar	..	15 00	Pakhopura	..	..
Nandpur	..	..	Bath	..	..
Ahmedpur	..	..	Burj Poola	..	..
Battoke	..	..	Bhuchar Khurd	..	..
wandhe	..	..	Rattan Kalan	..	..
Gaggobua	..	..	Meeanwind	..	..
Dhanoe Khurd	..	..	Dargapur	..	..
Jallewala	..	..	Tur	..	..
Raniwalah	..	..	Tanda	..	..
Gudde	..	..	Waring	..	..
Thatta	..	..	Mohanpura	..	..
Nagoke	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Karampura	..	..
Naushehra	..	..	Rajasansi	..	..
Amritsar	..	..	Panjgarahian	..	..
Amritsar	..	..	Khankot	..	..
Amritsar	..	..	Doburji	..	..
Mure Sarangdev	..	..	Amritsar	..	210·00
Pandori	..	..	Amritsar	..	70·00

Name of Village	Expenditure	Name of village	Expenditure
	Rs		Rs
Amritsar	10·00	Sohal	..
Makhi Khurd	10·00	Dande	..
Dalleke	15·00	Fatehpur Badesh	..
Shahzada	25·00	Naushehra	..
Weronke	65·00	Brahmpura	..
Mango	10·00	Dhotian	..
Tarn Taran	45·00	Sarhali	..
Naushehra Pannuan	..	Kirtowal	..
Keerian	..	Thatha	..
Rattan Khurd	..	Amritsar	..
Jawandpur	..	Amritsar	..
Goindwal	..	Amritsar	..
Raniwalah	..	Amritsar	..
Kariron	..	Rajasansi	..
Nathiuhak	..	Waniyeke	..
Durgapur	..	Guala	..
Amritsar	..	Tejewal	..
Amritsar	..	Maluwal	..
Bara Makam	..	Chananke	..
Weerokee	..	Amritsar	10.00
Soyian Khurd	..	Sarhali	10.00
Gujjarpura	..	Dhoian	80.00
Sarol Sahib	..	Valtoha	15.00
Vallah	..	Verka	20.00
Kot Khera	..	Jandiala	10.00
Amritsar	25·00	Rasulpur	10.00
Rooriwala	10·00	Waniyeke	35.00
Jodhe	10·00	Kot Budha	10.00
Vallah	67·00	Dadher	..
Mananwala	25·00	Bhaini Massasingh	..
Koharka	..	Kamboh	..
Chela	..	Rashiana	..

[Chief Parliamentary Secretary]

Name of Village		Expenditure	Name of Village		Expenditure
		Rs			Rs
Ranike	..	..	Amritsar	..	..
Fazalpur	..	..	Amritsar	..	
Thatha	..	..	Awan	..	..
Usma	..	..	Saleempur	..	..
Tarn Taran	..	..	Marar Kalan	..	..
Amritsar	..	..	Kathunangal	..	..
Jhugian	..	..	Meananwala	..	..
Amritsar	..	..	Lalpura	..	10.00
Amritsar	..	..	Amritsar	..	25.00
Amritsar	..	..	Mari Megha	..	75.00
Sabura	..	..	Tarn Taran	..	190.00
Kotli Amb	..	..	Baghrian	..	10.00
Rasulpur Kalan	..	..	Bathal	..	10.00
Amritsar	..	225.00	Fatehgarh sukarchak	..	45.00
Amritsar	..	60.00	Chawindadevi	..	90.00
Amritsar	..	10.00	Ramdas	..	120.00
Verka	..	79.00	Amritsar	..	15.00
Buttar Kalan	..	80.00	Amritsar	..	10.00
Wadala Johl	..	25.00	Khera	..	..
Valtoha	..	60.00	Muse Chak	..	..
Amritsar	..	15.00	Karmoowala	..	..
Chohla Sahib	..	..	Dhanoe Kalan	..	..
Mari Kambohki	..	..	Kaonke	..	..
Dhun	..	..	Feloke	..	..
Madhe	..	..	Marhala	..	..
Rangarh	..	..	Goindwal	..	..
Dalaulpur	..	..	Amritsar	..	..
Chamba	..	..	Amritsar	..	..
Pakhopur	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..

Name of Village	Expenditure	Name of Village	Expenditure
	Rs		Rs
Amritsar	..	Amritsar	..
Bhathal Bhai-ke	..	Amritsar	
Amritsar	..	Amritsar	..
Chogwawan	..	Feloke	..
Tapiala	..	Mohannagar	..
Lakhuwal	..	Pairewal	..
Baba Bakala	..	Taloh Mahl	..
Fatehgarh	..	Chilki	..
Jheete Kalan	..	Ramdas	..
Jalal Mudhal	..	Dhardeh	..
Sangatpura	10.00	Amritsar	10.00
Amritsar	23.00	Rajoki	85.00
Rasulpur	60.00	Tarn Taran	..
Bundala	80.00	Amritsar	60.00
Gaggarbhana	20.00	Amritsar	35.00
Kallo Mahl	10.00	Mamochahl	15.00
Singh Bela	10.00	Rure Asal	10.00
Amritsar	90.12	Jandiala	25.00
Amritsar	15.00	Sarangarh	55.00
Thathian Mehantan	..	Rayya	20.00
Rajoke	..	Boharwala	85.00
Gharka	..	Kairon	
Rattaul	..	Bhikhiwind	..
Mahwa	..	Kahlwan	
Attari	..	Kadh	..
Badal Kirhi	..	Patti	..
Kalwan	..	Kayonke	..
Gandiwind	..	Rajoke	..
Rahl Chahl	..	Rorhawala Kalan	..
Dhotian	.. —	Rampur	..
Goindwal	..	Chola Sahib	..

[Chief Parlimentary Secretary]

Name of Village	Expenditure	Name of Village	Expenditure
Amritsar ..	..	Amritsar ..	..
Amritsar ..	..	Amritars ..	..
Amritsar ..	..	Harsa Chhina ..	..
Amritsar ..	..	Dhariwal ..	..
		Rajasansi ..	..
Othian ..	..	Kaleke ..	..
Baba Bakala ..	..	Baba Bakala ..	..
Khalchian ..	..	Amritsar ..	290.00
Chheherta ..	..	Sursingh ..	15.00
Ram Roni ..	25.00	Nagokee ..	15.00
Amritsar ..	25.00	Wan ..	15.00
Lehka ..	15.00	Chooselwarh ..	10.00
Jamarai ..	10.00	Rattoki ..	15.00
Saido Lehal ..	85.00	Malikpur ..	20.00
Chawinda ..	70.00	Jandiala ..	55.00
Rampura ..	10.00	Abusaid ..	35.00
Langomahl ..	35.00	Mehta ..	55.00
Maloowal ..	40.00	Patti ..	30.00
Amritsar ..	15.00	Amritsar ..	50.25
Amritsar ..	15.00	Nathupur Tode ..	..
Wering ..	..	Cheecha ..	..
Attari ..	..	Neshta ..	..
Roranwala Khurd ..	..	Pakhupura ..	..
Jalalabad ..	..	Pringri ..	..
Rattoke ..	..	Kot Data ..	..
Munda ..	..	Gandiwind ..	..
Gharka ..	..	Gagarhewal ..	..
Shahbazpur ..	..	Amritsar ..	..
Khan Razada ..	..	Amritsar ..	..
Amritsar ..	..	Amritsar ..	..
Jamarai ..	..	Kot Khalsa ..	..

Name of Village		Expenditure	Name of Village		Expenditure
		Rs			Rs
Amritsar	..	..	Suhawa	..	..
Kot Mehmadkhan	..	..	Pakhupur	..	..
Amritsar	..	..	Karmoowala	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Kakkar	..	..	Amritsar	..	..
Panga	..	..	Amritsar	..	..
Rajasansi	..	..	Amritsar	..	..
Mehta	..	..	Amritsar	..	..
Chongh	..	..	Amritsar	..	..
Nawanpind	..	..	Dhotian	..	..
Tarsikka	..		Bara Makam		..
Padhri Kalan	..	10·00	Barala	..	..
Shahbazpur	..	10·00	Kammoke	..	..
Khadoorsahib	..	15·00	Amritsar	..	128·87
Nawanpind	..	70·00	Amritsar	..	220·00
Dhadra	..	20·00	Amritsar		60·00
Rupowali	..	20·00	Amritsar	..	170·00
Makbulpura	..	25·00	Shahbazpur	..	37·00
Kuralian	..	20·00	Deenewal	..	15·00
Bal Kalan	..	50·00	Shahbazpur	..	120·00
Hetam'ura	..	10·00	Rure Asal	..	10·00
Amritsar	..	20·00	Kalwan	..	10·00
Koharka	..	..	Makowal		10·00
Dal Rajputan	..	..	Kohali	..	10·00
Muse	..	..	Rammoke	..	45·00
Sheikh	..	..	Amritsar	..	15·00
Chhina Khurd	..	..	Hoshiarnagar	..	..
Khabbe Dogran	..	..	Cheecha	..	..
Naushehra Dhala	..	..	Dhunda	..	..
Bhakna Khurd	..	..	Kot	..	..
Sarhali	..	..	Jamarai	..	..

[Chief Parliamentary Secretary]

Name of Village		Expenditure	Name of Village		Expenditure
		Rs			Rs
Moose	..	..	Jassar	..	70·00
Amritsar	..	..	Nadhaur	..	..
Goindwal	..	..	Sarhali Mandan	..	..
Kaluwal	..	..	Dehra Sahib	..	..
Jariam Kot	..	..	Sarhal	..	..
Khanpur	..	..	Bhikhiwind	..	..
Amritsar	..	195·00	Sursing	..	..
Sakhire	..	15·00	Kairon	..	..
Muse	..	10·00	Amritsar	..	..
Bhitewadh	..	10·00	Dalaulpur	..	..
Amritsar	..	15000			

List of Public Meetings held in the month of February, 1962

Name of Village		Expenditure	Name of Village		Expenditure
		Rs			Rs
Chhidan	..	65·00	Lahoriwal	..	..
Loharka Khurd	..	30·00	Vairowal	..	..
Saidoke	..	15·00	Rattaul	..	..
Khojala	..	20·00	Kalah	..	..
Jandiala	..	40·00	Sarhali	..	..
Fatehgarh	..	20·00	Rahl Chahl	..	..
Mari Punjab Singh	..	80·00	Amritsar	..	..
Subhran	..	25·00	Amritsar	..	..
Kariala	..	35·00	Amritsar	..	..
Rasiana	..	30·00	Amritsar	..	..
Bhathal	..	10·00	Jasra Aur	..	..
Laukhe	..	..	Dupala	..	..
Jaura	..	..	Kaleke	..	..
Tejasinghwala Kirian	..	..	Nangali	..	..
Dharar	..	..	Katra Shersingh	..	..
Panjwarh Kalan	..	..	Wring	..	..

Name of Village		Expenditure	Name of Village		Expenditure
		Rs			Rs
Bhathal	..	..	Dhardeh	..	..
Sahja Singh	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Behrampur	..	..
Amritsar	..	..	Sangatpura	..	..
Amritsar	..	15·00	Katra Parja, Amritsar	..	..
Jagdev Kalan	..	45.00	Amritsar	..	..
Duberji	..	60·00	Amritsar	..	..
Choong	..	15·00	Amritsar	..	..
Wadala Lehal	..	20·00	Lashkarinangal	..	60·00
Manga	..	30·00	Loharka	..	80·00
Jethuwal	..	10·00	Amritsar	..	145·00
Kot Khera	..	10·00	Ridhan Kalan	..	20·00
Deri	..	10·00	Fatehgarh	..	20·00
Chooslewarh	..	80·00	Mallowal	..	65.00
Manachahal	..	50·00	Bhatike	..	10·00
Naurangabad		30·00	Bath	..	30·00
Koharka	..	..	Amritsar	..	100·00
Mono Chahl Kalan	..	..	Harike	..	..
Kamboh	..	..	Amritsar	..	..
Jahangir	..	..	Maqboolpura, Amritsar	..	..
Kalah	..	..	Katra Metsingh, Amritsar	..	..
Panwarh Khurd	..	..	Dhapai	..	..
Hoshiar Nagar	..	..	Amritsar	..	..
Darapur	..	..	Amritsar	..	15·00
Mughalchak	..	..	Guru ka Bagh	..	80·00
Bhikiwind	..	..	Amritsar	..	245·00
Sirhauli	..	..	Baba Bakala	..	75·00
Boparai	..	..	Nawanpind	..	20·00
Ballarwal	..	..	Singhpura	..	10·00
Manga	..	..	Jethuwal	..	20·00
Ramana Chak	..	..	Chawinda Devi	..	10·00

[Chief Parliamentary Secretary]

Name of Village		Expenditure	Name of Village		Expenditure
		Rs			Rs
Kathunangal	..	10·00	Sathiala	..	15.00
Nagoki Gharat	..	186·00	Chananke	..	20.00
Ratta Gudda	..	25·00	Trisika	..	85.00
Ghaniake	..	10·00	Kathunangal	..	20.00
Gio Bala	..	25·00	Amritsar	..	10.00
Dhundewal	..	10·00	Dal	..	90.00
Kang	..	30·00	Valtoha	..	25.00
Amritsar	..	115·00	Sihauli Kalan	..	..
Jio Bala	..	..	Rajoke	..	..
Dhariwal	..	..	Kalah		..
Boparai	..	..	Pala Saur	..	..
Thatgarh	..	..	Saheed	..	..
Kaka Kandiala	..	..	Dhagana	..	..
Amritsar	..	..	Jagatpura	..	..
Amritsar	..	..	Mahawa	..	..
Chati Amritsar	..	..	Kirti Shahi	..	..
Amritsar	..	..	Roore Asal	..	..
Amritsar	..	..	Harike	..	..
Bhitewadh	..	..	Amritsar	..	..
Dharamkot	..	..	Amritsar	..	..
Barar	..	..	Amritsar	..	..
Kathunangal	..	..	Sultanwind	..	..
Dhundianwala	..	..	Kakkar	..	..
Chamba Kalan	..	..	Sarai	..	..
Amritsar	..	..	Jandiala	..	..
Amritsar	..	..	Tarisikka	..	..
Amritsar	..	15 00	Chogawan	..	..
Amritsar	..	15.00	Nangali	..	..
Majitha	..	60.00	Amritsar	..	..
Nag Kalan	..	20.00	Amritsar	..	..

Name Village	Expenditure	Name of Village	Expenditure
	Rs		Rs
Amritsar ..	..	Amritsar ..	..
Abu Said ..	45.00	Kalsian ..	..
Awan ..	45.00	Amritsar ..	..
Nagnau ..	50.00	Amritsar ..	..
Amritsar ..	125.00	Amritsar ..	130.00
Butala ..	15.00	Amritsar ..	15.00
Gehri ..	110.00	Amritsar ..	15.00
Trisikka ..	10.00	Ramdas ..	30.00
Mustafabad ..	20.00	Sohian Kalan ..	50.00
Ram Diwali ..	30.00	Sairon ..	85.00
Maniala ..	80.00	Saidoke ..	20.00
Jamarai ..	25.00	Verka ..	20.00
Kirrian ..	10.00	Deto ..	20.00
Dhu ..	..	Saido Lehal ..	10.00
Minhala Jaisingh ..	..	Verka ..	10.00
Muradpur ..	..	Sangatpura ..	25.00
Kaleko ..	..	Jeo Bala ..	60.00
Dubli ..	..	Kotli Saru Khan ..	30.00
Dhand ..	..	Gulali Pur ..	..
Raja Tal ..	..	Kamalpur ..	..
Biharipur ..	..	Jeobala ..	..
Jaura ..	..	Tanda ..	..
Boparai ..	..	Bajra ..	..
Chak Mohar ..	..	Karel ..	..
Amritsar ..	..	Bhaini Rajputan ..	..
Amritsar ..	..	Pindian ..	..
Ajnala ..	..	Dhagana ..	..
Chogawan ..	..	Jama Rai ..	..
Pringri ..	..	Dhunda ..	..
Sarangarh ..	..	Amritsar ..	.
Wadala Johal ..	..	Amritsar ..	..
Amritsar ..	..	Amritsar ..	..

[Chief Parliamentary Secretary]

Name of Village		Expenditure	Name of Village		Expenditure
		Rs			Rs
Amritsar	..	..	Kaler	..	..
Jatta	..	..	Mianpur	..	..
Sohian Khurd	..	..	Daoke	..	..
Bagga	..	..	Kanwin	..	..
Hetampura	..	..	Bhail Dhariwala	..	..
Saidpur	..	..	Shaheed	..	..
Manga	..	..	Fatehabad	..	..
Amritsar	..	..	Dhotian	..	..
Amritsar	..	..	Karila	..	..
Amritsar	..	..	Pachahade	..	..
Amritsar	..	..	Sagge	..	..
Amritsar	..	..	Raipur	..	..
Amritsar	..	20.00	Amritsar	..	..
Amritsar	..	15.00	Amritsar	..	..
Pashia	..	45.0	Amritsar	..	..
Nangal Panwan		50.00	Amritsar	..	15.00
Dhardev	..	50.00	Kallowal	..	15.00
Jandiala	..	15.00	Mudhal	..	50.00
Rasulpur	..	10.00	Amritsar	..	120.00
Wadali Guru	..	20.00	Kaleke	..	20.00
Kairon Nanglik	..	20.00	Lole	..	20.00
Tungbala	..	10.00	Chheharta	..	134.00
Chola Sahib	..	25.00	Shahzada	..	20.00
Sursingh	..	110.00	Kot Hajat	..	10.00
Banspur	..	25.00	Dehra Sahib	..	45.00
Sairon	..	25.00	Takhtuchak	..	159.00
Khakh	..	20.00	Sarhali	..	10.00
Sangatpura	..	25.00	Wachowali	..	2.00
Bahmniwala	..	..	Wagepur	..	..
Sursingh	..	..	Singhpura	..	..
Chak Mehar		..	Jamarai	..	..

Name of Village	Expenditure	Name of Village	Expenditure
	Rs		Rs
Bangalipur ..	..	Detpura ..	20.00
Talwandian ..	..	Dhotian ..	45.00
Gandiwind ..	..	Ghariala ..	10.00
Bharopal ..	..	Pandori ..	25.00
Takhtuchak ..	..		
Goindwal ..	..	Udhoki ..	..
Mughal Chak ..	..	Poole ..	..
Cheema ..	..	Mughal Chak ..	..
Tur ..	..	Seeto ..	..
Amritsar ..	..	Kot ..	..
Amritsar ..	..	Chhapa ..	..
Amritsar ..	..	Ajant Kot ..	..
Amritsar ..	..	Waryam ..	..
Amritsar ..	..	Bathal ..	..
Amritsar ..	..	Kairon ..	..
Amritsar ..	..	Barwala ..	..
Amritsar ..	..	Kot Mehmed Khan ..	..
Amritsar ..	..	Amritsar ..	..
Majitha ..	..	Amritsar ..	..
Manawala ..	..	Jahangir ..	..
Bohlian ..	..	Harsa Chinna ..	..
Jastorwal ..	..	Phode Chak ..	..
Matewal ..	..	Mudh ..	..
Khaba ..	..	Niber Wind ..	..
Amritsar ..	..	Gagar Bhana ..	..
Amritsar ..	..	Amritsar ..	..
Sultanwind ..	..	Chola Sahib ..	..
Budha Theh ..	15.00	Amritsar ..	..
Wadala Khurd ..	45.00		
Meharampura ..	10.00	Amritsar ..	..
Kheri ..	20.00	Amritsar ..	20.00
Ali Maqboolpura ..	20.00	Amritsar ..	21.00

[Chief Parliamentary Secretary]

Name of Village		Expenditure	Name of Village		Expenditure
		Rs			Rs
Bohri	..	25.00	Mehta	..	..
Sham Nagar	..	15.00	Amritsar	..	..
Amritsar	..	125.00	Lohar	..	..
Rayya	..	20.00	Tangra	..	15.00
Tahli-Sahib	..	20.00	Jandiala	..	10.00
Tung Bala	..	30.00	Waryam Nangal	..	20.00
Lidder	..	10.00	Gandiwind	..	25.00
Kot Hirde ram	..	20.00	Rureasal	..	33.00
Roore Asall	..	50.00	Nadni	..	10.00
Mian wind	..	30.00	Tahli Sahib	..	30.00
Lohar	..	10.00	Bua	..	..
Jama Rai		..	Bhikhiwind	..	..
Mari Meghan	..	..	Pakhoke	..	..
Kakka Kamdiala	..	..	Baghiari	..	..
Sito Khurd	..	..	Manakpur	..	..
Bangla	..	..	Hothian	..	..
Dode	..	..	Kot	..	..
Burj Kahn Singh	..	..	Jandoke	..	..
Rureasal	..	..	Dhotian	..	..
Sakhira	..	..	Tarn Taran	..	..
Faloke	..	..	Patti	..	..
Goindwal	..	..	Chamyari	..	..
Amritsar	..	..	Urdan	....	..
Amritsar	..	..	Kaler Mangat	..	..
Amritsar	..	..	Raja Sansi	..	..
Amritsar	..	..	Jastarwal	..	..
Amritsar	..	..	Mehta	..	..
Dadian	..	..	Amritsar	..	..
Jauns	..	..	Amritsar	..	..
Bhilowal	..	..	Amritsar	..	..
Tehrpura	..	..	Amritsar	..	..

Name of Village		Expenditure	Name of Village		Expenditure
		Rs			Rs
Amritsar	..	..	Akalgarh	..	..
Amritsar	..	..	Dhapti	..	..
Kohala	..	15.00	Amritsar	..	..
Amritsar	..	85.00	Amritsar	..	..
Pheruman	..	30.00	Jaura	..	..
Sultanwind	..	30.00	Amritsar	..	..
Khem Karan	..	25.00	Amritsar	..	..
Jalalabad	..	20.00	Amritsar	..	..
Sarhali Mundan	..	..	Amritsar	..	..
Kandiala	..	..	Amritsar	..	160.00
Jiobala	..	..	Amritsar	..	110.00
Thathi	..	..	Mehdipur	..	10.00
Barwala	..	..	Alowal	..	20.00
Johar Singhwala	..	..	Khaper Kheri	..	45.00
Kot Sohian	..	..	Gopala	..	..
Sarai Amanat Khan	..	..	Malowal	..	..
Khawaspur	..	..	Khara	..	..
Mughal Chak	..	..	Saido	..	..
Sarhali Khurd	..	..	Sanghna	..	..
Saido	..	..	Kot Daram Chand Kalan	..	..
Malowal	..	..	Fatehabad	..	..
Burj	..	..	Shahabpura	..	..
Amritsar	..	..	Chamba	..	..
Amritsar	..	..	Johar Singhwala	..	..
Amritsar	..	..	Sirhali	..	..
Amritsar	..	..	Jhugian	..	..
Amritsar	..	..	Sohian Khurd	..	..
Amritsar	..	..	Mangat	..	..
Amritsar	..	..	Chogawan	..	..
Gagomahal	..	..	Kotli Sakka	..	..
Mohar	..	..	Chhina	..	..

[Chief Parliamentary Secretary]

Name of Village		Expenditure	Name of Village		Expenditure
		Rs			Rs
Lola	..	..	Kohatwind	..	20.00
Gagarbhana	..	..	Rajoke	..	10.00
Amritsar	..	..	Kairon	..	..
Feloke	..	..	Ram Rauni	..	..
Amritsar	..	..	Mundapind	..	..
Amritsar	..	..	Kot Jaspast	..	..
Balklan	..	20.00	Tung	..	..
Bhikhiwind	..	15.00	Kot Dasaundi Mal	..	..
Bhagupur	..	..	Maluwal	..	..
Lohka	..	..	Sheron	..	..
Koharka	..	..	Piddi	..	..
Tarn Taran	..	..	Kaleke	..	..
Asal	..	..	Jhabhal	..	..
Kot Dharam Chand Khurd		..	Amritsar	..	..
Fatehpur	..	..	Amritsar	..	..
Hoir	..	..	Majitha	..	..
Dhotian	..	..	Bal Khurd	..	..
Kamboh	..	..	Dadra	..	..
Dubli	..	..	Chhina Karam Singh	..	..
Sudhar	..	..	Bhinder	..	..
Nanoke	..	..	Gagarbhana	..	..
Jhanjoti	..	..	Chachowali	..	..
Karial	..	..	Jheeto Kalan	..	..
Saranghrah	..	..	Amritsar	..	..
Bundala	..	..	Mundapind	..	..
Mustafabad	..	..	Amritsar	..	..
Dialgarh	..	..	Dasuwal	..	10.00
Amritsar	..	..	Kahlwan	..	..
Amritsar	..	..	Barahmpura	..	..
Kairon	..	..	Gharka	..	..

Name of Village	Expenditure	Name of Village	Expenditure
	Rs		Rs
Bughe	.. ..	Pandori Ramana	.. ..
Gidhe	.. ..	Khera	.. ..
Pandori Ransingh	.. ..	Wayin Puin	.. ..
Kals	.. ..	Damdama Sahib	.. ..
Bharowal	.. ..	Aladinpur	.. ..
Fatehabad	.. ..	Jhander	.. ..
Rasulpur	.. ..	Moose	.. ..
Johal	.. ..	Amritsar	.. ..
Seeto	.. ..	Amritsar	.. ..
Sursingh	.. ..	Tarn Taran	.. ..
Ramdas	.. ..	Amritsar	.. ..
Dador	.. ..	Amritsar	.. ..
Dadupura	.. ..	Amritsar	.. ..
Lopoke	.. ..	Amritsar	.. ..
Chak Kamal Khan	.. ..	Amritsar	.. ..
Hoir	.. ..	Amritsar	.. ..
Kohatwind	.. ..	Amritsar	.. ..
Chamba	.. ..	Amritsar	.. ..
Deriwala	.. ..	Majitha	.. ..
Rajhdhan	.. ..	Bhitewad	.. ..
Fatehabad	.. ..	Raipur	.. ..
Amritsar	.. ..	Sultanwind	.. ..
Amritsar	.. ..	Babour	.. ..
Ramdas	.. 20.00	Sanghrah	.. ..
Rayya	.. 20.00	Laiharke	.. ..
Ththian Mahantan	.. ..	Rakheshah	.. ..
Dalaulpur	.. ..	Amritsar	.. ..
		Amritsar	.. ..
Padhri	.. ..	Thanwali	.. ..
Karmuwala	.. ..	Amritsar	.. ..
Alipur	.. ..	Ajnala	.. 20 00

[Chief Parliamentary Secretary]

Name of Village		Expenditure	Name of Village		Expenditure
		Rs			Rs
Dadher	..	..	Harike	..	..
Jiobala	..	..	Chhina Bidhichand	..	..
Padhri	..	..	Jathaul	..	..
Pakhupura	..	..	Khan Razada	..	..
Walipur	..	..	Naushera	..	..
Pandori Hasan	..	..	Chambal	..	..
Ladhowala	..	..	Naushera Panuan	..	..
Shaapri	..	..	Seato Khurd	..	..
Goindwal	..	..	Subhran	..	..
Khadur Sahib	..	..	Chhoslewarh	..	..
Cautill	..	..	Amritsar	..	..
Fatehabad	..	..	Amritsar	..	..
Bhikhiwind	..	..	Ramdas	..	..
Dehra Sahib	..	..	Saurian	..	..
Amritsar	..	..	Riarh	..	..
Amritsar	..	..	Pahuwind	..	..
Khiala	..	..	Mehta	..	..
Rekha	..	..	Mehaniyan	..	..
Bhikhiwind	..	..	Jodhanagari	..	..
Tung	..	..	Udonangal	..	..
Vallah	..	..	Amritsar	..	..
Warpal	..	..	Naushera	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Chahwali	..	..
Tarn Taran	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Jawanda Kalan	..	..
Kot Date	..	..	Kandiala	..	..
Nurpur	..	..	Sheikh	..	..
Rattoke	..	..	Barahmpur	..	..
Chautall	..	..	Sheron	..	..

Name of Village	Expenditure		Name of Village	Expenditure	
		Rs			Rs
Jindanwala	..	..	Jatta	..	..
Pandori Takhat Mal	..	..	Ghoon	..	..
Chahl	..	..	Pandori Sidhwan	..	..
Fatehabad	..	..	Naushera Dhalla	..	..
Kalah	..	..	Jhander	..	..
Khan	..	..	Bughe	..	..
Kot Budah	..	..	Rattoke	..	..
Patti	..	..	Sarhali	..	..
Khem Karan	..	..	Tur	..	..
Durgapur	..	..	Bangla	..	..
Amritsar	..	..	Jallewala	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Makowal	..	..	Boorewal	..	..
Jhander	..	..	Jahangir	..	..
Chogawan	..	..			
Umarpura	..	..	Chawinda	..	..
Jaje	..	..	Karial	..	..
Bundala	..	..	Muchhal	..	..
Talwandi Ghuman	..	..	Kathunangal	..	..
Jabowal	..	..	Narayangarh	..	..
Malik Nangal	..	..	Baba Bakala	..	..
Haripura	..	..	Amritsar	..	..
Nandpur	..	..	Khairan	..	..
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..
Amritsar	..	..	Gopala	..	..
Amritsar	..	..	Chamba Kalan	..	..
Shahbazpur	..	..	Chambal	..	..
Dial Rajputan	..	..	Mirpur	..	..
Ghoore	..	..	Bhakna Khurd	..	..

[Chief Parliamentary Secretary]

Name of Village	Expenditure	Name of Village	Expenditure
	Rs		Rs
Checha ..	..	Nathuchak ..	..
Dial ..	..	Jhabhal ..	..
Dhoonda ..	..	Manakdeke ..	..
Toot ..	..	Jheete ..	..
Amritsar ..	..	Patti ..	..
Marari Kalan ..	..	Jamarai ..	..
Beharwal ..	..	Mohanpur ..	..
Mattia ..	..	Naushera Panuan ..	..
Dahriwala ..	..	Bidhipura ..	..
Pakharpura ..	..	Raja Sansi ..	..
Amritsar ..	..	Chheharta ..	..
Jampur ..	..	Jaintipura ..	..
Amritsar ..	..	Bhuja ..	..
Amritsar ..	..	Rayya ..	..
Bhojian ..	..	Amritsar ..	..
Amritsar ..	..	Nandpur ..	..
Jagdev Kalan ..	..	Kacha Pakka ..	..
Bhitowad ..	..	Sarhali Khurd ..	..
Sultanwind ..	..	Manan ..	..
Dhoolka ..	..	Dugalwala ..	..
Baba Bakala ..	..	Pindian ..	..
Shahabpur ..	..	Talwandi ..	..
Majupur ..	..	Valtoha ..	..
Dhunda ..	..	Patti ..	..
Patti ..	..	Amritsar ..	..
Biharipur ..	..	Gujarpura ..	..
Amritsar ..	..	Chogawan ..	..
Jalalpura ..	..	Mohkam ..	..
Kamalpura ..	..	Ballagan ..	..
Rasulpur Khurd ..	..	Bhatike ..	..
Amritsar ..	..	Sukar ..	..

Name of Village	Expenditure		Name of Village	Expenditure	
Amritsar	..	..	Majitha	..	..
Khabe Rajputan	..	..	Nangal	..	..
Jandoke	..	..	Saidpur	..	..
Ahma Kalan	..	..	Maniala	..	..
Bengalipur	..	..	Tarn Taran	..	..
Goindwal	..	..	Amritsar	..	
Amritsar	..	..	Amritsar	..	..

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਚੀਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕਟਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ meetings ਔਰ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਡਰਾਮੇ ਹੋਣ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਨ ਸਨ ?

ਚੀਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕਟਰੀ : National Integration ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ Community Development ਬਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪਰਾਪੇਗੰਡਾ ਕਰਨਾ ਸੀ ।

डाक्टर बलदेव प्रकाश : जो statement दी गई है उस से यह ज़ाहिर होता है कि एक एक दिन में 30/30 मीटिंग्ज़ हुईं । क्या वह बताएंगे कि यह average हमेशा ऐसे ही रहती है या सिर्फ election के दौरान ही इतनी ज़्यादा तादाद में meetings और ड्रामे वगैरह किए गए ?

ਚੀਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕਟਰੀ : ਨੋਟਿਸ ਦਿਉ, ਪਤਾ ਕਰ ਕੇ ਦਸ ਸਕਾਂਗੇ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤ੍ਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਚੀਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕਟਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਐਨੀਆਂ meetings ਔਰ ਡਰਾਮੇ ਵਗੈਰਾ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿ election ਦੇ ਦੌਰਾਨ ruling party ਦਾ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਕਰਨਾ ਸੀ ?

ਚੀਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕਟਰੀ : ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ ।

MEETINGS AND KAVI DARBARS HELD IN HOSHIARPUR AND KAPURTHALA DISTRICTS BY PUBLIC RELATIONS DEPARTMENT

***103. Sardar Lakhi Singh Chaudhri :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of meetings and kavi darbars, police station-wise held by the Public Relations Department in Hoshiarpur and Kapurthala Districts, separately, during the periods 1st December, 1960 to 28th February, 1961 and from 1st December, 1961 to 28th February, 1962 ;

(b) the expenditure incurred on the said meetings and kavi darbars during the periods mentioned in part (a) above ?

Sardar Gulab Singh (Chief Parliamentary Secretary) : A statement containing the requisite information is placed on the Table of the House.

STATEMENT

Serial No.	Name of Police Station		Meetings and Kavi Darbars held from 1st December, 1960 to 28th February, 1961			Meetings and Kavi Darbars held from 1st December, 1961 to 28th February, 1962		
			Number of meetings	Number of kavi darbars	Expenditure on meetings and kavi darbars	Number of meetings	Number of kavi darbars	Expenditure on meetings and kavi darbars
	Hoshiarpur District				Rs			Rs
1	Hoshiarpur Sadar	..	84	1	537.72	126	13	3,013.50
2	Mahilpur	..	6	..	..	59	5	1,641.37
3	Garhshankar	..	70	..	..	131	2	1,170.71
4	Balachaur	..	77	..	14.50	113	1	681.22
5	Nurpur Bedi	..	110	..	..	187	1	305.00
6	Anandpur Sahib	..	80	..	..	88	2	1,411.80
7	Una	..	69	..	..	165	4	1,787.80
8	Amb	..	73	..	20.00	143	6	4,278.97
9	[illegible]pur	..	92	..	143.50	198	2	1,317.62
10	Mukerian	..	97	..	98.17	128	4	1,443.12
11	Dasuya	..	77	..	..	88	1	667.12
12	Tanda	..	75	..	..	79	4	1,736.70
13	Bhunga	..	72	..	..	82	3	737.75
14	Hariana	..	102	..	..	249	7	2,702.14
	Total	..	1,084	1	813.89	1,836	55	22,894.82

Kapurthala District

1	Kapurthala ..	215	..	..	133	3	1,507.62
2	Thana Sadar ..	47	..	..	47	2	655.00
3	Sultanpur ..	55	..	..	143	2	1,096.24
4	Dhilwan ..	36	..	..	29	..	255.00
5	Bholath ..	28	..	..	34	..	115.00
6	Phagwara ..	216	..	85.00	451	3	4,690.75
	Total ..	597	..	85.00	837	10	8,319.61

ਸਰਦਾਰ ਲਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਕੀ ਅਗੇ ਵੀ monthly average ਇਤਨੀ ਹੀ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ ਜਿਤਨੀ ਇਸ statement ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ?

ਚੀਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕਟਰੀ : ਨੋਟਿਸ ਦਿਉ, ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਦਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ ।

GOVERNMENT ADVERTISEMENTS

*224. **Comrade Shamsher Singh Josh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of Government advertisements given to newspapers with the name of each such newspaper, during the period from 1st April, 1961 to 31st March, 1962 ;

(b) the criteria on the basis of which advertisements mentioned in part (a) above were given ;

(c) the number of advertisements relating to the Transport Department among those mentioned in part (a) above, the names of newspapers to which they were given and the reasons therefor?

Sardar Gulab Singh (Chief Parliamentary Secretary) : (a) A statement showing the number of Government and Transport advertisements issued to each newspaper during the period from 1st April, 1961 to 31st March, 1962, is placed on the Table of the House.

(b) Advertisements are released within the framework of language percentage fixed by the Government and keeping in view the tone, circulation, status and regularity in publication of the newspapers and periodicals.

(c) Names of the newspapers along with the number of Transport advertisements given to each of them are as follows :—

(1) The Daily 'Ranjit', Patiala	..	43
(2) The Weekly 'Driver', Jullundur	..	48
(3) The Weekly 'Motor Transport Gazette', Chandigarh	..	38
(4) The Weekly 'Motor Transport Worker', Jullundur		36
(5) The 'Transporter's Gazette', Delhi	..	8
(6) The 'Transport Guardian', Patiala	..	20
(7) The 'Transport Gazette', Delhi	..	5

Only these newspapers were considered suitable by the Provincial Transport Controller for the publication of Transport advertisements, hence advertisements were issued only to these newspapers.

STATEMENT SHOWING THE NUMBER OF ADVERTISEMENTS RELEASED TO VARIOUS NEWSPAPERS DURING THE PERIOD FROM 1ST APRIL, 1961 TO 31ST MARCH, 1962

Serial No.	Name of newspaper	Place of publication	Number of advertisements
1	2	3	4
	ENGLISH		
1	The daily Hindustan Times ..	New Delhi ..	393
2	The daily Times of India ..	Delhi ..	382
3	The daily Statesman ..	New Delhi ..	275
4	The daily Tribune ..	Ambala Cantt. ..	1,121
5	The daily Indian Express ..	New Delhi ..	567
6	The daily Hindu ..	Madras ..	9
7	The daily Amrit Bazar Patrika ..	Calcutta ..	6
8	The daily Search Light ..	Patna ..	3
9	The daily National Herald ..	Lucknow ..	5
10	The daily Pioneer ..	Lucknow ..	4
11	The daily Free Press Journal ..	Bombay ..	1
12	The weekly Challenge ..	Simla ..	2
13	The weekly Punjab Standard ..	Gurgaon ..	38
14	The weekly Blizzard ..	Kapurthala ..	4
15	The weekly People's Guardian ..	Chandigarh ..	105
16	The weekly Link ..	New Delhi ..	133
17	The weekly Delhi Times ..	Delhi ..	145
18	The weekly Indian Times ..	Delhi ..	102
19	The weekly Indian Observer ..	Delhi ..	104
20	The weekly Spokesman ..	New Delhi ..	81
21	The weekly Indian Worker ..	New Delhi ..	41
22	The weekly National Sentinel ..	New Delhi ..	120
23	The Shanker's Weekly ..	New Delhi ..	26
24	The weekly News Reel ..	Delhi ..	2
25	The weekly Yojna ..	Delhi ..	2
26	The weekly Himachal Times ..	Dehra Dun ..	3
27	The weekly Calcutta Bulletin ..	Calcutta ..	1

[Chief Parliamentary Secretary]

Serial No.	Name of newspaper	Place of publication	Number of advertisements
1	2	3	4
28	The monthly Asian Industry ..	Chandigarh ..	25
29	The monthly Touch Stone ..	Jullundur ..	5
30	The monthly Sports Writer ..	Delhi ..	1
31	The monthly Socialist Congressman ..	New Delhi ..	3
32	The monthly Marg ..	Bombay ..	1
33	The Savdhan ..	New Delhi ..	4
34	The Harijan ..	Delhi ..	1
35	The Gandhi Marg ..	New Delhi ..	2
36	The March of India ..	Delhi ..	2
37	The Kurukshetra ..	Delhi ..	1
38	Missionary ..	New Delhi ..	1
39	The Cadet ..	Delhi ..	1
40	The Onlooker ..	Bombay-7 ..	1
41	The Commerce and Industry ..	Bombay ..	1
42	The Leader ..	Allahabad ..	1
	HINDI		
1	The daily Hindi Milap ..	Jullundur ..	413
2	The daily Vir Partap ..	Jullundur ..	279
3	The daily Sunehri Bharat ..	Gurgaon ..	131
4	The daily Hindi Mewat ..	Gurgaon ..	131
5	The daily Navbharat Times ..	Delhi ..	180
6	The daily Hindustan ..	New Delhi ..	141
7	The daily Aj ..	Benaras ..	2
8	The weekly Chetna ..	Bhiwani ..	128
9	The weekly Hariyana Sandesh ..	Hissar ..	140
10	The weekly Gram Sahyogi ..	Faridabad ..	86
11	The weekly Giyanudey ..	Hissar ..	2
12	The weekly Anand Bhoomi ...	Hissar ..	52
13	The weekly Haryana Kesri ..	Hissar ..	3

Serial No.	Name of newspaper	Place of publication	Number of advertisements
1	2	3	4
14	The weekly Amar Bharat ..	Delhi ..	76
15	The weekly Sewagram ..	Delhi ..	67
16	The weekly Hindi Times ..	New Delhi ..	101
17	The fortnightly Him Kesri ..	Simla ..	2
18	The monthly Vishva Jyoti ..	Hoshiarpur ..	6
19	The monthly Mukti Path ..	Ferozepore ..	4
20	The monthly Panch Bhoomi ..	Amritsar ..	3
21	The monthly Bharat Jyoti ..	Jullundur ..	5
22	The monthly Jyotish Mati ..	Solan ..	4
23	The monthly Bharat Bhoomi ..	Hissar ..	1
24	The monthly Jagat ..	Delhi ..	12
25	The monthly Saraswati ..	Allahabad ..	1
26	The monthly Jyotish Vigyan ..	New Delhi ..	1
27	The monthly Nai Sadi ..	Delhi ..	2
28	The monthly Narmada ..	Gawalior ..	1
29	The monthly Vishva Vijay Panchag ..	Solan ..	1
	PUNJABI		
1	The daily Ajit ..	Jullundur ..	246
2	The daily Akali Patrika ..	Jullundur ..	219
3	The daily Ranjit ..	Patiala ..	222
4	The daily Parkash ..	Chandigarh ..	206
5	The daily Desh Darpan ..	Calcutta ..	20
6	The daily Sikh ..	Amritsar ..	99
7	The daily Ranjit ..	Bhatinda ..	140
8	The daily Nawan Zamana ..	Jullundur ..	3
9	The daily Doctor ..	Amritsar ..	10
10	The weekly Mauji ..	Jullundur ..	80
11	The weekly Mel Milap ..	Chandigarh ..	83
12	The weekly Nia Sama ..	Ludhiana ..	75
13	The weekly Sukh Jeewan ..	Ludhiana ..	39

[Chief Parliamentary Secretary]

Serial No.	Name of newspaper	Place of publication	Number of advertisements
1	2	3	4
14	The weekly Samrat ..	Jullundur ..	29
15	The weekly Siyasat ..	Ludhiana ..	4
16	The weekly Shamsheer Hind ..	Patiala ..	57
17	The weekly Krumblan ..	Patiala ..	24
18	The weekly Kamboj Samachar ..	Patiala ..	8
19	The weekly Daler Punjab ..	Patiala ..	45
20	The weekly Sacha Marg ..	Samana ..	12
21	The weekly Punjabi Patrika ..	Ludhiana ..	17
22	The weekly Pauh Phutti ..	Patiala ..	49
23	The weekly Lok Yug ..	Chandigarh ..	37
24	The weekly Naresh ..	Bhatinda ..	13
25	The weekly Riyasti Dunia ..	Barnala ..	4
26	The weekly Punjabi Panch ..	Amritsar ..	2
27	The weekly Adhure Supne ..	Mukatsar ..	2
28	The weekly Kundan ..	Jullundur ..	55
29	The weekly Ranjit Nagara ..	Chandigarh	20
30	The weekly Quami Ekta ..	New Delhi ..	103
31	The weekly Fateh ..	Delhi ..	84
32	The weekly Panth ..	New Delhi ..	69
33	The weekly Ranjit ..	Bombay ..	1
34	The weekly Nawan Hindustan ..	Delhi ..	14
35	The weekly Navjiwan ..	Singapur ..	52
36	The monthly Pritam ..	Delhi ..	7
37	The monthly Arsee ..	Delhi ..	4
38	The monthly Chetna ..	Delhi ..	5
39	The monthly Preet Lari ..	Preet Nagar (Amritsar)	8
40	The monthly Nawan Chanan ..	Jullundur ..	3
41	The monthly Kavita ..	Amritsar ..	3
42	The monthly Panch Parmeshwar ..	Ludhiana ..	5

Serial No.	Name of newspaper	Place of publication	Number of advertisements
1	2	3	4
43	The monthly Giyan Amrit ..	Amritsar ..	5
44	The monthly Jeewan Preeti ..	Patiala ..	4
45	The monthly Kanwal ..	Amritsar ..	2
46	The monthly Rishman ..	Patiala ..	3
47	The monthly Alochana ..	Ludhiana ..	3
48	The monthly Roop Rang ..	Chandigarh ..	5
49	The monthly Bal Darbar ..	Ludhiana ..	4
50	The monthly Bal Sandesh ..	Amritsar ..	5
51	The weekly Sarpanch ..	Samana ..	4
	URDU		
1	The daily Vir Bharat ..	Jullundur ..	329
2	The daily Milap ..	Jullundur ..	245
3	The daily Pratap ..	Jullundur ..	125
4	The daily Hind Samachar ..	Jullundur ..	6
5	The daily Pradeep ..	Jullundur ..	36
6	The daily Sadaqat ..	Ludhiana ..	68
7	The daily Tarjman ..	Ludhiana ..	91
8	The daily Samaj ..	Ludhiana ..	7
9	The daily Rohjan ..	Ludhiana ..	77
10	The daily Mewat ..	Gurgaon ..	33
11	The daily Savera ..	Delhi ..	142
12	The daily Tej ..	Delhi ..	178
13	The daily Aljamiat ..	Delhi ..	1
14	The daily Nai Dunia ..	Delhi ..	1
15	The bi-weekly Madina ..	Bijnaur ..	1
16	The weekly Tehrik ..	Delhi ..	1
17	The weekly Dost ..	Delhi ..	1
18	The weekly Atalique ..	Delhi ..	4
19	The weekly Daure Heyat ..	Bombay ..	1
20	The weekly Jagat ..	Delhi ..	35

[Chief Parliamentary Secretary]

Serial No.	Name of newspaper	Place of publication	Number of advertisements
1	2	3	4
21	The weekly Sher-i-Punjab ..	Delhi ..	67
22	The weekly Lalkar ..	Delhi ..	64
23	The weekly Naujawan Mazdoor ..	Delhi ..	16
24	The weekly Reformer ..	Delhi ..	6
25	The weekly Chitra ..	Delhi ..	2
26	The weekly Nai Siyast ..	Delhi ..	5
27	The weekly Kalakar ..	Delhi ..	1
28	The weekly Punjab Samachar ..	Phagwara ..	64
29	The weekly Punjab Congress Patrika ..	Chandigarh ..	132
30	The weekly Takkar ..	Jullundur ..	36
31	The weekly Haryana Tilak ..	Rohtak ..	54
32	The weekly Kisan ..	Ferozepore ..	34
33	The weekly Doaba ..	Jullundur ..	26
34	The weekly Lalkar ..	Dharamsala ..	35
35	The weekly Roshni ..	Sonepat ..	31
36	The weekly Bharat Nirman ..	Rohtak ..	14
37	The weekly Karnal Times ..	Karnal ..	7
38	The weekly Jat Gazette ..	Rohtak ..	37
39	The weekly Tufan ..	Batala ..	22
40	The weekly Janam Bhoomi ..	Karnal ..	29
41	The weekly Punjabi Yodha ..	Kapurthala ..	13
42	The weekly Harijan ..	Jullundur ..	18
43	The weekly Paigham ..	Sonepat ..	3
44	The weekly Arya Gazette ..	Jullundur ..	8
45	The weekly Chittan ..	Ferozepore ..	13
46	The weekly Amrit ..	Karnal ..	17
47	The weekly Lok Hitkari ..	Jullundur ..	4
48	The weekly Bharat Tek ..	Rohtak ..	8
49	The weekly Preet ..	Jullundur ..	27

Serial No.	Name of newspaper	Place of publication	Number of advertisements
1	2	3	4
50	The weekly Lok Jagat ..	Moga ..	6
51	The weekly Haq Prasat ..	Kaithal ..	1
52	The weekly Hindu ..	Jullundur ..	10
53	The weekly Hindustan ..	Jullundur ..	27
54	The weekly Belag ..	Karnal ..	4
55	The weekly Intkhab ..	Batala ..	7
56	The weekly Chingari ..	Ferozepore ..	10
57	The weekly Vishav Sewak ..	Jullundur ..	3
58	The weekly Khari Bat ..	Chandigarh ..	2
59	The weekly Paighame Wattan ..	Palwal ..	6
60	The weekly Iman ..	Bhatinda ..	2
61	The weekly Desh Punjab ..	Ludhiana ..	3
62	The weekly Sachi Sada ..	Ludhiana ..	4
63	The weekly Samachar ..	Ludhiana ..	2
64	The weekly Badr ..	Qadian ...	1
65	The weekly Meo Gazette ..	Gurgaon ..	1
66	The monthly Qanoon ..	Amritsar ..	3
67	The monthly Mastana Jogi ..	Delhi ..	4
68	The monthly Biswin Sadi ..	Delhi ..	2
	TRANSPORT ADVERTISEMENTS		
1	The daily Ranjit ..	Patiala ..	43
2	The weekly Driver ..	Jullundur ..	48
3	The weekly Motor Transport Gazette ..	Chandigarh ..	38
4	The weekly Motor Transport Worker ..	Jullundur ..	36
5	The Transporter's Gazette ..	Delhi ...	8
6	The Transport Guardian ..	Patiala ...	20
7	The Transport Gazette ..	Delhi ..	5

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਕਿਸੇ ਪੇਪਰ ਦੀ circulation ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ advertisements ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ਕੀ Review Officer ਦੀ report ਮੰਗੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ drivers ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਸਬੰਧੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਹਨ ।

MISUSE OF QUOTAS BY THE INDUSTRIALISTS IN AMRITSAR DISTRICT

*531. **Shri Balramji Dass Tandon :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of cases of misuse of quota detected in Amritsar City in the last month by the Department of Industries ;

(b) the names and addresses of the quota holders who misused their quotas and the manner in which it was misused ;

(c) the action, if any, Government propose to take against those mentioned in part (b) above ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a), (b) and (c). The matter is under consideration and it is not considered to be advisable to give this information at this stage.

SALT INDUSTRY IN GURGAON DISTRICT

*535. **Shri Babu Dayal Sharma :** Will the Chief Minister be pleased to state whether it is a fact that the Government is considering a scheme to resume the survey of salt industry in the Gurgaon District; if so, the stage at which the said scheme is at present?

Sardar Partap Singh Kairon : No. There is no such scheme at present under the consideration of the Government.

श्री बाबू दयाल शर्मा : चीफ मनिस्टर साहिब ने बताया है कि कोई scheme under consideration नहीं है, तो salt industry को किस तरह से revive किया जाएगा ?

Mr. Speaker : This question does not arise.

QUOTAS OF IRON GIVEN IN DISTRICT AMRITSAR

*550. **Comrade Makhan Singh Tarsikka :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of persons in Amritsar District to whom quotas of iron are being given at present;

(b) the quantity of quota being given to each of the quota-holders mentioned in part (a) above during the last five years, yearwise ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) A statement showing the requisite information is laid on the table of the House.

(b) The time and labour involved in collecting this information will not be commensurate with the advantage to be derived from it.

LIST OF QUOTA-HOLDERS IN DISTRICT AMRITSAR

Serial No.	Name of the S.P.I. Quota holders
1	M/s Amritsar Kohlu Factory, inside Chatiwind Gate, Amritsar.
2	M/s General Mechanical Foundry Works, Khalsa College, Amritsar.
3	M/s Globe Cycle Industries, Sultanwind Road, Amritsar.
4	M/s Gupta Iron and Steel Company, Bazar Loha Mandi Amritsar.
5	M/s Guru Nanak Kohlu Factory, Queens Road, Amritsar.
6	M/s Hind Foundry Workshop, Hukam Singh Road, Amritsar.
7	M/s International Engineering Corporation, Chowk Putligarh, Amritsar.
8	M/s Jaura Engineering Works P. Ltd., Putlighar, Azad Nagar, Amritsar.
9	M/s Khalsa Kohlu Factory, outside Chatiwind Gate, Amritsar.
10	M/s Kishore Foundry and Workshop, Hussain Pura, Amritsar.
11	M/s Matharoo Brothers, G. T. Road, Amritsar (Putlighar).
12	M/s Metro Pole Sound Products, P. C. Rayon and Silk Mills, G. T. Road, Amritsar.
13	M/s National Industries, Sultandwind Road, Amritsar.
14	M/s M. T. Wood and Metal Works, G. T. Road, Amritsar.
15	M/s Northern India Steel Works P. Ltd., Verka, district Amritsar.
16	M/s Osahan Engineering Works (Regd), Ramtalai, G. T. Road, Amritsar.
17	M/s Public Mechanical Works and Rolling Mills, inside Chatiwind Gate, Amritsar.
18	M/s Ram Dass Engineering Works, G. T. Road, Putlighar, Amritsar.
19	M/s Sunco Industries, P. O. Box No. 16, Amritsar.
20	M/s Bharat Steel Industries, Dhab Khatikan, Amritsar.
21	M/s Bharat Iron and Steel Industries, Akali Market, Amritsar.
22	M/s Darbar Foundry and Workshop, Tarn Taran, district Amritsar.
23	M/s Hindustan Foundry and Iron Works, Hide Market, Amritsar.
24	M/s H.N.S. Industries, Opposite Old Distillery, Amritsar.
25	M/s India Metal Works, Katra Sher Singh, Amritsar.
26	M/s Kundan Iron and Steel Industries, Akali Market, Amritsar.
27	M/s Lakshmy Metal and Cycle Parts Works, Katra Sher Singh, Amritsar.
28	M/s Kartar Industries, 3781/1, outside Rambagh Gate, Amritsar.
29	M/s New Sher-i-Hind Foundry and Workshop, Chitra Talkies Road, Amritsar.
30	M/s National Engineering Corporation Sultanwind Road, Amritsar
31	M/s Panchanand Industries, Guru Bazar, Amritsar.
32	M/s Pioneer Anamelling Works, G. T. Road, Amritsar.
33	M/s Guru Nanak Modern Engineering Works outside Ram Bagh Gate Amritsar.

[Chief Minister]

Serial No.	*Name of the S.P..I Quota holders*
34	M/s Nath and Ram, Dilawari Street, Putlighar, Amritsar.
35	M/s Kohi-i-Noor Paint Colour and Varnish Works, Near Railway Station, Chheharta, Amritsar.
36	M/s Akali Kirpan Factory, Mulwai Bunga, Amritsar.
37	M/s Jupitor Foundry and Machine, Sultanwind Road, Amritsar.
38	M/s S. S. Osahan and Company, No. 2, Majitha Road, Amritsar.
39	M/s G.S.K. Industries, Outside Sultanwind Gate, Amritsar.
40	M/s New Bharat Co-operative Industrial Society, Hal Bazar, Amritsar.
41	M/s Kapoor Cottage Industries, Kapoor Castle, Amritsar.
42	M/s Bombay Foundry and Machine, Batala Road, Amritsar.
43	M/s Devi Dass and Sons, Bazar Kathians, Amritsar.
44	M/s Moonlight Foundry and Iron Works, 189, Chitra Talkies Road, Amritsar.
45	M/s Model Textile Mechanical Engineers, G. T. Road, Amritsar.
46	M/s Mahalaxmi Calico Printing Works, Jail Road, Amritsar.
47	M/s Prabhat Plastic and Steel Industries, Cheel Mandi, Amritsar.
48	M/s M/s J. J. Sokkey, Sultanwind Town, Amritsar.
49	M/s United Mechanical Works, (Regd.), Bakarwana Bazar, Amritsar.
50	M/s Bharat Printing Machine Manufacturing Co.inside Sultanwind Gate, Amritsar.
51	M/s K. B. Machine Factory, Sultanwind Road, Amritsar.
52	M/s Gobind Mechanical Works, Sultanwind Gate, Amritsar.
53	M/s Punjab Engineering Corporation (Regd.) India, Amritsar.
54	M/s Ideal Engineering Works, inside Chatiwind Gate, Amritsar.
55	M/s L. K. Steel Works, Katra Ghayan, Amritsar.
56	M/s Universal Machine Industries, Sultanwind Road, Amritsar.
57	M/s Bishan Dass, Nagina Mal, Bazar Thara Sahib, Amritsar.
58	M/s Bharat Mechanical Works, Katra Garbha Singh, Amritsar.
59	M/s Sadhu Ram and Sons, Choki Wali Gali, Islamabad, Amritsar.

LIST OF S.S. AND C. I. QUOTA-HOLDERS IN DISTRICT AMRITSAR

Serial No.	*Name of Quota holders*
1	Executive Officer, Municipal Committee, Amritsar.
2	M/s Sound Industrial Corporation, Sultanwind Road.
3	Shri Piara Singh, son of Shri Surain Singh, village and post office Chogawan,

Serial No.	*Names of Quota Holders*
4	Shri Mohan Singh, son of Sarain Singh, village and post office Chogawan.
5	Kay Kay Dee Industries, Chowk Chabutra, Amritsar.
6	Sunrise Industries, Sultanwind Road, Amritsar.
7	M/s United Engineering Corporation, Chowk Moni, Amritsar.
8	Indian Thermostat Industries. o/s Sultanwind Gate.
9	M/s P. S. Engineering Works, Sultanwind Road, Amritsar.
10	M/s Sumaco Industries, Cheel Mandi, Amritsar.
11	M/s Sunder Tricycles, o/s Sultanwind Gate, Amritsar.
12	M/s Khanna Prams Manufacturing, Katra Bagian, Amritsar.
13	M/s Calcutta Engineering Works, Hall Bazar, Amritsar.
14	M/s Dhingra and Company, Chowk Farid, Amritsar.
15	M/s G. R. Engineering Works, Kot Mit Singh, Amritsar.
16	M/s Jagteshwar Engineering Works, Near Nishat Cinema, Amritsar.
17	M/s O. T. Industries, i/s Sultanwind Gate, Amritsar.
18	M/s National Trunk Factory, Sharifpura, Amritsar.
19	M/s Pyar Engineering Works, Putlighar, Amritsar.
20	Surjan Singh and Sons, Hussainpura, Amritsar.
21	M/s Marshal Industries, Sultanwind Road, Amritsar.
22	M/s Fancy Painja House, and Mechanical Manufacturing, Tarn Taran.
23	M/s Humdard Engineering Works, Putlighar, Amritsar.
24	M/s Asian Engineering Corporation, Khalsa College, Amritsar.
25	M/s Asoka Industries, Chheharta, Amritsar.
26	M/s Subhas Industries, Bhagat Singh Road, Amritsar.
27	M/s Reliable Machinery Manufacturing, Putlighar, Amritsar.
28	M/s Indian Textile Engineering Works, Amritsar.
29	M/s Popular Wood and Metal Works, near Khalsa College Amritsar.
30	M/s Guru Nanak Mechanical Works, Sultanwind Road, Amritsar.
31	M/s Narang Cloth House, o/s Khazana Gate, Amritsar.
32	M/s Parbhat Engineering Works, Khalsa College, Amritsar.
33	M/s Karam Chand Aggarwal, Bazar Khatian, Amritsar.
34	M/s Mohan Engineering Works, Chowk Khoti Ahata, Amritsar.
35	M/s Accurate Engineering Works, Putlighar, Amritsar.
36	M/s Green Textile Mechanical Works, Putlighar, Amritsar.

[Chief Minister]

Serial No. *Names of Quota Holders*

37 M/s Mela Singh and Sons, Bazar Lachhmansar, Amritsar.

38 M/s Ajanta Steel Factory, 56, Hukam Singh Road, Amritsar.

39 M/s Bhullar Engineering Works, Sultanwind Road, Amritsar.

40 M/s Gurdip Singh, Trunk Balti Manufacturing, Guru Bazar, Tarn Taran, Amritsar

41 M/s Harbans Singh, Painter, Akali Market, Amritsar.

42 M/s Sidaura Engineering Works, Tarn Taran, District Amritsar.

43 M/s Swantantra Engineering Works and Foundry, Kairon Road, Patti, District Amritsar.

44 M/s Sindhu Bus Service P. Ltd., Amritsar.

45 M/s Sindhu Engineering Works, Ajnala, District Amritsar.

46 M/s Bakhshish Singh and Sons, Bazar Loharan, Amritsar.

47 M/s Lakha Singh-Tara Singh, Bazar Loharan, Amritsar.

48 M/s Avtar Singh, Trunk Balti Manufacturing Chola Sahib, Amritsar.

49 M/s National Painting Shop, Akali Market, Amritsar.

50 M/s Bharat Screw Industry, Putlighar, Amritsar.

51 M/s Sher-i-Punjab, Mechanical Works, Chowk Moni, Amritsar.

52 M/s Okala Industries, 206, Nehru Market, Amritsar.

53 M/s Malhotra Textiles (Engineering Section), Amritsar.

54 M/s N. K. Industries, Batala Road, Amritsar.

55 M/s Neelam Industries, o/s Sultanwind Gate, Amritsar.

56 M/s Jagatji Iron and Steel Works, I/s Mahan Singh.

57 M/s Amritsar Bharat Engineering Production, Amritsar.

58 M/s G. L. Sehgal and Co. i/s, Lohgarh Gate, Amritsar.

59 M/s Sarswati Ice Factory and cold Storage, Amritsar.

60 M/s Indo Foreign Machinery Manufacturing Company, Amritsar.

61 M/s Amritsar Mechanical Production Co-operative Industral Society, o/s Ghee Mandi, Amritsar.

62 M/s Empire Industries, o/s Chatiwind Gate, Amritsar.

63 M/s K D. Engineering Works, Kot Mit Singh, Amritsar.

64 M/s Champion Mechanical Works, Bazar Lohran, Amritsar.

65 M/s H. R. Industries, Kot Mit Singh, Amritsar.

66 M/s Vishkarma, Engineering Works, Amritsar.

67. M/s Mangat Iron and Steel Co., Chatiwind Gate, Amritsar,

Serial No.	Names of Quota Holders
68	M/s Guru Nanak Rickshaw Co., Putlighar, Amritsar.
69	M/s Madan Industries, Nawankot Amritsar.
70	M/s Mohan Singh and Sons. Loharan Bazar, Amritsar.
71	M/s Amritsar Steel Works, Islamabad, Amritsar.
72	M/s Vijay Mayal Foundry and Engineering Works, Amritsar.
73	M/s S.S. Engineering Works. i/s Ghee Mandi Amritsar.
74	M/s Kuldip Industries, Hide Market, Amritsar.
75	M/s Kapoor Engineering Works, o/s Ghee Mandi Gate, Amritsar.
76	M/s New India Engineering Works, o/s Chatiwind Gate, Amritsar.
77	M/s Principal Dayanand Polytechnic Institute, Amritsar.
78	M/s Om Parkash and Brothers, Thara Sahib, Amritsar.
79	M/s Chiman Lal and Sons, Bazar Kathian, Amritsar.
80	M/s Dhani Ram and Sons, Bazar Kathian, Amritsar.
81	M/s Avtar Singh Mohinder Singh, Amritsar.
82	M,s Atlas Engineering Works, Hall Bazar, Amritsar.
83	M/s K. S. Industries, Katra Garbha Singh, Amritsar.
84	M/s Mohinder Lal and Brothers, Nawa Kot, Amritsar.
85	M/s A.N.K. Industries, Amritsar.
86	M/s Manohar Lal Sudershan Lal, Amritsar.
87	M/s Banarsi Dass, Amar Nath, Lachhmansar, Amritsar
88	M/s Bhartia Engineering Works and Rolling Industries, Amritsar.
89	M/s Darbar Electric and Mechanical Works, Lachhmansar, Amritsar.
90	M/s Drill Machine Corporation, in Chatiwind Gate, Amritsar.
91	M/s Diwan Iron and Steel Industries, Amritsar.
92	M/s Efficient Engineering Corporation, Bakarwana, Amritsar.
93	M/s Guru Arjan Dev Painja Manufacturing Company, Tarn Taran.
94	M/s G.M.K. Electric Industries, Amritsar.
95	M/s Harkishan Dass-Madan Lal, Bazar Kathian, Amritsar.
96	M/s Harcharan Singh and Brothess, Chowk Moni, Amritsar.
97	M/s Harsha Industries, Chheharta, Amritsar.
98	M/s Harindra Hullar Screw Manufacturing Company, Amritsar.
99	M/s Hind Painja Manufacturing Company, Tarn Taran, District Amritsar.
100	M/s Joshi Iron and Steel Industries, Kot Mit Singh, Amritsar.
101	M/s Kartar Singh-Rattan Singh, Lachhmansar, Amritsar.

[Chief Minister]

Serial No.	Names of the Quota Holders
102	M/s Krishana Engineering Works, Ghanta Ghar, Amritsar.
103	M/s Kuldip Engineering Works, Chowk, Chintpurni.
104	M/s Khalsa Kirpan Factory, Ghanta Ghar, Amritsar.
105	M/s Khalsa Engineering and General Industries, Amritsar.
106	M/s Minerva Balti Works, Lachhmansar, Amritsar.
107	M/s M. L. Steel Works, Ghanta Ghar, Amritsar.
108	M/s National Industrial Corporation, Amritsar.
109	M/s New Bharat Engineering Works, Kot Mit Singh, Amritsar.
110	M/s Oswal Engineering Works, Kot Mit Singh, Amritsar.
111	M/s Om Parkash Aggarwal and Sons, Lachhmansar, Amritsar.
112	M/s Prince Electric Works, Chowk Chintpurni, Amritsar.
113	M/s Punjab Singh-Kartar Singh, Lachhmansar, Amritsar.
114	M/s Raghunath Sahai Dwarka Dass, Lachhmansar, Amritsar.
115	M/s Rallia Ram-Tak Chand, Lachhmansar, Amritsar.
116	M/s S. P. Mohan Singh, Loha Mandi, Amritsar.
117	M/s S. B. Engineering Works, Lachhmansar, Amritsar.
118	M/s Shakti Radio and Electric Company, Amritsar.
119	M/s Sarhali Engineering Works, Tarn Taran, district Amritsar.
120	M/s Sardar Engineering Works, i/s Chatiwind Gate, Amritsar.
121	M/s Satwan Industries, Bazar Bakarwana, Amritsar.
122	M/s U. K. Engineering Works, Kot Mit Singh, Amritsar.
123	M/s United Industrial Corporation, Katra Sher Singh, Amritsar.
124	M/s Venus Timmen and Rivets Factory, B. Loharan, Amritsar.
125	M/s Ganesh Industries, Chowk Moni, Amritsar.
126	M/s Asse Mal-Sunder Dass, Loha Mandi, Amritsar.
127	M/s Atma Ram-Garib Dass, Lachhmansar, Amritsar.
128	M/s Anant Ram-Roshan Lal, Tarn Taran, District Amritsar.
129	M/s Aya Singh-Balwant Singh, Bazar Kathian, Amritsar.
130	M/s Bhola Nath Aggarwal, Lachhmansar, Amritsar.
131	M/s Bansal Industries, Loha Mandi, Amritsar.
132	M/s Bishambar Nath, Ajnala, district Amritsar.
133	M/s Bihari Lal Aggarwal, Tarn Taran, district Amritsar.
134	M/s Budhu Mal-Durga Dass, Ram Bagh, Amritsar.

Serial No.	Names of the Quota Holders
135	M/s Bindra Ban Aggarwal, Bazar Loharan, Amritsar.
136	M/s Charan Das-Inderjit, Chogawan, district Amritsar.
137	M/s Chogawan Agricultural Implements Makers, Chogawan, district Amritsar.
138	M/s Des Raj Aggarwal and Sons, Lachhmansar, Amritsar.
139	M/s Dharampal-Charanjit, Tunda Talib, Amritsar.
140	M/s Dharamvir-Jagdish Chand, Bazar Kasarian, Amritsar
141	M/s Dhanpat Rai-Satish Kumar, Passamwala Bazar.
142	M/s Gurdev Engineering Corporation, Amritsar.
143	M/s Gupta Trunk Industries, Kathian, Amritsar.
144	M/s Guru Cycle Parts Manufacturing Co., Sultanwind Gate, Amritsar.
145	M/s Hira Mal-Lachhmandas, Lachhmansar, Amritsar.
146	M/s Nardial Aggarwal and Sons, Lachhmansar, Amritsar.
147	M/s Harkishan Dass, Sain Dass, Amritsar.
148	M/s Inder Sain Co., Jangi Swala, Amritsar.
149	M/s Joginder Singh, Lehherka, district Amritsar.
150	M/s Jiwan Singh and Sons, Rayya Mandi, Amritsar.
151	M/s Joshi Trunk House, Tarn Taran, district Amritsar.
152	M/s Jagjit Singh and Sons, Patti, district Amritsar.
153	M/s Kidar Nath-Ghasita Mal, Loha Mandi, Amritsar.
154	M/s Kishan Singh-Kirpal Singh, B. Loharan, Amritsar.
155	M/s Karam Chand-Amar Nath, Loha Mandi, Amritsar.
156	M/s Kundan Lal Aggarwal, Akali Market, Amritsar.
157	M/s Lachhmi Narain Aggarwal, Lachhmansar, Amritsar.
158	M/s Laxmi Slate Works, Jaura Piple, Amritsar.
159	M/s Moti Ram-Ganesh Dass, Lachhmansar, Amritsar.
160	M/s Mehar Chand-Hazari Lal, Majith Mandi, Amritsar.
161	M/s Munshi Ram-Ram Chand, Loha Mandi, Amritsar.
162	M/s Makhan Singh, Tarn Taran, district Amritsar.
163	M/s Mahavir Trunk Factory, Katra Bagian, Amritsar.
164	M/s Mazdoor Trunk House, Bhushan Pura, Amritsar.
165	M/s N. C. Narinder Parkash, Bazar Kasairan, Amritsar.
166	M/s Nand Kishore-Jash Pal, Loha Mandi, Amritsar.
167	M/s Punjab Pulley Works, o/s Hall Gate, Amritsar.
168	M/s Ranji Dass-Jai Chand, Majith Mandi, Amritsar.

]Chief Minister]

Serial No.	Names of Quota Holders
169	M/s Bombay Trading Company, Opposite. Gole Bagh Amritsar.
170	M/s R.M.L. Tirth Ram-Hans Raj, Chowk Mohi, Amritsar.
171	M/s Ram Nath-Ram Parkash, Ghee Mandi, Amritsar.
172	M/s R. P. Aggarwal Industries, Amritsar.
173	M/s Rajinder Pal-Kashmiri Dyal, Amritsar.
174	M/s S. S. Iron Works, o/s Hall Gate, Amritsar.
175	M/s Surjit Singh and Sons, Thara Sahib, Amritsar.
176	M/s Swaran Bucket Manufacturing, Sharifpura, Amritsar.
177	M/s Sanji Mal-Ramesh Kumar, Amritsar.
178	M/s Sardar Engineering Company, Chowk Moni, Amritsar.
179	M/s S. L. Kishan Kumar, Bazar Abbalwahian, Amritsar.
180	M/s Sunder Singh-Harbans Singh, Amritsar.
181	M/s Sohan Singh Sewak, Loha Mandi, Amritsar.
182	M/s Santokh Singh-Aya Singh, Bazar Kathian, Amritsar.
183	M/s Sham Dass-Mehar Chand, Bazar Kathian, Amritsar.
184	M/s Surjan Singh, Chowgan, district Amritsar.
185	M/s Sohan Lal-Hans Raj, Lachhmansar, Amritsar.
186	M/s Sardar Trunk House, Patti, district Amritsar.
187	M/s Sada Jit Aggarwal, Hathi Gate, Amritsar.
188	M/s Suggar Trunk House, Ajnala, district Amritsar.
189	M/s Vijay Khanna and Brothers, i/s Lahori Gate, Amritsar.
190	M/s Walaiti Ram-Bal Kishan, Majitha Mandi, Amritsar.
191	M/s Prabhat Cycle Works, Rickshaw Co., Putlighar, Amritsar.
192	M/s Bharat Nail Factory, Khoti Ahata, Amritsar.
193	M/s Sat Kartar Engineering Works, Putlighar, Amritsar.
194	M/s Mharat Social Industries, i/s Hall Gate, Amritsar.
195	M/s Guru Nanak Textiles Engineering Works, Putlighar, Amritsar.
196	M/s Dasmash Engineering Works, Sultanwind Road, Amritsar.
197	M/s Standard Machine Corporation, Chowk Mana Singh, Amritsar.
198	M/S Sudershan Kumar-Dharam Pal, Loha Mandi.
199	M/s Shakti Engineering Works, Tarn Taran, district Amritsar.
200	M/s Sandhu Engineering Works, Chitra Talkies Road, Amritsar.
201	M/s Bulaki Ram-Sant Ram, Sharifpura, Amritsar.

Serial No.	Names of the Quota Holders
202	M/s New Khalsa Mechanical Works, Sarwarpura, Amritsar.
203	M/s O. K. Engineering Works, i/s Khazana Gate, Amritsar.
204	Clixex Weaving and Mechanical Works, o/s Chatiwind Gate, Amritsar.
205	M/s Vijay Cycle Industries, o/s Rambagh Gate, Amritsar.
206	M/s O. K. Mechanical Engineers, Putlighar, Amritsar.
207	M/s Jagjit Engineering Works, o/s Rambagh Gate, Amritsar.
208	M/s Gupta Trunk House, Katra Bagian Amritsar.
209	M/s Lugani Engineering Works, Amritsar.
210	M/s Narowal Trunk House, Katra Jaimal Singh, Amritsar.
211	M/s New Bharat Rickshaw Co., Putlighar, Amritsar.
212	M/s Darshan Lal-Harinarain, Katra Karam Singh, Amritsar.
213	M/s Sain Dass Sharma, Chowk Lachhmansar, Amritsar.
214	M/s Rajput Steel Industries, Loha Mandi, Amritsar.
215	M/s Amritsar Fabricators, Chowk Moni, Amritsar.
216	M/s Rikhi Ram-Mano Ram, Lachhmansar, Amritsar.
217	M/s Prem Brothers, Thara Sahib, Amritsar.
218	M/s Amritsar Mechanical Works, in Sultan Wind Gate, Amritsar
219	M/s Janta Mechanical Works, Mall Mandi, Amritsar.
220	M/s Manohar Foundry Works, Mall Mandi, Amritsar.
221	M/s Punjab Mechanical Works, Sultanwind Road, Amritsar.
222	M/s S. K. Chemicals Industries, Islamabad, P. O. Khalsa College, Amritsar.
223	M/s S. G. Steel Industries, Putlighar, Amritsar.
224	M/s Jyoti Ram-Roshan Lal, Chowk Lachhmansar, Amritsar.
225	M/s Amritsar Steel Industries, Purani Lakkar Mandi, Amritsar.
226	M/s Bombay Trunk House, i/s Ghee Mandi, Amritsar.
227	M/s Modern Manufacturing Company, Lachhmansar, Amritsar.
228	M/s Marcedes Electricals, Katra Bagian, Amritsar.
229	M/s R. K. Industries, Hussain Pura, Amritsar.
230	M/s Rattan Asia Cycle Industries, 296, Hussain Pura, Amritsar.
231	M/s G. C. and Co., Rani Bazar, Sharif Pura, Amritsar.
232	M/s Raj Cycle Industries, Sharif Pura, Amritsar.
233	M/s Sharma Cycle, Hand Pump Industries, Haripura Amritsar.
234	M/s Khem Singh-Gurdial Singh, Gate Hakiman, Amritsar.

[Chief Minister]

Serial No. *Names of the Quota Holders*

235 M/s Malhotra Cycle Industries, Nawan Kot, Amritsar.

236 M/s Inder Cycle Industries, Mahan Singh Gate, Amritsar.

237 M/s Harnam Singh and Sons, Partap Bazar, Chheharta, Amritsar.

238 M/s Aggarwal Trunk Manufacturers, Karkahanna Bazar, Amritsar.

239 M/s Amar Nath-Roshan Lal, Katra Safid, Amritsar.

240 M/s Mehta Industries, Karkhana Bazar, Amritsar.

241 M/s Frontier Foundry and Engineering Works, Amritsar.

242 M/s Krishna Cycle Pump Manufacturing, Chowk Moni, Amritsar

243 M/s Freedom Cycle Industries, Kot Baba Dip Singh, Amritsar.

244 M/s Kataria Cycle Industries, Katra Mahan Singh, Amritsar.

245 M/s The Asr New Asia Production-cum-sale Co-operative Ind. Society.

246 M/s Arun Industries, i/s Chatiwind Gate, Amritsar.

247 M/s Mohan Cycle Industries, Chowk Moni, Amritsar.

248 M/s Mana Singh Electrical and Gas Welding Works, Amritsar.

249 M/s Manohar Industries, Jandiala Guru, Amritsar.

250 M/s New Industries, Lachhmansar, Amritsar.

251 M/s Virdi Mechanical Works, Sultanwind Road, Amritsar.

252 M/s Sagga Engineering Works, Sultanwind Road, Amritsar.

253 M/s Crown Cycle Industries, Guru Ram Dass Nagar, Amritsar.

254 M/s Karam Chand-Ram Parkash, Loha Mandi, Amritsar.

255 M/s Guru Nanak Kharosiya Salai Factory, Amritsar.

256 M/s Chowdhry Dhilla Singh Wadhwa, Batala Road, Amritsar.

257 M/s New Light Industries, Opposite Gole Bagh, Amritsar.

258 M/s Nagi Iron Works, Inside Sultanwind Gate, Amritsar.

259 M/s Mohinder Singh Sehmey, inside Sultanwind Gate, Amritsar.

260 M/s Baharti Iron Works, Mandi, Fateh Singh, Amritsar.

261 M/s Golden Machine Manufacture Co., i/s Chatiwind Gate, Amritsar.

262 M/s Indian Weighing Machine, Hide Market, Amritsar.

263 M/s Parkash Steel Mayal Works, Loha Mandi, Amritsar.

264 M/s Naggi Engineering Works, Sultanwind Gate, Amritsar.

265 M/s Virdi Engineering Works, Sultanwind Road, Amritsar.

266 M/s Charan Singh and Sons, Nawa Kot, Amritsar.

267 M/s Rajpur Industries, Sharif Pura, Amritsar.

Serial No.	Names of the Quota Holders
268	M/s Guru Baba Hand Engineering Works, Jandiala Guru, Amritsar.
269	Moon Light Industries, Sultanwind Gate, Amritsar.
270	M/s Pioneer Electrical Toys Manufacturing, Sultanwind Road, Amritsar
271	M/s Diwan Engineering Works, 1270, Sharif Pura, Amritsar.
272	M/s Rajason Engineering Works, Bagachi Mohan Singh, Amritsar.
273	M/s Bhullar Industries, Inside Sultanwind Gate, Amritsar.
274	M/s Kartar Singh and Sons, Sultanwind Road, Amritsar.
275	M/s Guru Nanak Screw Factory, i/s Ghee Mandi Gate, Amritsar.
276	M/s Jagir Engineering Works, i/s Ghee Mandi, Amritsar.
277	M/s Amar Engineering Works, Sultanwind Road, Amritsar.
278	M/s Simplex Industries, Opposite Gole Bagh, Amritsar.
279	M/s Popular Industries, Kot Baba Deep Singh, Amritsar.
280	M/s Union Engineering Works, Sultanwind Road, Amritsar.
281	M/s Amir Chand Aggarwal and Brothers, Lachhmansar, Amritsar.
282	M/s Baba Singh and Co. Bahadur Nagar, Amritsar.
283	M/s Bhagat Bishan Dass and Sons, Thara Sahib, Amritsar.
284	M/s Bharat Slate Works, Jaura Piple, Amritsar.
285	M/s Bishan Dass-Devi Dass, Bazar Kahaian, Amritsar.
286	M/s Bhishan Kumar and Brothers, Thara Sahib, Amritsar.
287	M/s Dass Mall Mumar, Katra Mohar Singh, Amritsar.
288	M/s Forward Industries, Lachhmansar, Amritsar.
289	M/s Goverdhan Lal-Pyara Lal, i/s Rambagh Gate, Amritsar.
290	M/s Harikishan Lal Chopra, Katra Bagian, Amritsar.
291	M/s Harbans Lal and Sons, Bazar Kathian, Amritsar.
292	M/s Indian Steel Industries, Katra Meet Singh, Amritsar.
293	M/s Karam Chand-Des Raj, Katra Jaimal Singh, Amritsar.
294	M/s Kewal Krishan and Brothers, Katra Karam Singh, Amritsar
295	M/s Kharaiti Ram-Gopal Dass, Lachhmansar, Amritsar.
296	M/s Khairiti Ram-Thakur Dass, Thara Sahib, Amritsar.
297	M/s Kishan Singh-Dial Singh, Bazar Kathian, Amritsar.
298	M/s Lachhmandass-Manohar Lal, Bazar Kathiana, Amritsar.
299	M/s Raj Kumar Jain, Katra Parja, Amritsar.
300	M// Bholli Ram and Sons, inside Hathi Gate, Amritsar.
301	M/s Sehgal and Company, Bazar Tokerian, Amritsar.

[Chief Minister]

Serial No.	Names of Quota holders
302	M/s Sardari Lal and Brothers, Chowk Moni, Amritsar.
303	M/s Sunder Singh-Jairam Singh, Bazar Kathiana, Amritsar.
304	M/s Thakur Dass-Gian Chand, Bazar Kathiana, Amritsar
305	M/s Tilk Raj Arora, Mahan Singh Road, Amritsar.
306	M/s Vig Works, Bazar Kasarian, Amritsar.
307	M/s Harish Tool Industries, Kot Mit Singh, Amritsar.
308	M/s Sialkot Trunk Factories, Chowk Moni, Amritsar.
309	M/s Kahan Chand Arora, Bazar Kathaian, Amritsar.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ black list ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁਧ ਕੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ?

Chief Minister: Please give a separate notice.

QUOTA OF SILK AND ARTIFICIAL SILK YARN IN AMRITSAR DISTRICT

*551. **Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of the persons in Amritsar District to whom the quotas of silk and artificial silk yarn are being given at present;

(b) the quantity of quota given to each of the quota holders mentioned in part (a) above during the years 1960-61 and 1961-62 ?

Sardar Partap Singh Kairon: (a) and (b) A statement showing the available information is laid on the table of the House.

Statement showing the names of co-operative societies/associations of quota holders Art silk yarn and the quantity given to each during the period April—September, 1961 and January to March, 1962

Name of the Association	Quantity allocated during the period April—September, 1961	Quantity allocated during January—March, 1962
	Lbs.	Kgs.
Village Handloom Cloth Manufacturers Association, Amritsar ..	1,250	560
Refugee and General Textile Manufacturers Association ..	1,500	..
Amritsar Textile Manufacturers Association, Amritsar ..	750	210
Punjab Textile Manufacturers Association, Amritsar ..	2,500	4,060
Textile Manufacturers Association, Amritsar ..	1,250	558
District Industrial Co-operative Union, Amritsar ..	500	..
Government approved Textile Manufacturers Association, Amritsar ..	..	2,869
Punjab State Board, Amritsar ..	..	210

PRIVATE SCHOOLS IN AMRITSAR DISTRICT

*396. **Dr. Baldev Prakash :** Will the Chief Minister be pleased to state whether he is aware of the fact that tutition fee is being charged from the students of Primary classes in private recognised schools in Amritsar District in the form of 'Contribution' ; if so, the steps Government propose to take in the matter ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : Yes, The matter is being looked into.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : क्या मन्त्री महोदय बताएंगे कि यह शिकायत जो पिछले पांच साल से चली आ रही है इस पर अभी तक कार्यवाही क्यों नहीं की गई ?

राज्य मन्त्री : मैं ने बताया है कि matter is being looked into.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : Enquiry किस तरीके से की जा रही है Secretariat level पर या Ministerial level पर ?

राज्य मन्त्री : District Inspector of Schools, Amritsar को पड़ताल करने के लिए लगाया गया है।

COTTAGE INDUSTRIES STARTED IN PATAUDI BLOCK DISTRICT GURGAON

*376. **Shri Babu Dayal Sharma :** Will the Finance Minister be pleased to state—

(a) the number and names of cottage industries started in the Pataudi Block, district Gurgaon from 1958 to 1961, together with the location of each ;

(b) whether any co-operative societies are running such cottage industries in the Block, specially the Moonj industry ; if so, the details thereof ?

Shri Gopi Chand Bhargava : (a) and (b) A statement is laid on the table of the House.

STATEMENT

(a) The following cottage industries were started in the Pataudi Block. district Gurgaon during the years 1958-59 to 1961-62 :—

Year	*Name of the Schemes and their location*
1958-59	.. ..
1959-60	.. Home Craft Centre for Women.
1960-61	.. Soap Making Training Centre, Dharuhera

[Finance Minister]

1961-62 .. 1. Soap Making Demonstration Party, Nandrampur Bas

2. Shoe Making Demonstration Party, Dharuhera

3. Mat and Ban Making Demonstration Party, Jatauli

4. Home Craft Centres for Women.

(b) The following Industrial Co-operative Societies have been registered in Pataudi Block which are engaged in the Industries mentioned against (a) above :—

Name of the Society and location	*Registered on*
Turkiawas Production-cum-sale Leather Co-operative Industrial Society Ltd., at Turkiawas	19-3-58
The Dharuhera Production-cum-sale Leather Co-operative Industrial Society, Ltd.	20-3-58
Nandrampur Bas Leather Workers Supply and Marketing Co-operative Industrial Society, Ltd.	17-3-60
Rasgon Shoe Makers Supply and Marketing Co-operative Industrial Society Ltd.	31-3-60
Ban Battan Co-operative Industrial Society Ltd., Dharuhera ..	13-3-55

श्री बाबू दयाल शर्मा : यह जो जवाब दिया गया है इस में वह तारीखें दर्ज हैं जब कि कुछ Industrial Co-operative Societies रजिस्टर की गई थीं। मैं मन्त्री महोदय से पूछना चाहता हूं कि अब तक इन सोसाइटियों ने कितनी progress की है ? अब तक वहां पर कोई काम हुआ है कि नहीं ?

Mr. Speaker: The supplementary does not arise out of the main question.

श्री बाबू दयाल शर्मा : On a point of order, Sir. जनाब, मैं ने जो सवाल पूछा है उस में लिखा हुआ है 'if so, the details thereof.' मैं ने जो supplementary सवाल किया है उस में details ही मांगी हैं ?

श्री अध्यक्ष : मगर जो information आप मांग रहे हैं कि किसी सोसाइटी ने क्या progress की है यह उस में नहीं आती। (But the information being asked for by the hon. Member about the progress made by any society does not fall within the scope of this question.)

— —

REFUND OF WAR LOANS COLLECTED FROM CERTAIN VILLAGES OF ERSTWHILE NABHA STATE

***285. Comrade Harnam Singh Chamak** : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the amount of war loans, if any collected from each of the residents of the following villages during the second World War :—

Village Lohatbaddi, Kalsian, Maholi Khurd, Maholi Kalan, Kalayat, Pharwali, Bishangarh, Faujewala, Jauhal, Rajgarh, Gobindgarh, Shahbaspura, Dassahur, Klal Majra, Nihaloowala, Kirpal Singhwala, Kahsnian, Mohammadpur etc. of Pargana Lohatbaddi, Dangarh, Bhathal, Opli, Rajgarh, Kattoo, Badbar, Bhoti Murajh, Attarsinghwala, Bhoothe, Kuchhe, Sahoke, Dhandrian, Rattoke, Jassarwal, Torawal, Bhaini Sajja, Chhanna Fatehgarh, Dhaula Janeke, Takipur, Rureka Kalan, Rurke Khurd, Pakhoke, Rajian and Bander etc. of Pargana Dhanaula of erstwhile Nabha State ;

(b) the manner in which the said loan was collected ;

(c) whether any receipts were given to each of the persons from whom loans were taken ;

(d) the names of the Treasuries in which the said loans were deposited ;

(e) whether any demands for the refund of the loans have been received; if so, the action taken thereon?

Shri Mohan Lal : (a) There is no record available showing resident-wise collections of war loans.

(b) There is nothing on record to show the manner in which the war loans were collected.

(c) No.

(d) The amount was deposited in Nabha and Dhanaula Treasuries.

(e) Some applications for the refund of the war loans, have been received by the Deputy Commissioner, Sangrur, but no refund has so far been made, pending verifications by Accountant-General, Punjab.

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪੁਛ ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਦ ਕਰਨਗੇ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜੋ information ਮੈਂ ਦਿਤੀ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ information available ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਨਾਭੇ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : Total amount ਦਾ record ਤਾਂ ਹੈ ਮਗਰ ਜੋ details ਤੁਸਾਂ ਮੰਗੀਆਂ ਹਨ ਉਹ available ਨਹੀਂ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਫਰਿਸਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ ?

ਮੰਤਰੀ : ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ A. G. ਇਸ ਦੀ verification ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਵੇਲੇ double ਮਾਲੀਆ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕੀ ਉਹ ਇਸੇ ਕਰਜ਼ੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ ?

Mr. Speaker : This supplementary question does not arise.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Considering the State as a whole, what is the general procedure adopted in regard to the war loans?

Minister : Sir, I would need a separate notice for that. But according to the information available with me at present, no procedure has been prescribed.

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ । ਤਾਂ ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹਾ procedure ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪੰਚਾਇਤਾਂ resolution ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣ ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਭਲੇ ਲਈ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

Mr. Speaker : It is a a suggestion for action.

ਸਰਦਾਰ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜੋ ਵਸੂਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਸੀਦਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ? ਅਗਰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਰਸੀਦਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ ।

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਚੁਕਾ ਹਾਂ । ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਇਤਲਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਰਸੀਦ issue ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਜਿਨੀਆਂ applications ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਆਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੇ ਰਸੀਦ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ।

CASES REGISTERED UNDER SECTION 304 I.P.C.

***470. Sardar Kulbir Singh :** Will the Home Minister be pleased to state the number of cases under section 304 IPC registered at the police stations in the various districts of the State during the period from 1st January, 1956 to 31st December, 1962; if so, the number of the cases registered in each district during each year?

Shri Mohan Lal : The statement containing requisite information is laid on the table of the House.

Statement showing cases registered under section 304 IPC from 1st January, 1956 to 31st December, 1961 in all districts of the State

Serial No.	District		1956	1957	1958	1959	1960	1961	Total
1	Hissar	..	11	20	19	23	31	30	134
2	Rohtak	..	12	5	4	9	8	7	45
3	Gurgaon	..	12	6	16	22	20	13	89
4	Karnal	..	13	15	10	10	12	9	69
5	Ambala	..	5	2	2	11	7	5	32
6	Simla	..	..	..	1	..	..	..	1
7	Kangra	..	3	4	4	7	5	1	24
8	Hoshiarpur	..	5	18	2	4	7	8	44
9	Jullundur	..	12	3	10	15	13	20	73
10	Ludhiana	..	15	10	6	10	12	12	65
11	Kapurthala	..	2	4	6	6	2	2	22
12	Ferozepore	..	16	9	38	39	29	21	152
13	Gurdaspur	..	17	10	14	12	17	12	82
14	Amritsar	..	40	38	33	32	55	44	242
15	Patiala	..	7	12	8	6	8	8	49
16	Sangrur	..	12	11	8	12	23	28	94
17	Bhatinda	..	18	10	27	21	36	35	147
18	Narnaul	..	3	4	5	4	3	3	22
	Total	..	203	181	213	243	288	258	1,386

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਆਇਆ 304 ਦੇ ਐਸੇ cases ਵੀ ਹਨ ਜੋ prove ਹੋਏ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਕਿਤਨੀ ਹੈ ?

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਜਿਤਨੀ information ਤੁਸੀਂ ਮੰਗੀ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੈਂ statement ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਜੇ ਹੋਰ information ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਲਈ notice ਦਿਉ ।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि 304 के कितने cases हैं जो withdraw हुये हैं ?

Mr. Speaker: It does not arise please.

ENQUIRIES PENDING WITH VIGILANCE DEPARTMENT IN KARNAL DISTRICT

*453. **Comrade Ram Piara :** Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the total number of enquiries pending with the Vigilance Department in district Karnal upto date and the number of raids, if any, conducted by the said Department from 1st January, 1961 to 31st March, 1962, in this district ;

(b) the names of those against whom the enquiries mentioned in part (a) above are pending at present together with the date when the enquiries were started in each case;

(c) the names of those among them mentioned in part (b) above against whom action has been taken by Government on the recommendations of the District Vigilance Department, Karnal from 1st January, 1961 to date togetherwith the nature of the action taken ;

(d) whether in some cases the action on the recommendations of the said Department is still pending; if so, the reasons thereof and the approximate date by which action is proposed to be taken?

Shri Mohan Lal : (a) (i) Total number of enquiries pending .. 13

(ii) Number of raids .. 5

(b) The requisite information is placed on the table of the House.

(c) The enquiries are still under investigation and no recommendations have so far been made by the District Vigilance Staff, Karnal.

(d) Does not arise in view of reply at (c) above.

APPENDIX 'A'

List of enquiries pending with District Vigilance Staff Karnal

Serial No.	Name of Officer/Official involved	Date on which enquiry started
1	Shri Hukam Singh, Zilledar, I. B. ..	16-12-61
2	Shri Joginder Singh, S. I., of Police, Shri Kartar Singh, S. I. Police	22-12-61
3	Shri Amrik Singh, S. I. Agriculture ..	22-12-61
4	Shri Rati Ram, Ex-Sarpanch ..	25-12-61
5	Shri Kishan Chand, Headmaster ..	12-1-62
6	Shri Brij Bhushan, Incharge, Civil Hospital, Guhla ..	12-1-62
7	Shri Dalip Singh, M. I. C. and Indian Motor Transport Company Karnal ..	18-1-62
8	Shri Jai Narain, Patwari ..	3-2-62
9	Shri Mulla Ram, Zilladar, Canal Pehowa ..	3-2-62
10	Shri Sajjan Singh, Ahlmad, I. B., Kaithal ..	3-2-62
11	Shri Kartar Singh, S. I., Police ..	5-2-62
12	Shri Som Chand, Patwari ..	4-3-62
13	Shri Durga Dass, Forest Guard ..	10-3-62

कामरेड राम प्यारा : वज़ीर साहिब ने जवाब में यह बताया है कि Vigilance Department ने January, 1960 में recommendations की थीं। मैं अब इन से यह पूछना चाहता हूं कि आया यह recommendations pending पड़ी हुई हैं या उन को मान कर action ले लिया है या इनको wind-up कर दिया गया है ?

मन्त्री : 1961-62 में जो cases हुये उनकी तादाद 75 थी ! उन में से जो cases pending हैं उनकी तादाद 13 है। अगर आप किसी particular case के मुताल्लिक पुछना चाहते हैं तो notice दें तो पूछ कर बताया जा सकता है ।

कामरेड राम प्यारा : स्पीकर साहिब, मेरी अर्ज़ तो यह है कि 31 March, 1961 से लेकर जो Vigilance Department ने recommendations

[कामरेड राम प्यारा]
की हैं उन के ऊपर Government ने आया कोई action लिया है, अगर लिया है तो क्या लिया है ?

मन्त्री : इस के मुताल्लिक off-hand कुछ नहीं कहा जा सकता; इसके लिये पहले आप notice दें।

कामरेड राम प्यारा : स्पीकर साहिब, मैं यह पूछना चाहता हूं कि आया यह बात सच है कि जो Government को Vigilance Department ने recommendations कीं कि फलां फलां cases के मुताल्लिक enquiry हो चुकी है उन को छोड़ दिया जाये, क्या उस पर अमल किया गया ?

श्री अध्यक्ष : आप notice दें तो पता करके बता दिया जायेगा। (The hon. Member may give a separate notice and the information will be supplied to him.)

Comrade Ram Piara : Sir, my submission is that part (a) of the question relates only to those enquiries which are still pending with the Department and the hon. Minister has stated, in reply, that 13 enquiries are pending. But part (c) relates to those about which recommendations have been made by the District Vigilance Department.

Mr. Speaker : He says that no recommendations have so far been received from the District Vigilance Staff, Karnal. This applies to part (d) of the question as well.

Comrade Ram Piara : Sir, my question has not been answered.

Mr. Speaker : The hon. Member can meet the hon. Minister in his office. The information is not readily available with the hon. Minister.

कामरेड राम प्यारा : मैं ने सवाल के part (a) में पूछा है कि कितनी enquiries pending हैं और 1st January, 1961 से लेकर 31st March, 1962 तक कितने raids किये गये हैं और उस का जवाब उन्होंने दिया है कि पांच raids हुए। और सवाल के part (d) में मैंने पूछा है —

'(d) whether in some cases the action on the recommendations of the said Department is still pending; if so, the reasons therefor and the approximate date by which action is proposed to be taken ?

श्री अध्यक्ष : आप part (d) का जवाब दें। (The hon. Minister may reply to part (d) of the question)

मन्त्री : मैं ने तो explain करने की कोशिश की है और बताया है कि कुल 73 cases की enquiries हुई हैं और बाकी सब की enquiries मुकम्मल हो चुकी हैं सिर्फ 13 cases ही pending हैं। मेरे पास जो information थी वह मैं ने दे दी है। अगर इस के अलावा उन्हें कोई और information चाहियें तो उस के लिये मैम्बर साहिब separate notice दे दें।

कामरेड राम प्यारा : मैं ने तो इस के लिये पहले ही सवाल के part (d) में पूछा हुआ है।

Mr. Speaker : How can the hon. Minister reply to this question off hand?

Chaudhari Hardwari Lal : Sir, does the hon. Minister ask for the postponement of this question or he is not ready with the reply at present ?

Mr. Speaker : He does not ask for postponement.

Chaudhari Hardwari Lal : Sir, is it the usual reply that it will not be commensurate with the benefit to be derived?

Mr. Speaker : There is no such question of 'commensurate or in-commensurate'. The hon. Minister has given a reply and if the hon. Member wants any additional information, he may give a separate notice.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Will the hon. Minister satisfy the hon. Member asking that question when he goes to his room about the results of the various raids conducted and why the enquiries in certain cases were abandoned and why not the recommendations made in certain cases in detail ?

Minister : I shall be very happy to do so if the hon. Member meets me in my Chamber. I shall try to give all the information that he wants.

Comrade Ram Piara : So nice of the hon. Minister, Sir.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : This question has been hanging fire since long. Will the hon. Minister try to satisfy the hon. Member once for all?

Minister : I shall do my best. Whether I succeed or not, it all depends on the hon. Member.

SETTING UP A COLONY FOR REFUGEES IN GADDA KHANA MANDI, PHUL, DISTRICT BHATINDA

*484. **Comrade Babu Singh Master** : Will the Revenue Minister be pleased to state whether there is any scheme under the consideration of Government for setting up a colony for the refugees residing in Gadda Khana Mandi, Phul, district Bhatinda; if so, the details thereof and the time by which work in respect thereof is likely to be started?

Shri Mohan Lal (Home Minister) : The proposal regarding the allotment of land for rehabilitating the refugees residing in Gadda Khana, Mandi Phul, district Bhatinda, on brick kiln site near Gandhi Basti, after converting it into suitable plots, by public auction, is under the consideration of Government.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੀ ਤਕਮੀਲ ਕਦੋਂ ਤਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ?

मंत्री : यह कहना बहुत मुश्किल है क्योंकि affected persons उन terms पर जिन पर कि उन्हें facilities दी जा रही है इस में agree नहीं कर रहे ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਉਥੋਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ resolution ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ...

श्री अध्यक्ष : इस के बारे में यह off hand नहीं बता सकेंगे । इस लिये इस के लिये आप अलग notice दे दें । (The hon. Minister would not be able to answer it off hand. The hon. Member may give a separate notice for it.)

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ Minister for Local Bodies ਵੀ ਹਨ ।

श्री अध्यक्ष : इस तरह यह नहीं बता सकेंगे । (The hon. Minister will not be able to reply off hand.)

COMPLAINT AGAINST B. D. O. SHEHNA

*537. **Comrade Harnam Singh Chamak** : Will the Community Development Minister be pleased to state—

(a) whether the Sub-Divisional Magistrate, Barnala, has received a complaint in writing from the staff of the Sub-Divisional Officer, Shehna, against the Block Development Officer, Shehna, if so, the details of the complaint ;

(b) whether any enquiry was held against the said Block Development Officer by the Deputy Director, Panchayats; if so, the reasons therefor and the action taken thereon ?

Shri Partap Singh Bakshi (Deputy Minister) : (a) Yes. Thirteen representations alleging maltreatment were received by the Sub-Divisional Magistrate, Barnala, on the 27th March, 1962, from the staff of Shehna Block.

(b) Yes. An enquiry was held into the affairs of Gram Panchayat, Shehna, to which the Block Development and Panchayat Officer, Shehna, was also a party. The latter had reported for the suspension of the Gram Panchayat. The Deputy Director of Panchayats found that it was not a case for suspension of the Panchayat. The matter regarding the conduct of Block Development and Panchayat Officer, Shehna, into these affairs is under consideration.

CO-OPERATIVE STORES IN CHANDIGARH

***476. Chaudhri Ram Parkash :** Will the Community Development Minister be pleased to state—

(a) whether he is aware of the fact that prices of commodities in Chandigarh are high; if so, the steps so far taken to check them;

(b) whether any Government shops have been opened in Chandigarh; if so, their number together with the number of those which are on a co-operative basis?

Shri Bhagwat Dayal (Minister of State) : (a) The prices of wheat products showed an upward trend from the middle of November, 1961 at Chandigarh in common with other markets in the State. To arrest this trend fair price shops were opened.

(b) Yes. There are 20 fair price shops for the sale of wheat atta at Chandigarh, out of which three are on co-operative basis.

TAX ON ENTRY OF GOODS IN PANCHAYAT AREA OF VILLAGE QUTABPUR MAULA, TEHSIL REWARI

***389. Rao Nihal Singh :** Will the Community Development Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that Government have sanctioned the levy of tax on the entry of goods into the Panchayat Area of village Qutab Pur Maula in tehsil Rewari, district Gurgaon; if so, since when ;

(b) whether the Deputy Commissioner, Gurgaon received a copy of the resolution passed by the village Panchayat, Qutab Pur Maula, tehsil Rewari regarding the levy of the tax referred to above; if so, when and with what result?

Shri Chand Ram (Minister of State) : (a) Yes, in the month of March, 1959.

(b) Yes, in December, 1961. The Panchayat has levied the tax with effect from 21st March, 1962, but the same has been challenged in the court of Sub-Divisional Magistrate, Rewari and the matter is *subjudice*.

REPRESENTATION FROM BENEFICIARIES OF VILLAGE JALALA VIRAN, DISTRICT KARNAL

***201. Comrade Ram Piara :** Will the Planning Minister be pleased to state—

(a) whether Government in the Welfare Department have received any representation from any of those to whom lands were allotted under the Harijan Welfare Scheme in village Jalala Viran, district Karnal, during 1961; if so, the contents thereof, and the action, if any taken thereon;

(b) if no action has been taken on the said representations, whether they are under consideration; if so, the time by which decision thereon is expected to be taken?

Giani Kartar Singh : (a) and (b) A copy of the representation received is laid on the Table of the House. The Revenue and Welfare Departments' Officers connected with this deal are no longer in the district. They are facing a departmental inquiry in this connection. The services of the Patwari concerned were terminated on the 18th April, 1961. With a view to help the beneficiaries, the Director, Welfare, has recommended that a tubewell be installed to reclaim the land rendered unculturable. The question of grant of a loan or subsidy for the purpose is being actively considered by the Government.

To

The Hon'ble Chief Minister,
Punjab Government,
Chandigarh.

Subject.—Representation of 32 Harijan Resettlers Members of Village Jalala Viran, tehsil and district Karnal.

SHRIMAN Ji,

With respect to the subject cited above, it is prayed for your honour's kind information that our Society is styled as "Members of the Jalala Viran the Karnal District Scheduled Caste Vimukat Jaties Agricultural Tenants Credit Society Ltd., Karnal".

That the said Society was advanced only Rs 2,500 as loan and the same amount as grant.

That the land to the said Society has been allotted approximately 209 acres, and out of it 125 acres is Shore and quite unfit for agricultural purposes even putting in the hardest labour.

That the Arbitrator named Bishan Lal Tank had definitely told the Society that the unfit Shore land and rather the whole land so allotted would be exchanged very soon as he has been ordered by the authorities concerned.

That even now the 32 Members are being allotted 10 acres of Shore land, which is quite contrary and against the above version.

That the land shown to the Society was in fact not allotted but a different one which is quite unfit.

That the land allotted to the said Society has already been occupied by one Makhan Singh for the last 12 years and he had built Bara for cattle, house and pump (hand).

That the said Society prays humbly that the present Revenue Officer be transferred forthwith and then and then alone the said Society will seek justice as the present Revenue Officer has been exercising coercion.

That even in the land so allotted, no road is provided ignoring our comfort, convenience and benefit. Even Jungles and chappers exist in the land so allotted.

In the light of the above facts, it is prayed that your honour would be gracious enough to order the exchange of land suitable for agricultural purposes to enable us to pay back the loan and grant advanced to the said Society and this alone would meet the ends of justice.

Yours faithfully,

Thumb I. of (Harlal), (Benarsidass), (Mal Singh).
Dated the 13th February, 1961. The Karnal District Scheduled Castes Vimukat Jaties, Agricultural Tenants Credit Society, Karnal.

P. S. It may well be added for your kind information that the members who were taken in the selection of the land have already left the Society membership entraping the other members of the Society.

कामरेड राम प्यारा : वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि पटवारी की services terminate कर दी गई हैं। क्या मैं जान सकता हूं कि जिस तारीख को termination order हुआ था उस से पहले वह retire हो चुका था ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ enquiry ਕੀਤੀ ਸੀ ਔਰ ਉਸੇ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ services terminate ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

Mr. Speaker : The part of the reply, i.e.,—

"The Revenue and Welfare Departments' Officers connected with this deal are no longer in the district."

is superfluous. What possible benefit or utility these 2-3 lines of the reply give. These Officers, though not in that district, are in the service of the Government.

कामरेड राम प्यारा : मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि पटवारी की services terminate कर दी गई हैं। क्या यह हकीकत नहीं है कि इस से पहले वह retire हो चुका था ?

मन्त्री : मैं ने महकमा से रिपोर्ट मंगवाई थी। उस से मेरी तसल्ली नहीं हुई इस लिये दोबारा रिपोर्ट मंगवाई है।

कामरेड राम प्यारा : अगर उन के notice में यह बात लाई जाए कि महकमा के अफसरान ने उन को गलत रिपोर्ट भेजी है तो क्या वह उन के खिलाफ action लेने के लिये तैयार हैं ?

मन्त्री : मैं इस पर गौर करूंगा।

कामरेड राम प्यारा : एक शिकायत आई थी। उस में एक पैरा यह है :

"That the Arbitrator named Bishan Lal Tank definitely told the Society that the unfit 'Shore' land and rather the whole land so allotted would be exchanged very soon as he has been ordered by the authorities concerned......

Mr. Speaker : I have not seen the document from where the hon. Member is reading.

Comrade Ram Piara : It was given to me in reply to a question and I am reading from that.

Mr. Speaker : When was it given to the hon. Member ?

Comrade Ram Piara :Yesterday, Sir. स्पीकर साहिब, यह बड़ा important मसला है इस पर तकरीबन बीस सवाल आ चुके हैं लेकिन अभी तक इस बारे में बात साफ नहीं हुई । इस लिये मेरी दरखास्त है कि इस पर half an hour's discussion की इजाज़त दे दें आप की बहुत मेहरबानी होगी ।

Mr. Speaker. The enquiries are still pending. No useful purpose will be served by discussing this on the floor of the House because that will prejudice the case of officers one way or the other.

कामरेड राम प्यारा : इस में लिखा हुआ है कि highest authority ने order दिया था । तो क्या मैं पूछ सकता हूं कि वह highest authority कौन आदमी था ?

मन्त्री : आप notice दें ।

कामरेड राम प्यारा : मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि अलग notice चाहियें । क्या यह सच है कि जो man in authority है वह साबिका Deputy Minister, Harijan Welfare है या कोई और आदमी है ?

Mr. Speaker : There seems to be something fishy about it. I would request the hon. Minister to make a thorough enquiry into the case after receiving the information being furnished by the hon. Member.

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਇਸ ਉਪਰ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਲਗਾਏ ਹਨ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਉਲਝਨਾਂ ਸਨ । ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬੜੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਜਵਾਬ ਬਣ ਸਕਦਾ ਸੀ ਉਹ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਜੇ ਕਰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁਛਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਦੇਣ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਜੇਕਰ ਇਸ ਮਸਲੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਉਲਝਨਾਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਵਾਬ ਐਨਾਂ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੇ ਕਰ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਤਸਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤਾਂ detailed enquiry ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । (If the hon. Members are not satisfied with this reply, then he hon. Minister should hold a detailed enquiry.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਕੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਜ਼ਾਤੇ ਖੁਦ ਤਸਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।

Mr. Speaker : No, I am not satisfied.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਤਾਂ ਫਿਰ ਦੋਬਾਰਾ ਪੁਛ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ arbitration ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਮੁਕਰਰ ਹੋਈ, ਉਸਦੇ ਕੀ ਨਤਾਇਜ ਨਿਕਲੇ ਅਤੇ ਉਹ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ notice ਦਿਉ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਵਾਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੁੰਝਲਾਂ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੁੰਝਲਾਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਬਲਕਿ ਜਿਸ ਵਕਤ ਇਹ ਗੁੰਝਲਾਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਤਿਆਰ ਹੋਕੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਤਾਕਿ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸਵਾਲ ਤੇ supplementaries postpone ਕੀਤੇ ਜਾਣ।

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਦਿਉ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। (ਹਾਸਾ)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਇਹ arbitration ਕਿਹੜੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਮੁਕਰੱਰ ਹੋਈ। ਇਸਦੀਆਂ terms of reference ਕੀ ਸਨ, ਕੀ orders ਹੋਏ, ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ parties ਸਨ..............

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਤਾਂ ਨੋਟਿਸ ਦਿਉਗੇ ਤਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਠੀਕ ਇਤਲਾਹ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਪਤਾ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ।

Comrade Ram Piara : उस Representation. में यह भी दिया हुआ है :—

> "That the land allotted to the said Society has been occupied by one Makhan Singh for the last 12 years and he had built Bara for cattle, house and pump (hand)."

ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿਛਲੇ 12 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਹੈ ਉਸਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਕੀ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹੁਣ beneficiaries ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜੋ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲ ਨਿਕਲਦੀ ਨਹੀਂ। (ਹਾਸਾ)

Mr. Speaker : I would request the Government to get more time and give a detailed reply. Neither am I nor is the House satisfied. Supplementaries are postponed till tomorrow.

ਮੰਤਰੀ : ਹਾਂ ਜੀ, ਕਲ ਦਸ ਦੇਵਾਂਗਾ।

श्री मंगल सैन : अध्यक्ष महोदय, ढिल्लों साहिब ने एक definite सवाल पूछा है। लेकिन वज़ीर साहिब का इस तरह टाल मटोल करना और अपने आपको

[श्री मंगल सैन]

साबत करना कि वह जवाब देने में बहुत होशियार हैं मैं समझता हूं कि यह न उनको शोभा देता है और न ही इस सदन का इस से मान बढ़ता है । उनको तैयार हो कर सारी बातों का जवाब देना चाहिये ।

Mr. Speaker : I have already requested the Government to get detailed information and take the House into confidence.

REHABILITATION OF GUJJARS

***533. Comrade Ram Chandra** : Will the Revenue Minister be pleased to state whether Government have recently taken any steps to rehabilitate the Gujjars who at present lead a nomadic life in the State, if so, what and with what result ?

Giani Kartar Singh : The Government of India,—*vide* their Notification, dated the 2nd March, 1962,---have constituted a Board for Gujjar Welfare. The Minister in the Ministry of Home Affairs is the Chairman and the following are its members :—

(1) Prime Minister, Jammu and Kashmir ;

(2) Chief Minister, Uttar Pradesh ;

(3) Chief Minister, Punjab ;

(4) Lieutenant Governor, Himachal Pradesh ;

(5) Commissioner for Scheduled Castes and Scheduled Tribes ;

(6) Shri Dharam Dev Shastri, Bhartiya Adimjati Sevak Sangh, New Delhi. He will also work as Secretary of the Board.

The Government of India desired that in addition to the above, two persons, who belong to the Gujjar community may represent the community on the Board. They asked the State Government to recommend the name of one non-official representative of Gujjar community from the Punjab for their consideration. The Government have, therefore, recommended to the Central Government the name of Shri Baloo Ram, M.L.A., Hoshiarpur, but the issue of a formal notification by the Government of India is awaited.

2. The Gujjars in the Punjab are not members of the Scheduled Castes or Scheduled Tribes, nor have they been declared as a Backward Class. They share, along with the rest of the general population, benefits of the development undertaken in all parts of the State. The State Government will endeavour to implement to the best of its capacity the decisions and directives issued by the Board from time to time.

Chaudhri Hardwari Lal : What is the strength of this tribe which is intended to be rehabilitated ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਬਾਰੇ ਨੋਟਿਸ ਦਿਉ ਤਾਂ ਦਰਿਆਫਤ ਕਰਕੇ ਦਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : जवाब में ज्ञानी जी ने Constitution of the Board के बारे बताया है। सवाल यह था कि what steps have been taken by the Government to rehabilitate the Gujjars इस बारे में कुछ नहीं बताया गया।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਪਹਿਲੇ Board ਕਾਇਮ ਹੋਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ rehabilitation ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣਾ ਸੀ।

डाक्टर बलदेव प्रकाश : यह बताया गया है कि गुज्जर न Scheduled Castes में आते हैं और न ही Scheduled Tribes में। Board जब कि Scheduled Castes और Scheduled Tribes के लिए बनाया गया है तो गुज्जरों की rehabilitation कैसे इस Board की मार्फत की जाएगी ?

श्री अध्यक्ष : आपने शायद सवाल के जवाब को पढ़ा नहीं। इसमें लिखा है कि Board has been constituted for the welfare of the Gujjars. (The hon. Member has perhaps not gone through the reply of the question. It has been mentioned therein that the Board has been constituted for the welfare of the Gujjars).

STARRED QUESTION NO. 629 (POSTPONED)

Mr. Speaker : Reply to this question has been received late. Therefore, it is postponed.

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

श्री अध्यक्ष : जो जवाब हाउस के अन्दर आकर मिलेंगे मैं उन्हें entertain नहीं करूंगा। उन सवालों के जवाब अगले दिन आया करेंगे। (I will not entertain the replies of the questions which are received in the House. Such questions will be taken up at the next sitting).

CHEEKA-GUHLA MARKET IN KARNAL DISTRICT

*580. **Sardar Piara Singh** : Will the Agriculture and Forests Minister be pleased to state :

(a) whether any steps have been taken by Government to give the possession of the shops which were auctioned in Cheeka-Guhla Mandi in Karnal District to the respective purchasers ; if so, what ;

(b) the time by which the Mandi at the said place is expected to start functioning ?

Sardar Gurbanta Singh : (a) Yes. Possession was delivered to the purchasers of plots on 4th December, 1961.

[Minister for Agriculture & forests]

(b) It is difficult to specify a target date. The mandi will start functioning as soon as the remaining plots are sold off and the purchasers build shops and booths on their plots. Every effort is being made to accelerate the pace of progress.

Chaudhri Hardwari Lal : What is the number of shop-sites which still remain to be sold ?

ਮੰਤਰੀ : 132 ਦੁਕਾਨਾਂ ਸਨ ਅਤੇ 32 booths ਸਨ ।

कामरेड राम प्यारा : क्या वजीर साहिब बताएंगे कि जो दुकानें नहीं बिकी उनको बेचने के लिए गवर्नमैंट क्या efforts कर रही है ?

ਮੰਤਰੀ : ਜਨਾਬੇ ਆਲੀ, ਤਾਰੀਖ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਕੋਈ ਦੁਕਾਨ ਨਹੀਂ ਵਿਕੀ ।

Chaudhri Hardwari Lal : Sir, I have asked about the number of unsold shop-sites in my supplementary question and while replying to the main question about the time by which the said Mandi is expected to start functioning, the hon. Minister stated, "as soon as the remaining plots are sold off etc." Therefore, Sir, my submission is that the question asked by me is a very relevant one.

Mr. Speaker : How does this question arise out of the main question ? There is no mention of the unsold shop-sites, etc., in the main question.

Chaudhri Hardwari Lal : Sir, I want to know the number of shop-sites remaining to be sold. Will the hon. Minister be pleased to reply to this question ?

Mr. Speaker : This question does not arise out of the main question. Therefore, I cannot allow it.

कामरेड राम प्यारा : वज़ीर साहिब ने बताया है कि बेचने की तारीख मुकर्रर कर दी गई है। वह auction के ज़रिए बेचने की तारीख मुकर्रर की है या वैसे ही और अगर auction के लिए की गई थी तो क्या लोगों को कोई notice दिया गया ?

Mr. Speaker : The hon. Member may please repeat his question.

कामरेड राम प्यारा : मेरा मतलब है auction के लिये जो date मुकर्रर हुई क्या उसके लिए कोई notice दिया गया ?

ਮੰਤਰੀ : Auction ਵਾਸਤੇ ਜਿਹੜੀ ਤਾਰੀਖ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਉਸ ਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਬਾਕਾਇਦਾ ਮੁਨਾਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਲਾਏ ਗਏ ਸਨ ਢੋਲ ਬਜਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਸਭ ਕੁਛ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ।

चौधरी इंद्र सिंह मलिक : क्या मिनिस्टर साहिब को मालूम है कि कोई भी गाहक auction पर नहीं आया इस का क्या कारण है ?

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : क्या Minister साहिब बताएंगे कि इतना कुछ करके, इश्तिहार देने के और ढोल बजाने के बावजूद वह क्यों नहीं बिक सकीं क्या आप भी वहां गए थे ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : अगर वे दुकानें नीलाम नहीं हो रहीं तो क्या गवर्नमैंट यह देख रही है कि वहां मण्डी नहीं चल सकेगी ?

ਮੰਤਰੀ : ਜਨਾਬੇ ਵਾਲਾ, ਕੁਝ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵਿਕ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਇਕ tube-well ਲਾ ਲਿਆ ਹੈ । ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੀ ਕਰ ਲਈਆਂ ਹਨ । ਮੰਡੀ ਜ਼ਰੂਰ ਚਲੇਗੀ । ਜਿਹੜੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਪਲਾਟ ਵੇਚੇ ਹਨ purchasers ਨੇ ਉਥੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈਆਂ । ਦੁਕਾਨਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਅਜੇ ਤਕ ਮਸਾਲਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮਸਾਲਾ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ ਦੁਕਾਨਾਂ ਬਣ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਮੰਡੀ ਜ਼ਰੂਰ ਚਲੇਗੀ ।

डाक्टर बलदेव प्रकाश : क्या Minister साहिब यह बताएंगे कि मण्डी को चलाने के लिए गवर्नमैंट कौन कौन से कदम उठा रही है ? क्या re-auction के लिए कोई date मुकर्रर हुई है ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੰਡੀ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾ ਦਿਤੀਆਂ hand-pump ਲਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਇਕ tube-well ਲਗਾ ਦਿਤਾ । ਉਸ ਦਾ level ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੁਕਾਨਾਂ ਬਣਾਉ । ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਗੌਰਮੈਂਟ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਬਾਕੀ ਪਲਾਟ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਜਲਦੀ ਫਰੋਖਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਕਿ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਦੁਕਾਨਾਂ ਬਣ ਜਾਣ ਤੇ ਮੰਡੀ ਚਲ ਜਾਏ ।

SALES TAX DUE FROM BRICK KILN LICENSEES IN AMRITSAR DISTRICT

*189. **Sardar Kulbir Singh** : Will the Labour and Taxation Minister be pleased to state :

(a) whether any assessment of sales tax was made by the authorities regarding the sale of the burnt bricks by the Kiln licensees situated in the area of Sarhali Police Station of Amritsar District from 1st January, 1955 to 31st December, 1960 ; if so, the amount of sales tax due from each of the kiln licensees referred to above for each of the said years ;

(b) the total sales tax actually due from each of the said kiln licensees upto 31st December, 1960 ;

(c) the total sales tax actually recovered from each of the said kiln licensees up to 31st December, 1960 ;

(d) the total sales tax due as arrears from each of the said licensees as on 31st December, 1960 together with the steps, if any, being taken for the recoveries of the arrears due ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : (a), (b) and (c) Yes, Sir, assessment was made in the case. However, it is regretted that the information regarding the amount of sales tax due from or paid by each of the brick-kiln owners in Sarhali Police Station of District Amritsar cannot be supplied as it is neither in the public interest to disclose business secrets of the dealers (reference Section 26 of the Punjab General Sales Tax Act of 1948, as amended up-to-date), nor will the time and trouble involved in collecting it be commensurate with any possible benefit to be obtained.

(d) Nil, Sir.

I may, add, Sir, that I have got before me a copy of the Annexure (Part I) to Volume II, No. 1, of the Punjab Vidhan Sabha debates , dated 17th October, 1960 (Official Report) and on page 126 thereof you will find that a similar question was asked and the hon. Finance Minister gave a similar reply.

Mr. Speaker : Is the hon. Minister taking shelter under the said debate or is he not supplying the information because the Rules, etc., do not permit him to do so ?

Minister : Sir, I take my stand on legal aspect of the matter.

Chaudhri Hardwari Lal : Will the hon.Minister kindly quote the relevant Rule on the subject ?

Minister : Sir, I have already mentioned in the answer to this question that it is Section 26 of the Punjab General Sales Tax Act of 1948, as amended up-to-date according to which the business secrets could not be disclosed. This Section reads—

> "26. (1) All particulars contained in any statement made, return furnished or accounts or documents produced in accordance with this Act, or in any record of evidence given in the course of any proceedings under this Act other than proceedings before a Criminal Court, shall, save as provided in sub-section (3), be treated as confidential......"

श्री मंगल सैन : अध्यक्ष महोदय, जिस Section का मन्त्री महोदय ने सहारा लेकर कहा है कि यह confidential है क्या वह इस हाउस के लिये ठीक है ?

श्री अध्यक्ष : Rules यह permit करते हैं । (Rules permit of such a reply being given by the Minister'.)

श्री मंगल सैन : मगर इस हाउस का तो यह Procedure है कि सब कुछ दिया जाता है मगर आज मन्त्री महोदय ने एक नया ही तरीका इख्तयार किया है ।

डाक्टर बलदेव प्रकाश : मन्त्री महोदय ने कहा है कि यह sales tax का मामला सरकार के notice में है । मैं इन से पूछना चाहता हूं कि एक मामला जो कि tax evasion का है उस में यह क्या कार्यवाही कर रहे हैं ?

मन्त्री : ऐसा कोई मामला हमारे notice में नहीं है । लेकिन अगर यह कोई केस मेरे notice में लावें तो मैं पूरी तरह से enquiry करके इन को satisfy करवा सकता हूं ।

श्री मंगल सैन : क्या मन्त्री महोदय बतायेंगे कि क्या सरहाली पुलिस स्टेशन में किसी sales tax के मामले में मुख्य मन्त्री जी के रिश्तेदार involved हैं ?

मन्त्री : मेरे पास जो information है उस में मुख्य मन्त्री या उन के किसी रिश्तेदार के नाम का सवाल नहीं है।

ਸਰਦਾਰ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਦਸਣ ਗੇ ਕਿ ਜੇ ਉਹ Sales Tax ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ license cancel ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ?

श्री अध्यक्ष : वह कहते हैं कि अगर आप को किसी ऐसे case का पता हो तो बताएं। (He has stated that if there is any such case within the knowledge of the hon. Member, then he may bring it to his notice.)

श्री मंगल सैन : मन्त्री महोदय ने कानून का सहारा लेकर कह दिया कि यह confidential है। तो फिर यह कैसे पता चले कि Chief Minister साहिब के रिश्तेदार. . . .

Mr. Speaker: No please.

श्री मंगल सैन : जनाब, मेरा यह कहना है कि जो आदमी tax की चोरी करते हैं उन के नाम यहां पर जरूर आने चाहिएं ताकि पता लगे कि कौन यह काम करते हैं।

Mr. Speaker : There is no question of small or big men. The Law does not differentiate between them. The difficulty is that the law does not permit the hon. Minister to divulge the secrets of business of the concerns.

कामरेड राम प्यारा : On a point of order Sir, इसी तरह का मैंने एक सवाल किया था और उस का जवाब गवर्नमैंट ने दिया था कि फलां पार्टी के पास 9 लाख कुछ हजार का sales tax due है। अगर उस case में बताया जा सकता है तो इस case में क्यों नहीं बताया जा सकता ? मैं आप की ruling चाहता हूं।

Mr. Speaker : The hon. Minister has stated that the divulging of the business secrets is not permissible. Because there were two contradictory answers and I do remember that there was such a question, I will see the legal aspect and if the Rules, etc., permit I will request the hon. Minister to supply the information asked for in this question.

Minister : I will abide by your decision, Sir.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Mr. Speaker, Sir, so far as the nature of this question is concerned, I think it is not in the interest of anybody to go into the details of the internal working of the business or I should say that the question is not properly worded and I quite agree that any information that discloses the internal working or business secrets of any concern should not be given and it has been the practice not to give such information even in answer to questions asked by the hon. Members. But my point of Order is whether any Rules which are not part of the Rules of Procedure and Conduct of Business of this House can over-ride the procedure of this House.

Mr. Speaker : In this connection I would like to seek guidance from my worthy predecessor. During his time there was a question (No. 2620) answer to which is published in the Annexure (Part I) to Volume II, No. 1, of the Punjab Vidhan Sabha Debates , dated the 17th October, 1960. The question and answer read—

"2620. xxx xxx xxx : Will the Minister for Finance be pleased to state the amount of sales-tax paid by each of the brick-kiln owners in tehsil Tarn Taran, district Amritsar, during the period from 1952-53 to 1959-60 together with the amount thereof outstanding against each one of them.

Dr. Gopi Chand Bhargava : Sir, it is regretted that the information regarding the amount of sales tax paid by each of the brick-kiln owners in tehsil Tarn Taran, district Amritsar, cannot be supplied as it is neither in the public interest to disclose business secrets of the dealers nor the time and trouble involved in collecting it, will be commensurate with any possible benefit to be obtained.

There are outstandings against four out of 10 persons. Assessment for 1959 has not yet been made."

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Mr. Speaker, Sir, I have already stated that so far as the business secrets are concerned they cannot be disclosed and on that account this question is not in the proper form. But, so far as the evasion of sales-tax is concerned, I think it does not involve any business secrets if information about those who evade the payment of this tax is given. This is the point which I wanted to make out.

Mr. Speaker : The hon. Member may kindly help him in drafting the question in the proper form. Then I will accept it.

कामरेड राम प्यारा : On a point of order, Sir मेरा point of order यह है कि मेरे point of order पर कब ruling दी जायगी ?

Mr. Speaker : I have told the House that there are two contradictory replies given by two hon. Ministers. I will check up the legal aspects of the case and if the rules permit nothing will be kept off from the House.

Chaudhri Hardwari Lal : May I also add, Sir, that the interpretation of the rules by the hon. Minister is not very correct. The amount of tax can certainly be disclosed. The returns filed by the assessee may not be disclosed.

Mr. Speaker : I assure the hon. Member that I will go into all the aspects of the case and nothing will be kept off from the Members of the House. As a matter of fact the Government was not willing to give the information. But as I have already said I will look into all the aspects of the case and will definitely take the House into confidence.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

141. Pandit Ram Dhari Gaur : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government for constructing a building for the Government Girls High School, Gohana, district Rohtak ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : No.

CONSTRUCTION OF CERTAIN LINK ROADS IN ROHTAK DISTRICT

142. Pandit Ram Dhari Gaur : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government for constructing link roads from villages Chirana to Samri, Butana to Sawana Mal, Gohana to Kurana, Butana to Bhawar and Rukhi to Moi in district Rohtak.

Sardar Niranjan Singh Talib (Minister of State) : No ; not in the 3rd Five-Year Plan, at least.

ADJOURNMENT MOTIONS

9.00 a.m.

Mr. Speaker : There is an *adjournment motion given notice of by Sarvshri Baldev Parkash, Balramji Das Tandon, Mukhtiar Singh Malik, Mangal Sein and Kulbir Singh regarding non-availability of text books to School students.

This matter is not of recent occurrence and urgent public importance. It is a continuous process. However, I will request the hon. Minister for Education to make a statement because there is a good deal of hue and cry about the non-availability of text books. I will request him to clarify the position by tomorrow.

There is also another †adjournment motion which has been given notice of by Shri Har Kishan regarding hunger strike.

So far as hunger strikes are concerned, they cannot form the subject matter of adjournment motion.

Dr. Baldev Parkash : Sir, the motion is not about the hunger strike. It is about the situation that has been created as a result of hunger strike. We can certainly discuss such a situation.

स्पीकर साहिब, यह adjournment motion बहुत जरूरी है इस लिये इस पर जरूर discussion करने की इजाजत दी जाये ।

Mr. Speaker : You will not be able to get it confined to one issue. It is coming in the election petition. If it is discussed it will not be fair to both the parties.

***Sarvshri Baldev Parkash, Balramji Das Tandon, Mukhtiar Singh Malik, Mangal Sein, Kulbir Singh, M.L.As.** to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the non-availability of text books to school students. The situation created is of serious nature and warrants discussion in the House.

†**Shri Har Kishan, M.L.A.**, to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the situation created by the hunger strike of Shri Ram Kishore, M.A., at Narnaul. To-day is the eighteenth day of hunger strike. His condition is dangerous and there is tension, restlessness and resentment in the District in particular and the State in general. The situation should be immediately discussed in the Vidhan Sabha.

QUESTION OF PRIVILEGE

श्री अध्यक्ष : इस के अलावा एक privilege motion का notice है। वह यह है कि इस हाउस के एक hon. Member से किसी मिनिस्टर के चपड़ासी ने अच्छा treatment नहीं किया। इस में लिखा है that he was badly treated. I am referring the matter to the Chief Minister. If it is found that a *prima facie* case of breach of privilege has occurred then I would consider it. (Besides this there is a notice question of privilege to be raised in connection with the treatment neted out to an hon. Member of this House at the hands of a peon of an hon. Minister. The notice indicates that he was badly treated by the peon. I am referring the matter to the Chief Minister. If it is found that a *prima facie* case of a breach of privilege has occurred then I would consider it.)

डाक्टर बलदेव प्रकाश : स्पीकर साहिब, यह मामला जो है यह committee on privileges के पास जाना चाहिये।

Mr. Speaker : Let me hear the point of view of the other side. If any breach of privilege is involved, I will definitely refer it to the Privileges Committee. I assure the hon. Member that I am as much or rather a little more jealous than the hon. Member about the dignity of the Members of the House.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : स्पीकर साहिब, यह मामला बहुत serious है। अगर किसी hon. Member को Chief Minister साहिब के चपड़ासी ने धक्के मार के बाहर निकाल दिया है तो मैं समझता हूं कि यह केवल उसी के साथ ज्यादती नहीं बल्कि यह तमाम हाउस के साथ ज्यादती है।

श्री अध्यक्ष : मैं House को assure करता हूं कि किसी आदमी की तरफ से चाहे वह कितना बड़ा हो या छोटा हो किसी hon. Member के साथ ज्यादती करने की इजाज़त नहीं दी जायेगी। (I may assure the House that no body irrespective of his position will ever be allowed to behave improperly towards any hon. Member of this House.)

CALLING ATTENTION TO A MATTER OF URGENT PUBLIC IMPORTANCE

Mr. Speaker : Comrade Makhan Singh Tarsikka has given a 'Calling Attention Notice' regarding the non-availability of text books.

I have already requested the hon. Minister for education to make a statement in this regard. He may, therefore, consider all the aspects of the matter and give detailed information to the House.

ANNOUNCEMENT BY THE SECRETARY

REGARDING A BILL

Mr. Speaker : Now the Secretary will make some announcement.

Secretary : Under rule 2 of the Punjab State Legislature (Communications) Rules, 1959, I have to inform the House that the Punjab Appropriation (No. 2) Bill, 1962, passed by the Punjab Vidhan Sabha on the 2nd May, 1962, and transmitted to the Punjab Legislative Council the same day, has been agreed to by the said Council without any recommendation, on the 4th of May, 1962.

THE PUNJAB LAND REVENUE SPECIAL ASSESSMENT (EXEMPTION) BILL, 1962

(RESUMPTION OF CONSIDERATION)

Mr. Speaker : The House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2

Mr. Speaker : Question is—

That clause 2 stand part of the bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Mr. Speaker : There are a number of notices of amendments to this clause from various hon. Members. These will be considered to have been read and moved.

1. **Dr. Baldev Parkash** :
2. **Shri Balramji Dass Tandon** :
3. **Sardar Kulbir Singh** :

Delete the proviso to sub-clause (1)(b).

4. **Dr. Baldev Parkash** :
5. **Shri Balramji Dass Tandon** :
6. **Sardar Kulbir Singh** :

At the end of sub-clause (i)(b) *add* the following :—

"(c) where on such land a residential building or a building for business use, cinema, theatre or any other such use has been established and such building has been already assessed for house tax or property tax".

7. **Comrade Shamsher Singh Josh** :

[Comrade Shamsher Singh Josh]

At the end of sub-clause (i)(b) *add* the following :—

"(c) for all lands situated in the territory of Punjab".

डाक्टर बलदेव प्रकाश (अमृतसर शहर पूर्व) : स्पीकर साहिब, यह जो Land Revenue Special Assesment (Exemption) Bill लाया गया है जिस पर अब caluse by caluse discussion चल रही है, इस के बारे में मैं आप के द्वारा कुछ चीजें हाउस के सामने रखना चाहता हूं। इस का ताल्लुक शहरों में जो buildings, मकान, दुकानें, cinemas हैं उन के ऊपर जो tax लगे हुए हैं उन के साथ है। स्पीकर साहिब, पिछले पांच सालों में पंजाब की जनता की तरफ से इस tax के विरुद्ध बहुत सी चीजें हुई। इस general election के दौरान हमारे मुख्य मन्त्री, हमारे कांग्रेस के प्रधान सरदार दरबारा सिंह और—दूसरे कांग्रेस candidates — मैं दूसरे कांग्रेस candidates के बारे में तो कुछ नहीं कहूंगा—लेकिन हमारे मुख्य मन्त्री लोगों को यह विश्वास दिलाते रहे कि इस tax की शरह को कम कर दिया जायेगा और सरदार दरबारा सिंह ने भी कहा—

Mr. Speaker : The hon . Member should avoid referring to Sardar Darbara Singh as President of the Congress Committee here.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : मैं सरदार दरबारा सिंह का नाम इस लिये ले रहा हूं क्योंकि वह अब मनिस्टर भी हैं।

श्री अध्यक्ष : आप सरदार दरबारा सिंह कर के कहें। (The hon. Member should say Sardar Darbara Singh)

डाक्टर बलदेव प्रकाश : उन को तब पता ही नहीं था कि urban property पर एक triple tax है और पंजाब सरकार इस को वापस ले लेगी और इस tax की recovery को दो साल के लिये postpone कर दिया गया। यह सब election की वजह से किया गया।

स्पीकर साहिब, मैं आप के सामने 22 January, 1962 के Tribune अखबार का हवाला देना चाहता हूं यानी election से बिल्कुल एक महीना पहले Chief Minister ने यह कहा—

"The Controversial Marla Tax on urban landed property in the State would be further reduced shortly.

This was disclosed by Sardar Partap Singh Kairon, Chief Minister, during his recent tour of the district.

He said that this tax had already been reduced to 1/64 part of its original size, but it would be further cut down to give relief to the people."

मैं बताना चाहता हूं कि हमारी सरकार जिस तरह से काम कर रही है, यह बिल उस की जीती जागती तस्वीर है। It is a true reflection । एक तरफ तो सरकार यह कहती रही कि यह ज्यादती है। Chief Minister साहिब जगह जगह पर यह बात कहते रहे, जा कर लोगों को विश्वास दिलाते रहे कि उसी

property पर house tax , property tax है और उसी मकान पर marla tax है, यह ज्यादती है। कांग्रेस की संस्था के प्रधान विश्वास दिलाते रहे, Chief Minister विश्वास दिलाते रहे कि इस ज्यादती को कम किया जाएगा। लेकिन आज जब relief दिया जा रहा है तो कितना कम है कितना in adequate है। मैं समझता हूं कि जनता के साथ मजाक किया जा रहा है। मैं यहां पर Marla tax की reference देना चाहता हूं। जो भी annual rental value मकान की हो उस में से house tax निकाल दिया जाए, property tax निकाल दिया जाए और maintenance का खर्च जो कि वह एक महीने की average rental value निकालते हैं और बाद में जो annual rental value बने उस के मुताबिक marla tax लगना चाहिये। मुख्य मन्त्री जी ने यह कहा कि relief दिया जाएगा और दूसरे मन्त्रियों ने भी यह बात कही। मैं उन से पूछता हूं कि इस बिल के अन्दर कहां वह Relief है जिस को देने के लिये जनता के साथ वादे हुए थे। मैं एक साधारण नागरिक का केस आप के सामने रखना चाहता हूं। आप realistic point of view से और dispassionately सोचें। मन्त्री महोदय से भी यह बात हुई थी उन्हों ने कहा कि यह टैक्स बहुत कम है यह तो टैक्स के collection charges हैं उन को भी पूरा नहीं करता। जब collection charges ही पूरे न हों All the more reason to withdraw the tax. तो ऐसे टैक्स को रखने का मतलब ही कोई नहीं है। Land Revenue के अन्दर postion यह है कि जो average rental value मकान की होगी उस के 25 फी सदी तक टैक्स लगेगा और इस बिल के अन्दर उन को exemption दी जा रही है मैं यह कहता हूं कि वह सारी buildings मकान, दूकानें, theatres और work shops जिन पर लोग house tax दे रहे हैं, जिन पर property tax दे रहे हैं वह सारी की सारी exempt होनी चाहियें। हमें realistic होकर सोचना चाहिये। एक आदमी अगर रिटायर हो कर सारी ज़िदगी की कमाई में से कुछ बचा कर मकान बना लेता है तो दो कमरों से ज्यादा नहीं बना सकता। एक किचन और एक बरामदा हो तो सारे मकान की rental value assess करने वाला एक महीने की पच्चास रुपये rental value बनाएगा। 600 रुपया सालाना उस की rental value होगी। अब उस को साठ रुपये house tax देना पड़ता है, साठ रुपये property tax देना पड़ता है। साठ और साठ 120 रुपये हुए। साठ रुपये और अगर maintenance के निकाल दिये जाएं तो कुल 180 रुपये बने। पांच दस रुपये और खर्च गिन लिया जाए तो दो सौ रुपये निकाल कर बाकी की 25 फी सदी assessment पर यह टैक्स लगना चाहिये। इस का मतलब यह हुआ कि अगर एक आदमी मकान बनाने का कसूर कर लेता है, मकान भी कोई महल नहीं दो कमरे अपने रहने के लिये, तो एक साल में दो सौ रुपये उसे टैक्स की शकल में देने पड़ते हैं। पंजाब की जनता की इस से बढ़ कर और क्या बदकिस्मती हो

[डा० बलदेव प्रकाश]

सकती है। लोगों के अन्दर initiative खत्म हो जाएगा। अगर सरकार का यही रवैया रहा तो पंजाब में कोई मकान भी नहीं बनाएगा। यही नहीं property tax का 50 फीसदी और increase करेंगे। House tax पहले लगा हुआ है। Marla tax में भी कुछ relief नहीं दिया गया। मैं आप के द्वारा हाउस से दरखास्त करूंगा और मन्त्री महोदय से भी यह कहूंगा कि हाउस के सामने rue picture रखें। कि collection charges को काट कर बाकी जो रकम बचती है उस का कोई फायदा है या नहीं। दलेरी से इस बिल को withdraw कर लें। इसमें जनता की और पंजाब की बेहतरी है।

बाबू बचन सिंह (लुधियाना उत्तर) : मिस्टर स्पीकर, इस amending Bill की दफा तीन जो है यह सारी की सारी सरकार की पालिसी के खिलाफ है। हिन्दोस्तान की सेंट्रल सरकार से लेकर सूबाई सरकारों तक दो बातों पर ज़ोर दिया है। एक यह कि जो classes पिछड़ी हुई हैं, जो आदमी पिछड़े हुए हैं उन को गवर्नमैंट की तरफ से खास रियायत होनी चाहिये, मदद होनी चाहिये। इस मतलब के लिये कुछ Scheduled Castes हैं, कुछ Scheduled Tribes हैं और कुछ Backward Classes हैं। लेकिन इस बिल के provision से किसी Backward Class को किसी Backward Area को किसी Scheduled Class को किसी Scheduled Tribe को मुस्तसना नहीं करार दिया गया। गवर्नमैंट ने इस के parent Bill में कुछ असूल मुकर्रर किये हैं कि जिन की rental value इतनी होगी उन पर यह टैक्स लगेगा। अब सवाल यह है कि आप किसी आदमी को या किसी क्लास को Backward इस लिये करार देते हैं कि उस की आमदनी कम है, उसकी जायदाद कम है या कुछ और बातें हैं जिन की बिना पर उन को Backward या Scheduled Castes या Scheduled Tribes की category में दाखिल करते हैं। सोचने की बात यह है कि जब एक आदमी इस हालत में है कि उस को ऊंचा उठाने की ज़रूरत है तो फिर उस को इस बिल की provision से क्यों नहीं exempt किया गया? एक बात और इस बिल में रखी गई है कि जो Hilly Areas हैं उन को exempt किया जाएगा। Hilly areas को किस बिना पर exempt किया जाएगा, वह कौन से असूल हैं, जिन की बिना पर उन को exempt किया जाएगा। सरकार की जानिब से अगर यह कहा जाए कि Hilly areas चूंकि Backward हैं इस लिये उन को exempt किया जाएगा तो खुद सरकार ने कुछ areas को Backward करार दिया है। अगर सरकार किसी areas को Backward करार देती है तो उस का मतलब यह है कि वहां उन लोगों की माली हालत अच्छी नहीं है। उन शहरों की हालत भी अच्छी नहीं है जैसे कि इस हाउस में बार बार महेन्द्रगढ़ डिस्ट्रिक्ट का जिक्र किया गया। यह ऐसा डिस्ट्रिक्ट है जिस को कांगड़ा या किसी Hilly areas से advanced area नहीं कहा जा सकता। उस में न तो irrigation के लिये पानी का इन्तज़ाम है न कोई industries वहां पर कायम हैं और न ही

वहां पर लोगों की economic हालत अच्छी है। लोग निहायत गरीब हैं। महेन्द्र गढ़ शहर की भी कोई तरक्की नहीं हुई। अगर हम यह कहें कि जिन शहरों में तरक्की हुई है और तरक्की की वजह से लोगों के मकानों की कीमतें बढ़ी हैं जगह की कीमतें बढ़ी हैं तो Backward areas में वह कीमतें कैसे बढ़ गई, या तो वह शहर Backward नहीं हैं फिर उन को Backward न कहा जाए और अगर वह Backward हैं तो क्यों न उन को फायदा पहुंचाया जाए। तो क्यों यह बन्दर बांट की जा रही है कि एक backward area को तो माफ करते हैं और दूसरे backward area को आप माफ नहीं करते। और फिर मिस्टर स्पीकर, इस बिल की इसी दफा में यह लिखा है:

"The State Government, if it is of opinion that it is in public interest so to do, may by notification exempt any class or classes of sites or any areas to be specified in the notification from liability to special assessment."

यह इतने वसीह अख्तियारात हैं कि गवर्नमैंट किसी वक्त भी कह सकती है कि हम फलां area पर special assessment लागू करेंगे और उस के बाद अगर कुछ लोग आए और उन्हें खुश करना मतलूब हो तो उस को तब्दील किया जा सकेगा। इस तरह पहले "डराओ और डराने के बाद खुश करो" की पालिसी को इस दफा में रखा गया है और दफा 3 की सबक्लाज़ 2 इतनी वसीह है कि इस के ज़रिए गवर्नमैंट किसी भी class or classes of sites or any areas को exempt कर सकती है। तो इस तरह गवर्नमैंट को जो अख्तियारात मिलेंगे, मिस्टर स्पीकर, हमें शक है कि जिस तरह से गवर्नमैंट का अब तक का रवैया रहा है, जो कुछ इस के पिछले कारनामे हैं, जिस ढंग से इस ने पीछे काम किया है, उसी तरह से इस का भी नाजायज़ फायदा उठाया जाएगा। मैं समझता हूं कि दफा 3 इस amending Bill की जान है या यूं कहिए कि यह दफा इस ढंग से रखी गई है कि इस के ज़रिए कुछ खास लोगों को फायदा पहुंचाने की कोशिश की गई है। उन को सरकार खास नुक्ता निगाह से फायदा पहुंचाना चाहती है।

अब, मिस्टर स्पीकर, मैं आप की खिदमत में यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि यह clause बड़ी defective है और यह सरकार की अपनी नीति के खिलाफ है। यह गरीबों के भले के लिए नहीं है। यह एक ऐसी clause है जिस से न scheduled castes का कोई फायदा होगा जिन की बाबत यह समझा गया है कि वह बहुत गरीब हैं और जिन की मदद करना मकसूद है, न इस में backward classes की मदद करने की कोशिश की गई है, न backward areas को किसी किस्म की रियायत देने की कोशिश की गई है। इस clause से गवर्नमैंट के यह दावे कि वह scheduled castes की हामी है, इस clause के ज़रिए गवर्नमैंट के वह दावे कि वह scheduled tribes की हामी है, backward classes की हामी है, backward areas की हामी है बिल्कुल अधूरे—बिल्कुल खोखले साबित हो रहे हैं और खुद गवर्नमैंट अपनी पालिसी के उलट चल रही है। इस में ज़रूरत इस बात की थी कि गवर्नमैंट खूब सोच विचार करके एक बहुत सोचा समझा हुआ बिल हमारे सामने पेश करती। लेकिन यहां पर तो यह हो रहा है कि अगर इस तरफ से कोई दबाव पड़े तो इस तरफ झुक

[बाबू बचन सिंह]
जाते हैं, उस तरफ से दबाव पड़ता है तो उस तरफ झुक जाते हैं। खास खास मसलिहतों की बिना पर इस तरह की कार्यवाही की जाती है। गवर्नमैंट को चाहिए कि वह सारे सूबे के अन्दर उन इलाकों की छानबीन करे जिन के ऊपर parent Act के मातहत special assessment करने की ज़रूरत है। वह इस बात को देखे कि सारे सूबा के अन्दर कौन-कौन से इलाके हैं कि जिन को exemption दी जा सकती है, वह कौन से इलाके हैं जिन्होंने अब तक तरक्की नहीं की, बैकवर्ड हैं और उन को exempt करने की ज़रूरत है। अगर इस तरह से सोच समझ कर कोई amending Bill लाते तो, मिस्टर स्पीकर, मैं पहला शख्स होता जो इस amending Bill की हिमायत करता। मैं समझता हूं कि हमें इन बातों में बहुत गहराई में जाकर ठीक ढंग से कदम उठाने चाहिएं। लेकिन मैं क्या देख रहा हूं? हमारी गवर्नमैंट आज एक बिल पास करती है। अगले साल उसी में amendment करने का बिल आ जाता है, उस से अगले साल दूसरा और उस से अगले साल तीसरा amending Bill आ जाता है और इस तरह से amendment पर amendment की जाती है। इस तरह की बातों से साफ जाहिर होता है कि या तो गवर्नमैंट जब पहले बिल पेश करती है तो उस वक्त उस पर गौरोखोज़ नहीं किया जाता या महकमे ठीक तरह से काम नहीं करते या Legal Remembrancer और Advocate General की उस पर ठीक तरह से राए नहीं ली जाती या गवर्नमैंट जान बूझ कर ऐसे बिल लाती है जिन्हें बाद में कई दफा हाईकोर्ट भी *ultra vires* करार कर देती है और कई बार उन में ऐसे defects पैदा हो जाते हैं जिन्हें दूर करने के लिए amending bills लाने पड़ते हैं। इस सूरत में मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि गवर्नमैंट को यह amending Bill वापिस ले लेना चाहिए और इस की जगह सोच समझ कर एक अच्छा बिल इस हाउस के सामने लाना चाहिए ताकि पंजाब के गरीबों की, पंजाब के पिछड़े हुए इलाकों की, पिछड़े हुए लोगों की मदद की जा सके और जिन Scheduled Castes, Scheduled Tribes, Backward Classes और Backward Areas की आज मदद की ज़रूरत है उन को exempt किया जा सके। अगर उन सभी classes of people, sites and areas को गवर्नमैंट exempt करने के लिए तैयार हो तो मैं इसकी हिमायत करने के लिए तैयार हूं।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ) : ਮਾਨ ਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਜੋ ਨੁਕਤਾ ਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਕੁਝ ਗਲਤ-ਫਹਿਮੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਟੈਕਸ ਕੋਈ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਬੋਝ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਰਾਹੀਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ relief ਦੇਣ ਦਾ ਜਤਨ ਅਸੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ maximum leniency ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਜਾਣਾ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਨਿਹਾਇਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਫੇਰ justice ਤੇ equity ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ 1887 ਦਾ Land Revenue Act ਬਣਿਆ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁਆਮਲੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਇਹ ਮੁਆਮਲਾ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

Section 48 ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਜੈਸੇ ਇਹ ਐਕਟ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀ liable to land revenue assessment ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਵੀ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜੈਸੇ ਵੀ provision ਸੀ ਕਿ ਮੁਆਮਲਾ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ 25 percent of the average money value of the net assets of the estate ਤਕ ਲਗ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਹੋਈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਅਤੇ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਮੁਆਮਲਾ ਉਸ ਕਾਇਦੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ net asset value ਨਹੀਂ ਕਢੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ non agricultural purposes ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋਣ ਲਗ ਪਈ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੁਆਮਲਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਦੂਸਰੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ Land Revenue Act, 1887 ਦੀ Section 59 ਦੀ Sub-Sections (f) and (g) ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਐਸੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਦਲ ਗਈ ਹੈ, ਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਐਸੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦੀ net income of that part of land owner ਨੂੰ ਇਸ ਹਦ ਤਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਦੇ ਉਪਰ Land Revenue Act ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ 25 ਫੀਸਦੀ special assessment ਲਗ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਹ ਬਗੈਰ ਤਰਮੀਮ ਕੀਤੇ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ ਅਤੇ 25 ਫੀਸਦੀ ਲੈ ਸਕਦੇ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਤਰੀਕਾ ਅਸੀਂ ਇਹ ਰਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ letting value ਕਢੀ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਰੂਲ ਬਣੇ, ਕਾਇਦੇ ਬਣੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਬਾਤ ਸੀ। ਇਕ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹੜੀ ਦੋ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਗਰ ਉਸ ਦੀ return ਵਿਚੋਂ ਸਰਕਾਰ ਚੌਥਾ ਹਿਸਾ ਲੈ ਲਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਹ special assessment ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸਿਨਮਿਆਂ ਦੇ ਹੇਠ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਲਈਏ। ਕੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹਦ ਤਕ ਵਧ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ return ਵਧ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ proportion ਹੀ ਨਹੀਂ agricultural production ਨਾਲ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ liable to assessment ਹੈ ਉਸ ਦੀ return ਵਿਚੋਂ 25% ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ net letting value ਦਾ 25% ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਨੂੰ ਵੇਖੋ। ਜੋ ਐਸੀ land ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਫਾਇਦਾ ਬੜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

> "Land means land which for reasons specified in clauses (f) and (g) of sub-section (1) of section 59 of the Punjab Land Revenue Act, 1887 requires revision in the assessment of its land revenue";

ਇਹ ਹੈ Land ਜਿਸ ਦੀ assessment ਦੀ special revision ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਹ marla tax ਕਹੋ, special assessment ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

ਇਹ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ । ਕਲਾਜ਼ (f) ਤੇ (g) ਇਹ ਹਨ :—

"(f) When assessment of land revenue requires revision in consequence of the land being put to a use different from that for which an assessment is in force ;

(g) When the land has been put to use for non-agricultural purposes such as brick-kilns, factories, cinemas, shops, hotels, houses, landing grounds and other similar purposes, whether or not already assessed to land revenue ;

Provided that in case of clauses (f) and (g) any use of land for purposes of a garden an orchard or for pasture or the use of houses on such land occupied for agricultural purposes or for purposes subservient to agricultural or small scale cottage industries or for any public charitable or religious purpose shall not be considered as a use different from that for which an assessment is in force or for non-agricultural purposes :

Provided further that in case of clauses (f) and (g) residential houses, in occupation of the owners, with an annual rental value not exceeding three hundred rupees shall not be liable to special assessment."

ਇਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ agricultural purposes ਯਾ ਹੋਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ purposes ਜਿਹੜੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ ਉਹ ਕਢੇ ਗਏ । ਬਾਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਈ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ return Landlords ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੇ assessment ਲਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ 25% ਹੈ । ਜਿਥੇ ਅਸੂਲਨ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ Land ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਲਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ executive instruction ਨਾਲ ਘਟਾ ਸਕਦੇ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ । ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਏਸੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕਰਕੇ ਇਹ 25% ਦੀ ਬਜਾਏ $6\frac{1}{4}$ % ਕਰ ਦਿਤਾ ਯਾਨੀ ਚੌਥੇ ਹਿਸੇ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਚੌਥਾ ਹਿਸਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। Kitchen garden ਤੇ courtyards ਛਡ ਦਿਤੇ । ਇਹ 1/64 ਅਤੇ 1/16 ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਸੂਲ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਜਿਹੜਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਉਸ ਹਦ ਤਕ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। They represent those people who pay such taxes. Perhaps, they want to get credit by saying such things. ( )

ਅਗਰ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ, exchequer ਨੂੰ, paying capacity ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ proportionate share Central Government ਤੋਂ ਲੈਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ better source ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਿ ਏਥੋਂ ਲਈਏ । ਬਾਕੀ House Tax ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕਿਹਾ ਗਿਆ । House tax ਮਿਉਨਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਮਿਉਨਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਕਿਤੇ ਲਾਵੇ ਯਾ ਕਿਤੇ ਨਾ ਲਾਵੇ । The Punjab Government, as it is, is different from local bodies. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਇਕ assessment ਕਰਨੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ।

We have given concessions to those people who are owners of such lands and who are making use of their property for a purpose which gives them a lot of income. In their case, we have gone to the extent of reducing it to one-fourth of the 25 per cent which would be taken from them.

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਸਾ ਕਰਨ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਲਜ਼ਾਮ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ 1, 2, 3, 4 ਜਾਂ 5 ਵਿਘੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। Irrespective of the income that he gets or does not get.

ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਮਾਮਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਦੇ ਉਪਰ surcharge ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹੜੀ ਐਸੀ income ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ 25% discrepancy ਲਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। We have reduced it to 6¼ per cent. ਫਿਰ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਤਨੇ ਟੈਕਸ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਬਦਨਾਮ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਇਹ ਹੈ ਵੂਹ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਗਲਤ ਹਨ ਇਸ ਟੈਕਸ ਦੀ ਬਹਿਸ ਵਿਚ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਿਹੜਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫਾਇਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ instructions ਤੋਂ ਅਗਾਂਹਾਂ ਜਾ ਕੇ concession ਦੇਣ ਲਗੇ ਹਾਂ। ਆਪਣੀ convenience ਮਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਾਂ। Hilly places ਤੇ sub- ontainous places ਤੇ ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਉਸ ਕਾਇਦੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ assessment ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਦੀ net letting value ਬਹੁਤ ਘਟ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਇਤਨੇ ਬੰਦੇ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਉਥੇ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਤਰੱਕੀ ਹੈ, ਨਾ cinema houses ਹਨ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਕਸੌਲੀ, ਸਪਾਟੂ ਤੇ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਗੈਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹਨ।

Revenue Minister : The hon. Member should hear me patiently when I am saying. I am clarifying the position.

Baboo Bachan Singh : What about Mahendargarh ?

Minister : Mahendargarh or any other area of that kind......

ਐਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਹਨ ਜਿਥੇ ਸਾਨੂੰ 25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ return ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ net letting value ਸ਼ਾਇਦ ਐਨੀ ਨਿਕਲੇ ਕਿ ¼ ਲੈ ਲਈਏ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ provision ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਾਂ। ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸਟਾਫ search ਕਰਦਾ ਫਿਰੇ, brick kiln ਵੀ ਲਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ assessment ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗੇ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਜ਼ਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਅਸੀਂ ਇਹ provision ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਇਸ amendment ਦੇ ਤਹਿਤ notification ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਾਂਗੇ। ਕਸੌਲੀ ਵਗੈਰਾ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਐਸੀ ਜਗਾਹ ਅਸੀਂ exclude ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ।

[Revenue Minister]

We are not going to exclude all the hilly or sub-montane areas. We are going to have a provision under which the Government may exclude the areas to be specified in a notification. ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਸਮਝਾਂਗੇ ਕਿ hardship ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ sub-clause 2 ਦੇ ਤਹਿਤ exclude ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਐਕਟ ਵਿਚ provision ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਆਖਣਾ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਪਏ ਨੇ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

Now, the Government has to take such powers. It has to get reports and take decisions thereon. That is something very fair and workable.

ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ position ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਜ਼ਹ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੀ assessment ਦਾ ਜੋ underlying idea ਹੈ। That is, at any rate, not liable to objections which have been raised by my friend Dr. Sahib. Mr. Tandon raised a hue and cry..... ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਤਨਾ ਅਸੀਂ relief ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ। ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਇਹ ਟੈਕਸ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ concession ਦਿਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਵੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਗੌਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕਲ ਵਜ਼ਾਹਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਜਾ ਸਕਿਆ for certain reasons। ਅਸੀਂ ਇਹ relief ਦੇਣ ਲਗੇ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ relief ਅਸੀਂ allow ਕੀਤਾ ਹੈ in the rate of special assessment ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਮਯੁਨਿਸੀਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਕੋਈ house tax ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਖੁਲ੍ਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ house tax ਨੂੰ ਲਗਾ ਰਹਿਣ ਦੇਣ ਜਾਂ they may give it up ਇਹ ਟੈਕਸ ਮਯੁਨਿਸੀਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਹਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਟੈਕਸ ਹੈ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਧ ਗਈ return ਵਿਚੋਂ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ return ਵਧ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਵਧ ਸਕੀ। ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਇਸ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਛਡ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ return ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਧੀ। ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ *ad hoc* places ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ for one reason or the other ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ hilly areas ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ letting value ਨੂੰ assess ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ reassessment ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਵੀ ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਉਗਰਾਹੀ ਉਸ ਹਦ ਤਕ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜਿਸ ਹਦ ਤਕ ਕਿ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ reassessment ਕਰਵਾ ਕੇ ਠੀਕ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਬਿਲ

ਦੇ basis ਬੜੇ sound ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਮਹਿੰਦਰਗੜ੍ਹ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਬਿਲ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਹਨ ਕਿ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ ਇਲਾਕੇ ਇਸ ਬਿਲ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਤਰਮੀਮ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪਰਕਾਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਜੋ ਕਲਾਜ਼ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਹ ਨਿਹਾਇਤ fair ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਬਲੇ ਕਬੂਲ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : I will now put the amendments to the vote of the House.

Mr. Speaker : Question is—

Delete the proviso to sub-clause (1)(b).

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

At the end of sub-clause (1)(b) *add* the following—

"(c) where on such land a residential building or a building for business use cinema, theatre or any other such use has been established and such building has been already assessed for house tax or property tax."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

At the end of sub-clause (1)(b) *add* the following :—

"(c) for all lands situated in the territory of Punjab."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE I

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Revenue (Sardar Ajmer Singh) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Land Revenue Special Assessment (Exemption) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Land Revenue Special Assessment (Exemption) Bill be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Land Revenue Special Assessment (Exemption) Bill be passed.

The motion was carried.

THE EAST PUNJAB HOLDINGS (CONSOLIDATION AND PREVENTION OF FRAGMENTATION) AMENDMENT BILL, 1962

Minister for Revenue (Sardar Ajmer Singh) : Sir, I beg to move—

That the East Punjab Holdings (Consolidation and Prevention of Fragmentation) Amendment Bill be taken into consideration at once.

ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪੇਸ਼ ਆ ਗਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਲੋਂ ਇਕ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ settlement officer ਦੇ ਪਾਸ ਜਿਹੜੀ scheme ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਂ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਂ ਕੋਈ ਕਾਬਲੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਮਦ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਪਾਣੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਕਿ ਐਕਟ ਦੇ provision ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ scheme ਪਬਲਿਸ਼ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ C.O. ਦੇ ਪਾਸ oral ਜਾਂ written objections ਨਾ ਆ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਰਖੀ ਗਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। 30 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਰਖੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਸ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਾ ਆਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਦੋਂ scheme C.O. forward ਕਰਦਾ ਸੀ S.O. ਕੋਲ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਸਕੀਮ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ confirm ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, S.O. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਨੇ। ਮਗਰ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ point out ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਮੁਨਾਸਿਬ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ defect ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੁਕਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। S.O. ਜਦੋਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕੀਂ ਇਕਠੇ ਹੋਏ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੇ C.O. ਪਾਸ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂ scheme ਦੇ ਪਬਲਿਸ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮਿਆਦ ਵਿਚ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਸਮੇਂ S.O. ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜ਼ਬਾਨੀ ਜਾਂ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਉਸ S.O. ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਮਿਆਦ ਦੇ ਲੰਘ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵੀ ਕਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ

ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ S.O. ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਏਗਾ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the East Punjab Holdings (Consolidation and Prevention of Fragmentation) Amendment Bill be taken into consideration at once.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਨਾ ਉੱਤਰ) : ਮਿਸਟਰ ਸਪੀਕਰ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਣ ਵਾਸਤੇ ਚੋਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਥਾਂਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾਖਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿ Parent Act ਵਿਚ ਦਫਾ 19 ਦੀ Sub-section (1) ਅਤੇ sub-section (2) ਵਿਚ clear ਤੌਰ ਤੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸਕੀਮ publish ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ section ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਹਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਹੱਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਰੇ। ਐਕਟ ਦੀ ਦਫਾ 19 ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬ-ਸੈਕਸ਼ਨ (2) ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹੀ sections ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਅਖਿਤਿਆਰ ਮੰਗਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਐਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਬਾਕਾਇਦਾ ਤੌਰ ਤੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਉਸ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ S. O. ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਵਕਤ ਲੰਘ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵੀ ਤਹਿਰੀਰੀ ਜਾਂ ਜ਼ਬਾਨੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

[At this stage the Deputy Speaker occupied the Chair]

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਖਰ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮਿਆਦ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨੀਅਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਦੇ ਲੰਘ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ ਉਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ rule of law ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਵਜ਼ੀਰ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ amending Bill ਪੇਸ਼ ਕਰੇ। ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਆਦਮ ਹੀ ਹੀ ਨਿਰਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਰਾਣਾ ਦੋ ਸੌ ਤਿਨ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਵਜ਼ੀਰ ਦੇ ਜਾਂ ਮੁਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਫੂਕ ਮਾਰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਗਲਤ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਗਲਤ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸਹੀ, ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਲਾਮਤ ਨੇ ਨਵਾਂ ਹੁਕਮ ਸਾਦਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ —

हम हुक्म सादर करते हैं कि इस तरह से नहीं इस तरह होगा।

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਇਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਐਸੀ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ Settlement Officer ਨੂੰ ਜੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਹਿਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤਹਿਰੀਰੀ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ਬਾਨੀ ਵੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਵੀ ਆਦਮੀ ਆਕੇ Settlement Officer ਨੂੰ ਕਹੇਗਾ ਤਾ ਉਹ ਲਿਖ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਫਲਾਣੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਆਕੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਏਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਜ਼ਬਾਨੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਤੇ ਤਾਂ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਜਾ ਕੇ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਕਹਿਕੇ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਏਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਆਮ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਝੂਠੀਆਂ ਗਵਾਹੀਆਂ ਭੁਗਤਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਜਿਥੇ Honorary Magistrates ਦੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਜ਼ਿਲਾ ਸਭਾਵਾਂ ਹੋਣ, ਜਿਲਾ ਉਪ ਸਭਾਵਾਂ ਹੋਣ, ਜਿਥੇ ਬਗੈਰ ਪੜਤਾਲ ਦੇ ਨੰਬਰਦਾਰ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ, ਐਸੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਜੇ ਕੋਈ oral objection ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਸਹੀ ਮੰਨ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸੈਂਕੜੇ ਆਦਮੀ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਇਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ prestige ਵਧੇਗਾ ਆਇਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ confidence ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ confidence ਘਟੇਗਾ ਵਧੇਗਾ ਨਹੀਂ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਲੋਕਾਂ ਦਾ confidence ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਮ ਹੈ। ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁਝ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਾਬੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। Consolidation ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਤਾਂ ਆਮ ਸ਼ਕਾਇਤ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਸ਼ਕਾਇਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ ਭੀ ਠੀਕ। Consolidation ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਫੈਸਲਾ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ writ ਜਾਂ appeal ਕਿਸੇ High Court ਜਾਂ Court ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਹਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਹਨ। Settlement Officer, Assistant Settlement Officer ਵੱਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ Consolidation Officer, Assistant Consolidation Officer ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚਾਹੁਣ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਣ। ਜਿਸਦੀ ਰਿਆਇਤ ਹੋਵੇ ਉਹ ਕਰਨ। ਏਥੇ oral objection ਨਾਲ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਖੁਲ-ਖੇਡ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਮਿਆਦ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅਪੀਲ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ, ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਪਰ ਜਿਥੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਅੰਦਰ ਇਕ ਜ਼ਬਾਨੀ ਗੱਲ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕਰਕੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ caricature ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਇਕ ਸੂਬੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਡਿਕਟੇਟਰਾਨਾ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਹਨ, ਪਰ ਖਿਆਲਾਤ ਇਹ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਏਥੇ ਜੋ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ Rules and Regulations ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਬ ਕਾਇਦੇ

ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਭੰਨ ਕੇ ਬੇਕਾਇਦਗੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਏਥੇ ਇਹ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਐਸੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਕਾਨੂੰਨ ਪੁਰਾਣਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਕਰੀਬਨ $\frac{3}{4}$ ਹਿਸਾ consolidation ਦਾ ਮੁਕ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ $\frac{1}{4}$ ਦੇ ਕਰੀਬ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ।

ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਤੁਸੀਂ ਗੱਲ ਸਮਝੇ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਕਾਇਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਤਰਮੀਮਾਂ ਵੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਤਰਮੀਮਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਕਾਇਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਜਾਂ ਬੇਕਾਇਦਗੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕੰਮ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ । ਇਹ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਹੁਣ ਆਏ ਹਨ ਸ਼ਾਇਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾ ਦਿਆਂ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਪੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੋਂ ਬੇਕਾਨੂੰਨੀ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੀ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ provision ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ ਹੈ । ਪਰ ਹੁਣ oral objection ਤੇ ਹੀ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ oral objection ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਇਕ ਐਸੀ provision ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਹਿਦਾਇਤ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਚਾਹੁਣ ਉਹ ਅੰਨ੍ਹੀ ਮਚਾ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਦਿਲ ਆਵੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦਿਲ ਆਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨ ਇਸਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਜੋਈ ਨਹੀਂ । ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਬਿਲ ਇਥੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀਆਂ ਖਰਾਬੀਆਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਪਰ ਇਹ ਇਕ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਬਣਾਉਂਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ consolidation ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਾਲੇ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਆੜ ਲੈਕੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਸਰ ਬਰਾਹ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੂੰ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਤੁਆਲੁਕਦਾਰ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਵਣਾ ਚਾਹੁਣ ਉਹ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਏਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਤਾਂ, ਜਨਾਬ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚਾਹੁਣ ਇਹ ਬਿਨਾ ਰੋਕ ਟੋਕ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ out of the way ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਰਿਆਤਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ । ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋਗੇ ਕਿ consolidation ਦੇ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿੱਚ ਐਨੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ, ਅਗਰ ਇਹ oral objection ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਮੰਨ ਲਈ ਗਈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਫੇਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਾਇਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ । ਫੇਰ 30 ਦਿਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ । ਫੇਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕਾਇਦੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਚਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਕੀ ਸਮਝੇਗਾ । ਜਿਹੜੇ ਕਾਇਦੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਚਲਣਗੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਫੇਰ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾਉਣਗੇ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਅਤੇ ਬੇਕਾਇਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ reward ਮਿਲੇਗਾ। ਅਗਰ ਇਸ stage ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ result ਵੀ ਦੇਖੋ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਖੁਦ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਔਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ cases ਭੁਗਤਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜਨਾਬ ਇਹ case time barred ਹੈ, ਇਹ ਵਕਤ ਲੰਘ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਦੀ ਕੋਈ ਸੁਨਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਵਕਤ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਹੱਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਲੱਗੇ ਹਾਂ ਉਹ ਹੁਣ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵਾਲੇ ਵੇਖਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਨਾਉਣ ਦਾ Consolidation ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਪਏਗਾ। ਸਵਾਏ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਕਿ ਚੰਦ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਜ਼ੂਰੇ ਨਜ਼ਰ ਹਨ ਹੋਰ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਹ schemes ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। Model schemes ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਸੇ model ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ 1952 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਹ model schemes ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਅੱਜ 1962 ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪੂਰੇ 10 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। 10 ਸਾਲ ਦੇ ਅਰਸੇ ਵਿੱਚ Consolidation ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਕੋਈ development ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਏਥੇ ਕੋਈ ਐਸੇ Model bye-laws ਨਹੀਂ ਬਣੇ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿ fool-proof by-laws ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ schemes ਜਦੋਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦੇ ਹੋਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿ model schemes ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਫਿਰ ਐਸੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਬੇਕਾਇਦਗੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਣੇ ਕਿਥੋਂ ਦੀ ਅਕਲਮੰਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤਾਂ time-barred cases ਦਾ definitely ਖਿਆਲ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਮਿਆਦ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਉਸ ਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਗੌਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ oral objection ਤੇ ਤੇ ਹੀ ਮੁਕ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਬ ਜਾਣੋਂ ਜਿਹੜਾ ਹੁਣ ਤੱਕ consolidation ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਜਨਤਾ ਦਾ ਲੱਗਿਆ ਸਾਰਾ ਰੁਪਿਆ waste ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਸਚੀ ਮੁਚੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਤੁਸੀਂ legislation ਲਿਆਕੇ ਪਾਸ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਹੋਵੇਗੀ।

10 a.m.

ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਐਸੀ legislation ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪਬਲਿਕ ਵਲੋਂ ਸਾਡੀ, ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਵਿਚ Time barred ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਾਸ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਏਥੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਫੂਕ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਏਥੇ ਤਾਂ ਉਹ ਗਲ ਹੈ—

ਹਮੀਂ ਮਕਤਬ ਹਮੀਂ ਮੁੱਲਾਂ ਕਾਰੇ ਤਿਫਲਾਂ ਤਮਾਮ ਸ਼ੁਦ

ਜੇ ਏਸੇ ਅਸੂਲ ਤੇ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਚਲਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕਾਨੂੰਨ ਤਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਬਗੈਰ ਕਾਇਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਈਂ ਜਾਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਨੇਕ ਨਾਮੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ। Legislation ਐਸੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਉਚਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਣਾ

ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਸ ਦਾ ਲੋਕ ਮਖੌਲ ਉਡਾਉਣ । ਬਸ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲੋਂ (ਬਿਆਸ): ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਵਸਾਤਤ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਇਹ Amending Bill ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਇਸ਼ਤੇਮਾਲ ਅਰਾਜ਼ੀ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਧਾਂਦਲੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ਼ਤੇਮਾਲ ਅਰਾਜ਼ੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਦੋਂ ਮੁਰੱਬੇਬੰਦੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਉਹ ਏਸ ਆਸ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲੇਗਾ । ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਤਫਾਕ ਰਾਏ ਦੇ ਨਾਲ ਸਕੀਮਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਮੁਰੱਬੇ ਬੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਰ ਦਖਲ ਦੇ ਕੇ ਬੇਇਨ-ਸਾਫੀਆਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਏਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਪਿੰਡ ਲਿਦੜ ਹੈ । ਉਸ ਦੀ ਸਕੀਮ ਸੰਨ 1959 ਦੇ ਵਿਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਈ ਸੀ, ਫੇਰ ਤਕਸੀਮ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਈ । C. O. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਪੀਲਾਂ ਵੀ ਸੁਣ ਲਈਆਂ ਸੀ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ S. O. ਨੇ ਵੀ ਅਪੀਲਾਂ ਸੁਣ ਲਈਆਂ । ਸ਼ਕਾਇਤ ਕੁਨਿੰਦਾ ਨੇ ਨਾ C. O. ਕੋਲ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ S. O. ਦੇ ਕੋਲ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ । ਲੇਕਿਨ ਸਨ 1961 ਦੇ ਦੇ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਗਏ । ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਨ ਵਿਚ ਇਕ ਕਾਂਗਰਸੀ ਨੇ ਫੂਕ ਮਾਰੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅੱਗਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਪਿੱਛਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਉਸੇ ਵੇਲੇ Director ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਕੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਏਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰ ਦੇਵੇ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, Director ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ note ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਏਸ ਹਿਸੇਦਾਰ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਦੋ ਕੁੱਰੇ ਬਣ ਚੁਕੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਕੁੱਰਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਏਸ ਸ਼ਖਸ ਨੇ ਨਾ C. O. ਕੋਲ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ S. O. ਦੇ ਕੋਲ ਅਜ ਤਕ ਕੋਈ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਪਿੰਡ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਤਕਸੀਮ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ । ਹੁਣ ਦੋ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਵਾਰੀ ਨੂੰ ਤੱਸਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਦਖਲ ਦਵਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਨਾਜਾਇਜ ਜ਼ੋਰ ਪਵਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸਿਰਫ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬੇੜਾ ਗਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਏਸ ਗੱਲ ਦੀ ਬਾਕਾਇਦਾ enquiry ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਅਜ ਉਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿਚ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲ ਸਕੇ । ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਅਲਿਕ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਇੱਜ਼ਤ ਹੈ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਵੀ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸਾਰੀ ਖਰਾਬੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਕ ਦਾ ਨਾਮ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਲਿੱਦੜ ਹੈ ਔਰ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਲਿੱਦੜ ਹੈ । ਇਹ ਦੋ ਸਾਲ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ੋਰ ਪਵਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਤੜਵਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ

[ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ]

ਜਿਹੜੀ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਸਖਤ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੁਰਬੇਬੰਦੀ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਕੁੱਰੇ ਬਣਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ ਬਲਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ C. O. ਦੇ ਕੋਲ ਕੁਝ ਕਾਂਗਰਸੀ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਗਜ਼ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਵਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ direct ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਫਲਾਣਾ ਕੁੱਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਫਲਾਣੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਫਲਾਣਾ ਕੁੱਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ S. O. ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਕੰਮ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਅਫਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਝੂਠੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਆਮ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਲੋਕ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸਖਤ ਨਾਲਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਜਾਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦਾ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਦਖਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਗੇ। ਏਸ ਵੇਲੇ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ ਮੁਰਬੇ ਬੰਦੀ ਦਾ ਕੰਮ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਕੁਝ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਲੈ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਸ ਮੈਂ ਇਤਨੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ): ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮੁਰੱਬੇਬੰਦੀ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਇਹ ਐਸਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੁਰੱਬੇਬੰਦੀ ਹੋਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣੀ ਜੱਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਕੋਈ ਹਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਕੁੱਰੇ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਇਕ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨ ਦੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਅਰਜ਼ ਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਲੋਕ ਜਿਤਨੇ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਦੁਖੀ ਹਨ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਇਤਨੇ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ।

ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦਮੀ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੁਖਤਲਿਫ ਕਿਸਮ ਦੇ ਢੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀਬਾਜ਼ੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ interested ਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਆਦਮੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਵਤਸਤਾਨੀ ਦਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਗਰਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਤੇ ਟੁਟਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਸਾਰੀ ਸਕੀਮ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਮਿਆਦ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਤਰਾਜ਼ਾਤ ਕਰਨ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅਗੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

ਕਿ ਇਕ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਤਨੀ ਮਿਆਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਵੀ ਇਤਰਾਜ਼ਾਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਰੋ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਇਤਰਾਜ਼ਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਲੰਘ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵਜਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਤੋੜਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਗੇ ਵੀ ਇਸ਼ਤਮਾਲ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ 10/12 ਸਾਲ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੰਮ ਸਿਰੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਕਤ ਵੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਖੱਟੇ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਜੋ ਦਫਾਤ ਰਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਠੀਕ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਜੋ ਅਖਤਿਆਰ ਦੇਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਕਤ ਦਿਲ ਚਾਹੇ ਦੁਬਾਰਾ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦੇਣ ਇਹ ਬਹੁਤ ਅੰਨ੍ਹਾ ਅਖਤਿਆਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਕੰਮ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਤਰਾਜ਼ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਘਾਟਾ ਤਾਂ ਪੈਣਾ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਘਾਟਾ ਪਵੇਗਾ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਕਦੇ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਹੁੰਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ approach ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਵਿਚ ਉਪਰ ਤੋਂ ਦਖਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਕੀਮਾਂ ਬਾਰਬਾਰ ਟੁਟਣਗੀਆਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਅਖਤਿਆਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਨੇ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਇਨਸਾਫ ਲੈ ਸਕਣ ਉਸ ਹਕ ਨੂੰ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਕਿ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨਾ ਖਟਖਟਾ ਸਕਨ। ਹੁਣ ਜਿਹੜਾ ਨਵਾਂ ਅਖਤਿਆਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਾ ਸਿਰਫ ਲੰਬਾ ਹੋਵੇਗਾ ਬਲਕਿ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਕਤਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਕ ਆਦਮੀ approach ਕਰਕੇ ਫਾਇਦਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਆਦਮੀ ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੀ ਅਪਰੋਚ ਲਭੇਗਾ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੀਡਰਾਂ ਜਾਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਦਖਲ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਸਕੀਮ ਤੁੜਵਾਵੇ। ਪਹਿਲਾ ਆਦਮੀ ਫੇਰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਫੇਰ ਆਪਣਾ ਮੰਨਸ਼ਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵੀ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਖਰਚ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ 10 ਸਾਲ ਵਿਚ ਖਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ 20 ਸਾਲ ਵਿਚ ਵੀ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਰਬਾਰ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਨ ਤੇ ਟੁਟਣ ਨਾਲ, ਬਾਰਬਾਰ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਹੋਣ ਨਾਲ, ਧੜੇਬੰਦੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕੰਮ ਵਿਚ ਦੇਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖਰਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜੋ ਮਨਸ਼ਾ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਉਲਟ ਗੱਲ ਹੋਵੇ ਗੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬਾਨ ਦੀ popularity ਵਧ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਲਈ ਆਉਣਗੇ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਆਮ ਜੰਨਤਾ ਦਾ ਤਲੱਕ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਅਗੇ ਵੀ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਹਥੋਂ ਸਖਤ ਤੰਗ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਲੋਕ deputations ਲੈ ਕੇ ਇਥੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ

[ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ]

ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ oblige ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਤਾਂ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ ਲੇਕਿਨ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਿਕਤਾਂ ਹੋਰ ਵਧ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਉ ।

ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ : On a point of order, Sir. ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ point ਤੇ ਜੇ ਮੁਨਾਸਬ ਸਮਝੋ ਤਾਂ ruling ਦਿਉ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਅਗੇ ਜਾਕੇ ਸਾਰਾ ਹੀ Consolidation Act discuss ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹਿਸ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਘਟ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ end ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ । ਸਵਾਲ ਸਿਰਫ ਇਤਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ।

श्री मंगल सैन : On a point of order, Sir, मन्त्री महोदय ने आप का ध्यान इस ओर दिलाया है कि इस बहस में हिस्सा लेने वाले मैम्बरान को केवल इसी संशोधन करने वाले बिल की clauses पर ही बोलना चाहिये । मेरी प्रार्थना है कि जब तक सारी चीज़ को सामने न रखा जाए तब तक amendment पर अच्छी तरह से रोशनी नहीं पड़ सकती । इस लिये उस को refer करने पर पाबन्दी नहीं लगनी चाहिये ।

उपाध्यक्षा : Point of order इतना लम्बा नहीं होता । बाबू बचन सिंह जी आप का क्या point of order है ? (A point of order cannot be so lengthy. What is the point of order of Baboo Bachan Singh?)

बाबू बचन सिंह : किसी amending bill की background बताने के लिये क्या मैम्बर्ज को parent Act को refer करने का हक है या नहीं ?

उपाध्यक्षा : Amendment की बहस के वक्त अगर सारे बिल पर न बोला जाए तो अच्छा ही है वैसे इस की मुमानअत नहीं है ।

(It is desirable that the whole Bill is not brought under discussion at the time of the consideration of any amendment, although such a reference is not totally barred.)

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : अब आप ने ruling तो दे दी है इस लिये मेरा कोई point of order तो नहीं है मगर मेरी submission है कि House की यह practice है कि strictly to amending Bill confine किया जाए । अगर आप ने एक दफा इजाज़त दे दी कि मैम्बर, Act को बहस में ला सकते हैं तो कोई भी बात amending Bill की बहस में ऐसी नहीं रह जायगी जिस का ज़िक्र न किया जाएगा ।

उपाध्यक्षा : आप का कहना ठीक है जो clause सामने आए उसी बारे बात की जानी चाहिये। (The hon. Member is right. Only that clause should be referred to which is before the House).

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ(ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੁੰਝਲਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ਼ਤਮਾਲ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਇਹ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਉਹ ਵਧ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਸ ਵਕਤ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਸਕੀਮ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ C. O. ਤੇ ਤਹਸੀਲਦਾਰ ਪਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ S. O. ਸਾਹਿਬ ਸੁਣਦੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਗ਼ਲਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਤਰਮੀਮ ਅੱਜ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਰਾਹੀਂ S. O. ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਚਾਹੇ ਦੁਬਾਰਾ ਠੀਕ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਗੜ ਬੜ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਵੀ ਇਸ਼ਤਮਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਰਜੇ ਪੁਜੇ ਹਨ ਜਾਂ ruling party ਨਾਲ ਤਅੱਲੁਕ ਰਖਦੇ ਹਨ ਉਹ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀਆਂ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਚੰਗੀ ਪੁਆਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਾਰਣ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਗੜ ਬੜ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਉਤੋਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਮਾਲਕ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਨੂੰ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਸਕੀਮ ਅਨੁਸਾਰ ਬੁਨਿਆਦ ਰਖੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਇਕਠੀ ਹੋਵੇ, ਉਥੇ ਉਹ ਇਕਠੀ ਰਖੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਚਲਦੇ ਪੁਰਜ਼ੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁੜਾਣ ਦਾ ਮਿਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਕੀਮ ਵਿਚ ਜੋ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਚਲੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇਸ਼ਤਮਾਲ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ 1965 ਤਕ ਬਿਲਕੁਲ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਕਿ ਇਸ਼ਤਮਾਲ ਹੋਇਆਂ ਛੇ ਛੇ ਸਤ ਸਤ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਜਦੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਬੇਚੈਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਲੋਂ ਰੁਕਾਵਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਲੋਂ ਸਾਂਝੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਰੋਕ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ writ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਸਾਂਝੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਲਈ ਨਾ ਰਖੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਬੰਦੀ ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਤਕਸੀਮ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਵੀ ਇਕ, ਦੋ ਯਾ ਦਸ ਆਦਮੀ S. O. ਕੋਲ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੀ ਜ਼ਮੀਨ ਇਕਠੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ 10 ਫੀ ਸਦੀ cases ਵਿਚ ਵੀ S. O. ਨੇ ਦਖਲ ਦਿਤਾ ਹੋਵੇ ਯਾ ਅਪੀਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਹੋਣ। ਜਦ C. O.

[ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ]

ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਠੀਕ ਕਰ ਦਿਉ। S. O. ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਘਟ ਕੇਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਗੁੰਝਲਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਰਜੇ ਪੁਜੇ ਹਨ ਯਾ ruling party ਨਾਲ ਤਅੱਲੁਕ ਰਖਦੇ ਹਨ ਉਹ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਖਲ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਗੁੰਝਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਜ਼ਰਈ ਮਸਲਾ ਹਲ ਹੋਵੇ, ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਵਿਚ ਤਰੱਕੀ ਕਰੀਏ, ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੇ 10 ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ application ਦੇ ਦਿਤੀ ਜਾਂ 5 ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ application ਦੇ ਦਿਤੀ ਤਾਂ S. O. ਇਸ਼ਤਮਾਲ ਨੂੰ ਕਚੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। S. O. ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਦੇਣ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬੇਚੈਨੀ ਫੈਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਦਖਲ ਦੇਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਸ਼ਤਮਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਈ ਥਾਂ S. O. ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਬਠਿੰਡੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ਮੀਰ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਬਠਿੰਡੇ ਵਿਚ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਐਸੇ ਪਿੰਡ ਹਨ ਜਿਥੇ ਇਸ਼ਤਮਾਲ ਹੋਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਲੀਡਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਪਿੰਡ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੀ ਮੁਰਬੇਬੰਦੀ ਤਾਂ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਪਿੰਡ ਦੀ ਮੁਰਬੇਬੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਤੋਂ ਕਚੀ ਕਰਾ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰਨਾਲਾ ਉਥੇ ਦਾ ਉਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਇਸ ਵਿਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। S. O. ਨੂੰ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਦੇ ਕੇ ਹੋਰ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਮੁਰਬੇਬੰਦੀ ਪਿਛੇ ਪੈ ਜਾਏਗੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਭਾਰੀ ਗਲਤੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜਾ ਤਬਕਾ ਚੌਧਰੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੋੜ ਇਹ ਸੋਚਣ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਦਖਲ ਨਾ ਦੇ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਆਸ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣੀ ਤਰਮੀਮ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣਗੇ।

ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ): ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਨੇ ਜਿੰਨੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਖਦਸ਼ਾਤ ਤੇ ਮਬਨੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀ power ਇਕ ਸਿਵਲ ਅਫਸਰ ਨੂੰ, ਗਜ਼ਟਡ ਅਫਸਰ ਨੂੰ, ਪੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਗੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਕਿ C. O. ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਆਨਰੇਬਲ friend ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਕਦਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਇਹ ਖਾਮੀ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਤੇ weaker section of the village population ਨੂੰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਫਾਦ ਵਾਸਤੇ ਇਸ਼ਤਮਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ, ਬਤੌਰ ਵਕੀਲ ਦੇ ਅਤੇ ਇਹ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਬਤੌਰ Consolidation Minister ਦੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਇਹ power ਦੇਵਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ weaker

section ਦੇ ਇਸ਼ਤਮਾਲ ਵਾਸਤੇ ਹੈ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਦੋਂ C. O. ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ A. C. O. ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਪਟਵਾਰੀ ਤੇ Revenue Committee ਵਾਲੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਕੀਮ ਬਣਾਉਣ ਲਗਿਆਂ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਥੇ ਉਹ ਆਦਮੀ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਹਨ ਅਤੇ agriculture ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੇ ਹਨ । ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਕਿੰਨੇ ਪਲਾਟ ਦਿਤੇ ਜਾਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕਿੰਨਾ ਰਕਬਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਕਿਥੇ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਹੜੇ ਹੋਰ Backward Classes ਦੇ ਆਦਮੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ agriculture ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਥੇ ਪਲਾਟ ਦਿਤੇ ਜਾਣ, ਰਸਤੇ ਕਿਥੇ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ, ਫਿਰਨੀ ਕਿਥੇ ਕਢੀ ਜਾਵੇ, common purpose ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਰਖਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿੰਨੀ ਰਖਣੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਥੇ ਰਖਣੀ ਹੈ । ਸਕੀਮ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਠੀਕ ਪਈਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਗ਼ਲਤ, ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕੀਮਤ ਘਟ ਜਾਂ ਵਧ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲਗਵਾਈ ਜਾਂ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਰਕਬਾ ਮਿਲ ਗਿਆ । ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਦੋ ਦੋ ਮੁਰੱਬਿਆਂ ਵਾਲੀ ਸਕੀਮ ਰਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । Act ਦਾ ਜੋ ਮਨਸ਼ਾ ਹੈ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । C. O. ਜਾਂ A. C. O. ਸਕੀਮ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਲਤ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ C. O. ਨੇ publish ਕਰ ਲਿਆ ? 30 ਦਿਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਗ਼ਰੀਬ ਆਦਮੀ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਸੋਚਣ ਲਈ ਵਕਤ ਲਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਰਾਂ ਯਾ ਨਾ ਕਰਾਂ । ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ, ਕੋਈ ਔਰਤ ਹੈ, ਬੇਵਾ ਹੈ, ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਨਾਬਾਲਗ ਵਲੋਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਾ ਹੋਇਆ । ਤਕੜੇ ਆਦਮੀ ਤਾਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਜਿਹੜੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਆਦਮੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਅਗਰ 30 ਦਿਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਸਤੇ debar ਕਰ ਦੇਣਾ ਇਹ rule ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਚੀਜ਼ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮਿਆਦ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਿਆਦ ਗੁਜ਼ਰਨ ਬਾਅਦ ਉਸ ਕੰਮ ਨੂੰ time-barred ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਖ਼ੈਰ ਜੇ ਇਕ ਕੇਸ time-barred ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਸਤੇ time-barred ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ? ਇਸ਼ਤਮਾਲ ਦੇ ਰੂਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਾਇਦੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ । ਕੋਈ ਐਸਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਕ ਤਰਫਾ ਡਿਗਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਹ 30 ਦਿਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ, if he shows sufficient reasonable cause ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਸੁਣਿਆ ਜਾਵੇ । Limitation Act ਦੀ ਦਫਾ 5 ਵਿਚ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ All India Act ਹੈ, ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਤੌਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਕਿ various rules ਵਾਸਤੇ Limitation provide ਹੋਵੇ ਅਗਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ Limitation ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ

[ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਨਤਾ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੈ, ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਗ਼ਰੀਬ ਲੋਕ ਤਾਲੀਮ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਪੀਲ ਦਾਵਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਭੈੜੀ ਹੈ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ। They unnecessarily apprehend danger in anything done by the State Government for the betterment of the people.

ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪਹਿਲਾਂ power ਲਈ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਫਿਰ ਛੱਡ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਵੀ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫ਼ਤ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਹ power ਇਸ ਲਈ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ C.O. ਪਾਸ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਦੋਂ S.O. ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੇ C.O. ਪਾਸ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਣ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ S.O. ਪਾਸ ਲਿਖਤੀ ਜਾਂ ਜ਼ਬਾਨੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਐਸੇ ਕੇਸ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਕਿ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਬੇਵਾ ਹੈ ਜਾਂ ਯਤੀਮ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੇ Hon'ble friends ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ support ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਅਜਿਹੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਹ ਨਾ ਦੇ ਸਕਿਆ ਹੋਵੇ। ਜਦੋਂ S.O. confirm ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਸ ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਦਫਾ 42 ਵਿਚ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹਨ ਕਿ ਸਕੀਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੀ ਅਪੀਲ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਰਦ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਜੇਕਰ ਰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ S.O. ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ confirm ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੜਕ ਕਿਥੋਂ ਕਢੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੁਧ relief ਲਈ ਵੀ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤਕੜਾ ਆਦਮੀ S.O. ਤੋਂ ਜਿਵੇਂ ਚਾਹੇਗਾ ਕਰਵਾ ਲਏਗਾ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਿਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ appeal ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ Director, Assisstant Director ਅਤੇ Additional Director ਸਾਹਿਬ ਹਨ ਉਹ ਅਪੀਲ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਦਫਾ 42 ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ S.O. ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਜਿਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ C.O. ਪਾਸ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਹੌਸਲਾ ਕਰ ਕੇ ਜੇਕਰ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ:

"If any objections are received to the draft scheme published under sub-section (1) of section 19 or to the amended draft published under sub-section (2) of that section.........." then"

"......the Settlement Officer (consolidation) may after taking the objections into consideration together with the remarks thereon of the Consolidation Officer and also after considering the written or oral objections, either confirm the scheme with or without modifications, or refuse to confirm it......"

ਇਹ action ਤਾਂ ਹੀ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ । ਜੇਕਰ ਕਲਾਜ਼ 1 ਜਾਂ 2 ਹੇਠ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ S.O. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਸਕੇ । ਇਤਰਾਜ਼ ਜ਼ਬਾਨੀ ਜਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਵਸੀਹ ਇਖਤਿਆਰ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਨਿਹਾਇਤ ਮੁਨਾਸਿਬ powers ਹਨ । ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹਲ ਹੋ ਜਾਏਗਾ । ਇਹ ਕੋਈ ਬੁਰੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ । ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਤਕਸੀਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਿਹਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਵਿਲੋਂ : ਤਕਸੀਮ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਸਕੀਮ ਬਾਰੇ ।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਕਿਤੇ ਨੁਕਸ ਨਹੀਂ ; ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਵਜ਼ਨ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਧਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਤਕੜੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਕ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਹਕ ਤਲਫੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਪਰ ਜਦ ਤਕ ਸਾਰੇ ਵਾਕਿਆਤ ਸਾਹਮਣੇ ਨਾ ਹੋਣ ਇਸ ਦਾ ਸਹੀ ਜਾਇਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਸੋਚ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸ ਦੀ ਹਕ ਤਲਫੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਪੱਖ ਤੇ ਦੋ ਰਾਵਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਕ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਤੇ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ। ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਫਸਰਾਂ ਤੇ depend ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦਫਾ 42 ਅਨੁਸਾਰ State Government ਪਾਸ ਹਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇ । ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੇਸ ਮੇਰੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਉਸ ਤੇ action ਲਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਤਕਸੀਮ ਠੀਕ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ।

Deputy Speaker : Question is—

That the East Punjab Holdings (Consolidation and Prevention of Fragmentation) Amendment Bill, be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Deputy Speaker : The House will now consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2

श्री मंगल सैन (रोहतक) : उपाध्यक्ष महोदया, मन्त्री महोदय अपने amending bill के द्वारा यह चाहते हैं कि parent Act के अन्दर यह तबदीली लाई जाए कि पहले तो गरीब या affected आदमी किसी भी stage पर S.O. के सामने

[श्री मंगल सैन]

एतराज़ कर सकता था लेकिन अब जब confirm करने के लिये जाएं तो उस समय पर orally या लिख कर अपना एतराज़ पेश कर सकता है। बिल की first reading stage पर मन्त्री महोदय ने यह बात कही कि राम राज्य में, जनता के अपने राज्य में, so called सब अच्छा राज्य में कोई ग्रामीण जुरअत नहीं कर सकता कि सब के सामने यह कहे कि उस के साथ बेइनसाफी हुई है। (Interruptions) या वह गांव से गैर हाज़िर है, विधवा है या नाबालिग है उस को मौका मुहैया किया गया है कि वह Settlement Officer के सामने जा कर अपना एतराज़ पेश करे और उस से shelter ले (Interruptions) मैं निवेदन करना चाहता हूं कि आज से पहले जब यह parent Act बनाया गया था और इस ख्याल से बनाया गया था कि गांवों की ज़मीन बिखरी हुई है और uneconomical साबित हो रही है, लाभकारी नहीं है उस को एक जगह पर इकट्ठा कर दिया जाए ताकि ज़मींदार अपनी ज़मीन से ज्यादा पैदावार निकाल सके। खेती-बाड़ी को अच्छी तरह से कर सके और उस की देख-भाल अच्छी तरह से कर सके। इस मकसद से इस कानून को लागू किया गया था। यह provision रखी गई थी कि किसी को भी इस मामले में एतराज़ हो तो तीस दिन के अन्दर-अन्दर अपना एतराज़ पेश कर सकता है। लेकिन अब यह चाहते हैं कि जब S.O. confirm करने के लिये जाता है तो उस वक्त पर ही एतराज़ कर सकता है। जब यह कहते हैं कि आज के युग में सब को बराबर की opportunities देना चाहते हैं, weaker section और widows को पूरा मौका देना चाहते हैं तो इन्हें यह amendment नहीं करनी चाहिये कुछ लोग हमेशा ruling party के साथ लग कर power को misuse करते हैं।

आप सुबह से लेकर शाम तक देखते हैं कि इस राज में यही कुछ होता है। ऐसी powers लेकर यह उन लोगों को राज़ी रखना चहते हैं जो इन के इर्दगिर्द घूमते हैं, जिन्होंने इनकी elections के वक्त सहायता की होती है या वक्तन फवक्तन सहायता करते रहते हैं। मैं डिप्टी स्पीकर साहिबा, ऐसे वकीलों के नाम बता सकता हूं जो बनी बनाई स्कीमों को बदलवाने के लिए इसी बात के लिए पैसे लेते हैं। वह अपनी वकालत का मेहनताना नहीं लेते बल्कि इसलिए अपने clients से फीस वसूल करते हैं कि वह अपने असरोरसूख की बिना पर उनका काम करवा देंगे। यह निहायत अफसोसनाक बात है। मैं "लूटने" का शब्द तो इस्तेमाल नहीं करता क्योंकि यह भला मालूम नहीं देता लेकिन मैं महसूस करता हूं कि ऐसे लोग अपनी party की ताकत का नाजायज़ तौर पर इस्तेमाल करते हैं।

उपाध्यक्षा : इन सब बातों का बिल के साथ क्या ताल्लुक है ? (How is all this relevant to the Bill?)

श्री मंगल सैन : उन्होंने कहा कि हमें इस बात से डरना नहीं चाहिए, बड़ा मासूम सा बिल है। लेकिन चूंकि इस House का मैम्बर होने के नाते मुझे अपने ख्यालात का इज़हार करने का पूरा अधिकार है इस लिए मैं अपने खदशात आप के सामने बयान कर रहा हूं।

मैं इसलिए कह रहा हूं ताकि मंत्री महोदय House की satisfaction कर सकें, और इस सम्बन्ध में House को confidence में लें। यहां पर बड़ा मासूम सा चेहरा बनाकर कहा जाता है कि बड़ा साधारण सा बिल है लेकिन मुश्किल यह है कि साधारण सा बिल भी बाद में असाधारण बन जाता है। अगर weaker sections की मदद करने के लिए सचमुच सरकार का दिल पसीजा है। अगर इन की नीयत ठीक है तो मेरा सुझाव है कि स्पष्ट तौर पर define करें। इस धारा से बात clear नहीं अस्पष्ट है और हमारा यह खदशा है कि इसका misuse होगा। इसलिए मैं Revenue Minister साहिब से निवेदन करूंगा—जो कि अपनी इमानदारी से मिनिस्टर लगे हैं और अपने ऊपर के bosses या high ups के कहने पर वह अपनी इमानदारी को निभा सकेंगे या नहीं यह तो भगवान जाने या वक्त बताएगा, लेकिन मैं निवेदन करूंगा कि वह हमारी बातों को नोट कर लें और अगर अच्छी लगें तो उसके मुताबिक provision करें ताकि aggrieved persons का भला हो सके।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਬਿਲ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਕਈ ਇਕ ਅੱਛੇ ਅੰਗ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਬੁਰੇ ਅੰਗ ਵੀ ਹਨ। ਏਥੇ ਡਾਕਟਰ ਮੰਗਲ ਸੈਨ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਹੀ ਦਸੇ ਜਾਣ। ਦਰਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਏਥੇ ਜਿਹੜੀ ਦਫਾ 42 ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਫ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ Consolidation ਦੀ Scheme ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੋਈ ਨੁਕਸ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਦਫਾ ਦੇ ਅਧੀਨ appeal ਜਾਂ review ਦੇ ਵਾਸਤੇ S.O. ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ ਹੀ short cut method ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਫਾ ਅਧੀਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਦੇਰ appeal ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚ ਲਗਦੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਦਫਾ 20 ਹੈ ਇਸ ਦੀਆਂ ਦੋ Sub-Sections 2 ਔਰ 3 ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਨਵੀਆਂ ਦੋ ਕਲਾਜ਼ਾਂ 2 ਔਰ 3 ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਦਫਾ 26 ਦੇ ਮਾਤਿਹਤ S.O. ਜਦੋਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਹੁਣ ਇਹੋ ਸਮਝਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਤਰੀਕਾ ਕਾਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅੱਛਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਦਫਾ 19 ਰਾਹੀਂ ਤਿੰਨ stages ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ stages ਤੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਤੀਸਰੀ stage ਤੇ ਆ ਕੇ S.O. ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜੇ ਤੀਸਰੀ stage ਤੇ ਆ ਕੇ ਵੀ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਉਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਰਮੀਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਤਰੀਕਾ ਦਫਾ 42 ਦਾ ਸੀ appeal ਕਰਨ ਦਾ ਔਰ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ uncertainty ਸੀ Minister ਅਤੇ Director ਤੱਕ ਦੀ liability ਤੱਕ ਉਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੂਰ ਹਟ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ]
ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਅਸਰੋ ਰਸੂਖ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਐਸਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤਕ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ।

ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਗੱਲਾਂ ਐਸੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ notice ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਉਹ ਤਾਂ ਖੁਦ ਵਕੀਲ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬਖੂਬੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨੁਕਸ ਵੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮਸਲਨ ਕੋਈ ਖ਼ੋਲਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰਨੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ, ਸਕੂਲ, ਹਸਪਤਾਲ ਜਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਘਰ ਲਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ । ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਤੀਸਰੀ stage ਤੇ ਆ ਕੇ ਹੀ ਦੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਬੜੀ ਅਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਆਮ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹਿਸੇਦਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ adjustment ਕਰ ਲੈਣੀ, ਇਕ ਦਾ ਰਸਤਾ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਢਾ ਦੇਣਾ, ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ weaker section ਪਹਿਚਾਨ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ । ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਆਬਾਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੂੜੀ ਭਰਨ ਲਈ ਟੋਏ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਛਡੇ ਜਾਂਦੇ । ਇਹ ਇਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਤੇ ਗ਼ੌਰ ਕਰਨ ਗੇ । ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆ ਕੇ ਵੈਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਠੀਕ ਤਰੀਕਾ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ।

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜੇਕਰ ਇਸ ਦੀ ਔਖੀ side ਵਲੋਂ ਵੇਖੀਏ ਕਿ ਜੇਕਰ weaker-section ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦਫਾ 42 ਦੇ ਹੇਠ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ protection ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮੌਕਾ ਮਿਲਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵੇਚ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹਿਸੇਦਾਰ ਬਣ ਸਕੇ । ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਕਿਉਂ ਰਸਤਿਆਂ ਵਗੈਰਾ ਵਿਚ weaker section ਨੂੰ protection ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ । ਮੈਨੂੰ ਖਤਰਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਰੋ-ਰਸੂਖ ਵਿਚ ਆ ਕੇ weaker section ਨੂੰ ignore ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਅਫਸਰ ਦਿਆਨਤਦਾਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਸਹੀ ਕੰਮ impartial ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ । ਤੁਸੀਂ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖੋ ਅਜ ਥਾਂ ਥਾਂ, ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਵਜ਼ੀਰ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਉਹ ਸ਼ਖਸ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਅਤੇ ਥਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਛੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਲਾਣੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ । ਜਿਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਹੋਣ ਉਥੇ ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਵੱਕੋ ਰਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂ unofficial Ministers ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਬਾਕੀ ਸਾਡੇ ਜਿਹੜੇ ਇਥੇ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਉਹੋ ਹੀ ਹਾਲ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ

ਦੇ ਕੋਲ ਵੀ ਲੋਕ ਆ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਵਿਚ ਅਫਸਰਾਂ ਲਈ ਸਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਿਧੇ ਗਿਆਂ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਅਤੇ ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਏਜੰਸੀ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਤਾਂ ਉਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਲਾਘਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ confidence ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲੇਗਾ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ amendment ਪਾਸ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਦੇ ਵੇਲੇ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਪਏਗਾ ਤਾਕਿ weaker section ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਪਰਦੇ ਹੇਠ ਇਸ ਦਾ misuse ਨਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇ।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक (सफीदों) : जनाब जो आज तरमीम यहां पर पेश है इस के लिए मैं वजीर साहिब को मुबारकबाद देता हूं क्योंकि यह तरमीम निहायत जरूरी है। कई बार यह होता है कि मुरब्बाबन्दी का जो अमला है वह मियाद निकाल देता है मगर जमींदारों को इस का पता नहीं चलता। इस वजह से बाद में उन बेचारों को दर बदर मारे मारे फिरना पड़ता है। वजीरों की कोठियों के इर्द गिर्द चक्कर लगाना पड़ता है। हजारों रुपया बरबाद हो जाता है। इन सब वजूहात से S.O. को एतराजात सुनने की इजाज़त देना ताकि वह मुनासब कार्यवाही कर सके, अच्छी बात है। कई बार देहात में रहने वाले हरिजनों, बेवाओं या नाबालिगान को scheme की confirmation का पता नहीं चलता। एक महीने की मियाद मुकर्रर कर दी जाती है और अगर उस दौरान में तहरीरी एतराज न आए तो S.O. को इस बात का इल्म होते हुए भी कि यह स्कीम नुकसदार है उस को confirm करना पड़ता था। इस defect को दूर किया गया है इस लिए यह अच्छी तरमीम है। मगर देखना यह है कि इस का इस्तेमाल कैसे होता है। इस का नाजायज़ इस्तेमाल नहीं होना चाहिए। इस का इस्तेमाल सिर्फ कांग्रेसियों या दूसरे powerful आदमियों के लिये नहीं होना चाहिए।

कई दफा स्कीम की confirmation का पता नहीं चलता था। बाद में दी गई दरखास्तें रद्द कर दी जातीं थीं। मिसाल के तौर पर जींद Sub-Division के गांव हथवाला का केस है। वहां आठ दस साल से मुरब्बा बन्दी हो चुकी थी। एतराजात वजीर साहिब के पास आए थे वह रद्द कर दिए गए। मगर अब वहां पर दोबारा तकसीम हो रही है। तकसीम को तो रद्द कर दिया गया है मगर सारी स्कीम को रद्द नहीं किया गया कीमतों को रद्द नहीं किया गया। तकसीम ही रद्द की गई है। अब वहां पर Consolidation Officer ने धांधली मचा रखी है। सारा गांव वजीरों की कोठियों के गिर्द मारा मारा फिर रहा है। रिश्वतें चल रही हैं और लोगों को भारी मुश्किलात का सामना करना पड़ रहा है और वह लोग बरबाद हो रहे हैं। इस केस को वजीर साहिब मंगा कर देखें। उन लोगों को इनसाफ नहीं मिला है। इस में यह

[चौधरी इन्द्र सिंह मलिक]

नुक्स रहा कि तकसीम को ही रद्द किया गया और स्कीम और कीमतों को रद्द नहीं किया गया। आयंदा ऐसी बात नहीं होनी चाहिए। इस की वजह से आज उस गांव की 90 फीसदी आबादी मारी मारी फिर रही है।

एक और बात जो मैं ने अर्ज़ करनी है वह यह है कि जिस वक्त स्कीम बन जाती है तो A.C.O. और नीचे का जो स्टाफ है मशावरती कमेटी से मश्विरा नहीं लेता। अपनी ही तरफ से स्कीम बना कर उन लोगों के दस्तखत करा लेता है या अंगूठे लगवा लेता है। इस लिए यह जरूरी है कि उन से दस्तखत कराने से पहले सारी स्कीम उन को अच्छी तरह से समझा दी जाए। पहले तो वैसे ही उन से दस्तखत करा लिये जाते हैं और बाद में फिर जब एतराजात आते हैं तो उन को रद कर दिया जाता है। अगर पहले ही C.O. और A.C.O. अच्छी तरह से एतराजात को सुन कर finalise करें तो फिर लोगों को Director या वज़ीर साहिबान के पास शिकायत करने की गुंजाइश न हो। इस लिए निचले दर्जे के स्टाफ को हिदायात दी जाएं कि वह पूरी तरह से इस तरफ ध्यान दें ताकि न तो लोगों को तकलीफ हो और न ही उन को पैसा बरबाद करना पड़े। और consolidation अच्छी तरह से सफल हो सकें।

मैं ज्यादा न कहते हुए आखिर में फिर मिनिस्टर साहिब को मुबारकबाद देता हूं कि इन्होंने यह बिल लाकर देहात के लोगों को फायदा पहुंचाया है।

11.00 A.M.

चौधरी नेत राम (हिसार सदर) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, विचाराधीन बिल का उद्देश्य ज़मीनों के छोटे छोटे टुकड़ों को इकट्ठा करना है। और मैं समझता हूं कि यह एक प्रशंसनीय कदम है।

आदरणीय डिप्टी स्पीकर साहिबा, इस तरमीमी बिल को हाउस में पेश करते हुए concerned मिनिस्टर साहिब ने अपनी मीठी वाणी की बहुत सुन्दरता दिखाई है जिस से Opposition के अन्दर जो consolidation के काम को समझने वाले साथी हैं उन को बड़ी खुशी हुई है। लेकिन मैं आप के द्वारा सभी देहात में और खास तौर पर हमारे गांव में जो मुरब्बेबन्दी का काम हो रहा था उस की कुछ मिसालों के रूप में हाउस के सामने असली तस्वीर रखना चाहता हूं। जहां पहले किल्ला बन्दी हुई, जहां कि एकड़ों के किल्ले बनाये गये तो उस से ताल्लुक रखने वाले महकमा ने यहां तक किया कि जो मुजारे अपने मालकों की ज़मीन को कई कई सालों से बोया करते थे उन की गिरदावरियों को record में से तबदील कर के, उन्हें मुज़ारों के 50,50 साल के पुराने हक से वंचित कर के खूब पैसे इकट्ठे किये हैं और इन के द्वारा मालिक ने मुजारे के हक को और एक मुज़ारे ने दूसरे मुज़ारे के हक को या एक मालिक ने दूसरे मालिक के हक को खूब छीना है। इस तरह से बजाये इस बात के इस कि महकमे के लोगों से उन लोगों को फायदा होता, उन को नुकसान पहुंचा है। इसी तरह से जब उन की ज़मीनों की कीमतें मुकर्रर की गई तो चन्द लोग जो बड़े चालाक थे उन्हों ने कांग्रेस पार्टी के सरकरदा आदमियों से या सरकार के कर्मचारियों और अफसरों से मिलकर नाजायज़ कीमतें लगवा लीं।

अगर उन की जमीन की कीमत चार आने थी तो उन्हों ने 10 आने या 12 आने लगवा ली और अगर उन की जमीन की कीमत 12 या 14 आने थी तो उस की उन्होंने एक रुपये या एक रुपये दो या चार आने तक लगवा ली। इस तरह से जब स्कीम बनी तो उन चालाक आदमियों के blocks बनाये गये और उन के blocks में अफसरों की तरफ से यहां तक किया गया कि उन को हर तरह से फायदा पहुंचे और उन के blocks सब से अच्छी जमीन जो थी वहां पर बनाये गये। वे लोग, जो यहां के बड़े बड़े लीडरों से ताल्लुक रखने वाले हैं जिन के इशारों पर यहां तमाम काम होते हैं उन की मदद से या रिश्वत दे कर, उन्होंने बहुत नाजायज बातें करा कर, फायदा उठाया है। वहां पर खूब रिश्वत चली और इस महकमा के कर्मचारियों ने जमीन के मालिकों और किसानों को दिल खोल कर लूटा है। इस स्कीम के तहत बजाये इस बात के कि अच्छी और माड़ी जमीनों को इकट्ठा किया जाता, हुआ यह कि छोटे किसानों की जो अच्छी जमीनें थीं वह उन से ले कर उन चालाक आदमियों को दे दी गई और जो गरीब और छोटे मालिक या मुज़ारे थे उन्हें माड़ी ज़मीनें दी गईं। अब जो माल मन्त्री जी ने मीठी वाणी में कहा है कि जहां कहीं गरीब लोगों के साथ बेइनसाफी हुई है इस बिल के द्वारा उन्हें इनसाफ दिया जायेगा, मैं उन से यह पूछना चाहता हूं कि क्या उन की वाणी पूरी उतरेगी। क्या वह इस हाउस में यह assurance देंगे कि जिन गरीबों को उन के जायज़ हकों से महरूम रखा गया है और उन के हक वहां के चालाक आदमियों को दिलाये गये हैं क्या यह अब फिर इन से वह वापस लेकर उन गरीबों को दिलाये जायेंगे। आज तक तो उन को शुनवाई का मौका नहीं दिया गया तो क्या आज भी खुले आम उन की लूट खसूट की छुटी दी जायेगी। अगर वह इस बात को मानते हैं जैसा के उन्होंने लिखित रूप में बड़ी सुन्दरता के साथ यह बिल पेश किया है और इस को पेश करते हुए इन्होंने अपनी language में बड़ी सुन्दरता और मिठास दिखाई है तो मैं उन से पूछता हूं कि क्या जिन अफसरों ने वहां पर इतनी धांधली मचा रखी है क्या यह उन के खिलाफ enquiry करायेंगे और जिन चालाक लोगों ने गरीब लोगों के हक पर छापा मारा है क्या उन के खिलाफ भी कोई action लिया जायेगा। अगर ऐसा नहीं होगा तो आदरणीय डिप्टी स्पीकर साहिबा, इस तरमीमी बिल लाने का कोई फायदा नहीं।

अब मैं आप के ज़रिये मिनिस्टर साहिब को बताता हूं कि इस किल्ला बन्दी के दौरान हमारे गांव सहाड़वा में क्या कुछ हुआ है। पहले गांव में हरिजनों के लिये ज़मीन छोड़ी जाती थी और फेरनी दी जाथी भी जैसा के इस बारे में अभी मिनिस्टर साहिब ने बताया है कि हरिजनों के लिये फेरनी दी गई है। मैं उन्हें बताता हूं कि वहां यहां तक किया गया है कि जो मुसावी पहले तैयार की गई थी, उस में क्योंकि उन लोगों के नाम बहुत थे, वहां पर S.O. ने हुक्म कर दिया कि उन को कम कर के नई मुसावी बना कर फिर plots काटो। इस का नतीजा यह हुआ कि पहले जहां हरिजनों को अच्छे plots मिल गये थे वे उन से ले कर दूसरे चालाक आदमियों को दे दिये गये हैं और हरिजनों को वह plots दिये गये हैं जो नीची जगह पर थे। इस किस्म की जो चीजें की गई हैं तो क्या मिनिस्टर साहिब उन की enquiry करा के उन लोगों के साथ इनसाफ करेंगे।

[चौधरी नेत राम]

इस्तेमाल में क्या नहीं हुआ। इन चीज़ों को रोकने के लिये क्या यह किया जायेगा कि उन अफसरों के खिलाफ enquiry करा के कोई action लिया जाये आदरणीय डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आप से निवेदन करना चाहता हूं कि मेरे गांव सहाड़वा, तहसील भिवानी में बहुत majority छोटे मालिकों और छोटे मुज़ारों की है लेकिन उन की ज़मीनों की कीमतें उन की मर्ज़ी के विरुद्ध मुकर्रर की गई हैं और उन की मर्ज़ी के खिलाफ स्कीम मुकर्रर की गई है। इस का नतीजा यह हुआ है कि सारे गांव के लोग यहां मारे मारे फिर रहे हैं। तो आदरणीय डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आप के द्वारा मिनिस्टर साहिब से पूछता हूं कि क्या वह यहां आज हाउस के अन्दर यकीन दिलायेंगे कि जो गरीब किसानों की लूट खसूट की गई है जो धांधली मचाई गई है क्या यह इस सब की enquiry करा कर उन लोगों को इनसाफ दिया जायेगा। अगर ऐसा न किया गया तो इन का socialistic pattern जिस का यह नारा लगाते रहते हैं ऐसे ही रह जायेगा। आदरणीय डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं इन के socialistic pattern की मिसाल आप के सामने रखना चाहता हूं। आप बाहर की बात को तो रहने दीजिये यहां पर भी आप देखें कि इसी हाउस में क्या कुछ किया जा रहा है। यहां पर कई तरह की galleries हैं। कोई मिनिस्टरों की gallery है, कोई गवर्नर की gallery है कोई स्पीकर की gallery है और कोई आम visitors की gallery है लेकिन हरेक मैम्बर सिर्फ एक ही आदमी के लिये पास की सिफारिश कर सकता है और उस के मुकाबिला में मिनिस्टर चाहे कितने ही आदमियों के लिये पास बनवा लें। तो क्या इस इमतियाज़ को भी नहीं मिटाया जा सकता। (बार बार घंटी की आवाज़)।

उपाध्यक्षा : आप की आवाज़ के सामने मेरी घंटी भी काम नहीं देती। मैं आप से दरखास्त करूंगी कि अब आप आपनी speech खत्म करें और बैठ जायें। (The ringing of the bell is drowned in the Stentorian voice of the hon. Member and has failed to draw his attention. Now, I would request him to finish his speech and resume his seat.)

चौधरी नेत राम : आदरणीय डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं अब अपनी जगह लेने से पहले वज़ीर साहिब से यह पूछना चाहता हूं कि क्या जो पंजाब के मज़लूम लोग हैं जिन के साथ चालाक लोगों ने अपना असरो रसूख बरत कर सरकारी अफसरों से बेइनसाफी कराई है क्या उन को इनसाफ दिलाने की assurance देंगे, कि उन्हें उन का हक दिया जायेगा और समानता दी जायेगी।

मैं आप का शुक्रगुज़ार हूं जो आप ने मुझे हाउस में बोलने के लिये मौका दिया है।

ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ) : ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਲਾਕ ਤੇ ਅਤੇ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਕਾਫੀ ਬਹਿਸ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ good and bad points ਜੋ possibly ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਚੀਜ਼ add ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਫ਼ਾ 36 ਵਿਚ

S.O ਨੂੰ power ਸੀ ਕਿ ਸਕੀਮ confirm ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ revoke ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਉਸ ਨੂੰ power ਹੋਵੇਗੀ, ਜੇ ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖੇ । ਸਿਰਫ ਇਸ ਕਰਕੇ ਰੋਕਣਾ, ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ power ਨਾ ਦੇਣਾ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ । ਬਾਕੀ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਏਥੇ ਆਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ consolidation ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਂ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੇਇਨਸਾਫੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਕਈ ਇਕ ਥਾਂ ਹਨ ਜਿਥੇ ਖਰਾਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜਿਥੇ 5,000 ਪਟਵਾਰੀ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰ ਹੋਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ–C.O. ਗਿਰਦਵਾਰ ਕਾਨੂੰਗੋ–6,000 ਦੇ ਕਰੀਬ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਹੋਣ ਤੇ 23 ਲੱਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ partition ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੋਵੇ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ right holders ਦਾ, ਮਾਲਕਾਂ, ਗ਼ੈਰ ਮਾਲਕਾਂ, ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨਸਾਨੀ ਫਿਤਰਤ ਹੈ, ਹਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਆਪਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਾਲਚ ਕਰਕੇ ਦੂਜੇ ਦਾ ਹੱਕ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਗ਼ਲਤੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਇਨਸਾਨੀ ਫਿਤਰਤ ਦੀ ਗਲ ਹੈ । ਇਸ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਖਰਾਬੀ ਹੋਵੇ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਗਿਆਤ ਵਾਸਤੇ, ਹਾਊਸ ਦੀ ਗਿਆਤ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਐਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਜੋ ਤਿੰਨ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ । ਓਥੇ Advisory Committee ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ scheme ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਦਿਤੀ । ਓਥੋਂ ਦੀ Harijan population ਬਾਰੇ ਬੜਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਨੀ ਜਗਾਹ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ । ਇਕ ਥਾਂ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਟੋਡੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਪਲਾਟ ਕਟ ਦਿਤੇ, ਜੋ ਕਿ scheme ਵਿਚ provide ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਇਹ ਨੁਕਸ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਗਾਂਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦੇਣਾ । ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਐਸੀਆਂ ਗਲਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਹੋਣ ਇਹ ਵੀ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ । ਜਿਹੜੇ ਹੇਠਲੇ ਅਫਸਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਹੋਣ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਠੀਕ ਕਰਾਈ ਜਾਵੇ । ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਫਸਰ ਫੜੇ ਜਾਣ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਕੱਲੇ Settlement Officer ਨੂੰ ਹੀ ਇਹ ਤਾਕਤ, power ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ।

Deputy Speaker : Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

After ascertaining the votes of the Members by voices, Deputy Speaker said "I think the Ayes have it". This opinion was challenged and division was claimed. Deputy Speaker after calling upon those Members who were for "Aye" and those who were for "No", respectively to rise in their places and on a count having been taken, declared that the motion was carried.

The motion was carried (Cheers)

CLAUSE I

Deputy Speaker : Question is—

That Clause I stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Deputy Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Revenue (Sardar Ajmer Singh) : Madam, I beg to move—

That the East Punjab Holdings (Consolidation and Prevention of Fragmentation) Amendment Bill be passed.

Deputy Speaker : Motion moved—

That the East Punjab Holdings (Consolidation and Prevention of Fragmentation) Amendment Bill be passed.

श्री रूप लाल मेहता (पलवल) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं अर्ज करना चाहता हूं कि आज यह Amending Bill पेश कर के मन्त्री महोदय ने गरीब लोगों पर बड़ा एहसान किया है। लोगों को चक बंदी के सिलसिले में बड़ी तकलीफों का सामना करना पड़ता था। मुझे अपने इलाके का तजरुबा है कि जब स्कीम को implement करने का समय आता था तो weaker section की कोई सुनवाई नहीं होती थी। जो influence वाले लोग होते थे वे अपनी ज़मीनों की कीमतें बढ़वा लेते थे और अच्छी जगह पर अपनी ज़मीन अलाट करवा लेते थे। इस के मुकाबले में गरीब लोगों को घटिया ज़मीन अलाट हो जाया करती थी। मन्त्री महोदय ने वक्त की नज़ाकत को देखते हुए और गरीब लोगों की तकलीफ को मद्देनज़र रखते हुए यह बिल पेश किया है। इस से चक बंदी का मसला आसान हो जाएगा। मैं एक public worker की हैसियत से जानता हूं कि हरिजनों को कितनी कठिनाइयों का सामना करना पड़ता था। पलवल तहसील के एक गांव असावटा में बिस्वेदार हरिजनों को बसाने के लिये ज़मीन गांव से बाहर जीहड़ में दे दी गई और तगड़े ज़मीदारों ने अपने लिये ज़मीन फिरनी में रखवा ली। जब मैं ने मामाला उठाया तो इस मामले का फैसला हुआ और ज़मीन

हरिजनों को गांव के अन्दर दी गई। इस तरह से जब स्कीमों पर अमल होता है तो तगड़े लोग गरीब हरिजनों को नुक्सान पहुंचाने का प्रयत्न करते हैं। जो amendment मंजूर करने के लिए House में बिल लाया गया है उससे गांव के weaker sections के, गरीब तबके के, हरिजनों के हकूक की हिफाज़त होगी और इस तरह से चकबन्दी के असूल का जो मकसद है उसे पूरा करने में बड़ी मदद मिलेगी। मैं नहीं समझता कि हर अच्छी चीज़ का विरोध करना कहां तक अक्लमन्दी है। बुरी बात का तो विरोध करना ही चाहिए लेकिन सितमज़रीफी की बात यह है कि अच्छी बात का भी विरोध किया जाता है। यह democracy के इस युग में एक हवा ही चल पड़ी है कि जब weaker sections के तहफ्फुज़ के लिए कोई इन्तज़ाम किया जाए तो भी यह कहा जाता है कि इससे political capital बनाने की कोशिश की जा रही है। डिप्टी स्पीकर साहिबा, इसमें political फायदे की कोई बात नहीं है। आप देखें कि जब किसी scheme की बाबत अफसरान को कहा जाता था तो वह कहते थे कि हम इसमें कोई तबदीली नहीं कर सकते क्योंकि Advisory Committee ने इसे पास किया हुआ है। Weaker sections को उससे कोई फायदा नहीं हो सकता था। मैं समझता हूं कि यह amending bill पेश करके वज़ीर साहिब ने वक्त की नज़ाकत का एहसास किया है। इसके लिए मैं उन्हें मुबारकबाद देता हूं और आप का धन्यवाद करता हूं कि आपने मुझे अपने ख्यालात का इज़हार करने का मौका दिया।

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ (ਜੰਡਿਆਲਾ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ Treasury Benches ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਸਿਆਸੀ ਮਕਾਸਦ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦਾ ਨਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ। Consolidation Act ਦੀ ਦਫਾ 19 ਵਿਚ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਪੀਲ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ ਜਦੋਂ S. O. ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਵੀ ਆਦਮੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਜ਼ਬਾਨੀ ਭਾਵੇਂ ਲਿਖਤੀ S. O. ਉਸ ਮੁਰਬੇ ਬੰਦੀ ਨੂੰ ਰਦ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਹ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੁਰਬੇ ਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ ਸਗੋਂ ਅਚਾਰ ਬੰਦੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ (ਹਾਸਾ)। ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਮੁਰਬੇ ਬੰਦੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਰਬੇ ਬੰਦੀ ਜੋ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਤਹਿਸੀਲ ਤਰਨਤਾਰਨ ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਮੁਰਬੇ ਬੰਦੀ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹ ਸਕੇਗੀ। ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਲੁਕੀ ਛਿਪੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਤੇਰੀ ਮੁਰਬੇ ਬੰਦੀ ਤੋੜ ਦਿਆਂਗੇ, ਤੇਰੀ ਠੀਕ ਕਰ ਦਿਆਂ ਗੇ; ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਲਾਰੇ ਲਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਹਾਲੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਕਾ ਹੀ ਭੈੜੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਮੁਰਬੇ ਬੰਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੈ ਅਤੇ

[ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ]

ਜੋ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਇਸ ਮੁਰਬੇ ਬੰਦੀ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਡੋਟੀਆਂ ਟੋਲਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਅਜ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਹਨ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਬਦਨਾਮੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਐਸ. ਓ. ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਐਸ. ਓ. ਨੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਸੌਖਾ ਤਰੀਕਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲ ਜ਼ਬਾਨੀ ਹੀ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵੀ ਸੌਖਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਕਿਤੇ ਜਾਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਇਥੇ ਹੀ ਬੈਠੇ ਐਸ. ਓ. ਨੂੰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਫਲਾਂ ਕੰਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਨਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਆਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ। ਕੈਰੋਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕੋਠੀ ਤੋਂ ਹੀ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਹੁਕਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਫਲਾਂ ਦੀ ਮੁਰਬੇ ਬੰਦੀ ਤੋੜ ਦਿਉ ਜਾਂ ਫਲਾਂ ਦੀ ਬਣਾ ਦਿਉ। ਪਿਛਲੇ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਮੁਰਬੇ ਬੰਦੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਰਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਆਪ ਵੇਖ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਐਸ. ਓ. ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਆਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ 400 ਆਦਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਲੈ ਲਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਘਟਾ ਦਿਉ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਵਧਾ ਦਿਉ, ਉਸ ਆਦਮੀ ਦਾ ਕਿਲਾ ਤੋੜ ਦਿਉ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਿੱਲਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਦਿਉ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹੋ ਬਾਕੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ ਨੇ ਵੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਸਰਹਾਲੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਉਹ ਅਗੇ ਹੀ ਛਡਣ ਨੂੰ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। Affidavits ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ ਕਿ ਉਥੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਆਦਮੀ ਹਾਰ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਾਵਾਂਗਾ। ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਹਾਰ ਗਿਆ ਹਾਂ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੇ। (*Voices of Shame, Shame*) (ਵਿਘਨ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 34 ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਜਿਤ ਤੇ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਤਕ ਇਸ ਗੱਦੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਇਸ ਲਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਖਰਾਬ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਐਸ. ਓਜ਼. ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਗੇ ਹੀ ਜਿਹੜੇ ਐਸ. ਓਜ਼. ਚੰਗੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜੋ ਇਨਸਾਫ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਲੂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਾਂਗੜੇ ਅਤੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਖਰਾਬ ਸਨ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸਰਹਾਲੀ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਲਗਾ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਹਰ ਸਮੇਂ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ। ਮੈਂ ਤਾਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰੋਣਾ ਰੋਂਦਾ ਪਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। (ਸਰਦਾਰ ਜੈਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ) ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਵਿਘਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮੁਰਬੇ ਬੰਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਹੋਣੀ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ। ਮੈਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿਤੇ ਗਏ

ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਟੈਲੀਫੋਨਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ S. Os. ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ 15 ਸਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਰਬੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਦ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਮਾਰੇ ਜਾਣਗੇ। ਤੁਹਾਡਾ ਰਾਜ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਲਗਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣ। ਇਹ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਣ ਲਈ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਮਕਾਸਦ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा (गनौर) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, जो तरमीम हमारे Revenue Minister साहिब ने Consolidation of Holdings Act में पेश की है मैं उसका विरोध करने के लिए खड़ा नहीं हुआ हूं। अलबत्ता मैं यह कहूंगा कि यह तरमीम बहुत late stage पर की गई है। पंजाब वह सूबा था जिसे अपने landlords पर नाज़ हुआ करता था। Tenancy Act और Land Revenue Act सन 1887 में बने और वह आज तक चले आ रहे हैं। लेकिन Partition के बाद ना मालूम administration पर क्या आपत्ति आ गई कि जब जब कोई नया कानून वजूद में आया उसके हर 7 महीने या साल साल के बाद उसमें तरामीम लाई जाती रही। खास तौर पर Land laws के सम्बन्ध में तो यही हालत रही है। Security of Land Tenures Act सन् 1953 में बना और मेरा ख्याल है इसमें अब तक दस बीस दफा amendments आ चुकी हैं। इसी तरह से East Punjab Consolidation of Holdings Act गालबन 1948 में बनाया गया। और उसमें कितनी तरामीम हुई यह तो आप जानते ही हैं। बड़े दुख से कहना पड़ता है कि legislative business जो कि असेम्बली का primary aim है, काम है उसको at the fag end of the Session लाया जाता है और जल्दी में rush through करने की कोशिश की जाती है। Members को ample opportunities नहीं दी जातीं कि उन bills पर अच्छी तरह से सोच विचार कर सकें, जो त्रुटियां रह गई हैं उनपर रौशनी डाल सकें जिसका नतीजा यह होता है कि हर Session में इन laws में तबदीली करने के लिए कोई न कोई amending bill लाया जाता है।

यह जो तरमीम है यह अच्छी है बुरी नहीं है। मगर इह बात को भी सभी जानते हैं कि पंजाब में करीबन 70 फीसदी consolidation का काम खत्म हो चुका है बल्कि 80 फीसदी के करीब है। इस तरह से जब यह काम पूरा होने वाला है तो हमारी हुकूमत जानती है कि ऐक्ट के अन्दर यह त्रुटियां हैं ? मेरा ख्याल है कि मुरब्बादन्दी का काम ऐसे वजीर साहिबान के पास रहा जो कि practising advocates हैं मगर अफसोस की बात है कि ठोकरें खाने के बाद, जमींदारों को बेहद तक्लीफात में डालने के बाद हमारी हुकूमत जागती है और यह तरमीम लाती है। फिर पंजाब

[पंडित चिरंजी लाल शर्मा]

Security of Land Tenures Act और पैप्सू के ऐक्ट को भी यह सरकार इस सैशन के खातमें पर लाई है । शायद हकूमत इस सैशन को extend करे मगर सैशन के आखरी दिनों एक एक दिन में छै, छै बिल पास कराए जाते हैं । इस वजह से जो उन को शक्ल दी जाती है वह यह है कि आए सैशन में सरकार एक amending bill लाती है कि इस में यह कमी रह गई थी इस को दूर किया जाए । मैं उन वज़ीर साहबिान से यह कहना चाहता हूं कि यह कोई creditable बात नहीं है कि हर दूसरे रोज amendment आए । आप के पास Legal remembrancer है और बड़े बड़े दिमाग हैं, Sub-committees बनाई जाती हैं और यहां पर काफी जमींदार तबका भी है हाउस में और उन को पता है कि routine में क्या क्या दिक्कतें पेश आती हैं । उन से सबक ले कर Laws बनाए जाने चाहिएं ताकि बार बार उन में तरामीम करने की ज़रूरत न पड़े । इन अलफाज के साथ मैं आप का शुक्रिया अदा कर के बैठ जाता हूं ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ-ਉਤਰ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਵਿਉਪਾਰੀ ਐਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੈਣ ਦੇ ਵਟੇ ਹੋਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਣ ਦੇ ਵਟੇ ਹੋਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਰਾਜ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਲੈਣ ਦੇ ਵੱਟੇ ਹੋਰ ਹਨ । ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਣ ਦੇ ਵਟੇ ਹੋਰ ਹਨ । ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਤਵੱਜੁਹ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਕ ਐਸੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਲ ਦਵਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ Land Consolidation Act ਪਹਿਲੀ ਦਫਾ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਦਫਾ 42 ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਦਫਾ 42 ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਮਿਆਰ ਰੱਖੇ । ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ Select Committee ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ pilot ਕੀਤਾ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਰੋਸਾ ਦਵਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਮਿਆਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਇਹ ਨਾ ਹੋਇਆ । ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ aggrieved party ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ grievances ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਤਨਾ ਤਜਰਬਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵੀ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੁਟੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਅੱਛੇ ਨਿਕਲਦੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਦਫਾ 42 ਦੀਆਂ applications ਸੁਣਨ ਲਈ ਜੋ ਮਿਆਦ ਹੈ ਇਹ 6 ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇ ਹੁਣ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਅਲਹਿਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਵੀ ਕੋਈ limit ਮੁਕਰਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ ਉਹ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਗੇ? ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਤਕਸੀਮ ਲਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ limit ਜ਼ਰੂਰ ਮੁਕਰਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਹੁਣ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮੈਂ ਏਥੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਾਇਤ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ reasonable opportunity ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ disputes

ਤੇ ਅਪੀਲ ਕਰ ਸਕੇ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਹਿਜ਼ 1-2 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਹੀ ਮਿਆਦ reasonable ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਕਰਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਮਿਆਦ ਘਟਾ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜੇ 30 ਦਿਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ 40 ਦਿਨ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੇ 40 ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ 50 ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 50 ਦੀ ਬਜਾਏ 60 ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਸਿਆਣੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਕ limited period ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੋਚ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਆਦ ਵਧਾਉਂਦੇ ਵਧਾਉਂਦੇ ਵਧਾਈ ਜਾਣਾ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਸਿਆਣਪ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ restriction ਦਾ ਲਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹਾਮੀ ਸੀ, ਅਜ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹਾਮੀ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ unlimited ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਜੇਕਰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਦਫਾ 42 ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਗਵਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਗਵਰਮੈਂਟ ਨੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਹਟਾਉਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ-ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਸਵਾਲ ਆਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ oral objection ਕਰਨ ਤੇ ਹੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਮੰਨ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਰ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਇਹ ਐਸ. ਓ. ਨੂੰ written ਇਖਤਿਆਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੇਸ ਤੇ ਆਪਣੀ discretion ਵਰਤ ਲਵੇ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਵੀ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ S. O. ਆਪਣੀ discretion ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਵੱਡਿਆਂ ਵੱਡਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਹੀ ਆਦਮੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ unlimited ਇਖਤਿਆ-ਰਾਤ ਦਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਬੰਦਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਜਾ ਰਹੀ। ਵਕਤ ਦੀ ਬੰਦਸ਼ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਅਤੇ unlimited ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਦੇ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੇਕਾਇਦਗੀ ਫੈਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਲਈ ਹੀ ਹੈ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ Agricultural Labour ਇਕ ਐਸੀ ਕਲਾਸ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਆਮਦਨ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵਧੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਘਟਦੀ ਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੋਵੇ ਕਿ ਆਮਦਨ ਵਧੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆ ਰਪੋਰਟਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ (ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ: ਕਿਹੜੀਆਂ ਰਪੋਰਟਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ?) ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ agricultural Labour ਦੀ ਆਮਦਨ 104 ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 98 ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਜਨਾਬੇ ਆਲੀ, ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ amending Bill ਦੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਕੀ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

safeguards ਰਖੇ ਹਨ । ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਐਸੀ ਦਫ਼ਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ specify ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਇਹ ਕੁਝ ਕਰਾਂਗੇ । ਇਹ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮਨ ਮਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਸ. ਓਜ਼ ਨੂੰ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ tool ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ ਜੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਐਸ. ਓ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਐਸ. ਓ. ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਬਕਰਾ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਵੀ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ । ਫਾਇਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਰਿਆ ਗਰੀਬ ਐਸ. ਓ. ਨੇ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾਂ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ courage ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਲੈ ਲੈਣ । ਜੇਕਰ ਉਹ ਵਾਪਿਸ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹਾਉਸ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਵੇ ।

(At this stage Mr. Speaker occupied the Chair.)

ਪੰਡਿਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੱਤ (ਅੰਬ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਿੰਟ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੜਾ ਅਸੂਲ ਹੈ ਕਿ ਕੰਮ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਹੋਣ ਉਹ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲੇ Consolidation ਦਾ ਕੰਮ ਕਈ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਲੰਮਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਜਿਹੜੇ ਦਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ । ਹੁਣ ਥੋੜੇ ਦਿਨ ਹੋਏ ਮੇਰੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਗੱਲ ਆਈ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮੈਂ ਹਾਉਸ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਕ Consolidation ਦੇ ਪਟਵਾਰੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਏਥੇ ਆ ਕੇ ਇਕ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਚੁਨਾਚੇ ਉਸ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋ ਗਿਆ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਏਥੇ ਦੂਸਰੀ ਪਾਰਟੀ ਆ ਗਈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਸਰੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮਨਸੂਖ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਹਾਲਾਤ ਹਨ ਇਹ ਬੜੇ ਖਤਰਨਾਕ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਖਤਰਨਾਕ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗਾ । ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਤਹਿਸੀਲ ਊਨਾ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁਰਬੇ-ਬੰਦੀ ਹੋਣੀ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਬਿਪਤਾ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਹੀ ਪੈਣੀ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਸਖਤ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ (ਨਾਗੋਕੇ ਐਸ. ਸੀ.) : ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਅਜ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੁਰਬੇਬੰਦੀ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਗਹਿਰਾ ਸਬੰਧ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਮੁਰਬੇਬੰਦੀ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਘਾਟਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਗਰ ਮੁਰਬੇਬੰਦੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਵੇਲੇ Consolidation ਦਾ

ਮਹਿਕਮਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬਜਾਏ ਫਾਇਦੇ ਦੇ ਉਲਟਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕਈ ਝਗੜੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਖੁਦ ਝਗੜੇ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਏਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਐਸ. ਓ. ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਨਵੇਂ ਕੁੱਰੇ ਦੇਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆ ਕੇ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ। ਹਰੀਜਨ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਰਸੂਖ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਹਿੰਮਤ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜੇ ਪੰਚਾਇਤ ਵਾਲੇ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਨਾ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਨਾ ਦੇਣ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਲਈ ਕਿ ਖੁਦ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੇ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨ ਵਸਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੰਦੀ ਬਲਕਿ ਲੋਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਠਗੀ ਮਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ consolidation ਕਰਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਉਜਾੜਨ ਦੀ ਪਾਲੀਸੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਜ ਏਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਐਸ. ਓ. ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੁੱਰੇ ਤੋੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਸਖਤ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਅਜ ਦੁਨੀਆਂ ਚੰਦ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਨਾ ਖਿਆਲ ਕਰੋ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਬੇਵਕੂਫ ਹੀ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਝੁਠਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਨਾ ਕਰੋ। ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੋਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਜਿਤ ਕੇ ਆਏ ਹਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀਆਂ ਵੀ ਕੁਝ ਤਰਮੀਮਾਂ ਮੰਨ ਕੇ ਬਿਲ ਵਗੈਰਾ ਪਾਸ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿ ਇਹ ਜਨਤਾ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ majority ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਪਿਛੇ ਸੁਟ ਰਹੇ ਹੋ। ਇਹ ਗੱਲ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀ ਖੁਦ ਜੱਟ ਹਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਜੱਟ ਦੀ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮਰਨ ਮਾਰਨ ਤਕ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਝਗੜੇ ਪੈਦਾ ਨਾ ਕਰਵਾਉ ਅਤੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਲੈ ਲਉ।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ (ਸਿਧਵਾਂ ਬੇਟ ਐਸ. ਸੀ.) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜੋ amending Bill ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ S. O. ਨੂੰ ਹੋਰ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ Treasury Benches

[ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ]

ਵਲੋਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਜਦੋਂ ਵਜ਼ੀਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ (*noise*)

Revenue Minister : Mr. Speaker, is it proper to say like this ?

Mr. Speaker : The hon. Member should not be personal. He should confine himself to the Bill under discussion.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ personal ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮੈਂ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਪਿਛਲੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕਰਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਅਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਸ ਦੇ ਸਬੂਤ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੋਨੇ ਕੋਨੇ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ Director Consolidation ਕੋਲ ਆਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਸ਼ਤਮਾਲ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਗਈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ। ਕੀਤਾ ਇਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 10/20 ਘਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜੋ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਲਾਟ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ amendment ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤੀ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਲੈਕੇ ਜੋ ਲੋਕ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨਾਲ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਗੜਨਗੇ ਅਤੇ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੁਟੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਕੱਦੂਕਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ 15 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ reserved ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਇਤਨੇ ਮੈਂਬਰ ਨਾ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ। ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਨੀਤੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਹਰ ਜਾਕੇ ਬੇਸ਼ਕ ਜਿਤਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਆਦ ਧਰਮ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਕਿ "ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ" ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੁਣੇਗਾ ਅਤੇ ਅਗੇ ਨੂੰ ਇਕ ਵੀ ਹਰੀਜਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬਗਾਵਤ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦਾ ਭਲਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਂਦੀ

ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣ ।

Revenue Minister : Mr. Speaker, I can only pity some of my hon. friends who have spoken on this innocent Bill which provides for a minor amendment of the Consolidation Act. If I just ask my hon. Friend, Babu Ajit Kumar, as to what this amendment is I don't think he will be able to reply to it.

Babu Ajit Kumar : I know better than what the hon. Minister does.

Revenue Minister : Then the hon. Member should tell the House what is the purport of this amending Bill.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ challenge accept ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ (*noise and interruptions*)

श्री मंगल सैन : On a point of order, Sir. जनाब, मैं आप का ruling चाहता हूं कि क्या कोई वज़ीर यहां पर किसी माननीय सदस्य को challenge कर सकता है ?

आवाज़ें : (From Treasury Benches) कर सकता है ।

बाबू अजीत कुमार : मैं वज़ीर साहिब की समझ को challenge करता हूं ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਦੋਸਤ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਜੀ ਬਹੁਤ ਕਾਬਲ ਤੇ ਲਾਇਕ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿ ਲੈਣ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣੇ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਕੋਈ ਉਲਟ ਲਫ਼ਜ਼ ਕਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਹਾਊਸ ਖੁਦ ਹੀ ਸਮਝ ਲਵੇਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਤਨੀ ਸਿਆਣਪ ਹੈ (*noise and interruptions*)

Mr. Speaker : Order Order.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : On a point of order, Sir. ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਵਜ਼ੀਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਇਧਰ ਬੈਠੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਕਾ ਵਿਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਮੈਨੂੰ ਮੁੱਕਾ ਵਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ (*noise*)

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ phobia ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਮੁੱਕੇ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਡੀ majority ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ 5 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਜਨਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੋਈ ਠੋਸ ਗੱਲ ਕਰੋ (*noise*) ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਤਾਂ ਕੋਈ constructive ਗੱਲ ਕਰੋ । ਖੈਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਬੂ ਜੀ ਨੇ ਦਫ਼ਾ 42 ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

He has tried to be a lawyer. But lawyer, I should say, with very old knowledge of law.

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਫ਼ਾ 42 ਦੀ ਮਿਆਦ ਇਸ ਕਰਕੇ curtail ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਗੇ ਹੀ ਵਧੇਰੇ ਮੌਕੇ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮਿਆਦ ਕਰਟੇਲ ਹੋਣੀ ਹੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਕੋਈ ਵੀ ਆਦਮੀ partition ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੈਕਸ਼ਨ 15 (2) ਹੇਠ C.O. ਕੋਲ ਅਪੀਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸੈਕਸ਼ਨ 15 (3) ਹੇਠ S. O. ਕੋਲ ਅਪੀਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸੈਕਸ਼ਨ 15 (4) ਹੇਠ Assistant Director ਕੋਲ ਅਪੀਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੇਰ ਦਫ਼ਾ 42 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੀਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਚਾਰ ਮੌਕੇ ਮਿਲ ਚੁਕੇ ਹੋਣ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਉਸਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੁਟੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਜਿਸ ਵਕਤ ਉਸਦਾ ਦਿਲ ਚਾਹੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰ ਦੇਵੇ । ਇਸ ਲਈ ਦਫ਼ਾ 42 ਵਿਚ ਜੋ limitation ਮਿਆਦ ਦੀ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਗੱਲ ਨਹੀਂ । ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ, ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ instructions ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵਸਣ ਲਈ ਵੀ ਤੇ ਕੂੜਾ ਕਰਕਟ ਲਈ ਵੀ ਜਗ੍ਹਾ ਰਖੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਅਮਲ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਹ ਦੋਸਤ ਮੰਨਣ ਜਾਂ ਨਾ ਮੰਨਣ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ । ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਕਮੀ ਹੈ ਬਜਾਏ ਚੈਲੰਜਬਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਕਰਾਨ ਦੇ ਸਾਨੂੰ ਦਸੋ, ਲਿਖ ਕੇ ਦਸੋ, ਮਿਲ ਕੇ ਦਸੋ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੂਰ ਕਰਾਂਗੇ provided they tell us something constructive.

12.00 Noon

But instead of that they play to the galleries and go on saying that the Government does this or that with motives. This won't do. There should be some substance in what they say.

ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਅਗਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਏ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਹੈ, ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਚ ਨਹੀਂ । ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਖਰਾਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਤਕਸੀਮ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਕੀਮ ਦੇ ਵਿਚ ਖਰਾਬੀਆਂ ਹਨ, ਅਗਰ ਐਸ. ਓ. ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ correct ਕਰ ਸਕੇਗਾ । ਮੇਰੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੇ cases ਹਨ । ਇਕ ਪਿੰਡ ਸੀ ਜਿਥੇ ਸੇਮ permanently ਹੋ ਗਈ । ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ major share ਬਣ ਗਿਆ । ਸਾਰਾ ਹੀ ਰਕਬਾ ਸੇਮ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, valuation ਵਿਚ ਫਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ provision ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜਿਹੜਾ ਨੁਕਸ ਹੋਵੇ, ਜਿਹੜੀ ਕਮੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ ਨਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਤਰਸਿੱਕਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਾਂ ਤਵਾ ਹੀ ਹੋਰ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿਤਾ । Consolidation ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਹੀ । ਇਕੋ ਹੀ ਤਵਾ ਲਾਇਆ । ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਵੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੁਕਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

Mr. Speaker : Question is—

That the East Punjab Holdings (Consolidation and Prevention of Fragmentation) Amendment Bill be passed.

The House then divided :

Ayes .. 77

Noes .. 46

The motion was declared carried.

AYES

1. Ajmer Singh, Sardar.
2. Amar Nath Sharma, Shri.
3. Babu Dayal Sharma, Shri.
4. Bal Krishan, Dr.
5. Baloo Ram, Chaudhri.
6. Balwant Singh, Sardar.
7. Banarsi Dass, Shri.
8. Bhag Singh, Lieut.
9. Bhagwat Dayal, Shri.
10. Brish Bhan, Shri.
11. Chandi Ram Verma, Shri.
12. Chandrawati, Shrimati.
13. Darshan Singh, Chaudhri.
14. Dasondhi Ram, Chaudhri.
15. Dilbagh Singh, Sardar.
16. Dina Nath Agarwal, Shri.
17. Gian Chand, Shri.
18. Gian Singh Rarewala, Sardar.
19. Gulab Singh, Sardar.
20. Gurmej Singh, Sardar (Gumanpura).
21. Guran Dass Hans, Bhagat.
22. Gurbanta Singh, Sardar.
23. Gurdarshan Singh, Sardar.
24. Gurcharan Singh, Sardar.
25. Gurdial Singh Dhillon, Sardar.
26. Harbans Lal, Shri.
27. Harcharan Singh Brar, Sardar.
28. Harchand Singh, Sardar.
29. Hardwari Lal, Chaudhri.
30. Jagat Ram, Chaudhri.
31. Jagir Singh Dard, Sardar.
32. Jai Inder Singh, Sardar.
33. Jasdev Singh Sandhu, Sardar.
34. Jaswant Singh, Guru.
35. Kanhiya Lal Poswal, Shri.
36. Karam Singh 'Kirti', Sardar.
37. Kesara Ram, Shri.
38. Khurshed Ahmed, Chaudhri.
39. Mehar Singh, Thakur.
40. Mohan Lal, Shri.
41. Multan Singh, Shri.
42. Narain Singh Shahbazpuri, Sardar.
43. Nihal Singh, Shri (Mahindergarh).
44. Niranjan Singh Talib, Sardar.
45. Om Prabha Jain, Shrimati.
46. Parkash Kaur, Dr. Shrimati.
47. Partap Singh Kairon, Sardar.
48. Partap Singh Bakshi, Shri.
49. Piara Singh, Sardar.
50. Prem Singh 'Prem', Sardar.

[Mr. Speaker]

51. Pritam Singh Sahoke, Sardar.
52. Rala Ram, Principal.
53. Ram Chandra, Comrade.
54. Ram Dhari Gaur, Pandit (Gohana).
55. Ram Kishan, Shri.
56. Ram Pal Singh, Kanwar.
57. Ram Partap Garg, Shri.
58. Ram Piara, Comrade.
59. Ram Parkash, Chaudhri.
60. Ram Rattan, Chaudhri.
61. Ram Saran Chand Mittal, Shri.
62. Ranbir Singh, Chaudhri.
63. Ran Singh, Chaudhri.
64. Rattan Singh, Capt.
65. Rizaq Ram, Chaudhri.
66. Roop Lal Mehta, Shri.
67. Sagar Ram Gupta, Shri.
68. Sarla Devi, Shrimati.
69. Satnam Singh Bajwa, Sardar.
70. Sita Ram Bagla, Shri.
71. Sunder Singh, Chaudhri.
72. Tirlochan Singh 'Riasti', Sardar.
73. Tayyub Hussain Khan, Chaudhri.
74. Ujagar Singh, Sardar.
75. Yash Paul, Shri.
76. Yusuf Zaman Begum, Her Highness
77. Zail Singh Giani, Sardar,

NOES

1. Ajaib Singh, Sardar.
2. Ajit Kumar, Baboo.
3. Amar Singh, Shri.
4. Bachan Singh, Babu.
5. Baldev Parkash, Dr.
6. Bansi Ram, Lala.
7. Banwari Lal, Shri.
8. Bhan Singh Bhaura, Comrade.
9. Dalip Singh, Sardar.
10. Devi Lal, Chaudhri.
11. Fakiria, Shri.
12. Fateh Chand Vij, Shri.
13. Gurmej Singh, Sardar (Fatehgarh).
14. Gurbakhsh Singh, Sardar (Dhariwal).
15. Gurbakhshish Singh, Sardar.
16. Gurcharan Singh, Sardar.
17. Gurnam Singh, Sardar.
18. Hardit Singh, Sardar.
19. Hardit Singh Bhathal, Comrade.
20. Hari Singh, Sardar.
21. Har Kishan, Chaudhri.
22. Inder Singh Malik, Chaudhri.
23. Jagan Nath, Shri.
24. Jangir Singh, Comrade.
25. Jagjit Singh, Tikka (Naraingarh).
26. Jagjit Singh, Sardar (Zira).
27. Kartar Singh Dhillon, Sardar.
28. Kulbir Singh, Sardar.
29. Kultar Singh, Sardar.
30. Lachhman Singh Gill, Sardar.
31. Makhan Singh Tarsikka, Comrade.
32. Makhan Singh, Sardar (Haruwal).
33. Mangal Sein, Shri.
34. Mohan Lal Dutt, Pandit.

35. Mukhtiar Singh Malik, Chaudhri.
36. Net Ram, Chaudhri.
37. Nihal Singh, Shri.
38. Om Parkash Agnihotri, Shri.
39. Ram Dhari Balmiki, Shri.
40. Ram Singh, Chaudhri.
41. Satya Dev, Chaudhri.
42. Shamsher Singh Josh, Comrade.
43. Shamsher Singh, Sardar (Ludhiana).
44. Tara Singh Lyalpuri, Sardar.
45. Tej Singh, Sardar.
46. Tek Ram, Chaudhri.

THE PUNJAB NEW CAPITAL (PERIPHERY) CONTROL (AMENDMENT) BILL, 1962

Capital and Health Minister (Shri Brish Bhan) : Sir, I beg to move—

That the Punjab New Capital (Periphery) Control (Amendment) Bill, be taken into consideration at once.

मिस्टर स्पीकर, यह एक बहुत छोटा सा और सादा बिल है। इस के जरिए हम चंडीगढ़ की हुदूद को 5 मील की बजाए 10 मील तक करना चाहते हैं क्योंकि इस शहर की बहुत ज्यादा तरक्की हो रही है। यहां पर cantonment आ गई, Air Force का Station बन गया है इस लिए इस के इर्दगिर्द जो भद्दी किस्म की बस्तियां बन रही हैं उन को रोकने के लिए यह बिल लाया गया है। मैं उम्मीद करता हूं कि हाउस इसे पास कर देगा।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab New Capital (Periphery) Control (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ (ਰੋਪੜ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ Capital Periphery ਦਾ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਕੋਈ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਅਤੇ ਮਾਸੂਮ ਬਿਲ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਖਤਰਨਾਕ ਬਿਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਇਕ ਲੰਬੀ ਚੌੜੀ ਹਿਸਟਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਰਾਜਧਾਨੀ ਤੇ ਬਨਾਣ ਨਾਲ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਨਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਆਪ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭਾਰੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਜਿਸ ਹਲਕੇ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਚੁਣ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੈਂ ਇਥੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਭਾਰੀ agitation ਚਲਾਈ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਸ agitation ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਪਹਿਲੀ ਸਕੀਮ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ 62 ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਉਜੜਨਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਬਦਲੇ ਜ਼ੀਮਨ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਰੁਪਿਆ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਰੁਪਏ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਉਹ ਇਵਜ਼ਾਨਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਸ ਹਲਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਕ ਤਾਰੀਖੀ agitation ਚਲਾਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗਏ, ਲਾਠੀ ਚਾਰਜ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਗੋਲੀ ਵੀ ਚਲਾਈ ਗਈ। ਮੈਂ ਇਸ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿਰੁਧ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਸੈਕਟਰੀ ਸਾਂ ਅਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਇਹ ਸਨ ਕਿ ਜੋ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਉਹ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ। ਦੂਜੀ ਮੰਗ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਉਜੜਨਾ ਪਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਅਤੇ ਇਵਜ਼ਾਨਾ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਨਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਮੰਗ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਧਾਣ ਲਈ ਸੁਖਨਾ ਨਦੀ ਤੋਂ ਉਤਾਂਹ ਵਲ ਰੁਖ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਹੇਠਾਂ ਵਲ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਤਿੰਨ ਮੰਗਾਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਤਹਿਰੀਕ ਚਲਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ 2 ਗਲਾਂ ਮੰਨ ਲਈਆਂ ਸਨ ਕਿ—62 ਦੀ ਥਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ 17 ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਵਜ਼ਾਨਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਲਈ ਘੋਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਸੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵੇਰ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕ ਹੋਰ ਵੀ ਸਨ। ਇਹ ਇਕ ਭਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੀ ਜੋ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੇ ਵਧਣ ਲਈ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨੀ ਗਈ। ਰਾਜਧਾਨੀ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੇ ਉਸਰਨਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਸੈਂਕੜੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਉਜੜਨਾ ਪਿਆ। ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ 2 ਤਿੰਨ ਵਰ੍ਹੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ periphery 5 ਮੀਲ ਤਕ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ 5 ਮੀਲ ਦੇ ਰਕਬੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਜਟ ਖੇਤ ਵਿਚ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਮਕਾਨ ਪਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਕੋਠਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, 5 ਮੀਲ ਦਾ ਰਕਬਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਵਡੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਾਹਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਹੱਦ ਨੂੰ ਘਟਾ ਦਿਆਂਗੇ। 1957 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਹੁਣ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਹਲਕੇ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਤਾਲਿਬ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਖੁਲੇ ਆਮ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਹਦ ਨੂੰ ਘਟਾ ਦਿਆਂਗੇ। (ਸਰਦਾਰ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਤਾਲਿਬ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀ ਕਿਹਾ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਆਦਤ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਚੋਣਾਂ ਆਉਣ ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਣੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਵਿਚ ਸਕੂਲ, ਪਰਮਿਟ, ਕੋਟੇ, ਹਦ ਬੰਦੀ ਨੂੰ ਘਟਾਣਾ, ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਆਦਿ ਚੁਕੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਦੋਂ election ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਮੁੱਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਹੀ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ 5 ਮੀਲ ਦੀ ਹੱਦ ਦੇ ਅੰਦਰ Periphery Act ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬੜੀ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ 5 ਮੀਲ ਦੀ ਬਜਾਏ 10 ਮੀਲ ਦਾ ਰਕਬਾ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ 150 ਪਿੰਡ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆ ਜਾਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਲੋਕ ਵਸਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਪੇਟ ਪਾਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਅਸਰ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿ ਏਥੋਂ ਜਿਸਤਰਾਂ 8 ਮੀਲ ਦੀ ਵਿਥ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਪਿੰਡ ਹੋਵੇ, ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪਿੰਡ ਕੰਬਾਲਾ ਹੈ, ਬੜੈਲ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੇ ਫੇਰੇ ਪਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ; ਉਸ ਦਾ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਖਾਹਮਖਾਹ ਦੀ ਦਿੱਕਤ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦਿਹਾਤ ਲਈ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਏਥੇ ਕਿਉਂ ਐਸਾ ਅਸੂਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਐਸਾ ਐਕਟ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ, ਕਲਕੱਤੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਐਸਾ ਐਕਟ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ, ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਐਸਾ ਐਕਟ ਬਣਾ ਕੇ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ। ਫੇਰ ਕੀ ਵਜਾਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ Noble prize ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਹੈ। ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਇਹ ਹਰ ਕੰਮ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਦਿਹਾਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਉਪਰ ਛਾਪਾ ਮਾਰਨ ਲਈ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ, ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖੋਹਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਅਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਪਲਾਟ ਦੇਣੇ ਸੀ ਤਾਂ allotment ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਰੱਜ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ auction ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ ਛੀਨਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਗ਼ਰੀਬ ਆਦਮੀ ਆ ਕੇ ਕੋਈ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਗ਼ੌਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰਾਜ ਐਸਾ ਹੈ । Registered letters ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਇਹ ਹੱਦ ਵਧਾ ਕੇ 5 ਦੀ ਬਜਾਏ 10 ਮੀਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬੜੀ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ । ਇਹ ਇਤਨੀ ਵੱਡੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਡੇ ਦਿਹਾਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਤੇ ਪਵੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ Periphery Act ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਹ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਧੱਕਾ ਹੈ । ਇਹ ਧਰਤੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਰਾਜਧਾਨੀ ਲਈ ਰੋਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ 18 ਫੁਟ ਦਾ ਗੰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਚਾਉਲ ਆਲ੍ਹਾ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਦਾਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਅਜ ਇਸ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਫਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕ ਉਜਾੜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਜਿਹੜੀ ਧਰਤੀ ਸੋਨਾ ਉਗਲਦੀ ਸੀ ਅੱਜ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹਾਲੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰੋ । ਤੁਸੀਂ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬਣਾਓ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਾ ਬਣੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਾ ਲਾਓ । ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਕੇ ਪੰਜ ਮੀਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਆਬਾਦ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਹੋਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਰਨ ਦਿਓ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤਾਂ Project Minister ਨੂੰ ਇਹੋ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣ । ਇਹ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਹਰ ਗੱਲ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ development ਵਾਸਤੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਭਲੇ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਇਕ ਇਕ ਵਿਘਾ 2, 2 ਵਿਘੇ ਤੇ ਆਪਣਾ ਹਲ ਵਾਹ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਦਿਓ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਗੇੜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਓ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ।

(The hon. member was still on his legs when the House adjourned)

12.30 P.M.

(*The Sabha then adjourned till* 8.00 *A.M. on Wednesday, the 9th May,* 1962).

17504 PVS—380—26-9-62—C.,P. & S., Pb., Chandigarh.

Published under the authority of the Punjab Vidhan Sabha and printed by the Controller, Printing & Stationery, Punjab, Chandigarh.

Punjab Vidhan Sabha Debates

9th May, 1962.

Vol. I—No. 34

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Wednesday , the 9th May, 1962.

Price : Rs. 6.00 nP.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES VOL. I, NO. 34,
DATED THE 9TH MAY, 1962

Read	*For*	*on Page*	*Line*
Acquisition	Acqusition	Title Page	2nd from below
Assistant Registrar	Assistant Register	(34)12	5
गिराया	गिराय	(34)29	15
Delete "upon" between	"cause" and "as"	(34)33	21
complaint	conplaint	(34)35	30
again	against	(34)37	Last
advisable	advisible	(34)38	18
ever	every	(34)38	9th from below
com.	coml	(34)39	2
impersonated	impresonated	(34)39	10
complain	complaint	(34)39	36
because	becuase	(34)39	58
cannot	carnot	(34)40	20
सरकार	रकार	(34)41	3rd from below
an insult	aninsult	(34)42	6
Shri Dayal Singh	Shri Dyalingh	(34)47	S.No. 102
all	al	(34)81	15
Tool	Too	(34)82	26
Land Acquisition	Punjab Acquisition	(34)89	Heading
Deputy Speaker	Mr. Speaker	(34)117	6

PUNJAB VIDHAN SABHA

Wednesday , the 9th May, 1962.

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, *Chandigarh, at* 8.00 *a.m. of the clock. Mr. Speaker (Shri Prabodh Chandra) in the Chair.*

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

LAND PURCHASED FOR HARIJANS IN DISTRICT AMRITSAR

*629. **Sardar Tara Singh, Lyalpuri :** Will the Minister for Planning be pleased to state—

(a) whether the Committee appointed by Government in Amritsar District for the purchase of land for Harijans and its distribution to them purchased any land from 1957 up to now ; if so, the area of land purchased and the price paid for it ;

(b) the names of the parties from whom the said land was purchased from time to time ;

(c) the area of land mentioned above given to each Harijan Society, with the names of the Members thereof, their permanent addresses and the places where they are cultivating the land at present ;

(d) the amount of loan advanced to each of the Societies referred to in part (c) above and the amount of loan repaid by each of them together with the procedure for advancing and repayment of loans ;

(e) whether Government propose to remit the said loan, if so ; when ?

Sardar Harchand Singh (Deputy Minister) :

(a)
(b)
(c) } The requisite information. is laid on the Table of the House.
(d)
(e)

STATEMENT

PURCHASE OF LAND IN AMRITSAR DISTRICT SINCE* 1957

Area purchased	Price paid	Name of the party from whom purchased	Places where the beneficiaries are cultivating the land	Date of possession of land	Names of Harijan beneficiaries with their permanent addresses	Amount advanced as loan	Amount of loan repaid	REMARKS
1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Rs nP.					Rs	Rs	
1956-57								
291 acres	1,12,500 ·00	Col. Sir Buta Singh, village Amarkot (Rakh Devi Dass pura), tehsil Amritsar	Amar Kot, tehsil Amritsar	24-12-57	1. Mohinder Singh, son of Harnam Singh, village Verka, tehsil Amritsar	62,500	Nil	
					2. Ram Singh, son of Wadhawa Singh, village Sahnewal, tehsil Amritsar			
					3. Darshan Singh, son of Rur Singh, village Amritsar			
					4. Jawand Singh, son of Kesar Singh, Fatehpur Rajputan, tehsil Amritsar			
					5. Kartar Singh, son of Gurdit Singh, Balsarai, tehsil Amritsar		Harijan Agricultural and Thrift Co-operative Socity, Amarkot, tehsil Amritsar	
					6. Puran Singh, son of Sadha Singh, Sham Nagar, tehsil Amritsar			
					7. Banta Singh, son of Jawala Singh, Chogawan, tehsil Amritsar			

8. Isher Singh, son of Bal Singh, village Sabhra, tehsil Patti

9. Bur Singh, son of Pira Singh, village Chuslewad, tehsil Patti

10. Shingara Singh, son of Mehenga Singh, Rajoke, tehsil Patti

11. Tara Singh, son of Surain Singh, village Asal, tehsil Patti

12. Hazara Singh, son of Jamit Singh, village Jindawala, tehsil Patti

13. Santa Singh, son of Labh Singh, village Asalautar, tehsil Patti

14. Dalip Singh, son of Phuman Singh, village Malia, tehsil Tarn Taran

15. Sucha Singh, son of Inder Singh, village Sairon, tehsil Tarn Taran

16. Bakhashish Singh, son of Sohan Singh, village Baserke, tehhsil Amritsar

17. Teja Singh, son of Achhar Singh, village Khadur Sahib, tehsil Tarn Tarn

18. Mohinder Singh, son of Mota Singh, village Bharowal, tehsil Tarn Taran

[Deputy Minister]

Area purchased	Price paid	Name of the party from whom purchased	Places where the beneficiaries are cultivating the land	Date of possession of land	Name of Harijan beneficiaries with their permanent addresses	Amount advanced as loan	Amount of of loan repaid	REMARKS
1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Rs nP.					Rs	Rs	
					19. Ranga Singh, son of Narayan Singh, village Tarn Taran			
					20. Puran Singh, son of Labh Singh, village Kot Dharam Chand, tehsil Tarn Taran			
					21. Teja Singh, son of Atma Singh, village Maura, tehsil Ajnala			
					22. Mohinder Singh, son of Nihal Singh, village Chetan pura, tehsil Ajnala			
					23. Bhagat Singh, son of Mangal Singh, village Rokhe, tehsil Ajnala			
					24. Sher Singh, son of Khushhal Singh, village Kohali, tehsil Ajnala			
					25. Udhem Singh, son of Jagat Singh, village Isa Pur, tehsil Ajnala			

45 acres	31,500·00	1. Lal Singh, son of Pritam Singh 2. Umaroa Singh, son of Pritam Singh 3. Attar Singh, son of Nihal Singh, of Jodha Nagri, tehsil Amritsar	Village JodhaNagri, tehsil Amritsar	January, 1958	1. Gurmej Singh, son of Asa Singh, village Gumanpura, tehsil Amritsar 2. Tara Singh, son of Sher Singh, village Shahbazpur, tehsil Tarn Taran 3. Sardul Singh, son of Bharosa Singh, village Khaba Rajputana, tehsil Tarn Taran 4. Mangal Singh, son of Labh Singh, village Jagdev Kalan, tehsil Ajnala 5. Rur Singh, son of Chande Singh, village Kot Khera, tehsil Amritsar 6. Ujjagar Singh, son of Tota Singh, village Bagga, tehsil Amritsar 7. Natha Singh, son of Harnam Singh, village Gunowal, tehsil Amritsar	17,500	Nil
1957-58							
45 acres	40,500·00	Subedar Atma Singh village Khadur Sahib tehsil Tarn Taran	Village Khadur Sahib, tehsil Tarn Taran	6-11-59	1. Balwant Singh, son of Piara Singh, village Pandori Gola, tehsil Tarn Taran 2. Piara Singh, son of Chattar Singh, village Sarhali Kalan, tehsil Tarn-Taran 3. Bhula Singh, son of Mangal Singh, village Kaseal, tehsil Tarntaran		Harijan Agricultural and Thrift Co-operative Society, Jodha Nagri tehsil Amritsar

Area purchased	Price paid	Name of the party from whom purchased	Places where the beneficiaries are cultivating the land	Date of possession of land	Names of Harijan beneficiaries with their permanent addresses	Amount advanced as loan	Amount of loan repaid	REMARKS
1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Rs nP.					Rs	Rs	
					4. Shingara Singh, son of Inder Singh, Goindwal, tehsil Tarn Taran			
					5. Budh Singh, son of Gobind Singh, village Naushehra Panwan, tehsil Tarn Taran			
					6. Inder Singh, son of Dewa Singh, village Dhotian, tehsil Tarn Taran			
					7. Banta Singh, son of Khazan Singh, village Chamba Khurd, tehsil Tarn Taran			
					8. Tarlok Singh, son of Tara Singh, village Fatehbad, tehsil Tarn Taran			
					9. Lalu, son of Mangal, village Naushehra Panwan tehsil Tarn Taran			
242 acres	72,000·00	1. Baljit Singh, son of Raghbir Singh 2. Rajinder Singh, son of Jagbir Singh	Kotla Dal Singh, tehsil Amritsar	27-1-1960	1. Prem Singh, son of Muni Lal, village Jandiala, tehsil Amritsar	Nil	Nil	

3. Balbir Singh, son of Karam Singh, village -Kotla Dal Singh, tehsil Amritsar

2. Narain Singh, son of Bahadur Singh, village Vapal, tehsil Amritsar

3. Bhan Singh, son of Pal Singh, village Bhangali Kalan, tehsil Amritsar

4. Bishan Singh, son of Jiwan Singh, village Gilwali, tehsil Amritsar

5. Bara Singh, son of Hakam Singh, village Hamidpura, tehsil Amritsar

6. Teja Singh, son of Labh Singh, village Chetanpura, tehsil Ajnala

7. Piara Singh, son of Wadawa Singh, village Klomahal, tehsil Ajnala

8. Vir Singh, son of Balwant Singh, village Ghukewali, tehsil Ajnala

9. Jhanda Singh, son of Jethu Ram, village Gaggo Mahal, tehsil Ajnala

10. Pritam Singh, son of Gurumukh Singh, village Kohali, tehsil Ajnala

11. Chanan Singh, son of Sohan, Singh, village Bagga Kalan tehsil Ajnala

12. Piara Singh, son of Budha Singh, village Isa Pur, tehsil Ajnala

[Deputy Minister]

Area purchased	Price paid	Name of the party from whom purchsed	Places where the beneficiaries are cultivating the land	Date of possession of land	Names of Harijan beneficiaries with their permanent Addresses	Amount advanced as loan	Amount of loan repaid	REMARKS
1	2	3	4	5	5	7	8	9
	Rs nP.					Rs	Rs	
					13. Teja Singh, son of Asa Singh, village Daburji, tehsil Tarn Taran 14. Gian Chand, son of Chuhar Mal, of Amritsar 15. Bantu, son of Tiru, village Lola, tehsil Amritsar 16. Rodu, son of Nanak, village Urdan, tehsil Ajnala			
A K M 16 7 0	13,500·00	1. Attar Singh, son of Nihal Singh 2. Sardul Singh, son of Attar Singh 3. Gurcharan Singh son of Attar Singh Surrinderpal Singh, son of Amrik Singh, of Jodha Nagri, tehsil Amritsar	Jodha Nagri, tehsil Amritsar	20-3-61	1. Teja Singh, son of Dogar Singh, village Jallowal tehsil Amrisar 2. Gurmej Singh, son of Naurang Singh, village Akal Garh Dhapai, tehsil Amritsar 3. Arjan Singh, son of Santa Singh, village Saido Lehal, tehsil Amritsar	Nil	Nil	

26½ acres	22,500·00	1. Jasmer Kaur, widow of Kehar Singh	Village Kulah, tehsil Patti	7-12-59	1. Harnam Singh, son of Jiwan Singh, village Valtoha, tehsil Patti	Nil	Nil
		2. Kanwar Raj Singh, son of Kehar Singh			2. Teja Singh, son of Mohan Singh, village Talwandi tehsil Patti		
		3. Kanwar Jaspartap Singh, son of Kehar Singh, village Kulah, tehsil Patti			3. Kishan Singh, son of Sunder Singh, village Thakarpura, tehsil Patti		
					4. Kundan Singh, son of Nihal Singh, village Saidpura, tehsil Patti		
					5. Joginder Singh, son of Rur Singh, villge Burj Deva Singh, tehsil Patti		
5 acres	4,500.00	Smt. Dayal Kaur, widow of Lal Singh, village Usman, tehsil Tarntaran	Village Usman tehsil Tarntaran	22-3-61	Gurdit Singh, son of Maghar Singh, village Ungarh, tehsil Amritsar	Nil	Nil
1958-59							
15 acres	4,500.00	1. Baljit Singh, son of Raghbir Singh	Village Kotla Dal Singh, tehsil Amritsar	27-1-60	Ladha Ram, son of Faqir Chand, village Nawankot, tehsil Amritsar	Nil	Nil
		2. Rajinder Singh, son of Jagbir Singh					
		3. Balbir Singh, son of Harnam Singh of village Kotla Dal Singh, tehsil Amritsar					
A.K.M. 14 3 17	12,188.75	1. Jiwan Singh, son of Ganda Singh	Village Daleke, tehsil Tarn Taran	22-3-61	1. Amar Singh, son of Waryam Singh, village Pandori Takhatmal, tehsil TranTaran	Nil	Nil

Area Purchased	Price paid	Name of the party from whom purchased	Places where the beneficiaries are cultivating the land	Date of possession of land	Names of Harijan beneficiaries with their permanent addresses	Amount advanced as loan	Amount of loan repaid	REMARKS
1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Rs nP.					Rs	Rs	
		2. Awtar Singh, son of Dalip Singh, village Daleke, tehsil Taran Taran			2. Naranjan Singh, son of Asa Singh, village Pandori tehsil Tarn Taran 3. Jagat Singh, son of Isher Singh, village Roriwaka, Amritsar			
5 acres	4,500.00	Smt. Dayal Kaur w/o Lal Singh, village Usman, tehsil Tarntaran	Village Usman, tehsi Tarn Taran	22-3-61	1. Meja Singh, son of Santa Singh, village Chaudriwala tehsil Tarn Taran	Nil	Nil	
A.K.M. 5 5 0	4,500.00	1. Bhagwan Singh, son of Kahan Singh 2. Amar Singh, son of Bhagwan Singh 3. Chanchal Singh, son of Harnam Singh, village Sangrai, tehsil Amritsar	Village Sangrai, tehsil Amritsar	31-3-61	Sohan Singh, son of Mahi Singh, village Rasulpur Khurd, tehsil Amritsar	Nil	Nil	
1959-60								
16 7 0	13,500.00	Ditto	Ditto	Ditto	1. Atma Singh, son of Mal Singh, village Dehri Wala tehsil Amritsar	Nil	Nil	

							2. Teja Singh, son of Sunder Singh, village Jodha Nagri, tehsil Amritsar 3. Hazara Singh, son of Mohan Singh, village Khojala, tehsil Amritsar		
9	5	7	8,123.75	1. Jiwan Singh, son of Ganda Singh 2. Awtar Singh, son of Dalip Singh village Daleke, tehsil Tarn Taran	Village Daleke, tehsil Tarntaran	22-3-61	1. Pal Singh, son of Bur Singh, village Bathal Bhaike, tehsil Tarn Taran 2. Shingara Singh, son of Rur Singh, village Piddi, tehsil Tarn Taran	Nil	Nil

[Deputy Minister]

PROCEDURE FOR THE ISSUE AND REPAYMENT OF LOAN

After the names of the beneficiaries for grant of subsidy for purchase of land under the Land Purchase Scheme, are approved by the Government the District Land Selections Committee consisting of the Deputy Commissioner, Director Welfare, Revenue Assistant, District Agricultural Officer, Assistant Register Co-operative Societies, Director Land Mortgage Bank, District Welfare Officer and two representatives of the beneficiaries recommend the purchase of suitable land after visiting the site. When approval for purchase of land is accorded, the beneficiaries and the vendors execute a deed for the purchase of land and the amount of subsidy of Rs 2,000 for each beneficiary is paid to the vendor as advance payment. After the possession of the land is taken the District Welfare Officer, submits loan applications of beneficiaries concerned along with the following documents :

1. Report of the District Land Selection Committee, with a note of the Bank Director.
2. A report in the enclosed proforma.
3. Consolidated Fard Jamabandi of the entire land purchased by the Harijans and to be mortgaged with the bank.
4. Certificate, duly signed by the District Welfare Officer that there is no encumberance on the property to be mortgaged and the title of the seller of the land is sound.
5. Guarantee deed with the schedule of the land.

In order to raise loan of Rs 2,500 each beneficiary is required to become member of the land Mortgage Bank by purchasing two shares of Rs 100 each.

The loan cases received from the District Welfare Officers after signatures by the Director, Welfare of Scheduled Castes and Backward Classes, Punjab, are forwarded to the Secretary Land Mortgage Bank, with recommendations to sanction loan and pay the same to the vendor at the time of the execution of the sale deed . After scrutiny of their cases, the loan is sanctioned by the Land Mortgage Bank and the payment is made to the vendor by the bank at the time of the registration of the sale deed in the presence of the Director, the District Welfare Officer and the beneficiaries.

The loan is repayable in 10 annual equated instalments with interest at 6½ per cent. But in case of default, the interest is charged at 7½ per cent. The first instalment is paid after six months from the date of issue of the loan. The recovery from the beneficiaries is effected by the District Welfare Officers.

Proforma for submission of loan cases to the land Mortgage Bank

1. Sl. No.
2. Name of the member. applicant for loan with full address.
3. Amount of loan recommended.
4. Name of the person from whom land is to be purchased with full address and to whom the loan amount is to be paid.
5. Name of the village with H.B. No., P.S., P.O. and District from where land is purchased.
6. Khasra Nos. of the land to be purchased with area and kind.
7. Whether any agreement to sell the land was executed, if so, quote the last date of the execution of the sale-deed.
8. Amount of subsidy already paid to the vendor or yet to be paid.
9. Remarks.

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : ਜੋ ਕਮੇਟੀ ਬਣੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ report ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨੇ ਅਜ ਤਕ ਕੋਈ ਰੁਪਿਆ ਵਾਪਿਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਦੀ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ? (ਵਿਘਨ) Bank ਤੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਪੈਸਾ ਵਾਪਿਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਣ ਹਨ ?

ਉਪ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਲਈ notice ਦਿਉ ।

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : ਇਹ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ postpone ਹੋਇਆ ਹੈ, ਹਾਲੇ ਵੀ notice ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ?

Mr. Speaker: No please.

---

*SUPPLEMENTARY TO STARRED QUESTION NO. 189

ਸਰਦਾਰ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਮੇਰੀ Supplementary ਕਲ੍ਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ sales tax ਨਹੀਂ pay ਕੀਤਾ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ as arrears of land revenue ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਵਸੂਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ licence ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ cancel ਕੀਤਾ ਗਿਆ ?

Mr. Speaker : I am still examining the point whether the information asked for in this question can be supplied by the Government because according to the provisions of the Act whatever information is supplied by the business concerns to the Government cannot be disclosed.

ਸਰਦਾਰ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ admit ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ Sales Tax ਦੇ arrears ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

Mr. Speaker : He has stated that there is no such case.

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ, ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤਨਾ tax ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸ party ਵਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਅਗਰ ਬਕਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਵਸੂਲੀ ਵਿਚ ਸੁਸਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ?

Mr. Speaker : As already stated I am still examining this aspect of the case and will inform the House what I think about it, later.

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਹੋਰ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਦਸ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਕਿਸ ਪਾਸ tax arrears ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮਗਰ ਇਸ case ਵਿਚ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਹੇਠਾਂ shelter ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ ।

Minister for Labour and Taxation : I would like to know the case in which such information has been supplied so that I may find out how that information was supplied and why it is not being supplied now.

Mr. Speaker : I would request the hon. Member to give the necessary details to the hon. Minister where such an information has already been supplied so that the Government may take necessary action in the matter.

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ, ਜਨਾਬ ।

---

*Note:—Starred Question No. 189 along with its reply appears in the P.V.S. debate Vol. I No. 33, dated 8th May, 1962.

ACCIDENT IN THE SUKHJIT STARCH AND CHEMICAL MILLS LTD., PHAGWARA DISTRICT KAPURTHALA

*637. **Shri Om Parkash Agnihotri :** Will the Minister for Labour and Taxation be pleased to state—

(a) whether any accident occurred in the Sukhjit Starch and Chemical Mills Ltd., Phagwara, on 12th December, 1958 ;

(b) the number of persons involved in the said accident and the number of those who died ;

(c) whether any enquiry commission was constituted by Government in connection with the said accident ; if so, the terms of its reference ;

(d) whether any report was submitted by the said Commission ; if so, its recommendations ;

(e) whether any compensation was granted to the relations of those that died in the said accident ;

(f) whether Government are aware of any similar accident occuring in the said Mill earlier than the one referred to above ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : (a) Yes.

(b) In all seven persons were involved in this accident, out of which five died and remaining two were permanently disabled.

(c) An Enquiry Commission was constituted by the Government and its terms of reference were as under:—

(i) the causes which led to an accident in the Sukhjit Starch and Chemicals Ltd., Phagwara, on the 12th December, 1958;

(ii) to fix the responsiblity of the accident; and

(iii) to suggest ways and means to avoid recurrence of such accidents in future.

(d) A report was submitted by the Commission to Government a copy of which was laid on the table of the House on 15th December 1959. *vide* Starred Question No. 4357.

(e) Yes.

(f) No.

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : Inquiry Commission ने हादसे की जिम्मेदारी किस पर डाली है ?

Minister : Sir, the Enquiry Commission's Report was laid on the table of the House and now it is for the hon. Member to draw any conclusion therefrom.

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : Inquiry Commission के मैम्बरों में से inquiry शुरू होने से पहले क्या सरकार ने किसी मेम्बर को हटाया था ? अगर हटाया था तो उस का क्या कारण था ?

श्री अध्यक्ष : आपने पूछा है कि क्या report दी है । उसका जवाब दे दिया गया । अब आप कह रहे हैं कि Member हटा दिया । You are giving information. (The hon. Member had asked whether the report has been submitted and answer to this has been given. Now he is stating that a Member was dropped. He is giving information.)

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री जो inquiry हुई है इस पर सरकार का कितना खर्च आया ?

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : क्या वज़ीर साहब बताएंगे कि किस को कितना compensation दिया गया ?

Minister : The compensation given in each case is—

			Rs
1.	Shri Surjan	..	2,016
2.	Shri Maloka	..	2,940
3.	Shri Bantoo	..	1,800
4.	Shri Jagari	..	1,800
5.	Shri Swarn Singh	..	800

and besides the factor y is paying Rs 15/- p.m. to the widow of late Shri Swarn Singh as charity.

6.	Shri Mohinder Singh	..	1,800
7.	Shri Dhanni	..	1,800

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : क्या वजीर साहिब बताएंगे कि compensation देते वक्त क्या criteria रखा गया ?

मंत्री : इसके लिये नोटिस चाहिए ।

कामरेड राम प्यारा : कया वजीर साहिब बतलाएंगे कि इसकी assessment किस तरह से की गई ?

मंत्री : इसके लिये अलहदा नोटिस दीजिये ।

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Will the hon. Minister be pleased to state the reasons why this amount of compensation varies in each case ?

Minister : For that I require notice because the basis on which the compensation was determined are not before me at present.

VILLAGES IN ROHTAK DISTRICT STILL UNDER FLOOD WATER

*140. **Shri Mangal Sein :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) the total number of villages in Rohtak District which are still under water ;

(b) the area of villages referred to in part (a) above?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) 33.

(b) 6,140 acres.

श्री मंगल सैन : जहां पानी भरा है, वहां से कब तक निकाल दिया जाएगा, क्या मिनिस्टर साहब बतलाने का कष्ट करेंगे ?

मंत्री : सारा पानी निकाल दिया गया है ।

ELECTRIFICATION OF VILLAGES IN HISSAR DISTRICT

*622. **Shri Hunna Mal :** Will the Minister, for Irrigation and Power be pleased to state —

(a) the number and names of villages in Hissar District which were proposed to be electrified during the First and Second Five-Year Plan periods ;

(b) the number and names of villages mentioned in part (a) above which have been electrified, the date when each of these was electrified and the reasons why the rest have not so far been electrified ;

(c) the number and names of villages in Hissar District which are proposed to be electrified during the Third Five-Year Plan period ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) No target was fixed during the 1st and 2nd Five-Year Plan.

(b) Two villages were electrified during First Five-Year Plan, whereas 75 villages were electrified during the second Five-Year Plan. The names of these villages are mentioned in Annexure "A".

The information regarding date is not readily available and it will not be commensurate with the time and labour required for collecting it.

(c) 360 villages are proposed to be electrified during the Third Five-Year Plan. The names of 43 villages electrified during 1961-62 are given in Annexure 'B'. The names of 46 villages proposed to be electrified during 1962-63 are given in annexure 'C', names of villages to be electrified in the remaining years of Third Five-Year Plan period cannot be given as the proposal is not finalised so far.

ANNEXURE 'A'

1. **List of villages electrified during the First Five-Year Plan**

(i) Hissar Model Town.

(ii) Dabra.

(2) **List of villages in Hissar District electrified in the 2nd Plan**

Abul Sher, Asa Khera, Bhatola, Bhegan, Bhaini, Barwala, Barwala Mandi, Doomianwala, Dhendheri, Dipal, Dobara, Dhansa, Dhama, Fatehbad Town, Ganga, Gaugnkheri Ghabipur, Chatala, Hansi, 4 Marla Colony, Hissar Mudhat Colony, Hissar Model Town, Hissar Veterinary College, Jandwala, Jakhala, Jamawari, Kharar, Kalana, Khandakheri, Ladwa, Mandi Dabwali, Nayar, Mamanpur, Dhani, Moth, Majra, Madha, Mirzapur, Mangli, Narnaund, Miyana, Patwar, Pali, (Gurgaon), Ramayan, Sultanpur, Sisai, Sekhpura, Satrod-Khurd, Sirsa bulk supply, Satrod Kalan, Shergarh, Sukta Khera, Sukker Khera, Tejakhera, Tehari Thurama, Tohana, Umra, Uklana, V. Dabwali, Mohmd. Nagar, Dhigawan, Jattan, Shinghani, Giganan, Dhani Toda, Phartiatal, Baba, Khar khata, Shahpur, Mignikhera, Lodas, Mattar Sham, Adampur Mandi, Adampur village, Parbhuwala.

ANNEXURE 'B'

Names of Villages to be Electrified in 1961-62

(1) Kalar Bheni. (2) Parabhuwala. (3) Rajthal. (4) Rainwala. (5) Mamunpur (6) Budanpur. (7) Haidarwala. (8) Handalwal. (9) Laluwal. (10) Kharni Kheri, (11) Chuharpur. (12) Girnu. (13) Chilowal. (14) Budana. (15) Nathuwal. (16) Malakpur. (17) Mirchpur. (18) Mewand Khurd. (19) Mewand Kalan. (20) Hassangarh. (21) Latani. (22) Nawangarh. (23) Daulatpur. (24) Faridpur. (25) Bhani Badshahpur. (26) Simbal wala. (27) Himatpur. (28) Majra. (29) Mirpur. (30) Kherka. (31) Panjumana. (32) Sahuwal. (33) Daryapur. (34) Sahidanwali. (35) Patli. (36) Rughwana. (37) Panniwalamota. (38) Khuiyan. (39) Kukran wali (40) Narail Kalan. (41) Kalauli. (42) Boganwal. (43) Gijlla Khera.

ANNEXURE 'C'

Names of Villages to be Electrified in 1962-63

Kanohri, Kamalwala, Dangra, Laha Khera, Samain-La Handa, Kanoh, Sarosod, Richpuri, Jeora, Badan, Dhingtana, Baghana, Baibalpur, Rajli, Pinghal, Dhani, Dhani Khurd, Sainipur, Suranwala, Billi Marka, Dingh Mandi, Jogdhka, Mochiwala, Sarwarpur, Bodewali, Bara Guda, Biruwala, Tariwan, Nazad Kalan, Bangiroan Bighar Kharati Khera, Manawali, Bhattu, Khan Mohammadpur, Ayalka, Aharawan, Dhaangbad, Matana, Badopal, Alika, Masitan, Manjgarh, Shahnwala, Lakhuwana, Gorianwala.

श्री हुक्मा मल : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि कई गांव में poles लगाए गए हैं और बाकी wiring भी पूरी है पर connections नहीं दिए गए ?

मंत्री : जहां काम खत्म हो गया वहां पर connections दिए गए हैं। अगर कोई खास case मेम्बर साहिब मेरे notice में लाएंगे तो मैं जवाब दूंगा ।

चौधरी इंदर सिंह मलिक : क्या मन्त्री महोदय बताएंगे कि बिजली लगाने के लिए गांव की selection by the Cabinet होती है या by the Electricity Board ?

मंत्री : गांव की selection Punjab Electricity Board करता है।

Chaudhri Hardwari Lal : Is the hon. Minister sure that the criteria fixed for the electrification of villages was adhered to in Hissar District ?

Minister : I suppose it must have been ad hered to. But I cannot give a definite reply as this supplementary does not arise out of the main question.

Mr. Speaker : I would request the hon. Minister to leave it to me whether a particular supplementary question arises out of the main question or not.

Chief Minister : Sir, we don't hear what is being said. Therefore, I would suggest that we may speak without the help of the mike and try this experiment for sometime.

Minister for Irrigation and Power : Mr. Speaker, Sir, I only made a submission to you that it does not arise out of the main question and I have a right to make any submission to the Chair.

Mr. Speaker : The hon. Minister should avoid saying "It does not arise out of the main question". It is for the Chair and when I admit a supplementary question it means that that does arise. The hon. Minister can at the most say, "I require notice", or "Separate notice is required", etc., etc. (*Interruption by Comrade Bhan Singh Bhaura*)

चौधरी इंदर सिंह मलिक : क्या वज़ीर साहब बतायेंगे कि क्या Electricity Board ने हिसार District के बारे में directly कर लिया है या यह by the Government किया गया है ?

Mr. Speaker: No, no.

ASSESSMENT OF KHARABAS IN ROHTAK DISTRICT

***141. Shri Mangal Sein** : Will the Minister for Revenue be pleased to state whether Government have received any complaints during the period September, 1961 to February, 1962, regarding wrong assessment of Kharabas crops and non-supply of fodder and relief from any villages in Rohtak District ; if so, the number of such villages and the action; if any, taken on these complaints ?

Sardar Ajmer Singh : Yes. A statement is laid on the Table of the House.

STATEMENT

Serial No.	———	Total Number of complaints received	Number of complaints disposed of	Number of complaints pending for enquiry by the Subordinate Officers	Number of villages involved	Action taken
1	2	3	4	5	6	7
1	Flood Relief and Fodder Complaints	47	12	35	31	Three complaints have so far been substantiated and the excess foodgrains delivered to the defaulters are being recovered from them
2	Kharaba Assessment Complaints	3	2	1	3	In none of the cases wrong assessment of Kharaba came to notice

SUB-REGISTRARS IN THE STATE

*366. **Comrade Ram Chandra :** Will the Minister for Revenue be pleased to state the names, addresses and educational qualifications of Sub-Registrars in the State at present districtwise with the amount of commission earned by each during the year 1961-62 ?

Sardar Ajmer Singh : A statement is laid on the Table.

STATEMENT

Statement showing particulars of Honorary Sub-Registrars in each district in the State and the amount of commission earned by each during the year 1961-62

Serial No.	District	Honorary Sub-Registrar and his address	Educational qualifications	Amount of commission paid in 1961-62
1	2	3	4	5
				Rs nP.
1	Ambala	Shri Shamsher Singh, Honorary Sub-Registrar, Ambala	Up to F.A.	5,000·00
2		Shri Ravel Singh, H.S.R., Chandigarh	M.A.	5,000·00

[Revenue Minister]

Serial No.	District	Honorary Sub-Registrar and his address	Educational qualifications	Amount of commission paid in 1961-62
1	2	3	4	5
				Rs nP.
3	Ambala	Shri Amar Singh Bala, H.S.R., Rupar	Up to Matric	3,075·24
4		Shri Des Raj Gupta, H.S.R., Naraingarh	Matric	2,467·52
5		Shri Sarwan Singh, H.S.R., Kharar	Middle standard	4,242·31
6	Karnal	Shri Nishan Singh, Char Chaman, Kunjpura Road, Karnal, H.S.R., Karnal	F. A.	No commission paid during the year 1961-62
7		Shri Bal Krishan, village Franswala, tehsil Kaithal, H. S. R., Kaithal	F. A.	430·77
8		Shri Mehar Singh, Municipal Commissioner, Thanesar, H.S.R., Thanesar	Verification of exact qualifications being made from the D. C., Karnal	Under training. No commission paid during the year 1961-62
9		Shri Mansa Ram, village Bandh, tehsil Panipat, H.S.R., Panipat	Up to Matric	3,319·13
10	Rohtak	Shri Puran Chand Azad, B-III. 1492, Rohtak, H.S.R., Rohtak	Matric	5,006·75
11		Shri Lachhi Ram, V. and P.O. Dighal, H.S.R., Jhajjar (Services terminated)	Matric	3,006·46
12		Shri Karam Singh, village Baghpur, P.O. Beri, tehsil Jhajjar, H.S.R., Jhajjar	Up to B.A.	Under training. No commission paid during the year, 1961-62
13		Shri Badri Parshad, village Meham, tehsil Gohana, H.S.R., Gohana	Matric	113·10
14		Shri Siri Ram, village and post office Rattangarh *via* Sonepat, H.S.R., Sonepat Sonepat	F. A.	Under-training. No commission paid during the year 1961-62
15	Gurgaon	Shri Sanwant Singh, Secretary, District Board, Gurgaon, H.S.R., Ballabgarh	Matric	Under-training. No commission paid during the year 1961-62

Serial No.	District	Honorary Sub-Registrar and his address	Educational qualifications	Amount of commission paid in 1961-62
1	2	3	4	5
				Rs nP.
16		Shri Lal Singh, Director, Central Co-operative Bank, Gurgaon, H.S.R., Rewari	Verification of exact qualifications being made from the D. C., Gurgaon	Under-training. No commission paid during the year 1961-62
17		Mrs. Kamla Bhargawa, Badri Niwas, Gurgaon, H.S.R., Gurgaon	F. A. (English)	Ditto
18	Hissar	Shri Dev Kumar Jain, H.S.R., Hissar	Matric	5,134·00
19		Harbans Singh Azad, Dak Bungalow Road, Sirsa, H.S.R., Sirsa	Under-graduate	No commission paid during the year 1961-62
20		Shri Jaswant Rai Jain, ex-President, Municipal Committee, Saddar Bazar, Hansi, H.S.R., Hansi	Matric	Under training. No commission paid during the year 1961-62
21		Shri Sikandar Singh, 9-A, Sector 7-C, Chandigarh, H. S. R., Tohana	Graduate	Ditto
21-A	Simla	No Honorary Sub-Registrar is working in this district.		
22	Jullundur	Shri Ishar Dass, H.S.R., Phillaur	Matric	5,000·00
23		Shri Ajit Singh, H.S.R., Nawanshahr	B. Sc.	5,000·00
24		Shri Hazara Singh, H.S.R., Nakodar	Matric	5,000·00
25		Shri Pran Kishan Sood, Mushtaq Niwas, Circular Road, Jullundur City, H.R.S., Jullundur	Matric	Under training. No commission paid during the year 1961-62
26	Hoshiarpur	Capt. Nand Singh, village Chalopur, post office Sham Chaurasi, tehsil and district Hoshiarpur	Indian Army, 1st Class, equivalent to Matric	3,515·42
27		Shri Amar Singh Batra, Jat of Garhshankar, district Hoshiarpur, H.S.R., Garhshankar	Up to B. A.	5,000·00
28		Capt. Shamsher Chand, village and post office Bhadsali, tehsil Una, H.S.R., Una	Indian Army	3,294·9?

[Revenue Minister]

Serial No.	District	Honorary Sub-Registrar and his address	Educational qualifications	Amount of commission paid in 1961-62
1	2	3	4	5
				Rs nP.
29	Hoshiarpur	Shri Ranbir Singh Sahi, Ward No. 1, Dasuya, H.S.R., Dasuya (Services terminated in March, 1962)	Under Matric	3,942·00
30		Shri Balbir Singh, mohalla Ahluwalia, Mukerian, tehsil Dasuya, H.S.R., Mukerian	Middle Standard	3,188·90
31	Ferozepur	Shri Kulwant Rai Jhamb, H.S.R., Abohar	Matric	168·48
32		Shri Partap Singh, H.S.R., Moga	B.A., LL.B.	5,005·00
33		Shri Madan Lal, Municipal Commissioner and Chairman, Market Committee, Ferozepur, H.S.R., Ferozepur	Up to B.A. standard	5,560·35
34		Shri Amrik Singh, H.S.R., Zira	Matric	4,427·47
35		Shri Surjan Singh, village and post office Jalalabad, House No. 41-A, Ward No. 3, tehsil Fazilka, H.S.R., Fazilka.	Under Matric	No commission paid during the year 1961-62
36		Shri Matu Ram, Ex-M.L.A., Muktsar, H.S.R., Muktsar	Matric plucked	526·67
37	Ludhiana	Shri Amarsarjit Singh, H.S.R., Malaud	Matric	Working without commission
38		Shri Charanjit Singh, H.S.R., Ludhiana	Under Matric	5,000·00
39		Shri Joginder Singh, H.S.R., Jagraon (1st April, 1961 to 21st November, 1961)	Matric	3,415·00
		Shri Kirpal Singh Hans, village and post office Hans, tehsil Jagraon, H.S.R., Jagraon	Matric standard	Under-training. No commission paid during the the year 1961-62
40		Shri Mohinder Singh, H.S.R., Samrala (1st April, 1961 to 8th April, 1961)	Matric	1,884·00

Serial No.	District	Honorary Sub-Registrar and his address	Educational qualifications	Amount of commission paid in 1961-62
1	2	3	4	5
				Rs nP.
	Ludhiana	Shri Pritam Singh, village Ladhran, tehsil Samrala, H.S.R., Samrala	Matric	635·00
41	Gurdaspur	Shri Param Hans Nath, H.S.R., Gurdaspur	B. A.	5,000·00
42		Shri Chaman Lal, President, Municipal Committee, Sujanpur, tehsil Pathankot, H.S.R., Pathankot	Verification of exact qualifications being made from the D. C., Gurdaspur	Under-training. No commission paid during th year 1961-62
43	Amritsar	Shri Gurdip Singh, H.S.R., Amritsar Tehsil	Studied up to Middle	4,670·51
44		Shri Faqir Chand, H.S.R., Amritsar City	Matric	5,395·67
45		Shri Hira Singh, H.S.R., Tarn Taran	Matric	5,053·42
46		Shri Uttam Singh, H.S.R., Ajnala	Matric	2,147·70
47		Shri Surat Singh, ex-Zaildar, village and post office Kairon, H.S.R., Patti	Verifications of exact qualifications being made from the D.C., Amritsar	Under-training. No commission paid during the year 1961-62
48	Kangra	Shri Kashmir Singh, son of Shri Kirpa Ram, village and post office Hamirpur, district Kangra, H.S.R., Hamirpur	Studied up to Matric	No commission paid during the year 1961-62
49	Kapurthala	Shri Vasdev Sharma, Pleader, Phagwara, district Kapurthala, H.S.R., Phagwara	B.A.	Under-training. No commission paid during the year 1961-62
49A	Lahaul and Spiti	No Honorary Sub-Registrar is working in this district.		
50	Patiala	Shri Darshan Singh, village Alipur Airan, tehsil and district Patiala, H.S.R., Rajpura	B. A.	No commission paid during the year 1961-62
51		Shri Asa Singh, Street Loharan, tehsil Nabha, district Patiala, H.S.R., Nabha	Matric	Ditto

[Revenue Minister]

Serial No.	District	Honorary Sub-Registrar and his address	Educational qualifications	Amount of commission paid in 1961-62
1	2	3	4	5
				Rs nP.
52	Bhatinda	Shri Sukhdev Singh, Pleader, Bhatinda, H.S.R., Bhatinda	B.A., L L.B.	Under-training. No commission paid during the year 1961-62
53		Shri Jaswant Singh, Line Bazar, Faridkot, H.S.R., Faridkot	F. A.	444·29
54		Shri Kirpal Singh Shant, ex-M.L.A., Mansa Mandi, H.S.R., Mansa	Up to Matric	Under-training. No commission paid during the year 1961-62
55	Sangrur	Shri Partap Singh Baghi, village Jakhepal, Sub-tehsil Sunam, H.S.R., Sunam	Matric	Ditto
56		Shri Neki Ram, village Doomarkha, tehsil Narwana, H.S.R., Narwana	Up to B. A.	Under-training. No commission paid during the year, 1961-62
57		Shri Dal Singh, ex-M.L.A., Jind, H.S.R., Jind	Matric	Ditto
58	Mohindergarh	Shri Amir Singh, village and post office Jhojju, tehsil Charkhi Dadri, district Mohindergarh, H.S.R., Dadri	Indian Army	Ditto

कामरेड राम चन्द्र : क्या मैं मिनिस्टर साहब से यह दरयाफ्त कर सकता हूं कि Sub-Registrars की selection कौन करता है, क्या यह Subordinate Services Selection Board करता है या गवर्नमैंट खुद करती है ? उन की appointment करने का किस को अख्तियार है ?

ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਰਦੀ ਹੈ।

कामरेड राम चन्द्र : मनिस्टर साहब ने बताया है कि गवर्नमैंट करती है तो मैं दरयाफ्त करना चाहता हूं कि आया यह कोई officer करता है या मिनिस्टरी खुद करती है ?

Minister : Government means Government.

कामरेड राम चन्द्र : मैं यह definitely पूछना चाहता हूं कि माल मन्त्री करता है या सारी Ministry करती है या कोई अफसर करता है ?

Minister: The Minister acts on behalf of all the Ministry because of joint responsibility.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : May I know whether in this connection the Minister calls for recommendations from the district officers or not ?

मंत्री : District Headquarters से recommendations मांगी जाती हैं जो Deputy Commissioners भेजते हैं और उन recommendations को Government consider करती है और appointments करती है ।

Sardar Gurdial Singh Dhillon : May I know whether the Minister has the authority to over-ride the recommendations and suggestions received from the district officers ?

Chief Minister: Yes.

कामरेड राम चन्द्र : क्या मैं मुख्य मन्त्री जी से यह दर्याफत कर सकता हूं कि Sub-Registrars की आसामियों के लिये क्या कोई दरदखास्तें मंगाई जाती हैं या जिस को मर्जी आये गवर्नमेंट उसे appoint कर लेती है ?

मुख्य मन्त्री : दोनों तरीके अख्तियार किये जाते हैं। दरखास्तें भी मंगाई जाती हैं और Deputy Commissioners की recommendations भी मांगी जाती हैं। और अगर मनिस्टर भी ज़रूरी समझे कि नीचे से नाम ठीक नहीं आए तो वह भी अपनी तरफ से नाम Deputy Commissioners को भेज सकता है कि उसे वह recommend कर के भेज दे ।

श्री मंगल सैन : मुख्य मंत्री जी जब बोलते हैं तो उन की आवाज़ साफ सुनाई नहीं देती । पता नहीं कि उन का loud speaker काम नहीं करता....

मुख्य मन्त्री : मैं ने बताया है कि सारे वसीले अख्तियार किये जाते हैं । हम भी चाहें तो नीचे नाम भेज सकते हैं ।

कामरेड राम प्यारा : जनाब, मैं यह जानना चाहता हूं कि Sub-Registrar की post के लिये आया कोई qualifications मुकरर हैं ? अगर हैं तो क्या ?

मुख्य मन्त्री : वह अच्छी तरह से उर्दू पढ़ा होना चाहिये ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : मैं वज़ीर साहिब से इस बात की वज़ाहत चाहूंगा कि आया Sub-Registrar के लिये district level से recommendations आती हैं या यह Minister साहिब के हाथ की बात है या यह बिल्कुल ही personal discretion की बात है; अगर personal discretion का सवाल है तो इस के लिये किन किन बातों का ख्याल रखा जाता है ?

मुख्य मन्त्री : यहां पर कुछ भी सुनाई नहीं दिया, receiver को बन्द कर के ही बात करें तो अच्छा है ।

(The above supplementary question was again repeated.)

मुख्य मन्त्री : इस के लिये यह ख्याल रखा जाता है कि वह उर्दू की तहरीर की पूरी तरह से copy कर सके, दूसरे यह भी ख्याल रखा जाता है कि अगर कोई public life का आदमी आयेगा तो लोगों को पैसे नहीं लेने देगा, क्योंकि यह महकमा ऐसा है जिस में से corruption बन्द करने का हम ने एक तरीका इखत्यार किया है। Discretion यही है कि integrity of a man as well as his personal qualifications का ख्याल रखा जाता है।

कामरेड राम प्यारा : Chief Minister साहिब ने बताया है कि अगर public life का आदमी आयेगा तो लोगों को पैसे नहीं लेने देगा। मैं यह पूछना चाहिता हूं कि करनाल के Honorary Sub-Registrar की जब Anti-Corruption Department enquiry कर रहा था तो उस का इस्तीफा मनज़ूर कर लिया गया था ताकि और बातों का भेद न लग सके तो क्या इस तरह से corruption बन्द हुई है ?

मुख्य मन्त्री : इसी लिये तो वह आदमी service से निकाला गया था वरना और क्या बात थी।

कामरेड राम प्यारा : Educational qualifications के मुताल्लिक Chief Minister साहिब ने फरमाया है कि यह कोई ज़रूरी नहीं। मैं यह पूछना चाहता हूं कि आया एक M.A. पास के मुकाबले में अगर एक अनपढ़ लगा दिया जाये तो दोनों में से कौन कामयाब होगा ?

मुख्य मन्त्री : यह तो मुझे पता नहीं कि कौन कामयाब होता है लेकिन इतना मैं ज़रूर जानता हूं कि खास रकम से ज्यादा वह कमा नहीं सकता, यह शर्त लगाई गई है।

Chaudhri Hardwari Lal : May I know whether the Government regards it as a civil post in terms of the Constitution ?

Chief Minister : I can not say what civil exactly means. If it means that the salary is to be paid out of Government revenue then that post is not a civil post. If on the other hand it includes anything done on a contractor commission basis, then it is. It is an honorary post.

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : जवाब में कहा गया है कि पढ़ा लिखा आदमी होना चाहिये। इस का मतलब तो यह भी हुआ कि चार जमायत पढ़ा भी हो सकता है। मैं पूछना चाहता हूं कि जहां उन्होंने उर्दू पढ़े लिखे आदमी रखे हैं क्या इन के अलावा और ज्यादा पढ़ा लिखा आदमी और honest आदमी उन को नहीं मिला ?

मुख्य मन्त्री : पढ़े लिखे आदमी तो हैं लेकिन वे इस काम को करना नहीं चाहते। जिन लोगों ने apply किया उन में से selection कर ली गई है।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : मुख्य मन्त्री साहिब ने फरमाया है कि अगर किसी आदमी को District Officers recommend भी करें और गवर्नमैंट न चाहे तो उस को रद्द कर के दूसरे को रख सकती है। मैं पूछना चाहता हूं कि इन्होंने जो आदमी रखे हैं उर्दू पढ़े लिखे, क्या इन्होंने कोशिश की कि इन से अच्छा पढ़ा लिखा कोई और आदमी मिल जाए ?

मुख्य मन्त्री : ज़रूर कोशिश की है । (*Interruptions*)

Mr. Speaker : Enough of supplementaries have been asked. I do not think the Members would be in a position to obtain additional information through more supplementaries.

सरदार लछमन सिंह गिल : चीफ मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि जो आदमी उर्दू पढ़े लिखे हों उन को रखा जाता है। मैं पूछना चाहता हूं कि मुक्तसर में जो आदमी रखा है क्या वह उर्दू पढ़ा लिखा रखा है, वह तो दो जमायत भी पास नहीं है ?

मुख्य मन्त्री : मेरा ख्याल है कि वह आदमी Municipal Committee का मैम्बर रहा है, और President भी रहा है और अब आप कहते हैं कि वह पढ़ा लिखा भी नहीं है।

सरदार लछमन सिंह गिल : मैं पूछता हूं कि क्या उर्दू पढ़ा लिखा होना ज़रूरी है या कि मैम्बर होना लाज़मी है ? (*Interruptions*) (repeated *Interruptions*)

चौधरी इंदर सिंह मलिक : क्या यह सही है कि...... (*Interruptions*)

मुख्य मन्त्री : जिस आदमी का आप ज़िक्र करते हो वह B.A.LL.B. है।

(*Interruptions*)

चौधरी इंदर सिंह मलिक : चूंकि वह चुनावों में हार गया है तो क्या यह उस की qualification बन गई है कि हारा हुआ कांग्रेसी है इस लिये उस को रखा जाए ?

(*Interruptions*)

(*Many hon. Members rose to ask Supplementaries*)

मुख्य मन्त्री : हारा हुआ भी रखा जा सकता है, जीता हुआ भी रखा जा सकता है। मुझे तो अफसोस है कि आप कहते हैं कि चूंकि हमारे खिलाफ है इस लिये उस को न रखा जाए ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਕੀ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚੋਂ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੀ qualification ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਆਬਾਦੀ ਨਾਲੋਂ ਥੋੜੀ ਹੈ, ਉਹ Primary fail ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਵੇਖੀ ਗਈ ਹੈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਨੋਟਿਸ ਦਿਉ ਤਾਂ ਪਤਾ ਕਰ ਕੇ ਦਸ ਦਿਆਂਗੇ ਪਰ ਇਹ criteria ਨਾ ਰਖੋ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਉਸ ਦੀ qualification ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਘਟ ਹੈ ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਠੀਕ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮਾਸਕੋ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਏ ਹੋ ।

कामरेड राम चन्द्र : क्या Chief Minister साहिब बताएंगे कि इन्होंने जिलावार किस हिसाब से H. S. R.s की appointments की हैं ? कई जिलों में पांच पांच लगा रखे हैं लेकिन हमारे कांगड़ा के district में एक ही रखा गया है।

मुख्य मन्त्री : हम ने पहले चन्द तहसीलें ली थीं यह देखने के लिये कि इस से आमदन बढ़ती है या नहीं और corruption कम होती है या नहीं । जब हम को यह useful साबित हुआ तो उस के बाद हम ने चन्द तहसीलें और ले लीं । अब जिस जगह पर काम ज्यादा है वहां के लोग अगर दरखास्त दें तो हम वहां पर भी लगा सकते हैं ।

चौधरी निहाल सिंह : क्या मंत्री महोदय बताएंगे कि जहां के लोग यह कहें कि हमारे हां H.S. Registrar न लगाया जाए वहां पर भी सरकार Hon. Sub-Ragistrar appoint करेगी ?

राजस्व मन्त्री : हां जी, अगर तहसीलदार के पास काम ज्यादा हो तो Government खुद भी वहां appointment कर सकती है ।

LAND GIVEN FOR RECLAMATION IN FEROZEPUR DISTRICT

***566. Sardar Kulbir Singh** : Will the Minister for Revenue be pleased to state the total area of banjar land distributed to persons belonging to the backward classes for reclamation during the last five years in district Ferozepore together with the amount of grant given to them for the purpose ?

Sardar Ajmer Singh : Total area of banjar land distributed to the persons belonging to Backward Classes i.e., Rai Sikhs for which they were also given reclamation grants in Ferozepore District is as under:—

Total area	*Total amount*
5,200 acres	5,20,000 rupees

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਇਸ ਤਕਸੀਮ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਔਰ grants ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਧਾਂਦਲੀ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਆਈਆਂ ਔਰ ਜੇ ਆਈਆਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਕੀ action ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਕੁਝ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਆਈਆਂ ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ enquiry ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ।

Shri Ram Partap Garg : May I know the agency through which the land was distributed to the persons belonging to the backward classes and what was the minimum area allotted to each person ?

Minister : The Deputy Commissioner and Tehsildars acting under him.

Shri Ram Partap Garg : May I know, if some non-officials were also associated with that agency and also what was the minimum area of land allotted per family ?

Minister : I think this does not arise out of the main question. But as far as I remember ten acres of land with a hut were given per man.

RANI TAL-JAWALA MUKHI ROAD

*288. **Comrade Ram Chandra** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether in the course of metalling Rani Tal-Jawalamukhi Road, in Kangra District any Bawali (water spring) and sarai on mile 5/6 were damaged and encroached upon ;

(b) whether the said bawali and sarai have since been repaired; if so, when ; if not, the reasons therefor ;

(c) whether Government intend paying any compensation for the said damage and encroachment ?

Chaudhri Tayyab Hussain Khan (Deputy Minister) : (a) No.

(b) & (c) Question does not arise.

कामरेड राम चन्द्र : स्पीकर साहिब मैं ने, जो सवाल किया था उस का सही जवाब नहीं दिया गया। इस सड़क पर बाकायदा एक "बावली" और एक सराय थी। इस बावली को गिराय गया और सराय को नुकसान पहुंचा। मुझे मालूम हुआ है......

ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਤਾਲਬ) : ਤੁਸਾਂ ਜੋ ਸਵਾਲ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬੌਲੀ ਜਾਂ ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ encroachment ਹੋਈ। (*Interruptions*) ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ acquire ਕੀਤੀ ਗਈ ਉਸ ਦੇ ਪੈਸੇ ਦਿਤੇ ਗਏ। Case court ਵਿਚ ਵੀ ਗਿਆ ਪਰ court ਨੇ ਸਾਡਾ ਫੈਸਲਾ ਬਹਾਲ ਰਖਿਆ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਕਿ whether any bawali and sarai were demaged or encroached upon, ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ।

Mr. Speaker : The Government should look to the spirit of the question and not take shelter under the technical meaning of the words. If that information had been given at the outset, the hon. Member putting the supplementary question would have been satisfied.

PAYAL-BHADEWAL ROAD

*326. **Sardar Bhag Singh** : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether any compensation has been paid for the land acquired from the refugees of Payal proper, tehsil Sirhind, for the Payal-Bhadewal Road in 1956; if not, the reasons for the delay and the time by which the same is likely to be paid ?

Chaudhri Tayyab Hussain Khan (Deputy Minister) : No, the compensation could not be paid earlier as the displaced persons are non-permanent allottees and will be paid after their cases regarding allotment on permanent basis are settled.

CONSTRUCTION OF ROADS IN TEHSIL KANDAGHAT

***519. Shri Gian Chand** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the names of the roads with the mileage thereof in Kandaghat tehsil which have been given to Himachal Pradesh Administration for construction ;

(b) the terms and conditons on which the said roads have been transferred to the said administration and the reasons for doing so ;

(c) whether it is a fact that the value of the property proposed to be acquired for the construction of the roads will be fixed by the Land Acquisition Officer on the advice of an overseer of the said Administration ; if so, the steps taken by Government to watch the interests of the owners of property on the Punjab side ;

(d) whether he is aware of the fact that the Ghasni acquired at Solan for a Government College has been paid for Rs. 1500 per bigha while the same kind of land in the Punjab area is being acquired at Rs. 20 per bigha ;

(e) whether he is further aware of the fact that a pucca house having five rooms in village Kothaon, Pragna Keotan, tehsil Kandaghat owned by one Shri Sant Ram has been valued at Rs 1,200 only ;

(f) if the answer to parts (d) and (e) above be in the affirmative, the steps Government intend to take to see that the interests of the owners of property in the territory of Punjab do not suffer ?

Chaudhri Tayyab Hussain Khan (Deputy Minister) The requisite information is indicated in the enclosed Statement which is laid on the Table of the House.

STATEMENT

		Miles
(a) (i) Simla -Mandi Road via Bilaspur (Section Jutog to Channa Ki Hatti)	..	4
(ii) Solan - Rajgarh Road (miles 2½ to 9½)	..	7
(iii) Kumar Hatti-Nahan Road	..	6
(iv) Solan-Sabathu Road	..	6

(b) These roads/links were transferred to the Himachal Pradesh Government for proper maintenance subject to the conditions that all judicial and police control over the roads in question will remain with the Punjab Government. Since these roads were surrounded by the Himachal Pradesh Area, it was considered necessary to transfer them to that Government in order to have a proper control and maintenance, etc. over them.

(c) No.

(d) The rate at which the Ghasni Land at Solan was acquired by the Himachal Pradesh Government is not known.

(e) Yes.

(f) The Land Acquisition Officer finally responsible for award is under the control of Punjab Government. He is expected to keep in view the interests of owners of property in Punjab State.

श्री ज्ञान चन्द : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि इस में से कुछ टुकड़ा रह भी गया है जो construct नहीं हुआ ?

सरदार निरंजन सिंह तालिब (राज्य मन्त्री) : अगर रह गया होगा तो नोटिस दे दें पता कर के बता दिया जाएगा ।

श्री ज्ञान चन्द : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि जब वह सड़कें पंजाब सरकार ने हिमाचल गवर्नमेंट को दीं तो पंजाब की बसों को वहां क्यों नहीं चलने दिया जाता ?

राज्य मन्त्री : Chief Minister साहिब हिमाचल के Lt. Governor साहिब से खतोकिताबत कर रहे हैं । उम्मीद है कि यह जल्दी ही फैसला हो जाएगा ।

Mr. Speaker : It is a suggestion for action. They have already taken up the matter with the Lt. Governor.

श्री ज्ञान चन्द : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि यह जो ज़मीन acquire की गई है उस की कीमत किस की advice पर मुकर्रर की जा रही है ?

राज्य मन्त्री : अब ज़मीन acquire करना बन्द हो गया है ।

श्री ज्ञान चन्द : क्या यह ठीक है कि जो ज़मीन पंजाब वालों की acquire की गई है उस की कीमत कम दी गई है और जो दूसरी State की जमीन थी उस का मुआवज़ा ज्यादा दिया गया है ?

राज्य मन्त्री : अब acquisition अफसर को हिदायत दे दी गई है कि रकम पूरी दो और आगे को ख्याल रखो ।

श्री ज्ञान चन्द : मैं पिछली बात कर रहा हूं ।

Mr. Speaker : Has the injustice already done been rectified ?

राज्य मन्त्री : हमारे नोटिस में जिस वक्त लाया गया हम ने उसी वक्त action ले लिया ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : क्या मैं पूछ सकता हूं कि जब आप अपनी किसी सड़क का हिस्सा किसी दूसरी State Government को देते हैं तो उस की सारी details ले कर के और सारी बात कर के देते हैं ?

मुख्य मंत्री : सारी बात करके ही देते हैं । उन को उस सड़क की ज़रूरत थी, हम ने उन को दे दी । हमारे पास अब यह reports आई हैं कि जो ज़मीन हमारी acquire की जाती है उस की कीमत बिल्कुल मामूली दी जाती है और जो alignment किसानों के लिए नुकसान वाली नहीं होती वह छोड़ दी जाती है । लेकिन जो दूसरी State की ज़मीन आती है उस का ज्यादा मुआवज़ा दिया जाता है । इस के मुताल्लिक सारी बात हो रही है ।

SUNAM-BHIKHI-KOT SHAMIR ROAD

*32. **Comrade Jangir Singh Joga** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the total area of the land acquired so far from the Panchayat of village Thuthianwali, tehsil Mansa, district Bhatinda, for the construction of Sunam-Bhikhi Kot Shamir Road and the date when it was acquired ;

(b) the total amount of compensation assessed and paid, separately, for the said land ?

Chaudhri Tayyab Hussain Khan (Deputy Minister) (a) 5.26 acres of land were acquired in 1954.

(b) Rs 4,274.00. Payment of compensation will be made shortly.

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਹੁਣ ਤਕ ਵੀ payment ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ?

ਸਰਦਾਰ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਤਾਲਿਬ (ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ) : ਇਹ ਪੈਪਸੂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਣੀ treasury ਵਿਚ ਪੈਸੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਪੈਸੇ withdraw ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਹਨ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਇਤਲਾਹ personal ਤੌਰ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ?

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਇਸ ਵਕਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ personally ਇਤਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਦਿਉ । ਵੈਸੇ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪੈਸੇ withdraw ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਸੀ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ ? (ਵਿਘਨ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸ ਵੇਰੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਰੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ।

(Interruption by Shri Mangal Sein)

Mr. Speaker : In this case the hon. Minister wanted to be very definite. I am sorry to say that every word that the hon. Member utters carries a sting with it.

CORRESPONDENCE REGARDING ROUTE PERMIT ISSUE BY REGIONAL TRANSPORT AUTHORITY, AMBALA

*304. **Comrade Ram Piara** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether any correspondence in respect of route permit No. 112/59 issued by the Regional Transport Authority, Ambala, has taken place between the owner of the permit, the Secretary, Regional Transport Authority, Ambala and the Provincial Transport Controller, Chandigarh, on the one hand and between the Secretary, Regional Transport Authority, Ambala, the Provincial Transport Controller, Chandigarh and a Legislator of Karnal District on the other ; if so, copies of the said correspondence be placed on the Table of the House;

(b) whether any enquiry in respect of the said route permit has been held; if so, by whom and with what result ;

(c) whether the said permit is in the possession of the permit holder; if not, the reasons therefor ?

Sardar Harcharan Singh Brar (Deputy Minister) : (a) Yes. Copies of the correspondence are placed on the Table.

(b) Yes. An enquiry was held by Deputy Transport Controller (T) and it was established that permit No. 112/59 was collected by somebody else in the name of Shri Sardari Lal, son of Shri Rulia Ram, Inside Subhash Gate, House No. 137, mohalla Muglan, Karnal. It has been decided to impound the route permit.

(c) No. It was , as now established , collected by some body other than the allottee.

Copy of letter No. 10173*/T, dated the* 1*st November,* 1960*, from the Secretary, Regional Transport Authority, Ambala, to Shri Sardari Lal, son of Shri Rallia Ram, Inside Subhash Gate, E-*137*, Mohalla Muglan, Karnal.*

Memorandum.

According to the record maintained in this office, it has been noticed that your public carrier permit No. 112/59, covered by Vehicle No. PNR-2105 remained on two permits, i.e., on permit No. 112/59 and 200/59 from 19th December, 1959 to 21st January, 1960, for 34 days. This is most irregular. You are required to show cause upon as to why departmental action should not be taken against you. Your detailed explanation should reach this office within a week of the issue of this notice.

Copy of letter No. 11185*/T, dated the* 3*rd December,* 1960*, from the Secretary, Regional Transport Authority, Ambala, to Shri Sardari Lal, son of Shri Rallia Ram, Inside Subhash Gate, E-*137*, Mohalla Mughlan, Karnal.*

Subject.—Having one vehicle on two permits.

Please refer to this office memorandum No. 10173/T, dated the 1st November, 1960, on the subject cited above and send your explanation immediately.

Copy of letter No. 11929*/T, dated the* 20*th December,* 1960*, from the Secretary, Regional Transport Authority, Ambala, to Shri Sardari Lal, son of Shri Rallia Ram, Inside Subash Gate, E-*137*, Mohalla Mughlan, Karnal.*

Subject.—Vehicle No. PNR-2105 remained covered by two permit No. 112/59 and 200/50

Continuation this office Memo. No. 11185, dated the 3rd December, 1960.

The case cited above as subject will be placed before the Regional Transport Authority, Ambala, at its meeting to be held on 23rd December, 1960, at 10 a. m. in the office of the Commissioner, Ambala Division, at Ambala Cantt. Please represent your case before the Authority.

Copy of Memo. No. 24*/T, dated the* 2*nd January,* 1961*, from the Secretary, Regional Transport Authority, Ambala, to Shri Sardari Lal, son of Shri Rallia Ram, Inside Subash Gate, E-*137*, Mohalla Mughlan, Karnal.*

It has been represented on your behalf by Shri Ram Piara, M.L.A., that you have neither received the permit nor have any knowledge about it. The permit application signed by you as also the affidavit are on record in this office, which can be verified on any working day in this office and the matter pursued.

Copy of Memo. No. 2426*/T, dated the* 10*th March,* 1961*, from the Secretary, Regional Transport Authority, Ambala, to Shri Sardari Lal, son of Shri Rallia Ram, Inside Subash Gate, House No. E-*137*, Mohalla Mughlan, Karnal.*

Reference your application dated nil.

[Deputy Minister]

The permit has already been collected and if any one has defrauded you, you may please lodge a complaint to the police or take other legal proceedings.

Copy of letter dated nil, from Shri Sardari Lal, son of Shri Rallia Ram, Inside Subash Gate, House No. 137, *mohalla Mughlan, Karnal, to the Secretary, Regional Transport Authority, Ambala.*

I was in receipt of your Memo. No. 24-T, dated the 2nd January, 1961, and after that I had been to your office. After looking into the different papers I had mentioned that some of the signatures were signed by someone else on my behalf. So I am to say that I have neither received the permit in question nor I was in knowledge prior to your letter No. 10173-T, dated the 1st November, 1960, It is, therefore, requested that my permit may please be sent to me so that I may ply a vehicle for myself. I would request you to kindly inform the police for the registration of a case against the person, who has defrauded the Regional Transport Authority on my behalf for which I shall be thankful.

Hoping to hear soon about the action you propose to take.

Thanking you.

Copy to Provincial Transport Controller, for necessary action.

(Sd.) SARDARI LAL.

Copy of letter No. nil, dated nil, from Shri Sardari Lal, son of Shri Rallia Ram, House No. 137, *Inside Subash Gate, mohalla Mughlan, Karnal, to the Secretary, Regional Transport Authority, Ambala.*

I am in receipt of your Memo. No. 2426/T, dated the 10th March, 1961, in respect of permit No. 112/59 for which I am thankful. I have noted the contents and am to request you to intimate me the date on which I should appear before you for collecting my permit No. 112/59. Hoping you shall be good enough to inform me at your earliest convenience.

Thanking you.

Copy of letter No. 3101/*T, dated the* 29*th March*, 1961, *from the Secretary, Regional Transport Authority, Ambala, to Shri Sardari Lal, son of Shri Rallia Ram, House No. E*-137, *Inside Subash Gate, mohalla Mughlan, Karnal.*

Subject.—Permit No. 112/59.

Reference your application, dated nil.

You may please proceed as advised in this office Memo. No. 2426/T, dated the 10th March, 1961.

Copy of letter No. 3739/*T, dated the* 25*th April*, 1961, *from the Secretary, Regional Transport Authority, Ambala, to the State Transport Commissioner, Punjab, Chandigarh.*

Shri Sardari Lal, son of Rallia Ram, resident of Inside Subash Gate, Karnal, was sanctioned a regular public carrier's permit for Punjab Plains,—*vide* Serial No. 20 of the list received with your endorsement No. PC-CH/Regular/7154-56/T, dated the 13th June, 1959, addressed to him was produced along with an application on the prescribed form duly signed and an affidavit duly attested by a Magistrate, 1st Class. The permit fee of Rs 130 was also credited into the Treasury. A regular public carrier's permit No. 112/59 was issued. Later on, it was represented on behalf of Shri Sardari Lal, that he had neither received the permit nor has any knowledge about it. On being called to office and after looking at the various papers, he gave in writing that some of the signatures were by someone else. He requested for the issue of the permit to him on which he was informed that the same had already been collected by or on his behalf by the person who produced the sanctioning letter, application and the affidavit only signed by him and attested by a Magistrate, 1st Class. He was further advised to lodge a complaint to Police or take other legal proceedings against the persons, who had impersonated or defraunded him.

2. Evidently the permit has been obtained by fraud or mis-representation. Under section 60 of Motor Vehicles Act, the Transport Authority which granted the permit may cancel the same if the holder has obtained it by fraud or mis-representation. The desirability of taking such action in the circumstances explained above may kindly be considered.

Registered A.D.

OFFICE OF THE PROVINCIAL TRANSPORT CONTROLLER, PUNJAB

To

(i) Shri Sardari Lal, son of Shri Rallia Ram, c/o Shri Ram Piara (Com.), M.L.A. Model Town, Karnal.

(ii) Shri Vasheshar Nath, ex-Secretary, Congress Legislative Party, c/o Urban Congress Mandal, Karnal.

No. 18474-75/T, dated Chandigarh, the 14th September, 1961.

Subject.—Complaint against Regional Transport Authority's Office, Ambala.

Memorandum.

You are requested to please see the undersigned in the office of the Secretary, Regional Transport Authority, Ambala, on the 22nd September, 1961, at 3.00 p. m. Sharp, in connection with the dispute regarding public carrier permit in respect of vehicle No. PNR-2105 issued by the Regional Transport Authority, Ambala.

(Sd.) GURJIT SINGH DHILLON,

Deputy Transport Controller (T), Punjab.

Registered. A. D.

Endorsement No. 18476/T, dated Chandigarh, the 14th September, 1961

A COPY is forwarded to Shri Ram Piara (Com.), M. L. A., Model Town, Karnal, in continuation of this office memo. No. 17077/T, dated the 26th August, 1961.

2. He may please arrange presence of Sarvshri Sardari Lal and Vasheshar Nath on the 22nd September, 1961, at 3.00 p. m. in the office of the Secretary, Regional Transsport Authority, Ambala, where the undersigned would be available for enquiry regarding public carrier permit covered with vehicle No. PNR-2105.

(Sd.) GURJIT SINGH DHILLON,

Deputy Transport Controller (T), Punjab.

Copy of D. O. letter No. 18473/*T, dated the* 14*th September*, 1961, *from Major GurJit Singh, Deputy Transport Controller, (T), Punjab, to Shri Saran Singh, M. A., Secretary, Regional Transport Authority, Ambala.*

Subject.—Conplaint against Regional Transport Authority's Office.

As mutually agreed, I have summoned Sarvshri Sardari Lal and Vasheshar Nath of Karnal to appear before me in your office at Ambala on the 22nd September, 1961, at 3.00 p. m. in connection with the dispute regarding public carrier permit covered by vehicle No. PNR-2105 issued by your office. You are requested to please keep the relevant record ready for my reference.

Copy of memo No. 22998/*T, dated the* 15*th November*, 1961, *from Provincial Transport Controller, Punjab, to the Secretary Regional Transport Authority, Ambala.*

Subject.—Complaint against permit No. 112/59 and 200/59-Vehicle No. PNR-2105.

As you are aware an enquiry is in progress in respect of Permit No. 112/59 (Vehicle No. PNR-2105) belonging to Shri Sardari Lal, son of Shri Rallia Ram, House No. 137, Mughlan Mohalla, Karnal. In order to complete the case it is requested that the permit in question may, please, be impounded and a probe regarding the actual owner of the permit/vehicle in whose possession the permit and vehicle are, may, be initiated and finalized at an early date. A report may, please, be sent to me by name within 10 days.

[Deputy Minister]

OFFICE OF THE REGIONAL TRANSPORT AUTHORITY, AMBALA

(1) Officer Incharge, Checking Post, Pipli.

(2) Traffic Checking Post, Hansi.

(3) Motor Mobile Patrol Inspector, Rohtak.

(4) Motor Mobile Patrol Sub-Inspector, Karnal.

No. 9354-57/T, dated Ambala Cantt., the 17th/18th November, 1961.

Memorandum.

Permit No. 112/59 in respect of vehicle No. PNR-2105 in the name of Shri Sardari Lal, son of Shri Rallia Ram, House No. 137, mohalla Mughlian, Karnal may please be impounded and sent to this office. The particulars of the actual owner of the permit/vehicle in whose possession the permit and the vehicle are found may also please be communicated.

2. This may please be treated as *most urgent* and reply sent within a week.

(Sd.) . . .

Secretary,
Regional Transport Authority, Ambala.

No. 9358/T, dated Ambala Cantt., the 17th/18th November, 1961

A COPY is forwarded, for information, to the Provincial Transport Controller, Punjab, Chandigarh, with reference to his memo No. 22998/T, dated the 14th November, 1961.

(Sd.) . . .

Secretary,
Regional Transport Authority, Ambala.

No. 9359/T, dated Ambala Cantt., the 17th/18th November, 1961

A COPY is forwarded to Shri Sardari Lal, son of Shri Rallia Ram, House No. 137, Mohalla Mughlan, Karnal, for information and necessary action.

(Sd.) . . .

Secertary,

Regional Transport Authority, Ambala.

Copy of Memo. No. 25846/*T, dated the* 20*th December*, 1961, *from the Provincial Transport Controller, Punjab, to the Secretary Regional Transport, Authority, Ambala*

Subject.—Complaint against permit No. 112/59 and 200/59 Vehicle No. PNR 2105.

Please refer to this letter No. 22998/T, dated the 15th November, 1961, on the subject noted above.

2. The progress of the case may please be reported at an early date.

OFFICE OF THE REGIONAL TRANSPORT AUTHORITY, AMBALA

To

(1) The Incharge, Pipli Barrier, Pipli.

(2) The Incharge, Hansi Barrier, Hansi.

(3) The Motor Mobile Patrol Inspector, Rohtak.

(4) The Motor Mobile Patrol Sub-Inspector, Karnal.

No. 11495-98/TCIV, dated the 29th December, 1961

Subject.—Complaint against permit No. 112/59 and 200/59 Vehicle No. PNR-2105.

Please refer to this office memo No. 9354-57/T, dated the 17th November, 1961 on the subject cited above and intimate action taken in this respect immediately as the same is urgently required to be reported to Provincial Transport Controller, Punjab, Chandigarh.

(Sd.) . . .
Secretary
Regional Transport Authority, Ambala

No. 11499/T, dated the 29th December, 1961

A COPY is forwarded to the Provincial Transport Controller, Punjab, Chandigarh for information, with reference to his memo No. 25846/T, dated the 20th December, 1961.

(Sd.) . . .
Secretary,
Regional Transport Authority, Ambala.

No. 11500/T, dated the 29th December, 1961

A COPY is forwarded to Shri Sardari Lal, son of Shri Rallia Ram, House No. 137, mohalla Mughlian, Karnal, for information and necessary action.

(Sd.) . . .
Secretary,
Regional Transport Authority, Ambala.

Copy of D. O. No. 1640/*T, dated Chandigarh, the* 16*th January,* 1962,*from Major Gurjit Singh Dhillon, Deputy Transport Controller* (*T*), *Punjab, to S. Saran Singh, M.A., Secretary, Regional Transport Authority, Ambala.*

MY DEAR,

Please refer to this office Memorandum No. 22998/T, dated the 15th November 1961, and a subsequent reminder No. 25846/T, dated the 20th December, 1961 regarding the complaint against Permit No. 112/59 and 200/59 Vehicle No. PNR-2105, owned by Shri Sardari Lal, son of Shri Rallia Ram, House No. 137, Mughlan Mohalla, Karnal.

The result of the probe may, please, be communicated by return post.

Copy of D. O. No. 562/*T, dated the* 17*th January,* 1962,*from Shri Saran Singh, Office of the Regional Transport Authority, Ambala, to Major GurJit Singh Dhillon, Deputy Transport Controller* (*T*), *Punjab, Chandigarh.*

Kindly refer to your D. O. letter No. 1640/T, dated the 16th January, 1962, regarding complaint against permit No. 112/59.

2. In this connection, attention is invited to this office endorsement No. 9358/T, dated the 18th November, 1961, and 11499/T, dated the 29th December, 1961. The Officer Incharge, Checking Post, Hansi and Pipli, M. M. P. I., Rohtak and M.M. P.S.I., Karnal, have been directed to impound the permit and also report the particulars of the actual owner of the permit/vehicle in whose possession the permit and the vehicle are found but nothing has been heard from any of them so far. They have been reminded against.

[Deputy Minister]

Copy of letter No. 3321/T, dated Ambala Cantt. the 9th April, 1962, from the Regional Transport Authority, Ambala, to the Assistant Inspector-General of Police (T), Punjab, Patiala and copy to the Provincial Transport Controller, Punjab, Chandigarh.

Memorandum.

It had been decided by the Provincial Transport Controller as a result of an enquiry held by Deputy Transport Controller (Technical) that permit No. 112/59 in respect of Vehicle No. PNK-1820 belonging to Shri Sardari Lal, son of Shri Rallia Ram, House No. 137, Mughlain Mohla, Karnal, should be impounded and the particulars of the actual owner of the permit/vehicle in whose possession the permit and the vehicle be communicated. Accordingly instructions were issued to the Officer Incharge Checking Post, Pipli Traffic Checking Post, Hansi, M. M. P. I., Rohtak and M.M.P.S.I., Karnal,—*vide* this office memo No. 9354-57/T, dated the 17th/18th November, 1961. They were reminded,—*vide* memo No. 11995-98/TCIV, dated the 29th December, 1961. Again another reminder was issued but nothing has been heard from any of them nor has the permit been received. As the matter is very urgent it is requested that they may be directed to take immediate action as desired by Provincial Transport Controller, Punjab. It would be advisible if circular instructions are issued to all members of the operational staff to impound the document as the vehicle being permitted to operate throughout the Punjab may be found plying anywhere.

Copy of letter, dated 23rd December, 1960, from Com. Ram Piara, M.L.A., Model Town, Karnal, to the Secretary, R. T. A., Ambala.

Shri Sardari Lal, son of Shri Rallia Ram Inside Subash Gate, Karnal, has been served with notices and has been summoned to appear on 23rd December, 1960,—*vide* your letter No. 11929, dated 20th December, 1960, to show cause why vehicle No. PNR-2105 remained covered by two permits No. 112/59 and 200/59 but he says that he had applied for the permit originally, he came to know that permit was sanctioned in his name but no intimation has been received by him. As he is an old man and also illiterate he could not bother to go. He says that he has neither received the permit nor any such intimation has been received by him. It seems that some mischief has been played with him that is permit was sanctioned in his name but some one else availed the benefit having taken the same in his name. He does not remember that he ever signed for getting the route permit but just possible that some-one of his trust might have played a mischievous part in his name. It is, therefore, concluded that he has no hand in using one vehicle on two permits but he is in loss becuase of being availed his permit by someone else. It is, therefore, requested that any suitable action may be taken against any one who had made a fraud with him and the transport athorities and not against him but the permit may be given to him so that he may avail in future. I shall request you to advise the person who availed his permit to compensate him. For further he intends to ply a truck so that he may carry his livelihood for his oldage. Hoping that this clear the position and he shall get the permit and oblige.

Thanking you.

Copy of letter, dated 31st March, 1961, from Com. Ram Piara, M.L.A., Karnal, to Secretary, Regional Transort Authority, Ambala.

Shri Sardari Lal, son of Shri Rallia Ram of Karnal is in receipt of your letter No. 3101/T, dated 29th March, 1961, in respect of permit No. 112/59.

I have gone through both the two letters from your office under No. 2426/T, dated 10th March, 1961, and 3101/T, dated 29th instant and fell very much surprised because so far the proceedings further in the matter with the police or with some other department is one thing and collecting the permit is another thing. Why both the issues are being mixed and so I feel that the reply given by your office in this letter is every given which cannot be appreciated. I am confident that you shall not mind the frankness.

Permit was sanctioned in the name of Shri Sardari Lal. The same was delivered to someone, I do not know why. Anyhow the same has been collected by you for which besides Shri Sardari Lal, I am also thankful to you. I feel that it is your duty to deliver the same to Shri Sardari Lal as he is the owner and hope that either you shall be sending the same under registered A. D. or shall advise him with an intimation to me so that he may appear before you and collect the same. Hoping you shall do the need ful at an early date and reply.

Copy of memo. No. 3242/*T, dated* 4*th April,* 1961, *from Secretary, R. T. A., Ambala to Coml. Ram Piara, M.L.A., Model— Town Karnal.*

Please refer to your letter, dated 31st March, 1961.

2. There appears to be some mis-understanding. The permit had already been collected byor on behalf of Shri Sardari Lal who produced the sanctioning letter, application and the affidavit duly signed by Shri Sardari Lal and attested by a Magistrate, First Class. The permit has not been surrendered or deposited in this office after it had been collected. Shri Sardari Lal may be advised to proceed as suggested in this office memo No. 2426/T, dated 10th March, 1961, or take such other action as he considers necessary against the persons who has impresonated or defrauded him.

Copy of letter No. nil, dated 13*th August,* 1961, *from Shri Ram Piara* (*Com*), *M.L.A., to Shri P. N. Sahney, P.T.C., Chandigarh.*

I am to bring to your notice serious irregularity committed in the office of R.T.A., Ambala. Once Shri Sardari Lal, son of Shri Rallia Ram, of Karnal was granted a public carrier permit during the period from September, 1958 to November, 1959, as stated by the Transport Minister in response to my Assembly Question No. 4564. The name of Shri Sardari Lal falls on serial No. 21, 1st page, Karnal District. His application was sent by Shri Vasheshar Nath previously Office Secretary in our Congress L. Party.

His affidavit was also sent to the R.T.A., Ambala, but unfortunately. Shri Sardari Lal did not receive any permit as he was not in the view of the grant of the permit. He asked several times from Shri Vasheshar Nath but he was informed that the list had not been published so far. Suddently Shri Sardari Lal received a letter No. 10173/T, dated 1st November, 1960, and then a reminder No. 11185/T, dated 3rd December, 1960, and again an other letter 11929, dated 20th December, 1960, with the subject that vehicle No. PNR-2105 remained covered by two permits No. 112/59 and 200/59. Shri Sardari Lal was surprised to note the contents. He approached me and then I wrote a letter to the Secretary, R.T.A., Ambala, which was acknowledged by a letter No. 24/T, dated 2nd January, 1961. Then after few days I along with Shri Sardari Lal went to the office and saw the file. Except applications and an affidavit the rest of the papers were signed by someone else that signatures were forged. A request was made to the Secretary that he should collect the permit from the holder and deliver the same to Shri Sardari Lal the real owner but this request brought no fruit. Again a request by Shri Sardari Lal was submitted in writing and his reply was received,—*vide* letter No. 2426/T, dated 10th March, 1961, with subject permit No. 112/59, there "The permit has already been collected and if any one has defrauded you, you may please complaint to the Police or take other legal proceedings.

On the receipt of this letter Shri Sardari Lal submitted that as the permit in question has been collected the same may please be sent to him but this request too met the same fate and ,—*vide* letter No. 3101, dated 29th March, 1961, Shri Sardari Lal was informed that "You may please proceed as advised in this office memo No. 2426/T, dated the 10th March, 1961. When I read that letter I was very much surprised to note the contents because legal reminders for the forgery or fraud was our issue as the permit to be handed over to the real owner was another issue I write a lengthy letter to Secretary which was replied by the Secretary,—*vide* his letter No. 3242/T, dated 4th April, 1961, the contents of which are enclosed in a separate copy.

This is realy sad on the part of R. T. A., Ambala, when the R.T.A. called two persons, owners of the truck, actions could be taken and I presume that must have been taken. But at the same time, the Secretary does not seem to be willing to handover the permit to Shri Sardari Lal.

I agree that Shri Sardari Lal had some faith in Shri Vasheshar Nath and the faith was explained by him. But nothing is secret from the Secretary. Moreover it is the duty of the R.T.A. to do justice to the real owner particularly when he has been personally approached and explained every thing. Besides this I also write to him why he has allowed the person who is using the permit when in writing every thing has been submitted to him. This is unfair on the part of Secretary.

Now I am approaching you for the justice to be delivered to Shri Sardari Lal. This is the duty of the R.T.A. to lodge a complaint with the Police becuase some one in the name of Shri Sardari Lal defrauded in the R.T.A. The culprit or the thief is that from whom the stolen property is recovered. R.T.A. is fully in the know of the person who is in possession of the permit. Hence I deem it to demand from you that the permit may please be handed over to the real owner Shri Sardari Lal and the person from whom this permit is recovered be dealt with law. The whole of the fraud shall come to light when the same holder of the permit is prosecuted. Hoping to be favoured at an early date. Excuse for the trouble as the letter is too lengthy.

[Deputy Minister]

Copy of letter No. 17077/*T, dated* 26*th August,* 1961, *from P. T. C., Punjab, Chandigarh, to Shri Ram Piara (Com), M.L.A., Model Town, Karnal.*

Complaint against R. T. Ambala's Office.—Your letter, dated the 13th August, 1961, is hereby acknowledged.

Departmental action is being taken. As soon as it is finalised, it will be intimated to you.

Copy of letter dated 4*th October,* 1961,—*from Shri Ram Piara, M.L.A, of Karnal to Shri Gurjeet Singh Dhillon, Deputy Transport Controller, Punjab, Chandigarh.*

I have been approached by Shri Sardari Lal who was called by you on 22nd September in Ambala in connection with the enquiry,—*vide* your letter No. 18474-75, dated the 14th and been apprised with the enquiry conducted by you. I am thankful to you for the same as Shri Sardari Lal is grateful to you for the nice attitude and independent view you were good enough to take. He says that he was advised by you that he should arrange for his public carrier and shall be granted a permit. It is good and for that we have to thank you.

But at the same time I am to request you that as a request he may please be ordered so that he may manage for the same. In the absence of any letter he feels afraid and is in a zig zag and so I am to request you to kindly intimate him accordingly. Secondly I am also to request that a Department hesitate to take route permit back from the party which is plying the same. The transporter now in car not claim the ownership what maximum can be said that no criminal proceeding he started but the recovery of the permit is not a difficult job.

Hope you should do the same and if the same is done then the old permit can be sent to Shri Sardari Lal for which I shall feel very much obliged.

Hoping to be favoured with a reply.

Thanking you.

Copy of D.O. letter No. Nil, dated 30*th October,* 1961, *from Shri Ram Piara, M.L.A., Karnal. to Shri Gurjit Singh Dhillon, Deputy Transport Controller, Chandigarh.*

I am sorry that a request, dated the 5th October, received in your office on 6th October, 1961, has not been acknowledged for the reasons better known to you. You had conducted the enquiries and you were good enough to advise Shri Sardari Lal of Karnal that a new permit shall be granted to him and he should arrange for the truck. He has managed for the Truck and so I had written to you a letter which has been recieved in your office on 6th October, 1961, by Shri Suraj Parkash for Deputy Transport Controller, Chandigarh. Unless Shri Sardari Lal is officially informed how can he be sure? More over I think that the Department is competent to collect the old permit which is with some one other and it has been fully substantiated proved. I failed to understand and the reasons why the same permit is not being collected and why that man is allowed to keep the stolen property with him when every thing has come to the notice of the Department. The Department has advised him same and not Shri Sardari Lal. The Department has been cheated and Department favour it fully . Such a long silence is not appreciated. Will you please be so good enough to do the needful so that Shri Sardari Lal, son of Shri Rallia Ram of Karnal may ply this Truck which in fact is ready. Hoping to hear soon and oblige. This may please be treated as most urgent.

Thanking you.

कामरेड राम प्यारा : वज़ीर साहिब ने कहा है कि सरदारी लाल की बजाए किसी और आदमी ने permit avail कर लिया था । मैं पूछना चाहता हूं कि सरदारी लाल अब महकमा के पीछे भागा २ फिरता है, उसे permit क्यों नहीं दिया जाता ?

राज्य मंत्री (सरदार निरंजन सिंह तालिब) : जो permit उस के लिये जारी किया गया था वह दूसरे ने collect कर लिया । Enquiry कर रहे

हैं। Barriers को इत्तलाह करदी गई है। अगर वह पकड़ा गया तो decision है कि उसे permit मिल जायगा लेकिन अगर कुछ अर्सा और वह न पकड़ा गया तो भी और permit उस को देने के बारे में ने कहा है।

Mr. Speaker : The hon. Minister has given an assurance in a sporting manner.

Comrade Ram Piara : It is so nice of him, Sir.................

जो statement दी है उस के सफ़ा चार पर लिखा है :

"Reference your application, dated nil. The permit has already been collected...."

तो वह collect कर लिया गया है। उस के मुताल्लिक party इत्तलाह देती है। मैं पूछना चाहता हूं कि इत्तलाह के बाद collect हुआ या अभी तक collect नहीं हुआ ?

राज्य मंत्री : मैं कह नहीं सकता कि collect हुआ या नहीं। मैं ने हिदायत दी है कि उस को fresh permit दे दिया जाए।

Mr. Speaker : But the hon. Member has just read out from the reply given by your Department that the permit has already been collected.

राज्य मन्त्री : जवाब में यह नहीं कहा कि collect कर लिया है। यह मुझे मेरे दफतर में मिल लें मैं सारी बात इन्हें समझा दूंगा।

कामरेड राम प्यारा : मैं इन से पूछता हूं कि आप ने Officers को कितने इख्तियार दे रखे हैं। Transport Controller के दफतर से यह खत आया है। इस के सफा 7 पर यह लिखा है :

"Office of the Provincial Transport Controller, Punjab.

To

(i) Shri Sardari Lal, son of Shri Rallia Ram, c/o Shri Ram Piara (Com.), M.L.A. Model Town, Karnal.

(ii) Shri Vasheshar Nath,
Ex-Secretary, Congress Legisltive Party,
C/o Urban Congress Mandal, Karnal.

x x x x x
x x x x x

He may please arrange presence of Sarvshri Sardari Lal and Vasheshar Nath on the 22nd September, 1961 at 3.00 p. m......."

I object to the word 'arrange'. I seek your protection, Sir. I think that I have been insulted by this language.

तो मैं पूछना चाहता हूं कि क्या रकार ने officers को ऐसे अख्तियार दिये हुए हैं कि अगर कोई Legislator कोई शिकायत करे तो उसे summon किया जाए और एक चपड़ासी के तौर पर उसे कहा जाए कि फलां आदमी को पेश करो ?

राज्य मन्त्री : ऐसे कोई इख्तियार नहीं दिये हुए ।

कामरेड राम प्यारा : जिस विश्वनाथ बारे में इन्होंने बताया है कि उस ने सरदारी लाल का permit ले लिया है उसे कह रहे हैं बुला कर लाओ....

श्री अध्यक्ष : उन्होंने कह दिया है कि यह जरूरी नहीं है। (He has stated that it is not necessary.) उस के खिलाफ शिकायत भी है। ऐसा कहा जाए तो it is an insult to the House also.

यह Secretary को बुला कर आप की पूरी तसल्ली करवा देंगे । (The hon Minister will call the Secretary concerned and satisfy the hon. Member.)

कामरेड राम प्यारा : यह correspondence का सवाल है । मैंने department को लिखा । यह मेरे मुताल्लिक है । जिस के खिलाफ मेरी शिकायत है कहा जाता है कि उसे लाओ । मैं कहां से लाऊं ।

श्री अध्यक्ष : एक सवाल के बारे में एक permit के बारे में इतना time लग गया । (So much time of the House has been taken on one question in which the issue of one permit was involved.)

कामरेड राम प्यारा : जनाब, correspondence को देखें । यह डेढ़ साल से चल रही है। इस मामले में दफतर फेल हुआ है। दो साल हो गए हैं । उन्होंने सारे departments को लिखा है। इस में गवर्नमेंट के departments fail होते हैं । Some action should be taken against the Officer. I would say that it is an insult of the whole House.

कामरेड राम चन्द्र : Question of privilege. अगर एक M.L.A. काम के बारे में कोई शिकायत करते हैं तो उस की तहकीकात होनी चाहिए और Chief Minister साहिब को assure कराना चाहिए ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : इस सिलसिले में भी उन्होंने कामरेड साहिब की तसल्ली करवा दी है।

UNSTARRED QUESTION AND ANSWER

WHEAT DISTRIBUTED AS FLOOD RELIEF IN VILLAGE MARGINDPURA, TEHSIL PATTI

146. Sardar Kulbir Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) whether any wheat was distributed in village Margindpura, tehsil Patti, district Amritsar, during 1961 as a relief to the flood-affected inhabitants of the village ; if so, when ;

(b) the list of persons with the names of their father to whom the wheat referred to in part (a) above was given and the quantity given in each case ;

(c) the market price of the total wheat distributed in the said village ?

Sardar Ajmer Singh : (a) Yes. The wheat was distributed in the said village in the month of October, 1961.

(b) A list of persons with the names of their father to whom the wheat referred to in part (a) above was given and the quantity given in each case, separately for food and seed, is enclosed :—

(c) The market price of total wheat distributed in village Margindpura is as below :—

		Rs
(i) For Food	..	31,178
(ii) For Seed	..	13,139
Total	..	34,317

STATEMENT

LIST OF PERSONS WITH THE NAMES OF THEIR FATHERS TO WHOM WHEAT WAS DISTRIBUTED IN VILLAGE MARGINDPURA, TEHSIL PATTI, DISTRICT AMRITSAR, DURING 1961, AS RELIEF TO THE FLOOD-AFFECTED INHABITANTS OF THE VILLAGE

FOR FOOD

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given Mds.	Sr.	Ch.
1	Shri Dalip Singh	Shri Bhan Singh	9	0	0
2	Shri Sunder Singh	Shri Bhoop Singh	4	0	0
3	Shri Gurbachan Singh	Shri Bhan Singh	4	0	0
4	Shri Jagat Singh	Shri Shabeg Singh	5	0	0
5	Shri Jagir Singh	Shri Bhan Singh	13	0	0
6	Shri Gurbux Singh				
7	Shri Fauja Singh	Shri Gurbachan Singh	1	0	0
8	Shri Meja Singh	Shri Gurbachan Singh	7	0	0
9	Shri Kundan Singh	Shri Bachan Singh	9	0	0
10	Shri Ghulla Singh	Shri Bachan Singh	1	0	0
11	Shri Arjan Singh	Shri Meja Singh	12	0	0
	Shri Ajit Singh				
12	Shri Dalip Singh	Shri Washawa Singh	4	0	0
13	Shri Jind Singh	Shri Hakim Singh	1	0	0

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given Mds. Sr. Ch.
14	Shri Darshan Singh Shri Dara Singh	Shri Puran Singh	6 0 0
15	Shri Jind Singh	Shri Bahal Singh	9 0 0
16	Shri Harnam Singh	Shri Bahal Singh	5 0 0
17	Shri Gurbachan Singh	Shri Bahal Singh	3 0 0
18	Shri Hazara Singh	Shri Buta Singh	6 0 0
19	Shri Sudha Singh	Shri Wadhawa Singh	3 0 0
20	Shri Karnail Singh Shri Major Singh	Shri Sadh[illegible] Singh	7 0 0
21	Shri Suba Singh	Shri Wa sawa Singh	3 0 0
22	Shri Ujagar Singh	Shri Gujjar Singh	12 0 0
23	Shri Bahal Singh Shri Sulakhan Singh	Shri Mula Singh	12 0 0
24	Shri Ram Kishan	Shri Bhagat Ram	7 0 0
25	Shri Atma Singh	Shri Labh Singh	3 0 0
26	Shri Surat Singh	Shri Atma Singh	7 0 0
27	Shri Hari Singh Shri Natha Singh	Shri Joginder Singh	5 0 0
28	Shri Sucha Singh Shri Puran Singh	Shri Pritam Singh	10 0 0
29	Shri Asa Singh	Shri Jaga Singh	6 0 0
30	Shri Ram Singh	Shri Jowand Singh	8 0 0
31	Shri Inder Singh	Shri Jaga Singh	8 0 0
32	Shri Sohan Singh	Shri Gug[illegible] Singh	6 0 0
33	Shri Sadhu Singh Shri Fauja Singh	Shri Kishan Singh	17 0 0
34	Shri Mukhtar Singh	Shri Sadha Singh	5 0 0
35	Shri Banta Singh	Shri Jhanda Singh	4 0 0
36	Shri Sardul Singh	Shri Fauja Singh	9 0 0
37	Shri Puran Singh	Shri Panju	11 0 0

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given
			Mds. Sr. Ch.
38	Shri Gura Singh	.. Shri Labh Singh	.. 9 0 0
39	Shri Sajjan Singh	.. Shri Hira Singh	.. 12 0 0
40	Shri Karam Singh Shri Sama Singh	Shri Inder Singh	.. 10 0 0
41	Shri Maghar Singh	.. Shri Sadhu Singh	.. 2 0 0
42	Shri Narinjan Dass Shri Des Raj	Shri Uttam Chand	.. 8 0 0
43	Shri Shabeg Singh	.. Shri Sher Singh	.. 11 0 0
44	Shri Kuldip Singh Shri Gurbachan Singh Shri Ajit Singh and Shri Iqbal Singh	Shri Angrez Singh	.. 9 0 0
45	Shri Tara Singh	.. Shri Jowand Singh	.. 4 0 0
46	Shri Jagir Singh	.. Shri Tehl Singh	.. 10 0 0
47	Shri Harbans Singh	.. Shri Hakim Singh	.. 5 0 0
48	Shri Amar Singh	.. Shri Washawa Singh	.. 5 0 0
49	Shri Inder Singh	.. Shri Fauja Singh	.. 5 0 0
50	Shri Ajmer Singh	.. Shri Fauja Singh	.. 4 0 0
51	Shri Jagir Singh	.. Shri Hakim Singh	.. 5 0 0
52	Shri Surat Singh	.. Shri Labh Singh	.. 7 0 0
53	Shri Ajaib Singh	.. Shri Bahal Singh	.. 8 0 0
54	Shri Meja Singh	.. Shri Santa Singh	.. 6 0 0
55	Shri Sadhu Singh	.. Shri Assa Singh	.. 3 0 0
56	Shri Jarnail Singh	.. Shri Mit Singh	.. 6 0 0
57	Shri Makhan Singh	.. Shri Mit Singh	.. 4 0 0
58	Shrimati Harnam Kaur, widow of	.. Shri Karnail Singh	.. 6 0 0
59	Shri Harbhajan Singh Shri Ajit Singh	Shri Kala Singh	.. 8 0 0
60	Shri Dasonda Singh	.. Shri Bishan Singh	.. 8 0 0
61	Shri Milkha Singh	.. Shri Saudagar Singh	.. 5 0 0

[Revenue Minister]

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given Mds. Sr. Ch.
62	Shri Narain Singh	Shri Bhola Singh	13 0 0
63	Shri Kundan Singh	Shri Hakim Singh	6 0 0
64	Shri Karnail Singh	Shri Wadhawa Singh	14 0 0
65	Shri Shingara Singh Shri Sucha Singh	Shri Sohan Singh	8 0 0
66	Shri Sunder Singh	Shri Partap Singh	5 0 0
67	Shri Mehan Singh	Shri Wasakha Singh	8 0 0
68	Shri Arjan Singh Shri Surjan Singh	Shri Ratha Singh	3 0 0
69	Shri Phaga Singh	Shri Pritam Singh	5 0 0
70	Shri Naranjan Singh	Shri Pritam Singh	5 0 0
71	Shri Narain Singh Shri Jarnail Singh	Shri Suchet Singh	7 0 0
72	Shri Gurbanta Singh	Shri Harnam Singh	6 0 0
73	Shri Kashmira Singh Shri Jagtar Singh Shri Balbir Singh	Shri Mohinder Singh	10 0 0
74	Shri Dhara Singh Shri Sajan Singh Shri Lachman Singh Shri Jassa Singh	Shri Dula Singh	18 0 0
75	Shri Inder Singh Shri Pal Singh Shri Sant Singh	Shri Jewan Singh	9 0 0
76	Shri Maluk Singh Shri Baj Singh	Shri Ajaib Singh	2 0 0
77	Shri Bali Singh	Shri Teja Singh	5 0 0
78	Shri Ajit Singh	Shri Mla Singh	2 0 0
79	Shri Shingara Singh Shri Gulzar Singh	Shri Ujagar Singh	10 0 0

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given Mds	Sr.	Ch.
80	Shri Isher Singh	Shri Jowand Singh	6	0	0
81	Shri Harnam Singh	Shri Pal Singh	8	0	0
82	Shri Jarnail Singh Shri Meja Singh	Shri Tara Singh	13	0	0
83	Shri Sucha Singh	Shri Hazara Singh	13	0	0
84	Shri Teja Singh Shri Atma Singh Shri Sucha Singh	Shri Jowala Singh	17	0	0
85	Shri Udham Singh Shri Suja Singh	Shri Samund Singh	24	0	0
86	Shri Meja Singh	Shri Gulzar Singh	22	0	0
87	Shri Mejar Singh	Shri Kundan Singh	5	0	0
88	Shri Jassa Singh	Shri Jhanda Singh	6	0	0
89	Shri Shingrara Singh	Shri Narain Singh	5	0	0
90	Shri Fauja Singh	Shri Sadhu Singh	15	0	0
91	Shri Ganga Singh	Shri Tarlok Singh	4	0	0
92	Shri Mukhtar Singh	Shri Surat Singh	4	0	0
93	Shri Jammeja Singh	Shri Sher Singh	10	0	0
94	Shri Chanchal Singh	Shri Pal Singh	4	0	0
95	Shri Sadhu Singh	Adopted son of Makhan Singh	4	0	0
96	Shri Charan Singh	Shri Milkha Singh	1	0	0
97	Shri Bishan Singh	Shri Man Singh	21	0	0
98	Shri Tara Singh Shri Hazara Singh	Shri Surain Singh	14	0	0
99	Shrimati Malan, w/o	Shri Mehan Singh	3	0	0
100	Shri Jagir Singh	Shri Ujagar Singh	12	0	0
101	Shri Balkar Singh Shri Mukhtar Singh	Shri Saudagar Singh	6	0	0
102	Shri Dyal ingh	Shri Kharak Singh	3	0	0
103	Shri Bhag Singh	Shri Pala Singh	9	0	0
104	Shri Shingara Singh	Shri Pala Sngh	3	0	0

[Revenue Minister]

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given Mds. Sr. Ch.
105	Shri Kartar Singh adopted son of	Shri Girga Singh	9 0 0
106	Shrimati Guro, daughter of	Shri Natha Singh	4 0 0
107	Shrimati Nihalo, w/o	Shri Natha Singh	1 0 0
108	Shri Sama Singh adopted son of	Shri Jhanda Singh	4 0 0
109	Shri Labh Singh	Shri Jagat Singh	6 0 0
110	Shri Mangal Singh Shri Budh Singh	Shri Kirpal Singh	9 0 0
111	Shri Geja Singh, Adopted son of	Shri Thakar Singh	7 0 0
112	Shri Massa Singh	Shri Jag Singh	7 0 0
113	Shri Tarlok Singh	Shri Ujagar Singh	8 0 0
114	Shri Surjan Singh	Shri Partap Singh	8 0 0
115	Shri Sadhu Singh	Shri Khushal Singh	6 0 0
116	Shri Piara Singh	Shri Rakha Singh	4 0 0
117	Shri Amir Singh	Shri Sadhu Singh	7 0 0
118	Shri Surat Singh	Shri Khushal Singh	1 0 0
119	Shri Bhoma Singh	Shri Jai Singh	2 0 0
120	Shri Bachan Singh Shri Kulwant Singh	Shri Khatak Singh	10 0 0
121	Shri Peshawara Singh Shri Massa Singh	Shri Bulaqa Singh	10 0 0
122	Shri Lachman Singh Shri Bachan Singh	Shri Hakim Singh	3 0 0
123	Shri Darshan Singh	Shri Tara Singh	9 0 0
124	Shri Mohan Singh	Shri Sunder Singh	6 0 0
125	Shri Karam Singh Shri Dara Singh Shri Kukoo	Shri Teja Singh	14 0 0
126	Shri Suja Singh	Shri Sunder Singh	12 0 0
127	Shri Sant Ram	Shri Kanshi Ram	8 0 0
128	Shri Kishan Singh	Shri Attar Singh	4 0 0

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given
			Mds. Sr. Ch.
129	Shri Harbans Singh ..	Shri Suba Singh ..	5 0 0
130	Shri Ajaib Singh ..	Shri Raja Singh ..	8 0 0
131	Shri Mangal Singh ..	Shri Jagat Singh ..	6 0 0
132	Shri Ghula Singh ..	Shri Raja Singh ..	8 0 0
133	Shri Suwaha Singh ..	Shri Bakhshi Singh ..	6 0 0
134	Shri Hazura Singh ..	Shri Dhara Singh ..	11 0 0
135	Shri Hari Singh ..	Shri Dara Singh ..	9 0 0
136	Shri Shingara Singh ..	Shri Saudagar Singh ..	7 0 0
137	Shri Udham Singh ..	Shri Pal Singh ..	7 0 0
138	Shri Tarlok Singh Shri Atma Singh Shri Jagtar Singh Shri Hari Singh	Shri Bahadur Singh ..	19 0 0
139	Shri Dhara Singh ..	Shri Gurdit Singh ..	4 0 0
140	Shri Jagir Singh ..	Shri Fauja Singh ..	5 0 0
141	Shri Sandha Singh ..	Shri Isher Singh ..	9 0 0
142	Shri Bishamber Das ..	Shri Nathu Ram ..	16 0 0
143	Shri Karnail Singh Shri Pal Singh Shri Mohinder Singh Shri Joginder Singh Shri Inder Singh Shri Haro Shrimati Harnam Kaur, daugter of Shrimati Tej Kaur, widow of	Shri Katha Singh ..	15 0 0
144	Shri Najar Singh ..	Shri Bhagat Singh ..	10 0 0
145	Shri Fauja Singh ..	Shri Gurdit Singh ..	8 0 0
146	Shri Sadhu Singh ..	Shri Pal Singh ..	6 0 0
147	Shri Gurdip Singh ..	Shri Wadhawa Singh ..	11 0 0
148	Shri Ratha Singh ..	Shri Ujagar Singh ..	10 0 0

[Revenue Minister]

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given
			Mds. Sr. Ch.
149	Shri Gurbachan Singh	Shri Udham Singh	8 0 0
150	Shrimati Basant Kaur, daughter of	Shrimati Harnam Kaur	1 0 0
151	Shri Karnail Singh	Shri Bhag Singh	5 0 0
152	Shri Kundan Singh	Shri Mehan Singh	3 0 0
153	Shri Narainjan Singh	Shri Jowand Singh	7 0 0
154	Shri Sawan Singh	Shri Bhola Singh	8 0 0
155	Shri Isher Singh Shri Sunder Singh	Shri Jowand Singh	10 0 0
156	Shri Sajjan Singh	Shri Ganda Singh	6 0 0
157	Shri Sajjan Singh	Shri Rattan Singh	9 0 0
158	Shri Tara Singh	Shri Hakim Singh	10 0 0
159	Shri Hazara Singh Shri Sardara Singh	Shri Bhag Singh	2 0 0
160	Shri Sohan Singh	Shri Buta Singh	1 0 0
161	Shri Kartar Singh Shri Nazar Singh Shri Sodagar Singh Shri Dalip Singh	Shri Kesar Singh	30 0 0
162	Shri Lal Singh	Shri Asa Singh	1 0 0
163	Shri Teja Singh	Shri Sher Singh	22 0 0
164	Shri Surain Singh	Shri Hari Singh	12 0 0
165	Shri Udham Singh	Shri Budha Singh	8 0 0
166	Shri Najar Singh	Shri Surain Singh	11 0 0
167	Shri Fauja Singh	Shri Hakim Singh	10 0 0
168	Shri Labh Singh Shri Tehl Singh	Shri Mal Singh	16 0 0
169	Shri Jhanda Singh	Shri Bhagat Singh	20 0 0
170	Shri Narain Singh	Shri Santa Singh	2 20 0
171	Shri Isher Singh	Shri Ganda Singh	1 20 0

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given
			Mds. Sr. Ch.
172	Shri Shingara Singh	Shri Sunder Singh	2 0 0
173	Shri Massa Singh	Shri Nand Singh	2 0 0
174	Shri Suja Singh	Shri Surain Singh	3 20 0
175	Shri Isher Singh	Shri Labh Singh	3 0 0
176	Shri Bagga Singh	Shri Phuman Singh	0 20 0
177	Shri Jagir Singh	Shri Phuman Singh	2 20 0
178	Shri Inder Singh	Shri Saudagar Singh	3 0 0
179	Shri Shama	Shri Mangal	3 20 0
180	Shri Bawa Singh	Shri Bhagat Singh	3 20 0
181	Shri Chet Singh	Shri Nand Singh	3 0 0
182	Shri Piara Singh	Shri Sohan Singh	3 0 0
183	Shri Lachman Singh	Shri Mahi Singh	3 0 0
184	Shri Baga Singh	Shri Ujagar Singh	2 20 0
185	Shri Ujagar Singh	Shri Ganda Singh	2 20 0
186	Shri Pritam Singh	Shri Ujagar Singh	3 0 0
187	Shri Hazara Singh	Shri Bagga Singh	3 0 0
188	Shri Batha Singh	Shri Jhanda Singh	5 0 0
189	Shri Sumand Singh	Shri Sunder Singh	0 20 0
190	Shri Najar Singh	Shri Tehl Singh	3 20 0
191	Shri Kundan Singh	Shri Jhanda Singh	4 20 0
192	Shri Pritam Singh	Shri Nikka Singh	4 0 0
193	Shri Arjan Singh	Shri Sunder Singh	4 20 0
194	Shri Inder Singh	Shri Nikka Singh	3 20 0
195	Shri Gulzar Singh	Shri Surain Singh	0 20 0
196	Shri Dalip Singh	Shri Narain Singh	2 20 0
197	Shri Channan Singh	Shri Balwant Singh	2 0 0
198	Shri Teja Singh	Shri Santa Singh	4 20 0
199	Shri Moja Singh	Shri Buta Singh	5 0 0
200	Shri Banta Singh	Shri Pal Singh	2 20 0
201	Shri Geja Singh	Shri Labh Singh	2 20 0

[Revenue Minister]

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given
			Mds. Sr. Ch.
202	Shri Banta Singh ..	Shri Sadhu Singh ..	4 20 0
203	Shri Piara Singh ..	Shri Jagar Singh ..	2 20 0
204	Shrimati Dalo, widow of ..	Shri Pal Singh ..	1 20 0
205	Shri Surain Singh ..	Shri Jhanda Singh ..	1 0 0
206	Shri Sulakhan Singh ..	Shri Najar Singh ..	1 0 0
207	Shri Juma ..	Shri Chanda Singh ..	1 20 0
208	Shri Gurdip Singh ..	Shri Ujagar Singh ..	1 20 0
209	Shri Mota Singh ..	Shri Nand Singh ..	0 20 0
210	Shri Hakam Singh ..	Shri Phul Singh ..	0 20 0
211	Shri Teja Singh ..	Shri Buta Singh ..	1 0 0
212	Shri Budh Singh ..	Shri Wasakha Singh ..	3 20 0
213	Shri Narinjan Singh ..	Shri Wasakha Singh ..	3 20 0
214	Shri Jita ..	Shri Phini ..	3 0 0
215	Shri Sajan ..	Shri Phini ..	2 0 0
216	Shri Mangal Singh ..	Shri Nand Singh ..	0 20 0
217	Shri Kaku ..	Shri Sohan Singh ..	2 0 0
218	Shri Kundan Singh ..	Shri Taba Singh ..	2 0 0
219	Shrimati Pritam Kaur, widow of	Shri Labh Singh ..	0 20 0
220	Shrimati Jowali, wido/of ..	Shri Surain Singh ..	20 0 0
221	Shri Chanan Singh ..	Shri Jetha Singh ..	3 20 0
222	Shri Bahal Singh ..	Shri Kuka Singh ..	2 20 0
223	Shri Sunder Singh ..	Shri Kuka Singh ..	2 20 0
224	Shrimati Charno, daughter of	Shri Isher Singh ..	1 20 0
225	Shri Kala Singh ..	Shri Ranja Singh ..	3 20 0
226	Shri Chanan Singh ..	Shri Jiwan Singh ..	2 20 0
227	Shri Nandu ..	Shri June Singh ..	2 20 0
228	Shri Kishan Singh ..	Shri Ganga Singh ..	4 20 0
229	Shri Kundan Singh ..	Shri Chet Singh ..	4 0 0

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given		
			Mds.	Sr.	Ch.
230	Shri Tara Singh ..	Shri Bawa Singh ..	1	0	0
231	Shri Bhagta Singh ..	Shri Roda Singh ..	1	0	0
232	Shri Fauja Singh ..	Shri Attar Singh ..	1	0	0
233	Shri Geja Singh ..	Shri Attar Singh ..	3	20	0
234	Shri Charan Singh ..	Shri Piara Singh ..	2	0	0
235	Shri Balwant Singh ..	Shri Bagga Singh ..	1	0	0
236	Shri Piara Singh ..	Shri Assa Singh ..	4	20	0
237	Shri Harbhajan Singh ..	Shri Piara Singh ..	1	20	0
238	Shri Ajaib Singh ..	Shri Sunder Singh ..	3	0	0
239	Shri Buta Singh ..	Shri Sunder Singh ..	1	20	0
240	Shri Karnail Singh ..	Shri Buta Singh ..	3	0	0
241	Shri Bur Singh ..	Shri Sunder Singh ..	0	20	0
242	Shrimati Gurnam Kaur, widow of	Shri Nihal Singh ..	2	0	0
243	Shri Rur Singh ..	Shri Pal Singh ..	3	20	0
244	Shri Shingara Singh ..	Shri Sadhu Singh ..	3	0	0
245	Shri Gura Singh ..	Shri Kishan Singh ..	0	20	0
246	Shri Isher Singh ..	Shri Wadhau ..	5	20	0
247	Shri Bahali ..	Shri Wadhau ..	1	20	0
248	Shri Sohnu ..	Shri Lalu ..	5	20	0
249	Shri Mangu ..	Shri Udho ..	3	0	0
250	Shri Harnam Singh ..	Shri Kapur Singh ..	4	0	0
251	Shri Dyal Singh ..	Shri Uttam Singh ..	0	20	0
252	Shri Sohan Singh ..	Shri Pal Singh ..	0	20	0
253	Shri Gurnam Singh ..	Shri Kala Singh ..	5	0	0
254	Shri Sadhu Singh ..	Shri Dal Singh ..	4	20	0
255	Shri Charan Singh ..	Shri Dal Singh ..	2	0	0
256	Shri Ranga Singh ..	Shri Khushal Singh ..	4	0	0
257	Shri Bhagwan Singh ..	Shri Mangal Singh ..	2	20	0
258	Shri Dalip Singh ..	Shri Kesar Singh ..	1	0	0
259	Shri Harnam Singh ..	Shri Kesar Singh ..	1	0	0

[Revenue Minister]

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given
			Mds. Sr. Ch.
260	Shri Hazara Singh ..	Shri Kesar Singh ..	4 20 0
261	Shri Shingara Singh ..	Shri Kishan Singh ..	2 0 0
262	Shri Bagga Singh ..	Shri Attar Singh ..	1 20 0
263	Shri Charan Singh ..	Shri Labh Singh ..	3 0 0
264	Shri Rattan Singh ..	Shri Maya Singh ..	3 0 0
265	Shri Harbans Singh ..	Shri Gujjar Singh ..	4 0 0
266	Shri Amar Singh ..	Shri Banta Singh ..	4 20 0
267	Shri Rur Singh ..	Shri Bishan Singh ..	3 0 0
268	Shri Dyal Singh ..	Shri Sawan Singh ..	2 20 0
269	Shri Pal Singh ..	Shri Sawan Singh ..	3 0 0
270	Shri Rachpal Singh ..	Shri Sawan Singh ..	1 20 0
271	Shri Narinjan Singh ..	Shri Pal Singh ..	3 0 0
272	Shri Tara Singh ..	Shri Bhagat Singh ..	3 20 0
273	Shri Durga Dass ..	Shri Bue Chand ..	3 0 0
274	Shri Chur Singh ..	Shri Mehal Singh ..	3 20 0
275	Shrimati Guro, widow of ..	Shri Gehal Singh ..	5 0 0
276	Shri Bahadur Singh ..	Shri Bhagat Singh ..	4 0 0
277	Shri Dalip Singh ..	Shri Lachman Singh ..	4 20 0
278	Shri Sohan Singh ..	Shri Harnam Singh ..	2 0 0
279	Shri Narain Singh ..	Shri Hakam Singh ..	4 20 0
280	Shri Mohinder Singh ..	Shri Bachan Singh ..	4 20 0
281	Shri Kesar Singh ..	Shri Buta Singh ..	2 20 0
282	Shri Ujagar Singh ..	Shri Tehl Singh ..	2 0 0
283	Shri Harnam Singh ..	Shri Labh Singh ..	4 0 0
284	Shri Gehl Singh ..	Shri Narain Singh ..	1 20 0
285	Shri Bahadur Singh ..	Shri Bholla Singh ..	3 20 0
286	Shri Gurcharan Singh ..	Shri Ujagar Singh ..	2 0 0
287	Shri Suja Singh ..	Shri Kesar Singh ..	4 20 0
288	Shri Teja Singh ..	Shri Labh Singh ..	1 20 0

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given		
			Mds.	Sr.	Ch.
289	Shri Fauja Singh ..	Shri Bhag Singh ..	1	0	0
290	Shri Arjan Singh ..	Shri Bhag Singh ..	4	0	0
291	Shri Amir Singh ..	Shri Jind Singh ..	3	0	0
292	Shri Geja Singh ..	Shri Jind Singh ..	2	0	0
293	Shri Tara Singh ..	Shri Chanda Singh ..	3	20	0
294	Shri Raju ..	Shri Kartar Singh ..	1	0	0
295	Shri Najar Singh ..	Shri Kharak Singh ..	3	0	0
296	Shri Sadhu Singh ..	Shri Kharak Singh ..	3	20	0
297	Shri Teja Singh ..	Shri Ganda Singh	3	0	0
298	Shri Charan Singh ..	Shri Fauja Singh ..	3	20	0
299	Shri Gurbux Singh ..	Shri Saudagar Singh ..	4	0	0
300	Shri Inder Singh ..	Shri Kapur Singh ..	3	20	0
301	Shri Tara Singh ..	Shri Bhama Singh ..	2	0	0
302	Shri Teja Singh ..	Shri Chet Singh ..	2	20	0
303	Shri Mula Singh ..	Shri Bhan Singh ..	2	20	0
304	Shri Karnail Singh ..	Shri Chainchal Singh ..	2	20	0
305	Shri Jagir Singh ..	Shri Sohawa Singh ..	2	20	0
306	Shri Chainchal Singh ..	Shri Mangal Singh ..	2	0	0
307	Shri Sadhu Singh ..	Shri Nand Singh ..	2	0	0
308	Shri Shama ..	Shri Tota ..	2	0	0
309	Shri Jassa ..	Shri Tota ..	2	20	0
310	Shri Sacha ..	Shri Bhagat Singh ..	3	20	0
311	Shri Narain Singh ..	Shri Ghasita ..	1	0	0
312	Shri Mohan Singh ..	Shri Phuman Singh ..	4	0	0
313	Shri Mota Singh ..	Shri Ujagar Singh ..	1	20	0
314	Shri Bhagail Singh ..	Shri Sunder Singh ..	0	20	0
315	Shri Azmat Khan ..	Shri Dule Khan ..	0	20	0
316	Shri Ram Lal ..	Shri Khushi Ram ..	2	0	0
317	Shri Jassu ..	Shri Ghasita ..	5	0	0
318	Shrimati Sant Kaur, widow of	Shri Devi Chand ..	2	20	0

[Revenue Minister]

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given
			Md. Sr. Ch.
319	Shri Moti	Shri Udho	5 20 0
320	Shri Ajaib Singh	Shri Narain Singh	5 20 0
321	Shri Sohan Singh	Shri Sher Singh	6 0 0
322	Shri Jagir Singh	Shri Sunder Singh	2 20 0
323	Shri Dara Singh	Shri Wadhawa Singh	3 0 0
324	Shri Mewa Singh	Shri Kishan Singh	7 0 0
325	Shri Balbir Singh	Shri Wadhawa Singh	4 20 0
326	Shri Tara Singh	Shri Ganda Singh	4 0 0
327	Shri Gurdip Singh	Shri Ujagar Singh	1 20 0
328	Shri Khem Chand Shri Des Raj Shri Mulkh Raj Shri Amar Nath	Shri Tilak Chand	4 0 0
329	Shri Talok Singh	Shri Sunder Singh	7 0 0
330	Shri Banta Singh	Shri Jhanda Singh	4 0 0
331	Shri Narinjan Singh	Shri Bhagat Singh	9 0 0
332	Shri Meja Singh	Shri Bhagat Singh	6 0 0
333	Shri Chuni Lal	Shri Bishan Dar	14 0 0
334	Shri Sucha Singh	Shri Sadhu Singh	6 0 0
335	Shri Sohan Singh	Shri Hazara Singh	5 0 0
336	Shri Sulakhan Singh	Shri Fauja Singh	8 0 0
337	Shri Bishan Singh	Shri Dogar Singh	12 0 0
338	Shri Sucha Singh	Shri Bhola Singh	4 0 0
339	Shri Darshan Singh	Shri Teja Singh	2 0 0
340	Shri Natha Singh	Shri Bur Singh	2 0 0
341	Shri Narinjan Singh	Shri Tota Singh	3 0 0
342	Shri Chanan Singh Shri Dara Singh Shri Kala Singh Shri Gajaa Singh	Shri Kharak Singh	17 0 0

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given
			Mds. Sr. Ch.
343	Shri Chanan Singh ..	Shri Asa Singh ..	8 0 0
344	Shri Tehl Singh ..	Shri Asa Singh ..	1 0 0
345	Shri Gurnam Singh ..	Shri Meja Singh ..	7 0 0
346	Shri Gian Singh ..	Shri Meja Singh ..	7 0 0
347	Shri Meja Singh ..	Shri Wasawa Singh ..	2 0 0
348	Shri Dalip Singh ..	Shri Dewan Singh ..	8 0 0
349	Shri Banta Singh ..	Shri Atma Singh ..	7 0 0
350	Shri Sipahya ..	Shri Nawab ..	1 0 0
351	Shri D.rshan Singh Shri Shabeg Singh Shri Bahal Singh Shri Kartar Singh Shri Mohan Singh	Shri Narain Singh ..	23 0 0
352	Shri Deya Singh Shri Bhan Singh Shri Arjan Singh Shri Shingara Singh Shri Fauja Singh	Shri Ujagar Singh ..	24 0 0
353	Shri Gopal Singh Shri Pritam Singh	Shri Girja Singh ..	8 0 0
354	Shrimati Kans Kaur, widow of	Shri Raja Singh ..	6 0 0
355	Shri Khazan Singh Shri Mohinder Singh Shri Charan Singh	Shri Hakam Singh ..	14 0 0
356	Shri Udham Singh ..	Shri Khushal Singh ..	9 0 0
357	Shri Ganda Singh ..	Shri Jowahar Singh ..	11 0 0
358	Shri Gurbux Singh Shri Dara Singh Shri Gian Singh	Shri Surain Singh ..	12 0 0
		Total ..	2,002 20 0

[Revenue Minister]

LIST OF PERSONS WITH THE NAMES OF THEIR FATHER TO WHOM WHEAT WAS DISTRIBUTED IN VILLAGE MARGINDPURA, TAHSIL PATTI, DISTRICT AMRITSAR, DURING 1961 AS RELIEF TO THE FLOOD AFFECTED INHABITANTS OF THE VILLAGE

FOR SEED

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given		
			Mds.	Sr.	Ch.
1	Shri Ghasita Singh ..	Shri Mangal Singh ..	2	0	0
2	Shri Chanan Singh, etc. ..	Shri Hanuman Singh ..	1	25	0
3	Shri Puran Singh, etc. ..	Shri Arjan Singh ..	1	20	0
4	Shri Gurdit Singh, etc. ..	Shri Partap Singh ..	0	15	0
5	Shri Gurdit Singh ..	Shri Partap Singh ..	0	30	0
6	Shri Jowala Singh ..	Shri Sunder Singh ..	0	35	0
7	Shri Rur Singh, etc. ..	Shri Gurdit Singh ..	0	30	0
8	Shri Hari Singh, etc. ..	Shri Ganda Singh ..	1	35	0
9	Shri Asa Singh, etc. ..	Shi Jhanda Singh ..	2	0	0
10	Shri Hari Singh, etc. ..	Shri Fauja Singh ..	3	15	0
11	Shri Gurdas Singh, etc. ..	Shri Chanda Singh ..	0	5	0
12	Shri Gurdit Singh, etc. ..	Shri Surain Singh ..	0	35	0
13	Shri Ujagar Singh ..	Shri Pal Singh ..	0	30	0
14	Shri Harnam Singh ..	Shri Pal Singh ..	0	35	0
15	Shri Udham Singh, etc. ..	Shri Khushal Singh ..	3	0	0
16	Shri Tara Singh, etc. ..	Shri Hakim Singh ..	4	15	0
17	Shri Shingara Singh, etc. ..	Shri Ujagar Singh ..	0	5	0
18	Shri Harnam Singh ..	Shri Pal Singh ..	0	25	0
19	Shri Udham Singh, etc. ..	Shri Khushal Singh ..	0	15	0
20	Shri Udham Singh, etc. ..	Shri Khushal Singh ..	0	5	0
21	Shri Gurbux Singh, etc. ..	Shri Surain Singh ..	7	25	0
22	Shri Makhan Singh ..	Shri Bahl Singh ..	1	20	0
23	Shri Ajaib Singh ..	Shri Bahl Singh ..	0	25	0
24	Shri Jhanda Singh ..	Shri Bhagat Singh ..	0	35	0
25	Shri Ishar Singh ..	Shri Jowand Singh ..	4	20	0
26	Shri Indar Singh, etc. ..	Shri Fauja Singh ..	0	10	0

Serial No.	Name of person		Father's name		Quantity of wheat given
					Mds. Sr. Ch.
27	Shri Jarnail Singh, etc.	..	Shri Bawa Singh	..	2 5 0
28	Shri Sucha Singh	..	Shri Hazara Singh	..	0 35 0
29	Shri Tarlok Singh, etc.	..	Shri Ajaib Singh	..	1 30 0
30	Shri Tarlok Singh	..	Shri Rupa Singh	..	1 00 0
31	Shri Surjan Singh, etc.	..	Shri Partap Singh	..	0 30 0
32	Shri Jagir Singh	..	Shri Sunder Singh	..	0 10 0
33	Shri Sadhu Singh, etc.	..	Shri Khushal Singh	..	2 20 0
34	Shri Sadhu Singh, etc.	..	Shri Khushal Singh	..	2 20 0
35	Shri Surat Singh	..	Shri Khsushal Singh	..	0 05 0
36	Shri Amar Singh	..	Shri Sadhu Singh	..	0 35 0
37	Shri Labh Singh	..	Shri Jagat Singh	..	4 35 0
38	Shri Uttam Singh	..	Shri Surat Singh	..	0 10 0
39	Shri Amar Singh	..	Shri Sadhu Singh	..	1 05 0
40	Shrimati Jass Kaur, etc.	..	Wd/o Dyal Singh	..	8 30 0
41	Shri Ganda Singh	..	Shri Jawahar Singh	..	1 20 0
42	Shri Jagtar Singh, etc.	..	Not known	..	8 15 0
43	Shri Teja Singh, etc.	..	Shri Jowala Singh	..	0 25 0
44	Shri Teja Singh, etc.	..	Shri Jowala Singh	..	3 15 0
45	Shri Jalaur Singh	..	Shri Bishan Singh	..	0 30 0
46	Shri Inder Singh, etc.	..	Shri Fauja Singh	..	7 20 0
47	Shri Surat Singh	..	Shri Labh Singh	..	1 35 0
48	Shri Inder Singh	..	Shri Fauja Singh	..	1 00 0
49	Shri Jagir Singh	..	Shri Hakim Singh	..	2 00 0
50	Shri Harbans Singh	..	Shri Hakim Singh	..	1 00 0
51	Shri Amar Singh	..	Shri Wadhawa Singh	..	2 25 0
52	Shri Bishan Singh	..	Shri Man Singh	..	3 00 0
53	Shri Lachman Singh	..	Shri Hakim Singh	..	1 00 0
54	Shri Lachman Singh, etc.	..	Shri Hakim Singh	..	4 20 0
55	Shri Pashora Singh, etc.	..	Shri Dulaqa Singh	..	2 00 0
56	Shri Fauja Singh	..	Shri Sada Singh	..	0 20 0

[Revenue Minister]

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given
			Mds. Sr. Ch.
57	Shri Sama Singh ..	Shri Jhunda Singh ..	1 0 0
58	Shri Labh Singh ..	Shri Jagat Singh ..	2 20 0
59	Shri Chanan Singh etc. ..	Shri Kharak Singh ..	3 0 0
60	Shri Tahl Singh ..	Shri Asa Singh ..	0 10 0
61	Shri Chanan Singh etc. ..	Shri Assa Singh ..	1 0 0
62	Shri Atma Singh etc. ..	Shri Bhola Singh ..	1 15 0
63	Shri Kartar Singh etc. ..	Shri Kesar Singh ..	1 35 0
64	Shri Udham Singh ..	Shri Samued Singh ..	3 05 0
65	Shri Teja Singh ..	Shri Sher Singh ..	0 10 0
66	Shri Harbans Singh etc. ..	Shri Karnail Singh ..	0 35 0
67	Shri Massa Singh ..	Shri Jagat Singh ..	0 15 0
68	Shrimati Jowali ..	Widow of Buta Singh ..	0 15 0
69	Shri Surain Singh etc. ..	Shri Hari Singh ..	0 5 0
70	Shri Mukhtiar Singh ..	Shri Sudagar Singh ..	0 10 0
71	Shri Thakar Singh etc. ..	Shri Kirpal Singh ..	4 00 0
72	Shri Fauja Singh ..	Shri Hakim Singh ..	2 5 0
73	Shri Isher Singh ..	Shri Dhanna Singh ..	7 5 0
74	Shri Tehl Singh ..	Shri Mal Singh ..	1 0 0
75	Shri Massa Singh ..	Shri Jagat Singh ..	1 0 0
76	Shri Darshan Singh ..	Shri Tara Singh ..	0 35 0
77	Shri Najar Singh ..	Shri Surain Singh ..	0 5 0
78	Shri Sadhu Singh etc. ..	Shri Ratta Singh ..	0 30 0
79	Shri Mohan Singh ..	Shri Sunder Singh ..	1 5 0
80	Shrimati Bisso etc. ..	Daughter of Teja Singh ..	3 10 0
81	Shri Harbhajan Singh etc. ..	Shri Tara Singh ..	1 15 0
82	Shri Jassa Singh ..	Shri Jhanda Singh ..	0 35 0
83	Shri Chanan Singh ..	Shri Kharak Singh ..	1 10 0
84	Shri Chanan Singh ..	Shri Kharak Singh ..	3 25 0
85	Shri Jagir Singh ..	Shri Fauja Singh ..	1 20 0
86	Shri Shingara Singh ..	Shri Narain Singh ..	0 35 0

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of Wheat given
			Mds. Sr. Ch.
87	Shri Hazara Singh	.. Shri Surain Singh	.. 0 25 0
88	Shri Jagir Singh	.. Shri Hakim Singh	.. 1 30 0
89	Shri Sukhvinder Singh	.. Shri Jaimerja Singh	.. 1 35 0
90	Shri Dalip Singh	.. Shri Kesar Singh	.. 0 30 0
91	Shri Katha Singh etc.	.. Shri Hira Singh	.. 13 30 0
92	Shri Ratha Singh	.. Shri Isher Singh	.. 1 0 0
93	Shri Kundan Singh	.. Shri Hakam Singh	.. 1 0 0
94	Shri Sadhu Singh	.. Shri Wadhawa Singh	.. 0 10 0
95	Shri Sunder Singh etc.	.. Shri Sham Singh	.. 0 20 0
96	Shri Bhag Singh	.. Shri Bhal Singh	.. 0 30 0
97	Shri Kartar Singh	.. Shri Girja Singh	.. 0 35 0
98	Shri Suja Singh etc.	.. Shri Sunder Singh	.. 0 15 0
99	Shri Sunder Singh etc.	.. Shri Sham Singh	.. 1 25 0
100	Shri Sada Singh	.. Shri Kishan Singh	.. 1 0 0
101	Shri Kishan Singh	.. Shri Attar Singh	.. 5 10 0
102	Shri Meja Singh	.. Shri Surain Singh	.. 0 35 0
103	Shri Chanan Singh	.. Shri Kharak Singh	.. 0 10 0
104	Shri Bishamber Das	.. Shri Nathu Das	.. 0 10 0
105	Shri Ajaib Singh	.. Shri Raju Singh	.. 6 20 0
106	Shri Meja Singh	.. Shri Sunder Singh	.. 1 0 0
107	Shri Jagtar Singh	.. Shri Ganda Singh	.. 1 5 0
108	Shri Tara Singh etc.	.. Shri Surain Singh	.. 2 10 0
109	Shri Tara Singh etc.	.. Shri Surain Singh	.. 2 0 0
110	Shri Sadhu Singh etc.	.. Shri Hazara Singh	.. 0 25 0
111	Shri Wadhawa Singh etc.	.. Shri Lehna Singh	0 20 0
112	Shri Sajjan Singh	.. Shri Dula Singh	.. 0 20 0
113	Shri Milkha Singh	.. Shri Sudagar Singh	.. 1 0 0
114	Shri Dyal Singh	.. Shri Kharak Singh	.. 0 15 0
115	Shri Ujagar Singh	.. Shri Bhola Singh	.. 0 35 0
116	Shri Tara Singh etc.	.. Shri Surain Singh	.. 0 35 0

[Revenue Minister]

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given Mds. Sr. Ch.
117	Shri Narain Singh ..	Shri Bhola Singh ..	1 25 0
118	Shri Narain Singh, etc. ..	Shri Bhola Singh ..	0 30 0
119	Shri Milkha Singh ..	Shri Sudagar Singh ..	3 35 0
120	Shri Mukhtiar Singh ..	Shri Sudagar Singh ..	0 35 0
121	Shri Sajjan Singh ..	Shri Dula Singh ..	1 0 0
122	Shri Massa Singh ..	Shri Jagat Singh ..	0 15 0
123	Shri Sowaran Das, etc. ..	Shri Bua Das ..	4 20 0
124	Shri Jind Singh ..	Shri Hakam Singh ..	2 0 0
125	Shri Darshan Singh, etc. ..	Shri Puran Singh ..	2 30 0
126	Shri Harnam Singh ..	Shri Bahal Singh ..	3 5 0
127	Shri Jind Singh ..	Shri Bahal Singh ..	2 20 0
128	Shri Ajaib Singh, etc. ..	Shri Bahal Singh ..	1 30 0
129	Shri Harnam Singh, etc. ..	Shri Bahal Singh ..	0 20 0
130	Shri Gurbux Singh ..	Shri Bahal Singh ..	1 30 0
131	Shri Labh Singh, etc. ..	Shri Mal Singh ..	4 30 0
132	Shri Hazara Singh ..	Shr Buta Singh ..	1 35 0
133	Shri Sandha Singh ..	Shri Wadhawa Singh ..	3 15 0
134	Shri Suba Singh ..	Shri Wasawa Singh ..	2 25 0
135	Shri Natha Singh ..	Shri Bur Singh ..	0 25 0
136	Shri Major Singh, etc. ..	Not known ..	6 25 0
137	Shri Sandha Singh ..	Shri Wadhwa Singh ..	4 35 0
138	Shri Sajjan Singh ..	Shri Wasakha Singh ..	1 15 0
139	Shri Hari Singh, etc. ..	Shri Joginder Singh ..	0 25 0
140	Shri Teja Singh ..	Shri Sher Singh ..	0 20 0
141	Shri Dalip Singh ..	Shri Kesar Singh ..	0 15 0
142	Shri Bhag Singh ..	Shri Narain Singh ..	0 30 0
143	Shri Labh Singh ..	Shri Mall Singh ..	2 20 0
144	Shri Kundan Singh ..	Shri Hakim Singh ..	2 00 0
145	Shri Ram Singh ..	Shri Nand Singh ..	0 15 0
146	Shri Karnail Singh, etc. ..	Shri Katha Singh ..	10 10 0

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given
			Mds. Sr. Ch.
147	Shri Dalbagh Singh ..	Shri Pal Singh ..	0 25 0
148	Shri Ujagar Singh ..	Shri Gajjar Singh ..	1 20 0
149	Shri Bahal Singh etc. ..	Shri Mula Singh ..	0 35 0
150	Shri Ram Kishan ..	Shri Bhagat Ram ..	0 25 0
151	Shri Labh Singh ..	Shri Mull Singh ..	5 35 0
152	Shri Atma Singh ..	Shri Labh Singh ..	1 0 0
153	Shri Dalip Singh etc. ..	Shri Bhan Singh ..	3 0 0
154	Shri Surat Singh ..	Shri Atma Singh ..	3 35 0
155	Shri Harnam Singh ..	Shri Bahal Singh ..	1 0 0
156	Shri Jarnail Singh ..	Shri Chet Singh ..	0 35 0
157	Shri Atma Singh ..	Shri Labh Singh ..	0 15 0
158	Shri Sulakhan Singh etc. ..	Shri Mula Singh ..	4 0 0
159	Shri Udham Singh ..	Shri Pal Singh ..	0 20 0
160	Shri Charan Singh ..	Shri Sulakhan Singh ..	1 20 0
161	Shri Sulakhan Singh etc. ..	Shri Mula Singh ..	4 15 0
162	Shri Tehl Singh ..	Shri Mull Singh ..	5 35 0
163	Shri Sucha Singh etc. ..	Shri Prem Singh ..	0 15 0
164	Shri Sucha Singh ..	Shri Prem Singh ..	8 35 0
165	Shri Assa Singh ..	Shri Jagat Singh ..	0 30 0
166	Shri Ram Singh ..	Shri Jowand Singh ..	4 5 0
167	Shri Inder Singh ..	Shri Jagat Singh ..	0 30 0
168	Shri Sohan Singh ..	Shri Ghuka Singh ..	0 35 0
169	Shri Surjan Singh ..	Shri Ram Singh ..	1 30 0
170	Shri Surjan Singh ..	Shri Ram Singh ..	0 25 0
171	Shrimati Nuran etc. ..	widow of Bishan Singh ..	1 0 0
172	Shri Sucha Singh ..	Shri Sadhu Singh ..	0 30 0
173	Shri Mukhtiar Singh etc. ..	Shri Sadhu Singh ..	2 35 0
174	Shri Banta Singh ..	Shri Jhanda Singh ..	0 35 0
175	Shri Sadhu Singh ..	Shri Kishan Singh ..	1 0 0
176	Shri Jagir Singh ..	Shri Tehl Singh ..	0 35 0

[Revenue Minister]

Serial No.	Name of person		Father's name		Quantity of wheat given		
					Mds.	Sr.	Ch.
177	Shri Banta Singh	..	Shri Jhanda Singh	..	1	0	0
178	Shri Vidya Sagar, etc.	..	Shri Atma Singh	..	0	15	0
179	Shri Fauja Singh	..	Shri Kishan Singh	..	4	15	0
180	Shri Surjan Singh	..	Shri Hira Singh	..	1	0	0
181	Shri Gurbux Singh, etc.	..	Shri Bahal Singh	..	0	5	0
182	Shri Tarlok Singh	..	Shri Sunder Singh	..	1	0	0
183	Gurdwara Hariana Sahib	..	..		0	25	0
184	Shri Gurbux Singh	..	Shri Bahal Singh	..	1	0	0
185	Shri Sudagar Singh	..	Shri Kesar Singh	..	0	25	0
186	Shri Narain Singh	..	Shri Suchet Singh	..	0	10	0
187	Shri Jind Singh	..	Shri Bahal Singh	..	0	5	0
188	Shri Shabeg Singh	..	Shri Sher Singh	..	1	0	0
189	Shri Bishamber Das	..	Shri Nathu Ram	..	6	35	0
190	Shri Sant Ram	..	Shri Kanshi Ram		0	10	0
191	Shri Atma Singh	..	Shri Bhola Singh	..	1	0	0
192	Shri Dara Singh	..	Shri Surain Singh	..	1	5	
193	Shri Gurbux Singh, etc.	..	Shri Surain Singh	..	1	0	0
194	Shri Jagtar Singh, etc.	..	Shri Ganda Singh	..	2	0	0
195	Shri Karnail Singh	..	Shri Katha Singh	..	0	20	0
196	Shri Jagat Singh, etc.	..	Shri Jagat Singh	..	0	35	0
197	Shri Mohinder Singh, etc.	..	Shri Katha Singh	..	0	10	0
198	Shri Sapahyhia	..	Nawab	..	1	0	0
199	Shri Darshan Singh, etc.	..	Shri Narain Singh	..	7	25	0
200	Shri Tarlok Singh	..	Shri Inder Singh	..	0	35	0
201	Shri Deva Singh, etc.	..	Shri Ujagar Singh	..	7	5	0
202	Shri Gopal Singh, etc.	..	Shri Ujagar Singh	..	1	35	0
203	Shrimati Bisso	..	widow : Baj Singh	..	2	15	0
204	Shri Udham Singh, etc.	..	Shri Sudha Singh	..	1	30	0
205	Shri Gurdip Singh	..	Shri Wadhawa Singh	..	0	20	0
206	Shri Dhara Singh	..	Shri Budha Singh	..	0	15	0

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given
			Mds. Sr. Ch.
207	Shri Narinjan Singh ..	Shri Bhagat Singh ..	0 15 0
208	Shri Sadhu Singh ..	Shri Pal Singh ..	1 0 0
209	Shri Ratha Singh ..	Shri Ujagar Singh ..	0 30 0
210	Shri Hazura Singh ..	Shri Wadhawa Singh ..	0 25 0
211	Shri Ajaib Singh ..	Shri Deva Singh ..	0 20 0
212	Shri Bhuma Singh ..	Shri Jai Singh ..	0 30 0
213	Shri Arjan Singh ..	Shri Ujagar Singh ..	0 30 0
214	Shri Sakatar Singh, etc. ..	Not known ..	1 5
215	Shri Ajaib Singh ..	Shri Deva Singh ..	0 15 0
216	Shri Sakattar Singh, etc. ..	Not known ..	1 25 0
217	Shri Dalip Singh ..	Shri Bhan Singh ..	2 0 0
218	Shri Gurdip Singh ..	Shri Atma Singh ..	4 20 0
219	Shri Shamir Singh, etc. ..	Not known ..	0 5 0
220	Shri Charan Singh ..	Shri Tehl Singh ..	0 15 0
221	Shri Gurdip Singh ..	Shri Wadhawa Singh ..	3 20 0
222	Shri Brahma Singh ..	Shri Wadhawa Singh ..	2 35 0
223	Shri Gurdip Singh, etc. ..	Shri Wadhawa Singh ..	0 35 0
224	Shri Hazura Singh ..	Shri Wadhawa Singh ..	2 30 0
225	Shri Udham Singh ..	Not known ..	2 10 0
226	Shri Gurbachan Singh ..	Not known ..	1 0 0
227	Shri Charan Singh, etc. ..	Not known ..	0 20 0
228	Shri Gurdip Singh ..	Shri Wadhawa Singh ..	0 30 0
229	Shrimati Basant Kaur ..	Daughter of Harnam Kaur ..	3 30 0
230	Shri Karnail Singh ..	Shri Bhag Singh ..	1 0 0
231	Shri Gurdip Singh ..	Shri Wadhawa Singh ..	4 15 0
232	Shri Kundan Singh ..	Shri Hakam Singh ..	2 0 0
233	Shri Gurbanta Singh ..	Shri Harnam Singh ..	2 0 0
234	Shri Ajaib Singh ..	Shri Surain Singh ..	1 0 0
235	Shri Kundan Singh ..	Shri Hakam Singh ..	0 10 0
236	Shri Sajjan Singh ..	Shri Dula Singh ..	0 20 0
237	Shri Kundan Singh ..	Shri Hakam Singh ..	0 15 0

[Revenue Minister]

Serial No.	Name of person		Father's name		Quantity of wheat given
					Mds. Srs. Ch.
238	Shri Sandha Singh	..	Shri Isher Singh	..	0 25 0
239	Shri Kashmira Singh, etc.	..	Shri Mohinder Singh	..	0 10 0
240	Shri Kartar Singh	..	Shri Kesar Singh	..	1 05 0
241	Shri Ujagar Singh	..	Shri Veer Singh	..	1 0 0
242	Shri Thakar Singh	..	Shri Dula Singh	..	0 10 0
243	Shri Jarnail Singh, etc.	..	Shri Bhag Singh	..	0 35 0
244	Shri Pritam Singh	..	Shri Kundan Singh	..	2 10 0
245	Shri Karnail Singh	..	Shri Wadhawa Singh	..	1 0 0
246	Shri Karnail Singh	..	Shri Wadhawa Singh	..	2 0 0
247	Shri Sowahawa Singh	..	Not known	..	4 0 0
248	Shri Atma Singh	..	Shri Labh Singh	..	0 20 0
249	Shri Sunder Singh	..	Shri Partap Singh	..	0 15 0
250	Shri Mohan Singh	..	Shri Wasakha Singh	..	1 20 0
251	Shri Arjan Singh	..	Shri Ujagar Singh	..	5 20 0
252	Shri Jind Singh	..	Shri Bahal Singh	..	3 30 0
253	Shri Darshan Singh	..	Shri Teja Singh	..	1 25 0
254	Shri Narain Singh, etc.	..	Shri Suchet Singh	..	1 10 0
255	Shri Narain Singh	..	Shri Suchet Singh	..	1 10 0
256	Shri Lachhman Singh	..	Shri Dula Singh	..	1 10 0
257	Shri Jassa Singh	..	Shri Dula Singh	..	0 15 0
258	Shri Chanchal Singh, etc.	..	Shri Pal Singh	..	3 30 0
259	Shri Hari Singh etc.	..	Shri Joginder Singh	..	0 15 0
260	Shri Kundan Singh, etc	..	Shri Pal Singh	..	2 10 0
261	Shri Hari Singh, etc.	..	Shri Joginder Singh	..	0 5 0
262	Shri Udham Singh	..	Shri Pal Singh	..	1 25 0
263	Shri Sadhu Singh	..	Shri Makhan Singh	..	0 35 0
264	Shri Lachman Singh	..	Shri Dula Singh	..	1 0 0
265	Shri Mohinder Singh	..	Shri Thakar Singh	..	0 35 0
266	Shri Ajit Singh	..	Shri Santa Singh	..	1 0 5
267	Shri Tehl Singh	..	Shri Assa Singh	..	0 5 0

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given
			Mds. Sr . Ch.
268	Shri Harbans Singh, etc. ..	Shri Karnail Singh ..	0 30 0
269	Shri Meja Singh ..	Shri Gulzar Singh ..	1 15 0
270	Shri Gurbux Singh ..	Shri Bahal Singh ..	0 35 0
270-A	Shrimati Balbir Kaur ..	Widow of Shri Jagat Singh ..	2 05 0
271	Shri Meja Singh ..	Shri Bhagat Singh ..	1 35 0
272	Shri Najar Singh ..	Shri Jalaur Singh ..	1 10 0
273	Shri Chanan Singh ..	Shri Assa Singh ..	2 0 0
274	Shri Harbans Singh ..	Shri Jagir Singh ..	0 30 0
275	Shri Karnail Singh ..	Shri Bhag Singh ..	0 20 0
276	Shri Balbir Singh, etc. ..	Shri Karnail Singh ..	2 30 0
277	Shri Sulakhan Singh, etc. ..	Shri Mula Singh ..	4 5 0
278	Shri Darshan Singh, etc. ..	Shri Ujagar Singh ..	1 35 0
279	Shri Indar Singh ..	Shri Jagat Singh ..	0 20 0
280	Shri Charan Singh ..	Shri Milkha Singh ..	0 35 0
281	Shri Hari Singh, etc. ..	Shri Joginder Singh ..	0 35 0
282	Shri Dalip Singh ..	Shri Bhan Singh ..	11 20 0
283	Shri Tarlok Singh ..	Shri Rupa Singh ..	1 20 0
284	Shri Sunder Singh ..	Shri Bhoop Singh ..	0 20 0
285	Shri Dasondha Singh ..	Shri Sher Singh ..	1 0 0
286	Shri Chanan Singh, etc. ..	Shri Dalip Singh ..	4 35 0
287	Shri Meja Singh ..	Shri Santa Singh ..	1 0 0
288	Shri Sadhu Singh ..	Shri Ranga Singh ..	0 35 0
289	Shri Gurbachan Singh ..	Shri Bhan Singh ..	11 15 0
290	Shri Jagir Singh, etc. ..	Shri Bhan Singh ..	31 0 0
291	Shri Ajaib Singh ..	Shri Gurdit Singh ..	1 0 0
292	Shri Sardul Singh ..	Shri Puran Singh ..	0 15 0
293	Shri Jagir Singh ..	Shri Bhan Singh ..	1 0 0
294	Shri Atma Singh ..	Shri Bahadur Singh ..	10 10 0
295	Shri Hari Singh ..	Shri Bahadur Singh ..	9 0 0
296	Shri Sardul Singh ..	Shri Puran Singh ..	0 25 0

[Revenue Minister]

Serial No.	Name of person		Father's name		Quantity of wheat given
					Md. Srs. Ch.
297	Shri Narinjan Singh	..	Shri Hakam Singh	..	1 0 0
298	Shri Jagtar Singh	..	Shri Bahadur Singh	..	16 30 0
299	Shri Kundan Singh	..	Shri Mohan Singh	..	0 20 0
300	Shri Tarlok Singh	..	Shri Bahadur Singh	..	8 35 0
301	Shri Sardul Singh	..	Shri Fauja Singh	..	1 0 0
302	Shri Puran Singh	..	Shri Panju	..	1 0 0
303	Shri Gura Singh	..	Shri Labh Singh	..	1 0 0
304	Shri Charan Singh	..	Shri Lachman Singh	..	2 5 0
305	Shri Sajjan Singh	..	Shri Hira Singh	..	3 0 0
306	Shrimati Sahib Kaur	..	Widow of Shri Sadhu Singh	..	1 0 0
307	Shri Najar Singh	..	Shri Surain Singh	..	0 35 0
308	Shri Maghar Singh	..	Shri Sadhu Singh	..	0 35 0
309	Shri Karam Singh, etc.	..	Shri Inder Singh	..	0 25 0
310	Shri Narinjan Das, etc.	..	Shri Uttam Chand	..	0 10 0
311	Shri Daljit Singh	..	Shri Atma Singh	..	0 10 0
312	Shri Ram Singh	..	Shri Surjan Singh	..	4 5 0
313	Shri Jagtar Singh, etc.	..	Shri Ajaib Singh	..	1 5 0
314	Shri Kuldip Singh, etc.	..	Shri Angrez Singh	..	1 0 0
315	Shri Kuldip Singh, etc.	..	Shri Angrez Singh	..	0 25 0
316	Shri Kuldip Singh, etc.	..	Shri Angrez Singh	..	0 35 0
317	Shri Janmeja Singh	..	Shri Sher Singh	..	1 0 0
318	Shri Shabeg Singh	..	Shri Sher Singh	..	1 25 0
319	..		..		..
320	Shri Janmeja Singh	..	Shri Sher Singh	..	1 35 0
321	Shri Shabe Singh	..	Shri Sher Singh	..	0 25 0
322	Shri Arjan Singh, etc.	..	Shri Ratha Singh	..	1 0 0
323	Shri Kuldip Singh, etc.	..	Shri Angrez Singh	..	2 35 0
324	Shri Jagtar Singh, etc.	..	Shri Ajaib Singh	..	3 5 0
325	Shri Shabeg Singh	..	Shri Sher Singh	..	0 35 0

Serial No.	Name of person		Father's name		Quantity of wheat given
					Mds. Sr. Ch.
326	Shri Ajaib Singh	..	Shri Surjan Singh	..	0 35 0
327	Shri Labh Singh	..	Shri Jagat Singh	..	0 35 0
328	Shri Tara Singh	..	Shri Hakam Singh	...	0 25 0
329	Shri Piara Singh	..	Shri Ladha Singh	..	1 0 0
330	Shri Ajaib Singh	..	Shri Surain Singh	..	2 0 0
331	Shri Dalip Singh, etc.	..	Shri Bhan Singh	...	0 5 0
332	Shri Ganga Singh	..	Shri Tarlok Singh	...	1 30 0
333	Shri Sher Singh	..	Shri Sham Singh	...	1 35 0
334	Shri Dhara Singh	...	Shri Jowand Singh	...	1 0 0
335	Shri Jagir Singh, etc.	..	Shri Ujagar Singh	..	2 0 0
336	Shri Jagir Singh	..	Shri Tehl Singh	..	0 20 0
337	Shri Sajjan Singh	..	Shri Ganda Singh	..	1 00 0
338	Shri Rur Singh, etc.	..	Shri Gurdit Singh	..	1 10 0
339	Shri Jagir Singh, etc.	..	Shri Ujagar Singh	..	1 0 0
340	Shri Dalip Singh	..	Shri Wadhawa Singh	..	0 15 0
341	Shri Bishan Singh	..	Shri Man Singh	..	0 15 0
342	Shri Charan Singh	..	Shri Tehl Singh	..	1 5 0
343	Shri Bishan Singh	..	Shri Dogar Singh	..	3 35 0
344	Shri Surjan Singh	..	Shri Meja Singh	..	3 30 0
345	Shri Surjan Singh	..	Shri Meja Singh	..	1 30 0
346	Shri Fauja Singh, etc.	..	Shri Badan Singh	..	0 10 0
347	Shri Kundan Singh, etc.	..	Shri Bachan Singh	..	4 5 0
348	Shri Jagir Singh, etc.	..	Shri Hakim Singh	..	0 5 0
349	Shri Meja Singh, etc.	..	Shri Bachan Singh	..	7 5 0
350	Shri Arjan Singh, etc.	..	Shri Meja Singh	..	1 0 0
351	Shri Surjan Singh	..	Shri Meja Singh	..	1 0 0
352	Shri Fauja Singh, etc.	..	Shri Bachan Singh	..	0 25 0
353	Shri Chanan Singh, etc.	..	Shri Kharak Singh	..	0 10 0
354	Shri Gurnam Singh	..	Shri Kala Singh	..	0 35 0
355	Shri Bachan Singh	..	Shri Gurdas Singh	..	0 25 0

[Revenue Minister]

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given Mds. Sr. Ch.
356	Shri Sucha Singh ..	Shri Bhola Singh ..	0 25 0
357	Shri Chuni Lal ..	Shri Bishan Das ..	0 20 0
358	Shri Isher Singh, etc. ..	Shri Jowand Singh ..	1 35 0
359	Shri Jalaur Singh, etc. ..	Shri Bishan Singh ..	1 5 0
360	Shri Jalaur Singh ..	Shri Bishan Singh ..	0 25 0
361	Shri Mukhtar Singh, etc. ..	Shri Surat Singh ..	1 5 0
362	Shri Kapur Singh ..	Not known ..	0 5 0
363	Shri Chanan Singh, etc. ..	Shri Maqsudan Singh ..	2 35 0
364	Shri Chanan Singh, etc. ..	Shri Maqsudan Singh ..	1 0 0
365	Shri Balor Singh, etc. ..	Shri Bishan Singh ..	1 0 0
366	Shri Dhara Singh ..	Shri Sunder Singh ..	2 25 0
367	Shri Dhara Singh ..	Shri Sunder Singh ..	1 30 0
368	Shri Dhara Singh ..	Shri Sunder Singh ..	0 30 0
369	Shri Kartar Singh ..	Shri Maqsudan Singh ..	0 15 0
370	Shri Pritam Singh ..	Shri Maqsudan Singh ..	0 35 0
371	Shri Ajaib Singh ..	Shri Surjan Singh ..	1 0 0
372	Shri Labh Singh ..	Shri Jagat Singh ..	0 29 0
373	Shri Sajjan Singh, etc. ..	Shri Ganda Singh ..	0 20 0
374	Shri Sajjan Singh, etc. ..	Shri Ganda Singh ..	1 10 0
375	Shri Sajjan Singh ..	Shri Rattan Singh ..	5 0 0
376	Shri Channan Singh, etc. ..	Shri Maqsudan Singh ..	1 15 0
377	Shri Atma Singh, etc. ..	Shri Bahadur Singh ..	0 5 0
378	Shri Chanan Singh ..	Shri Maqsudan Singh ..	0 30 0
379	Shri Tara Singh, etc. ..	Shri Hakam Singh ..	0 10 0
380	Shri Jassa Singh ..	Shri Dula Singh ..	1 20 0
381	Shri Sada Singh, etc. ..	Not known ..	0 20 0
382	Shri Sher Singh ..	Shri Sham Singh ..	1 15 0
383	Shri Sulakhan Singh ..	Shri Fauja Singh ..	1 0 0
384	Shri Gulzar Singh, etc. ..	Shri Udham Singh ..	0 10 0
385	Shri Sajjan Singh ..	Shri Dalbir Singh ..	1 0 0
386	Shri Sohan Singh ..	Shri Buta Singh ..	1 35 0

Serial No.	Name of person	Father's name	Quantity of wheat given		
			Md	Srs.	Ch.
387	Shri Kuldip Singh, etc.	Shri Angrez Singh	2	35	0
388	Shri Kuldip Singh, etc.	Shri Angrez Singh	1	0	0
389	Shri Sapuran Singh	Shri Balaqa Singh	1	15	0
390	Shri Lachman Singh	Shri Dula Singh	1	10	0
391	Shri Kundan Singh	Shri Hakam Singh	0	5	0
392	Shri Chanan Singh, etc.	Shri Kharak Singh	0	15	0
393	Shri Fauja Singh	Not known	1	5	0
394	Shri Gurnam Singh	Not known	3	20	0
395	Shri Sucha Singh	Shri Bhagat Singh	1	0	0
396	Shri Gian Singh	Shri Meja Singh	3	0	0
397	Shri Meja Singh	Shri Wasawa Singh	1	0	0
398	Shri Banta Singh	Shri Pal Singh	0	20	0
399	Shri Gian Singh, etc.	Not known	0	35	0
400	Shri Jagtar Singh, etc.	Shri Ganda Singh	0	20	0
401	Shri Dalip Singh	Shri Diwan Singh	1	0	0
402	Shri Jagtar Singh, etc.	Shri Ganda Singh	3	10	0
403	Shri Mangal Singh	Shri Jagat Singh	0	30	0
404	Shri Tarlok Singh	Shri Rupa Singh	0	20	0
405	Shri Hazara Singh, etc.	Shri Pal Singh	1	15	0
406	Shri Harnam Singh	Shri Kesar Singh	0	35	0
407	Shri Ajit Singh	Shri Sant Singh	0	5	0
408	Shri mati Parnam Kaur	Widow of Shri Roda Singh	1	0	0
409	Shri Sajjan Singh	Shri Hazara Singh	2	0	0
410	Shri Meja Singh	Shri Surjan Singh	0	30	0
411	Shri Ganda Singh	Shri Jawahar Singh	0	35	0
412	Shri Sajjan Singh	Shri Hazara Singh	0	20	0
413	Shri Gurmej Singh	Shri Sher Singh	1	30	0
414	Shri Puran Singh, etc.	Shri Arjan Singh	1	0	0
415	Shri Gian Singh	Shri Tara Singh	0	10	0
416	Shri Dalip Singh	Shri Dewan Singh	0	35	0
417	Shri Fauja Singh	Shri Gurdit Singh	1	20	0

[Revenue Minister]

Serial No.	Name of person		Father's name		Quantity of wheat given
					Mds. Srs. Ch.
418	Shri Shamir Singh etc.	..	Shri Gurdip Singh	..	1 00 0
419	Shri Sunder Singh	..	Shri Bhup Singh	..	3 00 0
420	Gurdwara Sahib	..	..		1 00 0
421	Dharamsala Shahidanwali	..	..		1 30 0
422	Shri Jagir Singh	..	Shri Hakim Singh	..	0 30 0
			Total	..	777 00 0

9 a.m.

SHORT NOTICE QUESTION AND ANSWER

BUS SERVICE FROM RUPAR TO KHERI-PUKHALI

*863. **Comrade Shamsher Singh Josh** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether a bus service was started by Transport Authorities in the month of February, 1962 from Rupar to Kheri-Pukhali ;

(b) whether the said bus service has now been discontinued; if so, the reasons thereof ?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a) No. The name of village is Kheri-Purkhali and not Pukhali.

(b) Question does not arise.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਜਵਾਬ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਤੋਂ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਬਸ ਸਰਵਿਸ ਚਲਾਈ ਗਈ ਅਤੇ 1½ ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ।ਇਹ ਬਸ ਅੰਬਾਲਾ ਬਸ ਸਿੰਡੀਕੇਟ ਦੀ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਕਿਸੇ ਪਰਮਿਟ ਨਾਲ ਚਲਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਬਿਨਾਂ ਪਰਮਿਟ ਦੇ ਹੀ ਇੰਨਾਂ ਚਿਰ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ?

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਪਰਮਿਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ । ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਮੰਗ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਪਰਮਿਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ 4-5-62 ਨੂੰ ਪਰਮਿਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ 5-5-62 ਤੋਂ ਬਸ ਚਲਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਜਨਾਬ, ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਜਵਾਬ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ।

Mr. Speaker : Whatever your feelings might be or whatever my personal feelings might be on this question or in the case of replies to other questions, we have to work in accordance with the parliamentary system. I have to accept the Government's information whether it is right or wrong. It may be that that information is wrong, but I cannot give you any relief. We have to accept what the Government says. But I would, at the same time, request the Government that the reply which it gives should be concise and based on facts and not on conjectures.

Minister of State : Sir, I have received a report in this connection from the Regional Transport Authority, Ambala, and his note reads—

"No service on the Rupar to Purkhali route was operated in February, 1962. However, to cope with the pressing demand for road traffic facilities on this route, Secretary, Regional Transport Authority, Ambala, in exercise of his powers as Deputy State Transport Commissioner has issued a temporary stage Carriage permit for the route Rupar-Purkhali in favour of the Ambala Bus Syndicate, Ltd., Rupar, on 4th May, 1962. One return service a day has been allowed against this permit and operation is expected to start from 5th May, 1962.

This is the reply of the Regional Transport Authority. I have no knowledge at all that there was any previous service.

Comrade Shamsher Singh Josh ; Sir, I challenge the statement which has been made by the hon. Minister. Whatever the parliamentary procedure, may be, I challenge the statement. Bus service was operated on that route. The operators helped Sardar Niranjan Singh Talib in Chandigarh Constituency, Sant Sadhu Singh in Rupar Constituency and Sardar Partap Singh Kairon in Sarhali Constituency. They gave three Jeeps to these candidates. The Bus service was started for a month or so and near about the 4th or 5th of March it was discontinued. Again, now, it has been started and a permit for about four months has been issued. I, therefore, challenge the statement made by the Minister here.

Mr. Speaker : It seems that both are sticking to their guns.

OATH OF OFFICE

Shri Lal Chand Prarthi representing Kulu constituency (Kangra District) was sworn in.

(*Cheers*)

(Renewed cheers when he occupied his seat)

ADJOURNMENT MOTION

Mr. Speaker : There is a notice of*adjournment motion from Sarvshri Makhan Singh Tarsikka, Bhan Singh Bhaura, Jangir Singh Joga,

***Sarvshri Makhan Singh Tarsikka, Bhan Singh Bhaura, Jangir Singh Joga, Harnam Singh Chamak and Hardit Singh Bhathal, M.L.As.** to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the situation arising out of the Governor's notification No. 4827/C, dated 17th April, appearing in Government Gazette, dated 27th April, 1962 (under the provisions of Section 15 of the Police Act, V of 1861) to declare the area comprising village Wan of police station Khalra, district Amritsar "is in a disturbed state". This proclamation shall remain in force for a period of one year.

[Mr. Speaker]

Harnam Singh Chamak and Hardit Singh Bhathal, M.L.A.s regarding declaring of area comprising village Wan of Police Station Khalra, district Amritsar, being in a 'disturbed State'.

It is not a matter of recent occurrence and of urgent public importance. In fact the hon. Members have had enough of their say during the budget discussion. I disallow it. There were ample opportunities for the members to raise the matter during the course of discussion on the appropriation Bill.

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : स्पीकर साहब, यह मसला बहुत अहम है और खासतौर पर मेरे ज़िले से ताल्लुक रखता है।

श्री अध्यक्ष : आप बजट पर बोलते हुए यह कह सकते थे। (The hon. Member could have discussed it while speaking at the time of the Budget.)

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का: बात यह है जनाब कि अखबार में अभी आया है। मैंने कल ruling party के एक बहुत बड़े आदमी से बात की थी, जो मुख्य मन्त्री साहब के लैफटीनेंट भी हैं। मैंने जब उनसे पूछा कि यह क्या किया, तो उन्होंने कहा कि तुम एक गांव की बात करते हो हम अमृतसर ज़िले के 10 असैम्बली हलकों को disturbed areas करार देने लगे हैं ताकि हम bye-election से पहले पहले अपना रौब जमा सकें। जनाब यह है हाल इस सरकार का। यह बहुत अहम मसला है, हाउस के सामने ज़रूर आना चाहिए। जनाब हमें खतरा है। अब सैशन खत्म होने जा रहा है। इस के बाद यह होगा कि हमारे 10 असैम्बली के हलके disturbed areas करार दे दिये जाएंगे।

Mr. Speaker : No please.

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : जनाब, यह बड़ा अहम मसला है, यह 1861 के पुलिस रूल्स ऐक्ट के मातहत ऐसा कर रहे हैं जो कि अंग्रेज़ों ने देशभक्तों के areas के लिए बनाया था। यह बड़ा भारी अन्याय है। जनाब इस अहम मसले को हाउस में आना चाहिए।

Mr. Speaker : The hon. Member may take the liberty. But, I am afraid, I cannot do so because I am to be guided by the Rules. Rules do not permit this.

QUESTION OF PRIVILEGE

Mr. Speaker : मैं एक बात और कहना चाहता हूं। और वह यह कि एक Hon. Member ने अफसोसनाक खबर बतलाई कि एक आनरेबल मेम्बर को सैक्रेटेरियेट के किसी चपरासी ने disrespect show की है इस के बारे में मुझे डाक्टर बलदेव प्रकाश जी की तरफ से एक privilege motion भी मिला है यह नहीं होना चाहिए। मैंने C.M. साहब को यह बात बतला दी है और उन्होंने यक़ीन दिलाया है कि आगे से ऐसा नहीं होगा। जो कुछ हुआ है उस की वह enquiry करेंगे और जो guilty होगा, उसके खिलाफ़ कार्रवाई की जाएगी। (One thing more which I would like to convey to the House is that an hon.

Member told me a very disconcerting news that a peon in the Secretariate had shown disrespect to him. I have also received a privilege motion from Doctor Baldev Parkash in this connection. It is very bad. I have brought this fact to the notice of the hon. Chief Minister who has assured me that such a thing would not happen in future and whatever has happened would be enquired into and suitable action would be taken against the person found guilty.)

***Statement made by the Minister of State for Education regarding non-availability of Text Books**

Minister of State for Education (Shri Yash) : Sir, a statement explaining the position regarding the availbility of nationalised text-books was made on April, 23, 1962. It was indicated there that besides the General Science Books, ten other text-books were out of stock. It was then anticipated that these ten text-books would become available by the end of first week)of May, 1962. According to the information then available with Government the various private presses entrusted with the printing of these books had indicated that books would be ready by the above mentioned date. Two of these ten text-books are now available. Printing of another text-book has been completed and books will be despatched to the depots shortly. The printing presses have, however, not been able to supply the remaining seven text-books so far. All possible efforts are being made to ensure that these seven text-books become available in Government depots within the shortest possible period. Government regret very much that there has been some delay in regard to the availability of these text-books but this was due to unavoidable circumstances.

There is another set of 19 text-books which have now gone out of stock. Sufficient copies of these text-books were printed some months back on the basis of the anticipated demand in respect of these text-books. The stocks of these text-books were, however, sold out in the month of April due to un-expectedly high demand. Steps have been taken to reprint these text-books within the shortest possible period.

Government would like to reiterate that all possible measures are being taken to ensure availability of text-books in time in future. A detailed scheme has been drawn up for this purpose and the possibility of shortages will not arise in the coming years.

OBSERVATIONS BY THE SPEAKER

श्री अध्यक्ष : मैं आनरेबल मैम्बर साहिबान के नोटिस में एक बात लाना चाहता हूं कि जो असैम्बली का मैम्बर साहिबान का lounge है वहां पर गैर ज़रूरी भीड़ लगी रहती है जिससे मैम्बर साहिबान को inconveniences होती हैं। उसको दूर करने के लिए मैंने यह तय किया है कि किसी को lounge में दाखिल नहीं होने दिया जाएगा। मैं समझता हूं कि opposition और Treasury Benches के मैम्बर साहिबान सभी इस से सहमत होंगे।

(**एक साथ दोनों तरफ से आवाजें** : ठीक है जी, बिलकुल ठीक है।) (I would like to tell the House that on account of unnecessary large gathering of visitors in the Members lounge great inconvenience is caused to the hon. Members. In order to overcome this difficulty I have decided not to allow anybody

---

*This statement is in connection with the "Calling Attention" notice given by Comrade Makhan Singh Tarsikka, which appears in the P.V.S. Debate, Vol. I, No. 32, dated 7th May, 1962.

[श्री अध्यक्ष]

to enter the lounge. I hope, the hon. Members both occupying the Treasury as well as Opposition Benches would agree with me.)

(Voices from both sides : *We agree Sir.*)

श्री मंगल सैन: जनाब, स्पीकर साहब, आपने जो मैम्बर साहिबान के lounge के बारे में बात कही है, मैं उस के सम्बन्ध में आप से यह कहना चाहता हूं कि जो नीचे वाली जगह है वह visitors के लिए allow करदी जाए और वहां पर कुछ कुर्सियां या सोफे डलवा दिए जाएं।

श्री अध्यक्ष : वह तो पहले ही इस मतलब के लिये बनी हुई है। (Seating arrangement already exists there for this purpose.)

श्री मंगल सैन : स्पीकर साहब, आप की सेवा में अर्ज है कि lounge के बाहर जो लोग मिनिस्टरों को और M.L.As. को मिलने के लिये आते हैं उन्हें बाहर खड़ा होना पड़ता है और बहुत तकलीफ होती है....

श्री अध्यक्ष : उन के बैठने के लिये तो नीचे बैंच बने हुए हैं और main entrance के अन्दर जो जगह है वहां पर बैठने के लिये कुर्सियां वगैरह रखी जायेंगी जो कि मुझे Secretary साहब से मालूम हुआ है कि वहां के लिये अभी furniture नहीं आया जब आयेगा वहां पर भी बैठने के लिये कुर्सियां लग जायेंगी। (There is seating arrangement for the visitors on the ground floor; chairs, etc., will be placed for this purpose at the space lying behind main entrance and I have been informed by the Secretary that the necessary furniture has not so far been received and that chairs will be placed over there as soon as the furniture is received.

SITTINGS OF THE ASSEMBLY

श्री अध्यक्ष : Business Advisory Committee जिस में Opposition और Treasury Benches दोनों के मैम्बर साहिबान हैं का फैसला हुआ है कि सोमवार तक House की sitting नहीं होगी। सोमवार House फिर होगा और वीरवार तक सारा agenda खत्म कर दिया जायगा। इसके बाद House adjourn हो जायगा।

(It has been decided by the Business Advisory Committee consisting of members from both the Opposition and the Treasury Benches, that there would be no sitting till Monday next. On Monday, the House will meet again and adjourn on Thursday after transacting all the business on the agenda).

ANNOUNCEMENT BY THE SECRETARY REGARDING A BILL

Mr. Speaker : The Secretary will now make some announcement.

Secretary ; Under rule 2 of the Punjab State Legislature (Communications) Rules, 1959, I have to inform the House that the Indian Forest (Punjab Amendment) Bill, 1962, passed by the Punjab Legislative Council on the 8th May, 1962, has been received. I also lay a copy of the said Bill on the Table of the House.

THE PUNJAB NEW CAPITAL (PERIPHERY) CONTROL (AMENDMENT) BILL 1962—RESUMPTION OF CONSIDERATION.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ (ਰੋਪੜ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜੋ Capital Project Periphery Bill ਇਕ amending bill ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਵਿੱਚ ਕਲ੍ਹ, ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਦਫਾ 5 ਵਲ ਹਾਊਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਹ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਕਈ ਪਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਆਦਮੀ 10 ਮੀਲ ਦੇ area ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮਕਾਨ ਯਾ building ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ Deputy Commissioner ਤੋਂ ਬਾਕਾਇਦਾ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਾ ਲੈ ਲਵੇ। ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਕੁਝ ਬਣਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਬਾਕਾਇਦਾ Deputy Commissioner ਤੋਂ ਲੈਣੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਉਸਾਰੀ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲੈ ਕੇ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਦੂਸਰੀ ਪਾਬੰਦੀ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 10 ਮੀਲ ਦੇ area ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਥੇ ਵੀ Agricultural purposes ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਕਸਦ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਈ ਜਾ ਸਕੇਗੀ। ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇਸ 10 ਮੀਲ ਦੇ area ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਕਿਉਂ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਇਸ ਲਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਜੋ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ development ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ plan ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਾਧੇ ਤੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਤਾਂ ਆਬਾਦੀ ਵਧ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਅੰਬਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਕਿਤਨਾ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੁਧਿਆਣਾ ਸ਼ਹਿਰ ਆਪਣੇ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਫ਼ੈਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਆਬਾਦੀ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੀਮਤ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਜਾੜ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਪਿੰਡ ਉਠਾਏ ਗਏ ਸੀ। ਹੁਣ ਫੇਰ 20—25 ਪਿੰਡ ਹੋਰ ਉਠਾਏ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਨਾ ਵਧਾਉ ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕੌਡੀ ਦੇ ਭਾਉ ਲਏਗੀ ਤੇ ਉਹ ਕਈ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵਧ ਪੈਸਾ ਲੈ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਦੇ ਭਾਓ ਵੇਚੇਗੀ। ਪਰ ਜੇ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਬਾਦ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਫਾਇਦਾ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੋਂ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਅਸਲ ਮਾਲਕ ਉਠਾਉਣਗੇ। ਪਿਛਲੀ ਦਫਾ ਜਦੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ 18 ਪਿੰਡ ਉਠਾਏ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 3,500 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ 35,000 ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਵੇਚੀ ਅਤੇ ਫੇਰ ਜਦੋਂ allotment ਤੋਂ auction ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ 1,000 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮੁੱਲ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਾ ਲਾਈ ਜਾਵੇ; ਜਿਤਨਾ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰ ਨੇ ਵਧਣਾ ਹੈ ਉਹ ਵਧੇ; ਅਤੇ ਇਸਬਾਰੇ ਜੋ ਮੁਨਾਫਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਅਸਲ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਪਰ ਅਸੀਂ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਬਿਲ ਲਿਆ ਕੇ ਖੁਦ profiteering ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਲਕਾਂ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਹਿੱਸਾ development ਦਾ ਇਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਸੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹੋ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ charter of ejection ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜੋ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ 10 ਮੀਲ ਦੇ area ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਇਹ ਇਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਮਰਜ਼ੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਦੂਸਰੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਕ Sword of Damocles ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਲਟਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੇ ਜਿਥੇ ਮਰਜ਼ੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਵੇ ਜਾਂ ਮਰਜ਼ੀ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਉਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਪਰ ਜਿਤਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਉਹ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਠਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹਕ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਵੀ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਅੱਜ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵੀ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਗ਼ਰੀਬ ਆਦਮੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ, ਗ਼ਰੀਬ ਤਾਂ ਕੀ ਕੋਈ ਦਰਮਿਆਨੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਆਦਮੀ ਵੀ ਏਥੇ ਕੋਈ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ । ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਇਸ Act ਰਾਹੀਂ ਵਧ ਕੇ ਬਣ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਖਰੜ ਹੈ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਬੜੈਲ ਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਮੁਬਾਰਕਪੁਰ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਉਹ ਲੋਕ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਅਗੇ ਤਾਂ 5 ਮੀਲ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਹੋਰ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ । ਗਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਮੂਲੀ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲਾਂ ਪਿਛੇ ਰਾਜਧਾਨੀ ਆਉਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ ਕਦੇ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਕਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਲੈ ਕੇ , ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਫੇਰ Capital Project Minister ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਬਲ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ।

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪਰਤਾਪ ਗਰਗ (ਪਟਿਆਲਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ support ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ । ਇਹ ਜੋ Periphery Act ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਖਿਆਲ ਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ 10 ਮੀਲ ਦੀ ਬਜਾਏ 15 ਮੀਲ ਵੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹਰਜ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ; ਪਰ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੋਵੇ ਕਿ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਜ਼ਰੂਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਅਤੇ ਇਹ ਤਸੱਲੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ suffer ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਮਕਾਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਮਿਲੇਗਾ ਅਤੇ ਜਾਂ ਇਨਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਤਨੀ uncertainty ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਮਕਾਨ acquire ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬੜੀ ਭੈੜੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ acquire ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ value ਮਿਲ ਸਕੇ । ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ 3 ਆਨੇ ਗਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ Rs 30 ਗਜ਼ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵੇਚੀ ਜਾਵੇ। ਫੇਰ ਇਸ ਤੇ ਜਿਹੜੀ development ਹੋਣੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨਫਾ ਕਮਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ

development ਭਾਵੇਂ 10 ਮੀਲ ਦੀ ਬਜਾਏ 15 ਮੀਲ ਤੱਕ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ sale ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਵੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਲਾਟਾਂ ਦੀ allotment ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਫੇਰ auction ਕਰਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ auction ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ limit ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੇ Rs 20/Rs 25 ਫੀ ਗਜ਼ ਤਕ auction price ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਪਰ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਲੱਖ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਅਤੇ ਲੱਖ ਲੱਖ ਦੀ ਕਰੋੜ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਜੁਰਅਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣਾ ਸਕਣ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ sale ਦਾ ਸਹੀ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਿਹਾ; ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਠੀਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਤਨੀ ਜ਼ਮੀਨ acquire ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦੀ development ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ agency ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਬੜੀ ਮਹਿੰਗੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਸੁਝਾਓ ਦਿਆਂਗਾ ਕਿ development private agencies ਰਾਹੀਂ ਕਰਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਇਤਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਚਾ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ agencies ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ private agencies ਰਾਹੀਂ development ਦਾ ਖਰਚਾ 5/6 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ area ਭਾਵੇਂ 10 ਮੀਲ ਦੀ ਬਜਾਏ 15 ਮੀਲ ਤੱਕ cover ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ development ਜਿਹੜੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਬਲਕਿ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਏਜੰਸੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ support ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ ਉੱਤਰ): ਮਿਸਟਰ ਸਪੀਕਰ, ਏਸ ਬਿਲ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ show-piece ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਤਨੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਹਨ ਉਥੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਕਾਨ unauthorised ਬਣ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ slums create ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਥੇ ਗੰਦਗੀ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਰਗਾ ਨਕਸ਼ਾ ਬਣਾ ਕੇ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਬੇਤਰਤੀਬੇ ਅਤੇ ਉਗੜ ਦੁਗੜੇ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਣ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਜੇ ਕਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦੇ ਔਰ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਵਿਚ periphery ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਹਕਬਜਾਨਬ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਕੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਤਰਈ ਮਾਂ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨੰਗਲ ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਉਜੜ ਹੀ ਗਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਥੇ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ periphery ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਮਨਸ਼ਾ ਕੀ ਹੈ ? ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਬਾਹਰ ਦੇ ਮੁਲਕ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਦਾ ਵਧੀਆ ਰੁਖ ਵਿਖਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ planning ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਇਹ planning ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਹਨ ਉਥੇ ਭਾਵੇਂ improvement trust ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ, ਵੈਸੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਮਰਜ਼ੀ ਵਿਖਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਣ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ show piece ਬਣਾਉਣ ਵਲ ਹੀ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਬਲਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ real difficulties ਅਤੇ real

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

problems ਨੂੰ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਸ ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

श्री मंगल सैन (रोहतक) : स्पीकर साहिब, इस amending Bill के द्वारा मन्त्री महोदय चाहते हैं कि चंडीगढ़ के area को इर्दगिर्द दस मील तक बढ़ा दिया जाए। देखने को तो यह बिल बड़ा innocent सा मालूम होता है लेकिन इस के पीछे बहुत सी complications हैं क्योंकि ऐक्ट लागू हो जाने के बाद बहुत सी पाबंदियां लग जाती हैं। बटवारा होने के बाद यह महसूस किया गया कि लाहौर जैसा स्थान तो पूर्वी पंजाब में नहीं मिलेगा जहां पर हाई कोर्ट, सैक्रेटेरियेट और दूसरी buildings बनी बनाई मिल जाएं इस लिये चंडीगढ़ का निर्माण आरम्भ किया गया। स्पीकर साहिब, क्या अच्छा होता अगर अम्बाला शहर और छावनी के दरम्यान कोई जगह ढूंढ ली जाती और वहां पर राजधानी का निर्माण किया जाता। इस से करोड़ों रुपये जनता के बच सकते थे। करोड़ों रुपये जो smuggling और.....

Mr. Speaker: Please confine yourself to the provisions of the Bill under discussion.

श्री मंगल सैन : स्पीकर साहिब, मन्त्री महोदय भूल गए होंगे, इस लिये मैं उन को याद दिलाना चाहता हूं कि इस amending Bill के द्वारा वे चाहते हैं कि चंडीगढ़ का area चारों तरफ दस मील तक बढ़ा दिया जाए। इस सम्बन्ध में मैं यह कहना चाहता हूं कि यहां पर राजधानी बनाई गई तो इस के पीछे लम्बा चौड़ा इतिहास है। कांग्रेस पार्टी के एक बड़े नेता की ज़मीन थी....

Mr. Speaker: I cannot permit the hon. Member to say such things. How is this all relevant here.

श्री मंगल सैन : जनाब, मैं आप का कहा मान लेता हूं। मैं यह कहना चाहता हूं कि इस बिल के पास होने से इर्दगिर्द के लोगों के ऊपर बहुत भारी पाबंदियां लग जाएंगी। लोग बहुत परेशान होंगे। डेढ़ दो सौ गांव इस के ज़रिये affect होंगे। वहां के लोगों को यह हक नहीं रहेगा कि अपनी मर्ज़ी से कोई सड़क बना सकें, अपने घर में कोई modification कर लें, कोई alteration कर लें। आज कल के युग में जब कि परिवार बहुत जल्दी से बढ़ रहे हैं, बच्चे जवान हो जाने पर और बहू आ जाने पर उन को अपने घर के दो तीन कमरे बढ़ाने की आवश्यकता होती है। अब इस के लिये उन को Estate Office की मंजूरी लेनी पड़ेगी। Estate Office के बारे में आप जानते ही हैं कि वहां पर रिश्वत खोरी का बाज़ार गर्म है। वहां पर ताना शाही और नौकर शाही मुंह फाड़े खड़ी है। चंडीगढ़ में रहने वाली जनता उन से त्राहिमान त्राहिमान कर रही है। यहां पर इतनी महंगाई है कि बाहर से आने वाले लोग यहां की हालत देख कर चंडीगढ़ बनाने वाले को धुतकार देते हैं।

Mr. Speaker: Please be relevant. How is "धुतकार देते" relevant here.

श्री मंगल सैन : स्पीकर साहिब, मेरा मतलब यह नहीं है कि वे नकशा बनाने वाले को धुतकारते हैं, मेरा मतलब यह है कि जिन्होंने यह जगह चुनी थी। (*Interruptions*) मेरा मतलब है कि जो लोग दिन रात मेहनत कर के रुपया कमाते हैं उन के रास्ते में रोडा डालने वाली बात है और डिपार्टमैंट उन के लिये hurdle बनेगा। इस के साथ ही साथ मैं यह निवेदन करना चाहता हूं कि इस वक्त जो पांच मील के दायरे के बाहर लोग रहते हैं उन को मौका देना चाहिए कि वह अपनी मेहनत से, हिम्मत से कमाएं, खाएं। उन पर कोई पाबन्दी नहीं होनी चाहिए, क्योंकि जब आप ने इस periphery को extend कर दिया तो चन्द दिनों के बाद आप उन की जमीन acquire करेंगे। जो जगह आप के पास है अभी तो वहां पर भी पानी का इन्तज़ाम नहीं है, सड़कों का इन्तज़ाम नहीं है। गर्मियों के मौसम में अगर देहात का कोई आदमी रेल्वे स्टेशन से हाईकोर्ट तक पैदल आना चाहे तो रास्ते में उस के लिए पीने के पानी का बन्दोबस्त नहीं है.....

श्री अध्यक्ष : यह किस तरह से relevant है ? आप wind up करें। (How is it al' relevant ? The hon. Member should wind up now.)

श्री मंगल सैन : यह relevant इस लिए है कि जब चंडीगढ़ का पहला area पूरी तरह से develop हो जाता, मकान बन जाते, शहर अच्छी तरह से आबाद हो जाता फिर तो इस बिल के लिये कोई justification हो सकती थी। मैं मन्त्री महोदय की इज्ज़त करता हूं क्योंकि यह सारी कैबिनेट में बहुत reasonable व्यक्ति हैं और मुझे आशा है कि वे हमारी reasonable बातों को समझने की कोशिश करेंगे (*Laughter*) इन शब्दों के साथ मैं आशा करता हूं कि वह इस पर ज़ोर नहीं देंगे और बिल को वापिस ले लेंगे। इन शब्दों के साथ मैं समाप्त करता हूं।

राजधानी तथा स्वास्थ्य मंत्री (श्री बृष भान) : Mr. Speaker काफी कुछ इस बिल की मुखालफत में कहा गया। मैं ज़्यादा टाइम नहीं लूंगा, जो चन्द खदशात ज़ाहिर किए गए सिर्फ उन्हीं के मुताल्लिक ही कुछ अर्ज़ करना चाहता हूं। बहुत कुछ कहा गया--कुछ मकानों की बाबत, कुछ सड़कों की बाबत और कुछ दूसरी facilities की बाबत। लेकिन स्पीकर साहिब, अगर उन मेम्बर साहिबान ने बिल को गौर से पढ़ा होता तो शायद बहुत सी बातें यहां पर न कहीं जातीं।

चार बातें इस बिल के अन्दर वाज़या तौर पर दर्ज हैं जो कि इस बिल के pur-view से बाहर होंगी। मैं चाहूंगा कि हाऊस उन को समझ ले और उन पर ध्यान दे। सब से पहली बात तो यह है कि जिस residential building का agricultural purpose से ताल्लुक होगा, subservient to agriculture होगी उस पर कोई पाबन्दी नहीं होगी। दूसरी बात यह है कि धार्मिक जगहों की erec-tion और re-erection पर काई पाबन्दी नहीं होगी। तीसरी बात यह है कि अगर कोई excavation या operation, agricultiral purpose के लिए हो तो उस पर भी कोई पाबन्दी नहीं। चौथी बात यह है कि

[राजधानी तथा स्वास्थ्य मन्त्री]

metalled road या approach road बनानी हों जोकि agricultural purpose के लिए हों तो उन पर भी कोई पाबन्दी नहीं होगी। इससे ज़ाहिर है कि agricultural development के रास्ते में कोई पाबन्दी नहीं बल्कि उसकी progress के लिए यह कानून मदद देता है।

इस के अलावा स्पीकर साहिब, बाबू बचन सिंह जी ने दूसरे शहरों की बाबत ज़िक्र किया कि जिस planned तरीके से चण्डीगढ़ को बनाया जाना मकसूद है इसी तरह दूसरे शहरों को भी क्यों नहीं बनाया जाता। स्पीकर साहिब, मैं भी यही चाहता हूं कि बाकी शहरों में भी unplanned and ugly growth न हो। इस सिलसिले में मैं यहां एक बात की तरफ इशारा कर देना जरूरी समझता हूं कि गवर्नमेंट का यह मनशा है और इस सिलसिले में कुछ steps उठाए जा रहे हैं कि हमारे सूबा के अन्दर जितने शहरों में unplanned तरीके से development हो रही है, जहां आबादी बढ़ रही है, बगैर किसी plan के development की जा रही है, उस unplanned and ugly growth को रोक कर, ऐसे तरीके से उन को plan किया जाए कि बाद में कोई मुश्किल पेश न आए। हम ऐसे शहरों के आसपास, उनके इर्दगिर्द बाकायदा तौर पर plots बनाकर उन को develop करना चाहते हैं लेकिन इसमें शायद थोड़ी देर लग जाएगी। इस के लिए एक महकमा भी बनाया है, architects भी रखे हैं और इस महकमा को पूरी तरह से organise किया जाना है।

बाबू बचन सिंह : कितनी देर लग जाएगी ?

राजधानी तथा स्वास्थ्य मंत्री : Within this year.

इस के अलावा एक और बात भी हमारे सामने है। आप ने देखा कि सूबा के अन्दर slum areas भी हो गए हैं। एक तरफ से तो यह शिकायत की जाती है कि इन slums को दूर किया जाए, slums नहीं होने चाहिए unplanned growth नहीं होनी चाहिए, लेकिन जब हम इस सिलसिले में कोई कदम उठाते हैं तो उस पर तरह तरह के एतराज़ात किए जाते हैं। जहां तक चण्डीगढ़ का ताल्लुक है, आप देखें कि यहां पर छावनी बन रही है, Air Force का स्टेशन बन रहा है, Machine Too Factory लगने वाली है और बहुत भारी भारी Industries लगने वाली हैं, Government of India के कई दफतर आने वाले हैं। आखिर उन सब को accommodate करने के लिए जगह कहां से आएगी ? हर चीज़ plans के मुताबिक होती है इसलिए जरूरी था कि शहर के आस पास un-planned structures को रोकने के लिए यह बिल लाया जाता ताकि बाद में कोई दिक्कतें पेश न आएं। बहर हाल इस वक्त मैं आप की विसातत से हाऊस को एक बात का आश्वासन दिला सकता हूं कि जिन लोगों की ज़मीनों को acquire किया जाएगा, उन की compensation market price से कम नहीं दी जाएगी। उन की ज़िन्दगी को किसी तरह से disturb नहीं किया

जाएगा और उन की economic तौर पर जितनी मदद हो सकेगी हम करेंगे। जो लोग जमीन के बदले जमीन चाहेंगे उन को जमीन दी जाएगी और compensation की रकम किसी तरह से भी market rate से कम नहीं दी जाएगी। जो भाई उन लोगों की मदद का दम भरते हैं, मैं हाऊस को विश्वास दिलाना चाहता हूं कि हम भी उन की इक्तसादी तरक्की के लिए, सामाजिक उन्नति के लिए, उतने ही interested हैं जितने कि वह दोस्त हैं। उन को up-root करने का सवाल ही पैदा नहीं होता। जो बात हम करना चाहते हैं वह यह कि इस शहर की किसी भी तरीका से unplanned growth न हो, कारखाने लगें, तजारत बढ़े लेकिन हम नहीं चाहते कि ugly किस्म की, नामुनासिब किस्म की buildings construct हों; जिन को बाद में गिराना पड़े और तरह तरह की litigation हो। फिलहाल जो रकबा लिया जा रहा है उस पर किसी किस्म की पाबन्दी नहीं होगी। पाबन्दी सिर्फ यही होगी कि जो लोग नई buildings बनाना चाहें उस के लिए उन्हें पहले permission लेनी होगी। यह चीज़ शहर की planned development के लिए बहुत जरूरी थी।

इस के अलावा मैं हाऊस की इत्तलाह के लिये यह भी बता देना चाहता हूं कि जैसे हम यहां पर शहर की planned development कर रहे हैं वैसे ही अमृतसर, सोनीपत, फरीदाबाद और दूसरी जगहों के इर्दगिर्द भी planned development के लिए ऐक्ट लाने का विचार कर रहे हैं ताकि सारे पंजाब में planned तरीके से मकानात बनें और slums की समस्या को भी tackle किया जा सके। इस लिए जो खदशात बाबू बचन सिंह और श्री राम प्रताप गर्ग की तरफ से ज़ाहिर किए गए हैं वह बेबुनियाद हैं। उन्होंने अगर इस ऐक्ट को गौर से पढ़ लिया होता तो शायद इन खदशात को यहां पर जाहिर न करते।

जहां तक ज़मीन की कीमत का ताल्लुक है, मैं मानता हूं कि यह ज्यादा है क्योंकि यहां पर development charges बहुत ज्यादा हैं। शुरू शुरू में जमीन पर development charges नहीं दिए गए थे। लैजिस्लेचर की बिल्डिंग, हाईकोर्ट, सैक्रेटेरियेट, स्कूल, कालेज, लेक, रोड्ज़ और दूसरी recreation की चीजें, हस्पताल यूनिवर्सिटी का बनाना वगैरा वगैरा बहुत सी चीजें development charges में शामिल नहीं हुईं। मैं मानता हूं कि यह हमारी गलती थी, हम से गलती हुई। लेकिन क्या करें ? तो जितने development charges हैं वह सब ज़मीन की कीमत में शामिल किए हैं। इस लिये जब शहर की planned development करनी है तो ऐसा करना जरूरी हो जाता है।

यह भी ठीक है कि कुछ देर से auction की policy हमने बनाई लेकिन मैं हाऊस को बता देना चाहता हूं कि auction से भी हमें वह कीमत नहीं मिल रही जो कि development charges की है। इन सब बातों के मद्देनज़र मैं चाहूंगा कि हाऊस इस पर गौर करे और इस शहर को planned तरीके से बनाने में हमारी मदद करे ताकि इस की unplanned growth न हो, सभी लोगों को हर किस्म की

[राजधानी तथा स्वास्थ्य मंत्री]

सहूलियतें दे सकें और वह अपनी ज़िन्दगी आराम से बसर कर सकें । और जैसा कि मैंने पहले ज़िक्र किया, मैं हाउस को विश्वास दिलाता हूं कि पंजाब सरकार दूसरे शहरों की planned development के लिये भी जल्दी ही steps लेगी और यह देखेगी कि किसी शहर में, जहां तक मुमकिन हो सके, unplanned growth न हो, slums को दूर किया जाए और गन्दगी पैदा न होने दी जाए। इन शब्दों के साथ मैं उम्मीद करता हूं कि हाऊस इस बिल को पास करेगा ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab New Capital (Periphery) Control (Amendment) Bill, be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : The House will now take up the Bill Clause by Clause.

CLAUSE 2

Shri Mangal Sein (Rohtak) : Sir, I beg to move—

In line 2, for "ten" substitute "five miles and one furlong".

स्पीकर साहिब, जो ख़दशात ज़ाहिर किए गए थे उन के जवाब में मन्त्री महोदय ने, कहा है कि अगर कोई ज़मींदार खेती बाड़ी के उद्देश्यों के लिये कोई मकान बनाता है तो उस पर कोई पाबन्दी नहीं है और अगर वह अपने मकान में कोई तब्दीली करता है तो भी उस पर कोई पाबन्दी नहीं है तो मैं इस सिलसिले में इन का ध्यान parent Act की तरफ दिलाना चाहता हूं जिस के मुताबिक कि उन लोगों को डिप्टी कमिश्नर के पास अर्ज़ी देनी पड़ेगी मगर वह इनकार नहीं करेगा ।

श्री अध्यक्ष : वह क्या provision है ? (What is the provision ?)

श्री मंगल सैन : वह provision यह है :

5. "(4). The Deputy Commissioner shall not refuse permission to the erection or re-erection of a building if such building is required for purposes subservient to agriculture, nor shall the permission to erect or re-erect any such building be made subject to any conditions other than those which may be necessary to ensure that the building will be used solely for agricultural purposes."

यह इस में लिखा है कि वह refuse नहीं करेगा। मैं यह बात इस लिए कह रहा हूं कि यह कहते हैं कि ज़मींदार को इजाज़त है मगर मैं इन को बता रहा हूं कि इस के लिये उन बेचारों को डिप्टी कमिश्नर का दरवाज़ा खटखटाना पड़ेगा । अर्ज़ी देनी पड़ेगी, वक्त लगाना पड़ेगा energy खर्च करनी पड़ेगी और इस सरकार की जो red-tapism है उस का शिकार होना पड़ेगा। हम यह बात तो समझ गए कि इन की खाहिशें बड़ी नेक हैं और यह हर एक शहर को एक planned तरीके से develop करना चाहते हैं। मगर इस का इस्तेमाल चंद लोगों की जेबें गर्म करने के लिये न किया जाए। आपोजीशन का point यह है कि इस शहर को अच्छी तरह से आबाद होने दिया

जाए और जब यह thickly populated हो जाए तो जैसी चाहें पाबन्दी लगा लें। अभी तो चंडीगढ़ की यह हालत है कि यहां आ कर पता नहीं चलता कि हम किसी पंजाबी शहर में हैं या कि फरांस के शहर में। चोरों को किसी भी मंजिल पर जाने के लिये मकान के साथ सीढ़ी लगाने की जरूरत नहीं। ऐसी अजीब २ चीजें इस में बना रहे हैं। पता नहीं इस की development यह किस ढंग से करना चाहते हैं। हमें इस बात की खुशी है कि सरकार सोनीपत, फरीदाबाद वगैरह शहरों की तरक्की चाहती है और उन की जो, प्रगति haphazard हुई है उस को सुधारने के लिये इस ने improvement trusts बनाए हैं। नीयत बेशक अच्छी हैं मगर इन trusts के चेयरमैन लगाते वक्त वही बात की जाती है जो कि सब रजिस्ट्रारों के केस में की गई है। इन जगहों पर पुलीटीकल तौर पर disgruntled लोगों को accommodate किया जाता है ताकि वह मालामाल हो सकें और ruling पार्टी की नाजायज़ मदद करें। मैं कहता हूं कि development जरूर होनी चाहिए मगर ऐसी बातों से परहेज़ करना चाहिए। इस periphery बिल का असर कोई 150 या 200 गांवों पर पड़ने वाला है। उन लोगों को बिला वजह काफी तकलीफें पेश आने वाली हैं। यह कहना गलत है कि यह बिना डिप्टी कमिशनर को apply किए अपने काम कर सकेंगे, अपने लिये कोई छोटा मोटा रास्ता बना पायेंगे या और छोटे मोटे काम कर सकेंगे। इस लिये मैं उम्मीद करता हूं कि मन्त्री महोदय इस क्लाज़ को वापिस ले लेंगे ताकि यह इतने ज्यादा लोगों की परेशानी का बाइस न बने।

Mr. Speaker : Motion moved—

In line 2, for "ten" substitute "five miles and one furlong".

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ (ਬਰਨਾਲਾ) : ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਚੰਡੀਗੜ ਦੇ ਆਲੇ ਦਆਲੇ 5 ਮੀਲ ਦੀ ਬਜਾਏ 10 ਮੀਲ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਰਾਖਵਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੁਹਾੜਾ ਵਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਤੇ ਵਜਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁੰਡੇ ਯਾ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਨਹੀਂ ਵੇਚ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਹੱਕ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਇਤਨੀ ਸਸਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਮਹਿੰਗੀ ਵੇਚਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਤੋਂ ਸਸਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਓ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ option ਦਿਓ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪਲਾਟ ਰਖੇ ਤਾਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਸਕੇ, ਘਰ ਬਣਾ ਸਕੇ। ਜੇ ਘਰ ਨਾ ਬਣਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਪਰਚਲਤ price ਤੇ ਵੇਚ ਸਕੇ। ਜਿੰਨੇ ਪਿੰਡ ਏਥੋਂ ਉਜੜਨਗੇ ਉਹ ਕਿਥੇ ਵਸਾਓਗੇ? ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਵਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਕ ਆਦਮੀ ਜਾਂ ਇਕ ਪਸ਼ੂ ਇਕ ਥਾਂ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਥਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮੋਹ ਛਡੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਥਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਸਾਇਆ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਨਾ ਘਰ ਦਾ ਤੇ ਨਾ ਘਾਟ ਦਾ। ਦੋਵੇਂ ਪਾਸਿਓਂ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਰਕਾਰ plan ਬਣਾਵੇ। ਜਿਹੜੇ ਨਕਸ਼ੇ ਤੇ ਕਾਗਜ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ offer ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਖਰੀਦਦਾਰ ਆਉਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚੀ ਜਾਏ।

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ]

ਨਕਸ਼ੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਹੋਰ ਇਮਾਰਤਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਜਾਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਫਾਇਦਾ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਫਾਇਦਾ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਕੇ ਬਦਨਾਮ ਨਾ ਹੋਣ। (ਵਿਘਨ)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : Development charges ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ : ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਅਜੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਿ ਇਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਾਸਤੇ ਕਿਉਂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਛ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਖਰਚ ਕਰ ਲਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਵੇ। ਐਨੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ (ਬਿਆਸ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਸ਼ ਭਾਨ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਬਿਲ ਨਿਹਾਇਤ ਮਾਸੂਮਾਨਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਊਸ ਇਸ ਨੂੰ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਬਹਿਸ ਦੇ ਮੰਨ ਲਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਇਸ ਦੇ ਇਕ ਪਹਿਲੂ ਵਲ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਹਿਲੂ ਵਲ ਸੋਚਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਨਾਲ 200 ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਅਸਰ ਪਏਗਾ। 200 ਜਾਂ 150 ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਏਥੋਂ ਉਠਾ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਦੋ, ਚਾਰ ਜਾਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਤੇ ਦਿਮਾਗ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਥੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ? ਅਗਰ ਕੋਈ agriculture ਲਈ building ਬਣਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਦ ਉਸ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੇਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਰਹਿਣੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਇਹ ਜਗਾਹ ਮੇਰੀ ਮਲਕੀਅਤ ਰਹਿਣੀ ਹੈ ਯਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜਿਹੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਮਕ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਤੇ ਇਹ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਏਗਾ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੈਂਕੜੇ ਪਿੰਡ ਉਜਾੜੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਏਥੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਹੋਵੇ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਇਹ ਪਿੰਡ ਉਠਾਏ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਉਠਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਠਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਕਹਿਣ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਹਿਜ਼ ਦਿਖਾਵੇ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਹਨ ਅਸਲੀਅਤ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਗਲ ਕਹੀ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਇਤਫਾਕ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈਆਂ ਜਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀਮਤ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਕੇਵਲ development charge ਲੈ ਲਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਲਈ ਜਾਵੇ ਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੱਕ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ ਗੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੇਕਰ ਇਸ periphery ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਵਸਣ ਤਾਂ ਦੇਣ ਅਜੇ ਤਕ ਤਾਂ ਇਹ ਪੂਰਾ ਆਬਾਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਪੂਰਾ ਆਬਾਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਇਲਾਕਾ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ

ਜਾਵੇਗਾ develop ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਖਾਹ ਮਖਾਹ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜੇ ਤਾਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਰਕਬਾ ਖਾਲੀ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਪੂਰਾ develop ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਲਿਆਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ, ਇੰਨਾ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਹਿਮ ਬਿਠਾ ਦੇਣਾ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਫਿਕਰ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਦੀ।

Mr. Speaker : Now I will put the amendment to the vote of the House.

Mr. Speaker : Question is—

In line 2, *for* "ten" *substitute* "five miles and one furlong".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Speaker : Question is—

That clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Health and Capital (Shri Brish Bhan) : Sir, I beg to move—

That the Punjab New Capital(Periphery) Control (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab New Capital (Periphery) Control (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab New Capital (Periphery) Control (Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਜਨਾਬ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਖਾਸ ਗਲ ਵਲ ਆਪ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਜੋ ਹੁਣੇ ਹੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੇ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਇਹ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਸਾਡੀ constitution ਦੇ Article 15 ਦੀ ਜੋ ਸਫਾ 8 ਤੇ ਹੈ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ Article ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ

"The State shall not discriminate against any citizen on grounds only of religion, race, caste, sex, place of birth or any of them".

ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝ ਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ periphery ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਦਸ ਮੀਲ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਜੰਮ ਪਲ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ birth place ਹੈ discriminatory ਸਲੂਕ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ Article 15 ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਥੇ ਚਾਹੁਣ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੰਮ ਧੰਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ and this bill is an act of discrimination against the inhabitants of a particular area in comparison with the other areas of the state।

श्री अध्यक्ष . अब तो यह बिल पास हो चुका है । (But now this bill has been passed).

THE LAND ACQUISITION (PUNJAB AMENDMENT) BILL, 1962.

Minister for Revenue (Sardar Ajmer Singh) : Sir, I beg to introduce the Land Acquisition (Punjab Amendment) Bill, 1962.

Minister for Revenue (Sardar Ajmer Singh) : Sir, I beg to move—

That the Land Acquisition (Punjab Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਿਲ ਬਹੁਤ ਮੁਖਤਸਰ ਜਿਹਾ ਬਿਲ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਰਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਦਫਾ ਤਿੰਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਹੈ ਕਿ award ਦੇਣ ਲਗਿਆਂ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੇਟ ਕਢੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੇਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਕਬਾ ਕਿੰਨਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਉਂ ਕਿ ਮੁਖਤਲਿਫ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜਾਂ total ਕਰਦਿਆਂ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿਤੇ ਕਮ ਜਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਕਮ ਲਗ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੁਲੈਕਟਰ ਇਕ ਵੇਰ award announce ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦੁਬਾਰਾ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਕੁਲੈਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ clerical or arithmetical mistake ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ provision ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਦਰੁਸਤੀ ਦੇ ਕਰਨ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਰੇ interested persons ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਰੁਸਤੀ ਕਰਨ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵਧ ਰਕਮ ਅਦਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵਾਧੂ ਰਕਮ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਅਦਾ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਰੁਧ ਐਕਸ਼ਨ

ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਰਕਮ ਦੀ ਵਸੂਲੀ as arrears of land revneue ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ।

ਕਲਾਜ਼ ਚਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਦਫਾ ਐਸਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਅਫਸਰ ਗਲਤੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਗਲਤੀ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਾਰਨ ਇਕ ਗਲਤ award ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ award ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਵੀ final ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਜੋ ਇਸ award ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨ ਕਿ ਇਹ excessive ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਦਲੀਲ ਜਾਂ ਬਹਿਸ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਈ ਵੇਰ ਰਕਮ ਕੁਲੈਕਟਰ ਬਹੁਤ excessive ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ award ਨੂੰ amend ਕਰਵਾ ਸਕੇ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਪੀਲ ਕਰ ਸਕੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਦਾਇਰ ਕਰ ਸਕੇ । ਸਰਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਜੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਕਿਸੇ ਗਲਤੀ ਦੀ ਵਜਹ ਕਰਕੇ ਜੇਕਰ award ਗਲਤ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ excessive ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਇਖਤਿਆਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਅਪੀਲ ਕਰ ਸਕੇ । ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੀ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਕੋਈ award excessive ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕੇਸ ਥੋੜੇ ਹਨ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਆਏ ਨੇ ਕਿ ਜਿਥੇ award 20 ਹਜ਼ਾਰ, 30 ਹਜ਼ਾਰ ਜਾਂ 40 ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਲਈ authority ਲਈ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਜਾਂ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਬਾਕੀ ਜੋ amendments ਹਨ ਇਹ consequential ਹਨ ਵਕਤ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ provision ਵੀ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕੰਪਨੀ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ acquire ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਕੰਪਨੀ ਵਲੋਂ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਇਸ Amending Bill ਵਿਚ ਰਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Land Acquisition (Punjab Amendment) Bill be taken into consideration at once.

श्री मंगल सैन (रोहतक) : बात बड़ी साधारण सी है, और मंत्री महोदय ने जो संशोधन पेश किया है, वह कोई आपत्ति वाली बात नहीं है लेकिन गवर्नमेंट ने assess करने के बारे में जो procedure lay out किया हुआ है उस के खिलाफ जा कर अफसर लोग ज्यादा रुपया assess करते हैं यह बात नहीं होनी चाहिए। स्पीकर साहिब मैं यह बात कहना चाहता हूं कि कुछ आदमी इन मिनिस्टर साहिबान के लाडले हैं,....

10.a.m.

Mr. Speaker : The hon. Member has pet words and phrases to suit all occasions and all circumstances.

Shri Mangal Sein : No, Sir. These are hard facts.

Mr. Speaker : If the hon. Member uses them frequently, they will lose weight.

[Mr. Speaker]

आप एक दफा नहीं कई दफा इस तरह करते हैं। मैं आप को आप की speeches निकलवा कर दिखा सकता हूं (If the hon. Member uses them frequently, they will lose weight. He has said such things not once but very often. I can show him the record of his own speeches which clearly prove this fact.)

श्री मंगल सैन : मैं निवेदन कर रहा था कि जो सरकारी मुलाज़म हैं, या सरकारी अफसर हैं; उन्हें आदत पड़ी हुई है रिश्वत लेने की, आदत पड़ी हुई है किसी के खिलाफ जाने की, और जो ऐसे भ्रष्ट लोग हैं और जिन की protection बड़े बड़े लोग करते हैं उन के खिलाफ मजबूर हो कर मिनिस्टर साहब को यह legislation लानी पड़ी है ताकि अब उन के लिये रिश्वत का दरवाज़ा खुला न रह सके। इन के इस बिल लाने से हमारी बात की तसदीक होती है कि सरकारी मुलाज़मों और सरकारी अफसरों में यह आदत पाई जाती है। यह एक बहुत बड़ी बात है जो मिनिस्टर साहब ने बड़ी दलेरी की है और हिम्मत से काम लिया है जो यह बिल लाये हैं और इन्होंने खुद स्वीकार किया है और पंजाब में और कम से कम इस Assembly के इतिहास के अन्दर एक दलेरी की बात तो हमेशा के लिये याद रखी जायेगी।

मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि इस amending बिल के द्वारा, जहां इस ने यह किया है कि आगे चल कर छः महीने के अन्दर अन्दर वह court of law में जा सकता है या court को refer कर सकता है वहां इसे यह भी करना चाहिये कि जो अफसर ऐसा करता है या रिश्वत ले कर किसी को फायदा पहुंचा देता है या किसी के साथ कोई बेइनसाफी करता है तो उसे भी सज़ा देने की provision हो। मैं इस सिलसिले में रोहतक की एक मिसाल जानता हूं। वहां पर एक सरमायेदार है...

श्री अध्यक्ष : आप relevant रहें और बिल पर बोलें। (The hon. Member should be relevant and confine himself to the Bill under consideration.)

श्री मंगल सैन : स्पीकर साहिब, मैं बिल्कुल relevant हूं और मैं यह बता रहा हूं कि मिनिस्टर साहिब ने यह बात इस amending बिल में ला कर के हमारी बात की ताईद कर दी है। मैं गवर्नमेंट से कहना चाहता हूं कि आज तक तो यह अपने अफसरों को गलत defend करती आई है और अब यह amending bill लाया गया है। मैं जानता हूं कि गवर्नमेंट machinery में बहुत लोग ऐसे हैं जो अपनी मन मानी करते हैं। मैं जानता हूं कि रोहतक में एक technical institute के लिये ज़मीन acquire की गई है। उस ज़मीन के साथ वाली ज़मीन की कीमत और थी लेकिन उस ज़मीन के बदले में, जिस का मालक एक सरमायेदार है और जो आजकल वहां की Municipal Committee का President भी है,

(*At this stage the Deputy Speaker occupied the Chair*)

उस आदमी को उस की ज़मीन की कीमत ज्यादा दे कर उसे निहाल कर दिया गया है क्योंकि

वह ruling party का आदमी है। यहां पर यह बात की गई है कि उन की wrong assessment के खिलाफ और उन की गलत judgement के खिलाफ court को refer करने के लिए सरकार अधिकार चाहती है वहां मैं यह कहता हूं कि उन नालायक और corrupt officers के खिलाफ जो इस तरह से गलत assessment करें उन को सज़ा देने की बात भी इस बिल में लानी चाहिए।

उपाध्यक्षा : नालायक और corrupt इलफाज़ parliamentary नहीं हैं। (The words'nalaik and corrupt' are unparliamentary.) He should avoid using such words.

श्री मंगल सैन : मैं नालायक की जगह पर नासमझ कह देता हूं और अगर मैं corrupt की जगह पर बेईमान कहूं तो भी आप कहेंगे यह ठीक नहीं है। इस लिए मैं बेईमान नहीं कहता।

उपाध्यक्षा : आपने कह भी लिया है और कह रहे हैं कि नहीं कहेंगे। मैं ने आप को ऐसा करने से कई बार रोका है। जो चीज़ मैं आप को कहने की इजाज़त नहीं देती वह आप फिर भी कह लेते हैं। (The hon. Member has actually used the same words, which he says that he would not use. I have many a time checked him from doing so. He persists in saying certain things which I have advised him to avoid.)

श्री मंगल सैन : मैं यह निवेदन करना चाहता हूं......

बाबू बचन सिंह : On a point of order, Madam. क्या corrupt और inefficient के अलफाज़ इस्तेमाल किये जा सकते हैं या नहीं ? किसी अफसर के सिलसिले में यह कहे जा सकते हैं कि नहीं ?

उपाध्यक्षा : अच्छा तो यह होगा कि न कहे जायें। (It would be better if the hon. Member avoids using these words.)

बाबू बचन सिंह : Corrupt भी न कहें और inefficient भी न कहें ?

श्री मंगल सैन : यह जो amending बिल है इस का Original Land Acquisition Act 1894 में पास हुआ था। इतने साल यहां अंग्रेज़ सरकार की हकूमत चलती रही और अब 14, 15 साल से कांग्रेस की सरकार भी चलती आ रही है लेकिन इस चीज़ की तरफ पहले कभी किसी का ध्यान नहीं गया। आखिर अब गया है चलो यह तो अच्छी बात है। मैंने इस के बारे में दो बातें कहनी हैं। एक तो यह कि 6 महीने का अर्सा बहुत लम्बा अर्सा है और दूसरी यह कि जो अफसर ईमानदार नहीं हैं ऐसे आदमियों के खिलाफ notice लेकर सरकार को उन्हें सजा देनी चाहिये। वैसे, मैं इस amending Bill के लाने के लिए मुबारिकबाद देता हूं क्योंकि इन्होंने इस में इस बात को स्वीकार किया है कि इन की सरकारी machinery में ऐसे लोग मौजूद हैं जो कानून के मुताबिक काम करना नहीं चाहते। ऐसे जो ना समझ हैं और बुरे आदमी हैं जिन्होंने गवर्नमेंट को बदनाम कर रखा है, इन को protection नहीं दी जानी चाहिये।

इतने शब्द कह कर मैं अपनी speech समाप्त करता हूं।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ (ਰਾਏਕੋਟ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, amendment ਬੜੀ ਹੀ innocent ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰਜ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜੇਕਰ ਇਹ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਪਰ ਜਿਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਇਹ amendment ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਹਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ Land Acquisition ਦੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ cases ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਵਿਚ laxity ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਦੂਸਰੇ ਅਫਸਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ original section ਨਾਲ ਹੀ ਕੰਮ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ amendment ਦੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਹੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜੇ ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਹਰਜ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਦੋਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ Government Machinery ਦੀ laxity ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। Revenue Minister ਸਾਹਿਬ ਖੁਦ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ land acquisition ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਕੋਲ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਭੁਗਤਾਉਣ ਨਾ ਭੁਗਤਾਉਣ । ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਬੇਇਨਸਾਫੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਟਵਾਰੀ ਯਾ ਤਾਂ ਵੇਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ amendment ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ, ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ tighten ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਐਸੇ cases ਮੇਰੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ acquire ਕੀਤਿਆਂ 12, 12 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕੋਈ compensation ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਇਨਸਾਫ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਇਲਾਜ । ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਇਨਸਾਫ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ work ਕਰੇ। ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ 10 ,12 ਸਾਲ ਦੇ cases ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪਬਲਿਕ ਦਾ ਵਕਤ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਗਲ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ collectors ਨੂੰ instructions ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਜਿਤਨੀ ਸਹੀ ਕੀਮਤ ਹੋਵੇ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਿਆ ਕਰਨ। ਲੇਕਿਨ ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੀ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ 5 ਹਜ਼ਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਇਨਸਾਫ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਖਾਮਖਾਹ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 8 ਹਜ਼ਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਆਖੋ ਤਾਂ ਉਹ ਆਦਮੀ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਲਏਗਾ ਅਤੇ litigation ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ amendment ਬੇਸ਼ਕ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਮਗਰ ਮੈਂ ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨੂੰ working gear ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਇਸ amendment ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ। ਸ਼ੁਕਰੀਆ।

चौधरी रिजक राम (राए) : प्रधान जी, 1894 के ऐक्ट के दफा 18 के मातहत private पार्टी को हक़ हासिल है कि वह collector के award के खिलाफ उज़रदारी दाखिल कर के civil court से फैसला हासिल करने की प्रार्थना करे और दीवानी के फैसले के खिलाफ भी हाई कोर्ट या सुप्रीम कोर्ट में जाने का उस को हक़ हासिल है। अगर गवर्नमेंट भी इसी तरह से यह ख्याल करती है कि collector ने assessment गलत की है तो

उस को भी यही हक हासिल होना चाहिये । इस में किसी को एतराज़ नहीं होना चाहिए । गवर्नमेंट की मशीनरी को improve करने की ज़रूरत है और बाज़ औकात ऐसा होता है कि पटवारियों और गिरदावरों की गलती की वजह से award गलत मिल जाता है और गवर्नमेंट को बड़ा भारी नुक्सान उठाना पड़ता है । उस के खिलाफ गवर्नमेंट को उज़रदारी दाखिल करने का हक हासिल होना चाहिये । दूसरी बात यह है कि collector के सामने कार्रवाई के दौरान गवर्नमेंट की तरफ से तो पूरी सफाई पेश नहीं होती लेकिन जिस पार्टी की ज़मीन गवर्नमेंट acquire करना चाहती है उस की तरफ से पूरे परिश्रम से केस लड़ा जाता है और award गवर्नमेंट के खिलाफ चला जाता है । मेरा सुझाव है कि यह कामगिरदावरों और पटवारियों पर नहीं छोड़ना चाहिये । इस का मुनासिब इन्तज़ाम होना चाहये । अभी अभी श्री मंगल सेन जी ने कहा है कि जो ज़मीन technical instituteके लिये ली गई उस के लिये बड़ा भारी award दिया गया । इस का जल्दी और मुनासिब इलाज होना चाहिये । चाहे कितनी ही amendments आप करें जब तक नीचे की मशीनरी को improve नहीं किया जाता आप को कामयाबी नहीं हो सकती ।

1894 के ऐक्ट के दफा 18 के तहत मयाद उज़रदारी उन लोगों के लिए हैं जो कि award में फरीक हैं और जो पार्टी न हों उन को collector की तरफ से नोटिस जाए तो उन को 6 मास तक उज़रदारी का हक हासिल है । अब गवर्नमेंट भी अपने लिए छ: महीने का हक दर्ज करती है । इस से पेचीदगी पैदा होने का इमकान है । क्योंकि जिस पार्टी के हक में award है वह छ: महीने में रुपया अदालत से हासिल कर लेती है उस रुपए को वापस लेने में मुश्किलात पेश आ सकती है । इस लिये गवर्नमेंट को इस बात पर भी गौर करना चाहिए । एक और बात मैं यह कहना चाहता हूं कि जहां प्राईवेट कम्पनी की तरफ से गवर्नमेंट जिम्मेदारी लेती है कि वह award के खिलाफ litigation करे, दरखास्त दे । इस ऐक्ट में कम्पनी की तरफ से भी जिम्मेदारी लेने के लिए provision है । यह लिखा है कि अगर प्राईवेट कम्पनी under take कर लेती है कि खर्चा बरदाश्त कर लेगी मैं समझता हूं कि under take करने का ही सवाल नहीं है । एक पार्टी खर्चा बरदाश्त करने की जिम्मेदारी तो ले लेती है लेकिन रुपया अदा करने में देरी हो जाती है । इस लिये मैं निहायत अदब से सुझाव देना चाहता हूं कि गवर्नमेंट यह जिम्मेदारी ले और खर्च कर दे । उन की undertaking पर recovery में मुश्किलात पैदा नहीं होंगी । इन शब्दों के साथ मैं आप का धन्यवाद करता हूं ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ (ਜਗਰਾਉਂ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜਾ amending bill ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਲੈਕਟਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ 6 ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਤਕ ਵੀ ਕੁਲੈਕਟਰ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਦਫਾ clerical mistake ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜਾਂ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਗਲਤੀ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਰੁਪਿਆ ਬਹੁਤਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਲੈਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਜ਼ਰੀਆ ਨਹੀਂ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਪੂਰਾ ਅਤੇ ਸਹੀ ਕਰਨ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਜਿਹੜਾ ਖਦਸ਼ਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ]

ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਆਦਮੀ award ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ 6 ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਸਾਡੀ mercy ਤੇ ਰਹੇ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਤੌਰ ਤੇ suit ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਲੈ ਕੇ ਖਰਚ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੋਵੇਗਾ ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਆਪਣੀ ਗਰਿਫਤ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ। ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ politically suit ਕਰੇਗਾ ਉਸ ਦਾ award ਇਹ ਕੁਲੈਕਟਰ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਵਾ ਦਿਆ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਖਾਲਿਫ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆ ਕੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮਜ਼ਾਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਹਿਜ਼ ਤਾਕਤ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਲੈਣ ਲਈ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਨੇਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਲੈਕਟਰ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਦੇਵੇ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨਜ਼ਰ ਸਾਨੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਕੁਲੈਕਟਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਇਤਨੀ ਵਡੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਤਵੱਕੋ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਕਰੇ। ਜੇ ਉਹ ਬੇਈਮਾਨੀ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈ ਕੇ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਇਹ ਸਾਫ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਮੁਖਾਲਫਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਸਖਤ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ (ਰੋਪੜ): ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਉਸੇ series ਦੀ ਕੜੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ unlimited powers ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਐਕਟ ਬਣਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਕੁਝ safeguards ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸਰਕਾਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਚ ਦੋ safegaurds ਹਨ। ਇਕ ਇਹ ਕਿ ਜੇਕਰ collector ਕੀਮਤ ਘਟ assess ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ civil ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਅਪੀਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ civil court ਤੇ ਵੀ ਇਹ binding ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਕੀਮਤ ਜਾਂ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਨੂੰ ਵਧਾ ਤਾਂ ਸਕਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਘਟਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਐਕਟ ਵਿਚ ਇਹ ਦੋ safegaurds ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਕੂਕ ਦੀ ਰਾਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਪਰਾਈਵੇਟ ਪਾਰਟੀ ਸਿਵਲ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਹੱਕ ਮਿਲੇ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ assessment ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਿਵਲ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਸਿਵਲ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਨੂੰ ਘਟਾ ਵੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਬੜੀ damaging ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ constitutional ਹਕਾਂ ਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਵਿਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਬਿਆਸ ਡੈਮ ਪੌਂਗ ਡੈਮ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਗੈਰਾ ਲਈ acquire ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਛੋਟੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਕੋਲ 10 ਕਿਸੇ ਕੋਲ 20 ਵਿਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਨਹਿਰ ਪੁੱਟੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ

40/50 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਅੱਜ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹਨ । ਉਥੇ ਲੋਕ ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ protest ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਮਲੋਟ ਤੇ ਤੀੜੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘਟ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਸਿਵਲ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਸਿਵਲ ਕੋਰਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਵਧਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ Higher authority ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਮੰਨਵਾ ਸਕੇ । ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਹ litigation ਨੂੰ ਵਧਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਹੀ ਘਟ ਮਿਲੇਗਾ ਬਲਕਿ litigation ਵਧਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਕੁਲੈਕਟਰ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਲਟਕੇਗੀ ਬਲਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਵੀ ਲਟਕਦੀ ਰਹੇ ਗੀ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੋ ਕੁਝ acquire ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਖੜਾ ਨਹਿਰ ਬਣੀ ਨੂੰ 8 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਰੋਪੜ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜੋ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਹੈ ਜ਼ਿਸ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਅਜ ਤਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਉਲਟਾ land revenue ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਨਹਿਰ ਪੁੱਟੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਆਈ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਅੱਜ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਪਰ ਲੋਕ 2 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮੁਆਮਲਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਇਤਨੀ ਨਾਕਸ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਸੋਧਣ ਲਈ ਬਿਲ ਲਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਉਲਟਾ unlimited powers ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ political obligations ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ safeguards ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਸਨ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਾਇਜ਼ ਹੱਕਾਂ ਵਿਚ ਦਸਤ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ (ਜੰਡਿਆਲਾ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਆਪਦੀ ਰਾਹੀਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਜੋ ਤੁਸੀਂ Land Acquisition Act ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਿਸਾਨ ਬਿਲਕੁਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਬਿਆਸ ਡੈਮ, ਪੌਂਗ ਡੈਮ, ਨਹਿਰਾਂ ਵਗੈਰਾ ਲਈ ਲਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਪਵੇਗਾ । ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਠੋਸ ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹੋ ਜੇਹੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਨਾ ਲਿਆਂਉਂਦੇ । ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਅਪਰ ਬਾਰੀ ਦੁਆਬ ਦੇ ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਰਜਵਾਹੇ, ਤਿਪੌਵਾਲ ਰਜਵਾਹਾ ਤੇ ਖਖ ਮਾਈਨਰ ਕਢੇ ਗਏ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕਈਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਟਾਂਗੜਾ ਤਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ G. T. ਰੋਡ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ award ਦੇਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਦੋਂ 3/4 ਸਾਲ ਬਾਅਦ award ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਨਹਿਰ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਸਿਵਲ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਅਪੀਲ ਕਰ ਦਿਤੀ । ਇਸ ਅਪੀਲ ਦਾ ਅਸਰ 1,700 ਕਿਸਾਨ families ਤੇ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਕੇਸ ਲਗਾਤਾਰ $1\frac{1}{2}$ ਸਾਲ ਤਕ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ 3/4 ਤਾਰੀਖਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਪੀਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਘਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ

[ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ]

ਲਾਉ ਕਿ $1\frac{1}{2}$ ਸਾਲ ਤਕ ਹਰ ਮਹੀਨੇ 3/4 ਵਾਰ 1,700 ਕਿਸਾਨ ਜ਼ਿਲਾ ਹੈਡ ਕੁਆਟਰ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ । ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਜਾਣ ਦਾ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਆਉਣ ਦਾ ਤੇ ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਦਾ ਖਰਚ ਇਤਨਾ ਖਰਚ 1,700 ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ । ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ 150 ਰੁਪਏ ਬਣਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾ 200 ਰੁਪਏ ਬਣਦਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਇਹ ਤਾਰੀਖਾਂ ਭੁਗਤਣ ਲਈ ਖਰਚ ਕਰ ਦਿੱਤੇ । ਤੁਸੀਂ ਦਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਕੀ ਪਿਆ ? ਆਖਰ $1\frac{1}{2}$ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਕੇਸ ਤਾਂ file ਹੋ ਗਿਆ ਲੇਕਿਨ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਇਕ ਪੈਸਾ ਤਰੀਕਾਂ ਭੁਗਤਣ ਵਿਚ ਲਗ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 10 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਜਾ ਕੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ । ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਸੀ ਅਤੇ G.T. ਰੋਡ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਸੀ । ਮਾਲ ਅਫਸਰ ਨੇ ਤਾਂ $2\frac{1}{2}$ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਫੀ ਏਕੜ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਪਾਇਆ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਨਹਿਰ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਾਲੇ 4/5 ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਹੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਰਾ ਠੰਡੇ ਦਿੱਲ ਨਾਲ ਸੋਚਣ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜੋ ਨਵੀਂ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਕਿਤਨੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਅਸਰ ਪਵੇਗਾ । ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਿਸਾਨ ਤਰੀਕਾਂ ਭੁਗਤਣ ਲਈ ਜ਼ਿਲਾ ਹੈਡ ਕੁਆਟਰਜ਼ ਵਿਚ ਜਾਇਆ ਕਰਨ ਗੇ ਅਤੇ ਕਿਤਨਾ ਖਰਚ ਹੋਵੇਗਾ । Awards ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਅਪੀਲ ਕਰੇ ਗੀ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਏਗਾ ਕਿਉਂਕਿ Awards ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਨੇ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤੇ ਅਪੀਲ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਹੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਿਸਾਨ ਤਾਰੀਖਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਤਬਾਹ ਹੋਇਆ ਕਰਨਗੇ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਠੋਸ ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਦਾ ਅਸਰ ਤੁਹਾਡੇ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪੈਣਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ । ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਤੇ ਬੈਠਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਉ ਇਹ ਕਲੰਕ ਨਾ ਖੱਟੋ । ਜਿਹੜੀ ਤਰਮੀਮ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਓ । ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਗਲਤ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਪਵੇਗਾ । ਇਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਐਨੀ ਤਾਕਤ ਲੈਣ ਲਗੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਕੇ ਠੰਡਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ ਸੋਚਣ । ਇਸ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਅਸਰ ਹੋਏਗਾ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋਏਗਾ । 1,700 ਕਿਸਾਨ ਜਾਇਆ ਕਰਨਗੇ, 1,700 ਅਪੀਲ ਕਰਿਆ ਕਰਨਗੇ, ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੋਏਗਾ । ਅੱਜ ਵਕੀਲ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਦੀ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਬੜਾ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪੈਣਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ): ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ । ਤਰਸਿਕਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਨੇ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਮਤਵੱਜੁਹ ਕੀਤਾ । ਮੈਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਕਿ ਠੰਡੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਿਸ ਲਈ ਲੋੜ ਪੈ ਗਈ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ । ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਪੀ ਕੇ ਆਏ ਹੋਣ । ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਦੋ ਸਿਧੀਆਂ ੨ ਗਲਾਂ ਹਨ । ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਕੋਈ clerical mistake ਹੋ ਜਾਏ ਯਾ arithmetical mistake ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ

ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ । ਯਾ ਕੋਈ ਹੋਰ inherent mistake ਹੋ ਜਾਏ, ਬਜਾਏ ਉਸ ਨੂੰ vague ਛਡਿਆ ਜਾਏ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਤੁਰੇ ਫਿਰਨ, ਵਕੀਲ ਕਰਦੇ ਫਿਰਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਰੁਸਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ । ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੁਲੈਕਟਰ ਦੇ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਵਿਚ ਇਜ਼ਾਫਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ । ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਕਿ ਉਹ reference ਵਾਪਸ ਕਰਿਆ ਕਰਨਗੇ, ਫਿਰ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਜਾਏ । ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਗਲਾਂ ਆ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ । ਜਿਥੇ excess ਹੋ ਜਾਏ ਓਥੇ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਮੁਤਫਿਕ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਕੁਛ ਸ਼ਖਸ ਆਪਣਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਅਸਰ ਵਰਤ ਕੇ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਬਗੈਰ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਐਸੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ amendment ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਹਲ ਕਢਿਆ ਜਾਏ ਉਸ ਦੀ ਦਰੁਸਤੀ ਕਰਨ ਲਈ । ਉਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਦਰੁਸਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਉਪਰ ਅਗਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਅਦਾਲਤ ਉਸ ਦੀ assessment ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਕੋ ਹੀ ਚੀਜ਼ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਗਾਹ ਮੈਂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਲਈ ਹੱਕ ਰਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਦੀ assessment ਉਸ ਦੀ value ਤੋਂ ਥਲੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਸ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਸ ਬਿਲ ਹੇਠ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਧ ਮੁਨਾਫਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : ਇਸ ਦਾ provision ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਕੋ ਗਲ ਜਿਹੜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਹੀ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਸੌ ਫੀ ਸਦੀ ਮੁਤਫਿਕ ਹਾਂ । ਇਹ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਜ਼ਰੀਆ ਬਣ ਜਾਏਗਾ । ਜਦੋਂ ਸਿਵਲ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਕੇਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਆਪਣਾ Legal Adviser ਭੇਜੇਗੀ । ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਵੀ ਵਕੀਲ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ । ਕਈ ਦਫਾ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕੀਮਤ ਐਨੀ ਥੋੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਫੀਸ ਵਿਚ ਹੀ ਵਕੀਲ ਕੋਲ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਗਲ ਲਈ ਵੀ ਕੁਛ ਨਾ ਕੁਛ provide ਕਰ ਦਿੰਦੇ, ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਵਕੀਲਾਂ ਕੋਲ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦੇ । ਹੁਣ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ interested ਨਹੀਂ ਰਹੇ । ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਐਸਾ ਤਰੀਕਾ ਕਢਦੇ । ਤਰਸਿਕਾ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਬੜੇ forceful ਵਕੀਲ ਹਨ । ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ litigation ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਜਾਏ । ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਐਨਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਲੰਮੇ ਚੌੜੇ procedure ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਐਨਾ ਖਰਚ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਵਕੀਲਾਂ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਯਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿੰਨੇ ਮੁਅਜ਼ਜ਼ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਬੋਲੇ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਗੌਰ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਬਿਲ ਜ਼ਮੀਨ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਇਕ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨਾਲ, ਛੋਟੇ ਤੇ ਵੱਡੇ ਨਾਲ ਤਅੱਲੁਕ ਰਖਦਾ ਹੈ।

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨਸ਼ਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਖਤੀ ਯਾ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਅਨਿਆ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਬਹੁਤ unlimited powers ਲੈਣ ਲਗੀ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹਰ ਗਲ, ਹਰ ਬਿਲ, ਤੇ ਬਜਟ ਦੀ ਹਰ ਮਦ ਜੋ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਯਾ ਪੁਲੀਟੀਕਲ advantage ਲੈਣਾ ਆਖ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਸਣਾ, ਇਹ ਸਾਡੀ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ, ਖਾਸ ਕਰ ਚੰਦ ਸਜਣਾਂ ਦਾ criticism ਦਾ ਇਕ plan ਹੈ । ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਦੇ ਹਨ । (ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ) ਗਿਲ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ । ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਦਰੁਸਤ ਕਰੋ । ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਕਹਿਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਉਹ ਜੀ ਸਦਕੇ ਕਹੋ । ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਹਰ ਗਲ ਨੂੰ ਇਕੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖੇ ਉਸ ਦੇ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਵਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

Deputy Speaker : Please address the Chair.

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਜਣਾਂ ਨੇ ਗਹੁ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ । ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ criticism ਨੂੰ welcome ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਜੋ ਖਾਮੀ ਪਾਈ ਜਾਵੇ, award ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ clerical ਯਾ arithmetical ਗਲਤੀਆਂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਗਲਤੀ ਕਰ ਬੈਠੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਦਰੁਸਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ । ਇਹ ਗਲਤ award ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੈ । ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ bar ਨਹੀਂ ਸੀ । ਕੋਈ ਰਕਮ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਵਧ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ । ਇਕੋ ਅਖਤਿਆਰ ਸੀ ਕਿ ਦੀਵਾਨੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਚਾਰਾ ਕਰੇ, ਵਕੀਲ ਕਰੇ, ਮੁਕਦਮਾ ਕਰੇ award ਦੀ ਦਰੁਸਤੀ ਕਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਾਨੂੰਨਨ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਹ amendment ਨਾ ਵੀ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦੀਵਾਨੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦਫਾ 152 C.P. C. ਹੇਠ inherent power ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ clerical ਗਲਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਰ ਇਕ ਦਰੁਸਤੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ।ਪਿਛੇ ਵੀ ਸਾਡੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਇਸੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗਹੁ ਨਾਲ ਸੋਚ ਕੇ Full Bench ਨੂੰ ਕੇਸ refer ਹੋਇਆ । ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਿਸਟਰ ਜਸਟਿਸ ਦੁਲਤ, ਮਿਸਟਰ ਜਸਟਿਸ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਿਸਟਰ ਜਸਟਿਸ ਆਰ. ਪੀ. ਖੋਸਲਾ ਸਨ । ਜਦੋਂ ਕਿਤੇ provision ਨਹੀਂ ਹੈ ਮਗਰ ਫਿਰ ਉਸ ਦੀ ਦਰੁਸਤੀ ਯਾ ਨਾ ਦਰੁਸਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਤਿੰਨੇ Judges Full Bench ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਚ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

> "That every tribunal has inherent power to correct its own error, provided, of course, the circumstances are such that the correction of that error is necessary in the interest of justice. Such inherent power is necessarily implied in the setting up of any authority on whom the responsibility of deciding any matter rests and to deny such power to any tribunal would render that tribunal incapable of properly deciding the matters entrusted to it."

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸ amendment ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਪਰ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਹਰਜ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ fault find ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਗਿਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ

ਗਲ ਕਹੀ ਕਿ ਇਸ ਮਦ ਹੇਠ ਤੁਸੀਂ political motives ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਬਹੁਤ vast powers ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਲੈ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ ਇਹ ਗਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ award ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਿਸੇ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕੇ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ move ਕਰ ਸਕੇ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ one sided ਹੈ। ਸਾਡੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਆਏ ਨੇ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਤਫਾਕ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਇਹ powers ਜ਼ਰੂਰ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਅਸੀਂ acquire ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਸੜਕ ਲਈ ਕਿਸੇ ਇਮਾਰਤ ਲਈ, ਤਾਂ ਥੋੜਾ ਥੋੜਾ compensation ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਸਗੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਹਾਊਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ ਕਿ compensation ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਦਿਵਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਕਈ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਜਲਦੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਥੋੜੀ ਥੋੜੀ ਜ਼ਮੀਨ acquire ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੇਗੀ ਕਿ compensation ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਦਿਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਕੇਸ ਲਿਆਉਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਾਂਗਾ। (ਵਿਘਨ) ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ, ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਮਹਿਗੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਜਦੋਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ acquire ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ award ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੱਖਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਰਸਾਈ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਅਸਰ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਅਸਰਅੰਦਾਜ਼ ਹੋ ਕੇ award ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੱਖਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਪੁਆ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਇਸ award ਨੂੰ challenge ਕਰਨ ਦੀ power ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਨਾ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੀ State ਵਲੋਂ ਇੰਨੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਮਾਲੀਏ ਨੂੰ, ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ? ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ agree ਕਰੋਗੇ ਕਿ State ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ power ਹੋਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ award ਨੂੰ ਚੈਲੰਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ criticism ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ one-sided ਹੈ । ਅਤੇ State ਦੀ earning ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ State ਦੇ exchequer ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇਹ power ਲਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । (ਵਿਘਨ) ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ, ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹਸਬ-ਆਦਤ ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਫਸਰ corrupt ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਗਲਤ award ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਫਸਰ ਬਦਨੀਅਤ ਹਨ ਅਤੇ corrupt ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਹ award ਗਲਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਨਹੀਂ ਲਿਆਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਪਰ ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਨਹੀਂ। ਕਈ ਵੇਰ award ਦੇਣ ਲਗਿਆਂ ਗਲਤੀ ਲਗ ਸਕਦੀ ਹੈ ; ਅਤੇ ਆਮ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ; ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ 5 ਫੀ ਸਦੀ ਜਾਂ 4 ਫੀ ਸਦੀ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ ਪਰ ਆਮ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲਤੀ ਲਗ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਗਲਤ award ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ award ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਦੀ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ award ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ evidence ਕੀ ਹੈ ਫਿਰ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦੀ average ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਧ ਕੀਮਤ ਤੇ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਘਟ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ factors ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਜੇਕਰ ਕਿਤੇ ਗਲਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੇਸ ਸਬ-ਜੱਜ ਕੋਲ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਲਈ ਕਿੰਨੇ cases ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਦ ਦਿਆਨਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਜਾਂ award ਦਿਤਾ ਹੈ? ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਗੱਲ fairness of the Judges ਤੇ base ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਕਿਤੇ error of justice ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਨਿਕਲੇਗਾ, ਉਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਜਨਤਾ ਦਾ ਆਪਣਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਭਾਰ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਗਲਤ award ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਕਿਸੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਗਲਤ award ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਦਾ ਹਕ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ compensation ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਵਿਚ ਦੇਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕੇਸ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਘਟੇ ਨੇ, ਵਧੇ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ steps ਲਏ ਨੇ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਰ ਦੇ ਕੇਸ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹੋਣ। ਇਕ ਲੱਖ ਡੇਢ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ Land Acquisition Officer ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਘਟਾ ਕੇ 5 ਸਤ ਤਕ ਲੈ ਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਫੀ ਤਾਦਾਦ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਨਾਲ attach ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਕੋਈ B. and R. ਨਾਲ ; ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਹਿਕਮੇ ਨਾਲ attach ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ control ਵਖ ਵਖ ਥਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਸੀ, ਮੈਂ ਵੀ ਇਕ ਵੇਰ ਗਿਆ ਤੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ L.A.O. ਕਿਥੇ ਹੈ। ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਇਸ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦੇਰ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਲਗੇ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਕੋਈ time limit ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦਿਉ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : Time limit ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁਕੱਰਰ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਰ ਨੂੰ ਘਟਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ fault find ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ vast power ਲੈਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਹੈ ਸਿਰਫ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਜਾਇਜ਼ ਗਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਊਸ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰੇਗਾ।

Deputy Speaker : Question is—

That the Land Acquisition (Punjab Amendment) Bill, be taken into consideration at once.

After ascertaining the votes of the Members present by voices, Deputy Speaker gave an opinion. The opinion was challenged. The bells were sounded. The question was put again and carried by a voice vote.

The motion was declared carried.

Deputy Speaker : The House will now take up the Bill Clause by Clause.

CLAUSE 2

Deputy Speaker : Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3.

Deputy Speaker : Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 4

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ (ਜੰਡਿਆਲਾ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੋਈ ਠੀਕ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸ਼ਕ ਹੈ ਕਿ ਇਨਸਾਫ ਬਾਕਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅਪੀਲ ਸੁਣਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਇਖਤਿਆਰਾਤ settlement Officer ਨੂੰ ਹੀ ਹਨ। Award ਦੇਣ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਤਰੀਕਾ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਹੀ ਪੈਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਪਾਂਗ ਡੈਮ ਏਰੀਆ ਹੈ। ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ land holders ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਇਨ੍ਹ ਥੋੜੀਆਂ ਥੋੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੁਰਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਸੈਕਸ਼ਨ 4 ਹੈ ਇਹ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਪਾਸ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਲੋਕ-ਮਾਰੂ ਸੈਕਸ਼ਨ 4 ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਇਹ ਪਾਸ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

श्री मंगल सैन (रोहतक) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, इस clause के बारे में मैं ने आप के द्वारा मिनिस्टर साहिब का ध्यान दिलाया था और कहा था कि इस से litigation शुरू हो जायेगी और award के खिलाफ जब कोई court में जायेगा तो उस पर सम्बन्धित parties के पैसे खर्च हुआ करेंगे और उन्हें कई तरह की परेशानी उठानी पड़ेगी। मिनिस्टर साहिब की ओर से उन लोगों को कोई ऐसी assurance नहीं दी गई कि उन्हें इस परेशानी से निजात दिलाई जाएगी। दूसरी बात जो मैं ने इस clause के बारे में कही थी कि यह जो court को refer करने के लिए 6 महीने का अर्सा रखा है यह बहुत लम्बा है। मिनिस्टर साहिब ने इस के बारे में भी कुछ नहीं कहा हालांकि इन्होंने इस बात को खुद confess किया है कि इन के अफसर चाहे उन की percentage थोड़ी क्यों न हो, ऐसे भी हैं जो कई चालाक और ruling party से सम्बन्ध रखने वाले व्यक्तियों के influence में आ कर उन की नाजायज मदद करते हैं......

Deputy Speaker : No aspersions please.

श्री मंगल सैन : मैं ने तो यह कहा है कि मंत्री महोदय ने खुद इस बात को माना है। मैं उन से पूछना चाहता हूं कि क्या उन्होंने इस बात का कोई प्रबन्ध कर लिया है कि जिन लोगों के cases court को refer होंगे उन्हें बार बार तारीखें दे कर परेशान नहीं किया जायेगा या उन्हें वहां ज्यादा खर्च तो नहीं करना पड़ेगा। इस के साथ ही मैं ने यह निवेदन किया

[श्री मंगल सैन]

था जो मैं अब दोबारा कहना चाहता हूं कि 6 महीने का अर्सा बहुत लम्बा है इस लिये इस अर्से को थोड़ा कर दीजिए ताकि गवर्नमेंट जल्दी से court of law में जाकर जो ऐसे award है जिन लोगों ने अपनी ज़मीनों के ज्यादा पैसे लगवा लिये हैं, उन के पैसे कम कराये जायें ताकि कहीं ऐसा न हो कि वे Treasury से पैसे draw कर लें और बाद में गवर्नमेंट उन से recover करती फिरे ।

Sardar Gurnam Singh (Raikot) : Madam, Deputy Speaker, through you I just want to point out to the hon. Minister that the explanation after the proposed sub-section (2-A) of section 18 is wholly irrelevant. It does not relate to that sub-section or section at all. Section 18(2) of the principal Act relates to reference to be made to Courts, which reference at present could only be made by an interested person. Of course the Government, through this amending Bill now wants to take power also for making a reference to the Courts themselves. But this explanation proposed to be added is wholly irrelevant as it refers to requisition, if any, to be made under this sub-section 18(2A) at the request of a company and the expression on 'company' does not find place in this section. Therefore, Madam, I feel that this explanation has no relevancy to the Section where it is being added. However, I have no serious objection, if the hon. Minister wants to keep an irrelevant explanation in this section, but I think it may cause some complications later. I hope that he must have thought over the matter.

Then, Madam, we have got the proposed sub-section(2-B) after this explanation which also has no reference to this explanation, i.e., the explanation comes in between sub-section (2-A) and sub-section (2-B) and it has no relevancy to both of these sub-sections. Therefore, I would request the hon. Minister to consider this matter and if he agrees that the explanation is irrelevant, then the explanation may be dropped.

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਠੀਕ ਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਿਸੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਕਈ ਦਫਾ move ਹੁੰਦੇ ਹੁੰਦੇ, ਉਸ ਨੂੰ finalise ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਵਕਤ ਲੱਗ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਜੇ 6 ਹਫਤੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੀ ਜਲਦੀ ਭੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ finalisation ਵਿਚ ਮਿਆਦ ਖਤਮ ਹੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ award ਦਾ

11-a.m.

ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਉਹਦੇ ਲਈ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ provision ਹੈ, ਕਿ ਕੁਲੈਕਟਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਫਰੀਕ ਆਪਣਾ ਸਬੂਤ ਦੇਣ ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸਾਰਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। Award ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇ ਕਿਸੇ ਫਰੀਕ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਸੇ ਇਕ ਅਧ ਕੇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਸਿਵਲ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਪੈਣੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਦਸ਼ੇ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ; ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ explanation ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ

ਹੈ, ਉਸ ਵਲ ਮੇਰੀ ਤਵੱਜੋ ਦਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

"In any case of land under Chapter VII, the requisition under this sub-section may be made by the State Government at the request of the company on the undertaking to pay all the cost consequent upon such requisition."

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ request ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਹਰਜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਕਮ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਔਰ ਜੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਸੂਦ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦੇਰ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ period ਦਾ 4% ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਸੂਦ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Deputy Speaker : Question is—

That Clause 4 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 5.

Deputy Speaker : Question is —

That Clause 5 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLUASE 1

Deputy Speaker : Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Deputy Speaker : Question is—

That the Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Revenue (Sardar Ajmer Singh) : I beg to move, Madam,—

That the Land Acquisition (Punjab Amendment) Bill be passed.

Deputy Speaker : Motion moved—

That the Land Acquisition (Punjab Amendment) Bill be passed.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ ਉੱਤਰ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਜਿਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮਕਸਦ ਇਹ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ service ਕਰੇ ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ service ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣੀ ਹੀ service ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਲ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ service ਲਈ ਹੀ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ service ਲਈ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ। ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਜ਼ਮੀਨਾਂ acquire ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ-ਤਰ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤਕ ਕੋਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਕੋਲ ਸਿਵਾਏ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ acquire ਕਰ ਲਏ ਔਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਨਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਰੋਟੀ ਕਿੱਥੋਂ ਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ reasonable time ਦੇ ਅੰਦਰ compensation ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਥੇ ਸਾਲਹਾਸਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਪਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਜੇ ਕੋਈ ਸਾਡਾ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ compensation ਲੈਣਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਘਸੀਟ ਘਸੀਟ ਕੇ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਕਰਨਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੈਰਮੁਮਕਿਨ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ award ਛੇ ਰੁਪਏ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਛੇ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧੱਕਾ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਅਖਤਿਆਰ ਸਰਕਾਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਅਤ ਸਾਫ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਬਲ ਤੇ ਏਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ reasonable limit ਮੁਕਰਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਜਿਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ acquire ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ compensation ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ਕਿ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇ ਦੇਵੇਗੀ ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਔਰ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦਤ(ਅੰਬ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਆਦਤ ਦੀ ਤਰਫ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨੰਗਲ ਫਰਟੀਲਾਈਜ਼ਰ ਫੈਕਟਰੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ acquire ਕੀਤੀ ਸੀ, ਔਰ ਉਸ ਦਾ ਕੁਲੈਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਹੁਤ ਘਟ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸਬ ਜੱਜ ਦੇ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਬਾਅਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੇ ਦਿੰਦੀ ਮਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਚ ਅਪੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਦੋ ਸਾਲ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਔਰ ਅਖੀਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਇਹ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਤੁਸੀਂ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜ਼ਮੀਨ acquire ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਹੈ। ਨੰਗਲ ਫੈਕਟਰੀ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ

ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਜ਼ਮੀਨ acquire ਕਰ ਲਈ ਔਰ ਅਜ ਵੀ ਉਥੇ ਕੋਈ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਦੇ ਕਰੀਬ ਜ਼ਮੀਨ ਵੈਸੇ ਹੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਨਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕ ਇਤਨੇ ਅਰਸੇ ਤਕ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਤੋਂ ਵੀ ਮਹਰੂਮ ਰਹੇ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਵੀ ਮਹਰੂਮ ਰਹੇ। ਜੇਕਰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਵਧ ਜ਼ਮੀਨ acquire ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀ ਫਾਲਤੂ ਸੀ ਉਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਲੇਕਿਨ 3 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਖ਼ਾਲੀ ਪਈ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨਾਜ ਵਧ ਪੈਦਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਖਾਲੀ ਨਾ ਪਈ ਰਹੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਦੋ ਫਸਲੀ ਸੀ 3/4 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਪਈ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਕਈ ਜਲਸੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਜ਼ਮੀਨ ਫਾਲਤੂ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿਉ ਤਾਕਿ ਰੋਟੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਈਏ ਲੇਕਿਨ ਨਾ ਖਾਦ ਫੈਕਟਰੀ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਸੁਣਾਈ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਲੋਕਾਂ ਸਤਿਆਗਰਿਹ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਕਾਫੀ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਅਜੇ ਤਕ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਸਤਹਿਕ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮੁਸਤਹਿਕ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਵੇ। ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਵੀ ਲਉ, ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਰਖੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰਖੋ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਕਿਸ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈਏ ?

ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੱਤ : ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਪਸ ਹੋਣੀ ਹੈ ਉਸਦੀ ਤਕਸੀਮ ਮੁਸਤਹਿਕ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ। ਮੈਂ ਅਸੂਲ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਫਾਲਤੂ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਛੇਤੀ ਵਾਪਸ ਕਰੋ ਅਤੇ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਕੇ, ਸਹੀ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਉ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਵੈਸੇ ਪੰਡਤ ਜੀ ਦੀ ਸਪੀਚ ਦਾ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤੱਲਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੂੰਕਿ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਵੀ ਗੱਲ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ਜ਼ਮੀਨ ਵਧ ਲਈ ਗਈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਹੁਣ ਵਾਪਸ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ Nangal Fertilizers ਇਕ technical institution ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਰਾਏ layman ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਤਨੇ plants ਲਗਾਣੇ ਹਨ, ਇਤਨੀ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਵਗੈਰਾ, ਵਗੈਰਾ, ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ technical ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਰੀ ਮੰਗ ਸਾਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਤਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ! ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਮੰਗ ਮੁਤਾਬਕ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਸਾਡੀ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ layman ਵਾਲੀ opinion ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਤਨਾ ਰਕਬਾ ਕਿਉਂ ਖਾਲੀ ਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੁਝ ਰਕਬਾ ਛਡ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਹੀ ਪਾਰਟੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਅਰਸਾ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਲੇਕਿਨ ਫੈਕਟਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰਾਏ ਵੀ ਲੈਣੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਪਸ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਰਨੀ ਹੈ।

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਫੈਕਟਰੀ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਦਸਦੇ ਕਿ ਇਤਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸਾਡੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵਧ ਹੈ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਹੁਣ General Manager ਨਾਲ ਬੜਾ seriously matter take up ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਮੇਟੀ ਮੁਕਰਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ laymen ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਕੀ ਦਸ ਸਕੇਗੀ। ਕੋਈ ਕਹੇਗਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਛਡ ਦਿਉ ਕੋਈ ਕਹੇਗਾ ਸਾਡੀ ਛਡ ਦਿਉ। ਇਹ ਜਿਥੇ ਫੈਕਟਰੀ ਵਾਲੇ ਲਕੀਰ ਮਾਰਨਗੇ ਉਸਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਰਕਬਾ ਉਹ ਛਡ ਸਕਦੇ ਹਨ ਛਡ ਦੇਣ। ਬਾਕੀ ਬਾਬੂ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ। ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ fault finding ਨਾ ਕਰੋ ਲੇਕਿਨ ਫੇਰ ਵੀ ਬੜੀਆਂ wild allegations ਲਗਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ...........

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਤੁਸੀਂ ਮਆਵਜ਼ੇ ਬਾਰੇ ਦਸੋ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : Procedure ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ litigation ਚਲਦੀ ਹੈ ਉਤਨਾ ਚਿਰ award ਘਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਰਾਈਵੇਟ ਪਾਰਟੀ ਆਪਣਾ ਸਬੂਤ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਸਬੂਤ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮੁਨਾਸਬ ਮੌਕੇ ਦੇਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਜੇਕਰ award ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿਵਲ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਕੇਸ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਪੂਰੇ ਪੈਸੇ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ਕ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਘਟ ਜਾਂ ਵਧ ਪੈਸੇ ਮਿਲੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਅੱਗੇ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ cases ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਜਿਥੇ awards ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੋਕ ਸਿਵਲ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਗਏ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਅਤੇ ਫੇਰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਤਕ ਗਏ ਕਿ ਘਟ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਰੁਪਿਆ ਵਧ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ ਉਥੇ ਅਸੀਂ ਇਹ provision ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਵਲ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਵਸੂਲ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਪੈਸੇ ਦੇਣ ਵਿਚ ਦੇਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ interest ਵੀ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਐਸੇ cases ਹੋਣ ਜਿਥੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੋ ਰੁਪਏ ਪਾਏ ਹੋਣ ਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ 600 ਰੁਪਏ ਪਾਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ...........

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜੋ 6 ਰੁਪਏ ਦਿਤੇ ਸਨ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਉਸਦੇ 600 ਰੁਪਏ ਕੀਤੇ ਸੀ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਜੇ ਕੋਈ ਕੇਸ ਐਸਾ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੋਣਾ। ਬਹਰ ਹਾਲ ਐਸੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਇਹ amendment ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Deputy Speaker : Question is—

That the Land Acquisition (Punjab Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB GENERAL SALES TAX (AMENDMENT) BILL, 1962

श्री मंगल सैन : On a point of order, Madam डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह बिल अभी अभी मेम्बर साहिबान को circulate किया गया है। इस लिए इस बात पर मैं आप की ruling चाहता हूं कि जब यह बिल अभी अभी circulate हुआ है

ग्रौर मेम्बर साहिबान को इसे study करने का मौका नहीं मिला, तो इसे कैसे हाऊस में इतनी जल्दी consider किया जा सकता है ।

उपाध्यक्षा : यह बिल पन्द्रह दिन हुए circulate किया गया था । शायद आपने इसे देखा नहीं होगा । (The bill was circulated a fortnight back. Perhaps the hon. Member had not seen it.)

Minister for Labour and Taxation (Shri Ram Saran Chand Mittal) : Madam, I beg to introduce the Punjab General Sales Tax (Amendment) Bill, 1962.

Minister for Labour and Taxation : Madam, I beg to move—

That the Punjab General Sales Tax (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Madam, the Bill which I have now placed before the House is a very simple one. At present presons running *tandoors*, *.lohs* and *dhabas* stand exempted from the operation of the Punjab General Sales Tax Act. They are supposed to cater to the needs of the low income group. But, madam, considerable difficulty has been experienced in giving effect to this exemption because there is no proper definition of the phraseology......

उपाध्यक्षा : बहुत से मैम्बर अंग्रेज़ी नहीं जानते, इस लिए आप अपनी जबान में बोलें (Many of the hon. Members do not know English, the hon. Minister may therefore speak in his own language.)

श्रम तथा कर मंत्री : मैं बता रहा था कि इस में कुछ ऐसे शब्द हैं जिन की सही definition नहीं हो सकती कानूनी नुक्ता-निगाह से । नतीजा यह होता है कि ऐसे restaurant वगैरह की establishments जिन की आमदनी ज्यादा होती है, बहाना करते हैं कि हम तो तन्दूर वाले हैं । इस से legal दिक्कतें पैदा होती हैं । इस बिल में इस कानूनी दिक्कत के खत्म करने की कोशिश की गई है । मगर इसके बावजूद जो ढाबे और तन्दूर हैं जोकि मामूली काम करते हैं उन को बाकायदा पहले वाली छूट मिलती रहेगी । इस के लिए दस हज़ार turn over से बढ़ाकर limit 25 हज़ार कर दी गई है । इस से ज़्यादा जिन की आमदनी होगी उन को यह टैक्स लगेगा । मैं फिर वाज़ेह करना चाहता हूं इस बिल के ज़रिए कोई टैक्स लगाने का सरकार का मनशा नहीं है बल्कि एक कानूनी दिक्कत को दूर करना है ।

जो ढाबे सस्ता खाना सपलाई करते हैं वह 25 हज़ार की turn over की शर्त की वजह से exempt ही रहेंगे और जो बड़े २ होटल इस टैक्स से बच जाते थे वह अब evade नहीं कर सकेंगे । इस बिल का मनशा सिर्फ इस कानून को administer करने में जो दिक्कत आती थी उसे दूर करना है । इस लिए आशा है कि सदन इसे पास करेगा ।

Deputy Speaker : Motion moved—

That the Punjab General Sales Tax (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

श्री मंगल सैन (रोहतक) : उपाध्यक्ष महोदया, टैक्सेशन मिनिस्टर महोदय ने यह बिल पेश करते समय जो बातें कही हैं, उन से पता चलता है कि वह खुद इसे नहीं समझते कि यह बिल है क्या। मैं इस सिलसिले में पिछले सैशन में दो तीन दफा वित्त मंत्री महोदय के पास गया हूं। सरकार उन ढाबों पर जो कि लोगों को रोटी खिलाने का काम करते हैं, पाबन्दी ग्रायद कर रही है कि अगर उन की बिक्री दस हज़ार रुपया सालाना से ज़्यादा है तो वह हिसाब किताब रखें। Sales tax return तैयार करें। यह जो कानून है इस का मतलब तो यह निकलता है कि अगर कोई आदमी किसी ढाबे या होटल पर रोटी खाता है, तो वह क्यों खाता है। पंजाब में यह धंधा करने वाले लोगों ने इस कानून पर आपत्ति की कि हम तो इस काम को बड़ी मुश्किल से चला रहे हैं। किसी तरह इस depression के समय में अपने पांव पर खड़े हैं। आप हमें कहते हैं कि हम एक पढ़ा लिखा नौकर counter पर खड़ा करें, जो voucher काटे कि किस आदमी ने चार रोटियां खाईं और किस ने आठ खाईं। हमारी कमाई तो उस की तनखाह में ही खत्म हो जायगी। इस पर उन लोगों ने representation किए और कुछ हद तक उन की बात मान ली गई, मगर जो बात वह कहते थे वह नहीं मानी। अब 25 हज़ार सालाना बिक्री वालों को सारी formalities पूरी करनी पड़ेंगी जो कि दूसरे sales tax अदा करने वाले दुकानदारों को करनी पड़ती हैं। इस बिल के मुताबिक जिस होटल की बिक्री लगभग 70 रुपए रोज़ होगी उस पर यह टैक्स लगेगा। आप जानते हैं कि एक आदमी एक वक्त मे रुपया सवा रुपया से कम की रोटी नहीं खा सकता। इस तरह अगर 25-30 आदमी सुबह और इतने ही शाम को किसी ढाबे पर रोटी खाएं तो उस को सारा हिसाब किताब करना पड़ेगा और टैक्स देना पड़ेगा। मैं पूछना चाहता हूं कि क्या गंदम और दालों पर पहले ही sales tax नहीं लगा हुआ। Agriculture मिनिस्टर साहिब ने Marketing Act में तरमीम कर के ऐसा provision किया है कि सब्ज़ियों पर भी यह टैक्स लगे। यह कैसी सरकार है जो by the people, of the people और for the people है, जो दावे तो करती है कि हम जनता के नुमायंदे हैं मगर उन की सूखी रोटी पर भी टैक्स लगाती है। मैं नहीं समझता कि इस से बढ़ कर भी कोई लज्जाजनक बात हो सकती है। कटुवचन हैं मगर जब हम जनता को दुःखी और परेशान देखते हैं तो हमें इन का प्रयोग स्वाभाविक तौर पर ही लोगों की भावनाओं के प्रदर्शन के लिए करना पड़ता है। बेचारा गरीब मर मर के रोटी कमाए और सरकार उस पर भी टैक्स लगाए। और फिर टैक्स एक हो तो कोई सहन कर ले यहां तो मकान हो, तो property टैक्स है, हाउस टैक्स है, मरला टैक्स है। कुछ काम धंधा करे तो इनकम टैक्स है, profession tax है। एक और टैक्स पिछड़े लोगों की प्रगति का बहाना बना कर अभी introduce किया गया है कि जिन लोगों को अछूत कहा जाता है उन की तरक्की के लिए और टैक्स लगाने जा रहे हैं। भला इन से पूछे कोई क्या यह 87 करोड़ के revenue में से उन्हें कुछ नहीं दे सकते। असली बात तो यह है, कि यह जो

कुछ कर रहे हैं, वह भला करने के लिए नहीं बल्कि एक slogan दे रहे हैं, जिससे गांव गांव में आग लगेगी। यह समाजवाद का थोथा नारा दे कर लोगों को आपस में लड़ाना चाहते हैं।

उपाध्यक्षा : मंगल सेन जी, यह relevant नहीं है। *Addressing Shri Mangal Sein* : This is not relevant please.

श्री मंगल सेन : मैं यही कहने जा रहा हूं कि General Sales Tax Amendment Bill जो यहां हाउस के सामने है उसका असर consumer पर पड़ता है और वह पहले से ही टैक्सों के भार से दबा पड़ा है। जिन लोगों को मुलाजमत नहीं मिलती और वह लोग जब थोड़ा सा रुपया लगा कर दुकान कर लेते हैं तो उनके लिए रजिस्टर maintain करना लाज़मी हो जाता है और taxation अफसर उस पर टैक्स लगा देता है लेकिन दूसरी ओर जो आदमी पैसे वाले हैं और अफसर के घर दाल सब्ज़ी और पैसा पहुंचा देते हैं, उन के ऊपर टैक्स माफ हो जाता है। और फिर क्या यह सरकार छोटे छोटे दुकानदारों के ऊपर ही टैक्स लगाने को रह गई है ? अगर लगाना है, तो बड़े बड़े होटल, जैसे माउंटव्यू, एरोमा, ग्रीन, आदि पर लगाईए, जहां पर बड़े बड़े आदमी जा कर खाना खाते हैं। इसलिए मैं वज़ीर साहब से निवेदन करूंगा कि 25 हज़ार की limit बढ़ा कर 50,000 कर देना चाहिए।

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਰਾਏ ਪੁਰ) : ਮੈਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਵਾਸਤੇ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਰਿਆਇਤ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਵਿਰੋਧੀ ਦਲ ਵਾਲੇ ਇਸ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗੇ ਇਸ ਦੀ limit 10 ਹਜ਼ਾਰ ਸੀ ; ਤੰਦੂਰ, ਢਾਬਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ restaurants, ਜ਼ਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ turn over 10 ਹਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਸ ਤੇ ਇਹ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਹ ਰਿਆਇਤ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ limit ਨੂੰ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਿਆਇਤ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਅਧੇ ਤੋਂ ਵਧ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਟਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਜਿਸ ਤੇ ਇਸ ਟੈਕਸ ਨੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ, ਤੰਦੂਰ ਢਾਬਿਆਂ ਤੇ ਤਾਂ ਇਹ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਅਤੇ ਫਿਰ common man ਦਾ ਪੂਰਾ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੱਡੇ restaurants ਵਿਚ ਤਾਂ ਵਡੇ ਆਦਮੀ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਛੋਟੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ,; ਇਸ ਲਈ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਦਾ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸਬੰਧ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਇਸ ਟੈਕਸ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ Sales Tax ਦੀ ਜ਼ਦ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੰਦੂਰ ਅਤੇ ਢਾਬੇ ਕਢ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ common man ਨੂੰ ਰਿਆਇਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇੰਨੇ ਵਡੇ ਹੋਟਲਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਤੇ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਵਡੇ ਤਬਕੇ ਦੀ, ਦਰਮਿਆਨੇ ਤਬਕੇ ਦੀ ਗਲ ਹੈ, ਜੋ ਇੰਨੇ ਵਡੇ ਹੋਟਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਟਕ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਸਾਲ ਤਕ ਹੈ। ਇਹ ਤਕੜੇ ਆਦਮੀ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਊਸ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰੇਗਾ।

श्री मंगल सेन : On a point of order, Madam क्या कोई आनरेबल मैम्बर किसी आनरेबल मैम्बर को गलत refer कर सकता है ?

उपाध्यक्षा : अभी उन्होंने नहीं कहा। (He has not said anything so far.

श्री मंगल सैन : जनाब, उन्होंने कहा है कि मैंने बिल को oppose किया है मैंने तो सुझाव दिया है कि इस condition को remove किया जाए ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ, ਉੱਤਰ) : ਜਨਾਬ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਲਗਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਜਨਰਲ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਬਿਲ ਇਕ select committee ਵਿਚ ਵੀ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ select committee ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਂ। ਉਸ select committee ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਤਕਰੀਰਾਂ ਵੀ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਜੋ ਮੈਂ ਸੁਣੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਾਰੀ ਗਲ ਵਿਚ ਖਾਸ ਹਿਸਾ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਸਾਰੀ background ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਮਾਮਲਾ develop ਹੋਇਆ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਵਾਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਗਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਤੰਦੂਰ, ਢਾਬੇ ਜਾਂ ਲੋਹ ਨੂੰ exempt ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਟਲਾਂ ਅਤੇ restaurants ਨੂੰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਗਲ ਰਖੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਹ, ਤੰਦੂਰ ਜਾਂ ਢਾਬੇ ਹੋਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਢਾਬੇ ਵਾਲੇ ਆਪ ਹੀ ਰੋਟੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ ਕਮਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਰੋਟੀ ਪਕਾਉਂਦੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਕੋਈ ਇਕ ਅਧਾ ਨੌਕਰ ਰਖਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਮੁਸਤਸਿਨਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਤਕ ਦੀ ਹਦ ਤਕ exemption ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ Statement of Objects and Reasons ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ :—

> "Considerable difficulty has been experienced in giving effect to the exemption specified in item 49 of Schedule B to the parent Act, in as much as the phraseology of the exemption has been subjected to different interpretations by different assessing authorities and persons running tandoors, lohs and dhabas.........."

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਤੰਦੂਰ ਲੋਹ ਅਤੇ ਢਾਬੇ ਚਲਾਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਦਿੱਕਤ ਪੇਸ਼ ਆਈ ਹੈ ਪਹਿਲੇ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਗਾਹਕ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮਿਡਲ ਕਲਾਸ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਘਟ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੰਦੂਰ ਵਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਅਰਜ਼ ਦਾਸ਼ਤ ਆਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਤੰਦੂਰਾਂ, ਢਾਬਿਆਂ ਅਤੇ ਲੋਹਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ relief ਦੇਣ ਲਈ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ exemption ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਤੰਦੂਰ ਢਾਬਾ ਅਤੇ ਲੋਹ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਿਆਇਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਾਕਟਰ ਮੰਗਲ ਸੈਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਰਿਆਇਤ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਬਜਾਏ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੜਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜੀ ਚਾਲਾਕੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਜਾਏ ਕਿਸੇ ਤੰਦੂਰ, ਢਾਬਾ ਅਤੇ ਲੋਹ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤ ਦੇਣ ਦੇ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਟਲ ਅਤੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰਿਆਇਤ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਵੋਟਾਂ ਲੈਣ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡਿਆਂ ਵੱਡਿਆਂ ਹੋਟਲਾਂ ਅਤੇ restaurants ਨਾਲ ਇਹ ਵਾਦੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੀ ਕਿ ਤਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਪਾਉ ਅਸੀਂ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ। (ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : ਇਹ ਤਾਂ ਬਾਬੂ ਜੀ ਐਵੇਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਹਿਮ ਹੈ) ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣਾ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ office holders ਨੇ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਔਰ ਇਹ ਇਕ fact ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ

ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿ ਮੇਰਾ ਤਅੱਲੁਕ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਕਿ ਇਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਆਮਦਨ 25,000 ਰੁਪਏ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਕਮ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਦਾਰੋਮਦਾਰ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਤੇ ਹੀ ਹੈ। ਫਰਜ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਟਲ ਵਾਲੇ ਦੀ turn over ਇਕ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੌਣ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਵਾਕਈ ਇਤਨੀ ਆਮਦਨ ਹੈ। ਆਇਆ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਮੁਰਗੇ, ਕੇਕ ਤੇ ਪੇਸਟਰੀਆਂ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਣੀਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਐਸਾ ਕੌਣ ਇੰਨਸਪੈਕਟਰ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਉਸ ਹੋਟਲ ਵਾਲੇ ਦੀ ਰਿਆਇਤ ਨਾ ਕਰੇ ? ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਲਗੇਗਾ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਸਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ? ਅਸਲੀ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕੁਝ 1st class ਹੋਟਲ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ 2nd class ਹੋਟਲ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਿਹਾਇਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ serve ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਖੁਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਤੇ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹਾਮੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿ ਟੈਕਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਟਲਾਂ ਤੇ ਨਾ ਲੱਗੇ ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਲੱਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਗਰੀਬ ਦੀ ਰੋਟੀ ਤੇ ਨਾ ਲੱਗੇ, ਚਾਹੇ ਅਮੀਰ ਦੀ ਰੋਟੀ ਤੇ ਲਗਦਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਹਕੂਮਤ ਵੱਲੋਂ ਚਾਲਾਕੀ ਨਾਲ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ exempt ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਟੈਕਸ ਅਮੀਰਾਂ ਉਪਰ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਅਸਲੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਐਸ਼-ਇਸ਼ਰਤ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਟੈਕਸ ਦੇਣ। ਗਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਘਟੀਆ ਰੋਟੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਗਰੀਬ ਦੀ ਰੋਟੀ ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਬਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਤੰਦੂਰ, ਢਾਬਾ ਅਤੇ ਹੋਟਲ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਆਇਤ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਹੋਟਲ ਅਤੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਰਿਆਇਤ ਦੇਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਟੈਕਸ ਲੱਗਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਆਵੇਗਾ ਇਹੋ ਹੋਟਲ ਵਾਲੇ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਮੇਰੀ ਆਮਦਨ ਤਾਂ 25,000 ਤੋਂ ਘਟ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੇ ਤੇ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਚੂੰਕਿ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਗੱਲ ਤਸਦੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ satisfaction ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਤੇ ਹੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਆ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿਵੇਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਇਸ ਦੀ turnover 25 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਕੰਮ ਹੈ ਜਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। Inspectors ਤੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਨੇ depend ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਮੀਰਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਟੈਕਸ ਲੱਗਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਤੋਂ exempt ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਟੈਕਸ ਜਿਹੜਾ ਲਗਣਾ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ consumer ਤੇ ਹੀ ਲੱਗਣਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਹੋਟਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਗੁਲਸ਼ਰੇ ਉਡਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕਿਉਂ ਨਾ ਟੈਕਸ ਦੇਣ। ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ 70,000 ਤੋਂ ਵਧ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਹਨ ਸਾਨੂੰ ਵੀ exemption ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ, ਕਾਂਗਰਸ ਰਾਜ ਨੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਕਿ ਅਮੀਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਛੋਟ ਦੇ ਹੀ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਰ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ 25,000 ਤੱਕ exemption ਦੇਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਤਵੱਕੋ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ sales tax ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਆਮ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਬੜੇ ਹੀ ਦੁਖ ਨਾਲ ਕਹਿਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਅਸੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਅਮੀਰਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ੋਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਹੈ ਤੇ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਨਾਉਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੰਦੂਰ, ਲੋਹ ਢਾਬਾ ਵਗੈਰਾ ਵਾਸਤੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਟਲ ਮੁਸਤਸਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਅਮੀਰਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੈਕਸਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਟਲ ਅਤੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਨੂੰ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਕਟ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਏਥੇ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿਆਂ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਇਥੇ ਰਹੀਆਂ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਮੀਰ ਔਰ ਗਰੀਬ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਨਫਰਤ ਫੈਲ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਫੈਲਦੀ ਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ welcome ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਰਵਾਈਆਂ ਬੇਸ਼ਕ ਕਰੋ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੁਗਤਣੇ ਹੀ ਪੈਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਫੇਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਮਹਿਜ਼ ਤੰਦੂਰ, ਲੋਹ ਅਤੇ ਢਾਬਾ ਨੂੰ exemption ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਹੋਟਲ ਤੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿਘ ਢਿਲੋਂ (ਬਿਆਸ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕੁਝ ਹੋਰ ਖਿਆਲ ਰਖਦਾ ਸੀ; ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਪੀਚ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਮੁਖਾਲਫਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਢਾਬੇ ਅਤੇ ਤੰਦੂਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਹੋਟਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਇਹ ਟੈਕਸ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਟੈਕਸ ਹਟਾ ਰਹੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਕਲ ਪਰਸੋਂ ਤਕ 8 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਸੂਰਤ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵਾਜਬ ਹੈ ਕਿ ਹੋਟਲਾਂ ਅਤੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟਸ ਤੋਂ ਟੈਕਸ ਹਟਾ ਦੇਵੇ। ਮੈਂ ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਸਰਕਾਰ ਢਾਬਿਆਂ ਦਾ ਟੈਕਸ ਬੇਸ਼ਕ ਹਟਾ ਦੇਵੇ ਲੇਕਿਨ ਹੋਟਲਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਦੋਂ ਕਿ 8 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾਣੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਹੋਟਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਟੈਕਸ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਬਸ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਪਰਤਾਪ ਗਰਗ (ਪਟਿਆਲਾ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ limit ਰਖੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ 70 ਰੁਪਏ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਫੀ ਜ਼ਿਆਦਾ limit ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਨਫੇ ਦੀ ਕਾਫੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਹੋਵੇਗੀ। ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਘਟ ਆਮਦਨੀ ਵਾਲੇ ਹੋਟਲਾਂ ਅਤੇ ਢਾਬਿਆਂ ਨੂੰ exemption ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਡਾਕਟਰ ਮੰਗਲ ਸੈਨ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਢਾਬਿਆਂ ਤੋਂ ਸਵਾ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਾਲ ਪੇਟ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ ਸਵਾ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭਰਦਾ ਹੋਵੇ ਲੇਕਿਨ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਛੇ ਆਨੇ ਦੇ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਪੇਟ ਭਰ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ 70 ਰੁਪਏ ਦੀ ਜਿਹੜੀ limit ਰਖੀ ਹੈ ਇਹ ਕਾਫੀ ਔਖੀ limit ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ

[ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪ੍ਰਤਾਪ ਗਰਗ]

ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਾਬੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ limit ਦਾ ਕੋਈ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੇ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਹੋਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਰਗੇ ਵਗੈਰਾ ਖਾਣ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇਕ Advisory Committee ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜੀ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਸਾਰਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਦੇਖ ਲਿਆ ਕਰੇ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੁਰਗੇ ਦੇ ਕੇ ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਗੜਬੜ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਟਲਾਂ ਦਾ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਮੁਆਫ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚਾਹੇ ਢਾਬਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਹੋਟਲ ਹੋਵੇ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਇਸ limit ਤੋਂ ਵਧ ਜਾਂ ਘਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ treat ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਢਾਬੇ ਅਤੇ ਹੋਟਲ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

श्रम तथा कर मंत्री (श्री राम सरन चन्द मित्तल) : माननीय उपाध्यक्ष महोदया, आपोज़ीशन के कुछ मेम्बरों ने इस बिल पर एतराज़ किये हैं। मुझे अफसोस है कि बिल की जो हकीकी मनशा है उस को उन्होंने सामने नहीं रखा और महज़ एतराज़ करने की खातिर यह कहा कि गवर्नमेंट हमेशा ही ऐसे बिल लाती है और लोगों पर टैक्स बढ़ाती है, उन को परेशान करती है। मैं ने पहले ही अर्ज़ किया था कि इस बिल का मनशा टैक्स बढ़ाने का नहीं है। बल्कि यह तो पहले कानून के कुछ नुक्स दूर करने के लिए बनाया गया है। यह एतराज़ किया गया कि 70, 80 रुपए की बिक्री इस कदर कम है कि इस से दिक्कत पेश आएगी। एक और एतराज़ किया गया कि होटल वालों को यह फायदा नहीं पहुंचना चाहिए। साधारण सी बात है कि यह 70, 80 रुपए हिसाब लगा कर रखे गए हैं। एक साल के लिये 25,000 रुपया इस लिए रखा गया था कि ढाबे, लोह और तंदूर तो ordinary लोगों को serve करते हैं उन के लिए वाजबी बात होगी कि उन को पंजाब के एक कोने से ले कर दूसरे कोने तक exempt कर दिया जाए। जिन की 25,000 रुपया से ऊपर बिक्री होगी, तो उन को कोई दिक्कत पेश नहीं आएगी। इससे आगे लुधियाना के माननीय सदस्य ने यह कहा कि लुधियाना के कुछ लोगों को फायदा पहुंचाने के लिये यह provision की जा रही है। मेरे दिल में कोई ऐसी बात नहीं है। मैं यह कह सकता हूं कि बिल लाने वालों के दिल में कोई ऐसा मनशा नहीं है कि किसी खास आदमी को फायदा पहुंचाया जाए। चूंकि ढाबा, तंदूर और बड़े होटलों के दरम्यान definition का कुछ झगड़ा था इस लिये उस झगड़े को मिटाने के लिए हम ने 80 रुपए का quantum मुकर्रर कर दिया है। अगर किसी भी होटल की बिक्री 70, 80 रुपए रोज़ाना तक है और उस को फायदा पहुंचता है तो हर्ज की बात नहीं है। इस में यह नहीं समझना चाहिये कि कोई साज़श की बात है। इससे किसी को नुकसान नहीं पहुंचता। यह तो सिर्फ फर्क मिटाने के लिये किया गया है। मेरे दोस्तों को इस amendment को किसी और light में नहीं लेना चाहिये। इस से आगे corruption के बारे में बहुत कुछ कहा गया है। मुझे अफसोस है कि corruption के बारे में हमेशा गवर्नमेंट पर ही जिम्मेदारी fix की जाती है। कहा जाता है कि वज़ीर corruption करते हैं। माफ करना मेरा ज़ाती तजरुबा है कि आमतौर पर जो लोग ज़्यादा corruption, corruption चिलाते हैं corruption चलती भी ऐसे ही लोगों से है। मैं किसी particular आदमी के लिए यह बात नहीं कहता।

[श्रम तथा कर मन्त्री]

corruption को मिटाने के लिए गवर्नमेंट ने काफी से ज्यादा steps लिये हैं और और भी लेने के लिये तैयार है। ऐसे रोज़ाना corruption, corruption कहने से तो corruption बन्द नहीं हो सकती। इसलिए मैं अपने मित्रों से कहूंगा कि अगर वह कोई concrete case corruption का मेरे नोटिस में लाएं, किसी से बदला लेने की खातिर नहीं, बल्कि सच्ची बात हो तो मैं ज़रूर enquiry करवाऊंगा। और अगर corruption साबित हो जाए तो कोशिश करेंगे कि उस को ज़रूर सज़ा मिले। कोई माननीय सदस्य या पब्लिक का कोई आदमी अगर मेरे नोटिस में कोई केस corruption का लाएगा तो मैं ज़रूर उस की enquiry करवाऊंगा और साबित हो जाने पर corrupt आदमी को सज़ा दिलवाने की कोशिश करूंगा। वैसे तो डिपार्टमेंट्स में हर प्रकार के officials होते हैं। वैसे मेरा अपना ख्याल यह है और मेरी यह राए है कि चूंकि लोग अब थोड़ा बहुत पढ़ लिख गए हैं, मुनीम वगैरह तो वह रख नहीं सकते, उन्हें थोड़ा बहुत हिसाब किताब रखना ही चाहिए। इसलिए मैं नहीं समझता कि इस में कोई ऐसी एतराज़ वाली बात हो सकती है। इससे टैक्स बढ़ाने का कोई मनशा नहीं है। मैं आप की विसातत से हाऊस को यकीन दिलाता हूं कि जो अच्छे अच्छे होटल या रैस्टोरां हैं उन्हें किसी तरह से exempt नहीं किया जाएगा उन के साथ कोई रियायत नहीं होगी। जिन जिन होटलों का मेम्बर साहिबान खास तौर से ज़िक्र करेंगे या मेरे नोटिस में लाएंगे उन की बाबत मैं उन को यकीन दिलाता हूं कि बाकायदा तौर पर तहकीकात की जाएगी। इन शब्दों के साथ मैं आशा करता हूं कि हाऊस इस बिल को consider करके पास करेगा।

Deputy Speaker : Question is—

That the Punjab General Sales (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Deputy Speaker : The House will now consider the Bill Clause by Clause.

SUB-CLAUSE (2) OF CLAUSE 1

Deputy Speaker : Question is—

That Sub-Clause (2) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 2.

Shri Mangal Sen (Rohtak) : Madam I beg to move—

12 noon

In the proposed clause (a) (bb) line 3, for "25000" substitute "50,000".

मैंने यह संशोधन आप की सेवा में पेश किया है । उपाध्यक्ष महोदया, अपने भाषण में जो बातें मिनिस्टर साहिब ने कहीं, मैंने उन को बड़े गौर से सुना है । लेकिन जो सवाल मैंने अपनी पहली तकरीर में उठाया थे उन के सम्बन्ध में मन्त्री महोदय मुझे convince नहीं कर सके । उन्होंने फरमाया कि यह बिल इसलिए लाया गया है क्योंकि हम उन लोगों को कुछ राहत देना चाहते हैं । उन्होंने कहा कि पहले सरकार ने जो गलती की, जो blunder की, उसको realise करते हुए इस बिल के द्वारा उसे ठीक करना चाहते हैं । मेरे कहने का भाव यह है कि जब आप उस गलती को ठीक करने ही चले हैं तो ऐसा ठीक करें जो कि ठीक हो (*Laughter*) यह न हो कि फिर 6 महीने के बाद आप नया Amending Bill ले आएं और उस वक्त यह कहते फिरें कि 25,000 की बजाय 50,000 की सीमा रखनी चाहिए। (*Interruptions*) डिप्टी स्पीकर महोदया, मैंने जो arguments दिए थे उन का कोई जवाब मन्त्री महोदय ने नहीं दिया । मैंने कहा था कि जिन चीज़ों पर इस सरकार ने पहले ही टैक्स लगाए हुए हैं उन्हीं पर दुबारा क्यों टैक्स लगाया जा रहा है । उपाध्यक्ष महोदया, इस सरकार ने सब्ज़ी पर, मूली पर, गाजर पर टैक्स लगाया हुआ है, दाल पर टैक्स लगाया हुआ है । देहात का आदमी जिस पयाज़ और अचार से रोटी खाता है, इस सरकार ने उस पयाज़ पर भी टैक्स लगाया हुआ है । तो मैं हैरान हूं कि जब पहले ही इन सभी चीज़ों पर टैक्स है तो दुबारा क्यों उन्हीं पर टैक्स लेने की योजना बनाई गई है । (*Interruptions*) मैंने पहले ही उन सभी चीज़ों को गिना दिया था और मैंने यह भी बताया था कि 70 रुपए की sale पर उसको कुछ बचत नहीं होती इस लिए यह limit 150 कर दी जाए और इस तरह से 25,000 की जगह 50,000 कर देने से मेरा भाव स्पष्ट हो जाता है । लेकिन मन्त्री महोदय ने मेरी इस बात का नोटिस नहीं लिया और जवाब देते वक्त उन्होंने मुझे convince नहीं किया । इसी लिए, उपाध्यक्ष महोदया, मुझे फिर इस बात को repeat करने की जरूरत पड़ गई है । (*Interruptions*) चूंकि मन्त्री महोदय पहले दिन ही यहां पर सोए पाए गए थे और शायद मेरी बातों को उन्होंने उस वक्त भी न सुना होगा इसलिए भी मुझे दुबारा उन्हीं बातों की अभिव्यक्ति करने की जरूरत पड़ी है । (*Interruptions*)

डिप्टी स्पीकर महोदया, मेरे दोस्त श्री राम प्रताप गर्ग ने ज़िक्र किया कि गरीब आदमी उन होटलों में रोटी नहीं खाता । (*Interruptions*) शायद उन को Kwality और Gaylord वगैरह होटलों का तजरुबा नहीं (*Noise*) जो आम आदमी है, lower middle class से ताल्लुक रखता है जिन ढाबों पर वह रोटी खाता है जब तक उस में 100 रुपए से ऊपर sale न हो तब तक उस ढाबे वाले को कुछ बचता नहीं। (*Interruptions*)

मन्त्री महोदय ने कहा कि जो लोग आज से 40 साल पहले पैदा हुए थे उन को अपने कारोबार का थोड़ा बहुत हिसाब किताब रखना चाहिए । मैं हैरान हूं कि यह गवर्नमेंट उन को adult education के तहत कुछ पढ़ा तो सकी नहीं, उन से कैसे उम्मीद की जा सकती है कि वह खुद इस हिसाब किताब को रखें । (*Interruptions*) मैं समझता हूं कि इस तरह की बात शुरू करके आप उन के लिए अनावश्यक सी समस्या खड़ी कर रहे हैं । इसलिए दो लफज़ों में मैं यही कहूंगा कि 25,000 रुपए की बजाय यह सीमा

[श्री मंगल सैन]

50,000 कर देनी चाहिए तभी आप बड़े बड़े लोगों को काबू कर सकेंगे । बड़ी अच्छी बात है कि आप बड़े बड़े लोगों को काबू करेंगे, कौन कहता है कि आप उन को माफ करें । लेकिन सवाल तो यह है कि जब मिनिस्टर साहिबान को वहां पर पार्टियां मिलती हैं और पता नहीं कि कौन कौन से जानवर उन को वहां पर खिलाए जाते हैं--यह तो तकदीर की बात है--तो कैसे आप उन पर हाथ डाल सकेंगे । फिर भी अगर कर सकें तो कौन खुश नहीं होगा ; लेकिन डिप्टी स्पीकर साहिबा, मुझे मालूम है कि यह अपनी बात पर अमल नहीं कर सकेंगे ।

मन्त्री महोदय ने corruption की बाबत भी बड़े जोर से ज़िक्र किया और यह फरमाया कि जो लोग यहां पर corruption corruption की रट लगाते हैं वही corruption को पैदा करने के ज़िम्मेदार हैं । मैं मिनिस्टर साहिब को challenge करता हूं कि एक भी case ऐसा साबित कर दें कि जहां पर किसी अपोज़ीशन के आदमी ने corruption को हवा दी हो । बल्कि हम ने इन के departments में जाकर कई cases की तरफ ध्यान दिलवाया लेकिन कोई action नहीं होता । डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं इस सदन में खड़ा होकर मिनिस्टर साहिब को challenge करता हूं कि अगर वह एक भी ऐसा case साबित कर दें जिस में हम कसूरवार हों तो मैं हाऊस की मैम्बरशिप से इस्तीफा देने के लिए तैयार हूं । (*Interruptions*) इस के उलट हम साबित कर सकते हैं कि मिनिस्टर साहिबान के रिश्तेदारों ने, हवारियों ने, भट्टों से रुपया कमाया, sales tax को evade किया, वे passenger and goods tax में चोरी करते हैं और मन्त्री महोदय नहीं जानते कि क्या कुछ हो रहा है । तो मैं निवेदन कर रहा था........ (*Interruptions*)

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : On a point of order, Madam क्या कोई आनरेबल मेम्बर अपनी जगह के अलावा किसी दूसरी जगह पर बैठ कर बोल सकता है ?

उपाध्यक्षा : आप बैठ जाइए । मैं कई दिनों से आप की तवज्जुह इस बात की तरफ दिलाना चाहती थी । मुझे यह कहते हुए शर्म महसूस होती है कि आप यहां पर दो महीने से बैठ रहे हैं और कई साहिबान को अभी point of order नही करना आता । यह एक छोटी सी hand-book है, यह भी उन्होंने नही पढ़ी । कोई मैम्बर अपनी सीट के बिना बोल नहीं सकता मगर बैठ सकता है । (The hon. Member should resume his seat. I had a mind to invite the attention of the House to the fact and I feel ashamed to say that though the House has been in Session for the last two months yet some of the hon. Members do not know how to raise a point of order. They did not care even to read this little hand-book. No Member can speak from any seat other than his own, but he can sit there.) (विघ्न)

श्री मंगल सैन : Wind-up करते हुए मैं यह कहना चाहता हूं कि माननीय मन्त्री ने कहा कि हम उन्हें case बताएं मगर जब इन को अमृतसर की ट्रांस्पोर्ट कम्पनी के टैक्स इवेयन का केस बताया गया तो कहने लगे कि ऐसा कोई case उन के नोटिस में नहीं आया । हम

ईमानदारी से यह बात कहते हैं कि यह 25 हज़ार की limit रखने से गरीब ढाबे वालों को मुश्किल आयगी, गरीब जनता की रोटी पर टैक्स लगेगा, इस लिए इस limit को बढ़ाकर 50 हजार कर दिया जाना चाहिए, वरना अगर आप ने इसी तरह इसे पास कर दिया तो फिर कभी दोबारा हाउस का वक्त लेना पड़ेगा इस बिल को amend करने के लिए। इतना ही कह कर मैं अपना स्थान लेता हूं।

Mr. Speaker : Motion moved—

In the proposed clause (a) (bb), lines 3, for "25000'.substitute "50,000'

श्री रूप लाल मेहता (पलवल) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह जो बिल हाउस के सामने पेश है इस सिलसिले में मैं कहना चाहता हूं.........

उपाध्यक्षा : आप amendment और clause दो पर इकट्ठे ही बोल सकते हैं। (The hon Member can speak on both the clause and the amendment simultaneously.)

श्री रूप लाल मेहता : डिप्टी स्पीकर साहिबा, जिस वक्त दस हजार रुपया की limit रखी गई थी तो ढाबे वाले कहते थे कि हम होटल वालों में नहीं आते हमें इस टैक्स से मुसतसना किया जाए। इस में शक नहीं कि उन की यह demand जायज थी और इस को देखते हुये ही इस limit को बढ़ा कर 25 हजार किया गया है यानी जिस होटल की बिक्री सालाना इतनी होगी उन पर यह टैक्स नही लगेगा। श्री मंगल सैन जी ढाबे वालों के सम्पर्क में रहे हैं और हमें भी इस सम्पर्क का कुछ मौका मिला और इस बिना पर हम कह सकते हैं कि यह जो तरमीम लाई गई है, यह अच्छी है और हम इस का स्वागत करते हैं। होटलों में खाना महंगा मिलता है इस में शक नही मगर जो गरीब आदमी है वह इस तरमीम की वजह से इस टैक्स से बच जायगा। फिर अगर किसी को कोई तकलीफ हो तो वह सरकारी कर्मचारियों, जैसे कि sales tax के इन्स्पैक्टर हैं या दूसरे अफसर हैं उन के नोटिस में यह बात ला सकता है या वजीर साहिब के ही नोटिस में ला सकता है। मगर इस में किसी को शक नहीं होगा कि इस तरमीम का सभी स्वागत करेंगे। यही माननीय सदस्य जो पहले कहा करते थे कि जो limit रखी गई है यह बहुत कम है, वह इस को अब जब कि 25 हज़ार तक बढ़ाया गया है तो कहते हैं कि इस को 50 हज़ार तक कर दिया जाए। यह तरीका ठीक नहीं है। अंत में मैं कहूंगा कि यह बड़ी अच्छी तरमीम है और सदन को इस का स्वागत करना चाहिए।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ (ਜਗਰਾਓਂ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਇਸ ਹਿਸੇ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ relief ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੀ ਦਫਾ 10,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਹਦ ਰਖੀ ਸੀ। ਤਜਰਬੇ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਥੋੜੀ ਹੈ। ਹੁਣ 25,000 ਰੁਪਏ ਰਖੀ ਹੈ। 25,000 ਰੁਪਏ ਤਕ exemption ਦਿਤੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ 25,000 ਰੁਪਏ ਤਕ ਕਰਨ ਨਾਲ relief ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਜਿਸ relief ਨਾਲ ਕਿ ਆਦਮੀ ਦੀ ਬਸਰ ਹੋ ਸਕੇ, ਜੋ ਕੋਈ independent profession ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਹਕੀਕਤ ਵਿਚ honourable life ਬਸਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ]

ਜ਼ਿਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ 50,000 ਰੁਪਏ ਤਕ exemption ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ 10,000 ਰੁਪਏ ਤਕ ਇਹ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਨੂੰ 25,000 ਰੁਪਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਜਿਹੜੀ ਗਲ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 25,000 ਰੁਪਿਆ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ 50,000 ਰੁਪਿਆ ਕਰ ਦੇਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ। ਅਜ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਜਦ ਕਿ ਮਹਿੰਗਾਈ ਇਤਨੀ ਹੈ ਅਗਰ ਸੌ ਡੇਢ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਔਸਤਨ ਵਿਕਰੀ ਰੋਜ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ expenses ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਆਪਣੇ family ਨੂੰ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਪਾਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਟੈਕਸ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਯਾ ਹੋਟਲ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਗਣਾ ਬਲਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਆਉਣਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲਗਣਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਹੋਟਲ ਦੀ income 50,000 ਤਕ ਹੋਣੀ ਹੈ ਉਹ ਮਿਡਲ ਕਲਾਸ ਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਅਜ ਕਲ੍ਹ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਮਿਡਲ ਕਲਾਸ ਆਦਮੀ ਪੇਟ ਭਰ ਕੇ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਖਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਤੇ ਹੋਰ ਬੋਝ ਪਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਅਨਿਆਂ ਹੋਏਗਾ। ਮੈਂ taxation ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਪਾਸ ਇਹ request ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ democracy ਦੇ ਸਹੀ ਮਾਅਨੇ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾਏ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਬੈਠੀ ਹੈ, Treasury Benches ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ analysis ਕਰਨ। ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਧਰ 90 ਆਦਮੀ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਹਤਰੀਨ ਦਿਮਾਗ ਹਨ ਤੇ ਜਿਹੜੇ 64 ਆਦਮੀ ਇਧਰ ਬੈਠੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਜਰਬਾ ਨਹੀਂ। ਪਿਛਲੇ ਡੇਢ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ.........(ਸਰਦਾਰ ਜੈਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ)

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : On a point of order, Madam. ਸਰਦਾਰ ਜੈਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਿੰਟ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਤੇ ਨਹੀਂ ਤੇ interrupt ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

Deputy Speaker : No interruptions please.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ੨ ਕਿਸੇ ਦੀ ਲਿਆਕਤ ਹੈ, ਅਕਲ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਉਸ ਨੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ turn over ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 25 ਹਜ਼ਾਰ turn over ਤਕ exemption ਦਿਤੀ ਜਾਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ। ਇਹ relief sales tax ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਚੰਗਾ ਕਦਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ relief ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ relief ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਨੂੰ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ limit ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਣ ਲਈ ਤਰਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਹਰ ਸਮੇਂ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਕਦਮ ਹੀ ਹੋਵੇ ਮੇਰੇ ਆਨਰੇਬਲ ਦੋਸਤ ਮਹਿਤਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਇਹੋ ਹੀ ਗਿਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਜ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਇਹ ਗਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਹਦ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਹਾਲਾਤ ਹੋਰ ਬਦਲ ਗਏ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਹਦ ਨੂੰ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਜਤਰਬਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਇਹ

ਗਲ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਕਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ limit ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਇਕੋ ਵੇਰ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ democracy ਚਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਚੰਗੀ ਸਲਾਹ ਨੂੰ ਜੋ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ quarter ਤੋਂ ਵੀ ਆਵੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਜੋ ਗਲ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸੋਚੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸੁਝਾਉ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਇਆ ਹੈ ਉਹ ਗਲਤ ਹੈ। ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਬਲ-ਬੋਤੇ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਗਲ ਮਨਵਾ ਲਉ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਲੈ ਆਉ। ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ adjust ਕਰ ਲਉ ਅਤੇ ਕੋਈ ਗਲ ਜੋ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਚੰਗੀ ਆਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਉ। ਨਿਤਾ-ਪ੍ਰਤੀ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਨੂੰ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ limit 10 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਹ ਦਿਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਹੋਰ ਬਦਲ ਜਾਣ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਹੋਰ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਣੀ ਪਏ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੀ ਲਿਮਟ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਦੀ limit ਨੂੰ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ raise ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ establishment ਵਿਚ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ visit ਕਰਨ ਜਾਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੋਟੀ ਲਈ pay ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਜਾਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਥੋੜੀ ਹੋਏਗੀ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗੇਗਾ। ਉਹ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਥਲੇ ਦਬੇ ਪਏ ਹਨ ਇਹ ਤਾਂ ਜੇਕਰ ਇਸ limit ਨੂੰ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਅਤੇ ਮਾਮੂਲੀ ਆਮਦਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ establishments ਵਿਚ ਜਾਣ ਗੇ ਇਕ ਹੋਰ burden ਪਏਗਾ ਇਸ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਮੁਤੋਲਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ exempt ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਸਲ ਗਲ ਤਾਂ ਇਹ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ turn over 25 ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਹੋਏਗੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਆਦਮੀ visit ਕਰਨਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਹੋਏਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਇਕ ਹੋਰ burden ਹੋਏਗੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਆਏ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਪੂਰਾ ਹਕ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਈਏ। ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਵਾਮ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਟੈਕਸ ਦਾ ਅਸਰ ਕਿਸ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਟੈਕਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਉਹ ਕਿਤਨਾ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਮਨਿਸਟਰ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਪਿਛੋਂ ਦੇ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣਾ, ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ difficulties ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਤਨੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ Sales Tax Department ਬਦਨਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਬਦਨਾਮੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੋਹਾਂ ਤੇ ਹੈ ਇਕ ਤਾਂ ਜਨਤਾ ਉਤੇ ਜੋ ਟੈਕਸ ਅਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਉਤੇ ਪਬਲਿਕ ਦਾ interest ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪੈਸੇ ਬਚ ਜਾਣ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਟੈਕਸ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਦੇਣਾ ਪਏ ਅਤੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਮਦਦ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਕਰਦੇ ਨੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਇਸ ਲਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਇਸ਼ਤਾਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸਗੋਂ ਠੰਡੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ specific instances Opposition ਵਲੋਂ put ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਕਿਸ ਹਦ ਤਕ ਠੀਕ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ]

action ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਰੌਲਾ ਪਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਮਿਸਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕੇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿਵਾਈ ਜਾਵੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹਦਿਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਜ਼ਾ ਦਿਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ । ਇਸ ਤੋਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਠੀਕ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ। ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਉਪਰ ਵੀ ਕੋਈ authority ਹੈ, ਜਿਸ ਪਾਸੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਜਾ ਦਿਵਾਉਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਕੀ ਕਿਸੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਇਨਚਾਰਜ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਇੰਨਾ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਗਲਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਕਣ। ਇਸ ਗਲ ਨਾਲ ਹਾਊਸ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ punish ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਗੇ। ਡਾਕਟਰ ਮੰਗਲ ਸੈਨ ਨੇ ਕਈ instances ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ hard cases ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹ ਗਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਵੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਣ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਜ਼ਾ ਦਿਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਥ ਕਿਸੇ ਲੰਮੀ ਥਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਫਿਰ ਜੇਕਰ ਹਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਤਾਂ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕਿਸ ਗਲ ਲਈ ਇਥੇ ਬੈਠੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ Sales Tax ਵਿਚ ਫਲਾਂ ਥਾਂ ਤੇ leakage ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤੇ ਕਾਫੀ ਵਡੀ authority ਪਰਦਾ ਪਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮਨਿਸਟਰ ਇਨਚਾਰਜ ਤੇ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਗਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ action ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਤਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤਾਂ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਇਸ clause ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲਈ permit ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ action ਲੈਣਗੇ। ਇਸ ਕਹਿ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ department ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ leakage ਅਤੇ corruption ਨੂੰ ਰੋਕੇ ਉਥੇ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੀ vigilant ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕੇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ action ਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਬਾਕੀ ਜੋ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਇਸ limit ਨੂੰ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ turn over limit 50 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀ-ਦੀ ਹੈ; ਇਸ ਵਿਚ ਖਾਸ ਆਦਮੀ ਹੀ ਜਾਇਆ ਕਰਨਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਵਕਤ limit 10 ਹਜ਼ਾਰ ਰਖੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਹਦ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਹੁਣ ਹਾਲਾਤ ਹੋਰ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹੋ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਵਧਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ analysis ਕਰਕੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ limit ਨੂੰ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਵਧਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ common man ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਟੈਕਸ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਵਸੂਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। Democracy ਦਾ ਤਕਾਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ suggestions ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ consider ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ adjust ਕਰੇ ਮੇਰੀ ਦੂਜੀ ਮੰਗ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਅਫਸਰ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ corrupt ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਉਸ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਗਲ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਤਸਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਅਸੀਂ action ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ (ਵਿਘਨ)

Deputy Speaker: No repetition please.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ: ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ specific instances ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੋਣ ਉਥੇ ਜਿਹੜੇ corrupt officials ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁਧ ਮਹਿਕਮਾਨਾ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ valuable advice ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਫਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ । ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਬਲ-ਬੋਤੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਵਾ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਨਾ ਰਖਣ ਨਾਲ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਸਹਿਤ request ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਦੋਹਾਂ ਗਲਾਂ ਨੂੰ consider ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਨੂੰ ਜੋ ਡਾਕਟਰ ਮੰਗਲ ਸੈਨ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮੰਨ ਲਣ ।

कर तथा श्रम मंत्री : माननीय उपाध्यक्ष महोदया, जो बातें माननीय सदस्य ने अभी पेश की हैं कि 25,000 से इसकी limit 50,000 कर दी जाए......

(*The Minister for Labour and Taxation was still on his legs when the House adjourned.*)

12.30 p.m.

The Sabha then adjourned till 2.00 p.m. on Monday the 14th May, 1962.

17511 PVS—380—7-11-62—C.P. and S. Pb. Chandigarh

Published under the authority of Punjab Vidhan Sabha and printed by the Controller, Printing & Stationery, Punjab, Chandigarh.

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES

14th May, 1962

Vol. I—No. 35

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Monday, the 14th May, 1962

Punjab Vidhan Sabha

Price: **Rs.** 5.85 **nP.**

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I. NO. 35
dated the 14th May, 1962

Read	*for*	*on page*	*line*
करने	करन	(35) 2	8th from below
acute	aute	(35) 17	13
State	sta e	(35) 22	1st line
keeping	keepilg	(35) 27	10th from below
determining	determning	(35) 28	11
said	side	(35) 34	15th from below
received	record	(35) 36	2nd from below
Adjournment	Adjourment	(35) 37	Heading
ਭੌਰਾ	ਭੋਰਾ	(35) 37	7
A posse	aposse	(35) 38	18th from below
sub-clause	sub-cluse	(35) 40	6th from below
टैक्स	टैंस	(35) 41	6th from below
मांस	पास	(35) 42	14
maintaining	maintain to	(35) 42	10th from below
Agriculture	Agricuture	(35) 44	Heading
खूदरौ	खुदरी	(35) 49	13
से	को	(35) 49	14
वह लोग	लोग	(35) 52	last line
जाती है	जाती	(35) 54	17
ਚੇਅਰਮੈਨ	ਸਪੀਕਰ	(35) 55	1
ਇਹ	ਇਸ	(35) 61	9
Insert "Comrade" after "by"		(35) 72	10th from below

PUNJAB VIDHAN SABHA

Monday, the 14th May, 1962

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, Chandigarh, at 2-00 p. m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Prabodh Chandra) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Mr. Speaker: Question No. 546.

(*Voices*: Sir, Supplementary questions on Starred Question No. 189†† are to be asked).

Mr. Speaker: The Government has taken the same position. I have checked it up. Unfortunately, I cannot give any relief to the hon'ble Members now.

GOODS TRANSPORT COMPANIES IN AMRITSAR DISTRICT

***546. Shri Balramji Das Tandon**: Will the Minister for Public Works be pleased to state —

(a) the total number of Goods Transport Companies operating in Amritsar District at present, together with the number of route permits sanctioned to each ;

(b) the names of the persons in Amritsar District in whose names the route permits stand at present?

Sardar Niranjan Singh Talib: (a) As per list laid on the table of the House.

(b) Time and labour involved in collecting the information will not be commensurate with any possible benefit to be obtained.

LIST OF THE GOODS TRANSPORT COMPANIES OPERATING IN AMRITSAR DISTRICT TOGETHER WITH NO. OF PERMITS SANCTIONED TO EACH.

1.	Amritsar Transport Co., Amritsar	.. 21 permits
2.	Kumar Transport Co., Amritsar	.. 3 permits
3.	Suraj Goods Transport Co., Amritsar	.. 17 permits
4.	New Jolley Goods Transport Co., Amritsar	.. 5 permits
5.	Chadha Transport Co., Amritsar	.. 1 permit
6.	Azad Bharat Harijan Co-op. Society, Amritsar	.. 2 permits
7.	Amritsar National Transport Co., Amritsar	.. 1 permit
8.	Amritsar Model Co-op. Farming Society	.. 1 permit

Note.—††Starred Question No. 189 and reply thereto appears in the debate, Vol. 1, No. 33, dated 8th May, 1962. Supplementaries to this question were put on the 9th May, 1962 but further supplementaries were postponed to 14th May, 1962.

श्री बलरामजी दास टण्डन : क्या मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि उन्होंने सवाल के part (b) के जवाब में जो यह कहा है The time and labour involved in collecting the information will not be commensurate with any possible benefit to be obtained. इसके अन्दर कौन सी मुश्किल है जिसके कारण यह information सरकार मुहैया नहीं कर सकती ?

राज्य मन्त्री : Hon. Member ने district अमृतसर के तमाम उन आदमियों के नाम पूछे हैं जिन के नाम permits issue हुए हुए हैं तो यह हजारों की तादाद मे हैं जिनके नाम देना कोई आसान काम नहीं ?

श्री अध्यक्ष : अगर आप किसी खास आदमी या कम्पनी का नाम पूछते तो वह आसानी से बताया जा सकता है। (Had the hon. Member asked about the name of a particular person or a company, it would have been easy to supply the information.)

श्री बलरामजी दास टण्डन : क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि जिन individuals को route permits जिला अमृतसर में issue किये हुए हैं उनका approximate number क्या है ?

राज्य मन्त्री : Number तो आपने पूछा नहीं था। आपने तो companies और individuals के ही नाम पूछे थे। अगर आप notice दे देंगे तो जवाब दे दिया जायेगा।

श्री बलरामजी दास टण्डन : क्या उन individuals के नाम बतायेंगे जिन को एक से ज्यादा permits issue हुए हुए हैं ?

राज्य मन्त्री : यह चीज़ मैं इस वक्त off hand तो नहीं बता सकता। अगर आप notice देंगे तो जवाब दे दिया जायेगा।

श्री बलरामजी दास टण्डन : क्या मिनिस्टर साहब बतायेंगे कि किसी company को recognise करन से पहले उसके पास कितने permits होने ज़रूरी होते हैं ?

राज्य मन्त्री : Companies को recognise करना Regional Transport Authority की power में होता है। वही notification issue करता है। यह पूछ कर बता सकता हूँ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ list ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਪਹਿਲਵਾਨ ਦੀ company ਦੇ ਪਾਸ 21 permits ਹਨ ਔਰ ਬਾਕੀ companies ਦੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹਨ। ਉਸ ਤੇ ਇਹ ਖਾਸ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ?

Mr. Speaker : How does this supplementary arise ?

श्री बलरामजी दास टण्डन : इस सवाल का जो जवाब दिया गया है उसमें बताया गया है कि एक company के 21 permits, एक के 17 और बाकी की किसी company के 2 या 3 या 5 permits हैं। तो इससे यह सवाल पैदा होता है कि जो सबसे ज्यादा permits बिजली पहलवान की company को दिये हुए हैं, इसकी क्या वजह है ?

श्री अध्यक्ष : आपने सवाल में पूछा है कि जिला अमृतसर में कितनी transport companies चलती हैं और उनके route permits कितने कितने हैं। अगर आप यह भी पूछ लेते तो इसका जवाब भी आपको मिल जाता। (The hon. Member has asked in this question about the number of Transport Companies working in that District together with the number of route permits sanctioned to each. Had he asked information for this particular company in the original question, the same would have also been supplied to him ?)

श्री बलरामजी दास टण्डन : स्पीकर साहिब, मेरा सवाल यह है कि एक company को तो इतने ज्यादा permits दिये गए हैं और किसी के पास एक एक है। इसकी क्या वजह है ?

ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ : I have got no information. I have come to know only now that this company belongs to Bijli Pahlwan. ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹੇ permits ਦਿਤੇ ਜਾਣ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ 21 permit ਦਿਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸ ਨੂੰ 17, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਘਟ ਵੀ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਧ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

श्री बलरामजी दास टण्डन : स्पीकर साहिब, मैं तो एक general सवाल पूछ रहा हूँ कि किसी को इतने कम permits और किसी को इतने ज्यादा क्यों दिये गए हैं। आखिर इस difference का basis क्या है ?

मन्त्री : इसके लिये आप Notice दें। पूछ कर बताया जा सकता है।

SUPPLEMENTARIES TO POSTPONED STARRED QUESTION NO. 673

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਆਇਆ ਇਹ ਰੁਪਿਆ Association ਦੇ account ਵਿਚ ਜਮਾ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ? ਜੇ ਜਮਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜੇ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਹ Association ਦੇ account ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ?

* NOTE.—The question and reply thereto appears in the P.V.S. Debates, Vol. I, No. 32, dated 7th May, 1962.

ਯੋਜਨਾ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ) : ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਉਹ Association ਦੇ President ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮਾਰਚ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਜਮਾ ਹੋਇਆ।

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ Sports Association Karnal ਦੇ account ਵਿੱਚ ਰੁਪਿਆ ਜਮਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਕੀ ਹੈ ? ਆਇਆ ਇਹ ਰੁਪਿਆ Rules ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ Sports Association ਦੇ Account ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਵਕਤ ਜਮਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ? ਹੁਣ ਤਕ ਰੁਪਿਆ ਜਮਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਕੀ ਵਜੂਹਾਤ ਹਨ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਰੁਪਿਆ President, Sports Association ਨੇ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਜਮਾ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਦੀ ਮੈਨੂੰ exact information ਨਹੀਂ। ਮੌਜੂਦਾ ਵਾਕਫੀਅਤ ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰੁਪਿਆ Sports Association ਦੇ President ਨੇ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ, ਕਿਸ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਜਮਾ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਇਹ information ਮੈਂ ਪੁਛ ਕੇ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।

Comrade Ram Piara: Sir, in part (b) of my question I have asked whether the special grant of Rs 1,000 as shown in the said reply was passed on by the Deputy Commissioner, Karnal, for crediting in the District Sports Association, Karnal's account; if so, when; if not, the reasons therefor ?

ਇਹ ਜਿਹੜਾ Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਹੈ ਮੇਰਾ ਇਹ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰੁਪਿਆ Sports Association ਦੇ account ਵਿਚ 2 ਸਾਲ ਤਕ ਜਮਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਕੀ ਵਜਾ ਹੈ ? ਕੀ ਉਹ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਰਾਹੀਂ enquiry ਕਰਕੇ ਪਤਾ ਦੇਣਗੇ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਉਤੇ ਮੈਂ ਦਰਯਾਫਤ ਕਰਕੇ ਪਤਾ ਦਿਆਂਗਾ।

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ : ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰੁਪਿਆ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਦੋ ਸਾਲ ਤੱਕ ਇਹ ਜਮਾ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਕੀ Government ਇਹ ਦੱਸੇਗੀ ਕਿ ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਕੀ ਇਹ ਪੈਸਾ ਕਿਉਂ ਜਮਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਬਾਕਾਇਦਾ certificate ਚਾਹੀਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਭੇਜਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ, ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਹਰ ਦਫਾ ਇਹੋ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।

कामरेड राम प्यारा : क्या मिनिस्टर साहिब ने इस मामले में कोई enquiry की है, और अगर नहीं की तो क्यों नहीं की ?

मन्त्री : वह कहते रहे हैं कि बहुत जल्दी सर्टिफिकेट भेज देंगे इसलिये enquiry की ज़रूरत महसूस नहीं की ।

कामरेड राम प्यारा : इन्होंने लिखा है कि ग्रान्ट refuse कर दी गई, और वह lapse कर गई। मैं पूछना चाहता हूँ कि किस बिना पर ग्रान्ट देने से इनकार किया गया ?

मन्त्री : कुछ technical grounds पर इनकार किया गया और ग्रान्ट नहीं दी गई, वह lapse हो गई।

कामरेड राम प्यारा : वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि ग्रान्ट lapse हो गई । मैं पूछना चाहता हूँ कि अगर किसी अफसर के कसूर की वजह से ग्रान्ट lapse हो गई है तो जिस पार्टी का कोई कसूर नहीं है उसको ग्रान्ट दोबारा क्यों नहीं दी जाती ?

मन्त्री : अगर उस पार्टी की तरफ से कोई दरखास्त की जायगी तो उस पर गौर कर लिया जाएगा कि आयंदा साल ग्रान्ट दी जानी चाहिए या नहीं । A. G. Punjab ने तो in time इजाज़त दे दी थी लेकिन T. O. ने technical grounds पर इनकार कर दिया ।

Mr. Speaker: (*Addressing the Planning Minister*) I feel that the House will not be satisfied with such replies. Specific information has been asked for and from the reply that the hon'ble Minister is giving it is not clear that some body is at fault. The question is—does the Government contemplate taking any action against the officer who is at fault?

कामरेड राम प्यारा : वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि ग्रान्ट lapse हो गई। यहां पर लिखा है कि 28 मार्च को ग्रान्ट की sanction हो गई थी । मैं पूछना चाहता हूँ कि जब Association का कोई कसूर नहीं है तो फिर उन को ग्रान्ट दी क्यों नहीं गई ?

श्री अध्यक्ष : 28 मार्च को ग्रान्ट sanction हुई लेकिन पहली अप्रैल को तो नया साल शुरू हो जाता है । (The grant was sanctioned on the 28th March. But the new financial year starts on the 1st of April.)

कामरेड राम प्यारा : जनाब, उनका तो कोई कसूर नहीं । कसूर तो इनका अपना है ......

Mr. Speaker: I think the hon'ble Member would not be able to get any further information.

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : अगर ग्रान्ट lapse हो जाए तो क्या वज़ीर साहिब इसका कारण technical grounds समझते हैं या कुछ और ?

मन्त्री : वह तो lapse इसलिये हो गई, क्योंकि पहले T.O. ने technical grounds पर देने से इनकार कर दिया था ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੀਆਂ technical grounds ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ basis ਤੇ "ਨਾ" ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜੀ।

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ : ਕੀ Government ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਹ assurance ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ grant ਦੇ ਦਿਆਂਗੇ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਨਹੀਂ ਜੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿਉ ।

GAUNCHI DRAIN IN DISTRICT GURGAON

*735. **Chaudhri Khurshed Ahmed**: Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) the area of land acquired for Gaunchi Drain in district Gurgaon and the date when it was acquired;

(b) whether any compensation has been paid for the land referred to in part (a) above, if not, the reasons therefor?

Chaudhri Ranbir Singh: (a) 693.66 acres of land has been acquired for Gaunchi Main Drain in district Gurgaon. The possession was taken between June, 1959 and Februray, 1960.

(b) Yes, except for land acquired in Nuh Tehsil, in which case, also, action to make payments is being taken.

WATERLOGGING IN VILLAGE JANOLI, TEHSIL PALWAL

*758. **Shri Roop Lal Mehta**: Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether Government propose to pump out water from village Janoli, tehsil Palwal, district Gurgaon to save the area from waterlogging, if so, the details of the proposal?

Chaudhri Ranbir Singh: No. However, there is a proposal to construct a link drain to drain out the water from village Janoli, with the aid of voluntary service for which Deputy Commissioner, Gurgaon has been requested.

NUH DRAINAGE SYSTEM IN GURGAON DISTRICT

*782. **Chaudhri Khurshed Ahmed**: Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether work on the Nuh Drainage System in district Gurgaon is proposed to be started before the ensuing rainy season?

Chaudhri Ranbir Singh: No.

INSTALLATION OF TUBEWELLS IN VILLAGE LADDI TEHSIL SANGRUR

*792 **Comrade Hardit Singh Bathal**: Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether Government have sanctioned any scheme for the installation of tube-wells in village Laddi, tehsil and district Sangrur, if so, the time by which the same is expected to be implemented?

Chaudhri Ranbir Singh: No.

DRAIN PASSING THROUGH VILLAGES KALANA ETC. IN TEHSIL PANIPAT

*806 **Pandit Chiranji Lal Sharma**: Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether Government are considering a proposal to maintain the drainpassing through villages Kalana, Silawli, Daharpur, Mahra and Bhatana of tehsil Sonepat to save them from waterlogging ; if so, the steps, if any, Government propose to take to check the overflow of water from the said drain ?

Chaudhri Ranbir Singh: The drain which serves these villages is already being maintained. Repairs to the drain will be carried out to prevent over-flow, where necessary.

ELECTRIFICATION OF VILLAGES IN TEHSIL NUH, DISTRICT GURGAON

*734. **Chaudhri Khurshed Ahmed**: Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state the number of villages excluding towns electrified so far in tehsil Nuh, district Gurgaon ?

Chaudhri Ranbir Singh : Six.

ELECTRIFICATION OF VILLAGE LADDI IN TEHSIL SANGRUR

*793. **Comrade Hardit Singh Bathal** : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether any scheme for the electrification of village Laddi in tehsil Sangrur has been sanctioned, if so, the time by which the same is expected to be implemented ?

Chaudhri Ranbir Singh : Yes. The electrification of village Laddi will be taken in hand during the year 1963-64.

NAZUL LAND IN VILLAGE SYRIAWALA, DISTRICT BHATINDA

*742. **Comrade Babu Singh Master** : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) whether there is any "Nazool land" in village Syriawala in district Bhatinda ;

[Comrade Babu Singh Master]

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the names of persons in possession of the said land and the area in possession of each ?

Captain Rattan Singh (Deputy Minister for Agriculture): (a) No. (b) Does not arise.

STARRED QUESTION NO. 789

Mr. Speaker: Question No. 789 is postponed.

श्री बलरामजी दास टण्डन : स्पीकर साहिब, यह जो questions postpone किए जा रहे हैं क्या इनका जवाब इसी session में आ जाएगा ?

Mr. Speaker: In case the replies are ready, these will be put on the list for questions for the last day.

LAND PURCHASED FROM CENTRAL GOVERNMENT IN DISTRICT FEROZEPUR

***805. Comrade Didar Singh** : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) whether any banjar (evacuee and nazool), 'culturable' and 'ghairmumkin' lands, have been purchased by Government, in district Ferozepore; if so, the area under each category, tehsilwise ;

(b) the manner in which Government intends to dispose of the lands referred to in part (a) above ?

Captain Rattan Singh (Deputy Minister for Agriculture): (a) and (b) The information in respect of inferior evacuee land and that of border land purchased by the Punjab Government is contained in the statement placed on the table of the House.

Details of the evacuee lands purchased from the Central Government by the Punjab Government in the Revenue Department in Ferozepur District

(a) No Nazool land has been purchased.

Inferior evacuee land

Name of Tahsil	Banjar Qadim			Ghair Mumkin		
	Acres	Kanals	Marlas	Acres	Kanals	Marlas
(1) Ferozepur ..	1,821	7	13	294	7	2
(2) Moga ..	0	5	18	0	0	17
(3) Zira ..	4,039	5	11	634	1	2
(4) Fazilka ..	2,004	0	3	630	3	9
Total ..	7,866	3	5	1,559	4	10

Evacuee land situated within five miles of Indo-Pak Border.

Name of Tahsil		Culturable			Un-culturable					
					Banjar			Ghair Mumkin		
		Acres	K.	M.	Acres	K.	M.	Acres	K.	M.
(1)	Ferozepur ..	5,959	2	1	3,434	3	1	258	6	10
(2)	Fazilka ..	4,899	1	18	1,218	5	19	2,646	2	5
	Total ..	10,858	3	19	4,653	1	0	2,905	0	15

(b) Government have already laid down a policy for disposal of these lands. These lands will be leased out to the members of Scheduled Castes, landless tillers of backward classes including Indian Christians and Ex-servicemen on a very nominal lease money for 10 years in the first instance. However after the expiry of five years the lessees will have the option to purchase these lands at the following rates:—

(1) Rs 100 per acre for irrigated cultivable land;

(2) Rs 75 per acre for un-irrigated cultivable land;

(3) Rs 40 per acre for Banjar land; and

(4) Rs 25 per acre for Ghair Mumkin land.

The lease money already paid will be deducted from the total sale price and the remaining sale price shall be paid either in lump sum or in four equal annual instalments.

ਕਾਮਰੇਡ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ : ਜਵਾਬ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਜੀ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ papers check up ਕਰ ਲਓ । ਤੁਹਾਡੇ ਇਥੇ ਦਸਤਖਤ ਮੌਜੂਦ ਹਨ (The hon. Member may please check up his papers. His signatures in lieu of the receipt of the reply are there on record.)

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : Supplementaries ਬਾਦ ਵਿਚ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿਓ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ reply ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੀ ਨਾ ਹੋਵੇ (This can be done only if he had not received the reply.)

CONSOLIDATION OF HOLDINGS IN VILLAGE RAJOKI, AMRITSAR

*702. **Sardar Kulbir Singh** : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) whether any culturable area was left unpartitioned in village Rajoki, tehsil Patti, district Amritsar during the Consolidation of Holdings there, if so, the provision of law under which this area was not partitioned;

(b) the manner in which the area referred to in part (a) above is managed according to the entries in the revenue records;

(c) whether any area was allotted to the Government School of Rajoki during the consolidation operations in the said village; if so, the total area reserved for this purpose;

[Sardar Kulbir Singh]

(d) the provision of law under which this area was allotted to the above-mentioned Government School;

(e) whether any compensation in lieu of the area mentioned in part (c) above was paid by Government;

(f) whether the possession of area mentioned in part (c) above has been taken over by the Education Department; if so, when ?

Captain Rattan Singh (Deputy Minister):

(a) *First Part.*—No culturable area was left unpartitioned during consolidation operations. A provision was, however, made in the draft scheme that a shortage or excess to the extent of 5 standard marlas in the case of a right-holder owning land up to 5 standard acres and one standard kanal in respect of a right-holder owning land more than 5 standard acres would be permissible. Consequently, an area of 85 kanals remained unadjusted at the time of repartition in this village.

Second Part.—Question does not arise.

(b) The area reserved to in part (a) above has been shown as *Mushtarka Malkan Hasb Rasd Rakba* and is being managed by the village Panchayat.

(c) *First Part.*—Yes.

Second Part.—196 Kanals and 15 Marlas.

(d) Section 18 (c) of the East Punjab Holdings (Consolidation and Prevention of Fragmentation) Act, 1948.

(e) No.

(f) *First Part.*—Yes.

Second Part.—Soon after confirmation of repartition on the 31st March, 1959.

CONSOLIDATION OPERATIONS IN VILLAGE MARGINDPURA, DISTRICT AMRITSAR

*703. **Sardar Kulbir Singh** : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) whether any scheme for the repartition of the culturable area was prepared and approved by the Consolidatian Department during the Consolidation Operations in village Margindpura, tehsil Patti, district Amritsar up to 31st December, 1956, if so, when;

(b) whether any culturable area was left in this village which was not partitioned during the consolidation operations; if so, the total of this area;

(c) the provision of law under which the area mentioned at part (b) above was left unpartitioned ;

(d) whether there was any provision made in the repartition scheme referred to in part (a) above authorising the consolidation authorities to leave any culturable area unpartitioned; if so; a copy containing the details thereof be laid on the Table?

Captain Rattan Singh (Deputy Minister):

(a) *First Part.*—Yes.

Second Part.—The scheme was confirmed on the 18th December, 1956.

(b) No culturable area was left unpartitioned during consolidation operations. A provision was, however, made in the draft scheme that shortage or excess to the extent of 5 standard marlas in the case of a right holder owning land up to 5 standard acres and one standard canal in respect of a right-holder owning land more than 5 standard acres would be permissible. Consequently, an area of 46 kanals and 2 marlas remained unadjusted at the time of repartition in this village. This area was shown as owned by *Mushtarka Malkan Deh Hasb Rasd Rakba.*

(c) and (d) Question does not arise.

CONSTRUCTION OF ROADS IN DISTRICT PATIALA

*700. **Sardar Gurdarshan Singh**: Will the Minister for Public Works be pleased to state with reference to the answer to unstarred question No. 49; printed in the list of unstarred questions for 18th April, 1962, whether Government intends to construct only the roads mentioned in part (b) of the said answer or some more also; and in the latter case, the names and mileage of the roads in district Patiala ?

Sardar Niranjan Singh Talib: In addition to the roads mentioned in para (b) of the reply given to unstarred question No. 49, the roads included in the attached list are also proposed to be constructed during 3rd Plan in Patiala District. The list in question is laid on the table of the House.

PATIALA DISTRICT

S. No.	Name of Road	Length in miles
1.	Nilon Kalan to Doraha Road	.. 6.00
2.	Kharar-Bassi Road in Patiala District	.. 12.50
3.	Dhablan to mile 6 of Patiala-Samana Road	.. 2.50

[Minister of State]

S. No.	Name of Road	Length in miles
4.	Joyti Sarup to Sirhind Main Road ..	0.50
5.	Jaidesh Nursery (Vill. Ramgarh to mile 16/6 of Rajpura-Chandigarh Road) ..	0.50
6.	Vill: Majra on Patiala-Pehowa Road to Ghuram ..	3.50
7.	Rorki to Lasoi (Khanna-Malerkotla Road) ..	1.60
8.	Link Road connecting village Bhamarsi Bland to G. T. Road ..	5.00
9.	Link Road from village Sanipur to Sirhind (Bara on G. T. Road) ..	1.50
10.	Village Ajnaula to G. T. Road ..	0.25
11.	Village Ghamandgarh to Bassi-Kharar Road ..	0.50
12.	Village Talwandi Malik to Bhawanigarh-Samana Road ..	2.00
13.	Link Road from Nilon Bridge to village Lal Kalan ..	0.75
14.	Patiala-Bhadson Road ..	15.18
15.	Gulha-Samana-Bhawanigarh Road ..	19.79
16.	Ganaur to Shambu Road ..	8.00
17.	Chuni-Sirhind Road ..	10.00

METALLING OF KACHA ROADS IN VILLAGES OF PANIPAT TEHSIL

*724. **Shri Fateh Chand Vij:** Will the Minister for Public Works be pleased to state the names of kacha roads in tehsil Panipat, district Karnal which are proposed to be metalled during the year 1962-63 ?

Sardar Niranjan Singh Talib : The kacha roads in tehsil Panipat, district Karnal which are proposed to be metalled during the year 1962-63 are mentioned below :—

		Length in miles	*Cost in lacs of Rs.*
(i)	Panipat-Barsat Road ..	4.00	2.43
(ii)	Panipat-Sanauli Road ..	7.50	5.23
(iii)	Ghanaur-Shahpur Road ..	6.00	4.30
(iv)	Kabuli Bagh Mosque approach road ..	1.00	0.52
(v)	Village Patti Kalyana on G.T. Road to Kindani ..	1.50	2.34

ROADS IN PANIPAT AND KARNAL TEHSILS

***726 Lala Rulya Ram** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the progress so far made in the construction of the Panipat-Barsat Road in Karnal District together with the time by which the construction work thereon is expected to be completed;

(b) the names of the roads in Karnal and Panipat Tehsils scheduled to be constructed during the Third Plan period ;

(c) the time by which the construction of a road between Kond and Monik in district Karnal is expected to be completed ?

Sardar Niranjan Singh Talib

A statement containing the requisite information is laid on the table of the House.

STATEMENT

(a)	(i)	Total ..	8.07 miles
	(ii)	Earthwork, Bridges and Culverts and Collection of wearing coat ..	Completed in entire length
	(iii)	Collection of soling coat ..	Completed in one mile
	(iv)	Consolidation of soling and wearing coat ..	Completed in 0.75 mile

The road will be completed during the Third Five-Year Plan period subject to availability of funds.

(b) The requisite information is given below :—

S. No.	Name of Road	Length in miles	Cost in lacs
	Karnal Tehsil		
1.	V. Brass to Karnal-Kaithal Road ..	1.75	0.91
2.	V. Kaimla to Charaunda ..	2.00	1.04
3.	V. Indri to Karnal-Ladwa Road ..	0.10	0.10
4.	Link from Karnal-Kaithal Road to G.T. Road ..	0.60	0.31
5.	V. Bansa to Karnal-Assandh Road ..	2.25	1.17
6.	V. Biyana to Indri-Ladwa Road ..	4.00	2.08
7.	V. Kutail to G.T. Road ..	1.20	0.47
8.	Salwan-Munak Road ..	5.50	3.41
9.	Panipat-Barsat Road ..	4.00	2.49
10.	Kohand-Munak Road ..	9.20	5.74
	Total for Karnal Tehsil ..	30.60	17.72

[**Minister of State**]

S. No.	Name of Road		Length in miles	Cost in lacs.
	Panipat Tehsil			
1.	Gohana-Saffidon (Section Jagsi to Saffidon)	..	7.75	5.80
2.	V. Pattikalyana on G.T. Road to Kiwain	..	1.50	0.78
3.	Kabuli Bagh Mosque approach at Panipat	..	1.00	0.52
4.	Panipat to Babial Road	..	4.50	2.34
5.	Panipat Barsat Road	..	4.00	2.49
6.	Ganaur-Shahpur Road	..	6.00	4.30
7.	Panipat-Sanauli Road	..	7.51	8.23
	Total for Panipat Tehsil	..	32.26	24.46

(c) During the Third Five-Year Plan period subject to availability of funds.

लाला रुलिया राम : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि यह रोड कितने अर्से में बन जाएगी ?

राज्य मन्त्री : मैंने पहले ही जवाब में बता दिया है कि : "The road will be completed during the Third Five-Year Plan period subject to availability of funds".

HARIANA-SHAM CHAURASI ROAD

*739 **Dr. Bal Krishan**: Will the Minister for Public Works be pleased to state, whether the Hariana-Shamchaurasi Road in district Hoshiarpur is proposed to be metalled during the Third Five Year Plan period; if so, the approximate time by which work thereon is proposed to be started ?

Sardar Niranjan Singh Talib : No.

MAUR MANDI-RAMAN ROAD IN DISTRICT BHATINDA

*762. **Comrade Jangir Singh Joga** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether there is any proposal to construct a road from Maur Mandi to Raman via Talwandi Sabo in District Bhatinda ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, whether the said road is expected to be completed during the current year ?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a) Yes, but a part of this road only, i. e. section Raman Mandi to Talwandi Sabo, is proposed to be constructed for the present.

(b) No.

RESIDENCES OF DEPUTY COMMISSIONER AND SENIOR SUPERINTENDENT OF POLICE, AMRITSAR

*790. **Shri Balramji Dass Tandon** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether the residential houses occupied at present by the Deputy Commissioner and the Senior Superintendent of Police, Amritsar are Government-owned or rented, if rented since when and the rent per month ;

(b) in case the said buildings are rented whether the rent is paid by the Government totally or shared by Government and the official concerned ?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a) The residential houses occupied by the Deputy Commissioner and Senior Superintendent of Police, Amritsar are hired buildings. These buildings were hired before partition and their exact dates of hiring are not available. The rent per month of each house is as under:—

		Rs.	
(i) Deputy Commissioner's residence	..	295	per month
(ii) Senior Superintendent of Police's residence	..	187.25	Ditto

(b) Rent is shared by Government and the officers concerned.

श्री बलरामजी दास टंडन: क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि उनकी जो exact date of occupation चाहे वह partition के पहले की है सरकार के पास available क्यों नहीं है ?

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜੋ deed ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ ਹੈ ।

श्री बलरामजी दास टंडन : अमृतसर तो पाकिस्तान में नहीं है (interruptions).

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜੋ deed ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਹ partition ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਹੌਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਉਧਰੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦਾ ।

श्री बलराम जी दास टंडन : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि सरकार अपनी तरफ से कितना किराया देती है और अफसर कितना देते हैं ?

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ: ਅਫਸਰ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਤਨਖਾਹ ਦਾ 10 ਫੀ ਸਦੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਰਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ।

श्री बलरामजी दास टंडन : अगर partition के बाद का भी हसाब लगाया जाए तो 54 हज़ार रुपया सरकार D.C. की रिहायश का दे चुकी है और 33/34 हज़ार रुपया S.S.P. के लिये दे चुकी है। मैं पूछता हूँ कि क्या कभी सरकार ने यह नहीं सोचा है कि अपनी buildings बनाई जायें ?

कामरेड राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि सरकार जो इतना किराया देती है तो क्या उन कोठियों के साथ ज़मीन भी है जो ज़ेरे काश्त है ?

Mr. Speaker : It does not arise.

CONNECTING HINDU MAL KOT WITH FAZILKA-ABOHAR ROAD

***801. Chaudhri Satya Dev:** Will the Minister for Public Works be pleased to state whether therc is any proposal under the consideration of Government to construct a link road connecting Hindu Mal Kot with Fazilka-Abohar Road; if so, the names of places proposed to be connected thereby and the time by which it is likely to be done?

Sardar Niranjan Singh Talib: Yes the road is likely to be completed during III Plan period provided requisite funds are forth coming.

CONSTRUCTING METALLED ROAD FROM BAGHAPURANA TO MUDKI IN DISTRICT FEROZEPUR

***804. Cemrade Didar Singh :** Will the Minister for Public Works be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to construct a metalled road from Bagha-purana to Mudki in district Ferozepur; if so, the date when the work thereon is proposed to be started and the target date by which it is expected to be completed?

Sardar Niranjan Singh Talib :

Yes, the work is proposed to be started towards the close of this year and will be completed within the III Five Year Plan, subject to availability of funds.

BUS FARE NABHA-PATIALA AND PATIALA-RAJPURA ROUTES

***761. Sardar Gurdarshan Singh:** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the rate of 'bus fare charged by the Pepsu Road Transport Corporation from Nabha to Patiala and Patiala to Rajpura ;

(b) whether it is a fact that the distance in both the cases is the same; if so the reasons for the difference, if any, in the fare being charged on these routes.

(c) whether Government have recently received any representation about the disparity in the said fares, if so, when and the action taken thereon ?

Sardar Niranjan Singh Talib:

(a) 50 nP. from Patiala to Rajpura and 56 nP. from Patiala to Nabha excluding passenger tax in both cases.

(b) Yes. The distance between Patiala-Rajpura and Patiala-Nabha is 16 miles. Fares as fixed by the Regional Transport Authority are being charged. The reason for the low rates between Patiala and Rajpura is that there was aute competition between the Punjab and Pepsu Operators on this route whereas there was not much competition on Patiala-Nabha route. The minimum rates fixed by the Government were, therefore, adopted. These fares have been in force even prior to the formation of the Corporation.

(c) Yes. No reduction has been accepted.

Shri Ram Partap Garg: When the distance between Patiala and Rajpura and Patiala and Nabha is the same, what is the reason for the difference in the fare being charged on these routes ?

ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਨਾਭਾ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ Cantonment ਦੋ ਮੀਲ ਹੈ । ਉਥੇ ਵੀ ਇਸੇ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਬਸਾਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । Corporation ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੋ ਪੈਸੇ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ।

STARRED QUESTION No. 744

Mr. Speaker : Question No. 744 is postponed.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜੋ ਸਵਾਲ postpone ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹਾਲੇ ਕਲ੍ਹ ਹੀ radio ਤੇ ਆਇਆ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਇਹ ਇਥੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ postpone ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । There was a talk on this subject by a Government Officer from the All-India Radio. He told that more than 25 thousand maunds of fish would be available from the Gobind Sagar. I wonder why this information is not available with the Government.

Mr. Speaker : That is really unfortunate. I would request the Government to take steps to check this tendency of Officers to supply information to the Press before that is supplied to the House. All the information that has been asked for must first be supplied to this House and then it may be released to the Press or the Radio authorities.

ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ) : ਜਨਾਬ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਜੋ Press interview ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ । ਇਸ ਸਵਾਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਹਾਲੇ ਸਾਨੂੰ full information ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਉਹੀ ਜਵਾਬ ਹੈ ਜੋ radio ਤੇ statement ਆਈ ਹੈ । (interruptions)

ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ : Radio ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਆਇਆ ਹੈ........

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆਨੀ ਜੀ । (interruptions)

There is a growing tendency among the Officers and some of the Ministers to make statements on Policy matters to the Press before those are made in the House. This is really regrettable. I would request the Government to take the House into confidence and show respect that the House is entitled to have from it.

ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ : Radio ਤੇ ਕਿਸੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਆਇਆ । Separate ਸਵਾਲ Assembly ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ Department ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਸਣਾ ਹੈ । ਬਾਕੀ Press interview ਵਿਚ ਕਹੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਗਲ ਦਾ ਇਸ ਨਾਲ ਤੱਲਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਮਗਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਜਨਾਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਫਸਰ Radio ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਗਰ ਵਿਚੋਂ 25000 ਮਣ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ fish ਮਿਲਿਆ ਕਰੇਗੀ, ਕਲ੍ਹ ਹੀ ਇਹ ਚੀਜ਼ broadcast ਹੋਈ ਹੈ । ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ radio ਤੇ ਕਿਸੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ । Radio ਤੇ ਕਿਸੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਆ ਕਿਵੇਂ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

TRAVELLING ALLOWANCE DRAWN BY MINISTERS AND DEPUTY MINISTERS

*603. **Comrade Makhan Singh Tarsikka :** Will the Chief Minister be pleased to state the total amount of T.A. drawn by each of the Ministers and Deputy Ministers in the State during years 1956-57, 1957-58, 1958-59, 1959-60, 1960-61 and 1961-62, respectively ?

Shri Mohan Lal : The time and labour involved in the collection of the information asked for by the Hon'ble Member will not be commensurate with the benefit to be obtained.

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਮੈਂ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਪੁਛਿਆ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਪੁਛਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿੰਨਾ ੨ ਟੀ.ਏ. ਲਿਆ ਹੈ ।

ਗ੍ਰਿਹ ਮੰਤਰੀ : ਬੜੇ ਲੰਮੇ ਅਰਸੇ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਪੁਛੀ ਹੈ ।

श्री बलरामजी दास टंडन : Ministers अपने T.A. Bills पर दस्तखत करके देते हैं। इसमें कौनसी time and labour involve होती है ?

मन्त्री: 6 साल की information पूछी है।

श्री बलरामजी दास टंडन: यहां पर बीस २ साल की information पूछी जाती है। अगर 6 साल की पूछी गई है तो इसमें कौनसी ऐसी बात है ?

Mr. Speaker : It will be more useful for the hon Member if the reply is not given by the Government.

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ unstarred ਕਰ ਦਿਉ, ਜਦੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਜਵਾਬ ਭੇਜ ਦੇਣ ।

Mr. Speaker : I do not want to make any abrupt change but I want the Government to convince me before they give such replies on the floor of the House. I am writing to the Government in this connection.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਜੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸਚ ਮੰਨ ਲਈਏ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ time and labour involved ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਅਜ ਦੇ ਦਿਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਜਵਾਬ ਹੈ ਯਾ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਜੋ ਲੀਹਾਂ ਤੁਸਾਂ ਪਾਈਆਂ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । (I am following the practices established by the hon. Member when he was Speaker.)

Sardar Gurdial Singh Dhillon : I want to bring to your notice, Sir, that similar questions have been answered a number of times during the last five years. It was only when a question was repeated with a few minor alterations that it was disallowed.

Mr. Speaker : There have been more such replies during the last five years or so. I do not want to make any abrupt change. But I am requesting the Government that before they give a reply to the effect that the time and labour involved in collecting the information will not be commensurate with the benefit to be derived therefrom, they should convince me about it.

श्री बलरामजी दास टंडन: जनाब, इस सवाल को unstarred ही कर दिया जाए।

Mr. Speaker : That should be enough. If I were in the place of the hon. Member, I would not have pressed for a reply.

श्री बलरामजी दास टंडन : आपका तो कहना ही impress करना हो जाता है।

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ ਗਿਆ ਫੇਰ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਹਾਂ ਜੀ, ਗਿਆ । (Yes, of course.)

EMPLOYMENT FOR EDUCATED BLIND

*783. **Comrade Harnam Singh Chamak :** Will the Chief Minister be pleased to state whether Government is considering any proposal to provide employment to the educated blind in the State; if so, the details thereof ?

Shri Mohan Lal : There is a proposal under the consideration of the the Labour Department to set up special Employment Exchanges to assist educated blind persons in securing suitable jobs.

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਅੰਨ੍ਹੇ ਪੜ੍ਹੇ/ਲਿਖਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ? ਕੀ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕੁਛ ਪਤਾ ਹੈ ?

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਐਸ ਵੇਲੇ ਦਸਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ, ਵਖਰਾ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਕੇ ਪੁਛ ਲਉ ।

श्री मंगल सैन : क्या मंत्री महोदय बतायेंगे कि क्या ऐसे लोगों को Intermediate या B.A. पास करने के बाद further study के लिये गवर्नमेंट सहायता देती है ?

Mr. Speaker : I leave it to the hon. Member to decide whether this supplementary question arises or not.

श्री मंगल सैन : मैंने policy की बात पूछी है ।

Shri Ram Partap Garg : May I know whether the Government is considering the feasibility of starting some industry for the educated blind ?

Home Minister : There are some institutions being run by private organizations which are aided by the Government.

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਡਿਗਰੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਨੇ, ਅਤੇ ਜੇ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤ੍ਰੀ : Labour Department ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ special employment exchange set up ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਕਾਇਦਾ help ਹੋਵੇਗੀ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਈ ਕੋਈ guarantee ਹੈ ?

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਿਹੜਾ available data ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

NATIONALISATION OF PRIVATE HIGH SCHOOLS IN THE STATE

*605. **Comrade Makhan Singh Tarsikka:** Will the Chief Minister be pleased to state the names of Private High Schools, in the State, if any,

which are proposed to be nationalised during the Third Five Year Plan period, yearwise ?

Shri Yash Paul (Minister of State for Education) : A list of 103 privately managed high schools which are under consideration for being nationalised during the remaining period of Third Five-Year Plan is laid on the table of the House.

The schools are actually taken over by Government as and when the managements fulfil the requisite conditions. It is, therefore, not possible to state the names of schools to be taken over, yearwise.

List of Privately-managed High Schools (District-wise) which are under consideration for being nationalised.

Serial No.	Name of School
	AMRITSAR DISTRICT
1.	G. N. P. High School, Bhangali
2.	G. T. High School, Tarsika
3.	Nawen Janta High School, Harsa Chhina
4.	G. N. Khalsa High School, Dehra Sahib
5.	Janta High School, Khilchian
6.	S. G. A. D. Khalsa High School, Agara Pachhara
7.	Guru Khalsa High School Sham Nagar
8.	Khalsa High School, Guru Ka Bagh
9.	National High School, Bhikiwind
10.	G. P. High School, Bhorchhi Rajputan
11.	Frontier Khalsa High School, Naushehra Cheema
12.	B. B. Khalsa High School, Ramdas
13.	G. M. Khalsa High School, Gandhiwind
14.	Girls High School, Raya
	JULLUNDUR DISTRICT
15.	Janta High School, Kotli, Than Singh
16.	National High School Lambra
17.	Public High School, Patara
18.	Khalsa High School, Chak Dana
19.	Khalsa High School, Mehatpur
20.	Dijit Khalsa High School, Alawalpur
21.	S. D. Girls High School, Alawalpur
22.	National High School, Lassara
23.	National Girls High School, Bhogpur

[Minister of State]

Serial No.	Name of School
	GURDASPUR DISTRICT
24.	L. R. High School, Sujanpur
25.	L. S. M. High School, Dorangla
26.	S. D. High School, Tibber
27.	Garrison Model School Gurdaspur (Special Type)
28.	Khalsa High School, Wadala Bangar
29.	S. B. Khalsa High School, Teja Kalan
30.	Janta Panchayat Board Basic High School, Raipur
31.	S. B. L. High School, Shree Dhianpur
32.	Janta Panchayat Board High School, Behrampur
	FEROZEPUR DISTRICT
33.	Khalsa High School, Chuhar Chak
34.	Khalsa High School, Amar Garh, Parso Mehna
35.	Trust High School, Haripur
36.	National High School, Mari Mustfa
37.	Khalsa High School, Sant Nagar, Raman
38.	Khalsa High School, Nanaksar
	LUDHIANA DISTRICT
39.	Panchayat High School, Manuke
40.	Panchayat Girls High School, Machhiwara
41	Khalsa High School, Kila Raipur
42.	Public Girls High School, Dakha
43.	Khalsa High School, Hans
44.	G. G. S. Khalsa High School, Nathowal
45.	Gurukul Mahavidyalaya Raikot
46.	Kalgidhar Khalsa High School, Ghulala
47.	Dashmesh Khalsa High School, Heran
	HOSHIARPUR DISTRICT
48.	Janta High School, Jowar
49	B. S. D. High School, Kundala Jattan

Serial No.	Name of School
50.	Rajput High School, Fatehpur Bhatlan
51.	P. A. V. High School, Gondpur Banehra
52.	Panchayat Girls High School, Santokhgarh
53.	S. D. High School, Chint-purni
54.	S. D. High School, Kiratpur
55.	G. N. P. High School, Partap Singh Nagar
56.	Khalsa High School, Sarhala Mundian
57.	Rajput High School, Dholbaha
58.	H. D. N. High School, Hariana
59.	D. A. V. High School, Kamahi Devi
60.	Public High School, Binewal
61.	Beet Public High School, Guru Bishanpuri
62.	Arya Girls High School, Mukerian
63.	D. A. V. High School, Kathgarh
64.	D. A. V. High School, Khad
65.	Kanya Mahavidyalya, Garhshankar
66.	M. G. Girls High School, Moradpur
67.	D. A. V. High School, Daulatpur
68.	Khalsa High School, Pakhowal Behran
	KANGRA DISTRICT
69.	Z. A. V. High School, Sullah
70.	S. D. Z. High School, Thural
71.	S. D. High School, Kakkar
72.	S. D. High School, Khaira
73.	D. A. V. High School, Bhawarana
74.	S. D. High School, Jawalamukhi
75.	A. F. Cantt. Board High School, Yol
76.	S. M. Rajput High School, Indora
77.	S. D. High School, Palampur
	AMBALA DISTRICT
78.	G. R. Arya High School, Buria
79.	Panchayat High School (IX, X Classes only), Ramgarh

[Minister of State]

Serial No.	Name of School
80.	Panchayat High School, Majri Bhanukheri
81.	A. S. High School, Sadhaura
	KARNAL DISTRICT
82.	Gandhi Smarak High School, Katla Heri
83.	K. S. D. High School, Kirmuch
84.	S. D. A. S. High School, Pundri
85.	Arya High School, Pundri
	ROHTAK DISTRICT
86.	D. A. V. High School, Bhagwatipur
87.	D. A. V. High School, Mokhra
88.	Arya National High School, Mohana
89.	J. A. V. High School, Mandora
90.	National High School, Nangal Kalan
	HISSAR DISTRICT
91.	Janta High School, Uklana Mandi
	GURGAON DISTRICT
92.	S. K. High School, Nikhri
	PATIALA DISTRICT
93.	Panchayat High School, Nogawan
94.	National High School, Balahri Kalan
95.	Public High School, Ghurmi Kalan
	SANGRUR DISTRICT
96.	Public High School, Sherpur
97.	M. G. M. N. High School, Ahmedgarh
	BHATINDA DISTRICT
98.	Public High School, Hari Nau
99.	Panchayat High School, Sarawan
	KAPURTHALA DISTRICT
100.	Nav Bharat Girls High School, Panchhat

Serial No.	Name of School
	MOHINDERGARH DISTRICT
101.	A. V. High School, Birhi Kalan
102.	M. R. High School, Patikra
103.	Ram Rachhpal S. D. High School, Bassai

कामरेड राम प्यारा : क्या इन conditions को कभी कुछ स्कूलों के बारे में relax किया गया ? और क्या यह policy आयंदा भी जारी रहेगी ?

राज्य मंत्री : हां जी !

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਵਿਚ ਜਦ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਉਹ ਸਕੂਲ ਲੇ ਲਿੱਤੇ ਗਏ ?

Mr. Speaker : It is not relevant.

APPOINTMENT OF TEACHRESSES AT CHANDIGARH

*698. **Shri Ram Parkash** : Will the the Chief -Minister be pleased to state —

(a) the number of applications of teachresses for transfer to Chandigarh pending with Government and the period for which these have been pending ;

(b) the names of teachresses posted in various schools in Chandigarh since 1959 on their first appointment with reasons in each case.

Shri Yash Paul (Minister of State for Education) : (a) 118 since January, 1961.

(b) A list is laid on the table of the House.

These appointments were made according to the rules and instructions governing such appointments.

LIST OF CANDIDATES WHO HAVE BEEN APPOINTED AT CHANDIGARH 1959—

1. Bishan Kaur
2. Gurdarshan Kaur
3. Prem Lata
4. Pushpa

[Minister of State]

5. Krishna
6. Ved Kumari
7. Nirmala Kumari
8. Shanta Kirpal
9. Sarla Rani
10. Chanchal Kumari
11. Mohinder Kaur
12. Amrit Kaur
13. Amrit Kaur
14. Swarn Kumari
15. Raj Kumari

1960

16. Raj Kumari
17. Sneh Lata
18. Kulbir Kaur
19. Malka Rani
20. Leela Wati
21. Chanchal Kumari
22. Mohinder Kaur
23. Pardaman Kaur
24. Usha Kumari
25. Joginder Kaur
26. Ram Kaur
27. Swarn Kanta

GOVERNMENT HIGHER SECONDARY SCHOOL, GHARAUNDA

***731. Lala Rulya Ram :** Will the Chief Minister be pleased to state whether the amount Rs. 36,600 sanctioned for the additional accommodation in Government Higher Secondary School, Gharaunda is proposed to be utilised, if so, when ?

Shri Yash Paul (Minister of State for Education): Yes. As early as possible.

SENIORITY LIST OF J.V. TEACHERS

***809. Pandit Chiranji Lal Sharma :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the criteria for determining the seniority of J. V. teachers serving the Government Primary and Middle Schools in Rohtak district ;

(b) whether such teachers in adjoining village who joined service on the same date are treated differently for purposes of seniority; if so, the reasons therefor ?

Shri Yash Paul (Minister of State for Education) : (a) The criteria for determining seniority of such teachers are laid down in Rule 9 of the Punjab Educational Service (Provincialised Cadre) Class III Rules, 1961 and rule 9 of the Punjab Educational Service Class III School Cadre Rules, 1955, copies of which are placed on the table of the House.

(b) Yes, because they are governed by separate rules referred to in (a) above.

EXTRACT TAKEN FROM THE PUNJAB EDUCATIONAL SERVICE, CLASS III, SCHOOL CADRE RULES, 1955

× × ×

9. **Seniority of members of the service.**—The seniority *inter se* of members of the service holding the same class of posts and in the same or identical grades of pay shall be determined by the dates of their confirmations in such posts provided that, if two or more members are confirmed in the same class or posts and in the same or identical grades of pay on the same date, their seniority shall be determined as follows:—

(a) A member appointed by transfer from another department of any Government in India, shall be senior to a member recruited by direct appointment.

(b) A member appointed by promotion within the service shall be considered senior to member appointed otherwise.

(c) In the case of members who are appointed by promotion, seniority shall be determined according to the seniority in the appointment last held.

(d) In the case of members who are recruited by transfer from other services or posts in Education Department of Government or any other Department of any Government in India, seniority shall be determined according to seniority in the appointments previously held in the cadre of that service;

(e) In the case of members who were both or all recruited by direct appointment and confirmed on the same date, their seniority shall be determined according to the seniority before appointment and if their appointments were made on the same date, an older member shall be senior to a younger member.

(f) In the case of members who are recruited by transfer from different departments, seniority shall be determined according to the scale of pay, preference being given to a member who was drawing a higher rate of pay, in his previous appointment and if the rate of scale of pay drawn is the same, an older member shall be senior to a younger one.

EXTRACT TAKEN FROM THE PUNJAB EDUCATIONAL SERVICE (PROVINCIALIZED CADRE) CLASS III RULES, 1961

× × ×

9. **Seniority of Members of Service.**—(1) The seniority *inter se* of the members of the service as on 1st October, 1957, shall be determined in the manner specified below:—

(a) (i) The post held by the members of the Service immediately before the provincialisation of local authority schools shall be equated keeping in view the nature of the post and qualifications required for filling it up.

(ii) Such of the posts as are not equated shall be treated as isolated and unequated.

(b) The seniority *inter se* of the members of the service shall be fixed according to the length of continuous service whether temporary, officiating or permanent, in the equated posts as on the 1st October, 1957:

Provided that—

(i) where two employees joined the equated posts on the same date, the older shall be placed senior ; and

[Minister of State]

(ii) Where an employee, on his appointment in an institution maintained by a local authority, was given the benefit of the service rendered by him under another local authority in the post-partition period for the purpose of fixing his seniority, such service will be taken into consideration for fixing his seniority in the service to the extent to which it is coveredby the equation of posts.

Explanation.—An employee who had been given the benefit of previous service by any local authority would not be deprived of it but no such benefit shall be allowed by the Government itself.

(c) The *inter se* seniority of any employee in the parent unit shall not be disturbed in determning his seniority in the service:

Provided that—

(i) the service rendered under a local authority in Pakistan by a displaced employee who has not been given the benefit of his pre-partition service by a local authority in the State for the purposes of seniority, shall be duly taken into consideration;

(ii) where a seniority list in the parent unit was not in existence before the date of provincialisation of the local authority schools, such a list will be drawn up by Government in accordance with the rules for the determination of seniority in force in the unit concerned immediately before the provincialisation and if no such rules were in existence it shall be drawn up on the basis of rules applicable to Government servants in the corresponding service at that time; and

(iii) in the case of Government teachers from the erstwhile Pepsu State, who were taken over by the local authorities in the erstwhile Punjab State with effect from 1st February, 1950, consequent upon the exchange of enclaves between the erstwhile States of Punjab and Pepsu, the service rendered by them with the Pepsu Government, local authorities and the Punjab Government will be combined for the purposes of determining their seniority.

(d) The seniority in the cadre will be determined category-wise. Members placed in the category of posts in the higher pay-scales will be senior to those in the category/categories of posts in the lower scales.

(e) In the case of untrained teachers their length of service or date of appointment will count from the date of appointment in a regular grade after they got the training or received special certificate.

(2) The seniority *inter se* of members of the service on their appointment to posts, in the higher grades of pay shall be determined by the dates of their confirmation in such posts :

Provided that if two or more members are confirmed in the same class of posts and in the same or identical grades of pay from the same date, the seniority shall be determined according to the seniority of such officials in the appointment last held by them.

(3) Notwithstanding anything contained in sub-rules (1) and (2) the Government may decide any cases of hardship, resulting from the application of this rule, on *ad hoc* basis.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Will the hon. Minister be pleased to state the remedy, if any, open to those who feel aggrieved on account of these Rules not being strictly observed while fixing the seniority ?

राज्य मंत्री : मेरे पास तो इस किस्म की इतलाह नहीं। अगर hon. member specific cases मेरे notice में लाएंगे जहां rules के मुताबिक फैसला न किया गया हो, तो सरकार उन cases पर गौर करेगी।

Pandit Chiranji Lal Sharma : Will the hon. Minister be pleased to state if in case, a representation is made to the authorities concerned, he will get that considered sympathetically ?

Mr. Speaker : This is a request for action which cannot form the subject-matter of a supplementary question. Further the hon. Minister has stated that if there is any particular case, the hon. Member may bring that to his notice.

Pandit Chiranji Lal Sharma : All right, Sir.

HOUSE RENT ALLOWED TO CONSTABLES

***604. Comrade Makhan Singh Tarsikka :** Will the Home Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that a Foot-constable in the Police Department is allowed Rs 2 per month as house rent;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether this allowance is paid regularly; if not, the year in which it was paid last;

(c) the amount of the horse allowance, if any, allowed to the Sub-Inspectors and Assistant Sub-Inspectors of Police separately ?

Shri Mohan Lal: (a), (b) and (c) A statement containing the requisite information is laid on the table of the House.

Statement indicating the scale of House Rent Allowance granted to Constables and Horse Allowance to S.I.s and A.S.I.s

(a)	(b)	(c)
No, not in all cases. The Constables in the Police Department are allowed House rent allowance at different rates at different stations: In the headquarters or Cantonments of— Simla up to Rs 4 per month for married Constables Ferozepur up to Rs 3 per month for married Constables Delhi up to Rs 2 per month for married Constables in respect of G.R.P. only, Hissar, Rohtak, Gurgaon, Karnal, Ambala, Hoshiarpur, Jullundur, Kangra, Ludhiana, Gurdaspur, Amritsar. Elsewhere up to Re 1 per month for married Constables.	Yes, it is paid regularly, subject to the condition that they keep their families with them and also furnish house rent receipt.	The Sub-Inspectors and Assistant Sub-Inspectors of Police are, at present entitled to horse and pony allowance at Rs 67.50 and Rs 37.50 per mensem respectively provided they maintain their own mounts at the place of their posting,

[Home MInister]

(a)	(b)	(c)
Patiala, Sangrur, Bhatinda, Narnaul, Kapurthala	No house rent is allowed	
The grant of house rent allowance to Constables is subject to the maximum of 25% of the number of constables stationed at headquarters excluding the reserve and the provision for escorts.		

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤੁਸਿਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜੋ ਲਿਸਟ ਮੈਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਦੋ ਰੁਪਏ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਕ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਕਿਰਾਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਇਤਨੇ ਰੁਪਏ ਤੇ ਕਿਤੇ ਮਕਾਨ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਮਿਲ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ . ਕਿਤੇ ਮਿਲ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੋਏਗਾ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਤਨਾ ਥੋੜਾ ਕਿਰਾਇਆ ਕੀ ਸੋਚ ਕੇ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗਲਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਰੀਪੋਰਟ ਦੇਣ । ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਿਫਾਰਸ਼ ਹੋਏਗੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇਗੀ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਬਾਕੀ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ scale ਵਧਾਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਉਡੀਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਿਉਂ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ important ਅਤੇ functional ਸਵਾਲਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕਈ items refer ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਇਕੱਲਾ ਕਿਰਾਏ ਦੀ ਗਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ ਦਸਣਗੇ ਜਿਥੇ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਜਾਂ ਦੋ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਮਕਾਨ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਪੁਛ ਕੇ ਦਸ ਦਿਆਂਗਾ । (ਹਾਸਾ)

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤੁਸਿਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਘੋੜੀ ਅਲਾਊਂਸ ਥਾਣੇਦਾਰ ਲਈ 67.50 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ 37.50 ਰੁਪਏ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਕੀ ਦੂਜੇ ਦੀ ਘੋੜੀ ਪਠੇ ਘਟ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਦਾਣਾ ਘਟ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਉਹ ਪਠੇ ਵੀ ਘਟ ਖਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਦਾਣਾ ਵੀ ਘਟ ਹੀ ਖਾਂਦੀ ਹੋਣੀ ਹੈ (ਹਾਸਾ) (ਵਿਘਨ)

Shri Ram Partap Garg : I cannot positively say what were the basis on which this different allowance was fixed because it was fixed long long ago, but I could say that there is always a difference between a mare and a mare. The mare that has to be kept by a higher officer would definitely be better in quality which would need more attention and more expense. This is what I can think of.

श्री बलरामजी दास टंडन : जनाब स्पीकर साहब, यहां पर तो serious सवाल किए जाते हैं लेकिन जवाब मज़ाक में दिये जाते हैं और मज़ाक में ही सवालों को उड़ा दिया जाता है आखिर एक definite सवाल पूछा गया कि क्या एक रुपए महीने पर मकान किराये पर मिल सकता है तो जवाब दिया गया कि मिल सकता है और फिर अगर कहा गया कि आप बतायेंगे कहां पर मिल सकता है तो कहने लगे कि पूछ कर बतायेंगे। It was a definite question and a definite reply should have come.

फिर दूसरा सवाल यह किया गया कि क्या एक घोड़ी ज्यादा खाती है और दूसरी क्या कम खाती है जिसके कारण एक अफसर को ज्यादा allowance मिलता है और दूसरे को कम मिलता है......

श्री अध्यक्ष : Hon. Member ने सवाल भी मज़ाक में किया था और hon. Minister ने जवाब भी मज़ाक के तौर पर दे दिया है । He could put his supplementary like this—'Why this differentiation in the mare allowances of the two Officers ? (The hon. Minister replied to the supplementary question in the same humourous way in which the hon. Member put it. The hon. Member could ask a supplementary like this-'Why this differentiation in mare allowances of the two officers has been made ?')

श्री बलरामजी दास टंडन : On a point of order, Sir. स्पीकर साहब मेरा point of order यह है कि when a definite question is put, then is it not necessary that a definite reply should be given ? इनको इस तरह जवाब देकर टालने को कोशिश नहीं करनी चाहिए । This is a very serious thing and it is not a joke.

श्री अध्यक्ष : गवर्नमेंट की तरफ से इसी लिये यह कहा गया है कि यह सारे points Police Commission के पास भेजे गये हैं । (That is why the hon. Minister has informed the House that all such points have been referred to the Police Commission.)

श्री बलरामजी दास टंडन : सवाल यह है, स्पीकर साहिब, कि जब बाकी के तमाम departments के grades का revision गवर्नमेंट ने अपने आप कर दिया है तो इस department के revision of grades के लिये Police Commission को क्यों reference किया गया है ?

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤੁਸਿਕਾ : ਮੇਰੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਅ ਕਿ A.S.I. ਔਰ S.I. ਦੇ ਘੋੜੀ ਦੇ allowance ਵਿਚ ਫਰਕ ਕਿਉਂ ਹੈ ?

ਸਰਦਾਰ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹਿਬਾਜ਼ਪੁਰੀ : ਇਸ ਦੀ ਵਜਾਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ A. S. I. ਦੀ ਘੋੜੀ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ S. I. ਦੀ ਘੋੜੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

(*Interruptions*)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਘੋੜੀ ਘੋੜੀ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਕੀ ਉਹ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਇਕ Superintendent of Police ਦੀ ਘੋੜੀ ਤੇ ਇਕ S. I. ਦੀ ਘੋੜੀ ਵਿਚ ਵੀ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

Mr. Speaker : This is no supplementary.

श्री बलरामजी दास टंडन : जो Minister साहिब ने कहा है कि इस फर्क के basis का मुझे definitely पता नहीं । मैं तो इन से यह पूछना चाहता हूँ कि अगर वह basis नहीं जानते तो क्या वह अपने जवाब पर दुबारा गौर करने के लिये भी तैयार हैं ? क्या वह इसे revise करेंगे ?

Minister : I have already stated, Sir, that everything is being gone into by the Police Commission and we are expecting their Report shortly.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या Minister साहिब बतायेंगे कि जो Police Commission की report का reference दिया गया है, इसके अंदर House Allowance और घोड़े allowance के बारे में क्या लिखा है ?

Home Minister : I think the Police Commission would have gone into this aspect also as their scope is very very wide.

COMPLAINTS FILED BY GOVERNMENT UNDER SECTIONS 500/501, I. P.C.

***780. Comrade Ram Piara :** Will the Home Minister be pleased to state —

(a) the total number of complaints filed by Government itself or by Government Servants with the approval of Government under section 500 or 501, I. P. C. against any person or newspaper during the period from 1st January, 1959 todate together with the result thereof in each case;

(b) the date when each of the said complaint was filed, the names of those against whom it was filed and the reasons for filing the same;

(c) whether any action against any Government servant has been taken in any case where the decision of the Court was in favour of the accused and against the Government; if so, the details in each case; if no action has been taken, the reasons therefor ?

Shri Mohan Lal : Time and labour involved in collecting the information will not be commensurate with any possible benefit to be derived.

कामरेड राम प्यारा : स्पीकर साहिब, इसमें कोई ऐसी time लगने की बात नहीं है। मैं आप से अर्ज़ करूँगा कि इसका मुझे ज़रूर जवाब मिलना चाहिए।

Mr. Speaker : I cannot do a thing which is beyond my control. However I have asked the Government that they should convince me before giving such a reply on the floor of the House in future.

कामरेड राम प्यारा : इसमें जनाब public interest की भी कोई बात नहीं है। Time भी कोई ज्यादा नहीं लगता। मैं कहूंगा कि अगर देखा जाये तो बड़ी मुश्किल से 20-25 cases आते हैं यह कोई बहुत बड़ा number नहीं। There will be a very limited number of the complaints filed either by the Government themselves or by Government servants. Therefore, I would request you, Sir, to ask the Government to supply this information. It is a very important question.

Minister : Sir, in part (a) of the question the hon. Member has not only asked for factual information in regard to any data but in part (b) he has asked for the reasons for filing the said complaints, etc. etc. Had the hon. Member asked for some statistical data there would have been no difficulty in supplying the same.

Comrade Ram Piara : Sir, in parts (b) and (c) of this question I have asked—

"the date when each of the said complaint was filed, the names of those against whom it was filed and the reasons for filing the same;

(c) whether any action against any Government servant has been taken in any case where the decision of the Court was in favour of the accused and against the Government,....

Mr. Speaker : Question hour is over now.

कामरेड राम प्यारा : जनाब, मुझे इस सवाल नम्बर 780 पर कल supplementary करने की इजाज़त होनी चाहिए ?

Mr. Speaker : All right.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

EDUCATIONAL SURVEY FOR ESTABLISHING PRIMARY SCHOOLS ETC.

139. Shri Amar Nath Sharma, : Will the Chief Minister be pleased to state whether any educational survey for establishing primary schools and for upgrading schools in the State has been carried out recently; if so, the details thereof in respect of Kangra District ?

Shri Yash Paul (Minister of State for Education) : Educational Survey for the State was conducted in 1957-58. The report of the Survey was found defective in certain respects, and in 1960-61 Government ordered that the Survey Report relating to Kangra District should be checked up by the local inspecting staff with the help of Legislators and other public men of the district. The check-up has been completed, but the final report has not yet been submitted to Government. A copy of the report when received will be supplied for the information of the Member.

DRINKING-WATER AND DAM FOR KANGRA DISTRICT

140. Shri Amar Nath Sharma : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to State—

(a) whether there is any proposal under the consideration of Government for supplying drinking-water and constructing a dam for irrigating the uncultivated and cultivated lands in Kangra District;

(b) if so, the name of the place where this is likely to be done ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) At present, there is not such proposal in hand with the Irrigation Department.

(b) Question does not arise.

NOTIFIED AREA COMMITTEE, FARIDABAD NEW TOWNSHIP

143. Shri Hira Lal : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the total population of Faridabad New Township;

(b) the total number of nominated members of the said Committee together with the number of industrialists among them;

(c) whether Government have received any representation from the inhabitants of the side town for the formation of a Municipal Committee in place of the Notified Area Committee or for the supersession of the said Committee and for the holding of fresh elections there to ; if so, the steps, if any, taken by the Government thereon ?

Shri Mohan Lal : (a) 39,846.

(b) Three out of the total number of nine nominated persons are industrialists.

(c) Representations were received either to increase the number of the nominated persons or to replace the present Notified Area Committee by an elected Municipal Committee. Government decided to maintain the status quo.

BUILDING OF GIRLS HIGH SCHOOL, BALLABGARH

144. Shri Hira Lal : Will the Chief Minister be pleased to state the total number of rooms in the building of the Government Girls High

School, Ballabgarh together with the number of rooms, if any, which are in a dilapidated condition at present and the reasons why these have not so far been repaired?

Shri Yash Paul (Minister of State for Education) : As a stopgap arrangement the school is housed in two buildings comprising of 14 rooms. The condition of these rooms is not good. One building is rented, and the other is an old hospital building which has not yet been transferred to the Education Department. The landlord of the rented building has been asked to repair the building immediately.

The local Municipal Committee has offered a plot of land measuring 15,072 sq. yards free of cost. Steps are being taken for the construction of a new building on this Land.

CONSTRUCTION OF CERTAIN ROADS UNDER THIRD PLAN PERIOD

145. Shri Hira Lal : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether the construction of the Ballabgarh-Fatehpur Block and Faridabad-Sanjhabli Roads has been included in the Third Five-Year Plan?

Sardar Niranjan Singh Talib (Minister of State) : No.

CREATION OF POSTS OF ADDITIONAL SUPERINTENDENT IN THE FINANCE DEPARTMENT

148. Rao Nihal Singh : Will the Minister for Finance be pleased to state whether it is a fact that after the transfer of the cadre of the Divisional Accountants instead of reducing the existing post of Deputy Superintendent dealing with it, an additional post of Superintendent has been created in the Finance Department; if so, the reasons therefor ?

Dr. Gopi Chand Bhargava : An additional post of Superintendent has been created on the basis of an overall quantum of work in the Treasuries and Accounts Branch of the Finance Department.

SENIOR AUDITORS IN DEVELOPMENT AND PANCHAYAT DEPARTMENT

149. Rao Nihal Singh : Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) whether Government have excluded the posts of Senior Auditors in the Development and Panchayat Department from the purview of the Punjab Public Service Commission;

(b) if the reply to part (a) above be in the negative whether it is a fact that the Department is holding its own examination for the said posts; if so, the reasons therefor ?

Sardar Darbara Singh : (a) No.

(b) A competitive examination for the posts was held. No appointments have so far been made. The method of recruitment will be got approved from the Punjab Public Service Commission.

MEETING OF ZILA PARISHAD DISTRICT BHATINDA

150. Sardar Trilochan Singh Riasti : Will the Minister for Community Development be pleased to State —

(a) whether it is a fact that the meeting of the Zila Parishad Bhatinda District fixed for 12th April, 1962 to elect the Chairman and Vice-Chairman of Zila Parishad has been postponed; if so, the reasons therefor ;

(b) whether it is also a fact that the meeting of the said parishad fixed for the 24th April, for the purpose mentioned in part (a) above was also postponed; if so, the reasons therefor ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes. Due to Baisakhi Fair.

(b) Yes. On the request made by some members that they were busy in harvesting the crops. 26th May has now been fixed for the said purpose.

SHORT NOTICE QUESTION AND ANSWER

STORM IN REWARI, DISTRICT GURGAON, ON 27TH APRIL, 1962

***862. Shri Babu Dayal Sharma :** Will the Minister for Revenue be pleased to state whether he is aware of the fact that the East of Rewari, district Gurgaon had a very severe storm in the evening of 27th April, 1962; if so, the loss of life with the loss of property and the estimate thereof reported ?

3. P. M.

Captain Rattan Singh (Deputy Minister : There had been only a light storm. No loss of life or property has been reported.

श्री बाबू दयाल शर्मा : क्या मन्त्री महोदय यकीन के साथ कह सकते हैं कि वहां पर कोई जानी नुक्सान नहीं हुआ ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਥੇ ਕੋਈ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ .... (*Interruptions*)

श्री बाबू दयाल शर्मा : स्पीकर साहिब, मैं challenge करता हूँ कि वहां पर एक लड़की मर गई है उसका नाम माया है......... (*Interrupions*)

श्री मंगल सेन : स्पीकर साहिब, अगर इस हाउस में कोई वज़ीर किसी सवाल का गलत जवाब देता है और मैम्बर उसको चैलेंज करता है तो क्या आप इस मामले में कुछ नहीं कर सकते । ?

श्री अध्यक्ष : मैं इस मामले में कुछ नहीं कर सकता, आप Substantive Motion. ला सकते हैं । (I cannot do anything in the matter. The hon. Members can bring a Substantive Motion for this purpose.)

Note;—The reply to the Unstarred Question No. 147 has been record late from the Govt. and is being printed at the end of this debate.

ADJOURNMENT MOTION

Mr. Speaker : There is an adjournment motion given notice of by Sardar Bhan Singh Bhaura regarding breach caused in Kotla Branch of Sirhind Canal near village Dhandiwal (District Sangrur) on 10th May, flooding large areas of land and causing considerable loss to crops.

The matter raised in this motion is not of urgent public importance. I, therefore, rule it out of order.

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਮਸਲਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਉਥੇ S.D.O. ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ photo ਨਹੀਂ ਲਾਹਣ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ camera ਖੋਹ ਲਿਆ ।

Mr. Speaker : The hon. Member has said what he wanted to say. This matter cannot form the subject-matter of an adjournment motion.

QUESTION OF PRIVILEGE

Mr. Speaker : There is a question of privilege sought to be raised by Comrade Shamsher Singh Josh regarding wrong information supplied by the Minister of State for Transport in reply to Starred Short Notice Question No. 863 on the 9th May, 1962......

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਮਸਲਾ ਬੜਾ serious ਹੈ। ਸਵਾਲ No. 863 ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਤਾਲਬ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਥੇ ਕੋਈ ਬਸ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਹੀ । ਲੇਕਿਨ ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 12 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ Ambala Bus Syndicate ਦੀ bus ਚਲਾਈ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ election ਲਈ 3 ਜੀਪਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸੀ ।

Mr. Speaker : It is not within my power to force the Ministers to give definite replies. Whatever reply they give I have to accept it as true. In case, the hon. Member has got any information to the contrary, he can discuss the conduct of the Minister through a Substantive Motion . A wrong statement made in the House cannot form the subject-matter of a privilege motion. But I would request the hon. Minister concerned to once again make further enquiries in the matter and inform the House about it. To mislead the House by giving wrong statement should be the last thing that should be done in the House. I would earnestly request the hon. Minister to find out why the officer concerned had given a reply which was not based on facts as the hon. Member has alleged.

ਲੋਕ ਕਾਰਜ (ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਸ route ਲਈ ਕੋਈ route permit ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਜੇ ਵੈਸੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਚਲਾ ਲਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ enquiry ਕਰਾਂਗਾ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤਾਲਬ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਸਬੂਤ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਟਿਕਟਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ । (I may tell the hon. Minister that the

[श्री अध्यक्ष]

hon. Member has produced the tickets before me in support of his allegation.)I am convinced that with or without a permit a bus was running and there cannot be two opinions about it.

Minister of State : As I have already stated, I shall make an enquiry in the matter.

CALLING ATTENTION TO A MATTER OF URGENT PUBLIC IMPORTANCE

Mr. Speaker : There is a call attention notice from Sardar Babu Singh regarding brutal lathi-charge and tear-gas shells fired on peaceful men and women of village Lambhwali, district Bhatinda on 25th April, 1962 at 5.00 p.m. causing injuries and ninteen arrests in connection with remodelling of outlet No. 114708 in the running water of the Rajbah.

ਮਾਸਟਰ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਕਾਮਰੇਡ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਲਾਠੀ ਚਾਰਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ tear gass ਵੀ ਛਡੀ ਗਈ ।

Home Minister : Sir, I have with me the facts of the case and I would like to make a statement in this connection.

Mr. Speaker : Yes.

STATEMENT BY THE HOME MINISTER

Home Minister (Shri Mohan Lal): Sir, the Irrigation authorities desired to widen a water out-let in the area of village Lambhwali, P.S. Jaitu, district Bhatinda. The residents of the village, however, objected to it. On 24th April, 1962, the Overseer Irrigation was not allowed to proceed with the widening of the water out-let. The situation remained the same on the following day, when the S.D.M. Faridkot and A. S. P. Jaitu with aposse of men reached the village and found 200 men and women collected there and shouting that they would not allow the widening of the out-let. The Overseer had some sand-bags put in the irrigation channel to stop the flow of water so that the construction work for the widening of the out-let be carried on. Some residents of the village, however, jumped in the irrigation channel and removed the sand-bags. At this, the S.D.M., after giving due warning to the crowd, declared the assembly as unlawful and asked its members to disperse within 5 minutes. The unlawful assembly, however, did not disperse with the result that 18 arrests were made under the orders of S.D.M. This course proved effective and the crowd melted away. However, one Kirpal Singh of the village reminded them that the work for which they had assembled, had not completed, at which the crowd again came towards the site of the out-let. Some of these members were noticed carrying spears and gandasas. The S. D. M. ordered that 3 rounds of tear gas should be fired which was done with the result that the crowd dispersed. A case under section 147/186, IPC, was registered at P.S. Jaitu and is under investigation.

ANNOUNCEMENT BY THE SECRETARY REGARDING A BILL

Mr. Speaker : The Secretary will now make some announcement.

Secretary : Under rule 2 of the Punjab State Legislature (Communications) Rules, 1959, I have to inform the House that the Punjab Laws(Extension No. 11) Bill, 1962, passed by the Punjab Vidhan Sabha on the 4th May, 1962, and transmitted to the Punjab Legislative Council has been agreed to by the said Council without any amendment on the 8th May, 1962.

BILL (S)

THE PUNJAB GENERAL SALES TAX (AMENDMENT) BILL, 1962

(RESUMPTION OF CONSIDERATION CLAUSE BY CLAUSE)

CLAUSE 2

Mr. Speaker : The hon. Minister for Labour and Taxation was in possession of the House when it adjourned on the 9th May. 1962. He may, therefore, resume his speech.

श्रम तथा कर मन्त्री (श्री राम सरन चन्द मित्तल) : अध्यक्ष महोदय, उस रोज जबकि clause 2 पर बहस चल रही थी तो मैं बोलते 2 रुक गया था। जगराओं के माननीय सदस्य ने corruption की बातें कहीं। मेरा ख्याल है कि कुछ समझने में फर्क रहा वरना एतराज़ लायक कोई बात नहीं थी। मैंने उस दिन भी कहा था कि corruption के बारे कोई भी case मैम्बर साहिबान मेरे पास ले आएं, मैं House को यकीन दिलाता हूँ कि उस पर पूरी पूरी कार्यवाही की जाएगी। यह कहना कि कोई 3rd authority या higher authority है जब तक उसका इशारा न हो तो काम नहीं होता, यह बिल्कुल नामुनासिब और बेबुन्याद बात है। हरेक बात के लिये एक ज़ाबता होता है। बाकायदा तहकीकात होती है। जब शिकायत मिले तो उसी वक्त मुलजिम या जिसके खिलाफ शिकायत हो उसे सज़ा नहीं दी जाती। उसकी बाकायदा तौर पर तहकीकात होती है। जिसके खिलाफ इलज़ाम लगा हो उसको अपनी सफाई पेश करने का मौका दिया जाता है और आखिर में अगर वह कसूर वार साबित हो जाए तो उसको सज़ा दी जाती है और फिर उस सज़ा के खिलाफ वह अपील कर सकता है। इसलिये यह कहना कि जिस वक्त कोई मामला notice में लाया जाए तो फौरन सज़ा दी जाए यह नामुमकिन और नामुनासिब बात है। कोई Case Court का हो तो Court उसे सज़ा देती है। (Interruptions) हां, मैंने उस दिन भी House को यकीन दिलाया था और आज फिर House को इस बात का इतमीनान दिला सकता हूँ कि corruption का कोई मामला जब भी हमारे notice में लाया जाएगा उस पर सरकार हर मुनासिब कदम उठाएगी, पूरी तरह से तहकीकात की जाएगी।

रहा सवाल amendment के मुताबक 25,000 की limit को 50,000 तक करना, मैं समझता हूँ कि बहस के दौरान में कोई ऐसा argument नहीं आया जिसके मुताबिक इसको मंजूर किया जाए। रोहतक के माननीय सदस्य ने कुछ नुक्ता चीनी की और

[श्रम तथा कर मन्त्री]

कुछ personal remarks भी किए। मैंने उस दिन उनके remarks को note भी किया था। उन्होंने कहा था कि वहां पर Minister साहिब को पार्टियां दी जाती हैं और न मालूम क्या क्या जानवर खिलाए जाते हैं वगैरा वगैरा। मैं उन personal remarks के मुताल्लिक कुछ ज्यादा नहीं कहना चाहता। इस तरह से personal remarks करने से कोई फायदा नहीं होता। ऐसी बातें House में, कहना शोभा नहीं देता। House की dignity को कायम रखने के लिये भी ऐसे remarks करना मुनासिब नहीं है। बहरहाल, मैं उन personal remarks में नहीं जाना चाहता। सिर्फ यही निवेदन करूँगा कि रोहतक के माननीय सदस्य ने जो amendment पेश की है वह नामंजूर की जाए और बिल को मंजूर करके इसे पास किया जाए।

Mr. Speaker : Question is—

In the proposed clause (a) (bb), line 3, *for* "25,000" *substitute* "50,000".

After ascertaining the votes of the Members by voices Mr. Speaker said "I think the Noes have it". This opinion was challenged and division was claimed. Mr. Speaker after calling upon those Members who were for "Aye" and those who were for "No", respectively to rise in their places and on a count having been taken, declared that the motion was lost.

The motion was declared lost.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Mr. Speaker : Question is—

That clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

SUB-CLAUSE (1) OF CLAUSE 1.

Mr. Speaker : Question is—

That sub-cluse (1) stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Labour and Taxation (Shri Ramsaran Chand Mittal): Sir, I beg to move—

That the Punjab General Sales Tax (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved —

That the Punjab General Sales Tax (Amendment) Bill be passed.

श्री मंगल सैन (रोहतक) : अध्यक्ष महोदय, मैं आप का मशकूर हूँ कि आप ने इस स्टज पर मुझे बोलने के लिये टाइम दिया। कुछ ज़रूरी बातें हैं जो कि मैं मन्त्री महोदय के नोटिस में लाना चाहता हूँ। उन्होंने कहा कि मैंने कुछ जानवर वानवर की बातें उस दिन कहीं, ज्ञानी जी की बाबत तो वह हो भी सकती हैं लेकिन मैंने आपकी बाबत तो नहीं कहा था कि आप वहां जाकर जानवर खाते हैं। असल में जो बातें उस दिन मैंने कहीं थीं उनका मन्त्री महोदय ने नोटिस ही नहीं लिया मालूम होता क्योंकि अगर वह उनको ध्यान से सुनते तो मेरी बातों का जवाब देते। उन्होंने कहा था कि तन्दूर, ढाबे और होटलों पर जिन की बिकरी 25,000 रुपए की होती है, हिसाब किताब रखना चाहिए। अध्यक्ष महोदय, आजकी महंगाई के जमाने में जो आदमी इस सरकार का मोहताज नहीं रहना चाहता जो खुददारी के साथ, इज्ज़त के साथ, सम्मान के साथ जीवन बसर करना चाहता है, इनके कोटे परमिटों के पीछे नहीं भागना चाहता और इनका जुवा अपने गले में नहीं डलवाना चाहता, वही ऐसे ढाबे वगैरा चलाकर रोटी खाने वालों की सेवा करके अपने पांव पर खड़ा होकर अपना जीवन निर्वाह करना चाहता है। एक होटल चलाने वाले आदमी को तीन चार आदमी नौकर रखने पड़ते हैं। इससे 20, 25 आदमियों की परवरिश होती है। इस तरह से बेरुज़गारी दूर होती है। अब कहते हैं कि एक और आदमी को हिसाब किताब रखने के लिये रख लो। यहां पर योजना पर योजना बनती जा रही है मगर मुल्क का हाल वैसा का वैसा ही है बल्कि बद से बदतर होता चला जा रहा है। मैं मन्त्री महोदय से कहूँगा कि 50,000 रुपये की जो लिमिट मैंने suggest की है वह बड़ी reasonable है। आप यह जो टैक्स लगा रहे हैं यह तो गरीब रोटी खाने वाले पर लगा रहे हो उस पर यह बोझ पड़ेगा। आपको मालूम ही है कि वह बेचारा पहले ही कितने टैक्सों के बोझ तले दबा पड़ा है, कही Profession Tax है, Passenger Tax है, Property Tax, House Tax और मरला टैक्स है और अगर देहात में रहता है तो LandRevenue और surcharge वगैरह कई टैक्स लगे हुए हैं। इस तरह से कदम 2 पर टैक्स लगे हुए हैं मगर अब उसकी रोटी पर भी टैस लगा रहे हैं। स्पीकर साहिब, दुनियां में कोई मुअज़िज़ सरकार, कोई civilised सरकार ऐसी नहीं है जो रोटी खाने पर भी टैक्स लगाये मगर धिक्कार है इस सरकार को जो ऐसा टैक्स लगा रही है। (आपोजीशन की तरफ से तालियां)

श्री अध्यक्ष : मैंने कई बार आप से कहा है कि आप ऐसी language न इस्तेमाल किया करें। He should maintain the dignity of the House.

[Mr. Speaker]

(I have requested the hon. Member time and again not to make use of such language. He should maintain the the dignity of the House.)

श्री मंगल सैन : मुझे यह शब्द कहने पड़े क्योंकि ग्रौर कोई ऐसा शब्द नहीं ध्यान में ग्राया। ग्राप कोई पर्यायवाची शब्द बता दें।

श्री ग्रध्यक्ष : वह किसी स्कूल में पढ़ें। (He should learn that in some school.)

श्री मंगल सैन : ग्रच्छा जी, मैं यह कह देता हूँ कि इनको शर्म ग्रानी चाहिए कि यह किसी के रोटी खाने पर टैक्स लगा रहे हैं। ढाबे वाले को तो पहले ही ग्राटा खरीदते वक्त या दाल सब्ज़ी खरीदते वक्त टैक्स देना ही पड़ता है मगर दुख की बात है कि ग्रगर उस का माल किसी तरह से न बिक सके ग्रौर बासी हो जाने के कारण वह उसे फैंकना पड़े तो सरकार उसके नुक्सान में सांझी नहीं होती। ग्राहक न ग्राएं तो उन की सब्ज़ियां इत्यादि सारी चीज़ों को ज़ाया करना पड़ता है। मुझे पता लगा है कि इस राजनीति ने इस सरकार के प्रचार ने लोगों को पास खाने की तरफ प्रवृत्त किया है ग्रौर वह मांस मछली इत्यादि भोजन खाने लगे हैं। इस कारण होटल वालों ने मांस पकाना शुरू कर दिया है। वह बताते हैं कि ग्रगर मांस एक दिन न बिके ग्रौर पड़ा रहे तो उसकी हड्डियां ग्रलग हो जाती हैं ग्रौर उनको कोई नहीं खाता तो उनको वह फैंक देना पड़ता है यह तो हो नहीं सकता कि वह उसको वज़ीरों के घर भेज दें ग्रौर वह उसे खा लें।

Mr. Speaker : Must the hon. Member bring in the Ministers, he should help me to maintain the decorum of the House. ग्रापको मैंने बीस दफा बड़ी नम्रता से कहा है कि हाउस की dignity का ख्याल रखें। हर बात में वज़ीरों ग्रौर उनके घरों को जोड़ देते हैं। (Must the hon. Member bring in the Ministers, he should help me in maintain to the decorum of the House. I have requested him a number of times to keep in view the dignity of the House. He brings in the Ministers and their household in every matter.)

श्री मंगलसैन : मैं सिर्फ इतना ही कहना चाहता हूँ कि ऐसी चीज़ों का हिसाब किताब रखना बड़ा मुश्किल है। जनाब, यह बिल तो 1948-49 से चला ग्रा रहा है। पिछले साल मैंने डा० गोपीचंद भार्गव से यह हुक्म जारी करवाए थे कि टैक्स लगाने के लिये इन लोगों की assessment न की जाए मगर इस के बाजूद यह दुख से कहना पड़ता है कि पटियाला के ग्रैंड होटल के मालिक श्री बलबंत सिंह पर जनवरी के महीने में टैक्स लगा दिया गया ग्रौर उससे कहा गया कि इतना रुपया जमा कराग्रो। इसमें एक दिक्कत यह है कि ग्रगर किसी पर

टैक्स लग जाये तो वह उसको जमा कराना ही पड़ता है। Land Revenue Amendment Bill पर बहस के दौरान मन्त्री महोदय ने माना कि मुलाज़म लोग assessment करते वक्त गल्तियां कर जाते हैं। मगर इसके बावजूद यही कहा जाता है कि जो assessment हुई है वह दुरुस्त है और लोगों को वह पैसा जमा कराना पड़ता है। यह सारी दिक्कतें लोगों को हैं। मैं मन्त्री महोदय से कहूँगा कि वह भली भांति इस पर विचार कर इसका जवाब दें। लोगों की दिक्कतों को दूर करें 25 हज़ार की limit रखने से लोगों को तकलीफ होगी। इतना ही कह कर मैं बैठता हूँ।

श्रम तथा कर मन्त्री (श्री राम सरन चन्द मित्तल): अध्यक्ष महोदय, माननीय सदस्य ने ज्यादातर वही बातें कही हैं जोकि उन्होंने पहले कहीं थीं और जिनका जवाब दिया जा चुका है। हां अगर कोई नई बात कही है तो वह ज़ाती हमले और aspersion की ही है।

श्री मंगल सैन : बड़े अफसोस की बात है।

श्रम तथा कर मन्त्री : आप को तो सदा ही अफसोस रहेगा। तो जनाब इस स्टेज पर किसी individual case को लेकर कह देना कि 50,000 रुपए का relief दिया जाए यह ठीक नहीं है। बहर हाल, मैं समझता हूँ कि जितनी बातें कही गई हैं, वह सब repetitions हैं। इसलिये ज्यादा जवाब देने की ज़रूरत नहीं।

मैं दरखास्त करूँगा कि इस बिल को जिस हालत में यह है, उसी हालत में पास कर दिया जाए।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab General Sales Tax (Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

THE INDIAN FOREST (PUNJAB AMENDMENT) BILL, 1962

Minister for Agriculture and Forests (Sardar Gurbanta Singh) : Sir, I beg to move—

That the Indian Forest (Punjab Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ Patiala Forest Act, 1999 B.K. ਲਾਗੂ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਲਾਗੂ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ Indian Forest Act 1927 ਲਾਗੂ ਸੀ, ਹੁਣ ਦੋਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਬ ਕਰੀਬ ਉਹੀ ਰਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜੋ Pepsu Forest Act ਵਿਚ ਸਨ। ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ Indian Forest Act ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਤੇ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜੋ ਪਹਿਲੀ ਨਵੰਬਰ 1956 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ, ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ

[**Minister for Agricuture and Forests**]
ਹੀ ਨਾਲ ਦੋ ਤਿੰਨ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਟਿਆਲਾ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 39 ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਬਰਕਰਾਰ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਥੇ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਰੀਪੀਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਲਈ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਬਿਲ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਤੇ ਬਹੁਤ ਬਹਿਸ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਚਰਚੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ । ਇਹ ਮਾਸੂਮ ਜਿਹਾ ਬਿਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜਿੰਨੀ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਹੋਵੇ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਨਵੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਲਾਗੂ ਕਰ ਰਹੇ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਐਕਟ ਸੀ ਉਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕੇਵਲ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀਆਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Indian Forest (Punjab Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

Lala Bansi Ram (Seraj—S.C.) : Mr. Speaker, so far as the unification of the Punjab Forest Act and the Pepsu Forest Act is concerned it is in order. But a great change has been proposed in clause 5 of the Bill. Whenever an offence is committed there are ways to settle the case, one by compounding the offence under section 68 and the other by prosecution. According to clause 5 of the Bill the limit of Rs. 50 which was in force for the last so many years has been proposed to be increased to Rs. 500. This increase is too high and will hit hard the people, rightholders and all others. This compensation is as a penalty and in addition to this person committing the offence is to be charged market value of the produce removed or taken away by him. Now if we increase the amount of compensation from Rs. 50 to Rs. 500 this will be a very abnormal increase and will be greatly misused in many cases. It is therefore, requested that the Government may please reconsider the case and the amount of compensation should not be increased to such and abnormal extent. In other words, where case is prosecuted the offender is fined. I do not find any increase in the fines which are embodied in certain sections of Chapter 2 and 4 but only the amount of compensation which is equivalent to the amount of fine, has been increased by 10 times. The existing amount of Rs. 50 is already very high and is recoverable per offence per person. I would, therefore, once again request the Government to reconsider and let the original limit of Rs. 50 stand.

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ (ਮਾਹਲ ਕਲਾਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ :—

That the Indian Forest (Punjab Amendment) Bill, 1962, as passed by he Punjab Legislative Council, be referred to a Select Committee consisting of (*names to be indicated at the time of making the motion) with a direction to make a report by the 17th May, 1962.

*Comrade Harnam Singh Chamak did not indicate the names of the members of the Select Committee while moving his motion.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਨੁਕਤਾ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਬੰਸੀ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦਲੀਲ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ innocent ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਖਤਲਾਫ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਉਪਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਲ ਇਕ innocent ਬਿਲ ਲਗੇਗਾ ਪਰ ਜੋ ਤਰਮੀਮਾਂ ਇਹ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਅਹਿਮ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੁਫ਼ਾਦ ਦੇ ਉਲਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵੈਸੇ ਇਹ ਅਸੂਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ, ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ, ਇਕੋ ਪਧਰ ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਐਨੀ ਦੇਰ ਲਗਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੈਪਸੂ ਤੇ ਲਗਾ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗਲ ਇਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਜ਼ਰਖੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਵਧਾਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਜੰਗਲ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਅਸੂਲ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜੰਗਲ ਲਕੜੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਖੜੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਔਰ ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਸਿਲਟ ਆਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਜੰਗਲ ਲਗਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਦਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਚੋਆਂ ਵਿਚ ਹੜਾਂ ਕਾਰਨ ਬਰਬਾਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਨਾਂ ਹੜਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਵੀ ਜੰਗਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਪਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਇਹ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਹਨ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਕਲਾਜ਼ 4, 5 ਅਤੇ 9 ਰਾਹੀਂ। ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਜੋ ਹੋਰ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਅਛਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਰਕਾਰ ਜੋ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਤਰਸੀਮਾਂ ਲਿਆ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਕਲਾਜ਼ ਚਾਰ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਜਿਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਮੂਲ ਐਕਟ ਵਿਚ ਸੀ ਉਹ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਕਰਾਰ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੇਕਰ 2/3 ਹਿਸਾ ਰਜ਼ਾਮੰਦ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਦੋ ਤਿਨ ਦਾ ਹਕ ਖੋਹ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਾਰਮਲ ਬਹੁਸੰਮਤੀ ਰਖ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ 50-51 ਆਦਮੀ ਹੋਣ ਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਰਜ਼ਾਮੰਦ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ democratic right ਨੂੰ ਘਟਾਇਆਂ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਧਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਗੋਂ ਇਸ ਹਕ ਨੂੰ ਸੌੜਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਤੰਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦੇ ਰਾਖੇ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਗੋਂ ਜੋ democratic regime ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ compulsion ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ right ਨਹੀਂ ਵਧਾਇਆ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਦਸੇ ਅਤੇ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਇਲਾਕਾ ਲੈਣਾ ਹੋਵੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਆਖ ਵੇਖ ਕੇ ਲਏ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਕ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਖੋਹੇ ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਕਰ ਦੇਵੇ ਕਿ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜੰਗਲ ਲਗਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਨਾਲ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਕ ਨੂੰ curtail ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੁਫਾਦ ਦੇ

[ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ]

ਉਲਟ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

ਦੂਸਰਾ ਨੁਕਤਾ clause 5 ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੇਰਾ ਇਹ ਹੈ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਸ੍ਰੀ ਬੰਸੀ ਲਾਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਇਕ ਦਰਖਤ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕਟਾਈ ਤੇ ਸਾਰੀ labour ਵਗੈਰਾ ਮਿਲਾ ਕੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ 50 ਰੁਪਏ ਤਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ clause ਵਿਚ 50 ਰੁਪਏ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਰੱਖੀ ਹੈ ਇਸ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਉਹ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ । ਪਰ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਕ ranger ਨੂੰ 50 ਰੁਪਏ ਦੀ ਬਜਾਏ 500 ਰੁਪਏ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰਨ ਦੀ power ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਜਨਾਬ ਇਹੋ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ranger ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣੀ ਵੀ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ 50 ਰੁਪਏ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ 500 ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਾਫ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਤਰਮੀਮ ਨਹੀਂ । ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਤਾਂ ਬੜੀ innocent ਜਹੀ ਹੈ, ਸਾਦਾ ਜਹੀ ਹੈ, ਮੈਂ House ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਇਤਨੀ ਸਾਦਾ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਸਾਦਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਰੱਦ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਅੱਜ ਜਿਤਨੇ ਦਰਖਤ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਤੇ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਹੱਦਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ ਸਾਰੇ ਜੰਗਲਾਤ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਥਲੇ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ Rangers ਤੋਂ ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਕੋਈ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਇਨਸਾਫ ਕਰ ਸਕਣਗੇ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਫੇਰ 500/- ਦੀ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ power ਮਿਲ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਹੋ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਇਸ ਦੀ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਗੇ । ਪਹਾੜੀ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਬੇਹੱਦ ਗਰੀਬ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉ ਜੇ ਕੋਈ ਦਰਖਤ ਕੱਟ ਵੀ ਲਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਦਰਖਤ ਦਾ ਕਿਸੇ ਇਕਲੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁਕ ਕੇ ਘਰ ਲੈ ਆਉਣਾ ਉਸ ਦੀ ਤਾਕਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ । ਜੇ ਫਰਜ਼ ਕਰੋ ਉਹ ਲੈ ਵੀ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਹ 35-40 ਰੁਪਏ ਦੀ ਮਾਲੀਅਤ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਹੁਣ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਓ ਇਕ ਇਤਨੀ ਕੁ ਗ਼ਲਤੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਕ ਗ਼ਰੀਬ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਜੋ ਆਪਣੇ ਰੋਟੀ ਪਕਾਣ ਵਾਸਤੇ ਮਜਬੂਰ ਹੋਕੇ ਕੋਈ ਟਾਹਣੀ ਕੱਟਣੀ ਵੀ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਉਸ ਨੂੰ 500 ਰੁਪਏ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤਣੀ ਪਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਥੋਂ ਦਾ ਇਨਸਾਫ਼ ਹੈ । ਇਹ ਸਜ਼ਾ ਜੋ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਜੇਹੀ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਸ਼ਕ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪੱਕਾ ਸਬੂਤ ਨਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ । Courts ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਕਾਤਲ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਕੋਈ reasonable suspicion ਦੀ ਗੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਫਾਇਦਾ ਕਾਤਲ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਏਥੇ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਜਿੰਨੇ ਸ਼ਕ ਤੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜੁਰਮ ਦਾ ਭਾਗੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁਗਤਣੀ ਹੀ ਪਵੇਗੀ । ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਆਫ ਕਰਕੇ ਛੱਡ ਦਿਆ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਣਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਹਮਖਾਹ 500 ਰੁਪਏ ਦਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਰੇਂਜਰ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦੇਣੀ ਇਕ ਨਿਹਾਇਤ ਹੀ ਖਤਰਨਾਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ ।

ਤੀਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ clause No. 6 ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 20 ਅਗਸਤ, 1948 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਤਨੀਆਂ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਹ 1948 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ settlements ਰਾਹੀਂ ਤੇ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਪੈਪਸੂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਇਹ ਰਜਵਾੜਿਆਂ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਇਥੇ ਲੱਖਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੇ 20 ਅਗਸਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖ਼ੁਰਦ ਬੁਰਦ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਸ ਤੇ ਕਿ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੱਕ ਬਣਦਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਕੇ ਖ਼ੁਰਦ ਬੁਰਦ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਦੇ farms ਬਣਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ। ਜੇ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਅਤ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ ਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਘਾਟਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸਦਾ ਸਮੁਚੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਲਫਜ਼ settlement ਦਾ ਵਰਤਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਇਜ਼ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਗਰੂਰ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਇਕ ਵੱਡਾ ਜੰਗਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਛੋਟੇ ਲੜਕੇ ਦੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵੱਡੇ ਲੜਕੇ ਦੇ ਨਾਉਂ ਲਗਵਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਇਕ farm ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ Pepsu ਦੇ ਹੋਰ ਕਈ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਲਿਆ ਕੇ ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਜੋ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੰਗਲਾਤ ਨੂੰ ਖ਼ੁਰਦ ਬੁਰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਾਣ-ਬੀਣ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤੇ settlement ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਪਾਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਐਸੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਤੇ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਇਹ Select Committee ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਬਿਲ ਭਾਵੇਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ study ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਅਸਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਦੀਆਂ further implications ਕੀ ਹੋਣ ਗੀਆਂ। ਨਾ ਖੁਦ ਹੀ study ਕੀਤਾ ਨਾ ਉਸ ਤੇ House ਨੂੰ study ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ, ਕਾਹਲੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲੋਕਮਾਰੂ clause ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ Ranger ਨੂੰ 500 ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਦੇਣਾ ਐਸੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਖੁਰਚ ਬੁਰਦ ਕੀਤੀਆਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਨਤਾ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਧੱਕਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੇ ਗ਼ੌਰ ਕਰਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਬਜਾਏ ਇਸਦੇ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਇਹ Select Committee ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 50 ਤੋਂ 500 ਰੁਪਏ ਦੇ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀ clause ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Indian Forest (Punjab Amendment) Bill, 1962, as passed by the Punjab

[**Mr. Speaker**]

Legislative Council, be referred to a Select Committee* with a direction to make a report by the 17th May, 1962.

पंडित लाल चंद प्रार्थी (कुल्लू) : स्पीकर साहिब, यह जो बिल हमारे सामने है इसमें जहां तक पैप्सू और पंजाब में uniformity करने का ताल्लुक है उसमें तो कोई हर्ज की बात नहीं है, वह तो होनी ही चाहिए। इसमें एक क्लाज़ नम्बर पांच आई है जिसके बारे में हाउस में बहुत कुछ कहा गया है। मैं चूंकि एक ऐसे इलाके से आया हूँ जो कि कतई तौर पर पहाड़ी है। मैं वहां के लोगों की तकलीफों को अच्छी तरह से समझता हूँ। मैं समझता हूँ कि जंगलात के बारे में कोई भी कानून जो पास किया जाता है वह जितना असर कुल्लू और कांगड़ा के लोगों पर डालता है उतना पंजाब के दूसरे लोगों पर नहीं डालता। पहले जहां पर जंगलात के काटने के सिलसिले में पच्चास रुपये penalty होती थी वहां अब पांच सौ रुपया कर दी गई है। इतने बड़े अख्तियारात जंगलात के अफसरान को देने का मतलब तो वहां के गरीब लोगों की कमर तोड़ देने वाली बात होगी। वे लोग तो जंगलात से घिरे हुए हैं और 24 घंटे उनका वास्ता ही जंगलात से पड़ता है। मुझे तो हैरानी होती है कि मिनिस्टर साहिब और डिप्टी मिनिस्टर साहिब कुल्लू और कांगड़े में बीसों दफा गए हैं। वे भली भान्ति इस बात को समझते हैं कि कुल्लू और कांगड़े में तो problem ही जंगलात की है और वहां पर problem ही कोई नहीं है। उन गरीब लोगों का ताल्लुक ही जंगलात से रहता है। आये दिन जंगलात के सिलसिले में ही वहां पर झगड़े होते रहते हैं लेकिन महकमे वालों का फौलादी पंजा दिन बदिन इतना tight होता जा रहा है कि उन गरीब लोगों का जीना मुश्किल हो गया है। मैं समझता हूँ कि यह बात तो खुद डिप्टी मिनिस्टर साहिब को सोच लेनी चाहिए थी क्योंकि उनका अपना ताल्लुक कांगड़े से है और कांगड़े के लोगों के sentiments को represent करते हैं। उन लोगों के हकूक की हिफाज़त उनको करनी चाहिए थी। उनको खुद ही यह बात सोच लेनी चाहिए थी। लेकिन ऐसा हुआ नहीं है। मैं आपसे अर्ज़ कर रहा हूँ कि वहां के ज़मींदारों का ताल्लुक बराहे रास्त जंगलात से है और इस क्लाज़ की वजह से उन पर बड़ी भारी चोट पड़ेगी। खास तौर पर इस वजह से भी कि गवर्नमेंट ने उन के मयार ज़िन्दगी को बढ़ाने के लिये तो कुछ नहीं किया। मैं दावे से कह सकता हूँ कि पहाड़ी लोगों का मयारे जिन्दगी दो फीसदी भी नहीं बढ़ा है। मयारे ज़िन्दगी बिल्कुल नहीं बढ़ा है और दरख्तों का मुआविजा 50 रुपये से पांच सौ रुपया किया जा रहा है। जुर्माने के इतने बड़े अख्तियारात Rangers से लेकर दूसरे लोगों को देने गरीब लोगों की मौत के मुतरादफ हैं। चमक साहिब ने जो यह amendment पेश की है कि इसे Select Committee के सुपुर्द किया जाए, बेहतरीन suggestion है। इसे Select Committee के सुपुर्द कर देना चाहिए। वरना पहाड़ी लोगों के जज़बात का आप अंदाज़ा नहीं लगा सकते :

गुनाहगारों में शामिल हैं, गुनाहों से नहीं वाकिफ,
सज़ा को जानते हैं हम, खुदा जाने खता क्या है।

---

*Comrade Harnam Singh Chamak did not indicate the names of the Members of the Select Committee while moving his motion.

मैं उस सुझाव की ताईद करता हूँ और आपकी विसातत से अर्ज़ करूँगा कि गवर्नमेंट को इस बिल को Select Committee के हवाले करना चाहिए । आप गौर करें कि इतने बड़े अख्तियारात छोटे छोटे अफसरान को देना कहां तक ठीक है । इतना कह कर मैं आपका शुक्रिया अदा करता हूँ ।

ठाकुर मेहर सिंह (डेरा गोपीपुर) : स्पीकर साहिब, आज हाउस में, The Indian Forest (Punjab Amendment) Bill, 1962 जो कौंसिल से पास हो कर आया है, पेश है । इसमें दो तरमीमें की गई हैं । जब मैंने इन तरामीम के बारे में पढ़ा तो मुझे अहसास हुआ कि इनका असर ज्यादातर पहाड़ी लोगों पर ही पड़ता है क्योंकि इनका ताल्लुक जंगलात से ही है । लेकिन इनका असर उन लोगों पर पड़ता है जिन के अपनी ज़मीनों के अन्दर दरख्त हैं । ज़िला कांगड़ा में अगर लोगों को तकलीफ है तो वह केवल जंगलात की वजह से ही है । दो साल का अरसा हुआ इसी हाउस में मैंने एक रैज़ोल्यूशन पेश किया था । उस रैज़ोल्यूशन का मकसद यह था कि जिन लोगों की ज़मीनों में खुदरी जंगलात हैं उनको मालकी के हकूक मिलने चाहिएं । दो अढ़ाई साल तक वह सिलसिला चलता रहा । उसके बाद उसको इस तरह से तोड़ मोड़ कर पास किया गया कि जिस को कुछ भी लाभ नहीं हुआ । तहसील देहरा में 45 एकड़ cultivated ज़मीन निकाली गई और 25 एकड़ बैंदड़ बंजर ज़मीन निकाली गई । तहसील हमीरपुर में चार एकड़ cultivated और चार एकड़ बैंदड़ बंजर ज़मीन निकाली गई । इतना ही सारा काम हुआ । यह ठीक है कि यह बिल पैप्सू में लागू किया जा रहा है । लेकिन जहां तक इन तरामीम का ताल्लुक है हमारे ऊपर बड़ी भारी ज्यादती की जा रही है । यह हकीकत है कि हमारे पहाड़ी भाई अपनी ज़मीन और दरख्तों पर ही गुजारा करते हैं । वे लोग दरख्तों का पालन पोषण करते हैं और बाद में उनको फरोख्त करते हैं और इस तरह से ही अपना जीवन व्यतीत करते हैं । लेकिन आज उनको इस तरह से कष्ट दिया जा रहा है । अगर वह दरख्त के नज़दीक जाता है तो उसको इतनी भारी penalty देनी पड़ जाती है पहले पच्चास रुपये थी और अब पांच सौ रुपये की जा रही है । मैं यह पूछता हूँ कि जिन लोगों की अपनी प्राईवेट ज़मीन है उनकी अपनी मिलकियत है उनको क्यों नहीं दरख्तों का हके मालकी दिया जाता । यह ठीक है कि गवर्नमेंट को हक हासिल है कि जो कानून मर्ज़ी हो पास कर दे, जिस किस्म का टैक्स लागू करना चाहे कर सकती है लेकिन कम से कम उसको लोगों की लाभ हानि को भी तो देखना चाहिए । आज नई फसल पैदा हुई है लेकिन आज से दो महीने पहले अपनी ज़रूरयाते ज़िंदगी को पूरा करने के लिये लोगों के पास पैसा कहां से आता था ? हमारे हां तो लोग दरख्तों के ज़रिये ही गुज़र करते थे । आज इस तरह से संशोधन करके लोगों को तंग किया जा रहा है । मैं सरकार से आपके द्वारा यह दरखास्त करूँगा कि इस बिल पर पूरी तरह से गौर किया जाए और इसको Select Committee के हवाले किया जाए । इन तरामीम को वापस लिया जाना चाहिए ताकि इस कानून को लोगों की बहबूदी के लिये पास किया जाए । आज अनाज का भाव आठ रुपये मन खाम है पहले यही भाव एक रुपया हुआ करता था । वहां पर 70 फीसदी लोगों का गुजारा दरख्तों पर ही है और बड़े दुख की बात है कि उन पर भी

[ठाकुर मेहर सिंह]

पाबंदी लगाई जा रही है। दूसरी ज़मीन पर तो चाहे सरकार पाबंदी लगाए लेकिन लोगों की प्राइवेट ज़मीन पर पाबंदी लगाना मुनासिब नहीं है। इस लिये अंत में फिर आप के द्वारा सरकार से दरखास्त करूँगा कि इस बिल को वापस लिया जाये और निहायत सोच समझ कर पास किया जाए ।

पंडित मोहन लाल दत्त (अम्ब) : अध्यक्ष महोदय, मैं एक एसे इलाके से सम्बन्ध रखता हूँ जो पूरी तरह से पहाड़ी नहीं नीम पहाड़ी इलाका है। वहां पर भी जंगलात की पाबन्दियों और closures की बजह से दहशत का राज जारी है। Forest Guards की तरफ से Forest Department के कर्मचारियों ने वहां इतनी दहशत फैलाई हुई है, उन पर इतना दबाव डालते हैं, इतनी सख्ती करते हैं जिनकी वजह से लोग बड़े परेशान हैं। एक तरह से वहां पर reign of terror जारी है ।

4.00 P.M.

इसमें कोई शक नहीं कि जंगलात की रक्षा होनी चाहिए, बनों में दरख्त उगाने चाहिएं । हमारे इलाके में तो चोओं का भी एक बड़ा भारी मसला है, उनको रोकने का भी प्रबन्ध होना चाहिए। जहां तक Forest Act का मकसद है वह तो सही है, मैं मानता हूँ । लेकिन जब उसके provision को अमल में लाया जाता है तो बहुत सारी अन्धेरगर्दी होती है। एक तो यह कि जंगलात वाले wholesale closures लगा देते हैं। सब गांवों पर पाबंदियां लगा दी जाती हैं। नतीजा यह होता है कि जब गांव की आबादियों के नज़दीक closures लगाए जाते हैं तो forests के कर्मचारियों को, guards को लूटखसूट करने का बड़ा मौका मिल जाता है। वह किसी न किसी वजह से लोगों को तंग करते हैं। जो सीधे सादे लोग कुछ भी नहीं जानते उनपर वह जुर्माना करते हैं। उन मर भारी मुआवज़े लगाये जाते हैं। इस तरमीम में तो इस जुर्माने की रकम को भी 50 रुपये से बढ़ा कर 500 रुपये किया जा रहा है। इससे तो लोगों की जान को और भी सख्त शिकंजे में जकड़ा जा रहा है ।

मैं नहीं समझ सका कि तरमीम को लाने की क्यों ज़रूरत महसूस हुई । अगर कोई आदमी जंगलात की पाबंदियों की खिलाफवर्ज़ी करता है तो उसके खिलाफ action लेने के लिये courts बनी हुई हैं, पंचायतें बनी हुई हैं। जंगलात के कर्मचारी पंचायतों के सामने cases ले जा सकते हैं, अदालत में ले जा सकते हैं वहां पर समायत हो सकती है, जिन के खिलाफ झूठे case बनें उनको अपनी सफाई पेश करने का मौका मिल सकता है, defend करने का मौका मिल सकता है। इसके उलट Forest guard को या Ranger को इतने वसीह अख्तियारात देकर उनको इस बात की खुली छुट्टी देने के मूजब है कि वह ज्यादा पैमाने पर लूटखसूट करें। इसके अलावा स्पीकर साहिब, Forest Act के बारे में और भी ऐसी ज़रूरी बातें हैं जिन पर काफी छानबीन करने की ज़रूरत है। उनकी तहकीकात होनी चाहिए। (At this stage Shri Ram Partap Garg, a Member of the Panel of Chairmen occupied the Chair) चेयरमैन साहिब, बरतानवी राज में forests के सिलसिले में एक Commission मुकरर हुआ था। आप इस अपनी सरकार और अंग्रेज़ों की सरकार के काम करने के तरीके का ज़रा मुकाबला करें। जब वह सरकार कोई कानून बनाती थी तो बड़ी

एहतयात से काम करती थी। वह Commission बना, जो पहाड़ी इलाकों में गया, दौरा किया, हर मामले की अच्छी तरह से छानबीन की और फिर जाकर कोई कानून लाए। हमारी सरकार बहुत जल्दबाज़ी से काम करती है और यह रवैया ठीक नहीं है। हमारे पहाड़ी इलाकों के लिये closures का मसला एक बड़ा अहम मसला है। इस बारे अच्छी तरह से जांच होनी चाहिए, लोगों की तकलीफ़ को देखना चाहिए। चेयरमैन साहिब, मैं अपने इलाके के हालात आपके द्वारा इस House के सामने रखना चाहता हूँ। वैसे तो तहसील ऊना में 4,00,000 एकड़ ज़मीन है लेकिन उसमें से 3,00,000 एकड़ ज़मीन, जंगलात, वन, चोओं, नदी नालों के नीचे आ जाती है यानी सिर्फ 1,00,000 एकड़ ज़मीन ही cultivable area है। चार लाख की वहां पर आबादी है। इन हालात में लोगों का गुज़ारा वहां पर महज़ जंगलात पर ही है। जंगलात की produce पर है, घास पर है चरागाहों पर है। इसके बिना तो उनका जीवन चल ही नहीं सकता। जो 1,00,000 एकड़ cultivable land है वह भी रेतली, जहां नहर नहीं, आबपाशी का कोई साधन नहीं। जंगलात वाले वहां पर ज्यादातर दफा 4 और 5 का इस्तेमाल करते हैं। इसके अलावा Land Preservation Act है जो Chos Act के नाम से भी मशहूर है। उसका भी Forest Act के साथ साथ इस्तेमाल होता है। वहां दफा 4 और 5 ज़बरी तौर पर लगाई जाती है। लोगों से कोई मशविरा नहीं किया जाता compulsory तौर पर नाफ़ज़ कर दी जाती है।

अब लोगों को closures में सख्ती के साथ जकड़ने के लिये यह एक और तरमीमी बिल लाया गया है जो कि मैं समझता हूँ एक बेहूदा बिल है। पहले तो यह था कि अगर दो तिहाई लोग मानें तो closure लग सकता था और अब दो तिहाई की जगह पर simple majority का provision किया गया है। यह एक और खतरनाक बात इस संशोधन के जरिये आई है। मैं आपके द्वारा मन्त्री जी और मन्त्रिमंडल को सुझाव देता हूँ कि बिल ऐसा बनाओ जिस से लोगों की ज़रूरियात भी पूरी हों। जिस तरह से यह बिल लाया गया है इससे तो लोगों को खत्म कर देने वाली बात है। लोगों को लकड़ी की ज़रूरत है, fuel की ज़रूरत है, चरागाहों की ज़रूरत है और जैसा कि मैंने कहा उनका सारा दारोमदार ही जंगलात पर है। उनकी ज़रूरियात को मद्देनज़र रख कर closures लगाने चाहिएं। इसके लिये एक तरीका यह है कि closures by rotation होने चाहिए अगर जंगल के एक हिस्से में closure लगाया जाता है तो दूसरा हिस्सा खुला छोड़ देना चाहिए। ऐसा तो किया नहीं जाता, wholesale closures लगा दिये जाते हैं। यह बिल्कुल गलत तरीका है, आबादी के नज़दीक, कूवों के नज़दीक, चोओं में—सब जगह closures लगाये जाते हैं। इस तरफ मन्त्री जी को विशेष तौर पर ध्यान देना चाहिए।

एक और बात है जो मैं मन्त्री महोदय के ध्यान में लाना चाहता हूँ। जंगलात वालों ने इस बात पर पाबन्दी लगाई हुई है कि बकरी को बिल्कुल वहां छोड़ा ही नहीं जा सकता यानी उनको घर पर ही feed किया जाए। चेयरमैन साहिब, वहां के लोग इतने निर्धन हैं कि गाय और भैंस रख ही नहीं सकते। उन्हें खरीद ही नहीं सकते। बच्चों को दूध पिलाने के लिये घर पर बकरी रख लेते हैं क्योंकि यह थोड़े पैसों में खरीदी जा सकती है।

[पंडत मोहन लाल दत्त]

बकरी वहां के लिये निहायत ज़रूरी जानवर है। इसलिये इसके लिये वहां पर इस तरह से बिल्कुल ही पाबन्दी लगा देना ठीक नहीं है, उनके लिये एक भारी मुसीबत है। वह लोग तो बेचारे हर दम महकमा जंगलात के कर्मचारियों से डरते रहते हैं। और उन निर्धनों की कमाई इन कर्मचारियों के पेट में चली जाती है। बात यह है कि उन लोगों ने तो अपनी ज़रूरियात को पूरा करना ही होता है। उनको लकड़ी भी चाहिए और घास वगैरह भी चाहिए इसलिये वह महकमा जंगलात के इन छोटे छोटे कर्मचारियों को रिश्वत देकर अपना काम चला लेते हैं। इस तरह से कानून का उल्लंघन रोज़ाना होता है। फिर यह भी देखने वाली बात है कि क्या जंगलात ने वह तरक्की की है जो कि यह कहते हैं कि होती है। मैं कहता हूँ कि सिवाए कहीं कहीं पर शो के लिये जंगल लगाने के सिर्फ लोगों की आँखों में धूल डालने के लिये कहीं कहीं पर बहुत थोड़ी जगह में नए जंगल लगाये गए हैं मगर आम जगहों पर हालत यह है कि जंगलों की तरक्की नहीं हुई क्योंकि इस कानून का उल्लंघन कर्मचारियों से मिलकर हर वक्त होता है। हम चाहते हैं कि सरकार का effective control हो मगर इस के साथ २ लोगों की ज़रूरियात भी पूरी होनी चाहिएं। इसके साथ ही साथ जंगलात की रक्षा भी हो। इन दोनों ही चीज़ों की ठीक तरह से adjustment होनी चाहिए।

इसके इलावा मैं इस बात का ज़िक्र करना चाहता हूँ कि पहले जो जंगलात लोगों के होते थे वह सरकार ने धक्के शाही से अपने कब्ज़े में ले लिये हैं। बरतानवी राज के दिनों से यह सरकार के कब्ज़े में लिये गए हैं। मेरा इनसे यह निवेदन है कि दरहकीकत वह लोगों के जंगलात हैं और वह पंचायतों के ज़रिये फिर से लोगों को ही दिये जाने चाहिए ताकि लोग ही उनका फ़ायदा उठाएं। आज तो यह हो रहा है कि सरकार हर एक चीज़ को अपने ही हाथ में लिये जा रही है। यह लोगों के हकूक पर छापा है और गलत बात है। इतना ही कह कर जो amendment हमारे एक साथी ने पेश की है उसका समर्थन करता हुआ मैं अपने स्थान पर बैठता हूँ।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक (सफीदों) : चेयरमैन साहिब, यह जो Forest बिल है जहां तक इसमें यह बात है कि पैप्सू और पंजाब के इलाके में एक जैसा ही ऐक्ट लागू होना चाहिए वह बात ठीक है। दोनों इलाकों में एक ही कानून लागू होना चाहिए मगर इसके साथ साथ जो और तरमीमें लाई गई हैं वह ठीक नहीं हैं। Section चार के अन्दर एक यह तरमीम लाई गई है कि ज़हां पहले Shareholders की किसी area को forest area declare करने के लिये 2/3 majority की ज़रूरत होती थी अब उसके लिये उनकी simple majority की ही ज़रूरत होगी। इससे ज़मींदारों के हकूक पर छापा मारा गया है। इसी तरह section पांच में 50 रुपये से बढ़ा कर 500 रुपये करने की तरमीम की जा रही है। यह नावाजिब है इससे ज़मीदार का बहुत नुकसान होगा। हमारे इलाके के अन्दर कोई खास forest तो है नहीं मगर सड़कों के साथ का इलाका और नहरों के किनारों का इलाका Forest Department के पास है। अगर किसी ज़मींदार के मवैशी भटक कर उस area में चले गए तो इस clause का नाजायज इस्तेमाल महकमा के मुलाज़मों की तरफ से होगा। इस तरह से लोग गरीबों को नाजायज़ तंग करेंगे।

इसके अलावा इनके अफसरान जंगलात का नाजायज़ फायदा उठाते हैं। हमारे इलाके में एक बीढ़ है। इस जींद की बीढ़ से अफसरान अपने लिये लकड़ी काटते हैं और इसके अन्दर काश्त भी कराते और फसल उठाते हैं, सब्ज़ियां उगाते हैं। वहां के पटवारी, तहसीलदार, पुलिस के अफसर, Irrigation के अफसर सब इसका फायदा उठाते हैं लेकिन अगर किसी जमींदार का कोई मवैशी इस इलाके में दाखिल हो जाता है तो कहते हैं कि उसको जो जुर्माना हो वह 50 से बढ़ा कर 500 रुपया कर दिया जाए। यह बहुत ज्यादती है। यह नहर बारह महीने चलती है। इसके दोनों तरफ घास ज़रूर होगी। अगर ज़मींदार का कोई मवैशी उसमें चला जायगा तो अफसरान उसको तंग करेंगे और corruption बढ़ेगी। जो चमक साहब ने तरमीम पेश की है मैं उससे सहमत हूँ और प्रार्थना करूँगा कि इस बिल को Select Committee के हवाले किया जाए ताकि इसके हर पहलू पर गौरो खोज़ किया जा सके। इतना ही कह कर मैं अपनी जगह बैठता हूँ।

सामुदायिक विकास उप मंत्री (बख्शी प्रताप सिंह): चेयरमैन साहब, इस तरमीमी बिल पर जो बहस हुई, उसको मैंने बड़े गौर से सुना। बहुत सारे सदस्यों ने इसमें भाग लिया। जहां तक कांगड़ा और आसपास के इलाकों का ताल्लुक है मैं चेयरमैन साहब, आपकी विसातत से हाउस के नोटिस में वह बातें लाना चाहता हूँ जिनके बारे में आनरेबल मैम्बर साहबान ने ज़िक्र किया है। पंडित मोहन लाल दत्त अम्ब हलके की नुमाइंदगी करते हैं और उन्होंने हाउस में जंगलात के सिलसिले में लोगों को हो रही तकालीफ को बयान किया। मैं उनकी जानकारी के लिये यह बतलाना चाहता हूँ कि जो पहाड़ शिवालक के 90 मील के दायरे में हैं और जो Land Preservation Act की धारा 4, 5 के तहत हैं वहां के बसने वाले लोग बहुत खुश हैं और महकमा जंगलात के कारण उनको जो आमदन हो रही है उसकी वजह से वह गुण गाते हैं और सरकार द्वारा हो रही मदद की सराहना करते हैं

उस एरिया में जो भभर घास पैदा होती है, उसकी पैदावार में और इज़ाफा करने के लिये गवर्नमेंट बाकायदा Measures ले रही है, क्योंकि देश की कागज़ की कमी को देखते हुए हमारी पंजाब सरकार ने यह सोचा है कि इस घास की पैदावार को बढ़ा कर इस्तेमाल करना चाहिए। और इस मतलब से सरकार Newsprint की एक Factory आइंदा वक्त में खोल रही है। इसकी वजह से देश में जो कागज़ की कमी है वह दूर होगी। सरकार का यह एक बड़ा सराहनीय कदम है। यह बात मैं फिर कहना चाहता हूँ कि पहाड़ के लोगों को जंगलात की आमदनी से लाखों रुपये का लाभ हो रहा है।

पंडित जी ने होशियारपुर के बारे में भी ज़िक्र किया। मैं उनकी जानकारी के लिये यह स्पष्ट कर देना चाहता हूँ कि होशियारपुर का ज़िला जो रेगिस्तान में तबदील होता जा रहा था और जिसकी 4 लाख एकड़ से **भी** ज्यादा भूमि चोओं की ज़द में आ गई थी उसके लिये सरकार ने जो क़दम उठाए हैं उसके कारण अब भूमि सिर्फ एक चौथाई बल्कि उससे भी कम रह गई है। वहां पर इतनी नबातात आ गई है कि जिसके कारण यह इलाका बर्बाद होने से बच गया है।

[सामुदायिक विकास उपमंत्री]

जहां तक कांगड़े के इलाके का ताल्लुक है देश आजाद होने के पश्चात् लोगों को काफी मुराआत और सहूलियात दी गई हैं। कांगड़े के अन्दर 71 Forest-Co-operative सोसाइटियां थीं। पहले जहां उनको 50 हज़ार रुपया सालाना मिलता था वहां अब सरकार ने सारी की सारी आमदन उन सोसाइटियों को देना मंजूर कर लिया। इसके अलावा वन मलकियत एरियाज़ में हज़ारों रुपए के दरख्त जो कि सरकार की मलकियत होते थे वह अब लोगों को दे दिये गए। "चहारम" का जितना रुपया पहले ज़िला कांगड़ा के अवाम को मिलता था, अब उसमें काफी इज़ाफा हो गया है और बहुत सारा मजीद इलाका इसमें शामिल करके यह आमदन पहले से कई गुना ज्यादा लोगों को दी जा रही है। यही नहीं, कांगड़ा ज़िले में 100 फीसदी ग्रांट ट्रेसिंग आपरेशन और वटबन्दी के सिलसिले में दे कर लोगों की सहायता की जा रही है। जिसका नतीजा यह हो रहा है कि वहां की उपज दिन प्रतिदिन बढ़ती जा रही है।

कुल्लू के इलाके का मैं ज़िक्र करूँ कि कुल्लु सब डिवीज़न development works के लिये मारकेट रेट की एक चौथाई कीमत वहां के लोगों से ली जाती है और इसके साथ ही उन लोगों को और भी सहूलियतें सरकार द रही है। करोड़ों रुपया पाम व भाखड़ा कैचमेंट एरिया में महकमा जंगलात के तहत खर्च हो रहा है। उससे वहां के लोगों को ज्यादा से ज्यादा वटबंदी, afforestation, चैक डैम और दूसरी बातों के लिये मदद दी जाती।

सन् 1927 का फारैस्ट ऐक्ट जब बना तो उस वक्त आज के मुकाबले में दरख्तों की कीमतें बहुत कम हुआ करती थीं लेकिन अब उनकी कीमतों में काफी इज़ाफा हो गया है। लोगों की तरफ कोई दरख्त काटे जाते थे और वह जब महकमा जंगलात के पास सुलहसफाई के लिये कम्पाउंड किये जाते थे, उस वक्त यह जो 50 रुपये की रकम थी वह जंगलात की मलकियत को देखते हुए बहुत कम थी। इससे सरकार को काफी घाटा होता था। अब चूंकि अपनी कौमी गवर्नमेंट है इस वक्त मैं समझता हूँ कि 500 रुपया कर देना अनुचित नहीं क्योंकि इसके ज़रिये सरकारी खज़ाने में ज्यादा रुपया आ जाएगा जो कि लोगों के ही welfare के लिये सर्फ होगा।

जहां तक, चेयरमन साहब, यह point रेज़ किया गया कि जंगलात के कर्मचारी तंग करते हैं उस सिलसिले में मैं यह बतलाना चाहता हूँ कि कर्मचारियों को अपनी ड्यूटी का पालन कायदे कानून के अन्दर करना होता है इसलिये उन पर यह आरोप लगाना अनुचित है।

आज जब हम development की ओर बढ़ रहे हैं तो मैं यह बतला देना चाहता हूँ, चेयरमैन साहब आपकी वसातत से, कि सैक्शन 32 में सिम्पल मैजारिटी की तरमीम कर देनी आज के हालात के मुताबिक उचित ही है। ऐसा हो जाने से अवाम की तरक्की होगी और महकमा जंगलात आगे बढ़ सकता है। लोगों का भविष्य सुधर जायेगा। इसलिये, चेयरमैन साहब, हाउस से मैं दरखास्त करूँगा कि यह तरमीमी बिल जो कि लोगों की भलाई के लिये हाउस में पेश किया गया है, Select Committee में ले जाने की निस्बत इसे सीधा ही पास किया जाना चाहिए ताकि लोगों की तरक्की में इसके ज़रिये ज्यादा से ज्यादा सहायता हो सके।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ (ਰੋਪੜ) : ਅੱਜ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਲ House ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਕੇ. ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਦਫਾ 39 ਹੈ, ਉਸ ਰਾਹੀਂ, 80 ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ area ਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਇਹ ਲਕੜੀਆਂ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਵੀਂ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ Duty ਲਗਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਇਹ clause ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦੂਰ ਹੋਣ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਬਾਕਾਇਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣਗੀਆਂ । ਮੈਂ ਚਮਕ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹੋ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ, ਕਿ ਉਹ ਜੰਗਲਾਤ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ । ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਕ ਸਾਲ ਹੋਇਆ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਧ ਪਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਇਕ ਬੱਕਰੀ ਰਖਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਜੰਗਲਾਤ ਦੇ area ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਇਤਨੀ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਾਨਵਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੇ । ਖੁਦ ਇਸ ਹਲਕੇ ਦੇ M.L.A. ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਗਈ । ਉਹ ਲੋਕ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਅਤ ਤੇ ਸ਼ਕ ਕਰਦੇ ਸੀ । ਅਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਦਬਾਊ ਪਖ ਦੀ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ Clause ਲਿਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਕ ਯਕੀਨ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ । ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ .ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਾੜੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦੀ ਕਦਰ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪਖ ਨੂੰ Human Touch ਦੇਈ ਰਖਿਆ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਇਸ Imperialist ਪਖ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ ਇਹ ਇਕ ਇਨਸਾਨੀ ਪਖ ਸੀ । ਪਰ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਦਾਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਇਨਸਾਨੀ ਪਖ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਸਨੂੰ ਨਿਰਦਈ ਪਖ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬੇਜਾ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ । ਦਫਾ 5 ਜੋ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਕ ਪਿੰਡ ਦਾ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨ ਜਿਹੜਾ ਜੰਗਲਾਤ area ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲਕੜੀਆਂ ਵੇਚ ਕੇ ਪੇਟ ਪਾਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦਫਾ ਹੇਠ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਖੁਰੀ ਵਾਲੀ ਜੁਤੀ ਵੀ ਪਾਕੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਸਕੇ । (Voices of Shame-Shame from the Opposition) ਇਸ ਦਫਾ 5 ਵਿੱਚ ਇਤਨੀਆਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਉਠ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ । ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਗੱਡਾ ਚਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਜੀਪ ਚਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, Truck ਚਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਜੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਠ ਮਿਲ ਸਕੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਾਰਆਮਦ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਜਾਨਵਰ ਦੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ । ਇਕ ਪਿੰਡ ਇਸ ਏਰੀਆ ਵਿੱਚ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਥੇ 1½ ਮੀਲ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਖੂਹ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਜੇ ਪੀਣ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇ ਤਾਂ ਲਿਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਇਹ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੀਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਵੀ ਉਠ ਤੇ ਲੱਦ ਕੇ ਲਿਆ ਸਕੇ । ਉਹ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਸਾਮਾਨ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਇਹ ਇਸ ਦਫਾ 5 ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਹੈ । ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹੋਰ ਵੀ ਦਿਕਤਾਂ ਲਿਆਉਂਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ Forest Guard ਨੂੰ uncrowned king of the forest ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਇਹ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਦਾ ਬੇਤਾਜ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ।

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਇਲਾਕੇ ਵਾਲ ਨੂੰ ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੇ ਖੁਸ਼ ਕਰੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤੋਂ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਚਾਹੇ ਲੈ ਕੇ ਖਾਵੇ । ਦੁਧ-ਮੱਖਣ ਤੱਕ ਉਸ ਨੂੰ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ Ranger ਵੀ ਇਸ Forest Guard ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਜੋ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਖਾਂਦਾ ਪੀਂਦਾ ਸੀ । ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਉਣ ਕਰਕੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜੋ ਉਥੇ ਦੀ ਗੁਜਰ Community ਸੀ ਉਸ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪਿਆ । ਉਹ ਲੋਕ ਭੇਡਾਂ, ਬਕਰੀਆਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਾਲ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ meat ਵੀ ਇਤਨਾ ਮਹਿੰਗਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਖਾਣ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਦੇ । ਗੁਜਰ Community ਤੇ ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ effected ਹੋਇਆ ਹੈ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਧ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਨਾ ਉਹ Meat ਵਗੈਰਾ ਖਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਉਹ ਆਪਣਾ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਹੀ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਚਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ complication ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਉਹ ਲੋਕ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਤਰ ਵੀ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕਦੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋ democratic right ਹੈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਬਣਦਾ ਹੈ ਇਸ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਹ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਤਰ ਵੀ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੇ। ਅੱਜ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆਕੇ ਇਹ ਹਰ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਛਾਪਾ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਜਿਤਨੀਆ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਦਰੱਖਤ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਦਰਖਤ ਹਨ ਜਾਂ Railway lines ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਦੇ ਦਰਖਤ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗਲਾਤ ਦੇ area ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਹਦਾਂ ਦੇ ਲਾਗੇ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਝੀਆਂ ਗਾਈਆਂ ਵੀ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਕਰੜੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਡੰਗਰ ਪਸ਼ੂ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਰਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ Human ਪੱਖ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਜੇ ਜਮਹੂਰੀ right ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮਜਬੂਰੀਆਂ ਤੇ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਆਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ । ਐਸੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਮਦਾਦ ਦੇਣ ਵਾਲੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਔਕੜ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਸਖਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ private ਦਰਖਤ ਖੜੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਰਖਤ ਵੀ ਵੱਢਣ ਤੇ ਵੇਚਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ । ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਡੇ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਤਹਿਸੀਲ ਖਰੜ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦਰਖਤ ਕਟਣ ਤੇ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਲਈ ਅੱਗ ਬਾਲਣ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਲਕੜੀਆਂ ਵੀ ਕੱਟ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Ranger ਤੋਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲੈਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤਨੀ ਤਕਲੀਫ ਹੈ । ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸਤਰਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਇਨਸਾਨੀ ਪਖ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ । ਕੋਈ Mechanical ਤਰੀਕਾ ਯਾ ਕੋਈ Technical ਤਰੀਕਾ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤਾਂ ਸਚ ਮੁਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਬਜਾਏ ਇਸ Amending Bill ਦੇ ਕੋਈ ਸਰਵ-ਪੱਖੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਜਿਸਤਰਾਂ ਕਿ ਚਮਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਜੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਇਹ ਤਜ਼ਵੀਜ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਕਿ ਅਸੀਂ

ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਖ ਨਾਲ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਇਹ ਜੰਗਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦੇ। ਭਾਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸ਼ਲਾਘਾ ਖਟਣ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਜੇ ਕੋਈ ਇਕ ਵੀ ਕੰਮ ਐਸਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਿਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਕਿ exception proves the rule ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਇਕ ਐਕਟ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਇਹ bureaucracy ਨੂੰ decentralise ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਮਹੂਰੀ ਪੱਖ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਘਟੋ ਘਟ ਪਹਾੜੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਨੂੰ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਦਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਕਰਦੇ ਬਜਾਏ ਇਸਦੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਹੁਣ ਸਿਰਫ ਇਹੋ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਸੋਚਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਜਜ਼ਬਾਤ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਸਕਾਂ।

श्री मंगल सैन (रोहतक) : चैयरमैन साहिब, आज हाउस में मन्त्री महोदय ने Amending Bill पेश कर के इजाज़त मांगी है कि जो कानून 1927 में सरकार ने जंगलात के बारे में पास किया था उसमें कुछ संशोधन करके पैप्सू पर भी लागू किया जाए। बिल पेश करते समय मिनिस्टर साहिब ने अपनी तबियत के मुताबिक फरमाया कि यह controversial बिल नहीं है, बड़ा innocent सा बिल है इसलिये इसे बिना किसी बहस के पास कर देना चाहिए। चेयरमैन साहिब, इस बात से इनकार नहीं किया जा सकता कि किसी भी देश की डिवैल्पमेंट के लिये जंगलात का होना निहायत ज़रूरी है। Planning Commission ने अपनी Third Five-Year Plan के अंदर इस बात का ज़िक्र किया है कि देश में कम से कम बीस फीसदी ज़मीन में जंगलात का होना ज़रूरी है। हमारी बदकिस्मती है कि यहां पर केवल बारह फीसदी ज़मीन ही जंगलात के नीचे है। देश स्वतन्त्र होने के साथ साथ हमारी सरकार ने वनमहोत्सव प्रोग्राम चालू किया था (*Interruptions*) (*Noise*) मैं अर्ज़ करना चाहता हूँ कि इस बात में दो राए नहीं हो सकतीं कि हमारे सूबे में बीस फीसदी की जगह पर बारह फीसदी ज़मीन पर जंगलात हैं। यह हमारी बदकिस्मती है कि वन-महोत्सव प्रोग्राम के नीचे जो भी पौदा हमारे सूबे में लगाया जाता रहा भगवान जाने वह कहां जाता रहा, उसको क्या होता रहा। स्वतंत्रता प्राप्ति के समय हमारे पहले गवर्नर जनरल लार्ड माऊंट बेटन की पुत्री ने भी वृक्ष लगाए लेकिन वहां पर आज एक भी वृक्ष देखने को नहीं मिलता। (*Interruptions*) बात बहुत लम्बी हो जाएगी। मैं आपके द्वारा मन्त्री महोदय से कहना चाहता हूँ कि जंगलात 90 फीसदी पहाड़ पर ही हैं। और बाकी के दस फीसदी मैदानी इलाकों में हैं। क्या ही अच्छा हो कि जब हमारी सरकार प्लानिंग करती है तो मैदानी इलाकों में भी जंगलात लगाने की व्यवस्था कर दे। जब 1927 में यह कानून amend किया था तो उस वक्त तो विदेशियों का शासन था लेकिन अब तो हमारा देश स्वतन्त्र है। अब तो कानून इस प्रकार के बनाए जाने चाहिए जो कि देश के लिये लाभकारी हों। दुख की बात तो यह है कि मन्त्री महोदय इस प्रकार तो सोचते ही नहीं हैं।

[श्री मंगल सैन]

बड़ी मासूमियत के साथ कहते हैं कि यह तो बहुत ही innocent सा बिल है। बिल के द्वारा इतने बड़े अधिकार लेने जा रहे हैं और कहते हैं कि हमारे हाथ मज़बूत करो, हमारे हाथ में ताकत दो। किसी आदमी की प्राईवेट ज़मीन है उसमें वह दरख्त बोता है। कई पीढ़ियों तक उसको पानी देकर और देख भाल करके बड़ा किया जाता है लेकिन उसकी लकड़ी इस्तेमाल करने का उसको हक नहीं है। उसको यह भी अधिकार नहीं है कि उसे बेच कर अपनी गर्ज़ चला सके। इस सरकार ने जनता का काफिया तंग कर रखा है। लोग बहुत ज्यादा तंग हैं। (*Interruptions*)

श्री सभापति : जो बिल ज़ेरे बहस है उसी पर बोलिये। (The hon. Member should speak on the Bill under discussion.)

श्री मंगल सैन : उन दरख्तों को काटने और उनकी लकड़ी हासिल करने के लिये अधिकार सरकार के हाथ में देना मैं समझता हूँ कि बहुत नाजायज़ बात है, हमारा रोज़मर्रा का तजरुबा है कि जो काम भी सरकार के सुपुर्द किया गया उसमें सुस्ती आई, कुरप्शन आई क्योंकि जिन लोगों के हाथ में administration है, आप जानते हैं कि उनकी आदत ही delay करने की है। आपने सुना होगा कि छः सौ रुपये की पोस्ट मिनिस्टरों ने अपने हवारियों को दे दी। (*Interruptions*) (*Noise*) आपकी रूलिंग है कि हाउस में शोर नहीं मचाना चाहिए। इससे हाउस का decorum नहीं रहता लेकिन आप देख रहे हैं कि रूलिंग पार्टी के मैम्बर कितना शोर डाल रहे हैं। आप इनको मना करें कि हाउस में इतना शोर न डालें। (*Interruptions*) (*Noise*)

Mr. Chairman : Order please. No interruptions.

श्री मंगल सैन : यहां पर कहा गया कि मिनिस्टर साहिब का बड़ा स्वागत हुआ। यह स्वागत के नाम पर बड़ा खुश होते हैं। लेकिन स्वागत तो वे लोग करते हैं जिन्होंने इनसे कोटे लेने होते हैं और परमिट लेने होते हैं। (*Interruptions*) स्वागत करने का मतलब यह तो नहीं कि लोग इनकी हकूमत से खुश हैं। मैं इनको चेतावनी देना चाहता हूँ कि लोगों की बरदाश्त करने की शक्ति खत्म हो चुकी है। लोगों की हालत बहुत खराब हो रही है। पहले अगर आमदनी कम थी तो लोगों का खर्च भी बहुत कम था। अब आमदनी बढ़ी है तो खर्च भी पहले से दस गुना बढ़ गया है। वे गरीब पहाड़ी लोग हैं। वे अपने पांव पर खड़े होकर अपनी नेक कमाई से अपना और अपने बच्चों का पेट पालना चाहते हैं लेकिन (*Interruptions*) हमारी सरकार जान बूझ कर फ़िज़ा खराब करना चाहती है ताकि लोग इनके मुहताज़ रहें और बार बार इनका दरवाज़ा खटखटाएं। मैं मन्त्री महोदय से यह कहना चाहता हूँ कि यह हाउस लाखों और करोड़ों इनसानों की नुमाइंदगी करता है। दूर दराज़ पहाड़ों पर रहने वाले लोग इस बिल से बेखबर हैं। यह तो उनके गले पर तलवार लटकाने वाली बात है कि 50 रुपये को बढ़ा कर 500 रुपया कर दिया जाए। कहते हैं कि बड़ा innocent सा बिल है इसे सिर्फ Pepsu के इलाके पर

लागू करना है। लेकिन जनाब पैप्सू के राजे महाराजे और बड़े बड़े जागीरदारों ने जो ज़मीनें थोड़े थोड़े किराये पर lease पर दे रखी थीं, जो settlement जो सौदे कर रखे थे उस पर हमारी मुहर लगवाना चाहते हैं। हम बिल्कुल इसमें हिस्सेदार नहीं बन सकते आप इस सम्बन्ध में Select Committee बैठाएं उसमें इन सभी बातों पर और गौर हो फिर तो कोई बात भी बने। तो यह जो पिछले settlements को कानून के जरिये valid करार देना चाहते हैं, regulate कराना चाहते हैं, हम इसका सख्त विरोध करते हैं। यह इतना innocent बिल नहीं है जितना समझा जा रहा है। मैं सुझाव दूंगा कि वज़ीर साहिब इसे अच्छी फ़िज़ा में जाकर पढ़े तो महसूस करेंगे कि Treasury Benches पर बैठे हुए कांगड़ा से आए ठाकुर मेहर सिंह जी ने भी हमारी बात को support किया है। इसके अलावा वहां जो साथी बैलों की जोड़ी को हराकर अभी अभी आए हैं उन्होंने भी हमारी बात की ताईद की है। मैं समझता हूँ कि जो नेक मशविरा हमने दिया है, जो valuable suggestions हमने दी हैं मंत्री महोदय संजीदगी से उन पर विचार करेंगे और इस बिल को Select Committee के सुपुर्द कर देंगे ताकि सभी बातों पर विचार होने के बाद यह बिल House में लाया जाए। जो बात अच्छी होगी हम उसके लिये आपकी support करेंगे जो गलत बात होगी उसका विरोध करेंगे —यही तो democracy की spirit है। इन शब्दों के साथ मैं खत्म करता हूँ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਿਲ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਧਾਰਨ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਇਕ ਬੜੇ ਕਾਬਲ ਦੋਸਤ ਜੋਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਫਾ 5 ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਜੇਕਰ ਮੇਰੇ ਉਹ ਦੋਸਤ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਤੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਉਂਦੇ (noise and interruptions) ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪਦੀ ਮਾਰਫਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਸੁਣੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੋ ਦਫਾ 5 ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਉਹ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਦਫਾ 5 ਨਹੀਂ। ਉਹ ਇਕ ਹੋਰ ਬਿਲ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਦਫਾ 5 ਦੇ ਤਹਿਤ closure ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਤੇ ਅਕਲ ਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ.........(noise and interruptions)

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ correct ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ 1927 ਦਾ Forest Act ਹੈ ਉਸਦੀਆਂ ਦਫਾ 4 ਤੇ 5 ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੀਆਂ ਜੋ ਖਾਮੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬਿਲ ਲਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਇਕ ਹੋਰ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚਮਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ Select Committee ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੰਗੜਾ ਬਿਲ ਪਾਸ ਨਾ ਕਰੋ।

ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ : ਇਕ ਹੋਰ ਬਿਲ ਲਿਆਏ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ conservation ਬਾਰੇ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਜੋਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ (interruptions by S. Lachhman Singh Gill) ਇਹ ਗਿਲ ਸਾਹਬ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਆਏ ਹਨ।

[ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ]

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਠੇਕੇਦਾਰ ਹਨ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਕੋਈ ਠੇਕੇ ਦੀ ਨੀਲਾਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ tender ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸਦਾ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਬ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੌਲੇ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰੋਗੇ...... (noise)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : On a point of order, Sir. ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਤੇ attack ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਰਚਾਂ ਲਗਣਗੀਆਂ । ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਖਲਾਂ ਲਾਹਣਾ ਤੇ ਰੰਗਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ ।

ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ : ਹਾਂ, ਠੀਕ ਹੈ ਜੋ ਮਾੜੇ ਆਦਮੀ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖਲਾਂ ਲਾਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਜੋ ਮਾੜੇ ਆਦਮੀ ਹੋਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖੱਲਾਂ ਲਾਹਵਾਂਗਾ (ਹਾਸਾ) ਸੋ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 1878 ਵਿਚ ਇਕ ਸੈਂਟਰਲ ਐਕਟ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਰੂ ਨਾਲ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਲਕੜੀ ਕਟਦਾ ਪਕੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਲਕੜੀ ਵਾਪਸ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ provided ਹੈ ਕਿ ਜੰਗਲਾਤ ਦਾ ਅਫਸਰ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਾ ਕੇ 50 ਰੁਪਏ ਲਕੜੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਿਲਾਵੇਗਾ । ਫੇਰ 1927 ਵਿਚ ਜੋ ਐਕਟ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਉਸ ਵਿਚ 50 ਰੁਪਏ ਕੀਮਤ ਰਖੀ ਸੀ ਜੇਕਰ ਉਸ ਵਕਤ ਦੀ ਲਕੜੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਵੀ ਸਮਝੌਤੇ ਨਾਲ 50 ਰੁਪਏ ਲਕੜੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ ।

5.00 P.m.

ਜ਼ਮਾਨਾ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤਬਦੀਲ ਹੋਇਆ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਦਰਖਤ ਦੀ ਤੇ ਹੁਣ ਦੇ ਦਰਖਤ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉ । ਜਿਹੜਾ ਦਰਖਤ ਉਸ ਵੇਲੇ 50 ਰੁਪਏ ਦਾ ਸੀ ਹੁਣ ਉਹ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਾ ਹੈ (ਵਿਘਨ) ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪੇਸ਼ਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚੋਰੀ ਤੇ ਡਾਕੇ ਨਾਲ ਲਕੜੀ ਕਟਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਚੋਰੀ ਡਾਕੇ ਨਾਲ ਦਰਖਤ ਪੁਟਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਜਾਂ ਮਾਲਕ ਦਾ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕੌਮ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਬੜੇ ਡੈਮ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਬਿਆਸ ਡੈਮ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਦਰਖਤ ਕਟ ਲਈਏ ਤਾਂ ਪਹਾੜ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਰੁੜ੍ਹ ਕੇ ਡੈਮ ਵਿਚ ਆ ਜਾਏ। ਜਿਹੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕਰੋੜਾਂ ਤੇ ਅਰਬਾਂ ਰੁਪਿਆ ਲਾ ਕੇ ਡੈਮ ਬਣਾਏ ਹਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਣੇ ਨੇ। ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਕਟਣ ਨਾਲ ਸ਼ਰਕਾਰ ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਨੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਕਰੋੜਾਂ ਤੇ ਅਰਬਾਂ ਰੁਪਿਆ ਲਗਿਆ ਬਰਬਾਦ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਇਹ ਹੈ, ਕਿਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਰਖਤ ਕਟ ਲਈਏ ਮਗਰੋਂ 50 ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ । ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਪਹਾੜ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ property ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਅਜ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ 50 ਰੁਪਏ ਦੀ ਬਜਾਏ 500 ਰੁਪਿਆ ਰਖ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ

ਜਿਹੜੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਡਾਕੇ ਤੇ ਚੋਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੇਸ਼ਾ ਇਹ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ ਲਕੜੀ ਕਟ ਕੇ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰੀਏ, 50 ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੇ ਰਾਜ਼ੀ ਨਾਮਾ ਕਰ ਲਈਏ, ਉਹ ਖਤਮ ਹੋਣਗੇ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਦੁਖ ਹੈ ਮੇਰੇ ਉਧਰਲੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਦੋਸਤ ਇਸ ਚੋਰੀ ਤੇ ਡਾਕੇ ਵਿਚ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਸਾਨੂੰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰੀਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕੀਏ । ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ justify ਕਰਨ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਯਾ ਗਲਤ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ ਗਲਤ ਕਹੀਆਂ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਉਣ ਨਾਲ ਪਹਾੜ ਤੇ ਇਹ ਚੋਰੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਏਗੀ । ਜਿਹੜੇ ਪਹਾੜ ਵਿਚੋਂ ਲਕੜੀ ਕਟਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਪਹਾੜ ਆਬਾਦ ਰਹੇਗਾ । ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚੇਗਾ । ਦੋ ਤਿੰਨ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ simple majority ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਦਫਾ 38 ਹੇਠ ਲੋਕ ਇਕਠੇ ਹੋ ਕੇ ਦਰਖਾਸਤ ਲਿਖਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜੰਗਲ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰੇ, ਇਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਸਰਕਾਰ ਬਾੜ ਲਗਾਵੇ, ਤਾਰ ਲਾਵੇ । ਜੰਗਲ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸਿਉਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤੇ ਪੰਜ ਸਤ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਦੂਜਾ ਅਧਾ ਹਿਸਾ ਠੀਕ ਕਰ ਦੇਵੇ । ਅਗੇ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ⅔ ਹਿਸਾ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੰਗਲ ਠੀਕ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ ਤੇ ਪਹਾੜ ਵਿਚ erosion ਵਗੈਰਾ ਠੀਕ ਕਰਾਉਣੀ ਹੈ ਕੁਲੈਕਟਰ ਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਕੁਲੈਕਟਰ ਨੋਟੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਉਸਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਦੀ ਸੀ । ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਦਰਖਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਘਾਹ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ । ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਐਨਾ ਹਿਸਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਆਉਣ ਕਰ ਕੇ ਗਰਾਮ ਸਭਾਵਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਗਰਾਮ ਸਭਾ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੰਗਲ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ Collector ਨੂੰ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇਣੀ ਹੈ । ਉਥੇ ਜਿੰਨੇ ਕੰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ simple majority ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਪੰਚਾਇਤ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀ ਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰਿਸ਼ਦ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਜਿੰਨੇ ਅਜਿਹੇ ਐਕਟ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਰਿਵਾਜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ simple majority ਨਾਲ ਪਾਸ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਦਖਲ ਨਹੀਂ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਦਰਖਤ ਲਾਉਣੇ ਹਨ । ਜੇ ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਪਹਾੜ ਡਿਗ ਪੈਣਗੇ, ਪਹਾੜ ਦਾ ਪਾਣੀ ਬਹਿ ਬਹਿ ਕੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਡੈਮਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ । ਇਹ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਸੀ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਐਸੇ ਲੋਕ ਵੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਅਛਾ ਬਨਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਕੁਝ ਲੋਕ ਐਸੇ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਆਪ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ । ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਦੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦੇ । ਇਹ ਕੋਈ ਐਸੀ ਤਰਮੀਮ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸਮਾਨ ਢਹਿ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । Collector ਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਥੇ ਤਾਰ ਲਾਈ ਜਾਵੇ, ਦਰਖਤ ਬੀਜੇ ਜਾਣ । ਘਾਸ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦਿਤਾ ਜਾਏ, ਇਸ ਨਾਲ ਪਹਾੜ ਸਰਸਬਜ਼ ਹੋ ਜਾਏਗਾ । ਫੇਰ ਦੂਜਾ

[ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ]

ਹਿਸਾ ਵਗਲ ਲਉ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਨੂੰ ਛਡ ਦਿਉ । ਇਹ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਹੈ । ਇਹ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕਲਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਜਿਸਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਏ । ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ¾ ਹਿਸਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਕੀ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਕਹੇ ? ਇਹ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਤਾਂ ਰਿਵਾਜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ simple majority ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਅਛੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਜਾਏ । ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀ ਹੈ । ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਜੀ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਪਹਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਪੰਡਿਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ invite ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਹਾਂ । ਅਸੀਂ ਡੇਰਾ ਗੋਪੀ ਪੁਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ । ਉਹ ਵੇਖਣਗੇ ਕਿ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ Soil Conservation ਐਕਟ ਦੀ ਦਫਾ 4 ਤੇ 5 ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਈ ਹੈ । ਜਿਥੇ ਘਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਉਥੇ ਹੁਣ ਸਰਸਬਜ਼ ਪਹਾੜ ਚਮਕਦੇ ਹਨ । ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਸਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ, ਜਿਥੇ ਸਿਵਾਏ ਪਥਰਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁਣ ਓਥੇ ਜਾਕੇ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਦਿਲ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਜੰਗਲ ਲਗਾਏ ਹਨ । ਜਿਹੜੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਸ਼ਕ ਹੋਵੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆਵੇ, ਮੇਰੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ । (ਵਿਘਨ) ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਿਤੀ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੇ ਅਜਿਹੇ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਹਾੜਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਅਗਰ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਗਰ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਕਟਿਆ ਜਾਵੇ, ਅਗਰ ਦਰਖਤ ਨਾ ਬੀਜੇ ਜਾਣ, ਅਗਰ ਘਾਹ ਨਾ ਬੀਜਿਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਲਖਾਂ, ਕਰੋੜਾਂ ਤੇ ਅਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਲਾਕੇ ਜਿਹੜੇ ਡੈਮ ਬਣਾਏ ਹਨ ਜੋ ਉਹ ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਜਾਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸੌ ਸਾਲ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਜਾਣਗੇ । ਸਾਡੀ ਡਿਊਟੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰੀਏ, ਦਰਖਤ ਲਾਈਏ, ਘਾਹ ਲਾਈਏ । ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਉਥੇ ਦਰਖਤ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਮੈਦਾਨ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਪਾਣੀ ਮਾਰ ਜਾਵੇਗਾ ਇਹ ਕੋਈ ਭੈੜੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਚੰਗੀ ਗਲ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੋਰ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਡਾਕੂ ਖਤਮ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਲਕੜੀ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਖਤਮ ਕੀਤੇ ਹਨ । 50 ਰੁਪਏ ਤੋਂ 500 ਰੁਪਏ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਕਹੀ ਹੈ । ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪਿਛਲੇ ਰਾਜੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਸਹੀ ਕਰਾਉਣ ਲਗੇ ਹਨ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ 1948 ਵਿਚ ਪੈਪਸੂ ਬਣਿਆ ਉਥੇ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਛੇ ਸਤ ਹੋਰ ਰਾਜੇ ਸਨ । ਪਟਿਆਲੇ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਪੰਜ ਸਤ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਦਾ ਐਕਟ ਸੰਮਤ ਬਿਕਰਮੀ 1999 ਲਾਗੂ ਸੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜੰਗਲ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਅਫਸਰ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਜੰਗਲ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਸਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ reserve forests ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਝ protected forests ਸਨ। ਇਸ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਸਾਰੇ doubts ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ remove ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਨਾ ਕਹਿ ਸਕਣ ਕਿ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜਾਂ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਅਫਸਰ ਨਹੀਂ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਾਂ ਫਲਾਣੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਹ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਲੁਟ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਮਾਰ ਮਾਰੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਹਾੜ ਦਾ ਜੋ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਅਜ ਤੋਂ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਦਲੀਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ ਕਿ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਚੰਗੇ ਸੁਝਾਵ ਆਣਗੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਉਸਾਰੂ ਦਲੀਲਾਂ ਇਹ ਦੇਣਗੇ ਪਰ ਸਿਵਾਏ ਇਕ ਗਲ ਦੇ ਕਿ ਜੁਰਮਾਨਾ 50 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 500 ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਗਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਭੀ। ਬਾਕੀ ਮੈਜਾਰਟੀ ਦੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਅਸੀਂ 2/3 ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਸਿੰਪਲ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗਲਾਂ ਅਸੀਂ Forest ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। Forest ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। Forest ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਚੋਰਾਂ ਡਾਕੂਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਅਗੇ ਲਕੜੀ ਵਢਦੇ ਸਨ ਅਤੇ Forest Guard ਨੂੰ 50 ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆ ਕੇ ਰੋਕ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਲਕੜ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ Forest ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਵਾਕਈ ਇਕ ਮਾਸੂਮ ਬਿਲ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਤ ਦਾ ਬਤੰਗੜ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਡਾਕਟਰ ਮੰਗਲ ਸੈਨ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿਣਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੀ ਪਰ ਕਹਿ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਜੋਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬਿਲ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਦਫਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਭੁਲ ਕੇ ਹੋਰ ਹੋਰ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਬੁਢੀ ਦੇ ਚੁਲ੍ਹੇ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਮੌਕਾ ਦੇਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪ ਜਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਆਪ ਦੇਖਾਂਗਾ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਬੁਢੀ ਦੇ ਚੁਲ੍ਹੇ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਗਲਤ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਜਿਸਤਰਾਂ ਕਿ ਕੌਂਸਲ ਵਲੋਂ ਪਾਸ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

Mr. Chairman : Question is—

That the Indian Forest (Punjab Amendment) Bill, 1962, as passed by the Punjab Legislative Council be referred to a Select Committee* with a direction to make a report by the 17th May, 1962.

After ascertaining the votes of the Members by voices, Mr. Chairman said "I think the Noes have it". This opinion was challenged and division was claimed. Mr. Chairman after calling upon those Members who were for "Aye" and those who were for "No", respectively to rise in their places and on a count having been taken, declared that the motion was lost.

The motion was declared lost. (Interruptions)

*Comrade Harnam Singh Chamak did not indicate the names of the Members of the Select Committee while moving his motion.

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ: On a point of order, Sir, ਇਥੇ ਕਈ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਫਤਹ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ voices ਨਹੀਂ ਕਢਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ । ਕੀ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਮੈਂ, ਜਨਾਬ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ।

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਨਾਮ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ avoid ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

(The names of such personalities are mentioned by Members on both sides of the House. This should be avoided)

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਜਨਾਬ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

(ਵਿਘਨ) (ਸ਼ੋਰ)

Mr. Chairman: No interruption; order please.

Sardar Lachman Singh Gill : Sir, what is your decision on the point of Order which has just now been raised ?

Mr. Chairman : Both the sides should avoid mentioning the names of other persons here.

Mr. Chairman : Question is—

That the Indian Forest (Punjab Amendment)Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

The motion was carried.

Mr. Chairman : The House will now proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2.

Mr. Chairman : Question is—

That clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Mr. Chairman : The following amendments to this clause given notice of by Shri Mangal Sein will be deemed to have been read and moved—

In the proposed section 35-A, line 3, *for* "private persons" *substitute* "government land".

In the proposed section 35-A, lines 3-5, *delete* "in respect of which permission to remove is required under the record of rights prepared under any law relating to land revenue".

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ (ਜਗਰਾਉਂ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਦੇ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਜਿਹੜੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਇਹ democracy ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ Government ਦੀ ਇਹ policy ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਉਹ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਉਹ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ, ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਵੇ ਤਾਂ ਹਰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕੰਮ ਉਹ ਕਰ ਸਕਣ। ਸਵਰਾਜ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਗਲ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਵੇ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ check ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਨਾਕਿ ਸਵਰਾਜ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਲਾਮਾਂ ਵਾਲੀ ਤਾਕਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਅਤੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਚੰਦ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਵੇ।

ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ : ਕੀ ਇਹ ਤੁਸੀਂ clause 3 ਤੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋ? (ਹਾਸਾ)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਮੈਂ clause 3 ਤੇ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ petitions ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ, ਮਕਾਨ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਉਸੇ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਫ਼ਾਇਦਾ ਉਠਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਫੇਰ ਇਸੇ clause ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਹੋਰ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਜਿਹੜੀ policy ਹੈ ਇਹ ਨਿਹਾਇਤ ਹੀ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ। ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਸ ਰਾਏ ਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਾਕਈ ਇਹ ਬਿਲ Select Committee ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ clause ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਵੀ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਤੇ ਛਾਪਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ forest-officers ਨੂੰ 50 ਰੁਪਏ ਦੀ ਬਜਾਏ 500 ਰੁਪਏ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਦੇਣੇ, democracy ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੋਈ ਇਨਸਾਫ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਬਲਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਗਲ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ Forest-Department ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਉਹ ਜਾਨਵਰ ਰਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਣਗੇ। ਰਜਵਾਹਿਆਂ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ, ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਦਰਖਤ ਜੰਗਲਾਤ declare ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਥੋਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਗੁਜ਼ਰਨਾ ਵੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ clause ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਗਲ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਜੰਗਲਾਤ ਵਿਚ ਲਕੜੀ ਕਟਣ ਦੇ ਜੁਰਮ ਲਈ ਜੋ 50 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 500 ਰੁਪਏ ਦਾ ਜੋ ਜੁਰਮਾਨਾ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ]

ਜਦੋਂ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ 500 ਰੁਪਏ ਤਕ ਇਖਤਿਆਰ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ ਛੇੜੇਗਾ ਔਰ ਖੁਦ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕੰਮ ਕਰਾਏਗਾ ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇਗਾ ਤਾਂ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ clause ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੇਗਾ । ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ power ਲੈਂਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜਿਹੜੀ clause ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਰਕਮ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਧਕਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਫਾਇਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਣਾ ਬਲਕਿ ਰਿਸ਼ਵਤ-ਸ਼ਤਾਨੀ ਲਈ ਹੋਰ ਮੌਕਾ ਬਨਣਾ ਹੈ । ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਗਦੀਆਂ ਬਰਕਰਾਰ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਅਜ ਜਿਤਨੇ ਵੀ Amending Bills, ਮੁਖਤਲਿਫ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਸਲ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਹ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਗਦੀਆਂ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਧੋਖਾ ਹੈ । ਇਹ ਤਾਕਤ ਦੇ ਬਲਬੋਤੇ ਨਾਲ ਇਸ clause ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਇਹ ਗਲ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਧੱਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । Democracy ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਹੀ ਉਲਟ ਪੁਲਟ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਜੇ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਲੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ । ਰਿਸ਼ਵਤ ਖਤਮ ਕਰਨ, ਅਸੀਂ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ । ਉਸ ਹਦ ਤਕ ਅਸੀਂ power ਦੇਣ ਦੇ ਵੀ ਹਾਮੀ ਹਾਂ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਜਾਇਜ਼ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੋਵੇ । ਪਰ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤਾਕਤ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ । ਪਰ ਇਹ ਜਦੋਂ ਦਬਾਉ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਜੋ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ । ਏਸੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਅੱਜ ਤੋਂ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣੇ । ਇਹ ਅਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਘਰ ਘਰ ਕਹਿੰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੰਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ । ਆਪਣੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਵਾਸਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਪਾਈ ਫਿਰਦੇ ਸਨ । ਪਰ ਅਜ ਕਿਵੇਂ ਧੜਾ ਧੜ ਟੈਕਸ ਲਗ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਨਾ ਹੀ ਐਸੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਤੇ ਹੀ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਜਨਤਾ ਨਾਲ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਧੋਖਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕਲਾਜ਼ delete ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਦੇ ਦੁਆਰਾ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹੋ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ 50 ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸੀ । ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਤੇ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਦਰਖਤ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਢੰਗ ਨਾਲ ਏਧਰ ਓਧਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣਗੇ । ਜਿਸ ਦਰਖਤ ਦੇ ਚਕਾਉਣ ਵਿਚ ਮਹਿਕਮੇ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲਾਂ 50 ਰੁਪਏ ਲੈਂਦੇ ਸੀ ਹੁਣ ਉਹ ਉਸ

ਦਾ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਏਧਰੋਂ ਓਧਰੋਂ ਲਿਆ ਕਰਨਗੇ । (interruptions) ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇਗੀ ਉਸ ਤੋਂ 1,000 ਰੁਪਿਆ ਵਸੂਲਿਆ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ 500 ਰੁਪਿਆ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ 500 ਰੁਪਿਆ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਕਰੇਗਾ । ਇਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਬਿਲ ਲਿਆ ਕੇ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੁਟੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮਰਜ਼ੀ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਣ ।

चौधरी बालू राम : On a point of order, Sir. मेरा point of order यह है कि hon. Member ने जो 50 रुपये जुर्माने की बजाये 500 रुपये किये जाने का जिक्र कर रहे हैं, उसका इस clause के साथ क्या कोई ताल्लुक है ?

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਲੋਕ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਵਜ਼ੀਰ ਇਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੁੱਟੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

चौधरी बालू राम : On a point of order, Sir. क्या hon. Member जो इस clause पर बोल रहे हैं, अपनी speech में relevant हैं जब कि वह 50 और 500 रुपये जुर्माने की बातें कर रहे हैं ? (*Interruptions*)

Mr. Chairman: Order please. The hon. Member should speak on the clause now before the House.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Mr. Chairman, Sir, I would like to know whether Clauses 3, 4 and 5 are being discussed simultaneously.

Mr. Chairman : No, Clause 3 only is under discussion at present.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜੀ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਬੜਾ ਮਾਸੂਮ ਹੈ । ਜੇ ਉਹ ਵਾਕਈ ਮਾਸੂਮ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤਰਸ ਆ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ । ਲੇਕਿਨ ਧੌਣ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਪਰ ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਸੂਮ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਮਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਗਲਾਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਦੇ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਦਾ ਤਾਂ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰੋ । ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ । ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਰਾਏ ਦੇ ਨਾਲ ਜੰਗਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਸਰਾਸਰ ਗਲਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ । ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਜੰਗਲਾਤ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇਤਨਾ ਸ਼ੌਕ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੋ ਤਿਹਾਈ ਰਾਏ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਰਦੇ । ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਿਉਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ 2/3 ਮੈਜਾਰੀਟੀ ਦੀ ਬਜਾਏ 51 percent ਰਾਏ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਤੇ ਦੌਰੇ ਤੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅੰਬਾਂ ਦਾ ਬਾਗ ਚੰਗਾ ਲਗਿਆ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲੈਣਗੇ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਰੰਜਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬਾਗ ਬਗੀਚੇ ਤੇ ਵੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਨਗੇ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਵਰ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਲਕ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਹੈ ਇਹ ਗੱਲ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ]

ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਰਾਏ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਇਹ ਕਿਉਂ ਏਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨੇਕ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਕਿਸੇ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ 2/3 ਗਿਣਤੀ ਇਹ ਕਹੇ ਕਿ ਏਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਜੰਗਲਾਤ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕੋਈ ਹਰਜ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਣ ਜੇ ਇਹ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ 51 percent ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਤੰਗੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਅਸੀਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ । ਆਲੀਜਾ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਥੇ 51 per cent ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਹ ਰਾਏ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਾਂਗੇ ਲੇਕਿਨ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਦੋਂ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਦੋਂ 80 per cent ਤੋਂ ਵਧ ਲੋਕ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਿਫ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਕਿੱਥੇ ਸੌਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਕਿਸੇ ਅਸੂਲ ਤੇ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਹਨ ।

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Sir, are all these Clauses being discussed together ?

Mr. Chairman : No please. Clause 3 only is under discussion at present. I would request the hon. Member (Sardar Lachhman Singh) to confine his speech to Clause 3 only.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਇਹ ਸੈਕਸ਼ਨ 5 ਕਲਾਜ਼ ਨੰਬਰ 3 ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ 2/3 ਦੀ ਬਜਾਏ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ 51 per cent ਰਾਏ ਦੇ ਨਾਲ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਂ ਕੇ ਇਹ ਏਥੇ ਸ਼ਖਸੀ ਰਾਜ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਔਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਿਤਨੇ ਹਮਦਰਦੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਇਹ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਆਪਣੇ ਹਥ ਦੇ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੁਚਲਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ 2/3 ਮੈਜਾਰੀਟੀ ਰਾਏ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਦੋਂ ਤਕ ਏਸ ਕਲਾਜ ਨੂੰ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਰਾਈਵੇਟ ਦਰਖਤਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ । ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਬੰਨੇ ਤੇ ਦਰਖਤ ਲਾਏ ਹੋਏ ਹੋਣ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਈਏ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਕੈਰੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਾਰੋਂ ਸਰਕਾਰ ਹੈ । ਇਹ ਮੁਰਦੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਪੈਸਾ ਕਢਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਸਾਰਾ ਰੁਪਿਆ ਖੁਦ ਆਪ ਖਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਾਰਡਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਣ ਲਾਹੁਣ ਤੋਂ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ । ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਦਰਖਤ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਹੇ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਠੀਆਂ ਅਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਦਖਲ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਪਿਛੇ ਜੇ ਨੇਕ ਮੁੱਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਅਤ ਸਾਫ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਏਥੇ ਆਬੋਹਵਾ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਏਥੇ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਹੋਣ

ਬਲਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਹ ਤਾਂ ਏਸ ਹਦ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਸਾਹ ਤਕ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਾ ਲੈ ਸਕੇ । ਇਹ ਸਰਾਸਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਏਥੇ ਅਗੇ ਕਿਤਨੀਆਂ ਮਨਿਸਟਰੀਆਂ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਦੇ ਅਗੇ ਕਦੀ ਇਤਨੇ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਮਾਂਹ ਹੁੰਦੇ ਜਿਤਨੇ ਕਿ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ ? ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਿਟਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੋਟਿਆਂ ਵਗੈਰਾ ਦੇ ਲਾਲਚ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । (*At this stage Mr. Speaker occupied the chair*)

ਇਹ ਕਲਾਜ਼ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਇਹ ਗਰੀਬ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਤੇ ਸਟ ਮਾਰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਾਸ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਵਜ਼ੀਰ ਅਹਿਲ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾਅਹਿਲ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਹੱਮਲ ਮਿਜ਼ਾਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਸ ਕਲਾਜ਼ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਤਕਲੀਫਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਬਾਇਸ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਸ ਕਲਾਜ਼ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਲੈ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । (ਸ਼ੋਰ) ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਕਤ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਇਹ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਸਮਝ ਜਾਣ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ । ਹੁਣ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਜਦੋਂ ਮਾਮਲਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਜਨਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਫੇਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣੇ ਪੈਣੇ ਹਨ । ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਏਸ ਕਲਾਜ਼ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਲੈ ਲੈਣ । ਬਸ ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ ।

श्री मंगल सैन (रोहतक) : स्पीकर साहिब, first reading का जवाब देते हुए मन्त्री महोदय ने जो विचार प्रकट किये मुझे इस बात का रंज है कि मैं उनसे प्रभावित नहीं हो सका। मुझे इस बात का भी खेद है कि जिन ख्यालात का हमारी तरफ से इज़हार किया गया उन्होंने उनको follow नहीं किया। आप इस बिल के द्वारा यह अधिकार प्राप्त करना चाहते हैं कि अगर किसी private land पर किसी शख्स ने दरख्त लगाए हैं तो section 35 के तहत सरकार की permission के बगैर उन्हें काटा नहीं जा सकेगा। ठीक है कि मैदानी इलाकों से जो डाकू और चोर भागकर पहाड़ों में चले गये हैं, आप उनको पकड़ना चाहते हैं लेकिन चूंकि बताना relevant नहीं होगा कि वह कौन आदमी हैं इसलिये मैं इस बात की तरफ नहीं जाता । इस clause के ज़रिये आप private दरख्तों को भी regulate करना चाहते हैं। हम समझते हैं कि यह संविधान में दिये गए मौलिक अधिकारों की उल्लंघना है कि आप शख्सी आज़ादी पर छापा मारें।

हर एक आदमी को मेहनत मज़दूरी करने का, खेती करने का विधान में बुनियादी हक दिया हुआ है। मैं समझता हूँ कि आप भारत के विधान की spirit और भावना के खिलाफ कदम रखने चले हैं। यह किसी व्यक्ति के अधिकारों पर छापा मारने वाली बात है। इससे साफ ज़ाहिर होता है कि आप ग्राम पंचायतों की powers में हस्तक्षेप करना चाहते हैं क्योंकि अब दो तिहाई की जगह simple majority से सारा काम चलेगा।

[श्री मंगल सैन]

मन्त्री महोदय ने 50 रुपए से 500 तक जुर्माने की रकम बढ़ाने के सम्बन्ध में जो दलील दी यह हमारी समझ में नहीं आई । खैर एक बात इससे ज़रूर निकलती है कि आज मन्त्री महोदय ने इस बात को indirect तरीके से स्वीकार तो किया कि उस ज़माने की निस्बत आज 10 गुना ज्यादा महंगाई है। लेकिन मैं निवेदन करता हूँ कि यह चीज़ खेती करने वालों पर ज़बर्दस्ती प्रहार होगा। कई बार उनके जानवर चरते चरते जंगल में घुस जाते हैं या ज़रूरत पड़ने पर वह वहां से थोड़ी बहुत लकड़ी काट लाते हैं तो उन पर यह clause हावी हो जाएगी। स्पीकर साहिब, आप जानते हैं कि सर्दियों के मौसम में पहाड़ों पर बर्फ पड़ती है। किसी आदमी ने अगर नासमझी में लकड़ी काट भी ली तो क्या आफत आ गई ? जैसा कि मैंने पहले कहा खुशी की बात है कि वज़ीर साहिब ने उस बात को माना कि आज महंगाई मुंह फाड़े खड़ी है और लकड़ी जैसी रोज़मर्रा की ज़रूरियाते ज़िन्दगी की कीमतें 10 गुना बढ़ गई हैं। लेकिन 50 से बढ़ा कर 500 रुपये तक जुर्माने की रकम कर देने वाली बात हमारी समझ में नहीं आई। मैं समझता हूँ कि गवर्नमेंट को इसका कोई हक हासिल नहीं। वह इसके मुतल्लिक कोई justification नहीं दे सकते। पहाड़ी इलाकों को पहले ही अंग्रेज़ों ने जानबूझकर पिछड़ा रखा क्योंकि वह उन भोले भाले, backward लोगों को फौजी भरती में ही ले जाना चाहते थे ताकि वह फौज में उनकी मदद करते रहें। इस सरकार ने भी उन लोगों का कोई ख्याल नहीं रखा। यही कारण है कि वह लोग इस सरकार की नीतियों के खिलाफ हैं। आज भी वह इसके खिलाफ हैं। इसका सबूत इस बात से मिलता है कि अभी अभी कांगड़ा ज़िला की जनता ने इस हकूमत के खिलाफ फतवा दिया है। मैं समझता हूँ कि यह बिल बदले की भावना से लाया गया है ।

इसके अलावा मैं निवेदन करता हूँ कि clause 6 के बारे जो हमारे fears है आप उनको accept क्यों नहीं करते। आप यह चाहते हैं कि 20 अगस्त, 1948 से पहले जो छोटे 2 रजवाड़े थे उन्होंने अपने interests को देख कर कुछ लोगों में जो जंगलात बांट दिये, nominal prices पर lease पर दे दिये उनको legalise किया जाए। यह गलत बात है। हम इसे कभी बरदाश्त नहीं कर सकते । आप एक तरफ तो Professions Tax को बढ़ाकर, मज़दूर, किसान, खाकरोब पर टैक्स लगा कर हरिजनों के लिये मकान बनाना चाहते हैं और दूसरी तरफ उन जागीरदारों को छूट देना चाहते हैं । हम तो यह कहेंगे कि बजाए इसके कि उन settlements को regularise किया जाए, उन स्वार्थवश किए गए वायदों को, transactions को मंसूख कर दिया जाए और नई परिस्थितियों के अनुसार बिल को लाया जाए मैं किसी सख्त भाषा का इस वक्त प्रयोग नहीं करना चाहता। क्योंकि पहले भी, स्पीकर साहिब, आप खफा हो गये थे लेकिन मेरी वह भावना कदापि नहीं थी। सवाल तो यह है कि ये बहरे कान हमारी आवाज़ को सुनते नहीं इनकी गर्दन पर जूं तक नहीं रींगती। (*Interruptions*) मजबूर होकर ऐसी भाषा बोलनी पड़ती है और, स्पीकर साहिब, शायद उनको यही भाषा पसन्द आती हो। मुझे रंज है कि उस वक्त एक नाखुशगवार लमहा आ गया जब कि आपने मेरी बात का बुरा मनाया। बहर हाल, मैं कहूँगा

कि जो तरमीम मन्त्री महोदय लाए हैं यह जनता पर भारी अन्याय है, अत्याचार है, धक्का है। इन शब्दों के साथ मैं अपनी amendments पेश करता हुआ अपने स्थान पर बैठता हूँ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਆਪਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਤੇ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੇ ਸਨ (noise and interruptions) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਗਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਕ ਮਿਸਲ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ 12 ਸਾਲ ਕਿਥੇ ਰਿਹਾ। ਉਸਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਦਿਲੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ ਫਿਰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ 12 ਸਾਲ ਦਿੱਲੀ ਕੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ? ਉਸਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਕਿ ਭਠ ਝੋਕਦਾ ਰਿਹਾ (ਹਾਸਾ)। ਮੇਰੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਜੋ ਬੋਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ....(noise)

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਲਾਜ਼ 3 ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਲਾਜ਼ 4 ਤੇ 5 ਤੇ ਬੋਲਦੇ ਰਹੇ। ਕਲਾਜ਼ 5 ਵਿਚ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਰਕਮ 500 ਰੁਪਏ ਤਕ ਰਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਲਾਜ਼ 4 ਵਿਚ "majority" ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਸ਼ਨ ਸੁਣਕੇ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਜਸਟਿਸ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਸਨ ਸ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਚਮਕ ਸਾਹਿਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁੰਡੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦਿੰਦੇ ਕਾਨਾ ਫੂਸੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਕੀ ਗਲਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਰਬ ਭਲਾ ਹੀ ਕਰੇ, ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਆ ਗਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਦਾ ਕਿਤੇ ਛਡ ਆਉਣ। ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਵਲ ਮੰਗਲ ਸੈਨ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਕਲਾਜ਼ 5 ਤੇ 6 ਵਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਕਲਾਜ਼ 3 ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ Revenue Record ਵਿਚ ਦਰਜ ਜਿਹੜਾ private ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਵੀ ਜੰਗਲ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ preserve ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸਦੀ disposal ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਿਸਟਮ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡਿਸਪੋਜ਼ਲ ਤੇ ਪਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਰੂਲਜ਼ ਬਨਾਉਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਅਸੀਂ ਰੂਲਜ਼ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਰੈਵਿਨਿਊ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਦਰਖਤ ਦਰਜ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੁਣ ਵੀ ਡਿਸਪੋਜ਼ਲ ਤੇ ਪਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦਫਾ 76 ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਅਸੀਂ ਰੂਲਜ਼ ਬਨਾਉਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਏ।

Mr. Speaker : Question is—

In the proposed section 35-A, line 3, for "private persons" substitute "government land".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In the proposed section 35-A, lines 3-5, delete "in respect of which permission to remove is required under the record of rights prepared under any law relating to land revenue".

[**Mr. Speaker**]

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 4

Mr. Speaker : There is an Amendment to this Clause given notice of (jointly)by Comrade Harnam Singh Chamak,Comrade Hardit Singh Bhathal, and Comrade Bhan Singh Bhaura, which if carried will have a negative effect. This purpose can be served by voting against the Clause. Therefore it is out of Order. However, if any hon. Member wants to oppose this Clause he can do so.

(No hon. Member rose to speak.)

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 4 stand part of the Bill.

The motion was carried.

बाबू बचन सिंह: On a point of order, Sir.

जब आप ने अमैंडमैंट पर वोट लिए हैं ......

श्री अध्यक्ष : मैं ने अमैंडमैंट पर वोट नहीं लिए, वह तो मैं ने out of order declare कर दी है । आप ने सुना नहीं । clause चार पर वोट लिए हैं । (I did not put the amendment to the vote of the House, That, I have declared out of order. Perhaps the hon. Member was not attentive. The vote was taken on clause 4)

CLAUSE 5

Mr. Speaker : Amendments Nos. 4, 5, 6 and 13 given notice of by Harnam Singh Chamak, Comrade Hardit Singh Bhathal, Comrade Bhan Singh Bhaura and Thakar Mehar Singh, to this Clause are of a negative character. This purpose can be served by voting against the Clause. I declare them out of order. However the hon. Members can, if they so like, oppose the Clause.

Further, there is an amendment (No. 12) to this Clause given notice of by Shri Mangal Sein. It will be deemed to have been read and moved. The amendment is—

12. Shri Mangal Sein:

In line 2, *for* "five hundred" *substitute* "ten".

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ (ਨਾਗੋਕੇ ਐਸ. ਸੀ.) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ amendments ਪੇਸ਼ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ amendments ਪੇਸ਼ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ ਉਹ ਜੰਗਲ ਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਹਰੀਜਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ । ਉਹ ਭੇਡਾਂ ਬਕਰੀਆਂ ਪਾਲ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਤਸਲੀਮ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲਾ ਐਂਡ ਆਰਡਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਦਰਖਤ ਕਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਦ ਹੀ ਤਾਂ ਇਹ ਜੁਰਮਾਨਾ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜੇ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਰਖਤ ਵਢ ਲੈਣ ਨਾਲ 500 ਰੁਪਏ ਜੁਰਮਾਨਾ ਦੇਣਾ ਪਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਕਰਕੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 500 ਰੁਪਿਆ ਭਰ ਦਿਆ ਕਰਨ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਰਖਤ ਵਢ ਲਿਆ ਕਰਨ । ਉਹ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਰਖਤ ਵਢ ਕੇ 500 ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਦਿਆ ਕਰਨਗੇ । ਇਸ ਤਰਾਂ ਉਹ ਰੇਂਜਰ ਨੂੰ ਵੀ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦਿਆ ਕਰਨਗੇ । ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਹੀ ਹਾਲਤ ਹੈ । ਦਰਖਤ ਵਢ ਕੇ ਉਹ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇ ਦਿਆ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛਡ ਦਿਆ ਕਰਨਗੇ । ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 500 ਰੁਪਿਆ ਜੁਰਮਾਨਾ ਦੇਣਾ ਪਿਆ ਕਰੇਗਾ । ਪਹਾੜ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਬਾਰੇ ਬੜਾ ਕੁਛ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਾਂਗੇ, hilly area ਨੂੰ relief ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ । ਕਾਂਗਰਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਬੜਾ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਏਗੀ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦਾ amending bill ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ।

(ਵਿਘਨ) (ਸ਼ੋਰ)

ਜਿਹੜੇ ਹਿਲੀ ਏਰੀਏ ਦੇ ਲੋਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਏਗਾ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਸਰਾਜ ਤੇ ਕੁਲੂ ਵਿਚੋਂ ਹਾਰੇ ਹਨ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਏਗਾ । ਗੌਰਮੈਂਟ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਹੁਣ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਣਗੇ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਿਲ ਜੋ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ

6.00 P. M.

ਮੁਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਐਨੀਆਂ ਵਡੀਆਂ powers ਜੰਗਲ ਦੇ ਗਾਰਡਜ਼ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣੀਆਂ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੋ ਜੁਰਮਾਨਾ 500 ਰੁਪਏ ਤਕ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ hilly areas ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਬਦਨਾਮੀ ਦੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣ ਲਗਾ । ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਭਾਰੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਣਗੇ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਸਮੁਚੇ ਬਿਲ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ।

Mr. Speaker : Question is—

In line 2, *for* "five hundred" *substitute* "ten".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 5 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 6

Mr. Speaker : There are amendments (Nos. 7, 8, 9 and 14) to this Clause given notice of by Comrade Harnam Singh Chamak, Comrade Hardit Singh Bhathal, Comrade Bhan Singh Bhaura and Shri Mangal Sein. As already stated, these being of negative character, are also out of order and the purpose can be served by voting against the Clause.

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ (ਧੂਰੀ–S.C.) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਕਲਾਜ਼ 6 ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਜੋ ਸੈਟਲਮੈਂਟਸ ਕੀਤੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ continue ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਦਸੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰਖ ਰਹੇ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਸੈਟਲਮੈਂਟਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਸਨ ਉਹ ਹੁਣ ਦੇ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਸ਼ਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਰਾਹੀਂ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਕੁਝ ਆਦਮੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਖੁਰਦ ਬੁਰਦ ਕੀਤੀ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਛੋਟ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਤੇ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਪਰਦਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਕ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੈਟਲਮੈਂਟਸ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਕ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ settlements ਨੂੰ ਵੇਖੇ ਅਤੇ ਰੀਪੋਰਟ ਕਰੇ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਖੁਰਦ ਬੁਰਦ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲਭ ਪੈਣਗੇ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਨੂੰ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ।

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 6 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 7

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 7 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Speaker: Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That the title be the title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Agriculture and Forests (Sardar Gurbanta Singh) : Sir, I beg to move—

That the Indian Forest (Punjab Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Indian Forest (Punjab Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤੁਸਿਕਾ (ਜੰਡਿਆਲਾ) **:** ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ Treasury Benches ਤੇ ਬੈਠੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਇਧਰ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੰਗਲਾਂ ਸਬੰਧੀ ਜੋ ਇਹ ਬਿਲ ਜੰਗਲੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਪਰਤਾਪ ਗਰਗ : ਕੀ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਕਿਸੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਜੰਗਲੀ ਵਜ਼ੀਰ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਇਹ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਫਾਰੈਸਟ ਮਿਨਿਸਟਰ ਦਾ ਤਰਜਮਾ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂ ਤੁਸਿਕਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਨਾ ਕਰਨ । (I would request the hon. Member to avoid the use of such references.)

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤੁਸਿਕਾ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਤਰਜਮਾ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਖੈਰ ਮੈਂ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਰਤਾਂਗਾ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਸਾਡੇ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜੰਗਲੀ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ । ਮੈਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕਈ ਮਿਸਾਲਾਂ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਰਾਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ

[ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ]

ਇਸ ਨਾਲ ਫਾਰੈਸਟ ਗਾਰਡ ਅਤੇ ਫਾਰੈਸਟ ਰੇਂਜਰ ਨੂੰ ਵਸੀਹ ਇਖਤਿਆਰ ਦੇ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ । ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਘਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧੜੇ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਕੋਈ ਪਸ਼ੂ ਕਿਸੇ ਰਜਬਾਹੇ ਤੇ ਚੁਗਦਾ ਹੋਏ, ਜਾਂ ਰੇਲ ਦੀ ਪਟੜੀ ਕੰਢੇ ਚੁਗਦਾ ਹੋਏ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸੜਕ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਚੁਗਦਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫੀ ਡੰਗਰ 50 ਰੁਪਏ ਜੁਰਮਾਨਾ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਧਕਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਦੂਜੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲੇ ਬਾਰੇ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ । ਹੁਣ ਨਵਾਂ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਨਵੀਆਂ ਰੋਹੀਆਂ ਤੋਂ 100 ਫੁਟ ਦੂਰ ਤਕ ਜੰਗਲਾਤ ਦੀ ਹਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਜੰਗਲਾਂ ਦੀਆਂ ਹਦਾਂ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਕੇ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਤੀਜਾ ਹਿਸਾ ਜੰਗਲ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਆਪ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਲੋਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਜੇ ਕਿਸੇ ਜਟ ਦੇ ਵੈਰ ਪੈ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਝੂਠੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਕੇ ਕਿ ਨਹਿਰ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪਸ਼ੂ ਚੁਗਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਸੜਕ ਕੰਢੇ ਸੀ ਅੜੰਗ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਉਸ ਤੇ ਹੋਰ ਪਸ਼ੂ ਮਗਰ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤਕ ਜੁਰਮਾਨਾ ਨਾ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਉਸ ਨੂੰ ਹਿੱਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਬਿਨਾ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇ ਵਰੰਟ ਕਢ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਡੰਗਰ ਛਡੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਜੁਰਮਾਨਾ ਨਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੁਰਮਾਨਾ 500 ਰੁਪਏ ਰਖ ਦਿਤਾ ਹੈ ਇਹ Constitution ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਤਨਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਇਖਿਤਿਆਰ ਫਾਰੈਸਟ ਗਾਰਡ ਨੂੰ ਜਾਂ ਰੇਂਜਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਇੰਨੇ ਵਸੀਹ ਇਖਤਿਆਰ ਤਾਂ ਦਫਾ 30 ਦੇ ਮਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਪਾਸ ਵੀ ਨਹੀਂ । ਅਜ ਕਲ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਜੇ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾਂ ਸ਼ਕ ਪਿਆ, ਗਵਾਹੀ ਬਣਾਈ ਤੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਨਹਿਰ ਕਟ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਜੰਗਲਾਤ ਵਿਚ ਫਲਾਣੇ ਦੇ ਪਸ਼ੂ ਚੁਗ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਲਈ 500 ਰੁਪਏ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਤੇ ਪਏਗਾ । ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਫ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਗਲ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਝੂਠੇ ਕੇਸ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਗਏ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਜੰਗਲ ਹੀ ਕਟ ਲਿਆ ਹੋਵੇ ਉਸ ਵਿਰੁਧ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ । ਬਾਰਡਰ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਖੇਮ ਕਰਨ ਤਕ ਟਾਹਲੀਆਂ ਵਢ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਨਹਿਰਾਂ ਕਟ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁਛਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਮ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਰਾਹੀਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਪੁਛਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਇਹ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । (ਵਿਘਨ) (ਸ਼ੋਰ)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : On a point of order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਲਿਆਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਲੀਡਰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਥੇ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਹੁਣ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪੰਦਰਾਂ ਵੀਹ

ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ ਗਿਆ । ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਇਹ ਇਸ ਤਰਾਂ ਕਰਨ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿਣ ਦਾ ਹਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਲੀਡਰ ਦਾ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਅਹਿਤਰਾਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਜਜ਼ਬਾਤ ਵਿਚ ਆਕੇ ਕੋਈ ਗਲ ਕਹਿ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਬੁਰਾ ਨਾ ਮਨਾਉਣ । ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੁਣ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਾਬ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਵਾਇਤ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । (*interruptions*)

Sardar Gurnam Singh : Sir, I would submit that the Chair has to control the House. If the hon. Members from the Treasury Benches go on talking about Master Tara Singh in this manner, then we will be forced, though much against our wishes, to talk about their party leaders on the floor of the House. We, on this side of the House are noticing that they are unnesessarily trying to bring in the names of our leaders.

Mr. Speaker : This is not a right thing to bring in the names of those leaders who cannnot defend themselves here. I would request the hon. Member Sardar Gurnam Singh to leave it to me and I will see that no disrespect is shown by any hon. Member to any of the Leaders.

Sardar Gurnam Singh : All right, Sir, we leave it to you.

Sardar Lachhman Singh Gill : Sir, Sardar Harchand Singh has just now made a reference to Master Tara Singh.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਇਕ ਰੇਂਜਰ ਨੂੰ 50 ਰੁਪਏ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹੁਣ 500/- ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਦਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰਾ ਸਾਰੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਸੋਚੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ । ਅੱਜ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੋ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਪਵੇਗਾ । ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਬੜੇ ਗਹੁ ਨਾਲ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਹ ਸੋਚਣ ਕਿ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਪੈਣਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਜੰਡਿਆਲਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਿੰਡ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ, ਇਥੇ ਜੰਗਲਾਤ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਾਲੇ ਕੀ ਕਰਿਆ ਕਰਨਗੇ? ਉਹ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਰਨਗੇ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਣਾ ਚਾਹੁਣਗੇ ਇਹ ਕਲਾਜ਼ ਲਾਗੂ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਨਗੇ । ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕਲਾਜ਼ ਕਿਸੇਤਰਾਂ ਵੀ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਨਾਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਜੋ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜ਼ਰਾ ਐਸੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਤਾ ਤੇ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਨਾ ਪਵੇ; ਆਪਣੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਤੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਠੋਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰਨ । ਅੱਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਧੜੇ ਬੰਦੀਆਂ ਕਾਇਮ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਫੁਟ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਹ "ਫੁਟ ਪਾਊ ਨੀਤੀ" ਤੋਂ ਬਚਣ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ

[ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ]

ਹੋਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਚਣਾ ਇਹ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਧ ਫੁਲ ਕਿਸਤਰਾਂ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੁਖੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੋਰ ਵੀ ਖਤਰਨਾਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ। ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਸ ਤੇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਅਮਲ ਕਰਨ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਕ ਰੇਂਜਰ ਨੂੰ ਪਾਵਰ ਦੇਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਇਹ ਇਕ Deputy Commissioner ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇ 500 ਰੁਪਏ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਅੱਜ ਕਲ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਹੈ, ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਪਾਲੀਸੀ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਧੜੇ ਬੰਦੀ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਕ ਧੜਾ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਉਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਇਜ਼ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਕਲਾਜ਼ ਲਿਆਕੇ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਫੁਟ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ । ਅਜੇ ਕਲ੍ਹ ਪਰਸੋਂ ਦਾ ਹੀ ਵਾਕਾ ਹੈ ਕਿ 453 ਵੋਟਾਂ ਵਧ ਲੈ ਕੇ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਇਕ ਆਦਮੀ ਆਇਆ ਹੈ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਖੁਦ ਜਾਕੇ ਦੇਖੋ ਕਿਵੇਂ ਵੋਟਾਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ।

Mr. Speaker: The hon'ble Member should confine himself to the clause under discussion.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹੋ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ ਹੀ ਅਹਿਮ ਸਵਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਤੇ ਅਜੇ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਇਤਨੀ ਜਲਦੀ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਲਾਜ਼ 6 ਤੇ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਹ ਹਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਗਇਆਂ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਅੱਜ ਵੀ ਅਸੀਂ ਉਹੀ ਡੰਡਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਨਤਾ ਤੇ ਚਲਾਉਣ ਲੱਗੇ ਹਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਕਲਾਜ਼ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹੋ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਤੇ ਗ਼ੌਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜੀ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਇਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਵੇ । ਪਰ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਸੀ ਅਜ ਗ਼ਰੀਬ ਚਪੜਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਫੜਨ ਲੱਗੇ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ 12 ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਦਾ ਟੈਕਸ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਐਸੇ ਲੋਕ ਵਸਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੱਖਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਖਿਆਲ ਕਰੋ ਕਿ ਇਸ ਤਰਾਂ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਸੱਟ ਵੱਜੇਗੀ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਤੁਰਨ ਨੂੰ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਇਕ ਭਾਰੀ ਸੱਟ ਵੱਜੇਗੀ । ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤੀਆਂ

ਸਨ । ਅੱਜ ਹਰੀਜਨ ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਚੁਪ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਵੀ ਖਾਮੋਸ਼ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗ਼ਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬਿਲ ਲਿਆਕੇ ਕੁਹਾੜਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜੇ ਉਹ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬੈਠ ਕੇ ਇਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ? ਇਤਨੀ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ legislation ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ? ਇਹ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇਵੇਗਾ । 50 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਇਕਦਮ 500 ਰੁਪਏ ਤਸੀਂ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ, ਇਹ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵਾਇਦੇ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਆਏ ਹੋ ਕਿ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਸਕੂਲ ਹੋਣਗੇ, ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸੜਕਾਂ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਚਾਲੂ ਹੋਵੇਗਾ । ਪਰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਇਹ ਸਕੀਮਾਂ ਧਰੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਜੁਰਮਾਨੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖਾਹਮੁਖਾਹ ਭੜਕਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਫੇਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਸਬਕ ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਤੇ ਜ਼ਰਾ ਠੰਡੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ।

Mr. Speaker : Please wind up now.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਬੱਸ ਜੀ, ਮੈਂ ਖਤਮ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹੋ ਹੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵੇਲੇ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਨੀਅਤ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਲੋਕ ਹਿਤਾਂ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਉਲਟ ਹੈ। ਜੰਗਲੀ ਵਜ਼ੀਰ, (ਹਾਸਾ) ਮਤਲਬ ਮੇਰਾ ਇਹ ਕਿ ਜੰਗਲਾਤ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਸਾਡੇ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣ ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Indian Forest (Punjab Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

After ascertaining the votes of the Members by voices, Mr. Speaker said "I think the Ayes have it". This opinion was challenged and division was claimed. Mr. Speaker after calling upon Members to rise in their places declared that the motion was carried. (The members of the Opposition did not stand in their places).

The motion was carried.

THE PUNJAB SECURITY OF LAND TENURES (AMENDMENT AND VALIDATION) BILL, 1962.

Minister for Revenue (Sardar Ajmer Singh) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Security of Land Tenures (Amendment and Validation) Bill, be taken into consideration at once.

[ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ Amending Bill ਅਸੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਾਂ ਇਹ ਉਸ ਨੀਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅਸੀਂ 1950 ਦੇ ਵਿਚ tenant ਨੂੰ ਮੁਖਤਲਿਫ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਵਿਚ security ਦੇਣ ਲਈ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨੁਕਸ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਰਮੀਮਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜਜ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਅਤੇ ਫਾਇਨੈਨਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚੰਦ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ interpretation ਕਢੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਲਗਿਆਂ ਇਸ ਲੈਜਿਸਲੇਟਿਵ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮਿਸ਼ਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਹਿੰਦੂ joint family ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਟੱਬਰ ਦੇ ਜੀਅ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ 30-30 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਛਡਣੀ ਪਏਗੀ। ....

Mr. Speaker : The House Stands adjourned till 8 a.m. tomorrow.

(The Revenue Minister was still in possession of the House, when it adjourned)

6.30 p. m.

(*The Sabha then adjourned till* 8-00 *a. m. on Tuesday, the* 15*th May,* 1962).

ANNEXURE

(Please refer to foot-note of the debate, dated 14th May, 1962, Vol. I, No. 35, at page (35) 36.)

REMISSION OF HOUSE LOANS ADVANCED AS FLOOD RELIEF

147. Sardar Trilochan Singh 'Riasti': Will the Minister for Revenue be pleased to state whether he received any representation, from the Harijans belonging to the villages of Fateh Garh, Gobind Garh and Dod, etc. (Faridkot Sub-Division), requesting for the remission of house loans advanced to them for the reconstruction of houses damaged by flood; if so, the action, if any, thereon ?

Sardar Ajmer Singh : No loan was granted to Harijans of villages Gobindgarh, Fatehgarh, etc., for construction of houses which were damaged by floods. In view of this, the question of submission of applications for remission of the loan does not arise.

However, another representation received from 97 Harijans of the above-mentioned villages for the remission of house loans granted to them under Low-Income-Group Housing Scheme at the rate of Rs 1,000 each has been considered and rejected by the Deputy Commissioner, Bhatinda.

607|P.V.S.—23-8-62—380—C., P. & S., Pb., Patiala.

Published under the Authority of the Punjab Vidhan Sabha and Printed by the Controller, Printing & Stationery, Punjab, at the Govt. Press Patiala.

Punjab Vidhan Sabha Debates

15th May, 1962.

Vol. I No.—36

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Tuesday, the 15th May, 1962.

Price Rs. 5.75

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I, NO. 36
DATED THE 15TH MAY, 1962.

Read	*for*	*on page*	*line*
Deputy Speaker	Mr. Speaker	(36)1	25
to a	toa	(36)35	9
उपाध्यक्ष महोदया	उपाध्यक्ष मोहोदय	(36)38	9
Tenures	Tenuers	(36)62	4th from below
ਕਾਨੂਨ	ਕਾਨੂੁਨ	(36)95	4th from below
Regarding	Regardings	(36)97	10th from below
चौधरी मुख्तयार सिंह	चौधरी मुख्तग्रार सिंह	(36)103	Last but one
चौधरी मुख्तयार सिंह	चौधरी मुख्तग्रार सिंह	(36)104	1, 12
earlier	earliar	(36)105	First
he	we	(36)105	First
ਸਪੀਚ ਕੀਤੀ	ਸਪੀਚਕੀ ਤੀ	(36)111	16
Read 'ਦੇ'	between 'person' and 'successors'	(36)111	4th from below
substitute	subtitute	(36)113	32
इस	स	(36)113	last

PUNJAB VIDHAN SABHA

Tuesday, the 15th May, 1962.

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, Chandigarh, at 8.00 a.m. of the Clock. Deputy Speaker (Shrimati Shanno Devi) in the Chair.

ANNOUNCEMENT BY THE SECRETARY REGARDING SPEAKER'S ABSENCE

Secretary : I have to inform the House that the Speaker is unavoidably absent today. The Deputy Speaker will, therefore, take the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

कामरेड राम प्यारा : On a point of order, Madam. डिप्टी स्पीकर साहिबा, आज postponed questions take up किए जा रहे हैं । मेरा एक सवाल Starred Question No. 672 सात तारीख की लिस्ट में था और वह यह था :—

"Will the Chief Minister be pleased to state the total number of firms, industrial concerns which have been black-listed in the State, district-wise and town-wise during each of the years from 1st January, 1957 to-date together with the number of those which have been removed from the black list during the said period and the reasons therefor in each case ?"

डिप्टी स्पीकर साहिबा, उस दिन भी इस सवाल के बारे postponement मांगी गई थी और उस के ऊपर मैंने objection किया था । चीफ मिनिस्टर साहिब ने जवाब दिया था कि इस बारे पालिसी बनानी है कि जवाब देना है या नहीं । उस पर डिस्कशन होने के बाद स्पीकर साहिब ने जो फरमाया उसका रिकार्ड मेरे पास मौजूद है । मेरा सवाल और स्पीकर साहिब का जवाब यह है :

"**Comrade Ram Piara** : Should I presume that it will be supplied to me later ?

Mr. Speaker : When a question is postponed, it is again taken up on a day reserved for postponed questions."

This question has not been put on today's supplementary list. May I know whether the Government has declined to give a reply to that question ?

उपाध्यक्षा : आज की लिस्ट को चलने दीजिए । मैं इसे examine कर लूंगी । (Let today's list be taken up. I will examine the matter raised by the hon. Member.)

कामरेड राम प्यारा : इसका material मेरे पास पड़ा है, अगर आप चाहें तो मैं आप को दे सकता हूं ।

उपाध्यक्षा : ग्राप तशरीफ रखिए, मैं खुद इसे examine करके ग्राप को बता दूंगी । (The hon. Member may please resume his seat. I will examine it myself and let him know about it.)

कामरेड राम प्यारा : डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह जरूरी सवाल है ग्रौर ग्राज की लिस्ट पर भी नहीं ग्राया ।

उपाध्यक्षा : एक ही बात को बार-बार कहने से कोई खास मतलब नहीं निकलता। मैंने जब ग्राप को एक बार कह दिया है कि मैं इसे examine करूंगी तो ग्राप बैठ जाइए। लाऊड स्पीकर चल नहीं रहे । इस लिए मैं मैम्बर साहिबान से कहूंगी कि मेहरबानी करके ऊंचा बोलें ताकि ग्रावाज सुनाई दे दे ।

(It will serve no useful purpose to repeat the same thing again and again. When I have once told the hon. Member that I will examine this matter then he should resume his seat. The loud-speakers are not working. I would, therefore, request the hon. Members to speak loudly so that they may be audible.)

श्री बलरामजी दास टंडन : इतना ऊंचा बोलने पर भी सुनाई नहीं देता ।

उपाध्यक्षा : जब लाऊड स्पीकर नहीं थे तब भी तो बोलते थे। ज़रा ज़ोर से बोलें । (The hon. Members used to make speeches even when no arrangement for loud-speakers existed. They may please speak loudly.)

PUBLIC MEETINGS ETC., HELD BY PUBLIC RELATIONS DEPARTMENT IN SANGRUR

***400. Comrade Harnam Singh Chamak** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of places where public meetings, dramatic performances and film shows were held by the Public Relations Department during the months of December, 1961, January, and February, 1962, in district Sangrur ;

(b) the number of meetings etc., mentioned in part (a) above in which the Deputy Commissioner, Sangrur took part and the names of places where these were held ;

(c) the amount of expenditure incurred by Government on the meetings dramatic performances and film shows mentioned in part (a) above ?

Sardar Gulab Singh (Chief Parliamentary Secretary) : Four statements giving the required information are placed on the Table of the House.

STATEMENT No. I

Names of places where Public meetings were held during the months of December, 1961, January and February, 1962 together with expenditure incurred on each of them

Serial No.	Name of place		Expenditure
			Rs nP.
	December, 1961		
1	Ghawdan	..	60.00
2	Dhanaula	..	225.00
3	Bhawanigarh	..	225.00
4	Sangrur	..	30.00
5	Mehal Kalan	..	30.00
6	Shadiheri	..	25.00
7	Shadiheri	..	135.00
8	Sangrur	..	35.00
9	Jind	..	40.00
10	Julana	..	40.00
11	Narwana	..	40.00
12	Sherpur	..	120.00
13	Ghanauri Kalan	..	300.00
14	Malerkotla	..	325.00
	January, 1962		
1	Bhawanigarh	..	80.00
2	Badbar	..	315.00
3	Dhanaula	..	345.00
4	Barnala	..	} 320.00
5	Bhawanigarh	..	
6	Amargarh	..	175.00
7	Amargarh	..	145.00
8	Uchana Khurd	..	195.00
9	Pakho Kalan	..	145.00
10	Uchana Kalan	..	135.00
11	Malaur	..	30.00
12	Sanghera	..	30.00
13	Gharwali Khera	..	75.00

[Chief Parliamentary Secretary]

Serial No.	Name of place		Expenditure
			Rs nP.
	January, 1962—contd		
14	Handiaya	..	245.00
15	Sangrur	..	552.00
16	Budain	..	165.00
17	Sangrur Government College	..	364.00
18	Sangrur, Sub-Jail	..	115.00
19	Bhongra	..	165.00
20	Sunam	..	219.00
21	Phalaund Kalan	..	185.00
22	Brah Khera	..	60.00
23	Manaurpur	..	125.00
24	Dhanaula	..	155.00
25	Longowal	..	..
26	Sunderpur	..	180.00
27	Radhana	..	45.00
28	Lehragaga	..	249.00
29	Bahadurpur	..	..
30	Kalwan	..	185.00
31	Lehal Kalan	..	365.00
32	Nangla	..	..
33	Badhar	..	110.00
34	Safidon	..	185.00
35	Jind	..	60.00
36	Dhuri	..	370.00
37	Mangwal	..	55.00
38	Lajwani	..	180.00
39	Bhawanigarh	..	55.00
40	Julana	..	135.00
41	Sangrur	..	..
42	Dhanaula	..	255.00

Serial No.	Name of place		Expenditure
			Rs nP.
	January, 1962—concld		
43	Dirba	..	..
44	Pandher	..	..
45	Dhuri	..	20.00
46	Malerkotla	..	..
47	Ghurthali	..	70·00
48	Pehlwan	..	235·00
49	Pilukhera	..	213·44
50	Narwana	..	175·00
51	Tappa	..	..
52	Jalalpur Khurd	..	30·00
53	Dhuri	..	160·00
54	Khatkar	..	43·00
55	Jind	..	261·00
56	Barnala	..	..
57	Jalalpur Khurd	..	30·00
58	Safidon	..	295·00
59	Handiaya	..	30·00
60	Julani	..	45·00
61	Sangrur	..	385·00
62	Jind	..	100·00
63	Banera	..	205·00
64	Jind	..	70·00
65	Rupgarh	..	30·00
66	Sehjra	..	..
67	Jalalpur	..	100·00
68	Sangrur	..	200·00
69	Jind	..	30·00
70	Badbar	..	275·00
71	Narwana	..	45·00
72	Ghasokalan	..	45·00
73	Barukhan	..	230·00

[Chief Parliamentary Secretary]

Serial No.	Name of place		Expenditure
			Rs nP.
	February, 1962		
1	Sudkain	..	125 ·00
2	Sudkain	..	..
3	Rajpura	..	125 ·00
4	Kandela	..	170 ·00
5	Dhanaula	..	60 ·00
6	Karsoom	..	30 ·00
7	Sangrur	..	305 ·00
8	Bahadurpur Duggan	..	302 ·00
9	Saidu Majra	..	70 ·00
10	Sehna	..	240 ·00
11	Amargarh	..	265 ·00
12	Kheri Masanian	..	30 ·00
13	Bakhatgarh	..	435 ·00
14	Barnala	..	..
15	Jind	..	30 ·00
16	Moolowal	..	180 ·00
17	Banbhoura	..	325 ·00
18	Damurkha Kalan	..	70 ·00
19	Cheema	..	380 ·00
20	Mukhand	..	70 ·00
21	Malerkotla	..	325 ·00
22	Baroda	..	70 ·00
23	Uchana	..	20 ·00
24	Ahmedgarh	..	180 ·00
25	Balipur	..	70 ·00
26	Dhanaula	..	35 ·00
27	Sangatpura	..	70 ·00
28	Pakhokalan	..	195 ·00
29	Dhuri	..	30 ·00

Serial No.	Name of place		Expenditure
	February, 1962—concld		
			Rs nP.
30	Bhure	..	180·00
31	Kuba	..	..
32	Harigarh	..	..
33	Raiva	..	350·00
34	Sehna	..	..
35	Mangalpura	..	40·00
36	Jind	..	30·00
37	Sheron	..	315·00
38	Ikas	..	90·00
39	Jind	..	70·00
40	Malkhera	..	180·00
41	Dhamtan Sahib	..	30·00
42	Kular Khurd	..	60.00
43	Ladda Kothi	..	120.00
44	Sherpur	..	..
45	Rogla	..	130.00
46	Mangwal	..	60.00
47	Igra	..	30.00
48	Tiba	..	150.00
49	Mehal Kalan	..	310.00
50	Bhadaur	..	..
51	Pandori	..	..
52	Khatkar	..	30.00
53	Khokhri	..	30.00
54	Kattu	..	50.00
55	Kaleke	..	..
56	Bhawanigarh	..	255.00

[Chief Parliamentary Secretary]

STATEMENT No. II

Names of places where Dramatic Performances were held during the months of December, 1961, January and February, 1962 together with expenditure incurred on each of them

Serial No.	Name of place		Expenditure
	December, 1961		Rs
1	Bharur	..	Nil
2	Ghawdan	..	,,
3	Dhanaula	..	,,
4	Bhawanigarh	..	,,
5	Sangrur	..	,,
6	Mehal Kalan	..	,,
7	Shadiheri	..	,,
8	Shadiheri	..	,,
9	Sangrur	..	,,
10	Jind	..	,,
11	Julana	..	,,
12	Narwana	..	,,
13	Sherpur	..	,,
14	Ghanauri Kalan	..	,,
15	Malerkotla	..	,,
	January, 1962		
1	Bhawanigarh	..	Nil
2	Badbar	..	,,
3	Dhanaula	..	,,
4	Bhawanigarh	..	,,
5	Barnala	..	,,
6	Amargarh	..	,,
7	Amargarh	..	,,
8	Pakhokalan	..	,,
9	Handiaya	..	,,
10	Phalaund Kalan	..	,,
11	Sangrur	..	,,
12	Dhanaula	..	,,
13	Longowal	..	,,
14	Sangrur	..	,,
15	Dugbahadurpur	..	,,
16	Lehragaga	..	,,
17	Nagala	..	,,
18	Sular	..	,,
19	Badhar	..	,,
20	Mangewal	..	,,
21	Mangewal	..	,,
22	Sangrur	..	,,
23	Bhawanigarh	..	,,
24	Dirba	..	,,
25	Pandher	..	,,
26	Malerkotla	..	,,
27	Tappa	..	,,
28	Barnala	..	,,
29	Handiaya	..	,,
30	Belran	..	,,
31	Dolla	..	,,
32	Dhura	..	,,
33	Dhuri	..	,,

Serial No.	Name of place		Expenditure
	February, 1962		Rs
1	Dhanaula	..	Nil
2	Sehna		,,
3	Sehna	..	,,
4	Bakhatgarh	..	,,
5	Barnala	..	,,
6	Moolowal	..	,,
7	Banbhoura	..	,,
8	Banbhoura	..	,,
9	Dhiromajra	..	,,
10	Jangali	..	,,
11	Ahmedgarh	..	,,
12	Dhanaula	..	,,
13	Pakhokalan	..	,,
14	Bhure	..	,,
15	Sehna	..	,,
16	Molkhera	..	,,
17	Kalar Khurd	..	,,
18	Ladda Kothi	..	,,
19	Sherpur	..	,,
20	Rogla	..	,,
21	Moolowal	..	,,
22	Tibba	..	,,
23	Mehal Kalan	..	,,
24	Pander	..	,,
25	Bhadaur	..	,,
26	Kattu	..	,,
27	Bhawanigarh	..	,,

STATEMENT No. III

Names of places where Film Shows were held during the months of December, 1961, January and February 1962 together with expenditure incurred on each of them

Serial No.	Name of place		Expenditure
	December, 1961		Rs
1	Lajwani	..	Nil
2	Uchana	..	,,
3	Barnala	..	,,
4	Badbar	..	,,
5	Ghawdan	..	,,
6	Sangrur	..	,,
7	Malerkotla	..	,,
8	Sub Jail, Sangrur	..	,,
9	Jind	..	,,
10	Narwana	..	,,
11	Sherpur	..	,,

[Chief Parliamentary Secretary]

Serial No.	Name of place	Expenditure
	January, 1962	
1	Bhawanigarh ..	Nil
2	Dhanaula ..	,,
3	Bahadurpur ..	,,
4	Bhawanigarh ..	,,
5	Dirba ..	,,
6	Tappa ..	,,
7	Barnala ..	,,
8	Handiaya ..	,,
	February, 1962 ..	Nil

STATEMENT No. IV

Names of places where Public Meetings, Dramatic Performances and Film Shows were held and attended by the Deputy Commissioner, Sangrur, during the months of December, 1961, January and February, 1962

Serial No.	Name of place	Nature of function
	December, 1961	
1	Bharur ..	Drama Show
2	Shadiheri ..	Public Meeting
	January, 1962	
1	Sangrur ..	Public Meeting
2	Bahadurpur ..	Ditto
3	Badbar ..	Ditto
4	Sangrur ..	Ditto
	February, 1962	
1	Sudkain ..	Public Meeting
2	Sangrur ..	Ditto
3	Amargarh ..	Ditto
4	Barnala ..	Ditto
5	Banbhoura ..	Ditto
6	Pakhokalan ..	Ditto
7	Bhure ..	Ditto
8	Kube ..	Ditto
9	Harigarh ..	Ditto
10	Raiya ..	Ditto
11	Sehna ..	Ditto
12	Ladda Kothi ..	Ditto
13	Sherpur ..	Ditto
14	Rogla ..	Ditto
15	Tibba ..	Ditto
16	Mehal Kalan ..	Ditto
17	Bhadaur ..	Ditto
18	Pandori ..	Ditto
19	Kattu ..	Ditto
20	Bhawanigarh ..	Ditto

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਤਨਾ ਖਰਚ ਆਇਆ । ਕੁਝ ਦਾ ਖਰਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕੁਝ ਦਾ ਨਹੀਂ । ਬਾਕੀਆਂ ਦਾ ਖਰਚ ਨਾ ਦਸਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ?

ਚੀਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕਟਰੀ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਰਚ ਆਇਆ ਨਹੀਂ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਖਰਚ ਦਸੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿਤੇ 25 ਰੁਪਏ, ਕਿਤੇ 30 ਰੁਪਏ, ਅਤੇ ਕਿਤੇ 400 ਰੁਪਏ ਇਹ ਇਤਨਾ ਫਰਕ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਚੀਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕਟਰੀ : ਮੁਖਤਲਿਫ ਜਲਸਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁਖਤਲਿਫ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ ਕਨਾਤਾਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਤੇ ਘਟ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਵਧ artists ਆਏ ਤੇ ਕਿਤੇ ਘਟ artists ਆਏ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਫਰਕ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਜਿਥੇ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਦੱਸੇ ਕੀ ਉਥੇ artists ਨਹੀਂ ਗਏ ਸਨ ? ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ D.C. ਸਾਹਬ ਵੀ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ artists ਵੀ ਗਏ ਸਨ । ਉਹ ਬਗੈਰ ਖਰਚ ਤੋਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ ?

ਚੀਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕਟਰੀ : ਜਿਹੜੇ permanent ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਸਨ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਗਿਣਦੇ ਹਾਂ । ਜਿਹੜੇ artists ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਲਿਆਂਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਖਰਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਨਵਰੀ, ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਇਤਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਡਰਾਮੇ ਕਰਨ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਨ ਸਨ ?

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ?

Deputy Speaker : I cannot force him to give reply.

STATE GUESTS

*573. **Shri Balramji Dass Tandon** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names and designations of persons treated as State guests during the last one year ;

(b) the total number of days spent by each of those mentioned in part (a) above in the State, together with the expenditure incurred by Government on each one of them ?

Shri Mohan Lal : A statement containing the requisite information is placed on the Table of the House.

[Home Minister]

STATEMENT

Serial No.	The names and designations of persons treated as State Guests during the last one year	No. of days spent by each	Expenditure incurred on each
	AT CHANDIGARH		Rs nP.
1.	Shri D. P. Karmarkar, Minister, Government of India ..	1	9.03
2.	Shri B. Venkatappiah, Deputy Governor, Reserve Bank ..	3	111.17
3.	Dr. C. M. Palvia and Crl. Anosen, Jt. Director, N.B.O., Ministry of W.H.S., New Delhi ..	2	108.43
4.	A party of Food and Agriculture Ministry, Government of India ..	2	438.99
5.	S. Swaran Singh, Minister, Government of India ..	1	14.00
6.	Shri G. L. Dogra, Minister, Jammu and Kashmir	3	170.81
7.	Shri Inderjit Singh, Director O & M, Government of India ..	4	48.00
8.	Members of Trachoma Pilot Project ..	2	296.46
9.	Members of the Peace Corps, U.S.A. ..	3	78.32
10.	Shri V. S. Hejmadi, Chairman, U.P.S.C. ..	2	332.56
11.	Dr. and Mrs. Allan Kline, Director, Care Programme ..	2	224.31
12.	Shri Hukam Singh, Deputy Speaker (now Speaker), Lok Sabha ..	1	6.00
13.	Lt. Genl. Daulat Singh ..	5	300.79
14.	Shri A. M. Thomas, Deputy Minister, Government of India ..	2	53.62
15.	Shri Narjapa, I.C.S., Chairman, P&T Board ..	2	138.53
16.	A party of 50 persons of Madras Government Secretariat ..	1	165.86
17.	Shri Krishna Menon, Union Defence Minister ..	1	309.35
18.	Shri Hukam Singh, Deputy Speaker (now Speaker), Lok Sabha ..	1	7.75
19.	Lt. Genl. Daulat Singh ..	2	53.00
20.	Shrimati Tarikashwari Sinha, Union Deputy Finance Minister ..	1	4.19
21.	Prime Minister of India ..	1	2,182.29
22.	S. Swaran Singh, Minister, Government of India ..	1	18.66

Serial No.	The names and designations of persons treated as State Guests during the last one year	No. of days spent by each	Expenditure incurred on each
			Rs nP.
23.	Officers of the Hindustan Machine Tools Ltd., Banglore ..	2	37.50
24.	Shri M. S. Sait, Indian Council General, Saigon ..	2	17.19
25.	Dr. B. B. Dikshit, Director, All-India Institute of Medical Science ..	2	45.00
26.	Mohd. Akram, Deputy Secretary, Food, West Pakistan ..	4	1.31
27.	Study Team of Education Schemes ..	4	113.26
28.	S. Swaran Singh, Minister, Government of India ..	1	3.50
29.	Mr. and Mrs. Bnukh, Managing Editor, Soviet Land	2	22.46
30.	Mr. Rogerrest of American Embassy ..	1	5.50
31.	Shri Surjit Singh Majithia ..	1	Nil
32.	Shrimati Kamla Devi Chattopadhyay, Chairman, All-India Handicraft, Board ..	1	7.13
33.	Shri Swaran Singh, Union Minister ..	1	Nil
34.	Shri Inderjit Singh, Director, O & M and Party..	14	788.39
35.	Lt. Genl. Henderson Brooks ..	5	28.50
36.	Shri Krishna Menon, Defence Minister of India ..	1	263.68
37.	Members of Committee on Child Care ..	..	595.36
38.	S. Hukam Singh, Deputy Speaker (now Speaker), Lok Sabha ..	1	7.18
39.	Shri M. K. Mathulla/A. R. Iyer, General Manager, Joint General Manager, Hindustan Tools Factory, Banglore ..	5	285.16
40.	A Deputy Minister from Mysore and Party ..	1	12.50
41.	P. M. Nabar of Ministry of Scientific and Cultural Affairs ..	1	1.75
42.	S. Swaran Singh, Union Minister ..	1	Nil
43.	Shri Dildar Hussain and Narasimbaiya, Consultants, Ministry of Irrigation and Power ..	5	71.44
44.	General Manager, Fertilizer Factory, Nangal ..	2	27.85
45.	Shrimati Kamla Devi Chattopadhyay, Chairman, All-India Handicraft ..	1	2.90
46.	Shmt. Nirmala Rajay Bhonsle, Deputy Minister, Maharashtra ..	1	10.93
47.	Members of the Working Group for the question of Inter-relationship between Co-operative and Panchayats ..	2	189.42

[Home Minister]

Serial No.	The names and designations of persons treated as State Guests during the last one year	No. of days spent by each	Expenditure incurred on each
			Rs nP.
48.	Panel of Public Works Administration ..	1	83.00
49.	M/s. Roger Ernst. of American Peace Corps ..	1	5.11
50.	Shri M. K. Mathulla, Chairman, H.M.T. ..	2	30.50
51.	Lt. Genl. Henderson Brooks ..	1	21.29
52.	Mr. and Mrs. Ted, American Journalist ..	3	29.00
53.	Chairman, State Social Welfare Advisory Board ..	2	4.58
54.	S. Swaran Singh, Union Minister ..	2	20.94
55.	Shri Surjit Singh Majithia ..	1	6.37
56.	Dr. Allan Kline, Director, CARE ..	2	6.92
57.	Prime Minister of India ..	2	188.07
58.	Crew of the Indian Airlines Corporation on the occasion of demonstration flights at Chandigarh ..	2	98.69
59.	Members of the Punjab Tribes Advisory Council ..	3	127.85
60.	Prof. M. S. Thaker, Shri K. N. Mathur and Inderjit Singh of the Government of India ..	1	3.94
61.	Mr. Ernest Roger, Representative of Peace Corps, U.S.A. ..	1	Nil
62.	S. Swaran Singh, Union Minister ..	2	25.36
63.	Shri K. P. Mathrani, Chairman, Indian Finance Corp. ..	4	58.64
64.	Police Centenary Celebrations ..	2	1,253.63 (including State Dinner)
65.	Shri Hukam Singh, Deputy Speaker (now Speaker), Lok Sabha ..	1	7.82
66.	Chief Secretary and Development Commissioner, H.P. ..	2	11.92
67.	Shri Vishnar, Deputy Minister, M.P. ..	2	457.19
68.	Governor, Andhra Pradesh ..	3	585.73
69.	Shri Jaisukh Lal Hathi, Deputy Minister, Government of India ..	1	11.10
70.	Union Deputy Defence Minister ..	1	2.15
71.	Military Officers for Cantonment at Chandigarh ..	1	18.11
72.	Prof. Richard Elics. George Montgomary ..	1	Nil

Serial No.	The names and designations of persons treated as State Guests during the last one year	No. of days spent by each	Expenditure incurred on each
			Rs nP.
73.	Big European Industrialists from U.K. ..	1	2.56
74.	Shri Prithvi Raj Kapoor ..	1	Nil
75.	Co-operative Study Team ..	2	30.11
76.	Officers of the Government of India and Maharashtra ..	1	15.25
77.	Mr. Carl. Anonson, U.N.T.A.B. Social Economic Expert, in April, 1961 ..	..	222.42
78.	Three eminent European Farms Youth Leaders ..	1	38.05
79.	Variety Troup from U.S.S.R. ..	3	686.77
80.	Chief Election Commissioner, Government of India	1	170.00 (including State Lunch)
81.	Shri A. N. Banerjee, Iron and Steel Controller ..	2	103.00
82.	Air Crew of the plane of the Prime Minister of India ..	1	47.00
83.	Shri Rajeshwar Dayal, High Commissioner of India in Pakistan ..	2	14.00
84.	Major General A. S. Pathania ..	3	42.54
85.	Shri Manubhai Shah, Minister, Government of India	2	Nil
86.	Four International Farms Youth Exchange, U.S.A.	1	98.96
87.	Brig. Gian Singh, Director, Himalayan Mountaineering Institute, Darjiling ..	1	5.04
88.	Chairman, Legislative Council, Mysore ..	1	185.06
89.	Governor of Orissa ..	1	594.54 (including State Dinner)
90.	Delegation of American Farmers ..	1	173.93
91.	Dr. Benjamin, Professor of Harward University	2	79.00
92.	Shri Prithvi Raj Kapoor ..	2	300·77 (including State Dinner)
93.	Shri Nayrayan, Member, Planning Commission ..	1	2.42
94.	Prof. John Boyee ..	1	Nil
95.	Officers of the Ministry of Rehabilitation, Government of India ..	3	291.00
96.	Air Marshal Pinto ..	2	5.00

[Home Minister]

Serial No.	The names and designations of persons treated as State Guests during the last one year	No. of days spent by each	Expenditure incurred on each
			Rs nP.
97.	Dr. Allan Kline, Director, CARE ..	2	2·62
98.	Members of Bhakra Control Board ..	3	380·19 (including State Dinner)]
99.	Members of the International Association of Universities	1	447·06
100.	S. Inderjit Singh, Director, O&M, Government of India	5	83·06
101.	Dr. Allan Kline, Director, CARE ..	2	14·41
102.	G.O.C. XI Corps ..	1	20·76
103.	Finance Minister, Jammu and Kashmir ..	1	27·64
104.	Shri M. K. Mathula, Chairman, Hindustan Tools Factory	1	14·96
105.	Shri Prithvi Raj Kapoor ..	1	38·71
106.	Delegation from West Germany for Printing Press ..	1	49·16
107.	Hon'ble Mr. Justice S. K. Dass of the Supreme Court of India ..	3	56·95
108.	S. Swaran Singh, Union Minister ..	2	7·32
109.	Shri M. K. Mathulla, Chairman, H.M.T. ..	2	15·52
110.	Hindu Religious Endowments Commission ..	2	69·68
110-A.	Delegates attending the meeting of the AllI-ndia Khadi and Village Industries Board ..	2	1,799·39
	JULLUNDUR DISTRICT		
111.	Dr. V. V. Keskar, the then Union Information and Broadcasting Minister ..	1	12·00
112.	Shri Mohan Lal Sukhadia, Chief Minister, Rajasthan and party ..	1	46·65
113.	President of India ..	1	615·66
114.	Governor, Andhra Pradesh ..	1	30·33
115.	Shri V. K. Krishna Menon, Union Minister ..	1	24·91
116.	Dr. Punjab Rao Deshmukh, Union Minister ..	1	57·50
117.	Sardar Surjit Singh Majithia ..	2	Nil
118.	Shri Mehar Chand Khanna, Minister, Government of India ..	1	Nil
119.	Dr. B. N. Datar, Minister, Government of India ..	1	1,399·20 (on account of Transport arrangements)

Serial No.	The names and designations of persons treated as State Guests during the last one year	No. of days spent by each	Expenditure incurred on each
			Rs nP.
	FEROZEPORE DISTRICT		
120.	Hafiz Mohd. Ibrahim, Union Minister ..	2	Nil
121.	Deputy Minister, Agriculture, Rajasthan ..	1	Nil
122.	Defence Minister of India ..	1	Nil
123.	Chairman of West Bengal, Assam, Bihar and Orissa States Social Welfare Advisory Board, with members ..	1	75·00
124.	Shri Surjit Singh Majithia ..	1	Nil
125.	Shri Dildar Hussian and Narasimhaiya, Consultants, G.O.I., Ministry of Irrigation and Power ..	2	22·00
	ROHTAK DISTRICT		
125-A.	Shri B. N. Datar, Union Minister ..	1	Nil
126.	Shrimati Kamla Devi Chattopadhia, Chairman, All-India Handicrafts Board ..	1	12·75
127.	Shri Sundram, Chief Election Commissioner of India ..	1	137·50
	GURDASPUR DISTRICT		
128.	Shri Humayun Kabir, Union Minister ..	1	96·72
129.	Shrimati Lakshmi Menon, Deputy Minister (now Minister), G.O.I. ..	1	2·00
130.	Shrimati Lourdhammal Simon, the then Minister for Local Administration, Madras ..	1	21·91
131.	Chief Minister of Rajasthan ..	2	61·42
132.	Eleven members of Punjab Tribes Advisory Council ..	3	111·95
133.	Shrimati Leela Wati Magdi, Deputy Minister for Rural Industries, Mysore ..	1	42·40
134.	Governor of Andhra Pradesh ..	1	2·80
135.	Shri Kaushak Bakula, Minister of Ladakh Affairs, J&K Government ..	1	6·50
136.	Dr. D. R. Kohli, I.C.S., Director, Indian Aid Mission to Nepal ..	1	Nil
137.	Sardar Surjit Singh Majithia ..	1	Nil
138.	Shri A. N. Banerji, Iron and Steel Controller, Calcutta	1	Nil
	KARNAL DISTRICT		
139.	Defence Minister, Government of India ..	1	113·00

[Home Minister]

Serial No.	The names and designations of persons treated as State Guests during the last one year		No. of days spent by each	Expenditure incurred on each
				Rs nP.
140.	Shri A. M. Thomas, Union Deputy Minister	..	1	28·00
141.	Vice-President of India	..	1	28·30
142.	Hafiz Mohd. Ibrahim, Union Minister	..	1	Nil
143.	Jai Sukh Lal Hathi, Deputy Minister, Government of India	..	1	Nil
144.	Shri K. L. Shrimali, Union Minister	..	1	Nil
145.	Sh. G. L. Nanda, Union Minister	..	1	Nil
146.	Governor of Andhra Pradesh	..	1	Nil
	SIMLA DISTRICT			
147.	Shri Abid Ali, Union Deputy Minister	..	1	33·00
148.	Delegates of Local Bodies Conference	..	1	55·18
149.	Shrimati Kamla Devi, Chairman, All-India Handicrafts Board	..	1	Nil
150.	Shri B. S. Murthy, Deputy Minister, Community Development and Co-operation, Government of India	..	1	23·45
151.	Delegates of Punjab Scheduled Tribes Advisory Council		1	2,343·09
152.	Shrimati Pratiba Singh and party	..	..	29·19
153.	Nawab of Chhattari	..	2	88·14
	KAPURTHALA DISTRICT			
154.	Shri Krishna Menon, Defence Minister of India	..	1	800·25
	PATIALA DISTRICT			
155.	Dr. K. L. Shrimali, Union Minister	..	2	2·25
156.	Shri V. S. Hejmadi, Chairman, U.P.S.C.	..	1	2·00
157.	Shri B. Gopala Reddy, Union Minister	..	2	7·50
158.	S. Swaran Singh, Union Minister	..	1	Bills not received
159.	Shrimati Kamla Devi Chattopadhyay, Chairman, All-India Handicrafts Board	..	2	12·00
160.	Vice-President of India (visit to Rajpura)	..	1	116·10
161.	Shrimati Nirmala Rage Bhonsle, Deputy Minister, Government of Maharashtra	..	2	Nil

Serial No.	The names and designations of persons treated as State Guests during the last one year	No. of days spent by each	Expenditure incurred on each
			Rs nP.
162.	Chairman of West Bengal, Assam, Bihar, Orissa and Punjab States Social Welfare Boards ..	2	Bills not received
162-A	President of India (visit to Nabha) ..	1	3,158 ·32
	AMRITSAR DISTRICT		
163.	President of India, his staff and officers ..	1	125 ·75
164.	Finance Commission ..	1	311 ·10
165.	Shrimati Parkash Wati, Deputy Minister, U.P. ..	2	105 ·53
166.	Pakistan Delegation headed by General Rana ..	7	169 ·78
167.	Chaudhri Mohd. Umar, Under-Secretary, West Pakistan, with party ..	6	62 ·86
168.	Shri Sajjan Singh Vishnar, Deputy Minister, Madhya Pradesh ..	2	228 ·90
169.	Shri D. N. Khurody, Dairy Development Commissioner, Maharashtra, with party ..	2	38 ·00
170.	Election Commissioner of India ..	2	373 ·25
	AMBALA DISTRICT		
171.	Pakistan Government Officers ..	1	335 ·43
172.	Shri Om Parkash Tirkha, Secretary, Gandhi Smarak Nidhi, Punjab, with 92 members ..	1	230 ·00
173.	Shri Vishnar, Deputy Minister, Madhya Pradesh ..	2	80 ·75
174.	Shri Manu Bhai Shah, Minister of Industry, Government of India ..	2	56 ·21
175.	Shri S. K. Dey, Union Minister for Community Development, G.O.I. ..	1	24 ·22
	NANGAL		
176.	Shri Raj Bhadhar, Union Minister ..	1	110 ·43
177.	Shri J. P. Tripathi, Minister, Assam ..	1	33 ·79
178.	Shri A. M. Thomas, Union Deputy Minister ..	1	73 ·06
179.	Sarvshri Mohd. Akram Sheikh, Chief Engineer, Irrigation, West Pakistan, Z. H. Jafri, Deputy Chief Engineer, W.T.I.C., Irrigation, Lahore, Shamin Ahmad, Superintending Engineer, Didalpur Canal Circle and six other officials of Irrigation Department of West Pakistan ..	1	195 ·40
180.	Mr. Sulaiman Saith, I.F.S., Council-General, Saigon	1	48 ·18

[Home Minister]

Serial No.	The names and designations of persons treated as State Guests during the last one year	No. of days spent by each	Expenditure incurred on each
			Rs nP.
181.	Members of the fifth meeting of the Tourist Development Council consisting of — ..	1	229·08
	His Highness Maharaja of Bharajapur of Bharatpur		
	Mr. Raj Bahadur, Minister of Communication, Government of India		
	Brij Narain, Member of T.D.C.		
	Mr. Jagdish, Member, T.D.C.		
	Mr. Hati Lal Paresher, Member, T.D.C.		
	Mr. Baktukah Khan, Member, T.D.C.		
	One more member		
	Mr. R. M. Dhawan, Secretary to His Highness		
	Mr. O. P. Gupta		
	B. K. Thaplyan, Private Secretary to Minister, Shri Raj Bahadur		
	Mr. Sarwan Singh, P.A. to Minister, Shri Raj Bahadur		
	R. P. Misra, P.A. to Minister, Shri Raj Bahadur		
	Three more members		
	Shri M.K. Mathulla, P.C. Lall, G.M., Airlines Corporation		
182.	Shri Rasik Lal Parikh, Minister, Gujrat State ..	1	70·55
183.	Shri Dildar Hussain and Shri Narasamya, Consultants, Ministry of Irrigation, G.O.I. ..	1	46·03
184.	Shrimati Kamla Devi Chattopadhayay, Chairman All-India Handicrafts Board ..	1	25·43
185.	Shrimati Nirmla Raje Bhonsle, Deputy Minister, Maharashtra ..	1	12·59
186.	Hon. Minister of Transport of Ceylon and party ..	1	88·80
187.	Members of Gandhi Samark Nidhi and other prominent workers (92 members) ..	1	4,516·46
188.	Inter-State Tour of Chairman, State Social Welfare Advisory Board, West Bengal, Assam, Bihar and Orissa, accompanied by Shrimati Harcharan Singh Brar ..	1	18.19
189.	Members of IV Meeting of the Original Mineral Advisory Council (North Region) ..	1	94·44
190.	Shrimati Parkash Vatti Sud, Minister, U.P. Government ..	1	13·09

Serial No.	The names and designations of persons treated as State Guests during the last one year	No. of days spent by each	Expenditure incurred on each
			Rs nP.
191.	Professor S. Chandra Shekhar, a well-known Astrophysicist of the University of Chicago and Yarkes Observatory ..	1	11·56
192.	Shri Sajjan Singh Vishnar, Deputy Minister, Madhya Pradesh ..	1	64·53
193.	Governor, Andhra Pradesh ..	1	11·83
194.	Shri M. N. Naghoor, Deputy Minister ..	1	25·67
195.	Officers of Government of India and the Maharashtra Government ..	1	70·94
	Shri D. N. Khurody, Dairy Development Commissioner, Maharashtra Government, Bombay		
	Dr. K. K. Uye, Director, National Dairy Research Institute, Karnal		
	Shri H. C. Verma, Dairy Development Adviser to Government of India		
196.	Shri A. N. Benerji, Iron and Steel Controller, Calcutta	1	14·78
197.	Shri B. R. Bhagat, Deputy Minister, Government of India ..	1	58·56
198.	Chairman, Mysore Legislative Council ..	1	30·93
199.	The Governor of Orissa ..	1	17·55
200.	Hon'ble Mr. Justice S. K. Dass, I.C.S., Judge, Supreme Court of India ..	1	27·00
	LUDHIANA DISTRICT		
201.	Shri B. N. Datar, Union Minister of State ..	1	5·25
202.	Shri Ted Palumbaun, American Journalist ..	1	32·00
203.	State Lunch to 330 delegates who participated in the 2nd All-India Rural Women's Convention at Sidhwan Khurd, Ludhiana District ..	1	1,999·80
204.	74 Farmers of Lahaul and Spiti ..	1	111·00
205.	Thakur Lal Chand, etc., 11 members of the Punjab Tribes Advisory Council from Lahaul and Spiti ..	1	35·25
206.	Governor, Andhra Pradesh ..	1	73·02
207.	Shri Sajjan Singh Vishnar, Deputy Minister, Madhya Pradesh ..	2	134·25
208.	Shri Shriman Narain, Member, Planning Commission	1	Nil
	HOSHIARPUR DISTRICT		
209.	Shri B. N. Datar, Minister of State, G.O.I. ..	1	Nil

[Home Minister]

Serial No.	The names and designations of persons treated as State Guests during the last one year		No. of days spent by each	Expenditure incurred on each
				Rs nP.
	KANGRA DISTRICT			
210.	Governor of Andhra Pradesh	..	2	41·67
211.	Shrimati Laxmi N. Menon, Deputy Minister (now Minister)	...	2	142·00
212.	S. Surjit Singh Majithia	...	3	Nil
213.	Shrimati Durga Bai Deshmukh, Chairman, Central Social Welfare Board, and party	..	1	20·50
214.	Raja Bajrang Bahadur Singh, Lt. Governor, Himachal Pradesh	...	1	25·75
215.	Air Crew of the P.M's. plane	..	1	45·00
216.	Members of Punjab Tribes Advisory Council	..	1	29·97

श्री बलरामजी दास टंडन : यह जो statement दी गई है यह काफी लम्बी है श्रौर मुझे अभी दो मिनट पहले मिली है । इस लिए मुझे supplementaries करने की कल इजाज़त दी जाए ।

उपाध्यक्ष महोदया : अच्छा आप कल कर लेना । (Yes, he may ask the supplementaries tomorrow.)

QUOTA OF WOOLLEN YARN IN AMRITSAR DISTRICT

*552. **Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) the names of the persons in Amritsar District to whom quotas of woollen yarn are being given at present together with the quantity of quota allotted in each case ;

(b) the quantity of the said quota being given to the owners of power machines and to the owners of handlooms separately?

Shri Mohan Lal : (a) The State Government do not allocate quotas of woollen yarn.

(b) Does not arise.

CLASHES BETWEEN POLICE AND SMUGGLERS ON BORDERS

*598. **Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) whether any clashes took place between the police and the smugglers on the borders of the State during the last five years ; if so, their number in each year ;

(b) whether any deaths occurred in the said clashes if any, their number yearwise ?

Shri Mohan Lal : (a) Yes. 85 in 1957, 118 in 1958, 129 in 1959, 117 in 1960 and 84 in 1961.

(b) Yes. 28 in 1957, 18 in 1958, 28 in 1959, 19 in 1960 and 18 in 1961.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ border ਤੇ ਕਿੰਨੇ clashes ਹੋਏ ਹਨ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਲਈ separate ਨੋਟਿਸ ਦਿਉ । ਮੈਂ total ਦਸਿਆ ਹੈ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ clashes ਦੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਸੋਨੇ ਦੀ smuggling ਘਟੀ ਹੈ ਜਾਂ ਵਧੀ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : Smuggling ਕੋਈ static ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਦੇ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਦੇ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । Smugglers ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਸਾਡਾ ਜ਼ੋਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । (ਹਾਸਾ)

उपाध्यक्षा : जब तक loudspeaker ठीक नहीं होता मेरी मैम्बर साहिबान से दरखास्त है कि वह ज़रा ज़ोर से बोलें । Distance ज़्यादा होने की वजह से मुझे आप की बात सुनने में बड़ी मुश्किल हो रही है । (So long as the loudspeaker is not set in order, I would request the hon. Members to speak a bit loudly. I am experiencing great difficulty in catching the words of the hon. Members due to the great distance.)

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : क्या मन्त्री महोदय बतायेंगे कि जितनी deaths हुई उन में से कितने Indians थे और कितने पाकिस्तानी ?

मंत्री : इस के लिये separate notice दें ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਜ਼ੋਰ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ smuggling ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਕੀ ਉਹ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜ਼ੋਰ ਇਧਰੋਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (Opposition ਵਲੋਂ) ਜਾਂ ਇਧਰੋਂ (Treasury Benches ਵਲੋਂ) (ਹਾਸਾ)

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਧਰ ਰੋਕਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਉਧਰ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ । (ਹਾਸਾ)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ? (ਹਾਸਾ)

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि आज कल किस का ज़ोर है ?

मंत्री : आजकल हमारा ज़ोर है । (हंसी)

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਜੋ 90 ਤੋਂ 93 ਹੋ ਗਏ ਹਨ, smuggling ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਇਧਰ ਹੈ ਜਾਂ ਉਧਰ ? (*interruption*)

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਜੋ figures ......

ਸਰਦਾਰ ਲੱਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ . On a point of order. ਜਦ ਆਪ ਕਿਸੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ allow ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ?

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਜਿਹੜੇ ਫਿਗਰਜ਼ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 1961 ਦੇ ਘਟ ਹਨ.... (ਵਿਘਨ)

सरदार दर्शन सिंह : कुछ भी सुनाई नही देता । मैं गुज़ारिश करता हूं कि House adjourn कर दिया जाए ।

उपाध्यक्षा : मुझे भी कुछ सुनाई नही दे रहा मुझे भी तकलीफ है । (I am also not hearing anything. I am also feeling this difficutly.)

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਸਮਗਲਿੰਗ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਵੀ involved ਹਨ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਕੁਛ ਐਸੇ ਕੇਸਿਜ਼ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਐਸ. ਐਸ. ਪੀ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ smuggling ਕੇਸ ਵਿਚ involved ਹਨ ?

Home Minister : This is absolutely wrong. It is an insinuation.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਫਿਗਰਜ਼ ਦਸੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਨਾਲੋਂ 1961 ਵਿਚ ਘਟ ਕੇਸਿਜ਼ ਹੋਏ ਹਨ । ਕੀ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਘਟ ਕੇਸਿਜ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਕੀ ਵਜਾਹ ਹੈ ? 1961 ਵਿਚ ਜਨਰਲ ਅਲੈਕਸ਼ਨਜ਼ ਸਨ, ਇਸ ਵਜਾਹ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਘਟ ਕੇਸਿਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਐਸੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ । Clashes ਤਾਂ ਵਕਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੋਏ ਹਨ । ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਤਾਂ ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ । ਸਮਗਲਰਜ਼ ਨਾਲ ਮੁਠ ਭੇੜ ਦਾ ਅਲੈਕਸਨਜ਼ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਉਹ ਅਲੈਕਸ਼ਨਜ਼ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ ।

CASES PENDING AGAINST AKALI WORKERS ARRESTED IN CONNECTION WITH PUNJABI SUBA MOVEMENT

*725. **Sardar Gurnam Singh :** Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the names of those Akali workers against whom cases were registered during the Punjabi Suba Movement in the State and which are still pending ;

(b) the provision of law under which the said cases were registered and the date when each of these cases was registered ;

(c) the names of persons out of those mentioned in part (a) above who are in jails at present ;

(d) whether any of the cases mentioned above were withdrawn by Government; if so, their number and the reasons why the rest have not so far been withdrawn ?

Shri Mohan Lal : (a), (b) & (c) A statement giving requisite information is laid on the Table.

(d) None.

STATEMENT

(a)	(b)		(c)
Names of Akali workers against whom cases registered during Punjabi Suba agitation are still pending	*Provision of law under which the said cases were registered and date when each case was registered*		Names of persons out of those mentioned in part (a) who are in jail
	Offence	Date	
1. Giani Harcharan Singh Hudiara	(1) Three cases under section 9 of the Punjab Security of State Act	7-6-61, 5-9-61 and 20-9-61	..
	(2) One case under section 307/342/379/506 IPC	17-12-60	..
2. Shri Surjit Singh, Ambala	Under section 61/1/14, Excise Act	15-9-61	..
3. Shri Satnam Singh, Ambala	Under section 19/11/78, Arms Act	15-9-61	..

[Home Minister]

(a)	(b)		(c)
Names of Akali workers against whom cases registered during Punjabi Suba agitation are still pending	*Provision of law under which the said cases were registered and date when each case was registered*		Names of persons out of those mentioned in part (a) who are in Jail
	Offence	Date	
4. Sant Jagat Singh, Ambala	Under section 19/11/78, Arms Act	15-9-61	...
5. Shri Jawahar Singh, Ambala	Ditto	15-9-61	...
6. Shri Mohan Singh, Ambala	Ditto	15-9-61	...
7. Shri Mengha Singh, Ambala	Ditto	15-9-61	..
8. Shri Narinder Singh, Ambala	Ditto	15-9-61	...
9. Shri Amar Singh, Ambala	Under section 9, Security of State Act	21-10-61	Amar Singh
10. Shri Lakhbir Singh of Sursingh—Amritsar	Ditto	23-8-61	..
11. Jathedar Mohan Singh Tur—Amritsar	(1) Under section 342 I.P.C.	28-6-60	Jathedar Mohan Singh Tur
	(2) Under section 307/342 I.P.C.	17-12-60	
	(3) Under section 353/307 I.P.C.	5-11-60	
	(4) Under section 6 of the Criminal Law Amendment Act	25-9-61	
	(5) Under section 107/150 Cr. P.C.	20-8-61	
	(6) Under section 4/5, Explosive Substances Act and 302/120-B I.P.C.	19-8-61	
	(7) 48 cases under section 188 I.P.C. registered on different dates between 8th August, 1961 to 8th October, 1961		
12. Shri Arjan Singh Budhiraja of Patiala	(1) Under section 9 of Punjab Security of State Act	11-10-61	Arjan Singh Budhiraja
	(2) Under section 452/380/436/148/149/147 I.P.C.	26-2-62	
13. Shri Virendra Kumar Baghi, resident of Nakodar, Jullundur	Under section 9, Punjab Security of State Act	11-10-61	...

(a)	(b)		(c)
Names of Akali workers against whom cases registered during Punjabi Suba agitation are still pending	Provision of law under which the said cases were registered and date when each case was registered		Names of persons out of those mentioned in part (a) who are in jail
	Offence	Date	
14. Shri Kartar Singh Vaid—Hoshiarpur	(1) Under section 9, Punjab Security of State Act (2) Ditto (3) Ditto	1-9-61 11-10-61 26-9-61	..
15. Shri Hakim Singh Dhunda, Amritsar	Ditto	11-10-61	..
16. Shri Harbans Singh Gargaj	Under section 379/332/353 I.P.C.	25-9-61	..
17. Shri Gurdev Singh, Patiala	Under section 188/506 I.P.C., 9 PSSA and 3/4 P.C.N. Act	28-8-61	..
18. Shri Uttam Singh, Patiala	Under section 188/506 I.P.C., 9 PSSA and 3/4 P.C.N. Act	28-8-61	..
19. Shri Shangara Singh	Under section 188/506 I.P.C., 9 PSSA	19-8-61 22-8-61	Shangara Singh
20. Shri Vidya Sagar Patiala	Ditto	19-8-61, 22-8-61	..
21. Shri Surjit Singh Theri, Patiala	Ditto	19-8-61 22-8-61	..
22. Shri Surinder Singh, Patiala	Under section 188/506 I.P.C., 9 PSSA and under section 392/342/506 I.P.C., under section 308/342/367/379/148/149 I.P.C., against Surinder Singh only	19-8-61, 22-8-61 12-7-61 12-10-61	Surinder Singh

Sardar Gurnam Singh : What is the policy of the State Government in respect of the cases in which no actual injury is caused ?

Home Minister : The Government, as is very well known to the hon. Member, had decided to withdraw all cases except those which involved violence, preaching of violence, possession of arms, illicit liquor and opium.

Sardar Gurnam Singh : Sir, may I know whether any of these cases is such in which no violence or actual injury was caused ?

Minister : These cases come under one or the other category which has been made mention of.

Sardar Gurnam Singh : Sir, it is not my question. Is any of these cases of such a nature in which no actual injury was caused ?

Minister : I am sorry I cannot give this information off hand. I have given detailed information which has been asked for by the hon. Member in different columns. Everything has been given.

Sardar Gurnam Singh : Is any of these cases under the consideration of the Government for withdrawal ?

Minister : As at present, I have no such information. I will have to enquire about it.

Sardar Gurnam Singh : There are 48 cases under section 188/IPC against Mr. Mohan Singh Tur. Is any of these cases such in which any injury was caused ?

Minister : I am sorry, I have not got detailed information about each individual case. If the hon. Member so desires, I will get this information for him.

Sardar Gurnam Singh : Is it or is it not a fact that hundreds of other such cases were withdrawn by the Government ?

Minister : I have clearly stated that only those cases which come under any of these five sub-heads—involving violence, preaching of violence, possession of arms, illicit liquor and opium, are pending. The others were withdrawn by the Government.

Sardar Gurnam Singh : What is the nature of arms recovered from him ?

Minister : I cannot give this information off hand. If the hon. Member wants information in respect of any individual case, I shall need a separate notice.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ cases withdraw ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਮਤਿਆਜ਼ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਨਹੀਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਕੀ ਹੋਮ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ case ਵਿਚ ਇਮਤਿਆਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ cases pending ਹਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਹੋਰ ਕਿੰਨੇ ਹਨ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜੇ ਨੋਟਿਸ ਦਿਓ ਤਾਂ ਦਸ ਦਿਆਂਗੇ ।

BRICK KILN IN VILLAGE KURAR, TEHSIL BARNALA

*642. **Comrade Harnam Singh Chamak :** Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) the date since when the brick kiln in village Kurar, tehsil Barnala, district Sangrur has been working ;

(b) whether it is a fact that an order for the closing of the said brick kiln was issued in February, 1962;

(c) whether any representation has been received by Government from Panchayat of village Kurar and the inhabitants of the area to the effect that the said brick kiln should not be closed ; if so, the action taken thereon ?

Shri Banarsi Dass (Deputy Minister) : (a) 18th October, 1954 (shifted from village Bari to Kurar).

(b) No. The kiln was allowed to be shifted from Kurar to village Jhaloor by District Magistrate in consultation with the Sub-Divisional Officer (Civil), Barnala on 27th February, 1962.

(c) Yes. The representation is still under examination by District Magistrate, Sangrur.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਡਮ, ਮਹਾਸ਼ੇ ਜੀ ਕੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਕੁਝ ਸੁਣਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਮਹਾਸ਼ੇ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਦੀ ਸੀਟ ਤੇ ਆਕੇ ਬੋਲੋ ।

(*Interruptions from Opposition Benches*)

उपाध्यक्ष महोदया : मैं Leader of the Opposition से दरखास्त करूंगी कि वह कुछ न कुछ तो हाऊस में नज़ाम कायम रखवाने की कोशिश करें। इस तरह से हर बात पर बिना सोचे समझे खड़े हो जाना मुनासिब नहीं। आप अपने साथियों से कहिए कि वह इस बात का ख्याल रखें । (I will request the Leader of the Opposition to help me maintain order in the House. It is not proper for the Members to rise unnecessarily on every occasion. He should tell his colleagues to bear this in mind.)

चौधरी देवी लाल : आप की हिदायत के मुताबिक काम होगा ।

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਭਾਗ ਦਾ 'b' ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ 'No' ਤੇ ਫਿਰ ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਭਠਾ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਆਰਡਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਆਰਡਰ 27 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ । ਮੈਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਕਿ ਮੀਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤੇ ਹਨ ।

उप मंत्री : इस सवाल के दो हिस्से थे । पहले में यह था कि क्या भट्ठे बंद नहीं किया गया तो उसका जवाब था 'No' फिर दूसरे हिस्से के बारे में बताया गया कि Deputy Commissioner, Sangrur, ने S.D.O., Barnala, से पुछताछ करके 27th February, 1962 को भट्ठा shift करने के orders दे दिए ।

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਇਲਫਾਜ਼ ਪੜ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕੇ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਹੜੇ ਦੋ ਹਿਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵਖੋ ਵਖਰਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ "Whether it is a fact that an order for the closing of the said brick kiln was issued in February, 1962."

उप मंत्री : दो हिस्से तो बन जाते है (1) क्या भट्ठा बंन्द किया गया और (2) order कब पास किया गया ।

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਭੱਠਾ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਸ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ੬-੬ ਮੀਲ ਤਕ ਹੋਰ ਕੋਈ ਭੱਠਾ ਨਹੀਂ ?

उप मंत्री : यह भट्ठा वहां पर 6-7 साल तक चलता रहा और इस ने वहां के लोगों की needs को पूरा किया । D.C. साहिब ने S.D.O. से पूछ ताछ करके इसे वहां से तबदील करने के orders पास कर दिए क्योंकि दूसरी जगह पर इस की ज्यादा ज़रूरत थी ।

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਭੱਠਾ ਚੁਕਿਆ ਗਿਆ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਕਈ ਲਖ ਇਟ ਤਿਆਰ ਪਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਲਾ ਵੀ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਨਵੀਂ ਇਟ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਲਾਕਾ ਸੇਮ ਜ਼ਦਾ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਇਟਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਵੀ ਸੀ ?

उप मंत्री : आप information दे रहे हैं लेकिन भट्ठा अब दुबारा वहां नहीं जा सकता ।

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਵਲੋਂ representations ਆਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਥੇ ਭੱਠਾ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬ ਗੌਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਵੀ ਪੰਚਾਇਤ ਵਲੋਂ ਕੋਈ representation ਆਈ ਹੈ ?

उप मंत्री : Representation पर जिला Magistrate गौर कर रहे हैं ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਕੀ ਭੱਠੇ ਚੁਕਣ ਦਾ full ਇਖਤਿਆਰ Deputy Commissioner ਪਾਸ ਹੈ ?

उप मंत्री : जी हां; Deputy Commissioner के पास अख्तियारात हैं ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੀ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਸਿਰਫ election ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ ਜਾਂ ਹੁਣ ਵੀ ਹਨ ?

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या वज़ीर साहब बताएंगे कि यह भट्ठा election की वजह से वहां दिया गया था या इस की वहां demand थी इस लिए वहां दिया गया ?

उपमंत्री : इस चीज का election के साथ कोई ताल्लुक नहीं है ।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : इस का ताल्लुक तो साफ है क्योंकि February में election थे और उसी महीना में यह वहां ले जाया गया ।

उप मंत्री : हो सकता है कि दोनों dates coincide हो गई हों लेकिन इन का आपस में कोई ताल्लुक नहीं है ।

LINK ROAD TO MIANI IN DISTRICT HOSHIARPUR

*145. **Sardar Lakhi Singh Chaudhri** Will the Home Minister be pleased to state —

(a) whether any estimate for the construction of the link road to Miani in district Hoshiarpur was framed ; if so, the date when it was sanctioned ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether any amount was given to the District Engineer for the said construction ; if so, when ;

(c) if the answer to part (b) above be in the affirmative, whether he is aware of the fact that the said road has not been completed ; if so, the reasons therefor and the action proposed to be taken in the matter.

Bakshi Partap Singh (Deputy Minister) : (a) Yes. The estimate for the construction of link road to Miani was sanctioned on 3rd December, 1959 by a resolution of the District Board.

(b) Yes. An advance of Rs 250 was sanctioned and given to the District Engineer, Hoshiarpur on 22nd April, 1960.

(c) The Miani link road has not so far been completed due to the fact that there was paucity of technical staff with the District Board. The road roller also went out of order. However, an early completion of the road has been assured by the District Board, Hoshiarpur.

ਸਰਦਾਰ ਲਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਰੁਪਿਆ in advance draw ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ ਕਿਸ ਦੇ ਪਾਸ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਜਾਂ ਕਿਥੇ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਔਰ ਜੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਗਬਨ ਦਾ case ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ?

उप मंत्री : गबन का सवाल ही पैदा नहीं होता । वह रुपया तो होशियारपुर के District Engineer के पास था ।

ਸਰਦਾਰ ਲਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ action ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ Rules ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰਖੀ ਰਖਿਆ ਸੀ ?

उप मंत्री : यह चीज़ तो सवाल के जवाब में बता दी गई है ।

AMRITSAR-FATEHGARH CHURIAN ROAD

*238. **Sardar Shamsher Singh :** Will the Minister for Public Works be pleased to state —

(a) the year in which the construction of Amritsar-Fatehgarh Churian Road via Balkhurd Chellanpura, Sangatpura, etc. was taken in hand by Government and the total mileage so far constructed ;

(b) whether Government intend to complete the construction of the said road up to Fatehgarh Churian, if so, when ?

Bakshi Partap Singh (Deputy Minister) : (a) The Amritsar-Fatehgarh Churian Road via Balkhurd Chellanpura, Sangatpura, etc., being under the control of the Zila Parishads Amritsar/Gurdaspur and Municipal Committee, Amritsar does not fall within the jurisdiction of the Government. The question of its construction by it, therefore, does not arise.

(b) Does not arise in view of (a) above.

ALLOTMENT OF SHAMILAT LAND IN VILLAGE GOWARA, TEHSIL MALERKOTLA

*575. **Comrade Bhan Singh Bhaura :** Will the Minister for Community Development be pleased to state whether any area out of village shamilat land of village Gowara in tehsil Malerkotla has recently been allotted to any persons ; if so, the name of the officer who has passed the orders of allotment ?

Bakshi Partap Singh (Deputy Minister) : Thirty-three Bighas, two Biswas have been allotted by the Additional Director, Consolidation of Holdings, Patiala, Shri Shamsher Chand to Shri Chanan Singh, son of Phuman Singh in village Gowara, tehsil Malerkotla, out of the area of 723 Bighas which is entered in revenue records as the ownership of 'Jumla Malkan Hasb Rasad' and not as shamilat deh.

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਗੱਲ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਪਹਿਲਾਂ allot ਕੀਤੀ ਸੀ ਇਹ ਕਿਸ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਸੀ ?

उप मंत्री : इस के लिये आप notice दें ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਹੀ ਗੱਲ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਇਆ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਸੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਸੀ ?

उप मंत्री : यह किसी के कबजा में नहीं थी ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਆਇਆ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਔਰ ਜੁਮਲਾ ਮਾਲਕਾਨ ਦੇਹ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਹੈ ?

ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜੁਮਲਾ ਮਾਲਕਾਨ ਦੇਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ is the property of the whole of the village.

कामरेड भान सिंह भौरा : यह जो ज़मीन allot हुई आया यह जुमला मालकान देह के मशविरे से हुई थी या यह उन के मशविरे के बग़ैर ही हुई थी ?

राज्य मंत्री (श्री चांद राम) : यह उनके मशविरे के बगैर हुई थी ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : क्या Officers को अख्तियारात हैं कि जुमला मालिकान देह की मंजूरी के बगैर ही कोई allotment कर दे ।

राज्य मंत्री : यह जुमला मालकान देह पहले ही खेवट में दरज होते हैं इस लिये किसी की रज़ामंदी का सवाल ही पैदा नहीं होता ।

कामरेड भान सिंह भौरा : जिस ज़मीन का पता ही नहीं कि किस की मलकियत है क्या ऐसी जमीन की allotment के अख्तियारात किसी Officer को भी होते हैं ?

राज्य मंत्री : Clause 33 के तहत allotment कर दी जाती है, मगर जब किसी पंचायत को शिकायत हो तो allotment के खिलाफ High Court मे दावा किया जा सकता है ।

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ : ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਪਿੰਡ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇ ਕੀ ਉਸ ਦੀ allotment ਕਰਨ ਦੇ ਕਿਸੇ officer ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਹਨ ?

राज्य मंत्री : जी हां allot की जा सकती है ।

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ : ਕੀਸਰਕਾਰ ਜਿਥੇ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ cancel ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੈ ?

Minister of State : This is no supplementary, Sir. This is only a suggestion.

SHAMILAT LAND IN VILLAGE MAHORANA, TEHSIL MALERKOTLA

*576. **Comrade Bhan Singh Bhaura** : Will the Minister for Community Development be pleased to state whether Government have recently transferred any portion of Shamilat Land earmarked for Baras for Harijans in village Mahorana in tehsil Malerkotla to the Union Government ; if so, the area of the land so transferred ?

Shri Chand Ram (Minister of State) : No Shamilat land earmarked for Baras for Harijans in village Mahorana, tehsil Malerkotla, has been transferred to the Union Government.

कामरेड शमशेर सिंह जोश : मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि जो ज़मीन हरिजनों के बाड़े के लिये रखी गई थी वह Union Government को transfer कर दी है। मैं पूछना चाहता हूं कि क्या उस के बदले में कोई और ज़मीन गांव में हरिजनों को देने के लिये रखी गई है ?

राज्य मंत्री : मैं ने तो यह जवाब दिया है कि कोई ज़मीन ट्रांसफर नहीं की गई। आपने सुना नहीं है ।

AUDIT OF ACCOUNTS OF THE CO-OPERATIVE SOCIETIES

*696. **Shri Ram Parkash** : Will the Minister for Community Development be pleased to state —

(a) the charges fixed by Government for auditing the accounts of the Cooperative Societies with the basis for fixation of the said charges ;

(b) the percentage of profits, if any, taken by Government for auditing the accounts of Cooperative Societies stationed at Chandigarh during the years, 1957-58, 1958-59 and 1959-60 separately ?

Shri Bhagwat Dyal (Minister of State) : (a) Audit fee is recovered from the Co-operative Societies according to the scales fixed as given in the Schedule attached.

(b) The time and trouble involved in collecting the information will not be commensurate with any possible benefit to be obtained.

Scale of assessment of audit fee of various types of Co-operative Societies in the Punjab State

A.—*Primary Credit and Multipurpose, Co-operative Supply and Production Societies*

(i) 10 per cent of annual net profits up to Rs 100.

(ii) 12½ per cent of annual net profits from Rs 101 to 500.

(iii) 15 per cent of annual net profits exceeding Rs 500 subject to a minimum of Rs 15.

B—Central Banks

(i) 10 per cent of annual net profits up to Rs 3,000.

(ii) 15 per cent of annual net profits from Rs 3,001 to Rs 8,000.

(iii) 20 per cent of annual net profits exceeding over Rs 8,000 subject to a minimum of Rs 300.

C—Banking Unions

(i) 10 per cent of annual net profits up to Rs 1,000.

(ii) 12½ per cent of annual net profits from 1,001 to Rs 5,000.

(iii) 15 per cent of annual net profits exceeding over Rs 5,000 subject to a minimum of Rs 100.

D—Punjab Provincial Co-operative Bank Ltd.

20 per cent of net annual profits. Subject to a minimum of Rs 2,000.

F—Transport Societies

10 per cent of profits or cost of audit whichever is higher. The Calculation of audit fee will be on slab system.

G—Commission shop Reclamation, Societies Land Holding. Societies, Better Farming Societies (if profit is above Rs 50) Co-operative Farming Societies

The Societies should be assessed as in case of primary credit societies.

H—Cattle Breeding Societies

1/4th of the commission on sale.

I—Thrift Societies for Men and Women

At 1 per cent on the net profit subject to a minimum of Rs one after 5 years treating the year of Registration as first year. But Thrift Societies which give loans to members in excess of their deposits should be assessed like primary credit societies subject to a minimum of Rs 15.

J—Land Revenue Redemption Societies

1 per cent on the net profit subject to a minimum of Re. one after 5 years treating the year of registration as first year.

K—Arbitration Societies

At Re one per mensem after their first year of registration.

L—Regimental Credit Societies

At 5 per cent on the net profits subject to a minimum of Rs 5.

M—Non-Credit Societies

The following are exempted from audit fee. Silt clearance fodder, consolidation of holdings, Audit, School, Compulsory education and embankment.

The Reclamation and Soil Conservating (5 per cent of the annual net income with a minimum of Rs 5 from the sixth year of Registration).

[Minister of State]

(2) Sugarcane (3) Cotton Development and Marketing (4) House Building (5) Co-operative Construction (6) Co-operative Labour and Construction	10 Per cent of the Annual net profits subject to a minimum of Rs 10
(7) Industrial Societies and Industrial Unions (8) Tubewell Irrigation (9) Supply Association (10) District Wholesale (11) Provincial Federation of District Wholesale societies (12) Women Industrial Societies	.. One per cent after five years of registration like thrift societies

सरदार लक्खी सिंह चौधरी : वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि figures collect नहीं किये जा सकते क्योंकि इस में बहुत ज़्यादा labour करनी पड़ती है। मैं पूछना चाहता हूं कि कोई recovery होती भी है या नहीं, और अगर होती है तो डबल क्यों होती है ?

राज्य मंत्री : माननीय सदस्य नोटिस दें तो पता कर के बता दिया जाएगा ।

DRINKING WATER IN TEHSIL BHIWANI AND HISSAR IN DISTRICT HISSAR

*624. **Shri Hunna Mal** : Will the Minister for Public Works be pleased to state —

(a) whether Government are aware of the fact that there is a dearth of drinking water in many villages of tehsils Bhiwani and Hissar ;

(b) if reply to part (a) above is in the affirmative, the action if any, Government proposes to take for providing drinking water to the said villages ?

Shri Brish Bhan : (a) Yes.

(b) Eleven Rural Water Supply Schemes covering 28 villages of both the tehsils at an estimated cost of Rs 24.88 lakhs are already under execution. Out of these, schemes of 11 villages have been completed and schemes of remaining 17 villages are in progress. Four additional schemes for Bhiwani Tehsil amounting to Rs 114.t98 lakhs have been prepared to cover 121 more villages. The implement ation of these schemes will, however, depend upon the availability of more funds under the National Water Supply and Sanitation Programme.

श्री हुन्ना मल : भिवानी में जो स्कीम जारी की थी जिसका उद्घाटन मुख्य मन्त्री जी ने किया था उस को पूरा करने के लिये क्या कार्यवाई हो रही है ?

मंत्री : इस के लिये नोटिस दें ।

श्री हुन्ना मल : ज़िला हिसार में मीठा पानी देने के लिये क्या कर रहे हैं ?

मंत्री : कुछ स्कीमें बनाई गई हैं कि जहां खराब पानी है वहां मीठा पानी supply किया जाए ।

चौधरी नत राम : जहां मीठा पानी देखा गया वहां tube-wells लगा कर पानी देने की स्कीम बनी थी। क्या अब भिवानी के इलाके में नहर दी जाएगी ?

मंत्री : अगर किसी खास area की बाबत पूछना है तो नोटिस दें ।

श्री अमर सिंह : भिवानी तहसील में जो तोशाम का इलाका है वहां water-supply scheme दूसरे प्लान में मुकम्मल हो जानी थी लेकिन नहीं हुई है इस का क्या कारण है ?

मंत्री : कुछ गांवों में मुकम्मल हो चुकी है; जो बाकी हैं वहां भी तीसरे प्लान में मुकम्मल हो जाएगी ।

चौधरी देवी लाल : क्या मैं मनिस्टर साहिब से पूछ सकता हूं कि गवर्नमेंट की यह पालिसी है कि चीफ मनिस्टर या दूसरे मनिस्टर साहिबान बाहर पब्लिक में जो announcements करके आएं उन्हें implement न किया जाए ?

उपाध्यक्ष महोदया : यकीन रखिए, वृषभान जी वहां पर जल्दी ही पानी पहुंचा देंगे । (Rest assured, Shri Brish Bhan will see that the water is made available in that area soon.)

GRANTS FOR RECLAMATION OF BANJAR LAND IN FEROZEPUR DISTRICT

*565. **Sardar Kulbir Singh** : Will the Minister for Revenue be pleased to state —

(a) whether any amount was distributed by Government as grants for reclamation of banjar lands in district Ferozepur during 1961-62 ; if so, how much ?

(b) whether it is a fact that certain amount lapsed due to non-disbursement in time, if so, how much ?

Sardar Ajmer Singh : (a) Yes. Rs 5,20,000 have been distributed.

(b) Yes. Rs 80,000.

सरदार कुलबीर सिंह : यह काम वक्त पर क्यों नहीं हुआ ? इस के लिये कौन जिम्मेदार है ?

मंत्री : वक्त थोड़ा था, ज़मीन काफी नहीं निकली इस लिये वक्त पर यह काम नहीं हो सका ।

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਅਫਸਰ ਹਿੱਸਾ ਮੰਗਦੇ ਸਨ ? ਕੀ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ?

Minister : Not exactly to that effect.

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਜੋ ਕੁਝ exact ਹੈ ਉਹੋ ਦਸ ਦਿਉ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਉਹੋ ਹੈ । ਕੁਝ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਸਨ, ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਹੋਈ ਤੇ cases ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਈ, ਕਿਤਨਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਮੁਕੱਮਲ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਕਿਸ stage ਤੇ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਵੈਸੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਵਾਲ arise ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਨਾਇਬ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ, ਕਾਨੂੰਗੋ ਤੇ ਪਟਵਾਰੀ ਹਨ ਜੋ suspend ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੇ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ।

श्री हुन्ना मल : On a point of order, Sir. मेरा सवाल नम्बर 624 रह गया है ।

उपाध्यक्ष मोहोदया : आप सवाल No. 428 के बाद पूछलें ।
(He may put it after the starred Question No. 428.)

NASRALA CHOE

*428. **Dr. Balkrishan** : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) whether he is aware of the fact that Nasrala Choe becomes impassable for hours together during the rainy seasons ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether Government intend to construct a bridge over this Choe ; if so, when ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) Yes.

(b) Railway bridge over Nasrala Choe already exists. Action for the construction of Road bridge has to be taken by the Buildings and Roads Department, to whom the suggestion is being passed on.

FLOOD WATER IN VILLAGES CHANDHERI AND KOTLA, ETC., DISTRICT GURGAON

*494. **Chaudhri Khurshed Ahmed** : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to State whether it is a fact that the lands in villages Chandheri and Kotla etc., in Tehsil Nuh, District Gurgaon are still under water ; if so, the steps State Government proposes to take to afford relief to these villages ?

Chaudhri Ranbir Singh : Yes. The area of villages Chanderi is proposed to be drained out by constructing Chanderi link Drain of Nuh Drainage system.

Village Kotla, is situated on the bank of a big Jheel at the foot hill for which no proposal has been framed so far.

चौधरी खुरशीद अहमद : क्या मनिस्टर साहिब फरमाएंगे कि यह काम बरसात से पहले शुरु हो जाएगा या जब और पानी आ जाएगा तब शुरु होगा ?

मंत्री : इस स्कीम पर काम शुरू करने से पहले उत्तर प्रदेश और राजस्थान गवर्नमैंट से मंजूरी ली जानी जरूरी है। जब तक उन की मंजूरी न मिल जाए तब तक काम शुरू नहीं किया जा सकता क्योंकि drain का outfall पहले राजस्थान में और फिर यू. पी. में होता है।

चौधरी खुरशीद अहमद : यू. पी. और राजस्थान गवर्नमैंट के साथ जो बातचीत चल रही है, वह किस स्टेज पर है ?

मंत्री : अभी चल रही है।

LAND ACQUIRED FOR, DRAIN NO. 8

*499. **Pandit Chiranji Lal Sharma** : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) whether any compensation for the lands acquired for Drain No. 8 (in Rohtak District) has so far been paid to the land-owners ; if not, the reasons there for ;

(b) whether in assessing the compensation any consideration has been paid to the price of the land in the neighbourhood, sold last year ; if not, the basis on which the compensation has been assessed ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) Yes, with the exception of nine villages, where consolidation has not yet been completed.

(b) Yes.

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : क्या मनिस्टर साहिब यह बतायेंगे कि जिस ज़मीन पर से ड्रेन नम्बर 8 का route बदला है और जो अब नाकारा हो गई है, उस का मुआवज़ा भी उन लोगों को दिया जाएगा ?

मंत्री : नोटिस दें तो पता करके बताया जा सकता है, वैसे जो इलाका छोड़ ही दिया हो उस का मुआवज़ा कैसे मांगेंगे, यह मेरी समझ में नहीं आया।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : इसमें तो अलग नोटिस की कोई जरूरत नहीं और वह इस लिए कि जिस ज़मीन पर ड्रेन नम्बर 8 की काफी खुदाई हो चुकी थी और उस के बाद level के बारे dispute होने पर उसके route को बदल दिया गया तो क्या उस पहली ज़मीन का मुआवज़ा जमींदारों को मिलेगा या नहीं ? यह तो इसी में से पैदा होता है।

मंत्री : अगर माननीय सदस्य किसी खास जगह का नाम लें और उस की बाबत मेरे पास इत्तलाह हो तो बता सकता हूं नहीं तो उस के बारे अलग नोटिस भेज दें। मैं यहां हाऊस में बता दूंगा या उन के पास इत्तलाह भेज दूंगा।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : कुंडली ग्राम के पास ड्रेन नम्बर 8 के लिये कुछ रकबा खोदा गया, जो जी. टी. रोड के पास है और उस के बाद उस को divert किया गया नरेला क्रासिंग के पास । तो मैं पूछना चाहता हूं कि उस छोड़ी हुई ज़मीन का मुआवज़ा लोगों को दिया जाएगा या नहीं ?

मंत्री : कुंडली ग्राम के किसानों की ज़मीन जो हम ने acquire की हुई है उस के मालिकों को मुआवज़ा दिया जा रहा है ।

चौधरी इंदर सिंह मलिक : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि compensation देने का क्या criteria है ?

मंत्री : आप तो वकील हैं; कानून के तहत मुआवज़ा मुकर्रर किया जाता है ।

Chaudhri Inder Singh Malik : Madam, Part (b) of the question was, "whether in assessing the compensation any consideration has been paid to the price of the land in the neighbourhood last year" and I want to know from the hon. Minister whether that thing was kept in view while fixing the rate of compensation for this land ?

मंत्री : इस का जवाब तो मैंने 'हां' में दिया था ।

RECLAMATION OF LAND IN VILLAGE BHANGAR, DISTRICT FEROZRPUR

***514. Sardar Jagjit Singh** : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to reclaim the land damaged by Water logging in village Bhangar, district Ferozepur; if so, the details thereof and the time by which the same is likely to be finalised ?

Chaudhri Ranbir Singh : Yes. A scheme to reclaim the land, damaged by water logging in village Bhangar, district Ferozepur has been prepared to reclaim an area of 306 acres of 'thur' land by using extra supply of water with the discharge of four cusecs. The scheme will go into operation in Kharif, 1962.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

UNSERVICEABLE GOVERNMENT-OWNED BUSES

152. Shri Hunna Mal : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the number of Government-owned buses in the State rendered unserviceable during 1961-62 ;

(b) the date of the purchase of each bus mentioned in part (a) above and the mileage covered by each ;

(c) whether any of the buses mentioned above was disposed of during 1961-62 ; if so, their number and price received therefor ?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a) 78.

(b) and (c) as per statements attached.

	(A)	(B)		(C)
	The number of Government owned buses in the State rendered unserviceable during, 1961-62	*Date of purchase of each bus mentioned in Part A and the mileage covered by each*		*Whether any of the buses mentioned above was disposed of during, 1961-62 if so, their No. and price received therefor*
1	2	3	4	5
Serial No.	Number of vehicle	Date of purchase	Mileage covered	Price received in auction
				Rs nP
1	PNJ-4734 ..	3rd June, 1955 ..	2,78,823	5,500.00
2	PNJ-4737 ..	11th June, 1955 ..	2,75,120	5,800.00
3	PNJ-4740 ..	17th June, 1955 ..	2,65,818	Not sold
4	PNJ-4747 ..	28th June, 1955 ..	2,40,947	5,000.00
5	PNJ-4756 ..	7th July, 1955 ..	2,75,060	5,700.00
6	PNJ-4765 ..	13th July, 1955 ..	2,30,810	5,700.00
7	PNJ-4775 ..	25th July, 1955 ..	2,76,657	5,600.00
8	PNJ-4788 ..	4th August, 1955 ..	2,66,089	5,030.00
9	PNJ-4852 ..	10th November, 1955	2,96,063	4,500.00
10	PNJ-4855 ..	12th November, 1955	2,65,894	Not sold.
11	PNJ-4860 ..	1st December, 1955	2,80,448	4,100.00
12	PNJ-4864 ..	6th December, 1955	2,75,600	7,850.00
13	PNJ-4865 ..	6th December, 1955	2,78,332	8,750.00
14	PNJ-4866 ..	6th December 1955	2,70,523	8,200.00
15	PNJ-4899 ..	14th January, 1956	2,40,121	4,510.00
16	PNE-4307 ..	4th April, 1955 ..	2,50,918	4,705.00
17	PNE-4419 ..	13th August, 1955	2,63,563	4,350.00
18	PNE-4438 ..	10th September, 1955	2,11,825	3,050.00
19	PNE-4505 ..	25th November, 1955	2,81,348	3,000.00
20	PNE-4326 ..	18th April, 1955 ..	2,74,292	**12,850.00
21	PNE-4328 ..	23rd April, 1955 ..	2,73,011	..
22	PNE-4336 ..	28th April, 1955 ..	2,62,401	..
23	PNE-4653 ..	6th April, 1955 ..	2,74,664	..
24	PNE-4528 ..	22nd December, 1955	2,39,191	7,900.00
25	PNE-4574 ..	1st February, 1956	2,24,592	..

[Minister of State]

	(A)	(B)		(C)
	The number of Government-owned buses in the State rendered unserviceable during 1961-62	*Date of purchase of each bus mentioned in Part A and the mileage covered by each*		*Whether any of the buses mentioned above was disposed of during 1961-62, if so, their No. and price received therefor*
1	2	3	4	5
Serial No.	Number of vehicle	Date of purchase	Mileage covered	Price received in auction
				Rs nP
26	PNA-3461 ..	18th April, 1955 ..	2,55,797	4,200.00
27	PNA-3462 ..	18th April, 1955 ..	2,55,739	4.550.00
28	PNA-3464 ..	20th April, 1955 ..	2,37,239	4,400.00
29	PNA-3465 ..	20th April, 1955 ..	2,75,546	4,100.00
30	PNA-3473 ..	9th May, 1955 ..	2,61,536	4,550.00
31	PNA-3481 ..	21st May, 1955 ..	2,48,511	4,000.00
32	PNA-3487 ..	4th June, 1955 ..	2,29,393	4,200.00
33	PNA-3491 ..	14th June, 1955 ..	2,68,156	4,600.00
34	PNA-3499 ..	6th July, 1955 ..	2,81,648	4,200.00
35	PNA-3510 ..	29th July, 1955 ..	2,56,034	4.450.00
36	PNA-3538 ..	25th November, 1955	2,19,677	4,400.00
37	PNA-3539 ..	25th November, 1955	2,70,432	4,415.00
38	PNA-3542 ..	25th November, 1955	2,48,736	4,610.00
39	PNA-3547 ..	25th November, 1955	2,57,503	4,610.00
40	PNA-3548 ..	25th November, 1955	2,80,915	Not auctioned, so far.
41	PNA-3551 ..	28th November, 1955	2,88,151	4.475.00
42	PNA-3552 ..	30th November, 1955	2,83.219	Not auctioned
43	PNA-3553 ..	30th November, 1955	2,85,821	Ditto
44	PNA-3554 ..	30th November, 1955	2,88,952	Ditto
45	PNA-3556 ..	9th December, 1955	2,62,885	3,850.00
46	PNA-3559 ..	9th December, 1955	2,80,359	Not auctioned so far

(A)		(B)		(C)
	The number of Government-owned buses in the State rendered unserviceable during 1961-62	*Date of purchase of each bus mentioned in Part A and the mileage covered by each*		*Whether any of the buses mentioned above was disposed of during 1961-62; if so, their No. and price received therefor*
1	2	3	4	5
Serial No.	Number of vehicle	Date of purchase	mileage covered	Price received in auction
				Rs nP.
47	PNA-3567 ..	27th December, 1955	2,76,887.	4,265.00
48	PNA-3568 ..	30th December, 1955	2,93,543	Not auctioned so far
49	PNA-3569 ..	3rd January, 1956 ..	2,70,351	Ditto
50	PNA-3574 ..	4th January, 1956 ..	2.91,768	Ditto
51	PNA-3592 ..	21st January, 1956..	2,87,248	Ditto
52	PNA-3621 ..	3rd March, 1956 ..	2,92,893	Ditto
53	PNA-3645 ..	27th April, 1956 ..	2,81,560	Ditto
54	PNA-4652 ..	6th April, 1955 ..	2,79,187	4,500.00
55	PNA-4323 ..	15 th April, 1955 ..	2,78,715	4,500.00
56	PNA-4324 ..	15th April, 1955 ..	2,91,606	4,250.00
57	PNA-4327 ..	19th April, 1955 ..	2,84,987	4,100.00
58	PNA-4329 ..	23rd April, 1955 ..	3,02,905	3,800.00
59	PNA-4331 ..	25th April, 1955 ..	2,73,417	4,600.00
60	PNA-4337 ..	2nd May, 1955 ..	2,94,472	5,100.00
61	PNA-4350 ..	5th May, 1955 ..	2,66,918	6,300.00
62	PNA-4370 hill ..	2nd June, 1955 ..	2,47,668	Use as truck for Workshop duty
63	PNA-4371 ..	2nd June, 1955 ..	2,30,194	3,600.00
64	PNA-4373 ..	10th June, 1955 ..	2,65,686	3,800.00
65	PNA-4380 ..	22nd June, 1955 ..	2,68,827	3,900.00
66	PNA-4387 ..	8th July, 1955 ..	2,43,687	4,500.00
67	PNA-4407 ..	28th July, 1955 ..	2,50,106	44,00.00

[Minister of State]

	(A)	(B)		(C)
	The number of Government owned buses in the State rendered unserviceable during 1961-62	*Date of purchase of each bus mentioned in Part A and the mileage covered by each*		*Whether any of the buses mentioned above was disposed of during* 1961-62 ; *if so, their No. and price received therefor*
1	2	3	4	5
Serial No.	Number of vehicle	Date of purchase	Mileage covered	Price received in auction
				Rs nP.
68	PNA-4428 ..	30th August, 1955	2,55,691	2,825.00
69	PNA-4474 ..	19th October, 1955	2,91,101	3,800.00
70	PNA-4518 ..	10th December, 1955	2,91,025	9,000.00
71	PNA-4519 ..	10th December, 1955	2,80,946	8,500.00
72	PNA-4520 ..	10th December, 1955	2,88,471	Still not auctioned
73	PNA-4522 ..	13th December, 1955	2,83,069	8,500.00
74	PNA-4535 ..	28th December, 1955	2,55,762	4,300.00
75	PNA-4573 ..	31st January, 1956	3,12,412	Still not auctioned
76	PNA-4587 ..	9th February, 1956	2,79,317	Ditto
77	PNA-4928 ..	9th February, 1956	2,86,757	Ditto
78	PNA-4930 ..	10th February, 1956	2,81,893	Ditto

CONSTRUCTION OF ROADS IN HISSAR DISTRICT

154. Shri Hunna Mal : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the names of roads which were proposed to be constructed during the Second Five-Year Plan period in district Hissar ;

(b) whether the construction of any of the roads mentioned in part (a) above has been started ; if so, the progress so far made in each case ; and the time by which they are likely to be completed ; if not, the reasons therefor ;

(c) whether there is any proposal under the consideration of Government to construct a metalled road connecting Balsmand with Burk ; if so, the time by which it is expected to be constructed ;

(d) the names of the roads in district Hissar which are proposed to be metalled during the Third Five-Year Plan ;

(e) whether there is any proposal under the consideration of Government to construct village Juglan, tehsil and district Hissar, with Hissar -Barkala metalled road during the Third Five-Year Plan period ?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a) *Vide* list attached (List I).

(b) Position indicated against each road in the list referred to in (a).

(c) Yes. Under C. R. F. programme during the 3rd Five-Year Plan.

(d) *Vide* list attached (List II).

(e) Yes. During the 3rd Five-Year Plan under Village Road Scheme.

LIST I

HISSAR DISTRICT

ROADS PROPOSED IN THE SECOND FIVE-YEAR PLAN

Serial No.	Category	Name of Road	Whether construction has been started; if so, the progress so far made in each case and the time by which it is likely to be completed; if not, the reasons therefor	Target date
1	State ..	Sirsa-Ellenabad Road via Mangla upto Madho-Singhana	Yes. Earthwork and collection of stones done	August, 1962
(a)	Mannual-Chichal Kotli		No.	
2	State ..	Ottu Rania Road ..	Yes. Earthwork completed consolidation of soling in progress	September, 1962
3	Do ..	Fatehabad-Bahuna ..	Since completed	..
4	Do ..	Abohar-Sitogano Dabwali	Not yet started	..
5	Do ..	Agroha Barwala ..	Yes. 1.00 mile completed	March, 1963
6	Do ..	Jhumpa Kalan-Bahl-Kairu-Bhiwani-Loharu Road	Yes. 10.25 miles completed	March, 1963
7	Do ..	Tosham Siwani ..	Yes. 3.22 miles completed	March, 1963

[Minister of State]

Serial No.	Category	Name of Road	Whether construction has been started; if so, the progress so far made in each case and the time by which it is likely to be completed; if not, the reosons therefore	Target date
8	State ..	Link Road connecting Kharkhara (Batuaut) at Garhi with Rohtak Hansi Road	Since completed ..	..
9	Do ..	Moth-Majra ..	Since competed ..	..
10	Do ..	Mayar-Alipur ..	Since completed ..	..
11	Regional	Ratia-Rori ..	Yes. Almost completed	..
12	Do ..	Fatehbad-Ratia-Sangrur-Ludhiana	Yes. Earthwork completed	March, 1963
13	Do ..	Bhattu-Bhandra ..	Not yet started ..	..
14	Do ..	Patran Akalgarh-Mansa Bhatinda-Kotkapura	Since completed ..	..
15	Do ..	Dabwali-Bhatinda ..	Since completed ..	..
16	Do ..	Dadri-Bhiwani Road	Since completed ..	..
17	District and Local	Rori-Talwandi-Sabo Road	Not yet started ..	..

LIST II

Serial No.	Name of Road	REMARKS
	Main Roads	
1	Bye-Pass around Hansi Town connecting Barwala-Hansi Road with D. H. S., Road	
2	Raring a Chichhal Kotli-Ellenabad Road	..
3	Agroha-Corakhpur-Chaubara and Jandali on to Fatehabad-Bahuna Road	..
4	Village Kheri Jalab to Narnaul	..
	Approach Roads	
5	Mile 36/4 of Barwala-Tohana Road to School in village Saman	..
6	Village Nandauri to Fatehabad-Bahuna Road	..

Serial No.	Name of Road		REMARKS
	Approach Roads		
7	Village Paposa to Hansi-Tosham Road	..	
8	Village Landheri-Sukh Lumbran to Hissar -Sirsa Road, mile 112/6	..	
9	Approach Road from Chamar Kheri to Uklana-Bahuna Road mile 4/2	..	
10	Village Sheikhupura to Hansi-Jind Road	..	
11	Village Chautala to Dalwali -Chautala Road	..	
12	Mile 3/6 of Tohana-Ratia Road to village Khanaura	..	
13	Approach Road to village Dhanipal from Uklana-Bahana Road, mile 4	..	
14	Approach Road from Sorkhi (on Hansi-Mundlala Khurd Road) to Kungar	..	
15	Village Deosar to Bhiwani-Loharu Road	..	
	Village Roads		
16	Village Bhumanwala to Tohana-Barwala Road	..	
17	Village Gulkani to Mirchpur on Hansi-Jind Road	..	
18	Village Kanheri to Tohana-Hissar Road	..	
19	Village Kangaupur to Sirsa-Fatehabad Road	..	
20	Village Juglan to Hissar-Barwala Road	..	
21	Village Daulatpur to Barwala-Tohana Road	..	
22	Tohana to Dangra	..	
23	Uglan to Bhiwani-Jind Road	..	
24	Adampur-Siswal Road	..	
25	Village Gajuwala to New Railway Station Gajuwala (on Hissar-Jakhal Railway line)	..	
	WORKS INCLUDED IN II PLAN BUT NOT STARTED IN THAT PLAN		
26	Bhatu Bhandra Road	..	
27	Rori-Talwandi Sabo Road. Spillover Works (C.R.F.)	..	
28	Ding to D. H. S. Road	..	
29	Pabra-Bahuna Road	..	
30	Tosham-Bawani Khera Road on to Hansi-Rohtak Road	..	
31	Hanumangarh-Tibhi-Ellanabad Road	..	
32	Nohar-Kanina-Ellanabad Road	..	

[Minister of State]

Serial No.	Name of Road	REMARKS
33	Adampur-Jhansal-Badhra Road	..
34	Loharu-Dadri Road	..
35	Bahtu-Ludeso Road	..
36	Latani to Barwala-Tohana Road	..
	New Works (C. R. F.)	
37	Jakhal-Dharsul Road	..
38	Bhadra to Balsmand via Burk and Dabri	..
39	Nohar-Phiplana-Sirsa (Ludesar to Border via. Jamal)	..
	Spillover from II Plan to III Plan	
40	Sirsa-Ottu Road to Madho Singhana	..
41	Manwal-Chichhal Kotli Road	..
42	Ottu-Rania Road	..
43	Agroha-Barwala Road	..
44	Jhumpa Kalan-Bahal-Kairu to Bhiwani	..
45	Tosham-Siwani Road	..
46	Link Road connecting Khar Khera (Bataut) at Garhi with Rohtak-Hansi Road	..
47	Rattia-Rori Road	..
48	Dhima to Hissar-Tosham	..
49	Fatehabad-Rattia-Sangrur-Ludhiana Road	..
50	Reconditioning Hissar-Tosham-Bhiwani Road (Khanak-Bhiwani Section)	..
51	Moth-Majra Road	..
52	Kalanwali-Rori Road	..
53	Tohana-Rattia Road	..
54	Dabwali-Chautala	..
55	Khanda Kheri-Narnaud Road	..
56	Kehri Gangan to Hansi-Jind Road	..
57	Hansi-Umra Road	..
58	Dhanipal to Agriculture Farm Hansi	..
59	Baring Khera to Chautala-Dabenala	

DISTRICT EMPLOYMENT ADVISORY COMMITTEE FOR HISSAR DISTRICT

156. Shri Hunna Mal : Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) whether Government is considering any proposal to set up a District Employment Advisory Committee in Hissar District ;

(b) if reply to part (a) above be in the affirmative, the date by which the said Committee is likely to be set up and the manner in which its members will be selected ?

Shri Ram Saran Chand Mital : (a) The District Committee on Employment (previously known as District Employment Advisory Committee), Hissar has already been set up.

(b) The District Committee on Employment, Hissar was constituted on the 8th July, 1961 and its term is to expire on the 7th July, 1964. The District Committees on Employment are constituted on the pattern of the State Committee on Employment which in turn is on the lines of the Central Committee on Employment. As regards the selection of its members, the official members/non-Official members are recommended by the Director, National Employment Service, Punjab, in consultation with the Deputy Commissioner, Hissar and final selection is made by Government.

ESTABLISHING OF MANDIS IN DISTRICT HISSAR

157. Shri Hunna Mal : Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state—

(a) the names of places in Hissar District where now mandis are being established this year;

(b) whether any proposal is under consideration to establish a new Mandi in Hissar City ; if so, where ; the number of shops and Godowns etc., proposed to be constructed in the said mandi; together with the date when plots are expected to be demarcated for the purpose ?

Sardar Gurbanta Singh : (a) Hissar and Hansi.

(b) Yes. A portion of land belonging to Government Live-stock Farm situated near Civil Hospital has been acquired for the purpose. The layout plans of these two mandis are still under preparation and that being so, information in regard to the number of shops/godowns etc., proposed to be constructed and the date by which these will be demarcated is not available at this stage.

ORDERS ISSUED BY PANCHAYATS IN JULLUNDUR DISTRICT

161. Chaudhri Darshan Singh : Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) the number of cases in which the orders of the Panchayats in Jullundur District were challenged ;

[Chaudhri Dharshan Singh]

(b) the number of cases in which orders were reversed or modified ?

Sardar Darbara Singh : (a) and (b). The time and labour involved in collecting this information will not be commensurate with any possible benefit to be derived therefrom.

SHORT NOTICE QUESTION AND ANSWER.

9.00 a. m.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : On a point of order, Sir. ਜਨਾਬ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾਂ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਵਾਲ (short notice question No. 862) ਵਿਚ ਜੋ ਗਲ ਪੁਛੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ sub-judice ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ reply ਇਸ question ਦਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਇਸ ਦਾ ਉਸ ਗਲ ਤੇ ਅਸਰ ਪਏਗਾ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਸਬੰਧੀ election petition ਹੋਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੇ ਵੀ ਅਸਰ ਪਏਗਾ ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ disallow ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । (*Interruptions, noise*).

उपाध्यक्ष महोदया : यह जो सवाल है यह ऐन्क्वायरी के मुताल्लिक है केस के मुताल्लिक नहीं है। सरकार जो जवाब देती है वह सुन लेना चाहिए। (The question pertains to the enquiry and not to the case. Let us hear the reply of the Government.

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : On a point of order, Madam. आप ने फरमाया है कि एन्क्वायरी के बारे में सवाल पूछे जा सकते हैं। मगर क्या एन्क्वायरी का नतीजा इलैक्शन पैटीशन पर असर अंदाज़ न होगा ? यही तो उस की ग्राउंड है।

Deputy Speaker : It is not a point of order.

Chaudhri Inder Singh Malik : It will affect the election petition.

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਜਨਾਬ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਤਾਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੋ ਹੀ ਗਲ ਉਸ election petition ਦੀ ਇਕ ground ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੁਛਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਇਸ ਦਾ ਜੋ ਜਵਾਬ ਆਏਗਾ ਕੀ ਉਹ ਉਸ ਕੇਸ ਤੇ ਜਾਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨ petition ਤੇ ਅਸਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ?

उपाध्यक्ष महोदया : मैं ने पहले ही कहा है कि इस सवाल का case के साथ कोई ताल्लुक नहीं है। सरकार ने enquiry की है वह तो सुन लें कि क्या कहते हैं। However, I will not allow any supplementaries on this question. (I have already stated that this question

has no bearing on that case. The Government has conducted an enquiry into the matter. Let us hear about it. (*Interruption*). However, I will not allow any supplementaries on this question).

ALLEGED ABDUCTION OF SHRI BACHAN SINGH, M.L.A.

*865. **Shri Amar Nath Sharma** : Will the Home Minister be pleased to state with reference to the reply to Short Notice Question No. 209, whether the enquiry into the alleged abduction of Shri Bachan Singh, M.L.A. has since been completed ; if so, the result thereof ?

Shri Mohan Lal : Yes.

The story of alleged abduction not having been proved as a result of investigation, the case has been sent up for cancellation.

---

*ADJOURNMENT MOTIONS

उपाध्यक्षा : (श्री बलरामजी दास टंडन को सम्बोधन करते हुए) आप को यह मोशन पढ़ने की ज़रूरत नहीं है। यह मेरे पास आ गई है । (The hon. Member need not read the motion, I am in receipt of it).

श्री बलरामजी दास टंडन : उपाध्यक्ष महोदया, यह बड़ी अजीब बात है और कभी किसी सरकार ने ऐसा नहीं किया कि किसी प्राइवेट स्कूल की मैनेजिंग कमेटी को अपने हुक्म से खत्म किया हो और उस की जगह अपने डी० पी० आई० से एक नई ही मैनेजिंग कमेटी बनवा दी हो। यह पहली बार है कि ऐसी बात की गई है। फिर इतना ही नहीं...(विघ्न)

Deputy Speaker : The matter sought to be raised is vague. The failure of the Police to enforce the order of the court is contempt of court for which different procedure is available. Obviously, the matter is under adjudication in a competent court. It is ruled out of order.

(*At this stage Shri Balramji Das Tandon stood up to say something*). The hon. Member may please resume his seat.

(*Interruptions and thumping by some hon. Members*)

---

*(i) **Sarvshri Balramji Das Tandon and Gurbakhsh Singh** (Dhariwal) M. L. As. to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the failure of the police to maintain law and order at Miani, district Hoshiarpur, and enforce stay order forwarded by the competent Court, Senior Sub-Judge's Court, Hoshiarpur in this regard.

(ii) **Sarvshri Balramji Das Tandon and Gurbakhsh Singh** (Dhariwal) M. L. As.: to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance. namely, the illegal issuance of the order by D. P. I., Punjab, for enforcing and ordering a different Managing Body for G.G. S. Khalsa High School, Miani, district Hoshiarpur, than the legally allowed and competent authority.

Deputy Speaker : No thumping please. The hon. Member, Shri Balramji Das Tandon may please briefly refer to his *second adjournment motion.

श्री बलरामजी दास टंडन : डिप्टी स्पीकर साहिबा, जब वह आर्डर हाई कोर्ट में चैलेंज हुआ तो वहां पर इस को गलत तौर पर ऐक्सपलेन किया गया। सरकारी वकील ने कहा कि हम ने तो आर्डर नहीं किया था बल्कि request की थी, हुक्म नहीं था..... (विघ्न)

Sardar Gurdial Singh Dhillon : On a point of Order, Madam. Some discussion on an adjournment motion which has not been read before the House is taking place in the House and we are absolutely ignorant about the contents of the motion. I think this is a very irregular procedure. So far as this motion is concerned nothing is before the House and we cannot follow the proceedings of the House.

उपाध्यक्षा : यह भी मियानी स्कूल के dispute बारे में ही है। (This, too, relates to the dispute regarding the School at Miani).

श्री बलरामजी दास टंडन : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मेरी adjournment motion यह है कि—

उपाध्यक्षा : मैंने आप को कह दिया कि पढ़ने की ज़रूरत नहीं है। (I have already told the hon. Member that he need not read it out.)

श्री बलरामजी दास टंडन : अच्छा जी, तो मैं यह कहना चाहता हूं कि जो adjournment motion है, यह बहुत अहम है और इस को हाउस में डिसकस होने की इजाज़त होनी चाहिए।

उपाध्यक्षा : नहीं। (No please.)

श्री बलरामजी दास टंडन : डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप को पता होना चाहिए कि वहां पर कत्ले आम हो जाने का खतरा था लेकिन पुलिस ने और दूसरे अधिकारियों ने कुछ नहीं सुना . . .

Deputy Speaker : This matter has already been raised in a short notice question. There were ample opportunities for discussing it. The matter is neither of recent occurrence nor of public interest as it concerns only one institution. Besides, other legal remedies are available.

(Interruptions from Opposition Benches)

No interruption please.

I will never allow any body to disturb the proceedings of the House.

(कुछ आपोजीशन के मैम्बरान की तरफ से शोर)

**Note* : For adjournment motion No. 2 please see foot note at page 51 *ante*.

उपाध्यक्ष महोदया : मैं सभी मैम्बर साहिबान को और खासतौर पर आपोजीशन के मैम्बरान को कहना चाहती हूं कि कल जो कुछ यहां हुआ वह कुछ अच्छा नमूना नहीं था। लेकिन मैं कल यहां नहीं थी। मैं आज यह सब बर्दाश्त नहीं कर सकती। इस लिए आप हाउस की dignity maintain करते हुए बोलने की कोशिश कीजिए। (I would like to tell the hon. Members of the House, especially to those of the Opposition that what happened yesterday in the House was not in good taste. However, I was not present here yesterday. But they may please bear this in mind that if the same thing is repeated today, I will not tolerate it. Therefore, the hon. Members should try to speak keeping the dignity of the House in view.)

श्री बलरामजी दास टंडन : उपाध्यक्ष महोदया, यह मामला....

Deputy Speaker : Unless you are allowed by the Chair, you cannot speak. Please resume your seat.

श्री बलरामजी दास टंडन : मेरी एक submission है जी—

Deputy Speaker : (No. No please.) (विघ्न) देखिए। इस तरह से behave करना शोभा नहीं देता। यहां जो 500 के करीब विजिटर्स बैठे हैं, यह बतलाएंगे बाहर जा कर कि आपोजीशन किस तरह से behave करती है। (It does not behove all the hon. Members to behave like this. There are almost 500 visitors in the galleries and they will express themselves outside the House about the way the Opposition behaves in the House.)

श्री बलरामजी दास टंडन : जनाब, बाहर आदमी कत्ल हो रहे हों, यहां कुछ सुनवाई न हो, यह कैसी अजीब बात है। (विघ्न)

उपाध्यक्ष महोदया : मैं इस हाउस को मछली मारकेट नहीं बनने दूंगी। आप लोग चुप रहिए। (Please maintain order. I will not allow this House to be turned into a fish market.

ਸਰਦਾਰ ਲਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਇਹ 12 ਮਈ ਦਾ ਵਾਕਿਆ ਹੈ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੇ attack ਕੀਤਾ ਗਿਆ। Attack ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ loudspeakers ਤੇ ਇਹ announce ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ murder ਕਰ ਦਿਓ।

(*Interruptions and noise*)

Deputy Speaker : I would ask the hon. Member, Sardar Gurnam Singh to request his colleagues to help me in maintaining the dignity of the House. Similarly I would request Chaudhri Devi Lal. I shall maintain the dignity of the House at all costs.

Sardar Gurnam Singh : Madam, the Members of the Opposition are always prepared and do co-operate with the Chair. But the question

[Sardar Gurnam Singh]
which is before this House is agitating the Members very strongly because one of the hon. Members of this House, as is given in the adjournment motion which I have just now seen, was assaulted with a view to murder. Madam, this is the allegation ....

Minister of State for Education : This is entirely wrong.
(*Interruptions*)

Sardar Gurnam Singh : Madam, I hope that you will be able to muzzle the Treasury Benches. We will bow to your ruling but I would like to point out that the question is very important and I suggest that you may kindly allow half an hour's discussion on it. The facts are given in the motion itself. I hope you will kindly agree to my suggestion.

गृह मन्त्री : जहां तक डिप्टी स्पीकर साहिबा, adjournment motion का ताल्लुक है, आपने जो फैसला कर दिया वही सब को मानना चाहिए। मुझे भी यह motion हाउस में ही मिला है इस लिए पूरे वाक्यात मेरे सामने नहीं हैं। लेकिन चूंकि मैम्बर साहिबान concern show करते हैं, इस लिए मैं आपकी इजाज़त चाहूंगा कि मैं कल या परसों सारी बात देख कर यहां हाउस में बयान कर सकूं।

उपाध्यक्ष महोदया : ठीक है। (Yes, that will be proper).

श्री बलरामजी दास टंडन : जनाब डिप्टी स्पीकर साहिबा, मेरी दूसरी adjournment motion ऐजुकेशन डिपार्टमैंट से ताल्लुक रखती है। सरकार ने एक मैनेजिंग कमेटी एक जगह की तोड़ कर दूसरी अपनी मर्ज़ी की मैनेजिंग कमेटी बनाकर जो रुपया पहली को ही देना चाहिए था वह उससे लेकर इसको दे दिया। इस लिए इस सम्बन्ध में भी मैं यह चाहूंगा कि जहां होम मिनिस्टर साहिब पहली एडजर्नमैंट मोशन के बारे में यहां बयान दें वहां इस एडजर्नमैंट मोशन के बारे में भी रौशनी डालें।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : On a point of order, Madam. मैं यह कहना चाहता हूं कि आपने जब रूलिंग दे दिया तो आनरेबल मैम्बर साहिबान का यह फर्ज़ बन जाता है कि उसको accept करें। लेकिन एक बात मैं जो कहना चाहता हूं वह यह है कि टण्डन साहब ने कुछ कहा और होम मिनिस्टर साहब उसका जवाब देंगे लेकिन हाउस को तो यह पता ही नहीं है कि क्या बात है जिसका ज़िक्र हो रहा है और जिसका जवाब दिया जाएगा।

गृह मन्त्री : मैं इस सिलसिले में आप से यह अर्ज़ करनी चाहता हूं...

उपाध्यक्ष महोदया : ढिल्लों साहब ने जो point of order raise किया है पहले आप उस पर मुझे ruling दे लेने दें। (*Interruption*) मैं यह अर्ज़ करना चाहती हूं कि जो अच्छा बोलने वाले सदस्य होते हैं यदि वे बार बार ज़ोर से बोलें तो उन के बोलने की स्पीच की अच्छाई कम हो जाती है। (Let me first give my ruling on the point of order raised by Sardar Gurdial Singh Dhillon. (*Interruption*) Here I may point out that

the force in the speech of a good orator is reduced if he repeatedly tries to lay stress upon the same thing in a loud voice.)

गृह मन्त्री : जो point of order ढिल्लों साहब ने उठाया है उस के बारे में ही मैं अर्ज़ करना चाहता हूं ।

चौधरी देवी लाल : On a point of order, Madam. मेरा point of order यह है कि क्या किसी point of order पर ruling Chair ने देनी है या उस का जवाब गृह मिनिस्टर भी दे सकते हैं ?

उपाध्यक्ष महोदया : Point of order पर ruling तो मैं दूंगी वह तो सिर्फ जवाब दे रहे हैं । (The ruling on the point of order is to be given by the Chair. The Minister will simply explain the position.)

गृह मन्त्री : इस वक्त ढिल्लों साहब ने जो एतराज़ उठाया है उस में दो बातें हैं । पहली चीज़ तो यह है कि आप इस adjournment motion को out of order declare कर चुके हैं । दूसरे point के बारे में अर्ज़ है कि सरदार गुरदियाल सिंह ढिल्लों की as Speaker खुद की कई ऐसी rulings हैं कि यह ज़रूरी नहीं है कि किसी adjournment motion को यहां हाउस में पढ़ा जाये । आप पढ़ने की इजाजत दे सकते हैं लेकिन इस वक्त आप ने ऐसा करना मुनासिब नहीं समझा और इस adjournment motion को आप ने out of order declare कर दिया है । इस लिये अब इस के पढ़ने पढ़ाने की कोई stage नहीं रही ।

उपाध्यक्ष महोदया : मैं तो चाहती थी कि ढिल्लों साहब ने जो point of order उठाया है उस के बारे में आप कोई information देते ताकि उस का जवाब दिया जावे । (Thumping) No thumping please. (As a matter of fact my intention in allowing the hon. Minister to speak at this occasion was that he should explain the position so that I might be able to give my ruling on the point of order raised by Sardar Gurdial Singh Dhillon.)

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : दरअसल practice यह है कि adjournment motion का जब notice आता है तो उस पर आम तौर पर स्पीकर के Chamber में फैसला हो जाता है । और यहां पर वह पढ़ी नहीं जाती । लेकिन आप ने चुंकि यह फैसला दे दिया है और मिनिस्टर साहब भी agree करते हैं कि वह इस बारे में statement देंगे तो ठीक है लेकिन उन्होंने यह नहीं बताया कि वह किस बात की statement देंगे ।

Deputy Speaker : The hon. Member, Sardar Gurdial Singh Dhillon, remained Speaker for a considerable period. He is an old and experienced parliamentarian. It is very kind of him that he now helps the Chair.

[Deputy Speaker]

I have already given my ruling on the adjournment motion. Now I request that there should be no more discussion on this subject.

ANNOUNCEMENT BY THE SECRETARY REGARDING CERTAIN BILLS

Deputy Speaker : The Secretary will now make some announcement.

Secretary : Under rule 2 of the Punjab State Legislature (Communications) Rules, 1959, I have to inform the House that the Punjab Agricultural University (Amendment) Bill, 1962, the Punjab Professions, Trades, Callings and Employments Taxation (Amendment) Bill, 1962 and the Punjab Land Revenue Special Assessment (Exemption) Bill, 1962, passed by the Punjab Vidhan Sabha on the 7th/8th May, 1962, and transmitted to the Punjab Legislative Council have been agreed to by the said Council without any amendment/recommendation on the 14th May, 1962.

कामरेड राम प्यारा : On a point order, Madam. मैं ने जो point raise किया था उस के बारे में आप ने फरमाया था कि आप आज फैसला देंगी लेकिन आज उस का फैसला नहीं दिया गया ।

उपाध्यक्ष महोदया : I am very sorry. आप के सवाल का जवाब वह 15 तारीख के बाद देंगे । (I am very sorry. The hon. Minister will reply to your question after the 15th instant.)

कामरेड राम प्यारा : कल जो सवालों की list आयेगी उस में क्या वह सवाल भी छप जायेगा ?

उपाध्यक्ष महोदया : वह वीरवार की list में आ जायेगा । (That will be included in list of questions for Thursday.)

THE PUNJAB SECURITY OF LAND TENURES (AMENDMENT AND VALIDATION) BILL, 1962—RESUMPTION OF CONSIDERATION.

उपाध्यक्ष महोदया : कल जब हाउस स्थगित हुआ था तो Punjab Security of Land Tenures (Amendment and Validation) Bill. पर सरदार अजमेर सिंह जी बोल रहे थे । वह अपना भाषण जारी करें ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਕਲ ਜਦੋਂ ਹਾਊਸ ਉਠਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਫੌਰਨ ਗੌਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਹਾਊਸ ਛੇਤੀ ਉਠ ਗਿਆ । ਤੇ ਅਜ ਮੈਂ ਉਸ ਮਤੇ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਅਰਜ਼

ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਸਹੂਲੀਅਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਹ ਜ਼ਰਈ ਮਸਲਾ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਤੱਲਕ ਰਖਦਾ ਸੀ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਹ ਮੰਗ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਹਨ ਪਰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹਕ ਹਕੂਕ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਕੂਕ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਲਕ ਸਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ । ਤੇ ਇਹ ਇਕ living issue ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 1950 ਵਿਚ ਇਕ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ 1951 ਵਿਚ amending act ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ 1952 ਵਿਚ ਇਕ comprehensive ਬਿਲ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ incorporate ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਫੇਰ 1953 ਵਿਚ Punjab Security of Land Tenures Act ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਸ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਅਤੇ ਐਕਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਜੋ ਵਾਕਿਆਤ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤੇ ਤਰਮੀਮਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ । 1953 ਤੋਂ ਬਾਅਦ 1955 ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫੇਰ 1958 ਤੇ 1959 ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਿਲ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅਸੀਂ 1959 ਦੇ ਐਕਟ ਵਿਚ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਾਂ । 1953 ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਮੁਖ ਮੰਤਵ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਬੇਦਖਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਖਾਸ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹਕੂਕ ਦਿਤੇ ਗਏ । ਅਤੇ ਕਈ ਖਾਸ਼ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਕ ਸ਼ੁਫਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਗਈ । ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਰਿਆਇਤ ਦਿਤੀ ਗਈ । 1953 ਦੇ ਐਕਟ ਵਿਚ ਇਹ ਹਕ ਦਿਤੇ ਗਏ । 1953 ਵਿਚ surplus area ਵਿਚ tenants ਨੂੰ settle ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ । ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਲਾਜ਼ਿਜ਼ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੋਗੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਕੁਝ confusion ਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕੁਝ ਖਤਰਾ ਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਫਿਨਾਨਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੈਸਲੇ ਦਿਤੇ । ਉਸ ਦੀ ਮੁਖਤਲਿਫ interpretation ਕੀਤੀ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਬਿਆਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ 1953 ਵਿਚ ਸਿਰਫ permissible area declare ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

ਏਕੜ ਇਕ ਆਦਮੀ ਲਈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਹੈ ਯਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੈ permissible ਲਿਮਿਟ ਹੈ। ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਕੋਲ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਜ਼ਾਇਦ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ। 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤਕ ਇਹ ਕਲਾਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ apply ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਜੇ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤਕ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕਹੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਛਡ ਜਾਵੇ, ਮੈਂ ਖੁਦ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੁਟੀ ਸੀ। ਉਸ ਹਦ ਤਕ ਆਪਣੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। Reservation ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਦਾ ਰਕਬਾ ਉਸ ਕੋਲ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 1953 ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰਲੇ ਏਰੀਏ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਮਾਲਕ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਢ ਸਕਦਾ। ਦਫਾ 9 ਵਿਚ ਇਹ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਗਰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ tenant default ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਬੇਦਖਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ। 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤੋਂ ਉਪਰਲੇ ਏਰੀਏ ਵਿਚੋਂ 10 ਸਾਲ ਤਕ tenant ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਪਰੋਵੀਜ਼ਨ ਸੀ। ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਦਫਾ 7 ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਰਖ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮੁਜ਼ਾਰਾ 4 ਸਾਲ ਤਕ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ hold ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਗਰ ਮਾਲਕ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਹਕ-ਸ਼ੁਫਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮੁਜ਼ਾਰਾ 12 ਸਾਲ ਤਕ ਜ਼ਮੀਨ hold ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਹਕ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 1953 ਵਿਚ ਸਰਪਲਸ ਏਰੀਆ ਯਾ ਉਸ ਤੋਂ ਘਟ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ tenants ਨੂੰ ਸੈਟਲ ਕਰਨ ਦਾ ਪਰੋਵੀਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਿਰਫ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ tenants ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ tenancy ਨੂੰ regulate ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਕਿ ਧੜਾ ਧੜ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਨਾ ਹੋਣ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜਾ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ ਚਾਹੇ ਉਹ ਖੇਤੀ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਉਸ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਇਹ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। 1955 ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਦਫਾ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਆਈ ਕਿ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤੋਂ ਵਧ ਜਿਹੜਾ ਏਰੀਆ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਮਾਲਕ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਦ ਹੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਮਾਲਕ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਟਬਰ ਲਈ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਛਡ ਕੇ ਉਪਰਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੈ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਦੇਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਯਾ ਜੋ small land holders ਵਲੋਂ ਰਿਜ਼ਰਵ ਏਰੀਏ ਵਿਚੋਂ eject ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਹਦ ਤਕ ਵੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ tenants ਕੋਲ 5 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤਕ ਰਕਬਾ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੁਨਾਂਚਿ ਇਹ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤਕ ਲਿਮਿਟ ਕਰ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਕੋਲ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਖੁਦ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਉਹ land owners ਹੈ ਯਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉਸ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਯਾਨੀ permissible area ਤੋਂ ਵਧ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਚੀਜ਼ ਸਾਫ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ limitation place ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਰਕਬਾ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਨਾ ਹੋਵੇ। 1953

ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਦਫਾ 6 ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤਰਮੀਮ ਕਰਦੇ ਪਏ ਹਾਂ ਇਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲਾਗੂ ਸੀ। 1955 ਵਿਚ ਸੈਕਸ਼ਨ 7 ਨੂੰ delete ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਵਾਂਗਾ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵਕਤ ਆਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਹਾਉਸ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਤੇ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੈਕਸ਼ਨ 10 ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੈਕਸ਼ਨ 16 ਤੇ 6 ਵਿਚ ਟਕਰਾਉ ਤੇ confusion ਸੀ ਜਿਸ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਫਿਨਾਨਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ruling ਦਿਤੀ। ਅਜ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਆਇਆ 1953 ਦੇ ਬਾਅਦ 1955 ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਐਕਟ ਆਇਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਰਲਾ ਕੇ ਜਿਹੜੀ ਮੌਜੂਦਾ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਅਸੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤਕ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ limit place ਕਰਕੇ, ਜੋ future owners ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵੀ limit place ਕਰ ਦੇਈਏ ਕਿ ਨਾ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਜੋ ਅਜ ਛੋਟਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਹੋਰ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤੋਂ ਵਧ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਜਾਵੇ ਯਾ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨ acquire ਕਰ ਲਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਕਰੀਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਨੋਟਿਸ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਫਾਰਮ ਭਰ ਕੇ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦਾ area ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਵਡਾ ਲੈਂਡ ਲਾਰਡ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਵੀ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ। 30 ਜੁਲਾਈ 1958 ਤਕ ਜਿਸ ਨੇ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਹੋਵੇ ਉਹ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤੋਂ ਵਧ ਦਾ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਇਹ provision ਜਦੋਂ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਆਈਆਂ। ਫੈਸਲੇ ਹੋਏ। ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਸਾਨੂੰ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਲਿਆਉਣੀ ਪਈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾਲ ਹਾਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਹ ਮੁਖਤਸਿਰ ਤੌਰ ਤੇ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਇਸ ਬਿਲ ਦੀਆਂ 11 ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਹਰ ਕਲਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਤਾਕਿ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਆਵੇ। ਸਿਵਾਏ ਇਕ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ ਦੇ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ material change ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਹੜੀ progressive legislation ਯਾ reforms ਲਿਆਉਣ ਲਈ change ਲਾਜ਼ਮੀ ਸੀ ਉਹ change ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ explain ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, clear ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਕਲਾਜ਼ 2 ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ explanation ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ explain ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਐਕਟ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ displaced persons ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 50 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤਕ ਅਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਲਈ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤਕ limit ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਧਰਲਾ ਰਕਬਾ ਪਾ ਕੇ 50 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤਕ limit ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਗੜ ਬੜ ਜਿਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਇਕ ਦਫਾ ਇਕ ਆਦਮੀ ਅਗਰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਐਨੀ ਰਖ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ remarks ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਐਸਾ

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

ਸ਼ਕ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ displaced person ਦੀ ਜਿਹੜੀ definition ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ explain ਕੀਤਾ ਹੈ । ਐਸੀ intention ਨਹੀਂ ਕੀ ਜਦੋਂ ਡਿਸਪਲੇਸਡ ਪਰਸਨਜ਼ ਲਾ ਵਾਰਸ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕਲੇ ਇਕਲੇ ਨੂੰ ਡਿਸਪਲੇਸਡ ਪਰਸਨ ਕਹਿ ਕੇ ਹਰ ਇਕ ਲਈ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਛਡੀ ਜਾਵੇ । ਜਿਸ ਮਾਲਕ ਦੇ ਨਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਅਲਾਟ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਹੀ ਇਹ ਰਿਆਇਤ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਰਿਆਇਤ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਕਲਾਜ਼ 3 ਰਾਹੀਂ ਐਕਟ ਦੀ ਸੈਕਸ਼ਨ 6 ਨੂੰ recast ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਜਿਹੜੀਆਂ transfers ਸਨ, sale ਅਤੇ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੀਆਂ transfers 15 ਅਗਸਤ, 1947 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 15 ਅਪਰੈਲ, 1953 ਤਕ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਉਸ ਹਦ ਤਕ ਕਟੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਜਿਥੋਂ ਤਕ tenants ਦੇ rights ਨੂੰ affect ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਲੰਮੇ period ਵਿਚ ਟੇਨੈਂਟਸ ਵਖ ਵਖ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਹ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ । 15 ਅਗਸਤ, 1947 ਤੋਂ limit owners ਤੇ ਮੰਨੀ ਹੈ । ਇਹ ਚੀਜ਼ tenants ਨੂੰ protection from ejectment ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ । 1953 ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ Act ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ scope ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ amendment ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਏਗੀ । 15th April, 1953 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 30th July, 1958, ਤਕ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਐਸਾ provision ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਹ surplus ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਸਕੀਏ ਜਿਹੜੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ 30 standard acre ਤੋਂ ਬਾਅਦ gift ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਜਾਂ ਵਰਾਸਤ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਹੋਵੇ । ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਅਸੀਂ tenants ਨੂੰ settle ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਉਦੋਂ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕੋਈ tenant ਬੈਠਾ ਸੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ rights ਨੂੰ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਕਿ ਧੜਾ ਧੜ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣ । 15th August, 1947, ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 15th April, 1953, ਤਕ ਜਿਹੜੀਆਂ transfers ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ bona fide sale, mortgage with possession ਔਰ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਰਾਸਤ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ transfers ਹਨ ਉਹ tenants ਦੇ rights ਨੂੰ affect ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੀਆਂ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਅਸੀਂ Principal Act ਦੀ clause 10-A ਜੋ ਹੈ ਉਸ ਦੀ clause (b) ਤੋਂ ਬਾਅਦ add ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਖੁਰਦ ਬੁਰਦ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਲੜਕਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਦਾਅਵੇ ਕਰਵਾ ਕੇ decrees ਲੈ ਲਈਆਂ ਸਨ ਏਸ Act ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਇਹ clause add ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ignore ਕਰਨ ਦੀ power ਲਈ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ diminish ਕਰਕੇ ਏਸ act ਦੀ ਜ਼ਦ ਵਿਚੋਂ ਬਚਾਇਆ ਸੀ । ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਏਸ amending Bill ਦੀ clause 5 ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਕਾਫੀ ਕਾਬਲੇ ਗੌਰ ਹੈ । ਇਹ principal

Act ਦੀ clause 10-A ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਕ ਨਵੀਂ clause add ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਹਿਲੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਅਜਾਜ਼ਤ ਸੀ ਕਿ surplus area ਦੀ utilisation ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਫੌਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ heirs ਨੂੰ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਇਹ ਨਵੀਂ clause add ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਵਡੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਲੇ ਕੇ ਅਸੀਂ tenants ਨੂੰ resettle ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੇ ਕਿਸੇ case ਵਿਚ surplus ਜ਼ਮੀਨ utilise ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਕੋਈ ਫੌਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਗਰ ਉਸ ਦੇ heirs ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ case ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਲੇਕਿਨ utilisation ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਏਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ clause 6 ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ principal Act ਦੀ clause 19-B ਨੂੰ recast ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਕਿ section 19-B ਔਰ 10-A ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਇਹ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਹੈ subject to the provisions of section 10-A ਇਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ Act ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ tenant ਜਾਂ landowner, ਵਰਾਸਤ ਵਿਚ ਜਾਂ gift ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਜ਼ਮੀਨ acquire ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ utilise ਕਰਨ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ Act ਦੀ commencement ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੇ transfer, exchange, lease ਔਰ settlement ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਕੋਈ land acquire ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਹੜੀ 30 standard acres ਤੋਂ ਵਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ utilise ਕਰਨ ਦਾ government ਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ sub-section 2 ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਖਤਿਆਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਰਖਣੀ ਚਾਹੇ select ਕਰ ਲਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ amending Bill ਦੀ clause 7 ਹੈ। ਜਿਹੜਾ principal Act ਦਾ section 19-D ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ section 19-E ਨਵਾਂ add ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ clause ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਲਈ add ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ High Court ਨੇ ਇਹ interpretation ਕਈ ਸੀ ਕਿ Hindu Joint family ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ male child ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ property ਦਾ ਹਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰੇ 30/30 standard acres land ਰਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਹ provision ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ undivided family ਜਿਹੜੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਇਕ ਆਦਮੀ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਦਾ ਅਗਲਾ part (a) ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ clear ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ immediately before the commencement of this Act ਜਿਹੜੀ undivided Hindu family ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹ ਇਕ land owner ਦੀ ਸਮਝੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ descendant ਇਹ claim ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਣਗੇ ਕਿ ਉਹ ਵੀ land owner ਹੈ in his own right ਅਗਰ ਕੋਈ partition ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ disposition of land ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ treat ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ for the purposes of section

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

10-A and 16. Descendant ਦੇ ਵਿਚ adopted son ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਅਸੀਂ 15th April, 1953 ਦੀ date ਰਖੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦੀ evaluation ਲੈਣੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵੀ evalution ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇ ਉਹ ਕਰ ਸਕੇ ਔਰ ਜੇ surplus ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ utilise ਕਰ ਸਕੇ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ section 9 ਦੇ ਵਿਚ Punjab State Co-operative Land Mortgage Bank ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਚਾਰ clauses ਦੀ exemption ਦਿਤੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ Bank ਨੂੰ exemption ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗੇ ਤਾਂ bank ਦਾ business ਫੇਲ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਣਗੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ clause ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ clause 9 ਹੈ। ਕਈ cases ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ surplus area joint holding ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ utilise ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ holding ਦੀ summarily partition ਕਰ ਕੇ surplus area ਅਲਹਿਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ consolidation ਦੇ ਵਿਚ surplus area ਗਾਇਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ clause ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਇਹ officer ਨੂੰ power ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੋਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ surplus ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਸਕੇ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ section 10 ਹੈ। Land owners ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ clear ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ clear ਕਰਨ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਲਾਜ਼ ਰਖੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ section 25 10-A and clause (5a) of section 2 of the Principal act ਜੋ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ 15th April, 1953, ਤੋਂ retrospective effect ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਕੁਝ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਸੈਕਸ਼ਨ ਹਨ ਜਿਨਾਂ ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਲਾ ਨੂੰ ignore ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕੁਝ powers collectors ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਰੁਧ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ powers ਨੂੰ validate ਵੀ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਸ ਦੀਆਂ interpretations ਵਿਚ ਗਲਤ ਵੇਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਨੁਕਸ ਵੇਖੇ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ੱਕੇ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਾ ਰਹੇ। ਇਸ ਲਈ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਜੋ criticism ਮੁਨਾਸਬ ਸਮਝਣ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਕਰਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਕ ਗਲ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ clear ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਪੂਰੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸੁਝਾਵ ਦਿਤੇ ਜਾਣ। ਇਹ ਗਲ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ discussion ਸਾਰੇ Security of Land Tenuers Act ਤੇ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ Act ਦੇ Principles ਤੇ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸ criticism ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ stage ਤੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨਾਲ ਧਕਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕੰਮ ਅਜੇ

ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ । ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੇਰੇ ਵਿਰੋਧੀ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਗਿਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਨੇ ਮੁਜਾਰੇ ਬੇਦਖਲ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਹਕ ਤਲਫੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗਲਾਂ ਇਸ ਸਟੇਜ ਤੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਨਹੀਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ parent Act ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਅਤੇ ਜੋ ਤਰਮੀਮਾਂ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰ ਤੁਸੀਂ parent Act ਬਾਰੇ ਪੇਸ਼ ਕਰੋਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ parent Act ਤਾਂ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਫਿਰ for all these years, ਲਾਗੂ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਐਕਟ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਕਿਨਾ ਹੀ advance ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ 96% ਤਕ ਹਾਲਾਤ ਠੀਕ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ । ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਕੁਝ ਫੈਸਲੇ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਕੰਮ ਰੁਕ ਗਿਆ । ਤੇ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ 85% ਤਕ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ settlement ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਬਾਕੀ ਹੈ ਸਾਲ ਦੋ ਸਾਲ ਵਿਚ ਮੁਕਾ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ । ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ surplus area ਅਸੀਂ ਕਢ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ utilization ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਸਭ parent Act ਦੇ basis ਤੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਥੋਂ ਤਕ ਤਾਂ ਮੁਸਕਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਪੈਪਸੂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ Acts ਨੂੰ ਇਕ ਦਮ ਇਕਠਾ ਕਰਨਾ ਨਾਮੁਮਕਨ ਸੀ । ਇਸ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ cases ਸਨ ਪਰ ਜੋ ਕੇਸ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸਨ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰ ਚੁਕੇ ਸਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ reserve ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ parent Act ਨੂੰ drop ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਕਈ ਅਜਿਹੇ matters ਦੀ clarification ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਪਾਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ discussion ਨੂੰ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ provisions ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰਖਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਖੁਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਮੁਨਾਸਬ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੇਣ । ਇਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਹ ਬਿਲ ਹਾਊਸ ਦੇ ਗੌਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

Deputy Speaker : Motion moved—

That the Punjab Security of Land Tenures (Amendment and Validation) Bill, be taken into consideration at once.

पंडित मोहन लाल दत्त (अम्ब): डिप्टी स्पीकर साहिबा, भूमि का मसला बुनियादी मसला है । इस मसले के सही हल पर ही देश की तरक्की का दारोमदार है । मगर हमारी बदकिस्मती से आज़ादी के बाद जो यहां पर सरकार बनी इसे जागीरदारों की सरकार कहा जा सकता है हां label जरूर इस पर कांग्रेस का है । जो इन्होंने कानून बनाए हैं उन को यह मुजारों के तहफ्फुज़ के कानून कहते हैं मगर मैं कहता हूं कि वह कानून तो मुजारों की बरबादी के कानून हैं । यह Security of Land Tenures नहीं बल्कि Insecurity of Land Tenures का कानून है । आप देखें कि 1947 के बाद से यह ऐसे कोई नौ दस कानून लाए हैं मगर उन का कोई फायदा नहीं हुआ उल्टा नुकसान हुआ है । और इस की वजह यह है कि इन की नीयत साफ नहीं थी । कांग्रेस का असूल है कि जोतने वाले के पास जमीन रहेगी, टैनैंट को सिक्युरिटी दी जायगी, उस को हर तरह के हकूक दिए जाएंगे, लगान कम करेंगे मगर ऐसे ऐसे तमाम कांग्रेस के उद्देश्य

[पंडित मोहन लाल दत्त]

जो कि इस ने देश की जंगे आजादी के वक्त बनाए थे वह धरे के धरे रह गए। इन्होंने कुछ कमेटियां बनाई। उन्होंने जो सिफारिशात कीं उन पर भी अमल नहीं किया गया। एक कुमारप्पा कमेटी थी। उन्होंने कहा कि जो 6 साल का गैर मौरूसी है उस को मौरूसी बनाया जाए मगर कुछ नहीं किया गया। लैंडलार्ड और टैनेंट के झगड़े अभी तक उसी तरह कायम हैं। प्लैनिंग कमीशन ने भी इस सम्बन्ध में जितने नियम बनाए हैं उन सब को भी flout किया गया है। इस सम्बन्ध में मैं पलैनिंग कमीशन और खुद पंजाब सरकार के अफसरों के बयानात का हवाला दूंगा कि पंजाब में इस सिलसिले में जितने कानून बने हैं वह इतने complicated और complex हैं कि बड़े से बड़े वकील भी उन को नहीं समझ पाते मजारे और layman की तो बात ही क्या है। यह एक किताब है श्री के० के० कालिया और श्री एम. ऐस. जैन की लिखी हुई। इस के Foreward में वह लिखते हैं

> "Certain sections of the Act continue to trouble not only the parties involved and their counsels but also Revenue Officers and Courts concerned with its administration."

खुद फाइनैंश्यल कमिश्नर कहता है कि हमारा कानून उलझा हुआ कानून है यानी निकम्मा कानून है। लोगों ने तो इसे क्या समझना है खुद वकील इस को नहीं समझ पाते। महकमा माल के कर्मचारी नहीं समझते। यह तो वही बात है कि लिखे मूसा पढ़े खुदा। इस लिये मैं ने यह तरमीम पेश की है :

That the Punjab Security of Land Tenures (Amendment and Validation) Bill, 1962, be referred to the Select Committee consisting of—

(1) Sardar Ajmer Singh, Minister-in-charge.

(2) Shri Ram Piara, M.L.A.

(3) Shri Ram Chandra, M.L.A.

(4) Chaudhari Rizaq Ram, M.L.A.

(5) Shri Mohan Lal Datta, M.L.A.

(6) Sardar Shamsher Singh Josh, M.L.A.

(7) Sardar Bachan Singh, M.L.A.

with a direction to make a report by the 7th June, 1962.

मैं आप के द्वारा सदन से और हाउस से अर्ज करना चाहता हूं कि भूमि का मसला हल नहीं हुआ। मन्त्री महोदय ने कह दिया कि अब तो जो हो गया सो हो गया, अब कुछ नहीं हो सकता, इस तरमीम पर ही बोलो, पहले बिलों पर न बोलो। मगर मैं इन पर कहना चाहता हूं कि इस तरह काम नहीं चलेगा। आज आप इस ओर ध्यान न देंगे तो खेतों में लड़ाई होगी मुजारे इस को छोड़ने वाले नहीं हैं और ऐसा आन्दोलन होगा कि जिसे आप face नहीं कर सकेंगे। और यह कोई मामूली आन्दोलन नहीं होगा जैसा कि आप को फख्र हो गया है कि आप सारे आन्दोलनों को दबा सकते हैं। यह भूमिहीनों का मसला है जो कि भूखे हैं। आप भूखों के सामने खड़े नहीं हो सकेंगे। आज सारे संसार में यह नारा

चल रहा है कि धन और धरती बट के रहेगा और यह जरूर ऐसा होगा। आप इस पर ठंडे दिल से विचार करें। ऐसे कानूनों से काम नहीं चलेगा। आप की सरकार ने इन मुजारों के मसले के सिलसिले में क्या किया है। मैं प्लैनिंग कमीशन की जो किताब तीसरी प्लैन बारे है उस का हवाला दूंगा कि आप ने पंजाब में मुजारों के लिये क्या किया है। उस के सफा 24 पर दर्ज है :—

"As stated earlier, the impact of tenancy legislation on the welfare of tenants has been in practice less than was hoped for. One of the principal reasons for this is that in a number of States ejectments of tenants have taken place on a considerable scale under the plea of 'voluntary surrenders'."

यह चीज़ पेज 24 पर लिखी है। यह प्लैनिंग कमीशन वाले कहते हैं कि बेशुमार मुजारों

10 a.m.

को बेदखल किया गया। और मज़े की बात यह कि रूल बनाने के बावजूद ऐसा किया गया। पिछली असैम्बली में रामकृष्ण भड़ोलियां के एक सवाल का जवाब देते हुए यह बताया गया था सिर्फ उन में 1953 के बाद से 29 हज़ार टैनैंट बेदखल हो चुके हैं। पैप्सू और पंजाब को मिला कर देखा जाए तो मालूम होगा कि टैनेंट्स की आबादी 36 लाख के करीब है। और आपने उनको बसाने के लिए सिर्फ साढ़े तीन लाख एकड़ के करीब सरप्लस area निकाला है। मेरी समझ में नहीं आता कि इतनी बड़ी तादाद को आप कैसे बसा लेंगे ? यह तो एक चकमा है, एक दिखावा है कि सरकार बहुत कुछ कर रही है। Third Five-Year Plan का लैंड रिफार्म पर जो chapter है उस में page 244 पर एक नकशा दिया गया है जिस में दिखाया गया है कि किस category के मालकान का कितना रकबा है। पंजाब स्टेट के मुतल्लिक बताया गया है कि 60 एकड़ से ऊपर वाले मालकान के पास 29 लाख 16 हज़ार एकड़ रकबा था और ऐसे मालकान की संख्या 25 हज़ार थी। और जो 1 से 10 एकड़ तक के मालिक हैं उनकी तादाद 25 लाख है और उन के पास रकबा 69 लाख 63 हज़ार है। इस से आप अंदाज़ा लगाइए कि कितनी disparity है। चन्द जागीरदारों ने कितनी भूमि हथयाई हुई है ! अगर यह सरकार 1947 के बाद सरप्लस एरिया निकाल देती तो 29 लाख एकड़ के करीब सरप्लस एरिया बनना था। लेकिन अब इतनी देर के बाद बड़ा ज़ोर लगाने पर सिर्फ साढ़े तीन लाख एकड़ ही निकल सकी है। और वह भी रेतीली, पहाड़ी, जिसमें नदी-नाले बंजर और टीले हैं। और इस किस्म की जहां कोई जा ही न सके। इस ज़मीन बारे सरप्लस area का नाम ले ले कर गाते रहना तो फिर वही बात है कि 'दिल के बहलाने को ग़ालिब यह ख्याल अच्छा है'। यह सब ढोंग है। सिर्फ सरप्लस एरिया का एक नाटक रचा गया है। इस सिलसिले में जो cases हाईकोर्ट में चले और उन्होंने जो फैसले दिए हैं उनसे यही ज़ाहिर हो रहा है कि आप इस समस्या को और उलझा रहे हैं। आप बिल्कुल नाअहल है। यह एक ऐसा मसला है कि जब तक आप आपोज़ीशन और ट्रेजरी बैंचिज़ सब को मिला कर कानून नहीं बनाएंगे तब तक यह मसला हल नहीं होगा।

यहां यह कहा जाता है कि मसला सुलझ रहा है। इस प्रान्त में जिन लोगों के पास इतनी बड़ी बड़ी जमीनें हैं वह सब लूटखसोट से अर्जित की हुई हैं। कलवर्ट साहब ने

[पंडित मोहन लाल दत्त]

एक किताब लिखी है। उस में यह सब कुछ दर्ज है कि कैसे इन आदमियों ने मौके बे मौके लूटमार करके ज़मीनें बना ली थीं। यह लोग कहीं ज़मीनों का फैसला होने देंगे ।

एक Land Reforms Committee शुरू में बनाई थी । उस वक्त मैं सारे प्रान्त में घूमा था और उस कमेटी ने एक रिपोर्ट तैयार की थी लेकिन उस को सरकार ने शाया नहीं किया। अगर वह सामने आए तो मालूम होगा कि हालात क्या हैं ? अगर आप देखें कि कितना मुआवज़ा उन से दिलाया गया है तो आप को पता लगेगा कि बेशुमार मुआवजा उन से दिलाया गया है और उन को तो पूरी कीमत पर ज़मीन पड़ गई है और इस के अलावा आप देखें कि आज तक वह उन ज़मीनों के मालिक नहीं बने हालांकि 9, 10 साल गुज़र चुके हैं क्योंकि 1952 में यह Act बना था।

जो त्रुटियां इस कानून में हैं मैं इस सदन का ध्यान उन की तरफ दिलाना चाहता हूं। बड़े मालिकों की surplus ज़मीनों के कुछ मुज़ारे उन ज़मीनों के मालिक बनाये गये हैं। उस में भी बड़ा गलत तरीका अपनाया गया है हालांकि यह ऐसा होना चाहिये था कि State direct वह ज़मीन ले लेती और फिर वह मुज़ारान को दे कर कहती कि वह धीरे धीरे लगान की शक्ल में उस का मुआवज़ा दें। लेकिन इस सरकार ने ऐसा नहीं किया। इस सम्बन्ध में भी Planning Commission ने यह हिदायत की है कि इस ज़मीन के बारे में direct सरकार और मुज़ारे के दर्मियान dealings होनी चाहियें। यहां जो optional right of purchase दिया है यानी इसे जो अख्तियारी मामला बना दिया है यह बिल्कुल गलत है। इस में जो पंजाब गवर्नमेंट की approach थी यह बहुत गलत थी और दूसरी States ने जो इस बारे में Acts बनाये हैं उन की सही approach थी। आप ज़रा मुलाहज़ा फरमायें । Planning Commission की report के XIV Chapter में सफा 227 पर लिखा है :—

"In the Second Plan it was suggested that each State should have a programme for converting tenants of non-resumable areas into owners and putting an end to vestiges of the landlord-tenant relationship. It was urged that instead of optional rights to tenants to purchase lands cultivated by them all tenants of non-resumable areas should be brought into direct relationship with the State."

It is further stated—

"In a few States as in Punjab, only optional right to purchase has been given to tenants. This is an unsatisfactory approach, for, as was observed in the Second Plan, where rights of purchase are optional, they are scarcely exercised."

यह Planning कमिशन का view है कि पंजाब ने बड़ी निकम्मी approach अख्तियार की है। मुज़ारों को ज़मीन खरीदने की option तो पहले दे दी गई लेकिन उन्हें पता ही नहीं कि उन का यह अधिकार भी है। आप ने जो अपना Publicity Department बनाया हुआ है उस का यह फर्ज़ था कि मुज़ारों को वह इस बारे बताता लेकिन वह Department तो आप ने सिर्फ अपने लिये propaganda करने के लिये बनाया हुआ है उस ने किसी मुज़ारे को बताया नहीं कि यह उस का अधिकार है। फिर जो कीमतें मुज़ारों ने अदा करनी हैं वह भी आप ने ज्यादा रखी हैं। आप इस

सम्बन्ध में हिमाचल प्रदेश का कानून देखें, पैप्सू वालों के कानून को देखें और दूसरी States के कानूनों को देखें। उन्होंने बहुत कम कीमतें रखी हैं। आप ने असल कीमत का $\frac{3}{4}$ हिस्सा उस की कीमत रखी है लेकिन हिमाचल ने जो schedule बनाया है उस में यह दिया है कि 10 or 12 times of the fair rent यह कीमत होगी। तो यह भी आप ने ग़लत चीज़ की है।

फिर एक मसला छोटे मुज़ारों का है जिस को मैं मंत्री महोदय के notice में जरूर लाना चाहता हूं। मैं इस बारे में यह suggestion देता हूं कि जो छोटे मुज़ारे हैं उन की भी आप श्रेणियां कीजिए क्योंकि उन में से कुछ मुज़ारे ऐसे हैं जो दो दो सौ मील पर बैठे हुए हैं। कोई दिल्ली में बैठा है तो कोई अहमदाबाद में बैठा है और कोई कहीं पर और कोई कहीं पर। यह आम देखने में आता है कि जो small landowners हैं वे ज़मीन पर आते भी नहीं लेकिन बैठे बैठाये किसी कारिन्दा के ज़रिये अपनी ज़मीन का लगान वसूल कर रहे हैं। और नहीं तो कम अज़ कम absentee landlords के जो मुज़ारे हैं उन को तो उन की ज़मीनों का permanent right दीजिए क्योंकि यह जो छोटे मालिक हैं वह तो शहरों में रह कर कमा रहे हैं। कई ने कारखाने लगाये हुए हैं कई की दुकानदारी चल रही और साथ ही उन की यह जागीरें भी उन के पास हैं। इन की आमदन भी वे खा रहे हैं। पता नहीं क्यों उन absentee landlords के लिये आप के दिल में श्रद्धा बनी हुई है। यह जो self-cultivation की तारीफ इस ऐक्ट में आप ने की हुई है यह बड़ी निकम्मी और भद्दी तारीफ है। इस सम्बन्ध में भी आप मुलाहज़ा फरमायें कि इस बारे में जो हिदायत Planning Commission की थी उस को भी आप ने त्याग दिया। वह तो लिखते हैं कि under personal supervision खेती बाड़ी होनी चाहिये। लेकिन जो कुछ आप ने किया है वह कैसे personal cultivation या personal supervision रह गई। उन का यह मकसद बिल्कुल नहीं था जो आप ने किया है। मैं इस सम्बन्ध में उस report में से पांच सात लाइनें पढ़ कर सुनाना चाहता हूं...

उपाध्यक्ष महोदया : आप समय का भी ख्याल रखें। (The hon. Member should also keep in view his time.)

पंडित मोहन लाल दत्त : मुझे time का ख्याल है लेकिन मेरी गुज़ारिश है कि ऐसी important legislation के पास करने में इतनी जल्दी नहीं करनी चाहिये। जो amendments मैं ने दी हैं उन पर तो मैं बाद में बोलूंगा अभी तो मैं ने भूमिका बांधी है। मैं बता रहा था कि इस में लिखा है :—

"The obligation of the owner to bear the entire risk of cultivation implies that wages will be paid in cash or in kind, but not as a share of the crop."

[पंडित मोहन लाल दत्त]

It is further mentioned therein—

"While the expression 'labour' is generally defined to include 'labour by the owner or by a member of his family', this is not an obligatory element in 'personal cultivation'. In the Second Plan, the proposal was made that where land is resumed on grounds of 'personal cultivation', it would be desirable to provide for personal labour as a necessary ingredient, in the absence of which the ejected tenant should have the right of restoration. So far this suggestion has not found its way into the legislation undertaken by the States. A provision on these lines is desirable and would serve to make the legislation more effective. As an essential element in 'supervision', the Second Plan envisaged residence during the greater part of the agricultural season ...."

अगर under supervision ही cultivation करानी है और मालिक ने अपने हाथों से नहीं करनी, तो क्या उस ने अपने नज़दीकी रिश्तेदारों के ज़रिये नहीं करानी है । Personal supervision का मतलब था कि जो मालिक है वह कम अज़ कम अपने घर पर रह कर supervise करे और देखे कि उस की ज़मीन अच्छी तरह से काश्त होती है लेकिन यह चीज़ तो चल ही नहीं रही । आप देखें इस वक्त अफसरान के पास कितनी ज़मीन है, मैम्बरों और मनिस्टरों के पास कितनी ज़मीन है और इसी तरह से कई दुकानदार और कारखानेदार हैं जिन के पास काफी २ ज़मीन है । वह अपनी २ ज़मीन पर तो रहते नहीं मगर उस की बटाई ले रहे हैं । ज़मीन का तो भट्ठा ही बैठा हुआ है । मैं पूछता हूं कि यहां अन्न का संकट क्यों है ? मैं बताता हूं कि इस का कारण क्या है । यह संकट इस लिये है कि आप ने जो यह कानून बनाया हुआ है यह बड़ा निकम्मा है, बिल्कुल भद्दा है और इखलाक के खिलाफ है । इस लिये बहुत ज़रूरी है कि आप इन तमाम चीज़ों को देखें ।

फिर एक और अजीब बात है, सारे देश में भूमि दान की लहर खूब ज़ोरों पर चल रही है लेकिन इस चीज़ में भी पंजाब सब States से पीछे है । सारे देश में 50 लाख एकड़ के करीब भूमि दान की शक्ल में इकट्ठी की गई है लेकिन पंजाब में यह nil के बराबर है । इस से तो मुझे यही अन्देशा है कि यहां लोगों को communist भाइयों वाला तरीका इस्तेमाल करना पड़ेगा जो गोली और लाठी का है जो आप भी नहीं चाहते । आप बिहार की legislation को पढ़िये । उन्होंने बड़ी अकलमंदी से काम किया है । वहां पर भी बड़े और छोटे land-owners का मसला है । उन्होंने ceiling भी मुकर्रर की लेकिन साथ ही levy भी लगाई । उन्होंने फैसला किया कि landowners बीसवां हिस्सा levy का भी दें । यहां पर तो भूमिहीन लोगों का मसला हल नहीं हो रहा । आप भी बिहार के Act के अनुरूप levy लगाएं, बीसवां हिस्सा या तीसवां हिस्सा—उस के ज़रिये भूमि हीन लोगों का मसला हल होगा । Select Committee के हवाले करने की जो proposal दी गई है उस में बड़े बड़े अच्छे आदमी रखे गए हैं, जैसे श्री राम चन्द्रा, श्री राम प्यारा । इन शब्दों के साथ में आप का धन्यवाद करता हूं कि आप ने मुझे बोलने के लिये समय दिया है । यह बड़ा complicated

मसला है इस लिये यह जल्द बाज़ी में नहीं पास करना चाहिये। वरना लोग हाई कोर्ट से भी आगे सुप्रीम कोर्ट में पहुंचेंगे और मामला खटाई में पड़ जाएगा।

Deputy Speaker : Motion moved—

That the Punjab Security of Land Tenures (Amendment and Validation) Bill, 1962, be referred to the Select Committee consisting of—

(1) Sardar Ajmer Singh, Minister-in-charge.

(2) Shri Ram Piara, M.L.A.

(3) Shri Ram Chandra, M.L.A.

(4) Chaudhri Rizaq Ram, M.L.A.

(5) Shri Mohan Lal Datta, M.L.A.

(6) Sardar Shamsher Singh Josh, M.L.A.

(7) Sardar Bachan Singh, M.L.A.

with a direction to make a report by the 7th June, 1962.

Comrade Makhan Singh Tarsikka : (Jandiala) : Madam, I beg to move—

That the Punjab Security of Land Tenures (Amendment and Validation) Bill, 1962, be referred to the Select Committee consisting of the following members with a direction to make a report by the 15th August, 1962, at the latest :—

(1) Sardar Ajmer Singh, Minister-in-charge.

(2) Shri Mohan Lal.

(3) Comrade Ram Piara.

(4) Babu Ajit Kumar.

(5) Chaudhri Devi Lal.

(6) Comrade Makhan Singh Tarsikka.

(7) Comrade Shamsher Singh Josh.

(8) Chaudhri Hardwari Lal.

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਬਿਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿਸਾਨੀ ਲਈ ਬੜੀ ਮਹਾਨਤਾ ਰਖਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਮੋਸ਼ਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ Select Committee ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਪਿਛਲੇ 14/15 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਤਜੁਰਬੇ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੌੜੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਇਹ Security of Land Tenures Acts ਲੰਘੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੰਤਰੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ sabotage ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੌਰ ਕਰਕੇ ਚੰਗੇ ਸਿੱਟੇ ਕਢੇ ਜਾ ਸਕਨ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਗੇ ਉਹ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮੋਸ਼ਨ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦਸ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਇਹ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਨਿਰਾ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ, ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ

[ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ]

ਜ਼ਰਈ ਤਰਕੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ agrarian ਤਰੱਕੀ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਇਤਹਾਸ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਭਾਸ਼ਨ ਦੇਂਦੇ ਰਹੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣੇ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਸਪੀਚ ਕੀਤੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 1953 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਉਸ ਵਕਤ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਨੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਵਕਤ ਦੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਨ ਪੜ੍ਹਨ ਕਿ ਕਿਤਨਾ ਜ਼ਮੀਨ ਆਸਮਾਨ ਦਾ ਫਰਕ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਵਕਤ ਉਹ ਉਲਟ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਭਲੇ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ ਇਹ ਪੁਰਾਣਾ ਇਤਹਾਸ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹੀ ਮਸਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦਾ ਜਾਂ ਸਾਡਾ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਕਾਬਲੇ ਤਾਰੀਫ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜੇਕਰ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅਕੜਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰਈ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਇਤਨੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਮੁਚੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ 1,700 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਕੇ ਅਨਾਜ ਮੰਗਵਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀ ਰਕਮ ਬਚਾ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਸਨਅਤ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦੀ। ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਜਿਹੜੀ ਬਰਸਰੇ ਇਕਤਦਾਰ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤੇ ਵਾਦੇ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਕਦੇ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਾ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵੇਲੇ ਲਾਹੌਰ ਕਾਂਗਰਸ ਅਜਲਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਮਤੇ ਰਾਹੀਂ ਵਾਇਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤਰੰਗਾ ਲਹਿਰਾਂਦੇ ਹੋਏ ਭਾਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਉਹ ਮਤਾ ਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਅਜਲਾਸ ਵਿਚ 21 ਨੁਕਤਾ ਪਰੋਗਰਾਮ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਮੰਗ ਤੇ ਵਾਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਤੇ ਰਜਵਾੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲੈਕੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਅਜ ਮੁਲਕ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਏ ਨੂੰ 14/15 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਹਾਕਮ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਾਲਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵਾਦਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਜਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। 1953 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਹਕ ਲਈ ਤਰਮੀਮਾਂ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਉਸ ਵਕਤ ਅਕਾਲੀ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਉਸ ਵਕਤ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ sabotage ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। 1955 ਵਿਚ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਇਤਹਾਸ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਅਜਲਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੈਜ਼ਪੁਰ ਕਾਂਗਰਸ ਅਜਲਾਸ ਵਿਚ ਸਮੁਚੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਵਾਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ

ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹਲ ਕਰਾਂਗੇ । ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸੇ ਕਾਂਗਰਸ ਹਕੂਮਤ ਨੇ Agrarian reforms Committee ਬਣਾਈ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹੋ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਕੁਮਾਰ ਅਪਾ ਨੇ ਜੋ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਕਿਆ ਤਕ ਨਹੀਂ । ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਰੱਦੀ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹੋ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਸਲਾ ਅਜ ਤਕ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ । 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਵਧਦੀਆਂ ਹੀ ਗਈਆਂ । ਖੁਦ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਉਸ ਵਕਤ ਇਸ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਸਨ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1953 ਵਿਚ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕੀਤੀ ਸੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ 1953 ਤਕ ਇਕ ਲੱਖ 36 ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੂਜੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਹੋਰ ਨੋਟਿਸ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਵਿਚ ਦੱਸੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚੈਕ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਬਲਕਿ loophole ਰਖੇ ਗਏ ਤਾਕਿ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਮੁਫਾਦ ਉਠਾ ਲੈਣ । ਅਸੀਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੀ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੋਹਾਟੀ ਕਾਂਗਰਸ ਅਜਲਾਸ ਵਿਚ ਢੇਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖੁਦ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਮੁਖ ਮਸਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਦੇਸ਼ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, exchange ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਸਨਅਤੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ । ਲੇਕਿਨ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਇਹ ਦੋਸਤ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਤੇ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਹਨ । ਇਹ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਦਸਵੀਂ ਵਾਰ ਇਥੇ ਆਇਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜੇ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ loophole ਰਖ ਕੇ ਕਿਸਾਨੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਡਾ scandal ਨਿਕਲੇਗਾ । ਇਸੇ ਲਈ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਮੋਸ਼ਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਸਾਰੀ ਗਲ ਤੇ ਗੌਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ sabotage ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੁਫਾਦ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਾਜ਼ਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਵਜ਼ੀਰ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਏਥੇ ਕਾਕਾ ਜੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕਢ ਕੇ ਉਥੇ ਪਾਈ ਹੈ ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : On a point of order, Madam. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਇਹ ਰੂਲਿੰਗ ਦੇ ਚੁਕੇ ਹੋ ਕਿ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ personal ਤੌਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ, ਤੁਸੀਂ ਕਾਹਲ ਕੀਤੀ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਗੀ ਸੀ । ਸਾਰਾ ਟਾਈਮ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਤੇ ਹੀ ਲਗ ਜਾਂਦਾ

[ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ]

ਹੈ । ਇਹ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ । (The hon. Minister Sardar Ajmer Singh has been a little impatient in pointing this out. I myself was going to stop the hon. Member from talking in this strain. Much of time of the House is spent on personal attacks on the Ministers. It is not proper.)

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦਸਵੀਂ ਵਾਰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ । ਕਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ Ordinance ਬਣ ਕੇ ਵੀ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ । 10 ਵਾਰੀ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ loop-holes point out ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲੈਕੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਬਣਾ ਲਈਆਂ ਹਨ । ਏਥੇ Treasury Benches ਤੇ ਇਹ ਸਜਣ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਇਕ ਹੀ family ਨੇ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਫੀ ਜੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ 3,000 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੰਭਾਲੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਉਸ ਵਿਚ ਪੁਤ, ਧੀਆਂ ਤੇ ਨੂੰਹਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ । ਉਹ 3,000 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਮਲੀ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਮੇਰੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ।

उपाध्यक्ष महोदया : आप किसी दूसरे मैम्बर पर reflection न करें । (The hon. Member should not cast reflection on any other Member.)

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਮੈਂ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਿਹਾ । ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ Punjab Security of Land Tenures Act ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ । ਅਸੀਂ welcome ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 30 ਸਟੈਂਰਡ ਏਕੜ ਦੀ ਹਦ ਲਾਗੂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਹਦ ਇਕ ਟੱਬਰ ਲਈ ਮੁਕਰਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਕੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ? ਉਹ ਦੋਸਤ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਟੱਬਰ ਦੇ ਆਦਮੀ 3,000 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਮਲੀ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਕਾਂਗਰਸੀ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਾਨੂੰਨ sabotage ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਆਦਮੀ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਨੂਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਕਰਨ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਵਾਂਗਾ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਬਹਿਸ ਸਮੇਂ ਕੀਤੀਆਂ । ਇਹ ਕੀ ਕੁਛ ਆਖਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦਸੀਏ, ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਦਸੀਏ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਦਸੀਏ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ (ਘੰਟੀ) ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਅਜ ਇਹ ਦਸਵੀਂ ਵੇਰ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ Select Committee ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ । ਜਿਹੜੇ ਮੈਂ ਨਾਉਂ ਦਿਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ 6 Treasury Benches ਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਵਿੱਚ

ਤਾਂ ਐਨਾ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ । ਮੈਂ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ 20 ਫਰਵਰੀ 1953 ਦੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚੋਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਿਹਾ ਸੀ :

> "I think if the Government of the day had courageously provided in that measure that any transfer of land effected after 1947 would not be deemed valid in the eyes of law and that after 1947 no ejectment of any tenant by a landlord would be recognized, then the problem of tenants would not have assumed the present proportions."

ਇਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ Development Minister ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ । 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ lands ਵੇਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਨਹੀਂ ਵੇਚੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ । ਇਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦਾ 1887 ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆ ਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਸ ਮੰਤਵ ਦੀਆਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਰਡਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ejectment ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਲੱਖਾਂ ejectments ਹੋਈਆਂ । ਅਜ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿਸਾਨੀ ਤਬਾਹ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਅਜ ਏਥੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਇਥੇ ਦੇ tenants ਕੋਈ ਯੂ.ਪੀ. ਵਿਚ ਤੇ ਕੋਈ ਕਿਧਰੇ ਭਜ ਗਏ ਹਨ । ਕਾਨੂੰਨ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਸਹੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਅਜ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਆ ਜਾਂਦਾ । ਜਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮਾਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਉਨੀ ਵਾਰੀ ਇਸ ਵਿਚ ਗੁੰਝਲਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਅਜ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ । ਅਜ ਲੱਖਾਂ tenants eject ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ । (ਘੰਟੀ) ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਕਾਨੂੰ ਦੀ ਮਿਟੀ ਪਲੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । 1948 ਵਿਚ ਇਥੇ 1,36,000 ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਸਨ ਤੇ 1956 ਵਿਚ 48,000 ਰਹਿ ਗਏ । ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਡਤ ਮੋਹਣ ਲਾਲ ਨੇ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਦਸੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਅਤੇ ਤਰਮੀਮਾਂ ਨੂੰ ਠੰਡੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਸੋਚਣ । ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਾਹੋ ਦਾਹੀ ਵਿਚ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਰਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਹ ਵਿਆਖਿਆ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ । ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, land to the tiller ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਸਾਰੇ ਗਹੁ ਨਾਲ ਵੇਖੀਏ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਪਿਛੇ ਕੀ ਖਾਮੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । 15 ਅਗਸਤ 1947 ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਜਿੰਨੀਆਂ lands ਦੀਆਂ transfers ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਖਤਮ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ । ਜਿਹੜੀਆਂ ਛੋਟੇ ਮਾਲਕਾਂ ਤੇ ਟੇਨੇਂਟਸ ਨੇ ਖਰੀਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈਂਡ ਲਾਰਡਜ਼ ਪਾਸੋਂ ਪੈਸੇ ਦਿਵਾਏ ਜਾਣ । ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਜ਼ਮੀਨ ਕਢ ਕੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਵਾਲ ਹਨ । ਹੁਣ ਤਰਮੀਮਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਥਲੇ ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਹਨ । ਜੇ ਇਹ ਸਿਆਣੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੈਸੇ ਕਢੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ waste land, ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਹਥ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜ਼ਾਇਆ ਹੋਈ । (ਘੰਟੀ) ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ Treasury Benches ਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਤੇ ਸੋਚਿਆ ਜਾਏ । (ਘੰਟੀ)

Deputy Speaker : Please wind up.

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰ ਕੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ । ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਹਿਰੀਕਾਂ ਚਲੀਆਂ । ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਮਾਨਾਂਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕੀ ਕੁਝ ਹੋਇਆ । ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕੀ ਕੁਝ ਹੋਇਆ । ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਇਆ । ਓਥੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚੱਲੀਆਂ , ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੇ ਮਾਵਾਂ ਤੇ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਇਹ ਮਸਲਾ ਅਜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਲਝਿਆ । ਜਿਹੜੇ ਵੀ land ਦੇ ਮਸਲੇ ਹਨ ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੁਲਝੇ । (ਘੰਟੀ) ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਉਹ ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਜਾਣਗੇ । ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਠੰਡੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਸੋਚਣ ਲਈ Select Committee ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾਏ । ਇਸ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਨਾਉਂ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲੈਣ ਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਬਿਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਬਿਲ ਹੋਵੇਗਾ । ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ । 15 ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ।

Deputy Speaker : Motion moved—

That the Punjab Security of Land Tenures (Amendment and Validation) Bill, 1962, be referred to the Select Committee consisting of the following Members with a direction to make a report by the 15th August, 1962, at the latest :

1. Sardar Ajmer Singh, Minister in charge.
2. Shri Mohan Lal.
3. Comrade Ram Piara.
4. Babu Ajit Kumar.
5. Chaudhri Devi Lal.
6. Comrade Makhan Singh Tarsikka.
7. Comrade Shamsher Singh Josh.
8. Chaudhri Hardwari Lal.

Comrade Shamsher Singh Josh (Rupar) : Madam, I beg to move—

That the Punjab Security of Land Tenures (Amendment and Validation) Bill, 1962, be referred to a Select Committee consisting of :—

1. Sardar Ajmer Singh, Minister in charge.
2. Shri Mohan Lal Datta.
3. Shri Ram Piara.
4. Chaudhri Hardwari Lal.
5. Comrade Shamsher Singh Josh.

with a direction to make a report by the 31st October, 1962.

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ Punjab Security of Land Tenures (Amendment) Bill ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਤਰਮੀਮਾਂ ਕਰਨ ਲਈ Amending Bill ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਵਲੋਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਰੁਪ ਵਲੋਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ welcome ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ

ਸਬੰਧੀ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅਗਲੀ ਸਤਹ ਤੇ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਜੋ ਚੌਗਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਸਨ 1953 ਦਾ ਐਕਟ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਕਦਮ ਅਗਾਂਹ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਹੋਰ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇਗੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ motion ਇਸ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਅਜ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਅਜ ਦਾ ਨਹੀਂ ਪਿਛਲੇ 14 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਜੋ ਇਤਨੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲਟਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ final ਤੌਰ ਤੇ ਹਲ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਤਰਮੀਮਾਂ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਦੀ agriculture production ਵਧੀ ਹੈ। ਸਨ 1951 ਦੀ census ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 1 ਕਰੋੜ 62 ਲੱਖ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ 1 ਕਰੋੜ 12 ਲੱਖ ruralites ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਇਕ Agricultural State ਸੀ ਅਤੇ ਅਜ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਇਸ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜੋ policy ਹੈ ਉਹ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇ। ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ 14 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪਾਲੇਸੀ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਤੇ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਪਲਾਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਵੀ ਕੁਝ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਬਣਾਏ ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਸਟੇਟਾਂ ਵਿਚ ਅਮਲ ਦਰਾਮਦ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਸ਼ੇ ਤੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ progressive attitude Central Government ਨੇ ਲਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਖੁਰਦ ਬੁਰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ Central Government ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ industrialisation ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ industry ਵਲ direct ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਨੇ ਵੀ reforms ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ industrial sphere ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਵਧੇਰੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਹਰ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਬੁਰਜੂਆ ਸਮਾਜ ਕੋਈ revolution ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੇ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਜਕੜਿਆਂ ਲਈ ਕੀ ਕੁਝ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—ਮਾਲਕ ਦੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਕਮ ਕਰਨਾ, ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ standard of living ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ industrial development ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ। ਹੁਕਮਰਾਨ ਜਮਾਤ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ agricultural reforms ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਜੁਰਤ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ halting legislation ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿਮਤ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਤੇ ਰੋਕ ਪਾਏਗੀ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੱਜੇ ਖਬੇ ਜੋ ਲੈਂਡਲਾਰਡਜ਼ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਨ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਬਚਾਉ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ agricultural development ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ । ਅਸੀਂ ਅਜ ਤਕ ਅਨਾਜ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਕਈ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅਸਲ ਗੱਲ ਕੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ 1,200 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਅਨਾਜ ਪਹਿਲਾ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਂਦੇ ਹਾਂ । ਹੁਣ ਇਸ ਤੀਜੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਵਿਚ 700 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਨਾਲ agreement ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਨਾਜ ਮੰਗਾਣ ਲਈ । ਕਿੰਨੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਿੰਨੀ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਮੁਲਕ ਜੋ predominantly agricultural ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧੰਦਾ ਖੇਤੀ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਮੁਲਕ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਅਨਾਜ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਏ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਪੂਰਾ ਅਨਾਜ ਨਾਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕੇ । ਅਤੇ ਜੇ ਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ agricultural policy ਸਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿੰਨੇ ਕਰੋੜ ਦਾ ਅਸੀਂ foreign exchange ਬਚਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਨਾਲ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਖਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ overall legislation ਕੀਤੀ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹਾਂ ।

ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲੀਸੀ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਉਸ ਪਾਲੀਸੀ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਅਤੇ ਕਿਸ ਹਦ ਤਕ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੀਜੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

> "Land Reform programmes which were given a place of special significance both in the first and in the second Plan have two specific objects. The first is to remove such impediments to increase in agricultural production as arise from the agrarian structure inherited from the past. This should help to create conditions for evolving as speedily as possible an agricultural economy with high levels of efficiency and productivity. The second object which is closely related to the first is to eliminate all elements of exploitation and social injustice within the agrarian system to provide security for the tiller of the soil and assure equality of status and opportunity to all sections of the rural population."

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋ ਆਸ਼ੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ । ਪਹਿਲਾ ਇਹ ਕਿ ਮੁਲਕ ਦੀ agricultural production ਵਧੇ ਅਤੇ ਇਸ production ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ technical ਸੰਦ introduce ਕੀਤੇ ਜਾਣ । ਜੋ ਲੋਕ ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ justice ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਸਾਰੀ ਪਾਲੇਸੀ ਕੇਵਲ ਪਹਿਲੇ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਬਣਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਚਲਾਈ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਤਰਾਂ ਉਪਜ ਕੁਝ ਹਦ ਤਕ ਜ਼ਰੂਰ ਵਧੀ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਹਾਲਤ ਸੀ ਕਿ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪ ਉਹ absentee ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਬਟਾਈ ਲੈਂਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਵਾਹੀ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਕਰਦੇ ਸੀ । ਹੁਣ ਵੀ ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਹੈ ਅਲਬੱਤਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਝੁਕਾ agriculture ਵਲ ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਗਰ ਇਸ ਨਾਲ ਦਬੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ । ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਜੋ legislation ਬਣਾਈ ਗਈ ਉਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ absentee ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਲੈਂਡ ਲਾਰਡਜ਼ ਨੇ ਉਠਾਇਆ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਗਲ ਵਿਚ ਬੈਠਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਕਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ceiling ਮੁਕਰੱਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੋਰੀਆਂ ਰਖ ਲਈਆਂ ਗਈਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ੂਗਰ ਮਿਲਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ orchards ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ । (ਵਿਘਨ)

Minister for Revenue : It is wrong and in bad taste. That is subject to this law.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ejectment ਦੀ policy ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਤਾਂ ਇਹੋ ਸੀ ਕਿ tenants ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ Acts ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ Punjab Security of Land Tenures Act ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਤਾਂ Pepsu Security of Land Tenures Act ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ । ਕੋਈ ਵੀ tenant ਹੋ ਅਗਰ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ 200 ਰੁਪਏ ਫੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਜਾਂ 90 ਗੁਣਾ ਮਾਲੀਏ ਦਾ ਦੇ ਕੇ ਖਰੀਦ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਸ Land Tenures Act ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਥੇ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਯਾ ਜਿਸ area ਤੇ ਉਹ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹੈ landlord ਦੀ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ 15 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਕਟਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਰਿਆਇਤ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਜੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਮ-ਅਜ਼-ਕਮ ਏਸ Act ਨੂੰ Pepsu ਦੇ Act ਦੇ level ਤੇ ਹੀ ਲੈ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਇਹ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 1887 ਵਿਚ ਇਕ ਐਕਟ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ landlord ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ tenant ਨੂੰ November ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਕੇ ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਬੇਦਖਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਕਾਇਦਾ 1950 ਤਕ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿਸਤਾ ਕਈ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਰਾਹੀਂ development ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ । ਪਰ ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣੇ ਇਸ ਵਿਚ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਤਕ ਨਹੀਂ ਗਿਆ । ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਤੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਝਗੜੇ ਹੋਏ । ਪਰ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਇਹ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਹਨ । ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਤਾਂ landlords ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ । 1957 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਤਹਾਸ ਦੇਖ ਲਓ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਤੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿਚ clash ਹੋਏ । ਮਕੋਆ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ clash ਹੋਇਆ, ਪਿੰਡ ਕਿਤੋਵਾਲ ਵਿਚ clash ਹੋਇਆ ਫੇਰ ਮੋਹਨ ਗੜ੍ਹ ਵਿਚ clash ਹੋਇਆ । ਇਹ ਸਭ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ half-hearted policy ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਨ ਬਣਾ ਕੇ ਇਕ ਲੀਹ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਇਸ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਪਾਸੇ ਜਿਹੜੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨੁਕਸ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਕਾਂਗਰਸ ਰਾਜ ਵਿਚ ਹੀ ਜਿਤਨੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਬੇਦਖਲ ਹੋਏ ਹਨ ਉਤਨੇ ਹੋਰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ । ਪਹਿਲਾਂ 1939 ਵਿਚ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਟਾਈ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਟਾਈ ਨਾ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਦੇਣ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਬੇਦਖਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ so-called ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਵਾਸਤੇ ਬਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ safeguard landlord ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ । ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਹੜੇ ਨੁਕਸ ਹਨ ਉਹ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਦੂਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਫੇਰ non-payment of ਬਟਾਈ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਬੇਦਖਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੇ ਕੋਈ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਉਜ਼ਰਦਾਰੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਹ Court ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨ ਦੀ ਅਜਾਜ਼ਤ ਹੈ ਪਰ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਤਹਫਜ਼ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਹੈ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ self-cultivation ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ defective ਮਦ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ:—

> "Self-cultivation" means cultivation by a landowner either personally or through his wife or children, or through such of his relations as may be prescribed, ..."
>
> "Prescribed" means prescribed by rules ...."

ਭਾਵੇਂ ਤੀਸਰੀ ਪੰਜ-ਸਾਲਾ ਪਲੈਨ ਵਿਚ ਵੀ ਜ਼ਰਾਇਤ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸਕੀਮ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ uplift ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਜਿਹੜੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਸੂਲ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ loans ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ $\frac{1}{6}$ ਹਿੱਸਾ ਤਕ ਦੇਣਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਰਾਜਿਸਥਾਨ ਵਿਚ ਵੀ $\frac{1}{6}$ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਮਗਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਥੋੜਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਕਮ-ਅਜ਼-ਕਮ ਜੇ ਇਹ $\frac{1}{4}$ ਵੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਕੁਝ relief ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਛੋਟੇ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁਕਣ ਦੇ ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਸੂਲ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ loans ਹਨ, non-payment of ਬਟਾਈ ਹੈ ਅਤੇ self-cultivation ਹੈ ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਤਿੰਨ main points ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅਗੇ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਵਿਚ ਤਰੱਕੀ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਪਾਸੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਕੋਈ ਐਸਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰੇ । ਬੇਹਤਰ ਇਹੋ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਇਸ ਤੇ ਇਕੋ ਵਾਰ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲੈਣ ਅਤੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦੇ ਝਗੜੇ ਮਿਟਾਉਣ ਅਤੇ ਖੂਬ ਸੋਚ ਕੇ ਇਕ complete legislation ਲਿਆਉਣ ਤਾਕਿ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਫੇਰ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇ ।

Deputy Speaker : Motion moved—

> That the Punjab Security of Land Tenures (Amendment and Validation) Bill, be referred to a Select Committee consisting of—
>
> (1) Sardar Ajmer Singh, Minister-in-charge.
>
> (2) Pandit Mohan Lal Datta.

(3) Shri Ram Piara.

(4) Chaudhri Hardwari Lal.

(5) Sardar Shamsher Singh Josh.

with a direction to make a report by the 31st October, 1962.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ (ਮਲੋਟ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜੋ ਬਿਲ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਔਰ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਇਕ Amending Bill ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਤਕ ਜੋ ਘਾਟੇ ਅਤੇ ਕਮੀਆਂ Parent Act ਵਿਚ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਕੁਝ hon. Members ਨੇ ਅਗਰ ਮਗਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਬੁਰੇ ਪਹਿਲੂ ਵੀ ਦਸੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਅੱਛਾ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ "ਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹੇਜਲੀ ਫਫੇ ਕੁੱਟਣਿ"। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹਮਦਰਦ ਹੋਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ Agrarian Reforms ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਕੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਖਤਿਆਰ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। 500 ਰਿਆਸਤਾਂ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਬੇਦਖਲੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਹੀਲੇ ਆਬਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਕਾਮਰੇਡ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਦੋ ਅਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖ ਹੀ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਅਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ 5—7 ਤੋਂ ਵਧ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ।

ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਇਹ ਵੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਦੋ-ਦੋ ਬਾਰ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ Legislation ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਚ ਖਾਮੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਵੇਂ ਉਵੇਂ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਨਤਾ ਦਾ rule ਜੋ ਹੋਇਆ। ਹਰ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਵੇਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਕੀ ਹੈ ਔਰ living law ਦਾ ਇਸ ਨਾਲ ਕੀ ਸਬੰਧ ਹੈ।

11 a. m.

ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਦੋ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਦਫਾ ਤਰਮੀਮਾਂ ਲਿਆਉਣ ਔਰ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਉਠਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਏਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਅਫਸਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਵਿਚਾਰੇ ਨੇ ਤਾਂ ਸਮਝਣਾ ਹੀ ਕੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਤਨਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਫਾਈਲਾਂ ਦੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਜਾ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਏ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੁਣ ਏਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਚ ਕੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ]

ਜਾਂ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹੈ ਉਹ ਰੋਜ਼ ਅਖਬਾਰ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਕਿ ਅਜ ਕੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਦਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਆਏ ਦਿਨ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 6 ਅਤੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 16 self-contradictory ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਫਾਈਨੈਂਸ਼ਨਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਅਤੇ ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੂੰ interpretation ਦੇਣੀ ਪਈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਜ਼ਮ ਤਰੀਨ ਐਡਵੋਕੇਟ ਮਹਿਕਮਾ ਮਾਲ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀਆ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ practically ਵੇਖ ਕੇ ਇਹ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜੇ ਇਕ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਦੋ ਕਾਨੂੰਨ ਚਲਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਸ ਫਰਕ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨ consolidated form ਦੇ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਜ਼ਮੀਨ, ਜਾਇਦਾਦ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੋਵੇ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਚ ਬਾਰ ਬਾਰ ਤਰਮੀਮਾਂ ਲਿਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ retrospective effect ਦੇ ਕੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਬਿਲ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ draft ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਫਤਰਾਂ ਵਲੋਂ ਗਲਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਗਲਤੀਆਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਨੁਕਸ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਏ ਦਿਨ ਬਾਰ ਬਾਰ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੋ ਕੁਝ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਡਰਾਫਟ ਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। 1953 ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਦਫਾ 10 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਿਥੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ area ਨੂੰ utilize ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਥੇ sale, ਬੈ ਅਤੇ ਗਹਿਣੇ ਦੀ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਾਈ ਗਈ। ਲੇਕਿਨ 30 ਜੁਲਾਈ, 1955 ਨੂੰ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖਰੀਦੀਆਂ ਜਾਂ ਵੇਚੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਕੀਮਤਾਂ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦੇਣ। ਇਹ ਬਿਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਰੱਦ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜੀ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਅਤੇ leader of the House ਨੇ ਉਸ ਤੇ ਗੌਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਲੈ ਕੇ 30 ਜੁਲਾਈ, 1958 ਨੂੰ ਫੇਰ ਨਵਾਂ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਸਾਡੇ ਮੌਜੂਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ ਕਾਨੂੰਨਦਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਗਲਤੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਇਕ Hindu Joint Family ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ interpretation ਕਰਦਿਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ law ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹਰ ਮੈਂਬਰ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਰਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ undo ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਵੀ examine

ਕਰਵਾ ਕੇ ਵੇਖੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਇਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ Hindu Code Bill ਜਿਹੜਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਤਸਨਾ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ personal law ਦੇ ਵਿਚ ਮੁਦਾਖਲਤ ਕਰਨੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਚ stand ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਏਥੇ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

ਦੂਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਰ discrimination ਵਾਲੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 10 ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਦਸੀ ਗਈ ਹੈ ਉਥੇ ਬੇਜ਼ਮੀਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜੇ ਕਿਤੇ ਪੰਜ ਚਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜਦੋਂ surplus ਜ਼ਮੀਨ ਕਢਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਮੁੜ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਹ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ debar ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ tenant ਅਤੇ ਦੂਜੇ tenant ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਤਕਰੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਿਤੇ ਬੇਜ਼ਮੀਨੇ ਹਰੀਜਨ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਵਾਂਗਾ।

ਜਿਹੜੇ 30 ਏਕੜ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਕਿਸੇ ਸਰਪਲਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਪਏਗੀ। ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਪਹਿਲੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਜ਼ਮੀਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੁਕਸਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜਤਨ ਕਰਨਗੇ। ਬਸ ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ (ਧਾਰੀਵਾਲ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਜ ਇਹ Security of Land Tenures Act amendment ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਸੂਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹਲਵਾਹਕ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਅਤੇ tenants ਨੂੰ security ਦੇਣੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਪਰੋਫੈਸਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਕ ਮੰਨੇ ਹੋਏ historian ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਇਕ ਲਿਖਤ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਏਸ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਤਾਂ ਉਸੇ ਦੀ ਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰੇ। ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਟਨ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਖਾਸ ਗਲਾਂ ਦਾ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ]

ਖਿਆਲ ਰਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੀ legislation ਜਿਹੜੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਕੁਝ ਮਨੋਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਥੇ nation ਦੀ ਉਨਤੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ individual ਦੀ ਉਨਤੀ ਦਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ nation ਦੀ ਉਨੱਤੀ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਾਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਹੜਾ ਤੌਖਲਾ ਮੈਨੂੰ ਭਾਸਦਾ ਸੀ ਉਹ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖੁਦ ਹੀ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ speech ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੀ ਟੀਕਾ-ਟਿਪਣੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਕ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਵਲੋਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਮਾਲਕਾਂ ਵਲੋਂ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਧੱਕਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਤਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿਤਨੇ ਬਿਲ ਬਣਾਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਾਲਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਧੜਿਆਂ ਤੋਂ ਜਿਹੜਾ ਉੱਚਾ ਧੜਾ nation ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਭਲੇ ਦਾ ਵੀ ਕੱਤਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ nation building ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਰੀ legislation ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ policy of progress ਅਪਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ policy of substitution ਅਪਣਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਗਰੀਬੀ ਹੀ ਵੰਡੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ standard ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਗਏ ਹੋ ਨੀਵਾਂ ਲੈ ਗਏ ਹੋ। ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੇ President ਦੇ address ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਤਕਰੀਬਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੌਖਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲੀਸੀ ਗੁਰਬਤ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੀ ਰਹੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸ ਤਕਰੀਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਹੀ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਜੇਕਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਨਾ ਲਿਆਂਦੇ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਊਣਤਾਈਆਂ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸਪੀਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਵਜੁਹ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ 8 ਮਈ ਦੇ Tribune ਦੇ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਸਫਾ 4 ਤੇ ਛਪੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦੁਰਗਾ ਦਾਸ ਜੋ ਮਸ਼ਹੂਰ ਜਰਨਲਿਸਟ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਲਾਈਨਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਵਜੁਹ ਵਿਚ ਲਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

> "The Prime Minister was emphatic that socialism does not mean pulling down people in order to make every one poor. Men are not equal and he does not wish to put a premium on stupidity. He accepted the need for incentives and the idea of the people being rewarded for their talent. He is against an acquisitive society and prefers equal opportunities for all the equitable distribution of wealth. In short, his socialism is based on increased production and the evolution of a welfare State."

ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਪਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਹ policies ਛੱਡ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਛੱਡੀਆਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਅਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ ਹੈ:

> "He has gracefully bowed to the verdict of the people. Mr. Nehru feels that stability can be assured only through a mixed economy under which the dice is not loaded against private enterprise..........."

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਉਹ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ । Better late than never. ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਗਰੀਬੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲੈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਸੰਬੰਧੀ ਵੀ ਤੇ ਸਨਅਤ ਸੰਬੰਧੀ ਵੀ ਇਕ Basic standard ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਭਾਵੇਂ 6 ਜਾਂ ਸੱਤ ਏਕੜ ਦਾ ਹੀ ਕੋਈ standard ਰਖਦੇ । ਕਈਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਤਾਂ 5 ਏਕੜ ਨਾਲ ਰੋਟੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਤੇ 15 ਏਕੜ ਨਾਲ ਵੀ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਇਕ Basic standard ਲਭੋ । ਜਿਥੇ ਮਾਲਕ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਦੋਵੇਂ ਰੋਟੀ ਖਾ ਸਕਣ, ਕਪੜਾ ਪਹਿਨ ਸਕਣ ਤੇ ਝੁਗੀ ਵਿਚ ਰਹਿ ਸਕਣ । ਫੇਰ ਅੱਗੇ progress ਕਰੋ । ਤਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ progressive policy ਹੈ । ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ 6 ਏਕੜਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੋ ਦੋ ਏਕੜ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਭੁਖੇ ਮਰਨਗੇ । ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਤਨੇ ਲੱਖ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਦੁਬਾਰਾ ਆਬਾਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ । ਠੀਕ ਹੈ ਤੁਹਾਡੀ ਗਿਣਤੀ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਇਸਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਦਸੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਤ-ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਰੋਟੀ ਮਿਲਣ ਲਗ ਪਈ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਣੀ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਫੱਗੂ ਰਾਮ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ । ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਖੋਹ ਲਉ, ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਵੇਖੋ ਕਿ ਫੱਗੂ ਰਾਮ ਦਾ ਕੁਝ ਉਸ ਨਾਲ ਬਣਦਾ ਵੀ ਹੈ । ਕੋਈ Basic standard ਵੀ ਤਾਂ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰੋ, ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਬਹੁਤ ਵਡੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ Basic standard ਤੇ ਲਿਆਓ ਅਤੇ ਜੋ ਬਹੁਤ ਛੋਟੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰ ਚੁਕ ਕੇ Basic standard ਤੇ ਲਿਆਉ ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਥੱਲੇ ਹੀ ਲੈ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ । ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਇਸ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਬੋਲਾਂ ਤਾਂ ਵਕਤ ਬਹੁਤ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਤਨੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੋ ਦੋ ਏਕੜ ਵੰਡ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਗਰੀਬੀ ਹੀ ਵੰਡ ਰਹੇ ਹੋ । ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ (ਘੰਟੀ) । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਕੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਪੁਰਾਣੀ civilisation ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ ਸੀ । ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਫੁਲ ਚੜ੍ਹਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆ ਕੇ ਸਾਰੀ civilisation ਹੀ ਬਦਲ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਾਂਝੇ ਟੱਬਰ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ co-operative system ਨੂੰ ਚਲਾਣਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸਦੀਆਂ ਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ co-operative system ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ , ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਗ਼ੌਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਉਨਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਾਂ ਤਨਜ਼ਲੀ ਹੋਵੇਗੀ ? ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ retrospective effect ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ (ਘੰਟੀ) ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਮੰਨ ਲਈਏ ਅਤੇ ਤਰਮੀਮ ਨਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਲੋਕ ਜੋ customary law ਨਾਲ govern ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਠੀਕ ਹੈ ਗੱਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਵਜ਼ਨ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਉਸੇ ਬੇਸਕ standard ਤੇ ਲੈ ਆਉ ਨਾ ਕਿ ਇਹ ਕਰੋ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਦੋ ਦੋ ਏਕੜ ਵੰਡ ਦਿਉ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ : Surplus area ਵੀ ਤਾਂ ਕਢਣਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ : Surplus area ਦੀ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ families ਐਸੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ 30/32 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੱਬਰ ਦੇ ਜੀ 40 ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਇਕ ਜਾਂ ਸਵਾ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੀ ਆਏਗੀ । ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਦੀ 31 ਜਾਂ 31¼ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ 5 ਭਰਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਟੱਬਰ ਦੇ 40 ਜੀ ਹੋਣਗੇ । ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ 1¼ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੀ surplus ਨਿਕਲੇਗੀ। ਉਸ 1¼ ਏਕੜ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸਨੂੰ ਵਸਾਉਗੇ ? ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹੀ 1¼ ਏਕੜ ਜਮੀਨ surplus ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ । ਉਸ ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਬਾਹਰੋਂ ਆ ਕੇ ਵਸੇਗਾ ? ਜੇਕਰ ਵਸੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਭੁਖਾ ਮਾਰੋਗੇ ਤੇ ਸਾਨੂੰ 40 ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭੁੱਖਾ ਮਾਰੋਗੇ । ਫੇਰ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਹੋਰ opening ਨਹੀਂ ਸਵਾਏ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਦੇ ਅਤੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਵੀ ਤੁਸੀਂ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ । ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਹੋਰ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਵਿਤਕਰੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ । Income tax ਵਿਚ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਛੋਟ ਦਿੰਦੇ ਹੋ । ਪਹਿਲਾਂ 3 ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਛੋਟ ਦਿਤੀ ਹੈ ਫੇਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਇਕ ਬੱਚਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 3,300 ਤਕ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਦੋ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਹੋਣ ਤਾਂ 3,600 ਤਕ ਛੋਟ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਛੋਟ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਦੇ 4 ਬੱਚੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ 30 ਏਕੜ ਦੇ ਉਪਰ ਹੋਰ ਪੰਜ ਚਾਰ ਏਕੜ ਛਡ ਦਿੰਦੇ । ਇਹ ਵਿਤਕਰਾ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ (ਘੰਟੀ) ਜੇਕਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ 5 ਮਿੰਟ ਹੋਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ।

Deputy Speaker: Only two minutes more.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ : ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਨਿਹਾਇਤ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮੈਂ ਵੀ ਉਸਦੀ ਪਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ retrospective effect ਦੇਣਾ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ insecurity ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਦਸਵੀਂ ਵਾਰ amendment ਲਿਆਉਣਾ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ ਹੋ । ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਜਿਹੜਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਜੇਕਰ ਉਸਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗੱਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਨਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ? ਉਹ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਹੋ ਚੁਕੀ ਉਸਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ unsettle ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੱਕ ਬਜਾਨਬ ਹੋ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਨਾਬ, ਇਹ ਰੋਜ਼ ਰੌਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ integration ਕਰੋ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਸੋਚ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ ਤੇ disintegration ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਇਹ integration ਕਰਦੇ ਹਨ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦੀ disintegration ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮਾਲਕ ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਤੇ ਦੇਹਾਤੀ ਦਾ ਫਰਕ ਪਾਇਆ, ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿਖ ਦਾ ਫਰਕ ਪਾਇਆ, ਹਰੀਜਨ ਤੇ non-Harijan ਦਾ ਫਰਕ ਪਾਇਆ । ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਸਬੰਧੀ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅਗੇ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਤੀਸਰਾ ਬਖੇੜਾ ਪਾਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਐਕਟ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਵਿਤਕਰਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, disintegration ਵਧੀ ਹੈ । ਇਸ

ਨਾਲ ਕੋਈ integration ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਗੱਲ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੋਵੇ ਜੇ ਏਥੇ integration ਹੋਵੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਕੇ ਨਿਕੇ ਐਕਟਾਂ ਵਲ ਐਨੀ ਤਵੱਜੁਹ ਹੈ, ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਰਡਰ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੇ ਚੀਨ ਦਾ ਡਰ ਹੈ । ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ integration ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਮਾਲਕ ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਦੇ ਤਅਲੁਕਾਤ ਚੰਗੇ ਹੋਣ । ਇਹ ਚੰਗੇ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ protection ਦਿਓ । ਜਿਸ ਕੋਲ surplus ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਓ । ਕੇਵਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ (ਘੰਟੀ) ਜੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਕੀ ਬਣੇਗਾ ? ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਓ, ਕੋਈ ਹਰਜ ਨਹੀਂ ਉਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਨੁਕਸ ਦੂਰ ਕਰੇਗੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਨੂੰ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਦੀ ਪਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਆਪ ਦਾ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹਾਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ (ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜੱਟਾਂ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰੇ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਹੱਦ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਪੱਖ ਹਨ । ਇਕ ਪਾਸੇ Joint Hindu Family ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ, ਉਸ ਨਾਲ ਰਲਾ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਵਰਾਸਤ ਐਕਟ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਤਕਰਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਆਪੋ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਗਈ । ਲੜਕੀਆਂ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਹਿੱਸਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਸਾਡੀ ਸਭਯਤਾ ਦੇ ਸਖ਼ਤ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਹੈ । ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਟੱਬਰ ਦੇ 40 ਜੀਅ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਜ਼ਮੀਨ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਹੋਣੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਯਾ ਤਾਂ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਯਾ ਜਿਹੜੀ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਦੀ ਹੱਦ ਹੈ ਇਹ ਫੀ ਜੀਅ ਮਗਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਯਾ ਸਿੱਖ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂ ਜੁਆਇੰਟ ਫੈਮਿਲੀ ਦਾ ਤਸੱਵਰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਖ਼ਤੀ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਕਰੋ । ਜੋ ਲੱਖਾਂ ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਪਤੀ, ਕਾਰਖ਼ਾਨੇਦਾਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ 30,000 ਰੁਪਏ ਆਮਦਨੀ ਹੋਵੇ । 30,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਹੱਦ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਵਿਤਕਰੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਏ । ਇਕ ਆਦਮੀ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖ ਕੇ ਕਮਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਜੋ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਵਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤਕ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਉਹ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਵਿਚ ਪੰਜ ਸਤ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ ਪੜ੍ਹਾਈਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ, ਆਪਣਾ ਸਟੈਂਡਰਡ ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕਦਾ । ਉਹ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਇਜ਼ਾਫ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ।

ਫਿਰ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਕਢਣੀ ਹੈ । 14, 15 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੁਕਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਐਨਾ ਚੁਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ]

ਸੁਟ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਹੱਡੀ ਪਸਲੀ ਨਾ ਲਭੇ । ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਇਹ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਕ ਮਰਲਾ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਏਥੇ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁਕਿਆ ਗਿਆ । ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ surplus area ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਤਕਸੀਮ ਹੋਵੇਗਾ । ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਇਕੋ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਿਤਕਰੇ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਰਖਿਆ ਹੈ । ਕਿਤੇ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾਇਆ, ਸ਼ਹਿਰੀ ਤੇ ਦੇਹਾਤੀ ਨੂੰ ਲੜਾਇਆ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੁਣ ਸਾਰੀ ਅਪੋਜ਼ੀਨ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਖ਼ਸ ਇਕ ਗੱਲ ਲਭ ਲਈ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮਗਰ ਤਰੀਕਾਕਾਰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਭਿਆ । ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਏਥੋਂ ਦਾ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਕਿਸਾਨ ਵੀ ਰੋਟੀ ਖਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਸਕੇ । ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਰਾਹੀਂ ਵਿਤਕਰੇ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

चौधरी नेत राम (हिसार सदर) : माननीय डिप्टी स्पीकर साहिबा, जो तरमीमी बिल इस वक्त हाऊस के सामने है मैं इस को बहुत अच्छा बिल कहता अगर इस के अन्दर सन् 1953 और 1958 के सुझावों को भी लाया जाता । जो refugee और non-refugee का सवाल पैदा किया गया है, यह भी कोई अच्छी बात नहीं । इस के साथ अगर मुज़ारों की ख़ुशहाली को देखते हुए 50 स्टैंडर्ड एकड़ और 30 स्टैंडर्ड एकड़ के भेदभाव को दूर करके सिर्फ 30 एकड़ ही रखा जाता तो बहुत अच्छी बात होती। चाहे जिस किसान की कैसी ही धरती हो, जब वह उस पर खेती करता है तो कोई वजह नहीं कि वह लोग भी क्यों न इसी जमीन पर खेती कर सकें। इस ढंग का जो भेदभाव डाला गया है यह ठीक मालूम नहीं होता। जैसा कि मैंने सुझाव दिया है और यह सरकार सन् 1953 और 1958 के भेदभाव को मिटा कर देश की उन्नति, और अनाज की कमी को दूर करने के लिए नया ऐक्ट लाए तो मुज़ारों को सहूलियत हो सकती थी। इस के साथ ही मैं सरकार के पास यह भी निवेदन करना चाहता हूं कि क्यों न refugee और non-refugee के सवाल को इसी वक्त खत्म कर दिया जाए ताकि आने वाली पीढ़ियों पर इस का कोई असर न हो । इन भेदभावों को मिटा कर एक ही नीति अपनाई जानी चाहिए क्योंकि सभी लोग एक ही ढंग से खेती करते हैं एक ही ढंग से पैदावार करते हैं। इस वक्त surplus ज़मीन और 6 साल वगैरा का जो सिलसिला है उस में मुज़ारों को कचहरियों में जाकर अपना समय और रुपया ज़ाया करना पड़ता है। अगर आप अच्छे ढंग से बिल लाएं तो उन के समय और रुपए को भी ज़ाया होने से बचाया जा सकता है।

इस के अलावा मुज़ारों और किसानों को एक और बात की भी तकलीफ होती है। बड़े बड़े व्यापारियों को तो अपना माल एक जगह से दूसरी जगह पर ले जाने के लिए wagons मिल जाती हैं। इसी तरह से मैं निवेदन करूंगा कि मुज़ारों और किसानों को भी अपनी पैदावार मंडियों और सूबे से बाहर ले जाने के लिए wagons का हिस्सा

मिलना चाहिए चाहे यह co-operative basis पर ही मिले तो भी उन को काफी फायदा होगा । उन को अपनी पैदावार का सही मूल्य मिले । एक तरफ तो मुज़ारों और किसानों पर टैक्स लगाए जा रहे हैं और दूसरी तरफ उन के साथ यह भेदभाव किया जा रहा है । जब खेतों में अनाज पैदा होता है तो उस की उन्हें कम कीमत मिलती है और बाज़ार से उन को महंगे दामों चीजें मिलती हैं । इस भेदभाव में उन की सारी कमाई उड़ जाती है । इन सारी बातों को ध्यान में रख कर सरकार को अपने नेक इरादों का सबूत देना चाहिये । इतना ही कह कर मैं अपनी जगह लेता हूं ।

ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ) : On a point of Order, Sir, ਮੈਂ ਇਨੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਵੀ discussion ਇਥੇ ਇਸ ਸਟੇਜ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਉਹ amending bill ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਹੋਵੇ, tenant act ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਵਾਲ Parent Act ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦਾ ਨਹੀਂ । ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ discussion ਲਈ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਓਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬਹਿਸ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ । ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਤਕਰੀਰਾਂ ਇਥੇ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਇਸ amending Bill ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ।

श्री उपाध्यक्ष महोदया : यह आपका point of order है या instruction? (Is it point of order or instructions from the hon. Minister?)

ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ submission ਹੈ for consideration ਅਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਪਰਵਾਣ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਆਪ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ ।

चौधरी नेत राम : अगर मन्त्री महोदय ने मेरी बातें ध्यान पूर्वक सुनी होतीं तो वह यह बात न कहते । तो मैं कह रहा था....

उपाध्यक्ष महोदया: नहीं अब आप बैठिये, आप तो अपनी स्पीच खत्म कर बैठे थे । (No please, the hon. Member should now resume his seat he had finished his speech.)

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ (ਨਾਗੋਕੇ, ਰਿਜ਼ਰਵ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਭਾਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਈ ਸੈਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ socialism ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਲ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ socialism ਲਿਆਉਣ ਵਿਚ ਹੋਰ ਦੇਰੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਨ 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੇ ਮਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਮਤਿਆਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ situation ਬਹੁਤ doubtful

[ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ]

ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਵਡੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ please ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਲੋਕ ਰਾਜ ਵਿਚ socialistic pattern of society ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਇਹ ਇਕ ਗਲਤ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜੋ adopt ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਜੋ amending bill ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਕਲਮੰਦੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਾ ਅਹਿ-ਲੀਅਤ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਫੈਸਲੇ ਦਿਤੇ ਹਨ ਇਹ ਗੱਲ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਮੰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਮੂਲ ਐਕਟ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸਿਆਣਪ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ । ਪਿਛਲੇ 14 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਵਿਤਕਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਨੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਜੋ ਆਪ ਵੀ ਵਕੀਲ ਹਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੋਣੇ ਹਨ ? ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ Amending Bill ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨਜਾਣ ਪੁਣੇ ਦਾ ਇਕ ਜ਼ਿੰਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ provisions ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਹਨ ਜਾਂ ਵਡੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਤਾਂ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰੀਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵੇਚ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਬੇਦਖਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ surplus area ਕਢਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿੰਨਾ surplus area ਖੁਰਦਬੁਰਦ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਾਹ ਰਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵੇਚ ਦਿਤੀਆਂ । ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵੇਚ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਿਆ । ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ Legislation ਲਿਆ ਕੇ ਦੋ ਕਲਾਸਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਇਕ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ landless peasants ਦੀ । ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਤਬਕਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਖੜ੍ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਅਜਿਹੀ legislation ਕਦੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਵਲ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ socialism ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਦੀ ਜੋ ceiling ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਨਿਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ । ਇਸੇ ਤੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ economy ਦਾ ਨਿਰਭਰ ਸੀ । ਇਸੇ ਤੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ agriculture ਦਾ ਅਤੇ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦਾ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਜਿਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ legislation ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ ਮਗਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਧੀ ਹੈ ਅਤੇ surplus area ਘਟਿਆ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਬਿਲਾਂ

ਦਾ ਸਬੰਧ ਪੰਜਾਬ ਦੀ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਅਬਾਦੀ ਨਾਲ ਹੈ ਜੋ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਅਤੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਬੜੇ ਬੜੇ mill owners ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੜਤਾਲੀਆ ਕਮੇਟੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੇ । ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਜੋ ਮਾਲਕਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦਖ਼ਲ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ । ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਪਣਾ ਲਈ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਦੋ ਕਲਾਸਾਂ ਅਸੀਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਇਕ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਅਤੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਤਬਕਾ ਅਸੀਂ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਮੁਜ਼ਾਰੇ, ਪਰ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਦੀ ਰਾਹੀਂ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਚਿਤਾਵਣੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਤਬਕਾ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲਤ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਵਾਕੇ ਇਕ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹੋ । ਇਕ ਦਿਨ ਆਏਗਾ ਜਦੋਂ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਆਪਣਾ ਹਕ ਮੰਗ ਕੇ ਨਹੀਂ ਖੋਹ ਕੇ ਲਏਗਾ । ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਨਿਹੱਥਾ ਅਤੇ ਨਿਤਾਣਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਆਈ ਉਸ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਕੇ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿਤੇ । ceiling ਲਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ, ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਤੇ ceiling ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਗਈ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਹਦ ਕਿਉਂ ਮੁਕੱਰਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਇਹ ਇਮਤਿਆਜ਼ੀ ਸਲੂਕ ਮੁਸਾਵਿਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ? ਕੀ ਇਹ ਰਸਤਾ ਹੈ socialism ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ? 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਦੀ ceiling ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਤਬਕਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ? ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਇਹ ਕਦਰ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਾਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਰਖ ਲਏ । ਫਿਰ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਵਡੇ ਵਡੇ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਖੰਡ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਹੱਕ ਬਣਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ deprive ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਪਾਸੋਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖੋਹੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਲੋੜ ਪਏਗੀ । ਤੁਹਾਡਾ ਤਰੀਕਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਤਰੀਕਾ ਹੈ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਅਤੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਵਢ ਦੇ ਅਸੀਂ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆਉਣ ਲਗੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਕਢ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੈਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ । ਪਰ ਮੈਂ ਕਈ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਪਿਛਲੇ 15 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੀ । ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੀ । ਕੋਈ ਗਿਰਦਾਵਰੀ ਗਲਤ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਕਰ ਗਿਰਦਾਵਰੀ ਠੀਕ ਕਰਾਉਣ ਜਾਉ ਤਾਂ ਪਟਵਾਰੀ ਹੀ ਕਹਿ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ surplus area tenants ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਫਿਰ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ welfare committee ਬਣਾਈ ਗਈ

[ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ]
ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਰਾਹੀਂ ਵੀ surplus area ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਰਹੇ ਹਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਅਤੇ ਦੂਸੇ ਬੰਨੇ ਵਾਪਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਹਰ ਇਕ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਜ ਹੀ ਦੇਖ ਲਉ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਫਰਜ਼ ਕਰੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਜਦ ਉਸ ਦੇ ਚਾਰ ਲੜਕੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ ? ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ welcome ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਿਲ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਰਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੋਸਾਇਟੀ ਵਿਚ ਦੋ ਸੈਕਸ਼ਨ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਤ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ (ਤਰਨਤਾਰਨ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਹਾਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਸਵਾਲ tenancy ਬਾਰੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਈ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ select committee ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ amending ਬਿਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਬਿਲ ਬੜਾ ਹੀ ਸਾਧਾਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਚੰਦ ਇਕ clauses ਰਾਹੀਂ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਬੜਾ ਹੀ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਏਥੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਪਰ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਬਿਲ ਤਾਂ ਕਦੋਂ ਦਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਦਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਇਕ ਬੋਸੀਦਾ ਜਿਹਾ ਨਾਹਰਾ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਇਹ ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਜਾਗੀਰ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹਾਂ ਜਾਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਸਾਰੇ ਰਸਤੇ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਸਵਾਏ ਆਈਨੀ ਰਸਤੇ ਦੇ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਸਤੇ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਨਾਹੀ ਹੈ।

Tenancy ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਖਤਲਿਫ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਮੁਖਤਲਿਫ ਤਰਮੀਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ 1950-51 ਵਿਚ ਆਇਆ, ਫੇਰ ਇਹ 1952 ਵਿਚ ਆਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 1953 ਵਿਚ ਆਇਆ ਫੇਰ 1958 ਵਿਚ ਵੀ ਆਇਆ। ਇਸ ਦੇ ਉਤੇ ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿਸਤਾ ਤਰਮੀਮਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਲ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ, ਮਹਿਜ਼ ਇਸ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬਹਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਹਫਜ਼ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਬੜ੍ਹਦੇ ਬੜ੍ਹਦੇ ਇਹ ਗੱਲ permissible limit ਤਕ ਆਈ ਤੇ ਫੇਰ permissible limit ਤੋਂ ਅਗੇ surplus area ਤੇ ਆਈ ਅਤੇ surplus area ਤੋਂ ਇਹ limit

ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਅਗੇ ਲੈ ਜਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਹਕੂਕ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਕੂਕਾਂ ਸਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ Amending Bill ਰਾਹੀਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਹੈ । ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਈ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਜਦੋਂ ਇਕ ਦਫਾ ਇਸ House ਨੇ ਇਹ ਅਸੂਲ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਆਬਾਦ ਕਰਨਾ ਹੈ ਫੇਰ ਕੋਈ ਵਜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਨੀਅਤ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ । ਜਦੋਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਹੱਦ ਹੀ ਮੁਕੱਰਰ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਹੱਦ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦਾ ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ permissible limit 200 ਵਿਘੇ ਤੋਂ 100 ਵਿਘੇ ਅਤੇ 100 ਵਿਘੇ ਤੋਂ 80 ਵਿਘੇ ਫੇਰ 80 ਵਿਘੇ ਤੋਂ 50 ਵਿਘੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ 30 ਵਿਘੇ ਤਕ ਆ ਗਈ ਹੈ । ਇਹ ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿਸਤਾ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧੀ basic principle ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ । Amendments ਮਹਿਜ਼ ਕੁਝ ਖਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ select committee ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿਲ ਔਰ ਦਿਮਾਗ ਮੰਨਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਐਨੀਆਂ delicate ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ select committee ਦੇ ਨੁਕਤਾ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀਆ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ select committee ਨੂੰ refer ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਦਸੀ ਕਿ committee ਜੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਕਿਸ ਨੁਕਤਾ ਨਜ਼ਰ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਮਸਲੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । Principal Act ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਇਸ amending bill ਨੂੰ Select Committee ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਨਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਠੀਕ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ । 1953 ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਹੁਣ ਤਕ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮੁਸਤਸਨਾ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ, ਉਹ ਹਨ Bonafide sale, Mortgage, possession and transfer resulting from inheritance. ਇਹ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਹੁਣ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਮੁਖਤਲਿਫ ਤਰਮੀਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ 1953 ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਤੇ adopt ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ । Permissible area ਦਾ concession ਪਹਿਲੀ ਦਫਾ 1953 ਵਿਚ ਆਇਆ ਫੇਰ 1954 ਵਿਚ ਆਇਆ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ surplus area ਦਾ concession 1955 ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਦਫਾ admit ਹੋਇਆ । ਇਸ Bill ਵਿਚ Tenants ਦੇ rights ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲੀਆਤ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀਆਤ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਬਿਲ 10-12 ਸਾਲ ਤੋਂ ਜਿਹੜੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ eject ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Surplus Area ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ । ਕਈ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ]

ਗੱਲਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਤਆਲੁਕ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਹੋਰ ਹੀ ਮਸਲਿਆਂ ਤੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਇਕ ਗੱਲ ਏਥੇ ਇਹ ਵੀ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ refugee ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਤਨੀ ਵੱਡੀ ਰਿਆਇਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 50 ਏਕੜ ਤੱਕ ਜ਼ਮੀਨ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਹੀ ਹਕੂਕ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ । ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਾਫ਼ੀ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਰੀ position ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਔਰ ਇਹ position ਇਤਨੀ ਸਾਫ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਤੇ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ Select Committee ਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਮੈਂ ਏਥੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਕੋਈ ਸ਼ਖਸ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ inheritance ਵਿਚ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਬੱਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਤਾਂ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਹਕੂਕ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਹਨ । ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਾਲਕ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੋਵੇ ਔਰ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ surplus declare ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੋਵੇ ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਹਕੂਕ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ Declaration ਔਰ utilization ਵਿਚ ਤਮੀਜ਼ ਸਮਝੀ ਗਈ, ਫ਼ਰਕ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ Land utilization ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਲਕੀਅਤ ਵੀ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ Declaration ਵੇਲੇ ਵਾਰਸ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵਾਰਸ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਪੁਤਰ ਹੋਣ, ਪੋਤਰੇ ਹੋਣ ਉਸ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਦਾ ਹੱਕ ਇਹਦੇ ਟਬਰ ਦੇ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ । Joint Hindu Family ਜੋ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਵਖਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜੰਮਦਾ ਹੀ male ਬੱਚਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਹਿਸਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ 30-30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਰਖਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ Customary Law ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਜ਼ਮੀਨ ਦੋ ਦੋ ਏਕੜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ । ਇਹ ਇਕ ਬੜੀ ਵਡੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ Personal Law ਨੂੰ ਕੋਈ ਖੁਦਾਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਉਸ ਨੂੰ ਅਗਰ amend ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਖਿਆਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਇਹ ਜਨਤਾ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਉਸ ਨੂੰ amend ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੂ ਜਾਇੰਟ ਫੈਮਿਲੀ ਦੇ law ਦਾ ਅਤੇ Customary Law ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ custom ਨਾਲ govern ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ discrimination ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਇਹ ਦੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬਸੰਤਰ ਦੇਵਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪਤਾ ਉਦੋਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗੇ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ Hindu Law ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁਝ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਮਾਲਕ ਨੂੰ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੰਦੇ

ਹੋ ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜਾ ਖਰੀਦਾਰ ਹੈ ਅਗਰ ਉਸ ਨੂੰ ਵਰਾਸਤ ਵਗੈਰਾ ਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਾਲਕ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ tenant ਹੈ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਮਾਲਿਕ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਅਗੇ ਵਧ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਉਚਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਮਾਲਿਕ ਨੂੰ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤੋਂ ਇਕ ਇੰਚ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਵਧ ਰਖਣ ਦੀ ਅਜਾਜ਼ਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਸਮਾਜਿਕ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਸ ਸ਼ਖਸ ਤੇ ਸੱਟ ਵਜਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਜ਼ਬਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇਣੀ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ। ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਛਡੋ ਪਰੇ ਹਥ ਪੈਰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਵਾਹ ਨਾ ਲਗੇ ਉਥੇ ਭਾਣਾ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਬਦਲ ਲਉ। 70 ਫੀ ਸਦੀ ਤੇ ਤਾਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਲਾਗੂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਬਾਕੀ 30 ਫੀ ਸਦੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਵਕਤ ਆਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਇਹ ਵੀ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਲ ਜਾਣਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇਖੋ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਦੋ-ਰੁਖੀ ਪਾਲੀਸੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਹੁਣ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੀ। ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ) : ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਲਾਜ਼ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਗਈ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਸਦਾ ਸੀ ਉਹੋ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦੋ ਨਜ਼ਰੀਏ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਹਨ ਔਰ ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਵਲੋਂ ਬੜੀ ਗੰਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ national character ਦਾ ਸਟੈਂਡਰਡ ਉੱਚਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਤਾਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਟੈਂਡਰਡ ਉੱਚਾ ਰਖ ਕੇ ਦੇ ਦਿਉਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ agrarian reforms ਸਿਰੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦੀਆਂ। ਇਹ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ reforms ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਹ ਨਿਹਾਇਤ ਹੀ ਕਾਬਲੇ ਕਬੂਲ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ bloodless revolution ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਸੀ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਾਬਿਜ਼ ਰਹੀਏ ਔਰ ਸਾਡੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਾ ਰਹੇ। ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ tenants ਦੇ rights create ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਬੰਦ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ surplus area settle ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ rights ਦੇਣ ਦਾ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਅਜ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟਿਕ ਪੈਟਰਨ ਦੀ ਠੀਕ ਤਸਵੀਰ ਬਣਾਉਣ

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

ਲਈ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਫੇਰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ 3 ਲਖ 23 ਹਜ਼ਾਰ 950 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ surplus ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਿਚ 34,709 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਅਸੀਂ surplus ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ। 16,797 tenants ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ settle ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਅਤੇ 1,713 tenants ਅਸੀਂ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਏਰੀਏ ਦੇ ਵਿਚ settle ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ। ਦੂਸਰੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ 29,688 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਅਤੇ 5,102 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਮੁਜ਼ਾਰੇ settle ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਐਕਟ ਦਾ Section 18 ਜੋ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਤਹਿਤ 8,775 tenants ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ right acquire ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਨ ਅਤੇ 4,105 ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਏਰੀਏ ਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ proprietary rights ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 8,875 ਮੁਜ਼ਾਰੇ 53,184 ordinary ਏਕੜ ਤੇ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਕੋਈ 4 ਹਜ਼ਾਰ ਮੁਜ਼ਾਰੇ 23,180 ordinary ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਤਨੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ rights acquire ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਬੜੀਆਂ ordinary terms ਤੇ। ਪਹਿਲੀ ਕਿਸ਼ਤ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਮਾਲਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜੋ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵਸੂਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ cases ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਕਰਕੇ ਰੁਕੇ ਪਏ ਹਨ। ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਸਿਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ਉਸ ਨਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਰੁਕ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਹ ਐਕਟ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਉਸ ਦੇ ਹਫਤੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਸਾਰੇ cases ਨੂੰ dispose of ਕਰਕੇ ਤੇ ਬਾਕੀ ਵੀ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਨਿਕਲੇਗੀ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਲਈ utilize ਕਰਾਂਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਜਿਤਨੀਆਂ ਵੀ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਜੈਨਰਲ ਹੀ ਸਨ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ Principal Act ਨੂੰ ਬਦਲਨ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਇਤਨੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹੁਣ unsettle ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤੇ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 15 ਅਪਰੈਲ, 1953 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੇ 30 ਜੁਲਾਈ 1958 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਵਾਏ succession ਦੇ ਤੇ ਹੋਰ ਜਾਇਜ਼ transfer ਦੇ ਜੋ transfers ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ignore ਕਰਕੇ we have a right to follow that land. ਅਸੀਂ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ surplus ਕਰਾਰ ਦੇ ਕੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਹਾਊਸ approve ਕਰੇਗਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਹਾਊਸ appreciate ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੇ ਜਾਂ 10 ਏਕੜ ਦੇ ਘਟ ਦੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਇਸ period ਵਿਚ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਛਡੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ tenant ਉਸ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਿਆ

12.00 noon

ਹੈ । ਉਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਉਪਰ ਜੋ area ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਢ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਐਕਟ ਰਾਹੀਂ powers ਲੈ ਕੇ ਜਿਥੇ Joint ਖਾਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਰੋਕ ਲਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਰਬੇਬੰਦੀ ਵਿਚ ਜੋ ਮੁਸ਼ਤਰਜ ਖਾਤੇ ਕਟੇ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਛਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਦਾ surplus area ਲੈ ਕੇ ਤਕਸੀਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ । ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਕਰਨ ਵਿਚ delay ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ land reforms ਵਿਚ ਦੇਰ ਕਰੋਗੇ । ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਥੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਜਮੀਂਦਾਰ ਤੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਕਿਥੇ ਹਨ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਤੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਰੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ? ਇਹ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਰਾਜਿਆਂ ਉਪਰ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੈ । It makes no distinction ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰਿਆਂ ਤੇ ਹੀ ਲਾਗੂ ਹੈ । ਫੇਰ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ Planning Commission ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ quote ਕੀਤੀਆਂ । ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਐਕਟ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਲਾਈਨ ਉਪਰ ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮੰਜ਼ੂਰੀ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ । ਇਥੇ ਇਹ ਵੀ ਨਾਹਰਾ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ land should go to the tillers ਅਤੇ absentee landlordism ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰੋ । ਵੇਖਣ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਨਾਹਰਾ ਬਹੁਤ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦਾ ਜੋ practical ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਉਸ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਮਾਰੀ ਗਈ । ਫਰਜ਼ ਕਰੋ ਕੋਈ ਨਾਬਾਲਗ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਕੋਲ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ । ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਾਲਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖੇਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈਏ ਤਾਂ ਫੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਤਾਂ ਮਿਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਕੋਈ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਟਾਲ ਜਾਂ ਹੋਟਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਫੌਜ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਘਾਟਾ ਪੈ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਛੁਟ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕੀ ਕਰੇਗਾ ਜੇਕਰ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਖੋਹ ਲਈ ਜਾਵੇ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਵਾ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਮਲੀ ਪਹਿਲੂ ਵੇਖੋ ਨਾਹਰੇ ਹੀ ਨਾ ਮਾਰੋ । ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਪੁਸ਼ਤ ਦਰ ਪੁਸ਼ਤ invest ਕਰਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਖੇਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਲਕ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੇ ਉਹ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲਾ ਕਦੇ ਖੇਤੀ ਛਡ ਕੇ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਹੋਰ ਮਾਲਕ ਬਣੇ ਗਾ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਮਾਲਕ ਵੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਉਸ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਟੁਟੇਗੀ ਤੇ ਤੀਜੇ ਕੋਲ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਚਲਦਾ ਰਹੇ ਗਾ । ਇਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਹੋ ਵੇਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਕੌਣ ਵਾਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਵਕਤ land ਦੀ ownership ਦਾ ਹੀ ਝਗੜਾ ਰਹੇਗਾ । ਜ਼ਮੀਨ ਤਾਂ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ owner ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਹਕ ਤਾਂ ਦੇਣਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲਾ ਉਸ ਨੂੰ rent ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕਢ ਸਕੇ । ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ small landowner ਨੂੰ ਜਾਂ tenant ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਵੀ concession ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਬੀਮਾਰ ਹੈ ਤੇ ਖੇਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

ਉਸ ਦਾ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਵੀ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਹ ਕਿਤਨੇ ਅਨਿਆ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜੋ ਐਕਟ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਮੁਨਾਸਿਬ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਰਖੀਆਂ ਹਨ। After all you have to do justice between all sections of people in the State ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ problem ਦਾ ਤੱਅਲਕ ਹੈ ਅਸੀਂ ejected tenants ਨੂੰ surplus area ਦੇਣ ਵਿਚ ਕਾਮਿਆਬ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ landless labour ਦੇ ਮਗਰ ਵੀ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦੇਈਏ ਜੇਕਰ surplus ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਜਿਹੜੀ ਤੁਸੀਂ ਪੈਪਸੂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਉਸ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ basis ਤੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਚਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ basis ਤੇ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ small land owner ਦਾ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਹੈ, 10 ਏਕੜ ਵਾਲੇ ਦਾ ਵੀ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਹੈ ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ surplus area ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਉਸ ਨੂੰ 5 ਏਕੜ ਤਕ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਬੇਦਖਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। 5 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹੇ ਗੀ ਤੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ 5 ਏਕੜ ਹੀ ਮਿਲੇਗੀ। ਏਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ security of tenants ਸਾਡਾ ਮਕਸਦ ਹੈ। ਕਿਸੇ provision ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਕਿਸੇ tenant ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ: This Act was actually enacted for providing security to the persons who were tilling the land.

ਇਸ ਦਾ provision ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ holding ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਛੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ reduce ਕੀਤਾ ਹੈ, future ਵਾਸਤੇ reduce ਕੀਤਾ ਹੈ। Tenants ਲਈ security provide ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ eject ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨਾਂ provide ਕੀਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ right of pre-emption ਦਿਤਾ ਹੈ। 6 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਉਹ proprietary rights ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਐਨੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਹੱਦ ਤਕ small land-holders ਲਈ safeguards provide ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕੋਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ ਉਸ ਦੀ holding reduce ਕੀਤੀ ਹੈ। After all ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਰਮਾਇਆ ਜਮ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਇਹੋ ਜ਼ਮੀਨ ਹੀ ਹੈ। 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ limit ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਤਾਂ ਜਿੰਨੇ ਲੋਕ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। They have been reduced to peasant-proprietors or cultivators.

If you allow us to amend the Act, as we want, the object of the Security of Land Tenures will be achieved.

ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ objectionable ਬਾਤ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਤਰਸਿੱਕਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਆਖੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਈਟੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਈਟੀਜ਼ ਦਾ provision,

ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਫ ਹੈ । ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਈਟੀ ਲਈ ਅਸੀਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਕਬਾ ਰਖਿਆ ਹੈ । ਜਿੰਨੇ ਆਦਮੀ ਉਸ ਵਿਚ ਹਨ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਜੇ 10 ਆਦਮੀ ਹਨ ਤਾਂ 300 ਏਕੜ ਦੀ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ ਬਣਾ ਲੈਣ । We will recognise it but not for the purpose of ownership of each individual member. ਇਹ provision ਐਕਟ ਵਿਚ already ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਕੁਛ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਸੀ । ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਬੋਲਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ cane ਸੋਸਾਇਟੀ ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਕਈ ਦਫਾ ਇਹ ਗੱਲ ਪੁੱਛੀ ਗਈ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਤਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਦੋਵੇਂ sides ਨੂੰ ਬੜਾ fairely ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਇਕ *via media* ਜਿਹੜਾ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਕਢ ਸਕਦੀ ਹੈ ਉਹ ਕਢਿਆ । ਦੋਵਾਂ ਦੇ rights ਅਤੇ liabilities ਨੂੰ, ਮਸਲੇ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਸਹਿਲ ਜਿਹਾ ਤਰੀਕਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ personal law ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਗਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ progress ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । Punjab Security of Land Tenures Act ਦੀ ਮਣਸ਼ਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਰਕਬਾ ਛਡ ਦੇਵੇ । ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰੂਲਿੰਗ ਹਨ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਐਕਟ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਜਿੰਨੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਮੈਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੜੇ ਸੁਹਣੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਖਾਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਵਿਚ Mortgage Banks ਲਏ ਹਨ । Religious institutions ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਏ ?

ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਿਹਾਇਤ ਸੁਥਰੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਉਮੀਦ ਹੈ ਹਾਊਸ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰੇਗਾ ।

SITTING OF THE ASSEMBLY-REGARDINGS EXTENSION OF TIME

उपाध्यक्षा : Business Advisory Committee ने यह फैसला किया था कि इन तीन दिनों में अगर जरूरत पड़े तो sitting को extend किया जाए। इस लिए आज 12.30 की बजाए House 1.30 पर adjourn किया जाएगा (The Business Advisory Committee had decided that during these three days the sitting would be extended if necessary. Accordingly the House will adjourn at 1.30 p.m. instead of 12.30 p.m. today.)

श्री बलरामजी दास टंडन : मैं समझता हूं कि बजाय आज 1.30 पर adjourn करने के कल 8 की बजाए 7.00 बजे सुबह meet कर लें।

उपाध्यक्ष महोदया : यह Business Advisory Committee का फैसला है। क्यों सरदार गुरनाम सिंह जी, आपने यही फैसला किया था ? (This is the decision of the Business Advisory Committee. Is it not so, Sardar Gurnam Singh?)

सरदार गुरनाम सिंह : यह फैसला हुआ था कि अगर ज़रूरत पड़ी तो थोड़ा २ time extend करते रहेंगे।

THE PUNJAB SECURITY OF LAND TENURES (AMENDMENT AND VALIDATION) BILL, 1962 (RESUMPTION OF CONSIDERATION)

Deputy Speaker : Question is—

That the Punjab Security of Land Tenures (Amendment and Validation) **Bill,** 1962, be referred to the Select Committee consisting of :—

(1) Sardar Ajmer Singh, Minister-in-charge,

(2) Comrade Ram Piara, M.L.A.,

(3) Comrade Ram Chandra, M.L.A.,

(4) Chaudhari Rizaq Ram, M.L.A.,

(5) Pandit Mohan Lal Datta, M.L.A.,

(6) Comrade Shamsher Singh Josh, M.L.A.,

(7) Babu Bachan Singh, M.L.A.,

with a direction to make a report by the 7th June, 1962.

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is—

That the Punjab Security of Land Tenures (Amendment and Validation) **Bill,** 1962, be referred to the Select Committee consisting of the following Members :—

(1) Sardar Ajmer Singh, Minister-in-charge

(2) Pandit Mohan Lal Datta

(3) Comrade Ram Piara

(4) Chaudhari Hardwari Lal

(5) Chaudhari Devi Lal

(6) Comrade Makhan Singh Tarsikka

(7) Babu Ajit Kumar

(8) Comrade Shamsher Singh Josh

with a direction to make a report by the 15th August, 1962 at the latest.

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is—

That the Punjab Security of Land Tenures (Amendment and Validation) Bill, 1962, be referred to a Select Committee consisting of—

(1) Sardar Ajmer Singh, Minister-in-charge

(2) Pandit Mohan Lal Datta

(3) Comrade Ram Piara

(4) Chaudhari Hardwari Lal

(5) Comrade Shamsher Singh Josh

with a direction to make a report by the 31st October, 1962.

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is—

That the Punjab Security of Land Tenures (Amendment and Validation) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Deputy Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

SUB-CLAUSE (2) OF CLAUSE 1

Deputy Speaker : Question is—

The sub-clause (2) of clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 2

कामरेड राम प्यारा : डिप्टी स्पीकर साहिबा, क्या बिल पर general discussion हो चुकी है ? यह discussion तो इस बात पर हुई थी कि बिल को Select Committee के पास भेजा जाए या न। House ने इस Motion को reject किया है और यह फैसला दिया है कि बिल को Select Committee के पास नहीं भेजना चाहिए और इसे इसी शक्ल में take up किया जाए। इस लिए मैं समझता हूं कि अभी first reading होनी है।

उपाध्यक्ष महोदया : आपने जब बोलना होगा तो आप को बोलने का मौका दे दिया जाएगा। (The hon. Member will be given an opportunity to speak when he rises for that.)

Deputy Speaker : The amendments given notice of by the various Members will be deemed to have been read and moved—

8. **Pandit Mohan Lal Datta :**

That the following shall be inserted as part (a) and the existing parts (a) and (b) renumbered accordingly :—

"(a) At the end of sub-section (3), the following proviso shall be added, namely,—

Provided further that when a landowner owned more than 60 ordinary acres but less than 30 standard acres, the permissible area will be 60 ordinary acres."

9. **Pandit Mohan Lal Datta :**

That the following shall be inserted as part (c) at the end :—

(c) In sub-section (9), the words "or under his supervision" shall be deleted.

13. **Shri Mangal Sein :**

In the proposed explanation to sub-clause (a) line 2, delete "not".

14. **Shri Mangal Sein :**

At the end of the clause add the following :—

(c) In sub-section (9), the words "or under his supervision" shall be deleted.

सरदार गुरनाम सिंह : General discussion तो हुई नहीं, यह voting तो आपने amendment पर ली थी ।

उपाध्यक्ष महोदया : जब मिनिस्टर साहिब ने reply भी दे दी है तो general discussion की stage तो खत्म हो गई । (The stage relating to the general discussion of the Bill is over when the Minister-in-charge has replied to the criticism.)

चौधरी देवी लाल : On a point of order, Madam. उस वक्त मैं और सरदार गुरनाम सिंह जी बोलने के लिये खड़े हुए थे और आपने कहा था कि मिनिस्टर साहिब को बोल लेने दो फिर time दिया जाएगा । इस लिए जनरल discussion तो हुई नहीं ।

मुख्य मंत्री : अब तो वह stage pass हो गई ।

उपाध्यक्ष महोदया : चौधरी देवी लाल जी, 3rd stage पर भी general discussion हो जाएगी; जो बातें आपने अब कहनी थीं वह उसी वक्त कह लेना । (I would like to point out to the Leader of the Opposition that general discussion will also take place at the 3rd reading stage of the Bill. He may express his views on it at that time.)

कामरेड राम प्यारा : On a point of order, Madam. इस वक्त तो वही बोले हैं जिन्होंने Select Committee के हक में vote दिया। जो Select Committee के हक में नहीं थे वह नहीं बोले। उस Motion के reject होने के बाद general discussion होनी थी, वह नहीं हुई। जब तक first reading stage पूरी न हो जाए ये amendments move नहीं कर सकते। मैं दरख्वास्त करूंगा कि आप बिल के principle पर बहस allow करें। मैं तो इसी इन्तज़ार में बैठा रहा।

उपाध्यक्ष महोदया : अगर कोई हक में बोलने वाला न हो तो मैं क्या बाहर से किसी को बुला लाऊं ? (If no hon. Member comes forward to say something in favour of the Bill, then am I supposed to invite somebody from outside the House.)

कामरेड राम प्यारा : जो तीन amendments Opposition की तरफ से आई थीं मैं उन के हक में नहीं बोलना चाहता था। बिल पर तो तब बहस होती जब आप पहले amendments को reject कर देते।

उपाध्यक्ष महोदया : इस पर सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों बोल चुके हैं, सरदार अजमेर सिंह बोल चुके हैं। (Sardar Gurdial Singh Dhillon and Sardar Ajmer Singh have spoken on the Bill.)

सरदार गुरनाम सिंह : सारी discussion तो इस बात पर होती रही है कि इस बिल को Select Committee के सुपुर्द किया जाए। मैं बोलने के लिये कई दफा उठा मगर मुझे मौका न मिल सका।

उपाध्यक्ष महोदया : यह चीज़ तो बोलने वाले पर depend करती है, कोई बिल पर बोलता है और कोई amendment पर। (It all depends on the speaker, some speak on the Bill, while others speak on the amendments.)

Comrade Ram Piara : On a point of order, Madam. (*Interruptions*) My point of order is this, Madam, I want your ruling whether both the motions came under discussion or not.

उपाध्यक्ष महोदया : Main motion आप के सामने थी जिस बारे में कि amendments थीं। (The main motion, to which the amendments pertained, was before the House.)

बाबू बचन सिंह : On a point of Order, Madam. अगर तो आप कहतीं कि amendments may be read and moved तब तो बहस और तरह से होनी थी लेकिन जब आप पहली फिर दूसरी और फिर तीसरी amendment move करने की इजाज़त देती हैं फिर तो बहस उन amendments पर ही हो सकती है, बिल पर बहस कैसे हो सकती है ?

उपाध्यक्ष महोदया : मैं ने जिन की amendments थीं उन को भी और दूसरों को भी बोलने का मौका दिया। इस तरह Bill और amendments दोनों पर बहस हुई । (I called upon those hon. Members who had given notice of the amendments as well as others to speak. Thus both the Bill as well as the amendments were discussed.)

बाबू बचन सिंह : तकरीरें amendments बारे हुईं तो वज़ीर साहिब उन amendments के सिलसिले में जवाब देंगे या बिल के बारे में ?

उपाध्यक्ष महोदया : Bill और amendments दोनों की बहस का जवाब दिया है । (He has given a reply to the discussion on both the Bill and the amendments.)

चौधरी राम स्वरूप : On a point of order मैं अर्ज़ करता हूं कि एक तो House का कायदा और procedure है और दूसरे कुछ conventions हैं जिन के मुताबिक आप ने House के काम को चलाना होता है। मैं ने कभी यह नहीं देखा कि जिन लोगों पर किसी बिल का असर होता हो और वह उस पर बोलना चाहें मगर उन को इजाजत न दी गई हो बोलने की । आप जानती हैं कि इस बिल का असर देहात पर होता है। देहात से ताल्लुक रखने वाले मैम्बरान का इस पर बोलने का privilege है और अगर उन को मौका देने के लिये आप को House की sitting को extend भी करना पड़े तो यह इख्तियार आप को हासिल है । यहां पर ऐसे मैम्बरान बैठे हैं जो कहते हैं कि इस बिल को consider ही न किया जाए, वह इस बात से मुत्तफिक ही नहीं कि इस बिल को consider किया जाए । इसी लिए उन्होंने amendments दी हैं । तो अगली stage कैसे आ सकती है। हां वह तब हो सकता है जब आप यह चाहें कि बिल जल्दी पास हो जाए। यह बिल different हालत, different time और अलग २ House के सामने आया है इस लिए जरूरी है कि House के हर हिस्से को इस पर बोलने की इजाजत दी जाए। आप को time बढ़ाने का इख्तियार हासिल है। जिन पर यह असर अंदाज़ होता हो उन को बोलने का मौका दिया जाए ।

उपाध्यक्ष महोदया : मैं आप के point of order का जवाब देना चाहती हूं.....(I would like to give my ruling about the hon. Members point of order. . . .)

चौधरी राम स्वरूप : तो मैं आप के नोटिस में यह चीज लाना ज़रूरी समझता हूं कि—मैं आप के इख्तियारात पर छापा नहीं मारना चाहता मगर यह कहना चाहता हूं कि जो House का procedure है, convention है आप उस से बाहर नहीं जा सकतीं, rules और regulations के अन्दर रह कर ही आप House को control कर सकती हैं। अगर आप इन का ख्याल नहीं रखेंगी तो किसी मौके पर House को control करने में आप को ही दिक्कत पेश आयगी ।

उपाध्यक्ष महोदया : आप ने ठीक सुना नहीं, मैं ने कहा था कि मैं आप के point of order का जवाब देना चाहती हूं। (The hon. Member did not catch my words correctly. I had stated that I would like to give my ruling.)

Chaudhri Ram Sarup : Then I am sorry. I withdraw what I have said just now.

उपाध्यक्ष महोदया : मैं कहना चाहती हूं कि मुझ पर कोई binding नहीं है और मैं किसी की instructions से House को नहीं चलाती। मुझे मालूम है कि House को कैसे चलाना चाहिये। चूंकि इस बिल का ताल्लुक ज़मीन से है, मैं ने ज्यादा मौका देहात वालों को ही दिया है। जल्दी पास कराने की या और कोई रुकावट मेरे सामने नहीं थी। मैं ने जैसा मुनासिब समझा time के अन्दर ही इस काम को करने की कोशिश की है। (I want to say that I am under no binding and I do not conduct the proceedings of the House under anybody's instructions. I know how to conduct its proceedings. The present Bill pertains to the land problem, therefore, I gave opportunity mostly to the ruralites to have their say. I was under no binding to get this Bill passed in a hurry or anything else. I tried to accomplish this work in time and according to my own lights.)

चौधरी राम स्वरूप : एक मिनट के लिये मुझे एक ज़रूरी बात कहने की इजाज़त दें। आप को मालूम है कि Leader of the Opposition खड़े होते रहे, मैं भी खड़ा होता रहा। उन को बतौर Leader of the Opposition यह हक है कि उन को बोलने का सब से पहले मौका मिले अगर वह खड़े हों। मेरी seat front bench पर है और मुझे खामखाह बिना किसी वजह के ignore नहीं किया जाना चाहिये। मैं हर वक्त अपनी seat में खड़ा होता रहा हूं, दूसरे साहिबान भी खड़े होते रहे हैं। आप जो हुक्म देंगी उस की हमें तामील करनी पड़ेगी लेकिन यह बेइन्साफी होगी अगर आप किसी हिस्से को वुक्कत न देंगी और उन को time न देंगी। आप मेहरबानी कर के वक्त दें। House की sitting को चाहे कितना ही बढ़ा लें। जो यह चाहते हैं कि Bill consider ही न किया जाए यह एक किस्म की ज़्यादती है।

मुख्य मन्त्री : कोई आनरेबल मैम्बर, डिप्टी स्पीकर साहिबा, अपनी अमैंडमैंट इस लिए देता है कि वह उस के बारे में अपनी बात कह सके और बोल सके। यह रूल शुरू से चला आया है लेकिन जब closure motion move हो गया हो और वोट हाउस का ले लिया गया हो तो फिर कोई नहीं बोल सकता।

उपाध्यक्ष महोदया : आप बैठ जाइए, चौधरी मुख्तयार सिंह।

चौधरी मुख्तआर सिंह मलिक : आपने अमैंडमैंट move करते वक्त ही यह कहा था कि जिनकी अमैंडमैंट्स हैं सिर्फ वही बोलें। मैं उस वक्त भी बार बार उठता रहा

[चौधरी मुख्तआर सिंह मलिक]

लेकिन आपने इजाज़त नहीं दी। मैं ने भी इस गलतफहमी में कि शायद जिसने अमैंडमैंट दी है वही बोल सकता है, ज़्यादा assert नहीं किया लेकिन यह गलतफहमी पैदा की गई थी, असलियत यह है कि कोई भी आनरेबल मैम्बर बोल सकता है।

उपाध्यक्ष महोदया : हर एक अमैंडमैंट पर सारे हाउस के मैम्बर बोलना चाहें तो असम्भव है। (It is not possible for every hon. Member to speak on each of the amendments.)

चौधरी देवी लाल : डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह गलतफहमी रही मैम्बर साहबान को जिसकी वजह से वह बोल नहीं सके।

उपाध्यक्ष महोदया : अब जब relevant क्लाज़ आ जाए तो बोल लेना। अभी चौधरी मुख्तयार सिंह, आप बैठ जाइए। Sit down please.

चौधरी मुख्तआर सिंह : यह हमारा right है, हम exercise करेंगे।

बाबू बचन सिंह : On a point of order, Madam.

उपाध्यक्ष महोदया : देखिए आप प्वाइंट आफ आर्डर में ही वक्त जाया कर रहे हैं। (The hon. Members are wasting the time of the House in raising needless points of order.)

मुख्य मन्त्री : देखिए, third reading पर बोल लेना।

चौधरी राम स्वरूप : उस वक्त शर्त यह होगी कि closure motion नहीं move कर सकेंगे।

मुख्य मन्त्री : वह तो करेंगे।

चौधरी राम स्वरूप : तब हम नहीं मानते।

Comrade Ram Piara : Madam, I beg to submit that the hon. Minister for Revenue moved that the Bill be taken into consideration at once. Some hon. Members from the Opposition Benches moved that the Punjab Security of Land Tenures (Amendment and Validation) Bill, 1962, be referred to the Select Committee consisting of the following members (names to be indicated at the time of making the motion) with a direction to make a report by the 31st October, 1962. Therefore, Madam, no discussion on the general principles of the Bill has taken place. I would, therefore, like to know whether the consideration motion or the motion seeking to refer the Bill to the Select Committee has been voted upon by the House.

उपाध्यक्ष महोदया : मुझे बड़े अफसोस से कहना पड़ता है कि चूंकि आपको बोलने का वक्त नहीं मिल पाया इस लिए आप ऐसा कर रहे हैं। मैं जानती हूं कि आपने एक चिट भेजी थी कि चूंकि मुझे जल्दी घर जाना है इस लिए मुझे पहले वक्त मिल जाना चाहिए। किसी वजह से आपको टाइम नहीं मिल पाया तो आप इस तरह से कहने लगे। यह अजीब बात है। (I regret it very much that because the hon. Member could not get time to speak he has begun to say so. I know that he sent a chit asking for permissionto speak

earliar because we had to go to his home. However, since he could not be provided with an opportunity due to certain reasons, he has started speaking like this. It is very strange.)

सरदार गुरनाम सिंह : यह मामला तो बड़ा simple है । आप time जब चीफ मिनिस्टर साहब भी agree करते हैं कि third reading fix कर द । कोई बात ही नहीं रह जाती । पर बोल सकते हैं, तो फिर

Chief Minister : Let two or three hon. Members speak at the third reading stage of the Bill. save time of the House.

Sardar Gurnam Singh : Madam, it will

(Interruptions by a number of hon. Members)

कह

उपाध्यक्षा : आप जान बूझ कर ऐसा कर रहे मालूम होते हैं । जब दिया और चीफ मिनिस्टर साहब ने कह दिया फिर तसल्ली रखिए । (It appears to me that the hon. Members are creating a disturbance deliberately. They should feel satisfied after the observation made by the Chief Minister and myself.)

कामरेड राम प्यारा : On a point of privilege, Madam. मैं तो chit वाली बात चाहता ही नहीं था कि हाउस में जाहिर की जाए । लेकिन जब आपने कह दिया है तो मैं असली बात बतलाना चाहता हूं कि मैं ने चिट इस लिए नहीं आपके पास भेजी थी कि आप मुझे और लोगों के right को curtail करके time दे दें बल्कि मैंने इस गर्ज से भेजी कि चूंकि मेरी wife बीमार है और मुझे घर जल्दी जाना है इस लिए अगर आप बोलने का टाइम मुझे पहले दे सकें तो अच्छा होगा लेकिन जो मुझे आप की तरफ से message आया वह यही था कि पहले जिनकी amendments हैं वह बोल लें फिर मुझे टाइम मिलेगा । और amendments अब तक चलती रहीं इस लिए मैं नहीं उठा । और जब मैं बोलने के लिए उठा तो आप इस तरह से फरमाने लगीं ।

Deputy Speaker : This is no point of privilege please. The hon. Member should please resume his seat. Rules of procedure के मुताबिक मैं उस वक्त आप को time नहीं दे सकती थी । (This is no point of privilege please. The hon. Member should please resume his seat. Under the Rules of Procedure I could not allow the hon. Member to speak at that time.)

कामरेड राम प्यारा : On a point of privilege, Madam. इस में कोई शक नहीं कि मैं ने आप को chit भेजी थी कि आप मुझे बोलने के लिये पहले time दें क्योंकि मेरी wife बीमार थी और मैं जल्दी जाना चाहता था लेकिन आप ने मुझे यह message भेजा कि पहले जिन लोगों की select कमेटी को भेजने की motions

[कामरेड राम प्यारा]

हैं, वे बोलेंगे और बाद में आप मुझे बोलने के लिये time देंगे । मैं chit वाले मामले को हाउस के सामने नहीं लाना चाहता था लेकिन अब इस का ज़िक्र करना पड़ गया है क्योंकि आप ने इस बारे में यहां कह दिया है । अब तक क्योंकि Select Committee को भेजे जाने की motion पर ही बहस चलती रही है इस लिये.....

Deputy Speaker : This is no point of privilege.

श्री मंगल सैन (रोहतक) : डिप्टी स्पीकर महोदया, clause दो पर मेरा संशोधन है....

उपाध्यक्ष महोदया : मेहरबानी कर के आप अपनी amendment पर ही बोलें क्योंकि time बहुत थोड़ा है। (I would request the hon. Member to confine his speech only to his amendment as the time is very limited.)

श्री मंगल सैन : मैं अपने संशोधन तक ही confine करूंगा। मैं ने अपने संशोधन में यह निवेदन किया है कि इस क्लाज़ के आखिर में यह जोड़ दिया जाये कि जो लोग गांव से गैर हाज़िर रहते हैं और खुद काश्त नहीं करते और इस की जो आखरी line है sub-clause 9 की उसे delete कर दिया जाये ।

आज जब मंत्री महोदय बहस का जवाब दे रहे थे तो उस वक्त हाउस में एक बड़ा confusion सा मालूम दे रहा था । यह पता नहीं लग रहा था कि क्या वह Select कमेटी को इस बिल के भेजे जाने वाली motion पर बोल रहे थे या बिल पर बोल रहे थे। खैर इस पर आप ने अपना ruling दिया और यह ठीक है कि आप के ruling को मानने से कोई भी इनकार नहीं कर सकता। उस वक्त माननीय मंत्री ने बोलते हुए यह कहा था कि अगर कोई आदमी गांव से नौकरी करने चला गया हो और उस के लिए कोई ऐसे हालात पैदा हो जायें कि उसे वहां से मजबूर हो कर लौटना पड़े तो यह बड़ी नामुनासिब बात है कि वह अपनी ज़मीन काश्त करने के लिये न ले सके। उन्होंने यह भी कहा कि उस के साथ यह justice नहीं होगा और इस के लिये पता नहीं उन्होंने किन २ शब्दों का प्रयोग किया। (*Interruption*) डिप्टी स्पीकर महोदया, पंडित अमर नाथ जी मुझे interrupt कर रहे हैं । आप इन्हें ज़रा समझा दें कि इस तरह से interrupt करना कोई मुनासिब बात नहीं है....

उपाध्यक्ष महोदया : आप उन से बात न करें आप Chair को address करें। (The hon. Member should address the Chair and should not address him direct.)

श्री मंगल सैन : मैं तो देख भी आप की तरफ ही रहा हूं। तो मैं निवेदन कर रहा था कि मंत्री महोदय ने इस बिल पर बोलते हुए कहा था कि क्योंकि पिछले एक्ट में कुछ lacuna रह गया था, कुछ drawbacks रह गये थे, कुछ कमियां रह गई थीं इसलिए उन को दूर करने के लिये वह यह amending बिल ले आए हैं। मुझे उन की

यह बात समझ में नहीं आई। 1953 से ले कर अब तक इस कानून के बारे में कई amending बिल पहले भी आ चुके हैं और अब यह फिर एक amending बिल ले आये हैं। मैं तो समझता हूं कि बार बार amending बिल ला कर इस august House का बड़ा time waste किया गया है। दरअसल बात यह है कि यह बार बार amending बिल ग्रामीण जनता को बहकाने के लिये, उन को अपने साथ नत्थी करने के लिये और उन्हें मुग़ालता में डालने के लिये लाये जाते हैं। मैं यह निवेदन करना चाहता हूं कि हमारी सरकार का हर कदम इसी बात के लिये उठता है। सरकार को चाहिये तो यह था कि जो लोग ज़मीनों पर मजबूरी की हालत में वापस आना चाहें उन्हें यह कोई और रोज़गार दें लेकिन इस को उन के लिये रोज़गार उपलब्ध कराने की कब फिकर हो सकती है। यह रोज़गार तो पहले अपने रिश्तेदारों को देगी, फिर अपनी पार्टी के आदमियों को देगी। इसे जनता की तो फिकर है ही नहीं। इन्हें तो अपनी २ family के लिये फिकर रहती है।

यह जो बार बार amending बिल लाती है इस से इस की नीयत खराब जाहिर होती है। इस से यही जाहर होता है कि यह सरकार यहां पर अमली तौर पर socialistic pattern of society कायम नहीं करना चाहती। मुझे आज Revenue Minister साहिब की यह बात सुन कर बड़ा ताज्जुब हुआ जो उन्होंने यह कहा कि कांग्रेस ही वाहद एक ऐसी जमात है जो मुज़ारों का भला सोचती है। यह ठीक बात है कि यह forum एक ऐसा है जहां जो उन की मर्ज़ी आये कह सकते हैं। मगर मैं समझता हूं कि इस गवर्नमैंट का नज़ाम बदतरीन नज़ाम साबत हो रहा है। Elections के दिनों में हम ने देखा है कि इस सरकार ने हमेशा feudalism का पक्ष लिया है और जागीरदारों की मदद की है और इन की मदद भी जागीरदारों ने ही की है। और उन्होंने ही इन की elections पर लाखों रुपये खर्च किये हैं। मैं तो यहां तक हाउस में कहने को तैयार हूं कि कांग्रेस सरकार के मंत्री ईमानदारी से कहें कि उन की election पर जो खर्चा किया गया है क्या वह उतना ही है या उस से कम है जितना कि rules उन्हें permit करते थे लेकिन हकीकत कुछ और है। डिप्टी स्पीकर महोदया, मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि अगर यह honest हैं और अपने objective को हासिल करने में ईमानदारी से काम लेना चाहते हैं तो इन्हें चाहिये कि जो व्यक्ति खुद खेती नहीं करता, नौकरी करता है और अगर उसे किसी मजबूरी की हालत में नौकरी से वापस गांव आना पड़ता है तो उसे यह कोई और रोज़गार दिलायें और उस की ज़मीन की उसे compensation दे कर वह ज़मीन किसी ऐसे आदमी को दी जाये जो अपने हाथों से खेती करता है। अगर आप ईमानदारी से चाहते हैं कि जो आदमी नौकरी से मजबूरी की हालत में वापस आता है उस की मदद की जाए तो उस के लिये रोज़गार का इन्हें कोई और प्रबन्ध कर देना चाहिये। लेकिन यह सरकार ऐसा क्यों करने लगी है। इस को तो सिर्फ अपने रिश्तेदारों और अपने साथियों के रोज़गार के मसले को हल करने की चिन्ता है। अगर इनको अपने आदमियों की ही फिकर न होती तो State की development के हमारे सामने जो मसले हैं उन को solve करने के तरीके सोचे जा सकते थे। जो लोग खुद खेती नहीं कर सकते उन से

[श्री मंगल सैन]

ज़मीनें लेकर मुज़ारों के पास दी जानी चाहियें। अगर ऐसा कर दिया जाये तो ज़मीन की intensive cultivation हो सकती है और पैदावार भी बढ़ सकती है। इस लिये मैं निवेदन करता हूं कि "or under his supervision" के शब्द delete कर दिये जायें। क्या ही अच्छा होता यदि माननीय मंत्री हमारी यह बात मान जाते। लेकिन इन्होंने मानना नहीं। मैं विश्वास के साथ कह सकता हूं और आप देखेंगे कि यह इस साल के अन्दर ही अन्दर एक और amending Bill लायेंगे। अब तो यह हमारी बात नहीं मान रहे लेकिन उस वक्त कहेंगे कि क्योंकि High Court ने फलाने case में यह फैसला कर दिया है या वह कर दिया है इस लिये इन्हें एक amending बिल लाना पड़ा है। मैं इन से निवेदन करता हूं कि बार बार हाउस में amending बिल लाने की बजाए क्यों नहीं यह यहां इस सदन की चार दीवारी में बैठ कर अच्छे से अच्छा बिल draft कर लेते और उसे पास कर लेते ताकि फिर amending बिल न लाना पड़े पर यह कैसे करें ? इन्होंने तो सिफारशी आदमी भरती किये हुए हैं जो साधारण से साधारण बिल को भी ठीक तरह से draft नहीं कर सकते। इन नौकरियों के लिये सदा सरकार की तरफ से गड़बड़ की जाती है। किसी को Advocate-General लगाया जाता है तो किसी को Additional Advocate-General लगाया जाता है और किसी को Attorney-General. ऐसी posts create कर के political consideration को सामने रख कर उन को भरा जाता है जिस कर के defective legislation लाई जाती है। इस लिये मैं यह निवेदन करना चाहता हूं कि मैं ने जो amendment दी है उस को स्वीकार किया जाये। इस समय मैं ज़्यादा नहीं कहना चाहता। वैसे कहने को तो मेरे पास बहुत है लेकिन चूंकि आप ने फरमाया है कि हम इस पर third reading पर फिर बोल सकेंगे इस लिये मैं बाकी बात उस वक्त कहूंगा और अब मैं इतना ही time लेकर अपनी seat पर बैठता हूं।

पंडित मोहन लाल दत्त (अम्ब) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मेरी amendment भी इसी के बारे में है। डाक्टर साहिब ने भी अपने विचार इस पर रखे हैं। मैं ने पहले भी इस बिल को Select Committee के पास भेजने के मसले पर अर्ज़ किया था कि क्लाज़ 9 में जो self-cultivation की तारीफ की गई है, इस में आखिर में "under his supervision" जो शब्द हैं यह delete किये जाएं। जो आदमी अपने हाथ से काम कर के, ज़मीन की सेवा कर के और अपने शरीर का पसीना बहा कर, मेहनत कर के रोटी खाना चाहता है उस को भूमि का हक दिया जाना चाहिये। यह असूल हम ने मान लिया है। लेकिन इस definition में जो शब्द add किये गए हैं "or under his supervision" यह मोहमल से शब्द हैं। पहले मैं ने हवाला दिया था कि Third Five-Year Plan में Planning Commission ने "under his supervision" के बारे में क्या विचार प्रकट किये हैं। उस पर मन्त्री महोदय ने कह दिया कि इन्होंने तो पढ़ कर सुना दिया, इन बातों का क्या असर होता है यह तो ऐक्ट से बाहर की बातें हैं। मैं ने खास तौर पर उन शब्दों की तरफ ध्यान

दिलाया था कि under his supervision का मतलब क्या है। प्लानिंग कमिशन वालों का मतलब यह था कि अगर कोई आदमी अपने हाथ से काम नहीं करता, गांव में बैठ कर मेहनत नहीं करता और गैर हाजिर रह कर ज़मीन से फायदा उठाता है, दूसरी जगह पर व्यापार कर रहा है, सरमायादार है और साथ ही भूमि से भी फायदा उठा रहा है तो वह Social parasite है। लेकिन वज़ीर साहिब ने उस मामले में टालमटोल कर दिया है। वे कहते हैं

"As an essential element in 'supervision', the Second Plan envisaged residence during the greater part of the agricultural season by an owner or a member of his family in the village where the land is situated or in a nearby village within a distance to be prescribed."

इस में आप रूल्ज़ बना दें कि self-cultivation के लिए उसी आदमी को हक होगा जो कि गांव में मौजूद हो, अपनी supervision में काम कराना चाहता हो, अपनी ज़ेरे निगरानी काम करवाना चाहता है तो गांव में रहे और जो काम भूमि पर हो रहा है उस को आंखों से देखे ताकि उपज में कमी न हो, पैदावार अच्छी हो। यह था मतलब "under his supervision" का। आप ने कानून बनाते वक्त अच्छी तरह से ध्यान नहीं दिया। मैं तो चाहता हूं कि यह क्लाज़ ही delete कर दी जाए क्योंकि इस से वेल्हड़ आदमी भी फायदा उठाते हैं। जो बिल्कुल काम नहीं करते वे भी लाभ उठाते हैं। अगर आप इस क्लाज़ को रखना ही चाहते हैं तो main Act के तहत जो रूल्ज़ बने हैं उन में तबदीली करें।

ਕਾਮਰੇਡ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ (ਬਾਘਾ ਪੁਰਾਣਾ S.C.) : ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਕੋ ਹੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੋਸਤ ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨਾ ਕਰੋ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸ਼ਕ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਇਕ ਗਲ ਚੇਤੇ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇਕ ਵਾਰਤਾ ਚਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦਾ ਕਾਇਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਉਸ ਕੋਲ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਤਨੇ ਬਾਲ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਉਤਨੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਇਕ ਮਰਾਸੀ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਨੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਤੇ ਹਥ ਫੇਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰੇ ਕਰਮ ਢਿਲੇ ਹਨ ਇਕ ਬਾਲ ਵੀ ਹਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਮਰਾਸੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਜ਼ੂਰ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਹੈ ਤੇ ਹਥ ਵੀ ਤੁਹਾਡਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕਰਮ ਤਾਂ ਮਾੜੇ ਹੋਣੇ ਹੀ ਹਨ। ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਤੇ ਵਡੇ ਜ਼ਮੀਦਾਰ ਉਧਰ ਬੈਠੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਇਸਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਸਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਗੇ ਵੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਤਦ ਇਸਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਇਸਨੂੰ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕਰੋਗੇ ਤੇ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

कामरेड राम प्यारा (करनाल) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं तो सिर्फ थोड़ी सी

[कामरेड राम प्यारा]

clarification मिनिस्टर साहिब से चाहता हूं कि बिल में जो यह लिखा है :

"*Explanation.*—For the purposes of determining the permissible area of a displaced person, the provisions of proviso (ii) shall not apply to the heirs and successors of the displaced person to whom land is allotted."

इस में different positions हैं। एक तो यह कि कोई आदमी पाकिस्तान में 1946 में मर गया और ज़मीन उसी के नाम इधर आई और अलाट हुई उस के लड़कों को, औलाद को। एक ऐसा आदमी है जो कि riots में मारा गया, वह इधर आया ही नहीं। उस के लड़कों को ज़मीन अलाट होगी या नहीं। साथ ही एक ऐसा आदमी है जो कि 1948-49 की अलाटमेंट से पहले मर गया, उस की क्या पोज़ीशन है। इन तीनों categories के बारे में गवर्नमेंट की क्या राये है, इस बिल से यह बात clear नहीं होती। अगर मिनिस्टर साहिब बात को clear कर दें तो बाद में complications नहीं होंगी।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ): ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਜੋ ਪੁਛਿਆ ਹੈ ਉਸਦੇ ਮੁਤਲੱਕ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ 1st allotment ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਬਤੌਰ displaced person ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ 1st allotment of displaced person treat ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਨਾਮ ਕਾਗ-ਜ਼ਾਤ ਵਿਚ ਉਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ ਇਥੇ ਵੀ ਜੇਕਰ allotment ਉਸੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਦੋਬਾਰਾ succession ਦਾ ਸਵਾਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜੇਕਰ clarification ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫੇਰ ਲੈ ਲੈਣਾ। ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਬਾਤ ਫੇਰ ਦੋਹਰਾਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਕਹੀ ਹੈ ਉਹ Principal Act ਨਾਲ ਤਅਲੱਕ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ agriculture ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ primitive cultivation ਰਖੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਸਹੀ ਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿਉਗੇ ਅਤੇ ਇਥੇ ਗਰੀਬੀ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰਖੋਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ agriculture ਇੰਡਸਟਰੀ ਨਹੀਂ But agriculture is an industry ਜਿਥੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਰਕਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕੈਪੀਟਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, mental capacity ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, Capability ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। Agriculture is a scientific industry. ਅਜ ਇਹ

1. p.m ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਪਲਾਂਟਸ ਨੂੰ ਕੀ ਬੀਮਾਰੀ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਕੀ ਦਵਾਈ ਦੇਣੀ ਹੈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲਟੀਵੇਸ਼ਨ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਖਸੂ-ਸੀਅਤ ਕੀ ਹੈ, ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਖਾਦ ਪਾਉਣੀ ਹੈ ਤੇ ਕਦੋਂ ਪਾਉਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹੀ ਆਦਮੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ study ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਲਈ ਕਾਲਿਜ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਉਹ scientific study ਕਰਕੇ ਖੇਤੀ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਕਬ ਘਟ ਗਏ

ਹਨ । ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ । ਜ਼ਮੀਨ ਓਨੀ ਹੈ, ਉਪਜ ਵਧ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਲਈ ਤਾਲੀਮ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਪੁਰਾਣੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸੁਪਰਵੀਜ਼ਨ ਵਾਲੀ ਕਲਾਜ਼ ਹਟਾ ਦੇਈਏ । ਜਿਹੜੇ ਹਥਾਂ ਨਾਲ ਢੱਗੇ ਜੋੜ ਕੇ ਖੇਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਕਿਵੇਂ ਆ ਜਾਵੇਗੀ ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਸਾਈਂਟਿਫਿਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਓਥੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਆਈ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ 5% ਆਦਮੀ ਲੈਂਡ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਅੱਜ ਉਥੋਂ ਦੀ 13% ਆਬਾਦੀ ਖੇਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਉਹ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨਾਜ ਦਿੰਦੇ ਪਏ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਕੈਪੀਟਲ ਹੈ । ਉਹ ਹਥਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਉਹ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਣਾਉਂਦੇ ਪਏ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਹ ਪੁਰਾਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖੇਤੀ ਕਰਦਾ ਰਹੇ। ਦੱਸੋ ਉਹ ਕੀ ਕਰੇ । ਮੁੰਡੇ ਪੜ੍ਹਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਾਹਰ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਸਰਮਾਇਆ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ exclude ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ? Do the hon. Members want agriculture to be an industry of illiterate persons ? ਤਾਂ agriculturist ਕਿਵੇਂ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਬਾਰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਨਾਅਰੇ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਪੀਚਕੀ ਤੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਸ਼ਕ ਹੈ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਮੈਰਿਟਸ ਨਾਲ ਜਜ ਕਰੋ । ਜੋ ਗਲਾਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਜ਼ਨ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਏ । Prejudiced mind ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਅਗਰ prejudiced mind ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਏਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕਰੋਗੇ, ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਕਰੋਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਸਤੇ ਗਰੀਬ ਛਡ ਦਿਆਂਗੇ । ਦੂਜੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਲਓ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਥੋੜੇ ਥੋੜੇ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਫਸਲਾਂ ਉਗਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਪੁਰਾਣੇ ਢੱਗਿਆਂ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਹਲ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਮੀਰ ਨਹੀਂ । ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵਡਾ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਜਿੰਨੀ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਓਨੀ ਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਿਹਾ ਜਾਏ ਕਿ ਉਹ ਅਮੀਰ ਹੈ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਕਤਅਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ । ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ accept ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਨੂੰ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਕਲਾਜ਼ ੨ ਵਿਚ ਜੋ explanation ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ clear ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਕ ਰਿਫਿਊਜੀ ਨੂੰ 50 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਅਲਾਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਓਸ displaced person successors ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹੋਣਗੇ, ਜੇ ਉਹ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 15, 15 ਏਕੜ ਮਿਲਣਗੇ ? ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਕਸੈਸਰ (successor) ਇਸ ਲਈ ਐਕਸਕਲੂਡ (exclude) ਹੋ ਗਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੰਬਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ 5, 10 ਜਾਂ 25 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲੇਗੀ ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਤਾਂ ਐਸੀ ਕਲਾਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਗਾਂਹ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ [illegible] ਡਾਊਟ (doubt) ਨਾ ਰਹੇ। ਉਸ ਦੇ ਪੁਤ ਪੋਤਰੇ ਹੋਏ We want to exclude all such persons from the operation of this rule. ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਅਗਰ ਉਸ ਨੇ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ।

Deputy Speaker : Question is—

That the following shall be inserted as part (a) and the existing parts (a) and (b) renumbered accordingly :—

"(a) At the end of sub-section (3), the following proviso shall be added, namely,—

Provided further that when a landowner owned more than 60 ordinary acres but less than 30 standard acres, the permissible area will be 60 ordinary acres."

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is—

That the following shall be inserted as part (c) at the end :—

"(c) In sub-section (9), the words "or under his supervision" shall be deleted.

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is—

In the proposed Explanation to sub-clause (a), line 2, delete "not".

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is—

At the end of the clause *add* the following :—

"(c) In sub-section (9), the words "or under his supervision" shall be deleted.

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is—

That clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Deputy Speaker : Notices of some amendments to this clause have been received from some hon. Members. The amendment about the

deletion of the clause is out of order as the deletion can be effected by voting against it. The following amendments, i.e., Nos. 1, 7, 10, 15 and 16 will be deemed to have been read and moved.

Chaudhari Rizaq Ram :

"In the proposed section 6, lines 4-5, *for* "before the commencement of this Act" *substitute* "before the 2nd February, 1955".

Pandit Mohan Lal Datta :

For the proposed section 6, the following be substituted :—

"6. No transfer of land, except a bona fide or mortgage with possession in favour of a landless tenant or a landowner owning less than 5 acres of land, made after the 15th August, 1947 and before the 2nd February, 1955 shall affect the rights of the tenant on such land under this Act, and the right of the State Government for utilisation as surplus area for re-settlement of ejected tenants or ejectable tenants."

Comrade Ram Piara :

In the proposed section 6, line 6, *between* "tenant" and "on" *insert* "and to declare, utilise surplus area".

Comrade Makhan Singh Tarsikka :

At the end of proposed section 6, *add* the following sub-section :—

"(2) After August 15, 1953, all *malafide* transfers be cancelled.

(3) The land bought by the tenant or small holder; (poor peasant after cancelling sale, the money realised from them by the landlord be refunded to the tenant or poor peasant)."

Comrade Shamsher Singh Josh :

At the end of proposed section 6, *add* the following sub-sections :—

"(2) After August 15, 1953, all *malafide* transfers be cancelled.

(3) The land bought by the tenant or small peasant proprietor should be refund-ed the sale deed amount after the cancellation of that deed."

चौधरी रिजक राम (राए) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं इस clause में एक तजवीज़ देने के लिये खड़ा हुआ हूं। मेरी तजवीज़ यह है—

In the proposed section 6, lines 4-5, *for* "before the commencement of this Act *subtitute* "before the 2nd February, 1955".

आनरेबल मैम्बर साहिबान मुलाहिज़ा फरमाएंगे कि bona fide sale or mortgages को छोड़ कर बाकी जितनी transfers 15 अगस्त, 1947 से लेकर before the commencement of this Act हुई हों उन पर यह provision लागू होगा । इस का मतलब यह हुआ कि 15 अगस्त, 1947 के बाद और 15 अप्रैल, 1953, जब कि ऐक्ट लागू हुआ, के अन्दर जो लोग अपनी ज़मीनें अपने रिश्तेदारों में बांट कर permissible area तक ले आए तो यह clause provide करती है कि वह मुज़ारों के हुकूक पर असर अन्दाज़ नहीं होंगी । लेकिन स clause में एक

[चौधरी रिज़क राम]

कमी रह गई है और वह दफा 16 के मुलाहिज़ा से ज़ाहिर होती है। दफा 16 provide करती है कि पहली फरवरी, 1955 के बाद जो इन्तकाल अराज़ी होंगे वह मुज़ारयान के हकूक पर मुतासर नहीं होंगे। इस का मतलब यह कि 15 अगस्त, 1947 से 15 अप्रैल, 1953 तक ही इस दफा 6 के मुताबिक इन्तकालात को नाजायज़ करार दिया जाएगा। लेकिन जहां तक दफा 16 का ताल्लुक है उस में 1-2-1955 के बाद के इन्तकालात को नाजायज़ करार दिया जाएगा। इस से यह ज़ाहिर होता है कि 15 अप्रैल, 1953 से ले कर 1-2-55 के दरम्यान का जो अरसा होगा उस में जो नाजायज़ इन्तकालात हुए होंगे उन को यह दफा अपनी जद में नहीं ले सकेगी। उस अरसा में बेदखल शुदा मुज़ारयान के तहफ्फज़ के लिए इस clause में provision नहीं जो कि दफा 16 के provision से भी conflict करता है। इस लिए मैं ने इस बात की तरफ वज़ीर साहिब का ध्यान दिलाने के लिये यह तरमीम पेश की है ताकि 15-8-1947 से ले कर 1-2-55 और उस के बाद की जो *mala fide* transfers हुई वह नाजायज़ करार दिए जाएं और इस तरह मुजारयान के हकूक को protect किया जा सके। बीच के अर्से में जितनी *mala fide* transfers हुई हैं, परमिसीबल एरिया तक ज़मीन की जायदाद को लाने के लिये, जिस से कि मुज़ारों के हकूक पर छापा पड़ा है, उन सब से मुज़ारों को बचाने के लिये इस में कोई प्रोविज़न नहीं है। मैं ने जो तरमीम दी है इस से मुज़ारों के हकूक सुरक्षित होते हैं और जो गैप बीच में रह गया है वह भी नहीं रहता। मैं उम्मीद करता हूं कि वज़ीर साहिब मेरी इस तरमीम को मन्ज़ूर फरमायेंगे।

पंडित मोहन लाल दत्त (अम्ब) : मेरी तरमीम का मतलब है कि जितनी भी ट्रांस्फर्ज़ 15 अगस्त, 1947 के बाद हुई हैं वह मैला फाइड (*mala fide*) हैं। बड़े २ मालिकों ने अपना surplus area हड़प करने के लिये तरह तरह के इंतकालात कर दिए। अब यह जो तरमीम लाए हैं इसमें बोना फाइड सेल्ज़(bona fide sales)और मार्गेजिज़(mortgages) की बात लिखी है। मगर यह भी गलत बात है। किसी सेल में यह तमीज़ करना कि यह सेल बोना फाइड (bona fide) है या मैला फाइड (*mala fide*) है बड़ा मुश्किल है। मैं कहता हूं कि बोना फाइड (bona fide) सेल तो हुई ही नहीं। यह 1950 में कानून लाए थे। बड़े बड़े मालिकों को इस का पहले से ही पता था कि यह हमारी ज़मीन लेने वाले हैं इस लिए उन्होंने तरह २ के हथकंडे इस्तेमाल कर के कभी ज़मीन बय करदी, कभी मार्गेज (mortgage) करदी और कभी फर्ज़ी बिक्री कर दी। हम चाहते हैं कि ऐसी जितनी भी सेल्ज़ या ट्रांस्फर्ज़ हुई हैं उन को रद कर दिया जाए। ऐक्सैप्शन (Exception) सिर्फ इतनी है कि जो ट्रांसफर्ज़ (transfers) छोटे मालिकों, जिन की ज़मीन 5 एकड़ से कम है, को हुई हैं या जो भूमिहीन मुज़ारों को हुई हैं वह न रद की जाएं। बाकी जितनीभी ट्रांसफर्ज़ (transfers) सन् 1947 से ले कर सन् 1958 तक हुई हैं वह तमाम नजरअंदाज कर दी जाएं। अगर ऐसा नहीं किया जाता तो फालतू ज़मीन के बारे इन का ख्वाब शर्मिन्दा-ए-ताबीर नहीं होगा।

यह जो बात की जाती है कि छोटे मालिकों के जो मुज़ारे हैं उन को फालतू एरिया पर बैटना है और जो कहा जाता है कि छोटे मालिकों को अपने मुज़ारे को उठाने का

अधिकार देना है तो इस पर कैसे अमल हो सकेगा। इस पर तभी अमल हो सकता है कि जब 1947 के बाद जितनी भी transfers हुई हैं उन सब को रद कर दिया जाए। मैं ने यह तो बताया ही था कि कितने मुज़ारे ejected हैं या ejectable हैं। इन सारे लोगों को बैठाना है मगर ज़मीन है सिर्फ साढ़े तीन लाख एकड़। तो यह सब कैसे होगा। यह तभी होगा कि सारी transfers जो 1947 के बाद हुई हैं उन को खत्म कर दिया जाए वरना नहीं होगा।

चौधरी केसरा राम (डबवाली S.C) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, जब से हम आज़ाद हुए हैं, सन् 1947 से सरकार की तरफ से मुज़ारों के मसले को हल करने के लिये कोशिश की जा रही है। 1953 में जा कर security of land tenure के बारे एक कानून पास हुआ। 1947 से लेकर 1953 तक बड़े २ ज़मींदारों ने अपनी ज़मीनों के इन्तकाल और पट्टे वगैरह कर के छोटे जमींदार बन गए। इस सिलसिले में चाहिये तो यह था कि 1947 से ले कर जितनी transfers हुई हैं या जिन तरीकों से भी जायदाद को कम किया गया है उन सब को रद्द कर के उस सारी ज़मीन को surplus area में ले लिया जाता। मगर हुआ यह कि Acts के अन्दर कुछ सुराख रह गए। 1952-53 के दरम्यानी time में हुए इन्तकाल किसी Act के तहत आए ही नहीं। मेरी यह दरखास्त है कि 1953 से भी आज तक जितने इन्तकालात हुए हैं उन सब को रद्द कर के उस सारी ज़मीन को surplus area में ले लिया जाए। मैं आप को बताता हूं कि तीन लाख एकड़ ज़मीन खुर्दबुर्द हुई है। आज मुज़ारों की हालत खराब है। सिर्फ़ मेरे हलके में ही 30,000 मुज़ारे बेकार हो चुके हैं। आज धरती माता के बच्चों का यह हाल है। वह लोग धरती के लिये तरसते हैं जहां पहले धरती पर काम करने वाले नहीं मिलते थे। हम ने कानून जरूर बनाए हैं इस मसले को हल करने के लिये मगर उन में सुराख हैं जिन की वजह से लाखों मुज़ारे बेदखल हुए हैं। हमारे कानून तो ऐसे होने चाहिएं कि ऐसी बेकारी और बेरोज़गारी खत्म हो और मुल्क की पैदावार बढ़े। उस के लिये यह ज़रूरी है कि बंजर ज़मीन की काश्त की जाए और जो ज़मीन खुर्दबुर्द हुई है वह वापस लेकर surplus area में डाली जाए। (घंटी) 1953 में जो मुज़ारे 6 साल से ज़मीन काश्त करते आ रहे थे उन्हें उस कानून से हर तरह से नुकसान रहा। उस में बड़े नुक्स रह गए। एक यह provision था कि जिस मुज़ारे का 6 साल से revenue record के मुताबिक ज़मीन पर कब्ज़ा है वह मुकद्दमा कर के उस ज़मीन को ले सकता है। मगर इस का कोई फ़ायदा उन गरीबों को नहीं हुआ। मुल्क में हालात ऐसे हैं कि जो लोग मेहनत कर के अनाज पैदा करते हैं वह सख्त मुसीबत में हैं। मालिक ज़मीन वकील कर के अदालत में कहता है कि उस की ज़मीन की कीमत कम लगी है और किसी न किसी तरह वह डिग्री हासिल कर लेता है (विघ्न) नाजायज़ वसूली के लिये। यह एक उलट मामला है। वह तो बंटाई देने के लिए तैयार है....

उपाध्यक्ष महोदया : आप बैठ जाइए। (The hon. Member may resume his seat.)

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ): ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਚੋਧਰੀ ਰਿਜ਼ਕ ਰਾਮ ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਇਕ ਸਿੱਧੀ ਜੇਹੀ ਤਰਮੀਮ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਬੂਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਪੰਡਿਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੱਤ ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਇਹ ਮੰਨ ਲਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਬੜਾ ਹੀ ਹਾਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਸਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ 1947 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਜੋ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ 1947 ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ । ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਇਹ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਕਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ।

"No transfer of land, except a bona fide or mortgage with possession in favour of a landless tenant or a landowner owning less than 5 acres of land, made after the 15th August, 1947 and before the 2nd February, 1955 shall affect the rights of the tenant on such land under this Act, and the right of the State Government for utilisation as surplus area for re-settlement of ejected tenants or ejectable tenants."

ਇਥੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਇਹ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਕੱਢ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । This is a sort of vindictiveness, ਉਹ ਆਦਮੀ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ displacement ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮੰਨੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ।

Deputy Speaker : Question is—

In the proposed section 6, lines 4-5, *for* "before the commencement of this Act" *substitute* "before the 2nd February, 1955".

The motion was carried.

Deputy Speaker : Question is—

For the proposed section 6, the following be substituted :—

"6. No transfer of land, except a bona fide or mortgage with possession in favour of a landless tenant or a landowner owning less than 5 acres of land, made after the 15th August, 1947 and before the 2nd February, 1955 shall affect the rights of the tenant on such land under this Act, and the right of the State Government for utilization as surplus area for re-settlement of ejected tenants or ejectable tenants."

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is—

In the proposed section 6, line 6, *between* "tenant" and "on" *insert* and to declare, utilise surplus area."

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is—

At the end of proposed section 6, *add* the following sub-section :—

"(2) After August 15, 1953, all *mala fide* transfers be cancelled.

(3) The land bought by the tenant or small holders; (poor peasant after cancelling sale, the money realised from them by the landlord be rufended to the tenant or poor peasant)."

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is—

At the end of proposed section 6, *add* the following sub-section :—

"(2) After August 15, 1953, all *mala fide* transfers be cancelled.

(3) The land bought by the tenant or small peasant proprietor should be refunded the sale deed amount after the cancellation of that deed."

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is—

That clause 3, as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 4

Deputy Speaker : Question is—

That clause 4 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 5

कामरेड राम प्यारा (करनाल) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं यह कहना चाहता हूं कि इस क्लाज़ में जो मेरी अमैंडमैंट है उस को मान लेना चाहिए। मेरी amendment यह है —

In the proposed section 10-B, line 2, *for* "utilised" *substitute* "declared."

इस सिलसिले में बात यह है कि :—

Where succession has opened after the surplus area or any part thereof has been utilized under clause (a) of section 10-A, ...

1.30 p.m. (*The Sabha then adjourned till* 8.00 *a.m. on Wednesday, the* 16*th May,* 1962).

17513 P.V.S.—380—23-10-62—C., P. & S., Pb., Chandigarh.

Published under rule 186 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Council and printed by the Controller, Printing & Stationery, Punjab.

Punjab Vidhan Sabha Debates

16th May, 1962.

Vol. I—No. 37

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Wednesday, the 16th May, 1962.

Price : Rs [illegible]

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I, NO. 37
DATED THE 16TH MAY, 1962.

Read	*For*	*on Page*	*Line*
which	whidh	(37)7	22
problems	problem	(37)10	15
fringe	fring	(37)15	26
preponderance	perponderance	(37)15	32, 33
asked	aked	(37)24	10
strictures	stricutures	(37)25	2
किसी	जिसी	(37)25	11
ज़ाबतें	ज़ावते	(37)25	16
जवाब देने	जवाब में देने	(37)25	28
short Notice Question and Answer	Short Notice	(37)39	Heading at the top
Adjournment Motions	Adjournment Motion	(37)41	Ditto
आदमियों	आदगियों	(37)43	24
मतलब	मतलय	(37)45	9
trespass	tresspass	(37)47	21
posse of	of posse—	(37)47	27
situation	stiuation	(37)48	3
मगर	मग	(37)56	12
वजह	वज	(37)57	19
that	the	(37)58	6
ਹਰੀਜਨਾਂ	ਸਹਰੀਜਨਾਂ	(37)60	22
ਜਿਹੜੀ	ਜਿਸੜੀ	(37)61	19
Pandit Charanji Lal Sharma	Pandit Charanji Lal Sharma	(37)80	26-27

read	*for*	*on page*	*line*
था	बा	(37)83	10
Delete the word	'यह कि'	(37)83	10
सकते	सकतों	(37)85	24
ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ	ਸਾਪੀਕਰ ਸਹਿਬ	(37)87	22
decree	decre	(37)95	6
cases	casses	(37)95	12
Amendment	Amenment	(37)97	Heading
pattern	patten	(37)98	10
Mortgage	Mortagage	(37)103	21
ਸਰਦਾਰ	ਸਰਕਾਰ	(37)104	5th from below
ਤੀਜੇ	ਤੀਜ	(37)105	10
ਮਸਲੇ	ਮਾਸਲੇ	(37)105	3rd from below

PUNJAB VIDHAN SABHA

Wednesday, the 16th May, 1962.

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, *Chandigarh, at* 8.00 *A.M. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Prabodh Chandra) in the Chair.*

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS
SUPPLEMENTARIES TO POSTPONED STARRED QUESTION No. 573

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि State guests की जो list उन्हों ने सवाल के जवाब के साथ दी उस के मुताबिक State guests माने जाने के लिये क्या criterian रखा हुआ है ?

Deputy Minister (Professor Yashwant Rai) : According to the set policy of Government the following categories of persons are treated as State Guests during their visits to Punjab :—

(1) Ministers of Government of India.

(2) Ministers of State, Governments in India.

(3) High personages (Indian and Foreign).

The personal staff, family members, associates and friends accompanying the above-mentioned persons are also treated as State Guests and board, lodging and transport arrangements are made for them.

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, बात ज़रा clear नहीं हुई क्योंकि ठीक तरह से सुनाई नहीं पड़ा । ज़रा इन्हें कह दें कि फिर साफ जवाब दें ।

श्री अध्यक्ष : ज़रा आहिस्ता २ बोलो ताकि सब को सुनाई दे । (The hon. Minister should please try to speak a bit slowly so that all the hon. Members may be able to follow him.)

(The answer was repeated)

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या Deputy Minister साहिब बतायेंगे कि इस खर्च के अन्दर जो items include किये गये हैं वे किस २ nature के हैं । जो हरेक guest के साथ खर्च की रकम दी हुई है वह किस २ चीज़ पर खर्च की गई है ?

उप मंत्री : वह उन के boarding and lodging पर खर्च की गई है ।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या Deputy Minister साहिब बतायेंगे कि इस list के item No. 119 पर जो श्री बी० ऐन० दातार का नाम दिया हुआ है जो

Note— Starred Question No. 573 along with its reply appears in the Punjab Vidhan Sabha Debate Vol I No 36 dated 15th May, 1962.

[श्री बलरामजी दास टंडन]

Centre के Minister हैं, उन के नाम के सामने लिखा है कि 1,399 रुपया transport expenses etc. पर खर्च किया गया । तो क्या वह बतायेंगे कि on account of transport arrangements कितना खर्च हुआ और यह किस nature का खर्च transport पर किया गया ?

उप मंत्री : यह रक्म boarding and lodging और transport पर खर्च हुई । अगर आप separate पूछना चाहते हैं तो इस के लिये अलग notice दे दें । इस का जवाब पूछ कर बता दिया जायेगा ।

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहब, इस का notice पहले ही दिया हुआ है कि State guests पर किस तरह का expenditure किया गया है । इन्हों ने 1,399 रुपये की रकम एक दिन का खर्च बताया है । अगर boarding and lodging और transport तीनों का खर्च इकट्ठा भी ले लिया जाये तो यह तमाम खर्च 1,400 रुपये कैसे हो जाता है ? (एक आवाज़-- *Dinner* पर खर्च किया गया होगा ।) *Dinner* जिन को दिया है उन के लिये अलग लिखा हुआ है ।

श्री अध्यक्ष : देखिये, आप अगर इस की details दे सकते हैं तो दे दीजिये । (If the hon Minister has got the details of this expenditure with him he should supply the same to the hon. Member.)

उप मंत्री : स्पीकर साहब, इन्हों ने हरेक guest पर किये गये expenses के बारे में पूछा था कि कितने २ हुए । वह इन्हें बता दिये गये हैं । अगर इन्हें उन की details चाहियें तो इस के लिये यह separate notice दे दें ।

श्री अध्यक्ष : एक दिन के लिये एक guest ठहरे और उस पर इतना ज्यादा खर्च हो जाये, तो This is not a desirable state of affairs इस की details इस लिये देनी चाहियें थी । (Such a large amount has been spent in connection with one day, stay of a guest. This is not desirable state of affairs. Therefore, detailed information should have been supplied in this particular case.)

गृह मंत्री : एक मनिस्टर के लिये off-hand details देना बहुत मुश्किल होता है । Details में कितने ही items हो सकते हैं इस लिये सब के बारे में off-hand information देना बहुत मुश्किल होता है ।

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहब, मेरी Submission है कि अगर इस वक्त मिनिस्टर साहिब इस की details नहीं दे सकते तो कल दे दें । यह बड़ी अजीब बात है कि एक guest का एक दिन का खर्च 1,400 रुपये हो । यह कल इस की details बता दें ।

Mr. Speaker : The hon,ble Minister will give its details tomorrow.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि boarding और lodging के इलावा और क्या खर्च हो सकता है । What is the general possibility of any other expenditure ?

गृह मंत्री : General possibility का इस में सवाल नहीं है ।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि इस 1,400 रुपयेके खर्च में special wine का expenditure भी शामिल है ।

श्री अध्यक्ष : वह कल को सब कुछ बता देंगे । (The hon. Minister will explain the details tomorrow.)

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, यह जो Serial No. 110 है इस के आगे लिखा है

> "Delegates attending the meeting of the All-India Khadi and Village Industries Board".

इन के ऊपर 1,800 रुपये खर्च हुए । क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि वह सब State guest बन कर आए थे ?

उप मंत्री : वह distinguished guest थे ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि distinguished guest treat करने के लिये भी कोई criteria रखा हुआ है ?

उप मंत्री : जिस को Government चाहे State guest बना सकती है ।

Mr. Speaker : The hon. Member wants to know how they were treated as State Guests.

Deputy Minister : I have already stated, Sir, that the personal staff, family members, associates and friends accompanying the Central Ministers, Ministersof other States in India and the High personages are treated as State Guests.

Mr. Speaker : This is not the question, please. The hon. Member has asked, "what is the criteria for determining a visitor to be a distinguished guest or high personage"?

उप मंत्री : जिन्हों ने खास सेवा का काम किया हो या जो public importance के आदमी हों, उन को State guests treat किया जाता है ।

Sardar Gurdial Singh Dhillon : What were the basic factors that led the Government to treat all these delegates as State Guests? Are delegates to all the Conferences held in Punjab treated as State Guests or was this an exception in the case of delegates attending the meeting of the All India Khadi Board?

Deputy Minister : Delegates to all the Conferences are treated as State Guests.

श्री बलरामजी दास टंडन : गांधी स्मारक निधि के Secretary 92 आदमियों को साथ ले कर आये और यहां आ कर State guest treat किये गए । उन पर पांच हज़ार रुपये के करीब खर्च आ गया . . . (*Interruptions*) (*Noise*)

कामरेड राम प्यारा : मैं पूछना चाहता हूं कि जो आदमी बाहर से आते हैं केवल उन को ही State guest treat किया जाता है या कि अपनी State के आदमियों को भी State Guests treat किया जाता है ?

उप मंत्री : जो उन के साथ आते हैं उन के बारे में कहा गया है ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ: ਨੰਬਰ 11 ਤੇ ਜੋ Director of Aid Programme ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ ?

ਉਪ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਅਮਰੀਕਨ ਹੈ ਜੋ ਇਥੇ aid programme ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि सरकार ने State guest पर खर्च की कोई limit रखी हुई है या यह चीज़ unlimited है ?

उप मंत्री : Guests पर depend करता है । इस में limit कोई नहीं हो सकती ।

श्री बलरामजी दास टंडन : मैं यह जानना चाहता हूं कि कोई particular guest जो आए उस पर जो खर्च होता है उस पर कोई हद भी मुकर्रर है या नहीं ?

Deputy Minister : The Ceilings observed for the boarding arrangements are—

(i) V.V.I.P. (Prime Ministers, Ambassadors)—Rs 15 per head for full day meals.

(ii) V.I.P. (Ministers, Deputy Ministers, Speakers and Secretaries to Government)—Rs 12 per head for full day meals.

(iii) Class I Officers—Rs 9 per head for full day meals.

(iv) Class II Officers—Rs 6 per head for full day meals.

(v) Class III Officers—Rs 4 per head for full day meals.

(vi) Class IV Establishment—Rs 2 per head for full day meals.

श्री बलरामजी दास टंडन : पर मैं ने तो पूछा है कि आया किसी particular guest पर खर्च की कोई limit है या जितना चाहो उतना खर्च करते जाओ ?

उप मंत्री : नहीं ।

Mr. Speaker : I would request to the hon. Minister not to say anything in answer to supplementary questions, which is not based on facts.

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री : जिस को सरकार State guest treat करती है उस को हम समझाते हैं कि वह काफी समझदार है । उस से ऐसी तवक्कुह नहीं करनी चाहिये ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਕੀ Minister ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ State Guests ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੀਵੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ ?

ਸਿੰਚਾਈ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਮੰਤਰੀ : ਜੀ ਹਾਂ, ਬੀਵੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ ।

CONSTRUCTION OF BRIDGES NEAR CERTAIN VILLAGES IN DISTRICT HISSAR

*526. **Shri Amar Singh :** Will the Irrigation and Power Minister be pleased to state—

(a) whether the villagers of Khanpur, Sindhar, Sotha and Bhada in district, Hissar have deposited any amount for the construction of Canal Bridges near their respective villages, if so, how much ;

(b) the action if any, taken or proposed to be taken by Government in connection with the construction of bridges referred to above?

Chaudhari Ranbir Singh : (a) Yes. An amount of rupees 27,200 has been deposited for construction of Canal bridges by the Villagers of villages Khanpur, Sindhar, Sotha and Bhada.

(b) Construction of one bridge at R.D. 68800 Barwala Branch for villages Bhada and Sotha is in progress. Work on other bridges will be taken up in due course.

BRIDGE OVER KOTLA BRANCH CANAL IN DISTRICT SANGRUR

*664. **Comrade Bhan Singh Bhaura :** Will the Minister for Public Works be pleased to state whether it is a fact that the bridge over the Kotla Branch canal near Rajinderpuri in district Sangrur has been lying incomplete for the last two years, causing great inconvenience to the people of the Ilaqa; if so, the reasons therefor and the time by which it is proposed to be completed?

Chaudhari Ranbir Singh : The work on the bridge is in progress since February, 1961. It could not be completed during the closure of the canal in last Rabi. Now it will be completed by December, 1962 when the canal will be closed after Kharif.

LAND RECLAMATION IRRIGATION, AND POWER RESEARCH INSTITUTE, AMRITSAR

*676. **Chaudhari Hardwari Lal :** Will the Irrigation and Power Minister be pleased to state—

(a) the yearly expenditure incurred on the Land Reclamation Irrigation and Power Research Institute, Amritsar ;

(b) the details of the functions of the Director of the said Institute;

(c) the nature and the number of problems under investigation at present in the said Institute with the details of staff employed thereat ;

(d) the details of modifications, if any, made in the methods of reclaiming land so far as a result of the research done in the said Institute ;

[Chaudhri Hardwari Lal]

(e) the experience and academic qualifications of the Deputy Director of the said Institute along with the functions and Headquarters of each of them?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) A reply is laid on the table of the House as Appendix 'A'.

(b) The functions and duties of the D. I. P. R. are to initiate, guide and conduct Research work on the problems and investigations pertaining to irrigation structures like dams, barrages, weirs, head regulators, falls shingle and silt exclusion works on canals, flood control anti-water-logging schemes and drainage, soil investigation, land reclamation and soil conservation works and other allied problems.

(c) The nature and the No. of problems under investigations, at present, in each of the Division of the Irrigation and Power Research Institute, are laid on the table of the house as Appendix "B".

(d) Certain modifications by way of use of Jantar for green manuring, limesludge near sugar factories and spent-wash near distillaries etc. for reclamation of sodium soils have been found out as a result of the experiments and research carried out on the semi-field scale at Amritsar and on the actual field at Karnal.

(e) The academic qualifications and experience of the Deputy Directors are as below :—

(1) Shri C. L. Dhawan, Deputy Director (South), Land Reclamation	M.Sc. (Hons), Ph.D. in Soil Science F.N.A., Sc., He has 30 years experience in Soil Chemistry and Land Reclamation
(2) Shri U. S. Dalal, Deputy Director (North), Land Reclamation.	B.Sc. (Agr.), Has nearly 20 years, experience on Land Reclamation work.

STATEMENT

APPENDIX 'A'

The following is the yearly expenditure incurred on the Land Reclamation and Irrigation and Power Research Institute, Amritsar :—

Year	Establishment	Works	REMARKS
	Rs	Rs	
1947-48	.. 60,512	..	As no accounts were maintained prior to 1950-51 in this Institute hence the figures of expenditure under head works from 1947 to 1950 are not available
1948-49	.. 1,48,290	..	
1949-50	.. 4,18,027	..	

Year		Establish- ment	Works	REMARKS
1950-51	..	5,13,346	19,66,156	
1951-52	..	3,59,547	12,42,736	
1952-53	..	1,61,451	4,13,684	
1953-54	..	2,01,650	7,53,310	
1954-55	..	2,81,746	4,53,614	
1955-56	..	2,65,955	4,53,187	
1956-57	..	1,19,931	2,24,804	
1957-58	..	4,58,100	3,86,185	
1958-59	..	5,31,941	8,11,843	
1959-60	..	5,89,258	7,80,472	
1960-61	..	8,74,866	10,94,358	
1961-62	..	13,81,582	39,71,661	

APPENDIX "B"

THE NATURE AND THE NUMBER OF PROBLEMS UNDER INVESTIGATIONS, AT PRESENT IN EACH OF THE DIVISION OF THE IRRIGATION AND POWER RESEARCH INSTITUTE IS AS UNDER (DIVISION-WISE)

Hydraulic Division

Research Problems in Hand

Though the facilities available in the Research Laboratory can be adopted to undertake any type of work in hydraulics, a few types of works whidh are generally carried out in the laboratory are listed below :—

(1) High Head Structures.

(i) Designs of gates required to function under high heads of water viz. emergency gates for outlets in dams, jet flow gates in outlets and tunnels etc.

(ii) Mutual interference of flow through river outlets.

(iii) Design of volute syphons.

(2) Testing the efficiency and Design of Turbines.

(3) Standardisation of apparatus and Equipment manufactured in the Institute for sediment laboratories.

(4) Calibration of Flow Measuring Devices such as pilot tubes, current meters, pointer gauges etc.

(5) Development of Electronic Instruments—Measurement of Entrained air by means of electronic apparatus.

(6) Improvement in the apparatus for measuring stage, velocity and discharge and turbulence of flowing water.

[Irrigation and Power Minister]

(7) Designs of cavitation free structures.

(8) Studies for design of propeller and blades, tails and fins of sediment samplers etc.

(9) Design of canal falls, stilling buckets for dams, co-efficient of discharge over weirs by means of full and sectional models constructed in flumes.

(10) Basic research.

(11) Uplift pressures below weirs of permeable foundations.

Staff employed

(1) Hydraulic Officer	..	1
(2) Assistant Research Officers	..	2
(3) Research Assistants	..	12
(4) Silt Analyst	..	6
(5) Laboratory Attendents	..	40

II.—MATHEMATICS STATISTIC; AND WATER RESOURCES DIVISION

A.—Mathematics problem in hand

1 Mathematical treatment of the theoretical and experimental designs of dams and their appurtenant works.

2. Mathematical studies on the design of weirs, orifices, canal falls etc.

3. Calculations of uplift pressures and exit gradient in case of weirs and barrages founded on Retreogeneous starta.

4. Expression of standing wave ratios as infinite series with application to high dam problems.

5. Application of Photo-elastic methods for determination of stresses on the indeterminate elements of Bhakra Dam and the appurtenant works.

6. Studies of critical velocity in alluvial channels.

7. Economics of a lined canal section.

8. Correlation between critical gradient and the angle of internal friction of soils.

9. Estimation of silt particle size from settling velocity.

B.—Statistics

1. Variation in subsoil water table as effected by irrigation and rainfall.

2. Outlet Statistics-Determination of discharge from a circular orifice.

3. Knowledge of silt entry into the canal as effected by the supply and regualtion at the headworks.

4. Effect of permeability on the discharge of tubewells.

5. Collection and analysis of flood data.

6. Soil conservation problems in the catchment of Bhakra Reservoir.

7. Siting of reservoirs with special reference to Bhakra Lake. Uhl and Lamadag icatchments.

8. Evolution of suitable crop patterns for Bhakra Project area.

9. Rainfall and run off.

10. Joint programme of Research with Bureau of Flood Control of the ECAFE.

C.—Water resources

1. The relation between time lag and the discharge in a given reach of the river and the help this can give in regulation.

2. A study of gains and absorption losses between two successive reaches of a river.

3. Winter discharge of the Punjab rivers.

4. Estimation of water power expected from Uhl and Lambadag river for Mandi Hydro-electric Plant.

5. Maximum flood discharge expected at Bhakra Dam.

Staff Employed

1. Mathematical Officer	..	1	
2. Assistant Research Officer	..	1	
3. Research Assistants	..	3	(*Vacant*)
4. Computors	..	8	
5. Laboratory Attendents	..	1	

III. PHYSICS DIVISION

Research problem in hand

1. Silt analysis by optical lever siltometer.

2. Determination of sub-soil flow pattern for different configuration for sources of supply and sink.

3. Permeability with reference to the effect of admixture of pozzolana.

4. Drainability of soil and sand.

5. Experimental stress analysis by photoelastic and other methods with particular reference to the design of dams and appurtenant works.

6. Investigations on lower limit of validity of Darcy's law.

7. Experiments on the problems connected with the efficiency and installation of tubewells.

8. Effect of temperature gradient on moisture movement in soils.

9. Geophysical and seismic methods of exploration.

10. Estimation of the potential resources of the sub-terranean region for proper utilization of sub-soil supplies.

11. Study of the laws of evaporation from water surface and soil columns in relation to correct estimation of loss of water from channels of different sizes.

12. Electrical analogy investigations for hydrological problems capable of electrical simulation.

13. Determination of absorption losses from lined channels in the field.

[Irrigation and Power Minister]

14. Study of measures for the protection of lining against action of harmful salts.

15. Investigations of sub-soil temperature.

16. Improved methods for determination of particle size of soil fractions.

17. Large-scale experiments for evolving efficient and economical lining material for making the canal sufficiently water-proof with the object of conserving water supplies and preventing water logging.

18. Calibration of various types of scientific equipment and apparatus.

Staff employed

Physicist	..	1
Assistant Research Officer	..	1
Research Assistants	..	4
Silt Analyst	..	3
Laboratory Attendants	..	3

IV.—CHEMISTRY DIVISION

The main problem being tackled are—

1. Role of silt in the fertility of soils.

2. Quality of Irrigation Water.

3. Role of green manuring in reclamation.

4. Effect of different crop rotations on the fertility status of soils.

5. Movement of moisture under unsaturated and vapour phase.

6. Physico-chemical properties of soil colloids for the investigation of fertility cum-deterioration index of different types of Punjab soils.

7. Role of humu in Soils.

8. To find effective method for the development of sandy soils.

9. To evolve suitable technique for the reclamation of black alkali soil.

Staff employed

1. Research Officer	..	1
2. Research Assistants	..	8
3. Silt Analyst	..	1
4. S. Observers	...	2
5. Laboratory Attendants	..	6
6. Assistant Laboratory Attendant	..	1

V.—CEMENT AND BUILDING MATERIALS DIVISION

Research Problems in hand

1. Determination of chemical composition of Kankar and kankar lime in relation of strength of kankar lime manufactured from it.

2. Addition of other materials to kankar lime and kankar to improve their quality,

3. Comparison of the laboratory and the kiln-burrnt kankar limes :—

4. Effect of washing raw kankar loosely adhering soil, prior to burning, on the properties of kankar lime.

5. Standardization of laboratory technique of lime burning.

6. Artificial mixes of naturally occurring limestone and soil as substitutes for kankar for the manufacture of hydraulic lime.

7. The free and combined lime contents of kankar lime in relation to the development of strength.

8. Hydraulic activity of kankar lime with admixture of silicious and artificial pozzolanic material.

9. Comparison of the improvement in strength brought out by the incorporation of various proportions of sand or surkni on free lime basis with the kankar lime.

10. Improvement in the tensile strength of kankar lime by making up the deficiency of its magnesium oxide content.

11. Classification of kankar limes based on their lime and magnesia contents and the treatment of dolomic kankar.

12. Significance of admixture of cement with kankar lime on impermeability and strength.

13. Durability of kankar lime in the prensence of injurious salts.

14. Tentative standards for testing the quality of kankar limes.

15. Geological formation and distribution of kankar.

16. Relationship between So 3 content and the setting time of kankar lime.

17. Effect of fineness of kankar lime and its strength.

18. Effect of storage on Ca Co3 content of kankar lime.

19. Admixture of surkhi in fine sand as a substitute of coarse sand.

20. Effect of injurious salts in water or soil cement mortars and concrete and its preventitive measures.

21. Studies in the properties of certain mortars obtained from ancient building in India.

22. Preparation of map of the Punjab showing sites where kankar and lime stone are available.

23. Investigations into drawing up of the specifications of kankars and kankar limes.

24. Study of cinder as a pozzolanic material.

25. Investigations into the proparties of bentonite for use as a material for construction or as an aid in modification of properties of other materials.

26. Study of lime sand and lime-surkhi-sand blocks for use in river protection works.

27. Investigations in the revision of basic schedule of ratios for all the items of structural materials cited in the P.W.D. Code.

28. Study of strength of brick tiles of various sizes under different directions of loading.

[Irrigation and Power Minister]

Staff

Assistant Research Officer	.. 1
Research Assistants	.. 3
Silt Analyst	.. 1
Senior Laboratory Attendent	.. 1
Laboratory Attendents	.. 2

VI—CONCRETE DIVISION

Current Research

A number of research problems, enumerated below, are under investigation in this Section—

1. Investigation regarding the effect of addition of 'Lissapol N' on the properties of concrete.

2. Investigation on the effect of replacement of cement with various types of surkhi on the strength of concrete.

3. Investigations on the uniformity of cement and surkhi mix in concrete when mixed in a concrete mixer in the usual way.

4. Investigations on Bhakra shales in calcined and uncalcined state regarding their pozzolanic activity in cement concrete.

5. Alkali-Reactivity of Neillah Terrace arrgegate.

6 Alkali-Reactivity of Bhakra shales in calcined and uncalcined state for nhabiting the alkali aggregate reaction in concrete.

8. Effect of limited variation in grading of aggregate on the strength of concrete.

9. Design of concrete with various aggregates from different sources in the Punjab.

10. Investigations regarding causes of failure of Bikaner canal lining concrete.

11. Investigation on the effect of salts on different types of canal lining and various measures to protect them against the action of salts on semified scale.

12. Investigations on failure of cement mortar, concerte, kankar lime etc.; under various conditions of exposure to various salts in solution and in soil.

13. Use of brick ballast as coarse aggregate in concrete for use in reinforced works.

14. Investigations regarding causes of failure of concrete at Joginder Nagar Hydro Electric Works.

15. Investigations on Intertol as protection for increasing the durability of exposed concrete.

16. Investigatons into the heart of hydrotion of pozzolanic concrete.

17. Investigations regarding the effect or nature of aggregate on the heat rise in concrete.

18. Investigation regarding durability of various Punjab aggregates for use in concrete for specific hydraulic and other works.

19. Investigations on rocks from Thein Dam, Markanda Dam and Sidharthehar canal for their suitability as foundation material.

20. Investigations on bulking of various Punjab sands.

21. Investigations on specifications of surkhi for use as a pozzolanain concrete.

22. Investigations on specifications of concrete for use in canal lining.

23. Investigations regarding design of kankar lime for concrete for Irrigation works.

24. Investigations on specification of concrete for arch and invert portion for lining of concrete tunnels.

25. Investigations into the drawing up of specification for brick ballast for use in concrete.

26. Study of very lean cement sand mixes for use in construction of bunds and spurs.

27. Study of very fine sands for use as construction materials in canal limings (with bitumene and tars).

28. Development of an apparantus for determination of unit weight of powders.

29. Design of equipment for determination of flexural-strength and extent of bending in beams and slabs of dimensions up to 15 feet long, 10 feet broad, and 3 feet thick.

30. Study of various types of prototype canal linings for their flexural and compressive strength.

The staff of concrete Section is included in the cement and Building Section.

VII.—GROUND WATER RESOURCES DIVISION

Problems in hand with the Division

Following problems are in hand in this division at the mcment—

1. Geological and Geophysical Survey of Amritsar Pilot Scheme area. (12 miles radious of Amritsar).

2. Analysis of the water and soil samples of Amritsar Pilot Scheme, and area.

3. Geological survey of area on both sides of Upper Bari Doab Canal from Tibri to Aliwal in connection with installation of tube-wells for anti-water logging cum-irrigation purposes.

4. Geological and Geophysical Survey of Sangatpura Chak Sidhwan Canal Bet Area.

5. Geological formation and Ground water studies and the proposed paper factory area at Panipat.

6. Semified experiments on the design of Sub-Surface Drains.

7. Full scale field experiments on Sub-Surface Drainage Systems.

8. Control of Water table by Sub-Surface Drains.

9. Experiments on Store Water Drains.

[Irrigation and Power Minister]

10. Investigations of the design of Shallow Tube-Wells for anti-water logging Purposes.

11. Investigations of the working of coupled shallow tube-wells.

12. Experiments on working of Ditch Drains.

13. Sub-Soil water table observations in canal irrigated, well irrigated and Barani area.

14. Study of the effect of Bhakra Main Line Canal System on Water table.

Staff

1.	Research Officers	.. 1
2.	Assistant Research Officer	.. 3
3.	Research Assistants	.. 8
4.	Appratus Mechanic	.. 1
5.	Head Laboratory Attendants	.. 3
6.	Laboratory Attendants	.. 8

VIII.—LAND RECLAMATION DIVISION

Current Research

The main problems being tackled in this Division are :—

(1) Supervision and conduct of Thur and Sem girdawaries in the Punjab during rabi season, each year.

(2) Soil surveys which are to precede all irrigation projects. At present Pepsu Soil Survey is in hand.

(3) Well water surveying.

(4) Water requirements of crops.

(5) To evolve suitable crop pattern for the areas to be irrigated by Bhakra canals.

(6) To inspect sites and make Schemes concerning the problems of salinity, alkalinity and water-logging.

(7) Reclamation of saline, alkaline and waterlogged (thur, kallar and sem) areas on all the running canal systems which cover a million acres. The area is increasing each year due to further spread of thur.

(8) To assess the fertilizer needs of reclaimed lands after heavy leaching of the growth of rice.

Staff employed

	North Zone		Central Zone		South Zone	
1.	Deputy Director	1	Assistant Land Reclamation Officer ..	5	Deputy Director ..	1
2	Land Reclamation Officer ..	1			Land Reclamation Officer ..	1

North Zone		Central Zone	South Zone	
3. Assistant Land Reclamation Officer ..	1		Assistant Lan d Reclamation Officer ..	1
4. Research Assistants ..	5		Deputy Collector ..	1
5. Field Assistants	36		Zilladars ..	6
6. Zilladars ..	6		Field Assistants ..	37
7. Deputy Collectors	1		Research Assistants ..	4

IX.—PHOTO ELASTIC LABORATORY

Accurate knowledge of stresses and strains that develop in the Engineering Works is of fundamental importance for the design of complicated structures. For this study, the photo-elastic equipment gives correct insight into the engineering structures, e.g. bridges archs, beams, frames, opening in the body of the Dam (gates, gallaries, shafts etc.) and foundations. This information forms the basis for design since the stresses are not amendable to Mathematical analysis and it also helps in checking the finalised designs. The photo-elastic laboratory has complete and upto-date equipment for stress analysis in 2-dimensional problems.

Staff employed

1. Research Officer .. 1
2. Research Assistant .. 1
3. Laboratory Attendants .. 6

X.—SOIL CONSERVATION DIVISION

This Division is engaged in the control of erosion caused by the rivers and torrents by biological measures. The ultimate aim is the gradual canalization of every torrent so that floods can be confined to one definite channel thereby reclaiming large tracts of lands. The scheme is to form a thick belt of plant growth and induce the deposition of silt from flood water and thus raise a new platform at the inner fring of the embankment. Vitex Negando (Banha) and Willow being water-loving plants qualify for the soil conservation measures for those reaches where uncontrolled moisture condition exist and where the soils are sandy-loam in character. These plants have been successfully introduced by propagating them by means of their shoots on the banks of Swan river near Mubarkpur, Oel, Bhaira, Una and Fetchpur in 27 miles length, and also along the banks of Nasrala Choe for canalising them due to per ponderance of moisture there. On the slopes of dry sandy embankments, Sacchrum Munja (Sarkanda) has been established to anchor the surface down. This is the only plant which can be safely relied upon to grow in dry cohesion less soils to battle against wind and water erosion forming a permanent plant cover against natural agencies. Along the banks of river Beas near Burewal Spur, where soils are predominently silty and clayey Dalbergia Sisso (Shisham) and Albizzia Lebec (Sirins) have been profusely planted to exercise remedial measures against soil erosion.

Experiments have been started at Hydraulic Research Station Malakpur on soil conservation in different plots having 72.6" x 12' dimensions (accepted procedures) with one per cent slope having different local vegetative covers as are in vogue in the Punjab to measure the run off and soil loss in each. Artificial and denuded plots having identical slopes and dimensions are also laid as check. These results are to be applied in the catchment area of the Bhakra and Beas Dams where silt deposit is adversely effecting the longevity of these dams.

[Irrigation and Power Minister]

Staff

1.	Assistant Research Officer	.. 1
2.	Research Assistants	.. 6
3.	Laboratory Attendants	.. 8
4.	Head Laboratory Attendants	.. 1
5.	Assistant Laboratory Attendants	.. 8
6.	Silt Observer	.. 2

XI.—SOIL INVESTIGATION DIVISION

The work of soil classification and drawing of soil maps on the basis of alkali content, salt content, soil minerology X-Ray diffraction, Pedological studies and other soil Characteristics is recognised throughout the world. The various Foreign experts visiting this State from time to time have stressed the necessity of such studies.

In the Punjab where the land is gradually deteriorating the work of soil classification is more urgent. So far, some areas coming under Bhakra or Pepsu soil survey have been surveyed. The detailed study of the soil characteristics has not so far been taken in hand.

The Soil Investigation Division will take up the survey of each district in the State and prepare maps for land use and land capability.

The following soil characteristics are to be studied —

(1) Soil Colour.

(2) Soil texture, coarse fragments, stoniness and rockiness.

(3) Soil structure.

(4) Soil reaction.

(5) Special formation in soil profiles including soluble salts.

(6) Organic matter.

(7) Vegetation.

(8) Land use.

On the basis of the above data collected from the field and the laboratory analysis soil will be mapped and classified.

Staff Employed—

(1)	Assistant Research Officer	.. 1
(2)	Research Assistants	.. 5
(3)	Head Laboratory Attendants	.. 2
(4)	Observer	.. 1
(5)	Laboratory Attendants	.. 10

XII.—GEOLOGY LABORATORY

Recently a separate Geology Laboratory has been added to this Institute for carrying out of geological and geophysical investigations covering sub-surface water, earth movements, dam sites, reservoirs, etc.

XIII.—INVESTIGATION DIVISION

Staff Employed—

Assistant Research Officer .. 1

(A) Investigation Division No. 1

Investigation Division No. 1 in the Irrigation and Power Research Institute, was opened on 14th May, 1960. This Division is mainly entrusted with investigations and execution of schemes connected with Diversion of Rivers and Training and Canalizing of Torrents and rivers and other schemes. Details of some of the schemes under execution or investigation are given below :—

(1) Diverting River Sutlej from its existing course to old one-upstream of Phillaur Railway Crossings.

(2) Diverting River Sutlej from its existing course to old one near Khaira Fauja Singh.

(3) Scheme for the protection of left bank of River Sutlej opposite Ludhiana City.

(4) Training Soan Nadi opposite village Oel and Mubarakpur in tehsil Una district Hoshiarpur.

(5) Training Soan Nadi Opposite village Bhaira in tehsil Una, district Hoshiarpur.

(6) Closing Creeks of River Beas in Thana Kahnuwan.

B—Investigation Division No. II

Staff Employed—

Executive Engineer	..	1
Sub-Divisional Officers	..	3

There are number of choes emanating from lower Shiwalik Range in Ambala District. The characteristics of these choes are that they are very steep at the foot of hills with slope of I in 20 and near about in plans have a slope of I in 500 to I in 2,000. These choes are also blind in the plains. During monsoon due to heavy rainfall these choes bring huge amount of flood water and detritus materials and spread them on the rich plains of Punjab. As there is no outfall for these choes, the depression in the plains is heavy.

As a result of intensive study both theoretically and on model experiments, it has been feasible to combine a number of choes to form a group so that the group of choes may be diverted to some adjoining rivers. This completely eliminates the maximum contribution of its charge to the local nallahs from hilly torrents and consequently problem in the plains is removed to overcome the flood problem in the central part of the East Punjab. Following schemes have been investigated by this, division and submitted to flood control board for sanction :—

(1) Diversion of Sadadni, Chutang and Saraswati Nadies to river Jamuna through Somb Nadi.

2. Diversion of Boli Nadi to Somb Nadi in higher catchment.

(3) Diversion of Begna Nadi to Markanda River through run choe.

4. Diversion of Dhangri Nadi to river Ghaggar through Kot Nallah.

(5) Construction soakage pit for Lissara Nallah near village Tapa.

(6) Diversion of Sutlej river to its old course near village Kamerwala district Jullundur.

(7) Diverting Patiala Rao and Janta Devi Ki Rao to river Sutlej.

[Irrigation and Power Minister]

(C) Sutlej Canalization Division

Staff Employed—

Executive Engineer	.. 1
Sub-Divisional Officers	.. 3

After the construction of Bhakra Dam only controlled discharge would be let into the Sutlej River and there would be occasional flood of low intensity only. The river width which now caters for the highest flood discharge would not be required. It would, therefore, be possible to narrow the river width on a suitable alignment and reclaim the extra land from the existing bed of the river. This would need a proper scheme. For this purpose the Sutlej Canalization Division has been set up in the Institute. The Division has to do the alignment and change of 1,493 miles, plantabling of 564 square miles and levelling 282 miles.

After the preparation of the Project, the scheme will also be executed by this Division.

Staff Employed—

Executive Engineer	.. 1
Sub-Divisional Officers	.. 4

XIV.—EXECUTION DIVISION

(A) Janta Devi Ki Rao Division

Patiala Ki Rao and Janta Devi Ki Rao the main hilly torrents emanating from lower Shiwalik range, has a catchment area of 20 and 25 square miles respectively. During monsoon months these torrents bring a large amount of discharge and cause flooding and devastation in plains in Ambala, Patiala and Sangrur Districts. There is no outfall for these torrents and become blind just above G.T. Road from Rajpura to Sirhind. Based on model experiments conducted in the Land Reclamation, Irrigation and Research Institute, a scheme has been prepared to divert these two Nadies in the hilly area near chandigarh and Kurali into newly formed canals and leading them to their outfall in River Sutlej near Ruprar through Siswan Nadi which flows close to these torrents.

The whole scheme will cost about Rs 78,91,000 which consists of besides huge quantity of Earth work, the Remodelling of works such as Road Bridge, Railway Bridge, super passages on Bhakra Main Line and super passage over Sirhind Canal. The work of the digging of new canals is in progress and more than 50 per cent of the work has been completed. Canalization or these torrents and that of Siswan Nadi at the taillend is also in full swing. The various authorities have been intimated about the extent of remodelling necessary in case of Pacca works and action is being taken by them. It is expected that the entire scheme will be completed in all respects before the monsoons of 1963.

It is estimated that as a result of the execution of this project gross area of 320,000 acres will be saved from the vagories of flood water every year. Acquiring 60 per cent of area as C.C.A. saving in land revenue and water rate and increase in crop yield is estimated to the extent of Rs 145 lakhs per year.

Staff Employed—

Executive Engineer	.. 1
Sub-Divisional Officers	.. 3

(B) Choe Division

Choes of Hoshiarpur, Jullundur and Ambala Districts cause great devastation There are 120 such feroceous torrents in Hoshiarpur District alone. They come roaming down the hills at every cloud burst and suddenly overrun the fertile plating

They bring lot of detritus load which spreads on the fields and destroy their fertility. The silting up thus caused leads to changes in the courses of the choes and further new lands are thus devastated. The choes have blind ends and the entire discharge spreads on the land. For tackling this problem Choe Division has been established in the Institute. This Division carries out detailed surveys, prepares the projects and finally undertakes the construction after the scheme has been scrutinized by the Director.

450 square miles area of Hoshiarpur District has been surveyed. The scheme of canalizing the major group of choes viz. Nasrala, Amnialai Sal arian, etc., has been completed from the foot of hills to the Western Bein. The scheme consists of diverting Arniala etc. into Nasrala and confining the stream between banks up to the railway bridge and below the railway bridge diverting the combined discharge on the alignment of Rau Nallah up to the Jullundur Branch and then from Jullundur Branch to Western Bein between the banks. The scheme has worked very well and 500 acres of land has been recovered from the former devastated bed.

Canalization of Langerpur Dasuya group, Mehngarwal group has now been taken in hand on similar lines and the schemes and project estimates for other groups are being prepared. It is proposed to make 8 or 10 groups in all.

Survey of Beas River from Roh head to Mirthal and Chakki River from Dhangu to Mirthal is also in hand with Division.

Staff Employed—

(1) Executive Engineer .. 1

(2) Sub-Divisional Officers .. 3

XV.—SALINE WATER IMPROVEMENT DIVISION

A separate Division has been formed for tackling the problems of salinity of sub-soil water, a menace confronting large areas of Southern and South-eastern Punjab. Good water is scarce both for human consumption and agriculture. This division carried out survey of the affected areas and prepares salinity maps of the same. The work involves collection of water samples of wells and their analysis for various salty constituents. Electrical conductivity is determined at spot for quick appraisal of the degree of brackishness. The nature of sub-soil profile is also studied particularly in regard to texture and soluble salt content. The ameliorative measure being tried to counter high salinity of sub-soil water makes use of the available flow in local streams. Areas with favourable soil profile for quick absorption of water are selected, and utilized for purposes of spreading the stream water the object being to charge the ground water with as much sweet water as possible. A start has been made in this direction in Rewari Tehsil where this problem is found to be very acute. The work will be gradually extended to other areas in the light of the experiments gained from the experiments at Rewari.

The laboratory is equipped for complete chemical analysis of water and the necessary soil tests.

Staff employed—

(1) Research Officer .. 1

(2) Research Assistants .. 5

(3) Silt Analysts .. 4

(4) Head Laboratory Attendants .. 2

(5) Laboratory Attendants .. 4

(6) Assistant Laboratory Attendants .. 3

Chaudhri Hardwari Lal : Sir, reply to part (e) of my question is not complete. I had also asked about the headquarters of the Deputy Directors.

Minister : Their headquarters are at Amritsar.

Chaudhri Hardwari Lal : One Deputy Director is supposed to be for the North and the other for the South. Why is it necessary to keep both of them at Amritsar ?

Minister : Because of the necessity of liaison with the Research-Institute, the Deputy Directors are stationed there. The field staff is stationed wherever necessary.

Chaudhri Hardwari Lal : Would it not be more convenient if the headquarters of the Deputy Director for the South are in the South ?

Minister : The Deputy Director is not a field officer.

Chaudhri Hardwari Lal : There is another question relating to part (d). Have the modified methods mentioned by the hon. Minister been applied to any areas ?

Minister : They are being applied, Sir.

Chaudhri Hardwari Lal : To what areas have they been applied ?

Minister : I require notice for it.

कामरेड राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि यह जो Deputy Directors हैं इनका headquarters अमृतसर में है या यह सारे पंजाब में जाते हैं ?

मन्त्री : मैं ने अर्ज़ किया है कि जहां तक Deputy Director के headquarters का ताल्लुक है वह अमृतसर में है । बाकी जहां २ ज़रूरत होती है वे सारी State में दौरा करते हैं । Deputy Directors अमृतसर में ग़ालबन इस लिये रहते हैं क्योंकि वहां Reaserch Institute है ।

कामरेड राम प्यारा : Deputy Directors के functions और duties ज़िला अमृतसर में ही महदूद हैं या उन्हें सारे पंजाब में जाना पड़ता है ? Do the Deputy Directors go on tour ?

मन्त्री : जी हां, वे दौरे पर जाते हैं ।

WATER-SUPPLY SCHEMES IN GURGAON DISTRICT

*693. **Chaudhri Har Kishan** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the estimated expenditure for the water-supply schemes of village Aurangabad, Dighot and Alimo in Gurgaon District ;

(b) the length of pipe lines laid down or proposed to be laid down in each of the aforesaid villages ;

(c) the number of water-taps provded in each of the aforesaid villages with the population in each case likely to be benefitted by the said water-supply scheme s ;

(d) the stage at which the said schemes are at present ;

(e) the total expenditure incurred so far on each of the aforesaid schemes ;

(f) the time within which the said schemes would be completed ;

(g) the names of the villages with population thereof where water-supply schemes are likely to be implemented in Hassanpur constituency, district Gurgaon during the Third Five-Year Plan ?

Sardar Niranjan Singh Talib (Minister of State) : A statement containing the requisite information is laid on the table of the House.

STATEMENT

			Estimated expenditure
			Rs
(a)	Aurangabad	..	1,07,352
	Dighot	..	71,570
	Alimo	..	64,042

			Pipe lines already laid	*Pipe lines to be laid*
			Rft	Rft
(b)	Aurangabad	..	9,685	..
	Dighot	..	2,460	3,750
	Alimo	..	6,880	..

			No. of taps	*Population*
(c)	Aurangabad	..	18	4,000 Persons
	Dighot	..	12	3,750
	Alimo	..	11	3,000

(d) Aurangabad, Alimo } Completed and supply is being effected.

Dighot .. Nearing completion. The water is being supplied through battery of standposts.

			Up-to-date expenditure
			Rs
(e)	Aurangabad	..	99,540
	Dighot	..	53,093
	Alimo	..	61,638

(f) Aurangabad and Alimo already completed. As regards Dighot, the distribution system will be laid within six months subject to receipt of pipes, which are in short supply Standposts will be fixed after laying of pipe line and fixing the position of these by Panchayat. Panchayats want 24 standposts to be installed instead of 12 as provided in the estimate.

(g) One scheme namely, providing water-supply scheme in village Kot, tehsil Nuh, of Hassanpur Constituency in the estimated amount of Rs 58,844 and to serve a population of 3,200 persons has already been sanctioned

[Minister of State]

under the 2nd Five-Year Plan. Two schemes as under have been prepared under the 3rd Plan :—

	Estimated Cost	Population to be served
	Rs	Persons
(i) Providing combined water-supply Scheme for villages Khirbi, Bansawas and Biduki, tehsil Palwal	3,67,922	8,200
(ii) Providing water-supply scheme for villages Khambi, Panghalt, tehsil Palwal ..	2,02,861	5,200

These schemes will be executed, if and when sanctioned.

चौधरी हर किशन : जो statement दिया है उस में दिघोट गांव की ग्राबादी 3,750 बताई है जब कि वहां की ग्राबादी 5,000 है ।

राज्य मंत्री : नई census के मुताबिक पूछते हैं या पिछली के मुताबिक ? जो इत्तलाह मेरे पास ग्राई है, मैं ने बता दी है ।

चौधरी हर किशन : जो statement वज़ीर साहिब ने दिया है उस में बताया है कि मौज़ा दिघोट में 53,093 रुपये खर्च हुए हैं । लेकिन जो महकमे की इत्तलाह है उस के मुताबिक 71,570 रुपये खर्च होने थे । इन में से कौन सा दुरुस्त है ?

राज्य मंत्री : मौज़ा ग्रौरंगाबाद में 1,07,352 रुपये खर्च होने थे ग्रौर 99,540 रुपये खर्च हुए हैं । सात ग्राठ हज़ार बच गया, इस में क्या हुग्रा ?

श्री ग्रध्यक्ष : दिघोट में 71,570 रुपये खर्च होना था। (A sum of Rupees 71570 was to be spent in village Dighot.)

चौधरी हर किशन : ग्रौरंगाबाद में ग्रौर ग्रालीमो में कम ग्राबादी है पर 1,61,000 रुपया खर्च हुग्रा है ग्रौर मौज़ा दिघोट की 5,000 की ग्राबादी पर 53,000 खर्च हुग्रा है, इस की क्या वजह है ? वहां water taps ज्यादा देने की क्या वजह है ?

राज्य मंत्री : जितने water taps मांगते हैं उतने लगा दिये जाते हैं ।

SUPPLEMANTARIES TO STARRED QUESTION NO. 780

कामरेड राम प्यारा : क्या मन्त्री महोदय बतायेंगे कि ग्रगर दफा 500 या 501 के तहत cases कामयाब न हों तो क्या सरकार ग्रपने उन कर्मचारियों के खिलाफ कार्यवाही करती है ? ग्रगर करती है तो क्या करती है ?

गृह मन्त्री : मैं जवाब दे चुका हूं ग्राप ग्रौर क्या चाहते हैं ?

कामरेड राम प्यारा : यह information कोई बहुत लम्बी चौड़ी तो होगी नहीं, कोई बीस तीस cases होंगे मगर ग्रगर सरकार यहां पर यह information नहीं देना चाहती तो इस सवाल को unstarred सवाल ही कर के मुझे यह information दे दें ।

Note.—Starred Qustion No. 780 along with its reply appears in the PVS Debate Vol. 1 No. 35—dated 14-5-62.

Mr. Speaker : The right way to put a supplementary question is this. Were any strictures passed by the High or any other Court against any officer, if so, does the Government contemplate taking any action against him ?

Comrade Ram Piara : Mr. Speaker, I do not understand what is the hitch with the Government in supplying the information asked for by me.

Minister : I have no objection in supplying any information if the hon. Member wants it in respect of specific cases. But if I have to get information for three years, that will involve a lot of labour etc.

श्री अध्यक्ष : अगर आप के notice में कोई खास केस हो जिस में कोई नाजायज फैसला किया गया हो तो उस के बारे में आप सरकार से पूछ लें । (The hon. Member may ask any question with regard to any specific cases that have come to his notice wherein an improper decision was made.)

कामरेड राम प्यारा : जनाब, मुझे तो किसी एक आध केस का ही पता हो सकता है । सारी files तो सरकार के पास हैं । जब तक वह मेरे पास न हों मैं कैसे जान सकता हूं कि किस २ केस में ऐसा हुआ है । I am not supposed to know all the cases.

Mr. Speaker : How can you expect the Government to read all the judgments ? If you bring any specific case to their notice, they will look into it.

Comrade Ram Piara : Mr. Speaker, in spite of repeated requests, the Government has not taken any action against whom allegations have been substantiated.

Mr. Speaker : The hon. Member is justified in asking the Government the reasons for that.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Strictures are not passed in all the cases. Wherever they are passed, they are brought to the notice of the Government. I want to ask whether any case has occurred in which the strictures were brought to the notice of the Government ?

Minister : I have already stated in reply that the Government has not as a matter of fact collected the information on the ground that it would not be commensurate with the possible benefit to be derived therefrom. The position is that the hon. Member has asked statistical data for three years or more. For this we will have to examine each and every judgement of the court to get this data. That is why I have asked the hon. Member to ask for information either in regard to any particular area, or for a particular period or in respect of any particular case. The question, as it is, is too general and I regret it is not possible to supply all the information.

Mr. Speaker : I just want to know whether the Home Department brings to the notice of the Government such cases where strictures are passed against officers of the Government.

Minister : I do presume, Sir, that whenever cases of this kind are brought to the notice of department, they come to us and individual cases are examined and action against officers where necessary is taken.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : I would ask what is the general time taken for bringing such cases of strictures to the notice of the Government ?

Minister : Every case is examined on its merits and then the Government takes a decision and makes up its mind whether any action is necessary.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Sir, in this case the period for which the hon. Member has aked for information is from 1959 onwards. This is the third year going on. May I know whether any cases of this type were brought to the notice of the Government during these three years ?

Minister : I have to repeat only what I have already stated that each case when it comes to the notice of the Government, is examined on its own merits but as a matter of fact we do not keep consolidated information which could be immediately supplied to the House. If I have to answer this question I will have to go back to the year, 1959, to examine the judgment or order.in each individual case and then give a consolidated reply.

Shri Ram Partap Garg : May I know if the Government is prepared to supply information about those cases in which the High Court passed strictures against the officers ? Such strictures may have been passed in a few cases and it would not be difficult for the Government to give this information.

Minister : I have absolutely no hesitation in making available to the House any information provided it is either for a specific period or for any category of cases. If the information could be collected by the Government without so much of undue labour I would have no hesitation in supplying that.

Shri Ram Partap Garg : The information asked for is for a specific period, i.e., from the year, 1959 onwards. There may be a very few cases of that type.

Minister : I say I have no hesitation in supplying the information if the hon. Member putting the question or any other hon. Member asks for it even outside the House.

Comrade Ram Piara : Is the Government prepared at this stage to take action against those against whom strictures have been passed but so far no action has been taken.

Mr. Speaker : Yes, the Government is prepared to take.

Comrade Ram Piara : I would submit, Sir, that you may allow the hon. Minister to make a commitment.

Home Minister : How can I say that in every case where strictures have been passed, we shall be bound to take action ?

Comrade Ram Piara : The Government should take action against the persons against whom stricutures have been passed and who have not appealed either to the High Court or to the Supreme Court against those strictures.

Mr. Speaker : If the hon. Member brings any such case to his notice he will examine it on its merits.

कामरेड राम प्यारा : मैं यह पूछना चाहता हूं कि जिनके खिलाफ अभी तक कोई action नहीं लिया गया क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि उनके खिलाफ क्यों ऐसा नहीं किया गया ?

मन्त्री : अगर कोई केस हमारे notice में लाया जायेगा तो हम उसको examine करने की कोशिश करेंगे ।

कामरेड राम प्यारा : जिन cases में हाई कोर्ट जिसी अफसर के खिलाफ strictures पास कर देता है और वह अफसर अपील नहीं करता तो क्या यह गवर्नमैंट के discretion पर है कि उस के खिलाफ वह action लें या न लें ?

मन्त्री : गवर्नमैंट अपने आप को bind नहीं कर सकती । हर एक केस को merit पर examine करना पड़ता है । हर एक को मौका दिया जाता है, explanation लिया जाता है । straight away किसी के खिलाफ action लेना ज़ावते के खिलाफ है । The Government have to consider whether it is a fit case for taking action or not.

Sardar Gurdarshan Singh : Where a stricture is 'passed by a court against a Government official how is it brought to the notice of the Government ?

Minister : Sir, I have already explained the way in which such matters are being treated. Those strictures are required to be intimated to the person concerned, and his explanation obtained and examined. Thereafter action, if necessary, is taken against him.

चौधरी रनबीर सिंह (सिंचाई तथा विद्युत मन्त्री) : On a point of order, Sir, स्पीकर साहिब, लोक सभा में question hour में कोई एक सवाल पूछे जाने के लिये और इस के Supplementary के जवाब में देने के लिये एक time limit होती है । क्योंकि अगर एक ही आदमी पूछता रहे और एक ही सवाल चलता रहे तो दूसरे मैम्बर साहिबान का हक मारा जाता है । इसलिये क्या अध्यक्ष महोदय कोई time limit करने का इरादा रखते हैं ?

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहिब, क्या यह point of order है ?

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Sir, a former Member of the Parliament has just now told me that there is no such limit prescribed in the Parliament. The hon. Minister has been pleased to state....(*interruptions*).

Mr. Speaker : If the hon. Members keep silent the proceedings will go on in a more dignified manner.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Sir, the hon. Minister has been pleased to state that if strictures are passed against an officer then an opportunity is given to him to explain his position. That means that the strictures may be ignored, if that officer is somehow able to satisfy the Government. What I want to know is this, whether there has been any specific case in which strictures were passed against an officer and the Government after obtaining the explanation of that officer ignored the strictures ?

Minister : How can I give an answer to this question off hand ? I should like to explain that in certain cases the officer concerned may have appeared as a mere witness and therefore he might not have had full opportunity to explain certain facts in the court itself. It is, therefore, absolutely necessary that when strictures are passed against any officer or other individual, he should be given an opportunity to explain his position with respect to those strictures. The ordinary rules of natural justice demand that this should be done.

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या वज़ीर साहिब यह बतायेंगे कि आया ऐसे cases मौजूद हैं कि जिन के खिलाफ strictures पास हुए हों और Government की ऐसी policy रही हो कि उनके खिलाफ Government ने कोई कार्रवाई नहीं की ?

श्री अध्यक्ष : यह कोई clear बात नहीं है, आप कोई खास case refer करें जिस का कि जवाब दिया जाये । (This supplementary question is not clear. The hon. Member should refer to a specific case about which reply may be given.)

CO-OPERATIVE FARMING SOCIETIES IN DISTRICT AMRITSAR

***744. Sardar Kulbir Singh :** Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) the names of the Co-operative Farming Societies in tehsil Tarn Taran in Amritsar District, the names of members of each such society and the total amount invested in each ;

(b) the total amount of loan advanced by Government to the said farms up to 31st March, 1962 and the date of payment in each case ;

(c) the amount of interest due on the said loan and the amount of interest paid up to 31st March, 1962 in the case of each of the said farms ; and

(d) whether the accounts of the said farms have so far been audited ; if so, the date of audit and comments of audit in each case and the action, if any, taken thereon ?

Shri Bhagwat Dayal (Minister of State): (a) The names of the Co-operative Farming Societies in tehsil Tarn Taran in Amritsar District, the names of the members of each such society and the total amount invested in each is laid on the table.

(b) A sum of Rs 7,750 was advanced to Kot Mohd. Khan Joint Farming Co-operative Society as loan on 15th Marh, 1962.

(c) No interest or instalment of principal of loan was due upto 31st March, 1962.

(d) The accounts of the said farms have been audited. The dates of audit and comments in respect of each such society are enclosed as Annexure II.

ANNEXURE I

Names of the Co-operative Farming Societies in Tarn Taran Tehsil with the names of their members and the amount invested, in each.

Serial No.	Name of Society	Name of the members	Amount invested (working capital)
			Rs nP.
1	Usman Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	(1) Shri Didar Singh (2) Shri Harjit Singh (3) Shri Sukharan Singh (4) Shri Harinder Singh (5) Smt. Tej Kaur (6) Shri Hardit Singh (7) Shri Bachan Singh (8) Shri Bakhashish Singh (9) Shri Harbans Singh (10) Shri Bawa Ram (11) Shri Vashbu Ram (12) Shri Lakha Singh	.. 100.00
2	Kot Mahmad Khan Co-operative Joint Farming Society	(1) Shri Sadhu Singh (2) Shri Gurcharan Singh (3) Shri Anoop Singh (4) Shri Pritam Singh (5) Smt. Karam Kaur (6) Shri Harbans Singh (7) Smt. Ishar Kaur (8) Smt. Gurcharan Kaur (9) Smt. Atma Jit Kaur (10) Smt. Pritam Kaur (11) Shri Sadhu Singh (12) Shri Tara Singh (13) Shri Basant Singh (14) Smt. Surjit Kaur	.. 13,160.00
3	Naushehra Panuan Co-operative Joint Farming Society	(1) Shri Sant Sarup Singh (2) Smt. Beant Kaur (3) Shri Mohinder Singh (4) Shri Harpinder Singh (5) Shri Sher Singh (6) Shri Achhar Singh (7) Shri Girdhari Lal (8) Shri Surjit Singh (9) Smt. Amarjit Kaur (10) Shri Jarnail Singh (11) Shri Kartar Singh (12) Shri Fauja Singh (13) Shri Satbir Singh	.. 22,253.00

[Minister of State]

Serial No.	Name of Society	Name of the members		Amount invested (working capital)
1	2	3		5
				Rs nP.
4	Hoshiar Nagar Co-operative Joint Farming Society	(1) Shri Sampuran Singh (2) Shri Hari Singh (3) Shri Bhupinder Singh (4) Shri Narain Singh (5) Shri Mohan Singh (6) Shri Chanan Singh (7) Shri Faquir Chand (8) Shri Jagat Singh (9) Shri Pal Singh (10) Shri Hazara Singh (11) Shri Baldev Singh (12) Smt. Harbans Kaur (13) Shri Nandu Ram (14) Smt. Gurbachan Kaur (15) Smt. Pritam Kaur (16) Shri Hazara Singh	..	30,697.11
5	Rangarh Co-operative Joint Farming Society	(1) Shri Bant Singh (2) Shri Amarjit Singh (3) Shri Surjit Kapur (4) Smt. Man Kaur (5) Shri Sharam Singh (6) Shri Balbir Singh (7) Smt. Balbir Kaur (8) Shri Banta Singh (9) Shri Amrik Singh (10) Shri Harsharan Singh (11) Shri Gurbax Singh (12) Shri Gurdial Singh	..	40,127.65
6	Jodhpur Co-operative Joint Farming Society	(1) Shri Sardar Singh (2) Shri Jagjit Singh (3) Shri Gurdip Singh (4) Shri Tarlok Singh (5) Shri Charan Singh (6) Shri Meza Singh (7) Shri Darshan Singh (8) Shri Piara Singh (9) Shri Angrez Singh (10) Shri Dula Singh (11) Shri Lekh Raj (12) Shri Jagat Singh	..	10,047.35
7	Thatha Co-operative Joint Farming Society	(1) Shri Sardul Singh (2) Shri Gurkej Singh (3) Shri Gurmit Singh (4) Shri Ram Singh (5) Shri Surjan Singh (6) Shri Kapur Singh (7) Shri Balwant Singh (8) Shri Chanin Singh (9) Shri Chanchal Singh (10) Shri Mukhtiar Singh (11) Shri Pira Singh (12) Smt. Harjinder Kaur (13) Smt. Har Kaur	..	6,560.00

Serial No.	Name of Society	Name of the members	Amount invested (working capital)
			Rs nP.
8	Bet Vero Wal Co-operative Joint Farming Society	(1) Shri Dalip Singh ..	28,999.52
		(2) Shri Chanan Singh	
		(3) Shri Hardial Singh	
		(4) Smt. Balraj Kaur	
		(5) Shri Iqbal Singh	
		(6) Shri Jarnail Singh	
		(7) Shri Ajit Singh	
		(8) Smt. Surinder Kaur	
		(9) Shri Harnam Singh	
		(10) Shri Kartar Singh	
		(11) Shri Gurdial Singh	
		(12) Shri Harjit Singh	
9	Hardo Sarli Co-operative Joint Farming Society	(1) Shri Shangara Singh ..	4,878.00
		(2) Shri Sudagar Singh	
		(3) Shri Kishan Singh	
		(4) Shri Surjan Singh	
		(5) Shri Tara Singh	
		(6) Shri Kulwant Singh	
		(7) Shri Pritam Singh	
		(8) Shri Beant Singh	
		(9) Shri Joginder Singh	
		(10) Shri Tript Singh	
		(11) Shri Assa Singh	
		(12) Shri Narinder Singh	
10	Jallabad Co-operative Joint Farming Society	(1) Shri Awtar Singh ..	6,168.47
		(2) Shri Ajit Singh	
		(3) Shri Gopal Singh	
		(4) Shri Sukhwant Singh	
		(5) Shri Kandhara Singh	
		(6) Shri Bhadur Singh	
		(7) Shri Gurbachan Singh	
		(8) Shri Munahi	
		(9) Shri Satwant Singh	
		(10) Shri Hardial Singh	
		(11) Shri Kartar Singh	
		(12) Shri Didar Singh	
		(13) Shri Santokh Singh	
		(14) Shri Balwant Singh	
		(15) Shri Narinder Singh	
11	Pakhoke Co-operative Joint Farming Society	(1) ShriSham Singh ..	13132.03
		(2) Shri Surat Singh	
		(3) Shri Sewa Singh ..	
		(4) Shri Gurcharan Singh	
		(5) Shri Khem Singh	
		(6) Shri Kem Singh	
		(7) Shri Kundan Singh	
		(8) Shri Suurd Singh	
		(9) Shri Shangara Singh	
		(10) Shri Labh Singh	
		(11) Shri Chanan Singh	
		(12) Shri Dial Singh	
		(13) Shri Charan Singh	
		(14) Shri Ajit Singh	
		(15) Shri Gujjar Singh	
		(16) Shri Tegjit Singh	

[Minister of State]

Serial No.	Name of Society	Name of the members	Amount invested (working capital)
			Rs nP.
11—*concld*		(17) Shri Basstan Singh (18) Shri Kundan Singh (19) Shri Sohan Singh (20) Shri Mohan Singh (21) Shri Jetha Singh (22) Shri Amar Singh	
12	Mugalani Co-operative Joint Farming Society	(1) Shri Ajaib Singh (2) Shri Harbans Singh (3) Shri Dalip Singh (4) Shri Gian Singh (5) Shri Lakh Raj (6) Shri Hem Raj (7) Shri Chheju (8) Shri Chaman Singh (9) Shri Mukhtar Singh (10) Shri Jagir Singh (11) Shri Swinder Singh (12) Shri Mul Singh (13) Smt. Gurdip Kaur (14) Shri Ajit Singh	..
13	Miani Co-operative Joint Farming Society	(1) Shri Sardul Singh (2) Shri Charan Jit Lal (3) Shri Harc haran Singh (4) Shri Wali Singh (5) Shri Kartar Singh (6) Shri Jaswant Singh (7) Smt. Manjit Kaur (8) Shri Joginder Paul Singh (9) Shri Sardaul Singh (10) Shri Hari Ram (11) Smt. Kulwant Kaur (12) Shri Surat Singh (13) Shri Madan Lal	43,896.69
14	Chohla Sahib Better Joint Farming Society	(1) Shri Bachan Singh (2) Shri Attar Singh (3) Shri Lakhan Singh (4) Shri Sunder Singh (5) Shri Surjit Singh (6) Smt. Dalip Kaur (7) Smt. Karam Kaur (8) Shri Banta Singh 9 Shri Massa Singh (10) Shri Lakhbir Singh (11) Shri Mohinder Singh (12) Shri Dalip Singh (13) Shri Dev Raj	.. 2,239.17
15	Markana Co-operative Joint Farming Society	(1) Shri Hukam Singh (2) Shri Chanan Singh (3) Shri Sardar Singh (4) Shri Hazara Singh (5) Shri Anokh Singh (6) Shri Bachittar Singh (7) Shri Sanakh Singh (8) Smt. Gurnam Kaur (9) Smt. Sham Kaur	.. 22,214.80

Serial No.	Name of Society	Name of the members		Amount invested (working capital)
				Rs nP.
		(10) Smt. Ishar Kaur (11) Shri Swaran Singh (12) Shri Ajit Singh (13) Shri Saura Singh (14) Shri Labh Singh		
16	Tharu Randhawa Better Farming Society	(1) Shri Mohinder Singh (2) Smt. Prem Kaur (3) Shri Harbans Singh (4) Shri Gurdial Singh (5) Shri Pritam Singh (6) Shri Inder Singh (7) Shri Shabak Singh (8) Shri Sur Singh (9) Shri Jind Singh (10) Shri Surta Singh (11) Shri Achher Singh	..	11,812.02
17	Fatehbad Better Farming Society	(1) Shri Dalip Singh (2) Shri Jasbir Singh (3) Shri Mohinder Singh (4) Shri Ajit Singh (5) Smt. Amar Kaur (6) ShriGajjan Singh (7) Smt. Bholi (8) Shri Mukhtar Singh (9) Smt. Atam Kaur (10) Shri Mukh Bachan Singh (11) Smt. Prakash Kaur (12) Shri Anand Singh (13) Shri Lachman Singh (14) Shri Gopa Singh (15) Shri Thark Singh (16) Shri Narinjan Singh (17) Shri Jalwant Singh	..	10,586.23
18	Chobhal Kalan Co-operative Joint Farming Society	(1) Shri Ujjagar Singh (2) Shri Dida Singh (3) Shri Gurdial Singh (4) Smt. Gurdip Kaur (5) Shri Avtar Singh (6) Shri Sadhu Singh (7) Shri Kuhdan Singh (8) Shri Dara Singh (9) Shri Amar Singh (10) Shri Harbans Singh (11) Shri Teja Singh (12) Shri Boga Singh	..	9,226.83
19	Panjwar Singh Purian Co-operative Joint Farming Soceity	(1) Shri Tara Singh (2) Shri Darbara Singh (3) Shri Mehar Singh (4) Shri Sardul Singh (5) Shri Kapoor Singh (6) Smt. Gurdip Kaur (7) Shri Ragbir Singh (8) Shri Gurcharan Singh (9) Shri Hardip Singh (10) Shri Sewa Singh (11) Shri Lachman Singh (12) Shri Jaswant Singh	..	19,925.15

[Minister of State]

ANNEXURE II

The date of audit with comments of the farming societies in Tarn Taran Tehsil is as under

Serial No.	Name of the Society	Date of Audit	Comments
1	Usman Co-operative Joint F.	27th November, 1961	Being finally would up
2	Kot Mohammad Khan J/C.	..	Newly converted from T/W. to J/F.
3	Naushera Panwan, J/F.	31st October, 1961	Working well
4	Hoshiar Nagar J/F.	17th May, 1961	No special comments worth mention
5	Ran Garh, J/F.	23rd June, 1961	Ditto
6	Jodhpur, J/C.	21st February, 1962	Ditto
7	Thatha, J/C.	14th March, 1962	Ditto
8	Bet Verowal, J/F.	15th May, 1960	Ditto
9	Hardo Sarli, J/F.	7th February, 1962	Ditto
10	Jallabad, J/F.	30th April, 1962	Ditto
11	Pakhoke, J/F.	23rd March, 1961	Ditto
12	Muglani, J/F.	Not audited	(Registered during April, 1961)
13	Miani, J/F.	27th October, 1961	No special comments worth mentioning
14	Chohla Sahib, B/F.	4th January, 1962	Ditto
15	Markhana, J/F.	13th May, 1961	Ditto
16	Fatehbad, B/F.	10th October, 1961	Ditto
17	Tharu Randhawa, B/F.	27th February, 1962	Ditto
18	Chabhal Kalan	8th June, 1960	Ditto
19	Panjwar Singha Purian	15th June, 1961	Ditto

श्री बलरामजी दास टंडन: क्या वज़ीर साहिब यह बात बतायेंगे कि आया यह बात उनके notice में है कि एक एक family की Co-operative Society बनी हुई हैं ?

Mr. Speaker : This question does not arise out of it.

श्री बलरामजी दास टंडन: मैं अर्ज़ करूं कि एक एक family की Co-operative Societies बनी हुई हैं । आया यह ऐसा कर सकते हैं ?

श्री अध्यक्ष : आप कोई specific case इनके Notice में लायें । (The hon. Member may bring some specific case to the notice of the Minister.)

GRANTS/SUBSIDIES TO CO-OPERATIVE FARMING SOCIETIES IN TEHSIL TARN TARAN DISTRICT AMRITSAR

*745. **Sardar Kulbir Singh :** Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) whether any grants or subsidies were given to any of the Co-operative Farming Societies in tehsil Tarn Taran, district Amritsar, between 1st January, 1956 and 31st March, 1962 ; if so, their list ;

(b) the amount of grant/subsidy given to each of the said societies during the said period, and the date of payment in each case ?

Shri Bhagwat Dayal (Minister of State) : (a) and (b) A statement is laid on the Table of the House.

AMOUNT OF SUBSIDY

	Name of the Society	Construction of godown	Agriculture	Managerial	machinery	Total	Date of payment
	1956-57						
1.	Naushera Panwan	1,000	..	..	1,200	2,200	Not available
2.	Miani	..	..	..	1,200	1,200	Ditto
	1957-58						
1.	Naushera Panwan	..	1,000	240	920	2,160	22nd April, 1958
2.	Hardosar 1	500	500	200	920	2,120	3rd May, 1958
3.	Miani	..	1,000	200	920	2,120	24th April, 1958
	1959-60						
1.	Panjwar Singapurian	1,000	1,000	400	1,200	3,600	31st March, 1960
2.	Hoshiar Nagar	1,000	1,000	..	800	2,800	18th April, 1960
3.	Bet Verowal	1,000	1,000	..	800	2,800	7th April, 1960
4.	Marhana	..	1,000	400	..	1,400	1st April, 1960
5.	Miani	..	...	150	800	950	19th May, 1960
	1961-62						
1.	Kot Mohammad Khan	1,750 (Subsidy)	...	7,750 (Loan)	..	9,500	Not withdrawn by the Society as yet.

LADY SOCIAL WORKERS OF KARNAL DISTRICT

*730. **Comrade Ram Piara :** Will the Planning Minister be pleased to state—

(a) whether he or the Minister of State for Harijan Welfare, or the District Welfare Officer, Karnal has received, any representation, complaint or any other request from the Lady Social Worker or Workers of Karnal District during the month of April; 1962, if so, a copy thereof be placed on the Table of the House ;

(b) whether any enquiry into the complaint etc. referred to in part (a) above has been held, if so, when and by whom ?

Giani Kartar Singh : (a) Yes. A copy of the representation is placed on the Table of the House.

(b) The complaint referred to in the representation is under enquiry with the Police and their final report is still awaited.

FROM

KAUSHALAYA DEVI,
Lady Welfare Worker,
village Samana Bahu,
district Karnal, Punjab.

To

The Chief Minister,
Government of Punjab,
Chandigarh.

RESPECTED HONOURABLE SIR,

I would very humby like to draw your kind attention towards the case filed on 27th July, 1961, against Miss Raj Chopra, Lady Welfare Officer, Government of Punjab and Shri Yashwant Rai, Deputy Minister for Welfare, Govenmnent of Pujab, Chandigarh, the enquiries for which had already been held by the police authorities and your respected Honourable Sir. But I am so far not been known to the fate of the case. The information as to the behaviour and as to the time to time happenings had already been communicated to your good office.

2. It gives me great pain to point out that on many occasions at my residential accommodation at Nilokheri, a very unhealthy propaganda about my conduct and character had been done by the party members of Shri Yashwant Rai, Deputy Minister for Welfare and Miss Raj Chopra, Lady Welfare Officer, Government of Punjab, just to harass me. You would very kindly appreciate that in such an unhealthy atmosphere, how far it is proper for a Government Servant to live, particularly for a woman who is living at an unknown place far from her Home Town.

3. I would also like to take the opportunity of informing your kind majesty that one Shri Ram Krishan Azad, of Karnal, party members of Shri Yushwant Rai propogated and had also instigated the inhabitants, Sarpanch and Harijans of village Samana Bahu against my Character, the village of my duty the information for the same was sent to the Director of Welfare Government of Punjab, Jullundur. But there seems no action regarding my transfer or taking precautionary measures about my personal affairs, taken by the authorities as per my humbly request.

4. I may also bring to your kind notice that the previous reports about my conduct character and work in the village Samana Bahu by the Village Panchayat so far known to me are good.

5. I may also submit here that the last report sent by the Village Panchayat about my work has not been satisfactory, the facts so far known to me are only on account of wrong propaganda and instigation to the Village people and Sarpanch by the opponents.

6. It is very humbly submitted before your kind honour that Shri Yashwant Rai, Deputy Minister for Welfare Government of Punjab as per his Government tour programme, on a way happened to pay visit to village Samana Bahu on 31st March, 1962, at 10-00 a.m. But no previous information was received about his tour programme by the Centre of village Samana Bahu. But as per the programme of welcome by the Village people, I had to join the same. During his short speech to the Village Shri Yashwant Rai, Deputy Minister, uttered ill words about my character, which were not desirable from a Respectable Minister and particularly before the inhabitants and Sarpanch, where I am engaged in the work of Welfare of the Village inhabitants. At this the Sarpanch of village Samana Bahu also supported the verdict of the worthy Deputy Minister.

7. In the end under such circumstances and environments you can very well imagine, as to how far one can pull on and particularly for a woman residing so far away a place from Home Town. If something serious happens to me it would be very difficult for me to cope up with the same.

8. Your kind honour can also well imagine as to how far it would be advisable for me to face the above mentioned difficulties and hardships these environments have created. Also these environments have caused me a good deal of mental worries. You would also appreciate that having no other source of income and wholly souly dependant on this meagre salary, I am to continue this post, otherwise, it would be very difficult for me to meet the situation.

9. In the light of the above cited facts I would very humbly request your kind honour to transfer my services to Amritsar District the place of my home Town, for which I shall be very thankful to your kind honour and which would also immensely help me to look after my dependent members.

10. In the end I very sincerely request and hope that due attention would be given to my humble request and would favour me with a favourable reply.

Yours faithfully,

Dated 4th April, 1962. (Sd.) KAUSHALYA DEVI,

Copy forwarded with compliments for necessary action to :—

(1) Giani Kartar Singh, Minister for Education, Government of Punjab, Chandigarh.

(2) Shri Gopi Chand Bhargava, Finance Minister, Government of Punjab, Chandigarh.

(3) Shri Chand Ram, Deputy Minister for Welfare, Government of Punjab, Chandigarh.

(4) The Director, Welfare Department, Government of Punjab, Jullundur.

(5) The District Welfare Officer, Government of Punjab, Karnal.

(6) The Home Secretary, Welfare Department, Government of Punjab, Chandigarh.

(7) Pandit Mohan Lal, Home Minister, Punjab, Chandigarh.

कामरेड राम प्यारा: क्या मिनिस्टर साहिब बतायेंगे ....

श्री अध्यक्ष : मैं एक request करूंगा कि चूंकि this is a question of a very delicate nature और इस पर supplementaries और जवाब भी ऐसे ही होंगे जो कि अच्छे taste के न हों और इस में कुछ allegations बड़ी serious nature की हैं जो यहां पर दौहरानी अच्छी नहीं लगतीं, इस लिये मैं मिनिस्टर साहिब और चीफ मिनिस्टर साहिब से request करूंगा कि वह hon. Member को

[श्री अध्यक्ष]

House से बाहर इस सवाल का जवाब दे कर satisfy कर दें। Hon. Member से मेरी गुज़ारिश है कि इस की details में वह यहां न जायें तो अच्छा होगा। (I would request the hon. Minister concerned and the Chief Minister to satisfy the hon. Member by supplying him detailed information outside the House as this is a question of a very delicate nature and it is but natural that the supplementaries and the replies thereto may not be in good taste. The representation contains allegations of a very serious nature and the repetition thereof would not be advisable in the House. I would further request the hon. Member that it would be better if the question is not discussed in detail in the House.)

कामरेड राम प्यारा : क्या मिनिस्टर साहिब बताएंगे.....

Mr. Speaker : If the hon. Member wants to discuss the conduct of a responsible Member of the Government, he should bring a substantive motion against him. If there is even one per cent of truth in the allegation then he should not be in that responsible position.

श्री बलरामजी दास टंडन : मेरी गुज़ारिश यह है कि यह ठीक है कि इस मामले की details में हमें नहीं जाना चाहिये। लेकिन मैं मंत्री महोदय से गुज़ारिश करूंगा कि यदि उस बेचारी को वहां से transfer कर दिया जाये तो बेहतर होगा।

ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ : ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੋਂ transfer ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

कामरेड राम प्यारा : मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि पुलिस यह enquiry कर रही है तो मैं पूछना चाहता हूं कि पुलिस का कौनसा अफसर इस मामले की inquiry कर रहा है और क्या वही अफसर उप-मंत्री श्री यशवन्त राये के खिलाफ जो allegation है उस की inquiry भी कर रहा है ? (*Thumping from the Opposition Benches.*)

श्री अध्यक्ष : ज्ञानी जी, आप इस का जवाब न दें (The hon. Planning Minister should not reply to this supplementary.)

कामरेड राम प्यारा : सवाल के जवाब में यह जो statement दी गई है इस में clearly लिखा हुआ है कि inquiry हो रही है....

श्री अध्यक्ष : Government को इस चीज़ को mention नहीं करना चाहिये था और यह statement भी नहीं देनी चाहिये थी। (The Government should not have made any mention about this thing in the statement, even this statement should not have been given.)

कामरेड राम प्यारा : पर इन्होंने तो खुद यह चीज़ statement में दी है।

श्री अध्यक्ष : मैं अर्ज़ करूंगा कि इस में बड़ी serious nature की allegations हैं against a responsible member of the Government, therefore, मैं अर्ज़ करूंगा कि either bring substantive motion against the Minister concerned या आप Chief Minister साहिब से मिल कर satisfy हो लें। He should decide one way and should not take the stand which he has now taken. (I may point out that the representation contains allegations of a very serious nature against a responsible member of the Government. Therefore, I would advise him to either bring a substantive motion against the Minister concerned or he should satisfy himself by discussing this matter with the hon. Chief Minister. He should decide one way or the other and should not take the stand that he has now taken.)

डाक्टर बलदेव प्रकाश : स्पीकर साहिब, बात यह है कि आप ने यह कहा है कि Chief Minister साहिब से बात कर लें पर हमें तो पता ही नहीं लगा कि आखिर मामला क्या है। House should at least know what the matter is. यह बात तो हाऊस में आई ही नहीं कि वे किस nature की complaint है।

उप मंत्री (श्री यशवन्त राये) : यह जो मेरा नाम mention किया गया है इस बारे में मैं हाऊस को बता देना चाहता हूं कि मेरे मुताल्लिक न कोई inquiry हुई है और न हो रही है और न ही मेरे खिलाफ कोई complaint ही है।

कामरेड राम प्यारा : Minister साहिब ने फरमाया है कि inquiry हो रही है और Deputy Minister साहिब कहते हैं कि कोई inquiry नहीं हो रही तो क्या Minister साहिब बतायेंगे कि कौनसा जवाब ठीक है ?

(Opposition की तरफ से *shame, shame* की आवाजें)

Sardar Gurdial Singh Dhillon : If some enquiry is pending then is it not a subjudice matter ?

Mr. Speaker : That is why I wanted to avoid all this. But the hon. Deputy Minister himself has come out with a reply.

कामरेड राम प्यारा : स्पीकर साहिब, Minister साहिब ने कहा है कि enquiry हो रही है और इस में Deputy Minister प्रोफैसर यशवन्त राये का नाम भी बताया है। लेकिन Deputy Minister साहिब बता रहे हैं कि मेरे खिलाफ कोई enquiry नहीं हो रही। क्या मैं जान सकता हूं कि कौनसी statement सही है ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ case ਦੇ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜੀ representation ਆਈ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਮੇਜ਼ ਤੇ ਰਖ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ Deputy Minister ਦਾ ਨਾਮ ਆਇਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦੀ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਗੈਰ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹਨ।

कामरेड राम प्यारा : Page 2 पर लिखा है कि Deputy Minister का वहां जाने का कोई programme नहीं था । लेकिन उस के बावजूद भी उन्हों ने वहां stay किया और public meeting में उस लड़की के खिलाफ नाजायज़ अल्फाज़ कहे ।

Mr. Speaker : This would lead us no where. If the hon. Member is really interested then he should request the hon. Chief Minister and the hon. Home Minister to make a thorough enquiry and I will also join the hon. Member in that request. If there is even a grain of truth in the allegation levelled in the representation then it must be immediately inquired into. The Government should not fight shy to take action against the officer however high he might be.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ matter subjudice ਵੀ ਨਹੀਂ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਉਹ representation F. I. R treat ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । Minister ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੋਲ ਉਹ representation ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ copy Table of the House ਤੇ ਰਖ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਖੁਦ ਵੀ ਜਾ ਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖ ਆਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਸਭ ਕੁਝ ਠੀਕ ਠਾਕ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ।

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਥੇ ਗਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜੀ ।

Mr. Speaker: Question hour is over now.

SHORT NOTICE QUESTION AND ANSWER

Mr. Speaker : Now there is a short-notice question to be asked by Comrade Makhan Singh Tarsikka.

9-00 a.m.

DECLARING VILLAGE WAN, DISTRICT AMRITSAR AS 'DISTURBED AREA'

***868. Comrade Makhan Singh Tarsikka :** Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the reasons for declaring village Wan, police station Khalra, district Amritsar, as a disturbed area ;

(b) the strength of police force to be posted in the said village together with the total amount of money to be realised from the villagers as a punitive measure ?

Shri Mohan Lal : (a) High incidence of crime, indulgence of residents in smuggling, illicit distillation, sale of contraband opium etc., and non co-operation with the Administration in putting down crime.

(b) (i) Strength of the post .. 1 A. S. I. and 5 Constables.

(ii) Approximate cost to be recovered from the villagers . Rs 11,240

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : Minister साहिब ने बताया है कि वहां के लोगों ने administration के साथ co-operate नहीं किया । मैं पूछना चाहता हूं कि क्या वहां के लोगों ने उन के कहने पर कांग्रेस उम्मीदवार को vote नहीं दिये और 450 vote पर हराया है इस लिये co-operate नहीं किया, co-operation से उन का क्या मतलब है ?

मंत्री : वहां पर smuggling का काफी जोर है, illicit distillation और दूसरे crimes भी बहुत होते हैं । काफी मौकों पर encounters भी हुए हैं । इन crimes को control करने में लोगों का फर्ज़ है कि Government का साथ दें, लेकिन वे नहीं दे रहे ।

श्री बलरामजी दास टंडन : Minister साहिब ने बताया है कि वहां पर smuggling बहुत ज्यादा है । क्या वे फरमायेंगे कि वहां पर ही smuggling होती है, border पर और किसी जगह पर नहीं होती ?

मंत्री : वह एक ऐसा pocket है कि जहां पर ज्यादा smuggling होती है ।

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : मैं पूछना चाहता हूं कि smuggling के leader का जो गांव राजोके है जहां पर बहुत से cases हुए हैं, clashes हुए हैं, वहां पर इन चीज़ों को रोकने के लिये क्या बंदोबस्त किया गया है ? (*Interruptions*) नारायण सिंह शाहबाज़पुरी उन के Leader हैं......

Mr. Speaker : I would request the hon. Member not to mention the name of anyone please.

Home Minister : Sir I am not expected to supply information in regard to any other village at this moment except the village mentioned in the main question. (*Interruptions*)

श्री अध्यक्ष : आप बैठिये । किसी खास गांव के बारे में वह नहीं कह रहे । (The hon. Member should resume his seat. The hon. Minister is not giving information in regard to a particular village.)

ADJOURNMENT MOTIONS

Mr. Speaker : There was an adjournment motion *given notice of by Shri Balramji Dass Tandon in regard to the alleged robbery of a foreign lady in a railway compartment at Amritsar Railway Station, and in regard to which the hon. Home Minister was to make a statement today.

Home Minister (Shri Mohan Lal) : Sir, I have got information in regard to the incident, which is the subject matter of the adjournment motion. Sir, the facts of the case F.I.R. No. 47, dated 11th May, 1962, under Section 379, I.P.C., Government Railway Police Station, Amritsar, are that Mrs. I. M. Wadia, a foreigner, who was to embark on a railway journey ex-Amritsar to Simla on 11th May, 1962, placed her luggage in a 1st Class coupe of the Kalka Mail at about 9-30 p.m. on that day. She, however, go engrossed in a talk with her husband on the platform. Another

*Please refer to the P.V.S. Debates Vol. I. No. 36 dated 15-5-1962.

[Home Minister]
railway passenger was then sitting in that coupe. She boarded the train, when the train was going to steam off. Soon after, she noticed that her attache case, containing Rs 224, a cheque for Rs 200, her railway ticket and spectacles etc. was missing. She pulled the alarm chain, as the train had gone into motion and later handed over a written report at the Railway Thana at Amritsar. A vigorous investigation was then started and enquiries from the co-passenger of the informant, showed that an individual had removed the attache case, while she was standing on the platform. A strong suspicion rested on Ajit Singh and Surjit sons of a lady Ticket Examiner and Amarjit Singh son of an other Lady Special Ticket Examiner. They have been arrested and remanded to Police custody for questioning with regard to the stolen property.

श्री बलरामजी दास टंडन : पंडित जी, क्या वह पकड़े गये हैं ?

मंत्री : जी हां ।

Mr. Speaker : There is another *adjournment motion given notice of by Comrade Harnam Singh Chamak, Sardar Gurbaksh Singh Dhulkot, Dr. Baldev Parkash, Sardar Kulbir Singh, Chaudhri Satya Dev, Shri Balramji Dass Tandon, Comrade Makhan Singh Tarsikka, Comrade Babu Singh Master, Comrade Bhan Singh Bhaura, Comrade Hardit Singh Bhathal, Comrade Shamsher Singh Josh and Comrade Jangir Singh Joga. It is ruled out of order on the ground that it does not deal with a single specific matter of recent occurrence and that it is connected with General Administration of the State for which there had been ample opportunities for discussing the matter in the House. So this cannot form the subject matter of an adjournment motion.

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : स्पीकर साहिब, मुझे डर है कि यह तो मुझे कत्ल करवा देंगे, हमारे workers को कत्ल करवा देंगे, ... कोई सुनता नहीं है ..... ।

Mr. Speaker : Rest assured you will not be murdered.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ General Administration ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ । ਉਹ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੀਆਂ conspiracies ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਸੁਣਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ.................(*Interruptions*)

---

*SARVSHRI HARNAM SINGH CHAMAK, GURBAKSH SINGH DHULKOT BALDEV PARKASH, KULBIR SINGH, SATYA DEV, BALRAMJI DAS TANDON, MAKHAN SINGH TARSIKKA, BABU SINGH, BHAN SINGH BHAURA, HARDIT SINGH BHATHAL, SHAMSHER SINGH JOSH AND JANGIR SINGH JOGA M.L.As.

to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the situation created by S.H.O., Jandiala Police Station due to his vindictive attitude towards political workers belonging to Opposition parties of the ilaqa and towards the people of the area who voted in the recent General Elections against the Ruling Party candidate. He is openly saying that under high ups instructions, he is conspiring to murder Com. Tarsikka and Com. Nazar Singh Saidpuri, Secretary, Area Committee, C.P.I.

Mr. Speaker : I have already stated that I am guided by certain Rules of Procedure. While holding the office of Speaker, I can have no eyes to see, no ears to hear and no tongue to speak. I think I cannot entertain it as an adjournment motion because the Rules do not permit me.

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, यह बहुत बुरी बात है कि अगर कोई आदमी रिपोर्ट लिखवाने के लिये जाये तो इस लिये वह रिपोर्ट दर्ज न की जाये कि चूंकि यह आदमी Opposition से ताल्लुक रखता है । यह कहा जाये कि जो M.L.A. बना है उस को M.L.A. न समझा जाये और जो कांग्रेस का worker है उसी को ही M.L.A. समझा जाए । दूसरी पार्टी का जो भी आदमी वहां पर जायेगा उस को मारेंगे और पीटेंगे । इस के विपरीत अगर कोई कांग्रेसी है तो वह कहता है कि मैं Chief Minister का आदमी हूं, मुझे कौन पकड़ सकता है, मुझे कोई क्या कह सकता है ।

Mr. Speaker : I have already given my ruling.

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, आप इस House की सब से बड़ी authority हैं । पंजाब के अन्दर जो कुछ हो रहा है हम वह आप के ज़रिये गवर्नमैंट के कानों तक पहुंचाना चाहते हैं । आखिर Chief Minister और Home Minister इसी House के Members हैं, अगर आप के ज़रिये यह बात उन के notice में न लाएं तो और कहां जाएं ? क्या अजीब बात हो रही है । हम इन से पूछना चाहते हैं कि ऐसे हालात क्यों पैदा हो रहे हैं । लेकिन Home Minister साहिब तो इस बारे मे कोई बात सुनने के लिये तैयार ही नहीं हैं ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਾਲਾਤ ਬੜੇ ਗੰਭੀਰ ਹਨ । ਹਾਊਸ ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ ਨੂੰ openly ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ murder ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਸਰਦਾਰ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਉਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ । 1 ਫਰਵਰੀ, 1962 ਨੂੰ I.G. ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਆਰਡਰ ਕੀਤਾ । Chief Minister ਨੇ ਉਸ ਦੀ transfer ਨੂੰ on tour ਉਥੇ ਰੋਕਿਆ । ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੇ ਇਸ ਲਈ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ candidate ਉਥੇ ਹਾਰ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾਏ । ਅਸੀਂ ਤਾਂ request ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ Government ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਇਸ ਸਵਾਲ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰੋ ।

Mr. Speaker : I cannot express my opinion one way or the other whether it is correct or not. But as already explained, the Rules do not permit me to admit this adjournment motion.

Does the hon. Home Minister want to clear the position ?

गृह मन्त्री : मेरे पास यह Adjournment Motion नहीं आई और अगर मुझे इस का इल्म होता तो पता करके आता ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਮੈਂ ਜਨਾਬ ਨੂੰ ਕਾਪੀ ਭੇਜੀ ਸੀ । ਦਫਤਰ ਵਾਲੇ Minister ਨੂੰ ਸਪਲਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

Mr. Speaker : It is for the hon. Member to give notice of an adjournment motion and to supply a copy thereof to the hon. Minister concerned. We only supply copy to the Government as a matter of courtesy otherwise it is the job of the hon. Member to send a copy of the notice to the Minister concerned.

There is another adjournment motion given notice of by Sarvshri Balramji Das Tandon, Shamsher Singh Josh and Lakhi Singh Chaudhri. In this case the order of the Court has been disobeyed. It is for the Court or the High Court and not for this House to take notice thereof. The hon. Members can find a remedy in the Court and not here. (*Interruptions*)

It reads as follows :—

"to ask for leave to move a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, permission granted by the police to the staff teachers illegally appointed by Bawa Harnam Singh, ex. M.L.A., the illegally appointed Chairman of the G. G. Higher Secondary School Committee, Miani, District Hoshiarpur, by D.P.I., Punjab, against the express stay orders issued by the Court of Senior Sub-Judge, Hoshiarpur.

The allegation is that an order of the Court has been defied by certain Officers of Government. That is the bone of contention and the remedy is that the aggrieved party can go to the Court of Law on the ground that these Officers are guilty of contempt of the Court. As it is, I am afraid I cannot admit it as an adjournment motion. Since the orders of the Court are alleged to have been defied, the matter relates to contempt of Court and may be agitated, as I have already stated, in the appropriate place and not in the House. This cannot be the subject matter of an adjournment motion. But if the hon. Members so desire, they can ask for half an hour discussion. I will consider it sympathetically because I feel that Government should throw some light on it and clear their position. I am bound by the Rules and cannot allow it as an adjournment motion.

It is clearly a case where the hon. Members have charged certain Officers of Government with contempt of the Court. I will request the hon. Minister to make a statement and if still the hon. Members are not satisfied, I will allow half-an-hour discussion on this subject. (*Cheers from the Opposition Benches*).

(*At this stage a number of hon. Members from the Opposition rose to speak and there was uproar in the House.*)

श्री अध्यक्ष : Order please. आप ने यह क्या शोर मचा दिया है। The hon. Members should know that they should not stand while I am on my legs. क्या यह अच्छा लगता है कि दस आदमी खड़े होकर इस तरह चिल्लाना शुरू कर दें ? आखिर आप को House के decorum का भी ख्याल रखना चाहिए। अगर court के order के खिलाफ कोई action होता है तो contempt of the court हो सकता है जिस के लिए court is competent to take action. (Order please. What is all this noise.

The hon. Members should know that they are not to stand while I am on my legs. Is it proper that every body should rise and begin to shout ? They should be careful in maintaining the decorum of the House. If anything is done in contravention of the order of a Court, then that is tantamount to its contempt of the Court for which the Court is competent to take action).

सरदार लच्छमन सिंह गिल : जनाब, यह सब कुछ एक आदमी के कहने पर पुलिस ने करवाया ।

बाबू बचन सिंह : मिस्टर स्पीकर, यह किसी एक आदमी का काम नहीं बल्कि वहां पर जो कुछ हुआ है सब कुछ गवर्नमैंट ने करवाया है । पुलिस अफसर करवा रहे हैं । वहां पर सरदार लखी सिंह को D.S.P. ने 6 पुलिस constables के पैहरा में रखा कि हमें डर है कि कहीं उन्हें कत्ल न कर दिया जाए उन्हों ने उन्हें यह कहा कि हम आप की हिफाज़त करना चाहते हैं (*Interruptions*) स्कूल पर पुलिस की मदद से ज़बरदस्ती कब्ज़ा करवाया गया जब कि यहां पर यह एलान किया गया था कि गवर्नमैंट ने इस सिलसिले में कोई instructions issue नहीं कीं । आप अन्दाज़ा लगायें कि यह कितनी अन्धेरगर्दी है । जहां इस कदर धांधली चल रही हो, धक्केशाही हो रही हो वहां पर यह कह देना कि मामला Court का है या हाई कोर्ट का है, मेरी समझ में नहीं आया । यह सब कुछ खुद गवर्नमैंट करवा रही है ।

Mr. Speaker : This adjournment motion is not admissible in its present form.

श्री बलरामजी दास टंडन : मेरी submission यह है कि कल यहां पर दो Adjournment Motions इसी issue पर लाई गईं । इस वक्त position यह है कि S.P. ने कहा था कि जब stay order दिखा दिया गया है तो किसी को अन्दर जाने को इजाज़त नहीं दी जायेगी Opposition parties के आदमियों को या इन्होंने जो staff appoint कर रखा है, उसे अन्दर घुसने की इजाज़त नहीं दी जायेगी , लेकिन उन्हों ने कल उन सब लोगों को स्कूल के अन्दर दाखिल होने की इजाज़त दे दी और staff को भी अन्दर ले जाने को कह दिया (*Interruptions*) Superintendent of Police कहता है कि जब Chief Minister कहें, Home Minister कहें, Chief Secretary और Home Secretary हमें press करें तो हम क्या कर सकते हैं । Director of Public Instruction ने इस stay order के खिलाफ instructions जारी कर दीं । यह तो स्पीकर साहिब, एक आदमी की State बन गई है । जो मर्ज़ी हो order कर दिया जाता है, किसी की कोई शुनवाई नहीं, कोई protection नहीं । उन्हें कोई पूछने वाला नहीं है, कोई बात सुनने को तैयार नहीं । Court के order की खिलाफ वर्ज़ी करके जब पुलिस D.P.I. की instructions पर मुखालिफ पार्टी को स्कूलों पर कब्ज़ा कराने के लिये मददगार होती है तो आप ही फरमायें कि ऐसे हालात में हम इस मामला को आप के ज़रिये House में भी raise न करें तो हमारे पास और कौन सी remedy है ?

Mr. Speaker : I think whatever has been done must have been done by some officer and not by Government. However, what would hon. Sardar Gurnam Singh advise in this matter ?

Sardar Gurnam Singh : Mr. Speaker, yesterday this question was raised on the floor of the House and the Home Minister promised to make a statement in this regard otherwise we wanted to raise half-an-hour discussion on this matter.

Home Minister : I am ready with the statement.

Sardar Gurnam Singh : To-day another question has been raised. The question is that if the Police itself helps one party in taking control of the school from the other party, i.e., Sardar Lakhi Singh then it is a matter which can be considered fit for an adjournment motion. If the Police force goes there, excites the people, encourages and instigates them to make murderous assaults on a Member of this House who has been running the school since 1950, then I think it is a fit matter for an adjournment motion. The allegation is that in spite of the orders of the Court all these things are happening at the instigation of the Government. So it was for the Government to say what has happened there and clear their position. But, Sir, if the Police force, the protecting force, which is called the guardian of the people, if they instigate the people then what is the remedy ? Are we having a democratic Government or are we living in a Police State ? What remedy has a Member of this House got, who is daily being threatened with murderous assaults ? Unfortunately, Sir, the hon. Home Minister is hearing all these allegations being levelled and instead of helping to maintain the law and order or to clear the position of the Government, he sits coolly here and does not seem to take any notice.

Home Minister : Because I know what is being said is incorrect.
(*Interruptions*)

Sardar Gurnam Singh : May be, the Home Minister is right. Therefore, I would suggest, Sir, let both of us, myself and the Home Minister go there and find out the correct situation. He may be asked, Sir, if he is prepared to accompany me.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਜਨਾਬ, ਇਹ ਜਿਹੜੀ Adjournment motion ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਸਬੰਧ D.P.I. ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਥੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿਚ Court ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਇਹ motion ਤਾਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ appointed teachers ਨੂੰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਕਢ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ।

Minister for Revenue : Mr. Speaker, Sir, my hon. Friends are labouring under some mis-apprehension. The correct position is that there is an order of the Court and there is a dispute whether that order has been complied with or disobeyed. Well, if discussion on this point takes place then one side will be saying—rather asserting that the order has not been complied with while the other side will be defending and asserting that nothing of that kind has been done, i.e., the order has in no way been flouted. Now the point here is whether any discussion here will or will not prejudice the proceedings before the Court. My submission is that if there is a disobedience of the order of the Court, the aggrieved party can go to a Court of Law and initiate proceedings saying that a contempt of the Court has been committed. The question of discussing this matter

here through an adjournment motion does not arise because if here a discussion on this issue takes place then it will directly hit the proceedings before the Court. Therefore, Sir, the correct position is that nothing can be said about that here.

ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਪਰਤਾਪ ਗਰਗ : On a point of order, sir. ਕੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ senior Sub-judge ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ execute ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ forum ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

डा० बलदेव प्रकाश : स्पीकर साहिब, State के अन्दर जो कुछ भी हो रहा है उस हर चीज़ के लिये legal तरीका तो बना हुआ है मगर इस का यह मतलय नहीं है कि सूबा में चाहे कुछ भी अन्धेरगर्दी मची रहे हम adjournment motion ला ही नहीं सकते । कानून तो है मगर कानून को मानता कौन है । Stay order तो था मगर पुलिस ने दूसरे आदमी को ही ज़बर्दस्ती कब्ज़ा दिला दिया है । और सरकार बैठी देख रही है । एक M. L. A. की ज़िन्दगी खतरे में है । अगर आप कहें कि legal remedy है और हम वह ढूंढते फिरें तो फिर यह हमारे साथ बेइन्साफी होगी । Orders को तो flout किया जा रहा है । यह तो party politics की सब से घनौनी तसवीर है । इस सरकार ने एक ऐसी हालत पैदा कर दी है जो कि बहुत बुरी है और यह दूसरी जगह भी पैदा की जा सकती है, जन्डयाला में हुई है । और अगर इस मामले में Assembly कोई notice नहीं लेती तो यह दूसरी जगह भी दोहराई जायेगी । इस लिये मैं चाहता हूं कि यह बात Assembly में आनी चाहिये ।

Sardar Gurnam Singh : Sir, I will take only half a minute. I do not want to waste the time of the House. The hon. Minister, Sardar Ajmer Singh, to use his own words, is labouring under some mis-apprehension of fact and similar is the case with other hon. Members who spoke from the Treasury Benches.

Mr. Speaker : It is on both sides.

Sardar Gurnam Singh : The order is not against the Police. The order is against one Harnam Singh not to interfere with the management. The allegation is that it is the Police force—public service which is interfering in this matter and we want to discuss this matter.

Home Minister : Sir, I rise on a point of order. I fail to understand as to what we are at present discussing. So far as the adjournment motion is concerned, you have already declared it out of order, i.e., there is no motion before the House. As I have already communicated to you, I am ready to make a statement on the situation as it existed yesterday, at the place pointed out in the adjournment motion. Before knowing the view-point of the Government or before there being any motion before the House we are discussing something which is not before the House. It is very difficult for me to contradict each and every word which is being said. I am ready with the statement but the allegations which are absolutely unfounded are being made and repeated, time and again.

So, Sir, my submission is that there is nothing before the House and there is nothing for discussion on this subject. I am ready with the statement about the situation as it existed yesterday and if you permit me I will make that statement.

श्री बलरामजी दास टण्डन : स्पीकर साहिब, इस adjournment motion को लाने का हमारा जो मन्शा है वह पूरी तरह से appreciate नहीं हुआ । पहले सरकार ने assure किया कि यह आप की custody में दिया जाता है जैसा कि stay order है मगर जब पुलिस ने दूसरी ही पार्टी को जबर्दस्ती कब्ज़ा दिला दिया है । यहां तो पुलिस का action विचाराधीन है ।

गृह मन्त्री : गलत बात है ।

Voices from the Opposition Benches : This is a fact. The hon. Minister is wrong.

Sardar Lakhi Singh Chaudhri : Sir, I enquired from the Deputy Superintendent of Police and he told me that they have changed the decision.

श्री अध्यक्ष : मन्त्री महोदय Statement देने लगे हैं, उसे सुनिये (The hon. Minister is going to make a statement. Please listen to what he has to say).

Sardar Gurnam Singh : All right, Sir.

STATEMENT BY THE HOME MINISTER

Home Minister (Shri Mohan Lal) : Sir, Guru Gobind Singh Khalsa Higher Secondary School of village Miani, police station Tanda, is a private institution recognised by the Education Department in terms of the Education Code and is aided through quarterly grants by the State Government. The management of the school is being run by a Committee registered under the Registration of Societies Act. It may be mentioned here that at the time of registration, a society is required to submit a memorandum containig articles of association bearing out the powers, liabilities and duties of the various office bearers, etc., and the manner of functioning of the Society. Ch. Lakhi Singh, M.L.A., alleges that according to the terms of that memorandum or constitution, he is the life-time Manager-cum-Secretary of this institution. For sometime past, there has been some rift between members of this Committee for the overall control of this school affairs, on account of their political rivalry. One of these groups is headed by Shri Harnam Singh, ex-M.L.A. and the other by Shri Lakhi Singh, M.L.A. The issue of management of the school gained undue importance during the pre-election days due to the reason that both Sarvshri Harnam Singh and Lakhi Singh had contested Vidhan Sabha elections from the same constituency, viz., Kapurthala, on Congress and Akali tickets, respectively.

2. In January, 1962, the D.P.I., Punjab, recognised Shri Harnam Singh and the new members as the new managing committee of the said school and issued an order to Inspector of Schools, Jullundur Division, with a copy to Ch. Lakhi Singh to hand over the management of this school

Note 1.—The Home Minister made a Statement in pursuance of an assurance given by him on the 15th May, 1962, regarding the adjournment motion given notice of by Sarvshri Balramji Dass Tandon and Gurbakhash Singh (Dhariwal) regarding "the failure of the police to maintain" Law and Order at Miani, district Hoshiarpur".

to Shri Harnam Singh. These orders were served on the then Managing Committee on 13th January, 1962, but they were not prepared to execute the same. Bawa Harnam Singh then approached the General Assistant to the Deputy Commissioner, Hoshiarpur, for an endorsement for police help in taking over the possession of the school, who on 15th January, 1962, issued an order to S.H.O., Tanda, for providing necessary police help to him. Bawa Harnam Singh carried the said order to the police station, but as the S.H.O. was out in the ilaqa, A.S.I. Manohar Lal along with a Head Constable and two Constables went to village Miani with Shri Harnam Singh, etc., Shri Lakhi Singh and his men were absent and appeared to have intentionally gone out to avoid handing over the charge. Bawa Harnam Singh, therefore, broke open the locks of the school premises and took possession of the same.

3. Shri Lakhi Singh moved the High Court Punjab in this respect, which issued a stay order for the proceedings of handing over the possession of the school on 16th January, 1962, but Bawa Harnam Singh had already taken over the possession in the aforesaid manner. In addition, Shri Lakhi Singh filed a complaint against Bawa Harnam Singh, etc. and A.S.I. Manohar Lal and H.C. Shadi Lal, under sections 143/147/148/149/453/455, I.P.C., in the Court of A.D.M., Hoshiarpur, on 17th January, 1962, for unlawful tresspass in a building in his legal possession with full preparation of committing an offence. Shri Lakhi Singh also sent a telegram to S. P., Hoshiarpur, which was received by him on 17th January, 1962. He immediately deputed his D.S.P. to personally enquire and report about the matter, but as Shri Lakhi Singh had already instituted the above-mentioned legal action, he (D.S.P.) could not proceed further.

4. The Superintendent of Police, Hoshiarpur, had sent a of posse-police force under the District Inspector of Police to watch the situation at the spot with the direction to take preventive action against the parties, if warranted, to avoid any breach of the peace. Accordingly the police had taken action against both the parties under section 145, Cr.P.C. and under section 107/151, Cr.P.C. The above police force was further supplemented to deal with the situation effectively, as and when warranted.

5. Shri Lakhi Singh had closed the school up to 10th May, 1962, but about 70/80 students were still attending their classes, being tutored by the staff arranged by Bawa Harnam Singh.

6. On 11th May, 1962, the Senior Sub-Judge, Hoshiarpur, issued a stay order in favour of Ch. Lakhi Singh, M.L.A., but neither Ch. Lakhi Singh nor the court sent a copy of this stay order to the police for its enforcement, in the absence of which the police could not take any action in the matter.

7. Ch. Lakhi Singh, M.L.A., sent a telegram to the Superintendent of Police and the District Magistrate, on 12th May, 1962, for implementation of the said stay order, but as there was no such order from the Court, the police could not do anything in the matter. The Superintendent of Police, Hoshiarpur, however, as a precautionary measure to maintain law and order in the village, sent his Deputy Superintendent of Police and the District Inspector to the spot immediately, who apprehending breach of peace, arrested six persons, four from Ch. Lakhi Singh's side and two from Bawa Harnam Singh's side, under section 107/151 Cr.,P.C., with 'dangs' in their hands. There was, also, some brick-batting from both sides.

[Home Minister]
The police, therefore, acted promptly and took very fair and impartial action. On 13th May, 1962, both, S.P., Hoshiarpur and G.A. to Deputy Commissioner, went to the spot to take stock of the stiuaticn. In their presence, some efforts were made to effect a compromise between the two groups, but in vain.

9. The police is watching the situation on the spot and has been taking prompt action against the delinquents as and when any trouble is apprehended. The law and order situation in the village is, thus, well under control and there is no question of any alarm.

10. So far as the question of endorsement of stay order is concerned, there is no reason why the police should not implement it provided the court orders for the same.

Mr. Speaker : The Opposition alleges that the possession was in Chaudhri Lakhi Singh's hands.

ਸਰਦਾਰ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ D.P.I. ਦਾ order ਮੈਨੂੰ 13 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਮੈਂ 15 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਕੋਈ charge ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੰਦਰੇ ਭੱਨੇ ਔਰ ਭੰਨ ਕੇ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਗਏ। I say that is a criminal offence। ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜੰਦਰੇ ਭੰਨੇ ਔਰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕੋਈ ਕਾਰਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਕਦੋਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ?

ਸਰਦਾਰ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਇਹ ਜਨਵਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, stay order ਮੈਂ D.S.P. ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਵੜਨ ਨਹੀਂ ਦਿਆਂਗੇ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਜਬਰੀ ਕਾਰਰਵਾਈ ਹੋਈ ਮੈਂ S.P. ਨੂੰ Telephone ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ interference ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਪਰ ਤੋਂ orders ਲਏ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਚੁਕਾਂਗੇ ਜਾਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਗਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਕਰਾਂਗੇ।

Home Minister : Sir, I have already stated that the possession was taken over by Bawa Harnam Singh in the month of January last, whether legally or illegally, I am not concerned with it. That is a subjudice matter because it is pending in a court of law. The Police did nothing of the kind and nothing new arose yesterday or day before that.

ਸਰਦਾਰ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਜ ਅਸੀਂ ਫੇਰ stay order ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਥੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਖਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਗੱਡੀ ਰੋਕੀ ਗਈ ਜੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਪਰਸੋਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੇ armed ਪਹਿਰਾ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕੋਈ ਮਾਮੂਲੀ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ time ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ (ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ rules ਅਤੇ bye-laws ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਬਹਿਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਵਕਤ ਮੁਕਰਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : ਬੈਠ ਜਾਉ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਸਾਰੇ rules ਦਾ। ਤੁਹਾਡੀ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ।

Mr. Speaker : If a regular motion is brought, I would allow half an hour discussion on the subject to-morrow.

गृह मंत्री : मैं सिर्फ एक अर्ज़ करना चाहता हूं कि अब जो मैं ने statement दी है तो उस को चौधरी लखी सिंह ने खुद corroborate कर दिया है।

(आपोजीशन की तरफ से ज़ोर २ की आवाजें) कहां किया है ?

Mr. Speaker : I am convinced that the things are not clear as both the sides of the House want them to be. I would, therefore, allow half an hour discussion on this subject to-morrow.

Sardar Gurnam Singh : When will the discussion take place ?

Mr. Speaker : Tomorrow, immediately after the business entered in the list has been transacted. I would, however, request that whatever documentary evidence the Members intending to participate in that discussion have, they should bring that with them. It will clarify the whole position.

श्री बलरामजी दास टण्डन : मैं तो सिर्फ इतनी अर्ज़ करना चाहता हूं कि गृह मन्त्री साहिब ने जो statement अभी हाउस में दिया है उस में यहां उन्हों ने यह नहीं बताया कि गवर्नमैंट ने High Court के अन्दर इस case में क्या position ली है।

Mr. Speaker : I will not permit it now. You may say it tomorrow and when this matter is taken up in the House.

QUESTION OF PRIVILEGE

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ Transport Minister ਸਾਹਿਬ ਦੇ conduct ਬਾਰੇ ਇਕ *motion ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

Mr. Speaker : I have received it just now. I will look into it and inform the House about it later.

HALF AN HOUR DISCUSSION

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, मेरा भी †half-an-hour discussion के लिये एक motion का notice था।

**N.B.1*—MOTION TO DISCUSS THE CONDUCT OF STATE MINISTER FOR TRANSPORT, HON'BLE SHRI NIRANJAN SINGH TALIB REGARDING HIS WRONG AND MISLEADING REPLY TO SHORT NOTICE QUESTION NO. 363

This House disapproves of the conduct of the State Minister for Transport, Shri Niranjan Singh Talib in making a wrong and misleading statement in Punjab Vidhan Sabha on 9th May, 1962 in answer to short notice question No. 363 relating to plying of Bus Service by a private Company, namely, Ambala Bus Syndicate in the month of February, 1962, on Rupar-Purkhali Kacha Road in Ambala District.

†*N.B. 2*—Regarding notice for half-an-hour discussion, given by Shri Balramji Dass Tandon on the reply given to Starred Question No. 574 asked by Dr. Baldev Parkash on 27th April, 1962.

श्री अध्यक्ष : इस सिलसिले में Secretary साहिब ने सारे कागज़ अपने पास ले रखे हैं। उस में कुछ चीज़ों की clarification की ज़रूरत है। इसलिये आप उन को उन के कमरे में मिल लें और वह आप से discuss कर के Government को लिख देंगे। गवर्नमैंट के जवाब आने पर half-an-hour discussion हो सकेगी। (All the relevant papers pertaining to this matter are already with the Secretary. Since certain points need clarification, I would request the hon. Member to contact him in his office. He would make a reference to the Government in this regard after discussing the matter with the hon. Member and it would be possible to raise half-an-hour discussion on this matter only on receipt of the reply thereto from the Government.)

कामरेड राम चन्द्र : स्पीकर साहिब, एक मामले पर तो आपने half-an-hour discussion की इजाज़त दे दी है लेकिन आप ने जलालावीरां के *मामले पर half-an-hour discussion की इजाज़त अभी नहीं दी जिस के लिये मैं ने आप से गुज़ारिश की थी।

श्री अध्यक्ष : मैं ने अभी उस मामले को देखा नहीं। बात सारी वक्त की है। वक्त बहुत थोड़ा है क्योंकि गवर्नमैंट चाहती है कि Temporary Taxation बिल ज़रूर पास हो जाये चाहे उस के लिये कल double sitting क्यों न करनी पड़े। (I have not been able to examine that case as yet. The real difficulty is that the time at our disposal is very short. The Government wants that the Temporary Taxation Bill must be passed even if we have to arrange double sitting of the Assembly tomorrow to pass that Bill.)

SITTING OF THE ASSEMBLY

(*Decision to hold an extra sitting*)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ Business Advisory Committee ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਵੀਰਵਾਰ ਤਕ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ tenancy bills ਅਤੇ taxation bill ਜਿਹੜੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਇਤਨੇ agitated ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਦ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਵਾਮ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਵੀ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਵੀਰਵਾਰ ਤਕ Session ਖਤਮ ਹੋਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋਵੇਗਾ ਇਸ ਲਈ ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਦਿਨ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

---

*This relates to the notice of half-an-hour discussion sought to be raised by Sarvshri Ram Piara, Ram Chandra and Hardwari Lal on the reply given to the question No. 201 on the 8th May, 1962 regarding representation from the beneficiaries of village Jalala Viran, district Karnal during 1961.

श्री अध्यक्ष : उस दिन Business Advisory Committee के मैम्बर साहिबान ने यह फैसला किया था कि हाऊस के सामने जो भी agenda है उस के लिये वे कोशिश करेंगे कि उसे Thursday तक खत्म कर दें और अगर वह किसी हालत में खत्म न हो सके तो ऐसा करने के लिये एक आध घंटे के लिये हाऊस की sitting बढ़ा दी जाये । इस सिलसिले में मेरी अर्ज़ यह है कि यह जो दो Tenancy Bills agenda पर हैं ये आज पास हो जायें ताकि जो Temporary Taxation का बिल है उस पर ज्यादा से ज्यादा discussion की जा सके । आज मेरी सलाह थी कि Question Hour को dispense with कर दिया जाये लेकिन Opposition और Treasury Benches दोनों के मैम्बर साहिबान ने कहा कि आज questions चलने देने चाहियें क्योंकि इस के बाद उन्हें सवाल पूछने का मौका नहीं मिलेगा । इस लिये आज मैं ने इजाज़त दे दी थी । लेकिन कल अगर आप चाहें तो Question Hour को dispense with कर दिया जाये और sitting एक घंटा के लिये बढ़ा दें ताकि नई taxation का जो बिल है वह पूरी तरह से discuss हो सके । (The hon. Members of the Business Advisory Committee had decided the other day that they would try that this House finishes all the Business on the agenda by Thursday next and in case it is not finished in time it would be done by extending the sitting of the Assembly by an hour or so. In this connection I would suggest that the two tenancy bills which are on the agenda for today may be passed today so that we may be able to devote the maximum time at our disposal on the discussion on the Temporary Taxation Bill. To day I intended to dispense with the question hour and utilise that time too in discussion of bills but the hon. Members both from the Treasury benches and the Opposition benches were in favour of the retention of the Question Hour on the plea that there would be no other opportunity available to them for asking questions during the current Session. If the House agrees, the question hour would be dispensed with tomorrow and the sitting would also be extended by an hour, so that we may have sufficient time to discuss the Temporary Taxation Bill thoroughly.)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਦਿਨ ਵਧਾ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਖ਼ੁਸ਼ ਅਸਲੂਬੀ ਨਾਲ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਲੇਕਿਨ ਜੇਕਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ 8 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਜੋ ਬਿਲ ਆਇਆ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਸਵਾਏ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਕਿ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਗੇ ਹੀ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਥੱਲੇ agitated mind ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਹੋਰ agitate ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ (*Interruption by Sardar Harchand Singh, Deputy Minister*) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਬਾਰ ਬਾਰ ਰੋਕਣ ਵਾਲੇ ਡਿਪਟੀ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਲਗਾਮ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ (*Noise and interruption*)

Home Minister : Mr. Speaker, I strongly protest against the word "ਲਗਾਮ" used by the hon. Member and I would request you to ask him to withdraw this word as it is most unparliamentary.

Mr. Speaker : It would be better if the hon. Member withdraws this word.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਬਾਰ ਬਾਰ request ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਚਲਾਉਣ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ decorum ਰਖਣ ਦੀ ਤੰਬੀਹ ਕਰੋ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਲੋਕ ਫੇਰ ਵੀ ਬਾਰ ਬਾਰ interrupt ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣੇ ਉਹ ਸਾਹਿਬ ਟੋਕ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਹਾਊਸ ਦਾ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੇਰਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਮੈਂ ਹਰ ਵਕਤ reasonable attitude ਲੈਣ ਦਾ ਹਾਮੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਲਫ਼ਜ਼ ਨੂੰ objectionable ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਕਤ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ taxation ਬਿਲ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਤੇ ਘਬਰਾਹਟ ਫੈਲੀ ਹੈ ਉਸਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਦਿਨ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲੇ। ਜਿਹੜਾ Security of Land Tenure Bill ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਅਜੇ 2nd reading ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਕਲ੍ਹ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਗ਼ੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੀ 1st reading ਤੇ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 3rd reading ਤੇ ਵਕਤ ਲੈ ਲਉ। ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਅਜੇ ਬੋਲਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਹੋਰ important issues ਆਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਧਾ ਅਧਾ ਘੰਟਾ ਬਹਿਸ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਕਲ੍ਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਫਾਦ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਇਕ ਦਿਨ ਹੋਰ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : I have called for the minutes of the Business Advisory Committee. It is stated therein that—

> "Efforts should be made to complete the business by the 17th May, 1962, at the latest. If necessary, the time of the sittings on Tuesday and Wednesday next (15th May, 1962 and 16th May, 1962) be extended by the hon. Speaker by one hour."

ਮੈਂ ਖੁਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹਾਮੀ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਜਿਹੜੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹਾਂ, ਤਅੱਲੁਕ ਰਖਦੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਲੇਕਿਨ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀਆਂ ਵੀ ਮਜਬੂਰੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇਸ presumption ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ business ਵੀਰਵਾਰ ਤਕ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਤੁਹਾਨੂੰ accommodate ਕਰਨ ਲਈ ਜੇ ਕਰ ਤੁਸੀਂ agree ਕਰੋ, ਤਾਂ ਕਲ Question Hour dispense with ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਦੋ ਘੰਟੇ sitting ਹੋਰ ਵਧਾ ਦੇਵਾਂਗੇ ਜਾਂ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ refresh ਹੋਕੇ ਦੂਜੀ sitting ਕਰ ਲਉ। (This is the farthest limit to which I can go. I, too, am of the view that anything which concerns the people of this State whom all of us represent, should not be done in haste. But Government have also their

own difficulties. They had formulated their programmes on the presumption that we would finish the business before the House by Thursday. In order to accommodate the hon Members, if they agree, Question Hour would be dispensed with tomorrow, and the sitting of the House would he extended by two hours or they may hold second sitting after refreshing themselves. This is the farthest limit to which I can go.)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ: ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੋ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ effort should be made ਸੋ ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਐਸਾ attitude ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ delaying tactics ਵਰਤੇ ਜਾਣ। ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਫੇਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੋਈ delaying tactics ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਹਾਊਸ ਦਾ ਇਕ ਮਿੰਟ ਵੀ ਜ਼ਾਇਆ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਵਧਾਉਣ ਨਾਲ ਠੀਕ ਗੱਲ ਬਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਦਿਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪਏਗੀ। ਜਿਥੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਵਧ ਹਾਊਸ ਬੈਠਿਆ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਕ ਦਿਨ ਹੋਰ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

Sardar Gurnam Singh : Mr. Speaker, you will remember that I was insisting in the Business Advisory Committee that a sitting should also be held on Friday as it would be difficult to finish the whole business before that day and Baboo Bachan Singh was also supporting me. But by his sweet words, Pandit ji tried to persuade us. It was decided that the sitting of the House would be extended by one hour and, if necessary, we would also meet on Friday. This was the situation then. We are prepared to extend the time of the sitting by one hour, as we promised. I would request the Government to reciprocate in the same way as we did. If necessary we should meet on Friday. As I have said earlier, I insisted in the Business Advisory Committee that we will not be able to finish the work unless we work on Friday. This is the true position.

श्री अध्यक्ष : मेरा विचार है कि बजाए Friday के बैठने के आप कल दोबारा तीन बजे या चार बजे बैठ जाइये । (I am of the view that instead of holding a sitting on Friday, the House may meet for the second time tomorrow at 3 or 4 p. m.)

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहिब, हम भी यही चाहते हैं कि Session जल्दी से जल्दी खत्म किया जाए । जब एक घंटा sitting extend की थी तो उस वक्त भी यही खयाल था । लेकिन चूंकि बिल बड़ा important है और सारे पंजाब पर इस का असर पड़ता है हम चाहते हैं कि बजाये कल ही दोबारा बैठा जाये परसों Friday को एक और sitting कर ली जाये और अच्छी तरह से सोच विचार के बाद बिल को पास किया जाये ।

श्री अध्यक्ष : पंडित जी आप का क्या विचार है ? (Addressing the Home Minister.) (What is the view of the hon. Minister ?)

ਗ੍ਰਿਹ ਮੰਤਰੀ (ਸ੍ਰੀ ਮੋਹਨ ਲਾਲ) : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ Friday ਤਕ ਹਾਊਸ ਚੱਲੇ ਲੇਕਿਨ ਫੇਰ ਕਾਫੀ discussion ਤੋਂ

[ਗ੍ਰਿਹ ਮੰਤਰੀ]

ਬਾਅਦ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਕੇ Thursday ਤਕ ਕੰਮ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਗਲ ਸਭ ਨੇ ਮੰਨੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰਾ ਕੰਮ positively Thursday ਤਕ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ question hour ਛਡ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਕ ਘੰਟਾ sitting ਵਧਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਵਧਦੀ ਵੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ, double sitting ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ, ਬੇਸ਼ਕ ਕਰ ਲਉ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਹਰਜ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਜੇਕਰ ਕੁਝ time ਹੋਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬਜਾਏ ਕੱਲ੍ਹ ਹਾਊਸ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨ ਦੇ Friday ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਲਉ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਦਿੱਕਤ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਜਿਹੜਾ ਫੈਸਲਾ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹੋ ਉਸ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹੋ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਮਗਰ ਕਿਉਂਕਿ volume of work ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਬੇਸ਼ਕ Friday ਨੂੰ sitting ਰਖ ਲਉ। Thursday ਨੂੰ ਵੀ 3 ਬਜੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

10 a. m.

Although a decision has been taken but since the volume of work is much and we have to finish it, we can have a sitting on Friday, or we can have another sitting on Thursday from 3 p.m onwards.

(*Voices of No No from Opposition Benches.*)

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਰਖ ਲਉ। ਜੇ ਵੀਰਵਾਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀਰਵਾਰ ਰਖ ਲਉ ਜੇ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਰਖ ਲਉ। (We should proceed according to the decision of the Business Advisory Committee. If a decision was taken that the Business should be completed on Thursday then we should act accordingly. If it was decided to finish the work on Friday then let us do likewise.)

Sardar Lachhman Singh Gill: Friday, Sir.

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਅਗਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦਿਕਤ ਨਹੀਂ ਤੇ ਮਜਬੂਰੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ Friday ਨੂੰ sitting ਰਖ ਲਈਏ। (If there be no inconvenience or difficulty for the Government then we may have a sitting on Friday.)

चौधरी राम सरूप (साम्पला) : साहिबे सदर, मैं आप के notice में एक बहुत जरूरी चीज लाना चाहता हूं और वह यह है कि कल जिस वक्त जनाब हाउस में नहीं थे तो उस वक्त जिस बिल पर discussion चल रही थी हम चाहते थे कि हमें ज्यादा time दिया जाये क्योंकि हम उस बिल के principle पर बोलना चाहते थे। लेकिन पता नहीं

किसी गलत फहमी की वजह से या किसी और वजह से, इत्तफाक से जब Deputy Speaker साहिबा Chair पर थीं, जहां तक मैं समझता हूं उन्हों ने procedure के खिलाफ कुछ कदम उठाया . . . . .

Mr. Speaker : Order please. This is not desirable. आप यह लफ्ज़ with draw करें। (Order please. This is not desirable. The hon. Member should please withdraw these words.)

चौधरी राम सरूप : अगर अपनी बात को express करने में मैं ने कोई ग़ल्ती की है तो मैं मुआफी चाहता हूं और इन अल्फाज़ को वापिस लेता हूं । लेकिन मैं आप को बताना चाहता हूं कि वह बहुत जरूरी बिल है और उस पर discussion को सिर्फ इस बात की खातिर ignore किया गया कि इसे जल्दी से पास कर दिया जाये । उस वक्त डिप्टी स्पीकर साहिबा ने कहा था कि अगर आप इस stage पर नहीं बोले तो third reading stage पर आप को बोलने का मौका दिया जायेगा । साहिबे सदर, मैं दरखास्त करूंगा कि उस वक्त आप हमें general principles of the Bill पर बोलने का कैसे मौका देंगे जब कि इस की third reading हो रही होगी ?

श्री अध्यक्ष : आप को बोलने का मौका दिया जायेगा (The hon. Member will be given an apportunity to speak.)

चौधरी राम सरूप : जहां तक मैं समझता हूं Rules के मुताबिक third reading की stage पर bills के principles को discuss नहीं किया जा सकता ।

श्री अध्यक्ष : इस वक्त आप suggestion दे सकते हैं (The hon. Member can give suggestions at that stage of the Bill.)

चौधरी राम सरूप : सवाल यह नहीं, बल्कि असल बात यह है कि मैम्बरान के हकूक को किस तरह से misunderstanding में या किसी और वजह से— ignore किया गया है । यह नहीं होना चाहिये । मिनिस्टर साहिब को यह नहीं भूलना चाहिये कि वह भी इस House में बतौर मैम्बर मौजूद हैं । अगर इसी तरह से चलता रहा तो अगले taxation वाले बिल पर भी यही हालत होगी ।

श्री अध्यक्ष : नहीं, ऐसे नहीं होगा । No, it will not happen like that.)

Shri Ram Partap Garg (Patiala) : Mr. Speaker, Sir, the Bills that are now being discussed are very important and a large number of Members appear to be keen to paricipate in the discussion on these Bills. Further, Sir, the Government is finding it difficult to extened the Session beyond 17th May, 1962. Therefore, I would suggest that let there be non-stop sitting of the House to-day as well as tomorrow. (*Interruptions*)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਕ suggestion ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ Business Advisory Committee ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਮੈਂ stress ਕਰਾਂਗਾਂ ਕਿ ਅਗੇ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਬਿਲ ਆਉਣੇ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ time limit fix ਕਰ ਦਿਉ ਤਾਂ ਔਖਾ ਹੋਵੇਗਾ ।

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ]

Business Advisory Committee ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਤੇ ਹਾਊਸ ਤੋਂ approve ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਜਾਏ। ਜਿਹੜੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਹਟ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਇਹੋ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਪੰਡਤ ਜੀ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ Friday ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ?

ਗ੍ਰਿਹ ਮੰਤਰੀ : ਕਲ ਦੋ sittings ਕਰ ਲਓ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਜਿਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਮਨਾਉਂਦੇ ਸੀ ਹਣ ਆਪ ਵੀ ਮੰਨੋਂ।

ਗ੍ਰਿਹ ਮੰਤਰੀ : ਪਰੋਗਰਾਮ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ।

श्रीमती शन्नो देवी (उपाध्यक्षा) : स्पीकर साहिब, आप भी पुराने legislator हैं और मैं भी एक पुरानी legislator हूं। जैसा कि ख्याल जाहिर किया गया, समझ में नहीं आता कि जब Assembly का session खत्म होने को आता है तो agenda पर जो items होती हैं उनको क्यों इतनी जल्दी खत्म करने की कोशिश की जाती है। मुझे Opposition वालों या Government Benches वालों की बातों में नहीं जाना मगर मैं दरखास्त करती हूं कि जो फैसला Business Advisory Committee ने किया है अगर उस सम्बन्ध में एक आध दिन बढ़ा भी दिया जाये तो कोई हर्ज वाली बात नहीं होगी।

श्री अध्यक्ष : क्यों पंडित जी, आप की क्या राये है ? (What has the hon. Home Minister to say in his regard ?)

ਗ੍ਰਿਹ ਮੰਤਰੀ (ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ) : ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਕੰਮ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਕਲ੍ਹ ਦੋ sittings ਕਰ ਲਉ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ। ਅੱਜ ਦੋ ਘੰਟੇ time ਵਧਾ ਲਉ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪਰੋਗਰਾਮ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੇ ਉਸ ਦਿਨ definite decision ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਹੋਰ ਵਧਾ ਲੈਂਦੇ, ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ, 18 19 ਵਾਸਤੇ ਅਗੇ ਕਰ ਲੈਂਦੇ। ਹੁਣ 18 ਨੂੰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪਰੋਗਰਾਮ upset ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਜ ਦੋ sittings ਕਰ ਲਓ, ਕਲ ਦੋ sittings ਕਰ ਲਓ। ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ (ਧਾਰੀਵਾਲ) : ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ Business Advisory Committee ਨੂੰ committed ਹਾਂ। ਇਕ ਮਿੰਟ ਲਈ ਮੰਨ ਲਉ, ਕਿ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਫਰਜ਼ ਕਰ ਲਉ ਕਿ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਤਾਂ ਇਹ ਜੁਲਾਈ ਵਿਚ special Session ਬੁਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ taxation ਲਿਆਉਣੀ ਹੈ। (ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਉਪ ਮੰਤ੍ਰੀ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ) ਇਹ ਆਪਣੀ ਸੀਟਤੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ interrupt ਕਰਨੋਂ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ। 8 ਕਰੋੜ ਦੇ tax ਲਾਉਣੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਅਜੇ ਦੋ ਬਿਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ Punjab Security of Land Tenures Bill ਵੀ ਅਜੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ Pepsu Tenancy Bill ਜ਼ਰੂਰ ਚੌ ਦਿਨ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਇਕ ਦਿਨ ਤਾਂ

ਲਏਗਾ। ਐਡੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਬਿਲਾਂ ਲਈ ਦੋ ਦਿਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। Taxation ਲਈ special Session ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Session 18 ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅਗਾਂਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

श्री अध्यक्ष : Decision or no decision, अगर गवर्नमैंट की engagements इतनी important नहीं तो मैं गृह मन्त्री साहिब से request करूंगा कि वह Opposition को इस सिलसिले में accommodate कर लें। (Decision or no decision, if the engagements of the Government are not so important then I would request the Home Minister to accommodate the Opposition in this matter.)

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਕਮ ਤਾਂ ਅਖੀਰ ਆਪ ਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ ਔਰ ਆਪ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ awkward ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। Business Advisory Committee ਨੇ consideration ਕਰਕੇ definite ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਜੇ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ honour ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਵੁਕਅਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ Government ਦੀ position ਹੈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਕਲ੍ਹ ਦੋ sittings ਰਖ ਲਓ ਜਾਂ ਅੱਜ time ਵਧਾ ਦਿਓ।

Sardar Gurnam Singh : We will be wiser in future, Pandit Jee.

चौधरी देवी लाल (फतेहाबाद) : Home Minister साहिब ने कहा है कि कल दो sittings हों यह ठीक नहीं रहेगा। और दिन न बढ़ाने के लिये उन्होंने वजह यह बताई कि उन की और engagements हैं। दर असल position यह है कि यह तो पहले ही हाउस में नहीं बैठते। कल सिवाये एक मिनिस्टर के और कोई मिनिस्टर हाउस में मौजूद नहीं था। मैं यह कहना चाहता हूं कि यह बड़े ज़रूरी बिल हैं और इन पर अच्छी तरह से विचार का मौका मिलना चाहिये। और अगर इस के लिये और time न दिया गया तो यह हाउस के साथ और State के साथ बेइन्साफी होगी। यह बहुत ज़रूरी है कि हाउस इन पर पूरी तरह से अपने विचार ज़ाहिर कर सके। जहां इसी काम के लिये एक पूरा Session जुलाई में बुलाने की तजवीज़ थी वहां अब अगर एक दिन और असैम्बली बैठ जाये तो क्या हर्ज है। *(Interruptions)*

श्री अध्यक्ष : In spite of the inconvenience to the Government, I extend the Session upto Friday. मगर यह बात साफ है कि उस दिन 12.30 बजे तक agenda पर जो भी काम होगा, Questions, Short Notice Questions और Bills वगैरह सब काम खत्म करना होगा।

(Thumping from Opposition Benches.)

आप को शायद impression हो कि सरकार की बात मानी जाती है मगर देख लीजिये आप की हर बात मानी जाती है। (Inspite of the inconvenience to the Government I extend the Session up to Friday. But let me make it clear that all the business on the Agenda for

[श्री अध्यक्ष]

that meeting i.e. Questions, Short Notice Questions and Bills etc., will have to be finished up to 12.30 p.m. (*Thumping from Opposition Benches.*) The Opposition might be under the impression that weight is given to the Government's point of view but they would now realise the every demand put forward by them is conceded.)

Mr. Speaker : Now Secretary will make some announcements.

ANNOUNCEMENTS BY THE SECRETARY REGARDING CERTAIN BILLS

Secretary : Under rule 2 of the Punjab State Legislature (Communications) Rules, 1959, I have to inform the House that the East Punjab Holdings (Consolidation and Prevention of Fragmentation) Amendment Bill, 1962 ; the Punjab New Capital (Periphery) Control (Amendment) Bill, 1962 ; and the Punjab General Sales Tax (Amendment) Bill, 1962 passed by the Punjab Vidhan Sabha on the 8th May, 9th May and 14th May, 1962, respectively, and transmitted to the Punjab Legislative Council have been agreed to by the said Council without any amendment/recommendation on the 15th May, 1962.

Further, the Land Acquisition (Punjab Amendment Bill), 1962, which was passed by the Punjab Vidhan Sabha on the 9th May, 1962, and transmitted to the Punjab Legislative Council for its concurrence has been returned by the said Council on the 16th May, 1962, with amendment. I lay a copy of the Bill along with the amendment on the Table of the House.

MOTION UNDER RULE 30

Home Minister (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to move—

That rule 30 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly be suspended and Government Business be transacted on Thursday, the 17th May, 1962.

Mr. Speaker : Motion moved—

That rule 30 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly be suspended and Government Business be transacted on Thursday, the 17th May, 1962.

Mr. Speaker : Question is—

That rule 30 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly be suspended and Government Business be transacted on Thursday, the 17th May, 1962.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Halfan hour discussion on the resolution about military action in Goa will also take place to-morrow.

BILLS

THE PUNJAB SECURITY OF LAND TENURES (AMENDMENT AND VALIDATION) BILL, 1962 (RESUMPTION OF CONSIDERATION CLAUSE BY CLAUSE)

CLAUSE 5 UNDER CONSIDERATION

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ (ਕਰਨਾਲ) : ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਤੇ ਇਕ amendment ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ that in the proposed Section 10-B

line 2, for utilised, substitute declared ਮੇਰੀ ਤਰਮੀਮ ਦੇਣ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ 1949 ਵਿਚ surplus area ਕਢਣ ਦੀ conception ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਆਈ ਲੇਕਿਨ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ tenants ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ 1953 ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ surplus area ਘਟ ਨਿਕਲਿਆ ਅਤੇ ਜਿੰਨਾ ਬਚਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਉਹ 10, 15 ਲਖ ਏਕੜ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਕਿਉਂ ਜਲਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸਰਕਾਰ ਕਿਉਂ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਸਾਲ ਇਸ ਗਲ ਬਾਰੇ ਚੁਪ ਬੈਠੀ ਰਹੀ। ਇਸ surplus area ਕਢਣ ਤੇ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਇੰਨੀ ਦੇਰੀ ਕਿਉਂ ਲਗਾਈ ਅਤੇ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ 1958 ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦੀ ਵਜਹ ਨਾਲ ਕਈ ਲਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬਚਾਉ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ।

ਦੂਜੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੂਲ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 10-A ਦੇ Part-B ਵਿਚ ਜੋ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋਰ Part-C ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਭ ਜ਼ਾਇਆ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। 10-A, Part-B ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

"..and save in the case of land acquired by the State Government under any law for the time being in force or by an heir by inheritance............."

ਜੋ ਤਰਮੀਮ ਸਰਕਾਰ ਇਸ Section 10 ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਉਹ Surplus area ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਕਢਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲੇਗਾ ਕਿ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ejected tenant ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੀ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਉਹ ਮਹਿਰੂਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਜ ਹਾਲਤ ਕੀ ਹੈ ? Tenants ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਲਖਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪ ਇਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਲਖ 50 ਹਜ਼ਾਰ acres ਜ਼ਮੀਨ surplus ਕਢ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਇਤਨੇ ਰਕਬੇ ਨੂੰ declare ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਜੋ amendment Government ਲਿਆ ਰਹੀ ਹੈ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝ-ਦਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚੇਗਾ ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਤਹਾਫਜ਼ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ fallacy ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ fallacy ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ clause 3 ਦੇ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਲਫਜ਼ and to declare utilise surplus area ਨਾ ਰਖੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ? ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਿਥੇ 3½ ਲਖ ਏਕੜ ਰਕਬਾ ਤੁਸੀਂ surplus area ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਹ ਹੋਰ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘਟ ਜਾਵੇਗਾ। ਕੁਝ ਤਾਂ heritance ਦੀ ਵਜਾਹ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ 3½ ਲਖ ਏਕੜ ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ reduce ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ reduction ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਨਿਕਲੇਗਾ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ tenants ਦਾ ਵਸਾਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਮੰਨਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। 1953 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ Chief Minister ਆਪ Development Minister ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਰਖੇ ਸਨ ਜੋ ਮੈਂ ਉਸ debate ਵਿਚੋਂ house ਨੂੰ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ :—

"....However, the Punjab Government made several endeavours to stop these ejectments. To achieve this end, a Bill was passed in 1950. But this also failed to check the pace of ejectment of the tenants. I think if the Government

[ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ]

ment of the day had courageously provided in that measure that any transfer of land effected after 1947 would not be deemed valid in the eyes of law and that after 1947 no ejectment of any tenant by a landlord would be recognised then the problem of tenants would not have assumed the present proportions. I regret to say that the weak-kneed policy of that Government did not prove of any avail to the tenant.........."

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ 1953 ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸਨ । ਲੇਕਿਨ ਅਜ ਪਿਛਲੇ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਬਾਗ ਡੋਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਹਕੂਮਤ ਦੀ weak policy ਤੇ ਹੀ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਲਖਾਂ tenants eject ਹੋਏ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਜੋ surplus area ਹੈ ਉਹ ਘਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਚੀਜ਼ ਰਖੀ ਗਈ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਤਰਮੀਮ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ $3\frac{1}{2}$ ਲਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਰ ਘਟ ਜਾਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਨਾਲ ਜੋ ਰਿਆਇਤ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ tenant security ਦੀ ਬਜਾਏ landlord security ਦਾ ਬਿਲ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸਨ ਉਹ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕੀਆਂ ਅਤੇ surplus area ਹੋਰ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੋ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਹੋਏ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਸਾਰੀ ਗਲ ਨੂੰ examine ਕਰਨ ਲਈ Revenue Department ਦੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਜੋ ਸਾਰੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਮੰਗਵਾ ਕੇ review ਕਰੇ ਕਿ ਕਿੰਨੇ tenants eject ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕੇ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਤਨਾ surplus area ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਪਿਆ ਹੈ ਉਹ ਗਰੀਬ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਸਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ security ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਜਦੋਂ taxation ਦਾ ਸਵਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ middleman ਨੂੰ ਵੀ ਟੈਕਸ ਦੇਣ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਧਨਾਡ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ foreign countries ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ 5, 5 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ income tax ਦਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਅਜ ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ Tenants ਦੀ safeguard ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣੇ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਬਲਕਿ ਬੜੇ ਬੜੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਹਨ ਪਰ ਇਮਦਾਦ ਬੜੇ ਬੜੇ landlords ਔਰ ਬੜੇ ਬੜੇ capitalists ਦੀ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਵਕਤ ਯਾਦ ਦਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜੱਦੋ ਜਹਿਦ ਕੀਤੀ ਸੀ, agitations ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਦੇਣ ਦੇ ਵਾਇਦੇ ਵੀ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਪਰ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬਜਾਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ safeguard ਕਰਨ ਦੇ ਹਕੂਕ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ suggestion ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਹੀ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਉਹ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਣ ਆਇਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ tenants ਨੂੰ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਖੁਦ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਅਸਲ position

ਕੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਆਬਾਦ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਕਢੇ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਐਸੇ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ Revenue Minister ਸਾਹਿਬ ਖੁਦ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਣ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਐਸੇ ਆਦਮੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਜਿਤਨੀ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਇਮਦਾਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਕਰੀਬਨ ਕਾਫੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ relief ਦੇ ਕੇ ਤਕਾਵੀਆਂ ਦੇ ਕੇ loan ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਇਮਦਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਲੈ ਗਏ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਵਡੇ ਵਡੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਹੋ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਤਨਾ surplus area ਸਰਕਾਰ ਨੇ declare ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਹ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਫੇਰ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ landlord ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ 10, 12 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵਾਹੀ ਕਰਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ resume ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਹਾਲਤ site ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਤੇ ਹਿੱਸਾ ਬਟਾਈ ਦਾ ਮਿਲਣਾ ਸੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ, ਇਨ੍ਹਾਂਦਾ ਹਿਸਾ ਵੀ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਲੈ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀ safeguard ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਯਤਨ land lord ਨੂੰ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਤਨਾ ਅਰਸਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਹੁਣ ਜਿਹੜੀ surplus ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਤਕਸੀਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵੀ compensation ਦੇਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਕ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਵੀ landlords ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਹੱਕ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ignore ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਜ਼ੁਲਮ ਹੈ, ਧੱਕਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ Government ਕੁਝ ਐਸੇ steps ਉਠਾਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਏਨ੍ਹਾਂ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਦੀਆਂ compensations ਬਣ ਸਕਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ loans ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ resources ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਕਬਾ ਹੋਰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਫੇਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ acquire ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਕਾਇਦਾ ਇਸ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ surplus area ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ surplus declare ਕੀਤੀ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇਗੀ। For the time being ਮੈਂ ਇਹੋ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਬਿਹਤਰ ਇਹੋ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ Government ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਤਰਮੀਮ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਇਹ ਨਾ ਮੰਨੀ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸ਼ਕ ਯਕੀਨ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ landlords ਦੀ ਹੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ protection ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ। ਅਜ tenants ਵਿੱਚ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਰਕਬਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ 1947-48 ਵਿੱਚ ਸੀ ਜੇਕਰ ਹੁਣ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਏਥੇ ਦਲੀਲਾਂ ਇਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

[ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ[

facilities ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ Government ਦੇ notice ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਐਸੇ ਐਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿ ਬੜੀ delay ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੋਈ 4 ਲੱਖ tenants effect ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ surplus area 70 ਲੱਖ ਏਕੜ ਤੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ 2-3 ਸਾਲ ਦੀ delay ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਇਹ surplus area ਹੋਰ ਵੀ ਖੁਰ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਤਰਮੀਮ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਨਕੋਦਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਦੇ ਪਾਸ 30 standard ਏਕੜ ਤੋਂ ਵਧ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਬਾਕੀ ਬਚੇਗੀ ਉਹ surplus area ਕਰਾਰ ਦੇਕੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਰ 1950 ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਐਲਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ 12 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਅਜੇ ਤੱਕ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕੀ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕੀ ਹਕੂਕ ਹਨ ਅਤੇ landlords ਦੇ ਕੀ ਹਕੂਕ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਕੂਕ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਬੜ੍ਹਦੇ ਹੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ 30 ਏਕੜ ਤੋਂ ਵਧ ਰੱਖ ਲਵੇ ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ surplus ਜ਼ਮੀਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ। ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਕੂਕ ਵਧਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਹਕਾਂ ਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਹਕੂਕ ਖੋਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਤਾਂ ਹੀ ਹੱਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਕੂਕ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ 30 standard ਏਕੜ ਤੋਂ ਵਧ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਉਹ ਵਾਧੂ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਣਦਾ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ Industry ਦੀ development ਵੱਲ ਦੇਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ 30 standard ਏਕੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਿਆਰ ਨਾ ਕਰਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ :—

ਸਿਤਾਰੋਂ ਸੇ ਆਗੇ ਜਹਾਂ ਔਰ ਭੀ ਹੈ ;
ਅਭੀ ਇਸ਼ਕ ਕੇ ਇਮਤਿਹਾਂ ਔਰ ਭੀ ਹੈਂ।

ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁਣ ਇਸ਼ਕ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਛਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਵਕਤ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤਰਮੀਮ ਨੰਬਰ 5 ਦੇ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜੀ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਅਤੇ ਮਾਲਿਕ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਝਗੜੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੀ ਹੈ ਮੈਂ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ—

"Where succession has opened after the surplus area or any part thereof has been utilized under clause (a) of section 10-A, the saving specified in favour of an heir by inheritance under clause (b) shall not apply in respect of the areas so utilised."

ਇਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਲਾਜ਼ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਨੂੰ ਵੀ protection ਮਿਲੀ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਕੋਈ

area surplus declare ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਦੀ utilization ਤਕ ਅਗਰ ਉਸ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਉਸ ਦੇ ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਤਕਸੀਮ ਹੋਣੀ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਜ਼ਮੀਨ surplus declare ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਅਤੇ ਮਾਲਿਕ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਇਕ ਦੌੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਮਾਲਿਕ ਇਹ ਕਹੇਗਾ ਕਿ ਮੇਰਾ area utilise ਨਾ ਹੋਵੇ ਲੇਕਿਨ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਚਾਹੇਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। Declaration ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਲਿਕ notice ਲੈਣ ਤੋਂ avoid ਕਰਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜੇਕਰ ਸਾਲ ਡੇਢ ਸਾਲ ਦੇ ਬਾਅਦ declare ਹੋ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਮਾਲਿਕ ਨੂੰ ਇਹ ਬਹਾਨਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ notice ਨਹੀਂ serve ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਔਰ ਏਸ point ਤੇ remand ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ High Court ਅਤੇ Financial Commissioner ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਪੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਫੈਸਲਾ ਹੋਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਵਕਤ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਰਮਿਆਨੀ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚ ਲੜਾਈਆਂ ਅਤੇ ਕਤਲ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਵਕਤ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਈ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮਿਆਦ Financial Commissioners ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਹਰ ਸੂਰਤ ਵਿਚ period of suspense for both the parties ਇਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਪੀਲਾਂ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ utilise ਕਰਨ ਲਈ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਨਾ ਲਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ Section 10(A) Sub-Section (1) ਦੇ ਥੱਲੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ Section ਮੈਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦਸਦਾ ਹਾਂ—

> "The State Government or any officer empowered by it in this behalf, shall be, competent to utilise any surplus area for the resettlement of tenants, ejected or to be ejected, under clause (1) of sub-section (1) of section 9."

surplus ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਉਹ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਬੈਠਣੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਲਾਜ਼ 9(ਏ) ਦੀ sub-section (1) ਅਧੀਨ eject ਹੋਏ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ sub-section 9, sub-section (2) ਅਧੀਨ eject ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ settle ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ। ਬਹੁਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ sub-section 2 ਅਧੀਨ eject ਹੋਏ ਹਨ।

Mr. Speaker : Please wind up now.

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਇਹ ਹੈ ਕਿ tenant ਅਤੇ ਮਾਲਿਕ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਜਿਹੜਾ period ਝਗੜੇ ਵਧਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਉਹ limit reduce ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

Revenue Minister : On a point of order, Sir. Mr. Speaker, the hon. Member is discussing the whole Bill and is not confining himself to the clause under discussion. May I know whether he can do so at this stage?

Mr. Speaker : I have asked him to wind up ?

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਤਾਂ ਜਿਸ ਵੇਲੇ rule ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ time ਲੈਣ । Appellate authority ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵਧ ਅਰਸਾ ਉਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾ ਲੈਣ ਤਾਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਅਤੇ ਮਾਲਿਕ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਾ ਰਹੇ। ਬਸ ਇਤਨਾ ਕਹਿਕੇ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ) : ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਇਧਰਲੀਆਂ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਆਖੀਆਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤਅੱਲੁਕ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀਆਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਕੇ ਹਾਊਸ ਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਹਾਊਸ ਦਾ business ਵੀ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਗਲ ਜਿਹੜੀ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਹੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਰਕਬਾ surplus declare ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਬਲਕਿ reserve ਪਈ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਰਾਏ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ practical ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਉਹ ਕੋਈ ਬੰਜਰ ਨਹੀਂ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮਾਲਿਕ ਦੇ ਪੁਤਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਕ ਲੰਬੇ ਅਰਸੇ ਲਈ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਵਿਹਲੀ ਰਖ ਛਡੀਏ । ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮਪਿਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ declaration ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਲਫਜ਼ ਪਾਇਆ ਹੈ ਇਹ ਬਹੁਤ vague ਜਿਹਾ ਲਫਜ਼ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ declare ਹੇਠਲਾ ਅਫਸਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਫੇਰ ਅਪੀਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਪਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਫੇਰ Financial Commissioner ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੋਲ ਅਪੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਫਰਜ਼ ਕਰੋ ਹੇਠਲੇ ਅਫਸਰ ਨੇ ਬਹੁਤੀ ਜ਼ਮੀਨ declare ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਔਰ ਉਸ ਦੀ ਅਪੀਲ ਦੇ ਵਿਚ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਘਟ ਕਰ ਦੇਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ Financial Commissioner ਕੋਈ ਹੋਰ ਫੈਸਲਾ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਨੂੰ final ਸਮਝੀਏ। ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਇਕ ਰਕਬਾ ਦੂਸਰੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਪਹਿਲੇ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਉਖੇੜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦੇਈਏ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਿਆਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇਗੀ ਜਾਂ ਜਿਹੜੇ ਉਸਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹੋਣਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਉਹ ਉਸਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ vague ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ neglect ਪਈ ਰਹੇਗੀ, ਕੋਈ ਉਸਦੀ ਵਾਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਖਾਦ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ ਤੇ ਉਸਦਾ ਹੋਰ ਵਿਕਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਮਝਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਸਾਡੀ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕੋਈ ਬੈਠ ਨਾ ਜਾਵੇ ਵਿਹਲੀ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ 40, 60 ਜਾਂ 50 ਏਕੜ ਦਾ ਮਾਲਕ declaration ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੇ utilisation ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ period ਵਿਚ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਉਸਦੇ ਜੋ ਮੁੰਡੇ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ succession ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਹੀਏ ਕਿ ਤੁਸੀਂ

ਇਥੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਉ ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਬਿਠਾਣੇ ਹਨ। ਆਖਰ ਉਹ ਲੋਕ ਵੀ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੀ ਵਾਸੀ ਹਨ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਗਲਤ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ speech ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਜਜ਼ਬਾਤ ਵਿਚ ਆਕੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। Succession ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਸੀਂ ignore ਕਰ ਹੀ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਫੇਰ 1953 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ 8/9 ਸਾਲ ਦੇ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਕਿਤਨੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਜ਼ਮੀਦਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮਰ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਤਨੀ ਜ਼ਮੀਨ succession ਨਾਲ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਲਖਾਂ ਏਕੜ ਘਟ ਗਈ ਹੈ। 15 ਅਪਰੈਲ, 1953 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਵਾਏ succession ਦੇ ਜਾਂ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ acquire ਕੀਤੀ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ trasfers ਅਸੀਂ ignore ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਉਹ surplus ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸੇ small land owner ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸਤੇ ਕੋਈ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਛੇੜਨਾ ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 15 ਅਪਰੈਲ, 1952 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ transfers ignore ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ unless land has gone to a small land owner or the small owner has purchased it or acquired it otherwise. ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਚੁਕ ਕੇ ਲੈ ਜਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਉਸਦੇ ਖਸਰਾ ਨੰਬਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹਨ ਅਤੇ transfer revenue record ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਵਾਧੂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ realize ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ declaration ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ ਚਾਰ ਪੰਜ ਮੀਲ ਤੋਂ ਆਕੇ ਉਸਨੇ ਉਥੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ and he has shifted from the previous village ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਥੋਂ ਉਠ ਕੇ ਵਾਪਸ ਚਲਾ ਜਾ ਇਹ ਫਜ਼ੂਲ ਤੇ unjustified ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਵਧੇਗੀ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਉਹ suggest ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਸ ਨਾਲ ਹੀ ਵਧੇਗੀ ਜੋ ਅਸੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਘਟੇਗੀ। ਤਾਂ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮੁਤਲੱਕ injunction ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਨਾਕਾਬਲੇ ਕਬੂਲ ਹੈ।

Mr. Speaker : I will now put the amendment of Comrade Ram Piara to the vote of the House.

Shri Ram Piara : Sir, I withdraw my amendment.

Mr. Speaker : Is it the pleasure of the House that the amendment be withdrawn ?

(*Voices* : Yes.)

The amendment was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 5 stand part of the Bill.

The motion was carried

CLAUSE 6

Comrade Ram Piara (Karnal) : Sir, I beg to move—

> In the proposed second para to sub-clause (i), lines 6-7, between "settlement" and "any" *insert* "from Government, Semi-Government from the lands acquired under the East Punjab Utilisation of Lands Act, 1949, or from any other agency".

Minister for Revenue : I think the point sought to be raised by the hon. Member in this amendment would be met by the following lines which have been inserted in clause 6 :

> "..after such commencement, any person acquires in any other manner any land"......

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ : ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ under Utilization Act acquire ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ lease ਤੇ ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ clause ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ amendment press ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜੇਕਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ assurance ਦੇ ਦੇਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ acquire ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਤਾਂ ਛਡੋ ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਕੋਈ lease ਤੇ ਵੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

> "......if after the commencement of this Act and before the 30th July, 1959, any person has acquired by transfer, exchange, lease, agreement or settlement any land, or if, after such commencement, any person acquires in any other manner any land."

This covers every thing—both the tenants as well as the landlords.

चौधरी रिज़क राम : स्पीकर साहिब, इस के बारे में मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि main Act के दफा में यह provide किया हुआ है कि अगर ज़मीन गवर्नमैंट से ली जाये या Local Body से ली जाये तो उस पर यह provision लागू नहीं होगा लेकिन अब वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि अगर ज़मीन गवर्नमैंट से ली जाये या Utilisation of Land Act के तहत ली जाये तो उस पर भी यह provision लागू होगा। मैं सरदार साहिब की तवज्जोह दफा 21 की तरफ दिलाना चाहता हूं कि उस में specifically provision किया गया है। उन ज़मीनों का जो गवर्नमैंट के साथ ताल्लुक रखती हों, या गवर्नमैंट से मिली हुई हों उन की security of land का इतलाक नहीं है। उसके वजूद में जो इस क्लाज़ के अल्फाज़ हैं, govern नहीं करते। इसलिये मैं ने वज़ीर साहिब के notice में यह बात ला दी है। वह अगर मुनासिब समझें तो इस पर गौर फरमा लें।

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨਾਂ Land Utilisation Act ਹੇਠ acquire ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 68,000 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਕੁਝ ਐਸੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 100, 200, 400, 500 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੰਭਾਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਕ ਆਦਮੀ ਕੋਲ 739 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਗੌਰਮੈਂਟ surplus ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬੜੇ landlord create ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ inconsistent ਹਨ। Ejected tenants ਨੂੰ resettle ਕਰਨ

ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਗਲ socilistic pattern ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ 739 ਏਕੜ ਦੇ ਮਾਲਕ ਕਾਇਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਵੀ ਆਈ ਹੈ ਤੇ Government level ਤੇ ਵੀ ਆਈ ਹੈ। ਚੌਧਰੀ ਰਿਜ਼ਕ ਰਾਮ ਨੇ ਜਿਹੜਾ doubt ਦਸਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ contradict ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਤਕੜੇ ਆਦਮੀ ਜਿਹੜੇ ਹਾਰ ਬੈਠੇ ਹਨ ਤੇ ਏਥੇ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ acquire ਕਰਦੇ ਹਨ, 11, 12 ਜਾਂ 15 ਆਦਮੀ ਮਿਲ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਬਾਗ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ harmony ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਜਾਏ। ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਕੋਲ 30 standard acres ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੈ, ਬਾਪ, ਦਾਦੇ ਜਾਂ ਪੜਦਾਦਦੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ 60 ਏਕੜ ਹੈ ਤਾਂ 30 ਏਕੜ ਰਹਿਣ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਬਾਕੀ ਦੀ acquire ਕਰਕੇ ਲੋੜਵੰਦ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਅਗਰ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ note ਕਰਕੇ ਦਸ ਦਿਆਂਗਾ। ਇਕ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੇ ਐਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੰਭਾਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ utilise ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਤਕੜੇ ਆਦਮੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਖਿਲਾਫ ਵਰਜ਼ੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, socialistic pattern ਦੀ ਖਿਲਾਫ ਵਰਜ਼ੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਪਾਲਿਸੀ ਦੀ ਖਿਲਾਫ ਵਰਜ਼ੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸਾਡੀ commitment ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ। ਇਸ lacuna ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। 30 standard acres ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਉਹ tenant ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਵਾਧੂ ਜ਼ਮੀਨ acquire ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸੀਲਿੰਗ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਚਾਹਾਂਗਾ ਕਿ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ point ਦੀ clarification ਕਰਨ। ਇਹ ਦਸਣ ਕਿ ਆਇਆ 30 standard acres ਤੋਂ ਵਧ ਬਾਕੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਜਾਏਗੀ। ਜਾਂ ਜੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ Legislation ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਏਗੀ ਜਾਂ ਦੁਬਾਰਾ amendment ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ amedment ਪਾਸ ਕਰਨੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ reference ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਲਈ, ਗੌਰਮੈਂਟ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਹੈ। ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਦੂਸਰੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ acquire ਕਰਕੇ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵੀ ਇਹ ਕਲਾਜ਼ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ lease ਤੇ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ Land Utilisation Act ਨੂੰ welcome ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹੋਵਾਂਗਾ, ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਵੱਜੁਹ ਦਿਲਾਵਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਖਾਮੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾਰਾ ਕਰਨ ਜਿਹੜੀ ਖਾਮੀ ਦੂਰ ਕਰਨੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

Mr. Speaker : Motion moved—

In the proposed second para to sub-clause (1), lines 6-7, between "settlement" and "any" insert "from Government, Semi Government from the lands acquired under the East Punjab Utilisation of Lands Act, 1949, or from any other agency.".

चौधरी रिज़क राम (राए) : स्पीकर साहिब, मैं इस amendment के मुतालिक जो कि कामरेड राम प्यारा जी ने पेश की है, कुछ अर्ज करना चाहता हूं। आप देखें कि दफा 21 में यह provision है कि :

"Nothing contained in this Act shall affect any land held by a tenant or lessee under Government, or local bodies in the State, or any unallotted evacuee land."

अगर यह amendment इस clause में accept कर भी ली जाए तो दफा 21 के provision के पेशे नज़र यह बिल्कुल नाकस होगी, ineffective होगी। तो मेरी गुज़ारिश यह है कि जब दफा 21 में ऐसी amendment न की जाए इस clause में की गई amendment उसके साथ conflict करेगी। मैं कामरेड राम प्यारा की बातों के merits या demerits में नहीं जाता लेकिन legal position मैंने आपके सामने रख दी है। इस लिये यह amendment मन्ज़ूर नहीं हो सकती क्योंकि इसके accept करने से contradiction पैदा होगी।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ) : ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਚੌਧਰੀ ਰਿਜ਼ਕ ਰਾਮ ਨੇ ਬਜਾ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ। I stand corrected in view of what he has said। ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਇਹ amendment ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ primarily ਇਹ ਦੋ clauses inconsistent ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

"....from the lands acquired under the East Punjab Utilization of Lands Act, 1949 or from any other agency".

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਕਢ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਨੂੰ amend ਕਰ ਦੇਈਏ ਤਾਂ security ਮਿਲ ਜਾਏਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ otherwise ਵੀ ਕਢ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਦਾ notice ਲਈਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Government Land ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, Act ਲਾਗੂ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ। ਵੈਸੇ ਇਹ amendment ਬੜੀ loosely worded ਹੈ। From Government ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, from Semi-Government ਕੀ ਹੋਇਆ ?

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਜਿਹੜੀ ਜਿਹੜੀ ਠੀਕ ਹੈ ਉਹ ਮੰਨ ਲਉ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : Agency ਕਾਹਦੀ ? ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ Amendment ਫਬਦੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : I will now put the amendment of Comrade Ram Piara to the vote of the House.

Comrade Ram Piara : Sir, I withdraw my amendment.

Mr. Speaker : Is it the pleasure of the House that the amendment be withdrawn ?

(*Voices* : Yes).

The amendment was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 6 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 7

Mr. Speaker : Question is—

That clause 7 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 8

Mr. Speaker : Question is—

That clause 8 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 9

Mr. Speaker : Question is—

That clause 9 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 10

Mr. Speaker : Question is—

That clause 10 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 11

Mr. Speaker : Question is—

That clause 11 stand part of the Bill.

The motion was carried

SUB-CLAUSE(1) OF CLAUSE 1

Mr. Speaker : Question is—

That sub-clause (1) of clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Revenue (Sardar Ajmer Singh) : Sir I beg to move—

That the Punjab Security of Land Tenures (Amendment and Validation) Bill, as amended, be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Security of Land Tenures (Amendment and Validation) Bill as amended, be passed.

11.00 a.m.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ (ਰਾਏਕੋਟ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੀ discussion ਵਿਚ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਖੋਹ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਬੜੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਵਕਤ ਹੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦਾ ਲਵਾਂਗਾ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ legislation ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ object ਨਾਲ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚੇਗਾ, ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ legislation ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ legislation ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਆਸੀ ਬਦਦਿਆਨਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ legislation ਇਸ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(At this stage Deputy Speaker occupied the Chair)

ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਗਲ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ settle ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ legislation ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਗੋ ਸਾਡੇ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ labour ਨੂੰ ਅਤੇ ਮੁਜਾਰਿਆਂ ਨੂੰ settle ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਵੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚੇਗਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 30 standard acres ਦੀ ceiling ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ figures ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ 16 ਹਜ਼ਾਰ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ settle ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਦੀ ਔਸਤ ਕਢੀਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ 2 ਜਾਂ ਢਾਈ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹਿਸੇ ਸਿਰ ਆਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ settlement ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਧਰ ਤਾਂ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ owners ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਹ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਰੀਬ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੋ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਨਿਕਾ ਮੋਟਾ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਦਿਹਾੜੀ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਜਾਂ ਪਜ ਰੁਪਏ ਕਮਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਦੋ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਕੇ ਗਰੀਬ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਨੋਂ ਵੀ ਗਏ। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਿਮੀਦਾਰੀ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਇਕ

ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਦੋ ਏਕੜ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਹਲ ਜ਼ਰੂਰ ਰਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰੀ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਇਹ ਗੱਲ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਭਾਵੇਂ 100 ਵਿਘੇ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਇਕ ਏਕੜ ਇਕ ਹਲ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਰਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਥੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖਾਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਮੁਜਾਰਿਆਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਲਾ ਕੇ ਹਲ ਆਦਿ ਬਣਾਉਣੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਰੋਟੀ ਮਿਲੂ ਅਤੇ ਨਾ ਕੁਝ ਹੋਰ, ਅਤੇ ਉਹ ਹੋਰ ਗਰੀਬ ਹੁੰਦਾ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਪਖ ਵਲ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੂਲ ਐਕਟ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਨਾ ਸੋਚੋ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ final ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ contention ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ final ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਕਲ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਦੇ ਵੀ ਉਹ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਿਧੇ ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ final ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਹੋਰ amendment ਇਸ ਵਿਚ ਲਿਆਵਾਂਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਅਛਾ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਦੋ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਹਨ ਇਕ ਤਾਂ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਅਤੇ discipline ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵੀ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਵਿਚ ਨਿਕਲ ਆਈ ਕਿ ਕੀ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਦੇਈਏ ? ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਨੇ ਖੇਤੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆ ਕੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗਰੀਬ ਨਾ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਮੁਜਾਰੇ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਨਾ ਮਿਲੈ, labour ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਨਾ ਮਿਲੇ, ਪਰ ਅਸੀ ਮੁਜਾਰਿਆਂ ਅਤੇ labour ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਦੇਣ ਲਈ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ legislation ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਾਂ Industry ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ Industry ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਆਮਦਨ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਬਣੇ। ਜੇਕਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਪਾਸੋਂ ਖੋਹ ਕੇ ਦੋ ਦੋ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖ ਲੈਣਾ ਇਕ revolution ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ 30 standard acres ਵਿਚ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਨਾਉਂਤੇ 30 standard acres ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਰਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਔਲਾਦ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਸ ਦੇ ਚਾਰ ਜਾਂ ਪੰਜ ਪੁੱਤਰ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹੀ ਹਾਲਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅਜ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਵੀ ਪੰਜ ਚਾਰ ਏਕੜ ਤੋਂ ਵਧ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਏਗੀ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਨਿਕਲੇਗਾ, ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਿਥੋਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਹੈ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹੀ ਗਰੀਬ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਪਾਸੇ ਅਮੀਰੀ ਹੀ ਅਮੀਰੀ ਨਜ਼ਰ ਆਏਗੀ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਹਰ ਪਾਸੇ ਗਰੀਬੀ ਹੀ ਗਰੀਬੀ ਫੈਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪੱਖ ਤੇ ਠੰਡੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕਹਿ ਦੇਣ ਕਿ ਦੋ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਖਾਣ ਪੀਣ ਲਗ ਪਏਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਮੰਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਹ ਐਨੀ ਦਲੇਰੀ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਬਦਦਿਆਨਤੀ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ]

ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਪਖ ਤੋਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ constitution ਵਿਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਦਫਾ 31 ਵਿਚ Right to property ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਖੋਹ ਲਏ, ਕਿਸੇ ਪਬਲਿਕ purpose ਲਈ ਤਾਂ ਉਸ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਹਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ compensation ਲਏ। ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ compensation ਨਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਪਾਰਟੀ ਕਿਸੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ political party in power ਨੇ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਖੋਹ ਹੀ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਰੁਪਏ compensation ਵਜੋਂ ਦੇਣੇ ਪੈਣਗੇ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ amendment ਲੈ ਆਂਦੀ ਕਿ ਜਿਥੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ public purpose ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਏ ਉਥੇ ਖੋਹ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਦਾ compensation ਵੀ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਰ ਜੇਕਰ compensation ਉਤਨਾ ਨਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਮੁਨਾਸਬ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕੀ ਇਹ political ਬਦਦਿਆਨਤੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ? ਜੇਕਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਸਤਿਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਹਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਜਾਵੇ ਉਹ compensation claim ਕਰ ਸਕੇ। ਪਰ ਇਹ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੋਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਇਹ ਸੀ ਕਿ 90 ਫੀ ਸਦੀ ਕੀਮਤ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਫਿਰ ਇਥੇ 3/4 market price ਤੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਪਰ surplus area ਬਾਰੇ market price ਤੋਂ ¼ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਵਰਤਣ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਕਿ ਇਹ ਕੀਮਤ market price ਨਾਲ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕੋਈ tenant ਲੈਣਾ ਚਾਹੇ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਥੇ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਤਾਂ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ। ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਵੋਟਾਂ ਲੈਣ ਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਾਉਨ ਦਾ ਹੈ। ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਤੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਲੜਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਲੜਾ ਦਿਤਾ। ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਭਿਆਨਕ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਜੋ ਦੋ ਦੋ ਏਕੜ ਤੇ ਵਸਾਏ ਗਏ ਹਨ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਕਾਵੀਆਂ ਅਦਾ ਨਾ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਵਸੂਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਜੋ ਨਿਕਲੇਗਾ ਉਸ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਜਾਣੂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਗਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪਖ ਵਲ ਸੋਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਮੈਂ Revenue Minister ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਵਡੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੜੇ ਪੁਰਾਣੇ ਤੇ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਵਕੀਲ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਮੀਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰੁਪਏ ਕੰਮਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਣ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚੇ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਪਹੁੰਚੇ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 16,000 ਏਕੜ ਤੇ 6,000 ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਵਸਾਏ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਨਤੀਜਾ ਕਢਿਆ ਸੀ ਕਿ ਢਾਈ ਏਕੜ ਤੋਂ ਵਧ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਫਿਰ ਇਸ ਵਿਚ ਉਹ ਕੀ ਰਖੇਗਾ ; ਮਹਿੰ ਰਖੇਗਾ। ਬੈਲ ਰਖੇਗਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ। ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ 30 ਏਕੜ ਦੀ ਆਮਦਨ ਬਾਰੇ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 3600 ਰੁਪਿਆ ਸਾਲਾਨਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਐਨੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਚਲੋ, ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡੀ figure ਹੀ ਮੰਨ ਲਈਏ ਕਿ ਸਾਲ ਵਿਚ 3600 ਆਮਦਨ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ 2 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲ ਗਈ ਤਾਂ ਕੀ ਇਸ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ

ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਮਿਲਦੀ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਖੋਹ ਲਈ ਉਹ ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਏਸ ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਓ । ਜੇ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕੰਮ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਹੈ ਔਰ ਹੋਰ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਲਿਸੀਆਂ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਪੰਜ ਚਾਰ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਉਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਥੇ ਵੜਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਹੁਣ ਵੀ **election** ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੀ ਬਿਲਕੁਲ ਘਟ ਹਮਦਰਦੀ ਵਿਖਾਈ ਹੈ। ਵੋਟਾਂ ਮਹਿਜ਼ ਤੁਹਾਨੂੰ 43 ਫੀ ਸਦੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਾਈਆਂ ਹਨ ਜੇ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀਆਂ ਇਤਨੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਕਾਮਿਯਾਬੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੁਲਕ ਦੇ ਜੋ ਹਾਲਾਤ ਖਰਾਬ ਹਨ ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਹਿੰਮਤ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ **detail** ਦੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਜੋ ਖਿਆਲਾਤ ਕਾਮਰੇਡ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਠੀਕ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਇਤਨੀ ਗੁਰਬਤ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਲੋਕ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਦੇਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ **industry** ਲਗਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ **small scale** ਦੀ **industry** ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਹਾਰ ਹਨ, ਹਰੀਜਨ ਹਨ, ਨਾਈ ਹਨ, ਛੀਂਬੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗਰੀਬ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਅਗਰ ਇਹ ਚਾਹੋ ਕਿ ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਵੇ ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਭੁਲ ਹੈ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘਾਟ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਤੇ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਕੀ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਜ਼ਦੂਰ ਤਾਂ ਕਾਰਖਾਨੇ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮਾਲਕ **Air-conditioned** ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਕਾਂਗਰਸ **party** ਦੇ ਅੱਛੇ ਅੱਛੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਦੁਖੀਂ ਹਨ, ਸਚ ਮੁਚ ਦਿਲੋਂ ਦੁਖੀ ਹਨ ਪਰ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ **whip** ਹੇਠ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਮੁਖਾਲਫਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਬੋਲੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੀ ਮਜਬੂਰ ਹਨ ਕੁਝ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। **Socialism** ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ 70—80 ਫੀ ਸਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ? 20 ਫੀਸਦੀ ਜਿਹੜਾ **Capitalists** ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਕਬਜ਼ਾ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਉਹ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ? ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਲੋਕੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਐਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਮਕਾਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਪੂਰੇ ਆਰਾਮ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾ ਵੀ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ **Transport** ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ, **Transport** ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਤਾਂ **Operators** ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਆਈ ਹੈ, ਅਸੀਂ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ]

ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ route permits ਮਿਲ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਕਮਾਏ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੋਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ Operators ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਇਤਨੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਹਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਇਹ ਹਰ ਦਫਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ legislations ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਦ ਦਿਆਨਤੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਅਜ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪਰਚਾਰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। Elections ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ propaganda ਅੱਗੇ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਕਰਨਗੇ ਵੀ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੀ achieve ਹੋਇਆ ? ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਟੁਕੜੇ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਪਰ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ legislation ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚੱਲਣਾ, ਨਹੀਂ ਚੱਲਣਾ ਯਕੀਨ ਜਾਣੋ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ ਕਾਮਿਆਂ ਦਾ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਹਿਸਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਮ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਚੱਲਣਾ, ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਅਮਲੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜ਼ਬਾਨੀ ਜਮ੍ਹਾਂਖਰਚ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ legislation ਪਾਸ ਕਰੇਗੀ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਇਵਜ਼ਾਨਾ ਮਿਲੇ, ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁੱਰਤ ਕਰਨ। ਇਹ ਇਕ ਬੜੀ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ centre ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਸਤਰਾਂ ਦੀ ligislation ਲਿਆਉਣ। ਅੱਜ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੁਫਾਦ ਲਈ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦੇ ਆਈਨ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ constitution ਰਾਹੀਂ ਜੋ ਹਕ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹਕੂਕ ਮਲੀਆਮੇਟ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਸੂਬੇ ਦੀ ਖੁਦ ਮੁਖਤਾਰੀ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਇਕ ਦੋ ਗੱਲਾਂ Bill ਤੇ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ।

ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ clauses ਐਸੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ explanatory ਹਨ ਅਤੇ clarity ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ clarity ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ litigation ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਔਰ ਮੈਂ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ warning ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ litigation ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ drafting ਕਿਸੇ clerk ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਝਗੜੇ ਹੀ ਪਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ...

ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਪਰਤਾਪ ਗਰਗ : ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿਉ ਤੁਹਾਡੀ ਕਿਹੜੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ?

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਗਲਾ ਘੁਟੀ ਜਾਉ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੜਪ ਕਰੀ ਜਾਉ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀ।

"*Explanation.*—For the purposes of determining the permissible area of a displaced person, the provisions of proviso (ii) shall not apply to the heirs and successors of the displaced person to whom land is allotted."

ਫੇਰ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, refugees ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਤੱਕ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ explanation ਤਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਨਾ ਸਿਰਫ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਗ਼ਾਲਤੇ ਹੀ ਪਏ ਹਨ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਜਦੋਂ refugees ਆ ਕੇ ਆਬਾਦ ਹੋਏ ਸੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਿਤਨੀ ਅਸਲ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲੋਂ 95% ਘਟ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ 3—3 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਜ਼ ਉਸ ਦੀ 2—2 ਸੌ ਏਕੜ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹਦ 10 ਏਕੜ ਮਿਲ ਵੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਪਰ ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਕਿਤਨੀ ਮਿਲੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਉਧਰ ਰਹਿ ਗਈਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਮਰ ਗਏ, ਘਰ ਬਾਰ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 200 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਐਕਟ ਹੇਠ ਮਹਿਜ਼ 50 ਏਕੜ ਦੀ permissible area ਦੀ limit ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਹੁਣ ਰਬ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਇਨਸਾਫ ਹੋਇਆ, ਜਿਹੜੇ ਇਤਨੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ ਉਹ ਮਹਿਜ਼ 50 ਏਕੜ ਦੇ ਹੀ ਮਾਲਕ ਰਹਿ ਗਏ । Revenue Minister ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਬਖੂਬੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕੋਈ ਮਜਬੂਰੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਬਖੂਬੀ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ clause ਦਰ clause ਗ਼ੌਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ original allottee ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਇਹੋ ਮਤਲਬ ਸਮਝਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ permissible area ਦੀ limit 50 ਏਕੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਬਲਕਿ ਇਹ 30 standard acre ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ। Revenue Minister ਸਾਹਿਬ ਅਗਰ ਕੁਝ ਸਮਝ ਸਕੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੀ ਇਹ ਤਕਲੀਫ ਰਫਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਨ। ਜਿਸ ਦੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮਹਿਜ਼ 50 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਇਹ ਕਿਤਨੀ ਵਾਹੀਆਤ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵਿਰਾਸਤ ਦਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਦੋ ਬੱਚੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਂ 30 ਦੀ ਬਜਾਏ 15-15 ਏਕੜ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਮੈਂ Revenue Minister ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤੇ ਜ਼ਰਾ ਫੇਰ ਗ਼ੌਰ ਕਰਨ ਜਦੋਂ ਇਕ ਦਫਾ allotment 50 ਏਕੜ ਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਘਟਾਉਣਾ ਕਿਤਨਾ ਫਜ਼ੂਲ ਜਿਹਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਤਨਾ lose ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਵੇਖੋ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਮੈਂ ਕਲਾਜ਼ 6 ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ

"*i.e. no transfer of land except a bonafide sale or mortgage with possession*"

ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜੇ bona fide transfer by sale ਜਾਂ mortgage possession ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦਿਆਂਗੇ। ਮੈਂ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗਾ ਏਥੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ bona fide transfer ਹੀ ਕਰ ਦਿਉ ਤਾਂ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਛੀ ਗਲ ਹੈ। Sale ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਲੋਕ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ gift ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਦਿਆਨਤ-ਦਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਸੀਅਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ gift ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ]

ਤੁਸੀਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਰਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਲਫਜ਼ ਸਿਰਫ bona fide transfer ਦਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਚੰਗੇ ਵਕੀਲ ਹਨ ਔਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਬੜੀ reasonable ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਜਬੂਰੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਮਜਬੂਰੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਮਜਬੂਰੀ ਦੂਰ ਕਰਵਾ ਲੈਣ ਅਤੇ ਏਥੇ bona fide transfer ਦਾ ਲਫਜ਼ ਕਰਵਾ ਦੇਣ । ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਜਿਹੜੀ Joint Hindu Family ਦੀ ruling ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਇਸ legislation ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ law ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਅਤੇ ਮੁਤਬੱਰਕ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਡੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਟੁਕੜੇ ਕੀਤੇ, ਔਰ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ co-operative societies ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਅਸੂਲ ਤੇ ਮਬਨੀ ਨਹੀਂ ਹਨ । Hindu Joint Family ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ Co-operative Society ਜਿਹੜੀ blood of affection ਦੇ ਨਾਲ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਤੁਸੀਂ rules and regulations ਦੇ ਨਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲੀ co-operative society ਬਣਾਉਣ ਲਗੇ ਹੋ। ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਹਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਇਕ ਬਨਾਵਟੀ ਚੀਜ਼ ਲਿਆ ਕੇ ਉਸ ਹਕ ਨੂੰ ਖੋਹਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਿਸ ਹਦ ਤਕ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ business ਦੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੁਸ਼ਤਰਕਾ ਹਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਚੂੰਕਿ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ, ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਅਤੇ ਖੇਤ-ਮਜ਼ਦੂਰ ਵਗੈਰਾ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਫਰਕ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੁਰੀ ਚੀਜ਼ ਕਿਉਂ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਜੱਟਾਂ ਤੇ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸ਼ਤਰਕਾ family ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ? ਸਾਨੂੰ ਬੁਰਾਈ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅੱਛਾਈ ਵਲ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂ ਖਾਨਦਾਨ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮੁਸ਼ਤਰਕਾ ਰਹਿਣ ਦਿਉ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੁਸੀਂ integration ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ disintegration ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਕੇ families ਦੀ disintegration ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਨਹੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਖਾਨਦਾਨ ਮੁਸ਼ਤਰਕਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਨਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਤਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਖਾਨਦਾਨ ਮੁਸ਼ਤਰਕਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਹਣੀ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ। ਸਰਕਾਰ ਦਲੀਲ ਇਹ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਬਦਲ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ custom ਦੇ ਨਾਲ govern ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸ਼ਤਰਕਾ ਖਾਨਦਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸ਼ਤਰਕਾ ਖਾਨਦਾਨ ਵਾਲਾ ਫਾਇਦਾ ਦੇ ਦਿਉ। ਤੁਸੀਂ ਦੋ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਹੋਰ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਜੱਟਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਫ਼ਾਇਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਦਿੰਦੇ। ਜਦ ਤੋਂ Hindu Seccession Act ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਕ ਹੈ ਕਿ customary law ਹੁਣ ਲਾਗੂ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ custom ਦਾ ਕੋਈ ਤਅੱਲੁਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ

ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਵੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਇਹ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੁਣ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਖਾਨਦਾਨਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੱਟਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਖਾਨਦਾਨ ਮੁਸ਼ਤਰਕਾ ਵਰਗੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਾਲਿਕ ਹੈ ਅਗਰ ਉਸ ਦੇ ਚਾਰ ਲੜਕੇ ਵੀ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜੀਂਦੇ ਜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਹੀ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਅਮਲਨ ਇਹ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਉਸ ਦੇ ਚਾਰ ਲੜਕੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੰਡ ਕੇ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਹ ਰੋਟੀ ਕਮਾ ਕੇ ਖਾਣ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ruling ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜੱਟਾਂ ਤੇ ਵੀ Joint Family Hindu Law ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿਉ। ਜ਼ਮੀਨ ਤਾਂ ਫੇਰ ਵੀ ਵੰਡੀ ਹੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਅਜ 30 ਏਕੜ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਹ ਪੰਜ ਸਤ ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਪੰਜ ਪੰਜ ਜਾਂ ਚਾਰ ਚਾਰ ਏਕੜ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਗੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਅਸੀਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਸਾਡੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਰੋਣਗੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮਗਰ ਨਾ ਜਾਉ, ਛਡੋ ਏਸ ਖਹਿੜੇ ਨੂੰ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ Co-operative Bank ਨੂੰ exemption ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਲਾਜ਼ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਅਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹੋ ਕਾਨੂੰਨ ਰਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ religious institutions ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵੀ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਰਿਆਇਤ ਤੁਸੀਂ ਬੈਂਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਇਹ charitable institutions ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਨਾਲ ਤਅੱਲੁਕ ਰਖਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ retrospective effect ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਡਿਗਰੀ ਲੈ ਲਈ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਉਠਾ ਲੈਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਵਰਨਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਜਨਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਉਦੋਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ। ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕੋਰਟ ਫੈਸਲਾ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਏਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿਉ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਸਕਦਾ। Land owner ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਹੀ ਨਹੀਂ ਉਹ ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਬਣਾਏ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਉਸਨੇ ਉਸ ਵਕਤ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਤਨਾ ਸ਼ਾਈਲੌਂਕ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆਸੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਉਸ ਵਕਤ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਲਉ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੰਡ ਲਈਆਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ ਗੁਨਾਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ignore ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਹਾਂ, ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹੋ ਇਸ ਮੁਤਾਬਕ ਤੁਸੀਂ ਅਜ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ਕ ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਹ ਲਉ ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਕਿਉਂ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹੋ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਦਸੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਇਨਸਾਫ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰੋ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਕਤ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨਸਾਫ ਦਾ ਤਕਾਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦਿੱਕਤ ਨੂੰ ਸਹਿ ਕੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰ ਲੈਣ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਇਤਨਾ affect ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ decide ਕਰਨ ਵੇਲੇ whip ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਬਲਕਿ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ]

ਆਜ਼ਾਦ ਰਾਏ ਨਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਆਜ਼ਾਦ ਰਾਏ ਨਾਲ ਲੋਕ ਸਮਝਣ ਕਿ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਠੀਕ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਠੀਕ ਗੱਲ ਬਣਦੀ ਹੈ।

चौधरी देवी लाल (फतेहा बाद) : मोहतरिम डिप्टी स्पीकर साहिबा, ग्राज हाउस में Punjab Security of Land Tenure Amendment and Validation Bill पर बहस हो रही है। बहस तो क्या बल्कि तकरीबन पास ही हो चुका है। चाहिये तो यह था कि general discussion कल होती लेकिन किसी वजह से मौका नहीं मिला। ग्राज जो बहस हो रही है इस का कोई खास फायदा नहीं होगा लेकिन बहर हाल मैं ग्रपने ख्यालात हाउस के सामने रखना चाहता हूं। यह जो Amending Bill ग्राज हाउस में पेश है यह ग्राज ही नहीं ग्राया बल्कि हर session में कोई न कोई amendment करने के लिये जाता है। मेरे मुग्रज़िज़ दोस्त tenants के काफी हमदर्द हुग्रा करते थे लेकिन ग्राज उन की ज़बान भी बंद है । Treasury Benches से जो भाई भी बोलता है वह ग्रपनी जगह पर नाखुश नज़र ग्राता है। चौधरी केसरा राम जी जो किसान movement में जेल भी हो ग्राए हैं बोले ग्रौर उन्हों ने कहा कि इस कानून से tenants को फायदा नहीं है। दूसरे भाइयों ने भी कहा कि ज़मींदारों की ज़मीन छीनी जा रही है। मैं समझता हूं कि न तो ज़मीदार की ज़मीन छीनी जा रही है ग्रौर नही मुज़ारों को surplus area निकाल कर दिया जा रहा है । यह तो, जैसे कि पहले भी कहा गया, सयासी बददयानती है। जो Temporary Taxation Act ग्रा रहा है वह इस बात को ज़ाहिर करता है कि इन की नीयत साफ नहीं है। इन की नीयत किसी को मकान देने की नहीं है। ग्रौर न ही इन की नीयत मुज़ारों को ज़मीन देने की है। ग्रगर इन की नीयत उन को ज़मीन देने की होती तो जो amendment Select Committee के पास भेजने के लिए दी गई थी उसे मान लेते। पहले 1946 में किसान सत्याग्रह हुग्रा। उस के बाद 1950 में कांग्रेस सरकार के खिलाफ किसा नसत्याग्रह हुग्रा। उस के नतीज़े के तौर पर दो सौ standard acres ग्रौर दो सौ ordinary acres ceiling मुकर्रर की गई ग्रौर मुज़ारों की बेदखली बंद की गई । बादग्रज़ां 1952 में amendment लाकर 30 Standard acres ग्रौर 50 standard arces मुकर्रर कर दी । मनशा यही था कि मुज़ारों की बेदखली बंद कर दी जाए। मुज़ारों का मसला पजाब में ज़्यादातर होशियारपुर में तहसील ऊना में, फीरोज़पुर के ज़िला में मुक्तसर ग्रौर फाज़िलका के इलाके में ग्रौर हिसार के कुछ इलाकों में दरपेश है । पेप्सू के कुछ इलाकों मे भी यह मसला दरपेश है। हम रोज़ाना देखते हैं कि मुज़ारे बेचारे रोज़ाना ग्रा कर कहते हैं कि हमारा पीछा छुड़ाग्रो। ग्रगर पहले से हालात होते तो वे ज़मीन ले कर काश्त कर सकते हैं। लेकिन हमारी गवर्नमैंट ने ऐसे कानून पास किये हैं कि न तो उन को काश्त के लिये जमीन ही मिलती है ग्रौर न ही उन की बेदखली रुकती है। कहा जाता है कि सरप्लस एरिया निकाल कर पांच एकड़ ज़मीन उन को दी जाएगी लेकिन सरप्लस एरिया कहीं पर नज़र ही नहीं ग्राता। मैं तो कहता हूं कि सरप्लस

एरिया नहीं निकाला जा रहा बल्कि लोगों को confusion में डाला जा रहा है । अगर इन की नीयत सरप्लस एरिया निकालने की होती तो इन को भी राजस्थान की तरह पाबन्दी लगा देना चाहिये थी कि 1952 के बाद ज़मीन फरोख्त नहीं हो सकती । लेकिन पंजाब में वैसे ही चलता रहा । हालात इस किस्म के हो चुके हैं कि मुज़ारों को काश्त करने के लिये ज़मीन नहीं मिलती और उनको बहुत तंग किया जा रहा है । उन्हों ने मेहनत मज़दूरी कर के जो पांच दस एकड़ ज़मीन खरीदी थी उस के बारे में किसी ने point out नहीं किया कि वह surplus area में आ जाएगी या नहीं । मालिकों ने तो जल्दी पैसे बटोरने की की । हालत ऐसे हो चुके हैं कि आपस में झगड़े होंगे जिन गरीब मुज़ारों ने थोड़ी बहुत ज़मीन खरीदी थी उन के पास नहीं रहेगी । इस बात का कोई हल इन्हों ने नहीं पेश किया । मैं समझता हूं कि यह बिल रास्ता निकालने के लिये नहीं लाया जा रहा बल्कि लोगों को confusion में डालने के लिये लाया जा रहा है । यह गवर्नमेंट खुद भी confusion पर depend करती है । जहां बिल्ली दूध की रखवाली हो वहां यह उम्मीद नहीं की जा सकती कि surplus area निकाल कर मुज़ारों को उस पर बिठाया जाएगा । इतनी देर से यह बिल ला रहे हैं लेकिन कामयाबी नहीं हो रही तो मैं सुझाव दूंगा कि अगर सरकार वाकई इस चीज़ का हल निकालना चाहती है तो उन्हें एक जगह बैठ कर comprehensive Act तैयार करना चाहिये । वह सारी चीज़ का जायज़ा लें कि कितने मुज़ारे बेदखल हो चुके हैं, कितना surplus area निकल सकता है । हज़ारों की तादाद में मुज़ारे बेदखल हो चुके हैं । फाज़िलका तहसील में आज कोई मुज़ारा दिखाई नहीं देता । जब से यह movement चली उस वक्त से सब मुज़ारे राजस्थान में जा चुके हैं । या वे दूसरे इलाकों में ज़मीन खरीद कर बस चुके हैं । अब उन की ज़मीन भी surplus area में आ जाएगी और वे किसी जगह के नहीं रहेंगे । नौ दफा यह Act पहले आ चुका है और दसवीं बार अब आया है । ज्यों ज्यों political pressure पड़ता है त्यों त्यों यह कोई न कोई amendment लाते रहते हैं । आप के द्वारा मैं इन से दरखास्त करना चाहता हूं । मैं जानता हूं कि मेरे कहने का कोई असर इन पर नहीं होगा । बहर हाल मैं अपनी आवाज़ मेम्बरान तक पहुंचाना चाहता हूं । अगर सही मानों में सरकार मुज़ारों की security चाहती है और surplus area निकालना चाहती है तो यह बिल उसे Select Committee के हवाले करना चाहिये था । वकील साहिबान जिन का रात दिन ऐसे केसिज़ से वास्ता पड़ता है उन की राए ली जाती और कोई सही हल निकाला जाता । आप हैरान होंगे कि हम पांच आदमी बैठे थे, जिन का रोज़ाना ऐसे cases में वास्ता पड़ता है, बाबू बचन सिंह, पंडित मोहन लाल, प्रोफेसर शेर सिंह और मैं । हम ने डेढ़ घंटा खर्च किया लेकिन हमें यह पता नहीं लग सका कि surplus area कैसे निकल सकेगा । जो ज़मीन मुज़ारों ने अपनी मेहनत से खरीदी है वह ज़मीन surplus area में आएगी या नहीं आएगी, यह बात clear नहीं हुई । आप देखेंगे कि सैंकड़ों की तादाद में मुज़ारे मारे मारे फिरते हैं । न उन्हें कोई वकील सही राए दे सकता है, न कोई Legislator उन्हें सही राए दे सकता है ।

[चौधरी देवी लाल]

Financial Commissioner का कुछ फैसला होता है, Commissioner का कुछ फैसला होता है और ऊपर से गवर्नमैंट के order कुछ और ही हो जाते हैं। यह तो हालत है। आज भी मुझे दस आदमी मिले जो Surplus area में से जमीन लेने की दरखास्त करने आए। उन्होंने ने दरखास्तें दिला दीं, बेदखल हुए हुए हैं ज़मीन चाहे मिले या न मिले। एक बात तो सही है कि tenants को ज़मीन दिलाने का "लारा लप्पा" ज़रूर दिया जाता है। ज़मीन निकाल नहीं सकते और अगर निकालते भी हैं तो ऐसे आदमियों की जिन्होंने अपना सारा असासा लगा कर ज़मीन को खरीदा होता है।

उपाध्यक्षा : आप को पता है कि "लारा लप्पा" के क्या मायने हैं ? (Does the hon. Member know what is meant by the word "Lara-Lappa") (*Interruption*)

चौधरी देवी लाल : तो मेरे कहने का मतलब यह है कि इस Act से न ज़मींदार को फायदा है न मुज़ारे को, न जमींदार खुश और न मुज़ारे। फिर यह बनाया किस के लिए जा रहा है ? अगर सही मायनों में आपने पंजाब के अन्दर ज़मीन के मसले का, मुज़ारों के मसले का कोई हल निकालना है, permanent हल निकालना है तो बैठकर एक Comprehensive Bill तैयार किया जाना चाहिए। ऐसा नहीं होना चाहिए कि हर छः माह के बाद इस पर गौर होता चले। डिप्टी स्पीकर साहिबा, हमारे बागड़ी में कहते हैं "गवर्नमैंट वह जो मिनट मिनट में गौर करे" हर Session में इस बिल के लिए amendment लाई जाती है। मैं आपकी मार्फत वज़ीर साहिब से दरखास्त करूंगा--यह सोचते हुए भी कि इस दरखास्त पर अमल नहीं किया जाएगा—कि confusion create करने के लिए यह जो बिल लाया गया है, जैसा कि जज साहिब ने भी फरमाया, यह सयासी बददयानती है। फिर भी मेरा फर्ज़ है कि म इस तरफ आपका ध्यान दिलाऊं। इसलिए मैं आखिर में फिर यही दरखास्त करूंगा कि एक Complete और Comprehensive legislation लाइए जिससे Surplus area निकाल कर बेदखल हुए मुज़ारों को दुबारा settle किया जा सके।

(*At this stage the Deputy Speaker Called upon Pandit Chiranii Lal Sharma to speak.*)

बाबू बचन सिंह : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आपकी तवज्जुह एक ज़रूरी बात की तरफ दिलाना चाहता हूं। हमने यह फैसला किया है कि शुक्रवार शाम तक हम सारी कार्यवाही खत्म कर देंगे। तो आप मेम्बर साहिबान को यह request ज़रूर कर दें कि वक्त का ख्याल रखें।

पण्डित चिरंजी लाल शर्मा (गनौर) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, Security of Land Tenures (Amendment) Bill पर दो रोज से बहस हो रही है। बदकिस्मती से principles of the Act पर discussion नहीं हो सकी और इस वक्त उन्हीं बातों का जिक्र करना तो to put the cart before the horse वाली बात होगी। फिर भी इस third reading stage पर मैं अपने ख्यालात आप की मार्फत हाउस के सामने रखना चाहता हूं।

चौधरी देवी लाल जी ने अभी अभी बताया कि जब से यह Act बना है अब दसवीं बार यह Amending Bill आया है। इस सिलसिले में मैं आप की इजाज़त से हाउस की तवज्जुह इस बिल की पहली clause की तरफ दिलाना चाहता हूं। इस में यह दिया गया है :

"This Act may be called the Punjab Security of Land Tenures (Amendment and Validation) Act, 1962.

(2) Clause (a) of section 2, section 4, section 5, section 7 and section 10 shall be deemed to have come into force on the 15th day of April, 1953, clause (b))of section 2 and section 6 shall be deemed to have come into force on the 30th day of July, 1959, and the remaining provisions of this Act shall come into force at once."

डिप्टी स्पीकर साहिबा, the very first clause of the bill यह जाहिर करती है कि हर सैशन में इस तरह से amendments लाने से कानून की position बड़ी मज़हकाखेज़ हो जाती है। इस बिल की रू से अलग अलग sections को मुख्तलिफ औकात पर enforce किया जाएगा। आप इस से अन्दाजा लगाएं कि इस की interpretation में किस कदर ambiguities पैदा हो जाती हैं। इस बिल के अन्दर provisions को तीन मुख्तलिफ stages पर enforce करने का decision किया गया है A part of it will come into force on 15th April, 1953, some of it will be deemed to have come into force on 30th July, 1958 and the other at once.

In this connection मैं आप का ध्यान village Common Lands Act की तरफ दिलाना चाहता हूं। वह सन 1954 में बना। उस के अन्दर कितनी amendments आईं जिन की बाबत interpretations का काफी झगड़ा चला और आखिर में गवर्नमेंट को अक्ल आई। उस एक्ट पर दुबारा पूरी तरह से गौर किया और एक comprehensive legislation बनाया गया जिसमें village Common Lands की definitions साफ आईं। कहने का मतलब यह है कि security of Land Tenures Act पास हुआ। उस के अन्दर इस किस्म की amendments लाई गई जो कि मैं कहूंगा कि against the very purpose of the Act थीं। इस सिलसिले में मैं हाउस की तवज्जुह और खास तौर पर माल मंत्री साहिब की तवज्जुह clause 3 की तरफ दिलाना चाहता हूं इसमें section 6 को substitute किया गया है। वह यह है :

"No transfer of land, except a bona fide sale or mortgage with possession or a transfer resulting from inheritance, made after the 15th August, 1947 and before the commencement of this Act shall affect the rights of the tenant on such land under this Act."

[पंडित चिरंजी लाल शर्मा]

यानी अगर मैं गलत interpretation नहीं करता तो यह जो substitution of section 6 है यह against the very purpose of the Act है। आप की याद दहानी के लिए मैं जो पहली section 6 थी उसकी wording आप के सामने produce करता हूं :

"For the purposes of determining under this Act the area owned by a land-owner, all transfers of land except bona fide sales or mortgages with possession, or transfers resulting from inheritance, made after the 15th August, 1947 and before the commencement of this Act, shall be ignored."

इस नई amendment में the words "for the purpose of determining" को बिल्कुल उड़ा दिया गया। अब आप देखें कि इस section 6 का purpose क्या है? यह है security of tenants । लेकिन tenants की security कब होगी? तब, जब कि surplus area निकाल कर उन को distribute किया जाएगा। अब जो सैक्शन की substitution की गई है इसका वाहिद मकसद तो यही था कि the transfers should not affect the rights of the tenants on such lands under this Act मतलब यह कि अगर एक tenant किसी ज़मीन पर बैठा हुआ है और वह transfer उसके rights को affect करे फिर तो ठीक है लेकिन जब ज़मीन किसी tenant के कबज़ा में हो ही न तो मैं समझ नहीं सका कि section 6 का मतलब क्या रह जाता है। मिसाल के तौर पर एक बड़ा landlord है। वह 50 standard acres ज़मीन का मालिक है। उस 50 acre में से वह 25 acres ज़मीन बतौर gift व गैरा अपने लड़कों के नाम transfer कर देता है। जो 25 acres ज़मीन उसने अपने पास रखी उसमे अगर 5 acres ज़मीन पर कोई मुज़ारा बैठा हुआ है तो अगर इस section की correct interpretation की जाए तो वह उसे वहां से बेदखल कर सकता है क्योंकि बाकी की ज़मीन उसने *mala fide* तौर पर तो transfer की नहीं। जो ज़मीन उस ने अपने लड़के को दी उस की बाबत वह इस section से advantage उठा सकता है। इस तरह से आप देखें कि सारे Act में एक ambiguous सी position पैदा हो गई है। मैं समझता हूं कि इस के बजाए मुजारों को फायदा होने के उल्टा नुक्सान ही होगा। इस का नाम तो है security of land tenures मगर इस से काम लिया जाता है मुज़ारों के हकूक पर छापा मारने का। यह जो section substitute किया गया है यह तो उन पर कुल्हाड़ा चलाने वाली बात है। जैसे कि सरदार बचन सिंह जी ने कहा है कि और important बिल आ रहे हैं मैं भी इस पर ज़्यादा समय नहीं लगाऊँगा मगर एक दो बातें आप की इजाज़त से हाउस के सामने पेश करना चाहता हूं।

पंजाब तो एक है मगर समझ नहीं आया—— (विघ्न)———हम ने तो हरियाना को खत्म कर दिया लेकिन आप चाहेंगे कि हम यहां से चलें जाएं तो हम हाथ जोड़ कर

चले जाएंगे। तो जनाब मैं कह रहा था कि पहले वाली जो Pepsu State थी वह भी पंजाब का ही हिस्सा है। यहां पर ऐसा बिल आ चुका है और भी आए थे जिन का मकसद सारे पंजाब में एक जैसे laws का लागू करना था मगर land laws के सिलसिले में यह discrimination अब भी जारी है। दोनों को equal footing पर क्यों न लाया जाए। एक पैप्सू का मुजारा 90 गुना के हिसाब से 40 या 50 रुपए में एक बीघा ज़मीन खरीद सकता है मगर पंजाब के इलाके का मुज़ारा average के हिसाब से दस instalments में दो सौ या तीन सौ रुपए में खरीद सकता है। जब पंजाब एक है, असैम्बली एक है, हकूमत एक है, हकूमत एक और ज़मीन एक है तो discrimination क्यों? (घंटी) : जस्टिस गुरनाम सिंह जी ने फरमाया था कि ---

Deputy Speaker :—No. repetition please.

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : जैसा आप का हुक्म। मैं चौधरी देवी लाल जी की इस तजवीज़ की ताईद करता हूं कि इस सारे मसले को ठंडे दिमाग से और पूरी तरह से सोच कर फिर यहां पर एक comprehensive बिल पेश किया जाए जो कि final हो और जिस को दोस्तों और रिश्तेदारों के फायदे के लिए मोड़ा तोड़ा न जाए। उस में बार बार तरमीमें लाने की ज़रूरत लाहक न हो। इन घड़ी २ की तरमीमों के बजाए यह बेहतर हो कि एक ही बार पूरी तरह विचार कर के एक comprehensive बिल पेश किया जाए।

उपाध्यक्षा : चुंकि वक्त की कमी है इस लिये मैं मेम्बर साहिबान से दरखास्त करूंगी कि वह पांच सात मिनट से ज्यादा न बोलें। जब घंटी बजे तो खत्म कर दिया करे। (Due to paucity of time at our disposal, I will appeal to the Members to limit their speeches to five to seven minutes. At the ringing of the bell they should wind up.)

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक (सोनीपत) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, आज दो रोज़ से इस बिल पर बहस हो रही है,। मेरा ख्याल है कि यह सरकार यह कि जो कदम उठा रही है यह peasant proprietor को खत्म करने के लिए उठा रही है। सरदार साहिब ने इस बिल को पेश करते हुए कहा कि यह बड़ा simple सा बिल है, High Court की ruling के मुताबिक इस Act को बनाने के लिए यह Act ला रहे हैं। यहां पर जो speeches हुई उन को देख कर ऐसा महसूस होने लगता है कि शायद पंजाब सरकार peasant proprietor को criminal tribes का आदमी समझती है, उसे मुजरिम ख्याल करती है। आप जानती हैं कि Parent Act 1953 में आया। उस के बाद तीन चार दफा तरमीमें आ चुकी है। अब High Court की ruling के मुताबिक इसे करने के लिए बिल लाये हैं। और सब तरफ से बात हो चुकी है मगर peasant proprietor के खिलाफ

[चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक]

यह *ex-parte* फैसले की सी बात है जो कि पंजाब की सरकार करने जा रहीं है। मैं अर्ज करूं कि जब कोई मेम्बर हाउस में आता है तो जब वह इन benches पर बैठता है तो उस के मुताल्लिक कुछ और समझा जाता है मगर जब वह उधर के benches (Treasury) पर चला जाता है तो ऐसा समझा जाता है कि उस का दिमाग बदल गया है। उस की अक्ल बढ़ गई है, उस को समझ आ जाती है। जो इधर बैठता है उसे यह सरकार नीम पागल समझती है। (विघ्न) सरदार साहिब ने बार बार repeat किया है कि कोई constructive suggestion दो। मैं अर्ज करता हूं कि मैं ने कांग्रेस के कम से कम तीस आदमियों से बात की। मैं ने कहा कि यह क्या हो रहा है यह तो पंजाब में peasant proprietor की fate को seal करने वाली बात हो रही है। उन सब ने मेरी इस बात को ठीक मांना। मैं यहां पर उन को हाथ पकड़ कर खड़ा कर सकता हूं। वह बताते हैं कि हम ने party meeting में कुछ तजवीजें रखने की कोशिश की मगर हमें बोलने ही न दिया गया और whip लगा दिया गया। मैं नें अर्ज़ किया कि हमें आधा पागल समझा जाता है जो हम इधर बैठने वाले हैं। हमें कहते हैं कि हम ने दो महीने के अन्दर एक भी suggestion नहीं दी। मुझे एक मिसाल याद आती है।

12.00 noon

एक दफ़ा एक आदमी train में सफर कर रहा था। उस ने दूसरे से एक सवाल पूछा कि क्या मेरे सवाल का जबाव दे सकते हो ? उसने कहा ज़रूर दे सकता हूं। सवाल यह था, डिप्टी स्पीकर साहिबा कि अगर एक गाड़ी अमृतसर से पठानकोट जाती है जिसकी दूरी कुछ मीलों में उस ने बतलाई और दूसरी गाड़ी अमृतसर से लाहौर जाती है जिसकी दूरी 32 मील है तो बताओ कि मेरी उम्र क्या होगी ? वह सुन कर बड़े ताज्जुब में पड़ गया कि कैसा अजीब सवाल है। गाड़ियों का फासला मीलों में और उम्र कितनी। वह हैरान रह गया लेकिन उसने सोच कर बतलाया कि, हां जवाब आ गया तुम्हारा। पहला आदमी बोला, अगर आ गया तो बतलाओ कितनी उम्र है मेरी ? उसने कहा यही कोई 44 साल। वह सुन कर चुप कर गया क्योंकि उसकी 44 साल की ही उम्र थी। फिर भी उसने पूछा कि सवाल तो टेढ़ा था तुम ने जवाब कैसे सही बतला दिया। वह बोला कि बात यह है कि हमारे यहां एक आदमी था उसकी उम्र 22 साल की थी और वह नीम पागल था। तुम चूंकि पूरे पागल हो इसलिए तुम्हारी उम्र उसकी उम्र से दुगनी होनी चाहिए (हंसी) इसलिए इसी हिसाब से अगर आप आपोजीशन को आधा पागल समझते हैं तो आप पूरे पागल है क्योंकि तभी तो हम आधे पागल हो सकते हैं।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, सरदार अजमेर सिंह की सन् 1953 की स्पीचों में मैंने देखा है कि यह उस वक्त कहते थे कि 30 standerd acres जमीन economic holding नहीं; इसलिए जमींदार किस तरह से अपने बच्चों को खिला पिला सकता है, लिखा पढ़ा सकता है ? लेकिन आज इन्होंने अपने हाथों उस जमींदार को खत्म कर दिया।

इन measures का जो असर होगा उस का एक पहलू यह है कि एक आदमी जिसके पास 60 acres ज़मीन है और उसके पांच लड़के हैं लेकिन अगर उसकी मृत्यु हो जाती है तो सिर्फ 30 standard acres ज़मीन जिस पर सील है वही लड़कों में बंट सकती है, बाकी 30 standard acres को गवर्नमेंट surplus करार दे देगी। और वह 30 standard acre जो लड़कों में बांटी गई है वह सिर्फ 6,6 standard acres मिलेगी जिसमें आप अन्दाजा लगा सकते हैं कि क्या पैदा होगा और क्या वह लड़के कर सकेंगे ? इस तरह से आज ज़मींदार का खात्मा हो रहा है — (घंटी)

उपाध्यक्षा : चौधरी मुख्तियार सिंह जी, अब आप खत्म करें।

खान अब्दुल गफ्फार खां : मुहतरिमा डिप्टी स्पीकर

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : यह क्या है ? बडी अजीब बात है कि एक आदमी को तो 30 मिनट दिए जाते हैं और एक आदमी को 5 मिनट नहीं दिए जाते ?

उपाध्यक्षा : आप बैठ जाईए :

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : आप धक्का करके बैठाना चाहती हैं, मैं नहीं बैठता मेरा right है बोलने का, मैं बोलूंगा।

Deputy Speaker : Sit down please, sit down.

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : आप मुझे स्कूलों के बच्चों की तरह treat नहीं कर सकतीं। I am not a school child.

उपाध्यक्षा । बैठिए। Behave properly. (Please sit down and behave properly

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : नहीं बैठता you behave properly. I strongly resent it. I cannot be treated as a School child.

श्री बलरामजी दास टंडन : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं यह express करना चाहता हूं कि इस तरह का treatment Chair का एक Hon'ble Member के साथ किसी भी तरह शोभनीय नहीं है। जब बिल पर discussion हो रहा है तो क्या किसी hon. Member को बोलने से रोका जा सकता है और खासतौर से उस वक्त जब कि अभी वह 5 मिनट नहीं बोल पाया हो ?

श्री मंगल सैन : Madam, आपको properly behave करना चाहिए। हम लोग स्कूल के बच्चे नहीं हैं।

उपाध्यक्षा : आप लोग बैठ जाइए। मैं कहती हूं कि खां साहिब बोलेंगे अब। आप बैठ जाइए। (The hon. Members should resume their seats. I have called Khan Abdul Ghaffar Khan to speak).

खान अब्दुल गफ्फार खां (अम्बाला शहर) : मुहतरिमा डिप्टी स्पीकर साहिबा, अभी अभी एक आनरेबल मेम्बर साहिबा ने जो पंजाब की सबसे बड़ी अदालत के मेम्बर रह चुके हैं फरमाया था कि जिनके पास ज्यादा ज़मीन है उनकी surplus ज़मीन ले कर छोटे छोटे लोगों में बांट कर यानी 1, 1 या 2, 2, एकड़ ज़मीन लोगों

[खान अब्दुल गफ्फार खां]

में तकसीम करके उनका भला नहीं हो सकता और जहां वह गरीब हैं वहां बाकी के लोग भी गरीब हो जाएंगे। लेकिन उन्हें शायद मालूम नहीं कि क्या गांवकी हालत है और जिनके पास ज़मीन नहीं उन बेचारों की क्या हालत है। मैं जमीदार हूं और गांव का रहने वाला हूं और भी ज़मींदार जो गावों में रहते हैं वह मेरी ही तरह इस बात को अच्छी तरह जानते होंगे कि एक गांव, चाहे वह जाटों का हो, चाहे वह सैयदों का हो, चाहे वह पठानों का हो और चाहे वह राजपूतों का हो उस गांव के वह बाशिन्दे जिनके पास ज़मीन नहीं है, उनकी ज़िन्दगी गुलामों से भी बदतरीन है। अगर वह ज़रा सा भी इज्ज़त से रहना चाहते हैं तो उनको कहा जाता है जाओ। कहां जाएंगे, कहां रहेंगे, किस की ज़मीन पर जा कर ज़रूरयात पूरी करेंगे।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं एक बात हाउस को बताना चाहता हूं कि यहां पर जो बात बात पर कहा जाता है कि गवर्नमैंट political बददयानती करती है मैं उन्हें यह बताना चहता हूं कि क्या यह बददयानती नहीं है कि जिन हरिजन भाइयों ने या landless tenants ने कांग्रेस को vote दिये हैं तो उन्हें कहा जाता है कि उन के पास जाओ जिन को आप ने vote दिये हैं– (*interruptions*) (*noise*).

(*At this stage Mr. Speaker occupied the Chair*).

Mr. speaker : Order, Order.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : On a point of order sir. ਸਪੀਕਰ ਸਹਿਬ, ਖਾਨ ਸਾਹਿਬ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਵਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ address ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕੀ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ ?

Mr. Speaker : No point of order please.

खान अब्दुल गफ्फार खां : मैं ने यह अर्ज किया है। यह बिल जो यहां पर पेश है जिस के बारे में कहा जा रहा है कि महज़ psychologically लोगों पर असर डालते हैं ; यह बात नहीं है। यह तो इस लिये लाया गया है ताकि गरीब हरिजन और landless tenants यह समझें कि हम बराबर हैं ताकि वह भी गांव में कह सकें कि वे भी ज़मीन के मालिक हैं। अगर उन्हें गांव में कोई कहे कि इधर से न गुज़रो या यह न करो तो वह भी कह सकें कि खबरदार जो इधर से गुज़रे। हमारी गवर्नमैंट ने यह बड़ी दानाई की बात की है जो उन लोगों को ज़मीन का मालिक बनाने का इंतज़ाम करने के लिये यह बिल लाया है जिन के पास कोई ज़मीन नहीं थी। और ऐसा करके इस ने उन में confidence पैदा कर दिया है और उन्हें बता दिया है कि तुम भी उतने ही हिस्सेदार हो जितने कि दूसरे लोग हिस्सेदार हैं। मैं यहां पर हर शख्स को challenge करता हूं कि वह बतायें कि जिस के पास गांव के अन्दर ज़मीन न हो उस की जिन्दगी क्या गुलामों से बद तरीन नहीं है? जनाबे वाला, मैं अपने ज़िला की एक मिसाल देना चाहता हूं। वहां एक आदमी के बहुत से कारखाने हैं और बाकी हिन्दुस्तान में भी उसका कारोबार है उस ने भी गांव में जमीन खरीदने की कोशिश की है ताकि वह वहां बाइज़्ज़त ज़िन्दगी बसर करे। मैं उसका नाम नहीं बताता लेकिन

इशारतन अर्ज़ करता हूं कि उस ने महज़ इस बात के लिये वहां ज़मीन खरीदी है ताकि वह बाइज़्ज़त ज़िन्दगी गुज़ार सके। इस लिए अगर हमारी सरकार landless tenants को थोड़ी २ ज़मीन देने का इन्तजाम कर रही है तो यह सुन कर कुप्पे हुए जाते हैं हालांकि तीन लाख एकड़ तो सारी surplus ज़मीन है जो उन लोगों को दी जानी है जिन में हरिजनों के इलावा और बरादरियां यानी सैनी, जाट वगैरह भी आ जाते हैं। यह जो उन लोगों की बाइज़्ज़त ज़िन्दगी बसर करने की बात की गई है मैं इस के लिये मिनिस्टर साहिब को मुबारिक बाद देता हूं।

चौधरी राम सरूप (साम्पला) : स्पीकर साहिब इस बिल पर दो दिनों से बहस हो रही है और उस को सुन कर भी मैं अब तक यह नहीं समझ सका कि यह बिल क्या है और इस पर किस तरह से अमल होगा और क्या इस को यहां पास कर लेना ही काफी है या इस पर अमल करना भी ज़रूरी है। आज तक इस हाउस के सामने जो कुछ भी आया है वह यही है कि बार बार इस बारे में amendments लाई जाती हैं और इस की वजह यह है कि बिल तो पास कर देते हैं और जिन authorities के पास बिल अमल कराने के लिये जाता है तो वे इसे ना काबले अमल समझती हैं और अपने आप को defend करने के लिये उन का हवाला दे कर यहां फिर amending Bill पेश किया जाता है कि इस तरीका से इस को अमल में नहीं ला सकते। इसलिए बिल को हाउस में लाना पड़ता है और कोशिश तो यह की जाती है कि इसे जल्दी से जल्दी पास किया जाए ताकि हाउस का time न बढ़ सके। यहां हालात ऐसे पैदा किये जाते हैं कि कोई इस बिल पर बोल भी नहीं सकता, फिर कहते हैं कि हम suggestions दें। आप ही बताइये, अगर हम आप की ruling को न मानें तो कायदे की रूह से हाउस के मैम्बर भी हम नहीं रह सकते। और अगर हम ठीक तरह से discussion में भाग नहीं ले पाते तो हम अपने फर्ज़ को सरअंजाम नहीं दे सकते जो हम पर जनता ने सौंपा है। मुझे अफसोस से यह कहना पड़ता है कि यह बिल इस किस्म का है कि इस को कोई भी समझने की कोशिश नहीं कर सकता और सब से बड़ी मुश्किल यह है कि यहां Minister Incharge ने Financial Commissioners का हवाला दिया है कि उन्हों ने कहा है कि वह भी इस legislation को नहीं समझ सके और जो movers हैं जिन्हों ने इस बिल को यहां move किया है वह एक दफा तो इस के बारे में कुछ कहते हैं और दूसरी दफा कुछ और कहते हैं। इस का नतीजा यह निकलता है कि जो इस बिल पर बोलना चाहते हैं वह कुछ बोल नहीं सकते। दूसरा उन पर पाबन्दी लगा दी जाती है। मुझे तो फिक्र था कि मैं इस बिल पर बोलूं या न बोलूं क्योंकि इस बिल में कोई मुतज़ाद चीज़ें हैं। इस बिल पर जितने भी hon. Members बोले हैं उन सब के views different थे। किसी ने कहा कि इस से मुज़ारे को तहाफज़ नहीं मिलता किसी ने कहा कि ज़मीदार का इसमें ख्याल नहीं रखा गया और किसी ने कहा कि यह गरीब आदमियों की कोई मदद नहीं करता। और मेरा ख्याल है कि इस को कोई भी नहीं समझ सका कि इस का असल मकसद क्या है और क्या इस बिल से यह

[चौधरी राम स्वरूप]

मुजारों को बसा भी सकेंगे या नहीं बसा सकेंगे । अगर इसी तरह से होता रहा तो मैं समझता हूं कि यह मसला कभी भी हल नहीं हो सकेगा ।

अब मैं आप की विसातत से हाउस की तवज्जुह इस बिल की तरफ दिलाता हूं । आप जरा देखें कि आज तक कभी भी, इस State में ही नहीं बल्कि सारे हिन्दुस्तान में या और किसी country में भी ऐसा बिल नहीं लाया गया जो उस वक्त से लागू किया गया हो जो पीछे गुजर चुका हो । इस सिलसिले में एक बात सुनाता हूं । अंग्रेजो के वक्त में एक मुलजम था जिस का नाम मुग़ला था और वह हमारे गांव के पास के एक गांव का था । उस के बारे में पुलिस ने report की कि वह बड़ा खतरनाक है क्योंकि पता नहीं उस ने कितने आदमियों का कतल किया था । वह पकड़ा नहीं जा रहा था उस को पकड़ाने के लिये पता नहीं पुलिस ने कितने रुपये का इनाम रखा हुआ था । खैर वह आखिरकार गिरफतार हो गया और उसे अदालत से फांसी की सज़ा हुई और उसे फांसीं चढ़ाया गया । जब उसे फांसी चढ़ाया गया था उसके ६ महीने बाद उस को गिरफतार करने के लिये अंग्रेज गवर्नमेंट ने additional police लगा दी । उस वक्त यह सवाल उठाया गया कि तुम यह क्या कर रहे हो । वह आदमी जिस की गिरफतारी के लिये तुम additional police ताइनात कर रहे हो वह तो 6 महीने पहले फांसी चढ़ाया गया था ।

यह दफतरी हकूमत है, क्या करें । वह उस वक्त की तजवीज थी । अब यह हुक्म जारी हो चुका है, इस पर अमल करना ज़रूरी है । अब हमारी अपनी हकुमत है । इस को सुझाव दिये जाते हैं । सब बातें बताई जाती हैं लेकिन फिर भी यह अमल करने के लिये तैयार नहीं होती । गवर्नमेंट कह देती है कि अगली बात तो खत्म कर दो और नई पर अमल करो । स्पीकर साहिब, यह तो हाउस का टाईम जाया कर रहे हैं । आप देखेंगे कि इस पर किसी प्रकार भी अमल नहीं हो सकता । यह तो *ultra vires* है । एक तरफ तो सरकार इज़ाजत देती है और लोग रजिस्टरी करवाते हैं । आप ने फीस मुकरर की है वह देते हैं । अब आप कहते हैं कि जो रजिस्टरी हुई है उस के ज़रिये जो मुआहिदा हुआ है वह इस बिल की रू से किसी तरह भी वाजिब नहीं है । जिन मुज़ारों के पास ज़मीन नहीं थी और जिन्हों ने कर्ज़ा ले कर और मेहनत मजदूरी के बाद ज़मीनें खरीदी थीं अब इस amendment के बाद उन की कोई कीमत नहीं रह जाएगी । कोई फीस उन को वापिस नहीं की जाएगी हालांकि रजिस्टरी हो चुकी है । किसी को पूरा कबजा करने का हक भी है । कभी किसी मुल्क में या हिदुस्तान के किसी हिस्से में एसा बिल पास नहीं हुआ कि जो वायदे पहले गवर्नमेंट ने लोगों के साथ किये हैं बाद में वह null and void कर दिये जाए । जब इस तरह गवर्नमैंट की साख कम हो जाए तो आप अंदाजा लगा सकते हैं कि उस का नतीज़ा क्या निकलेगा । मैं क्या अर्ज़ करूं, कांग्रेस जिस के नाम पर यह हकूमत कर रहे हैं . . . .

माल मंत्री : हाउस का टाईम extend कर लिया जाए ।

आवाजें : दो घंटे टाईम और बढ़ा लिया जाए ।

बाबू बचन सिंह : स्पीकर साहिब, दो घंटे वक्त और बढ़ा दिया जाए ।

Mr. Speaker : We disperse at 2 p.m.

चौधरी राम सरूप : मोहतरिम स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ कर रहा था कि पंचशील जिस के नाम पर कांग्रेस हकूमत कर रही है यह तो यहां लागू नहीं कर सके शायद और कहीं........ (*Interruptions*)

शहरों में American pattern set up कर रहे हैं और देहात में Russian pattern set up कर रहे हैं । दोनों बातें एक दूसरे के खिलाफ हैं और अमल भी बिल्कुल मुख्तलिफ है । शहरों में तो इजाज़त दे रखी है कि चाहे कितनी ही जायदाद खरीद लो और कितने ही कारखाने बना लो । लेकिन देहात में जिन का रोटी का गुज़ारा मुश्किल से चलता है उन पर पाबन्दी लगा रखी है । शहरों में चाहे कोई पचास हज़ार रुपए की जायदाद बना ले कोई पाबन्दी नहीं । इस के उलट देहात में ceiling मुकर्रर कर रखी है । यह बहुत नाइन्साफी की बात है । Communist भाई यहां पर बैठे हैं उन्होंने भी इस के बारे में कहने की जुरअत नहीं की कि मालदार आदमी तो शहरों में रहते हैं, यहां तो सारे गरीब लोग हैं अगर शहर वाले समझते कि ज़मीन बड़ी कीमती चीज़ है तो वह देहात वालों के पास कभी न रहने देते । यह तो भूखे मरने वाली बात है । वे लोग तालीम हासिल नहीं कर सकते, नौकरी यह नहीं ले सकते । अगर अच्छी चीज़ होती तो शहर वाले उन के पास कभी न छोड़ते, कभी एक चप्पा ज़मीन देहात वालों के पास न रहती । ज़मीन में तो बहुत ज्यादा मेहनत कर के रोटी निकाली जा सकती है और जब तक किसान को यह गारंटी न हो कि ज़मीन उस की अपनी है, जो कमाई वह मेहनत कर के हासिल करेगा वह उस के पास रहेगी तो जमीन पर दिल लगा कर मेहनत कैसे करेगा ? यह सरकार तो ज़मीदारों को बरबाद करने पर तुली हुई है । उन को तो हर समय खतरा लगा रहता है कि ज़मीन अब गई, अब गई । चौधरी देवी लाल जी ने कहा था कि कुछ टाईम लगाओ, सोच समझ कर amendment लाओ इस तरह से बार बार हाउस में लाने से कुछ फायदा नहीं है । ठीक तरीके से चलो । देखो कि जो चीज़ आप यहां से पास कर के भेजते हो उस पर अमल भी हो सकता है कि नहीं । यह amendment किसी भी हालत में काबले अमल नहीं है । इस का नतीजा क्या होगा ? जिन लोगों ने कर्ज़ा ले कर जमीनें खरीदी हैं, रजिस्टरियां करवाई हैं और खर्च भी भरे हैं क्या आप ख्याल करते हैं कि वे लोग आसानी से ज़मीन वापस दे देंगे ? वे समझते हैं कि मरना तो है ही, भूखे भी मरना है ज़मीन क्यों छोड़ें ? वे लोग ज़मीन छोड़ने के लिए तैयार ही नहीं होंगे । नतीजा यह होगा कि agitations होंगी । गवर्नमेंट समझती है कि agitations को दबाने में हम expert हो गए हैं । उन को यह पता नहीं है कि ज़मीदारों की देहात में 80 फीसदी आबादी है, मरता क्या न करता वाली बात है । अगर वे लोग agitation करने पर तुल आए तो जो लोग अपने आप को agitation दबाने में expert समझते, हैं मैं challenge करता हूं कि वे इस agitation को नहीं दबा सकेंगे । यह सब से ज्यादा गरीब तबका है उन की representation की भी कोई शुनवाई नहीं करता ।

[चौधरी राम सरूप]
आप के ज़रिये मैं गवर्नमेंट से दरखास्त करूंगा कि उन की मुश्किलों का अहसास कर के उन को दूर करने की कोशिश करें। इतनी बात कर के मैं आप का शुक्रिया अदा करता हूं और अपनी जगह पर बैठ जाता हूं।

श्री मंगल सैन : स्पीकर साहिब, जब चौधरी मुख्तयार सिंह जी स्पीच कर रहे थे उस समय Chair पर डिप्टी स्पीकर महोदया बैठी थीं। उन के बारे में मैं कुछ अर्ज़ करना चाहता हूं। (*Interruptions*) आप के द्वारा मैं उन से यह अर्ज़ कर देना चाहता हूं............

श्री अध्यक्ष : Courtesy demand करती है कि आप मुझ से मेरे chamber में अकेले मिल कर बात कर लीजिए। (Courtesy demands that the hon. Member should discuss this matter with me in my Chamber.)

श्री मंगल सैन : आप का जो हुक्म होगा हम मानेंगे लेकिन हमें victimization करने की कोशिश न की जाए........

श्री अध्यक्ष : आपको कोई victimize नहीं करेगा। (No body in going to victimize the hon. Member.)

श्री मंगल सैन : मैं respectfully आप से कहना चाहता हूं कि आप उन से कह दीजिए कि ऐसी बात न हो कि पब्लिक में तमाशा बने.........

श्री अध्यक्ष : आप बात करने के लिए मुझे कमरे में मिल लीजिए। मैं आप को विश्वास दिलाता हूं कि आप की victimization कोई नहीं करेगा। (The hon. Member should meet me in my Chamber to dicusss this thing. I would, however, assure him that no body is going to victimize him.)

(*Shri Mangal Sein again rose to speak.*)

Mr. Speaker : I have understood what the hon. Member is going to say. He should please see me in my Chamber in this connection.

मैं आप को यकीन दिलाता हूं कि बतौर Deputy Speaker वह House को पूरी तरह से respect और consideration देंगी। (I may assure the hon. Member that as Deputy Speaker she would show full respect and consideration to the House.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (ਮੋਗਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, Punjab Security of Land Tenures Act ਤੇ amending ਬਿਲ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ 30 standard acre ਤੋਂ ਵਧ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਨਾ ਰਹੇ। ਕਈ ਐਸੇ ਹਨ ਜੋ 30 standard acre ਤੋਂ ਵਧ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀਆਂ Amendments ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗਲ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੀ। ਮਗਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੜੇ ਦੁਖ ਨਾਲ ਇਹ ਗਲਾਂ ਕਹਿਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ Punjab Security of Land Tenures amending Bill ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਜ ਤੋਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ amend ਹੋਇਆ ਹੁਣ ਫਿਰ amend ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਜੋ ਕਮੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਮੀ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ landlords, ਉਹ landlords ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਫਾਲਤੂ

ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਦੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੇ surplus areas ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ ਉਹ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਲਕ ਹਨ ਕਿ ਅਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ family ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤਕਸੀਮ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ surplus ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਬਲਕਿ ਜਿੰਨੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ ਸਾਡੇ ਐਕਟ ਨੇ allow ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਨੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕ landlord ਉਹ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਐਕਟ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਐਕਟ ਨੇ ਮਿਡਲ ਕਲਾਸ ਨੂੰ hit ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਦੋ ਦੋ ਚਾਰ ਚਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਗਿਣੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 5, 5, 10, 10 standard acre ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਉਹ surplus ਕਰਾਰ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਸਰਕਾਰ socialistic pattern of society ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੁਹਾਫਜ਼ ਹਨ, ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਮੁਹਾਫਜ਼ ਹਨ, ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕਣਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ Treasury Benches ਤੇ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ voluntarily ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਸੰਭਾਲੀ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

Mr. Speaker : No Insinuation please.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ surplus ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ welcome ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ votes ਨਾਲ ਤਾਕਤ ਬਣਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਜੀ ਆਇਆਂ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। ਮਗਰ ਦੁਖ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਣੇ ਹੋਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਉਹੀ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਇਲਾਕਾ ਜ਼ਿਲਾ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ landlords ਦਾ ਜ਼ਿਲਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ landlords ਦੀ ਹਾਲਤ ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਗਰੀਬਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਜਾਣੀ ਸੀ ਨਹੀਂ ਵੰਡੀ ਗਈ। ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿਚ political corruption ਕੀਤੀ ਗਈ। ਅਗਰ political corruption ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਜੇਕਰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਕ ਜ਼ਮੀਨ surplus ਕਰਾਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਦੇ ਮੰਨਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਸੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਓਥੇ Industry ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਤੀਜਾ ਇਹ ਕਿ surplus ਵਿਚ Industry ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ reserve ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸੈਂਕੜੇ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਓਹੀ ਮਾਲਕ ਕਾਬਜ਼ ਰਹੇ। ਮੰਡੀਆਂ ਦੋ ਦੋ ਸੌ ਏਕੜ ਵਿਚ ਆਬਾਦ ਕੀਤੀਆਂ। 6, 7 ਮੀਲ ਤੇ ਇਕ ਮੰਡੀ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਅਧ ਮੀਲ ਤੇ ਮੰਡੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਆਬਾਦ ਮੰਡੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ, ਓਥੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ, ਅਧ ਮੀਲ ਤੇ ਨਵੀਂ ਮੰਡੀ ਆਬਾਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਕਿ surplus area ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਜਾਏ। ਇਹ ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਮਰਾੜ੍ਹ ਹਰੀਜਨ ਕਾਲੋਨੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਇਕ ਲੈਂਡ ਲਾਰਡ ਨੇ ਉਥੇ 300 ਰੁਪਏ ਫੀ ਏਕੜ surplus ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦੀ ਤੇ 900 ਰੁਪਏ ਫੀ ਏਕੜ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਦਿਤੀ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਤਕਸੀਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ surplus area misuse ਕੀਤਾ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ]

ਹੈ। ਇਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਉਥੇ Industrial area ਬਣਾ ਕੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ। ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲੇ ਤੇ ਬਾਕੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਇਨਸਾਫ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਕੋਲ 30 standard acre ਤੋਂ ਵਧ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਚਾਹੇ ਵਧ ਯਾ ਘਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ loop holes ਹਨ ਜੋ ਅਮੀਰਾਂ ਲਈ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚ political corruption ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਰਖੇ ਹਨ। ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਓਥੇ ਦੋ ਦੋ ਪੈਸੇ ਦੇ ਅਮਰੂਦ ਤੇ ਨੇਂਬੂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਗਡ ਕੇ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕਰ ਲਈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਭਾਖੜਾ ਤੇ ਹੋਰ ਡੈਮ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 5 ਗੁਣਾ ਪਾਣੀ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਉਹ 5 ਗੁਣਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਪਾਣੀ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ socialistic pattern of society ਲਿਆਵਾਂਗੇ। (ਘੰਟੀ) Revenue Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ amendments ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ welcome ਕਰਦੇ ਹਾਂ। surplus ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ welcome ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੈ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ Industrial Colonies ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

Mr. Speaker : No aspersions please.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਇਹ ਦਿਤਾ ਹੈ—

"For the purposes of determining the surplus area of any person under this section, any judgement, decree or order of a Court or other authority obtained after the commencement of this Act and having the effect of diminshing the area of such person which could have been declared as his surplus area shall be ignored".

ਇਹ ਐਸੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ socialistic pattern of society ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਛਡਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੁਹਾਫਜ਼ ਆਪਣੇ ਵਡੇ ੨ ਮਹਿਲ, ਸਿਨੇਮੇਂ ਤੇ cold storage ਵੀ ਛਡਣ। ਕੀ ਉਹ 3,600 ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ? ਉਹ corruption ਵਿਚ ਨਾ ਪੈਣ ਤੇ ਆਪ ਜ਼ੁਲਮ ਨਾ ਕਰਨ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ (ਮਲੋਟ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ 3rd reading ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਲੋੜ ਸਮਝੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ amend ਕੀਤਾ ਜਾਏ Act ਦੀਆਂ sections ਨੂੰ ਕਿਉਂਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ interpret ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ amending Bill ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜਜ ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਰੂ ਨਾਲ ਫੈਸਲੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਹਰ ਵੇਲੇ amending Bill ਲਿਆਉਂਦੇ ਜਾਣਾ ਕੋਈ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਅਜ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ amending Bill ਹੈ। ਸਾਡਾ personal law ancient law ਹੈ। ਹਰ Co-parcenary ਨੂੰ, ਹਰ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜੋ ਹੱਕ ਹੁਣ ਪਰਾਪਤ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਲਗੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਹੋਰ immovable property ਤੋਂ succession ਦੀ change ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ succession change ਕਰਨੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਕਿ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ eliminate ਕਰ

ਦਿਤਾ ਜਾਏ ? 30 ਜਾਂ 60 ਸਾਲ ਤੋਂ ਗਿਰਦਾਵਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਣੀ । ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ U.P. ਵਿਚ ਹੈ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ । U.P. ਸਰਕਾਰ ਨੇ proprietor ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ 40 ਏਕੜ ਦੀ ਹੱਦ ਰਖੀ ਹੈ । 8 ਏਕੜ ਫ਼ੀ ਬੱਚੇ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ 3 ਲੜਕਿਆਂ ਤਕ ਹੋਰ ਰਖੀ ਹੈ । ਯਾਨੀ ਉਥੇ 64 ਏਕੜ ਤਕ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਹੱਦ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ Constitution ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਲੈਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ compensation ਦੇਣ ਦੀ provision ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ amendment ਰਾਹੀਂ ਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਫਾਜ਼ਲ advocate ਨੇ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਨੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ Opposition ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਸਾਰੀ Legislation ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ Constitution ਹੈ ਉਥੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ compensation ਦਾ ਹਕ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹਕ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ Bill ਤੇ select ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਪੱਖਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਰਸਾਨੀ ਦੇ ਭਲੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਬਿਹਤਰ ਸੋਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਤਜਰਬੇ ਨੇ ਜੋ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦੇ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਇਥੇ ਲਿਆਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਚ ਲਈ ਜਾਂਦੀ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਇਸ amending Bill ਵਿਚ ਹਨ ਜਿਸ ਦੀ ਹੋਰ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਸ਼ੋਭਾ ਦਿੰਦਾ । ਫਿਰ ਦਫਾ 9 ਵਿਚ surplus area ਕਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ procedure ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਹੋਇਆ ਕਿ surplus area ਕਢਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ Collector ਨੂੰ ਹੈ ਜਾਂ ਉਹ ਦੁਬਾਰਾ reassess ਕਰ ਸਕੇਗਾ । ਕੋਈ notice ਜਾਂ notification ਹੋਏਗੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਕੁਝ ਵੀ provide ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਿ ਲੋੜ ਸੀ । ਫਿਰ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ ਇਤਰਾਜ਼ ਆ ਜਾਣ ਤੇ ਇਹ ਇਕ ਹੋਰ amending Bill ਲਿਆਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ provide ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਕਰ ਸਕੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਹੋਰ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਫਿਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਦੁਬਾਰਾ ਫਾਰਮ ਭਰਵਾਏ ਜਾਣਗੇ ਜਾਂ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਫਾਜ਼ਲ advocate ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਨਹੀਂ ਆਈ । ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । Punjab Security of Land Tenure Act ਦੀ section 18 ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਇਕ ਰੁਪਏ ਦੇ 12 ਆਨੇ ਕੀਮਤ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ 10 ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵਿਚ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਗਰੀਬ ਸੀ ਅਤੇ ਰੁਪਿਆ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਮਰੂਸੀਅਤ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਲੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ 5 acre ਦਾ ਡੰਡਾ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਫਿਰ ਹੁਣ ਜੋ surplus area ਕਢਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਭਾਂਵੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਾਲਾਤ ਹੋਰ ਸਨ ਪਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਸਨ ਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ Select Committee ਰਾਹੀਂ ਜੇਕਰ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪੱਖ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ।

ਫਿਰ ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਹੈ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਵੀ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਮੰਦਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜੋ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਛੋਟ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । Land Mortgage Act ਅਧੀਨ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਛੋਟ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿਘ]

ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਤੇ ਮੂਰਤੀ ਨਾਲ ਲਗੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਉਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ charitable ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ endowments ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ application ਤੋਂ ਛੋਟ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਬਨਾਣ ਵੇਲੇ, procedure ਬਨਾਣ ਵਲੇ, executive order ਜਾ notification ਵੇਲੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक (सफीदों) : स्पीकर साहिब......

श्री बाबू दयाल शर्मा : On a point of order, Sir. क्या कोई मैम्बर एक ही बिल पर दो दफा बोल सकता है ?

Mr. Speaker : Please do not waste the time of the House.

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : जनाब, इस बिल पर दो दिन से बहस जारी है। इस का ताल्लुक ऐसे Revenue Minister से है जो बड़े काबिल हैं और ज़मींदारों का ध्यान रखते हैं। इस लिए जो इस में खामियां हैं उन की तरफ मैं इन का ध्यान दिलाना चाहता हूं।

Gardens बारे Pepsu Land Commission बैठाया गया और भी विचार हुआ, लाखों रुपया खर्च हुआ। उन की तरफ ध्यान देने की ज़रूरत है। बाग़ लगा दिया जाता है। पानी के लिए दरखास्त दी जाती है, Act के अन्दर इस का provision है, मगर पानी नहीं मिलता, पौदे सूख जाते हैं तो उस area को surplus area में शामिल कर लिया जाता है। यह एक खामी है जो दूर होनी चाहिए।

दूसरी बात यह कहना चाहता हूँ कि orchards के लिए तो ज़मीन surplus area में से छोड़ी जाती है मगर चरागाहों के लिए नहीं छोड़ी जाती। Orchards के लिए तो reservation कर दी गई है। चरागाहों के लिए भी दी जानी चाहिये। इस के न दिये जाने से middle classes को नुक्सान हुआ है।

फिर जनाब हमारे हां एक ढानी गांव है जहां सुरेन्द्र सिंह कैरों और S.S.P. की हज़ारों बीघे ज़मीन है। वहां पर दो साल तक Court of Wards Act लागू रहा। अब 15, 20 रोज़ से पता चला है कि सरकार ने उस ज़मीन को 900 रुपए फी एकड़ के हिसाब से खरीद लिया है। उस ज़मीन पर यह Act लागू नहीं किया गया। उस पर हज़ारों आदमी बसाये जा सकते हैं मगर इस को surplus area नहीं declare किया गया बल्कि landlord को फायदा पहुंचाया गया है। इसी तरह एक बड़ा बिसवेदार शिबिया है। उस के पास 14 हज़ार बीघे ज़मीन है। उस को भी touch नहीं किया गया हालांकि वहां गवारा ही पैदा होता है, कोई बड़ा farm भी नहीं, mechanised farm भी नहीं। उस पर यह Act लागू नहीं किया गया। वहां orchard भी नहीं, अगर ऐसे २ बड़े बिसवेदारों की ज़मीनें लेकर हरिजनों को बसाया जाता तो हज़ारों मुज़ारों को वहां पर बसाया जा सकता था। बड़े २ landlords को तो छुआ नहीं जाता मगर middle class के ज़मींदारों की एक या दो एकड़ फालतू ज़मीन भी छोड़ी नहीं जाती और उसे ही surplus area declare कर दिया

जाता है हालांकि उस पर बसना कोई पसंद नहीं करता क्योंकि उस पर किसी का गुज़ारा नहीं हो सकता । उन मिडल क्लास के ज़मींदारों के बच्चों को भी उस ज़मीन से महरूम किया जाता है यह भी खामी है, इसे दूर किया जाए ।

फिर section 4(c) है जिस में decree होने वाले cases का हवाला दिया गया है:–

"For the purposes of determining the surplus area of any person under this section any judgment, decree or order of a court or other authority, obtained after the commencement of this Act and having the effect of diminishing the area of such person which could have been declared as his surplus area shall be ignored."

मगर इस में उन bona fide मुकद्दमात का ज़िक्र नहीं है जो 1951-52 में किये गए मगर 1954-55 में उन का फैसला अदालतों से हुआ । उन casses को भी इस से मुस्तसना नहीं करार दिया गया । जो bona fide cases पहले चले मगर decree बाद में हुई, उन को भी नाजायज़ करार दिया जायगा । यह भी एक defect है। जो दूर किया जाना चाहिए ।

Mr. Speaker : Please wind up.

चौधरी इंदर सिंह मलिक : बहुत अच्छा जी । फिर यह बिल Hindu undivided Family पर लागू होगा । इस में दादा, बाप और पोता आते हैं । अगर कोई आदमी बेऔलाद मर जाए तो उस के भाई पर यह लागू नहीं होता । दूसरे भाई को इससे महरूम किया जाता है । और वह surplus area declare किया जाता है । यह भी एक खामी है ।

फिर Section 11 के तहत Collectors की judgments validate की गई हैं । जब से High Court की judgment आई है बहुत से Collectors ने उस की light में फैसले किये हैं । मगर कई Collectors ने पहले Act के मुताबिक फैसले किये हैं, इससे पेचीदगियां पैदा होती हैं, इसलिए इसको सिलैक्ट कमेटी के सुपुर्द किया जाना चाहिए । वज़ीर साहिब जो मुज़ारों के बड़े हमायती रहे हैं और इनकी पिछली speech में इस बात का सबूत मिलता है लेकिन न जाने क्यों मिनिस्टर बनने के बाद इन्होंने अपनी ज़मीर बेच दी है । इनको चाहिए था कि मिनिस्टर बनने के बाद खेती करने वालों का भला करते ।

श्री अध्यक्ष: यह ठीक नहीं है, आप यह शब्द वापस लीजिए । (This is not proper. The hon. Member should, please, withdraw these words.)

चौधरी इंदर सिंह मलिक : अगर यह लफज़ unparliamentary हैं तो मैं, स्पीकर साहिब, withdraw करता हूं ।

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ (ਕਰਨਾਲ) : ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ "ਮਰਜ਼ ਬੜ੍ਹਤਾ ਗਿਆ ਜੂੰ ਜੂੰ ਦਵਾ ਕੀ", ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ, ਇਹ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਬੜ੍ਹਦਾ ਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੀਆਂ ਬਿਲ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮਾਂ ਲਿਆਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ, ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਐਸੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਏਥੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪ੍ਰਤਾਪ ਗਰਗ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ

[ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ]

ਇਹ ਗਵਰਮੈਂਟ ਦੀ ਹੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਵੀ ਕੁਝ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਹੀ ਸਹੀ legislation ਪਾਸ ਕਰੀਏ ਤਾਕਿ ਬਾਦ ਦੇ ਵਿਚ difficulties ਨਾ ਹੋਣ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਮਿਲਣ ਦਾ ਹੱਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਜ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਕਮੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਗ਼ਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਥੋੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਸੀ ਹੁਣ ਹੋਰ ਵੀ ਘਟ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਜੇ ਥੋੜੇ ਥੋੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Industries ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਜਗ੍ਹਾ ਮਿਲਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਦਾ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕ ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ ਧਕੇ ਖਾਂਦੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ ਨਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Industry ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਇਤਨੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੀ ਕਰ ਸਕਣ। ਉਹ ਲੋਕ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਰ ਪੂਰਾ ਕਰੀਂ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਸਹੀ ਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਅੱਜ socialistic pattern of society ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਅਮਲੀ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁਕਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਭਾਵੇਂ Justice should not only be done but it should appear to have been done, ਭਾਵੇਂ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਉਹੀ ਹਾਲ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਤਾਂ ਉਹੀ ਪੁਰਾਣਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਹੈ, ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਉਹੀ ਸਕੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਕੂਕ ਦੀ safeguard ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਵੱਡਿਆਂ ਵੱਡਿਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਹਰ ਹਕੂਕ ਤੇ monoply ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁਛਦਾ ਤਕ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਏ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਲੁਟਾ ਕੇ ਆਏ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਲ ਮਤਾਹ ਲੁਟਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਜਾਨਾ ਗਵਾਈਆਂ। ਇਤਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਹ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ exist ਕਰਨਾ ਆਪਣਾ ਹਕ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ dignity ਦੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਖਿਲਾਫ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਜ਼ ਦੋ ਦੋ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਹਕੂਕ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਵਾਸਤੇ ਇਹ rule ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਗੇ ਇਹ rule ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ cases ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੂੰ refer ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਸੀ।

ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ ਦਖੱਣ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਕ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਮੈਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਸੀ। ਅੱਜ ਫੇਰ Leader of the House ਨੇ ਇਕ Amending Bill ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਦਫਾ ਹੀ ਸਾਰੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ once for all ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਹਨ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀ-ਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ socialistic pattern ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬੜੀਆਂ ਬੜੀਆਂ Reforms ਦੀਆਂ schemes ਚਾਲੂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਨਤੀਜਾ ਇਹੋ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਕਾਮੇ ਹਨ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਹਨ, ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ uplift ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਹਾਮੀ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁਕਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਇਕ

ਸਿਆਸੀ ਇੰਤਕਾਮ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਜਿਸ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਮਿਆਬ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਕਾਇਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਇਹ ਲੋਕ ਸਾਰੇ ਘਬਰਾਹਟ ਵਿਚ ਹਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰ Economical Holdings ਦੇ basis ਤੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ co-operative farming ਕਰਨੀ ਹੈ। ਏਧਰ 2, 2 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਤੱਕ distribution ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਲਕ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੂੰ ਬੜਾ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚੇਗਾ, ਇਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ Co-operative Farming Societies ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਮਿਹਜ਼ grants ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਸ ਸਿਕਮ ਦੀਆਂ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਿਥੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ member ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀਆਂ ਹੀ Co-operative Farming Societies ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਕੋ ਆਦਮੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਾਰੇ family members ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਮੁਖਾਲਫਾਂ ਤੋਂ ਸਿਆਸੀ ਇੰਤਕਾਮ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਕਿ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੈ ਪਰ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਪੈਸਾ ਅਪਿਣੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਰਾਹੀਂ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੈਸਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਲੈਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ elections ਲੜਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ relief ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਦੀ ਰਿਆਇਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ignore ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ relief ਵਾਸਤੇ ਰਕਮ ਮੁਕਰਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ fixed policy ਇਖਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਲਈ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਜੋ ਬਲੇਕ ਕਰਕੇ ਹਨ, income tax ਛਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਬਲੈਕ ਦੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਬਚਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਬੋਝ ਹੀ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਤੇ ਪਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਹਥ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜੇ ਕੁਝ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਾਡਾ ਸਿਆਸੀ ਇਨਤਕਾਮ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦਾ standard of living ਉਚਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ landlords ਹਨ, ਸਰਮਾਇਦਾਰ ਹਨ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ standard of living ਤਾਂ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਹਣੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇਕ standard ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਰਾਦੇ

1 P. M.

ਸਾਫ ਹਨ, ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ standard ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਨਹੀਂ ਗਿਰਨ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Industry ਵਲ ਲਿਆਵੇ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਵਗੈਰਾਂ ਦੇਣ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ preference ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਅਸੀਂ

[ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ]

ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਏਥੋਂ ਤਕ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਜਾਂਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੰਗ ਨਜ਼ਰੀਏ ਦੇ ਨਾਲ ਸੋਚਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪਾਲੀਸੀ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਜ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਲੋਕ ਫੀਮ ਦੀ smuggling ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਮਾੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਰੁਪਿਆ ਇਕਠਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤਾ ਰੁਪਿਆ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਿਤਨੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਸਰਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗੀ ਆਵੇਗੀ ਔਰ ਉਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਲੋਕ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਕੇ smuggler ਬਣਨਗੇ ਜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਹੋਰ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੇਧਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਕੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੇ ਇਹ ਵਾਕਈ socialistic patten ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਆਮ ਮੁਲਕ ਲਈ ਲਿਆਉਣ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨ ਮਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮਦਦ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਨਵਾਦੀ ਹੋਵਾਂਗੇ।

ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਉਤੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਵਰਾਸਤ ਐਕਟ ਦੀ ਜ਼ਦ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਇਕ ਤਲਵਾਰ ਲਟਕਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਏਕ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ Land Revenue Act ਦੇ ਸ਼ਕੰਜੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ amendments ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਹਰ ਵਕਤ ਖੌਫ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪੇਸ਼ੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੱਟ ਮਾਰੇ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਅਸਰ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਘਟ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਜਿਹੜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਉਦਾਲੇ ਸ਼ਕੰਜਾ ਕਸੀ ਰਖਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਤੋਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਮਸਲਨ Canal Act ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਸਿਆਸੀ ਇੰਤਕਾਮ ਲੈਣ ਦਾ ਕੀਨਾ ਛੱਡ ਕੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਸੋਚੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਨਵੀਆਂ amendments ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਉਲਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ (ਸਿਧਵਾਂ ਬੇਟ S.C.) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਦਸਵੀਂ ਵਾਰੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਕੋਠੇ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਡਿਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਗਾਰਾ ਲਾ ਕੇ ਖੜਾ ਰਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਠੀਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੋਧਾਰੀ ਤਲਵਾਰ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦਾ ਗਲ ਕਟਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਦਾ ਮਿੱਠਾ ਪਾਸਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਗਲ ਕਟਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਖੂਨ ਡਿਗਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਦਰਮਿਆਨ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਕੌਣ ਪੀਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ surplus ਹੈ ਉਹ ਨਾ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਬੜੀਆਂ Co-operative societies ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦਾ ਬੀ ਖਿਲਰਿਆ ਹੈ ਉਥੇ ਉਥੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ societies ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਖਟਾਏ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੈਂਬਰ

ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਕੰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਉਹੋ ਡੰਗਰ ਵੱਛਾ ਬਨ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਲੈਂਦੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਗੌਰਮੈਂਟ ਈਮਾਨਦਾਰ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਚੋਣਾ ਦੇ ਵਿਚ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਹ ਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਇਸ ਏ ਗਲ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਧੜਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ 25 ਹਜ਼ਾਰ votes ਵਧ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਘਰ ਘਰ ਦੇ ਵਿਚ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, elections ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੱਖੀ ਲੋਕ ਸਨ ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਜਾ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦੇਣੀ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਪਾਉ। ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰਵਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਏ ਕੈਦ ਕਰਨ ਦੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ। ਜੇ ਇਹ socialistic pattern ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿਨਮੇ ਬਣਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ nationalise ਕਰੇ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੇ। ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਆਂਕੜੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ 83.9 ਫੀ ਸਦੀ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ 10 standard acre ਤੋਂ ਘਟ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ Landlord ਅਤੇ Landless ਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ Centre ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ Constitution ਦੇ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਕਰਵਾਉਣ ਕਿ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ nationalise ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਰੋਟੀ, ਕਪੜਾ, ਮਕਾਨ ਅਤੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਮੁਫਤ ਪ੍ਰਬਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਨਾਂ ਚਿਰ ਤਕ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ Industry nationalise ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਕਪੜਾ ਅਤੇ ਮਕਾਨ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੀ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਸੂਬੇ ਦਾ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਬੈਂਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਵਡੇ ਵਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਲੈਣ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਗਰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਇਤਨੀਆਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਹਦ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਬਾਹਿਰ ਲੋਕ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਏਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਅਫਸਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ implement ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਹ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤੇ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਖੁਦ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਉਂਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਟਰਕਾਉ ਪਾਲੀਸੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਲੈ ਆਉ ਔਰ ਫੇਰ ਦੂਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਲੈ ਆਉ। ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 8,775 ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ 4,105 ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਬੜਾ ਮਾਹਰਕਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆ ਕੇ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਉਹ ਗੱਲ ਹੈ ਖੋਦਿਆ ਪਹਾੜ ਤੇ ਨਿਕਲਿਆ ਚੂਹਾ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਵਧ ਸਕਦੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਭਾਰ ਪਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਹ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ Industrial Estate ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਜਿਹੀਆਂ Industrial Estates ਬਣਾਵੇ ਤਾਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਵੇ। ਜਿਹੜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਨੀਵਾਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਇਹ ਗੱਲ

[ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ]

ਗਲਤ ਹੈ। ਅੱਜ ਕਲ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਕੋਲ ਪੈਸਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਛੋਟਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਉਲੂ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੀਆਂ। ਲੋਕ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ) : ਇਸ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹੇ ਬਿਲ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਥੇ ਬੜੀਆਂ ਖੁਲੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲੀਸੀ ਤੇ ਅਤੇ tenants ਸੰਬੰਧੀ ਜੋ ਪਾਲੀਸੀ ਹੈ ਉਸ ਤੇ Opposition ਵੱਲੋਂ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਆਪ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ Opposition ਨੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਜੋ mind show ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ mind ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਤਨਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ 1953 ਵਿਚ ਅਸੂਲਨ ਇਕ ਐਕਟ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਇਕ 1955 ਵਿਚ ਬਣਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਏ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। Parent Act ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ 30 standard ਏਕੜ ਛਡੀ ਗਈ। 30 standard ਏਕੜ ਇਕ economic unit ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਤਨੀ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਛਡੀ ਗਈ ਉਪਰਲੀ ਵਾਧੂ ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਸੰਬਧ ਰਖਦੇ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਮਲਕੀਅਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਦੇਣ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਉਸ ਐਕਟ ਦਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪੇਸ਼ ਆਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲਈ ਇਹ amending ਬਿਲ ਹੁਣ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਕ ਕਲਾਜ਼ ਇਹ include ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਇਕ ਦਫਾ settle ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਕਿ succession open ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਮਾਲਕ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਘਟ ਜਾਵੇ। ਸਾਰਾ ਬਿਲ ਇਹ ਸੀ। ਇਥੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਾਰ ਬਾਰ ਤਰਮੀਮਾਂ ਲਿਆਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 3 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ amendment ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ। 1959 ਵਿਚ ਹੀ ਤਰਮੀਮ ਆਈ ਸੀ। ਉਹ ਹੁਣ ਇਸ ਕਰਕੇ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਕੁਝ ਫੈਸਲੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ Financial Commissioner ਦੇ ਵੀ ਕੁਝ ਫੈਸਲੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਇਕ ਤਰਮੀਮਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਪਈਆਂ। Opposition ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਨਜ਼ਰੀਆ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਦਲੀਲ ਦੇਣ ਤੋਂ ਖਾਸਾ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਕ ਕਾਬਲ ਜਜ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਉਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਵੀ appealing ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ facts ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ fact ਤੋਂ escape ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਜਿਸ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਅਬਾਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੋਵੀ ਪਰ ਜ਼ਮੀਨ ਥੋੜੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ legislation ਲਿਆਉਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਜ਼ਾਦ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਵੰਡੀ ਗਈ ਤੇ ceiling fix ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੁੰਦੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਬਾਦੀ ਦੇ 3 ਹਿੱਸੇ ਸਨ। ਇਕ ਉਹ ਲੋਕ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ tenants at will ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਦੂਜੇ ਉਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਜੋਗੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਤਬਕਿਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵੱਧ ਸੀ ਤੇ ਹੈ। ਤੀਜੇ ਕੁਝ ਤਬਕੇ ਐਸੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਵੱਡੇ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਕਹਿ ਲਉ ਭਾਵੇਂ ਰਾਜੇ ਕਹਿ

ਲਉ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਜ਼ਗੀਰਦਾਰ ਮਹਾਰਾਜੇ ਸਮਝ ਲਉ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾ ਆਉਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਇਹ ਮੰਤਵ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਦਾ unit ਮੁਕਰਰ ਕਰਕੇ ਉਪਰਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਘਟ ਹੈ ਦੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਜ਼ਮੀਨ ਜ਼ਰੂਰ ਕਢੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮਲਕੀਅਤ ਫੇਰ ਵੀ ਖੋਹੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਤੇ ਹਿੱਸਾ ਜਿਣਸ ਦਾ ਨਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਬੇਦਖਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। Ownership ਫੇਰ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ provide ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਆਬਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਗੁਨਾਹ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਖਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰੋਟੀ ਦੇਣੀ ਹੈ ਇਹ ਨਾ ਸਮਝੋ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਹੀ ਗਈ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਮਲਕੀਅਤ ਤੁਹਾਡੀ ਹੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਲਈ ਵੀ ਰੋਟੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣ...........

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਖਿਆਲਾਤ ਕਦੋਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ ?

Minister for Revenue : I am saying all these things for the benefit of the people whom you wanted to mislead because you have said many things on the Floor of the House. ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੋਕਿਆ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਸਖਤ ਅਲਫਾਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ this is a political dishonesty on the part of ruling party ਜੇਕਰ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਵੀ insist ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਹੀ picture ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ 53 ਫੀ ਸਦੀ ਵੋਟ ਲਏ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਤਨੇ ਲੋਕ ਹੀ ਇਸਦੇ favour ਵਿਚ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ 43 ਫੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ 9 ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਦੇ ਵੋਟ ਵੀ add ਕਰ ਲੈਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ welcome ਕੀਤਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ 10—11 ਸਿੰਘ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ landless ਹਨ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 19 ਫੀ ਸਦੀ ਵੋਟਾਂ ਵਿਚ majority ਇਸ ਨਾਲ agree ਕਰਦੀ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਵੀ ਉਧਰ ਬੈਠੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਜਨ ਐਸੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਮਤ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ legislation ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਵੋਟ 53 ਫੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਦੇਖਣ ਕਿ ਅਸਲੀਅਤ ਕੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇਕ section ਹੀ ਐਸਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸਦੇ against ਹੈ ਬਾਕੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਇਸਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹੈ। ਫੇਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ displaced person ਨੂੰ 50 ਏਕੜ ਛਡੀ ਸੀ ਹੁਣ ਜੇ ਉਹ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ 50 ਏਕੜ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿਉ। I say how it is practicable after all we have to face the facts ਉਸ ਲਈ ਵੀ 30 ਏਕੜ ਹੀ ਛਡੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ vast majority of the people or the representatives of the people are in favour of this legistation. ਇਹ political dishonesty ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ political honesty ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਜਨ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ welcome ਕਰਦੇ ਹਨ। The political dishonesty will be on your side who will vote against this legislation. ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ consolidated ਬਿਲ ਲਿਆਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Consolidated Act is there and we have not changed the basis of parent Act ਮੈਂ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਲੋਕ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : 50 ਫੀ ਸਦੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਲ ਵੀ ਐਸੇ ਹਨ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹਨ ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਕਦੀ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅਸੀਂ unanimously ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਥੇ ਕੋਈ revolution ਆ ਜਾਏਗਾ, ਆਫਤ ਆ ਜਾਏਗੀ ਤਾਂ ਕੋਈ Revolution ਆਏਗੀ, ਤਾਂ face ਕਰਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਏਥੇ ਹੀ ਹੋਵਾਂਗੇ। 90 ਫੀ ਸਦੀ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਮਾਲਕ ਹਨ। 10 ਫੀ ਸਦੀ ਪਿਛੇ ਪੰਜਾਬ ਬਰਬਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲਗਾ। ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਤੇ ਲਲਕਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ) ਜੇ ਐਨੇ ਤਕੜੇ ਸੀ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਉਜੜ ਕੇ ਆਏ ਸੀ ਓਦੋਂ 200 standard acre limit ਕਰਕੇ ਦਖਾਉਂਦੇ। 50 standard acre ਤੇ 30 standard acre ਦੀ limit ਰਖੀ ਹੈ। This was not my subject which Sardar Gurnam Singh had touched upon. I am sorry for it. ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ section 6 ਸਿਰਫ tenants ਦਾ period ਦੇਖਣ ਵਾਸਤੇ apply ਕਰਦਾ ਹੈ. It is not meant for surplus area. Act ਦੀ ਜੋ Section 7 ਸੀ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੀ wording ਤੇ form ਬਦਲ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਦਲੀ ਨਹੀਂ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਵਾਓ ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਵਾਓ। ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਹੋਰੀਂ ਵੀ ਬੋਲੇ ਸਨ । ਪਤਾਂ ਨਹੀਂ ਉਹ landlord ਦੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਯਾ tenants ਦੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਕਾਬਲੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

Mr. Speaker : Question is—

> That the Punjab Security of Land Tenures (Amendment and Validation) Bill, as amended, be passed.

The motion was carried.

THE PEPSU TENANCY AND AGRICULTURAL LANDS (AMENDMENT AND VALIDATION) BILL, 1962

Minister for Revenue (Sardar Ajmer Singh) : Sir, I beg to move—

> That the Pepsu Tenancy and Agricultural Lands (Amendment and Validation) Bill, be taken into consideration at once.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਿਲ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋਗੇ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ clauses ਓਹੀ ਹਨ, ਬਿਲਕੁਲ ਓਹੀ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ Punjab Security of Land Tenures Act ਵਿਚ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜ਼ਮੀਨ ਤਕਸੀਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ Joint Hindu Family ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਓਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ doubt ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ remove ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। Clause 7 ਤੋਂ ਅਗੇ ਸਾਰੀਆਂ ਓਹੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਇਸ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਗੱਲਾਂ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਵਿਚ ਪਾਈਆਂ ਹਨ। Clause 4 ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਖਾਸ period ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਐਸੇ ਅਖਤਿਆਰ ਹਨ ਕਿ tenants ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ tenants ਬਿਠਾ ਲਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ dispose off ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਆਦਮੀ tenancy create ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਕ ਖਾਸ period ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਉਸ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਐਕਟ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਨੂੰ evade ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਐਕਟ ਦੀ section 32 dd. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :—

> 32-DD. "Notwithstanding anything contained in this Act, for the purpose of determining the surplus area of any person—
>
> (a) a tenancy created after the commencement of the Pepsu Tenancy and Agricultural Lands (Second Amendment) Act, 1956, in any area of land which could have been declared as the surplus area of such person ;"

ਅਸੀਂ tenancy ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ amounting to disposal of property ਬਾਕੀ ਇਹ provisions ਹਨ ਕਿ Land Mortagage Banks ਵਗੈਰਾ ਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਲਾਜ਼ 5 ਰਾਹੀਂ material ਚੀਜ਼ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ। 30 standard acres ਤੋਂ ਵਧ ਜ਼ਮੀਨ State ਵਿਚ vest ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। (At this stage Sardar Gurnam Singh, a Member of the Penal of Chairmen occupied the Chair) ਜਦੋਂ possession ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ vest ਕਰਦੀ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਕਈ complications ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਅਸੀਂ provision ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ State ਵਿਚ ਉਦੋਂ vest ਕਰੇਗੀ ਜਦੋਂ possession ਹੋ ਜਾਏਗੀ। possession ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ provision ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਕਈ ਐਸੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸਨ ਜਿਹੜੀਆਂ mortgaged ਸਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਸੇ mortgagee rights acquire ਕੀਤੇ ਹਨ। ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ surplus area ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਐਸੇ mortagee rights redeem ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿੰਨਾ ਰੁਪਿਆ mortgagee ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਈ ਦਫਾ compensation ਦਾ ਰੁਪਿਆ mortgage ਦੀ ਰਕਮ ਤੋਂ ਵਧ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਗਰ ਅਸੀਂ mortgagee rights ਲਵਾਂਗੇ ਤਾਂ mortgage amount ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਦਿਆਂਗੇ ਯਾ compensation which ever is less ਅਸੀਂ ਉਹ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ formal ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ। Hindu undivided family ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਮਾਮੂਲੀ

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

ਜਿਹੀਆਂ changes ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸੋ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ।

Mr. Chairman : Motion moved—

> That the Pepsu Tenacy and Agricultural Lands (Amendment and Validation) Bill, be taken into consideration at once.

Comrade Harnam Singh Chamak (Mahal Kalan) : Sir, I beg to move :

> That the Pepsu Tenancy and Agricultural Lands (Amendment and Validation) Bill, 1962 be referred to a Select Committee consisting of—
>
> (1) Sardar Ajmer Singh, Minister-in-charge;
>
> (2) Shri Mohan Lal Datta, M.L.A;
>
> (3) Comrade Ram Chandra, M.L.A;
>
> (4) Chaudhri Devi Lal, M.L.A;
>
> (5) Sardar Harnam Singh Chamak, M.L.A;
>
> with a direction to make a report by the 21st May, 1962.

ਮੈਂ ਬਗੈਰ ਝਿਜਕ ਦੇ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਜੋ ਬਿਲ ਦੀ spirit ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ spirit ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ (ਪ੍ਰਸੰਸਾ) ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਰਖਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਮੇਰੀ amendment ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ Select Committee ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

श्री मंगल सैन : On a point of order, Sir. जनाब,इस बिल का नाम Pepsu Tenancy and Agricultural Lands (Amendment and Validation) Bill है। मगर यह पैप्सू असैम्बली तो इस पर विचार नहीं कर रही यह तो पंजाब असैम्बली है ।

श्री सभापति : इस के Parent Act का यही नाम है । This is the name of the Parent Act.)

श्री मंगल सैन : मैं निवेदन कर रहा था कि क्यों न इस का नाम भी पंजाब State के नाम पर रखा जाए ?

श्री सभापति : आप ने amendment दे देनी थी । (The hon. Member should have given notice of an amendment to that effect.)

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ spirit ਨਾਲ ਇਤਫਾਕ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ Select Committee ਦੇ ਸੁਪਰਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੀ ਵਜਾਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਿਲਾਂ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪੈਪਸੂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕਠੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਬਿਲਾਂ ਨੂੰ ਇਕਠਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਸੀ ਪਰ ਕਿਉਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਬਿਲਾਂ ਦੀ history ਵਖਰੀ ਹੈ ਅਤੇ basis ਵਖੋ ਵਖਰੇ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਉਥੇ ਦੀਆਂ Land Problems ਵਖਰੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਬਿਲਾਂ ਨੂੰ ਵਖਰਾ ਰਖਣਾ ਪਿਆ।

ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ land problems ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ agitations ਚਲੀਆਂ ਅਤੇ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆਈਆਂ ਜੋ ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਨ। ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਖਤਮ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ protect ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਮਿਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਇਕ order ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹੀ ਫਰਮਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ problem ਹਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਪਰ ਉਸੇ ਫਰਮਾਨ ਨਾਲ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਟ ਵਜਦੀ ਸੀ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ 1/3 ਹਿਸਾ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਲਈ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਛਡ ਦੇਣ ਤੇ ਬਾਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਜਾਣ। ਇਸ ਦਾ ਉਲਟ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਜੋ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਪਾਸ ਖੁਦ ਕਾਸ਼ਤ ਸੀ ਉਹ ਖੁਸ ਕੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਪਾਸ ਚਲੀ ਗਈ ਤੇ ਦੂਜਾ ਇਸ ਨਾਲ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਗਰੀਬ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਪਾਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਢੇਰ ਲਗ ਗਏ। ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੂਜਾ ਸ਼ਾਹੀ ਫਰਮਾਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਿ ਤੀਜ ਦੀ ਥਾਂ ਚੌਥਾ ਹਿਸਾ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਇਸ ਨੂੰ accept ਨਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ agitation ਚਲੀ। ਆਖਰ ਸਨ 1950 ਵਿਚ ਇਕ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਤੇ order ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਾਗੀਰ ਦਾਰ 100 ਏਕੜ ਤਕ ਜ਼ਮੀਨ ਆਪਣ ਪਾਸ ਰਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਛਡਣੀ ਪਏਗੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਨਵਾਂ ਰਾਹ ਕਢ ਲਿਆ ਅਤੇ transfers ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਭਾਵੇਂ ਬਚਾ ਇਕ ਦਿਨ ਦਾ ਸੀ, ਜ਼ਮੀਨਾਂ transfer ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਨੌਕਰਾਂ ਚਾਕਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਕਈ ਗਵਾਹੀਆਂ ਵੀ ਹਨ। ਦਿਆਲਪੁਰਾ ਦੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੀ ਮਿਸਾਲ ਲੈ ਲਉ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ 135 ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਰਵਾ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਖ ਲਈ। ਮੈਂ ਵਖ ਵਖ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਾ ਹੋਇਆ। Agitation ਚਲਦੀ ਰਹੀ। ਉਥੇ problem ਪੰਜਾਬ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਥੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਇਨਾਮ ਵਜੋਂ ਦੇ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਕਾਇਮ ਹੋਈ ਅਤੇ ਪਿਉ ਦਾਦੇ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਤੇ ਫਿਰ ਖੁਸ ਜਾਣ ਤੇ ਉਹ ਚੁਭਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੀ ਸੀ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਆਖਰ 1953 ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਤਾਂ ਬਣਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ ਉਥੇ ਸਨ ਪਰ ਅਜੇ ਇਸ ਤੇ ਅਮਲਦਰਾਮਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਵਜ਼ਾਰਤ ਟੁਟ ਗਈ ਤੇ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਤੇ ਨਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੌਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਵੀ ਸਨ ਜੋ ਅਗੇ ਤੁਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖੁਰਦ ਬੁਰਦ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਫਿਰ reports ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਿ 1950 ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ 1,85,292 ਏਕੜ ਸੀ ਅਤੇ ਸਨ 1954 ਵਿਚ ਇਹ 1,62,726 ਏਕੜ ਰਹਿ ਗਈ। ਯਾਨੀ 22,560 ਏਕੜ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਖੁਸ ਕੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਪਾਸ ਚਲੀ ਗਈ। ਫਿਰ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਵੀ recommendations ਕੀਤੀਆਂ। ਉਸ ਦੀ ਪਰਵਾਨਗੀ ਵੀ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਉਸ ਨਾਲ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ report ਤੇ ਅਮਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਖੁਸਦੀ ਚਲੀ ਗਈ। ਆਖਰ ਇਸ ਮਾਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ 1955 ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 1954 ਵਿਚ ਤਾਂ Act ਅਧੀਨ Rules ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬਣੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 6 ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਮੌਕਾ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ

[ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ]

ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਚਾਹੁਣ ਰਾਖਵੀ ਰਖ ਲੈਣ ਅਤੇ ਕਾਗਜ਼ ਪੂਰ ਕਰ ਦੇਣ। ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੱਖਣੀ ਸੀ ਉਹ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਰੱਖ ਲੈਂਦੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੀ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖੁਰਦ ਬੁਰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਹੋਰ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 31 ਮਾਰਚ ਤੱਕ ਦੀ ਹੋਰ ਮਿਆਦ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਮਿਆਦ ਵਧਾਉਂਦੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਗੜਦਾ ਹੀ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਬਰੀ ਕਢਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਸਾੜੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਅਜੇ ਪਰਸੋਂ ਦੀ ਖਬਰ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡ ਨਿਹਾਲਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਫਸਲ ਵਢ ਕੇ ਜਟਾਂ ਨੇ ਘਰ ਸੁਟ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਘੜੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਹੋਈ ਹੈ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਿਸ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਜੀ ਹਾਂ, ਇਹ ਅਜੇ ਪਰਸੋਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਫਸਲ ਹੀ ਘਰ ਸੁਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ safeguard ਹੋਈ। ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰਜ਼ੀ ਤੁਸੀਂ ਮਤਲਬ ਕਢ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ machinery ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਚਾਹੋ ਫੈਸਲਾ ਕਰੋ।

ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਸਵਾਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਪਾਸ ਕਿਤਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਜਵਾਬਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਵੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਹੈ। ਨਾਭਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਬਾਗੜੀਆਂ ਹੈ, ਉਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਰਈਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤਕਰੀਬਨ 2,000 ਵਿਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਬਾਗ ਲਗਵਾਉਣ ਦੀ ਛੋਟ ਵਿਚ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਕੁਛ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਉਂ ਲਗਵਾ ਕੇ, ਅਤੇ ਪੁਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਲਗਵਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਿਵਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਕੋਲ ਵੀ ਕਈ ਪਿੰਡ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਤੌਰ ਆਲ੍ਹਾ ਮਲਕੀਅਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਕਬਜ਼ਾ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਵਾਬ ਮਾਲੇਰਕੋਟਲਾ ਦਾ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਮਾਲੇਰ ਕੋਟਲਾ ਵਿਚ ਆਲਾ ਮਾਲਕੀਅਤ ਦਾ ਹਕੂਕ ਹੈ। ਆਲਾ ਮਾਲਕੀਅਤ ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਇਸ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਨਵਾਬ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਅਜੇ ਤਕ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਬਲਕਿ ਇਹ ਹੱਕ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਇਹ ਕਹਿਕੇ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਬਿਲ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਹਰ ਦਫਾ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਖਾਮੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਉਠਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਤਨੀਆਂ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ surplus declare ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿਸਤਾ ਘਟਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਵਜਾਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖੁਰਦ ਬੁਰਦ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। Planning Commission ਨੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੱਸੋ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਇਤਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਉਹ ਇਤਨੀ ਘਟ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਜਾਣ ਬੁਝਕੇ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਖਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਹੁਣੇ ਹੀ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ Select Committee ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਹੜੀ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂ ਵੇਖ ਕੇ ਫੇਰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਲਿਆਵੇ। ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਾਰੀਖ ਕੋਈ ਜਲਦੀ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਾਮੀਆਂ ਦੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਅਸੀਂ ਗ਼ਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਲਗਵਾ ਕੇ ਖੁਹਦ ਬੁਰਦ ਕਰ ਲਈ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ 10/10 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਕਸੀਮ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਜ ਜਿਹੜੀ ਅਸੀਂ ਇਕ ਇਕ ਦੋ ਦੋ ਏਕੜ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਡੇਢ ਲੱਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੋਰ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜੋ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥੋੜੀ ਥੋੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਅਜੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਝਗੜੇ ਨਹੀਂ ਨਿਪਟ ਰਹੇ ਫੇਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧ ਜਾਣਗੇ। ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜੇ ਖੇਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ exempt ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਖੇਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ figures ਦੇ ਕੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਪਰ ਇਤਨਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹੋ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਫਰਾਖਦਿਲੀ ਵਖਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ Select Committee ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਤਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਆਪਣੀ seat resume ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

Mr. Chairman : Motion moved :—

That the Pepsu Tenancy and Agricultural Lands (Amendment and Validation) Bill, 1962, be referred to a Select Committee consisting of—

(1) Sardar Ajmer Singh, Minister-in-charge;

(2) Shri Mohan Lal Datta, M.L.A;

(3) Comrade Ram Chandra, M.L.A;

(4) Chaudhri Devi Lal, M.L.A;

(5) Sardar Harnam Singh Chamak, M.L.A;

with a direction to make a report by the 21st May, 1962.

श्री मंगल सैन (रोहतक) : चेयरमैन साहिब, Revenue Minister साहिब ने आज हाउस में इस amending बिल को ला कर यह चाहा है कि वह हाउस इसे पास कर दे क्योंकि इस में इस बात का अख्तियार मांगा गया है कि Principal Act में तबदीली लाई जा सके।

चेयरमैन साहिब, यह tenancy बिल जो अब हमारे सामने जेरे गौर है और जैसा कि पंजाब के दूसरे हिस्से के बारे में Punjab Security of Land Tenure Bill भी पास किया गया है और उस बिल पर की गई बहस के दौरान हम ने देखा है और अब भी देख रहे हैं कि मूल्क के बटवारे के बाद हमारे

[श्री मंगल सैन]

जो प्रान्त है इस में हालात स्यासी तौर पर और economic तौर पर बदल गये हैं। जहां बाकी के पहलुओं में तबदीली आई है वहां पर किसान की जिंदगी में भी तबदीली आई है। इन सारे बदले हुए हालात को सामने रख कर हमें इस बिल को पास करना चाहिए। चाहे erstwhile पैप्सू के और चाहे erstwhile पंजाब के मैम्बर साहिबान हों उन सब ने जो अपनी राए का इज़हार किया है उस से यही पता लगा है कि इस मामला के प्रति यहां जो भी legislation पास की गई वह बड़ी तेज़ी के साथ की गई और बिना सोचे समझे की गई और इस के नतीजे के तौर पर इस समय पंजाब में और सारे देश भर में यह आवाज़ सी चल पड़ी है कि जो लोग तादाद में ज्यादा हैं, जिन की गिनती ज्यादा है उन को हरिजनों की और बाकी पछड़ी जातियों की बहबूदी के लिए ज़रूर सोचना चाहिए। हरेक Welfare State की सरकार के लिये यह ज़रूरी है कि वह उन की बेहतरी के लिए कुछ कदम उठाए। इसी ख्याल से हमारी पंजाब सरकार ने पंजाब को Welfare State बनाने का एक नारा लगाया है चाहे यह किसी जाति को फुसलाने के लिए ही किया है। चेयरमैन साहिब, हर Welfare State का यह फर्ज़ होता है कि वह हर शहरी की बेहतरी के लिए विचार करे ताकि उस की उन्नति, उस के विकास और development जो हो वह अच्छे sphere में हो।

चेयरमैन साहिब, जैसा कि मैं ने अभी आरम्भ में निवेदन किया था erstwhile पंजाब के राज्य में यहां की सरकार ने बड़ी जल्दी से यह कानून बना दिया था और वह इस गर्ज़ से बनाया कि जो बे-ज़मीन किसान देहात में हैं, जो landless tenants जिन को हमारे संविधान में मताधिकार दिया गया है जिन को right of vote दिया गया है उन्हें बे-लगाम न छोड़ा जाए। असल बात चेयरमैन साहिब, यह है कि अंग्रेज़ी राज्य के समय से यह practice चली आ रही थी कि कुछ लोग तो मौज मेले किया करते थे जो अपनी कोठियों के अन्दर और अपनी २ हवेलियों में पंखों के नीचे मौज किया करते थे और बेचारे कुछ लोग गरमी के अन्दर और सरदी के अन्दर यानी हर किस्म के मौसम में खेतों में अपना खून पसीना बहा कर वहां से पैदावार पैदा किया करते थे। यह बात ज़रूरी थी कि society के अन्दर जो न्याय पूर्ण बात न हो वह ज्यादा देर तक चल नहीं सकती। जहां मनुष्यता की भावना काम न करे वहां वह स्थिति सदा बनी नहीं रह सकती उस के खिलाफ किसी न किसी समय जनता में आवाज़ उठती है। सरकार ने बहुत अच्छा किया होता अगर वह उन बेचारे निर्धन और दबाए हुए लोगों की सहायता करने के भाव से कुछ कदम उठाती। 26 जनवरी, 1950 के बाद, हिन्दुस्तान के आईन के लागू हो जाने के बाद जिस में हरेक बालग को मत अधिकार मिला और adult sufferage का हक हरेक शहरी को मिला तो इस State में rule करने वाली पार्टी ने सोचा कि अब इसे vote चाहियें। इस लिये इस ने ग्रामों की भोली भाली जनता को जो सदियों से सताए हुए पीड़त लोग हैं उन की कुछ सहायता करनी शुरू की। इसी भावना को लेकर इस सरकार ने उन पिछड़े हुए लोगों के लिए services में भी भरती करने का ऐलान किया और यह security of tenure का कानून बनाया।

जैसा कि पहले बिल पर की बहस के दौरान सुना है और हम ने पिछल कानून को भी पढ़ा है और कानून की सारी history को भी देखा है उस से यही समझ में आया है कि इस कानून बनानें वालों की भावना यह थी कि न उन लोगों के vote हासिल करने के लिए अपने साथ रखा जाए। दरअसल भावना तो यह होनी चाहिए थी कि गांव में जो बसने वाले हैं जो वहां के बे-ज़मीन किसान हैं उन्हें ज़मीन दिलानी चाहिए ताकि वे लोग खददारी के साथ और इज्ज़त के साथ गांव के अन्दर रह सकें। आज इस बात से कोई मुनकिर नहीं हो सकता कि आज जो..........

(Shri Mangal Sein was still in possession of the House when it adjourned.)

2 p.m. *(The Sabha then adjourned till 8 a.m. on Thursday the 17th May, 1962)*

17588 PVS—380—27-11-62—C.P., & S., Pb., Chandigarh.

Published under the authority of the Punjab Vidhan Sabha and printed by the Controller, Printing & Stationer, Punjab.

Punjab Vidhan Sabha Debates

17th May, 1962.

Vol. I No. 38

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Thursday, the 17th May, 1962.

Price : Rs. 5.45 nP.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I, NO. 38,
DATED THE 17TH MAY, 1962.

Read	*For*	*Page*	*Line*
ਗਏ	ਗਤੇ	(38)7	4th from below
question	queston	(38)15	13th from below
hour	hou	(38)25	12
ਬਿਨਾਂ	ਘਿੰਨਾ	(38)28	27
ਖਾਧੀ	ਖਾਦੀ	(38)29	3rd from below
ਕੰਧ	ਕੰਦ	(38)30	7
ਮੁਕੱਰਰ	ਮਕਰਰ	(38)33	8
diminishing	diminshing	(38)37	10
ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ	ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕ਼ਰ ਸਾਹਿਬ	(38)38	17
ਢੰਗ	ਢਗ	(38)38	31
ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ 90	ਨੇ 90	(38)40	11th from below
ਚੁਕੇ	ਚਕੇ	(38)41	4th from below
ਸਰਕਾਰ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ	ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਸਰਕਾਰ	(38)43	30
census	cen us	(38)54	25
ਝਗੜਾ	ਝਰੜਾ	(38)75	first
ਗਊ	ਰਊ	(38)76	21
cannot	annot	(38)103	18
the	tehe	(38)103	19

PUNJAB VIDHAN SABHA

Thursday, the 17th May, 1962.

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, *Chandigarh, at* 8.00 *A.M. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Prabodh Chandra) in the Chair.*

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Mr. Speaker : Would the House like that the Question Hour **be** dispensed with today ?

Shri Balramji Dass Tandon : No, Sir. We should have the Question Hour.

SUPPLEMENTARIES TO *STARRED QUESTION No. 573 (Concld)

श्री बलरामजी दास टंडन : मैं ने श्री दातार के बारे में सवाल पूछा था । उस सवाल के मुताल्लिक पूरी information नहीं आई थी । यहां आ कर वह state guest रहे थे ....

Mr. Speaker : I think we had a good number of supplementary questions on this question yesterday. What I have been able to find is that a very little amount was spent on this distinguished visitor and the rest might have been spent on some party given by the State Government or something else. If the hon. Member wants any other detail I will get him those.

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : On a point of order, sir. ਮੇਰੀ ਗੁਜ਼ਾਰਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ starred ਤੇ unstarred ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਿਚ time ਤੇ labour ਬਹੁਤ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂਬਰਾਨ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਪੁਛਣ ਦਾ Constitution ਨੇ ਹਕ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਾਡੇ constitutional rights ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਆਇਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਗਲਤ ਤੇ contradictory ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਹਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : I have got the point of the hon. Member. I have already requested the Government that this position should be taken in as few cases as possible. But the hon. Member will agree with me that where the time and labour involved is really too large the Member should not insist on getting the information. As regards the second point, it will not be done in future.

*Note.—Starred question No 573 along with its reply appears in the Assembly Debate Vol I No 35 dated 15th May, 1962 The supplementaries to this question appear in the Assembly Debate Vol I No. 36 dated 16th May 1962.

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ : ਮੇਰੀ submission ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਕ unstarred question ਦਾ ਜਵਾਬ ਕਲ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ 5 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1962 ਨੂੰ due ਸੀ। ਇਸ ਸਵਾਲ ਉਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ " Assembly business top priority" ਲੇਕਿਨ ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਲੰਮੀ ਚੌੜੀ information ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ I know from my personal knowledge that the information had been collected from the field ਲੇਕਿਨ ਫੇਰ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਸਵਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : If what the hon. Member says is correct I would request the Government to supply the information to him. Nothing will be kept away from the House which it is entitled to know.

कामरेड राम प्यारा : स्पीकर साहिब, मेरी एक और submission है। मैं ने एक सवाल किसी फर्म को ब्लैक लिस्ट करने के बारे में पूछा था। उस की postponement मांगी गई थी और विश्वास दिलाया गया था कि आज की तारीख में उस का जवाब दिया जायेगा लेकिन वह आज तक नहीं आया। वह बड़ा important question है इस लिये उस का जवाब दिया जाना चाहिये।

Mr. Speaker : We were under the impression that 17th was the last day.

Comrade Ram Piara : There is yet another postponed question which has not been brought on the list.

Mr. Speaker : Instead of taking the time of the House, I would suggest that the hon. Member should please discuss this matter with the Secretary in his room.

AYURVEDIC AND UNANI DISPENSARIES OPENED IN SANGRUR AND KARNAL DISTRICTS

*710. **Chaudhri Inder Singh Malik :** Will the Capital and Health Minister be pleased to state the number of Ayurvedic and Unani dispensaries opened by Government in Sangrur and Karnal Districts during the last five years together with the names of the villages where these were opened ?

Shri Brish Bhan : A statement is laid on the Table of the House.

Statement

List of Ayurvedic and Unani Dispensaries opened in the Districts of Sangrur and Karnal during the years 1957-58 to 1961-62 :—

Serial No.	Name of village	Tehsil
	DISTRICT SANGRUR	
1	Karela	Jind
2	Bhamweva	Do
3	Dadwara	Do
4	Bishangarh	Malerkotla
5	Bakhera Khurd	Sangrur
6	Khanal Kalan	Do

Serial No	Name of village		Tehsil
	DISTRICT KARNAL		
1	Kurar	..	Panipat
2	Gumthalagarh	..	Kaithal
3	Sink	..	Panipat
4	Adyana	..	Do
5	Pharal	..	Kaithal
6	Jadaula	..	Do
7	Sheikhpura	..	Karnal
8	Gagsana	..	Do
9	Seonsar	..	Do
10	Sambli	..	Do
11	Jhansa	.	Thanesar

COMPLAINT AGAINST PRESIDENT/SECRETARY, MARKET COMMITTEE, SAFIDON

*709. **Chaudhri Inder Singh Malik :** Will the Agriculture and Forests Minister be pleased to state whether Government have received any complaint against the President and the Secretary of the Market Committee, Safidon regarding the land transaction recently made by them for the office of the said Market Committee; if so, the action, if any, taken or proposed to be taken in the matter ?

Captain Rattan Singh (Deputy Minister) : Yes. According to the preliminary enquiry the Market Committee purchased 5,049 square yards of land at a cost of Rs 16,000 for the construction of Farmers Rest House and a Cattle Shed. The land is suitable and the price reasonable. In view of the specific allegations now received, a further probe into the transaction will be made.

Chaudhri Inder Singh Malik : Will the hon. Minister be pleased to state whether this land was purchased for Rs 8,000 about 9 months ago and sold for Rs 16,000 to the Market Committee?

Deputy Minister : I have already stated in my reply that in view of the specific allegations received further probe into the transaction is being made.

Chaudhri Inder Singh Malik : The Minister has said that the price is reasonable.

Mr. Speaker : He has said that the price is reasonable but in view of the specific allegations now received a further proble into the transaction will be made.

TACCAVIES FOR FODDER AND SEEDS DISTRIBUTED IN SANGRUR DISTRICT

*711. **Chaudhri Inder Singh Malik :** Will the Agriculture and Forests Minister be pleased to state—

(a) the total amount of relief in the form of taccavies for fodder and seeds at concessional rates distributed by the Agriculture Department in Sangrur District during the last year together with the criteria kept in view for the distribution of the said relief ;

(b) whether relief in any other form was also given; if so, the details thereof ?

Captain Rattan Singh (Deputy Miinster) : (a) No relief was given in the form of taccavies for fodder and seeds at concessional rates by the Agriculture Department in Sangrur District during the last year.

(b) No, Sir.

APPEALS AGAINST FIXATION OF SALARIES OF EMPLOYEES OF PANIPAT CO-OPERATIVE SUGAR MILLS, PANIPAT

*729. **Comrade Ram Piara :** Will the Labour and Taxation Minister be pleased to state—

(a) the total number of appeals filed by the employees of the Panipat Co-operative Sugar Mills, Panipat before the Labour Commissioner upto the 25th April, 1962 regarding the fixation of their salaries against the final decision of the Mill management ;

(b) whether any proceedings in respect of the appeals referred to in part (a) above have been taken; if so, with what results ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : (a) No appeals have been filed nor does any appeal lie. However eleven complaints were received by the Labour Commissioner, Punjab, from the employees of the Co-operative Sugar Mills, Panipat, through their trade unions.

(b) Since the recommendations of the Central Sugar Wage Board have no legal force the question of holding any proceedings in respect of these complaints does not arise. However, on these complaints the matter was taken up with the management and it was due to the persuasive efforts of the Labour Department that the management have implemented the recommendations in respect of most of the employees and are taking further steps for their implementation in case of the remaining few workers.

कामरेड राम प्यारा : वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि उन के पास शिकायत आई है । क्या मैं पूछ सकता हूं कि उस complaint की details क्या हैं ?

मन्त्री : इस के लिये नोटिस चाहिये ।

कामरेड राम प्यारा : क्या sugar mills में ऐसे मुलाजिम हैं जिन की qualifications एक जैसी हैं, service बराबर की है और duties भी समान हैं लेकिन उनकी तनखाहों के grade different हैं, अगर हैं तो इस की क्या वजह है ?

मन्त्री : यह बात ज़ेरे गौर है । अभी accounts finalise नहीं हुए, इस लिये फैसला नहीं हुआ !

कामरेड राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब फरमायेंगे कि इन 11 complaints के जो points रह गये हैं उन्हें भी persuasive methods के ज़रिये solve किया जायेगा ?

श्री अध्यक्ष : आप कैसे उम्मीद कर सकते हैं कि वह सभी points को in details याद रखें ? (How the hon. Minister can be expected to remember all the points in details ?)

MEETING CALLED BY LABOUR COMMISSIONER, PUNJAB AT PATIALA ON 18TH APRIL, 1962

*779. **Comrade Jangir Singh Joga :** Will the Labour and Taxation Minister be pleased to state—

(a) whether the Labour Commissioner Punjab called any meeting at Patiala on 18th April, 1962 with a view to fixing the Minimum Wages of workers employed in cotton factories ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative ; whether the said meeting actually took-place; if so, the names of persons who took part in the said meeting ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : (a) Yes.

(b) No. The meeting could not take place as no invitee attended.

URBAN IMMOVABLE PROPERTY TAX ON THE BUILDINGS OWNED BY THE UNION GOVERNMENT

*791. **Shri Balramji Dass Tandon :** Will the Labour and Taxation Minister be pleased to state the names of the buildings with the situation of each owned by the Union Government in Amritsar City at present together with the amount of urban immovable property tax charged thereon annually ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : No tax is leviable on the buildings owned by the Union Government. In view of this, information about Union Government buildings in Amritsar City ceases to be relevant and has not been collected.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या वज़ीर साहिब फरमायेंगे कि Central Government से उन का property tax लिया गया है ?

Minister : I may refer the hon. Member to Section 24(1)(a) of the Punjab Immovable Property Act in this connection.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या गवर्नमेंट इस बात पर विचार करेगी कि ...

Mr. Speaker : It is a suggestion for some action. It does not come within the purview of the main question.

श्री बलरामजी दास टंडन : सरकार यह कहती है कि छोटे २ आदमियों से भी property tax लिया जाये लेकिन इतनी बड़ी अरबों रुपये की आमदन वाली buildings के लिए Central Government से property tax क्यों वसूल नहीं किया जाता ?

Mr. Speaker: These are not owned by any individual.

INCREASE IN WATER DISCHARGE CAPACITY OF OUTLETS IN AREA OF SIRHALI CONSTITUENCY

*737. **Sardar Tara Singh Lyallpuri :** Will the Irrigation and Power Minister be pleased to state—

(a) the names of villages in the Sirhali constituency in Amritsar district where water discharge capacity of canal outlets has been increased from 3 cusecs to 3½ cusecs and the reasons therefor ;

(b) whether he is aware of the fact that the said increase has resulted in a decrease of the water supply at the tails ; if so, the manner in which it is proposed to be made good ?

Chaudhri Ranbir Singh : The information is given in annexure 'A', which is placed on the Table of the House.

ANNEXURE 'A'

(a) List of villages in which outlets have been remodelled.—

Serial No.	Name of village
1	Thathian
2	Raipur Balim
3	Khaba
4	Kambo Dhaiwala

5 Chamba
6 Johal Dhaiwala
7 Mund Pind
8 Sangatpura
9 Brahampura
10 Lohar
11 Gharka
12 Dhun Dhaiwala
13 Chola Sahib
14 Khara
15 Mohanpura
16 Sirhali Kalan
17 Bhathal Sehja Singh
18 Sirhali
19 Khawaspur
20 Khela
21 Bhail
22 Khan Chabri
23 Dilawalpur

Reasons.—This is in accordance with the approved policy of the Government to equalise the water allowance to 3.5 cs., per thousand acres in areas where it is 3.0 cs., or less on U. B. D.c.

(b) The tails are running satisfactorily and there is no shortage.

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਸਰਹਾਲੀ ਲਈ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਘਟ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ?

मंत्री : जूं जूं पानी बड़ता जाता है और पाकिस्तान को दिए जा रहे पानी में कमी होती जाती है उस के मुताबिक पानी की supply को बड़ाया जाता है। उस के लिए हमें तैयारी पहले से हीं करनी पड़ती है।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮੋਘੇ remodel ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਫਰਵਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਉਂ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ?

मन्त्री : आप जानते हैं कि नहरों के काम का बाकायदा तौर पर phased programme होता है। मैम्बर साहिब के दिमाग में वैसे ही चुनावों का ख़्याल रहता है। नहरों का चुनावों से कोई वास्ता नहीं, पानी बढ़ाने से वास्ता है।

ਕਾਮ ਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਸਰਹਾਲੀ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਵੀ ਪਾਣੀ ਵਧ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਰੂਲਜ਼ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਅਪਰੈਲ ਅਤੇ ਅਕਤੂਬਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ remodelling ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਰਵਰੀ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਆਮ remodelling ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਇਹ ਦਰੁਸਤ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜੋ ਪਾਣੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਭੇਜਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਜਿਹੜਾ ਪਾਣੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਵਾਸਤੇ ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਅਸੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਸੀ ਉਹ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਸ ਲਈ ਖਾਸ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਰੋਕ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : क्या Minister साहिब बतायेंगे कि अगर पानी बढ़ाया गया है तो जितने राजवाहे और minors हैं उन के heads पर भी बढ़ा दिया है ?

मन्त्री : Heads उसी निसबत से re-model कर दिये गये हैं ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : जहां नहर से वे heads निकलते हैं आया उसकी भी re-modelling कर दी गई है ?

मन्त्री : हां जी, वह तो remodelling में आ जाता है ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : क्या आप definite हैं कि कर दिए गए हैं ?

मन्त्री : मैं यह कह सकता हूं कि यह ठीक है, लेकिन notice चाहिये ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : अगर आप को notice चाहिये तो आप ने पहले ही क्यों कह दिया कि कर दिए हैं ?

मन्त्री : Remodelling की जो scheme होती है उस में head की re-modelling होती है tail पर remodelling नहीं होती है। यह किस तरह हो सकता है पानी बढ़ जाए जब तक remodelling न की जाए head तो remodel होगा ही।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : वज़ीर साहिब ने कहा है कि पाकिस्तान का पानी कम कर रहे हैं तो जब पाकिस्तान का पानी कम कर रहे हैं क्या water-supply करने से पहले आप हर एक का head break करते हैं ?

मन्त्री : मैं ने कहा है कि हर एक का head तो break करने की ज़रूरत नहीं है पानी पहुंचाने के लिये जहां जहां remodel करना पड़ेगा उसको करेंगे ।

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ tail ਤੇ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਏਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾ ਫਰਕ ਪੈਣ ਦੀ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ? Tail ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਿਉ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ tail ਤੇ ਪਾਣੀ effect ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਹਰ tail ਤੇ effect ਕਰੇਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : On a point of order, Sir. ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਵਾਲ ਯਾ ਤਾਂ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਨ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਮੰਤਰੀ : ਪਤਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ remodelling ਕਰਨ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਅਪਰੈਲ ਤੇ ਅਕਤੂਬਰ fix ਕੀਤਾ ਹੈ, ਫਰਵਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਇਸ ਦੀ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਆਮ remodelling ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਫਲਾਂ ਤਾਰੀਖ ਤਕ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

COMPOSITION OF THE STATE ELECTRICITY BOARD

***683. Chaudhri Hardwari Lal :** Will the Irrigation and Power Minister be pleased to state—

(a) the present composition of the State Electricity Board in regard to its membership ;

(b) the tenure of official members of the said Board ;

(c) whether there are any variations in the said tenures ; if so, what ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) The present composition of the Punjab State Electricity Board is as under—

(i) Shri H.R. Bhatia, Chairman and Technical Member.

(ii) Shri Prem Sarup, retired I.A.S., Accounts and Finance Member.

(iii) Shri Karam Singh Mann, Bar-at-Law, Administrative Member (Non-official).

(iv) Shri Dilsukh Man, Ex-Colonel, I.N.A. Part-time-No-official Member.

(v) Shri Kedar Nath Saigal, Ex-M.L.A., Part time Non-official Member.

(vi) Shri Harbakhsh Singh, retired District and Session Judge, Part time Non-official Member.

(vii) Vacant.

(b) The tenure of official members of the Punjab State Electricity Board, is as under—

(i) Shri H.R. Bhatia, Chairman 5 years 1st February, 1959 to 31st January, 1964.

(ii) Shri Prem Sarup, Accounts and Finance Member 2 years, 27th April, 1961 afternoon to 27th April, 1963, afternoon.

(c) The tenure of the Chairman, who is also a technical member is is 5 years, whereas the tenure of Accounts and Finance Member is two years as shown against (b) above.

Chaudhri Hardwari Lal : Will the Minister kindly state as to which of the Members possesses proved administrative ability as demanded by the Act ?

Minister : I suppose everyone of them possesses administrative ability.

Chaudhri Hardwari Lal : The statute makes a specific demand with regard to wholetime Members. I just want to know which of the Members of the Board possesses proved administrative ability?

Minister : I have just now stated that every one of them possesses administrative ability.

Chaudhri Hardwari Lal : Sir, the answer is totally inadequate. In fact, these are the terms of the statute.

Mr. Speaker : The Government has followed the spirit of the statute. The Minister says that every one of them has administrative ability.

Chaudhri Hardwari Lal : May I say, Sir, that that is not the case ? The statute makes a specific demand that one Member should be a person with accounts experience....

Minister : My submission, Sir, is that the hon. Member instead of eliciting information is giving it. During the Question Hour, information can be elicited only.

Mr. Speaker : The hon. Minister may leave this for me to decide.

कामरेड राम प्यारा : क्या Irrigation and Power Minister बतायेंगे कि इन्हों ने जो members Board के हैं उन different members के ज़िमें कौन कौन सी duties हैं जो वह perform करते हैं ?

श्री अध्यक्ष : यह तो जवाब में लिखा हुआ है (It has been given in the reply.)

कामरेड राम प्यारा : बोर्ड की constitution के मुताबिक एक member ऐसा होगा जो accounts का माहिर होगा । तो क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि ऐसा कौनसा मैम्बर है ?

राज्य मन्त्री (सरदार निरंजन सिंह तालिब) : श्री प्रेम स्वरूप ।

Chaudhri Hardwari Lal : Would the Minister kindly answer my question ? Which of the three wholetime Members possesses proved administrative ability as demanded by the statute.

Irrigation and Power Minister : Every one of them has administrative experience.

Chaudhri Hardwari Lal : I submit, Sir, that that is not the answer. I want to know which of the three wholetime Members possesses proved administrative ability?

Mr. Speaker : One of them is a retired I.A.S. Officer.

Minister : I say all the three possess administrative ability.

Chaudhri Hardwari Lal : The Member who is a retired I.A.S. Officer is, as the Minister has said, the Accounts and Finance Member and not the Administrative Member.

Mr. Speaker : Did he have administrative experience before? This is what the hon. Member wants to know.

Minister : But that does not mean that he has no experience of administration.

Chaudhri Hardwari Lal : I would submit, Sir, that the Minister has not followed the provision of the statute regarding the constitution of the Board.

Mr. Speaker : I cannot force the Minister to give a reply to the liking of the hon. Member. The Minister has said that every one of them possesses Administrative ability.

Chaudhri Hardwari Lal : May I say, Sir, that this should go on record.

Minister : All that is said here goes on record.

Mr. Speaker : Every word that is uttered in the House is recorded.

Comrade Ram Piara : I want to know specifically the duties and powers of each Member.

Mr. Speaker : This information is given in the reply itself. It seems that the hon. Member has not heard the reply of the hon. Minister.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि Bhatia Sahib की tenure 5 साल और Shri Prem Sarup की 2 साल जो उन्हों ने बताई है तो जो non-official members हैं उनकी term कितनी है ?

मन्त्री : श्री दिलसुख मान ३१ मार्च को, श्री किदार नाथ सहगल 13 अक्तूबर, 1962 को और श्री हरबख्श सिंह 12 फरवरी, 1963 को retire होंगे ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : चौधरी साहिब, आपने बताया कि Administrative Service में जो लिये हैं वह सभी तजरुबेकार हैं, एक को accounts पर एक को Electricity Department technical पर और तीसरा administrative ability के रखे हुए हैं तो मैं पूछना चाहता हूं कि इस की background services से है या और कोई background है ?

मन्त्री : यह तीन चार साल से लगे हुए हैं और तजरुबे कार हैं ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : जो आइन्दा के लिये non-official members लिये जायेंगे क्या उन्हें administrative side पर लिया जायेगा ?

मन्त्री : जैसी ज़रूरत होगी किया जायेगा । This does not arise out of the main question.

Mr. Speaker : It is for me to see whether it arises out of the main question or not.

Chaudhri Hardwari Lal : I notice variations in the tenures of different Members. Who determines the question of tenure of each Member and how is it determined ?

Minister : State Government.

Chaudhri Hardwari Lal : I should also like to know the reasons for different tenures of different Members.

Minister : It is within the discretion of the State Government. It depends upon the age of a Member and also the necessity. It depends upon when a Member reaches the age of 60.

Chaudhri Hardwari Lal : Mr. Prem Sarup is shown to be having a tenure of two years. His predecessor, Mr. Basur, had a tenure of five years. They were of the same age at the time of appointment.

Minister : Well, Sir, it is within the discretion of the State Government.

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : आप की discretion ज्यादा ताकतवर है या कि statute ?

मन्त्री : Statute से ही discretion पैदा होती है ।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : जिस वक्त बोर्ड वजूद में आया उस वक्त कितने मैम्बर थे ?

मुख्य मन्त्री : इस के लिये नोटिस की ज़रूरत पड़ेगी ।

Deputy Minister (Captain Rattan Singh) : On a point of order, Sir. Can an hon. Member ask supplementary questions without first saying "Supplementary Question, Sir".

Mr. Speaker : I have been allowing him.

Chaudhri Hardwari Lal : In view of the importance of the Board in the context of rural development, will the hon. Minister press for representation of the Hindi Region on the Board in regard to wholetime Members ?

Mr. Speaker : It does not arise out of the main question.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Will the hon. Minister be pleased to give the strength of the Board at the time of its inception ?

Minister : I have already mentioned the names of the Members of the Board in my reply.

Pandit Chiranji Lal Sharma : The hon. Minister was just going to reply to my question when the Chief Minister got up and said that notice is required.

Mr. Speaker : Is the hon. Minister in a position to answer this question ?

Minister : I am in a position to answer this question, Sir.

Mr. Speaker : The Chief Minister just now got up and said that the Government wants a notice. Now the hon. Minister says that he is prepared to give a reply. After all, there are specific rules and those are to be observed . I am sorry, I cannot allow this question to be answered.

ELECTRIFICATION OF VILLAGES IN THE STATE

*684. **Chaudhri Hardwari Lal :** Will the Irrigation and Power Minister be pleased to state—

(a) the number of villages district-wise which have been electrified to date and their percentage with reference to the total number of villages in each district ;

(b) the basis on which districts, tehsils, individual villages are selected for the purpose of electrification ;

(c) whether any consultation took place between the State Electricity Board and the Government in the matter of selecting the said places for electrification ; if so, in what manner ?

Chaudhri Ranbir Singh:—(a) (b) The information is laid on the Table of the House as per statements A and B.

(c) No specific consultation took place between the State Electricity Board and the Punjab Government in the matter of selecting the villages proposed to be electrified.

The district-wise phased programme of rural electrification was, however, discussed by the Sub-Committee of the State Development Board on Rural electrification with the Chairman, Punjab Electricity Board, Patiala.

STATEMENT "A"

List of villages/towns electrified upto 31st March, 1962 in the Punjab State, District-wise, giving percentage of electrification of villages.—

Serial No.	Name of district		Total No. of villages in the district	Electrified	Percentage
					Per cent
1	Kangra	..	838	271	32.3
2	Gurdaspur	..	1,465	480	32.8
3	Amritsar	..	1,162	846	72.8
4	Jullundur	..	1,154	294	25.5
5	Ludhiana	..	816	244	30.0

[Irrigation and Power Minister]

Serial No.	Name of district		Total No. of villages in the district	Electrified	Percentage
6	Ferozepur	..	1,457	219	15.0
7	Hoshiarpur	..	2,053	192	9.4
8	Ambala	..	2,428	178	7.3
9	Karnal	..	1,331	153	11.5
10	Gurgaon	..	1,459	167	11.4
11	Rohtak	..	768	143	18.6
12	Hissar	..	1,014	118	11.6
13	Patiala	..	1,581	188	11.9
14	Sangrur	..	1,086	127	11.7
15	Bhatinda	..	606	48	7.9
16	Kapurthala	..	701	60	8.5
17	Mohindergarh	..	562	31	5.5
18	Simla	..	1,165	82	7.0
	Total	..	21,646	3,841	17.7

STATEMENT "B"

The criteria for selection of villages for electrification is the load potentiality of the village which depends primarily on the following factors :—

(a) Population or size of the villages ;

(b) Irrigation potentiality by tubewells or shallow pumping, depending on whether the area is canal irrigated or otherwise ; and

(c) Demand for other industrial and/or agricultural power loads.

The selection of new areas for electrification is likewise governed by load potentiality of the area as a whole and the number of important or large villages in any area is generally a guiding factor in its selection. Areas offering irrigation pumping loads because of absence of canal irrigation, or having special needs such as anti-water-logging measures through shallow pumping normally receive priority.

Chaudhri Hardwari Lal : In view of the fact that 49 per cent of the total effort so far made in the matter of electrifying rural Punjab has benefited only four districts of the State and the rest of the State has suffered comparative neglect, does the hon. Minister propose during the current Plan period to turn his attention to the neglected part of the State ; if so, how does he propose to do that ?

Minister : The difference is being made up.

कामरेड राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि पिछले 5-6 साल में कुछ villages को तो खूब electrify किया मगर कुछ को बिल्कुल ही नहीं किया इस की क्या वजह है ?

Mr. Speaker : He has assured that the disparity is being removed.

Comrade Ram Piara : What were the reasons for this disparity ?

मन्त्री : जिस वक्त electrification का programme चला तो उस समय अमृतसर के 300 गांव electrify हो चुके थे। Programme तो सब को equally treat करने का था मगर पाकिस्तान से हमें बिजली वापिस मिल जाने की वजह से अमृतसर के गांवों को electrify किया गया। यह इलाका के नज़दीक होने की वजह से बिजली ज्यादा supply हुई।

Chaudhri Hardwari Lal : The Minister has been pleased to say that the disparity is being removed. May I know how it is being removed ?

Minister : According to the phased programme .

Chaudhri Hardwari Lal : Does the Minister agree that in the context of (a) in Statement 'B' supplied to me, Rohtak and Hissar Districts which lead the State in the matter of size of villages have not received adequate attention ?

Minister : There is some truth in this assertion.

श्री बाबू दयाल शर्मा : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि जब पंजाब के ज़िलों को electrify किया जायेगा तो क्या गुड़गांव को top-priority दी जायेगी ?

मन्त्री : गुड़गांव की बिजली के मुताल्लिक एक सवाल और है। माननीय सदस्य आगे चल कर उस समय गुड़गांव के बारे में और सवाल कर सकते हैं।

Chaudhri Hardwari Lal : Does the Minister agree that in the context of (b) in Statement 'B' Karnal and Gurgaon Districts have not received adequate attention ?

Mr. Speaker : He has already admitted that.

Chaudhri Hardwari Lal : What I said earlier related to Rohtak and Hissar Districts. The question that I have just now put relates to Karnal and Gurgaon.

Minister : The hon. Member may digest the information given in the statements and thereafter put the supplementary questons. Then, I will be in a position to answer those questions.

Chaudhri Hardwari Lal : I have digested it.

Mr. Speaker : I say there should be no sting in the replies.

श्रीमती सरला देवी : मिनिस्टर साहिब ने अभी अभी जवाब दिया है कि बिजली की पाकिस्तान को supply बन्द कर के कांगड़ा district को दी गई है । मैं पूछना चाहती हूं कि पाकिस्तान को supply बन्द हो जाने के बाद किन इलाकों को बिजली कांगड़ा में supply की गई ?

मन्त्री : इस का अगर आप पहले notice दें तो जवाब दिया जा सकता है ।

कामरेड राम प्यारा : वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि बिजली अमृतसर को दी गई, मगर मैं यह पूछना चाहता हूं कि जब wiring कांगड़ा, गुरदासपुर से होती हुई अमृतसर जाती है तो कांगड़ा को बिजली न देने की क्या वजूहात हैं ?

मुख्य मन्त्री : जो बिजली कांगड़ा को मिली वह कुल्लू के area से हो कर आती है इस लिये ऐसी कोई binding नहीं है ।

Shri Ram Partap Garg : May I know, Sir, if the Government is prepared to issue instructions to the Board.

Mr. Speaker : It is a request for action.

Chaudhri Hardwari Lal : According to the admission of the hon. Minister, there have been some deviations on the part of the Board in the matter of criteria for selecting the villages. Will he take up the case with the Board ?

Minister : Well, Sir, a phased programme is being drawn up with that very idea.

Mr. Speaker : I would suggest that in case the hon. Member makes certain proposals or brings cases of injustice to the notice of the hon. Minister, the latter should examine them.

Minister : That is being done, Sir.

श्री बाबू दयाल शर्मा : क्या मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि गवर्नमैंट ने जो यह ऐलान किया हुआ है कि गुड़गांव ज़िला की electrification का यह programme बनायेंगे तो क्या इस के तहत कोई स्कीम बनाई गई है ?

मन्त्री : मैं ने माननीय सदस्य को कहा है कि गुड़गांव ज़िला के बारे आगे एक सवाल आ रहा है जब वह आयेगा तो उस वक्त जो उन्हों ने पूछना हो पूछ लें जवाब दे दिया जायेगा ।

CONSTRUCTION OF BUILDING FOR KANINA HIGH SCHOOL OR HIGHER SECONDARY SCHOOL

*756. **Shri Banwari Lal** : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to construct a building for the High School/Higher Secondary School for Girls with a boarding house at Kanina ; if so the time by which the same is likely to be implemented ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : No.

श्री बनवारी लाल : मैं वज़ीर साहिब से यह पूछना चाहता हूं कि no का तो सवाल नहीं उठता । जब कि वहां पर construction शुरू हो चुकी है । वहां पर कमेटी बनी हुई है . . .

Chief Minister : for this notice is required

श्री बनवारी लाल : On a point of order, Sir. जब कोई सवाल पूछा जाता है तो उसका कई बार जवाब भी नहीं दिया जाता और मिनिस्टर साहिब चुप करके बैठ जाते हैं । जब तक वह convince नहीं करा लेते तब तक उन्हें बैठना नहीं चाहिये । मैं ने यह पूछा था कि जब गवर्नमैंट ने उस इलाके को backward करार दिया हुआ है तो वहां पर . . . .

श्री अध्यक्ष : हर सवाल का जवाब उन के पास नहीं होता । उन्हों ने कहा है कि आप notice दे दें । (It is not possible for a Minister to reply to every question off hand. That is why the Minister of State has asked the hon. Member to give a separate notice.)

(*Interruption*)

Mr. Speaker : I am sorry, this is not the time to enter into arguments.

CONSTRUCTION OF ROADS IN THE THIRD FIVE-YEAR PLAN

*788. **Shri Om Parkash Agnihotri** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the number and names of Roads proposed to be constructed and the number and names of those the construction of which is proposed to be started during the Third Five-Year Plan period ;

(b) whether any steps are being taken to complete the following roads the earthwork on which has been done : (i) Phagwara to Chuman ; (ii) Narur Panchhata Road ; (iii) Phagwara to Ranipur ; (iv) Phagwara to Athauli ; (v) Phagwara to Jugatpur Jattan ; (vi) Approach Road from Rampur Sunnra for the Phagwara to Hoshiarpur Road ; (vii) approach road from Cheheru G.T. Road to Maheru ; (viii) Chachoki to Muli Pandwa ; (ix) Randwanda Sarhala to Nawanshahr Road ?

Chaudhri Tayyab Hussain Khan (Deputy Minister): (a) The detailed proposals for roads to be provided in III Five Year Plan are still under consideration of the Government. These will be published after requisite approval has been accorded.

(b) Excepting a portion of Phagwara to Rampur road, none of the roads is being considered in the Third Five Year Plan due to paucity of funds.

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि 12 दिसम्बर, 1960 को एक जलसे में सरदार निरंजन सिंह तालब ने जो वायदा किया था क्या उस वायदा को यह पूरा करेंगे ?

राज्य मन्त्री (सरदार निरंजन सिंह तालब) : मुझे याद नहीं है कि किस जलसे में मैं ने वायदा किया था ।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : क्या State Minister साहिब बतायेंगे कि जो वायदे मिनिस्टर करते हैं उन का कोई record भी रखा जाता है ?

डाक्टर बलदेव प्रकाश : तालिब साहिब ने फरमाया है कि उन्हें याद नहीं कि किसी जलसा में उन्हों ने क्या कहा था तो क्या वह हमारे डिप्टी मिनिस्टर श्री बनारसी दास की तरह जैसा कि वह हर बात का record रखते हैं, यह भी वैसा ही record रखने के लिये सोच रहे हैं ? (हंसी)

Chief Minister : Mr. Speaker , really we don't hear what question is being asked. We don't hear what is being said. This acoustic system is defective. It should either be got set right or it should go.

Mr. Speaker : I have already requested the hon. Minister concerned to get it set right.

Capital and Health Minister : Sir, I have given an assurance that after the Assembly Session is over, all possible efforts will be made to set this system right.

LINKING OF VILLAGES IN TEHSIL HANSI WITH PUCCA ROADS

***880. Chaudhri Tek Ram :** Will the Minister for Public Works be pleased to state whether any villages of tehsil Hansi, district Hissar are proposed to be linked with pucca roads during the current year, if so, their names ?

Chaudhri Tayyab Hussain Khan (Deputy Minister) : It is proposed to provide the following link roads in Hansi Tehsil during III Five-Year Plan. :

(i) Village Paposa to Hansi-Tosham Road.

(ii) Village Karyar to Hansi-Rohtak Road.

(iii) Village Sheikhupura to Hansi-Jind Road.

(iv) Village Gulkani to Mirchpur on Hansi-Jind Road.

(v) Village Uglan to Bhiwani-Jind Road.

The work on these roads is likely to be taken up during the current financial year and will be completed during the III Five-Year Plan subject to the availability of funds.

Shri Ram Partap Garg : May I know if it is the general policy of the Government to provide link Roads during the next five year plan ?

Deputy Minister : Yes please.

PERMITS FOR CARS

*586. **Chaudhri Hardwari Lal :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether there is a system of issuing permits for the purchase of motor cars by individuals of Government departments or educational institutions in the State on a priority basis ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the number of motor cars for which permits have been issued on a priority basis during the last two years to :—

(i) Individuals ;

(ii) Government Departments ; and

(iii) Educational Institutions ?

Sardar Harchand Singh (Deputy Minister): (a) No permits are issued but Government authorises purchase of Ambassador, Fiat and Standard Cars to both public Servants and private persons or institutions against 5 per cent out of turn quarterly quota allotted to the State by the Government of India.

(b) (i) 37

(ii) 21.

(iii) 2.

Chaudhri Hardwari Lal : Is there any order of preference among the three categories mentioned in part (b) of my question (No. 685) for allotment of motor cars ?

Minister for Public Works : Government have approved the following priorities for the allotment of cars out of the 5 per cent ' out of turn' quarterly quota :—

(a) Departments who have been sanctioned cars for use as staff cars by the Government Vehicles Board.

(b) Private Institutions like hospitals etc. to be considered on merits.

(c) Doctors, provided :—

(i) they have no cars and the need for a car is established ;

(ii) their existing car met with an accident and a certificate to this effect is available ; or

(iii) their existing car is more than five years old.

(d) Officials who are required to perform touring duties by road and have not been provided with staff cars.

(e) Political persons on the basis of their needs.

Chaudhri Hardwari Lal : In part (b) (ii) of the answer to my question it has been stated that twenty-one cars were allowed to be purchased by the Government Departments on priority basis. May I know whether these cars were allowed to be purchased by the Government Departments themselves or by individual officers for their personal use ?

Minister of State : They were purchased by the Government Departments.

Chaudhri Hardwari Lal : May I take it that the motor cars mentioned at (ii) in part (b) of the answer were meant for use by the Government Departments as such ?

Minister of State : Yes, please.

Chaudhri Hardwari Lal : May I know, Sir, the basis on which priority is given for this purpose ?

Minister of State : There is a Government Vehicles Board which decides the priorities, i.e., the allotment of cars is made by the Government on the recommendations of the Government Vehicles Board which consists of

1.	Financial Commissioner (Development)	..	Chairman
2.	Chief Secretary	..	Member
3.	Planning Commissioner	..	Do
4.	Home Secretary	..	Do
5.	Finance Secretary	..	Do
6.	Transport Secretary	..	Do
7.	Irrigation and Power Secretary	..	Do
8.	Provincial Transport Controller	..	Secretary

Chaudhri Hardwari Lal : I did not ask for the composition of the Board. What I wanted to know is what are the basis on which private individuals are selected for this purpose ?

Minister of State : I have already stated the basis, Sir.

कामरेड राम प्यारा : वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि जिन डाक्टरों की need establish हो जाती है उनको भी कारें दी जाती हैं । मैं पूछना चाहता हूं कि कौनसी final authority है जो कि need establish करती है ?

राज्य मन्त्री : मैं पहले जवाब दे चुका हूं कि इस काम के लिये Punjab Vehicles Board मुकर्रर किया हुआ है ।

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि इस के लिये हाऊस के मैम्बरों को priority दी जाती है ?

श्री अध्यक्ष : क्या आप लेना चाहते हैं ? (*Interruptions*) (Does the hon. Member want to have one?)

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या वज़ीर साहिब फरमायेंगे कि अगर इस हाऊस के किसी मैम्बर को कार चाहिये तो उस को priority मिल सकती है ?

राज्य मन्त्री : उन की दरखास्त Punjab Vehicles Board के पास भेज दी जायेगी । अगर वह मुनासिब समझेंगे तो priority दे देंगे ।

श्री बलरामजी दास टंडन : Priority का फैसला बोर्ड करता है या गवर्नमेंट recommend करती है ?

Chief Minister : There is no question of giving any priority to the individuals. We do not fix priorities for individuals.

श्री बलरामजी दास टंडन : मिनिस्टर साहिब ने बताया है कि जब उन की need establish हो जाती है तो priority decide होती है । चीफ मिनिस्टर साहिब कहते हैं कि किसी भी individual को priority नहीं दी जाती । मैं जानना चाहता हूं कि दोनों जवाबों में से कौनसा सही जवाब है ?

Chief Minister : I am sorry first the hon. Member does not try to understand the question that he himself asks and then he does not understand the answer given thereto. I have already replied that it is not the Government that fixes the priority for allotment of cars to individuals.

कामरेड राम प्यारा : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि गवर्नमेंट पालिसी formulate कर के बोर्ड के हवाले कर देती है और वह उस के मुताबिक काम करता है या वह independent body है और अपनी मर्ज़ी के मुताबिक काम करता है ?

मुख्य मन्त्री : You are right. Government categories की priority fix करती है और after that everything is done by the board.

श्री बलरामजी दास टंडन : जब सरकार categories तय करती है तो क्या हाऊस के मैम्बरान को भी उन categories में include किया जाता है या नहीं ?

Chief Minister : I do not know. If the hon. Member wants to have this information, he should give a separate notice.

PIAR BUS SERVICE

*738. **Sardar Tara Singh Lyallpuri :** Will the Minister for Public Works be pleased to state —

(a) whether he is aware of the fact that the Piar Bus Service plying between Jamrala and Vairowal is charging bus fare at a higher rate than the rate charged by Government for a similar journey ; if so, the reasons therefor,

(b) whether Government is considering any proposal to run its own buses on the said route ?

Sardar Harchand Singh (Deputy Minister) : (a) Piar Bus Service is plying services on Amritsar (Not Jamrala) Vairowal route. The fare is being charged according to the minimum and maximum rates fixed by the Government.

(b) The Punjab Roadways, Amritsar has already started operation, on Amritsar-Vairowal route.

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : क्या वजीर साहिब फरमायेंगे कि minimum और maximum rate क्या हैं ?

Minister of State for Public Works : Minimum six पाई है और maximum दस पाई है ।

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : ਉਥੇ ਇਕ ਬਸ ਹੀ ਚਲਾਈ ਹੈ ਕੀ ਉਸ ਨਾਲ purpose ਹਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਬਸ ਵੀ ਚਲਾਉਗੇ ?

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਜੇਕਰ demand ਆਵੇਗੀ ਤਾਂ ਗੌਰ ਕਰਕੇ ਚਲਾ ਦੇਵਾਂਗੇ ।

ਕਾਮਰਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਉਥੇ 50—50 ਦਾ basis ਕਦੋਂ ਲਾਗੂ ਕਰੋਗੇ ।

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਲਈ ਨੋਟਿਸ ਦਿਉ ।

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Sir, the question relates to the journey between Jandiala and Vairowal but the hon. Minister in his answer has stated that the Punjab Roadways, Amritsar, has already started operation on Amritsar Vairowal route. May I know, Sir, how it is that the Government has supplied information in regard to a route different from the one asked for in the question ?

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਜਮਰਾਲਾ ਕੋਈ approved stoppage ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਜਮਰਾਲਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਜੰਡਿਆਲਾ ਬਾਰੇ ਪੁਛਦੇ ਹਾਂ ।

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਸਵਾਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਜਮਰਾਲਾ ਬਾਰੇ ਹੀ ਪੁਛਿਆ ਹੈ ।

ENGINEERING COLLEGE FOR GURGAON DISTRICT

*812. **Chaudhri Khurshed Ahmed** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether there is any proposal under the consideration of Government to start an Engineering College in Gurgaon District ; if so,

(b) at what place ?

Shrimati Dr. Parkash Kaur (Minister of State) : (a) No.

(b) Does not arise.

श्री रूप लाल महता : क्या ज़िला गुड़गांव में सरकार का chemical engineering college खोलने का विचार है

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਤੀਸਰੀ ਪਲੈਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਕੋਈ provision ਨਹੀਂ ਹੈ ।

श्री बाबू दयाल शर्मा : क्या यह ठीक है कि इस कालिज के खोलने के सिलसिले में वहां कोई आदमी ज़मीन acquire करने के लिए भी गया था ?

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਚਾਰ ਜਗ੍ਹਾਂ suggest ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਅਜੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਥੇ ਸੁਣਦਾ ਹੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਕਿਹੜੇ engineering college ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

श्री बाबू दयाल शर्मा : मैं ने यह पूछा है कि क्या गुड़गांव में chemical engineering college खोलने की proposal है और क्या वहां इस सिलसिले में कोइ आदमी ज़मीन acquire करने गया था ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਜ਼ਮੀਨ acquire ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਲੇਕਿਨ ਚਾਰ ਥਾਵਾਂ ਇਸ ਲਈ ਵੇਖੀਆਂ ਹਨ। Shri G.D. Birla ਜੀ ਦੀ ਖਾਹਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਇਕ chemical engineering college ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੇ approach ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਖੋਲ੍ਹੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਝੁਕਾਉ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬ ਵਾਲੇ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇਣ ਤਾਂ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖੋਲ ਦੇਣਗੇ। ਉਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਚਾਰ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਫਰੀਦਾਬਾਦ, ਗੁੜਗਾਂਵਾਂ, ਸੋਨੀਪਤ ਤੇ ਬਹਾਦੁਰਗੜ੍ਹ ਵੇਖ ਕੇ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਘੱਲੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੈਂਟਰ ਵਲੋਂ privately ਇਹ advice ਵੀ ਮਿਲੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ expert ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਹੈ ਜਿਸਨੇ decide ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ chemical engineering college ਕਿਥੇ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ expert ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰੀਏ। ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਪਹਾੜ ਤੇ ਮੈਦਾਨ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਲੈ ਦਿਉ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਤੇ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਗ੍ਹਾ ਵੇਖਣ ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਦਸਣ ਕਿ ਕਿਥੇ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਹਰ ਸਹੂਲਤ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

9.00 a. m.

SHORT NOTICE QUESTION AND ANSWERS

COMMITTEE TO LOOK INTO THE EFFECTS OF EXCISE LEVY

*896. **Shri Balramji Das Tandon :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any Committee has been set up by Government to look into the effects of the Excise Levy recently imposed by the Union Government on some industries in the State ; if so, when, together with the names of the members of the Committee ;

(b) the terms of reference of the said Committee and the time by which it is required to submit its report to Government ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) No.

(b) Does not arise.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि उनके ध्यान में यह बात आई है कि अखबारों के अन्दर एक कमेटी के बारे में खबर निकली है कि एक committee form की गई है जो कि इस बात का जायज़ा लेगी कि excise duty पंजाब स्टेट की industries को effect कैसे करती है । बताया जाता है कि उस कमेटी में कुछ official और कुछ non-official members हैं ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਮੇਟੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ। ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਾਲੇ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਕੋਈ ਕਮੇਟੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦਾ ਸੈਕਰੇਟਰੀ, ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦਾ director ਔਰ ਮਨਿਸਟਰ incharge ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਪਏ ਹਨ ਕਿ departmental ਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ।

श्री बलरामजी दास टंडन : जिस कमेटी के बारे चीफ मिनिस्टर साहिब ने reference दी है क्या उस में दो non-official मैम्बरों के नाम भी हैं ? क्या इस news में कोई सदाकत है ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਅਖਬਾਰੀ ਖਬਰਾਂ ਨੂੰ information seek ਕਰਨ ਲਈ base ਨਾ ਬਣਾਇਆ ਕਰੋ ।

श्री बलरामजी दास टंडन : अगर यह गलत खबर है तो इस की contradiction होनी चाहिये ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਗੌਰਮੈਂਟ ਹਰ ਗਲ ਦੀ ਹਰ ਵੇਲੇ contradiction ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਜੋ position ਹੈ ਮੈਂ ਦਸ ਦਿਤੀ ਹੈ ।

Shri Balramji Dass Tandon : Sir, this matter was being discussed in each and every mohalla in the State.

REMOVAL OF CERTAIN OFFICIALS IN CAPITAL PROJECT, CHANDIGARH

*895. **Shri Balramji Dass Tandon :** Will the Capital and Health Minister be pleased to state whether it is a fact that Government servants belonging to Rashtriya Swayam Sewak Sangh have been removed from service in P.W.D. (Capital Project) Chandigarh; if so, when and the reasons for their removal ?

Shri Brish Bhan : No person in the Capital Project has been removed from service for the reason of his being a member of the Rashtriya Swayam Sewak Sangh.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मिनिस्टर साहिब फरमायेंगे कि capital project के कुछ employees को recently remove किया गया ? क्या यह fact नहीं कि श्री मदन मोहन और दूसरे officials को इसलिये नौकरी से निकाला गया है कि Home Secretary ने उन के बारे में report की और उन्हें कहा गया कि you are members of R.S.S. and therefore you are being removed.

Capital and Health Minister: I have no knowledge of it.

वह work charge establishment में थे । उनकी service को 10 दिन के notice पर terminate किया जा सकता था । उनका काम ठीक नहीं था इसलिये उन की service को खत्म कर दिया गया ।

Shri Ram Partap Garg : If it is provided in the rules that a Government servant cannot be a Member of any political party. . . .

Mr. Speaker : How does it arise out of the main question ?

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, कल जो आप ने half an hour discussion की बाबत कहा था वह कब होगी ?

श्री अध्यक्ष : जब agenda की सारी items खत्म हो जायेंगे । That will be the last item. (When all the items on the agenda are disposed of. That will be the last item.)

श्री बलरामजी दास टंडन : जो notice, स्पीकर साहिब, मैं ने half an hou discussion के लिये दिया हुआ है उसकी बाबत आप का क्या फैसला है ?

Mr Speaker: I got it when I was coming to the house.

STATEMENT BY THE MINISTER OF STATE FOR TRANSPORT

Mr. Speaker : There was a notice of a substantive motion from Comrade Shamsher Singh Josh about some wrong information given by the Minister of State for Transport. I am glad to inform the House that Comrade Shamsher Singh Josh was good enough to accept the point that if the hon. Minister for Transport is prepared to make a statement then he will not press for the motion.

Minister of State for Public Works (Sardar Niranjan Singh Talib) : Sir, As I stated the other day on the floor of the House I have made preliminary enquiry in regard to this matter. As a result of this enquiry I have to observe as under :—

Rupar to Purkhali is a kacha route extending over a distance of 10 miles. It is a motorable strip of road.

On a reference from the Secretary, Regional Transport Authority, Ambala towards the end of February, 1962, the question of opening this route to road traffic was examined. As the route did not figure in the list of new and kacha routes released at the time of approval of the 50 : 50 scheme, nor in those routes which were frequently opened to traffic, it was decided by the Department to collect the usual data relating to the route and to ascertain about the adequacy or otherwise of existing route services in that area before it proceeded to issue permits thereon. Ultimately to cope with the pressing public demand for road traffic facilities on this route, a temporary permit was issued on 4th May, 1962. by the Secretary, Regional Transport Authority, Ambala acting in his quasi judicial capacity. The permit was provisionally issued to the Ambala Bus Syndicate, Rupar

[Minister of State]

pending final decision whether the regular permit should be issued to some Harijan Co-operative Society or that the route be included for allotment on 50 : 50 basis in favour of the Punjab Roadways and existing private operators in that vicinity.

Operation of services against that permit was commenced by the Ambala Bus Syndicate with effect from 5th May, 1962. No such carriage permit whatsoever had been issued for this route prior to 4th May, 1962.

Section 42 of the Indian Motor Vehicles Act imposes a clear and unimbiguous responsibility to the effect that no owner of transport vehicle shall use or permit the use of vehicle in any public place except in accordance with the conditions of a permit to be granted by R.T.A./S.T.A./S.T.C. It is categorically re-iterated that no such permit for the route Rupar to Purkhali other than the one issued on 4th May, 1962 was issued by any of these authorities.

Under the circumstances it is obvious that no permit for operation of a bus service on Rupar-Purkhali route was issued till the 4th May, 1962. If any vehicle owner operated such service he obviously did so illegally and without authority. For such an offence punishment is specifically provided under section 123 of the Indian Motor Vehicles Act.

I have directed the P.T.C. to hold enquiry into the alleged unauthorised operation of the bus service on Rupar-Purkhali route prior to 4th May, 1962 and as soon as the enquiry is completed the report of the action taken will be submitted to the Speaker. In case, however, the Hon. member who claims to have definite proof in this respect I would request him to assist the Government by placing this evidence before the enquiry officer. I can assure the hon. Speaker and the House that in the event of the allegation being established action against the vehicle owner will be initiated under the law.

Mr. Speaker: I think this should satisfy the hon. Member.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਬਿਆਨ ਸਟੇਟ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮੋਸ਼ਨ ਨੂੰ press ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨਾਲ co-operate ਨਾ ਕਰਾਂ। ਮੈਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨਾਲ co-operate ਕਰਾਂਗਾ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਜੋ evidence ਹੈ, ਸਬੂਤ ਹੈ ਉਹ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਸਾਬਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਸ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ provided ਇਹ ਹਾਊਸ ਵਿਚ suitable action ਲੈਣ ਦੀ assurance ਦੇਣ In that case I will not press for my motion.

Mr. Speaker : He has already assured that.

NOTICE FOR HALF AN HOUR DISCUSSION

श्री बलरामजी दास टंडन : जनाब, मैं ने वह सारे काग़ज़ात तो आप को दे दिये हैं तो उसका फैसला हो जाना चाहिये चूंकि कल को हाऊस ने खत्म हो जाना है । I have met the Secretary.

श्री अध्यक्ष : मैं ने आप से कहा था कि आप सारी details Secretary साहिब को दे दें । I have not been able to get the details । आप सारी बात सैक्रेट्री साहिब को explain कर दें । उस दिन आप ने कहा कि मैं अमृतसर जा रहा हूं सोमवार आकर सारी बात बताऊंगा मगर आप उस दिन नहीं मिले । मंगलवार नहीं मिले, बुधवार भी नहीं मिले । आज साढ़े सात बजे मिले हैं और इस लिये I could not discuss it with the secretary. (I had requested the hon. Member to hand over all the details to the Secretary but I have not been able to get the details. He should explain the whole matter to the Secretary. The other day he had stated that he was leaving for Amritsar and would therefore explain the whole position on return on Monday. But he did not meet the Secretary on that day, on Tuesday or even on Wednesday. He had met the Secretary only today at half past seven. I could not find time to discuss the matter with the Secretary.)

श्री बलरामजी दास टंडन : आप ने जो कुछ कहा है मैं उस के मुताल्लिक बहस नहीं करना चाहता न ही किसी को blame करना चाहता हूं मगर यह सीधी बात है कि इस को आप के नोटिस में आए हुए इतनी देर हो गई है, सारे कागज़ात मैं ने आप के सामने रख दिए हैं । कल मैं देखता रहा मगर मुझे नहीं बुलाया गया ।

श्री अध्यक्ष : आप ने अपनी जिम्मेदारी की बात नहीं कही । The fault does not lie with me. I could not have any discussion with the Secretary about this matter. There is absolutely no intention of depriving the House of any information that the hon. Member is entitled to have. मैं ने कहा कि आप सैक्रेट्री साहिब को मिल लें । आप ने उन को बताया कि मैं अमृतसर जा रहा हूं सोमवार को आऊंगा । मगर आप सोमवार नहीं मिले, मंगलवार नहीं मिले, बुधवार भी नहीं मिले । आज मिले हैं । Now this has to be sent to the Government so that they are able to give a reply अभी गवर्नमैंट जवाब नहीं दे सकती वह कहेगी कि हमें नोटिस अभी मिला है । तो क्या फायदा होगा । I will put this on the agenda at the earliest opportunity. (The hon. Member has said nothing about his own responsibility in the matter. The fault does not lie with me. I could not have any discussion with the Secretary about it. There is absolutely no intention of depriving the House of any information that the hon. Member is entitled to have. I had asked him to see the Secretary. He had informed the Secretary that he was leaving for Amritsar and would be back on Monday. But he did not meet him on Monday, Tuesday or even on Wednesday. He had seen the Secretary only today. Now this has to be sent to the Government so that they are able to give a reply. The Goernment cannot give a reply in the matter as its notice has reached them just now. So it is useless to take up the matter at this stage. I will put this on the agenda at the earliest opportunity.

Mr. Speaker : The House will now take up the next item on the Agenda.

RESOLUTION REGARDING LIBERATION OF GOA
(RESUMPTION OF DISCUSSION)

श्री अध्यक्ष : यह discussion आधा घंटा होनी है इस लिए मैम्बर साहिबान दो से चार चार मिनट ही बोलें । (This discussion will last only half an hour. The hon. Members may therefore take only two to four minutes each)

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : मैं ने कहा कि यह पहले ही दुरुस्त करा लूं । हाऊस के एक मैम्बर को एक amendment के नोटिस पर बेबी दयाल लिखा गया है । क्या एक बूढ़ा बच्चा हो सकता है?

श्री अध्यक्ष : बूढ़े और बच्चे की बात नहीं है, यह गलती से छप गया है। (There is no question of an 'old man or a child' it is only typing error.)

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ (ਸਿਧਵਾਂ ਬੇਟ, S.C.) : ਇਹ ਜੋ ਰੈਜ਼ੂਲੇਸ਼ਨ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਵਿਚ ਦੋ ਬਹਾਦਰ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਵਲੋਂ ਇਕ ਤਰਮੀਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਸਪੋਰਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਮਹਾਨ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸਨ ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਗਵਾਈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਲਾਂਸ ਨੈਕ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਸ ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਗਵਾਈ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਲ ਵੀ sympathetic attitude ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਵੀਰ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਮਤੇ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਿਹਾਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੋਕ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੇਵਲ ਵਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਵਲ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਨਤਾ ਵਲ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿੰਨੇ ਸਿਪਾਹੀ ਜਾਂ ਛੋਟੇ ਅਫਸਰ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪਾਈ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਘਰ ਕਰ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਵਲ ਹੀ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ military ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਨੌਜਵਾਨ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਹਥੇਲੀ ਤੇ ਰਖ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਬਿੰਨਾ ਕਿਸੇ ਭੇਦ ਭਾਵ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪਾਂਦੇ ਨੇ, ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਂਟ ਕਰ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਕੋਈ ਖਾਸ ਗਲ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਵਾਲੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਸਿਪਾਹੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਲਾਂਸ ਨੈਕ ਜਾਂ ਹਵਾਲਦਾਰ ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ

---

*The resolution standing in the name of Sardar Jai Inder Singh was moved under proper authority by Pandit Amar Nath Sharma on the 26th April 1962. The previous discussion on the resolution appears in the Assembly Debates Vol I No 25, dated the 26th April 1962

The resolution moved was that—

"This House places on record its deep appreciation of the military action in Goa and the liquidation of the last foreign pockets from the Indian soil. The speed and efficiency with which the entire operation was carried out by your Armed Forces entitle them to genuine Admiration and thankfulness on our part. It is a matter of pride for Punjab that two of her illustrious sons, Major Shiv Dev Singh Sidhu and Captain V. K. Sehgal laid down their lives for liberating the people of Goa from the yoke of foreign rule. The House expresses its full sympathy with the members of the berea ved families and suggests that two minutes silence may be observed as a mrak of respect to the memory of the departed heroes."

ਲਈ ਕੁਰਬਾਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਅਜ ਦੋ ਵਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਥੇ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰੀਏ। ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੋਆ ਵਿਚ ਜੋ ਐਕਸ਼ਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲਿਆ ਹੈ ਇਹ......... (ਵਿਘਨ)

श्री अध्यक्ष : हर अच्छी बात में ऐसी बात नहीं करनी चाहिये । (Such matter should not be introduced in every good thing.)

बाबू अजीत कुमार : मैं उधर नहीं जा रहा । मैं यह कहरहा था कि जिन 14 हज़ार लोगों ने गोवा को liberate कराने में तकलीफें उठाई हैं जिंदगियां जेलों में काट दी हैं, जिन्दा लाशें बन चुके हैं उन सब लोगों को बराबर मान मिलना चाहिये । इस लिये बेनती है कि मेरे दोस्त ने जो amendment दी है यह मन्जूर की जाये और करनैल सिंह तथा लास नायक सुरजीत सिंह का नाम भी इस में शामिल किया जाये और उन को श्रद्धांजलि पेश की जाए ।

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਮਤਾ ਜਿਹੜਾ ਪੁਲਿਸ ਐਕਸ਼ਨ ਜਾਂ small scale ਤੇ military action ਗੋਆ ਵਿਖੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇ ਨੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਸਜਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਹਨ ਮੇਜਰ ਸ਼ਿਵਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਕੈਪਟਨ ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ ਸਹਿਗਲ, ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸੀ। ਇਸ ਮਤੇ ਵਿਚ ਦੋ ਸਜਨਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਕੇਵਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਐਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਦਰ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਕੰਮ ਇਸ ਐਕਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਬਾਵਜੂਦ ਐਨੇ ਮੌਕੇ ਦੇਣ ਦੇ ਤਾਂ ਕਿ Portugese ਸਿਧੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਆ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਹ ਨਾ ਮੰਨੇ ਅਤੇ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਘਟੋ ਘਟ ਖੂਨ ਖਰਾਬੇ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਸ਼ਲਾਘਾ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਨੌਜਵਾਨ ਟੈਂਕ ਵਿਚ ਸਨ। ਮੇਜਰ ਸ਼ਿਵਦੇਵ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਗੁਣਾਂਕਾਰਨ ਫੌਜ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਨ। ਜ਼ੋਜ਼ਲਾ ਪਾਸ ਵਿਚ ਟੈਂਕ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਸਿਫਤ ਬਹੁਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜੋ ਕਾਗਜ਼ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ ਸਹਿਗਲ ਸਨ ਜੋ 1956 ਵਿਚ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿਚ ਆਏ ਇਹ ਇਕ ਦਲੇਰ ਲੜਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਅਤੇ ਮੇਜਰ ਸ਼ਿਵਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇੰਨਾਂ ਪਿਆਰ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਸਮਾਨ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਸਮਾਨ ਆਦਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਬਹੁਤ close relations ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ military ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ action ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਟੈਂਕ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਦਾ ਕੰਮ ਨਿਕਲਿਆ ਜੋ ਇਸ ਪਾਸ ਪਿਛਲੀ ਸਫ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ guide ਕਰਨਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲੈਕੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਅਗਲੀ ਸਫ ਵਿਚ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਮੇਜਰ ਸ਼ਿਵਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਰਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ action ਵਿਚ ਮੂਹਰੇ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਮਤੇ ਪਿਛੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਕਿਤੇ ਰੁਕਣਾ ਹੀ ਨਾ ਪੈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ action ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕਾਂ। ਉਸ ਦਿਨ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਵੇਰ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖਾਧੀ ਤੇ attack ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਇਕੋ ਇਕੋ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਕੇ ਗੁਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਚਿੱਟਾ ਝੰਡਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਸਾਰੀਆਂ ਫੌਜਾਂ 36 ਘੰਟੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਪੰਚਮ ਸ਼ਹਿਰ

[ਮਖ ਮੰਤਰੀ]

ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਈਆਂ । ਪੁਰਤਗਾਲੀਆਂ ਨੇ ਕੋਈ 3,400 ਦੇ ਕਰੀਬ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਦੀਕ ਇਕ ਕਿਲੇ ਵਿੱਚ ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਫੈਦ ਝੰਡਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵਦੇਵ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ ਸਹਿਗਲ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਛੁੜਾਉਣ ਦਾ programme ਬਣਾਇਆ ਤਾਂ ਜੋ ਪੁਰਤਗਾਲੀ ਫੌਜ ਅਤੇ ਪੁਲੀਸਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਨਾ ਦੇਵੇ । ਉਸ ਕਿਲੇ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਿ ਚਿੱਟਾ ਝੰਡਾ ਉਠ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਕਿਸੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ ਜੋ ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਲਗਦੀ ਹੈ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਵਿਜੈ ਕੁਮਾਰ ਲੱਕ ਬਨ੍ਹ ਕੇ ਕਿਲੇ ਦੀ ਕੰਦ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੁੜਾਉਣ ਲਈ ਆ ਗਈ ਹੈ । ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕੰਧ ਉਪਰ ਦੀ ਜਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਨਾਇਕ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਟੁਕੜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ । ਪਰ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਹ ਨ ਜਾਣ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਇਹ ਬਹਾਦੁਰ ਯੋਧੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੇਜਰ ਸ਼ਿਵਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਜੋ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸੀ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਛਲਨੀ ਛਲਨੀ ਹੋਏ ਪਏ ਸੀ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ ਸਹਿਗਲ ਨੇ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰੋ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਓ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਾਡੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਆਮ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹਨ । ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਲਫਜ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਹਾਦਰ ਯੋਧਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਕਹੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਵਿੱਚੋਂ ਮੈਂ ਏਥੇ ਪੜ੍ਹਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ :

> "As to Vijey's sacrifice for his country no one understands its significance more than myself, the General says. We have lost one of the bravest and best type of officers that Punjab could have produced. I was always very proud of him and for his work and behaviour and soldierly qualities and accommodating man I simply adored and loved him."

This is what the General has said.

ਇਹ ਮੁਲਕ ਲਈ ਇਕ irreparable loss ਹੈ । ਨਾ ਸਿਰਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਵਾਨਾਂ ਕਰਕੇ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸਦਕੇ ਵੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿੱਚ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਰਹੇਗਾ । ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਹ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹਾਦਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ Primary Middle ਅਤੇ Higher Secondary school ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਕੋਰਸਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਛਪਵਾਈਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਾਰਿਆਂ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗੇ । ਸਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਰਖਿਆ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਗਾਹਾਂ ਵਧ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਮੇਜਰ ਸ਼ਿਵਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਕੈਪਟਨ ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ ਸਹਿਗਲ, ਅਤੇ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧੀਆਂ ਅਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੇ ਦਿਲੀ ਅਫਸੋਸ ਪਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਮਤੇ ਦੀ ਪਰੋੜਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਅਜੇ ਉਹ ਆਪਣੀ amendment ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਮਤਾ ਸਰਵ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ । ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਤੇ ਮਾਣ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਗੁਲਾਮ ਗੋਆ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਉਠਾਏ ਗਏ ਕਦਮ ਲਈ ਬਹਾਦਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪਾਈ । ਅੱਗੋਂ ਲਈ ਵੀ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਸਪੂਤ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹਾਦਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਗੇ । ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂ request ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ amendments ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਮਤਾ unanimously ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

(I would request the hon. Members giving notices of amendments to this Resolution to withdraw them, so that it may be passed unanimously.) I think that it is the pleasure of the House that the amendments be withdrawn.

Comrade Shamsher Singh Josh : Sir, I have to make some observations.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰੀ ਇਕ submission ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਉਂ ਵੀ add ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਗੱਲ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ clear ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਇਹੋ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ amendment ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣ । (This fact has already been made clear by the Chief Minister. The hon. member should withdraw his amendment now.)

पंडित अमर नाथ शर्मा : स्पीकर साहिब, मेरी आप प्रार्थना सुन लें । वह यह है कि इस में यह लफज़ और add कर लिये जायें :

In line 8, between the words "Sehgal" and "laid" the words "and other heroes" be inserted.

Mr. Speaker : Motion moved—

In line 8, between the words "Sehgal" and "laid" the words "and other heroes" be inserted.

Mr. Speaker : It is the pleasure of the House that the amendments of Sarvshri Bhan Singh Bhaura and Mangal Sein be withdrawn ?

(*Voices : Yes*)

The amendments were, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Now I will put the amendment of Shri Amar Nath Sharma to the Vote of the House.

Question is—

In line 8, between the words "Sehgal" and "laid" the words "and other heroes" be inserted.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

This House places on record its deep appreciation of the military action in Goa and the liquidation of the last foreign pockets from the Indian soil. The speed and efficiency with which the entire operation was carried out by our Armed Forces entitle them to genuine admiration and thankfulness on our part. It is a matter of pride for Punjab that two of her illustrious sons, Major Shiv Dev Singh Sidhu and Captian V. K. Sehgal and other heroes laid down their lives for liberating the people of Goa from the yoke of foreign rule. The House expresses its full sympathy with the members of the bereaved families and suggests that two minutes silence be observed as a mark of respect to the memory of the departed heroes.

The motion was carried.

(The House stood in silence for two minutes).

BILLS

THE PEPSU TENANCY AND AGRICULTURAL LANDS (AMENDMENT AND VALIDATION) BILL, 1962—RESUMPTION OF CONSIDERATION

Mr. Speaker : Shri Mangal Sein who was in possession of the House when it adjourned the other day is not present. Shri Ram Partap Garg may please speak now.

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪ੍ਰਤਾਪ ਗਰਗ (ਪਟਿਆਲਾ) : ਕਲ ਏਥੇ ਕਈ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਹਨ ਸ਼ਹਿਰੀ ਔਰ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਤਫਰਕਾ show ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ । ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਆਪ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੀ ਜ਼ਬਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਏਸ ਵੇਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮਸਲਾ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਕਿ 70% ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੈ । ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਅਗਰ ਬਾਕੀ ਦੇ 20% ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਕਾਰਖਾਨੇ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਕੋਈ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਮਗਰ 70 % population ਦਾ ਮਸਲਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਔਰ ਜ਼ਮੀਨ ਉਸ ਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਜ਼ਮੀਨ ਆਪ ਵਾਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜਗੀਰਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਗੀਰਦਾਰੀਆਂ ਕਾਇਮ ਹੋਈਆਂ ਉਹ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਜੋੜ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਖਿਦਮਤ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਰਾਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਦਿਆਲ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਬਖਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਲੋਕ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਜੋਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮੁੰਡੇ, ਪੁਲੀਸ, ਫੌਜ, Magistracy ਅਤੇ Executive ਵਿਚ ਚੰਗੀਆਂ ੨ ਨੌਕਰੀਆਂ ਤੇ ਲਵਾ ਲੈਂਦੇ ਸੀ ਔਰ ਏਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਬਟਾਈ ਲੈਂਦੇ ਸੀ । ਲੋਕ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ resist ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਟਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗੇ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਰ ਫਸਲ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਦੀ ਸੀ ਔਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਉਹ ਡਾਕੂਆਂ ਅਤੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦੇ ਸੀ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਬਟਾਈ ਲੈ ਸਕਣ । ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਲਕਿ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਠੋਸੀ ਹੋਈ ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਸੀ । ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਏਸ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ 1946 ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਫਰਮਾਨੇਸ਼ਾਹੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ 1/3 ਹਿੱਸਾ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਵਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਇਹ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਨਾਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ । ਫੇਰ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਕ ਹੋਰ ਫਰਮਾਨੇਸ਼ਾਹੀ ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਰਾਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ 1/4 ਹਿੱਸਾ ਦੇਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਗਿਆ । ਮਗਰ ਇਸ ਦੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਮੁਖਾਲਫਤ ਹੋਈ । ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ 1950 ਦੇ ਵਿਚ ਐਕਟ ਆਇਆ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ 100 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਮਗਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ accept ਨਾ ਕੀਤਾ । ਉਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦਾ ਰਾਜ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰਦਿਆਂ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਿਹੜੇ occupancy tenants ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਨੂੰ non- occupancy tenants ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ । ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਪੈਪਸੂ ਦਾ ਰੀਕਾਰਡ ਵੇਖਣ । ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਵਿਚ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਨੇ 1946 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੀਕਾਰਡ ਬਦਲ ਕੇ non-occupancy ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ । Occupancy tenants ਦਾ ਝਗੜਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਰੀਕਾਰਡ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ । ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ 1953 ਦੇ ਵਿਚ non-occupancy tenants ਦਾ ਝਗੜਾ ਰਹਿ ਗਿਆ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਬਦਲ ਬਦਲ ਕੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਰਖਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ । ਜਦੋਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹੋਣ ਲਗੀ ਤਾਂ ਸਨ 1953 ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਔਰ permissible limit ਮਕਰਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ landlord ਇਤਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ tenant ਲਈ ਵੀ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਛਡਣੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ । ਏਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਬਿਸਵੇ-ਦਾਰਾਂ ਨੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰਖਿਆ । ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ 1955 ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ Act ਆਇਆ ਉਚੋਂ ਵੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਬੜੇ ਝਗੜੇ ਹੋਏ । ਉਸ ਵੇਲੇ Law and Order ਦੀ ਹਾਲਤ ਅਜਿਹੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਬਿਸਵੇਦਾਰ ਸਨ ਉਹ ਡਾਕੂਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਬਸਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਚਲ ਸਕਦੀਆਂ । ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਪੈਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵੀ ਹੱਥ ਸੀ । ਜਿਹੜੀ ਉਥੋਂ ਦੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਸੀ ਇਹ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸੀ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਅਮਨ ਬਹੁਤ ਭੰਗ ਹੋਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਮਿਨਿਸਟਰੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਥੇ President ਦਾ ਰਾਜ ਹੋ ਗਿਆ । ਫੇਰ ਕੁਝ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਬੰਦ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ smell ਆ ਗਈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ceiling ਲਗ ਜਾਣੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੇਰ ਰੀਕਾਰਡ ਬਦਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦਮੀ ਮਹਿਕਮਾ ਮਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਵਡੇ ਵਡੇ ਅਫਸਰ ਲਗੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰਖ ਕੇ ਬਾਕੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ tenancy create ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ । ਇਹ ਹੈ ਮੁਖਤਸਿਰ ਜਿਹੀ ਹਿਸਟਰੀ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਸਨ 1955 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ operative clause ਚੈਪਟਰ (4) ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਤਹਿਤ tenant ਮਾਲਿਕ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ acquire ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਏਸ operative clause ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਪਰਜਾ ਮੰਡਲ ਦਾ ਲੀਡਰ ਸੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰਲਾ ਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੀ ਚੀਫ-ਮਿਨਿਸਟਰੀ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ । ਫੇਰ ਸਨ 1956 ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪੈਪਸੂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਸ clause ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਲੇਕਿਨ ਉਦੋਂ ਸਾਰੇ ਬਿਸਵੇਦਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ tenancies create ਕਰ ਚੁਕੇ ਸੀ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਹੁਣ ਜਿਹੜੀ amendment ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ 21 ਅਗਸਤ, 1956 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ 1955 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖੁਰਦ-ਬੁਰਦ ਕਰ ਲਈ ਹੈ । ਇਥੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਬਿਸਵੇਦਾਰ ਵੀ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਤੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਕਿਸੇ ਬਿਸਵੇਦਾਰ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ surplus ਨਿਕਲੀ ਹੈ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੀ surplus ਨਿਕਲੀ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ 31 ਜਾਂ 32 ਏਕੜ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਸੀ ਉਸਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੀ surplus ਨਿਕਲੀ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ surplus ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਰਦ-ਬੁਰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ

[ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪਰਤਾਪ ਗਰਗ]

ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਇਸ Act ਦੀ ਜ਼ਦ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਐਕਟ ਨਾਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ tenants ਨੂੰ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। 1955 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ 7 amendments ਯਕੇ ਬਾਅਦ ਦੀਗਰੇ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲੀਡਰ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ services implement ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਤਾਕਿ ਬਿਸਵੇਦਾਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖੁਰਦ-ਬੁਰਦ ਕਰਦੇ ਰਹਿਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 34 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ surplus declare ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ 4 ਹਜ਼ਾਰ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਉਸ ਤੇ ਆਬਾਦ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਜੋ date ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ genuine ਮੁਜ਼ਾਰੇ suffer ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਨੇ create ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ date ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ suit ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਰੇ genuine tenants ਉਹ ਇਸਦੀ ਜ਼ਦ ਵਿਚ ਆਉਣਗੇ। ਇਹ ਜੋ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ surplus ਮਿਲੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਉਸ ਨਾਲ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ nationalise ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਕ minimum unit ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਕਰੋ ਕਿ ਇਕ ਮੁੰਡੇ ਕੋਲ ਹੀ ਸਾਰੀ ਉਸ unit ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਰਹੇਗੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਵਿਚ divide ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਸਿਰਫ ਮਜ਼ਦੂਰ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜੇ ਖ਼ੁਦ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਣ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ production ਵਧੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਵੇਂ objections defeat ਹੋ ਜਾਣਗੇ। Opposition ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਕ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਕੀ ਕਰਨਗੇ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ 30 ਏਕੜ ਦਾ unit ਹੋਵੇਗਾ ਇਸ ਨਾਲ co-operative farms ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੂਜੇ professions create ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਕਤ ਸਾਡੇ ਜੋ service co-operatives ਤੇ co-operative farms ਹਨ ਉਹ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। 30 ਏਕੜ ਦੀ ਵੀ ਜੋ ਅਗੇ sub-division ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਕੰਮ ਹੋਰ ਵੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। Co-operative farms ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਹੀ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ experts ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਤਾਅੱਲੁਕ ਹੈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ genuine ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਇਧਰ-ਉੱਧਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਬਿਸਵੇਦਾਰ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ touch ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਹੋ। ਸਿਰਫ peasant proprietors ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਟਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਜੋ ਇਹ ਬਿਲ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਖਾਮੀਆਂ ਮੈਂ ਦਸੀਆਂ ਹਨ ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਗਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣਗੇ।

ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ (ਸਰਹੰਦ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਤੇ ਬੋਲਾਂ ਲੇਕਿਨ ਕਲ ਤੇ ਅਜ ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਤਕਰੀਰਾਂ ਸੁਣਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਮੈਂ ਮਜਬੂਰ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਛ ਗਲਾਂ ਕਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਜਣਾਂ ਨੇ ਹਕਾਇਕ

ਤੇ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਮੋੜਨ ਤੋੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਘੜਤ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਜਾਏ ਇਸਦੇ ਕਿ ਇਕ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੀ ਜਾਂਦੀ ਇਕ ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗਲਤ ਤਸਵੀਰ ਇਥੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬਿਲਾ ਖੌਫ਼ ਤਰਦੀਦ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਵਿਚ ਹੁਣ ਪੈਪਸੂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਇਹ peasant proprietors ਦਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਇਥੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਅੱਲੁਕਦਾਰ ਤੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੂ. ਪੀ. , ਬਿਹਾਰ ਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਗੈਰਾ ਵਿਚ ਸਨ। ਇਥੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਤੇ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਉਂਗਲੀਆਂ ਤੇ ਗਿਣੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲੋਂ ਮੁਖਤਲਿਫ ਸਨ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਧ landlords ਸਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਇਕ ਦਰਜਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਐਸੇ ਪਿੰਡ ਸਨ ਜਿਥੇ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਝਗੜੇ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਝਗੜੇ ਉਸ ਵਕਤ ਦੇ ਜਾਰੀ ਸਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੱਕਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ generalise ਕਰ ਦੇਣਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਹੀ ਗਾਸਬਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਜ਼ੁਲਮੋਂ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕੀਤੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਇਮ ਹੈ ਤੇ ਰਹੇਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਕੋਲ power ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਉਹ corrupt ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਕੋਲ absolute power ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ absolutely corrupt ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਜ ਹਾਲਾਤ ਬਦਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਬਦਲੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਬਦਲਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ power ਆਈ ਤਾਂ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਢੰਗ ਅਤੇ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ? ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ power ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 100 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਲਖ ਰੁਪਏ ਰੋਜ਼ ਦੀ income ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ? ਜਿਹੜੇ ਪੈਪਸੂ ਤੋਂ ਆਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 10 ਰੁਪਏ ਦੀ practice ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਦੋ ਦੋ ਲੱਖ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਖਰ ਐਨੀ ਜਾਇਦਾਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਉਥੇ ਤਾਂ ਜ਼ਾਲਮ ਵਸਦੇ ਸਨ ਕਿਤਨੀ ਹਕਾਇਕ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਤੇ ਨਿਗਾਹ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਾਰੀਖ ਇਸਦੀ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਨੇ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕਿਤਨਾ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਕਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਤੇ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਬਣਾਈਆਂ। ਉਸ ਵਕਤ ਉਹ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਮੁਗਲੀਆ ਰਾਜ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਹਿਜ਼ ਇਹ ਗਲ ਆਖ ਦੇਣੀ ਕਿ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀਆਂ ਕਰਕੇ ਜਾਗੀਰਾਂ ਕਾਇਮ ਹੋ ਗਈਆਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਿਲਕੁਲ exaggerated ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੁਬਾਲਗਾ ਆਮੇਜ਼ ਗਲ ਕਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਲਈ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣ ਰਿਹਾ ਸੀ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਫਾਰਮ ਨੂੰ exempt ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਲੀਜ਼ ਤੇ ਲਈਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ exempt ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਗਰ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਬਿਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮਕਾਨ ਪਾ ਲਿਆ ਮਹਿਜ਼ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਮਕਾਨ

[ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ]

ਤੇ ਰੁਪਿਆ ਇਨਵੈਸਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ exempt ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਏ, ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਅਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਦਿਨ ਯਾਦ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਜੋ ਜਾਗੀਰਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਸਨ, ਨਵਾਬ ਲਿਆਕਤ ਹਿਆਤ ਖਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿਸ ਨੂੰ unprecedented history ਸਮਝਦੇ ਸਨ, ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਖਤਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਹਿਲੀ attempt ਓਦੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਲਕ ਸਾਹਿਬ ਪਟਿਆਲਾ ਸਟੇਟ ਦੇ Prime Minister ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ-ਬਖਸ਼ ਹਾਲਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। Tenancy ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਕੁਲ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਥੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬਿਸਵੇਦਾਰੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਕੀ ਨੁਕਸ ਸੀ ਤੇ ਕੀ ਕੁਛ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨਾਲ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਕਢ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ Tenancy Law ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਭੁਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਓਥੇ compensation ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ। ਮਲਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਵਾਲਤ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਏਗਾ, ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ 2/3 ਤੇ ਕੋਈ compensation ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਏਗਾ। ਬਗੈਰ compensation ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਮਸਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਅਸਰ ਨਾ ਪਵੇ। ਕਈ ਗਲਾਂ ਐਸੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ generally ਸਾਰਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸੀ, ਗਲਤ ਹੈ। ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਹੁਣੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਓਥੇ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅੱਜ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਦਾਦੋ ਸ਼ੁਮਾਰ ਲੈ ਲਏ ਜਾਣ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਲੈ ਲਏ ਜਾਣ ਤੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਕੀ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਕਤ ਦੀ Opposition Party ਨੇ ਉਸ ਵਕਤ ਦੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਖ਼ੁਦ ਮੈਂਬਰ ਅਗ਼ਵਾ ਕਰਕੇ ਮੁਕਦਮਾ ਕੀਤਾ। ਕੀ ਇਹ ਗਲਤ ਸੀ ? ਇਸ tenancy ਬਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖਿਦਮਤ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਦੋ ਹੀ ਗਲਾਂ ਕਹਿਣੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਇਸ amendment ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਇਹ ਕਿ ਜਿਹੜੇ allottees ਹਨ, ਜਿਹੜੇ refugees ਏਥੇ ਆਬਾਦ ਹੋਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ land owner ਹੈ ਉਸ ਲਈ permissible limit ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਾ ਕਰਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ownership ਕਦੋਂ vest ਹੋਈ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਅਗਰ ਇਸ ਤਰਦਦ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਉਹ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ, ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਕਸੂਰ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ, allotment ਮੁਕੰਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਥੇ ਅਲਾਟ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਅਜੇ ਤਕ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਕ ਜਗਾਹ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਜਗਾਹ ਤੇ ਦੂਜੀ ਜਗਾਹ ਤੋਂ ਤੀਜੀ ਜਗਾਹ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ amendment ਲਿਆਂਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ heirs ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਕੋਈ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਸਖਤ ਲਫਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ owner ship ਹੈ। ਮੈਂ ਧਿਆਨ ਦਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਏ ਓਦੋਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ owner ship ਦਿਤੀ ਜੋ

ਰਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਅਜ owners ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ 50 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਜਾਂ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਦੂਸਰੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ courts ਦੀਆਂ judgments ਦਾ ਮੁਲਾਹਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ। High Court ਦੀ judgment ਯਾ ਕਿੰਨੀਆਂ decrees ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ settled ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਇਸ ਹਾਊਸ ਤੋਂ ਇਹ ਪਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਿੰਨੀਆਂ decrees ਹਨ, ਜਿੰਨੇ courts ਦੇ orders ਹਨ,

'any judgement, decree or order of a court or other authority, obtained after the commencement of that Act and having the effect of diminshing the area of such person which would have declared as his surplus area' shall be ignored.

ਜਿੰਨੇ High Court ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਯਾ ਦੂਜੀਆਂ courts ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੇ upset ਕਰ ਦੇਣੇ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇ consequences ਕੀ ਨਿਕਲਣਗੇ। ਕਿਤੇ ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਕ ਗਲ ਦਾ ਹਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰਮੀਮਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਣ, ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਆ ਜਾਣ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਇਸ ਦਾ ਹਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ 1, 2, 3, 4, 7 ਜਾਂ 10 amendments ਲੈ ਆਉਣੀਆਂ ਹਨ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਅਗਰ ਇਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਇਹ ਰਵੈਯਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਲਵੇ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ judgment ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾਏਗੀ legislation ਲਿਆ ਕੇ ਇਕ ਹੋਰ amendment ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਏਗਾ। Interpretation of law courts ਨੇ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਜੋ interpretation ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਹੈ। (*At this stage The Deputy Speaker occupied the Chair*) ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਪਾਸ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਹਨ, ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਲੈ ਆਏ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਨਾਲ finality ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਯਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਗਲਾਂ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਵੋ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ, ਉੱਤਰ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤੋਂ Punjab Security of Land Tenures Act ਅਤੇ Pepsu Tenancy and Agricultural Land Act ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਆਏ ਹਨ ਬਹੁਤ ਗੌਰ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਸੁਣਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

10.00 a. m.

ਮੈਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਸਲਾ, ਸਾਰੇ ਮਸ਼ਲਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਡਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹਲ ਕਰਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ 80% ਆਬਾਦੀ ਲਈ ਸੀ ਜੋ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ incompetency ਕੋਈ ਹੋਰ show ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਪੈਪਸੂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ merge ਕੀਤਿਆਂ ਅਜ ਛੇ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਅਜੇ ਤਕ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨ ਚੌਥਾਈ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨ ਚਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਚੌਥਾਈ ਵਿਚ ਦੂਜਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਦਾ confusion ਅਜੇ ਤਕ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਵਰਗੇ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਇਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਿਠਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਮੈਂ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ importance ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਮਹਤੱਵ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ Police Commission ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਨੂੰ 200 ਰੁਪਏ ਰੋਜ਼ ਯਾਨੀ 6,000 ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਤਨਖਾਹ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਛੇ ਅਛੇ ਅਫਸਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ Police Commission ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਇਹ duty ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ examine ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ Land Commission ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ। ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ problems ਤੇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਰੀਪੋਰਟ ਦਿੰਦੀ ਅਤੇ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਬਿਹਤਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਤੇ permanent ਤੌਰ ਤੇ ਹਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਭੁਲ ਭੁਲੱਈਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ zig zag ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਜੋ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੁਲ ਭੁਲੱਈਆਂ ਵਿਚ ਉਲਝ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ।

Revenue Minister : Not in the least.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ legislation ਆਵੇ ਜਿਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਰ ਮੈਂਬਰ ਪਾਸ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੋਈ data ਮੁਹਈਆ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਉਸ data ਨੂੰ study ਕਰਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਆਣ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕੇ ਕਿ ਕਿਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਤਰੱਕੀ ਕੁਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਨ 1954 ਵਿਚ ਜੋ figures Planning Commission ਨੇ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਲਈ ਦਿਤੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ figures ਹਰ ਰਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਤਲਬ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਅਠ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੋਈ data ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 30 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੀ ਨਸਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਅਠ ਸਾਲ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਚੌਥਾਈ ਨਸਲ ਖਤਮ ਵੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਪਰ data ਅਜੇ ਤਕ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਸਰਕਾਰ ਅਜੇ ਤਕ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕੀ ਕਿ 1960-61 ਵਿਚ ਜਾਂ 1961-62 ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਇਕ ਏਕੜ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ ਕਿੰਨੇ ਦੋ ਏਕੜ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ ਕਿੰਨੇ 5 ਤੋਂ 10 ਏਕੜ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ ਕਿੰਨੇ 10 ਤੋਂ 15 ਏਕੜ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ 15 ਤੋਂ 20 ਤਕ ਦੇ ਸਨ, ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ data ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਲਾਂ ਤੇ ਅਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹਿਸ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਿਸ haphazard ਢਗ ਨਾਲ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮਾਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਉਪਰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ। ਕੋਰਟ ਇਕ ਡਿਗਰੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਡਿਗਰੀ ਨੂੰ ਰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਚਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਸਵੇਰ ਦਾ ਭੁਲਿਆ ਜੇਕਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਘਰ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁਲਿਆ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਹ ਪਿਆ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜੁਰਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਹਿੰਮਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੀ land problems ਜੋ ਸਦਾ ਲਈ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ

experts ਦਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੁਕਰਰ ਕਰੇ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ data ਨੂੰ ਛਾਨ ਬੀਨ ਕਰੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਤ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਤ ਦੇ basis ਤੇ ਇਕ ਪੂਰਾ ਅਤੇ comprehensive ਬਿਲ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਗ਼ਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਾਰ ਬਾਰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਸਾਹਮਣੇ ਤਰਮੀਮਾਂ ਲਿਆਣ ਨਾਲ ਹਾਊਸ ਦਾ time ਖਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਸ਼ਵੀਸ਼ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ, ਨਾ ਮਾਲਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਲਾਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਐਕਟਾਂ ਤੋਂ ਮੁਤਮੈਨ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਮੁਤਮੈਨ ਹੈ, ਨਾ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਮੁਤਮੈਨ ਹਨ ਨਾ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਗਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਹੋਣੀ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਗਈਆਂ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹੁਕਮਰਾਨ ਧੜੇ ਦੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਧੜੇ ਦੇ। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਗਰਗ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਨਜ਼ਰੀਆ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਰਾੜੇਵਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਤੇ ਫਿਰ ਦੂਜੀ ਤੋਂ ਤੀਜੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦਸਵੀਂ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਆਪਣੀ ਹਿਕ ਤੇ ਹਥ ਰਖ ਕੇ ਇਹ ਗਲ ਆਖ ਸਕਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ land problem ਹਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਨਹੀਂ ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਅਜ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤਸ਼ਵੀਸ਼ਨਾਕ ਹੈ। ਦੁਖ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ haphazard legislation ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦੇਣ ਉਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇਕ questionnaire ਤਿਆਰ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਪਾਸ ਜਾਵੇਗਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹਰ ਇਕ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ sift ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਕਮਿਸ਼ਨ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਜਾਂ ਅਠ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਰੀਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ ਤਾਂ ਹੀ ਇਸ land problem ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ final ਸ਼ਕਲ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗੈਰ ਯਕੀਨੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਮੇਰਾ ਯਕੀਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਕੋਈ political ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਇਕ economic ਅਤੇ social ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ cross section ਵੀ ਹਨ। ਗੌਰਮੈਂਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਵੀ differ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਵੀ ਆਪਸ ਵਿਚ differ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੁਦਰਤੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿਉਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ interest ਨੂੰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ represent ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ interest ਦੀ ਗਲ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਹਲ ਗੈਰ ਜਾਨਬਦਾਰਾਨਾ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਮੁਨਾਸਿਬ ਅਤੇ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਇਤਮੀਨਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ major problem ਨੂੰ ਹਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਿਤ ਦੀ ਕਲ੍ਹਾ ਨੂੰ ਮੁਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਫਾਇਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੋਏਗਾ ਕਿ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਤਿਜੇ ਇਹ ਜੋ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਖੇਚਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਪਏਗੀ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣਗੇ। ਅਤੇ ਡਿਗਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਗੀਆਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਫਿਨਾਂਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਰਗੇ ਸਿਆਣਿਆਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਮੂਚੀ land problem ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ seat resume ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ (ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਜੋ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ (ਪ੍ਰਸੰਸਾ) ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਇਤਹਾਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਇਕ ਚੰਗਾ measure ਹੈ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪੈਪਸੂ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਕਾਇਮ ਸੀ ਤਾਂ ਕੁਝ ਰਿਆਸਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ। ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਦੋ ਵਜ਼ਾਰਤਾਂ ਬਣੀਆਂ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਵਲੋਂ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਭਾਵੇਂ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਵਜ਼ਾਰਤਾਂ ਦਾ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਮੁਖਤਲਿਫ ਸੀ। ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ ਦੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਭਾਵੇਂ ਇਕ ਅਕਾਲੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਆਲਾ ਅਤੇ ਅਦਨਾ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਠ ਸਟੇਟਾਂ ਇਕਠੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਲਾ ਮਾਲਕ ਹੀ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਵਾਬ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ, ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਫਰੀਦਕੋਟ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲਾਗੜ੍ਹ। ਇਥੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਸੀ। ਇਥੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਪਾਈ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਗਲ ਤੋਰੀ ਗਈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਗਲ Central Government ਪਾਸ ਗਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਮੰਜ਼ੂਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਸੀ ਤੇ ਫਿਰ ਪੰਜ ਗੁਣਾ ਦੀ ਗਲ ਚਲੀ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਦਫਾ 5 ਦੇ ਮੌਰੂਸ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1946 ਵਿੱਚ ਇਕ ਫਰਮਾਨ ਸ਼ਾਹੀਂ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਮਾਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਟੱਕਰ ਹੋਈ ਸੀ। ਕਿਸ਼ਨ ਗੜ੍ਹ ਦਾ ਵਾਕਿਆ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਵਾਕਿਆ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਫੌਜ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਵੇਲੇ, ਇਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹਲ 12 ਗੁਣਾ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਤੇ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੀ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਣ ਇਸ ਪਾਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਕੀ ਹੈ ਜੇ 12 ਗੁਣਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ 20 ਗੁਣਾ ਕਰਕੇ ਹੀ, ਕੁਝ ਇਮਦਾਦ ਕਰਦੇ। 12 ਗੁਣਾ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਪਰਵਾਨਗੀ ਉਸ ਵਕਤ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ tenancy ਦਾ ਮਸਲਾ ਪੈਪਸੂ ਵਿੱਚ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਰੂਸ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਗ਼ੈਰ ਮੌਰੂਸ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੈਰ- ਮੌਰੂਸ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਫੇਰ ਵੀ ਰਹਿ ਗਏ। ਪਰ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿੱਚ ਵੀ 200 ਏਕੜ ਤੋਂ ਵਧ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਰੱਖਣ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕੋਈ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਕੁਝ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਹੇਜਲੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ। ਪੈਪਸੂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ 90 ਗੁਣਾ ਮਾਲੀਏ ਦਾ ਜਾਂ 200 ਰੁਪਏ ਫੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਠੀਕ ਸਮਝੇ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਪੈਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨੇ 1952 ਵਿੱਚ ਇਕ ਐਕਟ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪੈਪਸੂ ਦੀ Merger ਹੋਈ, ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦਾ ਮਸਲਾ ਇਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਬਲਕਿ ਇਹ ਮੁਆਮਲਾ ਹੋਰ ਵੀ ਪੇਚੀਦਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਜਾਗੀਰ ਦਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨ 1956 ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਦੋ ਸਾਲ ਬਾਦ 1958 ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਤਾਂ ਜੋ ਵੱਡੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿਚ ਨਾ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵੇਚ ਸਕਣ। ਅਜੇ ਵੀ ਜਿਹੜੇ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਵਕਫੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ 30 standard ਏਕੜ ਰੱਖ ਕੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚ ਸਕੇ। ਕਿਸੇ ਇਕ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ 6—6 ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਦੀ ਮਿਆਦ ਹੁਣ ਤਕ ਇਹ ਸਰਕਾਰ

ਦਿੰਦੀ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਨਿਜ਼ਾਮ ਨੂੰ ਮਜਬੂਤ ਕਰਦੀ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨਿਜ਼ਾਮ ਰਾਹੀਂ ਕਮਾਈ ਕਰਵਾਈ ਅਤੇ ਉਹ ਮਨਿਸਟਰ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਾਲ 1946 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਹੀ ਸਨ ਅੱਜ ਇਸ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਉਹ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜੇ ਉਹ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਤੇ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਮੈਂ challenge ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1946 ਤੋਂ ਬਾਦ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣਾਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਪੜਤਾਲ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਜਾਇਦਾਦ ਆਈ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਹੀ ਰਾਏ ਨਹੀਂ ਇਹ ਇਕ public opinion ਹੈ। (ਤਾੜੀਆਂ)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੋਗਾ ਜੀ ਕਿਤਨਾ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ motion ਤੇ ਹੀ ਬੋਲੋ। ਫੇਰ time ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਪੂਰੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਣੀ।

(Addressing Comrade Jangir Singh Joga) (It would be better if the hon. Member confines himself to his motion otherwise the time would be over and he will not be able to express himself fully.)

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ : ਮੇਰੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਤਰਮੀਮ ਹੈ ਜੀ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਜੋ ordinance ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵੇਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ sale ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਖਾਸ ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਤਹਿ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਇਹ ਸ਼ਕਲ ਵੀ ਬਣ ਜਾਣੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਅਸਲ ਮੁਦਾ ਹੀ ਖੋ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ Act ਲਾਗੂ ਹੋਵੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹੀ ਖੁਰਦ ਬੁਰਦ ਹੋ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਮਾਰਫਤ Minister ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ordinance ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇ ਵਰਨਾ ਪਿਛਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਕੋਈ ਮਾਇਨੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜ਼ਮੀਨ sale ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ. ਲੋਕਾਂ ਦੇ 10—15 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲਾ ਬਠਿੰਡੇ ਦਾ ਇਕ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਚੰਗਾ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਪਹਿਲਾਂ Select Committee ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਹੜੀ 2-4 ਹਫਤੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤੇ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਬਿਲ ਲਿਆਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਖੁਰਦ ਬਰਦ ਨਾ ਹੋਣ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਦੋਂ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਇਹ ਮਿਆਦ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਕੋਈ ਹੋਰ amendment ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਲਿਆਉਣਗੇ ਅਤੇ ਇਹ ਮੁਆਮਲਾ ਲਟਕਦਾ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪਰਧਾਨ ਰਾਜ ਪੈਪਸੂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਕੋਲ 1,26,000 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ 9,740 ਮਾਲਕ ਸਨ। ਪੈਪਸੂ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿ 60 standard ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ fix ਕੀਤੀ ਗਈ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਮਹਿਜ਼ ਐਸੇ 959 ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਅਦਾਦੋ ਸ਼ੁਮਾਰ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਘਟਦੇ ਹੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਪਿਛਲਾ record ਵੇਖਣ ਅਤੇ ਪਤਾ ਕਰਨ ਇਹ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਰਦ ਬੁਰਦ ਵਾਲਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮਕ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਬਾਗੜੀਆਂ ਦੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਹਨ ਦਿਆਲ ਪੁਰਾ ਭਾਈਕਾ ਦੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਕ ਵਿੱਚ High Court ਤੋਂ ਫੈਸਲੇ ਹੋ ਚਕੇ ਹਨ ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 35 families ਦੇ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ farms ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ

[ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿਘ ਜੋਗਾ]

ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ families ਨੂੰ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਸੀ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚ ਕੇ ਖੁਰਦ ਬੁ ਰਦ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਦੋ ਸਾਲ ਤੋਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ Government rules ਹੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। 1956 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜਦੋਂ ਦਾ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਆਇਆ ਹੈ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦਾ ਪਖ ਕਰਦੀ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਦਲੀਲ living standard ਦੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਣ ਕਿ ਆਇਆ ਦੂਜਿਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਉਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਕੀ ਨੀਵਾਂ ਹੈ ? ਜਿਥੋਂ ਦੀ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਤਕਸੀਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਮੇਰੀ ਤਰਮੀਮ ਇਸ ਲਈ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ੀਸ ਸਿੰਘ (ਬਰਨਾਲਾ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਜ ਜਿਹੜਾ amending ਬਿਲ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬੜੀਆਂ ਧੂਆਂਧਾਰ ਤਕਰੀਰਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਬੜੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕੋਲ ਸੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਬਿਸਵੇਦਾਰ ਨੇ ਨਹੀਂ ਵੇਚੀਆਂ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਗਲ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵੀ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਵੇਚ ਲਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਮੈਨੂੰ record ਲਿਆ ਕੇ ਦਖਾਲ ਦੇਣ। ਮਸਲਾ ਸਿਰਫ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਜਿਹੜਾ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ ਉਹ ਬੇਦਖਲ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਇਹ ਇਹੋ ਰਟ ਲਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੀ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵੇਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਬੁਰਾ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਇਸ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਕੇ ਦੇਣੀਆਂ ਸੀ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸੇ ਬੇ-ਜ਼ਮੀਨੇ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਕੋਲ ਸਸਤੇਭਾ ਤੇ ਵੇਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਹਰਜ ਵਾਲੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਰਨਾ ਸੀ ਉਹ ਸਗੋਂ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਭਾਈ ਦੇ ਕੋਲ 34 standard acre ਜ਼ਮੀਨ ਇਹ act ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ ਤਾਂ ਨਵੀਂ ਮੁਰੱਬੇਬੰਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਚਾਰ ਏਕੜ ਨਹੀਂ ਕਟਣੀ ਬਲਕਿ ਛੇ ਏਕੜ ਕਟ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ 28 ਏਕੜ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਛੇ ਏਕੜ ਕਟਣੀ ਹੈ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦੇਣੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, 15 ਸਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਖਤਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ ਤਾਂ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਣ ਦਾ ਢੋਂਗ ਰਚਣ ਲਗੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਰੋਟੀ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰੇਗਾ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੋ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਹਰੀਜਨ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਇਹ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਗੱਦੀ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਘੱਟਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੋ ਦੋ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲ ਵੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਔਰ ਜੇ ਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਬੈਲ ਵਗੈਰਾ ਖਰੀਦੋਗੇ ਜਾਂ ਖੂਹ ਲਗਾਉਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਉਹ ਕਰਜ਼ਾ ਵਾਪਿਸ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ। ਫੇਰ ਏਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤੁਹਾਡਾ ਗਲ ਘੁਟ ਕੇ recovery ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਹੂਲਤ ਦੇਣ ਲਈ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ

ਕਰ ਰਹੀ ਬਲਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਤਕਲੀਫ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਮ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵਡੀ ਤੋਂ ਵਡੀ ਕਚਹਿਰੀ ਤੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀ। ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਹੋਣ ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜੇ ਤਿੰਨ ਭਾਈ ਹੋਣ ਔਰ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ 20, 20 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇ) ਇਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਾਵਲਦ ਮਰ ਜਾਵੇ ਔਰ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਆਪਣੇ ਦੂਸਰੇ ਭਰਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਸੀਅਤ ਕਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ 40 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋ ਗਈ। ਜਿਹੜਾ ਤੀਸਰਾ ਭਰਾ ਹੈ ਉਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਰਿਆ ਹੈ ਉਹ ਮੇਰਾ ਵੀ ਸਕਾ ਭਰਾ ਸੀ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜਿਹੜੀ 20 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ 10 ਏਕੜ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਕਲੇਮ null and void ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਮ will ਹੋਈ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ 10 ਏਕੜ ਛਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਦੀ 10 ਏਕੜ surplus declare ਕਰ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਲਾਜ਼ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹਕ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਦੋਨਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦਸ ਏਕੜ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਕੋਲ 30, 30 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਕ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਲੂਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਭਰਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਲੂਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਕਲਾਜ਼ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ parent Act ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਛੇ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਭਰ ਕੇ ਮਾਲਿਕ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਛੇ ਸਾਲ ਤਕ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾ ਗਹਿਣੇ ਰਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵੇਚ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਏਸ ਤਰਮੀਮ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਕਿਸ਼ਤ ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਗਹਿਣੇ ਰਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਰਮੀਮ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਏ ਦਿਆਂਗਾ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬੈਂਕ ਦੇ ਕੋਲ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਜ਼ਮੀਨ ਗਹਿਣੇ ਰਖੇ ਤਾਂ ਮਾਲਿਕ ਦੀ ਰਕਮ safe ਰਖਣ ਲਈ ਬੈਂਕ ਉਹ ਰਕਮ ਕਟ ਕੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਪੈਸੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਖੁਦ ਬਿਸਵੇਦਾਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾ ਦਾ ਜ਼ਾਤੀ ਤਜਰਬਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੌਣੇ ਚਾਰ ਰੁਪਏ ਬਿਘੇ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਲਿਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਦਕਿ ਮੈਨੂੰ 50 ਰੁਪਏ ਵਿਘਾ ਚਕੋਤੇ ਦਾ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਭਰਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹਨ ਔਰ ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਜਾਂ ਕਮਊਨਿਸਟ ਆਪਣਾ ਹਲਵਾ ਮਾਂਡਾ ਖਾਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ exploit ਕਰਦੇ ਸਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਐਸਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹੁਣ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਮਾਂ ਵਾਂਗ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਦੁਧ ਪਿਆਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਪਰ ਵੈਸੇ ਹੀ ਲੋਰੀਆਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਦਿਲੀ ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਜਿਤਨੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਆਪਣੇ ਦਾਲ ਫੁਲਕੇ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਕੀ ਅੱਛਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਇਹ ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਤੇ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ceiling ਲਗਾ ਦਿੰਦੇ। ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਟੈਕਸ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋ ਲੇਕਿਨ ਦਿੰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਖ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਐਕਟ ਹੈ ਇਹ 21 ਅਗਸਤ ਦੀ ਬਜਾਏ 30 ਅਕਤੂਬਰ, 1956 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਫੈਸਲੇ ਕਿਸੇ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਸਤੂਰ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ 1955 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਸ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਹਾਲੇ ਤਕ ਜਮਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਤਾਂ 1956 ਦੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ।

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ]

ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਲਾਗੂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਸ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

श्री केसरा राम (डबवाली, S.C.) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, पहले दो दिन तो पंजाब के security of land tenures बिल पर बहस होती रही है और वह कल पास हो गया और कल से पैप्सू के tenancy बिल पर बहस चल रही है । मैं ने इस ऐवान में जो इन बिलों पर तकरीरें हुई हैं उनको सुना है । यहां पर बड़े और छोटे मालकों की बातें की गई हैं । मैं आप की विसातित से अपनी सरकार से यह अर्ज़ करूंगा कि अगर आप ने ज़रई मसले को हल करना है तो आप इस बारे में कोई ठोस कदम उठायें । यह रोज़ रोज़ के तरमीमी बिलों से जैसा कि अब पैप्सू का tenancy तरमीमी बिल हाऊस के सामने पेश है, यह मसला हल होने वाला नहीं इस से तो वैसा ही हाल पैप्सू के मुज़ारों का रहेगा जैसा कि पंजाब के मुज़ारों का हो रहा है । मैं इस बिल को ले आने के लिये माल मन्त्री जीको मुबारिकबाद कहता हूं और साथ यह भी अर्ज़ रकता हूं कि अगर आप ने सही मायनों में मुज़ारों की इमदाद करनी है तो आप उन को वह ज़मीन दें, जो वह काश्त कर रहे हैं । उस ज़मीन का आप उन्हें मालक बना दें और ऐसा करने के लिये आप एक ही बार कानून ले आयें तब ही यहां का ज़रई मसला हल होगा । जब तक आप मालक का खाना revenue record में रखेंगे तब तक यह काम पूरा नहीं होगा । यहां पर कई भाइयों ने अपनी तकरीरों में कहा है ज़मींदारों को यह बिल ला कर सरकार ने मार दिया है मैं उन से यह अर्ज़ करनी चाहता हूं कि यहां ज़िमींदार और मुज़ारे का सवाल नहीं है । जो आदमी अपने हाथों से खेती करता है ज़मीन तो उसी की होनी चाहिये लेकिन जिस ने पुश्तों से कभी अपने हाथों से खेती नहीं की और जिस को यह भी मालूम नहीं कि हल किस हाथ में पकड़ कर चलाया जाता है ऐसे आदमी को 30 standard एकड़ ज़मीन देना कहां का इन्साफ है । ऐसे आदमी जो हैं वैसे तो वे कलकत्ता और बम्बई में हैं और यहां अपनी ज़मीन की आमदनी खा रहे हैं हालांकि उन का वहां लाखों रुपये का व्यापार चलता है, थोक की दुकानें चलती हैं और कारखाने चलते हैं । उधर वह कारोबार से कमाई कर रहे हैं और इधर इस कानून केतहत फायदा उठा रहे हैं । मैं पूछना चाहता हूं कि क्या यह बेकारी को दूर करने में मददगार हो सकेगा या इस से पैदावार बढ़ सकेगी ? इस लिये मैं अर्ज़ करूंगा कि जब हम इस बिल के पास करने से काम करने वालों को काम नहीं दे सकते तो इस के पास करने का क्या फायदा । 1947 के बाद जो मुज़ारे हैं उन की हालत, सदर साहिबा, बहुत बुरी हो चुकी है । उन को सिवाये मुक्दमाबाजी लड़ने के वक्त ही नहीं मिलता कि वह खेती का काम करें । आप ने ती कानून बनाया हुआ है कि बड़े मालकों की surplus ज़मीन मुज़ारों को ले कर दी जाए । इस से मुज़ारों का मसला हल नहीं हो सकता और न हो सकेगा । आप को चाहिये कि जिस तरह आप ने कानून पास कर के मारूसी मुज़ारों को मालक बना दिया है उसी तरह बाकी मुज़ारों को उन ज़मीनों का मालक बना दें जो ज़मीनें वह काश्त कर रहे हैं । यह मुज़ारों का हक है । आप देखें कि जितनी बंजर ज़मीन पड़ी थी उस को उन्हों ने ही निकाला है। फिर यह ज़मीन जो थी उन की थी लेकिन यह इन से छीन कर 1857 में अंग्रेज़ों ने उन को दे दी थी जिन्हों ने देश के साथ गद्दारी की थी ।

किसान मेहनत करके जमीन से अनाज पैदा करता है और ला कर बड़े बड़े सेठों की भेंट कर देता है जो कि दुकानों पर बैठे रहते हैं । हमारी सरकार ने जमीन इस काम के लिये नहीं दी। जब अंग्रेजों के वक्त में मुज़ारा तीसरा हिस्सा पैदावार का दिया करता था तो उस वक्त उसे कोई तकलीफ नहीं थी लेकिन आज मुज़ारा इतना दुखी है कि उस को खाने के लिये रोटी भी नसीब नहीं होती । जब तक देश में बटाई system है उस वक्त तक मेहनत करने वाले किसान को कोई फायदा नहीं पहुंच सकता । इस लिये मेरी राय है कि लगान नकदी की शकल में वसूल किया जाना चाहिये । जो लोग खेती अपने हाथ से नहीं करते, जो खेती करना जानते ही नहीं उन से ज़मीन से कर उन को दी जानी चाहिये जो कि अपने हाथ से काम करते हैं । बड़े बड़े कारखानेदारों को, बड़े बड़े अफसरों को या बड़े बड़े दुकानदारों को ज़मीन क्यों दी जाये। (Interruptions) सरदार साहिब वह सब ज़मीन बंजर पड़ी है । ज़मीन खेती करने वाले को मिलनी चाहिये ताकि वह खुद काम करके अपने बच्चों का पेट पाल सके । मैं आप की बदौलत अपनी सरकार से प्रार्थना करना चाहता हूं कि अगर आप इस मसले को हल करना चाहते हैं तो मालकी के खाने को ही उड़ा दें । मुज़ारे को कहो कि मेहनत मजदूरी करके ज़मीन की काश्त करे और देश की सेवा करे । अगर ज्यादा बातें कहूं तो वक्त बहुत लगेगा इस लिये आप का शुक्रिया अदा करता हुआ मैं अपना स्थान लेता हूं । अब मैं फिर यही कहूंगा कि अगर जमीन का मसला हल करना है तो ज़मीन खेती करने वाले को दीजिये ताकि देश में अन्न बढ़े और देश खुशहाल हो ।

मकर की चालों से ले गया बाज़ी सरमायदार ।
इन्तहाय सादगी से खा गया मज़दूर मात ।।

Sardar Gurdarshan Singh (Nabha) : Madam, most of the time of the House has been taken up by the unnecessary discussion of land policy as such. This amendment to my mind does not contemplate such a discussion. But unfortunately certain accusations have been made by the Members on the Opposite Benches and painted a picture of Pepsu which was not existing. May I take you back to the time when the President's Rule was promulgated in Pepsu. The Akali Party was the ruling party enjoying a very slender lead. They were supported by the Communists. The Communists, who have a special knack of fishing in troubled waters fully exploited the situation. Therefore, the necessity of promulgating the President's rule arose not because the land lords enjoyed a special power or position but because conditions were created similar to those existing in Telangana and I quote the village of Kishangarh as an example where the poor land-owners could not even dare to enter the village. I do not wish to deliberate further on the ways and means of increasing our food production but I just want to, for the purpose of passing reference, remind these Members as to what happened after the revolution in Russia and the present food position of China in the hope that we may not act hastily. It is the desire of some people to create conditions and dissensions so as to take advantage of them. It is this sort of propaganda which retards the progress of national and emotional integration of the country. I would tackle this amendment on two grounds, firstly, the drafting aspect of it and secondly the legal aspect of it. To my mind, where the existing law is complex and located in many statutes, the problem of identifying the pieces is difficult and takes time. Therefore, it is not very surprising that the draftsmen often fall back on flimsy expendience of a general clause.

[Sardar Gurdarshan Singh]

Madam, may I read the amending clauses. Clause 7 which seeks to insert section 32 KK reads—

> "Notwithstanding anything contained in this Act or in any other law for the time being in force.

And again it appears in clause 13

> "Notwithstanding anything contained in this Act or in any other law for the time being in force or in any judgement, decree or order of any court or other authority..........".

Although such a clause has an air of legislative respectability yet it is such a waste of time and print because it only says what would necessarily be so without it. When it is not convenient for the Government to collect all this material with all the facilities at their disposal, how is it possible for a citizen to go through all the judgments, orders and laws? It is these things that should have been avoided and it would have been still better if it had been specifically mentioned in the Act that it will over-ride the provisions of such and such law. I am sure the intention of the hon. Minister who belongs to the class of lawyers by making this law is not to help the lawyers but to help the poor citizens. It is very difficult for people to go through all the judgements, decrees, orders and all other laws that are passed. It will be difficult for him to pervade the whole field of legislative business. My second question is pbout the legal aspect of this amending Bill. It is stated in Section 32DD which is sought to be inserted through Clause 4 that a tenancy created after the commencement of the Pepsu Tenancy and Agricultural Lands (Second Amendment) Act, 1956 in any area of land which could have been declared as the surplus area of such person and any judgement, decree or order of a court or other authority obtained after the commencement of that Act and having the effect of diminishing the area of such person which could have been declared as his surplus area shall be ignored.

I do not know, Madam, whether this will fulfil the test of legal competence specially when at the time of the Act of 1956 it was not specifically prohibited that tenants or any tenancy will not be created on land after this date. I do not know whether it would be legally competent for the Legislature to give a retrospective effect after a judgement has been passed to make that action invalid. Let us, for the sake of argument, assume that it fulfils the legal test. But does it fulfil the test of natural justice ? If a man was not aware at that time of such a situation how can you penalize him. Do you expect a man to anticipate what laws are going to be passed 15 or 20 years hence, and what action is going to be taken in future ? First of all, I am doubtful about the legal competence of the Legislature to give retrospective effect to this piece of legislation. Secondly, if at all it fulfils the test of legal competence it does not fulfil the cannons of natural justice. Again, I would like to refer to a very important section, viz., 32KK contained in Clause 7, where an attempt has been made to modify the Hindu Law in a very peculiar manner.

A Hindu undivided family was a kind of a Co-operative Society and it was doing the work as a Co-operative Society. But unfortunately this amendment hits hard at the very foundations of the Hindu Society. When a son was born in the Hindu family, he inherited a right i.e. an equal share in the property. *(Interruptions)*

A son born in a Joint Hindu Family had a special right in property and land, and I feel if we enact this provision, and extinguish that right, it is fundamentally wrong. Once again, I would submit that it is not possible or legally tenable, because Hindu Law to my little knowledge is a codified law and these provisions and sections, I think, cannot override that.

Another very important discrepancy that to my mind has been brought is that in the case of those who are governed by customary law, the transfers will not be valid after 21st August, 1956 and in case of those who are governed by the Hindu Law transfer of land made after the 30th October, 1956 shall be ignored. There is a discrepancy between these two sections of Society which live in Punjab today, viz., Hindus governed by Hindu Law and Jat Sikhs governed by the customary law. In the case of customary law, it is 21st August, 1956 and in the case of Hindu Law, it is 30th October, 1956. While talking about legislation I have come across a very good writing by LUCE. It says—

> "It is much safer to trust to time and to circumstances which sooner or later dispose the minds of men to accept and approve such propositions as are really for public good, than......."

Madam, the following sentence is very important :

> "Than to obtain the even the best of bills by breaking down those bounds and fences which the wisdom of past ages has set up."

I would, therefore, submit, Madam, through you to the hon. Minister that he should pay his attention to the lacunae that I have just now pointed out. I hope he will, in his reply, either categorically deny any lacunae or concede what I have said. If he accepts the position that there is lacunae, then I would request that the Bill be referred to a Select Committee.

उपाध्यक्षा : अब आप अपनी speech wind up करें । (Now the hon. Member should wind up his speech.)

Sardar Gurdarshan Singh : Madam, I am winding up my speech. We want the legislation in this respect to be complete and thorough and not that in every session we are introduced with an amending Bill of this nature which affects the very foundation and the accepted practices of the 70 per cent of the people living in this State.

With these words, Madam, I thank you.

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ (ਧੂਰੀ, S.C.) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ Pepsu Tenancy ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਸੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਤਅਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਜੇ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਲ ਪੈਪਸੂ ਵੇਲੇ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਜੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਅਜ ਤਕ ਅਸੀਂ ਦੇਖੀਏ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਕੀ ਪਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ, ਗਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ ਸੰਵਾਰਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੋ ਸਾਲ ਬਾਅਦ amendment ਕਰ ਲਈ, ਫੇਰ ਕਰ ਲਈ। ਕਰਨਾ ਕਰਾਉਣਾ ਕੁਛ ਨਹੀਂ। ਰਿਓੜੀਆਂ ਵੰਡਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਘਰ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਆਪੇ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਿਆ ਸੀ ਤਾਂ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 4,403 ਸੀ। ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ ਉਹ 21 9537 ਏਕੜ ਸੀ। ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਹੀ

[ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ]

ਥਲੇ ਸੀ ਉਹ 116,097 ਏਕੜ ਸੀ। ਜਦੋਂ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ 132,090 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਥਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਰਕਬਾ ਹੋਰ ਵੀ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਜ ਪਿਛੇ ਲਾਈ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਆਂਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਲਾ ਕੇ ਲਾਰੇ ਲਾਈ ਜਾਣ। ਉਠ ਦੇ ਬੁਲ੍ਹ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ—ਡਿਗਿਆ ਕਿ ਡਿਗਿਆ। ਇਸ ਗੌਰਮੈਂਟ ਕੋਲੋਂ ਆਸ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜਿਹੜੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਜਿਹੜੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੀ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਆਸ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਏਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਖਾਸਾ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦਾ। ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ ਐਸ ਵੇਲੇ in power ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਸੋਚਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਜਿਤ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਟਿਕਟ ਦੇ ਦਿਓ, ਟਿਕਟ ਵਿਕ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਆਦਮੀ ਜਿਤ ਕੇ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਆਸ ਰਖਣੀ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਲ ਪਾਸ ਕਰਵਾ ਦੇਣੀ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਗਲ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਘਟ ਕੇ 77,447 ਏਕੜ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਜ ਇਹ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਹਰੀਜਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਓ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਆਂਗੇ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਪਾਓ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਗਲ ਠੀਕ ਹੈ, Treasury Benches ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ 95 % ਵੋਟਾਂ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਰਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿਆਂਗੇ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਆਪਣੀ ਗਲ ਕਹੋ, ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਵਕਤ ਹੈ। (The time is short. The hon Member should be relevant.)

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨੌਤੋੜ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿੰਨਾ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ landlords ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਾਭੇ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਿਵਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 92,000 ਜਾਂ 93,000 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਬਾਗੜੀਆਂ ਨੇ ਵਡਾ ਬਾਗ ਲਾ ਲਿਆ। ਬੇਗਮ ਸਾਹਿਬਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੇਸ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 31 ਜਾਂ 32 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਪ ਚੜ੍ਹਾਈ ਰਖਿਆ। ਪਟਵਾਰੀ ਪੁਛਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਐਨੇ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਫਾਲਤੂ ਹੈ। ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵੇਲੇ intention ਰਖੋ ਕਿ ਇਹ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਦੇ ordinance ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਦੇ amendment ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਇਹ ਕਖ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਐਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਧਿਆਨ ਦੇਣ, surplus ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ, ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਿਕਲਣ ਉਹ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਹਿਣ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ(ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ) : ਮਾਨਯੋਗ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕੁਛ ਘਟ ਹੀ ਬਹਿਸ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਤਾਂ common ਸਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਤੇ ਖਾਸੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਆਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਇਸ

ਐਕਟ ਦੇ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਵੇਲੇ ਕਹਿਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੁਛ ਸਜਣਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ back ground ਜਾਂ history ਦਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ, ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰੀ ਯਾ ਬਿਸਵੇਦਾਰੀ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਨ ਸਨ ਅਤੇ ਓਥੇ ਕੀ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਲਕੁਲ ਗੈਰ ਮੁਤੱਲਕਾ ਗਲਾਂ ਹਨ। ਓਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਘਟ ਮਾਲਕ ਸਨ ਯਾ ਵਧ ਮਾਲਕ ਸਨ, ਪੈਪਸੂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਨੇ, ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਵੀ ਹਕੂਮਤ ਆਈ ਬਜਾ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਗਲਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਕੁਛ ਸਰਦਾਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਜਾਂ ਓਧਰੋਂ ਦੂਜੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਮੈਂ ਉਸ ਝਗੜੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਅਮਰ ਵਾਕਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਥੋੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਾਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬਗੈਰ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲੇ ਸਨ ਜੋ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ adjustment ਕਰਨੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪਖ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੁਝਾਵ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੜ੍ਹਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਗਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਐਕਟ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵੀ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਫਿਰ ਇਕ ਗਲ ਇਥੇ ਇਹ ਆਖੀ ਗਈ ਕਿ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ Land Commission ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦਿਉ ਅਤੇ ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਹ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਵਿਚ uncertainty ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ Land Commission ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਤੇ uncertainty ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਸਗੋਂ unsettle ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ Land Commission ਮੁਕਰੱਰ ਕਰਨਾ ਇਸ stage ਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹਦ ਤਕ ਅਗੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਾਂ। ਆਮ ਜਨਤਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਅਗੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤਕ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕਾਸ਼ਤ ਵਾਸਤੇ ਰਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ Land Commission ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਮੰਨੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਫਿਰ ਇਹ ਗਲ ਆਖੀ ਗਈ ਕਿ ਦੋ ਕਾਨੂੰਨ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਵੀ ਗਲ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਵੀ uncertainty ਵਧ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਿਛਲੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਸਾਂ ਤਾਂ ਸਨ 1959 ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਂਝਾ ਐਕਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਆਇਆ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਐਕਟਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਸਿਟੇ ਤੇ ਪੁਜੇ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਐਕਟ ਇਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਹੋਰ basis ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹੋਰ basis ਤੇ। ਉਥੇ permissible limit ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੁਕਰੱਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ। ਫਿਰ ਰਕਬਾ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਕਢਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਐਕਟ ਜੋ ਪੈਪਸੂ ਦਾ ਹੈ ਅਸਾ ਨੂੰ legacy ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਇਸ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਸ਼ਵਰੇ ਨਾਲ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਤਰਮੀਮਾਂ ਮੁਨਾਸਿਬ ਸਮਝੀਆਂ ਗਈਆਂ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹਦ ਤਕ ਅਮਲ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। Surplus Area ਬਹੁਤ ਹਦ ਤਕ ਕਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ Surplus Area ਤੇ tenants ਨੂੰ settle ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ।

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

ਇਥੇ ਕੁਝ extreme right ਅਤੇ extreme left ਦੇ ਅਤੇ right ਅਤੇ left ਦੇ views ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ignore ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਕ ਕੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖੋਹ ਲਏ । ਜ਼ਮੀਨ ਸਾਡੀ ਸੀ ਅਸੀਂ ਵੇਚੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ ਪਿਛੇ ਕਿਉਂ ਲਗੇ ਹੋ ? ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਦੂਜਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹੋਵੇ ਕਢੀ ਜਾਵੇ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਹਾਂ ਗਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ via media, ਇਕ ਦਰਮਿਆਨੀ ਰਾਹ, ਕਢ ਲਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਂਉਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਵੀ surplus area ਦੇ cases ਬਕਾਇਆ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਾਈ ਕੋਸਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਈ ਕੇਸ ਅਸਾਡੇ ਪਾਸ review ਲਈ ਜ਼ਮਾ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ revision ਦੇ cases ਹਨ ਅਤੇ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਗ ਗਏ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਬਿਸ਼ਵੇਦਾਸ ਹਨ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਚਿਵ ਉਹ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਘਟ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਅਸੀਂ tenants ਨੂੰ ਵਸਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਭਾਰ ਘਟ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਆਪ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਲਗਣ ਗੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਕੰਮ ਰੁਪਿਆ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਕਰਨ ਗੇ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਲਗ ਕੇ ਆਪਣਾ standard of living ਉਚਾ ਕਰ ਸਕਣ ਨਾਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਹੀ ਕਿੰਨੀ ਕਿ ਜਿਸ ਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਤੁਰਿਆ ਰਹੇ। ਇਸ ਦੀ ਮਰਮਿਟ ਕੇ return ਇੰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਚਲ ਸਕੇ ਪਰ ਅਗਾਂਹ ਜਾਕੇ ਇਹ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਕੇਵਲ bare necessities ਹੀ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜੋ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਤਾਲੀਮ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਇਕ ਕਾਸ਼ਤ ਦਾ ਸਿਧਾ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਰਾਹ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ 5 ਏਕੜ ਜਾਂ 10 ਏਕੜ ਜਾਂ 20 ਏਕੜ ਤਕ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਪਰ ਇਹ 20 ਏਕੜ ਵੀ ਹੋਰ ਵੀਹ ਤੀਹ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਭਣੀ। 5, 5 ਜਾਂ 2½, 2½ ਏਕੜ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਣੀ ਹੈ । ਬਿਸਵੇਦਾਰੀ ਤਾਂ time-factor ਨਾਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ ਆਖੀ ਗਈ ਕਿ ਬਾਰ ਬਾਰ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਵਾਰ ਇਸ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬਦਲਦੇ ਹਨ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਤ ਬਦਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ economy ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ standard ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ factors ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਜਿਹੜੀ ਸਟੇਟ progressive legislation ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਉਹ conservative ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਨੂੰ ਧਕਾ ਵਜਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਦੋ ਨਜ਼ਰੀਏ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋ ਵਕੀਲ ਵਖ ਵਖ ਨਜ਼ਰੀਆ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਪਖ ਨੂੰ justify ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਇਕ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੀ interpretation ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੁਸੀਂ ਲਿਖ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਲਈ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਦੋ lawyers ਦਾ view different ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ

ਦੀ ਬੰਦਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਜੋ ਲੋਕ ਬਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਬੜੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ ਰਸਤਾ ਕਢ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। Sales Tax ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕਈ ਰਾਹ ਕਢ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸ ਦੀ evasion ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਪਕੜ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ground ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਅਤ ਤੇ ਸ਼ਕ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਹਰ ਕੇਸ ਦੇ merit ਵੇਖ ਕੇ provisions ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਰਾਬੀ ਕੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਈ ਥਾਂਵਾਂ ਤੇ clarification ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤਰਮੀਮ ਰਾਹੀਂ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ

11.00. A-M. ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਐਕਟ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਵਾਧੇ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਆਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਦਫਾ 7 A ਹੈ। ਜਦੋਂ ਐਕਟ enforce ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਸੀ ਉਹ recognise ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸੀ। ਔਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚੇਗਾ ਉਹ sale ਜਾਇਜ਼ ਤਸੱਵਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤਸੱਵਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਠਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਉਹ ਬੈਠੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਖਾਸੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ। Tenancy ਦੇ recognise ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਖਾਸੇ ਮਸਲੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੱਲ ਹੋ ਗਏ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 1956 ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਐਕਟ enforce ਹੋਇਆ, surplus area ਦੇ question ਤੇ ਇਕ limited period ਮੁਕਰੱਰ ਕੀਤਾ ਕਿ 30 ਅਕਤੂਬਰ, 1956 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਉਸ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। 32F ਦੀ ਇਕ ਕਲਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ transfers ਨੂੰ recognise ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬਜਾਏ ਵੇਚਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਈ ਜਾਵੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ tenant ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ recognise ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਐਸੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ provided ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜੀ tenancy ਹੋਈ ਹੈ ਆਇਆ ਉਹ right ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਫੇਰ ਇਹ explain ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ tenancy create ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਇਸ ਨੂੰ right treat ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਹ ਹੈ :

> 32-DD. "(b) any judgement, decree or order of a court or other authority obtained after the commencement of that Act and having the effect of diminishing the area of such person which could have been declared as his surplus area ; shall be ignored."

ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਗ਼ਲਤ ਫਹਿਮੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ tenancy ਨੂੰ ਅਸੀਂ recognise ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਇਕ relevant date ਤੇ, ਬਗ਼ੈਰ ਕਿਸੇ Judgment ਤੋਂ down limit ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਅਸਰਅੰਦਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਯਾਨੀ 30 ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜੀ property permissible limit ਦੇ purview ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ affect ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਹੋਰ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਡਿਗਰੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਮਗਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ transfer before the 30th of October ਹੋ ਜਾਵੇ ਆਇਆ ਇਸ ਤੇ ਇਹ effective ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ rights 1956 ਦੇ ਮਿਲੇ ਹੋਏ

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

ਹਨ ਉਹ ਕੋਈ ਖੋਹੇ ਨਹੀਂ ਗਏ। ਬਾਕੀ ਏਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਗਈ ਕਿ ਹਿਦੂ aw ਵਿਚ ਅਜੀਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਏਥੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ let the Hindu Law be there for other purposes but we are not prepared to leave a family with more land than is provided for in this Act. ਹਿੰਦੂ law ਵਿਚ ਇਹ provisions ਆਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਈ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ constitution ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਚੀਜ਼ displaced persons ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਰਾੜੇਵਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਹੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ 45 ਤੋਂ 50 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ, ਅਤੇ ਜੇ ਮਿਲੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 5–4 ਏਕੜ ਘਟ ਕਰਕੇ ਮਿਲੀ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦੀ wrong assessment ਹੋਈ ਹੈ। ਵੱਡੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਤਾਂ ਕਦੋਂ ਦੇ ਬਹਿ ਗਏ ਹਨ। They a:e settled ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ generation ਲਈ 50 ਏਕੜ ਤੱਕ ਦੀ maximun limit ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਕੋ ਇਕ ਬੱਚਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਦੋ ਬੱਚੇ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਆਪੇ ਹੀ ਟੁਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗੱਲ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਬੋਲਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 21 ਅਗਸਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ transfers ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਕੀ ਉਹ recognise ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਪਰ ਏਥੇ ਇਹ ਗੱਲ clear ਹੈ ਕਿ ਇਹ limit 30 ਅਕਤੂਬਰ, 1956 ਤੱਕ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ transfers recognise ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ succession declare ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਜਾਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ acquire ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਹੈ ਕਿ :

> "Save in the case of land acquired by the State Government under any law for the time being in force or by any heir by inheritance or up to 30th July, 1958 by a landless person,..........".

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ succession ਕਰਾ ਲਿਆ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ recognise ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 30 ਅਕਤੂਬਰ, 1956 ਤੋਂ ਬਾਅਦ transfer ਕੀਤੀ ਹੈ We will treat it as also disposed of land. This is an act of successiou, acceleration of succession, partition of property among the heirs. The transfers in the case of partition of property amongst the heirs or in the case of succession otherwise will be recognised. Other than these, no other transfers will be recognised. ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਉਹੋ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗਲ ਕਹਿਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਐਕਟ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਫ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਐਕਟ ਦੇ ਜਿਹੜੇ basis ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਇਹ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

Deputy Speaker : Question is—

That the Pepsu Tenancy and Agricultural Lands (Amendment and Validation) Bill, 1962, be referred to a Select Committee consisting of—

(1) Sardar Ajmer Singh, Minister-in-charge ;

(2) Pandit Mohan Lal Datta, M.L.A. ;

(3) Comrade Ram Chandra, M.L.A. ;

(4) Chaudhri Devi Lal, M.L.A. ;

(5) Comrade Harnam Singh Chamak, M.L.A. ;

with a direction to make a report by the 21st May, 1962.

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is—

That the Pepsu Tenancy and Agricultural Lands (Amendment and Validation) Bill, be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Deputy Speaker : The House will now take up the Bill Clause by Clause.

SUB CLAUSE (2) OF CLAUSE 1

Chaudhri Ram Singh (Jind) : Madam, I beg to move—

For sub-clause (2) substitute the following :—

"(2) The provisions of this Act shall come into force atonce."

उपाध्यक्ष महोदया, मेरी इस बिल पर दो amendments हैं, एक है clause 1 पर और दूसरी है clause 7 पर । मेरी सब से पहली submission यह है यहां पर इस बिल को पेश करते हुए मंत्री महोदय ने बार बार कहा है कि यह मामूली सी नौइयत का बिल है और इस बिल को पेश करने का जो object है वह इस से पूरा हो जाना है । मेरी यह प्रार्थना है कि Pepsu Tenancy का जो 1956 का पास किया हुआ Act है उस के अन्दर Section 32(a) to (n) बड़ा substantive section हैं जिस को यह अब amend करने जा रहें हैं । बाकी जो सारे sections इस Act के हैं वे सारे के सारे procedural हैं । इस लिये इस amending बिल पर बहस करने के लिये सारे बिल पर बोलना पड़ेगा क्योंकि दफा 32 के तहत ही ज़मीनें छीनी जाती है और इसी के तहत उस की कीमत मुकर्रर की जाती है और इसी section के तहत दूसरों को allot की जाती है । और अब तक जो कुछ ज़मीनें छीनी गई हैं वह सब कुछ इसी section के तहत हुआ है । उपाध्यक्ष महोदया, यही कारण है कि सारी opposition की तरफ से और Treasury Benches की तरफ से सिर्फ कुछ कांग्रेसी दोस्तों को और कुछ Communist भाइयों को छोड़ कर जो non-agriculturist हैं कुछ suggestions दिये गये हैं लेकिन फिर भी उन suggestions को गवर्नमैंट नहीं मान रही क्योंकि गवर्नमैंट

[चौधरी राम सिंह]
दूसरी तरफ के मैम्बरों की तरफ से दिये गये suggestions को न मानने में अपनी prestige समझती है । मैं आप के द्वारा उन से प्रार्थना करूंगा कि जो मसले जनता की economic life और social life से सम्बन्ध रखते हैं उन के बारे में जो भी अच्छे suggestions opposition की तरफ से आयें उन्हें मानने में इसे prestige का सवाल नहीं बना लेना चाहिये क्योंकि इस का असर सूबा की और आम जनता की economic life पर और बहबूदी पर पड़ता है । इस से तो यही मालूम होता है कि गवर्नमैंट benches वाले opposition बैंचों पर बैठे हुए M.L.As. को भी surplus समझते हैं ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ allot ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ।

चौधरी राम सिंह : डिप्टी स्पीकर साहिबा, position यह है कि इस बिल को ठीक तरह से लागू करने से सूबा की आर्थिक और सामाजिक हालत बहुत अच्छी हो सकती है । इस amending बिल की जो पहली clause है यह principle act की sections 2, 4, 5, 7 और 10 को retrospective effect से लागू करने के लिये है । मैं इस बारे में मिनिस्टर साहिब से प्रार्थना करूंगा कि जो surplus ज़मीन निकलनी थी वह निकल गई है लेकिन उस का उपयोग नहीं किया गया । वह ज़मीन तो अभी record पर ही surplus show की गई है लेकिन उसे utilise नहीं किया गया क्योंकि वह मुज़ारों में बांटी नहीं गई । जो आदमी खेती करते हैं लेकिन उन को मुज़ारों का नाम नहीं दिया जाता और जो इसी state में बसने वाले हैं उन के भी बाल बच्चे हैं । अगर उन की ज़मीन छीन ली जाये तो इस से उन की economic life पर क्या असर पड़ेगा । यह ठीक है कि legislation को improve करने के लिये इस में amendments लानी चाहिएं लेकिन ऐसा करते हुए आप को यह भी सोचना चाहिये कि जो खेती करने वाले लोग हैं जिन को आप मुज़ारा भी नहीं कहते जिन की आप मुज़ारों में गिनती भी नहीं करते, अगर आप उन की census करायें तो आप को पता चलेगा कि जितने मुज़ारों को आप surplus area पर settle करेंगे उतने ही यह खेती करने वाले इस कानून की वजह से up root हो जायेंगे। मैं ने खुद जीन्द sub-division में देखा है कि इस कानून के तहत जिन 2 ज़मींदारों की ज़मीन छीनी गई है उन जमींदारों के अपने जवान लड़के थे जो इस कानून के लागू होने से पहले अपने बाप से अलग हो चुके थे । वहां यह हालत देखने में आई है कि जिन लोगों के पास अपने हल थे, जिन के अपने बैल थे और जो खुद खेती करते थे उन से तो ज़मीन छीनी गई है और यह allot उन को करते हैं जिन के पास न तो बैल हैं, न हल हैं, न कोई और खेती करने के साधन हैं और जो न ही खेती करना जानते हैं ।

मैं इस बात के लिये तो मिनिस्टर साहिब को मुबारिकबाद देता हूं जो उन्हों ने Rules for the utilisation of surplus lands, 1960 बनाए हैं । जिन के ज़रिये इन्हों ने यह कोशिश की थी कि ऐसे आदमियों को जो खेती करते हैं पर उन्हें मुजारे नहीं कहा जाता, को बचाया जाये । लेकिन उन rules में कुछ थोड़ी सी कमियां रह गई हुई हैं जो मैं अब point out करता हूं । अगर यह कमियां दूर कर दी जायें तो यह उन आदमियों

के शुक्रिये के मुस्तहिक होंगे । इन rules में sub rules (iii) ऐसा है जिस के तहत एक खेती करने वाले लड़के को worker की तारीफ में लाया गया और उस के grandsons को भी इसी तारीफ में लाया गया है जो कि अपने बाप की या अपने दादा की ज़मीन को काश्त करता है । यह rule तो बड़ा ही अच्छा था लेकिन इस के अन्दर कमी रह गई है क्योंकि rule (h) के तहत वही worker consider हो सकता है जो खसरा गिरदावरी में मुज़ारा दर्ज किया गया हो क्योंकि इस में लिखा हुआ है whose cultivation as such is recorded in Khasra Gardawri. लेकिन डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह बड़ी नासमझी की बात है और इस की वजह यह है कि मिनिस्टर साहिबान ने इन rules की तरफ ध्यान नहीं दिया और इन्हों ने यह काम सिर्फ Department के कर्मचारियों पर छोड़ दिया था । आप देखें, जब बाप ज़िन्दा होता है तो उस का बेटा ज़मीन की गिरदावरी नहीं कराता है और न ही पटवारी ऐसा करने को तैयार होते हैं । आप ने पंजाब के Security of Land Tenures (Amendment and Validation) Bill पर हुई बहस के दौरान देखा होगा कि यहां यह आम शिकायत की गई थी कि मुज़ारों को उजाड़ने के लिये गलत गिरदावरियां कराई गई हैं । आप जरा सोचें कि जब यह कुछ वहां होता रहा है तो बाप के नाम की बजाये लड़कों के नाम कौन गिरदावरी दर्ज करने को तैयार होगा । इस लिये मैं समझता हूं कि Rule (h) की धारा 3 जो है यह बहुत ही unnatural है क्योंकि यह एक मानी हुई हकीकत है कि जब बाप ज़िन्दा हो तो बेटों के नाम गिरदावरियां नहीं होतीं । इसलिये मेरी गुज़ारिश है कि इस rule (h)(3) को उड़ा दिया जाये, delete कर दिया जाए । इसी तरह से rule (i) और (ii) को उड़ा देने से बहुत से मसले हल हो सकते हैं क्योंकि इन के उड़ा देने से उमर रसीदा बाप के जो बच्चे होते हैं वह ज़मीन के काश्तकार रह सकते हैं । अगर मेरी इस amendment को मान लिया जाये तो उन लोगों का बहुत भला होगा । फिर ऐसा करने से न तो Principal Act पर इस का असर पड़ता है और न ही इस amending बिल पर कोई effect होता है ।

हम ने सूबे की prosperity को देखना है, अनाज की पैदावार को देखना है यह भी देखना है कि लोग prosper हो रहे हैं या नहीं । 1956 के बाद किसानों को या बिस्वेदारों को ज़मीन काश्त करने के लिये देने की गर्ज़ से Tenancy Act बनाया गया । नतीजा यह हुआ कि ज़मीन थोड़ी हो गई और ऐक्ट का मनशा पूरा हो गया । Tenants को तो ज़मीन आप ने देनी ही है । लेकिन यह तो ज़रूरी नहीं है कि ज़मीन उन को ही दी जाये जिन को कि हकूमत देना चाहती है । 1956 के बाद के tenants भी तो इसी देश के रहने वाले हैं । छः सात साल के बाद एक amendment ला कर यह कह देना कि तुम को tenants नहीं माना जाए गा और surplus एरिया के लिये तुम को ignore किया जाएगा यह कैसे मुनासिब है । यह tenants निवाज़ पालिसी नहीं होगी । वे लोग छः सात साल से भूमि पर काबिज़ हैं उन को इस दफा चार के तहत सरप्लस एरिया declare करते वक्त ignore किया जायेगा, यह उन के साथ ज़ुल्म होगा । इस लिये मेरी प्रार्थना है कि उन पर यह ज़ुल्म न करो ....

श्री बलरामजी दास टंडन : On a point of order, Madam. अभी अभी एक मैम्बर साहिब ने floor cross किया है (*Interruptions*)

राजस्व मन्त्री : यह खुद ही उन को ऐसा करने के लिये कहते हैं और खुद ही Point of Order raise करते हैं ।

चौधरी राम सिंह : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं प्रार्थना कर रहा था कि यहां यह कहा गया कि ज़मीन 1956 के बाद भी और पहले भी खुरद बुरद कर दी गई । ज़मीन खुरद बुरद तब होती है अगर कहीं पर दरिया मार जाये या earthquake आ जाए । यह तो emotional सी चीज़ है. वरना ज़मीन तो वहां पर ही होती है । उस को पहले काश्त करने वालों में से कुछ आदमियों को निकाल कर कुछ नये आदमी रख लेना social justice नहीं है । इसलिये हर एक amending bill लाते वक्त गवर्नमैंट को यह देखना चाहिये कि इस का असर देश की economy पर क्या पड़ेगा । इस दफा चार के ज़रिये वज़ीर महोदय 20 हज़ार आदमियों को eject करेंगे । इस धारा को आज से लागू करना चाहिये । पिछली तारीख से लागू करना ठीक नहीं है । इस से agricultural economy पर अच्छा असर नहीं पड़ेगा । जो पहले मुजारे हैं उन को कृपया वैसे ही रहने देना चाहिये । वरना लोग फिर हाई कोर्ट में जायेंगे और इस की फिर वही हालत होगी । अगर इसी तरह से ग़लतियां करते चले जाएंगे तो हाई कोर्ट का कहां तक मुकाबला करोगे ।

Deputy Speaker: Motion moved—

For sub-clause (2) substitute the following :—

"(2) The provisions of this Act shall come into force at once."

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ) : ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਐਨੀ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਕਾਬਲੇ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਗ਼ਲਤ ਫਹਿਮੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇਕਰ rules ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਮੀ ਹੈ ਜਾਂ ਗ਼ਲਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਦਸਣ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ।

Deputy Speaker: Question is—

For sub-clause (2) substitute the following :—

"(2) The provisions of this Act shall come into force at once."

The motion was lost.

Deputy Speaker: Question is—

That sub-clause (2) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 2

Deputy Speaker : Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Deputy Speaker : Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

NEW CLAUSE

Chaudhri Ram Singh (Jind) : Madam, I beg to ask for leave to move the following new clause—

" That after Clause 3 the following new clause shall be inserted :—

"3-A. For Section 32-A of the principal Act, the following shall be substituted :—

Amendment of Section 32-A of Pepsu Act 13 of 1955

"32-A. Notwithstanding anything to the contrary in any law, custom, usage or agreement no family of 5 or less shall be entitled to own or hold as landowner or tenant, land under his personal cultivation within the State which exceeds in aggregate the permissible limits. "

Deputy Speaker : Motion moved—

That leave be granted to move the following new Clause :—

"That after clause 3, the following new clause shall be inserted :—

'3-A. For Section 32-A of the principal Act, the following shall be substituted :

Amendment of Section 32-A of Pepsu Act 13 of 1955

"32-A Notwithstanding anything to the contrary in any Law, custom usage or agreement no family of 5 or less shall be entitled to own or hold as landowner or tenant, land under his personal cultivation within the State which exceeds in aggregate the permissible limits."

Deputy Speaker : Question is—

That leave be granted to move the following new clause :

"That after Clause 3, the following new clause shall be inserted :—

'3-A for Section 32-A of the principal Act, the following shall be substituted :—

Amendment of Section 32-A of Pepsu Act 13 of 1955

32-A. Notwithstanding anything to the contrary in any law, custom, usage or agreement no family of 5 or less shall be entitled to own or hold as landowner or tenant, land under his personal cultivation within the State which exceeds in aggregate the permissible limits."

The leave was refused.

NEW CLAUSE

Chaudhri Ram Singh (Jand) : Madam, I beg to ask for leave to move the following new clause—

[Chaudhri Ram Singh]

"That after clause 3, the following new clause shall be inserted :—

3-A After Section 32-A of the Principal Act, the following shall be inserted :—

'Insertion of New Section 32-AA in Pepsu Act 13 of 1955— "32-AA. Every member of the family of any landowner exceeding 5, shall be entitled to own or hold 5 standard acres of land each, over and above the permissible limit."

Deputy Speaker : Motion moved—

That leave be granted to move the following new clause—

"That after clause 3, the following new clause shall be inserted :—

'3-A. After Section 32-A of the Principal Act, the following shall be inserted—

'Insertion of New Section 32-AA in Pepsu Act 13 of 1955."— "32-AA. Every member of the family of any landowner exceeding 5, shall be entitled to own or hold 5 standard acres of land each, over and above the permissible limit.",.

Deputy Speaker : Question is—

That leave be granted to move the following new clause :—

"That after clause 3, the following new clause shall be inserted—

'3-A. After Section 32-A of the Principal Act, the following shall be inserted :—

'Insertion of New Section 32-AA in Pepsu Act 13 of 1955— "32-AA. Every member of the family of any landowner exceeding 5, shall be entitled to own or hold 5 standard acres of land each, over and above the permissible limit."

The leave was refused.

NEW CLAUSE

Comrade Jangir Singh Joga (Talwandi Saboo) : Madam, I beg to ask for leave to move the following new clause —

"That after clause 3, the following new clause shall be inserted :—

'3-A. After Section 32-A of the Principal Act, the following shall be inserted—

Insertion of new section 32-AA in Pepsu Act 13 of 1955. "32-AA. Invalidation of all mala fide transfers of land made after commencement of Presidential Act.—(1) All mala fide transfers of land made by landowners after commencement of Presidential Act whether by way of sale, gift or otherwise regarding land in excess of the permissible area shall be invalidated and sale money where land has actually been sold, shall be paid back by the landowner concerned to the purchaser and such lands be declared surplus free of any encumbrance.

(2) Transfers effected through inheritance at the death of a landowner after commencement of Presidential Act shall not affect the right of any person to acquire proprietary rights in such land.""'

Deputy Speaker : Motion moved—

That leave be granted to move the following new clause :

"That after clause 3, the following new clause shall be inserted :—

'3-A. After section 32-A of the Principal Act, the following shall be inserted—

"32-AA. Invalidation of all mala fide transfers of land made after commencement of Presidential Act—

Insertion of new section 32-AA in Pepsu Act 13 of 1955—

(1) All mala fide transfers of land made by landowners after commencement of Presidential Act whether by way of sale, gift or otherwise regarding land in excess of the permissible area shall be invalidated and sale money where land has actually been sold, shall be paid back by the landowner concerned to the purchaser and such lands be declared surplus free of any encumbrance ;

(2) Transfers effected through inheritance at the death of a landowner after commencement of Presidential Act shall not affect the right of any person to acquire proprietary rights in such land."

Deputy Speaker : Question is—

That leave be granted to move the following new clause :

"That after clause 3, the following new clause shall be inserted :—

'3-A. After section 32-A of the Principal Act, the following shall be inserted—

"32-AA. Invalidation of all mala fide transfers of land made after commencement of Presidential Act.—

'Insertion of new section 32-AA in Pepsu Act 13 of 1955—

(1) All mala fide transfers of land made by landowners after commencement of Presidential Act whether by way of sale, gift or otherwise regarding land in excess of the permissible area shall be invalidated and sale money where land has actually been sold, shall be paid back by the landowner concerned to the purchaser and such lands be declared surplus free of any encumbrance.

(2) Transfers effected through inheritance at the death of a landowner after commencement of Presidential Act shall not affect the right of any person to acquire proprietary rights in such land."'"

The leave was refused.

CLAUSE 4

Deputy Speaker : Question is—

That Clause 4 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 5

Deputy Speaker : Question is—

That Clause 5 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 6

Deputy Speaker : Question is—

That Clause 6 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 7

Chaudhri Ram Singh (Jind) : Madam, I beg to move—

After the proposed section 32-KK (a), insert the following :—

"(aa) if a descendant got his share of land privately partitioned prior to the commencement of this Act he will be considered as owner of such share, of his own, and this land would not be included in the area owned by the original owner."

उपाध्यक्ष महोदया, पंजाब हाई कोर्ट ने Hindu Joint Family की property की बाबत एक ruling दिया। वह बहुत सुन्दर ruling था जो कि Social Justice पर मबनी था कि कोई भी बच्चा from the very conception अपने बाप की जायदाद का हिस्सेदार होगा और इस एक्ट के तहत Revenue Authorities को यह हिदायत की गई कि वह उन लड़कों का हिस्सा दिखाएं और इस तरह से हर Hindu Joint Family के मैम्बर को 30 स्टैंडर्ड एकड़ ज़मीन दी जा सकती थी । अब मन्त्री महोदय को जो कि Secular State के हामी हैं यह खदशा हुआ कि इस से non-agriculturist फायदा न उठा जायें और जो agriculturists हैं जैसे जाट, अहीर, गूजर वगैरा होंगे उन को नुक्सान न हो, इसलिये वह कहते हैं कि दोनों में parity लाने के लिये यह बिल लाया गया है । डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आप के द्वारा उन को बताना चाहता हूं कि सन् 1956 में Hindu Succession Act लागू हुआ और उसी ही साल Pepsu Tenancy Act लागू हुआ । अगर Hindu Succession Act को ध्यान से पढ़ा जाये तो इस से भी साफ है कि पंजाब के अन्दर कोई भी हिन्दू चाहे वह जाट हो, बनिया हो या ब्राह्मण हो, अहीर हो या गूजर हो वह किसी custom से govern नहीं है। दफा 4 यह है कि :—

"4(1) Save as otherwise expressly provided in this Act—

(a) any text, rule or interpretation of Hindu law or any custom or usage as part of that law in force immediately before the commencement of this Act shall cease to have effect with respect to any matter for which provision is made in this Act."

जब customs या usages '56 के Act के तहत खत्म हुए तो यह बिल उन land owners पर हावी होना था जिन की ज़मीन इस वजह से surplus में आ गई। यह हिन्दू Law मनु के ज़माने से चला आ रहा था..... (*Interruptions*)

Deputy Speaker: No interruptions please,

चौधरी राम सिंह : मैं यह निवेदन कर रहा था कि जब Succession Act के मुताबिक कोई custom लागू नहीं तो उन लोगों की ज़मीन High Court की उस ruling से भी बच जाती थी। तो इस हालत में मैं मन्त्री महोदय से प्रार्थना करूंगा कि जब उन्होंने ज़मीन एक आदमी से लेकर दूसरे को देनी है और अगर किसी का चाचा या descendant उस ज़मीन पर काश्त करता है, हल चलाता है, और उन लोगों का पेट अपनी मेहनत से भरता है जो हल नहीं चलाते तो क्या तकलीफ हो गई कि ज़मीन उन को distribute हो ? High Court ने ruling दिया। एतराज़ आया कि वह ज़मीन हरिजनों को देनी थी, landless workers को, tenants को देनी थी। डिप्टी स्पीकर साहिबा, जहां तक हरिजनों को ज़मीन देने का ताल्लुक है इसमें हमें कोई एतराज़ नहीं। लेकिन यह कोई sound economy नहीं है कि ज़मीन को इस कदर छोटे २ हिस्सों में बांट दिया जाए। अगर सारे मुज़ारों की तादाद को देखा जाए और ज़मीन की तक्सीम का अन्दाज़ा लगाया जाए तो फी मुज़ारा 1-1/6 एकड़ ज़मीन आती है। इसमें आप उन लोगों को भी लें जो कि landless हरिजन है या कानून की technicalities की वजह से oust हुए तो आप अन्दाज़ा लगाएं कि 1-1/6 एकड़ फी मुज़ारा से आप की economy कितनी sound हो सकती है। मैं समझता हूं कि यह सब कुछ सिर्फ propaganda के लिए ही किया जा रहा है।

यह भी कहा गया कि जिसने कभी हल नहीं जोता, जिसको हल चलाना नहीं आता उसके पास ज़मीन क्यों रहने देनी चाहिए खास कर जब कि वह कोठियों में रहते हैं। मैं पूछता हूं कि क्या यह मिसाल वहां पर लागू नहीं होती जहां किसी का चमड़े का कारखाना हो जिसने चमड़े की शक्ल न देखी हो, जो air conditioned कमरों में रहते हों। क्या यह वहां पर लागू नहीं हो सकती जहां किसी का मोटरों का कारखाना हो और उसे मोटर drive करनी न आती हो ? डिप्टी स्पीकर साहिबा, आज वक्त की पुकार यह है कि सामाजिक justice सब को बराबर दिया जाना चाहिए। अगर समाज का ढांचा इस तरह बिगड़ गया तो इसका नतीजा अच्छा नहीं होगा। मैं जानता हूं कि आज कांग्रेसी अपनी गद्दियों पर safe हैं लेकिन मैं यह बता देना चाहता हूं कि इन्क्लाब किसी को बता कर नहीं आया करते। पाकिस्तान के हुक्मरानों को नहीं पता था कि रात के 12 बजे वह गिरफतार हो जाएंगे। यह नहीं समझना चाहिए कि हिन्दुस्तान में ऐसा इन्क्लाब नहीं आ सकता। अगर social justice को economic basis पर disturb कर दिया, तो इसका नतीजा अच्छा नहीं होगा।

(At this stage Mr. Speaker occupied the Chair)

अध्यक्ष महोदय, मेरी प्रार्थना है कि अगर आप ने ज़मीन छीननी ही है तो राजाओं और महाराजाओं से छीननी चाहिए। महाराजा फरीदकोट या उन के भाई की ज़मीन छीनें जिन के पास इतनी ज्यादा २ ज़मीनें हैं। नवाब मालेरकोटला से छीनें जिन की बेगम यहां पर मैम्बर हैं या पटियाला के महाराजा से छीनें या राजा नालागढ़ से छीनें जिन्होंने पटियाला से मर्जर के बाद खराब पहाड़ी ज़मीन का तबादला ज़रखेज़ ज़मीन से कर लिया। मतलब यह है कि बड़े २ लोगों की ज़मीन छीनें मगर उन को तो State Farms चरागाहों, Mechanised Farms

[चौधरी राम सिंह]

या Cane Farms के नाम पर exempt किया हुआ है मगर जो practical agriculturist है उस से आप एक एक या दो दो एकड़ ज़मीन फालतू होने के नाम पर छीन रहे हैं । अगर आप यह कानून सिर्फ वोटें लेने के लिये ही बनाते हैं तो इस से ज्यादा अफसोसनाक बात नहीं हो सकती । सारे मुल्क में कांग्रेस का राज है । दूसरी States में भी land reforms हुई हैं और Planning Commission ने जो किताब निकाली है उस का सैक्शन तीन पढ़ कर सुनाता हूं:—

"In Madhya Pradesh and Orissa, legislation allows the owners of surplus lands to dispose them of to persons belonging to certain prescribed categories even after the enactment of the legislation."

जिस आदमी ने अपने बच्चों को फौज में भरती कराया, काशमीर भेजा जिन्होंने अंग्रेज़ों से टक्कर ली, जो जलियां वाले बाग में शहीद हुए उन की ज़मीन अगर आप यह कह कर छीन लें कि यह बिसवेदार है और वह भी बिना कीमत दिये तो भला वह क्या आप के लिए खेती करेगा । इस से बड़ी बेइन्साफी क्या होगी । उस ने ज़मीन खरीदने के लालच में बासी रोटी पर गुज़ारा किया, बच्चों को तन ढांपने के लिए कपड़ा न दिया उस के पास अगर तीस बीघे से ज्यादा ज़मीन हो जो कि उस ने सख्त मेहनत के बाद हासिल की थी उस को आप Socialist Pattern के नाम पर खत्म करने जा रहे हैं । यह ऊपर से ही खूबसूरत मालूम देती है इस से कोई फायदा होने वाला नहीं है । जनाब, दुनिया में तीन तरह की हुकूमतें हैं । रूसी टाइप की ज़ाती गुलामी, दूसरी किस्म है अमरीकन टाइप की social debauchery और तीसरी है जर्मन टाईप की dictatorship । यह चाहे आप की पुलिस करे या फौज । आज divide and rule की policy पर अमल किया जा रहा है । मुख्तलिफ तरीकों से हरिजन को गैर-हरिजन, मुज़ारे को गैर-मुज़ारे, देहाती को शहरी के खिलाफ़ उकसाया जा रहा है । यह तरीका ठीक नहीं है । इस कानून के पास होने से मिडल क्लास तबाह हो जायेगी । जिस बात को ध्यान में रख कर यह बिल पेश किया गया है वह मुझे मालूम है । आप चाहते हैं कि legislation के ज़रिये ज़मीन को इस तरह से बांट दिया जाए कि किसी ज़मींदार के पास दो चार एकड़ से ज्यादा ज़मीन न रहने पाए और उस के बाद यहां पर रूसी ढंग का निज़ाम कायम कर दिया जाए जिस का सबक कि आप ने रूस से लिया है । (एक आवाज़: बहुत अच्छा है) इसी लिए आप co-operative farming की बातें करते हैं । आप वोट लेने के लिये ऐसी बातें करते हैं मगर मैं आप को बताता हूं कि आप को आने वाली generations कोसेंगी । इस में सैक्शन 32(7) (G) में partition की definition है—

"....a landowner and his descendants constitute a Hindu undivided family, the land owned by such family shall, for the purposes of this Act, be deemed to be the land of that land owner........"

मेरी यह प्रार्थना है कि यह लफ़ज़ अंग्रेजी का है और इस की definition करना किसी Legislature की कम्पीटैंस में नहीं है। इस का अर्थ या तो किसी dictionary से देखा जा सकता है या फिर इस की interpretation कोई कोर्ट कर सकती है । उस के बाद ही आप इस के बारे फैसला कर सकते हैं कि फलां चीज़ disposition है और फलां नहीं है । यह एक legal

flaw है। इस सिलसिले में मैं recent ruling जो कि हाई कोर्ट की है पढ़ कर सुनाता हूं :

"I find myself in agreement with these views, and it is therefore clear that when land, which is joint family property, happens to be partitioned no interest passes from one owner to another and it is neither a transfer nor such disposition.........."

Highest tribunal की यह राय है। इस लिए partition disposition नहीं है। और अगर आप कोर्ट की रूलिंग के खिलाफ जायेंगे तो कल को फिर आप के खिलाफ रूलिंग जायेगी कि partition disposition नहीं है। मेरी यह प्रार्थना है कि इस सैक्शन 'बी' को delete किया जाए। जो section 'A' है उस में लिखा है :

"where, immediately before the commencement a landowner and his descendants constitute a Hindu undivided family........"

यह तो ठीक है कि Land Revenue Act में land owner की definition है कि जिस के नाम इन्तकाल हो वही landowner होगा। मगर Hindu Succession Act के बाद और उस से पहले भी Hindu Law के मुताबिक land owner वह है जिस की वह ज़मीन हो जिस में right vest करे।

Mr. Speaker : Just one minute more.

चौधरी राम सिंह: बहुत अच्छा, जनाब, मैं अभी खत्म कर देता हूं। मेरा कहने का मतलब है कि इस में एक legal lacuna है। बेटे तो इस में आ गए मगर जो दूसरे नज़दीकी रिश्तेदार जो कि joint family बनाते हैं वह इस से बाहर हैं। इस से complications पैदा होंगी। इस लिए मैं ने यह amendment तजवीज़ की है :

After the proposed section 32 -KK (a) insert the following :—

"(aa) if a descendant got his shared land privately partitioned prior to the commencement of this Act he will be considered as owner of such share of his own, and this land would not be included in the area owned by the original owner."

Mr. Speaker : The hon. Member should now wind up his speech. He has already taken 15 minutes.

चौधरी राम सिंह उनको ज़मीन पर आबाद रहने दिया जाए।

Mr. Speaker : Please wind up your speech.

चौधरी राम सिंह: स्पीकर साहिब, अब मैं ज्यादा वक्त नहीं लूंगा। मैं यही कहना चाहता हूं कि इस कानून से यह असर होगा कि ज़मींदार का compensation वाला right खत्म हो जायेगा। जहां तक concurrent list का ताल्लुक है उसमें दोनों Parliament और Punjab Legislature ने inheritance का right पास कर दिया लेकिन आप अब कहते हैं कि सिर्फ 30 स्टैंडर्ड एकड़ रख सकेंगे। और बेटों का हिस्सा भी नहीं होगा। तो यह तो सरासर anomaly है। मैं मन्त्री महोदय से अन्त में यह प्रार्थना करूंगा कि वह ठंडे दिमाग़ से सोचें। (घंटी) और सोच कर कोई कदम

[चौधरी राम सिंह]

उटाएं। बस इतना कह कर स्पीकर साहब, मैं आपका शुक्रिया अदा करता हूं और अपनी सीट ग्रहण करता हूं।

बाबू बचन सिंह: स्पीकर साहब, काम खत्म नहीं हो पाया इसलिए मेरी suggestion है कि हाउस का time एक घंटा बढ़ा दिया जाए।

Mr. Speaker : The time of to-day's sitting is extended by 2½ hours. The half-an-hour discussion will start at 2.30 p.m.

Mr. Speaker : Motion moved—

After the proposed section 32-KK(a) insert the following :—

"(aa) if a descendant got his share of land privately partitioned prior to the commencement of this Act he will be considered as owner of such share, of his own, and this land would not be included in the area owned by the original owner."

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ) ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ credit ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਇਕ aspect ਤੇ ਖਾਸਾ ਗ਼ੌਰ ਨਾਲ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤੇ ਕਾਫੀ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਇਹ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਡਾ ਮਨਸ਼ਾ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ clear ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੁਖਤਲਿਫ ਰਾਏ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਮਗਰ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ amendment ਦਾ ਤਅੱਲਕ ਹੈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਆਤ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ amendment ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਨਾਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੀਆਂ partitions ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਐਕਟ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ amendment ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। 30 ਅਕਤੂਬਰ ਤੱਕ ਜਿਹੜੀਆਂ partitions ਹਨ they are not governed by this Act ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੀ ਚੇਤੇ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਰਬ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਏਥੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਕਹੀ ਗਈ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ legislation ਨਾ ਲਿਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਬਹੁਤੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਬਣਨ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ surplus area declare ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ successful ਹੋਏ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹੋਵੋਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਹ ਮਸਲਾ ਸੁਲਝਾਇਆ ਗਿਆ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਰਬ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਹੀ ਗੱਲ ਸੀ।

श्री बलरामजी दास टंडन: स्पीकर साहिब, मेरा सुझाव यह है कि काम बहुत पड़ा हुआ है और आप कल time extend नहीं करेंगे इसलिए आज दूसरी sitting कर लें। क्योंकि यह जो Acquisition Bill है यह बहुत अहम है। और अगर आज का काम कल पर चला गया तो उस पर बोलने का बहुत कम मौका मिलेगा। इस बारे आप का जो final decision हो वह बता दें ताकि confusion न रहे।

Mr. Speaker : Let us proceed now. We will see what can be done.

Mr. Speaker : Question is—

After the proposed section 32-KK(a), insert the following —

"(aa) if a descendant got his share of land privately partitioned prior to the commencement of this Act he will be considered as owner of such share, of his own, and this land, would not be included in the area owned by the original owner.

The motion was lost

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 7 stand part of the Bill.

The motion was carried

CLAUSE 8

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 8 stand part of the Bill.

The motion was carried

CLAUSE 9

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 9 stand part of the Bill.

The motion was carried

CLAUSE 10

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 10 stand part of the Bill.

The motion was carried

CLAUSE 11

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 11 stand part of the Bill.

The motion was carried

CLAUSE 12

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 12 stand part of the Bill.

The motion was carried

CLAUSE 13

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 13 stand part of the Bill.

The motion was carried

SUB-CLAUSE (1) OF CLAUSE 1

Mr. Speaker : Question is—

That Sub-Clause (1) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried

Revenue Minister (Sardar Ajmer Singh) : Sir, I beg to move—

That the Pepsu Tenancy and Agricultural Lands (Amendment and Validation) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Pepsu Tenancy and Agricultural Lands (Amendment and Validation) Bill be passed.

12-00 Noon

श्री मंगल सैन (रोहतक): स्पीकर साहिब, क्योंकि Opposition के सब मित्र मुझे यह कह रहे हैं कि मैं न बोलूं इस लिये मैं ज्यादा न बोलूंगा और सिर्फ इतनी बात कहना चाहता हूं कि 1st reading और 2nd reading पर मन्त्री महोदय . . . (आवाजें : डाक्टर साहब रहने दीजिए) अच्छा स्पीकर साहिब, मैं नहीं बोलता और अपनी seat resume करता हूं ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Pepsu Tenancy and Agricultural Lands (Amendment and Validation) Bill be passed.

The motion was carried

THE LAND ACQUISITION (PUNJAB AMENDMENT) BILL, 1962 AS AMENDED BY THE PUNJAB LEGISLATIVE COUNCIL

Revenue Minister (Sardar Ajmer Singh) : Sir, I beg to move—

That the amendment made by the Punjab Legislative Council in the Land Acquisition (Punjab Amendment) Bill, which was passed by the Punjab Legislative Assembly on the 9th May, 1962, be taken into consideration.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹੀ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ (ਵਿਘਨ)

ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ : ਸਾਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਉ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਅਤੇ taxation ਬਿਲ ਲਈ ਵਕਤ ਰਹਿਣ ਦਿਉ ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਜੀ, ਠੀਕ ਹੈ । ਮੈਂ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the amendment made by the Punjab Legislative Council in the Land Acquisition (Punjab Amendment) Bill which was passed by the Punjab Legislative Assembly on the 9th May, 1962, be taken into consideration.

Mr. Speaker : Question is—

That the amendment made by the Punjab Legislative Council in the Land Acquisition (Punjab Amendment) Bill which was passed by the Punjab Legislative Assembly on the 9th May, 1962, be taken into consideration.

The motion was carried

Mr. Speaker : The House will now proceed to consider the following amendment made by the Council in clause 4 of the Bill. The amendment may be deemed to have been read and moved.

In page 2, line 1 of Explanation of proposed Section (2A) *for* "Chapter" *substitute* "Part".

(*No Member rose to speak*)

Mr. Speaker : Question is—

In page 2, line 1 of Explanation of proposed Section (2A), *for* "Chapter" *substitute* "Part".

The motion was carried

Mr. Speaker : Would the hon. Members like that we should adjourn for lunch at 12.30 p. m. and meet again in the afternoon ?

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਘੰਟਾ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਲਈ ਛੁੱਟੀ ਕਰ ਲਉ । ਫੇਰ 3 ਵਜੇ ਤੋਂ 7 ਵਜੇ ਤਕ ਸੈਸ਼ਨ ਕਰ ਲੈਣਾ ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜਾ ਅੱਗੇ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ ।

Mr. Speaker : In that case there will be discussion on the Bill up to 2.30 p. m. Thereafter, the House will take up half-an-hour discussion.

Revenue Minister (Sardar Ajmer Singh) : Sir, I beg to move—

That the Land Acquisition (Punjab Amendment) Bill as amended by the Council be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Land Acquisition (Punjab Amendment) Bill, as amended by the Council, be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Land Acquisition (Punjab Amendment) Bill as amended by the Council be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB TEMPORARY TAXATION BILL, 1962

Planning Minister (Giani Kartar Singh) : Sir, I beg to introduce the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962.

Planning Minister (Giani Kartar Singh) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Temporary Taxation Bill be taken into consideration at once.

ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਮੈਂ ਇਜ਼ਤ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਫ਼ਖ਼ਰ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਉਸ ਘਾਪੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਏਥੇ ਪਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵਰਤਾਉ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ-ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੂਰ ਭੂਤਕਾਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਜ ਤਕ ਵੀ ਉਹ ਕਮੀ ਤੁਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਲਹੂ ਸੁਕਾਉਣ ਵਾਲੀ ਛੂਤ ਛਾਤ ਦੇ ਅਸਰਾਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤੋਂ ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਕੁਝ ਸਾਡੇ ਧਰਮਗ੍ਰੰਥ ਜੋ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਛੂਤ ਛਾਤ ਨੂੰ ਬੜ੍ਹਾਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਹ ਇਕ ਸੋਸ਼ਲ ਕਸਟਮ ਹੀ ਬਣ ਗਈ। ਸੋਸ਼ਲ ਕਸਟਮ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਗਜ਼ ਤੋਂ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਮੁੱਦਤ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕਈ ਭਲੇ ਪੁਰਖ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਛੂਤ ਛਾਤ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ। ਸੰਤ ਭਗਤ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਅਗਵਾਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਭ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਸਮਝੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਪਰਚਾਰ ਹੋਇਆ। ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ—

"ਨੀਚਾ ਅੰਦਰਿ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਨੀਚਹੁ ਹੀ ਅਤਿ ਨੀਚੁ
ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਾਥ ਵਡਿਆਂ ਸਿਉ ਕਿਆ ਰੀਸ।"

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਨੀਚਾਂ ਦਾ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਗਿਣਦਾ ਹਾਂ। ਨੀਚਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਜੋ ਵਧ ਨੀਚ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ, ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰਾਂ, ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਤੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦਾ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਬਣਨ ਦਾ ਦਾਵ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਚਾਈ ਵੀ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਿਥੇ ਨੀਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਹੋਵੇਗੀ, ਐ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਉਥੇ ਹੀ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਹਮਲੇ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿੱਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿੱਤਾਂ ਦੇ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਜਲਸੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਨਾ ਬਰਾਬਰੀ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਗਿਣਤੀ ਐਸੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਹਕੂਕ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਨੇ ਵੀ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਅਤੇ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਚਲਦੀ

ਰਹੀ। ਜਿਹੜੇ ਭਗਤ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਮੁਤਾਸਰ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਜ਼ੋਰੇ ਅਸਰ ਸਿਰ ਵੀ ਕਟਾ ਦਿਤੇ ਲੇਕਿਨ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦਾ ਮਸਲਾ ਸੀ ਇਸ ਵਿਚ ਫੇਲ ਰਹੇ। ਬਦੇਸ਼ੀ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਆਇਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਬਰਾਹਮਣ, ਜੱਟ, ਖੱਤਰੀ, ਅਛੂਤ ਵਗੈਰਾ ਸਭ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉੱਚੀ ਜ਼ਾਤ ਵਾਲਿਆਂ ਇਸ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਬੜੀ ਹੇਠੀ ਸਮਝੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਛੂਤਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤਰਜ਼ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਥੋੜ੍ਹਾ ਫਰਕ ਪਿਆ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਵੀ ਮਣਸ਼ਾ ਬਦਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਵਰਤਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਵਧਾਇਆ, ਉਥੇ ਉਹ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸੱਤਾ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਭਾਗ ਨਾ ਛੱਡਣਾ ਪਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਤਹਿਰੀਕ ਚੱਲੀ ਅਤੇ 1918 ਵਿਚ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਸਮਾਜਕ ਮਸਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਹਾਸਲ ਹੋਈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਰਾਜਸੀ ਪਰੋਗਰਾਮ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਤੇ ਮਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਸ ਪਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲੈਣ ਲਈ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਵਿਚੋਂ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਛੂਤ ਛਾਤ ਨੂੰ ਹਟਾਣਾ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਉਹ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ original ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ political programme ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਈ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਈ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਰਾਜ-ਬਣਤਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ, Constituent Assembly ਬੈਠੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਬਾਕੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਮਸਲਿਆਂ ਤੇ ਗੌਰ ਕੀਤਾ ਉਥੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਵੀ ਪੂਰਾ ਗੌਰ ਕੀਤਾ। ਆਈਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਜਾ Chapter Fundamental Rights ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਚੌਥਾ Chapter Directive Principles ਤੇ Sate policy ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਉਸਦੀਆਂ ਦੋ ਚਾਰ ਮੱਦਾਂ ਮੈਂ ਆਪਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ Article 15 ਦੀ ਕਲਾਜ਼ (2) ਵਿਚ ਜੋ Fundamental Rights ਦੇ ਥੱਲੇ ਦਰਜ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸਾਫ ਕੀਤੀ ਹੈ :

> "(2) No citizen shall, on grounds only of religion, race, caste, sex, place of birth or any of them, be subject to any disability , liability, restriction or condition with regard to—
>
> (a) access to shops, public restaurants, hotels and places of public entertainment ; or
>
> (b) the use of wells, tanks, bathing ghats, roads and places of public resort maintained wholly or partly out of State funds or dedicated to the use of the general public."

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜੋ ਬੁਰਾਈਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਣ ਦਾ ਅਤੇ Fundamental Rights ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ socially ਬਰਾਬਰ ਲਿਆਣ ਦਾ ਤੇ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਕਿ ਕਾਗਜ਼ ਦਿਆਂ ਪਤਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਚੇਚਾ

[ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ]

ਉਪਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਮਲ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਤੇ ਇਸੇ Article ਦੀ clause 4 ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ :

> "(4) Nothing in this Article or in clause (2) of Article 29 shall prevent the State from making any special provision for the advancement of any socially and educationally backward classes of citizens or for the Scheduled Castes and the Scheduled Tribes."

ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰਖੀ ਕਿ ਅਛੂਤਾਂ ਲਈ ਉਚੇਚਾ ਉਪਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ backwardness ਦੂਰ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ fundamental rights ਵਿੱਚ 17 ਨੰਬਰ ਦਾ ਜੋ article ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

> 17. "Untouchability" is abolished and its practice in any form is forbidden. The enforcement of any disability arising out of "Untouchability" shall be an offence punishable in accordance with law.

ਔਰ ਸੈਕਸ਼ਨ 16 ਵਿਚ ਨੌਕਰੀਆਂ ਆਦਿ reserve ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ backward classes ਲਈ ਵੀ provision ਕੀਤਾ। ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਜੋ Directive Principles ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੋ Article 46 ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ sections ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਰਖਣ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ weaker sections ਨੂੰ ਉਪਰ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਖਾਸ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 46 ਜੋ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

> "46. The State shall promote with special care the educational and economic interests of the weaker sections of the people, and, in particular, of the Scheduled Castes and the Scheduled Tribes, and shall protect them from social injustice and all forms of exploitation."

ਤੇ ਇਹ ਜੋ Directive Principles ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੇ Fundamental Rights ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਹੀ ਫਰਕ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਰਾਹੀਂ enforce ਕਰਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਰਾਹੀਂ enforce ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਲੇਕਿਨ States ਨੂੰ Directions ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। Directive Principles ਵਿਚ 5/7 ਗੱਲਾਂ States ਨੂੰ ਬਤੌਰ directions ਦੇ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ free primary education ਦੇਣਾ, living wage ਦੇਣਾ, old age pensions ਦੇਣਾ, ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ, international peace ਨੂੰ ਪਕਿਆਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। Judiciary ਅਤੇ executive ਨੂੰ ਅਲਗ ੨ ਕਰਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੋਕਾ ਟਾਕੀ ਨਾ ਕਰਨ ਤਦ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚੇਗਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੱਜਣ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ।

चौधरी देवी लाल : बहुत फायदा पहुंच गया है।

ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ : ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਟੂਕ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਲੇ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। Directive Principles ਨੂੰ ਲੋਕ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਚਲਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਇਕ ਗਲ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਇਕ Directive Principle ਤੇ ਅਮਲ

ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਮੁਲ ਤਾਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਤੇ ਉਸ ਤੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਹੋਣਗੇ । ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਚੀਖੋ ਪੁਕਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬੋਝ ਪਏਗਾ, ਉਹ ਬੋਝ ਪਏਗਾ । ਇਹ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਣਗੀਆਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਬੋਝ ਵੀ ਨਾ ਪਵੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਵੀ ਹੋਵੇ । ਨਿਰੇ ਬੁਕੀਂ ਵੜੇ ਨਹੀਂ ਪਕਣੇ, ਤੇਲ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਉਸ Directive Principle ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ । ਹੁਣ ਜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੈਸੇ ਦੀ ਥੁੜ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ । ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ Constituent Assembly ਵਿਚ Directive Principles ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਮਸਲਾ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ । ਉਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ Fundamental Rights ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ । ਡਾਕਟਰ ਅੰਬੇਦਕਰ ਜਿਹੜੇ ਕਿ Constituent Assembly ਦੀ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ :—

"that the word 'strive' had been purposely used because their intention was that however adverse the circumstances that stand in the way for a Government in giving effect to these principles and however impropitious the time might be they should always strive for the fulfilment of the principles. Otherwise, it would be open to the Government to say that the circumstances were not good and the finances were so bad that they could not implement them."

ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਦਲੀਲਾਂ ਹਨ ਸਾਨੂੰ ਇਧਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਅਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਉਹ ਕੀ ਅਮਲ ਸੀ ? ਸਟੇਟਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਵੈਲਫੇਅਰ ਲਈ ਮਨਿਸਟਰ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਮਹਿਕਮੇ ਬਣਾਏ । Second ਤੇ Third Five-Year-Plans ਅੰਦਰ ਰਕਮ ਪਰੋਵਾਈਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਹਿੰਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਜੋ ਵਜ਼ੀਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਅਤੇ ਸੈਂਟਰ ਵਿਚ ਇਹ ਕੰਮ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਹੈ । ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ preside ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਪਰਧਾਨ ਬਣਦੇ ਰਹੇ । ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਦਿਤੇ ਉਹ ਵੀ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ 31 ਜਨਵਰੀ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਫਰਵਰੀ, 1960 ਨੂੰ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਈ । ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਏਜੰਡੇ ਦੀਆਂ ਆਈਟਮਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਨੋਟ ਵੰਡੇ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੋਟ ਇਹ ਸੀ—

"The special political safeguards in the shape of reservation of seats for members of Scheduled Castes and Scheduled Tribes in the Parliament and State Legislatures was due to expire on the 26th January, 1960, according to original Article 334 of the Constitution. The Government have recently amended this Article with the result that these reservations will continue upto January, 1970. It has been the constant endeavour of Government to help these under-privileged classes to make up expeditiously the leeway due to retarded progress in the past. The special supplementary programmes have therefore, necessarily to be taken up at an adequate pace, so that the need for special programmes cases to exist after a specific period. The Third and the Fourth Plans will, therefore, have to be formulated with the object of tackling the special problems of the Backward Classes vigorously and of finding solutions to those problems within this period.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : On a point of order, Sir, ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਐਨਾ ਟਾਈਮ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਦਿਆਂ ਅਧਾ ਘੰਟਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜੇ ਤਕ ਵਾਅਜ਼ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਨਾ ਵਕਤ ਹੋਰ ਲਓਗੇ। (How much time the hon. Minister will take more ?)

ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ : ਅਧਾ ਘੰਟਾ ਹੋਰ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : 15, 20 ਮਿੰਟ ਹੋਰ ਬੋਲ ਲਓ । (The hon. Minister may speak for 15 or 20 minutes more.) ।

ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਝ ਲੈਣ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਵਰ੍ਹੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । Relevancy ਕੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਅਰੰਭ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਤ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਫਰਮਾਇਆ :—

> "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜ਼ਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਤੇ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਸਾਡੀ ਆਦਮ ਗਿਣਤੀ ਦੀਆਂ ਅਤਿਅੰਤ ਨਿਤਾਣੀਆਂ ਸ਼ਰੇਣੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹਾਨਿ ਪੁਜਾ ਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਉਹ ਆਰਥਕ ਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਤੇ ਤਰੁਟੀਆਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਵਖਰਿਆਂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸ਼ਰੇਣੀ-ਹੀਣ ਤੇ ਜਮਾਤਹੀਣ ਸਮਾਜ ਦਾ ਜੋ ਮਹਾਨ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕੌਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਕਠਨ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤੀਕਰ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਤਾਣੀਆਂ ਤੇ ਅਖੋਂ ਉਹਲੇ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਚੁਕੀਆਂ ਸ਼ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤਮਾਨ ਅਥਾਹ ਗੁਰਬਤ ਤੋਂ ਸਵਤੰਤਰ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਦੇ ਅਤੇ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦਾ ਇਹ ਕੁਲਹਿਣਾ ਧੱਬਾ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਧੋ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਛੂਤ-ਛਾਤ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਰੁਧ ਤੇ ਵਿਵਰਜਤ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ ਪਰ ਆਮ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਹੋਂਦ ਉਨਾਂ ਚਿਰ ਤਕ ਅਮੁਕ ਉਪਰਾਲੇ ਤੇ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਗਲੋਂ ਲਹਿ ਕੇ ਭੂਤ ਕਾਲ ਦੀ ਇਕ ਭੁਲੀ ਵਿਸਰੀ ਕਹਾਣੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀ। ਇਨਾਂ ਸ਼ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਉਨਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਆਸ਼ਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਨ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਕ ਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਇਕਮਿਕਤਾ ਹੈ। ਅਰੰਭਕ ਤੌਰ ਤੇ ਅਤੇ ਯਥਾਰਥ ਵਿਚ ਇਹ ਮਨੁਖਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਮਸਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਕੌਮੀ ਜ਼ਮੀਰ ਲਈ ਇਕ ਚੈਲੰਜ ਦੇ ਨਿਆਈ ਹੈ। ਆਉ ਆਪਾਂ ਸਾਰੇ ਜੋ ਇਥੇ ਜੁੜੇ ਹਾਂ ਇਸ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਜੋ ਸਾਡੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਗਹੁ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰੀਏ ।"

ਫਿਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਵੈਲਫੇਅਰ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਨਫਰੰਸ ਅਕਤੂਬਰ ਨਵੰਬਰ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਤ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਡਤ ਪੰਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ. . . .

श्री बलरामजी दास टंडन : मैं आप का ध्यान इस बात की तरफ दिलाना चाहता हूं कि इन को कुछ relevancy के अन्दर रहना चाहिये । एक बार कह दिया कि पंडित जी ने यह कहा है, दूसरी बार कह दिया कि पंत जी ने यह कहा है। इस तरह से बिला जरूरत prolong कर रहे हैं और House का कीमती वक्त जाया हो रहा है। यह ठीक नहीं है।

श्री अध्यक्ष: आप बार २ खड़े हो कर यह कहते हैं कि time जाया कर रहे हैं। ऐसी बात नहीं है। (The Hon. Member has interrupted repeatedly and said that the hon. Minister was wasting the time of the House. It is not so.)

डाक्टर बलदेव प्रकाश : On a point of order, Sir, यह background को बहुत लम्बा कर रहे हैं। इस तरह तो कोई मैम्बर Retrenchment Committee की रिपोर्ट पढ़ कर सुनाने लगेगा कि इस में यह लिखा हुआ है तो क्या हाउस 300, सफे की वह सारी रिपोर्ट सुनेगा ?

श्री अध्यक्ष : उन्होंने कोई irrelevant बात नहीं कही। (He has not said anything irrelevant.)

ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ quotations ਦੇਣੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਮੇਰੇ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ quotations ਨੂੰ ਛਡਣਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਸਾਂ ਕਿ ਪੰਡਤ ਪੰਤ ਨੇ ਉਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਮਕਾਨ ਅਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ sites ਅਤੇ ਪੀਣ ਦਾ ਪਾਣੀ ਮਹੱਈਆ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਕ ਉੱਨਤੀ ਵਲ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਜੋ ਰਕਮ ਦੂਜੇ ਪੰਜ-ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਰਖੀ ਗਈ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਤੀਜੀ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਵਧ ਰਕਮ ਰਖੀ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਰਕਮ 9 ਕਰੋੜ ਦੀ ਬਣਦੀ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਇਹ 9 ਕਰੋੜ ਦੀ ਰਕਮ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਕੇਵਲ $2\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਦੀ ਰਕਮ ਮਿਲੀ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਆਪਣੇ ਲੈਕਚਰਾਂ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਜੋ ਰਕਮ ਰਖੀ ਹੈ ਇਨਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਰਖੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਕਹਿਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਅੱਜ ਦੀ ਨਹੀਂ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਣਾ ਨਵਾਂ ਅਤੇ ਗ਼ਲਤ ਇਲਜ਼ਾਮ ਹੈ।

ਸੋ ਜੋ ਰਕਮ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਉਹ $2\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਸੀ, 9 ਕਰੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਵਧ ਰਕਮ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ।

ਦੂਜਾ ਇਹ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਲਈ scheduled castes ਨੂੰ reservation ਦਿਤੀ ਗਈ ਫਿਰ ਦੂਜੀ ਵੇਰ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਲਈ reservation ਦਿਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਕਿਉਂ ਦੂਜੀ ਵੇਰ reservation ਦਿਤੀ ਗਈ ? ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਜਿਸ ਕਾਰਜ ਦੇ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ reservation ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ ਉਹ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਹਾਲਾਤ ਤਸੱਲੀ-ਬਖਸ਼ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕੇ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਵੇਰ ਹੋਰ ਦਸ ਸਾਲ ਲਈ reservation ਦਿਤੀ ਗਈ। ਅਤੇ ਇਹ ਤਵੱਕੋ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਅੰਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸਵਾਰੀ ਜਾਏਗੀ। ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ general population ਦੇ level ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਤੇ ਇਸ reservation ਦੀ ਫਿਰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾ ਪਏਗੀ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਚੇਚੇ ਯਤਨ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਦਸ ਸਾਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਏ। ਇਸ ਲਈ

[ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ]

ਮਿਆਦ ਵਧਦੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਲਈ ਵਖਰੀ ਰਕਮ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਰੀ population ਦੀ integration ਹੋ ਜਾਏ।

ਇਥੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਰੁਪਿਆ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ D. C. ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਕਪਤਾਨ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ 'ਨਾ ਭਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਸਵਾਲ ਵੀ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਕਿਰਾਇਆ ਭਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕੋ ਵੇਰ ਇੱਕਠੀ ਰਕਮ ਖਰਚ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਕੋਠੀਆਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਲੈਂਦੀ ਤਾਂ ਜੋ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਰਾਏ ਦੀ ਰਕਮ ਨਾ ਭਰਨੀ ਪਏ। ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ D. Cs. ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਦੇ ਮੁਤਅੱਲਕਾ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਿਸਾਲ ਦਿਤੀ ਹੈ ਹੂਬਹੂ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਜੁੜਦੀ ਹੈ। ਕਿ ਬਜਾਏ ਦੋ ਦੋ ਕਰੋੜ ਦੇਣ ਦੇ ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਰਕਮ ਰਖਣ ਦੇ ਜੋ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ ਇਕੋ ਵੇਰ ਹੀ ਰਕਮ ਰਖ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ dissatisfaction ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਕੋ ਵੇਰ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਾਡਾ ਯਤਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੋਠੀ ਇਕੋ ਵੇਰ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਬਾਰ ਬਾਰ ਖਰਚ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪਏ। ਅਤੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਟੈਕਸ ਨਾ ਲਗਾਣੇ ਪੈਣ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਖੁਸ਼ਅਸਲੂਬੀ ਨਾਲ ਦਿਉ ਤਾਂ ਕੋਠੀ ਬਣ ਜਾਏਗੀ। ਢਾਈ ਕਰੋੜ ਦੀ ਜੋ ਰਕਮ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਈ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਯਤਨ ਹੈ,ਇਕ ਨਿਮਾਣਾ ਯਤਨ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਵਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਉਂਦੇ ਪੰਜਾਂ-ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜਿਤਨੇ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਹਾਸਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ 4,710 ਘਰ ਪੰਜ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਬਣ ਸਕਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 217 ਘਰ ਵਿਮੁਕਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਬਣਾ ਸਕਾਂਗੇ। ਜੇਕਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਜਿੰਨਾ ਰੁਪਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ 4 ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ: ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ population ਕਿਤਨੀ ਹੈ ?

ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਠੀਕ ਅੰਕੜੇ ਤਾਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਪਰ 30 ਅਤੇ 40 ਲਖ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਕਹਿਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਟੈਕਸ ਨਾਲ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਆਪ ਹੀ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲੈਣ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਕਮ ਦੇਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਾ ਮੰਨਾ ਤਾਂ ਕਹਿਣ। ਜੋ ਉਹ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕਾਰਗਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਪਾਣੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ 6½ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਦੂਜੀ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਰਖੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਤੀਜੀ ਵਿਚ ਪੰਜ ਲਖ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਕੂਲ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹਰ ਇਕ ਪਾਸ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਬਦਲਣ ਲਈ ਉਪਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਇਸ ਤੇ ਪਏ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੇ ਧਬੇ ਨੂੰ ਲਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ general public ਨਾਲ integrate ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕੀ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਟੱਬਰ ਨਹੀਂ ਪਾਲ ਸਕਦੇ, ਰੋਟੀ ਵੰਡ ਕੇ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਟੱਬਰ ਪਾਲਦੇ ਅਤੇ ਰੁੱਖੀ ਮਿਸੀ ਰੋਟੀ ਵੰਡ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਇਕ ਗੱਲ ਏਥੇ ਇਹ ਵੀ ਕਹੀ ਗਈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਝਗੜਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਝਗੜਾ ਤਾਂ ਤਦ ਪਵੇ ਜੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਤ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਣਾ ਹੈ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਹੋਣਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਹਰ ਉਚ ਜਾਤੀ ਦੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਤੇ ਧਰਮ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਮਦਾਦ ਕਰੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਰਾਬਰ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Temporary Taxation Bill be taken into consideration at once.

Comrade Shamsher Singh Josh (Rupar) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 31st October, 1962.

I also beg to move—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, be referred to a Select Committee consisting of—

(1) Sardar Ajmer Singh, Revenue Minister,

(2) Comrade Harnam Singh Chamak.

(3) Sardar Gurnam Singh

(4) Baboo Bachan Singh,

(6) Sardar Hari Singh.

(5) Sardar Kulbir Singh,

(7) Shri Banwari Lal, and

(8) Comrade Shamsher Singh Josh.

with a direction to make a report by the 30th October, 1962.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ Taxation ਦਾ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ welcome ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਇਸ ਗਲ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਜਿਹੜੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਮੇਹਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪਛਾੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਸਮਾਜ ਨੇ ਦੁਰਕਾਰਿਆ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਰਾਬਰ ਲਿਆਈਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਕ ਆਰਥਕ ਉਨੰਤੀ ਕਰੀਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਜੇ ਐਸੇ ਕਦਮ ਲਿਆਵੇਗੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਾਂਗੇ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ Select Committee ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ 8 ਕਰੋੜ ਦੀ ਬਚਤ ਹੋਵੇਗੀ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ 8 ਕਰੋੜ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹੋਰ ਕਈ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਇਕਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹੜੇ sources ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਪੈਸਾ ਇਕਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਏਥੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਮੇਰੀ Select Committee ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਉਹ Committee ਵੀ ਇਸ ਤੇ ਗੌਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ motion ਲਿਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਕੀ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਪੰਜਾਬ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ, religious ਤੌਰ ਤੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਤੌਰ ਤੇ ਅਤੇ social ਤੌਰ ਤੇ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਜ ਇਹ ਇਕ ਹੋਰ ਨਵਾਂ tax ਲਿਆ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵੰਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਟੈਕਸ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਨਵੀਂ ਤਮੀਜ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ tax ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਬੰਦੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਅਮੀਰ ਤਬਕੇ ਦੇ ਬੰਦੇ ਅਤੇ ਧਨਾਡ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਪੈਸਾ ਹਰੀਜਨ ਤਬਕੇ ਲਈ ਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਜੇ ਇਹ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਅਮੀਰ ਤਬਕੇ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਸਕਣਗੇ। ਇਹ ਬਿਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰੇਗਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੇਹਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਔਰ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਤਅੱਲੁਕਾਤ ਖਰਾਬ ਹੋਏ ਹਨ, ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਔਰ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਤਮੀਜ਼ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਇਕ ਨਵਾਂ ਵਿਤਕਰਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਗੈਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਿਧੇ ਤਰੀਕੇ ਲਿਆਉਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਧਰੋਂ ਓਧਰੋਂ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ taxes ਦੇਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨਾ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਆਖਰੀ ਤਿਨਕਾ taxes ਦਾ camel ਦੀ back ਤੇ ਰਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਹੋਰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹੁਣ ਇਹ tax ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤਣ ਵਾਸਤੇ ਅਗੇ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਹਰੀਜਨ ਰੂਪੀ ਗਊ ਨੂੰ ਅਗੇ ਲਾ ਕੇ ਇਹ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਢਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਖਰਚ ਕਰਨ ਦਾ ਜਦੋਂ ਸਵਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਭਰਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਭੁਗਤਣ ਲਈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਗੇ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਨਵੇਂ ਕਿਸਮ ਦਾ tax ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਕਿਸੇ History ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੂਬੇ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਹ ਮਾਣ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਹੈ। ਅਜ ਇਹ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਾ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਔਰ ਗੈਰ-ਹਰੀਜਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ interest ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੈ। Communist Party ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਇਮਦਾਦ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹੋਵੇ। ਪਿਛਲੀ 5 ਸਾਲਾ Plan ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ $2\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਰਖਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮੁਤਾਲਬਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਰਕਮ ਥੋੜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ 5 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਏਕੜ ਨਿਕਾਸੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਅਤੇ 26 ਲੱਖ ਏਕੜ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਅਤੇ 16 ਲੱਖ ਏਕੜ surplus ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਪਰ ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਇਸ ਤੋਂ ਮੁਨਾਫਾ ਕਮਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਪਛੜੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਇਤਨੇ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਹੁਣ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਨੂੰ ਉਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਛੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ industries ਦਿੰਦੇ, ਕਾਰਖਾਨੇ ਖੋਲ੍ਹਦੇ, ਪਰ ਇਹ ਪੈਸਾ ਤਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਵੱਡਿਆਂ ਵੱਡਿਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ tax ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। 61 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ different schemes ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਵਿੱਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਹਿਸਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ? ਪਰ ਜਦੋਂ ਜਬਰੀ ਬੇਗਾਰ ਦਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਹਰੀਜਨ ਬੇਗਾਰ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ 5 ਰੁਪਏ ਇਕ ਦਿਨ ਦਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ; ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ।

Mr. Speaker : Kindly wind up. This is a very important motion.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕੇਵਲ ਇਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ 10 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਲਿਆਉਣ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਪੰਜਾਬ ਦੇ Consolidated Fund ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਧੱਕਾ ਅਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੀ Resources and Retrenchment ਕਮੇਟੀ 1957 ਵਿਚ ਬਣੀ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ ਮੈਂਬਰ ਸਨ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰੀ ਲਾਲ ਗੁਪਤਾ ਚੇਅਰ-ਮੈਨ ਸਨ। ਜਿਹੜੇ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਸਨ ਉਹ ਅਜ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਨ ਉਹ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 56 ਮਦਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਔਰ ਕੇਵਲ 6 ਮਦਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 13 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਔਰ ਕੁਲ ਬੱਚਤ ਹਰ ਸਾਲ 18 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਏਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਮੰਨ ਲੈਂਦੀ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਮ ਸੌਰ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਕਾਰਨ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਕੇ ਇਤਨੇ ਰੁਪਏ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆ ਜ਼ਾਇਆ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮਸ਼ਵਰਿਆਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਇਸ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਮਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਵੀ ਏਥੇ proposals ਦਿੱਤੀਆਂ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਗਰ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ 78 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਅ ਬਚ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੋਟੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਵਡੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਛੋਟੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੌ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਘਟ ਤਨਖਾਹ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੇ ਵਜ਼ੀਰ ਹਨ ਇਹ ਪੰਚ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਮਹੀਨਾ ਲੈਣ। General Administration ਦੇ ਵਿਚ economy ਕਰਕੇ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ Irrigation, Electricity ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਹਿਕ-ਮਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। Kerala ਦੇ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਲੀਡ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਦਕਿ ਉਥੋਂ ਦੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ 550 ਰੁਪਏ ਲੈਣੇ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਸੀ। ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਅਤੇ ਵਡਿਆਂ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਘਟਾਉਣ ਦੇ ਮਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ। ਮਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਹ ਨਾਗਵਾਰ ਗੁਜ਼ਰੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਫੌਰਨ President ਦਾ ਰਾਜ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ policy ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਤਾਂ Kerala ਦੀ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਮਿਨਿਸਟਰੀ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਫੁਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਖਤਰਨਾਕ ਨਿਕਲਣਗੇ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੀਡਿੰਗ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਟ੍ਰੀਬਿਊਨ, ਮਿਲਾਪ ਅਤੇ ਹਿੰਦ ਸਮਾਚਾਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਜਿਹੜੇ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਹ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਨਤਾ ਪੁਕਾਰ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਹਨ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਏਥੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਜਦੋਂ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਕੁਝ ਠਿਕਾਣੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਉਣੀ ਪਈ। ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਔਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਨਤਾ ਇਹ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਤੂਫਾਨ ਬੀਜੋਗੇ। You are sowing wind and you will have to reap whirlwind। ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਲੈ ਲੈਣ ਔਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ 10 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਪੰਜਾਬ ਦੇ Consolidated Fund ਵਿੱਚੋਂ ਕਢਣ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

Mr. Speaker : Motions moved—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 31st October, 1962.

That the Punjab Temporary Taxation Bill, be referred to a Select Committee consisting of—

(1) Sardar Ajmer Singh, Revenue Minister,

(2) Comrade Harnam Singh Chamak,

(3) Sardar Gurnam Singh,

(4) Baboo Bachan Singh,

(5) Sardar Kulbir Singh,

(6) Sardar Hari Singh,

(7) Shri Banwari Lal, and

(8) Comrade Shamsher Singh Josh.

with a direction to make a report by the 30th October, 1962.

श्री अध्यक्ष : Amendments बहुत आई हैं। बहुत सारे मैम्बरों ने उन पर बोलना है। इस लिये आप थोड़ा सा time लें। इस के बाद ज्ञानी जी ने भी बोलना है। (A large number of amendments have been received and many Members may wish to speak on them. The hon. Members may therefore have a few minutes each, as thereafter the Planning Minister has also to speak in reply.)

डाक्टर बलदेव प्रकाश : On a point of order, Sir. जो amendments आई हैं या जो Select Committee को भेजने की motion है या public में circulation के लिये भेजने की motion है इन तमाम को first stage पर इकटठा ले लिया जाएगा या इन पर अलग अलग बोलने का मौका दिया जाएगा ?

श्री अध्यक्ष: इस में जो नाम है जिस order में इन के notices हमारे पास आए हैं उसी order में उन्हें time दिया जाएगा। (The hon. Members who have given notices of amendments will be given time to speak in the same order in which their notices were received in the Secretariat.) All these amendments will be moved one by one.

श्री बलरामजी दास टंडन: स्पीकर साहिब, मेरा सवाल यह है कि आज तक यही चलता आया है कि first reading के साथ ही साथ public में circulation वाली motion और Select Committee को सौंपने वाली motion take up होती रही हैं। तो क्या आप उसी basis पर अब भी discussion allow कर रहे हैं या पहले उन motions पर discussion होगी और बाद में consideration of the Bill की motion पर discussion होगी ? बेहतर होगा अगर आप इकटठी discussion की इजाज़त दे दें।

श्री अध्यक्ष: जिन की motion for circulation for eliciting public opinion का notice आया है उन के नाम जिस order में हमारे पास आए हैं उन को उसी order में पहले बोलने का मौका दिया जाएगा और इसी तरह से Select Committee को भेजने वाली motion के बारे में किया जाएगा। The hon. Members who have given notices of motion for circulation of the Bill for eliciting the public opinion thereon, will be given time to speak first and in the order in which their notices were received in my Secretariat. After that a similar procedure will be adopted in regard to the motions for referring the Bill to Select Committees.)

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, आप इस तरह करें कि discussion इकटठी करा लें क्योंकि voting तो अलहदा २ हो ही सकती है।

श्री अध्यक्ष : जिस जिस order में हमारे पास notices आए हैं उसी के मुताबिक यहां consideration होगी। (Consideration of motions would be taken up in the order in which the notices have been received.)

बाबू बचन सिंह : On a point of order, Sir. Circulation की जितनी motions हैं उन सब का principle तो एक ही है लेकिन नामों में फर्क है। तो आप discussion इकटठी करा लें और voting भी इकटठी करा लें।

Mr. Speaker : The amendments will be taken up in the order in which they were received.

Sardar Gurbakhsh Singh (Dhariwal) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 31st July, 1962.

ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਆਰਜ਼ੀ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਬਿਲ ਜਿਸ ਮਨੋਰਥ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਅਛੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਇਸ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਬੜਾ ਅਛਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੌਣ ਇਨਸਾਨ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਪਛੜਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਉਚਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਰਕਮ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੇ ਦੋ ਪਖ ਹਨ—ਇਕ sentimental ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ material ਹੈ। ਜਿਹੜਾ sentimental ਪਖ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ 16 ਆਨੇ ਉਸ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ material ਪਖ ਕਤਈ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿਤਾ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਉਚਾ ਜ਼ਰੂਰ ਚੁਕੋ ਅਤੇ 10 ਕਰੋੜ ਦੀ ਬਜਾਏ ਬੇਸ਼ਕ 20 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰੋ। ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਵੇਖਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖਰਚ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਨੀਅਤ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਜਿਤਨਾ ਰੁਪਿਆ ਤੁਸੀਂ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਸਾਰੀ ਰਕਮ ਨੂੰ ਇਕਠਾ ਕਰੋ। ਜੇ ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤਕ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਮਿਆਰੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜੇਕਰ ਉਸ ਰੁਪਏ

1.00 p. m.

ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ equal distribution ਕਰ ਦਿੰਦੇ, ਉਸਨੂੰ ਨਾ-ਜਾਇਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਾ ਕਰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਧਨਾਢ ਕਲਾਸ ਪੈਦਾ ਨਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਹਕੀਕੀ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ imperialist ਕਲਾਸ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮਨਿਸਟਰਾਂ, ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਦੀ ਹੈ।

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਕੀ ਮਨਿਸਟਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਲਈਏ ?

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ : ਮਨਿਸਟਰੀਆਂ ਵਿਚ ਜੀ ਸਦਕੇ ਲਉ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਦੁਗਣੇ ਲਉ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ privileged class ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਸਾਰੇ ਫਾਇਦੇ ਉਠਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਤਨੀ ਰਕਮ ਤੁਸੀਂ ਅਜ ਤਕ ਬਜਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲਈ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਸਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੀ ਇਕ statement 3 ਮਈ ਦੇ ਟਰਬਿਊਨ ਵਿਚ ਛਪੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਲ 7 ਲਖ families ਹਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 5 ਲਖ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਕੁਲ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਫੀ ਘਰ ਖਰਚ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਇਕ ਅਰਬ ਰੁਪਏ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ 8 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਇਸ ਸਾਲ ਵਿਚ ਲੈ ਰਹੇ ਹੋ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧ ਰੁਪਿਆ ਤੁਹਾਡੇ ਬਜਟ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੌਧਰੀ ਲਖੀ ਸਿੰਘ

ਜੀ ਨੇ ਸਾਰਾ ਬਜਟ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਰਕਮਾਂ ਗਲਤ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਬਜਟ ਵਿਚ 14 ਲਖ ਦਾ ਘਾਟਾ ਦਸਿਆ ਹੈ ਉਹ ਗਲਤ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਹ ਬਜਟ 5 ਕਰੋੜ ਦਾ surplus ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹੋ ਰੁਪਿਆ ਤੁਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰ ਦਿਉ ਤਾਂ ਦੋ ਗਲਾਂ ਹੋ ਜਾਣ। ਇਕ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ funds ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਚੂਸ ਰਹੇ ਹੋ ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਨਰਮੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ facts ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ ਬਲਕਿ sentimental ਗਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਹੁਣ ਨਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਲਿਆਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ? ਤੁਸੀਂ ਬਜਟ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ provision ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਜਨਰਲ funds provide ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਰ ਦਿੰਦੇ, ਪਰ ਤੁਹਾਡੀ ਨੀਅਤ ਸਾਫ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੋਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਠੀਕ ਅਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਨੀਅਤ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਝਗੜੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨ ਨਾਨ-ਹਰੀਜਨ ਦੇ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ Constitution ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮਨੋਰਥ ਬੜਾ ਮੁਤਬੱਰਕ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਨਮ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੋਈ ਪਿਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਰਮ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬੇਸ਼ਕ ਰਹੇ। ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਖ਼ੁਦ ਕੀ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹੋ ? ਤੁਸੀਂ ਖ਼ੁਦ ਜਨਮ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਫਰਕ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ objects and reasons ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਂ ਜੋ ਹਰੀਜਨ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਇਹ ਇਮਦਾਦ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਜਾਤੀ ਦਾ ਬੇਸ਼ਕ ਭੁਖਾ ਮਰਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸਤੇ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਜਨਮ ਦੇ basis ਤੇ ਤਫ਼ੱਰਕਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ? ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ? ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧ ਆਬਾਦੀ ਗੈਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਐਸੀ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਹਾਲਤ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਜਨਮ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਖ਼ੁਦ ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਕੇ ਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਧੱਜੀਆਂ ਉਡਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੋਠੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੀ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਭਾਵੇਂ ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਉਸਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਕਹਿਣ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹਕ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਭਾਵੇਂ ਖਾਣ ਲਈ ਦਾਣਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਇਹ ਹਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ। । ਕੀ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਵਧ communalism ਕਿਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? (*Interruptions*) ਫੇਰ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਸੂਲ ਰਖੇ ਹਨ। ਇਕ ਆਬਾਦੀ ਤੇ ਟੈਕਸ ਹੋਰ ਅਸੂਲ ਨਾਲ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਤਬਕੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਸੂਲ ਨਾਲ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਗਾ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਮਾਲੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਛੋਟ ਨਹੀਂ, ਟੈਕਸ ਲਗੇਗਾ, ਲੇਕਿਨ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ 1,800 ਰੁਪਏ ਤਕ ਛੋਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। (*Interruptions*) ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ 1,800 ਰੁਪਏ ਦੀ ਛੋਟ ਵੀ ਨਾਕਾਫੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ income tax ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ? ਹੇਠਲੀ ਆਮਦਨੀ ਵਾਲੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛਡੋ ਤੇ ਉਪਰਲਿਆਂ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਕਰੋ ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਇਕ ਰੁਪਏ ਦੇ ਮਾਲੀਏ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਛਡ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਹੋ। ਕੀ ਇਹ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ? ਫੇਰ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਮਾੜੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ 11,500 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਉਪਰ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ ਆਮਦਨੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ 250 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਡੇਢਾ ਮਾਲੀਆ ਲੈ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ। (ਘੰਟੀ) ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ income-tax ਵਿਚ ਵੀ ਛੋਟ ਦਿੰਦੇ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ]

ਹੋ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ 1,800 ਰੁਪਏ ਤਕ ਛੋਟ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਘਟੋ ਘਟ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਤਬਕੇ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਉਸ ਨੂੰ 10 ਏਕੜ ਵਾਲੇ ਤਕ ਛੋਟ ਦਿਉ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਦਾ rate ਘਟਾਇਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ cummulative effect ਤਾਂ ਵੇਖੋ ਕਿਤਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਮਾਲੀਆ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ passenger tax ਵੀ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਅਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਅਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਕੀ ਟੈਕਸ ਅਦਾ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਤਨਖਾਹਦਾਰ ਤਬਕੇ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਬਾਕੀਆਂ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਭਾਰ ਕੇਵਲ ਸਵਾਇਆ ਡੂਢਾ ਨਹੀਂ, ਦੂਣੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਨਾਕਸ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਐਨਾਂ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ public opinion ਤਾਂ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੀ ਮਾੜੀ ਗਲ ਹੈ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਏਸ ਲਈ ਜਿੰਨਾ ਲੈਣਾ ਹੈ ਲਉ, ਮਾੜੀ ਗਲ ਇਹ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ disbursement ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਮਾੜਾ ਹੈ। ਐਨਾ ਫੰਡ ਅਜ ਤਕ ਇਕਠਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੰਡ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਣਾ ਹੈ ਪਹੁੰਚ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ। ਚਲੋ ਏਹੀ ਕਹਿ ਲਉ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਪਹੁੰਚ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ, ਸਾਧਾਰਨ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ। ਪੰਡਤ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਲਈ ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਸਨਅਤ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਬਟਾਲੇ ਤੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਤੋਂ ਲੈਣ ਲਈ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

Mr. Speaker: No aspersions please.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਨੂੰ balanced ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰੋ। ਅਗੇ ਹੀ ਅਮੀਰਾਂ ਲਈ ਬੜਾ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਕੋ ਸਾਹ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਲੋਕ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਉ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਨਾਸਬ ਤੌਰ ਤੇ ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਵਸਾਉ। ਹੁਣ 8 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਪਿਛੇ ਕਈ ਕਰੋੜ ਲੈ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਖੂਹ ਵਿਚ ਗਿਆ ਇਹ ਵੀ ਖੂਹ ਵਿਚ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਵਖੇਵਾਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਨਾਮੁਨਾਸਬ ਗਲ ਹੈ। ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਐਨਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੋ। ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਪੈ ਜਾਏਗਾ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਲੈ ਲਓ। ਮੈਂ move ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਲੋਕ ਰਾਏ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਤਕਸੀਮ ਕੀਤਾ ਜਾਏ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962 be circulated for eliciting public opinion thereon by the 31st July, 1962.

Shri Balramji Dass Tandon (Amritsar City, West) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 30th October, 1962.

श्री अध्यक्ष : मेहरबानी करके उन बातों को repeat न करें जो कि पहले कही जा चुकी हैं। (I would request the hon. Member to avoid repetition of arguments already advanced.)

श्री बलरामजी दास टंडन : बहुत अच्छा जी। स्पीकर साहिब, जहां तक इस बिल के उद्देश्य का ताल्लुक है, इस पर कोई दो राएं नहीं हो सकतीं कि हरिजनों और अछूतों का

उद्धार होना चाहिए और उस के लिए जितना रुपया सरकार को चाहिए Opposition के मैम्बर उस से भी ज़्यादा रुपया खर्च करने के हक में होंगे । सवाल यह है कि इस खर्च के लिए रुपया कहां से आए ? House के सामने जो बिल पेश किया गया है उस में कुछ बातें हमारे सामने आई हैं । जो original बिल है उस के मुताबिक 50 रुपए माहवार आमदनी वाले शख्स पर भी टैक्स लगेगा। यह Professions Tax पंजाब के अन्दर पहले से ही लागू है, इस बिल के ज़रिए उस के scope को बढ़ाया जा रहा है। हैरानगी की बात यह है कि क्या सरकार इस बात से वाकिफ नहीं कि आजकल सारे देश के अन्दर ज़रूरियाते जिन्दगी की कीमतें किस तेज़ी से बढ़ रही हैं। स्पीकर साहिब, एक आदमी जो unmarried है, जिस की कोई liability नहीं उस की ज़रूरियात को अगर एक किराए के मकान, दो वक्त की रोटी, दो वक्त की चाय, कपड़े और उन की धुलाई तक ही महदूद कर लिया जाए तो उस के लिए उसे सौ रुपए महीना से कम नहीं चाहिए । लेकिन जिस व्यक्ति का परिवार बड़ा हो, जिस के दो तीन बच्चे हों, माता-पिता हों, जिस को कोई बुरी आद्त नहीं, जो सिर्फ साधारण जीवन व्यतीत करता है तो ज़ाहिर है कि उसे उस के लिए तीन चार सौ रुपया चाहिए। मैं हैरान हूं कि हमारी यह सरकार जनता की कठिनाइयों की बाबत सोचने से क्यों कासिर है और किस बेदर्दाना ढंग से सरकार टैक्स पर टैक्स लगा रही है—लगा ही नहीं बढ़ा रही है। एक तरफ Central Government Income Tax वसूल कर रही है, District Board Professional Tax लेती है,तीसरे उसी income पर State Government Professional Tax ले रही है । अब Original Bill के मुताबिक 50 रुपए माहवार पाने वाले को भी Professional Tax देना पड़ेगा, जो अब सुनने में आया है और अखबारी खबरों के मुताबिक 150 रुपए महीना तंखाह वालों से शुरू करने की कोई amendment सरकार की तरफ से लाई जा रही है। मैं आप की मार्फत House के गोशगुजार करना चाहता हूं कि कितनी शरम की बात है कि अमृतसर District Board 400 रुपया सालाना यानी 33 रुपए महीना कमाने वाले से भी Professional Tax लेती है । इसी तरह वहां पर भी scheduled rates tax के निश्चित किए हुए हैं लेकिन जिस तेजी से महंगाई बढ़ रही है उसे बिल्कुल नज़र अन्दाज़ किया जाता है। स्पीकर साहिब, अगर 15/20 साल पहले के चीज़ों के rates के साथ मुकाबला किया जाए तो हैरानगी होती है कि उस वक्त जहां गन्दम दो रुपए मन मिलती थी आज 20 रुपए मन मिलती है, घी जो उस वक्त 14 आने सेर मिलता था आज 7 रुपए सेर मिलता है, चीनी जहां पहले दो अढ़ाई आने सेर मिलती थी आज एक रुपया तीन आने सेर मिलती है, हाकर जहां सात पैसे या दो आने गज़ कपड़ा बेचा करते थे आज साधारण सा खद्दर जो हमारे बच्चे बच्चियां स्कूलों में पहन कर जाती हैं डेढ़, पौने दो रुपए गज़ मिलता है । उसी तरह transport पर सफ़र करने के लिए जो गरीब आदमी पर इस बिल के ज़रिए pressure पड़ता है उस को भी आसानी से अनुभव किया जा सकता है। मैं हैरान होता हूं कि सरकार की अक्ल किस तरफ चल रही है। एक तरफ provincial गवर्नमैंट District Boards के नाम पर टैक्स बढ़ाती है, कभी म्यूनिसिपल कमेटियों के नाम पर टैक्स लेती है, कभी state level पर टैक्स लेती है और उधर Central

[श्री बलरामजी दास टंडन]

Government ने रेल का किराया 10% बढ़ा दिया है। इधर transport पर पंजाब की हकूमत 25% बढ़ा रही है। मैं हैरान होता हूं कि इन लोगों के दिल और दिमाग कैसे हैं। हमारे साथ की U.P. State कितनी बड़ी State है। सभी जानते हैं कि पंजाब के मुकाबले में वहां की जनता का standard of living कितना पिछड़ा हुआ है। वहां पर भी transport पर 1/13 tax लिया जाता है यानी एक रुपए के पीछे 6 नए पैसे passengers tax वहां वसूल किया जाता है। क्या वहां पर सरकार development plans नहीं चला रही ? कितने अफसोस की बात है कि आज इस tax को बढ़ाने के लिए सरकार हरिजनों की आड़ ले रही है। क्या इस का साफ मतलब यह नहीं निकलता कि पिछले 15 सालों के अन्दर सरकार ने हरिजनों के लिए कुछ नहीं किया और आज इस को हरिजनों का ख्याल आया है ? अगर वाकई सरकार उन की मदद करना चाहती है तो उस के लिए proper साधन ढूंढने चाहिएं। साधन मौजूद हैं लेकिन उन साधनों का सरकार उपयोग नहीं करना चाहती। मुझे यह कहते हुए दुःख महसूस होता है कि कभी पंजाब यूनिवर्सिटी, कभी कुरुक्षेत्र यूनिवर्सिटी का नाम लेकर लोगों से मज़ाक किया जा रहा है, उन की आंखों में धूल डाली जा रही है। सभी States के अन्दर taxes लगते हैं, सभी मुल्कों के अन्दर taxes लगते हैं आखिर यह taxes बटोरने का नया तरीका है क्या ? एक तरफ सरकार slum clearance की बात करती है। प्रधान मन्त्री हर जगह slum clearance की बाबत ज़िक्र करते हैं और हमारी गवर्नमेंट के "भाईयों" को भी जहां कहीं मौका मिलता है तो slum clearance की बाबत तकरीर झाड़ देते हैं। हैरानगी की बात है कि 2,000 रुपए से slum clearance का काम होगा या slum creation का होगा। दो हज़ार रुपए के अन्दर कौन सा मकान बनता है। Material इतना महंगा है और राज वगैरह की मजदूरी भी काफी बढ़ी हुई है। आप दो हजार में slums ही बना सकेंगे। इस लिए अगर slums ही बनाने हैं तो ठीक है चलने दें। 5 हज़ार रुपए में छोटा सा मकान बन सकता है जो आप हरिजनों को रहने के लिए दे सकते हैं। इस हिसाब से आप को साढ़े तीन अरब रुपया और चाहिए तब आप उन को मकान दे सकते हैं। इस कानून के ज़रिये आप को पांच या छे करोड़ रुपया हासिल होगा तो क्या यह काम 70 साल तक चलता रहेगा ? संविधान में इन लोगों को ऊपर उठाने का वक्त दस साल रखा हुआ है मगर यह जो सरकार बिल लाई है इस के मुताबिक तो सरकार को 70 साल तक यह काम करना पड़ेगा। मगर यह तो गरीब लोगों पर कुल्हाड़ा चलाया जा रहा है। तो क्या यह 70 साल तक चलाया जायगा ? अगर कोई किसी को एक चपत लगा दे तो उस का चालान हो जाता है, पुलिस पकड़ ले जाती है। मगर इस बिल के जरिये सरकार गरीबों पर कुल्हाड़ा चलाने जा रही है। उन के बच्चों का खून चूसने जा रही है। अगर सरकार ने यही तरीका इख्तयार करना है तो यह क्यों नहीं लोगों को भी वही गोलियां खिला देती जो कि म्यूनिसिपल कमेटियां आवारा कुत्तों को समाप्त करने के लिये डाला करती हैं। अपने आप welfare state बन जायगी और लोगों का standard ऊंचा हो जायगा। यह जिस तरीके से यह काम करना चाहते हैं यह ठीक नहीं। अगर यह साधन या resources जानना चाहें

तो वह तो हम बता सकते हैं मगर सरकार ने जिन resources को अपनाया भी है उस में भी बड़ी भारी leakage होती है। जनाब, आप को पता है कि अमृतसर की एक ट्रांस्पोर्ट कम्पनी के बारे में मैंने एक सवाल किया था। उस के जवाब में बताया गया कि दो बसें चलाने वाली कम्पनी दस हज़ार रुपया passengers tax देती है, उस से ज़्यादा बसें चलाने वाली कम्पनी 20 या 25 हजार सालाना देती है, कई कम्पनियां लाख रुपए से ज़्यादा भी देती हैं। मगर जो कम्पनी सब से ज़्यादा रूट रखती है जिस की सब से ज़्यादा बसें हैं वह सिर्फ 4320 रुपए सालाना देती है।

एक आवाज़ : उस का नाम भी बता दो ।

श्री बलरामजी दास टंडन : सन्धू बस सर्विस । इन के रिश्तेदारों की कम्पनी है। गवर्नर साहिब के आर्डर से जिन की बसें कुर्क हुई थीं। यह बात तो अखबारों में आ चुकी है। ऐसी चीजों को रोकने से सरकार को करोड़ों रुपए की और आमदन हो सकती है। एक भाई ने Retrenchment Committee की suggestions की भी याद दिलाई थी। और कुछ नहीं तो Contingencies Fund में से 10 फीसदी economy कर के दो करोड़ रुपया बचाया जा सकता है। मगर सरकार इस तरफ ध्यान नहीं देती। State guests के तौर पर लोग यहां पर आ कर महीना 2, दो २ महीना या इस से भी ज़्यादा पड़े रहते हैं, उन पर लाखों रुपया खर्च आ जाता है। यहां से बचत हो सकती है। फिर कई अफसरों की तनखाह पांच हज़ार, चार हज़ार और तीन हज़ार रुपया महीना है। सरकार इस को आहिस्ता २ कम कर के इधर से भी बचत कर सकती है। ज़्यादा से ज़्यादा तनखाह एक हज़ार और कम से कम एक सौ रुपया महीना होनी चाहिए। मैं समझता हूं कि हजारों नहीं तो सैंकड़ों ऐसे बड़े अफसर होंगे जिन को बहुत बड़ी २ तनखाहें मिलती हैं। यहां से बचत हो सकती है। फिर हर ज़िले में Sub-Registrar लगे हुए हैं। मेरे अपने ज़िले में एक B.A. LL.B., जो कि दो सौ रुपए लेता था, को हटा कर सरकार ने चार आदमी रखे हैं जिन में से हर एक 450 रुपए महीना पाता है। उन में से एक Matric पास है, एक Matric फेल है, एक चौथी पास है और एक चौथी फेल। यह तो वही बात है "सैयां भए कोतवाल अब डर काहे का"। लोगों का करोड़ों रुपया ज़ाया हो रहा है.....

श्री अध्यक्ष : अब wind up करें। (The hon. Member should please wind up now.)

श्री बलरामजी दास टंडन : बस जी मैं दो चार मिनट में ही खत्म कर दूंगा। जहां से करोड़ों रुपए की बचत हो सकती हो वह क्यों न की जाए। हमारे दिल में भी हरिजनों को ऊपर उठाने का उतना ही ख्याल है जितना यह कहते हैं कि इन को है। यह supplementary बजट लाएं और उस में आठ करोड़ की बजाए चाहे दस करोड़ रुपया मांग लें मगर इस तरह से गरीबों का गला दबा कर उन से पैसा इकट्ठा करना ठीक बात नहीं है। साधनों की तो कमी नहीं है मगर नीयत ठीक होनी चाहिए। सिनेमा बनते हैं। इन पर एक २ पर 15 लाख रुपया लगता है। जो आदमी 15 लाख इस पर लगाता है क्या उस से एक

[श्री बलरामजी दास टंडन]
लाख रुपया सरकार नहीं ले सकती कि तुम इतना खर्च कर रहे हो कुछ सरकार को भी दो। लोग अफीम खाते थे और ठेकों से लेते तो सरकार को भी कुछ हिस्सा मिलता था। अब इन्होंने कर दिया है कि यह बेची नहीं जा सकती हालांकि जो खाते हैं उन के घर पहुंचती है मगर सरकार को अब एक कौड़ी नहीं मिलती। इस की smuggling हो रही है। चर्स भी लोगों को पहले की तरह ही मिल रही है। सारा पैसा smugglers की जेबों में पहुंच रहा है, खज़ाने में कुछ नहीं आता। अगर सरकार smuggling खत्म नहीं कर सकती तो यह पैसा सरकारी खज़ाने में आना चाहिए। फिर बस कम्पनियां चल रही हैं, एक २ बस पर वह 40 हजार रुपया खर्च करती हैं। सरकार क्यों न उन से एक हज़ार रुपया ले ले। कई अमीर कारें खरीदते हैं। वह 15 हज़ार इस पर लगाते हैं तो क्यों न सरकार को पांच सौ रुपया मिले। मगर सरकार यह सब क्यों करने लगी। इसने तो उन ट्रांस्पोर्ट कम्पनियों से चुनाव के दिनों में दो २ लाख रुपए की थैलियां लेनी हैं। (आपोज़ीशन की तरफ से तालियां) इसी तरह से सिनेमा वालों और cold storage वालों से भी बड़े २ चंदे लेने होते हैं तो यह उन को कहां कुछ कहने लगे हैं। साधन तो और भी हैं जैसे कि इस सदन में यह बात सैंकड़ों बार कही गई है कि जो अपर हाउस है यह एक सफेद हाथी खड़ा किया हुआ है.....

श्री अध्यक्ष : अपर हाउस को इस तरह कहना ठीक नहीं है। आप यह withdraw करें। (It is not proper to refer to the Upper House in this manner. The hon. Member may please withdraw these remarks.)

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, अगर यह unparliamentary है तो मैं इस को withdraw करता हूं।

Mr. Speaker : No discourtesy should be shown to the Upper House.

श्री बलरामजी दास टंडन : मैं कोई ऐसी बात नहीं करना चाहता, न ही मेरा यह मनशा है।

फिर जिन को स्पैशल परमिट्स मिलते हैं जो कि privileged आदमी है जैसे कि जम्मू कशमीर का या शिमले का और जो बैठे बैठाए एक हजार रुपया जेब में डालते हैं क्यों न सरकार उन से 5 हजार रुपया परमिट देते वक्त ले ले। मगर यह सरकारी खज़ाने के लिए एक पाई भी मांगने के लिए तैयार नहीं हैं मगर इलैक्शन जीतने के लिये यह पार्टी के लिए लाखों रुपया उन से ले लेंगे (आपोजीशन की तरफ से तालियां) या अपनी जेब के लिए या अपने निजी खजाने के लिए ऐसा करने के लिए तैयार हैं।

Mr. Speaker : The hon. Member may please wind up now. He is taking undue advantage of my leniency. He has already spoken for 17 minutes.

श्री बलरामजी दास टंडन : मेरी समझ में नहीं आता कि क्यों ऐसा किया जा रहा है। जब कि एक म्युनिस्पैलिटी भी अगर एक bye-law बनाती है तो उससे पहले public के objections invite करती है, तो फिर असैम्बली तो उससे बड़ी, बहुत बड़ी सभा है, यह क्यों objections invite करने से गुरेज़ करती है। यह तो बड़ी

साधारण सी चीज़ है। अगर कहीं कोई किसी को चपत मार देता है और जब मुकदमा court में जाता है तो एक मजिस्ट्रेट चपत मारने वाले को भी मौका देता है कि तुम्हें defence में क्या कहना है तो फिर जो लोग इस से affect होने वाले हैं उन को यह House क्यों मौका देने के लिए तैयार नहीं कि वह अपनी बात आप के सामन रख सकें? मैं, स्पीकर साहब, यह कहना चाहता हूं कि पंजाब की हिस्ट्री में यह काला धब्बा है और यह काला धब्बा उन के ऊपर लगेगा जो गरीबों को मार कर, फिरकापरस्ती बढ़ा कर, discrimination बढ़ा कर, हरिजनों का भला करने चले हैं। जहां तक हरिजनों के welfare का सवाल है पंजाब का कोई आदमी ऐसा न होगा जो उनकी भलाई न चाहता हो लेकिन उन की भलाई का सिर्फ नारा लगा कर जो सरकार गरीब जनता पर कुल्हाड़ा चला रही है और taxes impose कर रही है उस सरकार के कारनामे की ताईद नहीं कर सकता। मैं, स्पीकर साहब, आपके ज़रिए फिर इस सरकार के नोटिस में यह बात लाना चाहता हूं कि जिन लोगों के ऊपर यह टैक्स लगाए जा रहे हैं और उन को इस टैक्स की तलवार से कत्ल किया जा रहा है तो कत्ल गाह में जाने से पहले उन को मौका दिया जाना चाहिए। और मैं यकीन करता हूं कि कोई आदमी ऐसा नहीं होगा जो इन taxes को हां करे। (घंटी)

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 30th October, 1962.

Babu Ajit Kumar (Sidhwanbet S.C.) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 31st July, 1962.

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be referred to a Select Committee consisting of—

(1) Sardar Partap Singh Kairon, Chief Minister.

(2) Giani Kartar Singh, Planning Minister.

(3) Chaudhri Sunder Singh, Deputy Minister for Excise and Taxation.

(4) Babu Bachan Singh.

(5) Shri Amar Singh. ..

(6) Sardar Tara Singh Lyallpuri.

(7) Comrade Makhan Singh Tarsikka.

(8) Chaudhri Net Ram.

(9) Sardar Kulbir Singh.

(10) Sardar Ajaib Singh.

(11) Sardar Gurdial Singh Dhillon.

(12) Babu Ajit Kumar.

with a direction to make a report by the 31st July, 1962.

[ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ]

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ taxation ਦਾ ਬਿਲ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਰੌਲਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਸੀ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਬੰਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਛੂਤਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਸ ਖਾਸ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਿਸੇ ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਸਮਾਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਥਲੇ ਕੁਚਲੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਅੱਜ 15 ਸਾਲ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸ ਗਰੀਬ ਦੀ ਉਹੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਪੂਨਾ ਪੈਕਟ ਦੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਵਾਏ 5—7 ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੰਵਾਰਿਆ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਪਰ ਇਹ ਇਕ general tendency ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਤਬਕੇ ਵਲੋਂ scheduled castes ਦੇ ਭਲੇ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਕ ਨਵਾਂ stunt ਰਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ move ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਜ ਜਿਸ Constitution ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਉਹ ਹਵਾਲੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ 15—20 ਸਾਲ ਉਸ directive ਦੀਆਂ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਅੱਜ ਤੋਂ 30-35 ਸਾਲ ਦੀ ਪਹਿਲੀ position ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵੀ ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅੱਜ ਇਹ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ reference ਨਾਲ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕੀ ਇਹ ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ, ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਜਾਂ ਬਾਲਮੀਕ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਇਹ ਅਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪੂਨਾ ਪੈਕਟ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਸਵਰਨ ਜਾਤੀਆਂ ਨੇ ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ ਗਲੇ ਲਾਉਣਾ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਬੜੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਢੌਂਗ ਰਚੇ ਪਰ ਉਹ ਕਾਮਿਆਬ ਨਹੀਂ ਹੋਏ।

X X X X
X X X
X X X

Expunged as ordered by the Chair

X X X X
X X X
X X X X

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ time limit ਵੀ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਿਤਨਾਂ ਵਕਤ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੋ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ?

Mr. Speaker: I have already given him 8 minutes. He has wasted much time of the House.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਤੇ ਸ਼ੋਰ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵਕਤ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ੋਰ ਪਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨਾ ਤੁਹਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ।

Mr. Speaker : The hon. Member should know what he means and what he says.

आप ने सुनें हैं जो लफज़ इन्होंने कहे हैं ? (Addressing Baboo Bachan Singh) (Has the hon. Member heard the words used by Babu Ajit Kumar.)

बाबू बचन सिंह : नहीं, मैंने नहीं सुने । जो इन्होंने कहा है आप उसे repeat कर दें ।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 15 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਏਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 231 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਬਣਾਉਂਦੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬੜੀ ਆਸਾਨੀ ਦੇ ਨਾਂਲ 30/35 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਿੱਧੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਲੇਕਿਨ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ 6 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਕਢ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਖਰਚ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਪੰਦਰਾਂ ਵੀਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਸਾਡਾ ਖ਼ੂਨ ਚੂਸ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਫਰਤ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਪੈਸੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਬਲਕਿ ਇਹ ਬਜਟ ਦੇ ਘਾਟੇ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਤੇ ਹੀ ਲਗ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਕਾਸ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਵਰਨ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਾ ਕੇ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਪੀ-ਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦਸਣ ਲਈ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ Scheduled Castes Advisory Board ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ State Government ਨੂੰ 35 recommendations ਭੇਜੀਆਂ ਸਨ । ਜੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਈਮਾਨਦਾਰ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਦਿਲੋਂ ਭਲਾਈ ਚਾਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਏਥੇ ਲਾਗੂ ਕਰਦੀ। ਲੇਕਿਨ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ । ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਅਗਰਾਜ਼ੋ ਮਕਾਸਦ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕਿਹੜੀ ਕਿਹੜੀ ਗਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾ-ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਚਾਰ ਪਿੱਲੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਚਬਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਿਉ। ਮੈਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਏਸ ਬਿਲ ਨੂੰ public opinion ਲਈ circulate ਕਰਦੇ ਤਾਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਦੇ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ exploit ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖਾਂਗੇ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਉਹ ਜ਼ਮਾਨਾ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਬੁਧੂ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੇ।

Mr. Speaker : The hon. Member can speak for only one minute more.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਮੈਂ ਡਾਕਟਰ ਅੰਬੇਦਕਰ ਜੀ ਦੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ —

'To tell a slave that he is a slave is not good'.

ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ revolt ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਦਬਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਬਦਲਾ ਵੀ ਲੈਣਗੇ ....(*Interruptions*)

Mr. Speaker : I would request the hon. Member that he should not create the atmosphere which was created a short while ago.

Mr. Speaker : Motions moved—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 31st July, 1962.

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be referred to a Select Committee consisting of—

(1) Sardar Partap Singh Kairon, Chief Minister.

(2) Giani Kartar Singh, Planning Minister.

(3) Chaudhri Sunder Singh, Deputy Minister for Excise and Taxation.

(4) Baboo Bachan Singh.

(5) Sardar Amar Singh.

(6) Sardar Tara Singh Lyallpuri.

(7) Comrade Makhan Singh Tarsikka.

(8) Chaudhri Net Ram.

(9) Sardar Kulbir Singh.

(10) Sardar Ajaib Singh.

(11) Sardar Gurdial Singh Dhillon.

(12) Babu Ajit Kumar.

with a direction to make a report by the 31st July, 1962.

Comrade Makhan Singh Tarsikka (Jandiala) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 15th August, 1962.

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be referred to a Select Committee consisting of—

(1) Sardar Gurbanta Singh, Minister-in-charge.

(2) Sardar Partap Singh Kairon, Chief Minister.

(3) Sardar Gurdial Singh Dhillon, M.L.A.

(4) Comrade Ram Piara, M.L.A.

(5) Chaudhri Devi Lal, M.L.A.

(6) Sardar Gurnam Singh, M.L.A.

(7) Comrade Harnam Singh Chamak, M.L.A.

(8) Dr. Baldev Parkash, M.L.A.

(9) Comrade Makhan Singh Tarsikka, M.L.A.

(10) Sardar Tara Singh Lyallpuri, M.L.A.

(11) Comrade Shamsher Singh Josh, M.L.A.

with a direction to make a report by the 15th August, 1962.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ —

"ਫਾਕਾਮਸਤੋਂ ਕੇ ਜਨੂੰਨ ਖੇਜ਼ ਅਜ਼ਾਇਮ ਸੇ ਮਜ਼ਾਕ ਬਾਤ ਹੈ ਤਲਖ
ਇਸਕਾ ਮਜ਼ਾ ਪਾਉਗੇ। ਰਾਹ ਹਿਟਲਰ ਕੀ ਸਿਤਮ ਜ਼ਾਰ ਕਾ
ਰਾਵਨ ਕਾ ਗ਼ਰੂਰ ਇਸ ਕਾ ਅੰਜਾਮ ਭੀ ਮਾਲੂਮ ਹੈ
ਕਿਆ ਪਾਉਗੇ। ਹੌਸਲ ਸੀਨਾਏ ਜਮਹੂਰ ਕਾ ਬੇਦਾਰ ਹੈ
ਆਜ ਇਨਕਲਾਬ ਆਨੇ ਕੋ ਵਕਤ ਭੀ ਤਿਆਰ ਹੈ ਆਜ"

(noise) ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਜਿਹੜਾ taxation ਦਾ ਬਿਲ ਰਖਿਆ ਹੈ ਆਸ਼ੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਨੀਅਤਾਂ ਮਾੜੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਨੀਅਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੀ ਰਿਆਸਤ ਕਪੂਰਥਲੇ ਦਾ ਰਾਜਾ ਪੈਰਸ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਥੇ ਹਰ ਸਾਲ 10 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗਲ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕਢ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਕਦੇ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਥੇ ਮਸੀਤ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਸੀਤ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਮਸੀਤ ਜਜ਼ੀਆ ਲਾ ਦੇਣਾ। ਫੇਰ ਦੂਜੇ ਸਾਲ ਪੈਰਸ 10 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰ ਆਉਣਾ ਅਤੇ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਥੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਜਜ਼ੀਆ ਲਗਾ ਦੇਣਾ ਪਰ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਹੁਣ ਕੈਰੋਂ ਜਜ਼ੀਆ ਲਾਣ ਦਾ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ 15 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਸਾਬਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਜੋ ਪਲੈਨਿੰਗ ਮਨਿਸਟਰ ਹਨ ਲੈਟਰ ਬਕਸ ਦਾ ਕੰਮ ਲੈ ਕੇ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਨੇ ਨਵਾਂ ਜਜ਼ੀਆ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਲੈਟਰ ਬਕਸ ਮਨਿਸਟਰ ਹੀ ਕਹਾਂ ਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਤਨੇ ਪਲੈਨ ਬਣਕੇ ਮਹਕਮਿਆਂ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਲੈਟਰ ਬਕਸ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਗੇ ਲੰਘਦੇ ਹਨ......................

(Interruptions by Sardar Gurmit Singh) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ joker ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਜ਼ਬਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਵਰਨਾ ਮੈਂ...... (Loud noise)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਮੀਤ : ਮੈਂ joker ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਬੱਲੇ ਉਏ ਚੋਬਰਾ (noise)

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਅਸੀਂ ਹਰ ਸਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਹਰੀ ਜਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਦਿਉ ਲੇਕਿਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ, ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੰਜਰ ਲੈਂਡ ਦਿਉ, Government waste land ਦਿਉ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ surplus ਜ਼ਮੀਨ ਹੀ ਦਿਉ ਪਰ ਇਹ ਇੱਧਰ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਖਾ ਗਏ ਹਨ

[ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ]

ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਰਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ। ਫੇਰ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸੈਂਟਰ ਤੋਂ 5 ਰੁਪਏ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਕੇ ਅੱਗੇ 500 ਰੁਪਏ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵੇਚ ਰਹੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਪਰ ਹੁਣ ਮਗਰ ਮੱਛ ਦੇ ਆਂਸੂ ਬਹਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ justify ਕਰਨ ਲਈ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਬਾਣੀ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਟੈਕਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬਾਬਰ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਧੜਾ ਧੜ ਟੈਕਸ ਲਗਾਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ :—

ਪਾਪ ਕੀ ਜੰਜ ਲੈ ਕਾਬਲੋਂ ਧਾਇਆ
ਜ਼ੋਰੀ ਮੰਗੈ ਦਾਨ ਵੇ ਲਾਲੋ।
ਸ਼ਰਮ ਧਰਮ ਦੁਇ ਛਪ ਖਲੋਤੇ
ਕੂੜ ਫਿਰੈ ਪਰਧਾਨ ਵੇ ਲਾਲੋ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਇਸ ਕੈਰੋਂ ਸ਼ਾਹੀ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ —

ਪਾਪ ਦੀ ਜੰਜ ਲੈ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਧਾਇਆ
ਜੋਰੀ ਮੰਗੈ ਦਾਨ ਇਹ ਕੈਰੋਂ।
ਸ਼ਰਮ ਧਰਮ ਦੋਏ ਛਪ ਖਲੋਤੇ
ਕੂੜ ਫਿਰੇ ਪਰਧਾਨ ਇਹ ਕੈਰੋਂ।

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਟੈਕਸਾਂ ਨਾਲ ਜਨਤਾ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਹਾਲਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਸ ruling party ਦੇ ਲੀਡਰ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਸਬਕ ਸਿਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਦੋ ਢਾਈ ਸਾਲ ਹੋਏ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੈਸੀਅਤੀ ਕਰ ਵਧਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਜੋ agitation ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ 10 ਭਰਾ ਤੇ ਭੈਣਾਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣੀ ਪਈ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਪਰਧਾਨ ਇਹ ਖੁਦ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ unjustified ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਵਸੀਲੇ ਦਸੇ ਕਿ ਕਿਥੋਂ ਰੁਪਿਆ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ 8 ਕਰੋੜ ਦੇ ਟੈਕਸ ਹੋਰ ਲੈ ਆਏ ਹਨ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਫੇਰ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ agitation ਮੰਗਦੇ ਹੋ? ਜੇਕਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪਕੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗਾ। ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਇਕ ਅਰਬ ਤੋਂ ਵਧ ਰੁਪਿਆ ਲਗੇਗਾ। ਜੇ ਇਹ ਗਲ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ temporary ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਸ ਹਿਸਾਬ $12\frac{1}{2}$ ਸਾਲ ਤਕ ਰਹੇਗਾ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਪੱਕੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਲਗੇ ਬਲਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਗੈਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾੜ ਪਾਉਣ ਲਗੇ ਹੋ ਤੇ ਉਸ ਪਾੜ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪਾੜਨ ਦੀ policy ਅਪਣਾਈ ਹੈ। ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਕੇਂਦਰ ਨੇ 57 ਕਰੋੜ ਦੇ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਸਨ। ਇਸ ਸਾਲ 71 ਕਰੋੜ ਦੇ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਹਨ ਤੇ ਰੇਲ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ 10 ਫੀ ਸਦੀ ਵਧਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਪਰ ਸਾਡੀ ਹਾਲਤ ਅਗੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਭੈੜੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਵਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਹਾਡਾ ਬਜਟ 7.23 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਚਲ ਕੇ ਟੈਕਸਾਂ ਨਾਲ

ਅਜ 87 ਕਰੋੜ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਜਿਹੜਾ ਟੈਕਸ ਲਿਆਏ ਹੋ ਇਹ ਤਾਂ ਟੈਕਸ ਦੀ ਖਾਤਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆਏ ਹੋ ਬਲਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾੜਨ ਲਈ ਲਿਆਏ ਹੋ। ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ anti-communalism ਦਾ ਵਡਾ ਠੇਕੇਦਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਜ ਖਦ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਫੁੱਟ ਪਾਕੇ communalism ਵਧਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਿਆ ਕਿਉਂ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਪਾਟੇ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲਾ ਕੇ ਨਾ ਪਾੜੋ। ਇਹ ਟੈਕਸ casteism ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਫੁਟ ਪਏਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਬਦਨਾਮੀ ਨਾ ਖੱਟੋ। ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਇਹ ਸੈਸ਼ਨ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਟੈਕਸ ਦਸਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਰ resources ਦਸਦੇ ਕਿ ਟੈਕਸ ਕਿਥੇ ਲਗ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਥਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੀ 7 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਜੋ ਸਿਨਮੇ ਤੇ cold storage ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਜ਼ਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਦਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਲੈ ਲਉ ਅਤੇ ਉਹ ਦੇ ਵੀ ਦੇਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਬਣਾ ਲੈਣੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਹੈ। ਕਲ੍ਹੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਕੋਲੋਂ ਹੀ 8 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵਧ ਰੁਪਿਆ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਜਿਸ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਭਾਜੜ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ emergency ਆ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕੀ ਤੂਫਾਨ ਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਐਨੀ ਕਾਹ-ਲੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਬੜੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਕਢੀਆਂ ਹਨ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਅਜ ਦਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਘਰਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਉਤਨਾ ਹੀ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ ਜਿਤਨਾ ਪੁਰਾਣਾ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਸਮਾਜ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਬਿਲ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਉਦੋਂ ਲਿਆਏ ਹੋ ਜਦੋਂ ਕਿ ਟੈਕਸਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅੱਗੇ ਹੀ ਕਚੂਮਰ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 23 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਇਸੇ ਹਾਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਕਰਕੇ, ਲਾਠੀਆਂ ਖਾ ਕੇ ਤੇ ਗੈਸ ਖਾ ਕੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ $1\frac{1}{2}$ ਗੁਣਾ ਮਾਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਫੇਰ ਵੀ $1\frac{1}{2}$ ਗੁਣਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਫੇਰ $1\frac{1}{2}$ ਗੁਣਾ ਮਾਲੀਆ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖੋ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਆਏ ਹੋ। ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲਾਇਲਪੁਰ, ਸਰਗੋਧੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਤੇ ਮਾਰਾਂ ਖਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਮਾਲੀਆ ਲਾਇਆ ਹੈ ਇਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦਾ ਮਾਲੀਆ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਲੀਏ ਤੇ surcharge ਲਾ ਬੈਠੇ ਹਨ

2-00 p.m.

ਤੇ ਹੋਰ surcharge ਲਾ ਬੈਠੇ ਹਨ। Betterment levy ਨਵਾਂ ਲੈ ਆਂਦਾ ਤੇ ਫਿਰ water rate ਲਾ ਬੈਠੇ। ਫਿਰ surcharge ਲਾ ਬੈਠੇ। ਐਸ ਵੇਲੇ ਆਬਿਆਨਾ ਕਿੰਨਾ ਲਾ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਇਕ ਰੁਪਏ ਪਿਛੇ 9 ਆਨੇ ਮਾਲੀਆ ਵਧਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਗੋਪੀ ਚਦ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਰਾਂਗਾ, ਉਹ ਕਰਾਂਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਕਢਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਟੈਕਸ ਅਜ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਟੈਕਸ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਮਿਊਂਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਉਹ ਚੂੰਗੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੰਦੇ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਉਤੇ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਨਾਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਹਮਦਰਦ ਹਾਂ। ਅੰਕੜੇ ਕਢ ਕੇ ਵੇਖੋ ਕਿ waste

[ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ]

land, surplus land ਕਿਤੇ ਵੰਡੀ ਹੈ ? ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਇਕ ਮਜ਼ਬੀ ਭਰਾ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗਿਰਦਾਵਰ ਨਾਲ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੇ 37 ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਆ ਗਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਭੁਲਰ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਲਾਟ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਔਹ ਦੇਖ ਜਿਹੜੀ ਵਡੀ ਛਲ ਆਈ ਹੈ ਓਥੇ ਹੈ। ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਚੁਗਾਵਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਗਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਤੇ ਬੜਾ ਤਰਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰੰਗ ਕਾਲੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਣੇ, ਚਿਟੇ ਕਰ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਭੁਖੇ ਮਾਰ ੨ ਕੇ ਹੀ ਚਿਟੇ ਕਰਨੇ ਹਨ ! ਇਹ ਗਲਤ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸਾਡਾ ਆਦਰਸ਼ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ socialism ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ ਕੀ ਉਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਕਦਮ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ? ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਨਅਤੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿਤੀ ਹੈ ? ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਕਮ ਤੋਂ ਕਮ ਬੋਝ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ? ਇਕਠੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਹੜੇ ਦਾ ਫਰਕ ਮਿਟਾਓ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਪੈਣਗੀਆਂ। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਛਾ ਠੀਕ ਹੈ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਦੇਖਣ। ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਜੇ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਕਦੇ ਨਾ ਆਉਂਦੀ ਜੋ ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਹ ਨਾਅਰੇ ਝੂਠੇ ਸਾਬਤ ਹੋਏ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਤਰਕੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਬਰੀ ਵਗਾਰ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਟਾਂ ਨੇ ਆਕੜ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਟੋਕਰੀ ਚੁਕ ਕੇ ਹਰੀਜਨ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਪੰਜ ਪੰਜ ਦਿਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਰੋਟੀ ਕਿਥੋਂ ਖਾਣ ? ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੇ ਦਸ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਹੇਤੂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਹੜੇ ਤੇ ਘਰ ਪਕੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਕਰਨਗੇ ? 5 ਲਖ ਘਰ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕੀ ਹੈ ? ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕੀ ਹੈ ? ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵੰਡੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਕੁਝ ਦੋ ਢਾਈ ਏਕੜ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ, ਕੁਝ ਸਮਗਲਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਭਜਾ ਦਿਤੇ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖੋ। ਕੀ ਇਹ socialism ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ? ਇਥੇ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਬੈਠੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ ਬਣੇ ਹਨ। ਉਹ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ। ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ? ਮੈਂ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੀਜ ਫਾਰਮ ਤੇ ਮੰਡੀਆਂ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿਉ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤਾਂ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਓਥੇ ਇਹ ਵੀ ਦੇਣ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਨਅਤੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ, ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸਨਅਤੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹਰੀਜਨ ਸ਼ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਤੇ ਵਿਹੜੇ ੨ ਅਡ ਰਖੇ ਹਨ। ਸਭ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਪਕੇ ਕਰੋ। ਵਿਹੜੇ ਤੇ ਪੱਤੀ ਦਾ ਫਰਕ ਖਤਮ ਹੋਵੇ। ਹਰ ਸਾਲ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਘਰ ਪਕੇ ਕਰਨਗੇ ? ਜੇ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਦਾ ਘਰ ਪਕਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਨਾਲ ਦੇ ਮਜ਼ਹਬੀ ਭਰਾ ਇਟਾਂ ਮਾਰਿਆ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਇਹ ਕਾਂਗਰਸੀ ਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹ ਤੁਰਨ ਲਗੇ ਹਨ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਰਕੀ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਨੀਤੀ ਅਪਨਾਈ ਹੈ ਇਹ ਪਾੜਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਨੀਤੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਤੇ ਜਟ ਨੂੰ ਲੜਾਉਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਹੈ। (ਘੰਟੀ) ਮੈਂ ਬਸ ਕਰਨ ਲਗਾ ਹਾਂ, ਦੋ ਮਿੰਟ ਹੋਰ ਦਿਉ। ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ anti-communal ਹਨ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ communalism ਦਾ ਬੀਜ ਬੋਣ ਲਗੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਗੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਹਰੀਜਨ ਤੇ ਗੈਰ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ ਲੜਾਉਣ ਲਗੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੀ ਮੇਰੀ 7 ਕਿਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਹ ਦਿਉ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿਨਮੇ ਤੇ ਕੋਲਡ

ਸਟੋਰੇਜ ਵੀ ਦੇਵੋਂ। ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ 40 ਏਕੜ ਤੇ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਵੀ ਲੈ ਲਉ। ਉਹ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਭੈੜੀ ਹੈ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਹੰਮਦ ਗੌਰੀ ਵਾਂਗ ਗਊਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਅਗੇ ਲਾ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਕਿਉਂ ਆ ਗਏ। ਹੁਣ ਉਹੀ ਸਾਡਾ ਸਰਦਾਰ ਆ ਕੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ। ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਚੋਲਾ ਸਾਹਿਬ ਗਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਚੁਗੱਡੀ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ। (ਘੰਟੀ) ਅਧਾ ਮਿੰਟ ਹੋਰ। ਉਹ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਚੁਗੱਡੀ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਚੀਕ ਰਹੇ ਹਨ।

"ਅਜ਼ਮਾਏ ਹੂਏ ਸੀਨੋਂ ਪਰ ਨਾ ਕਰ ਮਸ਼ਕੇ ਸਿਤਮ
ਮੌਤ ਸੇ ਖੇਲੇ ਹੂਏ ਰਿੰਦੋਂ ਸੇ ਪੈਕਾਰ ਨਾ ਕਰ।"

Mr. Speaker : Motions moved—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 15th August, 1962.

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be referred to a Select Committee consisting of—

(1) Sardar Gurbanta Singh, Minister-in-charge.

(2) Sardar Partap Singh Kairon, Chief Minister.

(3) Sardar Gurdial Singh Dhillon, M.L.A.

(4) Comrade Ram Piara, M.L.A.

(5) Chaudhri Devi Lal, M.L.A.

(6) Sardar Gurnam Singh, M.L.A.

(7) Comrade Harnam Singh Chamak, M.L.A.

(8) Dr. Baldev Parkash, M.L.A.

(9) Comrade Makhan Singh Tarsikka, M.L.A.

(10) Sardar Tara Singh Lyallpuri, M.L.A.

(11) Comrade Shamsher Singh Josh, M.L. A.

with a direction to make a report by the 15th August, 1962.

Comrade Harnam Singh Chamak (Mahal Kalan) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 31st October, 1962.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 31st October, 1962.

Mr. Speaker : Now I put the amendments to the vote of the House one by one.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 31st October, 1962.

The Assembly then divided

Ayes .. 44

Noes .. 66

The motion was declared lost.

AYES

1. Ajaib Singh, Sardar.
2. Ajit Kumar, Babu.
3. Amar Singh, Shri
4. Babu Singh, Master, Comrade.
5. Bachan Singh, Babu.
6. Baldev Parkash, Dr.
7. Balramji Das Tandon, Shri.
8. Banwari Lal, Shri.
9. Bhan Singh, Bhaura, Comrade.
10. Chiranji Lal, Sharma, Pandit.
11. Didar Singh, Comrade.
12. Fateh Chand Vij, Shri.
13. Gurmej Singh, Sardar (Fatehgarh).
14. Gurbux Singh, Sardar (Dhurkot).
15. Gurcharan Singh, Sardar.
16. Gurnam Singh, Sardar.
17. Hardit Singh, Sardar.
18. Hardit Singh, Bhathal, Comrade.
19. Har Kishan, Chaudhri.
20. Harnam Singh, Chamak, Comrade.
21. Hunna Mal, Shri.
22. Jagan Nath, Shri.
23. Jagjit Singh, Sardar (Zira.)
24. Kartar Singh Dhillon, Sardar.
25. Kulbir Singh, Sardar.
26. Kultar Singh, Sardar.
27. Lachhman Singh Gill, Sardar.
28. Lakhi Singh, Chaudhri, Sardar.
29. Makhan Singh, Tarsikka, Comrade.
30. Makhan Singh, Sardar (Dera Baba Nanak).
31. Mangal Sein, Shri.
32. Mohan Lal Datta, Pandit.
33. Mukhtiar Singh, Malik, Chaudhri-
34. Net Ram, Chaudhri.
35. Nihal Singh, Shri.
36. Om Parkash Agnihotri, Shri.
37. Ram Dhari Balmiki, Shri.
38. Ram Singh, Chaudhri.
39. Satya Dev, Chaudhri.
40. Shamsher Singh, Sardar.
41. Surjit Singh Theri, Sardar.
42. Tara Singh Lyallpuri, Sardar.
43. Tej Singh, Sardar.
44. Tek Ram, Chaudhri.

NOES

1. Abdul Ghaffar Khan, Khan.
2. Ajmer Singh, Sardar.
3. Amar Nath Sharma, Shri.
4. Babu Dayal Sharma, Shri.
5. Bal Krishan, Dr.
6. Banarsi Das, Shri.

7. Bhagirath Lal, Pandit.
8. Bhag Singh, Lieut.
9. Bhagwat Dayal, Shri.
10. Chand Ram, Shri.
11. Chandrawati, Shrimati.
12. Darshan Singh, Chaudhri.
13. Darbara Singh, Sardar.
14. Gian Chand, Shri.
15. Gian Singh Rarewala, Sardar.
16. Gulab Singh, Sardar.
17. Gurmej Singh, Sardar.(Amritsar Sadar S.C)
18. Gurmit Singh, Sardar.
19. Guran Dass Hans, Bhagat.
20. Gurbanta Singh, Sardar.
21. Gurmail Singh, Shri.
22. Gurdial Singh Dhillon, Sardar.
23. Harbans Lal, Shri.
24. Harcharan Singh Brar, Sardar.
25. Harchand Singh, Sardar.
26. Hira Lal, Shri.
27. Jagat Ram, Chaudhri.
28. Jagir Singh Dard, Sardar.
29. Jai Inder Singh, Sardar.
30. Jasdev Singh Sandhu, Sardar.
31. Kartar Singh Gyani.
32. Kesara Ram, Shri.
33. Khurshed Ahmed, Chaudhri.
34. Mehar Singh, Thakur.
35. Mohan Lal, Shri.
36. Narain Singh Shahbazpuri, Sardar.
37. Niranjan Singh Talib, Sardar.
38. Parkash Kaur, Dr., Shrimati.
39. Partap Singh Kairon, Sardar.
40. Partap Singh, Bakshi Shri.
41. Piara Singh, Sardar.
42. Prem Singh 'Prem', Sardar.
43. Rala Ram, Principal.
44. Ram Chandra, Comrade.
45. Ram Dhari, Gaur Pandit (Gohana).
46. Ram Partap Gaur, Shri.
47. Ram Piara, Comrade.
48. Ram Rattan, Chaudhri.
49. Ram Saran Chand, Mittal, Shri.
50. Ranbir Singh, Chaudhri.
51. Ran Singh, Chaudhri.
52. Rattan Singh, Capt.
53. Rizaq Ram, Chaudhri.
54. Roop Lal Mehta. Shri.
55. Rup Singh Phul, Shri.
56. Sarla Devi, Shrimati.
57. Satnam Singh Bajwa, Sardar.
58. Shanno Devi, Shrimati.
59. Sunder Singh, Chaudhri.
60. Surinder Nath Gautam, Shri.
61. Tirlochan Singh 'Riasti' Sardar.
62. Tayyab Hussain Khan, Chaudhri.
63. Ujagar Singh, Sardar.
64. Yash Paul, Shri.
65. Yusuf Zaman Begum, Her Highness.
66. Zail Singh Giani, Sardar.

Mr. Speaker : The remarks made by Shri Ajit Kumar and the Minister of State for Education during the course of discussion today, and which are not in good taste are *expunged.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 31st July, 1962.

The motion was lost.

Note.—Relevant remarks expunged. Please *see* page (38)88 *ante*.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962 be circulated for eliciting public opinion thereon by the 30th October, 1962.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 31st July, 1962.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 15th August, 1962.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be referred to a Select Committee consisting of—

(1) Sardar Ajmer Singh, Revenue Minister;

(2) Comrade Harnam Singh Chamak;

(3) Sardar Gurnam Singh;

(4) Baboo Bachan Singh;

(5) Sardar Kulbir Singh;

(6) Sardar Hari Singh;

(7) Shri Banwari Lal; and

(8) Comrade Shamsher Singh Josh;

with a direction to make a report by the 30th October, 1962.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be referred to a Select Committee consisting of—

(1) Sardar Partap Singh Kairon, Chief Minister;

(2) Giani Kartar Singh, Planning Minister;

(3) Chaudhri Sunder Singh, Deputy Minister for Excise and Taxation;

(4) Baboo Bachan Singh;

(5) Shri Amar Singh;

(6) Sardar Tara Singh Lyallpuri;

(7) Comrade Makhan Singh Tarsikka;

(8) Chaudhri Net Ram ;

(9) Sardar Kulbir Singh ;

(10) Sardar Ajaib Singh ;

(11) Sardar Gurdial Singh Dhillon ; and

(12) Babu Ajit Kumar ;

with a direction to make a report by the 31st July, 1962.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be referred to a Select Committee consisting of—

(1) Sardar Gurbanta Singh, Minister-in-Charge ;

(2) Sardar Partap Singh Kairon, Chief Minister ;

(3) Sardar Gurdial Singh Dhillon, M.L.A. ;

(4) Comrade Ram Piara, M.L.A. ;

(5) Chaudhri Devi Lal, M.L.A. ;

(6) Sardar Gurnam Singh, M.L.A. ;

(7) Comrade Harnam Singh Chamak, M.L.A. ;

(8) Dr. Baldev Parkash, M.L.A. ;

(9) Comrade Makhan Singh Tarsikka, M.L.A. ;

(10) Sardar Tara Singh Lyallpuri, M.L.A. ;

(11) Comrade Shamsher Singh Josh, M.L.A. ;

with a direction to make a report by the 15th August, 1962.

After ascertaining the votes of the Members by voices, Mr. Speaker said, "I think the Noes have it". This opinion was challenged and division was claimed. Mr. Speaker after calling upon those Members who were for "Aye" and those who were for "No", respectively, to rise in their places declared that the motion was lost.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, 1962, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 31st October, 1962.

The motion was lost.

Mr. Speaker : The House will now discuss the motion moved by the hon. Minister—

That the Punjab Temporary Taxation Bill, be taken into consideration at once.

(Baboo Bachan Singh rose to speak when the next item on the agenda was taken up.)

HALF-AN-HOUR DISCUSSION REGARDING THE FAILURE OF POLICE TO MAINTAIN LAW AND ORDER AT MIANI (HOSHIARPUR)

Mr. Speaker : I call upon Sardar Gurnam Singh to initiate the discussion. He will speak for 10 minutes. Shri Balramji Das Tandon will also be given 10 minutes.

Sardar Gurnam Singh (Raikot) : Mr. Speaker, I am thankful to you for giving me an opportunity to speak on a vital question like this. Before I refer to the facts mentioned in the Statement which was made by the hon. Home Minister in the House yesterday, I would like to bring to the notice of the House two judgments of courts in this connection. As, Mr. Speaker, you are aware, the D.P.I., issued certain illegal orders asking Chaudhri Lakhi Singh, an hon. Member of this House to hand over the charge of the school to one Bawa Harnam Singh, who, as a Congress candidate in the last elections, was defeated by Chaudhri Lakhi Singh. Chaudhri Lakhi Singh like a good citizen at once rushed to the High Court in a writ petition. Mr. Speaker, on the 16th of January, 1962, the High Court issued orders against interference with the school. Bawa Harnam Singh was a party to that writ petition. It is amazing to see the present position taken up by the State Government in the matter. Mr. Speaker when the matter came before the Hon'ble Judge of the High Court, the Additional Advocate General who appeared for the State Government submitted—I will read it from the judgment itself—

> "The learned Additional Advocate-General submits—there appears to be some dispute as to who constitute the Managing Committee of the Society and that the Department has approved of a particular set of persons for the purposes of the management of the school which the Department was entitled to do according to the Education Code. He agrees, however, that it was not within the power of the Director of Public Instruction to direct that the charge of the school management be handed to a particular individual or individuals and that if there is any dispute between the petitioner and respondent and others, that can only be decided in proper proceedings in a court of law........".

This was the position which was taken up by the Additional Advocate General on behalf of the State Government. In view of the statement, Mr. Speaker, it became futile for the High Court to interfere in the writ petition. The learned Judge in the operative portion of the judgment says—

> "As the learned Additional Advocate-General has made it quite clear that the offending portion in the endorsement was only by way of a suggestion or advice and was not an order, no question arises of issuing any writ because it is perfectly open to the petitioner not to hand over the charge of school management to Bawa Harnam Singh pursuant to the aforesaid direction unless some proper and legal orders are made by a Court or competent authority".

Mr. Speaker, this was the position in January, 1962. What happened after that, Mr. Speaker, was related to you yesterday by the hon. Home Minister. On one side, Chaudhri Lakhi Singh approached the High Court and on the other side Bawa Harnam Singh, a pet of the Congress Party approached the General Assistant to the Deputy Commissioner, Hoshiarpur asking him to give him police aid for taking possession of the school. Bawa Harnam Singh is not a member of the School management Committee. The General

Assistant to the Deputy Commissioner called the Police force and accompanied the force to the school in village Miani and according to the statement of the hon. Home Minister entered the premises and broke open the locks of the school. The hon. Home Minister sought to make a point that Bawa Harnam Singh took the possession of the school by breaking open the locks. Mr. Speaker, he forgot that Bawa Harnam Singh was a party to the writ petition in the High Court and that the order on the writ petition which I have just now read, was made in March, 1962. Bawa Harnam Singh did not take the position in the High Court that he had already taken possession of the School. This is the vital point in the case. I know why the Government wants to say that he took possession on the 15th January. They say because they want to save themselves from the contempt of court proceedings.

Mr. Speaker : The judgment was given on the 16th January.

Sardar Gurnam Singh : And this order was passed on the 7th March. In March, the learned Judge in view of the position taken up by the State Counsel said "It is not necessary to interfere. Chaudhri Lakhi Singh need not hand over charge to Bawa Harnam Singh in obedience to the orders of the D.P.I.". This is the position.

Mr. Speaker : Did Bawa Harnam Singh say that the had already taken up the charge ? Did he make that statement to the High Court ?

Sardar Gurnam Singh : No, Sir. He never said that he had taken over the charge of the school. This is the position upto 7th of March, 1962. On one side you will see Bawa Harnam Singh is trying to get the aid, about which allegations are that instructions are being sent from the Government not to allow Chaudhri Lakhi Singh to remain in the school. I am, Mr. Speaker, not concerned with that. I will only point out the facts which are admitted by the hon. Home Minister. Then, Mr. Speaker, Chaudhri Lakhi Singh again, like a good citizen, instituted a suit in Civil Court asking that Bawa Harnam Singh and his party or anybody else be restrained from interfering with their possession and management of the school. This suit was decided by the lower court. Chaudhri Lakhi Singh again went in appeal. Mr. Speaker, you will appreciate a judicial decision was given on 11th May, 1962 holding that Chaudhri Lakhi Singh was in possession of that school. I will read only the following few lines for your consideration :—

> ". . . . the order of the High Court, dated 7th March, 1962, referred above, suggest prima-facily that the plaintiffs appellants were in possession and in management of the school till the dates of these documents. There is nothing on the record to suggest that a change happened subsequently and the defendants took actual possession of the management etc., of the school. The presumption on the other hand is that the things continued as before unless proved to the contrary......".

This is a judgment as I said dated the 11th May, 1962, and its operative part is—

> "In view of the above, the appeal is partially accepted and the defendants respondents Nos. 1, 4, 5, 10, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 21, 22 and 23 are restrained from interfering with the possession and management of the school by the plaintiffs and other persons mentioned in the plaint till the decision of the suit ."

[Sardar Gurnam Singh]

So the position from the juducial court, Mr. Speaker, stands that Bawa Harnam Singh was a party to these proceedings and he had the notice of these orders. Mr. Speaker, you will see that even in this proceedings he did not take the position that he was in possession of the school. So that part of the statement made by the hon. Home Minister is conclusively proved from the judicial findings, to be incorrect. I do not know who gave him that information. But so far as we are concerned we are very clear that to that extent the statement of the Home Minister is incorrect.

Mr. Speaker, you will see what happened. It has been admitted by the Home Minister in his statement that there was a dispute between two rivals i.e., Chaudhri Lakhi Singh, M.L.A. and Bawa Harnam Singh, ex-M.L.A. and it has also been admitted by the Home Minister that Bawa Harnam Singh was a Congress candidate while Chaudhri Lakhi Singh was an Akali candidate from the same constituenecy during the last general elections. It has further been admitted that Bawa Harnam Singh was defeated. He also said that this rivalry was accentuated just before the general elections. These are the facts and, Mr. Speaker, I leave it to you to judge as to why all these things are happening. Then, Mr. Speaker, the Director of Public Instruction, a lady, under the influence of Punjab Government issued an illegal order directing Chaudhri Lakhi Singh to hand over the management of the school to Bawa Harnam Singh. Leave aside the legality or illegality of the order as we are not to determine it here. The beautiful part of the whole affair is that after issuing the order, she says,

"You (i.e., the Inspector of Schools) are requested to get the character and antecedents of the members verified through the prescribed sources immediately and a report be sent to the office thereafter."

She appointed a particular committee out of Bawa Harnam Singh's party and there after she wanted the Inspector of Schools to find out or to get verified the character and antecedents of those members.

Mr. Speaker : May I know on what basis the hon. Member is saying this thing ?

Sardar Gurnam Singh : This is a copy of the order, dated the 10th January, 1962, issued by the Director of Public Instruction, Punjab which I have in my hand. It asks the Inspector of Schools to find out the antecedents of those members whom she had appointed on the Committee. Mr. Speaker, this is just putting the cart before the horse and this raises the suspicion that actually the Director of Public Instruction is playing in the hands of some high up and the allegations are that somebody high up, the Chief Minister or the Home Minister..(Interruptions) I do not say that I am holding proof of that in my hand now.

Mr. Speaker : Then I would request the hon. Member not to say that.

Sardar Gurnam Singh : Mr. Speaker, I will infer it from certain other facts. The hon. Home Minister yesterday made a statement and I will read his own words . When he finished making the statement, he said—

"He hopes that the position has become clear that the possession of the school was taken over in January last by Bawa Harnam Singh, whether legally or illegally was a matter with which he was not concerned."

Mr. Speaker, here is a very responsible Minister making a statement on the Floor of the House. If he knows or if he comes to know from the facts which I have narrated here and I have no reason to doubt that he did not know them before, he as Home Minister of the State, who is responsible for maintaining the law and order and who daily claims that he and his Government want to establish peace—peace to which I referred earlier as the peace of the grave—in the State, knowing all these things says that he is not concerned with the question whether the possession is taken legally or illegally, then,Mr. Speaker,I want to say that he is not performing the duties of the Home Minister properly. Once he, as a Home Minister, comes to know that possession of a public building is taken by men like that who are not authorised to take possession and who have really committed trespass because of the Order of the High Court, then it is his duty to take action against the offenders. If it is the Police force or the Police Officers who have committed criminal trespass then it is his duty to prosecute them and if it is some one else then also it is his duty to prosecute him, whosoever he may be. Mr. Speaker, it is the only way to maintain peace in the State. One annot maintain peace in the State by instigating Police, who are said to be tche guardian of law and order to take possession of public buildings against law or illegally and then try to shield them (Police).

Mr. Speaker : The ten minutes allowed to the hon. Member for speech are over.

Sardar Gurnam Singh : All right, Sir, I am thankful to you and with these words I resume my seat.

श्री बलराम जी दास टंडन (अमृतसर शहर, पश्चिम): स्पीकर साहिब, जिस के बारे में ने adjournment motion दी थी और जिस की तरफ hon. Member ने अभी अभी आप का ध्यान दिलाने की कोशिश की है, हैरानी की बात यह है कि सूबे के अंदर जो बहुत बहुत अजीब बातें होती हैं वह बात उन सब में से ज्यादा अजीब है। तमाम दुनिया में तो seven wonders पहले मौजूद हैं लेकिन, यह eighth wonder हुआ है। यह बात उन eight wonders में से एक है जो कि इस सूबे में होते हैं। एक प्राईवेट institution चलता है जिस को D.P.I. ने recognise किया हुआ है । जब elections नज़दीक आते हैं तो गवर्नमैंट जब यह देखती है कि उन की पार्टी के आदमी की हालत पतली है तो उस के हाथ मज़बूत करने के लिये D.P.I. को कह कर यह आर्डर issue करवाया जाता है कि इस की management फलां आदमी को hand over कर दो। मैं हैरान तो इस बात से होता हूं कि इस हाउस में जिन की voice सब से बड़ी है, जो लोग Ministers हैं और different questions का जवाब यहां पर खड़े हो कर देते हैं, वह यहां पर खड़े हो कर गलत बयानी करने की कोशिश करते हैं। इस पवित्र हाउस में जहां पर legislation बनाया जाता है, जहां पर लोगों की ज़िंदगी को ढालने के साधन सोचे जाते हैं, तरीके सोचे जाते हैं, अगर यहां पर मिनिस्टर साहिबान गलत बयानी की कोशिश करें तो मैं नहीं समझता कि इस सदन का वकार कायम रह सकता है। इस सूबे की हालत क्या होगी जिस में ऐसे ऐसे अजीब वाक्यात होते हैं कहते हैं कि हम ने कोई आर्डर नहीं किया। Advocate General हाई कोर्ट के अंदर

[श्री बलरामजी दास टण्डन]

पेश होता है और जा कर कहता है कि कोई आर्डर नहीं किया। जो आर्डर इन्होंने पढ़ कर आप को सुनाया है उस का दूसरा हिस्सा मैं आप के सामने रखना चाहता हूं। बिल्कुल साफ wording है। D.P.I. ने instructions issue की हैं। जिस में लिखा है—

> "Copy forwarded to Chaudhri Lakhi Singh, Manager cum-Secretary G. G.S. Khalsa Lobana Higher Secondary School Miani, district Hoshiarpur for information. He should hand over the charge of the school management to Bawa Harnam Singh, Ex M.L.A. immediately".

इस से ज्यादा और clear words क्या हो सकते हैं? "He should hand over the charge" किस अंदाज़ से हाई कोर्ट में खड़े हो कर बात करते हैं? जो लोग पंजाब में सचाई को कायम रखने वाले हैं, जिन्होंने कोशिश करनी है कि यहां पर सचाई पनपे, "सत्यमेव जयते" के नाम पर हिन्दोस्तान का संविधान बनाया गया है। कितनी मासूमियत के साथ कहते हैं कि This is not an order. This is just a request अगर "should" का मतलब request होता है तो आर्डर क्या होता है? मैं तो कहता हूं कि ऐसे आदमी को एक मिनट के लिये भी Advocate General नहीं रहना चाहिये। जो Secretariat उन को guidance देता है, ऐसे जवाब देने के लिये जो अफसर उनको राए देते हैं, मैं तो मुनासिब नहीं समझता कि ऐसे अफसर Secretariat के अंदर रहने चाहिए। एक मिनट के लिये भी ऐसे आदमी किसी कुर्सी पर या गद्दी पर नहीं रहने चाहिये। इस से भी ज्यादा मज़ेदार बात यह हुई यहां पर मिनिस्टर साहिब ने उस दिन यह कहा कि वहां पर झगड़ा चलता है, वह भी कमेटी के मेम्बर थे इस लिये उन्हें हटवा दिया। अचानक उन को ख्याल आता है कि बावा जी को चेयरमैन बना देना चाहिये। स्पीकर साहिब यह बात तो वैसी ही हुई कि कोई कहे कि चूंकि Congress Legislature Party में झगड़े चलते हैं सरदार प्रताप सिंह कैरों को चीफ मिनिस्टरशिप से हटा कर सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों को या चौधरी हरदवारी लाल को चीफ मिनिस्टर बना दें ताकि झगड़े खत्म हो जाएं। क्या इस तरह की बात कभी हो सकती है? एक recognised institution है उस को over night आर्डर दे कर खत्म किया जाता है। फिर जो ग्रांट उस managing committee को दी जाती है, जिस को सरकार बन्द नहीं कर सकती किसी दूसरी तरफ divert भी नहीं कर सकती वह भी दूसरी कमेटी को दे दी। कोई बात तक नहीं की कि आप को कत्ल करने लगे हैं। बात तो करो कि हम तुम्हारा institution ले रहे हैं। लेकिन यह ज़रूरत ही महसूस नहीं करते। इतना बड़ा Higher Secondary School है जिस के मुकाबले की building और play-grounds और कहीं नहीं मिलते। Sports के लिये बढ़िया grounds वहां पर है जिस के चीफ मिनिस्टर साहिब इतने हामी हैं। गुंडा गरदी कर के और loud-speaker लगा कर वहां पर कहते हैं कि आप को मार देंगे आप की life को खतरा है। स्पीकर साहिब, Inspector Sahib कहते हैं कि हमें खबर मिली है कि आप की ज़िंदगी पर हमला होने वाला है, पुलिस आप की कोठी पर पहरा लगाना चाहती है और अपने आदमी वहां पर depute कर जाते हैं। जब इस तरह के हालात हों लेकिन इस के बावजूद भी होम मिनिस्टर साहिब खड़े हो कर कहें कि कोई बात नहीं हुई क्या इस से ज्यादा गलत बयानी इस हाउस में हो सकती है? यह सोचने वाली बात है कि अगर हालत यही रही तो क्या कोई कानून यहां पर

चल सकता है, कोई गवर्नमैंट यहां पर चल सकती है। इस तरह से अफसरों को हुक्म देना कि इस तरह के आर्डर जारी करो कि फलां मकान का निज़ाम तुम्हारे under नहीं रहेगा फलां के अंडर हो जाएगा। इतना ही नहीं स्पीकर साहिब, जब सरदार लक्खी सिंह जी ने वहां stay orders लिये तो इन्होंने कापी दी, उस की एक कापी मैं यहां मेज़ पर रखता हूं। इस आर्डर की कापी चौधरी साहिब ने S.H.O. को भी स्पलाई की, डी० पी० आई० को भी उस आर्डर की कापी दी। लेकिन होम मिनिस्टर साहिब यहां पर खड़े हो कर कहते हैं कि उस आर्डर की कापी न तो S.H.O. को मिली है और न ही D.P.I. को मिली, वे कैसे मदद कर सकते थे। उन के पास कोई इत्तलाह नहीं थी। इस तरह से अगर झूठ के आधार पर ही दीवारें खड़ी होती गईं तो इमारत कितने दिन तक कायम रहेगी। यथा राजा तथा प्रजा, प्रजा भी तो सरकार का अनुकरण करती है अगर यही हाल रहा तो इस सूबे का क्या बनेगा, इस सूबे की जनता का क्या बनेगा? मैं आशा करता हूं कि सरकार इस बात को सोचेगी, इस पर विचार करेगी। जिस आदमी ने गलत बयानी की है मैं उम्मीद करता हूं कि वह हाउस में खड़े हो कर माफी मांगेंगे, निश्चित रूप से माफी मांगेंगे। उस आदमी से भी माफी मांगेंगे जिन की ज़िंदगी को खतरा है और इस लिये भी कि पंजाब के नाम पर बदनामी का धब्बा लगाया। जिन्होंने पंजाब के लिये बदनामी पैदा की उन को निश्चित रूप से माफी मांगनी चाहिए। इन शब्दों के साथ मैं अपना स्थान ग्रहण करता हूं।

Mr. Speaker : The House will adjourn at 3.05 p. m.

गृह मन्त्री (श्री मोहन लाल) : स्पीकर साहिब, अभी अभी आपने एक पक्ष को सुना। सरदार गुरनाम सिंह जी ने एक काबिल और तजरुबाकार Judicial Officer होने की वजह से अपने case को बहुत खूबी के साथ पेश किया, plead किया। दूसरे सज्जन, जो अभी अभी बोले हैं उन के लिए, जैसा आप जानते हैं सिवाय इस बात के कि बार बार अपनी बात को किसी ढंग से दुहराते जाएं, जरूरी नहीं कि वह सही या सच्ची बात कहें। इस लिए मैं पहले Ex-Justice सरदार गुरनाम सिंह जी की बात का जिक्र करूंगा।

सब से पहले मुझे एक बात ज़रूर कहनी है चूंकि उन्होंने उस पर खास तौर पर ज़ोर दिया। मैंने अपनी statement के बाद जो यह कहा था कि बाबा हरनाम सिंह और उन की executive committee ने उस का possession legal तौर पर लिया या नहीं इस से इस वक्त मेरा सरोकार नहीं, इस बात पर सरदार जी ने खास तौर पर ज़ोर दिया। स्पीकर साहिब, क्या ही अच्छा होता कि वह इस बात को भी समझ लेते कि मैं इस वक्त क्यों ऐसा नहीं कहना चाहता था; क्यों अपनी तरफ से position या verdict पेश नहीं करना चाहता था। इस statement पर उन्होंने गौर तो जरूर किया होगा मगर वह इस बात को नज़र अन्दाज़ कर गए कि उस दिन का जो वाक्या हुआ उस के मुताल्लिक भी सरदार लक्खी सिंह जी ने अदालत में फौजदारी मुकदमा कर रखा है और इस लिए वह मामला *sub-judice* है। (*Thumping of Tables by Members of the Treasury Benches*) इस लिए मेरे लिए बतौर मनिस्टर गवर्नमेंट की तरफ से वाजया तौर पर यह कहना कि वह कब्ज़ा legal

[गृह मन्त्री]
था या illegal जायज़ था या नाजायज़, यह गलत बात होती (*Cheers from Treasury Benches*) इस लिए मेरे लिए यह वाजब नहीं कि एक *sub-judice* case की बाबत मैं यहां पर खड़ा हो कर फैसला दूं कि वह कब्ज़ा जो उन्होंने किया, legal था या illegal, था। मेरा ख्याल है कि वह उस वक्त इस position को नज़र-अन्दाज़ कर गए जब उन्होंने मुझे मेरी duties की बाबत आगाह किया। स्पीकर साहिब, मैं अपनी duties को बहुत अच्छी तरह से जानता हूं और उन को जानते हुए ही मैं ने यह बात कही थी (*Cheers from Treasury Benches*)

अब, स्पीकर साहिब, आप दूसरा पक्ष भी सुन लीजिए। दूसरी party का यह कहना है कि वह स्कूल लुबाना community का है किसी एक person का नहीं है। दूसरी पार्टी का यह कहना है कि सरदार लक्खी सिंह जी ने इस को अपनी ज़ाती मलकियत बना रखा था। (*Voices from Opposition*— गलत है) दूसरा पक्ष यह कहता है कि सरदार लक्खी सिंह ने इस स्कूल की Managing Committee में अपने तीन कुड़म, अपने दो लड़के, अपनी एक लड़की, अपनी एक नूंह (daughter-in-law), अपने तीन दामाद, अपने तीन brothers-in-law और अपने एक चाचा को रखा हुआ था। Executive Committee अपने सभी रिश्तेदारों की ही बना रखी थी। इस के मुताल्लिक लुबाना community की तरफ से D.P.I. के पास representations हुईं। (*Interruptions*)

Mr. Speaker : Was there any legal bar to the constitution of a Committee of these Members ?

सरदार गुरनाम सिंह : इस का फैसला तो अदालत करेगी। सवाल तो ज़बरदस्ती का है। (*Interruptions*)

चौधरी देवी लाल : क्या यह कमेटी Societies Registration Act के तहत registered है या नहीं ? (*Interruptions*)

गृह मन्त्री : मैं ने कल अपनी statement में बताया था कि यह Managing Committee बाकायदा तौर पर Societies Registration Act के मातहत registered है। उस में गवर्नमेंट और Education Department को यह अधिकार है कि वह किसी भी Managing Committee की constitution के under उसकी working को देखे और अगर मुनासिब समझे तो उस को बदल दें। सो गवर्नमेंट ने अपने अधिकारों का एहतराम करते हुए... (*Interruptions*)

चौधरी देवी लाल : यह हरगिज़ बर्दाश्त नहीं किया जाएगा (*Continued interruptions*)

मुख्य मन्त्री : जादू वह जो सिर चढ़ बोले। (*Interruptions*) (*Noise*)

श्री अध्यक्ष : Order please. No interruptions. मैं आपोजीशन के मेम्बर साहिबान से यह उम्मीद करता हूं कि उन्होंने आप की बातों को आराम से सुना है

तो आप को भी उन की speech को सब्र के साथ सुनना चाहिए (Order please. No interruptions. I would expect the Members of the Opposition to listen to the hon. Minister patiently particularly when their point of view was heard by them quite patiently.)

The hon. Members may agree with it or not but I would expect them to listen him patiently.

Sardar Gurbakhsh Singh : On a point of order, Sir. Can the hon. Minister quote any such rule under which Government can interfere. ?

गृह मन्त्री : मैं अर्ज़ कर रहा था कि D.P.I. ने अपने अधिकार के मुताबिक दूसरी Executive Committee को recognise किया और उस के मुताबिक ... (*Interruptions*)

(*Voices of shame, shame from the Opposition*)

Mr. Speaker : It is very unfortunate that this is being done. It is not sportsman spirit. The Opposition has had its say. It is desirable that they should now have patience to listen to the other side. It is no fair on their part to interrupt like this. They strike and then cannot take the blow in return. (Interruptions)

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a point of order, Sir. Could the D.P.I. recognise the other Committee without its registration ? (Interruptions).

गृह मन्त्री : स्पीकर साहिब, इस मौके पर मेरे पास इतना वक्त नहीं कि मैं हर order की validity or otherwise पर arguments पेश करूं। थोड़े से अरसे में सिर्फ factual information ही आप के सामने पेश करना चाहता हूं कि वह नई Executive Committee constitute हुई, उस को recognise किया गया जिस की इत्तलाह बाकायदा तौर पर चौधरी लक्खी सिंह और उन की executive committee को दी गई। दो दफा उन्होंने High Court में writ की, दोनों दफा writ खारिज हुई। (*Interruptions*) (*Noise*) (*Voices of order, order*)

Babu Ajit Kumar : Sir, the hon. Minister is again making a wrong statement. (Interruptions.)

Mr. Speaker : The Additional Advocate General said that it was not obligatory but just a suggestion. The Opposition claim that it was an order. (Interruptions).

गृह मन्त्री : Point इस में यह है, स्पीकर साहिब, कि जहां तक executive Committee की constitution का ताल्लुक है वह D.P.I. ने recognise की। उस के मुताल्लिक High Court ने कोई adverse Judgment या order नहीं

[गृह मन्त्री]
दिया। वहां पर सिर्फ एक बात थी कि क्या गवर्नमेंट नई Executive Committee को order दे कर कब्जा दिला सकती है या नहीं। वहां यह बात थी (*Voices*: *No, No*) (*Interruptions*)

Voices from the Opposition : He is making a wrong statement. (Interruptions).

Chief Minister : He has a right to have his say....(Interruptions) (*Noice*).

Chaudhri Devi Lal : The hon. Chief Minister has no right to threaten us. (Interruptions).

Chaudhri Devi Lal : Shut up. We know what you (Chief Minister) are. Non-sense.

3-00 P.M.

Shri Mangal Sein : These are distorted facts.

श्री अध्यक्ष : तो क्या वह वही बात कहें जो आप चाहते हैं ? (Then should the hon. Home Minister say only that thing which suits the hon. Members ?)

सरदार गुरनाम सिंह : यह गलतबयानी क्यों करते हैं।

Mr. Speaker : I would request the hon Members opposite not to exhaust my patience. I have given to them more than what was due to them. Mere making of noise is not going to serve any useful pupose. I may tell the House that I am not going to submit to this sort of bullying. Let the hon. Minister say whatever he wants .You may agree with it or not. I do not say that what he is telling is all true. But as the hon. Members opposite had a right to say what they wa nted to say so has the hon. Minister . You may agree with his version or not. We are not going to pass a judgement on that.

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a point of order, Sir.

Mr. Speaker : What is your point of order ?

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, my point of order is this. Does it look nice on the part of the Chief Minister to ask the Opposition leader to 'shut up' here in the House ? We seek your protection, Mr. Speaker. This is something really serious and again we seek your protection.

Mr. Speaker : A point of Order has been raised that the Chief Minister has used the words 'shut up'. I think it will be more grace ful if he withdraws these words.

Chief Minister : Sir, did you hear these words ? (Interruptions).

Mr. Speaker : No I did not.

Chief Minister : If I had uttered these words, you would have heard them. (*Interruptions*).

Pandit Chiranji Lal Sharma : Mr. Speaker, I rise on a point of Order.

Mr. Speaker : No please.

Pandit Chiranji Lal Sharma : You should kindly hear me.

Mr. Speaker : Will you please sit down ?

Pandit Chiranji Lal Sharma : Under the Rules of Procedure I am entitled to raise a point of order.

Mr. Speaker : Will the hon. Member please sit down ?

Pandit Chiranji Lal Sharma : I should be heard, Sir.

Mr. Speaker : The hon. Member has already wasted the time of the House.

Pandit Chiranji Lal Sharma : You should kindly hear me.

Mr. Speaker : No please. Sit down. The Chief Minister has said that he did not utter these words.

(ग्रापोजीशन की तरफ से ग्रावाज़ें)

श्री ग्रध्यक्ष: जब उन्होंने कह दिया कि मैं ने यह नहीं कहा तो मैं उन को क्या with-draw करने के लिए कहूं। (When he has stated that he did not said so, then what should I ask him to withdraw ?)

(ग्रापोजीशन की तरफ से ग्रावाज़ें)

श्री ग्रध्यक्ष: जितना हाउस का वक्त ग्राप इस तरह शोर कर के ज़ाया करेंगे उतना ही हाउस extend समझा जायेगा। (The House will be condidered to have been extended for the time which is being wasted in interruptions).

गृह मन्त्री: मैं ग्रर्ज़ कर रहा था कि दो writ petitions हुई। पहली का फैसला सात मार्च को हुग्रा, petitioner को relief नहीं मिला, वह petition dismiss हुई। दूसरी का फैसला Division Bench ने 29 मार्च को किया। यह भी dismiss हुई इस में भी उसे कोई relief नहीं मिला। सो पोज़ीशन ग्रब भी वही है जो मैं ने कल ग्रर्ज़ की थी यानी 15 जनवरी को उस स्कूल पर बाबा हरनाम सिंह ने ताले तोड़ कर कब्ज़ा किया . . . (ग्रापोज़ीशन की तरफ से शेम, शेम की ग्रावाज़ें) जब से बाबा हरनाम सिंह ने उस स्कूल पर कब्ज़ा किया है तब से उन के लगाए हुए स्कूल टीचर्ज़ बच्चों को पढ़ाते हैं। तो इस तरह वहां पर दो पार्टीज़ हो गई। एक कहती है कि हम ने कब्ज़ा किया ग्रौर दूसरी उन से कब्ज़ा लेना चाहती है। इस तरह से वहां पर Law and Order की situation पैदा हो गई ग्रौर ज्यों ही यह चीज़ नोटिस में ग्राई पुलिस ने फौरन कार्यवाही की ग्रौर मौके पर गई ग्रौर दोनों पार्टीयों के जिन लोगों ने peace disturb किया उस ने उन को बिला इम्तियाज़ दफा 107—151 के तहत ग्रिफतार किया। (ग्रापोज़ीशन की तरफ से झूठ झूठ की ग्रावाज़ें)

[गृह मन्त्री]
अब बात यह है कि बाबा हरनाम सिंह का कब्ज़ा अगर disturb हो सकता है तो वह अदालत के orders से हो सकता है। जिस वक्त सरदार लखी सिंह या उन की कमेटी ऐसे कोई orders लायेगी तो उन के मुताबिक काम होगा। मगर इस वक्त तक ऐसा कोई order नहीं है कि बावा हरनाम सिंह को disposess कर के कब्ज़ा सरदार लखी सिंह को दिला दिया जाए। (आपोज़ीशन की तरफ से शोर)

Sardar Gurnam Singh : Here is the order.

गृह मन्त्री: गवर्नमैंट के पास ऐसा कोई आर्डर नहीं है, पुलिस के पास ऐसा कोई आर्डर नहीं है। (आपोज़ीशन की तरफ से आवाज़ें)

Mr. Speaker : Why did not the Government act in the matter earlier?

गृह मन्त्री: चूंकि इन्होंने suit file कर दिया . . .

Mr. Speaker : You have stated that he took possession after breaking open the locks. When this was in the knowledge of the Government then why did it permit that?

गृह मन्त्री: मैं मानता हूं कि उस ने ताले तोड़ कर कब्ज़ा किया। मैं ने यह अपने ब्यान में कल भी कहा था। मुझे क्या ज़रूरत पड़ी है कि एक पार्टी या दूसरी के पक्ष की बात करूं . . . (आपोज़ीशन की तरफ से आवाज़ें) 15 जनवरी को उस ने ताले तोड़कर कब्ज़ा किया (विघ्न)

श्री अध्यक्ष: आप कहते हैं कि उस ने ताले तोड़ कर illegal कब्ज़ा किया . . . (The hon. Minister says that he (Bawa Harnam Singh) took illegal possession by breaking open the lock (आपोज़ीशन की तरफ से आवाज़ें)

गृह मन्त्री : मैं ने यह नहीं कहा। (विघ्न) मैं ने legal या illegal की बात नहीं कही। मैं यह कहता हूं कि बावा हरनाम सिंह ने वहां पर ताले तोड़ कर कब्ज़ा लिया। बाकी यह legal है या illegal इस का फैसला तो अदालत करेगी जिस के सामने मुक्दमा जारी है। हां जहाँ तक गवर्नमैंट का ताल्लुक है वह Law and Order हर सूरत में maintain करेगी। (तालियां)

Mr. Speaker . The House stands adjourned till 7 a.m. tomorrow.

3-10 p.m.

(The Sabha then adjourned till 7 a. m. on Friday the 18th May, 1962).

17909 PVS—380—23-11-62—C., P. & S., Pb., Chandigarh.

Published under the authority of Punjab Vidhan Sabha and printed by the Controller, Printing & Stationery, Punjab, Chandigarh.

Punjab Vidhan Sabha Debates

18th May, 1962

Vol. I—No. 39

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Friday, the 18th May, 1962

Price : Rs. 15.35 nP.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I, NO. 39,

DATED THE 18TH MAY, 1962

Read	*for*	*on page*	*line*
answer	answar	(39)8	10
properly	property	(39)8	20
ਦੀ	ਦਾ	(39)16	7th from below
ਕੀ	ਕਿ	(39)18	5th from below
Community	Cmmunity	(39)24	1
cash	acash	(39)26	Serial No. 34 last but one
Total	atal	(39)35	17 (third column)
previous	prevous	(39)35	12-13 from below column 5
Professor Yashwant Rai	Professor Yaswant Rai	(39)44	5
thirty	thiry	(39)45	16
entered	centred	(39)46	11
Kapurthala	Kaputhala	(39)52	2
Patiala	Patial	(39)62	Serial No. 15
Patiala	Patial	(39)63	Serial No: 26
Unauthorised	unauthoirsed	(39)65	4
circular	cirular	(39)70	24
JHURU	UJHURU	(39)71	23
adverse	abverse	(39)86	7th from below
prepared	perpared	(39)120	5th from below

Read	*for*	*on page*	*line*
amount	amountth	(39)121	Last
Division	Divisin	(39)126	20
castes	csstes	(39)132	13
नतीजा	नतीगा	(39)141	20
corroborate	carroborae	(39)141	22
turn	taurn	(39)141	29
treasury	treausry	(39)144	7th from below
मकान	मकना	(39)145	5
विद्युत	वद्युत	(39)149	12
तरक्की	तरक्को	(39)149	4th from below
बननी	वणनी	(39)150	2nd from below
ਪਿੰਡਾਂ	ਪਿਡਾਂ	(39)151	7th from below
Benches	Branches	(39)152	24
ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ	ਸਰਧਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ	(39)152	30
ਵਾਰ	ਡਾਰ	(39)152	33
प्रजातन्त्रवाद	प्रजातन्त्र बाद	(39)157	18
प्रार्थना	प्रथंना	(39)159	12
ਦਾ ਲਫ਼ਜ਼	ਲਦਾਫ਼ਜ਼	(39)162	15
born	bron	(39)166	30
born	bron	(39)166	34
ਡਲੇ	ਭਡੇ	(39)167	16
इकट्ठा	इकटटा	(39)168	10
उन्नति	अन्नति	(39)168	30

Read	*for*	*on page*	*line*
सरकार	सकरकार	(39)168	31
काम	कामा	(39)169	7
Temporary	temdorary	(39)169	12
इकट्ठा	इकद्दा	(39)169	13
bitterness	bitteness	(39)169	14
luxury	लगजारी	(39)174	4 and 6
जाएगी	जाएगा	(39)174	9
Bracket before ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ :	Bracket before ਕੋਲਡ ਸਟੋਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਉ)	(39)174	3rd from below
ਦੇ	ਕੇ	(39)175	last
don't	dont	(39)176	13
ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ	ਕਰੇਗਾ	(39)177	13
अमेंडमेंट	अमेंटमेंट	(39)182	19
Magistrate	Megistrate	(39)182	26
procedural	proeedural	(39)186	8
जिस की	जिस को	(39)187	6
को	की	(39)187	7
Mr. Speaker : Question is—	The motion was lost	(39)188	2
not	no	(39)188	28
ਜਨਾਬ ਦੀ ਸ਼ਾਨ	ਜਨਾਬ ਸ਼ਾਨ	(39)192	6
could show	coulds how	(39)200	9th from below
year	yea	(39)xv	1

Read	*for*	*on page*	*line*
maintained	mentioned	(39)xxxiii	10th from below
therein	the rein	(39)xxxiii	8th from below
in	i	(39)xli	24
been	bee	(39)xliii	28
forthwith	forthwi h	(39)xlv	36
Iron	ron	(39)xlviii	11 from below
(form xxii)	(from xxii)	(39)li	7th from below
forfeiture	for feiture	(39)lvi	11th
not known	not knonw	(39)lxxvi	Serial No. 254
28	8	(39)cl	1st
orders	ardes	(39)clii	6
upon	u on	(39)clii	10

PUNJAB VIDHAN SABHA

Friday, the 18th May, 1962

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, Chandigarh at 7.00 *a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Prabodh Chandra in the Chair.*

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

STARRED QUESTION NO. 672 (Supplementaries postponed)

Mr. Speaker : Reply to question No. 672* is postponed.

Comrade Ram Piara : Sir, I have just now received a copy of the statement in reply to this question.

Mr. Speaker : The hon. Member then, can go through the statement and put the supplementary questions at the end of Question Hour.

FIRMS ETC. BLACK-LISTED IN THE STATE

***672. Comrade Ram Piara :** Will the Chief Minister be pleased to state the total number of firms/industrial concerns which have been black-listed in the State, district-wise and town-wise during each of the years from 1st January, 1957 to date together with the number of those which have been removed from black-list during the said period and reasons therefor in each case ?

Sardar Partap Singh Kairon : A statement showing the requisite information is laid on the Table of the House.

Note :—No supplementary question was put at the end of Question Hour.

**Note*—Starred Question 672 alongwith its reply appears at page 3 *Infra*

Statement

Serial No.	Name of district	Name of town	Total number of firms/Industrial concerns (yearwise) black listed in the State from 1st January, 1957 to-date							Number of firms/concerns removed from Black-list during the year 1957—62	Reasons for removing the firms mentioned in the preceding column from black-list
			1957	1958	1959	1960	1961	1962 Up to date	Total		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Ambala ..	Yamuna Nagar ..	..	..	..	..	1	..	1	Nil	Nil
2	Patiala ..	Rajpura ..	..	..	..	1	..	..	1	..	..
3	Ferozepore ..	Moga ..	..	..	6	..	..	Nil	6	2	(1) The quota was re-instated as the allegations brought out by Police against the firm could not be proved. (2) The case was not established in the Court of Law.
		Ferozepore ..	..	..	2	..	1	..	3	..	..
		Ajitwal ..	..	..	..	..	1	..	1	..	..
4	Hoshiarpur ..	Hoshiarpur ..	..	..	..	1	..	..	1	..	..
5	Amritsar ..	Amritsar ..	..	..	..	..	65	..	65	..	..
		Tarn Taran ..	..	..	..	..	1	..	1	..	..
6	Kapurthala ..	Phagwara ..	..	..	..	1	..	..	1	..	..
		Khujrala ..	..	..	..	2	4	..	6	..	..

		Sultanpur	..	..	..	..	1	..	..	1	..	..
		Kapurthala	..	..	..	..	..	..	1	1	..	..
7	Karnal ..	Panipat	..	..	..	..	..	1	..	1	..	..
8	Kangra ..	Kangra	..	..	..	..	..	3	..	3	..	..
		Dharamsala	..	..	..	..	..	3	..	3	..	..
		Abdullapur	..	..	..	..	..	1	..	1	..	..
		Rajol	..	..	..	..	..	1	..	1	..	..
		Yol	..	..	..	..	..	1	..	1	..	..
		Palampur	..	..	..	..	..	1	..	1	..	..
		Dehra	..	..	..	..	..	1	..	1	..	..
		Kundwal	..	..	..	..	..	1	..	1	..	..
		Nurpur	..	..	..	..	..	1	..	1	..	..
		Total	..	..	..	8	6	87	..	102	..	

GOVERNMENT SEED FARM IN VILLAGE MANANWALA, DISTRICT AMRITSAR

*562. **Comrade Makhan Singh Tarsikka :** Will the Agriculture and Forests Minister be pleased to state—

(a) whether Government purchased any land for establishing a Seed Farm in village Mananwala, district Amritsar, if so, when, the area of the land purchased and the price paid for it ;

(b) the details of income from the said land, if any, year-wise, from the date of its purchase to-date ?

Sardar Gurbanta Singh : (a) Yes, Sir. A piece of land 75 acres in area was purchased at a cost of Rs 66,268.36 nP. on 25th March, 1958 for establishing a Seed Farm at Mananwala, district Amritsar.

(b) Nil, Sir.

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : जब इस ज़मीन से 6 साल के बाद भी कोई ग्रामदनी नहीं हुई तो यह खरीदी ही क्यों गई ; इसकी वजह क्या वज़ीर साहिब बतलाएंगे ?

मंत्री : यह केस हाई कोर्ट में चल रहा है। इस पर कुछ झगड़ा हो गया था मुज़ारों के साथ।

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : यह मुज़ारों वाली ज़मीन क्यों खरीदी गई ?

मंत्री : यह गवर्नमैंट की पालिसी थी कि समझौता करके ज़मीन खरीदी जा सकती है।

कामरेड राम प्यारा : क्या बज़ीर साहिब फरमाएंगे कि मुज़ारों के साथ एग्रीमेंट करके वह ज़मीन इन राईटिंग खरीदी गई या कि ज़बानी रसानी ?

मंत्री : ज़बानी ज़मीन खरीदने से पहले मुज़ारे willing थे लेकिन बाद में interested parties ने उनको भड़का दिया। सरकार दो तीन अ॰ालतों में मुकदमा जीत चुकी है लेकिन फाइनेनशल कमिश्नर के यहां हार गई है। ग्रब केस हाई कोर्ट में चल रहा है।

Mr. Speaker : Was that enough ? While investing the Government money to the extent of Rs 66,000 why did not the Government take any steps to safeguard its legal position ? When there were legal implications involved in purchasing that land then why was it purchased and that too on oral agreements ?

मुख्य मंत्री : स्पीकर साहिब, कानूनी रुकावट कोई नहीं थी। मुज़ारों को प्यार के साथ मनाया गया था ग्रौर बेचने को जब मान गए तब वह ज़मीन खरीदी गई थी। There was absolutely no legal hitch.

कामरेड राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि सरकार के ज़मीन खरीदने पर जो representation वहां के मुज़ारों ने दी उस पर Government ने क्या फैसला किया ?

Mr. Speaker : It is a question of detailed information which cannot be explained here at this time.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ notice ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਆਈ ਹੈ ਕਿ 25 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਰਜਿਸਟਰੀ ਕਰਵਾਈ ਹੈ ਲੇਕਿਨ 17 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਾਵਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ property ਤੇ ਸਾਡਾ right ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੇ ਅਸੀਂ 15 ਸਾਲ ਤੋਂ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਰਜਿਸਟਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਨਾਬ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਰੀਖ ਦਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਦਾਵਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ policy ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ direct ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ । ਜੇ ਅਸੀਂ 75 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ 10 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਛਡ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ।

कामरेड राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि जो उन्हों ने फरमाया है कि वह local मुज़ारे थे और वह ज़मीन छोड़ना नहीं चाहते थे तो Government ने किस basis पर उन की ज़मीन पर कब्ज़ा किया जबकि इस कबजा के खिलाफ court में case चल रहा है ? और वह यह भी बतायेंगे कि यह कौन से मुज़ारे हैं ।

मंत्री : Government को यह पता नहीं कि यह कौन से मुज़ारे हैं । हम ने अपने आप ही 10 एकड़ ज़मीन छोड़ दी है ।

कामरेड राम प्यारा : क्या मुज़ारों ने जो Government से protection मांगी थी उसके खिलाफ उन्हें court में जाना पड़ा था या इसकी कोई और वजह थी ? Let the Government commit.

Mr. Speaker : They did not go to the court for the sake of fun.

कामरेड राम प्यारा : स्पीकर साहिब, एक तरफ तो गवर्नमैंट यह कहती है कि we are for the tenants but the Government has ejected the tenants.

Mr. Speaker : There is no question of ejecting the tenants.

Comrade Ram Piara : Sir, they have been ejected by the Government.

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਨਾਬ, ਅਸੀਂ ਮੁਜ਼ਾਰੇ eject ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ......

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਨਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ policy ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮੁਜ਼ਾਰੇ eject ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਬਲਕਿ ਜ਼ਮੀਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ।

LICENCES FOR THE SALE OF RECTIFIED SPIRIT

***669. Comrade Ram Piara** : Will the Labour and Taxation Minister be pleased to state—

(a) the total number of licences issued by the Excise Department, Punjab, for the sale of rectified spirit in the State from 1st April, 1961 today together with the dates when applications for the grant of licenses were received and the dates when licenses were issued ;

[Comrade Ram Piara]

(b) the names of those in whose favour the said licences were issued along with the nature of business carried on by them ;

(c) whether any reports from the officers were asked for before the issue of the said licences ; if so, the details thereof and if not, the reasons therefor ;

(d) the criteria kept in view at the time of the grant of licenses referred to in part (a) above ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : (a) (i) One only.

(ii) 13th March, 1961.

(iii) 3rd June, 1961.

(b) Shri Bhagat Ram, Proprietor, M/s Best and Company, Chemists and Druggists, Jullundur. The firm deals in medicines, manufactured drugs, poisons and denatured spirit.

(c) Yes. On the recommendation of the Excise and Taxation Officer, Jullundur, who recommended it to meet the genuine demand of the public.

(d) (i) The reputation and the profession of the applicant.

(ii) The genuineness of the demand and the convenience of the public.

कामरेड राम प्यारा : मिनिस्टर साहिब ने बताया है कि Excise and Taxation Officer की recommendations पर licence दे दिए गये हैं। तो क्या वह बतायेंगे कि क्या यह गवर्नमैंट की policy है कि जिस किसी का case Excise and Taxation Officer recommend कर देता है उस को licence दे दिया जाता है ?

Minister : It is the discretion of the Deputy Commissioner, E. & T. He may or may not accept the recommendation. If he is satisfied with the recommendation of E.T.O. then he would certainly accept that and if he is not he would make further enquiries or use his discretion.

कामरेड राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि क्या गवर्नमैंट के notice में कुछ ऐसे case भी आए हैं जिन को Excise and Taxation Officer ने भी recommend किया हो और, Deputy Excise Commissioner ने भी recommend किया हो और उस के बावजूद उनको licence न मिले हों ?

Minister : I require notice for it.

कामरेड राम प्यारा : मिनिस्टर साहिब ने यह जो statement दी है इस में दिए नामों के अलावा अगर गवर्नमैंट के notice में कुछ और cases लाए जायें जिन को license नहीं दिये गये then will the Government be prepared to take any action ?

Mr. Speaker : It is a request for action.

Comrade Ram Piara : Sir, full details have not been supplied to me and hence I want to know if some other details are brought to the notice of the hon. Minister will he be prepared to take action against the officers who have not supplied full information ?

मंत्री : यह तो हरेक case में implied है कि अगर कोई ऐसे cases गवर्नमेंट के notice में लाए जायें तो उन के मुताल्लिक action लिया जाएगा। We shall certainly take action.

Mr. Speaker : Reply to question No. 807 is postponed.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, this is a very simple question but it is being postponed for the third time.

Mr. Speaker : What is your question ?

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, my question is :

"Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state the measures, if any, Government propose to take for the proper maintenance of the drain passing through villages Rehmana, Chatia Devi. Moi, Majri and Jhan of Thana Ganaur in tehsil Sonepat ?"

Minister : This drain is being maintained properly.

श्री अध्यक्ष : यह सवाल तीसरी दफा postpone किया गया है हालांकि इस का जवाब देने के लिये कोई लम्बी चौड़ी information इकट्ठी करने की भी जरूरत नहीं है। (This question has been postponed for the third time though there was not much information to be collected for giving its reply.)

Chief Minister : The question is what measures the Government propose to take for the proper maintenance of the drain. Now it is not a question of one measure. The whole thing is to be surveyed, discussed and thought about. Then some concrete thing is to be done.

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री : स्पीकर साहिब, इस सवाल का जवाब तो उस दिन मैं ने दे दिया था लेकिन बाकी जो information मांगी थी वह यह है कि —

The drain is already being maintained properly.

और इस के आगे जो supplementary यह पूछेंगे उस का जवाब मैं अब दे दूंगा।

Mr. Speaker : Some consideration should be shown to the Chair

पंडित चरंजी लाल शर्मा : क्या मंत्री महोदय बतायेंगे कि जहां सरकार इस drain को maintain कर रही है वहां in view of the coming rainy season क्या इस drain के खुदवाने का इंतजाम करेगी जहां इस में मिट्टी पड़ गई है as the drain is not functioning well?

श्री अध्यक्ष : इस सवाल का जवाब आप दे दें तो बेहतर होगा। मेरे ख्याल में इस का जवाब थोड़ा सा ही है। (It would be better if the hon. Minister replies to this supplementary. I think there is not much to be replied to.)

मंत्री : जवाब दे रहा हूं।

श्री अध्यक्ष : मेरे पास इस का जवाब नहीं आया लेकिन आप अब कह रहे हैं कि आप जवाब दे रहे हैं। (I have not received a copy of this reply but the hon. Minister is now saying that he is prepared to reply this question.)

Minister : I am sorry. The answar was prepared only yesterday. It might not have reached you. 1961 में यह drain साफ की गई थी और 1961 के बाद वहां पर बाढ़ का पानी नहीं आया। इस लिए इस वक्त उस की सफाई का सवाल पैदा नहीं होता।

Mr. Speaker : The Government owes it to the Chair to supply a copy of the reply in advance.

Minister : I am sorry, Sir. It is likely that it might have been misplaced or lost in *transit*. But the reply is ready with me.

and I read it out—

"The drain is already being maintained property."

I also lay a copy of it on the Table of the House for record.

*807. **Pandit Chiranji Lal Sharma** : Will the Irrigation and Power Minister be pleased to state the measures , if any, Government proposes to take for the proper maintenance of the drain passing through villages Rehmana, Chatla Devi, Moi, Majri and Jhan of Thana Ganaur in tehsil Sonepat ?

Chaudhri Ranbir Singh : This drain is already being maintained properly.

ELECTRIFICATION OF VILLAGES IN HASSANPUR CONSTITUENCY

Chaudhri Har Kishan : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether any villages situated in the Hassanpur Assembly Constituency, district Gurgaon, are proposed to be electrified during 1962-63; if so, their names ?

Chaudhri Ranbir Singh : The record in the Punjab State Electricity Board is maintained District-wise and not Constituency-wise. As such, it is not possible to intimate as to how many villages are proposed to be electrified in Hassanpur Constituency during the year 1962-63.

श्री बाबू दयाल : क्या मैं जान सकता हूं कि अगर constituency wise हिसाब नहीं रखा जाता तो कैसे रखा जाता है ?

मंत्री : State-wise, District-wise और तहसील-wise रखा जाता है।

श्री बाबू दयाल : क्या मंत्री साहिब Palwal Tehsil के बारे में बता सकते हैं ?

राज्य मंत्री : मैं हसनपुर के इलाके की जानकारी दे सकता हूं। एक scheme है जिस के अंदर 54 villages हैं। उन में से 41 villages electrify हो चुके हैं। इस के इलावा एक और scheme है जिस के अंदर 22 villages होंगे। वह scheme under sanction है।

श्री बाबू दयाल : क्या वज़ीर साहिब उन 22 गांवों के नाम बताएंगे ?

मंत्री : वह मुझे अभी मालूम नहीं हैं।

ELECTRIFICATION OF VILLAGES IN TEHSIL HANSI

*799. **Chaudhri Tek Ram** : Will the Irrigation and Power Minister be pleased to state the names of villages in tehsil Hansi, district Hissar which are proposed to be electrified during the current year and during the Third Five-Year Plan period separately ?

Chaudhri Ranbir Singh : Village Sainipur in tehsil Hansi, district Hissar is proposed to be electrified during the year 1962-63. The names of the villages to be electrified are finalized on yearly basis as per demand received from the Public and the Local Distribution Schemes finalized for the electrification of that area, as such it is not possible to give the names of all the villages to be electrified during the 3rd Five-Year Plan, at this stage.

*STARRED QUESTION NO. 638 (Postponed)

श्री बंसी लाल : स्पीकर साहिब, यह question तीन दफा postpone हो चुका है।

ਸਰਦਾਰ ਨਰਿੰਜਨ ਸਿੰਘ ਤਾਲਿਬ : ਅਸੀਂ telegraphically ਪੁਛਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਅਜੇ ਤਕ ਸਾਨੂੰ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਆ ਜਾਏਗਾ ਮੈਂ by post ਭੇਜ ਦੇਵਾਂਗਾ।

Mr. Speaker : Will the hon. Member read out his question ?

Shri Om Parkash Agnihotri : Sir, my question is—

> "Will the Minister for Public Works be pleased to state whether compensation for the land acquired for the construction of a road from Pharala to Sandhwan in Nawanshahr Tehsil of Jullundur district has been paid to the land-owners of of Pharala Village, if not, the reasons therefor?"

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ compensation ਦੇਣ ਵਿਚ ਬੜੀ ਦਿੱਕਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚੋਂ ਸਾਂਝੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਲੇਕਿਨ compensation ਵਖਰਾ ੨ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਰੁਕਾਵਟ ਕਰਕੇ ਦੇਰ ਲਗੀ ਹੈ।

SUPPLEMENTARIES TO STARRED QUESTION NO. 812.*

चौधरी खुरशीद अहमद : मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि Chemical Engineerring College खोलना चाहते हैं। मैं पूछना चाहता हूं कि क्या वह यह कालेज textile mills के साथ मिला कर खोलेंगे ?

राज्य मंत्री : (श्री हरवंस लाल) : यह तो श्री बिड़ला जी की proposal है अभी मालूम नहीं है कि साथ textile mill भी लगेगी या नहीं ।

Chief Minister : It is a Chemical Engineering College. How does a textile mill come in it ?

कामरेड राम प्यारा : जिस कालेज की proposal बिड़ला साहिब ने की है क्या उस की details पंजाब सरकार के पास भी भेजी हैं ?

मुख्य मंत्री : अभी तो जगह ही देखी गई है। हम तो wish करते हैं कि ऐसा कालेज पंजाब में बने। Punjab will be lucky in having a Chemical Engineering College in private sector.

GRANTS ETC., FOR DENOMINATIONAL COLLEGES

*781. **Comrade Ram Piara** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any grants, subsidies or financial assistance was sanctioned to any denominational colleges in the State in the month of March, 1962 ; if so, when and the amount thereof in each case ;

(b) the dates when the sanctions referred to in part (a) above were conveyed to the colleges concerned ;

(c) whether the said amounts were drawn by the said colleges during March, 1962 ; if so, the date in each case ;

(d) whether he is aware of the fact that in a number of cases the information about the sanction was sent too late in March ; if so, the action proposed to be taken in this connection in future ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : (a), (b) and (c) A statement is placed on the Table of the House.

(d) Yes. In future, efforts will be made to sanction grants not less than two weeks before the close of financial year.

---

*Starred Question No. 812 and Answer thereto appeared in Vidhan Sabha Debates Vol. I, No. 38, dated 17th May, 1962.

List of grants sanctioned during March 1962

2nd Instalment of maintenance grant for the year 1961-62

Serial No.	Name of the Institution	Amount sanctioned	Date of sanction	Date of intimating the sanction to the College	Date of drawal of grant by the Colleges
1	2	3	4	5	6
		Rs			
1	Khalsa College, Amritsar ..	12,603	13-3-62	14-3-62	No intimation received from the colleges concerned
2	Hindu College, Amritsar ..	9,864	13-3-62	14-3-62	Ditto
3	D.A.V. College, Amritsar	1,886	13-3-62	14-3-62	Ditto
4	Saraswati Training College, for Women, Amritsar	1,373	13-3-62	14-3-62	Ditto
5	D.A.V. College, Ambala City ..	8,740	13-3-62	14-3-62	Ditto
6	S.D. College, Ambala Cantt ..	9,246	13-3-62	14-3-62	Ditto
7	Dev Samaj College for Girls, Ambala, City ..	1,346	13-3-62	14-3-62	Ditto
8	S.A. Jain College, Ambala City	7,270	13-3-62	14-3-62	Ditto
9	G.M.N. College, Ambala Cantt.	6,687	13-3-62	14-3-62	Ditto
10	Sohan Lal Training College, Ambala City	556	13-3-62	14-3-62	Ditto
11	Vaish College, Bhiwani (Hissar)	6,269	13-3-62	14-3-62	Ditto
12	S.D. College, Barnala (Sangrur)	1,257	13-3-62	14-3-62	Ditto
13	Baring Union Christian College, Batala (Gurdaspur)	10,964	13-3-62	14-3-62	Ditto
14	D.A.V. College, Chandigarh ..	4,290	13-3-62	14-3-62	Ditto
15	Sikh National College, Charan Kanwal, Banga (Jullundur)	2,136	13-3-62	14-3-62	Ditto
16	M.R. College, Fazilka (Ferozepore)	4,502	13-3-62	14-3-62	Ditto
17	Mata Gujri College, Fatehgarh Sahib (Patiala)	804	13-3-62	14-3-62	Ditto
18	D.S. College for Women, Ferozepore City	1,970	13-3-62	14-3-62	Ditto
19	D.S. Training College for Women, Ferozepore City	1,531	13-3-62	14-3-62	Ditto
20	R.S.D. College, Ferozepore City	5,393	13-3-62	14-3-62	Ditto
21	Guru Nanak College, Guru Teg Bahadurgarh (Ferozepore)	2,261	13-3-62	14-3-62	Ditto

[Minister of State]

Serial No.	Name of the Institution	Amount sanctioned	Date of sanction	Date of intimating the sanction to the College	Date of drawal of grant by the Colleges
1	2	3	4	5	6
		Rs			
22	D.S.D. College, Gurgaon ..	3,148	13-3-62	14-3-62	No intimation received from the colleges concerned
23	G.H.G. Khalsa College, Gurusar Sudhar (Ludhiana)	329	13-3-62	14-3-62	Ditto
24	G.H.G. Khalsa Training College, Gurusar Sudhar (Ludhiana)	1,009	13-3-62	14-3-62	Ditto
25	Fateh Chand College for Women, Hissar	4,911	13-3-62	14-3-62	Ditto
26	Daya Nand College, Hissar ..	4,047	13-3-62	14-3-62	Ditto
27	D.A.V. College, Hoshiarpur ..	5,786	13-3-62	14-3-62	Ditto
28	S.D. College, Hoshiarpur ..	863	13-3-62	14-3-62	Ditto
29	Hindu National College, Hariana (Hoshiarpur)	2,464	13-3-62	14-3-62	Ditto
30	Lajpat Rai Memorial College, Jagraon (Ludhiana)	1,266	13-3-62	14-3-62	Ditto
31	Nehru College, Jhajjar (Rohtak)	11,186	13-3-62	14-3-62	Ditto
32	D.A.V. College, Jullundur ..	11,374	13-3-62	14-3-62	Ditto
33	M.G.N. Basic Training College, Jullundur City	3,352	13-3-62	14-3-62	Ditto
34	Hans Raj Mahila Mahavidyala (Lahore) Jullundur City	1,043	13-3-62	14-3-62	Ditto
35	Lyallpur Khalsa College, Jullundur	8,744	13-3-62	14-3-62	Ditto
36	Kanya Mahavidyala, Jullundur City	5,138	13-3-62	14-3-62	Ditto
36	Doaba College, Jullundur City	9,835	13-3-62	14-3-62	Ditto
38	R. K. S. D. College, Kaithal (Karnal)	3,009	13-3-62	14-3-62	Ditto
39	D.A.V. College for Women, Karnal	651	13-3-62	14-3-62	Ditto
40	Dyal Singh College, Karnal ..	6,089	13-3-62	14-3-62	Ditto
41	Arya College, Ludhiana ..	1,355	13-3-62	14-3-62	Ditto
42	Khalsa College for Women, Ludhiana	3,708	13-3-62	14-3-62	Ditto

Serial No.	Name of the Institution	Amount sanctioned	Date of sanction	Date of intimating the sanction to the College	Date of drawal of grant by the Colleges
1	2	3	4	5	6
		Rs			
43	Malwa Training College, Ludhiana	1,186	13-3-62	14-3-62	No intimation received from the colleges concerned
44	Khalsa Training College, Muktsar	958	13-3-62	14-3-62	Ditto
45	D.M. College, Moga, Ferozepore	4,835	13-3-62	14-3-62	Ditto
46	Guru Nanak College, Mandi Dabwalı (Hissar)	1,656	13-3-62	14-3-62	Ditto
47	Khalsa College, Nangal Ambia (Jullundur)	717	13-3-62	14-3-62	Ditto
48	B.L.M. Girls College, Nawan-Shahar Doaba, Jullundur	1,882	13-3-62	14-3-62	Ditto
49	R.K. Arya College, Nawan Shahar Doaba, Jullundur	3,600	13-3-62	14-3-62	Ditto
50	Dr. Amar Nath Training College, Nawan Shahar, Doaba, Jullundur	1,556	13-3-62	14-3-62	Ditto
51	Yadvindera College, Patiala ..	2,964	13-3-62	14-3-62	Ditto
52	S.M.D.R.S.D. College, Pathankot (Gurdaspur)	3,957	13-3-62	14-3-62	Ditto
53	S.D. College, Palwal (Gurgaon)	9,049	13-3-62	14-3-62	Ditto
54	Ramgarhia College, Phagwara (Kapurthala)	4,206	13-3-62	14-3-62	Ditto
55	Ramgarhia Training College, Phagwara (Kapurthala)	2,105	13-3-62	14-3-62	Ditto
56	Sikh National College, Qadian (Gurdaspur)	5,848	13-3-62	14-3-62	Ditto
57	Ahir College, Rewari (Gurgaon)	235	13-3-62	14-3-62	Ditto
58	Teachers Training College, Rewari (Gurgaon)	707	13-3-62	14-3-62	Ditto
59	A.I.J.H.M. College, Rohtak ..	6,227	13-3-62	14-3-62	Ditto
60	C.R. College, for Education, Rohtak	6,102	13-3-62	14-3-62	Ditto
61	Vaish College, Rohtak ..	10,178	13-3-62	14-3-62	Ditto
62	R.P.C.S.D. and Bhargawa College, Simla	4,800	13-3-62	14-3-62	Ditto

[Minister of State]

Serial No.	Name of the Institution	Amount sanctioned	Date of sanction	Date of intimating the sanction to the College	Date of drawal of grant by the Colleges
1	2	3	4	5	6
		Rs			
63	National College, Sirsa (Hissar)	3,243	13-3-62	14-3-62	No intimation received from the colleges concerned
64	C.R. Arya College, Sonepat (Rohtak)	7,426	13-3-62	14-3-62	Ditto
65	National College, Sathiala (Amritsar)	7,029	13-3-62	14-3-62	Ditto
66	Khalsa College for Women, Sidhwan Khurd (Ludhiana)	2,435	13-3-62	14-3-62	Ditto
67	Khalsa Basic Training College for Women, Sidhwan Khurd (Ludhiana)	1,697	13-3-62	14-3-62	Ditto
68	D.A.V. College for Girls, Yamunanagar (Ambala)	1,188	13-3-62	14-3-62	Ditto
69	S.G.G.S. Khalsa College, Mahilpur (Hoshiarpur)	3,775	13-3-62	14-3-62	Ditto
70	Anglo-Sanskrit College, Khanna (Ludhiana)	5,283	13-3-62	14-3-62	Ditto
71	Lyallpur Khalsa College for Women, Jullundur	3,277	13-3-62	14-3-62	Ditto
72	Kirorimal Teachers Training College, Bhiwani (Hissar)	1,066	13-3-62	14-3-62	Ditto
73	Khalsa College, Patiala ..	3,388	13-3-62	14-3-62	Ditto
74	D.A.V. College, Abohar (Ferozepore)	6,254	13-3-62	14-3-62	Ditto
75	D.M. Training College, Moga (Ferozepore)	1,790	13-3-62	14-3-62	Ditto
76	I.B. Bharatri College for Girls, Panipat	337	13-3-62	14-3-62	Ditto
77	Arya Girls College, Ambala Cantt.	3,446	13-3-62	14-3-62	Ditto
	Total ..	3,14,687			
	SPECIAL MAINTENANCE GRANTS				
1	Ramgarhia Training College, Phagwara	3,000	27-3-62	27-3-62	Ditto
2	S.G.G.S. Khalsa College, Mahilpur (Hoshiarpur)	3,000	27-3-62	27-3-62	Not drawn

Serial No.	Name of the Institution	Amount sanctioned	Date of sanction	Date of intimating the sanction to the College	Date of drawal of grant by the Colleges
1	2	3	4	5	6
		Rs			
3	A.S. College, Khanna ..	3,000	27-3-62	27-3-62	No intimation received from the colleges concerned
4	Lyallpur Khalsa College for Women, Jullundur	3,000	27-3-62	27-3-62	Ditto
5	I.B. Bharatri College for Girls, Panipat	1,440	27-3-62	27-3-62	Ditto
6	Arya Girls College, Ambala Cantt	3,000	27-3-62	27-3-62	Ditto
7	Khalsa College, Nangal Ambia (Jullundur)	3,000	27-3-62	27-3-62	Ditto
8	Nehru College, Jhajjar ..	3,000	27-3-62	27-3-62	Ditto
	Total ..	22,440			
	SPECIAL GRANTS				
1	Dyal Singh College, Karnal (for payment of special surcharge payable by the College on their land in Gurdaspur district)	15,000	28-3-62	28-3-62	Not drawn
	Total ..	15,000			
2	Khalsa College, Amritsar ..	50,000	29-3-62	..	..
3	Goswami Ganesh Dutt College, Baijnath	5,000	29-3-62	..	..
4	Mata Gujri College, Fatehgarh Sahib	5,000	29-3-62	..	..
5	R.K.S.D. College, Kaithal ..	10,000	29-3-62	..	..
6	S.G.G.S. Khalsa College, Mahilpur	10,000	29-3-62	..	..
7	Lyallpur Khalsa College for Women, Jullundur	3,000	29-3-62	..	..
8	C.R. Arya College, Sonepat ..	5,000	29-3-62	..	..
9	Guru Nanak College, Teg Bahadur Garh	3,000	29-3-62	..	..
10	M.R. College, Fazilka	3,000	29-3-62	..	..

[Minister of State]

Serial No.	Name of the Institution	Amount sanctioned	Date of sanction	Date of intimating the sanction to the College	Date of drawal of grant by the College
1	2	3	4	5	6
		Rs			
11	R.P.C.S.D. Bhargawa College Simla	10,000	29-3-62	..	..
12	Hindu College, Amritsar ..	10,000	29-3-62	..	..
13	D.A.V. College, Jullundur ..	20,000	29-3-62	..	..
14	S.D. College, Palwal	6,000	29-3-62	..	..
15	F.C. College for Women, Hissar	6,000	29-3-62	..	..
16	Dev Samaj College for Girls, Ambala Cantt.	3,000	29-3-62	..	..
17	Arya College for Girls, Ambala Cantt.	3,000	29-3-62	..	..
	Total from 2 to 17 ..	1,52,000			

The Grants of colleges mentioned at serial Nos. 2 to 17 above were drawn at the head office and the amounts remitted to the colleges concerned through Bank drafts excepting Khalsa College, Amritsar.

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ : ਕੀ ਬਾਕੀ ਕਾਲਜਾਂ ਨੇ amount draw ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ?

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ : ਇਸ ਦਫਾ ਦੋ ਤਿੰਨ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ ਜਦੋਂ grants release ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਨਾਲ grants release ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੀ ਵਜੂਹਾਤ ਸਨ ?

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਫੈਸਲਾ ਦੇਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਜੋ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਾ grant ਮੰਜ਼ੂਰ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਅਜੇ ਤਕ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ?

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਨੋਟਿਸ ਦਿਉ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਦਸ ਦੇਵਾਂਗੇ ।

LOANS FOR PIGGERY

*846. **Comrade Ram Piara**: Will the Chief Minister be pleased to state whether it is a fact that the issue of loans by the Industries Department for setting up piggeries has been stopped, if so, the reasons therefor ?

Sardar Partap Singh Kairon : Sanctioning of loans for manufacturing of pig products and rearing of pigs therefor has not been stopped. Loans are, however, not sanctioned for pig rearing purely for trading purposes as it does not involve any manufacturing process. Government would, however, consider the question of granting loans if the pigs are of high quality and are kept in a scientific manner.

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ: ਕੀ piggery farms ਲਈ ਵੀ loan ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ piggery products ਲਈ ਹੀ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? I want to know whether Government is granting loans to piggeries ?

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਿਰਫ ਭੈੜੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸੂਅਰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਲੇਕਿਨ ਜੋ scientific ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਾਲਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ consider ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ELECTION CLASHES IN THE STATE

***607. Comrade Makhan Singh Tarsika** : Will the Home Minister be pleased to state the names of places, district-wise, in the State where clashes between rival parties occurred before and after the General Elections ?

Shri Mohan Lal : A district-wise statement showing the names of such places is laid on the table.

Statement showing names of places district-wise in the State where clashes occurred between rival parties before and after the General Elections

Name of District	Before General Elections	After General Elections
1. Hissar	.. 1. Laharian	..
2. Rohtak	.. ..	..
3. Gurgaon	.. ..	..
4. Karnal	.. ..	..
5. Ambala	.. 1. Baurala 2. Jhallian Kalan 3. Ambala Cantt. 4. Budhali	1. Kansal
6. Simla	.. ..	..
7. Kangra	.. ..	..
8. Hoshiarpur	.. 1. Miani	1. Tanda
9. Jullundur	.. ..	..
10. Ludhiana	.. 1. Village Kanech, police station, Sahnewal 2. Latala police station Dhlon	1. City Ludhiana 2. Jagraon

[Home Minister]

	Name of District	Before General Elections	After General Elections
11.	Ferozepur	1. Menia 2. Malowal	..
12.	Amritsar ..	1. Police Station 'D' Division, Amritsar	..
13.	Gurdaspur ..	1. Bharat	..
14.	Patiala ..	..	..
15.	Sangrur ..	..	..
16.	Bhatinda ..	..	..
17.	Narnaul ..	..	..
18.	Kapurthala ..	1. Narangshahpur	..
		12	3

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ elections ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 6 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਜੋ ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ ਪੁਨੂੰਆਂ ਵਿਚ clash ਹੋਇਆ ਜਿਥੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਸਦਾ ਇਸ statement ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜਿਹੜੀ places ਦੀ information ਆਈ ਹੈ ਉਹ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ information ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ elections ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਵਿਚ ਜੋ clash ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸਾਈਦਪੁਰ ਵਿਚ ਜੋ clash ਹੋਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਉਂ ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਜੋ information based on facts ਹੈ ਉਹ ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੇ ਹੋਰ ਕੋਈ information ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹੈ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦਸ ਦੇਣ ਮੈਂ ਵੇਖ ਲਵਾਂਗਾ। The question is limited and I have replied it accordingly.

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਜਦ ਇਕ ਬੰਨੇ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਹੋਣ ਔਰ ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਲੜਕਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ rival parties ਦਾ clash ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ?

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ attack ਹੋਇਆ ਉਸ ਬਾਰੇ Central Government ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ report ਮੰਗੀ ਸੀ ?

श्री अध्यक्ष : यह सवाल इससे कैसे पैदा होता है ? (How does this supplementary arise out of the main question ?)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ information ਇਹ ਹੈ ਕਿ Central Government ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕੋਲੋਂ ਇਸ ਦੀ report ਮੰਗੀ ਹੈ ।

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਬਜ਼ਾਰੀ information ਹੋਵੇਗੀ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਬਜ਼ਾਰੀ information ਨਹੀਂ ਜ਼ਾਤੀ information ਹੈ ।

RAIDS BY FLYING SQUADS OF THE VIGILANCE DEPARTMENT

*845. **Comrade Ram Piara** : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the total number of raids conducted by the Flying Squads of the Vigilance Department in the State from 1st April, 1961 to 31st March, 1962, the names of the officers who conducted these raids and the names of the districts where these raids were conducted ;

(b) whether any action was taken against any of the officers found guilty as a result of the raids mentioned in part (a) above ; if so, what and against whom ;

(c) the details of the irregularities, if any, committed by the officer against whom action was taken ?

Shri Mohan Lal : (a) Raids conducted .. Three-

(i) One by Shri Ram Nath, Inspector, Flying Squad at Chandigarh in Ambala District ;

(ii) Another by Shri Daulat Ram, Inspector, Flying Squad, Nangal, in Halqa Dangera, police station Una, district Hoshiarpur ;

(iii) Third raid was conducted by Sarvshri Sube Ram, Inspector of Police and Sarmukh Singh, A. S. I., Police, Flying Squad at Jumna Nagar, district Ambala, in connection with the unauthorised sale of cement.

[Home Minister]

(b) Yes. The services of Sarvshri Bal Mukand, Rent Clerk and Mehar Singh, Jemadar of Estate Office, Capital Project, involved in raid at Serial No. 1 were terminated and they were also prosecuted in a court of law. The case is still pending. The second raid proved abortive as the official concerned (Shri Jagdish Singh, Patwari of Halqa Dangera, police station Una, district Hoshiarpur) did not accept the illegal gratification previously demanded by him. Some allegations of corruption were, however, substantiated against him during the course of inquiry. In the third raid no official was involved and the non-officials have been challaned accordingly.

(c) Sarvshri Balmukand and Mehar Singh, against whom action was taken committing the following irregularity.

A sum of Rs 165 due to be paid by Shri Lachhman Dass, father of Shri Banarsi Dass of Bajwara, Chandigarh, as rent for the shop was reduced to Rs 37-8-0 and an amount of Rs 42½ was taken as bribe by the defaulters.

Comrade Ram Piara : The last sentence of reply to part (b) reads—

"In the third raid no official was invloved and the non-officials have been challaned accordingly." क्या मिनिस्टर साहिब फरमाएंगे कि ये जो चालान हुए हैं इन की बाबत कोई फैसला भी हुआ है या नहीं ?

मंत्री : जो information मेरे पास मौजूद थी वह मैं ने दे दी है। उनका क्या फैसला हुआ इसकी बाबत इस वक्त मेरे पास कोई information नहीं है।

INCLUSION OF CERTAIN AREAS OF BHIWANI TOWN IN MUNICIPAL LIMITS

***814. Shri Sagar Ram Gupta** : Will the Home Minister be pleased to state whether Government have received any proposal from the Municipal Committee, Bhiwani for inclusion of certain areas of the Bhiwani Town within Municipal limits ; if so, when and the steps, if any, so far taken by Government thereon ?

Shri Mohan Lal : No.

JOINT FARMING SOCIETIES IN AMRITSAR DISTRICT

***606. Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Community Development Minister be pleased to state the names and addresses of the Joint Farming Co-operative Societies in Amritsar District at present together with the working capital of each ?

Sardar Darbara Singh : A statement is laid on the Table of the House.

STATEMENT

Serial No.	Name of the Joint Farming Society and its address	Working Capital			
		Liabilities		Assets	
			Rs nP.		Rs nP.
1	Pandori Warraich Hira Line Co-operative Joint Farming Society, Limited P. O. Khanna Nagar, tehsil Amritsar	Members shares	5,850.00	Balance ..	46.02
		C. B. loan ..	3,812.19	S. Deposits ..	20.41
		Members deposits	98.07	Advances to employees	400.00
		Deposit D.W.S.	250.82	Sugar security	200.00
		Deposit Chial and Co.	3,117.60	C.B. Shares ..	200.00
		Advances from Marketing Soc.	1,000.00	Stock ..	18,533.60
		Govt. loan ..	10.000.00	Building ..	1,981.50
				Losses	2,447.15
		Total	24,128.68	Total	24,128.68
2	Fatehpur Co-op. J/F Society, Ltd., P.O. and tehsil Amritsar	Shares	5,000.00	S.B. A/c.	50.00
		Deposit of members	3,000.00	C.B. shares	300.00
		C. B. Loan	3,154.09	Cash	1,832.68
				Loss	9,871.41
		Total	11,154.09	Total	11,154.09
3	Gill Kale Ghanupur, J/F Society Ltd.	Shares	8,610.00	Cash in hand	29.00
		Deposit of members	20,236.00	S.B. A/c	2.00
		C. B. loan	11,300.00	Garden	542.00
		D. W. S.	315.00	Plant	
		Liquidator	233.00	Stock	12,759.00
		Insurance payable	3,350.00	Advances	3,825.00
		Wages payable	156.00	Other institutions shares	1,150.00
				Tractors stock	6,748.00
				Capital Investment	2,147.00
				Prepaid expenses	1,816.00
				Losses	15,182.00
		Total	44,200.00	Total	44,200.00
4	Mallanwali Mashmula Gumtala J/F Society Ltd., P.O. and tehsil Amritsar	Shares	5,000.00	C.B. shares	300.00
		Deposit of members	5,500.00	Machinery	10,253.00
		C. B. loan	4,760.50	Cash in hand	43.06
				Losses	4,664.44
		Total	15,260.50	Total	15,260.50

[Community Development Minister]

Serial No.	Name of the Joint Farming Society and its address	Working Capital — Liabilities	Rs nP.	Working Capital — Assets	Rs nP.
5	Kale Gaunsabad J/F Society Ltd., P.O. Kala Ghanupur, tehsil Amritsar	Shares	10,002.00	Land purchased	10,000.00
		C. B. loan	4,100.00	C. B. shares	300.00
				Land Mortgage Bank shares	..
				Cash in hand	708.63
				Losses	2,993.37
		Total	14,102.00	Total	14,102.00
6	Kathu Nangal J/F Society, Ltd., P.O. Kathu Nangal Tehsil Amritsar	Shares	5,000.00	Machinery	4,120.00
		Deposit of Members	17,370.00	Cattle	1,250.00
		C. B. loan	5,000.00	Agri. Implements	75.00
				C. B. shares	300.00
				Losses	21,610.94
				Cash in hand	14.06
		Total	27,370.00	Total	27,370.00
7	Khankot Progressive Co-op. J/F Society Ltd., P.O. Same, Tehsil Amritsar	Shares	10,000.00	Loan	5,000.00
		Deposit of members	12,193.18	C.B. shares	300.00
				S. B. A/c.	120.36
		C.B. loan	4,897.86	Machinery	8,574.11
		Suspense Account	14.62	Stock	286.12
				Livestock	1,098.21
		Intt. payable	762.78	Building	4,367.22
		Electricity bills payable		On shed	64.37
				Nursery	60.42
			604.00	Electricity security	77.00
				Recoverable item	838.02
				Losses	686.61
		Total	28,472.46	Total	28,472.46
8	Amritsar Model J/F Society Ltd. Mewa Mandi, Amritsar	(Attached at the end)			
9	Sultanwind Khazanewala J/F Society Ltd., Sultanwind, tehsil Amritsar	Shares	8,000.00	Machinery	27,109.41
		C. B. loan	15,000.00	Building	17,331.06
		Cold Store Account	2,000.00	Share of Co-op. Institutions	1,300.00
		Members deposit	14,109.35	Security of T/W	77.00
		Garden Account	6,640.68	Stock	470.00
		Profits	626.29	Cash in hand	88.85
		Total	46,376.32	Total	46,376.32

Serial No.	Name of the Joint Farming Society and its address	Working Capital			
		Liabilities		Assets	
			Rs nP.		Rs nP.
10	Amritsar Putlighar Azad Nagar J/F Society Ltd., Amritsar	Shares	4,500.00	C. B. Shares	100.00
		Profits	95.00	Livestock	2,500.00
				Green fodder cutter	400.00
				On loan	800.00
				Stock of food-grain	495.05
				Fertilizers	205.00
				Cash in hand	94.95
		Total	4,595.00	Total	4,595.00
11	Sultanwind Sunrise J/F Society Ltd., Sultanwind, G. T. Road, Amritsar, P.O. Sultanwind, Amritsar	Shares	5,000.00	Cash in hand	105.00
		Deposit of members	30,163.00	Cash with Bank	27.00
		C. B. loan		Shares in Co-op.	100.00
				Institution	100.00
		Intt. pending	5,000.00	Machinery	15,390.00
			136.00	Losses	24,677.00
		Total	40,299.00	Total	40,299.00
12	Amritsar National J/F Society Ltd., P. O. and Tehsil, Amritsar	Shares	19,500.00	Cash in hand	216.00
		Deposit of non-members (Societies)	242.00	Cash with Bank	16.00
				C. B. Share	100.00
				Investment	9,810.00
		Deposit of members	14,730.00	Plan and machinery	22,955.00
		Deposit of non-members	3,635.00	Others	1,035.00
				Previous years losses	21,918.00
		C. B. loan	4,800.00		
		Govt. loan	2,000.00		
		Intt. payable	1,097.00		
		Others	46.00		
		Total	56,050.00	Total	56,050.00
13	Rakh Bhangwan Paddy Co-operative J/F Society Ltd., P.O. and, tehsil Amritsar	Shares	3,020·00	On loan ..	5,935·77
		Deposit of members	5,515·98	Building	4,791·37
				Security	445·00
		Deposit of non-members	177·00	Tube-well	3,796·40
				Stock	240·19
		C. B. loan	13,535·00	C. B. share	100·00
				Live stock	1,147·00
				Losses	5,778·86
				Cash in hand	13·39
		Total	22,247·98	Total	22,247·98
14	Saido Lehal Co-Co-operative J/F Society Ltd., P.O. Mehsmpura, tehsil Amritsar	Shares	1,100·00	On loan	900·00
		Deposit of members		C. B. shares	100·00
			12·00	Cash in hand	101·51
				Losses	10.49
		Total	1,112·00	Total	1,112·00

[Community Development Minister]

Serial No.	Name of the Joint Farming Society and its address	WORKING CAPITAL — Liabilities		WORKING CAPITAL — Assets	
			Rs nP.		Rs nP.
15	Bhorchi Rajputan Co-operative J/F, Society Ltd., P.O. Mehsampura, tehsil Amritsar	Shares	1,000.00	Suspense account	100.00
		Deposit D.W.S.	228.40	D.W.S. shares	100.00
		Profits	303.31	Security of sugar	200.00
				Cash in hand	1,131.71
		Total	15,31.17	Total	1,531.71
16	Saidpur Co-operative J/F Society Ltd., P.O. Akal Garh Dhapain, tehsil Amritsar	Shares	1,300.00	With Bank	1,300.00
		Profits	26.00	Cash in hand	26.00
		Total	1,326.00	Total	1,326.00
17	Bhindi Nain Co-operative J/F Society Ltd., P. O. Jasraoor, tehsil Ajnala	Shares	865.00	With Bank	851.00
				Losses	11.55
				Cash in hand	2.45
		Total	865.00	Total	865.00
18	Fatah Co-operative J/F Society Ltd., P.O. Jasraoor, tehsil Ajnala	Shares	530.00	Suspense account in	125.00
		Deposit of members	6.00	C.B. shares	400.00
				Losses	10.25
				Cash in hand	0.75
		Total	536.00	Total	536.00
19	Kaler Jadid Co-operative J/F Society Ltd., P.O. Rajasansi, tehsil Ajanala	Shares	92.00	C. B. shares	100.00
		Profit	56.19	Cash in hand	48.19
		Total	148.19	Total	148.19
20	Harsa Chhina Patti, Shabazpur Co-operative J./F. Society Ltd., P.O. Chhina, tehsil Ajnala	Shares	350.00	Cash in hand	386.00
		Deposit of members	4,611.00	C. B. Shares	300.00
		C. B. loan	2,465.00	Stock	7,984.00
		Government loan	3,000.00	Previous years losses	1,774.00
		Profits	18.00		
		Total	10,444.00	Total	10,444.00

Serial No.	Name of the Joint Farming Society and its address	Working Capital — Liabilities	Rs nP.	Working Capital — Assets	Rs nP.
21	Harsa Chhina Co-operative J/F Society Ltd., P.O. Harsa Chhina, tehsil Ajnala	Shares	1,100.00	On loan	355.00
		Deposit of members	1,324.00	C. B. Shares	100.00
				D.W.S. shares	100.00
				Deposit D.W.S.	200.00
				Dead Stock	529.19
				S. B. Account	13.13
				Losses	1,126.68
		Total	2,424.00	Total	2,424.00
22	Gulgarh Co-operative J/F Society Ltd., P.O. Jasraur, tehsil Ajnala	Shares	210.00	Cash in hand	102.00
		Differences	42.00	S.B. Account	150.00
		Total	252.00	Total	252.00
23	Ajnala J/F Society Ltd., P.O. Jasraur, Tehsil Ajnala	Shares	8,441.00	C. B. Account	2,420.00
		Deposit of members	4,000.00	On loan	652.02
				C. B. shares	100.00
		Deposit of non-members	1,569.50	Tube-well	10,120.39
				Godown	4,000.00
		Miscellaneous Deposits	351.00	Security	2,000.00
				Cash in hand	304.78
		C.B. loan	1,074.30	Losses	58.61
		Grant	2,420.00		
		Total	17,855.80	Total	17,855.80
24	Shahzadabad J/F Society Ltd., P.O. Gago Mahal, Tehsil Ajnala	Shares	760.00	Losses	915.40
		Government grant	18,500.00	Suspense Account	119.00
		D.W.S.	424.00	C.B. Deposits	680.00
				Stock	17,968.53
				Cash	1.07
		Total	19,684.00	Total	19,684.00
25	Badhai Khurd, J/F Society Ltd., P.O. Gago Mahal, Tehsil Ajnala	Shares	1,000.00	Stock	18,426.53
		Deposit of members and non-members	20,108.50	Depot Stock	510.00
				Losses	1,685.03
				Cash	486.94
		Total	21,108.50	Total	21,108.50

[Community Development Minister]

Serial No.	Name of the Joint Farming Society and its address	Working Capital			
		Liabilities		Assets	
			Rs nP.		Rs nP.
26	Adliwala J/F Society Ltd., P.O. Raja Sansi, tehsil Tehsil Ajnala	Shares	4,050.00	Tube-well	3,941.67
		C. B. loan	4,000.00	Tools	100.76
		Deposit of members	200.00	Livestock	2,800.00
				C. B. shares	500.00
				Sugar Security	200.00
				Electricity Security	80.00
				Losses	450.00
				Cash	177.57
		Total	8,250.00	Total	8,250.00
27	Sangatpura J/F Society Ltd., P.O. Raja Sansi, tehsil Ajnala	Shares	5,080.00	Machinery	7,393.00
		C. B. shares	5,000.00	C. B. shares	300.00
		Intt. payable	271.00	Losses	2,648.00
				Cash	10.00
		Total	10,351.00	Total	10,351.00
23	Bal-labe Darya J/F Society Ltd., P. O. Jagdev Khurd, tehsil Ajnala	Shares	440.00	Machinery	17,923.69
		Reclamation grant	18,000.00	Stock	158.14
		Deposit of members	190.00	Losses	541.86
				Cash	6.31
		Total	18,630.00	Total	18,630.00
29	Bogan New J/F Society Ltd., P.O. Ballarwal, tehsil Ajnala	Shares	3,570.00	Stock	18,166.38
		Government grant	20,100.00	C. B. Deposit	2,309.00
				Losses	2,242.84
				Cash	951.78
		Total	23,670.00	Total	23,670.00
30	Dadian J/F Society Ltd., P.O. Gago Mahal, tehsil Ajnala	Shares	3,700.00	Tractor	17,764.75
		Deposit of members	42.00	With C. B.	2,782.00
				Stock	537.84
		Government loan	18,500.00	Losses	1,073.69
				Cash	143.72
		Total	22,302.00	Total	22,302.00

Serial No.	Name of the Joint Farming Society and its address	WORKING CAPITAL			
		Liabilities		Assets	
			Rs nP.		Rs n
31	Sherpur J/F Society Ltd., P.O. Jasraur, Tehsil Ajnala	Shares	565.00	Cash in hand	128.00
		Difference	113.00	S. B. Account	550.00
		Total	678.00	Total	678.00
32	Meir Co-operative Farming Society Ltd.	Shares	4,000.00	Cash in hand	3,901.00
				Losses	99.00
		Total	4,000.00	Total	4,000.00
33	Mijiar Pura Co-operative Joint Farming Society	Shares	5,500.00	On loan	5,078.73
		Old shares	11,635.00	Machinery	17,067.00
		Deposit of members	139.87	S. B. A/c	5.00
				C. B. Shares	100.00
		C. B. loan	5,758.78	Marketing share	50.00
				Security Electy	256.00
				Losses	206.23
				Cash in hand	270.32
		Total	23,033.74	Total	23,033.74
34	Kathu Nangal Co-operative Farming Society	Shares	16,350.00	C. B. Shares	300.00
		Members Deposit	6,960.00	Machinery	14,745.68
				Cattle	2,308.00
				aCash	1.36
				Losses	5,955.02
		Total	23,310.00	Total	23,310.00
35	Bhinder Co-operative Farming Society	Shares	1,700.00	Stock of tractor	7,583.03
		Members Deposit	100.00	C. B. shares	100.00
				Deposit in C.B.	17.69
		C. B. loan	4,501.01	Cash in hand	21.37
		Profits	1,421.10		
		Total	7,722.11	Total	7,722.11
36	Madh Co-operative Farming Society	Shares	8800.00	Cash in hand	11.33
		C. B. loan	2,885.64	C. B. shares	200.00
		Profits	65.49	On loan	1,500.00
				Machinery	10,039.75
		Total	11,751.13		11,751.13

[Community Development Minister]

Serial No.	Name of the Joint Farming Society and its address	Working Capital			
		Liabilities		Assets	
			Rs nP.		Rs nP
37	Pheruman Co-operative Farming Society	Shares	8,900.00	Shares	200.00
		Members Deposit	8,511.06	Agr. Implements	13,175.00
				Godown	4,100.00
		Intt. pending	25.00	Losses for the year	10.00
		Profits	48.94		
		Total	17,485.00	Total	17,485.00
38	Kotla Dhoom Co-operative Farming Society	Shares	1,300.00	Loan o Members	9,222.50
		C. B. Loan	7,536.02	C. B. shares	100.00
		Profits	554.29	With Sham Singh	60.00
				Cash in hand	7.81
		Total	9,390.31	Total	9,390.31
39	Kaler Co-operative Farming Society	Shares	5,025.00	Cash in hand	9.00
		Deposit	1,401.00	With Bank	302.00
		C. B. loan	10,179.00	C. B. shares	300.00
		Intt.	310.00	Land	4,500.00
				Stock	10,259.00
				Losses	1,545.00
		Total	16,915.00	Total	16,915.00
40	Longo Mahal Co-operative Society	Shares	2,190.37	On loan	7,759.33
		C. B. Loan	7,600.00	C. B. shares	100.00
		Members deposit	763.12	Losses	2,750.04
				Cash	0.03
		Non-members deposit	5.88		
		Government loan	50.03		
		Total	10,609.40	Total	10,609.40
41	Mehalanwala Co-operative Joint Farming Society	Shares	3,540.00	On loan	10,065.40
		Members Deposit	500.00	C. B. shares	200.00
				Advance to E. A. U.	130.00
		deposit of non-members	90.00		
				S. B. Account	5.56
		C. B. Loan	8,705.21	Losses	2,433.45
				Cash	0.80
		Total	12,835.21	Total	12,835.21

Serial No.	Name of the Joint Farming Society and its address	WORKING CAPITAL			
		Liabilities		Assets	
			Rs nP.		Rs nP.
42	Bhakha Hari Singh Co-operative Joint Farming Society	Shares.	2,000.00	On Loan	11,078.84
		Taccavi Tube-well	1,913.04	C. B. shares	100.00
				Security	97.00
		C. B. Loan	8,715.89	Implements	85.00
				Tube-well	1,091.89
				Losses	176.20
		Total	12,628.93	Total	12,628.93
43	Mahal and Monia Co-operative Joint Farming Society	Shares	5,000.00	C. B. shares	100.00
		C. B. Loan	1,872.83	Tube-well	4,236.81
		Deposit of Members	1,820.00	Livestock	2,260.00
				Implements	584.00
				Stock	400.00
				Losses	1,075.65
				Cash	36.37
		Total	8,692.83	Total	8,692.83
44	Chamiary Co-operative Farming Society	Shares	2,000.00	On loan	2,747.00
		C. B. loan	4,861.48	C. B. shares	100.00
		Members deposit	8.31	Stock	2,800.00
				Cash	7.00
				Losses	1,215.79
		Total	6,869.79	Total	6,869.79
45	Ramdass Co-operative Farming Society	Shares	4,820.00	Shares of Institutions	800.00
		C. B. loan	6,140.18	Pumping Set	1,873.00
		Deposit Members	4,563.36	Tractor	8,600.00
				Implements	397.00
				Livestock	1,025.00
				Losses	2,782.84
				Cash	45.70
		Total	15,523.54	Total	15,523.54
46	Kando Wali Co-operative Joint Farming Society	Shares	6,700.00	Building	4,450.00
		Deposit of Members	58.00	Animals	1,600.00
		C. B. loan	4,600.00	Advances for purchase of land	7,000.00
		Profits	1,992.00	C. B. shares	300.00
		Total	13,350.00	Total	13,350.00

[Community Development Minister]

Serial No.	Name of the Joint Farming Society and its address	Working Capital: Liabilities	Rs nP.	Working Capital: Assets	Rs nP.
47	Sufian Co-operative Farming Society	Shares	4,440.00	C. B. shares	100.00
		Deposit of members	120.00	Tube-well	3,448.00
				Building	1,441.16
		C. B. loan	3,320.00	Spray Pump	94.52
		Government of lLoan	1,800.00	Live-stock	2,510.00
				Losses	2,076.61
				Cash	9.65
		Total	9,680.00	Total	9,680.00
48	Chak Sikandar Co-operative Farming Society	Shares	3,000.00	C. S. shares	200.00
		Profits	304.91	Stock	3,103.27
				Cash	1.65
		Total	3,304.91	Total	3,304.91
49	Dyal Bharang Co-operative Farm-Society	Shares	5,000.00	Machinery	13,632.00
		Deposit	454.00	On loan	1,242.00
		A/F Payable	87.00	Shares	300.00
		Gross Produce	10,085.00	With Bank	12.00
				Losses of the year	30.00
				Cash	410.00
		Total	15,626.00	Total	15,626.00

Serial No.	Name of the Society address of the Society	Working Capital: Liabilities	Rs nP.	Working Capital: Assets	Rs nP.
1	Bheni Massa Singh, J/F, P.O. Algon, tehsil Patti	Shares	2,200.00	Cash in hand	13.00
		C. B. loan	7,249.00	Shares	7,00.00
		Interest payable	433.00	Plant and Machinery	6,696.00
		Cost of management	1,436.00	Previous year loss	1,773.00
				Loss of the year	1,596.00
		Total	11,318.00	Total	11,318.00

Serial No.	Name of the Society/ address of the Society	WORKING CAPITAL Liabilities		Assets	
			Rs nP.		Rs nP.
2	Mari Kambo Ke P. Babe Ke, V. and P.O. Kambo Ke, tehsil Patti	Shares	4,100.00	Cash in hand	57.00
		S. Deposit of member	2,214.00	Shares in Co-operative	600.00
		F. Deposits of member	900.00	Godown	2,390.00
		C. B. loan M. T.	12,00.00	Plant and Machinery	14,339.00
		Int. payable	327.00	Previous Advances	400.00
		Management due	60.00	Previous year loss	1,430.00
				Loss of the year	285.00
		Total	19,601.00	Total	19,601.00
3	Mari Kambo Ke J/F V. and P. O. Mari Kambo Ke, tehsil Patti	Shares	3,600.00	Shares in Co-operative Inst.	1,000.00
		F. deposits of member	18,227.00	Godown	5,186.00
		C. B. loan M. T.	16,156.00	Plant and Machinery	7,721.00
		Interest payable	953.00	Previous year loss	17,950.00
				Loss of the year	7,139.00
		Total	38,996.00	Total	38,996.00
4	Bhikhiwind P. Dhira, V. and P.O. Bhikhiwind, tehsil Patti	Shares	5,300.00	Shares in Co-operative Inst.	5,500.00
		S. Deposits of member	4,110.00	Cash in hand	2,950.00
		L.M.B. loan	18,000.00	Loan M. and T.	22,922.00
		Other Reserve	2,621.00	Plant and Machinery	1.00
		Profit	4,492.00	Godown	4,200.00
		Total	34,473.00	Total	34,473.00
5	Singh Pura J/F. U.W.O., V. and P.O. Singh Pura, tehsil Patti	Shares	3,600.00	Cash in hand	113.00
		S. deposits of member	542.00	C. B. shares	100.00
		C. deposits of non-member	12.00	On	2,383.00
		C. B. Loan	8,061.00	Intt. recoverable	303.00
		Profit	317.00	Intt. over dues	123.00
				Plant and Machinery	7,279.00
				Previous year loss	2,232.00
		Total	12,532.00	Total	12,532.00
6	Narli, J/F V. and P.O. Narli, tensil Patti	Shares	1,800.00	Cash in hand	15.00
		S. deposits of member	409.00	With Bank	550.00
		F. deposits of member	12,679.00	Shares in Co-operative	309.00
		C. B. loan M. T.	2,166.00	Godown	4,000.00
		Other loan	3,000.00	Plant and Machinery	9,719.00
		Intt. payable	53.00	Others	25.00
		Cost of management	600.00	Previous year loss	4,383.00
				Loss of the year	1,715.00
		Total	20,707.00	Total	20,707.00

Serial No.	Name of the Society/address of the Society	Working Capital			
		Liabilities		Assets	
			Rs nP.		Rs nP.
7	Usman, J/F (U.W.O.) V. and P. O. Usman, tehsil Tarn Taran	Working Capital is Rs 100.00 only.			
8	Kot Mohamad Khan J/F, Village and P. O. Kot Mohamad Khan, tehsil Tarn Taran	Members share	5,000.00	Stock of Machinery and Cattle	10,030.00
		Member's deposits	9.91	C.B. Shares	500.00
		C.B. loan	8,604.87	Stock Totia	1,800.00
		Profit	545.22	Cash in hand	830.00
		Total	13,160.00	Total	13,160.00
9	Naushera Panwan J/F, V. and P.O. Naushera Panwan, tehsil Tarn Taran	Total working of this society is Rs 22,253.00			
10	Hoshiar Nagar J/F, V. and P.O. Hoshiar Nagar, tehsil Tarn Taran	Shares	8,000.00	Tractor	15,394.00
		Deposit members	4,684.11	T/W	4,769.13
		C.B. loan	14,000.00	Stock implements	79.74
		Deposit of non-members	800.00	Cane Crusher	535.79
				Live stock	2,330.00
		Deposit Fertilizer	566.00	Loan to members	4,678.75
		Subsidy	1,000.00	C.B. share	1,300.00
		Profit	1,647.00	D.W.S.	100.00
				L.M. Bank	100.00
				Cash in hand	1,508.76
		Total ..	30,697.11	Total	30,697.11
11	Rangarh J/F, V. and P.O. Rangarh, tehsil Tarn Taran	Shares	7,000.00	Shares C.B.	200.00
		C.B. loan	21,400.00	Security electricity	170.00
		Deposit members	12,727.65	Tractor	8,984.56
				T/W	8,214.38
				Stock implements	353.77
				T/W Building	1,686.55
				Live stock	1,655.00
				Godown	4,200.00
				Cash in hand	39.00
				Loss	14,624.39
		Total ..	40,127.65	Total	40,127.65
12	Jodh Pur J/F, village Jodh Pur, P.O. Tarn Taran, tehsil Tarn Taran	Shares members	1,620.00	Loan to members	9,887.61
		C.B. loan	8,920.64	C.B. share	100.00
		Profit	506.71	Cash in hand	59.74
		Total	10,047.35	Total	10,047.63

Serial No.	Name of the Society/address of the Society	Working Capital			
		Liabilities		Assets	
			Rs nP.		Rs nP.
13	Thatha J/F Village, Thatha, P.O. Ghuman Kalan, tehsil Tarn Taran	Shares	6,500.00	Live Stock	6,350.00
		Profit	60.00	C.B. shares	100.00
				Cash in hand	110.00
		Total	6,560.00	Total	6,560.00
14	Vet Verowal J/F, V. and P.O. Verowal	Working capital Rs. 28,999.49 (C.B. loan 12,649.52)			
15	Hardo Sarli J/F, Village Hardo Sarli, P.O. Sarli, tehsil Tarn Taran	Working capital 4,878.00 (C.B. loan 8.18)			
16	Jala Bad J/F, V. and P.O. Jalabad, tehsil Tarn Taran	Working capital 6,168.47 (C.B. loan 4,921.47)			
17	Pakhoke J/F, V. and P.O. Pakho Ke, tehsil Tarn Taran	Working capital 13,132.00 (C.B. loan Rs 9,522.03) Government loan Rs 3,000.00)			
18	Maglani J/F, village Muglani, P.O. Khadur Sahib, tehsil Tarn Taran	Working capital Rs 2,365.00 (C.B. loan Rs 1,000.00)			
19	Kaleke Autarquila Family, Village Kale Ke Autar, P.O. Sabhra, tehsil Patti	Shares	5,000.00	C.C.B. share	100.00
		Deposits of members	77.00	Stock machinery	12,443.00
		Deposit of non-members	200.00	Loss	4,217.00
		C.B. loan	11,485.00		
		Total	16,760.00	Total	16,760.00
20	Jaur Singh Wala J/F, village Jaur Singh Wala, P.O. Patti, tehsil Patti	Shares	3,000.00	Machinery	8,315.00
		C.B. loan	5,336.16	C.B. shares	600.00
		Government Subsidy	2,000.00	Loss	453.78
				Cash in hand	966.88
		Total	10,336.16	Total	10,336.16
21	Akbar Pura Sandhu J/F, village Akbar Pura, P.O. Margind-Pura, tehsil Patti	Deposit of memebers	405.00	Machinery	11,528.75
				Share of C.B.	600.00
		Shares	4,200.00	Share of Sugar Mills	1,500.00
		Loan of C.B.	11,123.72		
		Advances received	1,000.00	Loss	2,934.57
				Cash in hand	165.40
		Total	16,728.72	Total	16,728.72

[Community Development Minister]

Serial No.	Name of the Society/address of the Society	Working Capital			
		Liabilities		Assets	
			Rs nP.		Rs nP.
22	Patti J/V F. and P.O. Patti, tehsil Patti	Shares	5,000.00	Shares of C.B.	100.00
		Deposit of member	6,071.00	Advances	11,000.00
		Profit	29.00		
		Total	11,100.00	Total	11,100.00
23	Burj Deva Singh Sandhu J/V V. and P.O. Burj Deva Singh, tehsil Patti	Shares	1,500.00	Deposits in C,B.	1,500.00
		Profit	22.00	Cash in hand	22.00
		Total	1,522.00	Total	1,522.00
24	Kot Rai Budha, village Kot Rai Budha, P.O. Sabhra, tehsil Patti	Shares	4,000.00	Advances	100.00
		C.B. loan	12,588.41	Share of C.B.	100.00
				Stock in machinery	10,529.25
				Live stock	1,650.00
				Loss	4,209.16
		Total	16,588.41	Total	16,588.41
25	Jand Janta J/F (Ununder winding up order), village Jand P.O. Mane Ke tehsil Patti	Shares	1,420.00	Saving A/C in C.B.	2.28
		Deposit of member	407.50	Loss	9,097.00
		Deposit of non-member	663.07	Cash in hand	135.48
		C.B. loan	6,744.20		
		Total	9,234.77	Total	9,234.76
26	Dibi Pura Kona J/F, village Dibi Pura Kohna, P.O. Mehmood Pura, tehsil Patti	Shares	3,550.00	Shares of C.B.	500.00
		Deposit of member	2,084.91	Stock	2,069.00
		Deposit of non-members	3,226.43	Advance to members	4,668.11
		Loan of C.B.	9,673.52	Loss	11,294.78
				Cash in hand	2.97
		Total	18,534.86	Total	18,534.86
27	Dibi Pur Nazur Land J/F, V. and P.O. Dibi Pura, tehsil Patti	Shares	264.00	Share of C.B.	100.00
		Profit	14.70	Advance rent of land	150.00
				Cash	28.00
		Total	278.70	Total	278.00

Serial No.	Name of the Society/address of the Society	Working Capital			
		Liabilities		Assets	
			Rs nP.		Rs nP.
28	Tut Gill J/F (Under winding up order), Village Tut Gill, P.O. Bhagla, tehsil Patti	Shares	4,300·00	Machinery	10,629·12
		Deposit	7,780·00	Advance rent	900·00
		C.B. loan	6,500·00	Cattle	2,865·00
				Share of C.B.	600·00
				Cash	117·19
				Loss	3,476·97
		Total	18,580·00	Total	18,580.00
29	Khem Karan Nibar J/F, V and P.O. Khem Karan, tehsil Patti	Shares	4,500·00	Stock	9,417·00
		Deposit	18,530·00	Machinery	8,562·00
		Profit	1,384·00	Share of C.B.	400·00
				Cash	35·00
		otal	18,414·00	Total	18,414·00
30	Khem Karan Model J/F, V. and P.O. Khem Karan, tehsil Patti	Shares	3,600·00	Saving account in C.B.	25·00
		Deposit of member	5,675·00	C.B. Share	900·00
		Loan of C.B.	15,431·00	Stock	708·00
		Profit	511·00	Machinery	15,419·00
				Advance	4,000·00
				Cash in hand	93·00
		Total	25,217·00	Total	25,217·00
31	Amar Kot Mushmula Hamir Ke J/F, village Amar Kot, P.O. Mehmood Pur, tehsil Patti	Its final liquidation has been sent to D.R., Jullundur and its books have been deposited in Central Bank, Tarn Taran. Hence information is not to be given.			
32	Rajo Ke Bhuller J/F, V. and P.O. Rajo Ke Bhuller, tehsil Patti	Shares	4,200·00	Share of C.B.	100·00
		C.B. Loan	10,867·07	Live stock	3,615·00
		Deposit of member	21,458·98	Stock	1,101·00
				Tractor	18,090·57
				Godown	4,142·00
				T/W	794·00
				Stock Toria	625·00
				Cash in hand	393·87
				Loss of the previous year	6,515·41
				Loss of the year	1,149·20
		Total	36,526·05	Total	36,526·05
33	Miani J/F, Village Miani, P.O. Goindwal, tehsil Tarn Taran	Shares	6,000·00	Tractor	29,148·54
		Deposit of members	16,910·00	T/W	1,200·00
				Other stock	242·89
		C.B. loan	20,986·39	Live stock	430·00
				C.B. shares	200·00
				Expenditure	12,273·29
				Losses	410·28
				Cash	21·39
		Total	43,896·39	Total	43,896·39

[Community Development Minister]

Serial No.	Name of the Society/address of the Society	Working Capital: Liabilities		Working Capital: Assets	
			Rs nP.		Rs nP.
34	Marhana J/F, V. and P.O. Marhana, tehsil Tarn Taran	Shares	5,200·00	T.W.	7,984·43
		Deposits	33·01	Cattle	5,870·00
		C.B. loan	16,981·79	Shares of C.B.	900·00
				Stock	386·00
				Shares marketing T.T.	50·00
				Loss	6,127·26
				Stock Gadda	650·00
				Cash in hand	247·11
		Total	22,214·80	Total	22,214·80
35	Chobhal Kalan, V. and P.O. Chobhal Kalan, tehsil Tarn Taran	Shares of members	5,700·00	C.B. Shares	100·00
				Sugar account	20·83
		Deposits of members	1,000·00	Furniture	74·00
				Stock	3,205·00
		C.B. loan	2,511·61	Loss	5,823·73
		Deposits in Agriculture Department	15·22	Cash	3·27
		Total	9,226·83	Total	9,226·83
36	Panjwar Singh Purian, V. and P.O. Panjwar, tehsil Tarn Taran	Shares	15,900·00	C.B. shares	200·00
		Deposits of members	202·15	Security of Sugar	200·00
		C.B. loans	3,823·00	Stock	600·00
				Godown	3,200·00
				Tractor	11,800·00
				Loss	2,999·27
				Cash in hand	825·88
		Total	19,925·15	Total	19,925·15

OPENING OF AYURVEDIC DISPENSARIES

*795. **Chaudhri Inder Singh Malik** : Will the Minister for Capital and Health be pleased to state—

(a) the number of Ayurvedic Dispensaries proposed to be opened by Government in the State during the current financial year ;

(b) the names of places in Jind Sub-Division where such dispensaries are proposed to be opened ?

Chaudhri Tayyab Hussain Khan (Deputy Minister) : (a) Eleven but only in the hilly areas.

(b) Question does not arise.

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या तीसरी Five Year Plan के अन्दर गवर्नमैंट जींद में कोई dispensary खोलने की बाबत consider कर रही है ?

Mr. speaker: This does not arise out of the main question.

CONTRAVENTION OF INDUSTRIAL DISPUTES ACT, 1947

*813. **Shri Sagar Ram Gupta** : Will the Labour and Taxation Minister be pleased to state the number of complaints, if any, regarding contravention of the Industrial Disputes, Act, 1947, by employers, received from the workers or Workers Unions during the years 1960 and 1961, with the action ; if any taken thereon ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : A statement giving the requisite information is laid on the table of the House.

CONTRAVENTION OF INDUSTRIAL DISPUTES ACT

Statement

Year	Number of complaints recieved	Number of complaints settled through the implementation machinery of the Department	Number of Complaints filed	Number of complaints where prosecutions were launched	Number of complaints pending at the end of the year
1	2	3	4	5	6
1960 ..	1,569	1,434	27	10	98
1961 ..	1,109	994	42	14	59

श्री सागर राम गुप्ता : Statement में बताया गया है कि सन् 1960 में 1569 complaints आई और 1434 settle की गई। क्या सरकार की यह policy है कि अगर किसी Act की contravention के cases हों तो उनको settle करने की कोशिश की जाए ?

मंत्री : यह कोशिश की जाती है कि जहां तक मुमकिन हो conciliation के ज़रिए settlements कर दिए जाएं। जितनी complaints होती हैं उन में ज्यादातर कोशिश होती है कि amicably settlement हो जाए।

श्री सागर राम गुप्ता : Statement में बताया है कि 1960 में 1569 complaints हुई उन में से 27 file हुई। इसका मतलब है कि 1542 complaints गवर्नमैंट के पास हैं लेकिन 10 complaints में prosecutions launch की गई। इस की क्या वजह है ? क्या यह law की contravention नहीं की जाती ?

मंत्री : हर तरह की complaints होती है। जो complaints prosecution के लायक होती है उनमें prosecution की जाती है जो prosecution के लायक नहीं होती उसमें amicably settle करवाते हैं।

श्री सागर राम गुप्ता : 1960 में 10 complaints पर prosecution की गई और 1961 में 14 complaints पर prosecution की गई। इस की क्या वजह है ?

मंत्री : आप notice दे दें बता दूंगा :

COMPENSATION FOR LAND FOR DRAIN THROUGH KAMALPUR TEHSIL TARN TARAN

*748. **Sardar Kulbir Singh :** Will the Irrigation and Power Minister be pleased to state whether any drain passing through village Kamal pur, tehsil Tarn Taran, district Amritsar, has been constructed during the last 12 years; if so, the total area of land acquired for the purpose and the compensation, if any, paid to the landowners so far ?

Chaudhri Ranbir Singh : No. However, a drain named Shahbazpur Drain passing through the area of village Kamalpur was dug by the District Board authorities during 1955-56.

In view of the above, the question of acquiring land departmentally or paying compensation thereof does not arise.

CONSTRUCTION OF ROADS IN JIND SUB-DIVISION AND KARNAL DISTRICT

*794. **Chaudhri Inder Singh Malik :** Will the Minister for Public Works be pleased to state the total mileage of roads proposed to be constructed in Jind Sub-Division of district Sangrur and in district Karnal, separately, during the Third Plan period together with the funds, if any, allocated for the purpose ?

Chaudhri Tayyab Hussain Khan (Deputy Minister) : As per details given below : —

	Total mileage of roads together with their cost proposed to be constructed during III Plan	
	Length	Cost Rs
(1) Sangrur District (Jind Sub-Division)	29.22 miles	14.60 lacs
(2) Karnal District ..	126.81 miles	90.08 lacs

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि सफीदों से जागसी सड़क जो 2nd Five Year Plan में थी वह बन गई है ?

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਤਾਲਬ): 2nd Five Year Plan ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ carry out ਕਰ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਲਈ ਨੋਟਿਸ ਦਿਉ। ਇਸ ਸਵਾਲ ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਗਿਆ।

UNDER TRIAL PRISONERS IN PATTI SUB-JAIL, ETC., SENT TO V.J. HOSPITAL AMRITSAR IN APRIL, 1960

*747. **Sardar Kulbir Singh** : Will the Minister for Jails be pleased to state—

(a) whether any undertrial prisoners were sent by the Patti Sub-Jail and Amritsar Jail authorities to the V.J. Hospital, Amritsar during the month of April, 1960 for operative treatment; if so, their names with their full addresses ;

(b) whether any of the prisoners referred to in part (a) above had applied to the Sessions Judge, Amritsar, for their release on bail during their treatment in the said Hospital; if so, their names and the date when their bail applications were decided by the Sessions Judge or the Additional Sessions Judge and the orders passed on each ;

(c) whether copies of the orders referred to in part (b) above were supplied to the Senior Superintendent of Police, Amritsar, for compliance; if so, when and the dates when these orders were complied with ?

Giani Zail Singh (Minister of State) : (a) No.

(b) and (c) In view of (a) above, the question does not arise.

EXTENSION TO P.C.S. OFFICERS

*751. **Sardar Kulbir Singh** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of officers belonging to the P.C.S. who were given extensions in service during the period from the 1st January, 1956 to the 31st March, 1962, and the reasons therefor in each case ;

(b) whether before the said extensions were given the officers concerned were medically examined for fitness ;

(c) the ranks held by the officers mentioned in part (a) above at the time when extensions were given to them, the emoluments drawn by each and their academic qualifications ;

(d) whether extensions, in service were given to any of the said officers more than once ; if so, how many times and to whom ?

Professor Yashwant Rai (Deputy Minister) : (a) Shri Gurbachan Singh. Public interest.

(b) No.

(c) (i) Settlement Officer-cum-Under-Secretary, Settlement.

(ii) Rs 1,100 per mensem.

(iii) B.Sc.(Hons.).

(d) No.

Mr. Speaker : Will you please elucidate part (a) ? What public interest was involved.

उप-मन्त्री : उसका काम pending था, उसको पूरा कराना था ।

PASSES ISSUED FOR ENTRY INTO THE NEW SECRETARIAT

***820. Comrade Ram Piara :** Will the Chief Minister be pleased to State the total number of passes issued for entry into the new Secretariat building for those seeking interviews with Officers or Ministers during the period from the 15th March, to 11th April 1962 date-wise ?

Professor Yashwant Rai (Deputy Minister) : A statement giving the required information is laid on the Table of the House.

Statement showing the total number of passes issued for entry into the New Secretariat building for those seeking interviews with Officers or Ministers during the period 15th March to 11th April 1962 datewise

Date		Total number of passes issued
15-3-62	..	571
16-3-62	..	559
17-3-62	..	..
18-3-62	..	..
19-3-62	..	598
20-3-62	..	602
21-3-62	..	90
22-3-62	..	179
23-3-62	..	443

Date		Total number of passes issued
24-3-62	..	..
25-3-62	..	..
26-3-62	..	553
27-3-62	..	763
28-3-62	..	757
29-3-62	..	615
30-3-62	..	621
31-3-62	..	..
1-4-62	..	..
2-4-62	..	600
3-4-62	..	733
4-4-62	..	733
5-4-62	..	757
6-4-62	..	675
7-4-62	..	..
8-4-62	..	..
9-4-62	..	629
10-4-62	..	749
11-4-62	..	705
Total	..	11,932

कामरेड राम प्यारा : क्या Deputy Minister साहिब बताएंगे कि यह जो 20 दिनों में 12,000 के करीब आदमियों ने Chandigarh में New Secretariat के passes ले कर Ministers और Officers से मुलाकातें की क्या गवर्नमैंट ने कभी यह जानने की कोशिश की कि इतने आदमी क्यों आते हैं ?

उप-मंत्री : M.L.As को मिलने के लिए आते थे क्योंकि session हो रहा था।

कामरेड राम प्यारा : क्या Deputy Minister साहिब बताएंगे कि जो M.L.As उनको मिलने के लिए आते हैं उनके लिए Secretariat में दाखिल होने के लिए pass बनाने के लिए M.L.A. का या Minister का नाम लिखा जाता है ?

उप-मंत्री : M.L.As को पता होगा।

Comrade Ram Piara : Sir, it has been said that it may be known to the Member. It is for the Government and not for the M.L.A. to know. I wonder how this reply has been given ?

उप-मंत्री : ज्यादा visitors इस लिए आए क्योंकि Session हो रहा है ।

कामरेड राम प्यारा : मेरा सवाल यह है कि इतने ज्यादा लोगों को अपनी grievances redress कराने के लिये चन्डीगढ़ क्यों आना पड़ता है ?

श्री अध्यक्ष : इन्हों ने कहा है कि ज्यादा लोग Session की वजह से आते हैं । (The hon. Deputy Minister has stated that most of the visitors come due to session)

कमारेड राम प्यारा : जनाब, पास बनवाते समय यह लिखा जाता है कि visitor का क्या purpose है इस लिये मैं पूछ रहा हूं कि वह इन से किस काम के लिये मिले ?

उप-मंत्री : सरकार ने complaints सुनने के लिए ज़िला स्तर पर कमेटियां बनाई हुई हैं । यहां तो लोग session की वजह से ही आते हैं ।

कामरेड राम प्यारा : वज़ीर साहिब ने कहा है कि ज़िला हैडक्वारटर्ज़ पर complaints सुनी जातीं हैं । मैं पूछना चाहता हूं कि सरकार ने क्या steps लिये हैं ? उन की grievances वहां redress नहीं होती तो वहां के अफसरों के खिलाफ कोई action लिया जाता है या नहीं ?

श्री अध्यक्ष : आप ने इतना लम्बा supplementary कर दिया । आप ने पूछा कि क्यों इतने आदमीं आते हैं तो उन्हों ने बता दिया कि your supplementary is beyond the scope of the question (The hon. member has put a very lenghty supplementary question. He had enquired why such a large number of visitors come to the Secretariat and the hon. Deputy Minister has in his reply stated that his supplementary was beyond the scope of the question.)

POSTPONEMENT OF ASSISTANT GRADE EXAMINATION

*821. **Comrade Gurbaksh Singh Dhaliwal :** Will the Chief Minister be pleased to state whether Government have received any repersentation from Government employees asking for the postponement of Assistant Grade Examination from May to June, 1962; if so, the action taken thereon ?

Professor Yashwant Rai (Deputy Minister) : (i) Yes ; (ii) The examination has been postponed from May to June, 1962.

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦਸਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਕੀ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਤਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ?

ਉਪ-ਮੰਤਰੀ : ਇਹ information ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : Government employees ਨੇ examination postpone ਕਰਾਉਣ ਲਈ representation ਕੀਤੀ ਮਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਕਿ ਇਮਤਿਹਾਨ ਮਈ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜੂਨ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। It is a question of commonsense.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : On a point of privilege, Sir. ਜਨਾਬ, ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਕਿ ਕਿੰਨੇ clashes ਹੋਏ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ........

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : House ਦੀ meeting ਦੇ ਬਾਅਦ ਦਸ ਦੇਣਾ । (The hon' member may see me after the meeting is over).

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਤੁਸੀਂ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਲਓ, ਇਹ ਝੂਠੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।

Mr. hon Speaker. The hon. Member should show me the papers after the meeting.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਆਪ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਹਨ ।

Mr. Speaker : I have not received them as yet.

(At this stage some papers were shown to the hon. Speaker by the Secretary.) इस में सिरहाली का नाम दिया हुआ है जब कि पहले जबाब मे नहीं था । (There was no mention of Sirhali in the previous reply whereas in this reply it is there.)

गृह मन्त्री : मैं देख लूंगा (interruption). Kindly pass on the reply to me and I will look into the matter. I can not say off hand.

(At this stage the Private Secretary to the Speaker handed over some papers to the Home Minister).

NOMINATION TO P.C.S. AND I.A.S. CADRES

*858. **Comrade Gurbaksh Singh Dhaliwal :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the rules governing nominations of persons to the P.C.S. and the I.A.S.

[Comrade Gurbaksh Singh Dhaliwal]

(b) the number of persons who were/had been P.A.'s P.S.'s to Ministers but were later nominated to the P.C.S./I.A.S., cadre separately ?

Professor Yaswant Rai (Deputy Minister) : (a) and (b) Statements giving the requisite information since 1958 are laid on the Table of the House.

I. RULES RELATING TO THE NOMINATION TO THE P.C.S. (EXECUTIVE BRANCH)

Selection of candidates for Register A. I

7. (1) The Financial Commissioners shall maintain a list of Tahsildars and Naib-Tahsildars whom they consider suitable for acceptance as candidates for the service, and shall, each year not later than the first day of December and at such other time as Government may require, submit for the consideration of Government the nomination rolls in Form I of so many persons borne on such list as Government may prescribe ; provided that, unless Government otherwise directs, the roll of no person shall be submitted who—

(a) has not completed five years' continuous Government service ;

(b) has attained the age of 40 years on or before the first day of November, immediately preceding the date of submission of names ; and

(c) is not a graduate of a recognised University.

(2) Government may select from the persons whose nomination rolls are submitted by the Financial Commissioners under the provisions of sub-rule (1) such persons as he may deem suitable for the Service, and the names of persons selected shall be entered in Register A-I; provided that it shall first be necessary to consult the Commission on the suitability of each such person.

Selection of candidates for Register A. II

8. (1) Each of the authorities specified in the first column of the table below may by the first day of December each year submit to the Governor of Punjab in Form I attached to these rules the nomination rolls of such number of persons as is specified in each case in the second column of the said table from among his personal assistants not being gazetted officers or other persons holding ministerial post in his office or in the office subordinate to him :—

Table of Nominating authorities

Nominating Authority	Number of Nominations
1	2
Ministers ..	1 each
Chairman, Punjab Legislative Council ..	1
Speaker, Punjab Vidhan Sabha ..	1
Deputy Ministers ..	1 each
Chief Parliamantary Secretary ..	1
Chief Secretary ..	5
Financial Commissioners ..	4

Nominating Authority	Number of Nominations
Chief Commissioner, Delhi ..	1
Secretary to Government, Public Works Department, Buildings and Roads Branch ..	1
Secretary to Government, Public Works Department, Electricity Branch	1
Chief Engineers, Public Works Department, Irrigation Branch ..	2
Inspector-General of Police	1
Director of Public Instruction	1
Judges of the High Court of Punjab	2

(2) The Governor of Punjab may also permit a Secretary to the Government of India to submit each year the name of one person holding a ministerial post in the office if such person was formerly in the service of Punjab Government.

(3) Unless the Governor of Punjab otherwise directs the name of no person shall be submitted under the provisions of sub-rule (1) or sub-rule (2) who—

(a) has not completed five years' continuous Government service ; and

(b) has attained the age of thiry five years on or before the first day of November immediately preceding the date of submission of names.

(4) The Governor of Punjab may select from the persons whose names are submitted under the provision of sub-rule (1) or sub-rule (2) such persons as he may deem suitable for the Service, and the names of the persons so selected shall be entered in Register A-II.

Submission of names for consideration for Register C.

12. (1) Administrative Secretary-in-charge of the temporary Department of Government so specified for purpose of rule 6(d), may when required by the Chief Secretary, recommend in form 2 attached to these rules names. of such number of officials serving in his department as may be specified from time to time by the Chief Secretary.

(2) Under the provisions of the preceding sub-rule (1) the names of only such officials may be recommended, who fulfil the following conditions :

(a) If he is temporary Government servant, he shall have completed at least two years' continuous service in the department ; or

(b) If he is a permanent Government servant, he shall have worked outside his parent department continuously for a period of not less than four years and shall have held in the temporary department a post higher than the one in the parent department on which he holds a lien.

(3) Before forwarding the names, the recommending authority should satisfy itself that,

(i) the official recommended is at least a graduate ; and

(ii) has not attained the age of 40 years on the date when recommendations are invited by the Chief Secretary under sub-rule(1) :

Provided that nothing herein contained shall debar the Governor of Punjab to relax the requirements of this sub-rule in special cases.

[Deputy Minister]

Selection of names for Register C by the Public Service Commission

13. The names of officials recommended under rule 12 shall be forwarded to the Punjab Public Service Commission together with information in regard to the number of vacancies to be filled from Register C, and the Commission will be asked to consider the claims of all the persons and select in order of merit, those who, in its opinion, are suitable for appointmnet to the P.C.S. (Executive Branch).

Entering of names in Register C

14. The Governor of Punjab may select from among the persons recommnended by Punjab Public Service Commission, such number as he may determine for entry in Register C and the names of the persons so selected, shall be centered in Register C.

II. RULE 8 OF THE I.A.S. (RECRUITMENT) RULES, 1954, WHICH GOVERNS THE RECRUITMENT TO THE I.A.S. BY PROMOTION OR SELECTION IS REPRODUCED BELOW

Recruitment by promotion or selection for appointment to State and Joint Cadre-(1) The Central Government may, on the recommendations of the State Government concerned and in consultation with the Commission and in accordance with such regulations as the Central Government may, after consultation with the State Governments and the Commission, from time to time make, recruit to the Service persons by promotion from amongst the substantive members of a State Civil Service.

(2) The Central Government may, in special circumstances and on the recommendation of the State Government concerned and in consultation with the Commission and in accordance with such regulations as the Central Government may, after consultation with the State Governments and the Commission, from time to time make, recruit to the Service any person of outstanding ability and merit serving in connection with the affairs of the State who is not a member of the State Civil Service of that State (but who holds a gazetted post in a substantive capacity).

I. NUMBER OF PERSONS WHO WERE/HAD BEEN P.As./P.Ss. TO MINISTERS BUT WERE LATER NOMINATED TO P.C.S. (EXECUTIVE BRANCH) SINCE 1958

For the year 1958	..	1
For the year 1959	..	1
For the year 1960	..	1

II. NUMBER OF PERSONS WHO WERE/HAD BEEN P.As./P.Ss. TO MINISTERS BUT WERE LATER NOMINATED TO THE I.A.S.

Only one.

WAKF BOARD, PUNJAB

***886. Chaudhri Khurshed Ahmad :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the date when the Wakf Board, Punjab was formed, the names of members thereof and the basis of their nominations ;

(b) the details of the Wakf properties so far restored to the Government and the number and details of properties which have not been restored and the reasons therefor ;

(c) the total income from Wakf assets in the State and the expenditure incurred on their administration to-date ;

(d) the amount of T.A. so far given to each member of the Board mentioned in part (a) above ;

(e) the functions of members of the Wakf Board ;

(f) the constructive activities, if any, which the Board has undertaken so far along with the details thereof ?

Shri Mohan Lal (Home Minister) : A statement containing the requisite information is laid down on the Table.

Statement

(a) 1. 2nd October, 1960.

2. *Names of the Members* :—

(1) Maulana Laqaullah Usmani.
(2) Khan Abdul Ghaffar Khan, M.L.A.
(3) Lt. Col. Khawaja Mohammad Saeed.
(4) Sheikh Niaz Mohammad.
(5) Baboo Mohammad Shafi.
(6) Khan Abdus Samad Khan.
(7) Sheikh Ali Hussain.
(8) Khalifa Maqbool Ahmad.
(9) Chaudhri Mohammad Ashraf Khan.
(10) Chaudhri Mohammad Abdur Rashid.
(11) Maulvi Khalil-ur-Rehman.

3. *Basis of their nomination*.—The nominations of the Members to the Punjab Wakf Board have been made in accordance with the provisions of section 11 of the Wakf Act, 1954.

(b) No Wakf Properties have been restored to the Government.

		Rs
(c) Total income up to 31st March, 1962	..	1,79,727·92
Total expenditure upto 31st March, 1962	..	1,25,016·60

(d) The amount of T.A. and D.A. given to each member upto 31st March, 1962 is given below :—

		Rs
(1) Lt. Col. K. M. Sayeed, Chairman, Punjab Wakf Board		5,313·95
(2) Sheikh Niaz Ahmad	..	1,210·10
(3) Chaudhri Mohd. Ashraf Khan.	..	749·38
(4) Sheikh Ali Hasan	..	555·92
(5) Shri Khalilur Rahman	..	1,674·11
(6) Babu Mohd. Shafi	..	1,120·12
(7) Khan Abdus Samad Khan	..	818·26
(8) Ch. Mohd. Abdur Rashid	..	213·32
(9) Shri Laqaullah	..	309·26
(10) Shri Maqbool Ahmed	..	163·42
(11) Khan Abdul Ghaffar Khan	..	Nil

(e) The functions of the Punjab Wakf Board, comprising of 11 members, are indicated in section 15 of the Wakf Act, 1954.

[Home Minister]

(f) The following constructive activities have been undertaken by the Punjab wakf Board so far :—

(1) The Board has granted sholarships to 22 students which amount to Rs 275 per month.

(2) 210 religious books like Holy Quran and on different religious subject were supplied to 49 Mosques in the State.

(3) 113 different Urdu and Arabic Basic Readers were supplied to poor students in different Madarasas of the State.

(4) 184 mats for prayers (Suffs) have been supplied to all the Mosques.

(5) Repairs of Idgahs and Mosques have been undertaken at Ambala Karnal, Bhatinda, Patiala and Phagwara.

(6) Suitable datas have been collected for necessary grants to exiting religious Madarsas where students are receiving or want to receive religious education.

(7) 799 hidden wakf properties have ben unearthed so far by the Board.

(8) The Board has since appointed 29 Imams, six Moazzins, one Khadim and three Caretakers in various mosques and shrines of the State, and is spending on an average more than rupees two thousand per month over this head.

(9) The Board was able so far to obtain the records pertaining to agricultural Wakfs Properties from 40 Tehsils of different districts in the State.

(10) Survey of Wakf property is in progress

SETTING UP INDUSTRIAL ESTATE AT NAKODAR

*882. **Chaudhri Darshan Singh** : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to set up an Industrial Estate in Nakodar ; if so, when ?

Sardar Partap Singh Kairon : Yes. During 1962-63.

EXTENSION TO OFFICERS IN EDUCATION DEPARTMENT

*752. **Sardar Kulbir Singh** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any extensions were granted to any gazetted officers in the Education Department during the period 1st January, 1956 to 31st March, 1962 ; if so, their names, the date when extension was given in each case and the rank held by each before extension was given ;

(b) the age of the officers mentioned above at the time when extensions were given to them and the academic qualifications of each ;

(c) the reasons for giving the said extension in service in each case ;

(d) whether extensions in service were given to any of the said officers more than once ; if so, how many times and to whom ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : (a) No.
(b) }
(c) } Questions do not arise.
(d) }

STIPENDS FOR STUDENTS OF SCHEDULED CASTES/BACKWARD CLASSES

*819. **Comrade Bhan Singh Bhaura** : Will the Chief Minister be pleased to state the number of students belonging to Scheduled Castes and Backward classes in the State who were granted stipends in 1961-62 and the total amount so far paid to them ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : A statement is laid on the table of the House.

Statement

Number of students who were granted stipends in 1961-62			Total amount paid
			Rs
(i) Scheduled castes	..	25,359	27,99,883 (Approx.)
(ii) Backward classes	..	15,517	11,69,447 ,,
Total	..	40,876	39,69,330

कामरेड राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि rules के मुताबिक क्या students को खुद apply करना पड़ता है या Headmaster खुद ब खुद ऐसे student का नाम recommend करते हैं ?

Mr. Speaker: This question does not arise.

कामरेड राम प्यारा : जनाब, बहुत सारी applications pending हैं जिन पर कुछ भी नहीं किया जा रहा ।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ Scheduled caste ਅਤੇ backward classes ਦੇ students ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕੀ criterion ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ?

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਫਿਰ ਸੋਚ ਕੇ ਦਸ ਦੇਣ । ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਸ਼ਰਤਾਂ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ।

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਵੱਡੀ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੈਕਵਰਡ ਹੋਵੇ ਜਾਂ scheduled caste ।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਕੀ ਹਰ ਇਕ ਸ਼ਡੂਲ-ਕਾਸਟ ਅਤੇ ਬੈਕਵਰਡ ਕਲਾਸ ਦੇ student ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਆਮਦਨ ਦੀ ਹਦ ਮੁਕਰਰ ਹੈ ?

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ 150 ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਤੋਂ ਘਟ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਰੁਪਿਆ Scheduled Castes ਅਤੇ Backward Classes ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫੇ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕੀ ਇਸ ਵਿਚ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮੈਂਟ ਵਲੋਂ ਆਈ ਰਕਮ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ ?

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਜੀ ਹਾਂ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ ।

OPENING OF GOVERNMENT COLLEGE AT HANSI

*829. **Shri Amar Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to open a Government College at Hansi in Hissar District ; if so, when ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : No.

PRIVATELY MANAGED SCHOOLS IN GURGAON DISTRICT TAKEN OVER BY GOVERNMENT

*839. **Chaudhri Khurshid Ahmad :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any privately managed schools have been taken over by Government in Gurgaon District; if so, their number ;

(b) the manner in which teachers in the said schools are proposed to be fitted in the cadre of Government schools teachers ;

(c) whether any teachers in the said schools after they were taken over, have been reverted; if so, their names together with the reason for reverting them ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : (a) Yes. Five.

(b) The trained and qualified staff of the newly taken over schools is proposed to be adjusted in the relevant Government cadres with the approval of the Subordinate Services Selection Board and Public Service Commission.

(c) Yes. Their names are :—

(1) Shri Samar Vir Singh.
(2) Shri Sham Lal.
(3) Shri Hari Singh.

They were reverted from the posts of Headmasters as they did not fulfil the condition of eight years' service as laid down for the purpose. They have however, been appointed as Headmasters, temporarily till their cases are finally decided by Government.

SCHOOLS UPGRADED IN NALAGARH ASSEMBLY CONSTITUENCY

*842. **Shri Dasondhi Ram :** Will the Chief Minister be pleased to state the number of High Schools upgraded to Highr Secondary standard in the Nalagarh Assembly Constituency during the First and Second Five Year Plan period and number of those proposed to be upgraded during the current financial year ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : *First Plan.*—Nil, because the scheme of converting High Schools into Higher Secondary was introduced in this State from 1st April, 1958.

Second Plan.—One. However in the year 1962-63, two schools have been upgraded.

Current year.—Matter is under consideration.

UPGRADING OF SCHOOLS IN TEHSIL PANIPAT, DISTRICT KARNAL

*851. **Shri Fateh Chand Vij** : Will the Chief Minister be pleased to state the names and location of the Government schools upgraded in tehsil Panipat, district Karnal so far during the year 1962 ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : Primary School upgraded to Middle standard, Assan Kalan.

Middle School upgraded to Higher Secondary standard, Sewah.

High Schools converted into Higher Secondary standard—

(1) Samalkha.

(2) Israna.

PENDING CASES OF J.B.T. TEACHRESSES

*852. **Comrade Ram Piara** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any posts of J.B.T. Teachresses have recently been filled up at Chandigarh ; if so, their number and the criteria kept in view while making these appointments ;

(b) whether any cases of J.B.T. teachresses residing at Chandigarh, who were recommended by the Subordinate Services Selection Board in 1960 and 1961 are pending decision of the department ; if so their number together with the names and parentage of the persons concerned;

(c) if the answer to part (b) above be in the affirmative the reasons why these cases have not yet been decided ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : (a) Yes, forty posts have been filled up. The criterion is that such posts are filled exclusively by transfers according to a ranking list prepared by the department.

(b) Yes, one case of Shrimati Bhagwant Kaur, J.B.T., daughter of Shrimati Kishan Kaur is pending.

(c) It is being considered on the basis of the policy framed by the Government.

HIGH SCHOOLS CONVERTED INTO HIGHER SECONDARY SCHOOLS IN KAPUTHALA DISTRICT

*855. **Sardar Balwant Singh** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of High Schools converted into Higher Secondary Schools in Kapurthala District ;

(b) whether Government received any application in this connection from the Management of the S. D. High School, Sultanpur Lodhi, if so, when and the action taken thereon ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : (a) A statement is laid on the Table of the House.

(b) Yes, on 5th March, 1962. The school has been permitted to switch over to Higher Secondary Pattern.

Statement showing the names of High Schools converted into Higher Secondary Schools in Kapurthala District

(1) Government Higher Secondary School, Kapurthala.

(2) Government Girls Higher Secondary School, Kapurthala.

(3) Government Higher Secondary School, Dhilwan.

(4) Government Girls Higher Secondary School, Phagwara.

(5) Ramgarhia Higher Secondary School, Phagwara.

(6) S. D. Kanya Mahavidyala, Phagwara.

(7) Khalsa Amarjit Higher Secondry School, Domeli.

(8) M. D. S. D. Higher Secondary School, Kapurthala.

(9) S. D. Higher Secondary School, Sultanpur Lodhi.

ਸਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਲਈ criteria ਕੀ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ?

राज्य मंत्री : देखा यह जाता है कि वहां पर पूरा सामान है या नहीं । साइंस का सारा सामान मौजूद है या नहीं ।

SUMMER VACATIONS IN SCHOOLS AND COLLEGES

*857. **Sardar Gurbakhsh Singh Dhaliwal** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether he is aware of the fact that summer vacations to school children and college students are not simultaneous ;

(b) whether he is also aware of the fact that this causes great difficulty to teachers whose sons are college students and professors whose children study in schools so much so that they can not benefit from these holidays at all ;

(c) whether the Government proposes to take any steps with the University authorities also if necessary to adjust the dates of summer vacations in the colleges and schools so as to evolve a uniform pattern ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : (a), (b) & (c) Yes.

BUILDING OF GOVERNMENT GIRLS HIGH SCHOOL AT BALLABGARH

*869. **Shri Hira Lal :** Will the Chief Minister be pleased to state whether he is a ware of the fact that the building of the Government Girls High School at Ballabgarh is in a dilapidated condition; if so, whether Government is considering to get the said building repaired and when ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : As a stopgap arrangement the school is housed in two building comprising of 14 rooms. The condition of these rooms is not good. One building is rented, and the other is an old hospital building which has not yet been transferred to the Education Department. The land lord of the rented building has been asked to repair the building immediately.

The local Municipal Committee has offered a plot of land measuring 15,072 sq. yards free of cost. Steps are being taken for the construction of a new building on this land.

PRIVATELY MANAGED SCHOOLS TAKEN OVER BY GOVERNMENT IN DISTRCT GURGAON

*880. **Chaudhri Khurshed Ahmad :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of privately managed schools in Gurgaon District which have been taken over by Government;

(b) whether the Headmasters of the schools mentioned in part (a) above were retained as such after Government took them over ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : (a) Five.

(b) Yes, temporarily till their cases are finally decided by Government.

Chaudhri Khurshed Ahmad : How long will it take to decide this case ?

मुख्य मंत्री : कम से कम time लेने की कोशिश की जायेगी ।

EXTENSIONS TO I. P. S. OFFICERS

*750. **Sardar Kulbir Singh** : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the names of officers belonging to the I.P.S. who were given extensions in service during the period from 1st January, 1956 to 31st March, 1962 and the reasons therefor in each case ;

(b) whether before the said extensions were given the officers concerned were medically examined for fitness ;

[Sardar Kulbir Singh]

(c) the ranks held by the officers mentioned in part (a) above at the time when extensions were given to them, the emoluments drawn by them and their academic qualifications ;

(d) whether extensions in service were given to any of the said officers more than once ; if so, how many times and to whom ?

Shri Mohan Lal : (a) No I.P.S. Officer has been given extension in service from 1st January, 1956 to 31st March, 1962.

(b), (c) & (d) In view of (a) above, these questions do not arise.

ORDERS REGARDING POSTING OF LOWER GRADE POLICE OFFICIALS IN THEIR HOME DISTRICTS

***832. Shri Rulya Ram** : Will the Home Minister be pleased to state whether Government have recently issued orders to the effect that the lower grade police officials may not be posted in their home districts; if so, the date of issue of these orders together with the reasons therefor ?

Shri Mohan Lal : Government have issued no such orders. However, the Inspector-General of Police issued orders on the 24th of August, 1961, to the affect that Constables and Head Constables belonging to the villages within five miles of the headquarters of the district to which they are posted should be transferred to other districts, preferably the neighbouring districts. Such transfers were to take place in March/April, 1962, as in accordance with Government policy, transfers should ordinarily take place during these months. As regards Assistant Sub-Inspectors and Sub-Inspectors orders on the above lines were not issued as they are generally not posted to their home districts.

The reasons for issuing such instructions are that policemen posted in their home districts, especially when their native villages are within five miles from district headquarters, have the attraction to go frequently to their homes to attend to their domestic affairs at the cost of official work as well as to allow themselves to be dragged in local party politics and factions, which naturally tells upon their efficiency as Police Officers.

श्री बाबू दयाल : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि transfers का जो criteria रखा गया था आया वह छोटे मुलाज़मीन के लिए था या बड़े अफसरों के लिए भी था ?

मंत्री : पहले जो rules बनाये थे उन में ऐसी कोई provision नहीं थी मगर अब ऐसी instructions सब के लिये जारी कर दी गई हैं।

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

CONSTRUCTION OF ROADS IN HASSANPUR CONSTITUENCY IN GURGAON DISTRICT

158. Shri Har Kishan : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the names of roads proposed to be constructed during the Third Five-Year Plan period in the Hassanpur Constituency in Gurgaon District with the total mileage of each road,

(b) the expenditure involved in the construction of each of the said roads ?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a) Exact boundries of Hassanpur Constituency are not known to this Department ; information relating to Palwal Tehsil in which Hassanpur is situated is, however, given in the list attached.

(b) Indicated against each road in the list referred to in (a).

List of roads proposed to be built in Palwal Tehsil in the III Five-Year Plan

—21—

Serial No.	Name of Road	Length Mile	Cost rupees in lacs	
1	2	3	4	
1	Alwalpur-Mohna Road (Section falling in Palwal Tehsil)	5·37	2·60	New Road, provided in III Plan
2	Chajjanagar to Rasulpur ..	2·80	1·41	Ditto
3	Hodel-Nuh Road to village Saundhad	0·15	o·7	Ditto
4	Extension of Dighout Road to Khambi	5·00	2·60	C.R.F. New Schemes
5	Hodel-Hassanpur Road ..	..	0·32	Spill over 2nd Plan to III Plan. The road is almost complete. This provision will meet any arrear on this road.

REPAIR TO BUILDING OF GOVERNMENT HIGH SCHOOL, DIGHOT, DISTRICT GURGAON.

159. Shri Har Kishan : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the total amount spent in 1961-62 and likely to be spent in 1962-63 on the repair of the building of Government High School, Dighot, district Gurgaon ;

(b) the time within which the aforesaid repairs are likely to be started and completed ?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a) A sum of Rs 637 was spent in 1961-62 and a total expenditure of Rs 7060 is likely to be incurred in 1962-63.

(b) Work will be started as soon as administrative approval is accorded by the Education Department and completed at the earliest .

INSPECTION OF SCHOOLS BY ASSISTANT DISTRICT INSPECTORS OF SCHOOLS IN GURGAON DISTRICT

160. Shri Har Kishan : Will the Chief Minister be pleased to state the number of Schools inspected by each A.D.I. in Gurgaon District, during 1961-62 ?

Shri Yash Paul : (Minister of State) A statement containing the required information is laid on the Table of the House.

Statement showing the number of schools inspected by each Assistant District Inspector of Schools in Gurgaon Distirct during 1961-62.

Serial No.	Name of A.D.I.S.		Number of schools inspected
1	A. D. I S.,	Gurgaon East	.. 88
2	Ditto	Gurgaon West	.. 69
3	Ditto	Hodel	.. 23
4	Ditto	Rewari I	.. 10 (remained on medical leave)
5	Ditto	Rewari II	.. 27
6	Ditto	Ballabhgarh	.. 37
7	Ditto	Rewari III	.. 25
8	Ditto	Faridabad	.. 29
9	Ditto	Haili Mandi	.. 26
10	Ditto	Bawal	.. 7
11	Ditto	Sohna	.. 12 (remained on medical leave)
12	Ditto	Palwal I	.. 39
13	Ditto	Palwal II	.. 12 (remained on medical leave)
14	Ditto	Punahana	.. Post remained vacant.
15	Ditto	Ferozepore-Jhirka	30
16	Ditto	Nuh	.. 41
17	Ditto	for P.T.	.. 45

ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE UNDER RULE 45

Mr. Speaker : Replies to all outstanding questions on the Order Paper will be laid on the Table of the House under rule 45 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly.

COAL WAGONS ALLOTTED TO QUALITY BHATTA COMPANY, PANIPAT

*833. **Shri Rulya Ram** : Will the Home Minister be pleased to state the number of wagons of Coal allotted to the quality Bhatta Company, Panipat, since January, 1961 up-to-date ?

Shri Mohan Lal : Thirteen.

MUNICIPAL WATER WORKS AT BHIWANI

*800. **Shri Sagar Ram Gupta** : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the date when the Municipal Water Works at Bhiwani, was started together with the quantity of canal water supplied to it from the Western Jumna Canal for the use of the population of the town then ;

(b) the population of the said town as at present and the quantity of water being supplied to the said water works ;

(c) whether there is any proposal to increase the supply of water to the said Water Works; if so, when and how much ?

Shri Mohan Lal : (a) The water works at Bhiwani were started on the 16th August, 1933. The quantity of 2.16 cusecs of water was fixed for five days out of eight days, in a turn of twenty-four days.

(b) According to 1961 Census figures, the population is 58,198. The quantity of water-supply stands unchanged except that the turn now comes after 18 days.

(c) The necessary information is still awaited from the Local authorities.

CRITERIA FOR THE DEMARCATION OF A BLOCK AREA

*883. **Sardar Darshan Singh** : Will the Community Development Minister be pleased to state—

(a) criteria for the demarcation of a block area;

(b) the highest and the least numbers of Panchayats in a block ?

Sardar Darbara Singh : (a) & (b) Statement containing requisite information is laid on the Table.

STATEMENT

(1) The total number of blocks assigned for the State which is 228 according to the Green pamphlet including six for marginal adjustment may not be exceeded.

(2) In the plains generally each unit of rural population of 66,000 may be covered by one block and in the hilly areas this unit of population may be 40,000 except in Lahaul and Spiti which are exceptional cases with a lower population coverage.

Community Development Minister.

(3) The area of a block should remain within the boundaries of the tehsil. The block may be compact and no portion of it may be divided by any physical barrier which renders communications difficult.

(4 If in re-demarcation any areas are detached from a Stage I Block to be added to another Stage I Block this may be done straightaway.

(5) If any areas are required to be detached from a stage I Block to be transferred to a Stage II Block the actual transfer of these areas may be done when the original block also enters stage II.

(6) If any areas to be detached from a Stage I block are to be included in a non-block area, the transfer may take place only when the block in which these areas are to be included comes into existence.

(7) If a non block area is to be added to an existing stage I Block, this may be done straightaway.

(8) Transfer from areas from a Stage II Block to another Stage II Block may be done straightaway.

(9) Transfer of areas from Stage II Block to Stage I Block may also be brought about straight away, but the fact may be taken note of by the Block Development Committee in allotting funds for development in the affected areas.

(10) Transfer of areas from a Stage II Block to a non-block area is covered by a block, provided the rural population of the non block area is more than half of the reconstituted block it may be regarded as a continuation of the Stage II Block.

(11) The re-demarcation may be based on 1951 census figures for the rural population .

(12) If the population of an existing block is less than 80,000 and also its area is less than 200 square miles, the existing boundaries of block may not be disturbed. g

(13) If the area of a particular block on redemarcation in the light of these - principles is found to be too large and the circles of village Level Workers unmanageable, the situation may be met by increasing the number of village Level Workers suitably.

(b) The highest and the least number of Panchayats in a block is 119 and 15 respectively.

CHARGES OF ACCOUNTS/REGISTERS OF NEWLY ELECTED PANCHAYATS

***649. Comrade Makhan Singh Tarsikka :** Will the Community Development Minister be pleased to state —

(a) whether there are any Panchyats in Amritsar District which after the last Panchayats elections have not so far been given complete charge of Registers and Accounts, etc., by the previous Sarpanches ; if so, their names ;

(b) whether the department has received any complaints of irregularities in accounts committed by the previous Sarpanches or the Panchayats of villages Kalleke and Bhathika in district Amritsar ; if so, the action so far taken thereon ?

ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE UNDER RULE 45 (39)59

Sardar Darbara Singh : (a) A statement is laid on the Table.

(b) Yes. Enquiries are being conducted.

Statement showing the names of Panchayats in Amritsar District the Charge of which have not so far been given by the previous Sarpanches.

Serial No.	*Names of Panchayats*	*Serial No.*	*Names of Panchayats*
1	Thatha	27	Kotli
2	Rattoke Gurdwara	28	Lalu Ghuman
3	Manawan	29	Mugal Chak
4	Dal	30	Miani
5	Bhaini Massa Singh	31	Pandori Hasan
6	Bachiwind	32	Kot Dharam Chand Kalan
7	Awan Lakha Singh	33	Pandori Rehmanan
8	Veroke	34	Pandori Thathatmal
9	Maureh	35	Panjwar Khan
10	Thathi	36	Sanghey
11	Dhariwal Bagga	37	Tharu
12	Raniwala	38	Thathi
13	Khan Chhabri	39	Gandiwind
14	Dhun Dhaiwala	40	Rajatal
15	Warian	41	Mianpur
16	Dhathian Mahantan	42	Jandoke
17	Johal Raju Singh	43	Shahbpur
18	Alahadindpur	44	Durgapur
19	Bhagrian	45	Usman
20	Behla	46	Koharka
21	Bakipur	47	Mal Mohri
22	Gohalwar	48	Nandpur
23	Jhamke	49	Jallewal
24	Jodhpur	50	Shahbazpur
25	Kot Dhasundi Mal	51	Bhatike
26	Mot Jaspat	52	Koleke

PANCHAYAT LAND IN VILLAGE LADPURI, TEHSIL SAMRALA, DISTRICT LUDHIANA

*823. **Sardar Babu Singh** : Will the Minister for Community Development be pleased to State —

(a) the total area of Panchayat Land, at present, in village Ladpuri, tehsil Samrala, district Ludhiana ;

(b) whether the whole of the said land is situated at one place or it includes some fragments declared surplus during the consolidation operations of the said village ;

(c) that date handing over the physical possession of the said land to the said panchayat and who gave the possession ;

(d) whether any area of the said fragmented land is in possession of the residents of the said village ; if so, their names and the reasons therefor ?

Sardar Darbara Singh : (a) Twenty-three Bighas 11 Biswas and four Biswansis.

(b) The whole of the said land is situated at one place.

(c) 23rd September, 1954, by Shri Kanwar Bhan Patwari.

(d) Nil.

DISTRIBUTION OF COMMON LANDS TO HARIJANS IN DISTRICT MOHINDERGARH

*877. **Shri Banwari Lal** : Will the Community Development Minister be pleased to state —

(a) whether it is a fact that an order was passed by the Chief Minister in August, 1961, for the distribution of common lands of Panchayats in the State to Harijans ;

(b) if the answer to part (a) above be in affirmative the area of land so far distributed in Mohindergarh District;

Sardar Darbara Singh : (a) Yes. The orders were, however, to the effect that one-third of the cultivable shamilat lands should be leased out to the Harijans by the Panchayats.

(b) The village Common Lands (Regulations) Rules, have accordingly been amended and instructions have been issued to the Panchayats to implement these rules. These provisions will, however, apply to the fresh leases to be given by the Panchayats in future.

POETICAL SYMPOSIUMS ETC., HELD BY LANGUAGE DEPARTMENT, PUNJAB

*826. **Shri Satya Dev :** Will the Planning Minister be pleased to state —

(a) the names of places where and the dates when functions likepoetical symposiums (Kavi Sammelans, Kavi Darbars Mushairas), Seminars and Declamation Contests, etc., were held by the Language Department, Punjab during the year, 1961-62 ;

(b) the details of amounts given as remuneration to poets, literatures, students, etc., who took part in the above-mentioned functions ;

(c) the amount drawn as travelling and daily allowances by the officials of the said department for organising the above-mentioned functions and the total expenditure incurred on other arrangements ?

Giani Kartar Singh : (a), (b) & (c) The requisite information is laid on the Table of the House.

(Literary Contests Debate Poetic and Drama Competition)

DISTRICT LEVEL

Serial No.	Places where functions were held	Dates	Amount awarded as prizes or given as remuneration
			Rs nP
1	Ambala ..	10th October, 1961 11th October, 1961 21st October, 1961 22nd October, 1961	480·00
2	Amritsar ..	25th October, 1961 26th October, 1961 30th October, 1961 31st October, 1961	480·00
3	Bhatinda ..	16th August, 1961 17th August, 1961 1st October, 1961	480·00
4	Ferozepur ..	21st August, 1961 22nd August, 1961 26th September, 1961 27th September, 1961	480·00
5	Gurdaspur ..	17th August, 1961 18th August, 1961 27th September, 1961 1st November, 1961	480·00

[Minister for Planning]

Serial No.	Places where functions were held		Date	Amount awarded as prizes or giving as remuneration
				Rs. nP.
6	Gurgaon	..	22nd September, 1961 23rd September, 1961 28th October, 1961 30th October, 1961	480·00
7	Hoshiarpur	..	13th August, 1961 14th August, 1961 21st October, 1961 22nd October, 1961	480·00
8	Hissar	..	21st August, 1961 22nd August, 1961 26th September, 1961 27th September, 1961	480·00
9	Jullundur	..	10th August, 1961 11th August, 1961 24th October, 1961 25th October, 1961	480·00
10	Karnal	..	21st August, 1961 22nd August, 1961 13th October, 1961 14th October, 1961	380·00
11	Kapurthala	..	25th October, 1961 26th October, 1961 27th October, 1961 28th October, 1961	480·00
12	Kangra (Dharamsala)	..	21st October, 1961 22nd October, 1961 25th October, 1961	480·00
13	Ludhiana	..	21st October, 1961 22nd October, 1961	480·00
14	Mohindergarh (Narnaul)	..	17th August, 1961 18th August, 1961 30th September, 1961 1st October, 1961	380·00
15	Patiala	..	18th September, 1961 19th September, 1961 30th November, 1961 1st December, 1961	480·00
16	Rohtak	..	16th October, 1961 25th October, 1961 26th October, 1961	370·00
17	Sangrur	..	24th August, 1961 25th August, 1961 22nd September, 1961 23rd September, 1961	480·00
18	Simla	..	29th June, 1961 30th June, 1961 8th July, 1961 9th July, 1961	480·00

Serial No.	Places where functions were held	Date	Amount awarded as prizes or giving as remuneration
			Rs. nP.
	DIVISIONAL LEVEL		
19	Ambala	.. 9th December, 1961 10th October, 1961 11th December, 1961 12th December, 1961	600·00
20	Jullundur	.. 9th December, 1961 to 12th December, 1961	600·00
21	Patiala	.. 10th December, 1961 to 13th December, 1961	600·00
	STATE LEVAL		
22	Patiala	8th December, 1961 to 9th December, 1961 3rd February 1962 to 5th February 1962	1,575·00
		Total	11,705·00
	WRITERS SEMINARS		
23	Chandigarh	.. 30th March, 1962 31st March, 1962	4,576·00
	KAVI DARBARS—SAMMELANS/MUSHAIRAS		
4	Ambala	.. 30th September, 1961 1st October, 1961 9th December, 1961 11th December, 1961 12th December, 1961	2,122·C0
25	Jullundur	.. 8th December, 1961 9th December, 1961 11th December, 1961 12th December, 1961	1,221·44
26	Patiala	.. 9th July, 1961 10th December, 1961 12th December, 1961 13th December, 1961 3rd February, 1962 4th February, 1962	2,102·36
27	Chandigarh	.. 4th March, 1962	1,309·66
		Total	6,755·46

(b) The item-wise detail of amount given as remuneration has been shown against (a) above. The total amount given as remuneration in all the literary functions held during the year, 1961-62 comes to Rs 23,036.46 nP.

(c) An amount of Rs 3,744·44 nP was drawn as travelling and daily allowances by the Officers/Officials of this Department, whereas an expenditure of Rs 6,634·87 nP was incurred on making necessary arrangements in this behalf.

RAJ BHAWAN

*828. **Comrade Ram Piara :** Will the Capital and Health Minister be pleased to state —

(a) whether anything has been paid to the Architectural Adviser, Chandigarh, for preparing the plans of the Raj Bhawan ; if so, how much and when ;

(b) whether any agreement has been entered into with the said adviser for the construction of the Raj Bhawan ; if so, the terms and conditions) there of ;

(c) whether the construction of the said Raj Bhawan has been postponed ; if so, since when ?

Shri Brish Bhan : (a) Yes ; Rs 80,640 in three instalments of Rs 26,880 each in March, 1954, and June and November, 1955.

(b) No.

(c) Yes, indefinitely, since June, 1957.

CIVIL HOSPITAL, SIRSA

*859. **Shri Kesara Ram :** Will the Capital and Health Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to provincialise the Civil Hospital, Sirsa, being run by the Municipal committee, Sirsa, at present; if so, when ?

Shri Brish Bhan : No.

FIRES CAUSED BY RAILWAY ENGINES BETWEEN KALKA AND SIMLA

*834. **Shri Rulya Ram :** Will the Agriculture and Forests Minister be pleased to state whether any fire was caused in the forests between Kalka and Simla by the Railway engines since January, 1961 ; if so, the estimated loss on this account ?

Sardar Gurbanta Singh : Yes. Five times, due to sparks emitted by the running Railway engines. The estimated loss caused thereby was of approximately Rs 400.

DUTIES OF GATE-KEEPERS IN NANGAL WORKSHOP

*822. **Sardar Babu Singh :** Will the Irrigation and Power Minister be pleased to state the details of duties entrusted to Gate-keepers posted in the Nangal Workshop ?

Chaudhri Ranbir Singh : The following are the duties of Gate-keepers employed in Nangal Workshops :—

(a) Security Measures, Watch and Ward at the Gate.

(b) To stop entry of the unauthoirsed persons and to check stores coming in and going out. To see that only men in possession of Gate Passes or Tokens are allowed to enter or go out under authority. To check vehicles coming in or goi ng out, under the supervision of Head Darwan or Gate S upervisor. To see the packing of coal and loading of rubb ish before going out.

RAJ KUHL IN NALAGARH TEHSIL

***843. Shri Dasaundhi Ram :** Will the Irrigation and Power Minister be pleased to state —

(a) the total amount so far spent on the construction of Raj Kuhl in Nalagarh Tehsil ;

(b) whether the said kuhl has been completed ; if not , the steps, if any, proposed to be taken for its early completion ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) Rs 4,69,700.

(b) Not yet. The Head of Raj Kuhl is subjected to dangerously direct hit of the Sirsa Nadi. The problem is being studied in collaboration with the Irrigation and Power Research Institute to take remedial measures.

ELECTRIFICATION OF VILLAGES IN GURGAON DISTRICT

***818. Shri Hira Lal :** Will the Irrigation and Power Minister be pleased to state the names of villages so far electrified in district Gurgaon and the names of those likely to be electrified during the year, 1962-63 ?

Chaudhri Ranbir Singh (Irrigation and Power Minister) : (a) and (b) The information is laid on the Table of the House in Annexures 'X' and 'Y'.

ANNEXURE 'X'

NAMES OF VILLAGES/TOWN ELECTRIFIED IN DISTRICT GURGAON

1. Gurgaon Town, 2. Gurgaon Village, 3. Village Jharsa, 4. Village Chander Nagar, 5. Mulahara, 6. Dundahera, 7. Sikanderpur, 8. Silokra, 9. Islampur, 10. Badshapur, 11. Bhondsi, 12. Ghasola, 13. Fazil pur, 14. Bahrampur, 15. Shamaspur, 16. Wazirabad, 17. Kanhari, 18. Sohna Town, 19. Raipur, 20. Daultabad, 21. Dharampur, 22. Alwardi Sarai, 23. Bajgera, 24. Daulatpur Nasirabad, 25. Khera, 26. Mohammad Heri, 27. Choma, 28. Dhawanpur, 29. Babupur, 30. Nuh Town, 31. Faridabad, 42. Daultabad, 33. Kheri Khurd, 34. Faridpur, 35. Kheri Kalan, 36. Wazirpur, 37. Mewla Maharajpur, 38. Mawai, 39. Basolwa, 40. Fathepur chandela, 41. Arjaunda, 42. Ballabgarh town, 43, Sihi, 44. Majesar, 45. Tigaon, 46. Uchagaon, 47. Gaunchi, 48. Korali, 49. Machhgarh, 50. Chandawali, 51. Sadpura, 52.

[Minister for Irrigation and Power]

Nihali, 53. Gazipur, 54. Atali, 55. Manjpur, 56. Chansa, 57. Nangla Gujran, 58. Bajri, 59. Pali, 60. Dabawa, 61. Nawada Koh, 62. Dayalpur, 63. Ranhera, 64. Fatehpur Biloch, 65. Ladhali, 66. Bahabalpur, 67. Satoi, 68. Phaphunda, 69. Chandpur, 70. Palwal, 71. Hodal, 72. Taoru, 73. Hailey Nandi, 74. Pataudi, 75. Dharuhera, 76. Rampura Ashram, 77. Sohranwas, 78. Hathin, 79. Mandkaula, 80. Mandhuri, 81. Agwanpur, 82. Ausata, 83. Chajju Nagar, 84. Khusrupur, 85. Sujwari, 86. Lalpur Qudim, 87. Alwalpur, 88. Rajpura, 89. Maheshpur, 90. Jodhpur, 91. Raipur, 92. Sihaul, 93. Gori, 94. Chandhaut, 95. Lulwari, 96. Rasulpur, 97. Silathi, 98. Gulabad, 99. Bata, 110. Jatauli, 101. Kanpur, 102. Manesar, 103. Khandsa, 104. Kherki Daula, 105. Naharpur, 106. Lakhanaula, 107. Narsingpur, 108. Mohamadpur, 109. Bhadus, 110. Ferozepur Jhirka, 111. Bawal, 112. Prithla, 113. Bhagol, 114. Gumina, 115. Bamni Khera, 116. Farrukh Nagar, 117. Aurangabad, 118. Pali, 119. Husainpur, 120. Teent, 121. Gokalgarh, 122. Guraora, 123. Bhatir, 124. Bahraula, 125. Baharuli, 126. Tamsara, 127. Rundhi, 128. Dighout, 129. Sukhrail, 130. Gurukul, 131. Dhan Kot, 132 Shikahpur, 133. Basai, 134. Tikri Barehman, 135. Nagina, 136. Allika, 137. Ghakorpur, 138. Chandu, 139. Biwan, 140. Jatauli, 141. Massani, 142. Kalsada, 143. Hassanpur, 144. Atohan, 145. Pingore, 146. Kasan, 147. Khah, 148. Sultnnpur, 149. Gehlab, 150. Kundal, 151. Manpur, 152. Amroli, 153. Karna, 154. Gughera, 155. Patli Khurd. 156. Punhana, 157. Narian pur, 158. Pitherwas, 159. Bikaner, 160. Mandi Khera, 161. Nathu pur, 162. Mokalwas, 163. Faqiar pur, 164. Pachgaon, 165. Khurampur, 166. Tilpat, 167. Likhi.

ANNEXURE 'Y'

NAME OF VILLAGES TO BE ELECTRIFIED IN DISTRICT GURGAON DURING 1962-63.

1. Siwari,
2. Mushaidpur.
3. Dhuman.
4. Yakub Pore.
5. Said Pore.
6. Khainta Was.
7. Kherla.
8. Dihana.
9. Ujina.
10. Malb.
11. Bassai.
12. Akaira.
13. Kadipore.
14. Garauli Khurd.
15. Gurauli Kalan.
16. Wazir Pore.
17. Palra.
18. Darbari Pore.
19. Nur Pore Jharsa.
20. Khawas Pore.
21. Kot.
22. Ata Pore.
23. Bahin.
24. Barauli.
25. Nimka.
26. Garora.
27. Mandhauli.
28 Mohna.
29. Rai Pore Kalan.
30. Gadhkhera.
31. Sarin.
32. Pakhal.
33. Tikri Khera.
34. Bhainsra Pore Koli.
35. Barauli.
36. Budena.
37. Fattu Pore.
38. Shah Bad.
39. Lakar Pore.
40. Badshahpore.
41. Bharwas.
42. Sainabad.
43. Barauli.
44. Dhahina.
45. Julhera Khurd.
46. Pran Pura.
47. Majri Ransi.
48. Chanki.
49. Chanda Was.
50. Tehna Depal Pore.
51. Rasgaon.
52. Dhungerwas.
53. Nizampure Didra.
54. Sher Pore.
55. Bhora Kalan.
56. Nikhri.

———

ELECTRIFICATION OF VILLAGES IN NALAGARH TEHSIL

*841. **Shri Dasondhi Ram** : Will the Irrigation and Power Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to electrify any villages in Nalagarh Tehsil this year; if so, their names ?

Chaudhri Ranbir Singh : No.

REVISION OF GAZETTEERS

*690. **Chaudhri Hardwari Lal** : Will the Finance Minister be pleased to state—

(a) whether the Government of India initiated any scheme for the revision of District and Provincial Gazetteers in 1958 and offered any grants for these publications by the State ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether Government have revised and published any District Gazetteers so far ; if so, their number ;

(c) whether any part of the grant referred to in part (a) above has been lapsing year after year for want of revision and publication of the Gazetteers ; if so, the details thereof ;

(d) whether any establishment has been set up at Chandigarh for the said work of revision and publication ; if so, the work so far done by it ;

(e) if the answer to part (c) above be in the affirmative, the reasons for delay in completing the said work ;

(f) the qualifications of the person who is working as Editor of the Gazetteers in the State and the manner in which he was recruited ?

Sardar Ajmer Singh : (a) Yes. The Scheme was, however, initiated by the Government of India in 1956 and not in 1958. The State Government will be entitled to receive a grant of 40 per cent of the expenditure (other than expenditure on printing) incurred by the State for the revision of District Gazetteers or an amount of Rs 1,11,798 whichever is less. A further grant of 40 per cent of the expenditure incurred on the printing of the revised District Gazetteers will also be admissible.

(b) No.

(c) No.

(d) Yes. The Gazetteers Organisation which was set up in July, 1960, has prepared a Questionnaire on all the 20 Chapters and circulated the same to the Deputy Commissioners and other concerned officers for supplying necessary information up to 15th April, 1962. Sixteen chapters of Rohtak District Gazetteer have been completed. Most of the information in respect of Simla District has also been collected and the drafting

[Revenue Minister]

of this Gazetteer will be taken up as soon as the Rohtak Gazetteer is completed. The work in respect of Karnal, Hissar, Gurgaon Kangra and Ludhiana has also been taken up and some information collected.

(e) The question does not arise.

(f) The present State Editor, Gazetteers (Shri I.M. Lall Bhatnagar) holds M.A. (English and Economics) degrees of the Punjab University. He has been recruited through the Punjab Public Service Commission.

LAND BETWEEN DHUSI BUND AND BEAS RIVER

*854. **Sardar Balwant Singh** : Will the Revenue Minister be pleased to state—

(a) the total area of the land which has fallen between the Dhusi Bund and the Beas River in Kapurthala District and the number of villages in which this land was situated ;

(b) the number of families to whom the land referred to in part (a) belonged ;

(c) whether any steps have been taken by Government to rehabilitate/compensate the families mentioned in part (b) above ?

Sardar Ajmer Singh :

(a) Area	..	17,423 acres
Villages	..	82
(b) Families	..	3152

(c) No, as the land falling between Dhusi Bund and River Beas has not been acquired by Government and rabi crops are generally sown therein.

LEASE DEEDS OF HARIJANS OF TEHSIL SIRSA

*872. **Shri Kesara Ram** : Will the Revenue Minister be pleased to state—

(a) whether any lease deeds in respect of land measuring less than 5 acres in each case allotted to the Harijans of tehsil Sirsa, district Hissar on 20 years' lease after charging land revenue for two years in advance (under the East Punjab Utilization of Lands Act, 1949) were cancelled ; if so, their number ;

(b) whether Government propose to allot surplus area taken over by Government to the lease-holders referred to above ?

Sardar Ajmer Singh : (a) Yes, in 128 cases.

(b) No.

CONSTRUCTION OF PUCCA ROADS IN FLOOD-AFFECTED AREA AS IN ROHTAK DISTRICT

*691. **Chaudhri Hardwari Lal :** Will the Minister for Public Works be pleased to state whether there is any plan to construct pucca roads in these areas in Rohtak District which have been affected by serious floods during the past two years or so and are likely to be effected by in the future ; if so, the details of the roads proposed to be constructed during the year 1962-63 ?

Sardar Niranjan Singh Talib : The requisite information is laid on the table of the House.

The exact area which has been affected by floods in the Rohtak District in the last two years is not known to this department nor can it be anticipated with any degree of certainity as to which areas are likely to be flooded in the near future. However, the details of the roads proposed to be constructed in Rohtak District during 1962-63 are given below. Their completion will depend upon the availability of funds.

Serial No.	Names of Roads	Length in miles	Amount provided in Third Plan (Rs. in lacs)
1	Raising level of the roadfrom Railway Station to Veterinary Hospital, Ganaur	0.60	0.37
2	Nohra to Village Ferozepur via Ilalalpur ..	3.60	1.87
3	Village Ajaib to Madina on Meham-Rohtak Road ..	4.00	2.08
4	Gurkul to mile 23/7 of Rewari Jhajjar Road ..	1.00	0.52
5	Extension of Sampla Garhi to village Kharhar ..	2.00	1.04
6	Link road between Industrial area and Model Town, Sonepat	0.40	0.21
7	Village Agwanpur to Ganaur-Khupdu Road ..	1.50	0.78
8	Village Khangai to Jhajjar-Bhadurgrh Road ..	1.00	0.56
9	Village Kheri Mangot to Pucca road ..	1.50	0.78
10	Khanpur-Khubdu ..	3.00	1.56
11	Village Sunari Kalan to Rohtak-Jhajjar Road ..	1.50	0.78
12	Village Dulehra (On Jhajjar-Bhadurgarh Road) to Village Chhudani	1.50	0.78
13	Rohtak-Gohana-Panipat Road (Miles 4 to 10) The existing road which has been badly affected by waterlogging has been specially provided in III Five-Year Plan for improvement)	1.[illegible]4	1.15
14	Nahar to Lukhi ..	1.00	0.60

[Minister of State]

Serial No.	Name of Roads	Length in miles	Account provided in Third Plan (Rs. in lacs)
1	2	3	4
15	Gohana-Jind Road ..	11.00	7.95
16	Natanhal-Gharli-Bahu Road ..	11.80	4.98
17	Bhainswal-Gohana Road (Section Skindpur to Bhainswal)	7.05	2.77
18	Chhara-Bahadurgarh road ..	12.00	4.14
19	Widening Digal-Beri-Jahazgarh-Chuchakwas Road ..	10.00	3.58
20	Reconditioning-Chuchakwas-Salwas. Kosli Road ..	0.70	1.91
21	Reconditioning Beri-Meham Road ..	10.12	1.41
22	Gurgaon-Jhajjar Road ..	11.30	6.57
23	Ganaur-Shahpur Road (Section Khubru Sahpur) ..	4.46	0.55
24	Gohana-Lakhan Majra Road ..	15.33	9.55
25	Jatheri to mile 120 of G.T. Road ..	1.50	0.45
26	Rohtak-Jind Road (Miles 10 to 12.77) ..	2.80	0.35

CIRCULAR ROAD IN HANSI

*830. **Shri Amar Singh :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether Government is considering any scheme for the construction of a cir ular road in Hansi in Hissar District ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative whether any estimate for the purpose has been sanctioned ; if so, when ;

(c) the time by which the said road is expected to be completed ?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a) No ; but a link road connecting D.H.S. Road with Hansi-Barwala Road is proposed to be built.

(b) No.

(c) The link road is likely to be completed within the Third Five-Year Plan period subject to the availability of funds.

CONSTRUCTON OF CERTAIN ROADS IN HISSAR DISTRICT

*831. **Shri Amar Singh** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether there is any scheme under the consideration of Government for the construction of roads from –

(i) Gulkani to Mirazpur ;
(ii) Gulkani to Milakpur ;
(iii) Narnaund to Kheri via Rakhi and
(iv) Hansi to Bhaklana *via* Mazra, Petwar, in district Hissar ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether any estimate for the purpose has been sanctioned; if so, when ;

(c) the time by which the said roads are expected to be completed ?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a)
(i) Yes.
(ii) No.
(iii) Yes.
(iv) No.

(b) Not yet. The estimates will be prepared after these roads are finally approved of by Government.

(c) Items (i) and (iii) are likely to be completed within the Third Five-Year Plan, for (ii) and (iv) this question does not arise.

PAYMENT FOR EARTH WORK ON NARNAUL UJHURU ROAD

*837. **Shri Banwari Lal** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether the road from Narnaul to Jhuru has been completed ;

(b) whether the amount, on account of earth work done by the contractor Shri Bhagwan Dass on the said road has been paid to him, if not, the reasons therefor ?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a) The name of the road is Narnaul to Singhana road. It has been completed.

(b) No. The earthwork in miles 9 and 10 of this road was allotted to Praja Sewak Labour and Construction Society which left it incomplete. The remaining work was got completed by the field staff through Shri Bhagwan Dass without completing the necessary formalities and drawing a proper work-order, due to which the payment could not be made to the contractor so far. Moreover, there is no reference entry in the measurement book regarding this work. The matter is being investigated and the contractor will be settled as soon as the exact quantity of earthwork done by him is known/verified.

ATELI MANDI-KANINA ROAD IN MAHINDERGARH DISTRICT

*838. **Shri Banwari Lal** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether the work on the road from Ateli Mandi to Kanina (Mahendergarh) has been started ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the progress of work so far made on the said road and the time by which it is expected to be completed ?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a) Yes.

(b) Earth work has nearly been done in the entire length. The road is likely to be completed during the Third Five-Year Plan period subject to availability of funds.

REPRESENTATIONS FROM PANCHAYATS OF CERTAIN VILLAGES IN DISTRICT SANGRUR

*844. **Sardar Pritam Singh Sahoke** : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether Government have recently received any representations from the Panchayats of villages Bhore, Kube, Bugar, Munder, Sahoke and Dadhrian in district Sangrur to construct a road from village Harigarh to village Cheema via Dadhrian if they shall do the work themselves; if so, the action taken by Government in this respect ?

Shri Niranjan Singh Talib : No. Question does not arise.

COMPENSATION FOR LAND ACQUIRED FOR NAKODAR-PHAGWARA ROAD

*881. **Sardar Darshan Singh** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether the amount of compensation for land acquired by Government for the Nakodar-Phagwara Road has been paid ; if not, the reasons therefor ;

(b) the date when the land referred to in part (a) above was acquired ;

(c) the date when the construction of the said road was started and the time by which it is expected to be completed ?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a) Yes, except a few landowners in whose case steps are being taken to pay the same.

(b) 24th June, 1959.

(c) 31st July, 1959. The work has since been completed.

LOANS FOR ESTABLISHING MILK DAIRIES

*609. **Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Minister for Jails be pleased to state the names of persons, districtwise, who were advanced loans by Government during each of the years 1956-57, 1957-58, 1958-59,

1960-61 and 1961-62 for establishing milk dairies and the amount advanced to each ?

Sardar Partap Singh Kairon : It is not in public interest to disclose the names of the loanees.

ARTIFICIAL INSEMINATION CENTRES

***873. Shri Rup Singh Phul :** Will the Minister for Jails be pleased to state the names of places in the State, where Artificial Insemination Centres are located at present ?

Giani Zail Singh (Minister of State) : A statement is laid on the Table of the House.

At present 6 Artificial Insemination Centres and 34 Key Village Blocks are functioning at the following places in the State.

Artificial Insemination Centres—

(1) Jullundur.
(2) Hoshiarpur.
(3) Kapurthala.
(4) Patiala.
(5) Ambala Cantt.
(6) Kulu in Kangra District (for Sheep only).

Key Village Blocks

Name of the District	*Name of Key Village Blocks*
Amritsar	1. Patti. 2. Amritsar. 3. Mehta.
Hoshiarpur	1. Tanda Urmar.
Ferozepur	1. Muktsar. 2. Badal.
Jullundur	1. Phillaur. 2. Nawanshahar.
Rohtak	1. Rohtak. 2. Sampla 3. Sonepat.
Sangrur	1. Dhanaula. 2. Malerkotla.
Mohindergarh	1. Narnaul. 2. Dadri.
Kapurthala	1. Phagwara.
Patiala	1. Samana.. 2. Doraha. 3. Dhuri. 4. Nabha. 5. Rajpura.

[Minister of State]

Ambala	.. 1. Jagadhri. 2. Chandigarh. 3. Morinda.
Karnal	.. 1. Nilokheri. 2. Pehowa.
Gurdaspur	.. 1. Batala. 2. Fatehagarh Churian
Ludhiana	.. 1. Ludhiana.
Hissar	.. 1. Hissar.
Gurgaon	.. 1. Faridabad. 2. Rewari.
Bhatinda	.. 1. Bhatinda. 2. Bajakhana.

INDUSTRIAL ESTATES, ETC., IN DISTRICT GURGAON

*887. **Chaudhri Khurshed Ahmed :** Will the Chief Minister be pleased to state the number of industrial areas, industrial estates and industrial colonies so far set up by Government in Gurgaon District and the names of places where they are located ?

Sardar Partap Singh Kairon : Nil.

OPENING OF A DEGREE COLLEGE IN MAHENDARGARH DISTRICT

*878. **Shri Banwari Lal :** Will the Chief Minister be pleased to state whether Government is considering any proposal for opening a Degree College in district Mahendargarh ; if so, the name of the place where it is likely to be opened ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : No.

SPECIAL SCHOOLS FOR MENTALLY RETARDED CHILDREN

*890. **Sardar Gurbakhsh Singh Dhaliwal :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether there is any proposal under the consideration of Government to start special schools for the mentally retarded children in the State during the current year ;

(b) if the answer to part (a) be in the affirmative, the places where the said schools are proposed to be started and when ;

(c) whether teachers specially trained for the purpose are available for teaching in the said schools ;

(d) the special pay and allowances that Government propose to give to the teachers referred to in part (c) above ?

Shri Yash Paul (Minister of State): (a) No.

(b), (c) and (d) Questions do not arise.

MUNICIPAL AND NOTIFIED AREA COMMITTEES IN TEHSIL BALLABGARH

*772. **Sardar Kulbir Singh :** Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the names of the Municipal Committees and Notified Area Committees, respectively, in tehsil Ballabgarh, district Gurgaon, at present ;

(b) the number of members of each of the said Committees ;

(c) the population within the area of each of the said Committees ;

(d) whether in any of the places where the said Notified Area Committee exist the population is in excess of that prescribed for constitution of a Notified Area Committee ;

(e) if answer to part (d) above be in the affirmative, whether there is any proposal under the consideration of Government to raise the status of any of the said Notified Area Committee to that of Municipal Committee ?

Shri Mohan Lal : (a) Municipal Committee, Ballabgarh

Municipal Committee, Faridabad

Notified Area Committee, New Township, Faridabad

(b) Municipal Committee, Ballabgarh	..	8
Municipal Committee, Faridabad	..	8
Notified Area Committee, New Township, Faridabad		9
(c) Ballabgarh	..	8,329
Faridabad	..	10,848
New Township, Faridabad	..	39,846

(d) No, Sir.

(e) The question does not arise.

JOINT FARMING CO-OPERATIVE SOCIETIES FORMED, 1961-62

*884. **Sardar Darshan Singh :** Will the Community Development Minister be pleased to state—

(a) the number of Joint Co-operative Farming Societies formed in the State during the year 1961 and 1962.

[Sardar Darshan Singh]

(b) the date when each of the said societies was registered.

(c) the details of grants, if any, given to the said societies during the above-mentioned period and the dates when these were given ?

Sardar Darbara Singh : (a) 146.

(b) The date of registration of each society is given in Annexure I, which has been laid on the Table.

(c) The details of the grants given to the said societies duiing the above-mentioned period is given in Annexure II, also placed on Table of the House.

ANNEXURE 1

List of Co-operative Joint farming Societies registered during 1961-62 with their date of registration.

Serial No.	Name of District	Name of the Society	Date of registration
1	Jullundur	Dhaliwal Co-operative Joint Farming Society, Ltd., Nawanpind, Nachia	26-9-61
2	Do	Sarhali Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	30-10-61
3	Do	Kaleran Pareet Model Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	23-1-62
4	Do	Bharsingpura Co-operative Joint Farming Society, Ltd	30-1-62
5	Do	Bassi Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	30-1-62
6	Do	Taggar Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	13-2-62
7	Do	Battian Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	2-3-62
8	Do	Dadowal Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	7-3-62
9	Do	Mithra Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	30-3-62
10	Do	Doaba Chak Maidass Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	6-2-62
11	Do	Chak Kanian Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	31-3-62
12	Do	Naugaja Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	31-3-62
13	Do	Madhopura Rayana Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	26-8-61
14	Ferozepur	Tut Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	30-11-61
15	Do	Barar (Chand Purana) Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	18-12-61
16	Do	Peheewala Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	18-12-61
17	Do	Preet Kokri Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	30-12-61

Serial No.	Name of District	Name of the Society	Date of registration
18	Ferozopur	Barar (Kotla Raika) Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	13-1-62
19	Do	Bhambewal Urf Lande Co-operative Joint Farming Society, Ltd	17-2-62
20	Do	Chhanga Kalan Co-operative Joint Farming Society, Ltd.,	29-6-61
21	Do	Habibke Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	12-8-61
22	Do	Ghall Khurd Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	4-9-61
23	Do	Bareka Jasbir Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	13-10-61
24	Amritsar	Dadian Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	12-4-61
25	Do	Bogan Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	12-4-61
26	Do	Shahzadabad Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	12-4-61
27	Do	Baadia Khurd Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	17-5-61
28	Do	Bar Labe Darya (Jagdev Khurd) Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	17-5-61
29	Do	Gulgarh Co-opertive Joint Farming Society, Ltd. ..	23-5-61
30	Do	Sherpur Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	23-5-61
31	Do	Awan Harijanan Collective Farming Society, Ltd., Ramdass, district Amritsar	28-5-61
32	Do	Bhindi Nain Joint Farming Society, Ltd. ..	8-6-61
33	Do	Fateh Joint Farming Society, Ltd. ..	8-6-61
34	Do	Dhainasinghpura Collective Farming Society, Ltd. ..	8-6-61
35	Do	Kambirpur Collective Farming Society, Ltd. ..	13-9-61
36	Do	Sangatpura Ex-Servicemen Collective Farming Society, Ltd.	25-1-62
37	Do	Irazi Saharan Collective Farming Society, Ltd. ..	23-3-62
38	Do	Irazi Kasowali Collective Farming Society, Ltd. ..	23-3-62
39	Do	Maglani Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	5-4-61
40	Do	Kot Mohd Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	1-10-61
41	Do	Sandhu Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	27-11-61
42	Do	Patti Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	17-2-62
43	Do	Saidpur Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	13-1-62
44	Gurdaspur	Munan Kalan Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	30-12-61

[Community Development Department]

Serial No.	Name of District	Name of the Society	Date of registera-tion
45	Gurdaspur	Puranwala Co-operative Collector Farming Society, Ltd.	31-2-61
46	Do	Sahur Patti Purewal Joint Farming Society, Ltd. ..	17-2-62
47	Do	Monoharpur Joint Farming Society, Ltd. ..	31-3-62
48	Do	Serah Joint Farming Society, Ltd. ..	31-3-62
49	Do	Kuthi Joint Farming Society, Ltd. ..	1-3-62
50	Kapurthala	Khalsa Khiranwali Joint Farming Society, Ltd. ..	30-11-61
51	Dc	Kala Sanghian Joint Farming Society, Ltd. ..	5-1-62
52	Do	Habibwali Joint Farming Society , Ltd. ..	23-2-62
53	Do	Saini Phagwara Joint Farming Society, Ltd. ..	29-3-62
54	Do	Dhudh Windi Joint Farming Society, Ltd. ..	31-1-62
55	Ludhiana	Dhottar Joint Farming Society, Ltd. ..	26-2-62
56	Do	Khera Joint Farming Society, Ltd. ..	26-3-62
57	Do	Khaojake Joint Farming Society, Ltd. ..	10-4-61
58	Do	Sargodha Joint Farming Society, Ltd. ..	22-8-61
59	Hoshiarpur	Bala Tajowal Joint Farming Society, Ltd. ..	31-12-61
60	Do	Chandpur Rani Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	31-12-61
61	Do	Nangal Arian e Joint Farming Society, Ltd. ..	5-2-62
62	Do	Kandhala Jattan Joint Farming Society, Ltd.,	28-9-61
63	Do	Dhadiala Joint Farming Society, Ltd. ..	15-1-62
64	Do	Kandhala Sheikhan Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	15-1-62
65	Do	Gidder Pindi Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	6-2-62
66	Do	Khokhar Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	9-3-62
67	Do	Jaja Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	14-3-62
68	Do	Pandori Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	30-3-62
69	Do	Kaloya Randhawa Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	30-3-62
70	Do	Miani Co-operative Collective Farming Society ..	29-11-61

Serial No.	Name of District	Name of the Society	Date of registration
71	Hoshiarpur	Ramdaspur Kang Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	6-2-62
72	Do	Pandori Bibi Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	30-3-62
73	Ambala ..	Haibitpur Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	5-2-62
74	Do	Chandiala Co-operative Collective Farming Society	23-2-62
75	Do	Durali Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	19-3-62
76	Do	Attari Bet Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	30-3-62
77	Do	Kot Basawa Singh Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	26-10-61
78	Do	Bharthal Young Farmer Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	8-11-61
79	Do	Bharog Co-operative Collective Farming Society ..	2-12-61
80	Do	Balaubi Harijanan Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	20-1-62
81	Dharamsala	Jhikar Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	30-12-61
82	Bhatinda	Gatwali Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	18-7-61
83	Do	Raman Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	16-1-62
84	Do	Dhillon Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	11-2-62
85	Do	Missriwala Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	15-2-62
86	Do	Satike Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	20-2-62
87	Do	Jhirianwali Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	9-3-62
88	Do	Rampura Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	20-3-62
89	Patiala ..	Dakala Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	29-9-61
90	Do	Togapur Landless Collective Farming Society ..	29-5-61
91	Do	Sunder Farms Alipur Arian Joint Farming Society ..	20-1-62
92	Do	Ablowal Joint Farming Society ..	12-2-62
93	Do	Bajwa Kauli Joint Farming Society ..	13-2-62
94	Do	Jodhpur Joint Farming Society ..	2-3-62
95	Do	Magawan Joint Farming Society ..	5-3-62
96	Do	Tarheri Jattan Joint Farming Society ..	6-3-62
97	Do	Sirthala Joint Farming Society ..	12-2-62
98	Do	The Pal Mohalla Rain Majra Joint Farming Society, Ltd.	17-2-62

[Community Development Minister]

Serial No.	Name of District	Name of the society	Date of registration
99	Mohindergarh	Amlota Joint Farming Society, Ltd. ..	23-3-62
100	Do	Ranila Joint Farming Society, Ltd. ..	20-3-62
101	Do	Lukhi Joiknt Farming Society, Ltd. ..	7-3-62
102	Sangrur ..	Bhutal Kalan Joint Farming Society, Ltd. ..	27-6-61
103	Do	Dhillon (Badbar) Joint Farming Society, Ltd.. ..	26-2-62
104	Do	Gogewali Joint Farming Society, Ltd. ..	26-2-62
105	Do	Raman Joint Farming Society, Ltd. ..	2-2-62
106	Do	Babian Joint Farming Society, Ltd. ..	7-3-62
107	Do	Jamni Joint Farming Society, Ltd. ..	14-3-62
108	Gurgaon	Brahm Niwas Joint Farming Society, Ltd. ..	21-11-61
109	Do	Bholla Joint Farming Society, Ltd. ..	24-11-61
110	Do	Sadhpura Joint Farming Society, Ltd. ..	6-12-61
111	Do	Guman Patti Joint Farming Society, Ltd. ..	5-12-61
112	Do	Pirthala Joint Farming Society, Ltd. ..	16-2-62
113	Do	Jatwari Joint Farming Society, Ltd. ..	6-2-62
114	Do	Addhop Joint Farming Society, Ltd. ..	29-5-61
115	Do	Dholgarh Joint Farming Society, Ltd. ..	1-3-62
116	Karnal ..	Kamalpur Co-operative Collective Farming Society	10-5-61
117	Do	Taraori Dera Nikka Singh Co-operative Collective Farming Society	20-8-61
118	Do	Panipat Ex-Servicemen Co-operative Collective Farming Society	17-5-61
119	Do	Rajpura Co-operative Joint Farming Society	30-5-61
120	Do	Gharaunda Co-operative Collective Farming Society, Ltd.	9-6-61
121	Do	Panipat Co-operative Collective Farming Society, Ltd.	16-6-61
122	Do	Panipat Progressive Co-operative Collective Farming Society, Ltd. ..	27-6-61
123	Do	Lal Khera Joint Farming Society ..	17-8-61
124	Do	Nangla Farms Co-operative Collective Farming Society, Ltd.	12-10-61
125	Do	Kawatra Co-operative Collective Farming Society, Ltd.	30-11-61

Serial No.	Name of District	Name of the society	Date of registration
126	Karnal	Urlana Khurd Co-operative Collective Farming Society, Ltd.	22-1-62
127	Do	Taror Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	2-10-61
128	Do	Bhutana Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	30-12-61
129	Do	Binjhol Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	20-2-62
130	Do	Taroari Raj Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	13-2-62
131	Do	Barsal Janta Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	12-3-62
132	Do	Ashoka Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	12-3-62
133	Do	Cheeka Prem Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	25-9-61
134	Do	Chandana Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	26-12-61
135	Hissar ..	Sanyana Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	25-10-61
136	Do	Hizrwan Khurd Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	30-3-62
137	Do	Sagban Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	27-3-62
138	Do	Mansar Ka Bas Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	31-5-61
139	Do	Fartia Tal Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	24-4-61
140	Do	Smain Model Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	3-7-61
141	Do	Hansi Nagpal Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	25-4-61
142	Do	Bandaheri Nihal Singh Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	24-8-61
143	Rohtak ..	Murthala Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	18-8-61
144	Do	Ludhiana Janta Co-operative Joint Farming Society, Ltd.	29-3-62
145	Do	Ismaila Co-operative Joint Farming Society, Ltd. ..	30-3-62
146	Do	Mohdpu Co-peration Society, Ltd.	11-9-61

ANNEXURE II

List of Co-operative Farming Societies subsidy during 1961-62 (Registered during 1961-62) and afforded grants

Name of Circle	Serial No.	Name of Society	SUBSIDY SANCTION FOR			Date of sanction
			Managerial	Godown	Total	
1	2	3	4	5	6	7
			Rs	Rs	Rs	
Dharmsala ..	1	Jhikkar ..	500	1,250	1,750	March, 1962
Gurdaspur ..	2	Khuthi ..	500	1,250	1,750	Ditto
	3	Munan Kalan ..	500	1,250	1,750	Ditto

[Community Development Minister]

Name of Circle	Serial No.	Name of Society	Subsidy sanction for			Date of sanction
			Managerial	Godown	Total	
1	2	3	4	5	6	7
			Rs	Rs	Rs	
Gurdaspur—*concld*	4	Shahpur Patti ..	500	1,250	1,750	March, 1962
	5	Puran Wala ..	500	1,250	1,750	Ditto
Amritsar ..	6	Saidpur ..	500	1,250	1,750	Ditto
	7	Dadian ..	500	1,250	1,750	Ditto
	8	Kot Mohd Khan	500	1,250	1,750	Ditto
	9	Burj Deva Singh ..	500	1,250	1,750	Ditto
	10	Patti ..	500	1,250	1,750	Ditto
Jullundur ..	11	Madadpur Arain ..	500	1,250	1,750	Ditto
	12	Bhar Singh Pura ..	500	1,250	1,750	Ditto
	13	Kelran Preet ..	500	1,250	1,750	Ditto
Ferozepur ..	14	Bareke Jasbir ..	500	1,250	1,750	Ditto
	15	Bhawbiwala Urf Landa	500	1,250	1,750	Ditto
	16	Brar ..	500	1,250	1,750	Ditto
	17	Pehewali ..	500	1,250	1,750	Ditto
	18	Brar ..	500	1,250	1,750	Ditto
Ambala ..	19	Khambwala at Rupar	500	1,250	1,750	Ditto
Karnal ..	20	Binjhol ..	500	1,250	1,750	Ditto
	21	Rajpur ..	500	1,250	1,750	Ditto
	22	Chandana ..	500	1,250	1,750	Ditto
Rohtak ..	23	Mehmudpur ..	500	1,250	1,750	Ditto
Gurgaon ..	24	Brahmnewas ..	500	1,250	1,750	Ditto
	25	Bhola ..	500	1,250	1,750	Ditto
	26	Dholgarh ..	500	1,250	1,750	Ditto
Patiala ..	27	Payal Mohella ..	500	1,250	1,750	Ditto
	28	Sirthala ..	500	1,250	1,750	Ditto

Name of Circle	Serial No.	Name of the Society	Subsidy sanction for			Date of sanction
			Managerial	Godown	Total	
1	2	3	4	5	6	7
Patiala—*contd*	29	Jodhpur ..	500	1,250	1,750	March, 1962
	30	Nagwan ..	500	1,250	1,750	Ditto
	31	Gatwali ..	500	1,250	1,750	Ditto
Bhatinda	32	Rama ..	500	1,250	1,750	Ditto
	33	Dhillon ..	500	1,250	1,750	Ditto
	34	Jhiranwali ..	500	1,250	1,750	Ditto
	35	Setike ..	500	1,250	1,750	Ditto
Sangrur ..	36	Dhillon ..	500	1,250	1,750	Diitto
	37	Babian ..	500	1,250	1,750	Ditto
	38	Bhutal Kalan ..	500	1,250	1,750	Ditto
	39	Raman ..	500	1,250	1,750	Ditto
Kapurthala	40	Kala Sanghian ..	500	1,250	1,750	Ditto
	41	Dodwandi ..	500	1,250	1,750	Ditto
Jullundur ..	42	Sarhali ..	500	1,250	1,750	Ditto
	43	Dadewal ..	500	1,250	1,750	Ditto
	44	Bhatian ..	500	1,250	1,750	Ditto
	45	Taggar ..	500	1,250	1,750	Ditto
	46	Bassi ..	500	1,250	1,750	Ditto
Hoshiarpur	47	Jaja ..	500	1,250	1,750	Ditto
	48	Dhadiala ..	500	1,250	1,750	Ditto
	49	Kandhala Sheikhan	500	1,250	1,750	Ditto
	50	Giddar Pindi ..	500	1,250	1,750	Ditto
	51	Khokhar ..	500	1,250	1,750	Ditto
Karnal ..	52	Butana ..	500	1,250	1,750	Ditto
	53	Tarori ..	500	1,250	1,750	Ditto
	54	Ashoka ..	500	1,250	1,750	Dittc
	55	Barsal ..	500	1,250	1,750	Ditto

[Community Development Minister]

Name of Circle	Serial No.	Name of the Society	Subsidy sanction for			Date of sanction
			Managerial	Godown	Total	
1	2	3	4	5	6	7
			Rs	Rs	Rs	
Karnal—concld	56	Tarori Raj ..	500	1,250	1,750	March, 1962
Patiala ..	57	Tarheri Jattan ..	500	1,250	1,750	Ditto
	58	Bajwa Kauli ..	500	1,250	1,750	Ditto
	59	Sunder Farm Alipur	500	1,250	1,750	Ditto
	60	Ablowal ..	500	1,250	1,750	Ditto
	61	Dakala ..	500	1,250	1,750	Ditto
Jullundur ..	62	Dhelwal ..	500	1,250	1,750	Ditto
Hoshiarpur	63	Bela Tajewala ..	500	1,250	1,750	Ditto
	64	Nangal Arian ..	500	1,250	1,750	Ditto

HARIJAN COLONIES IN MAHENDERGARH DISTRICT

*879. **Shri Banwari Lal :** Will the Planning Minister be pleased to state whether any amount has recently been granted by the Government to build Harkijan colonies in district Mohindergarh ; if so, how much ?

Giani Kartar Singh : Yes. A provision of Rs 6,750 has been made during the current year.

WATERLOGGING IN PANIPAT AND KARNAL TEHSILS

*836. **Shri Rulya Ram :** Will the Irrigation and Power Minister be pleased to state whether any scheme has been proposed to solve the waterlogging problem in Panipat and Karnal Tehsils of Karnal District during the Third Five-Year Plan period, if so, the details thereof ?

Chaudhri Ranbir Singh : Yes. The details are contained in Annexure 'A' which is placed on the table of the House.

ANNEXURE 'A'

1. Canalizing Chautang Nadi and Remodelling Dhanaura escape ;
2. Remodelling Indri Drain.
3. Remodelling Main Drain No. 2.
4. Constructing Panipat Drain.

5. Constructing G.H.K. Drainage system.

6. Constructing Nilokheri Drain.
7. Constructing Jundla Drain.

8. Canalizing Nai Nallah in Karnal Division.

9. Canalizing Nai Nallah in Delhi Division.

10. Remodelling Hanauri Drain.

11. Constructing leading outfall drain for syphon at R.D. 112,500 and 157,000 M.L.L.

12. Constructing Sink Drain.

13. Constructing Bahadurpur Drain.

14. Lining of Butana Branch.

15. Link Drains of Indri Drain.

In addition, work on the following Link Drains is also proposed to be carried out during the 3rd Five Year Plan :—

(1) Lamba Link Drain.

(2) Shamgarh Link Drain.

(3) Kachwa Link Drain.

(4) Behlolpur Link Drain.

(5) Kathleri Link Drain.

(6) Sirsi Link Drain.

KARNAL-HISSAR AND GHARAUNDA-CHAURAN ROADS

*835. **Shri Rulya Ram :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the time by which the Karnal-Hissar road via Gogsina and Munak is expected to be completed ;

(b) the total mileage of the road mentioned in part (a) above proposed to be mettelled during 1962-63 (c) whether there was any proposal to metal Gharaunda-Chauran Kacha road, the earth work of which has already been completed by the public through 'Sharam Dan' during the Third Five-Year Plan period ?

Shri Niranjan Singh Talib (Minister of State) : (a) There is no proposal to build the road in question during III Five-Year Plan.

(b) Question does not arise.

(c) No.

ROUTE PERMITS FOR PUNJAB AND OTHER STATES

*651. **Comrade Makhan Singh Tarsikka :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the names of persons in the State, districtwise, who were issued route permits by the Transport department, during the years, 1957-58, 1958-59, 1959-60, 1960-61 and 1961-62 respectively ;

[Comrade Makhan Singh Tarsikka]

(b) the number of route permits out of those mentioned in part (a) above, districtwise and yearwise, issued for Jammu and Kashmir, Delhi Pradesh, Uttar Pradesh and other States, respectively ;

(c) the criteria, if any, kept in view while issuing route permits for the State of Punjab, Jammu and Kashmir State and for other States ;

(d) whether the fact of being political sufferers or a political worker is kept in view while issuing route permits ?

Sardar Niranjan Singh Talib (Minister of State) : (a) and (b) Time and labour involved in collecting the information will not be commensurate with any possible benefit to be obtained.

(c) While the stage carriage permits in respect of joint countersignatures for neighbouring States were sanctioned to the extent agreed upon in the reciprocal agreements, the grant of countersignatures in respect of public carriers was recommended for adjoining States in voluntary group system or in rotation on equitable basis.

(d) The cases of political sufferers are given preference to the extent possible.

EXTENSION OF MEDICAL FACILITIES TO PENSIONERS

***860. Sardar Lakhi Singh Chaudhri :** Will the Chief Minister be pleased to state whether Government is considering any proposal to extend medical facilities to pensioners ?

Shri Brish Bhan (Capital and Health Minister) : No.

ADVERSE REMARKS AGAINST OFFICERS

***861. Sardar Lakhi Singh Chaudhri, :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether Government have recently issued any instructions that uncommunicated abverse remarks will have no detrimental effect on an officer ; if so, the date from which these orders are to take effect ;

(b) whether similar orders were issued on the 4th December, 1951 ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes ; with effect from 5th June, 1957.

(b) No.

REPRESENTATION AGAINST THE SENIOR SUPERINTENDENT OF POLICE, AMRITSAR

*875. **Sardar Surjit Singh** : Will the Home Minister be pleased to state whether the Inspector-General of Police, Punjab received any representation from Shiromani Akali Dal, Amritsar, against the Senior Superintendent of Police, Amritsar, during April, 1962 ; if so, when with the detailed contents thereof and the action, if any, taken thereon ?

Shri Mohan Lal : A representation, dated 11th April, 1962, from the Secretry, Shiromani Akali Dal, Amritsar, asking for the transfer of the present S.S.P./,Amritsar. was received by the Inspector-General of Police, Punjab, on 12th April, 1962. A copy of the representation is placed on the Table of the house. It is for the State Government to take decisions regarding the transfer of Superintendents of Police and the requirements of public interest, and not the requests of any particular organisations, regulate this work.

Telegrams: **Akalidal** | **Telephone** **2909**

SHIROMANI AKALI DAL

Ref No. 3419 | Regd.A.D. | Amritsar, 11th April, 1962.

The Inspector-General of Police, Punjab, Chandigarh

Subject.—Transfer of S.S.P/Amritsar.

DEAR SIR,

We wish to submit before you the following matters for your kind perusal and ear ly action :

1. That the S.S.P./Amritsar, Sardar Ranjit Singh Grewal, is posted here as such for the last several years. It is in the interest of making the administration clean and its integrity above doubt and suspicion that a public servant should not be kept posted at a single place for such a long duration of period.

2. Sardar Ranjit Singh is a very near relative of the son of the Chief Minister Sardar Partap Singh Kairon,. Incidently Amritsar happens to be the home District of the Chief Minister and he contested his Assembly Election from Sarhali Constituency from this very district. The Chief Minister's son and other near relatives have got lucrative business and interest—the commercial field of the district naturally the S.S.P. being posted here for such a long time is a matter of great concern for the people and thus they have very genuine grievance that he should not be kept here at the helm of police administration of this district.

3. That during the recent general elections Sardar Ranjit Singh, S.S.P., interfered and violated unduly in the political rights and previliges of the people and we have very reasonable ground that the S.S.P. helped the election compaign of S. Partap Singh Kairon and put undue and unconstitutional hinderence in the way of election propaganda of the opposition parties. The incident at Tarn Taran on the day of counting of votes and the testimony of S. Gurdial Singh Dhillon, the then Speaker of Vidhan Sabha to the effect that it was the Amritsar S.S.P. and his police party which broke open the glass panes of tehsil building themselves for finding a false pretext for tear gassing the innocent public is quite an ample proof that the public of this district has no longer any

[Home Minister]

faith and confidence in the integrity and honesty of S.S.P. In a democratic set up the public servants are expected to carry out the administration by keeping the public into confidence. These people are for the service of the people and not vice versa. Hence his transfer.

That a complaint to this effect was made to the D.M., Amritsar but the Hon'ble court has dismissed it without giving any opportunity of hearing us.

So our request is that considering these matters seriously and sympathetically it becomes more imperative to effect immediate transfer of S.S.P. Amritsar.

Hope this will receive your personal and immediate attention.

Copies to:
(1) The Governor, Punjab
(2) The Home Minister Government of India.
(3) The Prime Minister of India.

Yours.
(Sd/-) AJMER SINGH,
Secretary,
Shiromani Akali Dal, Amritsar.

N.E.S. BLOCKS SELECTED FOR PILOT PROJECTS

*892. **Shri Rup Singh Phul** : Will the Community Development Minister be pleased to state the names of N.E.S. Blocks in the State selected for the introduction of Pilot Projects during the years, 1960-61, 1961-62 and 1962-63, separately ?

Sardar Darbara Singh : The following blocks have been selected as Pilot Projects for utilising rural man-power during the period indicated as under:

1960-61

(1) Amb (Hoshiarpur)

(2) Raipur Rani (Ambala)

1961-62

(1) Charachrauli (Ambala).

(2) Narnaul II (Mohindergarh).

(3) Guhla (Karnal).

(4) Ferozepur Jhirka (Gurgaon).

(5) Loharu (Hissar).

(6) Patti (Amritsar).

(7) Ajnala (Amritsar).

(8) Sidhwan Bet (Ludhiana).

(9) Muktsar (Ferozepur).

(10) Lambagraon (Kangra).

1962-63

The Deputy Commissioners have been requested to submit proposals. The allotment of exact number of Pilot Projects is expected to be intimated by the Planning Commission in December, 1962.

B.D.Os PROMOTED AS P.C.S. OFFICERS

*893. **Shri Rup Singh Phul :** Will the Community Development Minister be pleased to state the names of B.D.Os. promoted as P.C.S. Officers during the years, 1959-60, 1960-61 and 1961-62, separately.

Sardar Darbara Singh : No Block Development and Panchayat Officer was promoted as P.C.S. Officer during the years 1959-60, 1960-61 and 1961-62.

SUB-REGISTRAR IN JULLUNDUR DISTRICT

*825. **Sardar Kulbir Singh :** Will the Revenue Minister be pleased to state—

(a) whether any Sub-Registrars were appointed in Jullundur District between 1st April, 1961 and 31st March, 1962 ; if so, their list with their full home addresses ;

(b) the dates of appointment of each of the said officers ;

(c) whether any of the persons referred to in part (a) above were removed from their posts during the period referred to above; if so, their names together with the reasons therefor in each case ;

(d) the academic qualifications and age of each of the persons mentioned in part (a) above ;

(e) the details of the remuneration received by each of the persons mentioned in part (a) above during the period between 1st April, 1961 to 31st March, 1962 ;

(f) whether any show-cause notice was served upon the persons mentioned in part (c) above before their removal ; if so, when, if not, the reasons therefor ?

Sardar Ajmer Singh : (a) Yes, only Shri Pran Kishan Sood, son of Shri Mushtaq Rai, Mushtaq Niwas, Jullundur City.

(b) 20th March, 1962.

(c) No.

(d) A matriculate of 53 years of age.

(e) Shri Pran Kishan is under training for two months and for this period of training he will be paid an allowance of Rs 55 per mensem from the 23rd March, 1962.

(f) Does not arise.

JULLUNDUR CITY-GARHA ROAD

*876. **Sardar Darshan Singh** : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to make the Jullundur City Garha Road as a pacca road; if so, the time by which it is likely to be implemented ?

Shri Niranjan Singh Talib : Yes. During the III Five Year Plan subject to the availability of funds.

SCALE OF PAY OF TEHSIL WELFARE OFFICERS

*870. **Sardar Bhag Singh** : Will the Planning Minister be pleased to state the grade of pay of Tehsil Welfare Officers for Scheduled Castes/Scheduled Tribes ?

Giani Kartar Singh : (i) Rs 60—4—80—5—100.

(ii) Rs 80—5—150 (Personal to former Pepsu employees).

DHILLON TRANSPORT COMPANY (REG.) BADHLADA, DISTRICT BHATINDA

*885. **Sardar Gurcharan Singh** : Will the Labour and Taxation Minister be pleased to state :

(a) whether it is a fact that the Excise and Taxation Department, Punjab, raided the premises of the Dhillon Transport Company (Regd.), H.O. Budhlada, district Bhatinda in the month of August, 1961, to discover the evasion of tax, if so, the amount discovered as evasion ;

(b) whether any penalty was imposed on the said firm for the said evasion of tax ; if so, what;

(c) whether any appeal against the imposititon of the said penalty has been filed ; if so, whether the amount of the penalty was deposited ; if not, the reasons therefor ;

(d) whether any action against the said firm other than the imposition of penalty has been taken ; if so, what ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : (a) Yes. The duplicate set of books and other material were taken into possession and subsequently the Assessing Authority in proceedings under section 6(4) of the Punjab Passengers and Goods Taxation Act, 1952, adjudged the evasion at Rs 24,571.22 nP. on a best judgement basis. The quantum of evasion is determined by the Assessing Authority under the law but the material found out in the raid was placed before him for due consideration.

(b) On the basis of the material collected, the transport company was assessed to an addititonal tax of Rs 24,571.22 nP for the year 1959-60 (March, 1960 only), 1960-61 and 1961-62 (from Ist April, 1961 to 31st July, 1961). No penalty as such for evasion of tax was imposed in this case by the Assessing Authority as there is no specific provision under the Act, for such penalty.

(c) The transport company has gone in appeal before the Deputy Excise and Taxation Commissioner, Patiala Division, along with an application for stay of recovery of tax imposed on the transport company. As no penalty as such has been imposed the question of its deposit does not arise.

(d) At present, the matter is pending with the Deputy Excise and Taxation Commissioner, Patiala Division, in appeal. The question of other action can be considered only after the final decision of the appeal.

NAZOOL LAND IN VILLAGE FAIZ-ULLAHPUR, DISTRICT PATIALA

*871. **Sardar Bhag Singh** : Will the Revenue Minister be pleased to state—

(a) the area of Nazool land in village Faiz-Ullahpur, tehsil Amloh, district Patiala at present ;

(b) the names of persons who have been cultivating the said land for the last 8 years, yearwise ;

(c) the names of the persons to whom the said land has been leased out this year ?

Sardar Ajmer Singh : (a) Nil.

(b) & (c) : Does not arise.

PLYING BUSES ON CERTAIN ROUTES IN AMRITSAR DISTRICT

*850. **Sardar Kulbir Singh** : Will the Minister for Public Works be pleased to state —

(a) the names of the transport companies which ply their motor buses between Amritsar and Harike Via Bhikhiwind between Bhikhiwind and Khalra and between Patti-Amritsar and Patti-Bhikhiwind, respectively ;

(b) the list of bus stands on each of the said routes ;

(c) the fare charged per head by each of the transport companies referred to in para (a) above ;

(d) the distance of each bus stand referred to in part (b) above from Amritsar, Bhikhiwind and Patti respectively ?

Sardar Niranjan Singh Talib (Minister of State) : (a), (b), (c), & (d) : A statement containing the requisite information is laid on the Table of the House.

[Minister of State]

STATEMENT

(a):

Serial No.	Name of route	Name of Companies plying on these routes
1	Amritsar-Harike *via* Bhikhiwind	4. Amritsar Majha Frontier Transport Co-operative Society Ltd., Amritsar
		2. Punjab Roadways, Amritsar
2	Bhikhiwind-Khalra	4. Amritsar-Majha Frontier Transport Co-operative Society, Ltd.
		2. Punjab Roadways, Amritsar
3	Patti-Amritsar	Punjab Roadways, Amritsar
4	Patti-Bhikhiwind ..	1. Amritsar Majha Frontier Transport Co-operative Society, Ltd., Amritsar
		2. Punjab Roadways, Amritsar

(b) **List of bus stands on their routes is as under :—**

Serial No.	Name of route	Names of bus stands
1	Amritsar-Harike *via* Bhikhiwind	Amritsar-Chabhal-Bhikhiwind, Harika.
2	Bhikhiwind-Khalra ..	Bhikhiwind, Khalra
3	Patti-Amritsar ..	Amritsar, Tarn Taran, Patti
4	Patti-Bhikhiwind ..	Patti, Bhikhiwind

(c) **The Amritsar Majha Frontier Transport Co-operative Society, Ltd., and the Punjab Roadways Amritsar, are charging same fare as noted against each route :—**

	Route	Rs nP.
1.	Amritsar-Harike *via* Bhikhiwind ..	1.12
2.	Bhikhiwind-Khalra ..	0.19
3.	Patti-Amritsar ..	0.75
4.	Patti-Bhikhiwind ..	0.44

(d) **The distance of bus stands on each route is as under :—**

Serial No.	From	To	Distance
			Miles
1	Amritsar ..	Chabhal ..	13
2	Do	Bhikhiwind ..	24

Serial No.	From	To	Distance
3	Amritsar	Harike ..	44
4	Do	Patti ..	28
5	Do	Tarn-Taran ..	14
6	Bhikhiwind ..	Chabhal ..	11
7	Do	Harike ..	20
8	Do	Patti	13
9	Do	Khalra ..	6
10	Patti ..	Chabhal ..	36
11	Do	Harike ..	14
12	Do	Tarn Taran ..	14

HARIJAN ASSISTANTS IN THE OFFICES OF DEPUTY COMMISSIONERS

*894. **Shri Ram Dhari Balmiki** : Will the Planning Minister be pleased to state the number of Harijan and non-Harijan Assistants in Deputy Commissioners Offices in each District at present ?

Giani Kartar Singh : Information is laid on the Table of the House.

STATEMENT

Serial No.	Name of the District	Number of Harijan Assistants	Number of Non-Harijan Assistants
4	Gurgaon ..	1	17
2	Narnaul ..	Nil	15
3	Kapurthala ..	Nil	14
4	Rohtak ..	1	16
5	Ludhiana ..	1	16
6	Sangrur ..	Nil	17
7	Simla ..	Nil	8
8	Patiala ..	Nil	15
9	Lahaul and Spiti ..	Nil	5
10	Ferozepur ..	1	17
11	Gurdsapur ..	Nil	18

[Minister for Planning]

Serial No.	Name of the District	Number of Harijan Assisants	Number of Harijan Assistants
12	Hoshiarpur ..	1	16
13	Ambala ..	1	20
14	Kangra ..	Nil	20
15	Jullundur ..	Nil	18
16	Bhatinda ..	Nil	16
17	Amritsar ..	1	14
18	Hissar ..	Nil	17
19	Karnal ..	Nil	18

COMPLAINT AGAINST THE INSPECTOR CO-OPERATIVE SOCIETIES, SHAINA, DISTRICT SANGRUR

*417. **Sardar Jasdev Singh Sandhu :** Will the Minister for Community Development be pleased to state whether any complaint from some prominent residents of Shaina Block against the Inspector Co-operative Societies Shaina, district Sangrur, has recently been received by the Assistant Registrar, Co-operative Societies, Sangrur ; if so, the action taken or proposed to be taken thereon ?

Shri Darbara Singh : Yes. A complaint was received. Enquiries made by the Assistant Registrar, Sangrur, did not reveal anything substantial against the Inspector.

CONSOLIDATION OF LAND HOLDINGS

*398. **Comrade Harnam Singh Chamak :** Will the Revenue Minister be pleased to state—

(a) the date when the consolidation of land holdings was started in village Achal, tehsil Nabha in district Patiala ;

(b) whether the said consolidation operations were interrupted at any time since their commencement, if so, when and the reasons therefor ;

(c) the approximate date when the said operations are likely to be completed ?

Sardar Ajmer Singh : (a) 6th December, 1956.

(b) *First Part.*—Yes.

Second Part.—The consolidation operations were interrupted from June, 1959 to March, 1962, because valuation in this village was to be got rechecked.

(c) By the end of July, 1962.

GOODS TRANSPORT COMPANIES IN AMRITSAR DISTRICT

*546. **Shri Balramji Das Tandon :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the total number of Goods Transport Companies operating in Amritsar District at present, together with the number of route permits sanctioned to each ;

(b) the names of the persons in Amritsar District in whose names the route permits stand at present ?

Sardar Niranjan Singh Talib (Minister of State) : (a) As per list laid on the table of the House.

(b) Time and Labour involved in collecting the information will not be commensurate with any possible benefit to be obtained.

List of the Goods Transport Companies operating in Amritsar District together with number of Permits sanctioned to each

1.	Amritsar Transport Co., Amritsar	..	21 permits
2.	Kumar Transport Co., Amritsar	..	3 permits
3.	Suraj Goods Transport Co., Amritsar	..	17 permits
4.	New Julley Goods Transport Co., Amritsar	..	5 permits
5.	Chadha Transport Co., Amritsar	..	1 permit
6.	Azad Bharat Harijan Co-operative Society, Amritsar	..	2 permits
7.	Amritsar National Transport Co., Amritsar	..	1 permit
8.	Amritsar Model Co-operative Farming Society	..	1 permit

GOVERNMENT SCHOOLS IN DISTRICT BHATINDA

*485. **Comrade Babu Singh Master:** Will the Chief Minister be pleased to state the number of Government Primary, Middle, High and Higher Secondary Schools in district Bhatinda at present togetherwith the number of teachers, peons and watchmen employed in each school at present ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : The required information is given as under :—

No. of Schools

(i) Number of Government Primary Schools .. 572

[Minister of State]

(ii) Number of Government Middle Schools .. 59

(iii) Number of High/Higher Secondary Schools .. 46

No. of Teachers, Peons and Watchmen

A statement indicating the number of Teachers, Peons and Watchmen employed in each school is laid on the Table of the House.

List of teachers/peons and chaukidars working in Government High /Higher Secondary Schools (Boys) of district Bhatinda under the administrative control of the Inspector of Schools, Patiala Division, Nabha

Serial No.	Name of the School		Teachers	Peons	Chaukidars
1	H. S., Baja Khana	..	16	2	..
2	H. S., Balanwali	..	15	1	1
3	H. S., Bareta	..	19	1	1
4	H. S., Bargari	..	15	1	..
5	H. S., Bhagta	..	15	1	1
6	H. S., Bhai Rupa	..	14	2	..
7	H. S., Bhikhi	..	19	1	1
8	H. S., Bhucho Mandi	..	17	1	1
9	H. S., Boha	..	14	2	1
10	H. S., Bhudlada	..	36	2	2
11	H. S., Chughe Kalan	..	12	1	1
12	H. S., Golewala	..	15	1	1
13	H. S., Goniana Mandi	..	21	1	..
14	H. S., Jaitu	..	31	2	1
15	H. S., Jand Sahib	..	11	1	1
16	H. S. Jalal	..	11	1	1
17	H. S., Jhunir	..	16	1	1
18	H. S., Joga	..	15	..	..
19	H. S., Khara	..	17	1	..
20	H. S. Khaila Kalan	..	11	1	..
21	H. S., Kot Fatta	..	12	2	1
22	H. S., Kot Kapura	..	42	1	2

Serial No.	Name of the School		Tehsil	Peons	Chaukidars
23	H. S., Kuti	..	11	2	..
24	H. S., Mandi Phul	..	29	2	1
25	H. S., Mandi Kalan	..	9	..	..
26	H. S., Matta	..	18	..	..
27	H. S., Mehraj	..	9	1	..
28	H. S., Nathana (Honorary Secretary)	..	13	1	..
29	H. S., Natheha	..	8	1	..
30	H. S., Panj Grian	..	19	1	..
31	H. S., Sangat Mandi	..	12	2	..
32	H. S., Sardulgarh	..	15	1	1
33	H. S., Wander Jatana	..	14	1	..
34	H. S., Mehma Sarja	..	14	1	..
35	H. S., Chak Ram Singh Wala	..	9	1	..

Total No. of teachers, peons and watchmen employed in Girls High /Higher Secondary and Middle Schools

Name of the School		No. of teachers	No. of peons	No. of Chaukidars
G.G.H.S.S., Faridkot	..	27	1	1
G.G.H.S.S., Bhatinda	..	30	1	1
J.B.T., Faridkot	..	25	1	1
G.G.H.S., Phul	..	12	1	1
G.G.H.S., Goniana Mandi	..	16	1	1
G.G.H.S., Kot Kapura	..	39	1	2
G.G.H.S., Budhlada	..	16	2	..
G.G.H.S., Jaitu	..	19	1	1
G.G.H.S., Poohla	..	13	..	1
G.G.H.S., Mansa	..	22	1	1
G.G.H.S.S., Maur Mandi	..	10	1	..

[Minister of State]

Name of the School		No. of teachers	No. of Peons	No. of Chaukidars
G.G.M.S., Nathana	..	7	1	..
G.G.M.S., Raman Mandi	..	9	1 (Peon cum Chaukidar)	
G.G.M.S., Bhucho Mandi	..	6	1	..
G.G.M.S., Bareta	..	9	1 (Peon-cum-Chaukidar)	
G.G.M.S., Joga	..	7	..	..
G.G.M.S., Bhikhi	..	7	1 (Peon-cum-Chaukidar)]	
G.G.M.S., Kotha Guru	..	7	1	Ditto
G.G.M.S., Balanwali	..	7	1	Ditto
G.G.M.S., Sardulgarh	..	5	1	Ditto

Total No. of teachers employed in Government Girls Primary Schools of Bhatinda District

Serial No.	Name of Government Girls Primary School		No. of Teachers
1	Anupgarh	..	1
2	Phappe Bhaike	..	4
3	Malkpore	..	2
4	Sadhuwala	..	2
5	Nahar	..	2
6	Mofar	..	1
7	Faride	..	2
8	Chotia	..	1
9	Dasondhia	..	1
10	Jagatgarh	..	2
11	Miar	..	2
12	Bhudhlada	..	5
13	Buchhauna	..	2
14	Biro-ke-Kalan	..	6
15	Datewas	..	2
16	Ralli	..	2
17	Phillowal Dogera	..	1
18	Jhunir	..	4
19	Mahkara	..	1
20	Bhai Bhaktaur	..	1
21	Kot Fatta	..	3
22	Nutt	..	1
23	Bhagwanpura	..	1
24	Ch. Kharak Singhwala	..	2
25	Sangat	..	3
26	Radhusinghwala	..	3
27	Rampura	..	3
28	Kaleki	..	1
29	Mandikala	..	2
30	Harnam Singhwala	..	1
31	Mandi Phul	..	4
32	Mehma Sarja	..	4
33	Tehla Sahib	..	1

Serial No.	Name of Government Girls Primary School		No. of Teachers
34	Rajgarh Kulia	..	2
35	Teera Paujgria	..	1
36	Rajgarh	..	1
37	Ghunas	..	2
38	Nathawala	..	2
39	Pehluwala	..	2
40	Chania Dod	..	2
41	Ghoniwala	..	1
42	Bhag Singhwala	..	2
43	Nursery School, Faridkot	..	2
44	Punjgria Kalan	..	5
45	Dhilwan Kalan	..	2
46	Khara	..	2
47	Fatehgarh	..	4
48	Kanderjatana	..	2
49	Mehraj	..	6
50	Bhuchho Kalan	..	3
51	Chak Bhakhtu	..	3
52	Chak Fateh Singhwala	..	2
53	Burj Kahan Singhwala	..	1
54	Chak Ram Singh Wala	..	2
55	Lehra Mohabat	..	3
56	Sangrahoor	..	1

List of Middle Schools (Boys)

Serial No.	Name of the School		No. of Peons	No. of Chaukidars	No. of Masters Teachers
1	2		3	4	5
1	M.S., Aklia Jalal	..	1	1	10
2	M.S., Balloh	..	1	1	10
3	M.S., Bangi Kalan	..	1	1	8
4	M. S., Behman Diwana	..	1	1	10
5	M. S., Bishnandi	..	1	1	5
6	M. S., Bhatinda	..	1	..	9
7	M. S., Bhaini Bagha	..	1	..	8
8	M. S., Chauke	..	1	1	8
9	M. S., Chand Baja	..	1	..	9
10	M. S., Dhudi	..	1	..	9
11	M. S., Dhiman wali	..	1	..	7
12	M. S., Dhilwan Kalan	..	1	1	8
13	M. S., Dial Pura Mirza	..	1	..	8

[Minister of State]

Serial No.	Name of the School	No. of Peons	No. of Chaukidars	No. of Masters Teachers
1	2	3	4	5
14	M. S., Fatta Maluka ..	1	1	6
15	M. S., Gumti Kalan ..	1	..	9
16	M. S., Gumti Khurd ..	1	..	7
17	M. S., Hari Nau ..	1	..	8
18	M. S., Janaraian ..	1	..	7
19	M. S., Jiwan wala ..	1	..	10
20	M. S., Jandan wala ..	1	1	9
21	M. S., Jida ..	1	..	7
22	M. S., Kotha Guru ..	1	1	11
23	M. S., Kotshamir ..	1	..	10
24	M. S., Khemuana ..	1	..	7
25	M. S., Kotsukhia ..	1	..	8
26	M. S., Mansa ..	2	2	12
27	M. S., Maur ..	1	1	8
28	M. S., Madhak ..	1	..	6
29	M. S., Nangal Kalan ..	1	..	8
30	M. S., Naruana ..	1	..	8
31	M. S., Phul ..	1	..	10
32	M. S., Pakhi Kalan ..	1	1	8
33	M. S., Pacca Kalan ..	1	..	9
34	M. S., Pitho ..	1	..	9
35	M. S., Phaphre Bhaike ..	1	..	6
36	M. S., Udha Burj ..	1	..	7
37	M. S., Ralla ..	2	1	8
38	M. S., Raike Kalan ..	2	1	9
39	M. S., Rai Pur ..	1	..	6
40	M. S., Sardar Garh ..	1	..	8
41	M. S., Sivian ..		..	9
42	M. S., Sarawan ..	1	1	10
43	M. S., Siria Wala ..	1	..	8

Serial No.	Name of the School		No. of Peons	No. of Chaukidars	No. of Masters Teachers
1	2		3	4	5
44	M. S., Sher Singhwala	..	1	1	9
45	M. S., Sail Brah.	..	1	..	9
46	M. S., Jethuke	..	1	1	8
47	M. S., Gobind Pura	..	1	..	8
48	M. S., Kalyan Sukha	..	1	..	9
49	M. S., Tung Wali	..	1	..	10
50	M. S., Lehra Muhabat	..	1	..	9

List of Primary Government Schools (Boys) in Bhatinda District

Serial No.	Name of the Primary School		No. of Teachers	No. of Peons	No. of Chaukidars
	A.D.I. Bhatinda (S) Circle				
1	Bangi Nihal Singh	..	2	..	..
2	Bangi Deep Singh	..	1	..	..
3	Bangi Raghu	..	2	..	..
4	Bagha	..	3	..	..
5	Bhukhian Wali	..	2	..	..
6	Bandi	..	3	..	..
7	Chathe Wal	..	2	..	..
8	Doom Wali	..	1	..	..
9	Dune Wal	..	2	..	..
10	Guru Sar Sehne Wala	..	2	..	..
11	Gehri Butter	..	1	..	..
12	Gurthari	..	2	..	..
13	Gehri Devi Nagar	..	2	..	..
14	Jiwan Singh Wala	..	4	..	..
15	Jodhpur Raman	..	3	..	..
16	Jodhpur Bagaa Singh	..	3	..	..
17	Jassi Pau Wali	..	3	..	..

[Minister of State]

Serial No.	Name of of Primary School		No. of Teachers	No. of Peons	No. of Chaukidars
18	Jai Singh Wala	..	3	..	..
19	Jassi Bagh Wali	..	3	..	..
20	Kamalu	..	2	..	..
21	Kanak Wal	..	2	..	..
22	Kot Bhara	..	3	..	..
23	Kot Bakhtu	..	4	..	..
24	Kale Wander	..	2	..	..
25	Katar Singh Wala	..	2	..	..
26	Machhana	..	2	..	..
27	Man Wala	..	2	..	..
28	Mal Wala	..	2	..	..
29	Mehta	..	3	..	..
30	Mahi Nangal	..	2	..	..
31	Pacca Khurd	..	2	..	..
32	Phulu Mithi	..	3	..	..
33	Pathrala	..	2	..	..
34	Raman Mandi	..	3	..	..
35	Raman Village	..	2	..	..
36	Ram Sara	..	2	..	..
37	Ruldu Singh Wala	..	2	..	..
38	Ram Garh Bhunder	..	2	..	..
39	Sanguana	..	3	..	..
40	Sekhu	..	2	..	..
41	Sher Garh	..	2	..	..
42	Sukhladhi	..	2	..	..
43	Sangat Kalan	..	2	..	..
44	Takahan Wali	..	2	..	..
	A.D.I., Bhatinda (N) Circle				
45	Bambiha	..	2	..	..
46	Mohallan	..	2	..	..

Serial No.	Name of the Primary School	No. of Teachers	No. of Peons	No, of Chaukidars
47	Bhisiana ..	2	..	..
48	Bhokhara ..	3	..	..
49	Bibi Wala ..	2	..	..
50	Burj Mehma ..	3	..	..
51	Balluana ..	4	..	..
52	Budhlade Wala ..	2	..	..
53	Bir Behman ..	2	..	..
54	Bajak ..	2	..	..
55	Bahadur Garh ..	1	..	..
56	Civil Station Bhatinda ..	3	..	..
57	Chuge Khurd ..	2	..	..
58	Deon ..	4	..	..
59	Gill Patti ..	3	..	..
60	Ghuda ..	4	..	..
61	Manghi Rana ..	2	..	..
62	Jaga Nand ..	2	..	..
63	Kotha Chet Singh ..	2	..	..
64	Karam Garh Satran ..	2	..	..
65	Kaljharani ..	2	..	..
66	Kot Guru ..	2	..	..
67	Lul Bai ..	1	..	..
68	Mehma Sawai ..	3	..	..
69	Mehma Sarkari ..	2	..	..
70	Mehma Bhagwana ..	2	..	..
71	Mian ..	2	..	..
72	Mehra ..	2	..	..
73	Multanain ..	2	..	..
74	Nahian Wala ..	5	..	..
75	Nand Garh ..	2	..	..
76	Qili Nihal Singh ..	2	..	..
77	Rai-ke-Khurd ..	1	..	..

[Minister of State]

Serial No.	Name of the Primary School		No. of Teachers	No. of Peons	No. of Chaukidars
78	Talb Nehar	..	2	..	..
79	Bir Kalan	..	2	..	..
80	Bir Khurd	..	2	..	..
81	Faridkot Kotli	..	3	..	..
82	Chak Attar Singh	..	2	..	..
83	Dhuni Ke	..	2	..	..
84	Gulab Garh	..	2	..	..
85	Bhagu	..	1	..	..
86	Dhan Singh Khana	..	2	..	..
87	Rai Khana	..	2	..	..
88	Mansa Khurd	..	1	..	..
89	Ghasa Khana	..	2	..	..
90	Mai Sar Khana	..	3	..	..
91	Phus Mandi	..	1	..	..
	A.D.I. Budhlada Circle				
92	Alam Pur Mandran	..	3	..	..
93	Andian wali	..	1	..	..
94	Alam Pur Kotla	..	2	..	..
95	Bachhuna	..	3	..	..
96	Bhawa	..	1	..	..
97	Birewala Dogran	..	2	..	..
98	Bakhrian	..	2	..	..
99	Bahadur Pur	..	2	..	..
100	Bareta Village	..	3	..	..
101	Chak Ali Sher	..	1	..	..
102	Datewas	..	2	..	..
103	Dodra	..	2	..	..
104	Dharam Pura	..	2	..	..
105	Daorya Pur	..	2	..	..
106	Dialpura	..	2	..	..

Serial No.	Name of the Primary School		No. of Teachers	No. of Peons	No. of Chaukidars
107	Gami Wala	..	1	..	..
108	Ghandu Khurd		2	..	..
109	Gobind Pura	..	2	..	..
110	Hakim Wala	..	2	..	..
111	Juggalan	..	1	..	..
112	Jakhpal Sirsi Wala	..	2	..	..
113	Jalbera	..	2	..	..
114	Kalana	..	2	..	..
115	Kali Pur	..	1	..	..
116	Khudal Kalan	..	3	..	..
117	Kularian	..	3	..	..
118	Kanak Wal Chehal	..	2	..	..
119	Kahan Garh	..	2	..	..
120	Kishan Garh	..	3	..	..
121	Khatri Wala	..	2	..	..
122	Mander	..	2	..	..
123	Mal Singh Wala	..	2	..	..
124	Malik Pur Bhinra	..	1	..	..
125	Maghaniana	..	2	..	..
126	Malkon	..	1	..	..
127	Phulu nod Wali	..	2	..	..
128	Reond Khurd	..	1	..	..
129	Reond Kalan	..	3	..	..
130	Ram Pur Mandran	..	3	..	..
131	Ram Garh Shah Purian	..	1	..	..
132	Ram Nagar Bhattal	..	1	..	..
133	Ranghrial	..	2	..	..
134	Rathi	..	2	..	..
135	Saide Wala	..	3	..	..
136	Sati Ke	..	3	..	..
137	Saspali	..	1	..	..

[Minister of State]

Serial No.	Name of the Primary School	No. of Teachers	No. of Peons	No. of Chaukidars
138	Sher Khan Wala	2	..	..
139	Todar Pur ..	1	..	..
140	Talab Wala ..	1	..	..
141	Uddat Saide Wala ..	2	..	..
142	Bakhshi Wala ..	1	..	..
143	Chakkan ..	2	..	..
144	Qasim Pur China ..	1	..	..
	A.D.I. Faridkot (N) Circle			
145	Ahal ..	2	..	..
146	Bile Wala ..	2	..	..
147	Butter ..	1	..	..
148	Balbir Basti, Faridkot ..	4	..	..
149	Baghu Wala ..	2	..	..
150	Bhagthala Kalan ..	3	..	..
151	Chet Singh Wala ..	2	..	..
152	Daggo Romana ..	2	..	..
153	Dip Singh Wala ..	3	..	..
154	Ghuggiana ..	2	..	..
155	Ghumiara ..	2	..	..
156	Gujjar ..	2	..	..
157	Handialana ..	2	..	..
158	Hassan Bhatti ..	2	..	..
159	Haria Wala ..	1	..	..
160	Harindra Faridkot ..	3	..	..
161	Jhok Sarkari ..	1	..	..
162	Jand Wala ..	2	..	..
163	Jhoti Wala ..	2	..	..
164	Kauni ..	2	..	..
165	Kingra ..	1	..	..
166	Ghudo Wala ..	2	..	..

Serial No.	Name of the Primary School	No. of Teachers	No. of Peons	No. of Chaukidars
167	Bajo Wala ..	2	..	..
168	Kanian Wali ..	1	..	..
169	Kamiana ..	2	..	..
170	Man Singh Wala ..	2	..	..
171	Morar Wali ..	2	..	..
172	Mahake Khurd ..	2	..	..
173	Machaki Kalan ..	2	..	..
174	Mehmuna ..	2	..	..
175	Maharrar ..	2	..	..
176	Miduman ..	2	..	..
177	Momara ..	2	..	..
178	Pipli ..	2	..	..
179	Pacca ..	2	..	..
180	Pindi Balochan ..	2	..	..
181	Pacca Khurd ..	2	..	..
182	Qila Nau ..	2	..	..
183	Qaubal Wala ..	1	..	..
184	Ratti Rori ..	2	..	..
185	Sukhan Wala ..	2	..	..
186	Simre Wala ..	1	..	..
187	Sadhan Wala ..	2	..	..
188	Sadiq ..	2	..	..
189	Sangat Pura ..	1	..	..
190	Bir Wala Kalan ..	2	..	..
191	Raian ..	3	..	..
	Faridkot (S) Circle			
192	Aalukh ..	3	..	..
193	Behbal Khurd ..	3	..	..
194	Behbal Kalan ..	3	..	..
195	Burj Jassa Singh ..	2	..	..
196	Burj Hari Ka ..	2	..	..

[Minister of State]

Serial No.	Name of the Primary School		No. of Teachers	No. of Peons	No. of Chaukidars
197	Chak Kalian	..	2	..	..
198	Dhab Guru Ki	..	2	..	..
199	Dhai Pai	..	3	..	..
200	Guru Sar	..	2	..	..
201	Gondara	..	3	..	..
202	Lamb Wali	..	3	..	..
203	Nanak Sar	..	2	..	..
204	Jhakhar Wala	..	3	..	..
205	Jalliana	..	3	..	..
206	Rori Kapura	..	4	..	..
207	Romana Albel Singh	..	2	..	..
208	Sandhwan	..	3	..	..
209	Sikhan Wala	..	[illegible]	..	..
210	Sirsan	..	2	..	..
211	Surghuri	..	3	..	..
212	Khara	..	2	..	..
213	Machaki Mal Singh	..	2	..	..
214	Misri Wala	..	2	..	..
215	Bhana	..	3	..	..
216	Dwariana	..	2	..	..
217	Ghanaian Wala	..	2	..	..
218	Khachharan	..	2	..	..
219	Phidde Kalan	..	2	..	..
220	Phidde Khurd	..	1	..	..
221	Ramiana	..	2	..	..
222	Kasim Bhatti	..	2	..	..
223	Wara Daraka	..	3	..	..
224	Bir Wala Khurd	..	1	..	..
225	Baggiana	..	1	..	..
226	Romana	..	1	..	..

Serial No.	Name of the Primary School		No. of Teachers	No. of Peons	No. of Chaukidars
227	Chehal	..	2	..	..
228	Manjit Inder Pura FDK.	..	3	..	..
229	Kaler	..	1	..	..
230	Mand Wala	...	2	..	..
231	Dhur Kot	..	3	..	..
232	Chamebli	..	2	..	..
233	Nangal	..	2	..	..
234	Devi Wala	..	3	..	..
235	Ward No. 10, Kotkapura	..	6	..	..
236	Ward No. 9 Kotkapura	..	4	..	..
237	Kohar wala	..	3	..	..
238	Ran Singh wala	..	3	..	..
239	Ablu	..	3	..	.. (Circle Jaitu)
240	Adampura	..	2	..	..
241	Ajit Gill	..	3	..	..
242	Aklia Khurd	..	1	..	..
243	Aklia Kalan	..	3	...	..
244	Amargarh	..	2	..	..
245	Aukand Wala	..	2	..	..
246	Balhar Mehma	..	2	..	..
247	Balhar Binju	..	2	..	..
248	Bhodi Pura	..	2	...	...
249	Bishanandi	..	2	..	..
250	Burj Ladha Singhwala	..	2	..	..
251	Burj Thaaror	..	2	..	..
252	Chaina	..	3	..	..
253	Chand Bhan	..	3	..	..
254	Dal Singh Wala	..	2	..	..
255	Dhan Singh Wala	..	2	..	..
256	Dial Pura Bhaike	..	5	..	..
257	Dod	..	5	..	..

[Minister of State]

Serial No.	Name of the Primary School		No. of Teachers	No. of Peons	No. of Chaukidars
258	Ganga	..	2	..	..
259	Ghania	..	3	..	..
260	Gobindgarh	..	2	..	..
261	Goniana Khurd	..	1	..	..
262	Goniana Kalan	..	1	..	..
263	Gurusar Bhagta	..	2	..	..
264	Hakam Singhwala	..	2	..	..
265	Hamirgarh	..	2	..	..
266	Hari Jan Basti Jaitu	..	2	..	..
267	Har Rai Pur	..	4	..	..
268	Jaitu Village	..	3	..	..
269	Kanger	..	2	..	..
270	Karir Wali	..	2	..	..
271	Kaur Singhwala	..	2	..	..
272	Kesar Singh wala	..	1	..	..
273	Khiali Wala	..	2	..	..
274	Mallah	..	2	..	..
275	Maluka	..	4	..	..
276	Neor	..	2	..	..
277	Ram Garh	..	2	..	..
278	Ramuana	..	2	..	..
279	Ramuwala	..	3	..	..
280	Ran wala	..	2	..	..
281	Romana Ajit Singhwala	..	4	..	..
282	Salabat Pura	..	3	..	..
283	Sada Singhwala	..	2	..	..
284	Wara Bhaike	..	3	..	..
285	Warkandi		1	..	..

Serial No.	Name of the Primary School	No. of Teachers	No. of Peons	No. of Chaukidars
	Mansa North Circle			
287	Atla Khurd	1	..	..
288	Ahmed Pur	3	..	..
288	Bappiana	2	..	..
289	Bir Khurd	2	..	..
290	Barnala	2	..	..
291	Barah	2	..	..
292	Borewal	2	..	..
293	Biroke Kalan	2	..	..
294	Bhadra	2	..	..
295	Chakerian	2	..	..
296	Dalel Singh Wala	2	..	..
297	Dhalewan	2	..	..
298	Dooluwal	2	..	..
299	Daluana	1	..	..
300	Guraddi	2	..	..
301	Gurne Kalan	2	..	..
302	Gurne Khurd	2	..	..
303	Gill	1	..	..
304	Gharngna	1	..	..
305	Hodla Kalan	3	..	..
306	Hiron Khurd	2	..	..
307	Hiron Kalan	3	..	..
308	Hamir Garh	2	..	..
309	Hire Wala	2	..	..
310	Hassan Pur	1	..	..
311	Jit Garh	1	..	..
312	Kotra Kalan	2	..	..
313	Kishan Garh	2	..	..
314	Khara	2	...	
315	Kulhari	2	..	..

[Minister of State]

Serial No.	Name of the Primary School		No. of Teachers	No. of Peons	No. of Chaukidars
316	Khullan	..	2	..	..
317	Laluana	..	2	..	..
318	Mansa Village	..	3	..	..
319	Nohar Singh Wala	..	1	..	..
320	Matti	..	1	..	..
321	Mandhali	..	2	..	..
322	Nangal Khurd	..	2	..	..
323	Narinder Pura	..	1	..	..
324	Piplian	..	1	..	..
325	Ramditta	..	2	..	..
326	Sahrana	..	2	..	..
327	Talhian	..	2	..	..
328	Uddat Bhagat Ram	..	2	..	..
	A.D.I. Mansa (S) Circle				
329	Jhnadu Kalan	..	2	..	..
330	Aii Ke	..	2	..	..
331	Kirke	..	1	..	..
332	Chain[illegible] Wala	..	2	..	..
333	Makhe Wala	..	1	..	..
334	Gurkhani	..	1	..	..
335	Fateh Pur	..	2	..	..
336	Ba[illegible]ar	..	1	..	..
337	Mir Pur Kalan	..	2	..	..
338	Sardule Wala	..	2	..	..
339	Mir Pur Khurd	..	2	..	..
340	Tibbi Hari Singh	..	3	..	..
341	Kane Wala	..	1	..	
342	Jat[illegible] K[illegible]	..	2	..	..
343	Bhagwan Pura	..	2	..	..
344	Ranjit Garh	..	2	..	..

Serial No.	Name of the Primary School		No. of Teachers	No. of Peons	No. of Chaukidars
345	Adam Ke	..	1	..	..
346	Lok Garh	..	2	..	..
347	Alhu Pur	..	2	..	..
348	Lalian Wali	..	2	..	..
349	Bhamme Kalan	..	4	..	..
350	Bhamme Khurd	..	1	..	..
351	Lakhmir Wala	..	2	..	..
352	Dasondhia	..	1	..	..
353	Chappian Wali	..	1	..	..
354	Bhalike	..	2	..	..
355	Burj Bhalar Ke	..	1	..	..
356	Bire Wala	..	2	..	..
357	Ullak	..	2	..	..
358	Baje Wala	..	3	..	..
359	Raman Nandi	..	1	..	..
360	Akkan Wali	..	3	..	..
361	Dane Wala	..	1	..	..
362	Kaur Wala	..	1	..	..
363	Dalel Wala	..	2	..	..
364	Nand Garh	..	2	..	..
365	Khali Chehlan	..	2	..	..
366	Ghudu Wala	..	1	..	..
367	Jatana Khurd	..	1	..	..
368	Kusla	..	1	..	..
369	Fateh Garh Sahne Wali	..	1	..	..
370	Sangha	..	2	..	..
371	Karandi	..	1	..	..
372	Man Khera	..	1	..	..
373	Khera Kalan	..	4	..	..
374	Jhanda Kalan	..	4	..	..

[Minister of State]

Serial No.	Name of the Primary School		No. of Teachers	No. of Peons	No. of Chaukidars
375	Jhanda Khurd	..	3	..	..
376	Khera Khurd	..	2	..	..
377	Rurki	..	2	..	..
378	Kot Dharmu	..	3	..	..
379	Jawahar Ke	..	2	..	..
380	Makha	..	2	..	..
381	Maujia	..	2	..	..
382	Kauri Wala	..	1	..	..
	A.D.I. Maur Circle				
383	Aklia	..	3	..	..
384	Autan Wali	..	2	..	..
385	Alisher Khurd	..	2	..	..
386	Alisher Kalan	..	1	..	..
387	Atla Kalan	..	2	..	..
388	Burj Rathi	..	1	..	..
389	Bhai Desa	..	2	..	..
390	Burj Hari	..	2	..	..
391	Burj Jhaber	..	2	..	..
392	Bhai Chuhar	..	2	..	..
393	Chanarthal	..	2	..	..
394	Dalia Wali	..	2	..	..
395	Dallu Wala Khiva	..	2	..	..
396	Gehri Wara Singh	..	2	..	..
397	Ghuman Kalan	..	2	..	..
398	Gurthari	..	2	..	..
399	Jodh Pur Pakher	..	3	..	..
400	Phokar Kalan	..	2	..	..
401	Khokar Khurd	..	2	..	..
402	Kuti Wal	..	2	..	..
403	Kasai Wara	..	2	..	..

Serial No.	Name of the Primary School		No. of Teachers	No. of Peons	No. of Chaukidars
404	Kuti Wal Khurd	..	2	..	..
405	Kharak Singh Wala	..	2	..	..
406	Kalloh	..	2	..	..
407	Kotli Kalan	..	3	..	..
408	Khiva Kalan	..	2	..	..
409	Khiva Khurd	..	2	..	..
410	Manaspal	..	2	..	..
411	Maur Kalan	..	4	..	..
412	Maur Khurd	..	4	..	..
413	Maur Mandi	..	4	..	..
414	Makhe Chehalan	..	2	..	..
415	Maujia Khurd	..	2	..	..
416	Moosa	..	3	..	..
417	Pir Kot	..	2	..	..
418	Ramaniwas	..	2	..	..
419	Rar	..	2	..	..
420	Kotli Khurd	..	1	..	..
421	Raj Garh Kuba	..	2	..	..
422	Sooch	..	2	..	..
423	Sada Singh Wala	..	3	..	..
424	Semao	..	2	..	..
425	Thutian wali	..	2	..	..
426	Tam Kot	..	3	..	..
427	Bhupal	..	2	..	..
	A.D.I. Mandi Phul Circle				
428	Badiala	..	3	..	..
429	Bhunder	..	3	..	..
430	Bugran	..	2	..	..
431	Burj Gillan	..	2	..	..
432	Burj Mansian	..	2	..	..

[Minister of State]

Serial No.	Name of the Primary School		No. of Teachers	No. of Peons	No. of Chaukidars
433	Chotian	..	2	..	..
434	Dikh	..	2	..	..
435	Dhadde	..	2	..	..
436	Dule wal	..	2	..	..
437	Ghurela	..	2	..	..
438	Gillkalan	..	3	..	..
439	Gosal	..	2	..	..
440	Gill Gosal	..	1	..	..
441	Jaidan	..	3	..	..
442	Jeondan	..	1	..	..
443	Jhandu Ke	..	2	..	..
444	Karar wala	..	4	..	..
445	Khokhar	..	2	..	..
446	Kotra Kaura	..	3	..	..
447	Mandi Khurd	..	1	..	..
448	Nand Garh Kotra	..	3	..	..
449	Rampura Mandi	..	7	..	..
450	Rampura village	..	4	..	..
451	Sadhana	..	3	..	..
452	Bath	..	3	..	..
453	Bajjuana	..	2	..	..
454	Bhaini	..	4	..	..
455	Bhachu Kalan	..	4	..	..
456	Bhuchu Khurd	..	4	..	..
457	Chak Bakhtu	..	3	..	..
458	Chak Fateh Singh Wala	..	2	..	..
459	Dhelwan	..	2	..	..
460	Ganga	..	2	..	..
461	Giddar	..	2	..	..
461-a	Lehra Bega	..	3	..	..

Serial No.	Name of the Primary School		No. of Teachers	No. of Peons	No. of Chaukidars
462	Lehra Dhur Kot	..	3	..	..
463	Lehra Sondha	..	2	..	..
464	Mehraj	..	7	..	..
465	Lehra Khana	..	2	..	..
466	Nathana	..	4	..	..
467	Nath Pura	..	2	..	..
468	Poohla	..	5	..	..
469	Poohli	..	3	..	..
470	Sema	..	3	..	..
471	Burj	..	1	..	..
472	Bhagi Wander	..	2	..	..
473	Banger Mohhabat	..	1	..	..
474	Burj Seman	..	2	..	..
475	Banger Charat Singh	..	1	..	..
476	Behman Rassa Singh	..	2	..	..
477	Behman Kaur Singh	..	2	..	..
478	Baini Wal	..	2	..	..
479	Banan Wala	..	2	..	..
480	Giana	..	2	..	..
481	Chehlan Wala	..	3	..	..
482	Dhinger	..	2	..	..
483	Fateh Garh Naubad	..	2	..	..
484	Gat Wali	..	2	..	..
485	Guru Sar Gaga	..	1	..	..
486	Gehle Wala	..	1	..	..
487	Gole Wala	..	1	..	..
488	Jaurkian	..	2	..	..
489	Jatri	..	1	..	..
490	Jajjal	..	2	..	..
491	Joge Wala	..	1	..	..
492	Jherian Wali	..	1	..	..

[Minister of State]

Serial No.	Name of the Primary School		No. of Teachers	No. of Peons	No. of Chaukidars
493	Koriana	..	1	..	..
494	Kalal Wala	..	2	..	..
495	Kamlu	..	1	..	..
496	Laliana	..	2	..	..
497	Lele Wala	..	2	..	..
498	Lehri	..	2	..	..
499	Maru Charat Singh	..	3	..	..
500	Mansa Kalan	..	1	..	..
501	Multania	..	3	..	..
502	Mirziana	..	1	..	..
503	Nangala	..	2	..	..
504	Hiro Kalan	..	2	..	..
505	Phulu Khari	..	2	..	..
506	Rayia	..	1	..	..
507	Ram Tirath Jagga	..	3	..	..
508	Sandbha	..	2	..	..
509	Sangat Khurd	..	2	..	..
510	Sheikh Pura	..	2	..	..
511	Singho	..	2	..	..
512	Swatch	..	1	..	..
513	Talwandi Aklia	..	1	..	..
514	Talwandi Saboo	..	1	..	..
515	Tandian	..	1	..	..
516	Trangali	..	1	..	..
	Less Nos. 230, 231, 331 & 429.				
	Tota/ No. of Primary Schools. 516				..

COMPLAINTS AGAINST MIS-USE OF LOANS FOR PUMPING SETS IN GURGAON DISTRICT

*486. **Shri Babu Dayal :** Will the Revenue Minister be pleased to state—

(a) whether his department received any complaints in 1962 about the mis-use of loans granted for pumping sets in district Gurgaon; if so, the names of the complainants, the names of villages to which they belong and the action taken on the complaints ;

(b) whether in any cases mentioned above Government issued orders for the recovery of the said loans?

Sardar Darbara Singh : (a) No.

(b) Does not arise.

APPLICATIONS FOR TACCAVI LOANS, ETC. IN DISTRICT GURGAON

***487. Shri Babu Dayal** : Will the Revenue Minister be pleased to state—

(a) the total number of applications received by the Revenue Department for the grant of taccavi loans and loans for percolation wells, tehsil-wise in Gurgaon District during 1961-62 ;

(b) the total number of cases in which the loans referred to in part (a) above were advanced ;

(c) the number of cases in which the said loans are still repayable to Government ;

(d) whether Government received any complaints against the mis-use of the said loans; if so, the details thereof tehsil-wise together with the cases, if any, in which the amount of loans were recalled?

Sardar Darbara Singh : (a) The Deputy Commissioner, Gurgaon, received 6,108 (Six thousand, one hundred and eight) applications for the grant of taccavi loans for percolation wells and other types of loans. The tehsil-wise break-up of applications is as follows :—

Name of Tehsil		Number of applications for percolation wells	Number of applications for other loans
Gurgaon	..	102	Nil
Palwal	..	19	1,081
Ballabgarh	..	20	1,632
Nuh	..	28	1,525
Rewari	..	62	1,604
Ferozepore Jhirka	..	31	4

[Community Development Minister]

(b) The total number of cases in which loans were advanced is as follows :—

Name of Tehsil		Number of cases in which loans for percolation wells were advanced	Number of cases in which other loans were advanced
Gurgaon	..	35	Nil
Palwal	..	19	1,061
Ballabgarh	..	10	1,614
Nuh	..	28	1,468
Rewari	..	62	1,574
Ferozepur Jhirka	..	29	Nil
Total	..	183	5,717

(c) In all the cases in which loans were advanced during the year 1961-62, the loan amount is still repayable to Government.

(d) No. The question of supplying further details in this respect, therefore, does not arise.

RECOVERIES OF TACCAVI IN FEROZEPORE DISTRICT

***564. Sardar Kulbir Singh :** Will the Revenue Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that no receipts are issued to the taccavi holders when they pay back their taccavi loans to the Government ;

(b) whether any cases in which double recoveries have been made from the taccavi holders in Ferozepore District for want of non-issue of receipts have come to his notice; if so, the action taken in the matter?

Sardar Ajmer Singh : (a) It is a fact that no receipt is issued to the Taccavi holders when they pay back their dues, as no cash amount is received from them by the local officers. The procedure of depositing the taccavi dues is that the Dakhlas are perpared in triplicate in the name of the taccavidar for the amount, which becomes due against the taccavi holder. The Dakhlas are handed over to the same person and he himself deposits the amount in question direct in the State Bank or Treasury, as the case may be.

(b) (i) No double recovery has been effected from any loanee in Ferozepore District.

(ii) Does not arise.

EMOTIONAL INTEGRATION MOVEMENT IN THE STATE

*619. **Shri Satya Dev :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the details of the functions so far organised by Government under the Emotional Integration Movement in the State ;

(b) whether Government officials in Chandigarh were required to attend lectures recently delivered under the said Movement during office hours ;

(c) if the reply to part (b) above be in the affirmative, the remuneration, if any, paid to the person who delivered the said lectures ;

(d) the total expenditure incurred in connection with the said movement in the State?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) In addition to the issue of instructions on various aspects of the subject to district and other officers, a series of lectures on subjects including Emotional Integration were organised.

(b) Yes.

(c) Rs 7,500 for all lectures including those on Emotional Integration.

(d) No amount has been spent exclusively on the Emotional Integration Movement.

TACCAVI FOR PURCHASE OF CATTLE GIVEN IN SUB-TEHSIL GULAH, DISTRICT KARNAL

*583. **Sardar Piara Singh :** Will the Revenue Minister be pleased to state the total amount of taccavi for the purchase of cattle distributed in Sub-Tehsil Gulah, district Karnal in the year ending 31st March, 1961 together with the names of the villages where it was distributed?

Sardar Ajmer Singh : A sum of Rs 1,33,570 was distributed as taccavi loans for the purchase of cattle in sub-tehsil Guhla, district Karnal in the year ending 31st March, 1961. A statement showing the names of the villages where amountth was disbursed is enclosed.

[Revenue Minister]

Statement showing the disbursement of Taccavi loans for purchase of cattle in Sub-tehsil Guhla for the year ending 31st March, 1961 (i.e. 1st April 1960 to 31st March 1961).

Serial No.	Name of Village	Serial No.	Name of village
1	Sewan	28	Kharak
2	Kamahri	29	Aundhli
3	Murtzapur	30	Mohanpur
4	Garhi-Roran	31	Surasti Khera
5	Sandholi	32	Bodha
6	Pehowa	33	Garhi Kahran
7	Satora	34	Rampura
8	Bodhni	35	Tikor
9	Siana-Baidan	36	Jakhwala
10	Gagarpur	37	Tangoli
11	Seentha	38	Madharan
12	Harnola	39	Takoran
13	Daba	40	Mukampur
14	Malikpur	41	Dusarpur
15	Malikpur-Pawad	42	Sultania
16	Ratta-Khera Lukman	43	Chika
17	Chhaba	44	Bhagal
18	Shadipur	45	Nandgarh
19	Azimgarh	46	Majri
20	Mahmoodpur	47	Dewana
21	Sarowa	48	Sewan Majra
22	Khama Hera	49	Bhatian
23	Lander Kiman	50	Guhla
24	Parbhawat	51	Handu-Majra
25	Sayali	52	Kahari
26	Ratta Khera Kalan	53	Agond
27	Tha-Kharak	54	Kakrala-Anayat

Serial No.	Name of Village	Serial No.	Name of Village
55	Tatiana	62	Tarawali
56	Adhoyia	63	Khari Daban
57	Bhonslan	64	Paharpur
58	Kawartan	65	Mastgarh
59	Mandkalian	66	Salimpur
60	Ramthali	67	Majhari
61	Kharoudi		

MUTATIONS LYING PENDING IN DISTRICT HISSAR

***626. Shri Hunna Mal :** Will the Revenue Minister be pleased to state the total number of mutations of property lying pending for decision in district Hissar, the date since when they are lying pending and the reasons therefor?

Sardar Ajmer Singh : (a) 9,298.

(b) Out of these 10 are more than 2 years old and the remaining are less than 2 years old. About 8,973 mutations are only 6 months old.

(c) (i) The landlords are selling and transferring their lands for avoiding the rules of surplus area.

(ii) Tehsils Bhiwani, Fatehabad and Sirsa of this district remained under consolidation operations uptil very recently. During these operations no mutations could be entered. As such, a large number of mutations have been entered in these tehsils soon after the completion of these operations.

(iii) The number of mutations has increased as large number of displaced persons have sold their allotted land and they do not come forward for the attestation of mutations being absentee landlords.

OUTSTANDING TACCAVIS AND LOANS FOR TUBEWELLS, ETC., IN AMRITSAR DISTRICT

***593. Comrade Makhan Singh Tarsikka :** Will the Agriculture and Forests Minister be pleased to state the names of persons in Amritsar District against whom taccavi loans granted for tubewells and tractors, amounting to Rs 3,000 or more are outstanding at present together with the actual amounts, under each head due from each?

Sardar Ajmer Singh : A statement is laid on the table of the House.

[Revenue Minister]

Statement

Serial No.	Name and parentage of loanee	Name of Tehsil	Name of Village	Amount outstanding		
				Tractors	Tube-wells	Total
				Rs	Rs	Rs
1	Sarvshri Sher Thakar Singh etc.	Ajnala	Fatewal	7,920	..	7,920
2	Shri Amroo Singh, son of Raghbir Singh	Do	Ramdas	11,500	1,050	12,550
3	Smt. Labh Kaur, widow of Balwant Singh	Do	Chamiari	4,923	..	4,923
4	Shri Davinder Singh, son of Buta Singh	Do	Soofian	4,444	1,575	6,019
5	Shri Darshan Singh, son of Raghbir Singh	Do	Ramdas	4,334	723	5,057
6	Shri Narain Singh, son of Tehal Singh	Tarn Taran	Kang	9,300	415	9,715
7	Shri Dalip Singh, son of Wadawa Singh	Do	Vorowal	11,500	..	11,500
8	Shri Surat Singh, son of Sher Singh	Patti	Thur	10,000	..	10,000
9	Shri Partap Singh, son of Teja Singh	Do	Do	8,357	..	8,357
10	Mahant Bishan Dass, son of Mahant Harnam Dass	Amritsar	Tung Pain	4,432	..	4,432
11	Shri Bhopinder Singh, son of Col. Ram Singh	Do	Dhaul Kalan	4,766	..	4,766
12	Shri Kewal Chand, son of Thakar Jagdish	Do	Rakh Jhita	4,603	..	4,603
13	Shri Bhan Singh, son of Rur Singh	Do	Varpal	5,792	..	5,792
14	Shri Joginder Singh, Gurdip Singh etc. sons of Sahib Dayal Singh	Do	Gumtala	3,055	..	3,055
15	Shri Jaswant Rai, Prem Nath, sons of Moti Ram	Do	Anaitpur	7,181	1,500	8,681
16	Amritsar National Farming Co-operative Society Ltd., Amritsar	Do	Amritsar	2,562	735	3,297

SUBSIDY GIVEN FOR CONSTRUCTION OF WELLS DURING 1949-50 AND 1950-51

***692. Shri Har Kishan :** Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state—

(a) whether it is fact that subsidy/loans, for the construction of wells, were advanced by Government to the cultivators in the State during the years 1949-50 and 1950-51 ;

(b) whether it is also a fact that subsidies were utilised and the wells were constructed within the time limit ;

(c) whether the recipients of the said subsidies are now being asked to refund the subsidies; if so, the reasons therefor?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes. Subsidy/Loans for the construction of wells, were advanced in the State (Erstwhile Punjab State area) during 1949-50 and 1950-51.

(b) The subsidy was allowed to those loanees only who utilised the loan and constructed the wells within the prescribed period.

(c) Those recipients of the loan, who constructed the wells within the time limit and fulfilled the conditions, are not being asked to refund the subsidies. The others, who failed to complete the wells according to the terms and conditions, have been asked to repay the loans.

AREA OF RECLAIMED LAND

***678. Chaudhari Hardwari Lal :** Will the Minister for Revenue be pleased to state the area of land (Reh or saline Areas) reclaimed district-wise, since 1948 to date?

Chaudhari Ranbir Singh : No saline area has been reclaimed so far.

AREA BROUGHT UNDER AFFORESTATION

***775. Shri Rup Singh Phul :** Will the Agriculture and Forests Minister be pleased to state—

(a) the extent and name of areas in the State brought under afforestation during the last financial year together with the expenditure incurred thereon ;

(b) the place, if any, selected for the establishment of zoo in the State alongwith the progress so far made in this connection?

Sardar Gurbanta Singh : (a) A statement is laid on the table of the House.

(b) No.

[Agriculture and Forests Minister]

I.—BEAS CIRCLE
(Kangra and Pathankot Divisions)

Area		Expenditure
		Rs nP.
Forest areas 1,948 acres	..	11,702·27
Lahaul Forest Division		
Forest areas 153 acres	..	15,452·00
Kulu Forest Division		
Forest areas 2,438 acres	..	1,81,138·00
Seraj Forest Division		
Forest areas 1,407½ acres	..	2,07,412·00

II.—SUTLEJ CIRCLE
Rupar Forest Division

Forest areas 979½ acres		..	8,533·00
P.W.D. Roads 14 row miles		..	4,758·00
Canal revenues 10 row miles		..	1,250·00
Total ..	979½ acres and 24 Row Miles		14,541·00

Simla Hills Divisin

		Rs nP.
Forest areas 107½ acres	..	7,334·51
P.W.D. Roads	..	247·00

Beas Forest Division

Forest areas 2,826.50 acres	..	24,804·44

Hoshiarpur Forest Division

Forest areas	810½ acres	..	17,506·34
P.W.D. (Roads)	12 row miles	..	3,412·82
Total	.. 810½ acres 12 row miles		20,919·16

Chandigarh Forest Division

Forest area 1,170½ acres	..	62,842·10

III.—SARS WATI CIRCLE

Karnal Forest Division

Forest areas	836 acres	..	6,697·56
P.W.D. Roads	37 row miles	..	1,073·00
Railway Strips	2 row miles	..	76·00
Canal avenues	157 row miles	..	2,095·00
Total	.. 836 acres, 196 row miles		9,941·56

Ambala Forest Division

				Rs nP.
Forest area	..	453 acres	..	7,875·40
P. W. D. Roads	..	60 row miles	..	29,728·00
Hissar Forest Division				
Forest area	..	20 acres	..	4,370·00
P.W.D. Roads	..	28 row miles	..	13,861·00
Canal avenues	..	472 row miles	..	12,756·00
Nurseries	..	54 acres	..	25,819·00
Shelter Belts and wind breaks	..	67 row miles	..	13,644·00
Mohindergarh Forest Division				
P.W.D. Roads	..	68 row miles	..	30,394·00
Canal avenues	..	8 row miles	..	1,686·00
Shelter Belts	..	..		23,821·00
Gurgaon Forest Division				
Forest areas	..	409 acres	..	17,340·00
P.W.D. Roads	..	39 row miles	..	33,671·00
Canal avenues	..	290 row miles	..	20,458·00

BIST CIRCLE

Patiala Forest Division

Forest areas	..	110 acres	..	1,00,080·57
P.W.D. Roads	..	110 row miles	}	1,42,758·82
Canal avenues	..	100 row miles	}	
Railway strips	..	7 row miles	}	
Bhatinda Forest Division				
Canal avenues	..	27½ miles	..	20,692·00
P.W.D. Roads	..	57 miles	..	5,944·00
Railway strips	..	28¾ row miles	..	13,677·00
Forest areas	..	15 acres	..	2,623·00
Pasture Dev	..	6¼ acres	..	283·00
Shelter Belts	..	9¾ row miles	..	7,100·00

[Agriculture and Forests Minister]

	Ludhiana Forest Division		Rs nP.
P.W.D. Roads	.. 100 row miles	..	16,558·00
Canal avenues	.. 35 row miles	..	8,274·00
Railway strips	.. 65 row miles	..	16,297·00
	Amritsar Forest Division		
P.W.D. Roads	.. 142 row miles		
Canal avenues	.. 263 row miles		1,77,900·00
Railways strips	.. 130 row miles		
	Faridkot Forest Division		
P.W.D. Roads	.. 137½ row miles	..	51,466·78
Canal avenues	.. 90 row miles	..	34,001·48
Railway strips	.. 76 row miles	..	32,541·11
Shelters Belts	.. 47 row miles	..	15,588·59

FISH INDUSTRIES

*774. **Shri Rup Singh Phul :** Will the Minister for Jails be pleased to state—

(a) the time when the Fish Seed Farm was started in Kangra, the expenditure involved and progress so far made in respect thereof ;

(b) the details of the scheme, if any, adopted for the development of fish industry in Govind Sagar together with the progress made so far ?

Giani Zail Singh :(a) The work on the Fish Seed Farm in Kangra was started in the year 1961-62. The amount earmarked was Rs 68,000. Action has been taken to acquire the requisite land. The works pertaining to construction of tanks and buildings are expected to be completed by the P.W.D. during the current financial year. On completion of these works, the Fish Seed Farm will start functioning.

(b) The information is placed on the Table of the House.

(b) Details of the Scheme adopted for the development of Fish Industry in Gobind Sagar and Progress.

The Scheme for the development of Fish in Bhakra Reservoir or Gobindsagar stands included in the Third Five-Year Plan at a total cost of Rs 20 lacs during the Third Plan Period 1961-66. Under this scheme, it is proposed to develop Govindsagar as a productive fishery by stocking it with fish seed of Indian Major Carps and exotic Mirror Carps. The requisite quantities of fish seed will be raised in fish seed farms or hatcheries which will established at suitable sites near Gobind

sagar. 90 lacs fry and fingerlings will be produced during the plan period. No income in the form of exploitation of fish is expected in the first three years of 3rd Plan but in the remaining two years of the Plan, it is expected to produce about 1,000 maunds of fish on the basis of available data of production from similar reservoirs. When Gobindsagar is fully developed and properly exploited, it is expected to produce 25,000 maunds of fish annually. In the first two years, funds will be mostly spent on the purchase of land, trucks, motor boats ; equipment and excavation and preparation of nurseries.

The targets contemplated under this scheme are :—

	1961-62	1962-63	1963-64	1964-65	1965-66	Total
(i) Area under fish seed farms (in acres) ..	8	14	17	17	4	60
(ii) Production of fry (in lacs) ..	..	6	14	30	40	90
(iii) Area under production (in acres) ..	..	300	700	1,500	2,000	4,500

No spectacular results can be expected till the reservoir is fully stocked with fingerlings and techniques of exploiting deep waters are well-developed.

The Scheme is expected to become self-sufficient at the end of the 4th Plan.

(ii) *Progress made so far.*—A large fish seed farm, consisting of 12 tanks has been established at Neilla and rearing of Major and Mirror Carp brooders and fry has been started. Construction of three more tanks for this seed farm at Neilla is in progress. For starting a seed farm at Kusiala, necessary plans and estimates for constructing eight tanks during this year (1962-63) have also been prepared. Buildings for the Office and residence of the Farm Supervisor and a small field laboratory have been completed at Neilla. Construction of one garrauge, two pumping sheds and one Chawkidar quarter is in progress. Necessary laboratory apparatus, field implements, nets pumping sets, etc., have been purchased. Besides, three small boats, two out-board engines and one truck have been procured. One 22 feet long boat has been constructed by the Bhakra Board Carpentory Shop and two more such boats are under construction in the Carpentory Shop.

GOVERNMENT GIRLS SCHOOLS IN THANA GANAUR, TEHSIL SONEPAT

***810. Pandit Chiranji Lal Sharma :** Will the Chief Minister be pleased to state the number of Government Schools for Girls together with the standard of each in Thana Ganaur, tehsil Sonepat, district Rohtak ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : There are five Government Primary Schools for Girls in the area of Thana Ganaur.

ELECTRIFICATION OF VILLAGES IN SAFIDON CONSTITUENCY

***796. Chaudhri Inder Singh Malik :** Will the Irrigation and Power Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to provide electricity to the villages situated in Safidon Constituency, during the current financial year; if so, the names of such villages ?

Chaudhri Ranbir Singh : No village in Safidon Constituency is proposed to be electrified during the year, 1962-63.

Note :The replies to the starred questions which have been received late from the government, are being printed at the end of this debate as an "annexure".

ANNOUNCEMENTS BY THE SPEAKER

GENERAL PURPOSES COMMITTEE

8-00 a.m.

Mr. Speaker : Under rule 265N of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, I hereby nominate the following members to serve on the General Purposes Committee :—

1. Shri Prabodh Chandra, Speaker, *ex officio Chairman*.
2. Sardar Partap Singh Kairon,—*Chief Minister*.
3. Shri Mohan Lal, *Home Minister*.
4. Shrimati Shanno Devi,—*Deputy Speaker*.
5. Sardar Gurdial Singh Dhillon.
6. Principal Rala Ram.
7. Pandit Amar Nath Sharma.
8. Chaudhri Devi Lal.
9. Sardar Gurnam Singh.
10. Pandit Chirinji Lal Sharma.
11. Shri Ram Partap Garg.
12. Sardar Harinder Singh Major.
13. Comrade Ram Chandra.
14. Dr. Bal Krishan.
15. Chaudhri Hardwari Lal.
16. Sardar Gurmit Singh.
17. Baboo Bachan Singh.
18. Comrade Harnam Singh Chamak.
19. Dr. Baldev Parkash.
20. Chaudhri Ram Singh.

PRESS GALLERY COMMITTEE

Mr. Speaker : I nominate the following as members of the Press Gallery Committee. They will elect their own office bearers.

1.	Tribune	.. (i) Shri A. C. Bali. (ii) Shri P. Mukerji.
2.	P..T.I.	.. (i) Shri H. L. Pandit, (ii) Shri Satya Paul Pandit.
3.	Times of India	.. Shri M. L. Rastogi.
4.	Hindustan Times	.. Shri K. K. Katyal
5.	Statesman	.. Shri Santanam.
6.	Indian Express	.. Shri S. L. Kapur

7.	Hindustan Standard and Partap	Shri Harish Bhanot
8.	Milap ..	Shri Shiv Dayal.
9.	Prabhat ..	Shri Hari Singh
10.	Hind Samachar ..	Shri Tara Chand Gupta
11.	Indian Press Agency ..	Shri V. D. Chopra
12.	Hindustan Samachar Agency ..	Shri Ram Gopal Kapila

ANNOUNCEMENT BY THE SECRETARY REGARDING CERTAIN BILLS

Mr. Speaker : The Secretary will now make some announcement.

Secretary : I beg to lay on the Table a statement showing the Bills which were passed by the Punjab State Legislature during its Current (Budget) Session, 1962, and which have since been assented to by the President/Governor.

Statement showing the Bills which were passed by the Punjab State Legislature during its current (Budget) Session and assented to by the President/Governor

1. The Punjab Appropriation Bill, 1962.
2. The Punjab Appropriation (Vote on Account) Bill, 1962.
3. The Punjab Agricultural Produce Markets (Amendment) Bill, 1962.

ADJOURNMENT OF THE SABHA (Sine die)

Home Minister (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to move —

That the Assembly at its rising this day shall stand adjourned *sine die*.

Mr. Speaker : Motion moved —

That the Assembly at its rising this day shall stand adjourned *sine die*.

Mr. Speaker : Question is —

That the Assembly at its rising this day shall stand adjourned *sine die*.

The motion was carried

BILLS

THE PUNJAB TEMPORARY TAXATION BILL, 1962 (RESUMPTION OF CONSIDERATION)

Mr. Speaker : Sardar Bachan Singh, who was in possession of the House when it adjourned yesterday may please resume his speech.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ, ਉੱਤਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਲ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਬੋਲਣ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਸਾਂ ਤਾਂ ਅਜੇ ਦੋ ਚਾਰ ਲਫ਼ਜ਼ ਹੀ ਕਹੇ ਸਨ ਤੇ House adjourn ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਫੇਰ ਉਥੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। Governor ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ address ਵਿਚ ਫਰਮਾਇਆ ਸੀ :

"....we build on past achievement, particularly through our Five-Year Plans. I, therefore, take this opportunity to review only the more important items of work during the past year, and deal briefly with the known plans for the coming one. It is for you to consider these plans and let my Government have the benefit of your experience and criticism of them."

ਇਹ ਤਾਂ Governor ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ Para 23 ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ Scheduled Castes ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ;

"The programme to better and improve the conditions of living and the opportunities for Scheduled Csstes, other backward classes and Vimukat Jaties continued, and a sum of Rs 75.44 lakhs is being spent this year specially for them ; the amount proposed to be spent next year is Rs 73.57 lakhs.

Governor ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਏਸ address ਵਿਚ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪੰਜ ਸਾਲਾ plan ਵਿਚ ਦੋ ਢਾਈ ਕਰੋੜ ਰਪਿਆ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ Government ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਖਰਚ ਕਰੇਗੀ। ਫਿਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਗੌਰ ਫਰਮਾਉ ਕਿ ਖੁਦ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ budget speech ਵਿਚ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ—

"This deficit of Rs 405 lakhs will be met to the extent of Rs 122 lakhs from the cash balances, leaving a gap of Rs 283 lakhs which is being left uncovered for the present."

ਏਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਬਲਕਿ ਸਾਡੇ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ। ਅਸੀਂ ਨਵੇਂ taxes ਤਾਂ ਕੀ ਲਗਾਉਣੇ ਹਨ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਪੁਰਾਣੇ taxes ਵਿਚ ਵੀ relief ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ;

"With a view to meeting the genuine demands of the public and the dealers, the State Government have, from time to time, been allowing exemptions from Sales Tax. It has now been decided that periodicals like newspapers may also be exempted from Sales Tax. In order to encourage indigenous small scale industry and business, the rate of Sales Tax on the sale of raw hides has been reduced from two per cent to one per cent."

उन्होंने अपनी बजट स्पीच में यह लम्बी चौड़ी बात लिखी है कि इन वजुहात की बिना पर हम taxes में relief देते हैं। तो मैं ने हाउस को सिर्फ यही बताना है कि गवर्नर साहिब के address में और Finance Minister साहिब की बजट स्पीच से यही पता लगता है कि गवर्नमैंट कोई नया tax propose नहीं कर रही।....

श्री अध्यक्ष : यह कोई नया tax तो नहीं है। (This is not a new taxation measure.)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਅਖਬਾਰ ਚੁਕ ਕੇ ਦੇਖ ਲਉ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਔਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ Government ਜਿਹੜੀ ਸਾਲਹਾਸਾਲ ਤੋਂ tax ਲਾ ਰਹੀ ਸੀ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਏਸ ਸਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨੇ ਕੋਈ ਨਵਾਂ tax ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ। ਸਾਰੇ House ਦੇ ਵਿਚ ਏਸ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਬਹਿਸ

ਹੋਈ ਕਿ ਅਗੇ ਵਾਸਤੇ Government ਨੇ ਕੋਈ ਨਵਾਂ tax ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ Government ਨੇ ਇਹ tax ਲਗਾਉਣਾ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਇਹ duty ਬਣਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ House ਨੂੰ ਦਸਦੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ tax ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ । ਜਦੋਂ budget ਦਾ ਮੌਕਾ ਸੀ ਉਦੋਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ uncovered ਛਡਦੇ ਹਾਂ deficit ਨੂੰ । ਲੇਕਿਨ at the fag end of the session ਇਹ 8 ਕਰੋੜ ਦਾ tax ਲੈ ਆਏ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਭਾਰੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਵਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਬੇਈਮਾਨੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਬਾਬੂ ਜੀ ਬੇਈਮਾਨੀ ਦਾ ਲਫਜ਼ ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

(The word Baimani is not in good taste.)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ: ਅੱਛਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਵਾਪਿਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ tax ਦਾ Bill ਲਿਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ Government ਦੀ ਇਹ duty ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੱਸੇ ਕਿ ਇਹ ਕਿੱਥੇ ਖਰਚ ਕਰੇਗੀ ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ definite proposals ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਸਾਡੇ ਕੋਲ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਜਟ ਦਾ ਨਵਾਂ ਚਿੱਠਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਜੋ plans ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਚਿੱਠੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਤੁਸੀਂ 8 ਕਰੋੜ ਦੇ tax ਲਗਾ ਰਹੇ ਹੋ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸਕੀਮ ਦੱਸੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਰਚ ਕਰੋਗੇ ? ਇਕ vague term ਵਿਚ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ improvement ਲਈ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸਕੀਮ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਕੰਮ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ ਵੈਸੇ ਇਸ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ ਟੈਕਸ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਸ਼ੇਵਾ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਬਲਕਿ audit report ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ audit report ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ 1957-58 ਤੇ 1960-61 ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ 7 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਟੈਕਸ ਵਧੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 1957-58 ਵਿਚ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਆਮਦਨੀ 20.45 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ, 1958-59 ਵਿਚ 22.59 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ, 1959-60 ਵਿਚ 25.27 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਈ ਤੇ 1960-61 ਵਿਚ ਇਹ ਵਧ ਕੇ 27.24 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

> "During the last four years, the State has raised additional revenue by taxation to the extent of about Rs. seven crores, while the increase in its share on account of divisible Central........"

ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਟੈਕਸ ਹੈ ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕਿਤਨਾ ਵਧਿਆ ਹੈ

> "Considering item (i)(a) in the table further, the increase of about Rs seven crores (34.23 per cent) in the revenue receipts was achieved by imposing certain new taxes or by increasing the rates of certain existing taxes etc............"

ਉਹ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 34.23 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਟੈਕਸ ਵਧਾਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਤਨੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਤੇ ਵਧਾਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਬਲਕਿ ਇਹ ਅੱਗੇ ਵਧਾਦੇ ਹੀ ਗਏ । ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ ਨਾ ਲਭਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀਆਂ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮਾਲੀਆ ਵੀ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਵਧਾ ਦਿਉ ਤੇ urban property tax ਵੀ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਵਧਾ ਦਿਉ । ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ 24

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਅਕਤੂਬਰ, 1961 ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤੇ 23 ਨਵੰਬਰ, 1961 ਨੂੰ ਪਾਸ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 2 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੇਰ stamp duty ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ ਔਰ ਵਧਾਈ ਵੀ ਇਤਨੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਕਿਸਾਨ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚਣ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਦੋ ਰੁਪਏ ਫੀ ਸੈਂਕੜਾ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹੁਣ 12 ਰੁਪਏ ਫੀ ਸੈਂਕੜਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਰਹਿਨ ਹੋ ਸਕੇਗੀ ਜਾਂ ਵਿਕ ਸਕੇਗੀ । ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ 3 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 13 ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਲਿਆ । ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਬਲਕਿ ਸੇਲ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਵੀ ਇਜ਼ਾਫਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਲਈ ਬਹਾਨਾ ਕਢ ਲਿਆ । ਉਸ ਦੇ objects and reasons ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ 4 ਨਵੇਂ ਪੈਸੇ ਤੋਂ 5 ਨਵੇਂ ਪੈਸੇ ਇਸ ਲਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ....

"In order to implement the various development schemes under the Third Five-Year Plan.

ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ sales-tax ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਵਾਧਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਸਾਨੂੰ ਤੀਜੇ ਪਲੈਨ ਦੀਆਂ various development ਸਕੀਮਾਂ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਜਲੀ ਤੇ duty ਲਾਈ ਸੀ ਤੇ foodgrains ਅਤੇ ਦਾਲਾਂ ਤੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ 75 ਨਵੇਂ ਪੈਸੇ ਫੀ ਸੈਂਕੜਾ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਤਾਲੀਮ ਲਈ ਇਹ cess ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਗਰਜ਼ੇਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਟੈਕਸ ਵਧਾਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਦੇ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਦੇ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਦੇ ਪਲੈਨ ਦੀਆਂ various development ਸਕੀਮਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਹੁਣ ਚੂੰਕਿ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਇਕ ਨਵਾਂ ਬਹਾਨਾ ਕਢ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਇਹ ਟੈਕਸ ਵਧਾ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਸਕੀਮ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਕਿ ਇਹ ਪੈਸਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਰਚ ਕਰਨਗੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਇਹ temporary ਬਿਲ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਪਿਛਲੇ ਤਜਰੁਬੇ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਏਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਇਹ ਟੈਂਪਰੇਰੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪੱਕਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਵਧੇਗਾ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ 2 ਪੁਰਾਣੇ ਪੈਸੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਫੇਰ 2 ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ 4 ਨਵੇਂ ਪੈਸੇ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫੇਰ 5 ਨਵੇਂ ਪੈਸੇ ਕੀਤਾ । ਹੁਣ 6 ਨਵੇਂ ਪੈਸੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਦੁਗਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ Passenger tax ਵਿਚ ਹੈ । ਅਠਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ ਛੇਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਕੀਤਾ । ਹੁਣੇ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਪੈਸਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਬਾਕਾਇਦਾ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਪਹਿਲਾਂ temporary ਕਹਿ ਕੇ ਲਾਈ ਜਾਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫੇਰ ਵਧਾਈ ਜਾਣੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਇਹ temporary ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ ਪੱਕੇ ਹੀ ਸਮਝੋ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਲਿਆਂਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਹ ਚਲਦੇ ਹੀ ਰਹਿਣੇ ਹਨ । ਜਿਸ ਵਕਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀਆਂ ਲਈ ਮਾਲੀਆ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਵਧਾਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ ਬਿਲਕੁਲ ਟੈਂਪਰੇਰੀ ਨਈਅਤ ਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਫੇਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਟੈਕਸ ਵਧਾਏ ਗਏ ਹਨ । ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਪੱਕੇ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਤੇ ਵਧਾਣ ਦੇ ਵੀ ਜਤਨ ਕਰਨਗੇ । ਅੱਜ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ

ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬ ਸਾਰਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਮੁਸੀਬਤਜ਼ਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਜਿਥੇ 1957 ਵਿਚ 20 ਕਰੋੜ ਦੇ ਟੈਕਸ ਸਨ ਉਥੇ ਹੁਣ 35 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਟੈਕਸ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ 5 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ 20 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 35 ਕਰੋੜ ਕਰ ਦੇਵੇ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਵਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਤੇ socialism ਦੀ ਹਾਮੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਜੋ ਮੋਟਰ ਵਿਚ ਸਫਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵਧ ਟੈਕਸ ਦੇਵੇ ਲੇਕਿਨ ਮੋਟਰ spirit ਤੇ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਵਧਾਇਆ ਹੈ। ਕੀ ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਧਾਇਆ ਹੈ ਕਿ motor spirit ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅਫਸਰ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ ਅਤੇ ਵਪਾਰੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ? ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ, ਵਪਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੋਟਰ ਸਪਿਰਿਟ ਤੇ ਟੈਕਸ ਵਧ ਲਗਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅਮੀਰਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ।

ਉਪ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ): ਕਦੋਂ ਲਾਇਆ ਹੈ ?

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜ਼ਰਾ ਗੌਰ ਫਰਮਾਓ। ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਮੋਟਰ ਸਪਿਰਿਟ ਟੈਕਸ ਹੈ। ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਗਰ ਸਬੂਤ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਟੈਕਸ ਵਧਾਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਐਨਾ ਵੀ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਮੋਟਰ ਸਪਿਰਿਟ ਟੈਕਸ ਵਧਾਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕੋਈ ਪੁਰਾਣੀ ਹਿਸਟਰੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਤੁਸੀਂ 1957 ਤੋਂ 1962 ਦੀ ਹਿਸਟਰੀ ਵੇਖ ਲਓ। ਇਹਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਟੈਕਸ ਪੌਣੇ ਦੋ ਗੁਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਮੀਰਾਂ ਨਾਲ ਅਖ ਮਿਚੌਲੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ registered factories ਤੇ ਕੋਈ urban Property tax ਨਹੀਂ ਲਵਾਂਗੇ। ਇਹ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਛਡਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਰਜਿਸਟਰਡ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਖ ਮਿਚੌਲੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਟੈਕਸਾਂ ਵਿਚ ਮੁਆਫੀ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਇਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਨਾਅਹਿਲੀਅਤ ਕਰ ਕੇ 40 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ sugarcane cess ਦਾ ਘਾਟਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾਅਹਿਲੀਅਤ ਦੀ ਵਜਾਹ ਕਰ ਕੇ ਘਾਟਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੇ 40 ਲੱਖ ਤੋਂ ਉਪਰ ਇਹ ਸੈਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋ ਵੇਲੇ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਜਿਹੜਾ 50 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਚਪੜਾਸੀ, ਭੰਗੀ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਅਤੇ ਸੜਕ ਤੇ, ਪੇਵਮੈਂਟ ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਟੈਕਸ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। (ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : 150 ਰੁਪਏ ਤਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ) ਉਹ ਤਾਂ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਹੈ, ਅਜੇ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਜੇ ਅਕਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੇਅਕਲੀ ਨਾਲ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਕਿਨਾ ਚਿਰ ਹੋਰ ਲਉਗੇ ? (How much more time will the hon. Member take?)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ: 5 ਮਿੰਟ ਹੋਰ ਲਵਾਂਗਾ। 50 ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਰਜ ਕੇ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਉਸ ਦੇ ਫੈਮਿਲੀ ਦੀ per capita ਆਮਦਨੀ ਸਿਰਫ 10 ਰੁਪਏ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨੀ 120 ਰੁਪਏ ਹੈ, 120 ਰੁਪਏ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣਾ, ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ socialistic pattern of

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

society ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਨਹੀਂ ਉੜਾਉਣਾ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਸੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਇਹ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ 4 ਏਕੜ ਤਕ ਮੁਆਮਲਾ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ । ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਕਬੂਲ ਕੀਤਾ । ਐਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਗੌਰਮੈਂਟ ਵਿਚ ਐਨੀ ਜੁਰਅਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਹਾਊਸ ਦੀ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਹੋਈ recommendation ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰੇ । ਇਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਹਾਊਸ ਦੀ ਰਿਕੂਮੈਂਡੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਖੁਦ ਕਬੂਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ 5 ਏਕੜ ਤਕ ਮਾਲੀਆ ਮੁਆਫ ਕਰਾਂਗੇ । ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਸਰਚਾਰਜ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕਈ ਵਾਰੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ 5 ਏਕੜ ਤੋਂ ਘਟ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਸਰਚਾਰਜ ਨਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਏ । ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਕਿੰਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਇਕ ਇਕ, ਦੋ, ਦੋ, ਚਾਰ, ਚਾਰ, ਪੰਜ, ਪੰਜ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਕੀ ਉਹ ਇਸ ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਮੁਸਤਸਨਾ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਇਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਲੇ ਹਨ । ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ 5 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ 10 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਕਪੜਾ, ਖੰਡ ਯਾ ਹੋਰ ਨਿਤ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਵੀ ਖਰੀਦ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਅਵਾਮ ਤੋਂ 5 ਕਰੋੜ ਦੀ ਬਜਾਏ 10 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ sales tax ਰਾਹੀਂ ਲੈ ਲੈਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਬਾਕੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਹਾਲਤ ਕਬੂਲ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮੈਂਟ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਰਾਰ ਜੀ ਡਿਸਾਈ ਨੇ 69 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਟੈਕਸ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹੋਇਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ duty ਪੂਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸੂਬਾਈ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ duty ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾਏ । ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਸਾਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤੰਬੀਹ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਹਿਮੋ ਕਰਮ ਤੇ ਹਨ । ਜੇ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਗਰਾਂਟ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਲੋਨ ਦੀ ਰਕਮ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਠਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਬਹਾਨਾ ਇਹ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ । ਜਿਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਬਜਟ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਟੈਕਸ ਦੀ ਪਰੋਪੋਜ਼ਲ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਦ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਟੈਕਸ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ development ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨਾ ਆਉਣ ਤਾਂ ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਹਕ ਬਜਾਨਬ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕੋਈ decent ਗੌਰਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ । ਆਪਣੇ Finance Minister ਦੀ ਸਪੀਚ ਨੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਲਾਇਆ ਕਿ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗਾ । ਏਸੇ ਇਜਲਾਸ ਵਿਚ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣਾ ਕਿਸ ਹਦ ਤਕ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਹੈ । ਅਗਰ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਸਕੀਮ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ । ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਸਾ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਗੌਰ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਘੱਲੀ ਜਾਂਦੀ, ਸਾਰਾ ਸੂਬਾ ਇਸ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰਦਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਅਫਵਾਹ ਫੈਲਾਈ ਕਿ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਇਕ ਸਪੈਸ਼ਲ ਸੈਸ਼ਨ ਜੁਲਾਈ ਵਿਚ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਏਗਾ । ਅਗਰ ਕੋਈ ਸਪੈਸ਼ਲ ਸੈਸ਼ਨ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ public opinion ਦਾ ਪਤਾ ਲੈਂਦੇ । Public

opinion ਇਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਬਰਖਿਲਾਫ ਹੈ । ਪਬਲਿਕ ਦੀ ਰਾਏ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪਬਲਿਕ ਇਸ ਤੋਂ ਕਿੰਨੀ ਦੁਖੀ ਹੈ । ਪਬਲਿਕ ਦੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਕਿੰਨੀ ਖਰਾਬ ਹੈ। ਪਬਲਿਕ ਇਹ ਟੈਕਸ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ । ਅਸੀਂ ਬਾਰ ੨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਰੂ ਟੈਕਸਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਰਾਹ ਲਭੋ । ਮੈਂ ਖੁਦ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰੋ । ਉਸ ਤੋਂ ਆਮਦਨੀ ਹਾਸਲ ਕਰੋ । ਬਸ ਸਰਵਿਸ ਤੋਂ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਆਮਦਨੀ ਹੈ । ਮੇਰੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਮੋਟਰ ਸਰਵਿਸ nationalise ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਉਥੇ ਇਹ ਅਮੀਰਾਂ ਨਾਲ ਤੇ ਮੋਟਰ operators ਨਾਲ ਰਲੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਭਗਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਅਮੀਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਖਟਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਗਲ ਘੁਟਦੀ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : 5 ਮਿੰਟ ਦੀ ਬਜਾਏ 6 ਮਿੰਟ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । (The hon. Member has taken six minutes instead of five minutes)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਇਕ ਮਿੰਟ ਹੋਰ । ਅਗਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਈਮਾਨਦਾਰਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹੋਰ ਉਪਾ ਕਰਦੀ ਤਾਕਿ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਨਾ ਹੁੰਦਾ । ਐਸ ਵੇਲੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਦੇਣ ਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ । 15 ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਗੱਦੀਆਂ ਤੇ ਕਾਇਮ ਹੈ । ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਲਗਾਤਾਰ 15 ਸਾਲ ਤੋਂ ਗਦੀਆਂ ਤੇ ਕਾਇਮ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਮੁਲਕ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਲੇਬਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਵੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ 104 ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਤੋਂ 98 ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਅਹਲੀਅਤ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 15 ਸਾਲ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ unemployment ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰ ਹੋਏ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਾਬ ਹੋਈ ਹੈ । ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਪਲੈਨਿੰਗ ਮਨਿਸਟਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਖੁਦ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜੇ ਤਕ ਉਹ ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ 15 ਸਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਿਹਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਮਕਾਨ ਦੇਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਿਹਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਗੌਰਮੈਂਟ ਕਾਸਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਹ Temporary Taxation ਬਿਲ ਹਾਊਸ ਨੂੰ throw out ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਐਸੇ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬੇਹਦ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਫੌਰਨ consideration ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਉਠਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕੀਏ ।

ਆਪਣੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਇਨਕਲਾਬ ਸਿਆਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਢਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ । ਇਹ ਇਨਕਲਾਬ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਚੌਥਾ ਵੱਡਾ ਇਨਕਲਾਬ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਵੱਡਾ ਇਨਕਲਾਬ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਆਇਆ । ਦੂਸਰਾ ਫਰਾਂਸ ਵਿਚ, ਤੀਸਰਾ ਰੂਸ ਵਿਚ ਅਤੇ ਚੌਥਾ ਇਨਕਲਾਬ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ । (ਸਰਕਾਰੀ ਪਖ

[ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ]

ਵਲੋਂ ਪਰਸੰਸਾ) ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਲ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਿਆਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਸੀ, ਫਰਾਂਸ ਦਾ ਇਨਕਲਾਬ ਸਿਆਸੀ ਤੇ ਆਰਥਕ ਇਨਕਲਾਬ ਸੀ । ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਨਾਲੋਂ cultural side ਵਲ ਵਧੇਰੇ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਆਰਥਕ ਵਲ ਇਹ ਇਨਕਲਾਬ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਰੂਸ ਦਾ ਇਨਕਲਾਬ ਤਿੰਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸੀ—ਸਿਆਸੀ, ਆਰਥਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ । ਤੇ ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੇ ਜੋ ਇਨਕਲਾਬ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਇਸ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਆਸ ਹੈ । ਇਹ ਇਨਕਲਾਬ ਸਿਆਸੀ ਵੀ ਹੈ, ਆਰਥਕ ਵੀ ਹੈ, ਇਹ ਇਨਕਲਾਬ ਸਮਾਜਕ ਇਨਕਲਾਬ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਚੌਥੀ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਲਈ ਕਿ ਇਹ ਇਨਕਲਾਬ cultural ਇਨਕਲਾਬ ਵੀ ਹੈ । ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਵਰਕੇ ਉਲਟ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਵਰਕੇ ਉਲਟਿਆਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਲਿਆਏ ਹਾਂ ਇਸ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆਏ ਹਾਂ ਇਸ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਪੱਕਿਆਂ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਆਰਥਕ ਮਸਲੇ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਕ ਮਸਲੇ ਮੁੱਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਸਿਆਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਂਦਿਆਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਆਸੀ ਗੁਲਾਮੀ ਮੁੱਕ ਗਈ ਪਰ ਆਰਥਕ, ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ cultural ਇਨਕਲਾਬ ਇਕ renaissance ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਨਤਾ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਅੱਜ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਦਾਸਤਾ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਅਸੀਂ ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆਰਥਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਨੂੰ ਜੋੜ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ । ਦੋਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠਿਆਂ ਜੋੜਨ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਇਕ ਕਰਤਾ ਧਰਤਾ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾ ਜੋ ਮਾਜਰੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਬਸਤੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਠਠੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਅਲਹਿਦਾ ਬਸਤੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਇਹ ਨਿਖੇੜ ਅੱਜ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਪਾਪੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁੱਝੀ ਕਿ ਜੋ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਛੂਤ ਬਣਾ ਕੇ ਅਤੇ untouchables ਬਣਾ ਕੇ ਅਤੇ ਇਕ ਮਾੜਾ ਜਿਹਾ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਮਾਜ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਖਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹਿਨ ਵਖਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਾਣ ਪੀਣ ਅਤੇ ਵਰਤਾਵਾ ਵਖਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਹ ਬੜੀ ਦੁੱਖ ਵਾਲੀ ਗਲ ਸੀ ਜੋ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ । ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਖੇੜਨ ਦਾ ਕੀ ਅਸਰ ਹੋਇਆ । ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਦੇਸ਼ ਡਿੱਗਿਆ । ਇਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਹੀ ਇਹ ਸੀ । ਜਦ ਤਕ ਇਸ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅੰਗ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ ਇਹ ਐਨੀ ਘਾਲਣਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੇ ਕਿੰਨੀ ਜਦੋ ਜਹਿਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਿਆਸੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਰਥਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਤਾਕਤ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਅਸੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਸਮਾਜਕ ਤਾਕਤ ਤੋਂ ਬਗੈਰ, ਆਰਥਕ ਤਾਕਤ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਿਆਸੀ ਜਿੱਤ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ । ਇਸ ਲਈ renaissance ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, intellectuals ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਹੁਨਰ ਨਾਲ, ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗੀ ਸੂਝ ਬੂਝ ਨਾਲ ਇਹ ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ, ਇਲਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਇਹ ਇੱਛਾ ਪੂਰਨ ਹੋਵੇਗੀ (ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ)। ਪਰ ਇਸ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਂ ਦਰਕਾਰ ਹੈ, ਇਕ ਸਾਲ ਨਹੀਂ, ਦੋ ਸਾਲ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੇ ਜਿੰਨਾ ਸੁਹਣਾ ਅਤੇ ਮੁਨਾਸਿਬ ਤਰੀਕਾ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਨੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਅੱਜ ਦੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ। ਸਿਖ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਇਸ ਜਿਲ੍ਹਣ ਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਖਸ਼ਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ। ਸਮਾਜਕ ਗਿਰਾਵਟ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਮਾਜਕ ਪਤਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਝੱਲੀਆਂ। ਨਾ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸਗੋਂ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਸਵਾਮੀ ਦਯਾ ਨੰਦ ਨੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਮਿਸਾਲ ਬਣ ਕੇ ਅਤੇ ਪਰਚਾਰ ਨਾਲ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੇਦ ਭਾਵ ਅਤੇ ਵਿਤਕਰਾ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋਏ ਨੇ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਇਕ ਅੰਗ ਨੂੰ ਇਸ ਦਲਦਲ ਵਿਚ, ਇਸ ਗੜ੍ਹੇ ਵਿਚ ਡਿਗੀ ਖਲਕਤ ਨੂੰ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਸੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕੱਢੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਦਾ ਵਖਰਾ ਤਰੀਕਾ ਸੀ, ਇਕ ਅਨੋਖਾ ਢੰਗ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕੀਂ ਨਫਰਤ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਭੱਜਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਭਿੱਟ ਗਏ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਜ ਅਸੀਂ ਇਸ ਭੇਦ ਭਾਵ ਨੂੰ, ਇਸ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਭਾਵ ਨੂੰ ਹਟਾਣ ਲਈ ਹੀ ਹਰੀਜਨ ਸ਼ਬਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਯਾਦ ਆ ਜਾਵੇ। ਹਰੀਜਨ ਸ਼ਬਦ ਅੱਜ ਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਮੇਰੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜਨਤਾ ਦੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ 'people's party ਵਲੋਂ ਅਤੇ people's Government ਵਲੋਂ ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰੂਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਂਦਾ ਤਾਂ ਡੰਡੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ, ਕੁਸ਼ਤੋ-ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰੂਸ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬ dictatorship ਰਾਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਦਮ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਚੁਕ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪੰਚਾਇਤ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਅਤੇ ਇਕ ਅਜਿਹੀ set up ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਜੋ ਕਦਮ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ਉਹ 15 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਜਦੋ-ਜਹਿਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਹੈ। ਇਹ ਜਨਤਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ, ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਤੁਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਕਦਮ ਚੁਕੀਏ ਅਤੇ ਇਸ ਦਲਤ ਸ਼ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਈਏ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗਲ ਇਕ

[ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ]

ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਜਾਂ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ 8 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਉਚੇਰੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ:

ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ
ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ ।

ਇਹ ਇਕ ਧਾਰਮਕ ਪੱਖ ਹੈ । ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨਾਲ ਵੀ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਇਹ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਅਧਰਮ ਸੀ ਕਿ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਸਾਡੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਅੱਜੇ back ward classes ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗਿਣਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਫਿਰ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕੀ ਹੈ ? ਇਸ ਸ਼ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਵਖ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਰਬਤ ਦਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਛੜੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ? ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਜੋ ਮਿਲਦੀ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਦੇ ਸਕੇ। ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਬੁਰਾਈਆਂ ਆ ਗਈਆਂ, ਕਈ ਕਾਰਨ ਬਣ ਗਏ, ਇਖਲਾਕੀ ਗਿਰਾਵਟ ਆ ਗਈ, ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਅਤੇ ਜਗਤ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਸਵਾਮੀ ਦਯਾਨੰਦ ਨੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਮਿਟਾਇਆ ਜਾਵੇ

ਇਸ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਛਣਾ ਹੈ । ਇਹ ਇਕ ਸਚੱਾ ਅਤੇ ਸੁੱਚਾ ਵਿਹਾਰ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਆਪ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਦੱਛਣਾ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਦਿਉ । ਇਸ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ? ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ,ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਸਾਹਮਣੇ , ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਅਸੀਂ ਆਪ ਆਪਣੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਾਇਆ ਕੱਢਕੇ ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਮਹਾਨ ਕੰਮ ਵਿਚ ਇਸ ਮਹਾਨ ਯੁਗ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਪਰਾਇਸਚਿਤ ਕਰ ਸਕੀਏ ਜੋ ਸਾਡੇ ਬੁਜ਼ਰਗਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅੰਗ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਮਹਾਨ ਵਿਤਕਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਅਪਰਾਧ ਅਸੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਪਰਾਸਚਿਤ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਨਾ ਸਮਝੋ ਸਗੋਂ ਦੱਛਣਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਦਿਓ ।

ਕਾਮਰੇਡਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : On a point of order ਕੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਤ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੀ ਉਹ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਪੈਸੇ ਚੜ੍ਹਾਓ ।

Mr Speaker. This is no point of order.

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਜਿਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਮੇਰਾ ਵੀਰ ਆਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਜੋ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸ point of order ਨੂੰ raise ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਉਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਤਾਂ ਕਰ ਲੈਂਦੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਲਈ

ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕਣ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਘਾਲਾਂ ਘਾਲੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਹਾਮੀ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਦੇ ਦੂਬੇ ਹੋਏ ਸਾਡੇ ਹਰੀਜਨ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਦੋਂ ਤਕ taxes ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਉਭਰਦੇ ਉਭਰਦੇ ਸਾਡੇ ਬਰਾਬਰ ਨਾ ਆ ਜਾਣ । ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਭਾਰੇ ਜਾਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਰੋਟੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਮਾਈ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਲਵਾਂਗੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਸ ਉਦਮ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ । ਕਈ ਸ਼ਖਸ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਟੈਕਸ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਕੁਝ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਦਸਵੰਧ ਹਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਦਸਵੰਧ ਦਿਉ, ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ 11 ਫੀ ਸਦੀ ਦੇਵੇਗਾ (ਤਾੜੀਆਂ)................

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਦੇ ਦਿਉ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਘਰ-ਬਾਰ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ।

(Interrupt ions)

Mr. Speaker : I would request the hon. Members to listen to the speech of the hon. Chief Minister.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : On a point of order Sir, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ sentimental ਤਕਰੀਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਆਖਿਰ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਇਸ ਤਕਰੀਰ ਦੀ ਕੀ relevancy ਹੈ ।

चौधरी मुख्तियार सिंह : जनाब, स्पीकर साहिब, चौधरी रनबीर सिंह साहिब बैठे बैठे यह कह रहे हैं कि यह टैक्स तो आपोज़ीशन के चैलेंज का नतीजा है जब कि चीफ मनिस्टर साहब एक pious स्पीच दे रहे हैं। क्या यह ऐसा कह सकते हैं।

Chaudhri Mukhtiar Singh : Will the Chief Minister corrobora e the statement made by the Minister for Irrigation and Power ?

Mr. Speaker : Let him (Minister for Irrigation and Power) say what he wants to say. The hon. Member should not waste the time of the House.

मुख्य मंत्री : मैं, जनाब, (विघ्न) (interruptions from the Opposition.)

Mr. Speaker: let there be no interruption.

The hon. Member may say these things in their own tourn.

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਅਸੀਂ ਸਮੇਂ ਦਾ challange ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਚਾ ਉਭਰਦਿਆਂ ਵੇਖਣਾ ਹੈ, ਜੇ ਅਜੇ ਉੱਚੇ ਨਹੀਂ ਉਭਰੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਉਭਰਦੇ ਵੇਖਾਂਗੇ। ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਜਾਣੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰ ਉਠਾਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਰਾਬਰ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਸਦੀਆਂ ਦੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਇਤਨੇ ਅਰਸੇ ਦੇ ਲਤਾੜੇ ਹੋਏ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਉਸ ਅਧੂਰੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ

[ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ]

ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਜਿਹੜੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਰੁਲਦੇ ਸਨ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਗਰੀਬ, ਜਾਂ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸਮਾਜ ਦਾ ਦੁਰਕਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਕਿਸੇ ਭਰਾ ਮੂਹਰੇ ਹੱਥ ਨਾ ਅੱਡੇ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਹਰ ਆਦਮੀ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ 4 ਛਿੱਲੜ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਵੇ । ਜਿਸ ਕੋਲ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹਨ ਥੋੜੇ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਕੋਲ ਬਹੁਤੇ ਹਨ ਬਹੁਤੇ ਦੇਵੇ ਪਰ ਦੇਵੇ ਜ਼ਰੂਰ। ਪਰ ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਵੀ 4 ਪੈਸੇ ਦੇਵੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਦੇਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਸਮੇਂ ਦੇ challange ਨੂੰ ਕਬੂਲਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਗਰੀਬੀ ਨੰਗ ਅਤੇ ਭੁਖ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਣੀ । ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਤਨੇ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪਛਾੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਠਾ ਕੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਗਾਉਣ ਲੱਗੇ ਹਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਠਾਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਇਮਦਾਦ ਦਿਆਂਗੇ । (ਤਾੜੀਆਂ) ਕੋਈ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਜਿਹੜਾ ਅਸੀਂ ਲਾ ਰਹੇ ਹਾਂ , ਉਹ ਪੱਕਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦਿਲ ਔਰ ਦਿਮਾਗ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਣ । ਸਾਰੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਬਜਟ ਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੋਈ ਭਲਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਕੰਮ ਦੀ ਲੋਕੀਂ ਸਲਾਹਨਾ ਕਰਨ । ਜਦੋਂ ਪਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉੱਚਾ ਚੁਕਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਹੜਾ ਐਸਾ ਮਨੁਖ ਹੈ ਜਿਹੜਾ 10 ਛਿਲੱੜ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਦੇ ਸਕੇ । ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹਾਂ ਕਿ ਛੋਟਿਆਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ । ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ 1,800 ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਤੋਂ ਘਟ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਆਮਦਨ ਹੈ ਉਹਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਹਸਬ ਹੈਸੀਅਤ ਉਹ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਵੇ । ਇਹ 1,800 ਤੱਕ ਦੀ ਛੋਟ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਦੋ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੋਲਣਗੇ, ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਗੇ । ਇਹ ਇਕ ਸਾਂਝਾ ਕੰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ represent ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਤੇ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰਲ ਕੇ ਕਦਮ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਹੀ ਲਤਾੜੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਤਾੜਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ ਹਨ, ਕਈ ਭਾਵੇਂ ਇਕ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਝੋਂਪੜੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਹ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਗੁਨਾਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਅਸੀਂ ਬਖਸ਼ਾ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ criticise ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ 1,800 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧ ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਥੋੜੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਥੋੜਾ ਹਿੱਸਾ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਤਕਰੀਰਾਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ । ਇਹ ਹਮਦਰਦੀ ਓਦੋਂ ਹੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਦਿਲੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦਿਖਾਓਗੇ । ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਕ superman ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਕਿ superman ਤਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਸਮਾਜਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹੀ ਰਹਾਂਗੇ । ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਕਿ ਉਹ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀਆਂ ਛੱਡ ਦੇਣ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਛੱਡ ਦੇਣ, ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਪੀਣੀਆਂ ਛੱਡ ਦੇਣ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਬਧ ਵਿਚ ਉਹ ਸਾਡਾ

ਹੱਥ ਵਟਾਉਣ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਰੁਪਿਆ ਦਾਨ ਦੇਣ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਉਭਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕੇ । (ਤਾੜੀਆਂ) ਅੱਜ ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ criticise ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਅੱਛਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਦੀਵੇ ਦੀ ਲੋ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਮਰੇ ਹੋਏ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਨ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਨਹੀਂ ਫੜਦੇ । ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਲ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਉਠ ਸਕਣਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਲੇਕਿਨ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸੌ ਸਾਲ ਲਗ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧ ਸਮਾਂ ਲਗੇ । ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਰਗੜੇ ਖਾਂਦੇ ਰਹਿਣ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਲੋ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛੜੇ ਹੋਏ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋ ਤਾਂਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਂ ਦਸਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜੇ ਹੋ ਸਕਣ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ ਜਿਹੜੀ ਰਕਮ ਬਚੇ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਬਹੁਤੇ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ । ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਜਿਤਨੀ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਕਿਤੇ ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਖੜਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿੰਜਰ ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿੰਨੀਆਂ ਸੁਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਨੀਆਂ ਕੁ ਸੁਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਮੋਟੇ ਮੁਰਗੇ ਵਾਂਗ ਚਰਬੀ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡਿਆਂ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸਦਾ ਵਾਹੀਆਂ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਤਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਪੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ।

(*Interruptions by Comrade Makhan Singh Tarsikka*)

Mr. Speaker : I would request Sardar Harnam Singh Chamak to control the hon. Member (Comrade Makhan Singh Tarsikka).

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ : Point of order Sir, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਖੋ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੋਲਡ ਸਟੋਰੇਜ ਅਤੇ ਸਿਨਮੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਦੇ ਦੇਣ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ । ਵੈਸੇ ਹੀ ਫੋਕੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦਿਖਾਲਣ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਥੇ ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

श्री अध्यक्ष : आपको यह भी मालूम नहीं कि जब Speaker खड़ा हो तो उस वक्त आप को नहीं बोलना चाहिए। (The hon. Member should know that when the Speaker is on his legs, he should not speak.)

The hon. Member Comrade Jangir Singh Joga should not raise such points of order in future.

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, 'ਪਾਜ ਉਘੜਿਆ ਜੈਸੇ ਖੋਟਾ ਡਬੂਆ' (ਸ਼ੇਰ) । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਗੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਕੱਚੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿਚ

[ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ]

ਰਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਅੱਜ ਤੱਕ ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਪੱਕੇ ਬਣਵਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡਾ ਵੀ ਹੁਣ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਸਾਥ ਦਿਉ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਇਹ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦਈਏ । ਜੇ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਸਾਥ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਇਦਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਏਥੇ ਬਿਲ ਲਿਆਵਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਜਾਇਦਾਦ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀ ਹੀ nationalise ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ ।

ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : ਹਾਂ ਜੀ ਲਿਆਉ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਲ, ਅਸੀਂ ਤਿਆਰ ਹਾਂ । ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਬਾਨੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ । ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਬਿਲ ਲਿਆਉ । ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਉ । ਡੀਂਗਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਹੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਂਝੀ ਵਾਲਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਬਦਨਾਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਉਤੋਂ ਉਤੋਂ ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਮਗਰ ਵਿਚੋਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਪੀਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਜੰਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਚਮਕ ਲੈਣ ਦਿਉ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲੈ ਲੈਣ ਦਿਉ । ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਕੋਈ ਜ਼ਾਤੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਸਿਆਸੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵੀ ਸਿਆਸੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੋ । ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਆਖੋ ਕਿ ਏਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹਾਂ । ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਹ ਤਾਂ ਬਜਟ ਤੇ ਬੋਲੇ ਸਨ ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਬਖ਼ਸ਼ਾਉ । ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਕਿ ਏਸ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿਉ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਏਸ ਵੇਲੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣ ਲਗੇ । ਇਹ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਮਾੜੀ ਜਿਹੀ ਦਖਣਾ ਦੇਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਵੀ ਸਾਡੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪੁਰਾਣੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰਨਗੇ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਖੁਦ ਬਖੁਦ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣਗੇ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨਗੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

चौधरी देवी लाल (फतेह आबाद) : मोहतरिम स्पीकर साहिब, इस समय हाउस के सामने Temporary Taxation बिल पेश है और Treauery Benches की भी और हमारी भी बड़ी ख़ाहिश है कि हरिजनों की बेहतरी के लिये कुछ न कुछ किया जाए। Leader of the House ने जो तकरीर की है मैं उन्हें उस के लिये मुबारिकबाद देता हूं। वह बहुत अच्छी तकरीर थी । कोई भी चीज़ उन्होंने नहीं छोड़ी जो हरिजनों की भलाई के लिए न की हो। (*Thumping by Treasury Benches*)

क्या अच्छा होता अगर वह यह तकरीर आन्ध्रा और मद्रास में करते तो इस को लोग appreciate करते । लेकिन, स्पीकर साहिब यह तकरीर

पंजाब में हो रही है जहां हरेक बच्चे को मालूम है कि इस तकरीर की मनशा यह नहीं है। अगर यह तकरीर के मुताबिक यह हरिजन भाइयों की तकदीर बनाना चाहते हैं तो उन को तदबीर बदलनी पड़ेगी और वह एक ही सूरत में बदली जा सकती है और वह यह है कि कोई ऐसी project पेश की जाए जो productive हो। यह जो मकना बनाने की project है यह project productive नहीं है। अगर किसी का सर ही फोड़ना है तो उस के लिये यहां चण्डीगढ़ में ईंटें और पत्थर बहुत हैं। लेकिन इस वक्त ज़रूरत और चीज़ों की है। लोगों के बदन पर कपड़ा नहीं है उन्हें अपने बदन को ढाम्पने के लिये कपड़ा चाहिए, उन्हें उस के लिये खुराक चाहिए और यह उन को तब ही मिल सकते हैं जब उन के लिए कोई ऐसी स्कीम बनाई जाए जिस ठोस स्कीम से उन की आमदनी बढ़ सकती हो। और उन की आमदन बढ़ाई जा सकती है industry से। लेकिन आप industry को देखें तो आप को industry के चलाने वाले जितने भी मिलेंगे तो वह सेठ और साहूकार ही मिलेंगे और वहां सोहणे शाह से लेकर

9.00 a.m.

सुन्दर शाह तक हैं। ट्रांसपोर्ट कम्पनीज़ हैं, उन से आमदनी होती है जिन से पेट भर सकता है, ड्राइवर हों, कंडक्टर हों, चाहे हिस्सेदार हों--(*interruptions*) रूट परमिट ऐसों को दिए जाते हैं जिन का दिल बाग बाग हो जाए (*interruptions*) चांद से भी ज्यादा चांद हो जाए। यहां ऐसा नहीं होता। अगर इंडस्ट्री दी जाती है तो गरीबों को नहीं दी जाती, दीनों को नहीं दी जाती दीनों के नाथ को दी जाती है (*interruptions*) यह तकरीर सिर्फ इसी वास्ते की है कि लोगों की वाह वाह ली जाए। जब मैं ने उन की तकरीर की तारीफ की थी तो Treasury Benches वालों ने तालियां बजाई थीं। लेकिन मेरे दोस्त समझे नहीं। मैं ने सचाई की तरफ लाने के लिये तालिया बजवाई थीं। जिस ढंग से उन्होंने तकरीर की है अगर वाकई उन का ऐसा ही ख्याल हो तो 1950 के बाद जितनी भी उन की कमाई है (Pointing towards Leader of the House) वह हरिजनों को दे दें और 1950 के बाद की मेरी भी जितनी कमाई होगी मैं भी देने को तैयार हूं (*Hear, Hear from the opposition*) मैं हज़ारों बीघा ज़मीन का मालिक हूं। 1950 से से पहले की कमाई का दसवा हिस्सा मैं हरिजनों को देने को तैयार हूं और दसवा हिस्सा अपनी कमाई का वह भी दें। यह सब कहने की बातें हैं। Cold storage, cinemas और route permits से लाखों रुपयों की आमदनी है, क्या यह उन लोगों को नहीं दी जा सकती? क्या इन ज़रियों से हरिजन कमाई नहीं कर सकते यह सारी की सारी जज़बाती तकरीर है। यह तकरीर भी इस वास्ते की गई है और तदबीर भी इस वास्ते की गई है कि अगले by elections हो सकते हैं और उन में खतरा हो सकता है। उन्हों ने कांग्रेस का नाम लिया है, दयानन्द के नाम से अपील की गई है, मैं समझता हूं कि कांग्रेस ने लोगों को ऊपर उठाने के लिये बहुत कुछ किया, लेकिन यहां पर तो Congress नहीं है कैरों ग्रस है (*interruptions*) स्पीकर साहिब, मैं ने नाम नहीं लिया। मैं अर्ज़ कर रहा था कि कांग्रेस हरिजनों की exploitation नहीं करना चाहती, वह हिन्दू सिख इतहाद चाहती है, वह चाहती है कि castism न रहे। लेकिन

[चौधरी देवी लाल]
यह बिल सरीहन इस तरह के हालात पैदा कर रहा है। गांव गांव में इस तरह की बाते होगी। मोटर के सफर में हर मुसाफिर यह कहेगा कि इन चमारों ने मार दिया। जब यहां पर 85 करोड़ रुपये का बजट पेश किया था तो उस वक्त कोई रूकावट नहीं थी चाहे 95 करोड़ का बजट पेश किया जाता। चमक साहिब ने तारीफ की थी कि गवर्नमैंट को इस बात की बधाई देता हूं कि इन्हों ने इस साल कोई नया टेक्स नहीं लगाया।

सरकारी बेंचों की तरफ से thumping हुई थी। लेकिन यह तो अज़ीब fraud है, स्पीकर साहिब, अगर यह लफज़ Parliamentary न हों तो मैं वापस ले लूंगा। लेकिन बजट पेश करते वक्त तो इन्हों ने लोगों से वाह वाह ले ली और सेशन के आखिरी दिन Temporary Taxation Bill पेश किया। यह बात मामूली नहीं है ।

आठ करोड़ रुपया इक्ठ्ठा करना चाहते हैं। अगर हर एक हरिजन को मकान के लिए दो हज़ार रुपया भी दिया जाए तो सत्तर साल तक हर साल आठ आठ करोड़ रुपया इकठ्ठा करते रहें तब जा कर सारे हरिजनों को दो दो हज़ार रुपया मिल सकता है। इस लिए यह तो कहते हैं कि Temporary Tax है लेकिन मैं कहता हूं कि permanent tax है। पहले University के नाम पर और अब हरिजनो के नाम पर टैक्स लगाया जा रहा है। हर साल कुछ न कुछ इस तरह से लगाते रहते हैं। मैं ने हरिजन M. L. As से बात की है। वे महसूस करते हैं कि इस टैक्स से हरिजनों की भलाई नहीं होगी बल्कि यह तो लोगों को आपस में लड़ाने के लिये है। (*interruptions*)। हरिजन M. L. As की support हासिल करने के लिये कांग्रेस के एक बड़े जिम्मेदार मैम्बर ने हरिजन M.L.As. को approch किया। उन्हों ने कहा कि अजीत कुमार को ठीक करो, इस के खिलाफ बोलो। मेरे दोस्त ने बड़ा मज़ेदार जवाब दिया। बात कहने की नहीं, उन्हों ने कहा कि हम अलशेशन कुत्ते तो नहीं हैं.... (*interruptions*) । मैं ने नाम किसी का नहीं लिया लेकिन जो बात हुई वह मैं ने आप के सामने रखी है। हम बड़ी खुशी से support करने के लिये तैयार हैं अगर इन की नीयत अच्छी हो। मैं ने पांच सात रोज़ पहले भी स्टेटमेंट दी थी कि यह बिल Harijans और Non-Harijans में तफरीक पैदा करने के लिये लाया जा रहा है। इस वास्ते लाया जा रहा है कि किसी किस्म की agitation चले और इन की गद्दी बची रहे। आज यहां पर Harijans और Non Harijans में कोई तफरीक नहीं है। पहले यहां पर कोई बजट सेशन नहीं हुआ जिस में पंजाबी सूबे के हक में और खिलाफ तकरीरें न हुई हों। यह पहला बजट सेशन है जिस में ऐसी स्पीच कोई नहीं हुई । कोंसिल में ज़ाहिरा तौर पर डिप्टी मनिस्टर साहिब ने कहा कि पंजाबी सूबा मेरी लाश पर बनेगा जब किसी ने सवाल ही नहीं उठाया तो ऐसी बातें कर के divide and rule की पालिसी अख्तियार की जा रही है। यहां पर बिल के mover साहिब ने और Leader of the House ने तकरीरें कीं। आप मुझे माफ करेंगे अगर उनकी बात का जवाब देने के लिये मैं एक दो मिनट और ले लूं। उन्हों ने कहा था कि कांग्रेस का यह मिशन है इस लिये यह बिल लाई है। उस के बाद यह कहा कि हरिजनो को हमें छाती से लगाना चाहिए

यह बहुत पिछड़ी हुई जाति है। इन सम्बन्ध में मैं अमरीकन टेकनीक का एक असूल आप के सामने रखना चाहता हूं। उस में कहा गया है कि दिल की बात कभी ज़बान पर लाईये, जप्फी का इस्तेमाल आम करो, और बगल में छरी मुंह में राम राम.... (*interruptions*) यह कहा गया कि चौथा इनकलाब हिन्दुस्तान में आया है। वे बहुत गरीब लोग हैं। जहां तक छाती से लगाने का ताल्लुक है इस बिल का मनशा यह नहीं है।

हरिजनों की यहां पर पैंतीस चालीस लाख के करीब आबादी है। आप दो दो हजार के उन के लिए कितने मकान बना लेंगे? जहां तक टैक्स का ताल्लुक है सन् 1956-57 से लेकर सन् 1961-62 तक यानी छः साल के अर्सा के अन्दर 75 फीसदी टैक्स आगे ही बढ़ाया जा चुका है बल्कि मैं तो यह समझता हूं कि cent per cent बढ़ोतरी हो चुकी है। जहां इतने टैक्स बढ़ गए हैं तो और ज्यादा टैक्सों को कौन बरदाश्त कर सकता है? जितना भार poor और lower middle classes पर इन टैक्सो का पड़ चुका है उस से उन की कमर टूट चुकी है। डिस्ट्रिक बोर्डों का टैक्स, पंचायतों का टैक्स, स्टेट गवर्नमैंट का टैक्स, सैंट्रल गवर्नमेंट का टैक्स और अब भी टैक्स पर टैक्स लगाए जा रहे हैं। जहां तक हरिजनों का ताल्लुक है, यह तो एक बहाना बनाया जा रहा है। उन्हें तो इस सरकार के अहद में ऐसे ही इस्तेमाल किया जा रहा है जैसे मुहम्मद गौरी ने गौ को इस्तेमाल किया था। मैं आप के जरिए गर्वनमेंट को बता देना चाहता हूं कि हमें भी हरिजनों के साथ उतना ही प्यार है जितना कि आप को है।

Chief Minister: Question! Question!

चौधरी देवी लाल: लेकिन मैं समझता हूं कि यह उन की हमदर्दी का सवाल नहीं, उन की आड़ लेकर सोम नाथ के मन्दिर को लूटने की कोशिश की जा रही है। हम सोमनाथ के मन्दिर को लूटने की इजाज़त नहीं दे सकते (*Interruptions*)। मैं यह कोई मज़हबी जज़बात नहीं भड़का रहा, बल्कि मेरे कहने का भाव यह है कि जैसे मुहम्दगौरी ने उस वक्त मन्दिर पर हमला किया जब कि पुजारी पूजा पाठ के लिए बैठे हुए थे और उन्होंने कोई हरकत नहीं की इसी तरह से गरीब जनता को अपने personal interests के लिए लूटा जा रहा है। बहाना यह लिया जा रहा है कि हरिजनों की हालत बेहतर बनाने को लिए यह टैक्स लगाया जा रहा है। (*Interruptions*)

Mr. Speaker: No. Interruptions, please.

चौधरी देवी लाल: जहां तक हरिजनों के साथ हमदर्दी का ताल्लुक है, जबानी हमदर्दी नहीं बल्कि आपोजीशन की उन के साथ अमली तौर पर हमदर्दी का यही सबूत काफी है कि इस वक्त आपोजीशन में 17 हरिजन भाई इलेक्ट हो कर आए हैं बल्कि एक हरिजन भाई तो बजाय रिजर्व सीट के जेनरल सीट से जीत कर आया है। यह इस बात को जाहिर करता है कि हरिजनों के साथ आपोजीशन की कितनी हमदर्दी है, चाहे वह जन संघ पार्टी हो, कम्युनिस्ट पार्टी हो, अकाली पार्टी हो और चाहे इंडीपैंडेंट हो। हरिजनों की हिमायत के लिए तो सभी पार्टिया मुतफिक है लेकिन जिस ढंग से यह बिल पेश किया गया है हम उसका ज़बरदस्त विरोध करते हैं। हम समझते हैं कि बजाय इस के यह टैक्स जनरल बजट में लाया जाता। उसमें चाहे इस रकम को कितना ही बढ़ाया जाता हम बड़ी खुशी से उसको support करने के लिए तैयार थे। बजाय इस के कि यह बिल हरिजनों के

[चौधरी देवी लाल]

नाम पर लाया जाता । यहां तक उस पार्टी का ताल्लुक है, जिस पार्टी से सरकार सम्बन्ध रखती है, मैं समझता हूं कि यह बिल उसके interest के भी खिलाफ है, क्योंकि अगर एक एक गांव के अन्दर पांच फीसदी हरिजनों के लिए आप ने मकान बना दिए तो लाज़मी तौर पर जो बाकी 95 फीसदी हरिजन बगैर मकानों के रह जाएंगे, वह आप से नाराज़ हो जाएंगे। ज़ाहिर है कि कांग्रेस पार्टी के मेम्बर अपनी पार्टी के पांच पांच हरिजनों को मकान बनवा दें गे और बाकी मूंह देखते रह जाएंगे । (*Interruptions*)

स्पीकर साहिब, हम ने सुना कि यह बिल पहले चीफ मिनिस्टर साहिब ने खुद पेश कर दिया, कांग्रेस पार्टी को consult भी नहीं किया था और बाद में बड़ी होशियारी के साथ इसमें तरमीम propose कर दी जिस के मुतालिक अखबार ट्रिब्यून ने लिखा C.M's plea accepted by the Congress Legislature Party. क्या अजीब मज़ाक है ? खुद ही हीरो बनने वाले और खुद ही वापिस लेने वाले। इसलिए जैसा कि मैं ने पहले कहा अगर कांग्रेस के point of view से भी देखा जाए तो भी यह ठीक नहीं है। इस से सिर्फ desparation नज़र आती है कि किसी न किसी तरह से पंजाब के अन्दर जनता में rift पैदा की जाए जिस से सूबा में ऐजीटेशन चले और उस ऐजीटेशन के नाम पर यह अपनी गद्दी को बरकरार रख सकें। खुद गवर्नमेंट ने पंजाबी सूबा के नाम पर लोगों को गुमराह किया, खुद हरियाना अलग रखने का गवर्नमेंट ने लोगों में impression डाला और किस गलत ढंग से उस सिलसिले में रिपोर्टें तैयार की गई, स्पीकर साहिब, इस बात को कौन नहीं जानता। इस ढंग से रिपोर्टें तैयार की जाती हैं ताकि गलत impression create किया जाए कि पंजाबी सूबा नहीं बनने दिया जाएगा, हरियाना प्रांत नहीं बनने दिया जाएगा। स्पीकर साहिब जहां तक हरियाना प्रांत का ताल्लुक है यह एक reaction है। उस discrimination का जो कि सरकार उस इलाके के साथ कर रही है वरना हम तो सदा के लिए पंजाब के साथ वाबस्ता रहना चाहते हैं क्योंकि पंजाब की मज़बूती देश की मजबूती है। लेकिन अपनी गद्दियों को सम्भाल कर रखने के लिए खुद गवर्नमेंट की तरफ से सवाल पैदा किए जाते हैं और इसी तरह का एक सवाल इस बिल के ज़रिए पैदा किया जा रहा है ताकि पब्लिक agitate हो, यहां पर ऐजीटेशन चले और यह उसे कुचलने के लिए तैयार हों। बहर हाल इस वक्त ज्यादा कुछ न कहता हुआ आप की मार्फत दरखासत करूंगा कि अगर सरकार सही मायनो में हरिजनो की बहतरी चाहती है तो जनरल बजट में टैक्स लगाकर जनरल बजट में से उन के लिए पैसा provide करे, ऐसी स्कीमे हमारे सामने रखे जो कि productive हों। इन अल्फाज के साथ में आप का शुक्रिया अदा करता हूं।

चौधरी नेत राम : On a point of order, Sir, लीडर आफ दी आपोजीशन ने अपने भाषण में कम्युनिस्ट पार्टी, जन संघ पार्टी, अकाली पार्टी और इंडीपैंडेंट पार्टी का नाम लिया लेकिन सोशलिस्ट पार्टी का जिक्र नहीं किया। मैं सोशलिस्ट पार्टी का मेम्बर हूं। मैं यह बरदाशत नहीं कर सकता कि सोशलिस्ट पार्टी की पोज़ीशन में फर्क आए। मैं सोशलिस्ट की हैसियतसे हाउस में बैठता हूं (*Interruptions*) और मैंने

स्पीकर साहिब को भी लिख कर दिया है कि मैं हाउस में सोशलिस्ट पार्टी का मेम्बर हूं और इसी हैसियत से बैठता हूं। अगर स्पीकर साहिब आप की तरफ से सोशलिस्ट पार्टी के नाम से अब तक सीट अलाट नहीं तो क्यों ?

सरदार लच्छमन सिंह गिल : जनाब ने यकीन दिलाया था कि ज्ञानी जी को इसलिए ज़्यादा टाईम दिया जा रहा है क्योंकि उधर से ज्यादा मिनिस्टर साहिबान नहीं बोलेंगे और आपोजीशन को भी काफी टाईम मिलेगा। इसलिए अब आप फैसला कर लें कि कितना टाईम देना है।

श्री अध्यक्ष : आप देख लें कि कितना वक्त आपोजीशन को मिला है और कितना गवर्नमेंट को। (Well, the hon. Member can see how much time has been given to the Opposition as compared to that given to the Government).

सिंचाई तथा वद्युत मंत्री (चौधरी रनबीर सिंह) : अध्यक्ष महोदय, बाबू बचन सिंह जी ने यह साबित करने की कोशिश की है कि पंजाब में बहुत ज़्यादा टैक्स लगाए जा चुके हैं और अब इन की और ज्यादा गुंजायश नहीं है। अध्यक्ष महोदय, बाबू बचन सिंह जी इस बात को भूल गए कि किसी सूबे की पैदाबार को बढ़ाने के लिए क्या क्या साधन होते हैं। एक तो खेतों की पैदावार है, दूसरे कारखानों की पैदावार है......

श्री बलरामजी दास टण्डन : और तीसरे वज़ीरों की पैदावार है

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री : पैदावार को बढ़ाने के लिए जो खर्चा होता है उस से हर आदमी की आमदनी बढ़ती है। अगर हम जनता की per capita आमदन बढ़ाना चाहते हैं तो जरूरी है कि उस के लिए ज्यादा से ज़्यादा रुपया लगाएं, ज़्यादा से ज़्यादा रुपया इकट्ठा करें ताकि काम हो और उस से पंजाब की आमदनी बढ़े। जहां तक इस बात का सम्बन्ध है, आप जानते हैं कि तीसरी पांच साला योजना के अन्दर और उस से पहिले भाखड़ा डैम के ऊपर करोड़ों रुपया खर्च हुआ है। उस का नतीजा यह हुआ है कि सन 1947 में जितनी ज़मीन पर पानी लगता था उस से कई गुना ज़्यादा ज़मीन को आप आज पानी दे रहे हैं। इस से अन्दाजा लगाया जा सकता है कि जितनी बिजली हम पहले पैदा करते थे उस से अब 12 गुना ज़्यादा बिजली पैदा करते हैं। मगर इस का ज़्यादा फायदा ऊंची जाति के लोगों को हुआ है। (विघ्न)

सो मैं अर्ज करूंगा कि जितना रुपया पंच वर्षीय योजनाओं में खर्च हुआ है उस का ज़्यादा फायदा ऊंची जाति वाले लोगों को हुआ है। जैसा कि चीफ मिनिस्टर साहिब ने कहा है, कि सदियों से हम और हमारे बजुर्ग इन बेचारे हरिजनों को दबाते आए हैं इस के लिए हमें प्रायश्चित करना चाहिए। तो यह जो हम अपनी जेब से उन की तरक्की के लिये दे रहे हैं यह टैक्स नहीं है वरना इसे बजट में लाया जाता, दरअसल यह तो प्रायश्चित है। (विघ्न) बाबू बचन सिंह जी ने एतराज किया। मैं नहीं समझ सका कि एक आदमी जो अपने आप को गांधीवादी कहे, उन जैसे ख्याल रखने का दावा करे वह

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री]

कैसे उन के बताए हुए मार्ग पर एतराज़ कर सकता है। तो यह कोई टैक्स नहीं है क्योंकि अगर यह टैक्स होता तो इस की आमदनी सारे लोगों के लिये इस्तेमाल की जाती मगर यह रुपया तो एक खास मतलब के लिये इकट्ठा कर रहे हैं और वह मतलब है हरिजन उद्धार। आज चौधरी देवी लाल जी कांग्रेस में नहीं हैं लेकिन वह इन बैंचिज पर रहे हैं और मुझे पूरा यकीन है कि अगर यही बिल उन के इधर रहते हुए पेश होता तो वह इस की हिमायत में खड़े होते लेकिन यह उन की बदकिस्मती है और हमारी भी है (विघ्न) कि उन को कांग्रेस से टिकट न मिला।

श्री अध्यक्ष : कांग्रेस टिकट का इस बिल से क्या ताल्लुक है? (What has Congress Ticket to do with this Bill.)

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री : बहुत अच्छा जी मैं टिकट का जिक्र नहीं करता मगर एक भाई जो कई साल तक इस तरफ बैठता रहा हो तो उधर जाने पर उस के विचार भी बदल जाते हैं।

चौधरी देवी लाल : मैं इधर से उधर नहीं आया, बाहर से आया हूं।

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री : मैं ने तब ही तो टिकट का जिक्र किया था। (विघ्न) अध्यक्ष महोदय, मैं निवेदन कर रहा था (विघ्न) अभी नेत राम जी ने कहा कि वह समाजवादी हैं। इसका सबूत तो सदन में देखने में आयगा कि वह समाजवादी हैं या नहीं। चीफ मिनिस्टर साहिब ने कहा कि हम जायदादें नेशनलाइज़ करना चाहते हैं तो उधर से बड़े जोर से आवाज़ आई। मैं उन्हें बताना चाहता हूं कि यह तो उसी चेन की एक कड़ी है हम तो इसी दिशा में आगे जा रहे हैं। हम ने उन से लेना है जिन के पास कुछ है। हम ने हरिजनों के ऊपर कोई टैक्स नहीं लगाया। बाबू बचन सिंह जी ने कहा कि आज लेबरर की आमदनी 104 रुपए से घट कर 98 रुपए रह गई है। इसी लिए तो हम यह बिल लाए हैं कि जिन की आमदनी कम है। साधन कम हैं जो कभी मकान बनाने का विचार भी नही कर सकते उन को मकान दिए जा सकें। हमने क्रान्ति लानी है मगर खून और कतल कर कर नहीं। (विघ्न)। हमारा तरीका शांति का है। कम्युनिस्ट साथियों का विरोध हम समझ सकते हैं क्योंकि उन के बताए हुए रास्ते पर हम नहीं जा रहे। काम तो हम भी वही कर रहे हैं। ज़मीन का बटवारा तो यहां पर भी हुआ मगर चीन की तरह से 22 लाख इनसानों का खून नहीं किया गया।

श्री अध्यक्ष : दूसरे मुल्कों को बीच में न लाए और वाइंड अप (wind up) करें। (Please do not bring in other Countries and wind up.)

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री : बस जी दो ही मिन्ट में कुछ आंकड़े सदन के सामने रखना चाहता हूं। तीसरी पंच वर्षीय योजना के अन्दर हम 231 करोड़ रुपया खर्च कर रहे हैं। इस में से 164 करोड़ रुपये से सूबे की जायदाद में इजाफा होना है यानी यह कैपीटल ऐकसपैंडीचर है। इतना पैसा हम जायदाद और असैट्स बढ़ाने पर खर्च करने जा रहे हैं। जिन की जायदाद बणनी है उन से पैसा लेना क्या नाजायज है? फिर यह जो बिल है इस को टैक्सेशन का बिल नहीं कहा जा सकता यह तो सारे समाज का प्राय-

जिचत है। मेरे से पहले चौधरी गुरुतयार सिंह जी बोले। जब यहां पर बजट पर ग्राम बहस हुई थी तो मुझे याद है यह लोगों को कहते फिरते थे कि कांग्रेस वाले डर गए। वह शायद समझते होंगे कि हम चैलैंज करते हैं वरना हम तो चैलैंज करने वाले नहीं है। मैं तो अपने आप को एक छोटे से छोटा पंजाबी समझता हूं चैलैंज तो बहुत बड़े आदमी करते हैं। मगर सही बात को सही कहना हर पंजाबी का धर्म है। इस धर्म के नाते मैं मानता हूं कि हमें इस के लिए तैयार होना चाहिए, यह अच्छी चीज है। यह किसी को चैलैंज करने वाली बात नहीं है लेकिन अगर दबे हुए लोगों को ऊपर उठाने की बात कहना चेलैंज है और वह इस को चैलैंज समझते हैं तो फिर मुझे ऐसा चैलैंज देने में कोई एतराज़ नहीं है।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ (ਰਾਏਕੋਟ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਿਲ ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ move ਕਰਨਾ ਸੀ, ਮਗਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ move ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਖਿਆਲ ਹੋਇਆ ਕਿ ਛੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਬਲਕਿ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਉਣਗੇ। ਪਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਤਨੀਆਂ ਵੀ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਸਿਰਫ sentimental ਹੀ ਹਨ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ 500 ਸਾਲ ਤੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ sentiments ਇਹੋ ਜੇਹੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਇਹੋ ਜੇਹੇ ਖਿਆਲ ਹੀ ਹਨ ਬਲਕਿ ਸਾਰੀ opposition ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਕਰਨੀ ਹਰ ਇਕ **ਆਦਮੀ** ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਮ ਹੈ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਸੁਧਾਰ ਨਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਰਿਵਾਜ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਖਿਰ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਕਿਸ ਦੇ ਉਤੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ detail ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਜਾਣਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਅੱਗੇ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਬਦ ਹਰੀਜਨ ਵੀ ਛੱਡ ਦੇਓ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਖਲਾਕੀ ਗਿਰਾਵਟ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ class ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮੁਤਫਿਕ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਕ class ਬਣਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਸਹੀ ਨਹੀਂ। ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ economic ਹਾਲਤ ਹੈ, ਇਹ ਪੁਲੀਸ ਗਾਰਦ ਦੀਆਂ ਦੋ ਦੋ ਲਾਰੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ (ਵਜ਼ੀਰਾਂ) ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਕੂਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਮੈਂ ਖੁਦ ਵੇਖੀ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਛੋਟਿਆਂ ਛੋਟਿਆਂ ਪੇਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਨਾਈ ਹਨ, ਝਿਊਰ ਹਨ, ਛੀਂਬੇ ਹਨ, ਲੋਹਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਤਰਖਾਣ ਹਨ, ਹੋਰ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਇਹੋ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਮਹੁਤਾਜ ਹਨ। ਥੋੜੇ ਬਹੁਤ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਸੁਧਰਿਆ ਭੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਪੇਸ਼ੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਹਨ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਫੇਰ ਜਿਹੜਾ 8 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਇਕਠਾ ਹੋ ਵੀ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਇਤਨੀ ਥੋੜੀ ਰਕਮ ਨਾਲ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਲ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਕਈ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣ ਦੀ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ]

ਖਾਤਰ ਇਹ ਗਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾਕਤ ਵੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਪਿਛਲੇ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵੇਖੀਆਂ ਹਨ। ਅਜ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਵੀ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੌਧਰੀ ਰਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਏਥੇ ਇਹੋ ਗਲ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹਲ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਕਈ ਦਫਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਟ ਤਾਂ ਮੈਲੇ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਚਿਟੇ ਕਪੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਹਰੀਜਨ ਦਾ ਔਰ ਜਟਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ (ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਸਦਸਯ : ਚਿਟੇ ਕਪੜਿਆਂ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹੋਵੇਗਾ) ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ਮੈਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਪਰ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਇਆ ਇਹ 8 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਇਕ ਸਿਧੀ ਜੇਹੀ ਗਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜਮਾ ਜ਼ਰਬ ਦਾ ਸਵਾਲ, ਮੈਂ ਸ਼ਾਇਦ Arithmetic ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਜ਼ਰਬ ਤਕਸੀਮ ਕਰਕੇ ਵੇਖ ਲੈਣ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਕਿਤਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਸਕੀਮ ਹੈ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਰੁਪਿਆ per head ਕੀ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਬੋਲਣ ਵਾਸਤੇ ਉਠੇ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਕੁਝ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੈਰਾਨੀ ਵੀ ਹੋਈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਭੁਲਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਸਿਖੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। 10—15 ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਦ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਬਿਲ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਸਹੀ ਭੁਲ ਕੇ ਚੰਗੀ ਗਲ ਸਿਖੀ ਪਰਚਾਰ ਦੀ ਕਹੀ। (ਸਰਦਾਰ ਜੈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ *Interruptions*) ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲੀ ਜਾਣ ਦੇਓ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਗਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। (*again Interruptions by Sardar Jai Inder Singh*) Shut up ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਜ਼ਾਤੀਆਤ ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਇਸ ਸ਼ਖ਼ਸ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀਆਂ proceedings ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੀਆਂ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਤੇ attack ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। (*Interruptions from the opposition Branches*)

ਸਰਦਾਰ ਜੈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰੋ। (*Interruptions*)

Sardar Gurnam Singh : Shut up.

Mr. Speaker : The hon. Member has used the words 'shut up'. He should withdraw it.

ਸ਼ਰਧਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : **ਮੈਂ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ** ।.. *Interruption*

Mr. Speaker : The hon. Member, Sardar Gurnam Singh, should withdraw the words 'shut up'.

Sardar Gurnam Singh : **ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈ ਚੁਕਾ ਹਾਂ** unless you want me to withdraw these words for the second time..... (Interruption by Chaudhri Inder Singh). .. *Interruption*

Mr. Speaker : No interruptions please. The hon. Member is wasting the time of the House. He should please resume his seat.

Deputy Minister (Sardar Harchand Singh) : The hon. Member Sardar Gurnam Singh should be asked to withdraw the words 'shut up'.

Mr. Speaker : He has already withdrawn them.

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : On a point of order, sir ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੈਠੇ ਬੈਠੇ ਲਫਜ਼ ਬਕਵਾਸ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੈ।

श्री अध्यक्ष : सरदार गुरनाम सिंह, अगर आपने यह लफ्ज़ इस्तेमाल किए हैं तो please withdraw them Addressing [Sardar Gurnam Singh]; if the hon. member has used these words he may please withdraw them.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਜਨਾਬ, ਇਹ ਲਫ਼ਜ਼ withdraw ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

Mr. Speaker : The hon. Member has withdrawn the words. It is very unfortunate that he has said so. He should not have used these words.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਕੇ ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਵੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵੀ। ਹੈਰਾਨੀ ਇਸ ਲਈ ਹੋਈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਹੁਣ ਉਠ ਕੇ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿਣ ਕਿ ਵੇਖੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ 34 ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਦੀ ਜੋ ਫੌਜ ਬਣਾਈ ਸੀ ਅਜ ਘਟਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਫੰਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਕੋਈ ਲਾਭਦਾਇਕ suggestion ਦਿੰਦੇ, ਜਿਤਨੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਸੀ ਉਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ sentimental ਸੀ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦਸਣ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਵੇਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਕੋਈ nationalization ਦੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਇਆਂ backward classes ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚੇਗਾ ਵੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਏਥੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ cinema ਜਾਂ cold storage ਦੇ ਮੁਆਮਲੇ ਤੇ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਨਾਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ individual ਦੇ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿਚ ਪੈਣਾ ਹੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਮਹਿਜ਼ ਜਿਹੜਾ challenge ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਔਰ ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਹੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਤਫਾਕ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ sincerity ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਜ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ party ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਗਲਾਂ ਹੋਈਆਂ ਔਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ taxes ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕੀਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਅਸਰ ਪਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ taxes reduce ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਜਾਂ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਅਸੀਂ tax ਲਾਉਣ ਲਗੇ ਹਾਂ ਇਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗਾ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਵੀ ਉਤਨਾ ਹੀ tax ਲਗੇਗਾ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਗਰੀਬ ਤਬਕੇ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਮਦਦ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਉਸ ਤੇ ਇਹ tax ਨਾ ਲਗਾਉ ਤਾਕਿ ਹਰੀਜਨ ਇਹ ਤਾਂ ਕਹਿ ਸਕਣ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਵਾਕਈ ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਦਦ ਕਰ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ]
ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ test ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੀ ਨੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਦਿਲੋਂ ਹਮਦਰਦੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਉਪ ਮੰਤਰੀ (ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ) : ਇਹ constitutionally ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ Constitution ਦੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦ Constitution ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ article 19 ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ reasonable exceptions ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। Constitution ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਕੋਈ ਆਸਾਨ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਵਾਕਈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਇਹ tax ਨਾ ਲਾਉਣ। ਫੇਰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਮਝਾਂਗੇ ਕਿ Congress Party ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ। Mr. Speaker ਪਹਿਲਾਂ ਭੀ ਜਟਾਂ ਤੇ surcharge ਲਗ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ land revenue ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸਾਨ ਪਹਿਲੇ ਹੀ land revenue ਨਹੀਂ ਅਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਜਿਹੜਾ ਤਕਾਵੀ ਵਾਪਿਸ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਉਸਦੇ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਨਵਾਂ tax ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ realise ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਕ report ਹੈ "Land Revenue Administration of Punjab" ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ Revenue Secretary ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ:

"The number of processes issued for the realisation of arrears of land revenue increased from 10,440 in the previous year to 11,839 during the year under report. Processes for arrest issued against Lambardars, increased from 3,299 in 1958-59 to 3,604 in 1959-60, and similarly against owners from 5,338 to 6,474 during the same period. Processes for imprisonment against Lambardars and owners, however, decreased from 250 to 228 and 386 to 232, respectively. Processes for attachment of movable property, against Lambardars, increased from 327 to 406, and in case of owners from 544 to 729. Fifty-seven and seventy processes for sale of movable property were also issued against Lambardars and owners respectively, during the year under report as against 58 and 183, respectively, during the preceding year. The largest number of processes was issued in the Hissar, Ludhiana and Sangrur Districts."

Mr. Speaker in paragraph 14 of this Report it is stated—

"The taccavi outstanding amounted to Rs 895.63 lakhs at the close of the year.

And in paragraph 16 it is stated—

"The total leakage detected in respect of Land Revenue and Taccavi Accounts, by the Revenue Audit Agency, amounted to Rs 59,87,758.15." and so on.

ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਤਵੱਜੋ ਇਸ report ਵਲ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਦਵਾਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ tax ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਉਹ ਲੋਗ ਇਸ ਵੇਲੇ existing land revenue ਔਰ ਤਕਾਵੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਨਵੇਂ tax ਲਗਾਉ ਤੁਹਾਨੂੰ revenue ਦੀ leakage ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। passenger tax ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ travel ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ sales

tax ਵੀ consumers ਤੇ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਜਿਹੜਾ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਹ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ tax ਦੇ ਲਾਉਣ ਨਾਲ middle class ਔਰ lower middle class ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। Taxtion ਪਹਿਲੇ ਹੀ saturation point ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਜਿਹੜੇ tax ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਬਜਾ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ 8/9 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ wasteful expenditure ਵਿਚੋਂ ਬਚਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਹ audit report ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ wasteful expenditure ਦਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਮੈਂ ਆਪਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੜ੍ਹਾਂਗਾ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ—

"Appointment of an officer on unusual terms and conditions—A person was appointed as State Press Liaison Officer at Delhi in June, 1957. The maximum age limit for entry in service and the requirement of production of medical certificate of fitness were waved in his case. He was also granted four advance increments in the grade of Rs 500—25—650/30—800 initially with effect from the 4th September, 1957, but in January, 1958 these were allowed retrospectively from the date of his appointment plus a conveyance-cum-entertainment/sumptuary allowance of Rs 200 per mensem. In March, 1959, the conveyance-cum-entertainment/sumptuary allowance was increased to Rs 400 per mensem.

The officer was granted extraordinary leave from the 21st November, 1959 to 9th May, 1960 during which period he would have been entitled to pay of Rs 650 per mensem only (plus allowances) had he remained on duty. While on extraordinary leave he was allowed to take up employment with a private newspaper at a consolidated monthly remuneration of Rs. 1,500 inclusive of dearness, conveyance and other allowances. *Ex post facto* sanction to his employment with the private newspaper was accorded in August, 1961."

ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਅਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ tax ਲਗਾਉਣੇ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਜਾਨ ਮਾਰਕੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਦੋ ਵਕਤ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਦੂਸਰੀ ਤਰਫ ਇਹ ਕਈ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਾਲਦੀ ਹੈ ਔਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਮੇਰੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਬਣੀ ਹੋਈ report ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਸਾਲ ਐਸੀਆਂ reports ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਖਰਚ wasteful expenditure ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ expenditure ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 8 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਬੜੀ ਆਸਾਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੌਧਰੀ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਕਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਉਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਰੁਪਿਆ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸਲੀ problem ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰੋਟੀ ਦਿਉ। ਉਸ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਚਾਰ ਇੱਟਾਂ ਲਾਕੇ ਘਰ ਬਣਾਂ ਦਿਉਗੇ ਤਾਂ ਕੀ ਫਾਇਦਾ, ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ plan ਨਹੀਂ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ plan ਦਸਦੇ ਕਿ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਘਰ ਬਣਾਉਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਵੀ ਕੁਝ ਗਲ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਹ ਰੁਪਿਆ exclusively ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ Bill ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ aims and objects ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ aims and objects

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ]

ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ Act ਵਿਚ provide ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਵਰਤਨਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਆਉਣਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਵੀ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਵੀ ਖਾਣ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਪਹਿਨਣ ਨੂੰ ਕਪੜਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਰੁਪਿਆ ਇਕੱਠਾ ਨਾ ਕਰੋ ਜੋ ਖੁਦ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰਤਮੰਦ ਹਨ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ wasteful expenditure ਨੂੰ ਬਚਾਉ। ਇਸ audit report ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤਨਾ ਰੁਪਿਆ ਸਰਕਾਰ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜੇ 5 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ elections ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰਾਂ, ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਚੰਦਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਇਹ ਵਸੂਲੀ ਕਰਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਕ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਚੂੰਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ 5 ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਹਰੀਜਨ ਫੰਡ ਬਣਾ ਦਿਉ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ Prime Minister Relief Fund ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਦੂਜੇ funds ਹਨ। ਜੋ ਰੁਪਿਆ congress coffers ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ 5 ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਹਰੀਜਨ ਫੰਡ ਵਿਚ ਪਾਉ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ substantial ਗੱਲਾਂ ਕਰੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ sentiments ਨਾਲ ਤੱਲਕ ਰਖਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਸਾਡੇ ਵੀਰ ਹਨ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾਵਾਂ ਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਰੋਟੀ ਦਿਉਗੇ ਕੰਮ ਦਿਉਗੇ ਤਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਤੇ backward classes ਨੂੰ ਵੀ ਰੋਟੀ ਦੇਣੀ ਪਵੇਗੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ economic structure ਨੂੰ ਹੀ ਬਦਲਣਾ ਪਵੇਗਾ ਲੇਕਿਨ ਉਸਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਬਲਕਿ ਫਜ਼ੂਲ ਨਾਅਰੇ ਲਾਕੇ sentimental ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਸਭਨੇ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਸਨ ਉਹ ਹੋਰ ਜਿਆਦਾ ਗਰੀਬ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਅਮੀਰ ਸਨ ਉਹ ਹੋਰ ਵਧ ਅਮੀਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ socialism ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਦਾ ਹੀ socialism ਹੋਵੇਗਾ (ਘੰਟੀ)। ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ socialism ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਵਕਤ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : On a point of order, Sir. ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਚੂੰਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਲਿਆਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਜੋ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਵਕਤ ਦਿਉ।

Mr. Speaker : The hon. Member has already spoken. Please do not make any recommendations.

Chaudhri Hardwari Lal : Sir, some hon, Members have expressed their views on the taxation measure which is before the House. We, on

this side of the House, have also to give our views. I, therefore, request that time may also be given to some hon. Members on this side of the House.

ਉਪ ਮੰਤਰੀ (ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ): ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਹੈ ਇਹ ਚੂੰਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਤਅਲੱਕ ਰਖਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਦੋਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਵਧ ਵਕਤ ਦਿਉ (*Noise*)

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲੋਂ: ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਤਅਲੱਕ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਤਾਂ ਗੈਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਰਹੇ ਹੋ ਇਸ ਲਈ ਗੈਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਵਕਤ ਦਿਉ।

Chaudhri Inder Singh Malik : On a point of Order, Sir.

Mr. Speaker : Please do not waste the time of the House and resume your seat. This will be the last speech on this motion. Then the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

उप मंत्री (श्रीमती ओम प्रभा जैन) : माननीय स्पीकर साहिब, आज इतने non-controversial और progressive Bill पर बोलते हुए आपोज़ीशन के मेंम्बरान ने जिन ख्यालात का इज़हार किया है उन से उन का मनशा साफ ज़ाहिर होता है। उन में से बहुत से मेंम्बर ऐसे हैं जो कि शायद हरिजनो को गुमराह करके आए हैं जिन्हो ने बातें की हैं। प्रजातंत्र बाद में, democracy में यह ज़रूरी हो जाता है कि society के सभी सेक्शन समान उन्नति करें. कोई सेक्शन बैकवर्ड न रहे। चुनाचि स्वतन्त्रता प्राप्ति के पश्चात हमारी सरकार की यही कोशिश रही है कि हरिजनों और दूसरी निम्न जातियों का जीवन स्तर ऊंचा किया जाए। यह संतोष का विषय है। परन्तु चुनांव के दौरान में जब हम ने एक एक हरिजन के घर जा कर देखा कि उन के घरों की क्या हालत है तो मालूम यह हुआ कि अभी बहुत कुछ करना बाकीं है। उन के घरों की बड़ी दर्दनाक हालत है। इस बात से आपोजीशन के मेम्बरान भी इनकार नहीं कर सकते कि उन के रहने का ढंग और खाने के साधन बहुत खराब और नाकाफी हैं। वे लोग ऐसे मकानो में बसते हैं जो कि घास फूस के बने हुए हैं और बड़े गंदे हैं। उन की दयनीय दशा को देख कर सरकार ने यह जरूरी समझा कि उन के लिये साफ और सुथरे मकान बनाने की व्यवस्था की जाए। यह political stunt नहीं है। अगर political stunt होता तो यह बिल elections के पहले लाया जाता। बाद में न लाया जाता। इस बिल का मनशा साफ है। सरकार का मनशा साफ है कि पिछड़े हुए तबके की सहायता की जाए और उन की झोंपड़ियों की हालत— को सुधारा जाए। मेम्बर साहिबान ने कहा कि पहले उन की economic condition को सुधारना चाहिये। मैं इस बात से मुतफिक हूं और हमारी सरकार भी इस बात को मानती है कि उन की आर्थिक हालत को सुधारा जाना चाहिये। लेकिन उन की आर्थिक दशा सुधारने में तो बहुत ज्यादा समय लग जाएगा इस लिये ज़रूरी समझा गया कि पहले उन को तालीम

[उप मंत्री]

दी जाए। चुनाचि जाहिर है कि पिछले सालों में हरिजनों ने तालीम में काफी तरक्की की है और उनकी तालीमी हालत काफी हद तक सुधर गई है। सरकार की तरफ से उन को काफी scholarships दिये गए और उन्होंने तालीम हासिल की। उस के बाद रोटी का सवाल भी ज़रूर आता है। लेकिन जब तक वे गंदी बस्तियों में और गंदी झोंपडियों में रहते रहेंगे उन के अन्दर आत्मविश्वास पैदा नहीं होगा। उन्नित करने के लिये आत्मविश्वास पैदा होना आवश्यक है। इसी लिये हमारी सरकार ने सोचा कि उन के मकानों की हालत अच्छी कर के उन के अन्दर आत्मविश्वास पैदा किया जाए। जब उन की तालीमी हालत अच्छी हो जाएगी मकानात अच्छे मिल जाएंगे तो लाज़मी तौर पर वे लोग तरक्की करेंगे। इस से उन के सोचने का ढंग भी तरक्की करेगा, दमागी तौर पर वे लोग तरक्की करेंगे। आपोजीशन के मेम्बरान को चाहिये था कि इस बिल की favour में public opinion create करते कि सरकार ने जो यह कदम उठाया है यह हरिजनों की उन्नति के लिये बहुत अच्छा है। परन्तु उन्होंने इसे controversial Bill बना दिया है।

मैं आप के द्वारा अपने आपोजीशन के भाइयों से यह कहना चाहती हूं कि इस तरह की बातें करने से पब्लिक opinion पर बुरा असर पड़ता है उन्हें चाहिए कि वह इस भेदभाव की नीति में न जाकर इस चीज़ को constructive spirit में देखें कि सारे हिन्दुस्तान के अन्दर हमने हरिजन और पिछड़ी जातियों के लोगों को ऊपर उठाना है और ज़रूरी है कि इस राष्ट्रीय उद्देश्य की पूर्ति करने के लिए वह भी public opinion पैदा करें, लोगों को समझाएं कि वह खुशी से इस टैक्स को दें ताकि पिछड़े हुए तबके को ऊपर उठाया जाए, उसकी आर्थिक और सामाजिक हालत को बेहतर बनाया जाए।

10.00 a.m

बाबू अजीत कुमार: तो फिर उन को जैन मन्दिरों में भी जाने की इजाज़त दिलवा दें। (*Interruptions*)

उप मंत्री: कुछ भाइयों ने कहा कि टैक्स गरीबों पर पड़ेगा, अमीरों पर नहीं। शायद उन्हों ने इस बिल को अच्छी तरह से नही पड़ा। स्पीकर साहिब, इस बिल की schedule में साफ तौर पर दर्ज है कि ज्यों ज्यों आमदनी बढ़ती जाएगी टैक्स का quantum बढ़ता जाएगा। इसलिए अगर इस के principles पर ध्यान दिया जाए तो यह बिल्कुल non-controversial सा बिल है। मैं तो समझती हूं कि आपोजीशन के भाइयों को इसे पूरी तरह से support करना चाहिए क्योंकि यह एक खास purpose के लिए है। इस के अलावा यह सिर्फ एक साल के लिए लगाया जा रहा है, एक temporary tax है जो कि अगले साल खत्म हो जाएगा।

मैं मानती हूं कि यह समस्या इतनी लम्बी चौड़ी है कि आठ करोड़ रुपए से इस का हल नहीं होगा और उन लोगों की हालत सुधर नहीं पाएगी जब तक कि उन को पूरे आर्थिक

साधन नहीं मिलेंगे। लेकिन सरकार की नीति बिल्कुल स्पष्ट है। वह हर कीमत पर उन को ऊपर उठाना चाहती है और उस उद्देश्य की पूर्ति के लिए हर सम्भव कदम उठा रही है। इस साल भी steps उठाए गए हैं और अगले साल भी इस दिशा में और steps लेने के लिए सोचेगी कि किस तरह से इस काम को बढ़ावा दिया जाए।

स्पीकर साहिब, ज्यादा समय न लेती हुई इन शब्दों के साथ मैं आप का बहुत बहुत धन्यबाद करती हूं और उम्मीद करती हूं कि जिस स्पिरिट के साथ यह बिल हाउस के सामने पेश किया गया है, उसी स्पिरिट से इसको पास किया जाएगा।

(At this stage the hon. Speaker called upon Comarde Harnam Singh Chamak to make his speech.)

Mr. Speaker : This will be the last speech.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : On a point of order, Sir. हमारी पार्टी का सिर्फ एक आदमी ही अभी तक बोला है। मैं आप से प्रर्थना करता हूं कि कम से कम एक को तो और टाईम मिलना चाहिए।

Mr. Speaker : It is for you to decide. I have gone to the farthest end to accede to your request. It is for you to decide who is to speak and who is not to speak.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : यह तो नहीं होना चाहिए कि एक ग्रुप को तो वक्त मिल जाए और दूसरे को ignore कर दिया जाए।

श्री अध्यक्ष : Ignore करने की कोई बात नहीं हुई। There is no question of ignoring any group.)

डाक्टर बलदेव प्रकाश: जनाब consideration के बक्त हमारे ग्रुप में से किसी मेम्बर को टाईम नहीं मिला। टंडन साहिब तो सिर्फ सीलैक्ट कमेटी वाली मोशन पर बोले थे। Consideration मोशन पर जन संघ ग्रुप में से किसी को टाईम नहीं मिला।

श्री अध्यक्ष : मैं ने opposition groups को maximum तौर पर accommodate करने की कोशिश की है। अगर अब भी आप satisfied नहीं हैं तो I am sorry I am not able to satisfy them, (I have tried to accommodate opposition groups to the maximum. Even then if they are not satisfied, I am sorry I am not able to satisfy them.

डाक्टर बलदेव प्रकाश: स्पीकर साहिब, हम यह तो कह नहीं सकते कि आप जरूर हमें टाईम दें। यह कोई जोर जबरदस्ती वाली बात तो है नहीं। आखिर इतना जरूरी बिल है इसलिए हर ग्रुप को अपना point of view सामने रखने के लिए मौका मिलना चाहिए।

Mr. Speaker : When have I said that you should not speak. My only point is that we should pass the Bill by 1.00 P.M. I have acceded to your request every time.

डा: बलदेव प्रकाश : अगर एक आदमी और बोल लेगा तो क्या हर्ज है ?

Mr. Speaker : When have I forbidden the hon. Member from speaking ? What I mean to say is that those who have not been able to speak at the 1st reading stage, may be given opportunity at the third reading stage of the Bill.

सरदार गुरदयाल सिंह ढल्लों : स्पीकर साहिब, मैं एक submission करना चाहता हूं । आप को मालूम है कि सुबह ज्यादातर सीलैक्ट कमेटी वाली मोशन पर ही बहस होती रही । काफी साथियों को बोलने का मौका मिल गया लेकिन इस के बावजूद बहुत से साथी रह गए । मैं यह request करना चाहता हूं कि अगर clause by clause consideration के वक्त नहीं तो third reading stage पर बाकियों को भी टाईम दे दिया जाए .

श्री अध्यक्ष : मैंने पहले ही कहा है कि तीसरी स्टेज पर कुछ मेम्बर और बोल ले । मैं ने तो इन को accommodate करने के लिए पहले ही काफी टाईम बढ़ा दिया है । आज भी sitting दो घंटे ज्यादा कर दी गई, एक घंटा सुबह जल्दी शुरू किया और एक घंटा बाद में बढ़ा दिया । एक बजे half an hour discussion start होगी । उस से पहले जितने मेम्बर बोल सकते हों बोल लेंगे । (I have already observed that some of them may speak at the third reading stage of the Bill. I have already made a considerable extension of time so as to accommodate them. Even today, the sitting has been extended by two hours, we met an hour earlier in the morning and have extended the sitting by an hour in the afternoon. Half-an hour discussion will start at 1.00 p.m. By that time maximum number of them would be enabled to speak.)

ਡਾਕਟਰ ਪਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ : ਮੇਰੀ ਪਰਾਰਥਨਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਗਰ meeting 3 ਬਜੇ ਤਕ extend ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ ।

(*At this stage the Deputy Speaker occupied the Chair.*)

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ (ਮਹਿਲ ਕਲਾਂ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਝਗੜੇ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ, ਮੁਖ ਗਲ ਜਿਸ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਹਿਸ ਹੈ ਔਰ ਜਿਸ ਤੇ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪੈਸਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਇਹ ਬਿਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੈਸਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਸਕੀਮ ਕੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਵਾਂਗੇ ; ਇਹ ਮਸਲਾ ਬਾਅਦ ਦਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਏਥੇ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਯਾ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਤੇ

ਸਿਆਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ। ਮਾਮਲਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਪੈਸਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਸਾਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਏਥੇ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਪੈਸਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਬੋਝ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਸਰਦਾਰ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨੇ ਵੀ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਿਚੋਂ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਢੰਗ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਹੋਰ ਢੰਗ ਅਸੀਂ ਦਸਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੈਸਾ ਹਾਸਲ ਕਰੋ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਬੋਝ ਰਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਪਵੇ। ਇਸ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਬਿਹਤਰ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵਾਲੇ ਇਸ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਇਹ convince ਕਰਾਉਨ ਕਿ ਏਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੀ ਪੈਸਾ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ convince ਕਰਾਉਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਦਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਢੰਗ ਹਨ—ਬਗ਼ੈਰ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆਂ ਪੈਸਾ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗਾ। ਸਾਡੇ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਜੀ ਨੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਗਲ ਮੰਨੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਪੈਰਾਏ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੌਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕਣ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਮੂਹਰੇ ੨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੁਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਇਹ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਦ ਵੀ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਮਸਲਾ ਆਇਆ ਅਸੀਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਾਲਿਸੀ ਨਾਲ ਤੋਲ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਵਿਰੋਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਪਾਲਿਸੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਘੋਖਣ ਤੋਂ ਇਹ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਕਦੇ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦਾ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਤੀਸਰੀ ਪਲੈਨ ਵਿਚ ਜਦ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਪੈਸਾ ਰਖਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ। ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ 5 ਕਰੋੜ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਸੀ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਦ ਕਰ ਦਿਤੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਅਛਾ ਕਰਨ ਵਲ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੋਚਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਠੀਕ judge ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਲੋੜ ਕੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਨ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਠੀਕ ਹੈ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਪਰ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਰਥਕ ਨਾ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਕਾਨਾਂ ਨਾਲ ਆਰਥਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਉਹ ਉਚੇ ਨਹੀਂ ਚੁਕੇ ਜਾਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਕੂਲ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਅਛਾ ਮਿਲੇ, ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਹੋਣ, ਕਪੜਾ ਲੀੜਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਹੋਣ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਿਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਲਉ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਦ ਤਕ ਪੂਰੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਮਕਾਨ ਹੋਵੇ ਪਰ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਰੋਟੀ ਵੀ ਅਛੀ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਕੀ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲੇਸੀ ਤਾਂ ਅਛੀ ਹੈ ਪਰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਹ ਪਾਲਸੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

[ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ]

ਬਜਟ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਬਜਟ ਵਿਚ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਰੁਪਿਆ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਦੀ ਇਸ ਲਈ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖਰੀਦ ਕਰਾਂਗੇ ਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਵਸਾਵਾਂ ਗੇ ਪਰ ਕਿਸੇ ਸਾਲ ਵੀ ਪੂਰਾ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹਰ ਸਾਲ ਇਹ ਖਰਚ lapse ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਮਿਸਾਲਾਂ ਮੈਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ । ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਨ ਲਈ 2 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਰਖੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵਿਘਾ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦੀ ਗਈ। ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ lapse ਹੋ ਗਿਆ। ਹਰੀਜਨ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਖ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਜੇਕਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖਕੇ ਰਕਮ ਰਖੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੇਵਲ ਸਿਆਸੀ ਪਖ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਇਹ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਤਾਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਲੋਕ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਸਕਣ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਿਆਸੀ ਮਕਾਸਦ ਸਾਹਮਣੇ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪਿਛਲੇ 15 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਹਰੀਜਨ ਭਲਾਈ ਲਈ ਰਖੀ ਰਕਮ lapse ਨਾ ਹੁੰਦੀ। ਕੋਈ ਵਜਹ ਨਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਲ ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਉਨਤੀ ਵਲ ਤਰੱਕੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ। ਜਨਤਾ ਤਾਂ ਪਿਛਲੇ 15 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਲਦਾ ਫਜ਼ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਵਰਤਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਮਨ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ 15 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। 15 ਸਾਲੀਂ ਤਾਂ ਮਨ ਹੀ ਲਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਛ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਹੁਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਹ ਪੈਸਾ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ levy ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ levy ਸ਼ਬਦ ਆਪ ਵੀ ਦੋ ਚਾਰ ਵੇਰ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ levy ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕਦੀ ਆਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਮਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਅਤੇ ਆਰਜ਼ੀ ਟੈਕਸ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ levy ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਆਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਇਕ ਹੋਰ ਪਖ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨਾਂ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਟੈਕਸ ਰਾਹੀਂ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਟੈਕਸ ਤਾਂ ਇਕ ਬਹਾਨਾ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਟੈਕਸ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਾਏ ਗਏ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਸ ਰਕਮ ਨਾਲ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ? ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲੇਸੀ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਇਕਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਕਦੇ ਇਸ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਇਕਠਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਦੇ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਡਿਊਟੀ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਅਤੇ ਕਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਇਕਠਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਇਨੇ ਵਡੇ ਕੰਮ ਲਈ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ। (ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਤਾਂ temporary ਹੈ ਹੋਰ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਫਿਰ ਲਵਾਂਗੇ ।)

ਸਵਾਲ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਮਸਲਾ ਇਨੀ ਰਕਮ ਨਾਲ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ? ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਮਸਲਾ ਇਸ ਰਕਮ ਨਾਲ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਮੁਕਰਦੇ ਹੋ । ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖਬਰਦਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਟੈਕਸ ਹੋਰ ਵੀ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੋ ਮਸਲਾ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਵਸੀਲੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪਰ

ਇਸ ਵਸੀਲੇ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਜੋ ਕਿ ਹੁਣ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਹੋਰ ਵੀ ਵਸੀਲੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕੋਈ ਠੋਸ ਦਲੀਲਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਜਿਸ ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੋਸ ਦਲੀਲਾਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਦਸਣ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਗਲਤ ਹਨ ਜੇਕਰ ਗਲਤ ਮਸਝਣ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਨੂੰ convince ਕਰਾਣ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਠੀਕ ਸਮਝਣ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਨ। ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਅਸੂਲ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਢੰਗ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਾਂ ਜੋ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਹੀ ਇਸ ਢੰਗ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੈਸ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਇ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਅਖ਼ਬਾਰ ਨੇ ਲੀਡਿੰਗ ਆਰਟੀਕਲ ਲਿਖੇ ਹਨ ਅਤੇ ਐਡੀਟੋਰੀਅਲ ਕਢੇ ਹਨ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ pinch ਨੂੰ ਹਰ ਇਕ ਨੇ feel ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਖਿਆਲ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਜੇਕਰ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਫਰਕ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਸਰਕਾਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋਕ ਰਾਏ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਾਂ ਨੂੰ ਘਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ retreat ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ। ਇਹ ਪਕੀ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤਾਂ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਕ ਤਾਕਤ ਇਕਠੀ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ advance ਕਰ ਸਕੋ। ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਲੋਕ ਭਾਲਾਈ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ advance ਲਈ ਇਹ retreat ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਇਕ interruption ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ temporary ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾਣਗੇ। ਠੀਕ ਹੈ ਅਸੀਂ ਵੀ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਫਿਰ ਦਿਖਾਵਾ ਕਿਸ ਲਈ ਕਰਨਾ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਅਗੇ ਵਧਣ ਲਈ ਇਕ ਤਾਕਤ ਇਕਠੀ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਟੈਕਸਾਂ ਨੂੰ isolate ਕਰਕੇ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਨਾਂ ਕਿਨਾਂ ਟੈਕਸ ਹਰ ਇਕ ਆਈਟਮ ਤੇ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 45 ਕਰੋੜ ਦੀ ਰਕਮ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਿਥਿਆ ਹੈ 8 ਕਰੋੜ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਪਾਸੋਂ ਵਸੂਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਬੋਝ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਹਨ ਫਿਰ ਇਹ 8 ਕਰੋੜ ਦਾ ਹੋਰ ਬੋਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਸਹਿਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

Deputy Speaker: Please wind up-

ਸਰਦਾਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਕਤ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਪੰਜ ਸਤ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਪਲਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿਨਾ ਹੀ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ? 20 ਜਾਂ 25 ਕਰੋੜ ਦਾ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਡੇਢ ਕਰੋੜ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਟੈਕਸ ਵੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਫਿਰ 8 ਕਰੋੜ ਦਾ ਇਹ ਨਵਾਂ ਟੈਕਸ ਨਾਲ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਆਪ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਟੈਕਸ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਖਰਚ ਐਡਮਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਹੈ, ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਖਰਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਇਖਰਾਜਾਤ ਇੰਨੇ ਵਧੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਕੁਲ ਆਮਦਨ ਦੀ 10 % ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਵੀ ਵਧ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਸੁਝਾਵ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਮਸਲਾ ਬਿਨਾ ਟੈਕਸ ਲਗਾਣ ਦੇ ਹਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ]

ਛੋਟੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਛਡ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ 10 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਹੈ ਜਾਂ ਪੰਜਾਹ standard ਏਕੜ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛਡ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਇਕ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਣੀ ਚੰਗੀ ਰਹੇਗੀ। ਫਿਰ ਦੂਜਾ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਟੈਕਸ ਨੂੰ isolate ਕਰਕੇ ਨਾ ਦੇਖੋ ਸਗੋਂ ਬਾਕੀ ਦੇ ਟੈਕਸਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵੇਖੋ ਅਤੇ ਠੀਕ ਸੁਝਾਵ ਦਿਉ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਜੋ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ Resources and Retrenchment Committee ਨੇ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜੇਕਰ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਰਕਮ ਨਿਕਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 56 ਸਫੇ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਵਿਚ ਜੋ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਖਰਚ ਘਟ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਬਚ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਮਨ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਦਲੀਲ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਿਨਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸਾਫ ਉਸ ਰੀਪੋਰਟ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਚਤ ਕਰਨ ਨਾਲ 2 ਕਰੋੜ 40 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਬਚਤ ਹੋਵੇਗੀ।

ਫਿਰ ਜੇਕਰ ਟੈਕਸ ਦੀ ਜਿਨੀ ਵੀ leakage ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 8 ਕਰੋੜ 72 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਬਚਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਟੈਕਸ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਇਧਰ ਉਧਰ ਲੋਕ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਕਸੂਰ ਹੈ। Leakage ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਮ ਹੈ ਇਹ ਕੰਮ ਤੁਸੀਂ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦੀ administration ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਜੇ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਾਫੀ ਬੱਚਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬੱਚਤ 1½, 2 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਦੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਵੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਬ ਰਜਿਸਟਰਾਰਜ਼ ਹਟਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ 4 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਬਚਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ allowances ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਬਚਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ 4 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਹੈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਗੀਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ 27 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਬਚਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਜੇਕਰ ਪੈਦਾਵਾਰੀ ਸਕੀਮਾਂ ਤੇ ਆਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਜੇਕਰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਐਸੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਕੋਈ 1½ ਕਰੋੜ ਦੀ ਬਚਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ centre ਤੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਖਰਚ ਲਈ 2 ਕਰੋੜ 39 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਮਿਲਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਮਹਿਜ਼ 14 ਲੱਖ ਹੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, 2,25,00,000 ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਸਾਲ taxes ਲਾਉਂਦੇ ਹੋ ਇਹ ਪੈਸਾ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਪੂਰਾ ਕਰੋ। ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਗਲਤੀ ਦੀ ਵਜਾਹ ਨਾਲ ਬੰਦ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਹੁਣ ਫੇਰ Centre ਤੋਂ ਮੰਗ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਸਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮਸਲਾ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਮਾਮੂਲੀ ਰਕਮ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਇਹ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਵਧ ਰਕਮ

ਵਿੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰੀਜਨ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ ਉਜਾੜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਨੌਕਰ ਰੱਖ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਮੈਂ ਇਹੋ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ powers ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਧੇ ਰਾਹ ਪਾਓ ਨਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰੋ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਜਨਤਾ ਤੇ ਸਿਧੇ taxes ਦਾ ਬੋਝ ਨਾ ਪਵੇ, ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕਰੋ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹਾਂ ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵੀ ਸਕੀਮਾਂ ਹਨ ਇਹ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਦਲਿਦੱਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹਨ। Nationalisation ਦੀ ਜਿਹੜੀ scheme ਹੈ ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਖਾਮੀ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਵਧਾ ਲਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹਰਜ ਨਹੀਂ, ਫੇਰ ਕੋਈ ਅਮਲੀ ਗੱਲ ਕਰੋ ਅਧੂਰੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ।

ਉਪ ਮੰਤਰੀ (ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹਦੀ ਜਿਹੜੀ spirit ਹੈ ਅਤੇ Leader of the House ਨੇ ਜਿਸ spirit ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਦੱਸੇ ਹਨ, ਮੇਰੇ Opposition ਦੇ ਭਾਈਉਸ ਸਾਰੀ spirit ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਨ। ਫੇਰ ਤਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ oppose ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਦਰਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ spirit ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਸਮਝਦੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ social reforms ਦਾ ਹੀ ਬਿਲ ਹੈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ। Socialistic pattern of society ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਉਲਟਾ reaction ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ oppose ਕੀਤਾ ਹੈ। (*Interruption*) ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਦੱਸੇ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬਜਟ speech ਤੇ ਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ, ਮਗਰ ਇਕ ਗਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਹ land reforms ਤੇ ਬੋਲੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਡਿਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੱਤ ਜੀ ਬੋਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ speech ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਅਕਾਲੀ ਭਾਈ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ-ਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂ land reforms ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਹ land lords ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, Democracy ਤਦ ਹੀ ਚਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਖਿਆਲਾਤ progressive ਹੋਣ (*Interruptions*)। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਐਸੀ party ਜਿਹੜੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ programme ਰੱਖੇ ਉਹੀ ਕਾਮਿਆਬ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹੀ Government ਚਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ਐਸੀ Government ਕਦੇ ਵੀ ਕਾਮਿਆਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਜਿਹੜੀ democratic ways ਨਾ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰੇ, ਉਹ ਸਿਆਣੀ Government ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਇਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਸੂਲ ਤੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਸਾਡੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ criticise ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਗਲਤੀ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਧਰਮ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਹੈ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਕੇ ਏਥੇ ਆ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣਾ purpose openly ਤਾਂ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਇਥੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ 2,000 ਰੁਪਿਆ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ।

[ਉਪ-ਮੰਤਰੀ]

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ 2,000 ਤਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਣਾ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਇਨਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਭਾਵੇਂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਸੁਧਾਰਿਆ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲ ਦੇਖਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਅਤੇ ਮੰਦਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿਵਾ ਸਾਡਾ ਸੁਧਾਰਿਆ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਹੁਣ ਵੇਖਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਡੀ party ਜਿਹੜੀ ਧਰਮ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ stand ਕਰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਲੀਡਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਕਸ਼ਣਾ ਦੇਣ ਲਗੀ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਕਸ਼ਣਾ ਦਾ ਲਫ਼ਜ਼ ਕਹਿ ਕੇ ਸਾਡੀ ਹੱਤਕ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਆ-ਸ਼ੀਰਵਾਦ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਹਕ ਡਟ ਕੇ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਦਕਸ਼ਣਾ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਵੋਟ ਦਾ ਹਕ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦੇ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਲਵਾਂਗੇ। ਏਥੇ ਤੁਸੀਂ ਧਰਮ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ exploit ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਅਸਲੀ ਧਰਮ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

"Where are you seeking for God ? Are not the poor, the miserable and the down-trodden Gods ? Worship them first. I do not believe in a God or religion who cannot wipe out tears from the widow's face and cannot bring a morsel of food to the orphan's mouth."

ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਸਲੀ ਧਰਮ। ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ exploit ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਹਰੀਜਨ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ remarks ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਸੀ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜੀ untouchability ਸੀ ਔਰ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਡਾਕਟਰ ਅੰਬੇਦਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ

"I was born as a Hindu. The blame is not mine. I will not die as a Hindu."

ਏਥੋਂ ਤਕ ਉਹ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹਰੀਜਨ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਅੰਬੇਦਕਾਰ ਝੁਕੇ ਕਿਉਂ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਫੇਰ ਇਕ ਗਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਹੀ ਸੀ

"that without which we cannot live must come into us."

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਹਰ ਵਕਤ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ spirit ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਕੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ

"I do not want to be reborn. But, if I have to be bron again, I should be born as an untouchable so that I may share their sorrows, sufferings and affronts levelled on them in order that I may endeavour to free myself and them out of their miserable conditions. I, therefore, pray that if I should be bron again, I should do so not as a Brahmana, Kashatria, Vaish or Shudra, but as an Atti-Shudra.

ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਮੈਂ ਸ਼ੂਦਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਵਾਂ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਵੀ ਹਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਤਕਲੀਫ ਵੀ ਹਲ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਕੋਈ

ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਹੁਣ ਤਕ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗ ਮੰਗ ਕੇ ਲੱਸੀਆਂ ਪੀਂਦੇ ਰਹੇ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਹਾਲ ਤੇ ਰਹਿਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ Bill ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਰਹਿਮ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਜੇ ਕੋਈ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਦਦ ਆਪ ਕਰਾਂਗੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਵੋਟ ਦਾ ਹਕ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਵਕਤ ਆਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ President ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਬਣੇਗਾ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ India ਦਾ President ਹਰੀਜਨ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ Opposition ਦਿਆਂ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਠ ਕੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਆ ਜਾਉ। ਤੁਹਾਡੀ ਅਸਲੀ ਥਾਂ ਇਧਰ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਲ taxation Bill ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਹੈ। (*Noise*) । ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋ Congress ਦੇ ਵਿਚ ਕੀ ਕੀ ਖੂਬੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਡੀ industrial ਤਰੱਕੀ ਵੀ ਬੰਦ ਕਰਨੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ Communist ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ, Opposition ਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ independent ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ Bill ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਵੋਟ ਦੇਣ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਸ ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों। On a point of order, Sir. कुछ आवाज़ में फर्क है। हमें चौधरी साहिब की आवाज़ सुनाई नहीं दे रही। वह तो सिर्फ हिलते हुए ही नज़र आते हैं। मैं उन से अर्ज करना चाहता हूं कि हम उन के शूद्र भाई इधर बैठे हैं। हमें भी अपने भाषण सुनाएं तो बेहतर होगा। उन्हे चाहिये कि वह हमें भी कुछ सुनायें।

उपाध्यक्ष महोदय : चौधरी साहिब, wind up करिये । (The hon. Member should wind up now.)

श्री अमर सिंह (नारनौंद) (S.C.) डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आप का शुक्रिया अदा करता हूं कि आप ने मुझे Temporary Taxation बिल पर बोलने का मौका दिया है ।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, यहां पर आज Chief Minister साहिब ने बहुत अच्छी तकरीर की है जिस में उन्होंने हरिजनों के बारे में उनके आर्थिक, सामाजिक और सयासी हालात के बारे में सारी तसवीर पेश की है लेकिन उन्होंने इस बात पर गौर नहीं किया कि पिछले 14 सालों में जब से हमारा देश आज़ाद हुआ है उस वक्त से आज तक हरिजनों की कितनी बेहतरी हुई है। हरिजनों को ज़मीन दिलाने की सरकार ने बड़ी कोशिश की लेकिन उन्हें ज़मीन मिल न सकी हालांकि हरेक हरिजन काश्तकारी करना जानता है। सरकार ने चाहा तो यह था कि हरेक हरिजन मुज़ारे को 5 एकड़ ज़मीन दी जाये लेकिन अफसोस से कहना पड़ता है कि हमारी सरकार हरिजनों को ज़मीन देने में नाकामयाब साबत

[श्री अमर सिंह]

हुई है । इसी तरह से services का हाल है । Political propaganda तो बड़ा किया जाता है कि हरिजनो के लिये कुछ percentage services में reserve की जाती है लेकिन असलीयत कुछ और है क्योंकि उनके रासता में Subordinate Services Selection Board और Public Service Commission आ जाती है ।

मैं समझता हूं कि services में भी उन को unqualified और unfit साबित करके ignore किया जाता है और दूसरे लोगों को मौका दिया जाता है। आज हाउस में Temporary Taxation Bill ला कर आठ करोड़ रूपया हरिजनों को मकान देने के लिये इकट्ठा किया जा रहा है। हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब ने बताया कि हमारी समाज में दोष था। हरिजनों को बराबर नहीं समझा जाता रहा। चुनाचि आज वे पश्चाताप के रूप में यह बिल ला रहे हैं। परन्तु उनकी वास्तविक समस्या तो आर्थिक समस्या है, उस को सुधारने की कोशिश नहीं की जा रही। उन को मकान देने का जो फैसला सरकार ने किया है यह गलत फैसला है। मकान तो उनके पास हैं रोज़गार नहीं है। उन को रोज़गार दिया जाना चाहिये। उन को ऐसी दस्तकारी पर लगाया जाए जिस से वे honourably अपने बच्चों का पेट पाल सकें। सरकार को चाहिये कि वह उन को खेती के लिये ज़मीन दे और दस्तकारी पर लगा कर उन के लिये रोज़गार मुहेया करे, ताकि वे लोग अपने पांव पर खड़े हो सकें और उन के अन्दर self-confidence पैदा हो । इस के बाद मकान वे लोग खुद ही बना लेंगे। अपनी नेक कमाई से मकान वे खुद बना लेंगे। इस बिल से हरिजनों का भला नहीं हो सकेगा। Third Five-Year Plan में जो रूपया उन पर खर्च करने के लिये रखा गया है वह बहुत थोड़ा है। चीफ मिनिस्टर साहिब ने कहा है कि हरिजन सारी आबादी का पांचवां हिस्सा हैं तो इस हिसाब से Third Five-Year Plan में सारे खर्च का पांचवां हिस्सा 46 करोड़ उन पर खर्च होना चाहिये। लेकिन जो भी काम यहां पर होता है वह सब political pressure के नीचे होता है । Political pressure को कायम रखने के लिए यहां पर पांच हरिजन मिनिस्टर बनाये गए हैं लेकिन इस से हरिजनों की आर्थिक समस्या हल नहीं होती। उन की आर्थिक समस्या तो उन को रोज़गार देने से, कपड़ा देने से और services में representation देने से हल हो सकेगी। मकान तो बाद की समस्या है। सब से पहले तो उन के सामने रोज़गार की समस्या है। जब तक उन को रोज़गार नहीं दिया जाएगा तब तक उनकी अन्नति नहीं हो सकती, उन का जीवन स्तर ऊंचा नहीं हो सकता। सकरकार लोगों को बड़े बड़े cold storages बनाने के लिये और सिनेमा बनाने के लिये कर्ज़े देती है। बड़ी बड़ी Industries कायम करने के लिये लोगों को हज़ारों और लाखों रुपये तक कर्ज़े दिये जाते हैं। अगर सरकार हरिजनों को उन्नत देखना चाहती है तो इसी तरह से उन को भी दस्तकारियां कायम करने के लिये कर्ज़े दे, उन के लिये industrial estates कायम करे। उन को adequate financial aid दे कर अपने पैरों पर खड़ा होने के काबिल बनाए । राजपुरा में खादी उद्योग

भंडार में कोई हरिजन काम नहीं करता। वहां पर सब के सब दूसरे लोग काम करते हैं। दूसरी industrial estates में भी शायद ही कोई हरिजन काम करता होगा। चीफ मिनिस्टर साहिब ने एक सवाल के जवाब में कुछ दिन पहले बताया कि हरिजनों को साढ़े तीन तीन सौ रुपया दे कर छोटी छोटी दस्तकारियों में डालना चाहते हैं। लेकिन मुझे समझ नहीं आई कि इतनी थोड़ी रकम से आज कल कौनसी दस्तकारी कायम की जा सकती है जिस से एक परिवार का पेट भर सके। साढ़े तीन सौ रुपये खर्च करके तो केवल एक मोची जूते ही बाज़ार में बैठ कर गांठ सकता है और कोई काम नहीं कर सकता। अभी अभी सरदार साहिब ने हाउस के सामने कहा कि यह ऐसा तबका है जिस को ऊपर उठाने की ज़रूरत थी। मैं अर्ज करना चाहता हूं कि आज से दस साल पहले गवर्नमेंट ने Harijan colonies बनाने का फैसला किया था लेकिन दस साल के अरसे में सिर्फ 5720 मकान बन सके हैं और कुल 37 लाख रुपया इस काम के लिये खर्च किया गया है। अब सरकार ने फैसला किया है कि Temdorary Taxation Bill पास कर के आठ करोड़ रुपया इकट्ठा किया जाए और हरिजनों को मकान बना कर दिये जाएं। सरकार की नीयत साफ नहीं है। यह तो लोगों में bitte ness create करने की नीयत से यह बिल ला रही है। पहले इसी सरकार ने Land Revenue Act और Land Utilization Act पास कर के ज़मींदारों और गैर ज़मींदारो में और हरिजनों और गैर हरिजनों में फूट का बीज बोया था। लोगों ने गरीब मुज़ारों और खेती करने वाले हरिजनों को अपनी ज़मीनों में से बाहर निकाल दिया और वे लोग बेरोज़गार हो गए। यह तो लोगों में झगड़े पैदा करने की नीयत से ऐसा किया जा रहा है। मैं समझता हूं कि हमारी सरकार ने जो बजट 87 करोड़ रुपये का पेश किया था अगर उस की जगह पर 95 करोड़ का पेश करती तो किसी को एतराज़ ही न होता लेकिन यह बिल न लाती। Agricultural land की purchase के लिये subsidy 7,26,000 रुपये रखी गई थी। 1961-62 के लिये 6,82,000 रुपया रखा गया था। इस साल 7,26,000 रुपया रखा गया है और केंद्रीय सरकार से 3,63,000 रुपया की सहायता मिली। मैं अपनी सरकार से पूछता हूं कि इस रुपये से कितने हरिजनों को ज़मीन दी गई है? इसी तरह से हरिजनों के लिये मकान बनाने की खातिर 1961-62 में 99,000 रुपये और 1962-63 में 64,500 रुपया मकानों के लिए पास किया गया है। लेकिन इस रकम से कितने हाउस हरिजनों के लिये बन सकते हैं। अगर सरकार की नीयत उन को मकान बना कर देने की होती तो general Budget में ही प्रोविज़न कर ली होती। Agricultural land के लिये भी प्रोविज़न उसी वक्त कर लेते तो बेहतर होता। चौधरी सुन्दर सिंह जी ने तकरीर करते वक्त कहा कि आज untouchability इतनी नहीं है जितनी कि आज से पन्द्रह साल पहले थी। लेकिन मैं उन से कहना चाहता हूं कि उस ज़माने में लोग हरिजनों से प्रेम करते थे उन से हमदर्दी का इज़हार करते थे। वह बात आज नहीं रही। आज दूसरी जातियां उन से नफरत करती हैं। इस बिल से वह नफरत और ज्यादा बढ़ जाएगी। इस से bitterness और ज्यादा बढ़ जाएगी। यह बात intentionally की जा रही है। श्री

[श्री अमर सिंह]

चांद राम जी ने तो गुड़गांव ज़िले में एक Patti ग्राम में 14-4- 62 को तकरीर करते हुए यहां तक कह दिया कि हरिजनों को ज़मीन दी जा रही है। हर हरिजन ज़मीन का मालिक होगा उन्हों ने तकरीर में तो यह बात कही है लेकिन असलियत यह है कि इस किस्म की तकरीर से उन के पास जो पहले ज़मीन थी वह भी उन से छीनी जा रही है। इस किस्म की तकरीर पर सरकार पाबन्दी लगाए क्यों कि उन को बटाइ पर भी कोई ज़मीन नहीं देता। वे बेचारे बिल्कुल बेरोज़गार हैं और रोटी की तलाश में मारे मारे फिरते हैं। (*Interruptions*) (*Noise*) (*Repeated Interruptions*)

Mr. Deputy Speaker: Please resume your seat.

चौधरी राम सरूप (साम्पला): साहिबे सदर, मैं आप का ज़्यादा वक्त न लूंगा। सिर्फ एक नुक्ता ही चन्द मिन्ट में आप के सामने रखना चाहता हूं। जिस मक्सद के लिए यह बिल लाया जा रहा है वह यह है कि society के अन्दर जो discriminatory सलूक हो रहा है उस को दूर किया जाए और लोगों पर टैक्स लगा कर हरिजनों की हालत को सुधारा जाए। मैं आप की तवज्जुह इस तरफ दिलाना चाहता हूं कि जब टैक्स लगाने में भी discriminatory सलूक बरता जा रहा है तो इस बिल का मकसद हल नहीं होता। आप देखिये कि यहां पर सब से ज्यादा पसमांदा लोग रहते हैं वहां पर भी यह टैक्स लगाया जा रहा है। वह ऐसा पसमांदा इलाका है जिस का किसी को पता भी नहीं है। किसी की बीमारी तो ज़ाहिर हो जाती है लेकिन किसी की बीमारी ज़ाहिर नहीं होती। हरिजनों की बीमारी तो सब को मालूम हो गई। लेकिन जो देहात में लोग रहते हैं, जो सब से ज़्यादा गरीब हैं, पसमांदा हैं उन की तरफ कोई भी ध्यान नहीं देता। हरिजनों को यह वहम हो गया है कि अगर ज़मीन पर टैक्स लगाया जाए तो ही उन की बहबूदी हो सकती है। यह उन का खाम ख्याल है। हमें खुशी है कि सरकार उन का भला करना चाहती है। मुझे एक बात याद आ गई। किसी की कमर टेढ़ी थी। उस से सवाल किया गया कि तुम अपनी कमर सीधी करवाना चाहते हो या दूसरों की भी टेढ़ी देखना चाहते हो। तो इस बिल का मकसद यह नहीं है कि हरिजनों की कमर सीधी की जाए। बल्कि इस का मकसद यह है कि दूसरों की कमर टेढ़ी कर दी जाए। इसलिए मेरे कहने का भाव यह है कि यह जो discriminatory सलूक किया जा रहा है, यह नहीं होना चाहिए। आप इस बिल को पढ़ें तो मालूम होगा कि ज़मीन पर 50 फीसदी टैक्स बढ़ाया जा रहा है। इतनी रक्म किसी भी दूसरे तबके की नहीं बढ़ाई जा रही। इसलिए मेरा एक point तो यह है।

दूसरी बात यह है कि हर जगह छूट दी हुई है कि जिसकी इतनी आमदनी होगी उसपर कोई टैक्स नहीं लगेगा लेकिन इस के मुकाबले में जिन लोगों की आमदन का दारोमदार ही ज़मीन पर है, उन को कोई छूट नहीं दी गई। इसका मतलब क्या निकलता है? मतलब यह कि उन लोगों की कमर है तो पहले ही टेढ़ी लेकिन चूंकि देखने में टेढ़ी

नज़र नहीं आती थी इसलिए अब यह चाहते हैं कि जाहिरा तौर पर टेढ़ी नज़र आ जाए। उन लोगों का इस सरकार को कोई ख्याल नहीं। एक तो वह हैं ही बेज़बान, दूसरे न उन के पास प्रैस है न प्लैतफार्म। जब जब भी उन पर टैक्स लगाए जाते हैं तो वह बेचारे उस के खिलाफ किसी किस्म की ऐजीटेशन नहीं करते। इधर गवर्नमेंट यह समझती है कि चूंकि वह बोलना नहीं जानते इसलिए उन पर टैक्स पर टैक्स लगाते जाओ। उन के पास शिकायत करने का कोई जरिया नहीं इसलिए उन को दबाया जाता है। अब यह अमैंडमैंट लाई जा रही है कि 50 फीसदी से घटा कर 25 फीसदी कर दिया जाए। स्पीकर साहिब, इस में भी गवर्नमेंट की एक बाकायदा तौर पर चाल है। वह गरीब आदमी बेवकूफ हैं, जाहिल हैं, असलियत को समझते नहीं। गवर्नमेंट की पालिसी है कि पहले तो उन को ज्यादा डराओ, डराते रहो और फिर उनकी हमदर्दी हासिल करने के लिए थोड़ी सी concession दे दो। यह तो वही हिसाब हुआ कि पहले तो किसी को एक साल की सजा दे दी और पीछे उस पर मेहरबानी करने के लिए छ: महीने की कर दी। यह जानते हैं कि वह गरीब भोले भाले लोग इन की चालों को समझते तो है नहीं, टैक्स भी ले लिया और उन को खुश भी कर दिया कि 25 फीसदी कम दिया है। मैं चीफ मिनिस्टर साहिब से अर्ज करूंगा कि मेहरबानी करके कुछ उन पर दया करो। आखिर आप खुद उसी किसान तबके में से आए हो। क्या हो गया अगर इत्तफाक से आप की हालत बेहतर हो गई और इतनी बड़ी बड़ी जायदाद बना ली। जहां पर आप पैदा हुए हों उस तबके का कुछ तो ख्याल रखो। वह बेचारे बड़े मुसीबत ज़दा हैं। उन को भी दूसरों की तरह टैक्स लगाते वक्त आमदन की छूट दो। इस तरह से आप का असूल भी रह जाएगा और उन पर भी ज्यादा बोझ नहीं पड़ेगा। अव्वल तो यह टैक्स लेना ही नहीं चाहिए क्योंकि मुझे पता है कि खुद कांग्रेस के दोस्त भी इस के हक में नहीं थे और इसीलिए पहले इस को जुलाई में लाने की बातें हो रही थीं। जब जुलाई में लाने की बात से इसमें थोड़ी बहुत reduction हो गई है तो मेरा ख्याल है कि अगर इस बिल को पोस्टपोन कर दें तो गवर्नमेंट आराम से सोचने के बाद इस नतीजा पर पहुंच जाएगी कि इस बिल का पास करना गरीब जनता पर बड़ा जबर्दस्त कुल्हाड़ा चलाने के माफिक होगा। इसलिए कुछ दिनों के लिए इस बिल को मुल्तवी कर दीजिए। इतना ही कहकर मैं आप का शुक्रिया अदा करता हूं कि आप ने मुझे बोलने के लिए टाइम दिया।

उपाध्यक्षा : इस से पहले कि मैं श्री मुख्तियार सिंह जी को बोलने के लिए कहूं मैं उन को याद दिलाना चाहती हूं कि चूंकि टाइम बहुत थोड़ा है इसलिए अगर वह बोलना चाहें तो पांच मिनट के लिए बोल सकते हैं। मैं नहीं चाहती कि जिस तरह का सीन उस दिन create किया गया था वह फिर create हो। (Before I call upon Shri Mukhtiar Singh to speak I would like to remind him that since time at our dispcsal is short, he can speak for five minutes only. I do not want a scene similar to the one created the other day be repeated.)

खान अब्दुल गफ्फार खां : डिप्टी स्पीकर साहिबा, पेश्तर इस के कि आनरेबल मिनिस्टर साहिब जवाब दें, मैं एक बात के लिए प्रोटेस्ट करना चाहता हूं। कल जिस वक्त

[खान अब्दुल गफ्फार खां]

ज्ञानी करतार सिंह जी ने बिल को पेश किया उस वक्त उन्होंने अपनी तकरीर में "विदेशी मुगल हकूमत" का लफज़ इस्तेमाल किया था। मैं आप पर ही इस बात को छोड़ता हूं। आप बताएं कि विदेशी के मायनी क्या हैं। क्या विदेशी का मतलब यह भी है कि जो गो बाहर से आए हों लेकिन उस मुल्क के बाशिन्दे बन गए हों? मैं उन की इस बात पर प्रोटेस्ट करता हूं। मैं उन को यह बताना चाहता हूं कि मुसलमान जो बाहर से भी आए वह यहीं रहे, यहीं पले और यहीं मरे।

ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ (ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ) : ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ਮੈਂ ਉਹੀ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁਗਲ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਮੰਗੋਲੀਆ ਤੋਂ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕ historic fact ਹੈ ਕਿ ਮੰਗੋਲ ਬਾਹਰੋਂ ਹੀ ਆਏ ਸਨ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

खान अब्दुल गफ्फार खां : सवाल मुग़ल हकूमत का है, मुग़ल हकूमत का।

ਯੋਜਨਾ **ਮੰਤਰੀ** : ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਿਸਟਰੀ ਦਾ ਵਾਕਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਏਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਇੰਡੀਅਨ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋ ਪਹਿਲਾ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਹ ਏਥੇ ਮਜ਼ਹਬੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਕਰਕੇ ਕਾਮਿਆਬ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਛ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ।

खान अब्दुल गफ्फार खां : अगर आप ने आइन्दा के लिए नहीं कहा तो फिर I am satisfied.

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक (सोनीपत) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, जहां तक इस बिल का मकसद है मैं दूसरे साथियों के साथ हूं कि मकसद की मुखाल्फत नहीं होनी चाहिए। लेकिन इस सिलसिले में हमारी हकूमत ने जो तरीका अख्तियार किया है वह काबले मज़म्मत है। इस से पहले कि मैं इस बिल का अपने ख्यालात हाउस के सामने रखूं मैं चौधरी सुन्दर सिंह जी को बताना चाहता हूं कि उन्होंने रात को कोई सपना देखा होगा। वह हिन्दुस्तान का राष्ट्रपति बनने का ख्वाब ले रहे हैं। मैं उन को बताना चाहता हूं कि वज़ारत में तो आप तीन steps नीचे चले गए हैं इसीलिए डिप्टी मिनिस्टर बने हुए हैं और ख्वाब ले रहे हो हिन्दुस्तान का राष्ट्रपति बनने के........... (*Interruptions*)

उपाध्यक्षा : Order please। इस तरह से interruption न करें। (Order please. Please do not interrupt like this.)

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : डिप्टी स्पीकर साहिबा, अगर इस बिल को गौर से देखा जाए तो मालूम होगा कि सरकार ने सूबे के अन्दर दो फरीकैन पैदा कर दिए हैं। एक फरीक तो वह जिसको यह दिखाया जा रहा है कि हम तुम्हारे लिए मकानों का प्रबन्ध करन के लिए यह टैक्स लगा रहे हैं यानी हरिजन और backward classes वगैरा के लोग। एक फरीक वह जिन लोगों के ऊपर टैक्स लगाया जा रहा है। आप खुद ही अन्दाज़ा लगाएं कि जो हकूमत जनता के अन्दर फरीकैन पैदा करने वाली हो वह किसी की क्या मदद कर सकेगी? जिस आदमी की earning capacity को ही खत्म कर दिया जाए और जो हमेशा हकूमत के ऊपर ही depend करता रहे उसकी भला क्या हालत हो सकती है। डिप्टी स्पीकर साहिबा, हमारे पिछले राष्ट्रपति ने देहली में भाषण देते हुए कहा था

कि किसी भी देश के अन्दर dependence on the State के कारण ही evils create होते हैं । अगर इस dependence on the State को न रोका गया तो हमारी स्टेट की तरक्की रुक जाएगी। अगर आप एक आदमी को ग्रांट या मदद देना शुरू कर देते हैं तो उस के अन्दर उधार लेने की भावना पैदा हो जाती, यह उसकी आदत बन जाती है, और आखिर में उसकी यह आदत इतनी पक्की हो जाती है कि उसकी earning capacity ही खत्म हो जाती है ।

11-00 a.m. जब तक एक आदमी को यह एहसास न हो कि उस की जो दौलत है वह hard earned income है तब तक वह उस की full utility नहीं समझ सकता । इसकी वजह से उस की earning capacity खत्म हो जाती है । इस लिये सरकार से कहूंगा कि उन को ग्रांट्स देने से बाज़ आए अगर उन का भला करना है तो उन की कमाई करने की capacity बढ़ाओ ।

मैं अर्ज करना चाहता हूं कि जिन लोगों को यह टैक्स अदा करने के लिए कहा जा रहा है वह इस बोझ को बरदाश्त नहीं कर सकेंगे । आप उन की कमर तोड़ना चाहते हो । वह बेचारे अपनी necessities को curtail करके यह टैक्स अदा करेंगे । इस तरह से आप इस बिल के ज़रिये एक तरफ लोगों की earning capacity खत्म कर दोगे और दूसरी तरफ लोगों को अपनी necessities को करटेल करना पड़ेगा । इस से आप लोगों में फूट भी पैदा कर देंगे । फर्क बढ़ाओगे और heart burning पैदा करोगे । इन वजूहात से सूबे में frustration पैदा होगी । इस बिल को देखने से साफ पता चलता है कि यह एक फिरके की spoon feeding है । इस का नाम टैम्परेरी टैक्सेशन बिल की बजाए vote catching of the Scheduled Castes legislation रखा जाए तो ज्यादा मौजूं होगा । ज्ञानी जी ने कहा कि हम उन down trodden लोगों को ऊपर उठाना चाहते हैं । मैं कहता हूं कि यह बात नहीं है । The very object of the Bill is sinister. It is appeasement of the voters an award for the past and bribery for thefuture. अगर आप हरिजनों को रोटी कमाने के काबिल बनाएं, उन को कपड़ा दिलाएं उन के resources बढ़ाएं तो हम आप के साथ सहमत होंगे मगर आप तो उन को लोभ दे रहे हैं । ज्ञानी जी को मैं बताना चाहता हूँ कि आप सूबे के अन्दर काश्तकार को भूखा मार रहे हैं । उन की holding uneconomic है । उन का गुज़ारा नहीं होता, वह अपने बच्चों को पढ़ा नहीं सकते मगर कहीं भाग भी नहीं सकते । मैं इन से कहना चाहता हूं कि Chief Minister साहिब ने इन गरीबों का साफा उतार लिया है, सरदार अजमेर सिंह ने कुर्ता और धोती उतरवा ली है, अब ज्ञानी जी आप लंगोटी को ही चिमटे हुए हैं (हंसी) मुझे Gold Smith की एक poem याद आती है ।

"Princes or Lords may flourish or may fade,
A breath can make them as a breath has made,
But a bold peasantry their country's pride,
When once destroyed can never be supplied.

ज्ञानी जी क्यों उन पर कुल्हाड़ा चलाना चाहते हैं । आप उन

[चौधरी मुख्तियार सिंह]

पर टैक्स लगा रहे जो आप बेचारे कच्चे झोंपड़ों में पड़े हैं। उनसे टैक्स लेकर आप हरिजनों को पक्के मकान बना कर देना चाहते हैं। यह कहां तक जायज बात है। और फिर ऐसी सूरत में पक्का मकान एक लग्यारी नहीं तो और क्या है। काश्तकार तो अपनी necessities curtail करके बच्चों का पेट काट कर यह टैक्स दे मगर आप दूसरों के लिये लग्यारी मुहैय्या करें उसी पैसे से। (विघ्न) राष्ट्रपति ने कहा है कि democracy और socialism का यह मतलब नहीं है कि एक भूखे को दूसरे भूखे से लड़ाया जाए। एक भूखे की तरफ रोटी का टुकड़ा करके दूसरे भूखे की तरफ फैंका जाए। इस से नेशन बरबाद हो जाएगा। आप जो ग्रांट्स देते हैं, टुकड़े फैंकते हैं इस से वह ऐसे बन जाएंगे कि हमेशा सरकार की तरफ देखते रहा करेंगे, खुद कमाने की आदत छोड़ बैठेंगे और घर बैठे उम्मीद करेंगे कि सरकार उन को ग्रांट देगी हमेशा के लिये आप का मुंह ताकते रहा करेंगे ताकि आप को उन का वोट मिल जाए। इन लफजों के साथ मैं आप का शुक्रिया अदा करता हूं।

ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ (ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਜਿਨੇ ਵੀ ਸੱਜਨ ਬੋਲੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤੇ ਨੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਬਾਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਹੀਆਂ ਨੇ ਜੋ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਉਲਟ ਸਨ। ਇਕ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜੋ ਹਰੀਜਨ ਅਮੀਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਈ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਵਜ਼ੀਰ ਕਿਉਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਇਹ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ exempt ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਕਹਿਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਸਨ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਫਰੀਕ ਨਾਲ ਇਮਤਿਆਜ਼ ਜੇਕਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਗਿਲਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ ਫਰਕ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਤਕ ਲਿਜਾਣਾ ਕਿ ਇਕ ਤਬਕੇ ਤੇ ਇਹ ਟੈਕਸ ਨਾ ਲਗੇ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਤੇ ਲਗੇ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਹਦ ਅਸੀਂ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਚਾਹੇ ਹਰੀਜਨ ਆ ਜਾਏ ਉਸ ਤੇ ਟੈਕਸ ਜ਼ਰੂਰ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮੁਨਾਸਿਬ ਵੀ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਸ਼ਰਾਇਤ ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜੇਕਰ ਉਹ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ exemption ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹਰੀਜਨ ਹੈ ਜਾਂ ਗੈਰ ਹਰੀਜਨ ਹੈ ਦੋਹਾਂ ਤੇ ਇਕੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲਗਣਾ ਹੈ। ਇਕ ਬਨੇ ਹਰੀਜਨ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰੋ ਤੇ ਦੂਜੀ ਬਨੇ ਗੈਰ ਹਰੀਜਨ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਾ ਕਰੋ ਇਹ ਮੁਨਾਸਿਬ ਗਲ ਨਹੀਂ।

ਫਿਰ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਵਜ਼ੀਰ ਕਿਉਂ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਹਰੀਜਨ ਵਜ਼ੀਰ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਿਆਇਤ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਨਾਮੁਨਾਸਿਬ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਇਸ ਲਈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ਾਰਤ ਵਿਚ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਹਕ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਤਕਾਜ਼ਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਹਕ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰੀ ਲਿਆਣ ਵਾਸਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿਘ ਗਿਲ : (ਕੋਲਡ ਸਟੋਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਉ) ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਰਾਜਸੀ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਨਾਤੇ ਇਥੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਬਾਰੇ ਈਰਖਾ ਲਿਆਣੀ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਇਕ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ leakage ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰੋ। ਅਤੇ ਵਡੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਘਟ ਕਰੋ ਅਤੇ Resources and Retrenchment Committee ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਓ Honorary Sub-Registrars ਨੂੰ ਨਾ ਰਖੋ ਅਤੇ wasteful ਖਰਚ ਨੂੰ ਘਟਾਓ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਛੀਆਂ ਗਲਾਂ ਵੀ ਹਨ ਪਰ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਸਿਆਸੀ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਣ ਦੀ ਗਰਜ਼ ਨਾਲ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖ ਕੇ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਬਗੈਰ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਦਸੇ ਦੇ ਕਿ ਕਿਨਾ ਸਕੀਮਾਂ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਵਸੂਲ ਹੋਈ ਰਕਮ ਨੂੰ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਇਹ ਟੈਕਸ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਸਿਧੀ ਪਧਰੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਪਲਾਨ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨ ਵੈਲਫੇਅਰ ਦਾ ਕੰਮ ਜਾਰੀ ਹੈ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਜੋ ਅਸੀਂ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਪੰਜ ਛੇ ਸਕੀਮਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨਾਂ ਵਿਚ ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਹੈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਹੈ, ਨਲਕੇ ਲਗਾਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਹੈ ਖੂਹ ਲਗਾਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਅਤੇ Tube-wells ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ, ਆਦਿ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬਾਕੀ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਹ ਸਕੀਮਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਲਾਉਣ ਲਈ ਤਾਂ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਹੀ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਕੜੇ ਪੁਣੇ ਦੀ ਆਖੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਆਪਣੀ position ਦਾ ਸਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਗਾ ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚੋਂ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਕਾਮਿਯਾਬ ਹੋ ਕੇ ਵਿਖਾਉਣ।

ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ Leader of the House ਸਰਹਾਲੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਫਤਿਹਾਬਾਦ ਤੋਂ ਖੜੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਮੈਂ ਫਤਿਹਾਬਾਦ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਰਹਾਲੀ ਤੋਂ election ਲੜਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਅੱਜ ਵੀ ਇਹ challenge ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਹਰ ਇਕ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ election ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਓ ਮੈਂ ਸਰਹਾਲੀ ਤੋਂ election ਲੜਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ constituency ਵਿਚੋਂ ਕਾਮਿਆਬ ਹੋ ਕੇ ਵਿਖਾਓ। ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਤੇ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜੇਹੀ ਕਹਾਣੀ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਕੋਈ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਰਹਿਣਵਾਲਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਲਦਾ, ਉਹ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਮਸੀਤ ਵਿੱਚ ਜਾ ਬੈਠਾ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਮੁਸਲ-ਮਾਨ ਮੁਸੱਲਾ ਕਰਦਾ ਉਸ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਨੋਕ ਝੋਕ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ, ਇਹ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕ ਦਫਾ ਇਕ ਆਜੜੀ, ਭੇਡਾਂ ਚਾਰਨਵਾਲਾ, ਕਿਸੇ ਛਪੜ ਦੇ ਕਿ-ਨਾਰੇ, ਜੰਗਲ ਪਾਣੀ ਜਾਕੇ, ਹਥ ਪਾਣੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਮੌਲਵੀ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਉੱਥੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਅਤੇ ਮੁੜਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨੇੜੇ ਹੀ ਬੈਠ ਕੇ ਹੱਥ ਪਾਣੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਉਠ ਕੇ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਤੂੰ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਆਜੜੀ ਵੀ ਮੌਲਵੀ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜੰਗਲ ਪਾਣੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੌਲਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾ ਉਠ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਸੋਚਿਆ। ਦੋਨੋ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਭੇਡਾਂ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ ਘਰ ਕੇ ਬੰਦੇ ਆਜੜੀ ਨੂੰ ਲਭਦੇ ਲਭਦੇ

[ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ]

ਛਪੜ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਵੇਖਕੇ ਆਜੜੀ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਬਈ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਘਰ ਵਾਪਸ ਜਾਓ ਮੇਰੀ ਮੌਲਵੀ ਨਾਲ ਲਗ ਗਈ ਹੈ। ਇਹੋ ਗੱਲ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹਰ ਗੱਲ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਛੱਡੋ ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੀ constituency ਛਡ ਕੇ ਲੜਦਾ ਹਾਂ।

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहिबा, इस किस्म की मिसाल दे के जो इन्होंने असर डाला है, क्या इसको दूर करने के लिए मुझे इजाज़त है कि मैं भी इसका जवाब दूं ?

(आपोज़ीशन की तरफ से आवाज़ें)

उपाध्यक्षा : आर्डर प्लीज़ आप इस तरह से हाउस को इंटरप्ट न करें । (Order please. The hon. Members should not interrupt the proceedings of the House like this.)

आवाज़ें : इसका जवाब, ज़रूर देना चाहिए ।

Deputy Speaker : No please I dont allow.

ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਗੱਲ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖੀ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨਾਕਸ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਰਦੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਬੇਹਤਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਵਡਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਾਣ ਬੁਝਕੇ ਅਛੂਤਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਦੇ ਉਤੇ ਇਕ ਇਕ ਵਖਰੀ ਚੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਹ treatment ਅੱਜ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਹਿੰਦ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਛੂਤਾਂ ਲਈ parliament ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਖਰੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਦੀ reservation ਹੈ, ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਛੂਤਾਂ ਲਈ ਵੱਖਰੀ reservation ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਰ ਉਨਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਇਹ ਵਖਰੀ ਚੀਜ਼ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਜੋ response ਇਸ ਹਾਊਸ ਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ Constitutional response ਹੈ,ਅਛੂਤਾਂ ਦੀ ਇਕ ਵੱਖਰੀ section ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਤ ਬੇਹਤਰ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਹੈ। ਪਰ Opposition party ਵੱਲੋਂ ਸਿਵਾਏ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਨੀਅਤ ਤੇ ਸ਼ਕ ਕਰਨ ਦੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਜੋ ਰਕਮ ਖਰਚ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹ ਅਛੂਤਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਖਰਚ ਹੋਵੇਗੀ ਔਰ ਜੋ ਆਮਦਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਦੇ consolidated ਫੰਡ ਵਿੱਚ ਪਵੇਗੀ ਇਸ ਬਾਰੇ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਵਖਰੀ plans ਰਾਹੀਂ 231 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 35-40 ਲੱਖ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਏਥੇ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਕਮ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਖਰਚ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਾਂਝੇ ਭਲੇ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਕਮ ਦੀ ਵੰਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਰੀਜਨ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਇਸ ਤੇ ਚਲਣ ਫਿਰਨ ਦੀ ਅਜਾਜ਼ਤ ਹੈ, Dams ਬਣਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਮਿਲਣਾ ਹੈ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਣਾ

ਹੈ। ਬਿਜਲੀ ਲਗਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤਾਲੀਮ ਤੇ ਖਰਚ ਜਿਤਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਵੀ ਉਚੇਚਾ ਫਾਇਦਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸਭ ਲਈ ਤਾਲੀਮ ਮੁਫ਼ਤ ਹੈ ਉਥੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਰਿਆਇਤਾਂ ਵੀ ਹਨ। 231 ਕਰੋੜ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਸਕੀਮਾਂ ਐਸੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ individuals ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵਧ share ਮਿਲੇ।

ਮੈਂ ਇਸ ਵੇਲੇ Planning Minister ਹਾਂ। Plans ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਨਿਗਾਹ ਰਖਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਸਾਰੇ Departments ਨੂੰ circular ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ individuals ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਉਥੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ session ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਹਰੇਕ ਮਹਿਕਮੇ ਕੋਲੋਂ ਪਤਾ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤਨਾ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹੂੰਗਾ ਕਿ ਛੂਤ ਛਾਤ ਹਟਾਉਣ ਲਈ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ economic ਹਾਲਾਤ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ, ਏਥੇ economic ਅਤੇ social democracy ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਇਸ Bill ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇਗਾ। ਬਸ ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ।

Deputy Speaker : Question is—

That the Punjab Temporary Taxation Bill be taken into consideration at once.

The Assembly then divided—

(At this stage Mr. Speaker occupied the Chair).

Ayes	..	78
Noes	..	44

The motion was declared carried.

AYES

1. Abdul Ghaffar Khan, Khan.
2. Amar Nath Sharma, Shri.
3. Babu Dayal Sharma, Shri.
4. Bal Krishan, Dr.
5. Balwant Singh, Sardar.
6. Benarsi Dass, Shri.
7. Bhagirath Lal, Pandit.
8. Bhag Singh, Lieut.
9. Bhagwat Dayal, Shri.
10. Chandi Ram Verma, Shri.
11. Chand Ram, Shri.
12. Chandrawati, Shrimati.
13. Darshan Singh, Chaudhari.
14. Darbara Singh, Sardar.
15. Dasondhi Ram, Chaudhari.
16. Dev Raj Anand, Shri.
17. Gian Chand, Shri.
18. Gian Singh Rarewala, Sardar.
19. Gulab Singh, Sardar.
20. Gurmej Singh, Sardar (Gumanpura).
21. Gurmit Singh, Sardar.
22. Guran Dass Hans, Bhagat.
23. Gurbanta Singh, Sardar.
24. Gurdarshan Singh, Sardar.

[Mr. Speaker]

25. Gurmail, Shri.
26. Gurdial Singh Dhillon, Sardar.
27. Harbans Lal, Shri.
28. Harcharan Singh Brar, Sardar.
29. Harchand Singh, Sardar.
30. Hardwari Lal, Chaudhari.
31. Hari Ram, Chaudhari.
32. Hira Lal, Shri.
33. Jagat Ram, Chaudhari.
34. Jagir Singh Dard, Sardar.
35. Jai Inder Singh, Sardar.
36. Karam Singh Kirti, Sardar.
37. Kartar Singh Gyani.
38. Kesara Ram, Shri.
39. Khurshed Ahmed, Chaudhari.
40. Mehar Singh, Sardar.
41. Mohan Lal, Shri.
42. Multan Singh, Shri.
43. Narain Singh, Sardar (Shahbazpuri).
44. Nihal Singh, Shri.
45. Niranjan Singh Talib, Sardar.
46. Parkash Kaur, Dr., Shrimati.
47. Parsani Devi, Shrimati.
48. Partap Singh Kairon, Sardar.
49. Partap Singh Bakhshi, Shri.
50. Prem Singh Prem, Sardar.
51. Pritam Singh Sahoke, Sardar.
52. Rala Ram, Principal.
53. Ram Chandra, Comrade.
54. Ram Dhari Gaur, Pandit.
55. Ram Kishan, Shri.
56. Ram Partap Garg, Shri.
57. Ram Piara, Comrade.
58. Ram Parkash, Chaudhari.
59. Ram Rattan, Chaudhari.
60. Ram Saran Chand Mittal, Shri.
61. Ranbir Singh, Chaudhari.
62. Ran Singh, Chaudhari.
63. Rattan Singh, Capt.
64. Rizaq Ram, Chaudhari.
65. Roop Lal Mehta, Shri.
66. Sagar Ram Gupta, Shri.
67. Sarla Devi, Shrimati.
68. Satnam Singh Bajwa, Sardar.
69. Shanno Devi, Shrimati.
70. Sita Ram Bagla, Shri.
71. Sunder Singh, Chaudhari.
72. Surinder Nath Gautam, Shri.
73. Tirlochan Singh Riasti, Sardar.
74. Tayyub Hussain Khan, Chaudhari.
75. Ujagar Singh, Sardar.
76. Yash Paul, Shri.
77. Yusuf Zaman Begum, Her Highness.
78. Zail Singh Giani, Sardar.

NOES

1. Ajaib Singh, Sardar.
2. Babu Singh Master, Comrade.
3. Bachan Singh, Baboo.
4. Baldev Parkash, Dr.
5. Balramji Das Tandon, Shri.
6. Banwari Lal, Shri.
7. Bhan Singh Bhaura, Comrade.
8. Chiranji Lal Sharma, Pandit.
9. Dalip Singh, Sardar.
10. Didar Singh, Comrade.

11. Devi Lal, Chaudhari.
12. Fakiria, Shri.
13. Fateh Chand Vij, Shri.
14. Gurbax Singh Dhaliwal, Comrade.
15. Gurcharan Singh, Sardar.
16. Gurnam Singh, Sardar.
17. Hardit Singh, Sardar.
18. Hardit Singh Bhathal, Comrade.
19. Hari Singh, Sardar.
20. Harnam Singh Chamak, Comrade.
21. Inder Singh Malik, Chaudhari.
22. Jagan Nath, Shri.
23. Jagjit Singh, Sardar.
24. Jangir Singh Joga, Comrade.
25. Kartar Singh Dhillon, Sardar.
26. Kulbir Singh, Sardar.
27. Kultar Singh, Sardar.
28. Lachhman Singh Gill, Sardar.
29. Lakhi Singh Chaudhari, Sardar.
30. Makhan Singh, Sardar, Tarsikka, Comrade.
31. Makhan Singh, Sardar.
32. Mangal Sein, Shri.
33. Mohan Lal, Shri.
34. Mukhtiar Singh Malik, Chaudhari
35. Net Ram, Chaudhari.
36. Nihal Singh, Shri.
37. Om Parkash Agnihotri, Shri.
38. Ram Dhari, Shri, Balmiki.
39. Ram Sarup, Chaudhari.
40. Ram Singh, Chaudhari.
41. Shamsher Singh, Sardar.
42. Shamsher Singh Josh, Comrade.
43. Surjit Singh Theri, Sardar.
44. Tara Singh Lyalpuri, Sardar.

Mr. Speaker : The House will now proceed to consider the Bill clause by clause. I request the hon. Members not to take more time on the clauses. They can, however, speak at the third reading stage of the Bill.

SUB-CLAUSE (2) OF CLAUSE 1

Comrade Makhan Singh Tarsikka : Sir, I beg to move—

In sub-clause (2), lines 1-2, *for* "1st day of April, 1962", *substitute* "15th August, 1962."

Mr. Speaker : Motion moved—

In sub-clause (2), lines 1-2, *for* "1st day of April, 1962 ", *substitute* 15th August, 1962."

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (2), lines 1-2, *for* "1st day of April, 1962", *substitute* "15th August, 1962".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That sub-clause (2) of clause I, stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 2

Mr. Speaker : There are several amendments to Clause 2 from the various hon. Members. These will be deemed to have been read and moved. The hon. Members may speak on the amendments but the Bill must be passed by 1.00 P.M.

5. **Pandit Mohan Lal Datta :**

In sub-clause (1), line 1, *between* "(1)" and "Notwithstanding" *insert* "Except backward hilly areas of the State".

6. **Shri Balramji Dass Tandon :**

In sub-clause (1), line 2, *for* "such two successive harvests", *substitute* "one day".

17. **Babu Ajit Kumar :**

In sub-clause (1), line 1, *before* "Notwithstanding" *insert* "Except Scheduled Castes and Backward Class people of the State".

18. **Babu Ajit Kumar :**

In sub-clause (1), line 6, *between* "Act" *and* "." *insert* "except from the owners of 10 standard acres of land".

20. **Thakur Mehar Singh :**

At the end of sub-clause (1), *add* the following "except from the owners of 10 standard acres of land".

22. **Shri Amar Singh :**

23. **Chaudhari Ram Singh :**

In sub-clause (1), line 2, *between* "harvests" *and* "as" *insert* "except wheat and cotton crops".

24. **Shri Amar Singh :**

25. **Chaudhari Ram Singh :**

In sub-clause (1), line 4, *between* "reven ue" and "an" *insert* "for more than 5 acres of land".

33. **Comrade Makhan Singh Tarsikka :**

At the end of sub-clause (1), *add* the following—

"These landowners who hold up to 5 acres of land be exempted from such levies".

34. **Chaudhari Rizaq Ram :**

35. **Shri Roop Lal Mehta :**

36. **Shri Babu Dayal :**

37. **Shri Ran Singh :**

38. **Sardar Darshan Singh :**

39. **Shri Ram Dhari Gaur :**

40. **Shri Surinder Nath :**

41. **Sardar Gurdarshan Singh :**

42. **Shri Bal Krishan :**

43. **Shri Ram Chandra :**

44. **Sardar Satnam Singh Bajwa :**

45. **Sardar Trilochan Singh :**

46. **Shri Dev Raj Anand :**

47. **Chaudhari Khurshed Ahmed :**

48. **Thakur Mehar Singh :**

49. **Shri Bhagirath Lal :**

In sub-clause (1), line 5, *for* "fifty" *substitute* "twenty-five".

83. **Shri Mangal Sein :**

Delete sub-clause (1).

84. **Shri Mangal Sein :**

In sub-clause (2), line 1, *between* "be" *and* "recoverable" *insert* "not".

85. **Shri Mangal Sein :**

In sub-clause (3), line 1, *between* "in" *and* "addition" *insert* "not".

91. **Comrade Harnam Singh Chamak :**

92. **Comrade Shamsher Singh Josh :**

93. **Comrade Jangir Singh Joga :**

94. **Comrade Makhan Singh Tarsikka :**

95. **Comrade Babu Singh :**

96. **Comrade Deedar Singh Cheeda :**

97. **Comrade Jathedar Hardit Singh Bhathal ;**

98. **Comrade Bhan Singh Bhaura ;**

99. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal :

At the end of sub-clause (1), *add* the following proviso—

"Provided that landholdings up to 10 standard acres shall be exempted from the said surcharge".

श्री मंगल सैन (रोहतक) : स्पीकर साहिब, हमारी सरकार हरिजनों के लिए मकान बनाना चाहती है इस लिए revenues को बढ़ाने के लिए यह Temporary Taxation Bill लाया गया है । मैं ने बिल के मूवर साहिब और मुख्य मन्त्री जी के भाषण को बड़े गौर से सुना है । मुझे उन की बातों को सुन कर रंज हुआ । प्रताप सिंह कैरों के राज्य में जनता पर यह जज़िया लगाया जा रहा है । यह वाजब नहीं है । (*Interruptions*) इन लोगों ने हमेशा ऐसी बातें कीं । खास तौर पर मुख्य मन्त्री जी जब रोहतक में जाते हैं तो कहते हैं कि मैं किसान का बच्चा हूं, ज़मींदार का बच्चा हूं । पंजाब में किसानों की हकूमत पहली बार आई है । (*Interruptions*) मैं कोई अमीर चन्द नहीं, लाला लाल चन्द नहीं हूं । मैं किसानों के दर्द को जानता हूं ।

योजना मंत्री : On a point of order, Sir स्पीकर साहिब, श्री मंगल सेन जी की जो अमेंडमेंट है यह दोनों out of order declare होनी चाहिये । पहले उन्होंने कहा कि para No. 1 delete होना चाहिए । अगर delete कर दिया जाए तो मानी कुछ नहीं रह जाते । "Recover" से पहले लफ्ज़ 'Not' suggest किये हैं । इन्होंने कहा है कि न वसूल किए जाएं । इस लिए इन की अमेंटमेंट की कोई sense नहीं बनती । अगर चाहें तो मुखालिफत कर सकते हैं । अमेंडमेंट नहीं हो सकती ।

श्री मंगल सैन : स्पीकर साहिब, ज्ञानी जी मेरी बात समझ नहीं पाये । मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि देहात में जा कर मुख्य मन्त्री दावा करते हैं कि मैं देहात का रहने वाला हूं, communalism का प्रचार करते हैं, जनता में फूट की दीवारें खड़ी करते हैं । इस राज्य में सब से पहले ज़मीदार मारा गया । मालिया वह देता है । सरचार्ज उस से लेते हैं, Special assessment उस से लेते हैं और बेटरमेंट लेवी उस से ली जाती है । पंचायतों में, ज़िला परिषदों में, और तहसीलदार, Megistrate and B. D. O. सरकारी कारिंदे अपना काम छोड़ कर सरकार की चुनाव में मदद करते हैं । उन्होंने सब अपने चहेते रखे हुए हैं (*Interruptions*) । जनता के साथ बड़ा ज़बरदस्त धक्का किया जा रहा है । यह बद किस्मती का दिन है कि हरिजनों के साथ हमदर्दी के बहाने यह बिल पास कर के जनता के साथ ज्यादती की जा रही है । उन लोगों के लिए कुछ कर नहीं पाये । ग्रेवाल केस पर जो लाखों रुपये खर्च किये हैं क्या उन से हरिजनों की मदद नहीं हो सकती थी ? (*Interruptions*)

Mr. Speaker : What has the Bill to do with Grewal Case? The hon. Member should please wind up his speech as there are other hon. Members who are also anxious to speak.

श्री मंगल सेन : मैं निवेदन करना चाहता हूं कि अगर गरीबों की मदद करने वाली बात ही होती तो हम भी इस में गवर्नमेंट का साथ देते । मगर यह तो उन लोगों के मुंह में से रोटी

निकालने वाली बात है जिन के तन पर कपड़ा भी नहीं । यह सरासर exploitation है। हम ऐसी लूट मचाने की इजाज़त नहीं दे सकते । इस चीज़ को accept करने के लिए यह हाउस हरगिज तैयार नहीं कि जो मन में आए सरकार करती जाए । आप अवाम में जाकर पूछो कि हालत क्या है । लोग कैरों शाही को धिक्कार रहे हैं । इन शब्दों के साथ स्पीकर साहिब, मैं अपनी amendments को उस के सामने पेश करता हूं । आगे जब और amendments का समय आएगा तो अपने विचार आप के सामने रखूंगा ।

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (1), line 1, *between* "(1)" *and* "Notwithstanding" *insert* "Except backward hilly areas of the State".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (1), line 2, *for* "such two successive harvests" *substitute* "one day".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (1), line 1, *before* "Notwithstanding" *insert* "except Scheduled Castes and Backward Class people of the State".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (1), line 6, *between* "Act" *and* "." *insert* "except from the owners of 10 standard acres of land".

The motion was lost.

Mr. Speaker : The next amendment (No. 20) stands in the name of Thakur Mehar Singh.

Thakur Mehar Singh : Sir, I beg to withdraw my amendment.

Mr. Speaker : Has the hon. Member the leave of the House to withdraw his amendment?

Voices : Yes.

Voices : No.

Mr. Speaker : Since the leave to withdraw the amendment has not been granted I will put the amendment to the vote of the House.

Mr. Speaker : Question is—

At the end of sub-clause (1), *add* the following :—

"except from the owners of 10 standard acres of land".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (1), line 2, *between* "harvests" *and* "as" *insert* "except wheat and cotton crops".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (1), line 4, *between* "revenue" *and* "an" *insert* "for more than 5 acres of land".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

At the end of sub-clause (1), *add* the following—

"Those landowners who hold up to 5 acres of land be exempted from such levies".

The motion was lost.

ਯੋਜਨਾਂ ਮੰਤਰੀ (ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ) : ਇਹ ਅਗਲੀ amendment ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਚੌਧਰੀ ਰਿਜ਼ਕ ਰਾਮ ਤੇ ਦੂਜੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਹੈ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮੰਜ਼ੂਰ ਹੈ ।

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (1), line 5, *for* "fifty" *substitute* "twenty-five".

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

Delete sub-clause (1).

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (2), line 1, *between* "be" *and* "recoverable" *insert* "not".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (3), line 1, *between* "in" *and* "addition" *insert* "not".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

At the end of sub-clause (1), *add* the following proviso :—

"Provided that landholdings up to 10 standard acres shall be exempted from the said surcharge".

The motion was lost.

बाबू बचन सिंह : स्पीकर साहिब, हमारी फिर request है कि आप clauses पर lobby division की इजाजत दें।

(*At this stage a number of Members simultaneously rose to speak and there was a loud noise*).

Mr. Speaker : Question is—

That clause 2, as amended, stand part of the Bill.

Mr. Speaker : Those in favour please say "Aye".

Voices from the Treasury Benches : "Aye".

Mr. Speaker : Those against please say "No".

Voices from the Opposition Benches : "No".

Mr. Speaker : I think the "Ayes" have it.

Voices from the Opposition Benches : "Noes" have it, Sir.

(*The Bells were sounded*)

Mr. Speaker : Question is—

That clause 2, as amended, stand part of the Bill.

Mr. Speaker : Those in favour please say "Aye".

Voices from the Treasury Benches : "Aye".

Mr. Speaker : Those against please say "No".

Voices from the Opposition Benches : "Noes".

Mr. Speaker : I think the "Ayes" have it.

Voices from the Opposition Benches : "Noes" have it, Sir. We want a regular division.

Mr. Speaker : Those in favour may please rise in their places.

(*Members from the Treasury Benches rose in their places*).

बाबू बचन सिंह : स्पीकर साहिब, यह amended clause है इस पर भी बहस होनी चाहिए। पहली clause 50 per cent का provision करती थी और अब जो amended clause है इस में 25 per cent किया गया है। (*Interruptions*)

श्री अध्यक्ष : आप तीसरी स्टेज पर सारे बिल पर बोल लेना इस में क्या फर्क पड़ता है ? (The Hon. Member may speak on the Bill

[Mr. Speaker]
as a whole at the third reading stage. What difference does it make ?) (*Interruptions*)

बाबू बचन सिंह : तो हम डिमांड करते हैं कि इस पर regular division करा दीजिए । (*Interruptions*) यह हमारी जिन्दगी और मौत का सवाल है । यह निहायत ज़रूरी मामला है । हम regular division कराना चाहते हैं ।

श्री अध्यक्ष : आप इतने agitated क्यों हो रहे हैं ? पहले proeedural formalities तो हो लेने दीजिए । (Why is the hon. Member getting so much agitated ? Let the procedural formalities be observed first).

Mr. Speaker : Now, those against may please rise in their places.

Baboo Bachan Singh : We want a regular division.

Mr. Speaker : No, please. I don't agree to have division on every clause.

Baboo Bachan Singh : Then, Sir, we won't be a party to this legislation.

Mr. Speaker : Those against may please rise in their places.

(*No Member rose*).

Mr. Speaker : I think the "Ayes" have it, the "Ayes" have it.

The motion was carried.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : Regular Division ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

Sardar Gurnam Singh : Sir, the first division was demanded by the ruling party.

बाबू बचन सिंह : अगर इस विल जैसे जरूरी मामला पर भी आप regular voting की इजाज़त नहीं देना चाहते तो इस का मतलब क्या है ।......(*Interruptions*)

यह हमारा right है कि हम division demand करें इस right को हम नहीं जाने देगें ।

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहिब, वह बड़ा important मसला है । हमारा यह right है कि हम regular division demand करें । हमारा right हमें हर हालत में मिलना चाहिए । हम खड़े होकर division नहीं कराना चाहते । हम division को record कराना चाहते हैं । .(*Interruptions*

श्री अध्यक्ष : इस में हर्ज क्या है ? Division तो division ही है, खड़े होकर division कराने में आपको क्या एतराज़ है ? (Where is the harm in it ? Division is after all a division. What is the objection in agreeing to a division by rising in your places ?)

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ : ਤੁਹਾਨੂੰ division ਕਰਵਾਣੀ ਪਵੇਗੀ ।

श्री बलराम जी दास टंडन : स्पीकर साहिब, कोई rule ऐसा नहीं है जिसको रू से आप हमारी मांग को ठुकरा सकें । आप को regular division करानी पड़ेगी ।

बाबू बचन सिंह : यह मामला सूबे के लिए एक निहायत अहम मामला है । (*Interruptions*)

Mr. Speaker : Sardar Jangir Singh Joga will you please withdraw your words ?

कामरेड जंगीर सिंह जोगा : मैं ने तो सिर्फ इतना ही कहा है कि हम division चाहते हैं । आईन के मुताबिक यह हमारा हक है ।

बाबू बचन सिंह : यह हमारा हक है । (शोर)

सरदार लक्खी सिंह चौधरी : Division जरूर होनी चाहिए । हम रिकार्ड कराना चाहते हैं ।

CLAUSE 3

Mr. Speaker : Amendments to this clause will be deemed to have been read and moved. The amendments are—

1. **Pandit Mohan Lal Datta** :

In sub-clause (1), line 1, *between* "(1)" *and* "Not with standing" *insert* "Except backward hilly areas of the State".

2. **Shri Balramji Dass Tandon** :

In sub-caluse (1), in line 2, *for* "year" *substitute* "day".

3. **Shri Mangal Sein** :

In sub-clause (1), line 4, *delete* "one naya Paisa."

Mr. Speaker : Question is—

In sub-caluse (i), line 1 *between* "(1)" *and* "Nowithstanding" *insert* "Except backward hilly areas of the State".

The motion was lost.

[Mr. Speaker]

The motion was lost

In sub-clause (1), line 2, *for* "year" *substitute* "day".

The motion was lost.

बाबू बचन सिंह : आप क्या कर रहे हैं ? (शोर) आप हमें बोलने भी नहीं देते । हर क्लाज़ पर बोलने का हमारा हक है । क्या हम किसी क्लाज़ पर बोलने का हक रखते हैं या नहीं ?

(आवाज़ें : बैठ जाओ) (शोर)

अपोज़ीशन की तरफ से आवाज़ें : यह हमारा right है ।

बाबू बचन सिंह : आप हर क्लाज को दबादब पास करते जा रहे हैं यह कैसे हो सकता है ?

श्री अध्यक्ष : मैं आप की इज्जत कर रहा हूं । क्या यह हाउस के manners हैं ? (शोर) (I have been showing so much consideration to the Opposition. Are these the manners of the House ?) (*Noise*)

सरदार लच्छमन सिंह गिल : हम हर क्लाज़ पर Division चाहते हैं । यह हमारी जिम्मेदारी है ।

Mr. Speaker: I cannot permit division in the lobbies on all the clauses.

सरदार लच्छमन सिंह गिल : आप की आवाज़ नहीं सुनती ।

श्री अध्यक्ष : आप आराम से सुनों तो सुनेगी । (If the hon. Member hears me patiently I would be audible to him.)

सरदार लच्छमन सिंह गिल : हम आपकी तरफ attentive हैं ।

बाबू बचन सिंह : अगर आप इसकी इजाजत नहीं देंगे तो हाउस की कार्यवाही नहीं चल सकेगी । (शोर) अगर आप इस तरह से डिक्टेटराना कार्यवाही करेंगे.....(शोर)......

चौधरी देवी लाल : जनाब, हमें आप की पूरी इज्जत है मगर यह मामला बड़ा जरूरी है और हम regular division रिकार्ड कराना चाहते हैं । हमारी आप से दरखासत है कि आप regular division दें ।

Mr. Speaker: I can allow division only on one clause and no on all the clauses.

श्री बलराम जी दास टंडन : जनाब, हर क्लाज एक नया टैकस है, हम हर कलाज पर regular division कराना चाहते हैं ।

Mr. Speaker : I can allow a regular division only on one clause and not on all the clauses.

श्री बलरामजी दास टंडन : हमारी submission यह है कि इस की हर क्लाज एक नया टैकस है इस लिये हम हर क्लाज पर division कराना चाहते हैं ।

चौधरी राम स्वरूप : On a point of order, Sir. जनाब मैं आप की तवज्जुह इस बात की तरफ दिलाना चाहता हूं कि इस बिल की हर क्लाज का असर सूबे के किसी न किसी सैकशन पर पड़ता है । किसी का जमींदारों पर, किसी का मुलाजमों पर और किसी का दूसरे तबकों पर । इन के ज़रिये लोगों पर नए टैकस लगाये जा रहे हैं इसलिये

हम चाहते हैं कि हर क्लाज पर राये रिकार्ड हो जाए। क्या हम इस में हक बजानब नहीं हैं ?

श्री अध्यक्ष : आप एक आध क्लाज पर division करा लो सब पर नहीं। (आपोजीशन की तरफ से शोर) (The hon. Members can claim division on any one of the clauses but not on all of them.) (*Noise from the Opposition Benches.*)

बाबू बचन सिंह : हम हर एक क्लाज पर कराएंगे।

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਅਸੀਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, regular division ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ clause by clause ਅਸੀਂ division ਕਲੇਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : यह हमारा right है।

Mr. Speaker : I am sorry, I cannot oblige you.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : जनाब इस की हर क्लाज पर डिवीजन होनी चाहिए क्योंकि हो सकता है कि एक मैम्बर एक क्लाज के खिलाफ हो और दूसरा दूसरी के, हर क्लाज पर voting होनी चाहिए।

Mr. Speaker : I cannot allow that.

श्री बलराम जी दास टंडन : तो आप कह दें कि आप चले जाओ।

Mr. Speaker : It is up to you. I cannot agree to it.

श्री बलरामजी दास टंडन : अगर Chair ही justice न दे तो और किसी से क्या उम्मीद हो सकती है। (*Noise*)

सरदार लच्छमन सिंह गिल : इसे prestige का सवाल न बनाएं।

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, the Opposition has been extending unstinted co-operation during the Session. Now it is the fag end of the Session and I would request you, Sir, to accede to the very genuine request of the Opposition and allow a regular division on all the clauses as each clause contains a separate tax.

Mr. Speaker : I have done my duty. I have been very reasonable rather lenient to the Opposition. Now certain Members from the Opposition Benches want to bully me. I don't want to be bullied like this. I shall better leave the Chair rather than submit to this bullying.

Chief Minister : Sir, they should show due respect to the Chair and submit to your ruling.

Sardar Gurnam Singh : Mr. Speaker, Sir, none from this side of the House wants to show any disrespect to the Chair. But the whole thing is this and let us understand it very calmly. In the first instance it is the ruling party that claimed division. We know it as also the Chair knows it. Mr. Speaker, it is a matter of taxation which is before the House and this tax is agitating the minds of the public in the State. Every Clause of this Bill contains a separate proposal for tax. Therefore, we on this side of the House want to get the votes recorded so that we may be in a position to tell the electorate as to who were responsible for imposing these taxes and who opposed these proposals. Otherwise there is no intention on our part to waste the time of the House or of showing any disrespect to the Chair. Mr. Speaker, we are as jealous, rather more jealous of your rights than even the Treasury Benches, (*Interruptions*) because we have seen even the highly responsible Members addressing the House with their backs to the Chair although we never objected to that. So, Mr. Speaker, we are more jealous of your rights than anybody else and we want to keep the dignity of the Chair. Let it be understood very clearly that it is only the matter of recording of votes that we are pressing for and nothing else.

Mr. Speaker : I can permit regular division on one clause only.

Voices from the Opposition Benches : No, Sir. All are separate taxes. We want division on all the Clauses.

चौधरी नेत राम : On point of order, sir, जनाब, इस बिल के ज़रिए यह चार टैक्स लगाए जा रहे हैं, सेल्ज़ टैक्स, पैसेंजर टैक्स, पेशावराना टैक्स और सरचार्ज टैक्स । हम चाहते हैं कि इन में से हर एक पर voting हो । मैं पंजाब की सोशलिस्ट पार्टी की तरफ से कहना चाहता हूं कि इन में से हर एक मद पंजाब को लूटने वाली है और इस में से हर एक पर voting होनी चाहिए ।

Mr. Speaker : I am sorry, I cannot allow division in the lobbies every time. I can, however, allow voting on the other clauses by requesting the hon. Members to stand in their places. I can also allow division in the lobbies in respect of one clause only.

Baboo Bachan Singh : Sir, we want division in the lobbies on every clause.

Mr. Speaker : This is my final ruling and there is no going back.

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहिब, हमारी कभी भी यह नीयत नहीं थी, न अब है कि Chair की इज्ज़त न की जाए । हम Chair की बड़ी इज्जत करते है लेकिन यह जो टैक्स लगाए जा रहे हैं इनका असर हर किसान पर, हर passenger पर और हर शहरी और देहाती पर पड़ेगा । इन टैक्सों के खिलाफ आवाज़ उठाना और unwillingness express करना ही आपोज़ीशन का उद्देश्य था । मैं समझता हूं कि चूंकि आप अपनी रूलिंग दे बैठे हैं इसलिए उस पर strictly अमल करवाना चाहते हैं लेकिन इस पर आप विचार

करें, reconsider करें । मैं फिर एक बार कहता हूं कि हम Chair की बड़ी इज्जत करते हैं लेकिन यह एक बहुत ही अहम मसला है जिस पर पंजाब के तमाम अखबारों ने ऐडीटोरियल नोट लिखे हैं, हम भी चाहते हैं कि हम अपने views रिकार्ड करवाएं। इसलिए हमारी मौदबाना अर्ज़ है कि आप हमें वोट रिकार्ड करवाने की इजाज़त दें । यह हक़ हमारा जायज़ है और वह हमें मिलना चाहिए । आपकी बड़ी मेहरबानी होगी ।

श्री अध्यक्ष (*Addressing Chaudhri Devi Lal*) : क्या आपको मालूम नहीं कि मिस्टर अजीत कुमार ने यह कहा कि हम हाउस की कार्रवाई नहीं चलने देंगे । मैं पिछले चार दिन से देख रहा हूं कि कुछ मैम्बरों की यह कोशिश है कि वह किसी न किसी तरीके से मुझे bully down करें । यह नहीं हो सकता । (Does not the hon. Member know that Mr. Ajit Kumar has stated that he will not let the House carry on its work. I have been observing for the last four days that some hon. Members are trying to bully me down. This cannot be allowed.) I will prefer to leave this Chair than to submit to bullying.

बाबू अजीत कुमार : स्पीकर साहिब मैंने ऐसी कोई बात नहीं कही......

Mr. Speaker: The Hon. Member has said so. Why is he now going back.

बाबू बचन सिंह : स्पीकर साहिब, , मैं यह जानना चाहता हूं कि अगर मैम्बर एक misbehave करे तो क्या उसकी सज़ा सबको मिलेगी ?

श्री अध्यक्ष : (*Addressing Baboo Bachan Singh*): आप एक मैम्बर साहिब का हवाला दे रहे हैं, बाबू जी ! क्या आपने यह नहीं देखा कि श्री अजीत कुमार, सरदार जंगीर सिंह जोगा, और श्री बलरामजी दासटंडन किस तरह से behave कर रहे हैं । (The hon. Member is referring to only one hon. Member. Has he not seen in what manner Shri Ajit Kumar, Sardar Jangir Singh Joga and Shri Balramji Dass Tandon are behaving in the House.) Shri Tandon has been talking a lot and then Sardar Jangir Singh Joga too has been talking. They have been abusing the liberality and consideration that I have shown to them.

श्री बलरामजी दास टण्डन : स्पीकर साहिब, मैंने एक बात के लिए मांग की है और अगर मांग करना disrespect है तो मैं नहीं समझ सकता फिर respect और disrespect में क्या अन्तर है ।

कामरेड जंगीर सिंह जोगा : स्पीकर साहिब, मैंने कोई ऐसी बात नहीं की जिससे Chair को disrespect show होती हो । हां, कानूनी तौर पर हमें जो हक़ मिला हुआ है उसके लिए मांग ज़रूर की है और मैं फिर कहता हूं कि वह आपको देना चाहिए ।

श्री अध्यक्ष : आपने क्या यह नहीं कहा कि आप हमारा हक़ छीन रहे हैं ? यह Chair पर reflection नहीं तो क्या है ? (Has not the Hon. Member said that I am depriving them of their right ? Is it not a reflection on the Chair?)

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੁਆਫ ਕਰਨਾ । ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਜਨਾਬ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੇਰੇ ਤੇ ਹੀ ਨਿਗਾਹ ਹੈ । ਮੈਂ ਐਸੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜੋ ਜਨਾਬ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੋਵੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : Hon. Member ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੀ ਮੁਆਫੀ ਦਿਉ ।

Mr. Speaker: Do you want me to proceed with the business or do you want to waste the time of the House? So far as voting in the lobbies is concerned I am not prepared to change my decision. Before we proceed with the business of the House at least Shri Ajit Kumar must express regrets.

बाबू अजीत कुमार : स्पीकर साहिब मैंने तो कुछ भी नहीं कहा ।

Mr. Speaker: Did the hon. Member not say so. He must have the courage to admit that he has said so. He must withdraw what he has said.

सरदार गुरचरन सिंह : स्पीकर साहिब, हकीक़त यह है कि तमाम मैम्बर साहिबान, कोई देहाती हलके से आए हैं और कोई शहरी हलके से आए हैं । और वे चाहते हैं कि अपने अपने हलके वालों को वह अपनी आवाज़ सुना सकें कि वह टैक्स नहीं चाहते । इसी लिए यह demand कर रहे कि उन्हें division करवाने की इजाज़त दी जाए ।

श्री अध्यक्ष : देखिए मैं फिर एक बार कहना चाहता हूं जैसा कि मैंने पहले भी कहा है कि आप खड़े होकर जब चाहें वोट रिकार्ड करा लें, लेकिन लाबीज़ में बार बार जाने के लिए मैं allow नहीं करूंगा । (I may tell the hon. Members once again that they can get their votes recorded by standing in their seats as many times as they like but I would not allow them to go to the lobbies time and again.) If the hon. Members accept my ruling, I will permit division on one clause.

चौधरी देवी लाल : मैं मौदबाना अर्ज़ कर चुका हूं कि हम नहीं चाहते कि Chair के खिलाफ कोई disrespect show की जाए । हम चाहते थे कि हर क्लाज़ पर हम लाबीज़ में डिवीज़न कराएं लेकिन आपकी बात मान कर हम इस क्लाज़ पर खड़े हो कर वोटिंग रिकार्ड करा लेंगे लेकिन इसके बाद हम चाहेंगे कि आप आपोज़ीशन की डिमांड पूरी करें ।

श्री अध्यक्ष : मैंने अपनी रूलिंग दे दी है । (I have given my ruling.)

बाबू बचन सिंह : स्पीकर साहिब, जब कोई मेम्बर अपनी amendment पेश करता है तो क्या उस पर बोलने का उसे हक़ नहीं होना चाहिए ?

श्री अध्यक्ष : उस के लिए opportunity मिलेगी । (The hon. Member would get an opportunity for doing so.)

श्री मंगल सैन : जनाब स्पीकर साहिब, मैं इस सम्बन्ध में यही कहना चाहता हूं कि यह जो रोज़ रोज़ की टैक्स शरह बढ़ती जा रही है, यह justified नहीं है। जहां तक रुपये का साधन जुटाने का प्रश्न है उसके लिए यह ज़रूरी नहीं कि टैक्स बढ़ा दिया जाए बल्कि रुपया खर्च कम करके भी बचाया जा सकता है। और मेरा सुझाव यह है कि जो अनावश्यक खर्च हो रहा है उसको बचाना चाहिए। और इस तरह बजट में से रुपया कम करना चाहिए।

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (1), line 1, *between* "(1)" *and* "Notwithstanding" *insert* "Except backward hilly areas of the State".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (1), line 2, *for* "year" *substitute* "day".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (1), line 4, *delete* "one naya Paisa".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 3 stand part of the Bill.

(After ascertaining the votes of the Members present by voices, Mr. Speaker, said "I think the Ayes have it." This opinion was challenged and the bells were rung. Mr. Speaker called upon those Members who challenged his opinion to rise in their places).

Voices from the Opposition : Sir, we want the division to be recorded.

Mr. Speaker : No, please.

(The Members were made to rise in their places and thereafter Mr. Speaker declared the motion carried).

The motion was declared carried.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਹੀ। ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਕਿਉਂ ਮੇਰੇ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

(इस पर Opposition के सदस्य यह नारे लगाते हुए हाउस से बाहर चले गये "नाजायज tax लगाने वाली सरकार मुर्दाबाद "कैरों सरकार मुर्दाबाद" वगैरह)।

राज्य मंत्री (श्री हरबंस लाल) : स्पीकर साहिब, चन्द मैम्बरान ने हाऊस में इस तरीके से जो नाहरे लगाए हैं they are guilty of the Contempt of House and they have violated the privileges of the House. इस लिए मैं request करता हूं कि उन के खिलाफ कोई कार्रवाई की जाए।

Mr. Speaker : They have committed the grossest type of contempt of the House. I will see what action can be taken against them.

Chief Minister : Mr. Speaker, we will give you full support from this side of the House. I assure you if it comes to the question of taking the extreme step of their expulsion from the House for the remaining part of the year, we will support you fully.

Mr. Speaker : Thank you, very much.

CLAUSE 4

Chaudhari Rizaq Ram : Sir, I beg to move—

In line 4, *for* "one-fourth" *substitute* "one-fifth".

Mr. Speaker : Motion moved—

In line 4, *for* "one-fourth" *substitute* "one-fifth".

Mr. Speaker : Question is—

In line 4, *for* "one-fourth" *substitute* "one-fifth".

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 4, as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 5

Chaudhari Rizaq Ram : Sir, I beg to move—

Delete item (i) and in item (ii), *for* "Rs 1,200" *substitute* "Rs 1,800".

Mr. Speaker : Motion moved—

Delete item (i) and in item (ii), *for* "Rs 1,200" *substitute* "Rs 1,800".

Mr. Speaker : Question is—

Delete item (i) and in item (ii), *for* "Rs 1,200" *substitute* "Rs 1,800".

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 5, as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Planning (Giani Kartar Singh) Sir, whith the acceptance of this amendment, some consequential changes will have to be done. Schedule ਵਿਚ ਕੁਝ items ਬਦਲ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ renumber ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ।

Mr. Speaker : This will be done.

SUB-CLAUSE (1) OF CLAUSE 1

Mr. Speaker : Question is—

That sub-clause (1) of clause 1, stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill

The motion was carried.

Mnister for Planning (Giani Kartar Singh) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Temporary Taxation Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved

That the Punjab Temporary Taxation Bill be passed.

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ (ਕਰਨਾਲ) : ਅੱਜ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੇ ਜੋ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਅਫਸੋਸਨਾਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਹਾਊਸ ਦੀ dignity ਵਧਦੀ ਨਹੀਂ । ਕਿਸੇ ਬਿਲ ਦੇ ਨਾਲ ਇਖਤਲਾਫ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਇਖਤਲਾਫ ਦੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਦਾ Constitutional ਤਰੀਕਾ ਵੀ ਹੈ । ਇਹ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹੁਲੜ ਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਖੁਦ Constitution ਦਾ ਇਹਤਰਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡਾ ਇਹਤਰਾਮ ਕਰੋ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਬਾਕੀ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਇਸ ਦਾ central idea ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਉਪਰ ਉਠਾਣਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਗਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਬਹੁਤ ਘਟ ਆਮਦਨੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸਨ ਉਹ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਜ਼ਦ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਸਨ । ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ party meeting ਵਿਚ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਬੇਸ਼ਕ ਉਹ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਗਈ ਲੇਕਿਨ ਫੇਰ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਟੈਕਸ ਦਾ burden ਘਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਟੈਕਸ ਦੀ limit ਵਧਾ ਦਿਤੀ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਫਖਰ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਤਕ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੈਨਿਕ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜਣ ਲਈ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਥੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵੀ ਸ਼ਰਮ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ 150 ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਟੈਕਸ

[ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ]

ਮੰਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਮੁਤਜ਼ਾਦ ਹਨ। ਲੋਕ ਸਾਡੇ ਟੈਕਸਾਂ ਨੂੰ resent ਕਰਦੇ ਹਨ ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ development ਦੀ ਖਾਤਰ ਲਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਛੋਟੇ ਤੇ ਵਡੇ ਸਭ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ facility ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਹਸਪਤਾਲ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਹਿਰਾਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਰੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ ਤਾ development ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਲੋਕ ਟੈਕਸਾਂ ਨੂੰ resent ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ resent ਇਸ ਵਜਹਾ ਕਰਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇਂ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ scandals ਆਉਂਦੇ ਹਨ। Favouritism, Nepotism ਅਤੇ patronage towards a few ਦੇ cases ਨਿਤ ਸਾਡੇ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਇਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ wealth ਥੋੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਮਹਿਦੂਦ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਚੰਦ ਆਦਮੀ ਹੀ ਸਾਰੇ ਮੁਫਾਦ ਹਾਸਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਦ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੀ ਜੰਤਾ ਤੇ ਇਕ ਤਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਬਹੁਤ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਵੀ ਘਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ scandals ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ resentment ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਹੀ ਇਕਠਾ ਕਰਕੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਲੋਕ resent ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ co-operation ਦੇਣ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸਝਾਉ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਰੁਪਿਆ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਟੈਕਸ ਦਾ ਬੋਝ ਘਟ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਹਰ ਸਾਲ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਨੀਲਾਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ ਹਾਸਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੜਕਾਂ ਵੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬਸਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ਨੀਲਾਮ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੜਕਾਂ ਨੂੰ lease out ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਬਸਾਂ ਚਲਣ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ cold storages ਹਨ। ਇਕ ਇਕ cold storage ਵਿਚ ਲਖ ਦੋ ਲਖ ਮਣ ਆਲੂ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਲਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 3 ਰੁਪਏ ਮਣ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਚਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖਰਚ ਸਿਰਫ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਇਕ ਡੇਢ ਰੁਪਏ ਮਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ cold storage ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਤੇ ਦੋ ਚਾਰ ਆਨੇ ਫੀ ਮਣ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਫੇਰ grants ਜੋ ਹਨ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਵਡੇ ਵਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਅਗੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਪੈਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ grants hold up ਕਰ ਲਈਆਂ ਜਾਨ ਤਾਂ ਕਾਫੀ ਰੁਪਿਆ ਤਰਕੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। Industrial loans 10 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਲੈਕੇ 10 ਲਖ ਰੁਪਏ ਤਕ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ interest ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੋ Central Cooperative Banks ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ loans ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨਾਂ ਤੇ ਉਹ 4½ ਜਾਂ 5½ ਫੀ ਸਦੀ ਸੂਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਇਲਮ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਐਸੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਇਤਨੇ ਥੋੜੇ ਸੂਦ ਤੇ ਰੁਪਿਆ ਲੈਕੇ ਅਗੇ 14 ਫੀ ਸਦੀ ਸੂਦ ਤਕ ਉਸ ਰੁਪਏ ਨੂੰ invest ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧ interest ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਅਮੀਰ ਤੇ ਗਰੀਬ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਫਰਕ ਵਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਮੀਰ ਹੋਰ ਅਮੀਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਗਰੀਬ ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਗਰੀਬ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। Wealth ਥੋੜੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਹਥਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਹੈ

ਇਹ ਬਹੁਤ ਖਤਰਨਾਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਮੀਰਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਕੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ relief ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਖੁਦ refugee ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ 5 ਫੀਸਦੀ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਕਲੇਮਾਂ ਦੀ value ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਬਾਕੀ ਦੇ 95 ਫੀ ਸਦੀ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਕਲੇਮਾਂ ਦੀ value ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਸਾਫ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਦੌਲਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਆਦ-ਮੀਆਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਥੋੜੇ ਆਦਮੀਆਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਦਿਉ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ relief ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ luxury goods ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਐਸੇ goods ਤੇ ਵਧ ਟੈਕਸ ਲਾਕੇ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਤੋਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਖਪਤ ਦਾ ਹਾਲ ਵੇਖ ਲਉ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਜੋ 15 unit ਬਿਜਲੀ consume ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 5½ ਆਨੇ ਫੀ unit ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨਾ ਪਖਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀਟਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ afford ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਖੇ ਤੇ ਹੀਟਰ ਹਨ ਉਹੋ 15 unit ਤੋਂ ਵਧ ਬਿਜਲੀ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ 15 unit ਤੋਂ ਲੈਕੇ 40 unit ਤਕ **ਦਾ** 2½ ਆਨੇ unit charge ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਅਮੀਰ ਰੋਟੀ ਵੀ ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਪਕਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਪੜੇ ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਧੋਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਰਤਨ ਤਕ ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ wash ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹੋ 40 unit ਤੋਂ ਉਪਰ ਬਿਜਲੀ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਿਰਫ 5 ਪੈਸੇ ਫੀ unit ਵਸੂਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੜੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੈ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ। ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਕੋਈ ਅਮੀਰ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਉਤਨਾ ਹੀ relief ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਸੂਲਨ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਸਾਡੇ ਟੈਕਸਾਂ ਨੂੰ resent ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਸੁਝਾਉ ਦੇ ਸਕਿਆਂ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਫੀ relief ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਫੀ ਰੁਪਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Temprary Taxation Bill be passed.

The motion was carried.

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਦਾ ਵਾਕਿਆ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮ ਆਈ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ dignity ਦੇ custodian ਹੋ। ਤੁਹਾਡਾ ਕਿਸੇ ਵਿੰਗੇ ਟੇਢੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਪਮਾਨ ਕਰਨਾ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਹਾਊਸ ਦਾ ਹੀ ਅਪਮਾਨ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ । Leader of the House ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ behave ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਧਰੋਂ ਖਬਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆ ਗਈ ਸੀ ਕਿ walk-out ਕਰਨਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ walk-out ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ accommodate ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦਰ ਅਸਲ walk-out ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਨ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰ walk-out ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਨਾ ਕਰੋ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੱਜ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਜੋ ਖਰਾਬੀ ਪਾਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ as Leader of the House ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਹਾਊਸ ਦੀ ਥੋੜੀ

[ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ]

ਜਿਹੀ ਬੇਰੋਬੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਘਬਰਾਉ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਨਵੀਂ ਨਵੀਂ ਸਿਖੀਏ ਤਾਂ **anti-social** ਜਿਹਾ ਸੁਭਾ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੱਜਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਚਲਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਈ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਸਹਿਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਹੋ ਇਸ ਪਾਸੇ ਬੈਠੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੱਜਣ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹਨ। (ਪਰਸ਼ੰਸਾ) ਅੱਜ ਦੀ ਇਹ ਗਲ ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਾ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨਾਲ fair ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਮਿਲਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਇਖਲਾਕੀ ਹਾਊਸ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ। ਇਹ ਅੱਜ ਦੀ ਗਲ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਾ ਲਿਆਇਉ। ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦਾ ਅਗਲਾ ਸੈਸ਼ਨ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਸੁਝ ਪਏਗਾ ਅਸੀਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲਿਆਵਾਂਗੇ। ਐਨੀ ਗਲ ਕਹਿ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਦਫਾ ਫੇਰ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।

ਸ਼੍ਰੀ **ਸਪੀਕਰ** : ਅੱਜ ਜੋ ਕੁਛ ਵੀ ਏਥੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ੋਕ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਥੇ ਚੇਅਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਛ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਮੇਰੀ ਜ਼ਾਤ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਛ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਮੈਂ ਚੀਜ਼ਾਂ personal ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ। ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਦੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਮੇਰਾ ਇਹ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਕਾਇਮ ਹੋਇਆ ਰਿਸ਼ਤਾ ਆਪਣੀ life ਵਿਚ ਭੁਲ ਨਹੀਂ ਸਕਾਂਗਾ। ਮਗਰ ਮੈਂ ਇਸ ਕੁਰਸੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ (ਪਰਸ਼ੰਸਾ) ਜਿਹੜੀਆਂ **traditions** ਮੇਰੀ ਜਮਾਤ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਿਖਾਈਆਂ ਸਨ ਕਿ ਮੌਕੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਜਿਸ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੇਠੀਏ ਤੇ ਉਸ ਕੁਰਸੀ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਮੇਂਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ service ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਚਲਣ ਦੀ ਮੈਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ (ਪਰਸ਼ੰਸਾ)। ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਹਦ ਤਕ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਘਟਨਾ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਫਸੋਸ ਹੈ। ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਇਹ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦਾਂ ਦੀ **soundness** ਤੇ **base** ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨੀ ਪਰਮੰਨੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ **Democracy** ਤੇ **Dictatorship** ਯਾ **fascist tendency** ਜੋ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਹੈ। ਡਿਕਟੇਟਰਸ਼ਿਪ ਡੰਡੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ, **arguments** ਅਤੇ **persuasion** ਨਾਲ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਗੰਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਯਾ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ **agressiveness** ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਕੁਝ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਚਲਣ ਦਿਆਂਗੇ, ਸਾਡੇ ਹਕੂਕ ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ **serious notice** ਨਾ ਲੈਂਦਾ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਚਲਣ ਦਿਆਂਗੇ ਇਹ ਗਲ ਮੇਰੇ ਰੇਸ਼ਿਆਂ ਤਕ ਚਲੀ ਗਈ, ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕਦੇ **experience** ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੇ ਰੋਹਬ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਕਦੀ ਵੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਹਕੂਕ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਕੂਕ ਦੀ ਰਾਖੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਬਲਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਖੀ। ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ **30, 35** ਸਾਲ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਅਗਰ ਕੋਈ ਗਲਤ ਕਦਮ ਉਠਾਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ **consideration show** ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ

ਸਾਰੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ Wednesday ਨੂੰ Business Advisory Committee ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ। ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ Opposition groups ਦੇ ਲੀਡਰ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਖਲਾਕੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਬਣ ਗਈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਵੀਰਵਾਰ ਤਕ ਅਸੀਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਏਜੰਡੇ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਾਵਾਂਗੇ। ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਸਨ। ਮਗਰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਲਾਂ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਹਸ਼ਾਤ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਗਲਤ ਕਦਮ ਉਠਾ ਲਿਆ। Business Advisory Commitee ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੀ discretion ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਕੇ ਇਕ ਦਿਨ ਸੈਸ਼ਨ ਵਧਾ ਲਿਆ। ਅੱਜ ਇਕ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲਾਂ ਸਵੇਰੇ ਅਤੇ ਇਕ ਘੰਟਾ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਕਲ ਦੋ ਘੰਟੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੈਠੇ ਅਤੇ ਪਰਸੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੈਠੇ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਪੰਜ ਚਾਰ ਮਿੰਟ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਟਟੋਲ ਕੇ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗਲ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਕੋਈ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਕ ਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੂਲਜ਼ ਦੀ ਕਾਪੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਪੀਕਰ ਦੀ discretion ਹੈ। ਅਗਰ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ it is entirely discretion of the Chair. ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਕੂਕ ਦਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ bullying ਹੋਵੇ ਯਾ ਮੇਰੀ ਜ਼ਾਤ ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋਣ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਇਸ ਕੁਰਸੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ (ਪਰਸ਼ੰਸਾ)। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਕੁਰਸੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕਦਾ ਮੈਂ ਇਸ ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਾਂ (ਪਰਸ਼ੰਸਾ)। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਿਲਕੁਲ ਭੁਲ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਹੁਣ ਵੀ ਖਾਹਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਰੱਵਈਏ ਨੇ ਹਾਊਸ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਉਚਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਨਾਂ ਹੀ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ interest ਵਿਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਜੋ ਨਾਅਰੇ ਲਾਏ ਹਨ ਇਸ ਤੋਂ ਛੋਟਾਪਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਹਾਊਸ ਦੀ indignity ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਮੇਰੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮਿਲ ਜੁਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਗ ਦਾ ਇਹਤਰਾਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਮਿਲ ਜੁਲ ਕੇ ਜਿਹੜੀਆਂ proceedings ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ ਜਾਏ। ਮੈਂ ਲੀਡਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ action ਨੂੰ support ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੋਆਪਰੇਟ ਕਰਨਗੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਮੈਂ ਇਸ ਕੁਰਸੀ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ (ਪ੍ਰਸੰਸਾ)।

(What has happened in the House to-day is very regrettable. It is not so because something was said against the dignity of the Chair or against me personally. When I am in this Chair I do not take things in a personal way. I forget that I was ever a Member of the Congress Party though I am of firm belief that my association with the Congress since my very childhood would not be forgotten during my life time. According to the traditions of my Party one renders the greatest service by conscientiously discharging the responsibilities devolving on a person occupying a Chair. I have tried to follow that principle in maintaining the dignity of the Chair and can say with confidence that I have been successful in this to some extent. What has happend in the House to-day is very regrettable. The experiment of making Democracy a success is based on the soundness of its

[Mr. Speaker]

foundations. It is a well known fact that there is a vast difference between Democracy and Dictatorship or fascist tendency. While Dictatorship is a form of Government run by force, Democracy is based on ballot, arguments, persuasion and understanding each others' point of view. There is absolutely no place for the use of filthy or aggressive language in Democracy. I was pained when some hon. Members emphatically remarked that they would not allow the proceedings of the House to be conducted as their rights were being encroached upon. Perhaps, I would not have taken a serious notice of anything else but when they said that they would not allow the proceedings of the House to go on it went down deep in my heart. I have never experienced such a thing in my life, nor have I ever bowed down to anybody's threat all through my life. I would never tolerate such a thing. So far as the rights of the Opposition are concerned, I have not only jealously guarded them but have left no scope for any doubt ab out it. If I have ever taken a wrong step during my 30 to 35 years' association with the Congress it was this that I have been more considerate towards the Opposition than what was necessary. As the House is fully aware a meeting of the Business Advisory Committee was held on Wednesday last. The Leaders of all the Opposition Groups were present in that meeting. When a decision was taken by that Committee that the entire Business before the House would be disposed of by Thursday, it was their moral responsibility to implement it. They were bound by that decision. But in view of the important nature of the Bills and in deference to the wishes of the Opposition I took a wrong step and notwithstanding the decision of the Business Advisory Committee I used my discretion and extended the Session by one day. It was decided to meet an hour earlier and to sit late by one hour to-day. The sitting of the House was extended by two hours yesterday and there was a late sitting day before yesterday also. I have thought over the whole matter for four or five minutes in my mind and have come to the conclusion that there has been no encroachment upon the rights of the Opposition. There is nothing for which I should feel sorry.

I have a copy of the Rules of Procedure before me wherein it is provided that in case a Division is being claimed unnecessarily it is entirely at the discretion of the Chair to allow it or not. The question of the rights of the Opposition is not involved therein. I assure the House that if there is any bullying or an attempt to make a personal attack on me, there is nothing that stands in my way in upholding the dignity of the Chair (*Thumping*). When I feel that I cannot maintain the dignity of this Chair I will leave it rather than stand such a thing. (*Thumping*) I have entirely forgotten what had happened after the Opposition had staged a walk-out. Even now I wish that this may be brought home to the Opposition that this attitude on their part has not added to the dignity of the House, nor has it gone in their interest. Nothing can be more undignified on their part than the slogans raised by them while staging the walk-out and they coulds how no greater disrespect to the House than this. It has always been my endeavour to work in co-operation, and I show due consideration to every genuine demand of the Opposition. I wish that the proceedings of the House should be conducted in a spirit of co-operation. I am very thankful to the Leader of the House. He has supported me in my action and assured me that he would extend his utmost co-operation to me. I would like to assure him that come what may I will always try to maintain the dignity of this Chair. (*Thumping*.))

HALF-AN-HOUR DISCUSSION (ARISING OUT OF THE REPLY TO STARRED QUESTION No. 201—*Postponed*)

Mr. Speaker : Half-an-hour discussion scheduled to be held today on matters arising out of the answer to Starred Question No. 201, as desired by the Members concerned, is postponed.

ANNOUNCEMENT BY THE SPEAKER

Mr. Speaker : Before we disperse, I have to inform the House that I have received the following message from the Senior Superintendent of Police, Amritsar :—

> "I have the honour to inform you that Shri Hazara Singh Gill, Member of the Punjab Legislative Assembly, was tried in the Court of Shri D. R. Puri, Additional Sessions Judge, Amritsar, on a charge under section 19(1) of the Indian Arms Act, 1878. He was found guilty of the aforesaid offence and sentenced on 30th April, 1962, to undergo two years' rigorous imprisonment in case FIR No. 15, dated 22nd January, 1961, under section 19/11/78, Police Station Valtoha".

The House now adjourns ***sine die***.

12-40 p.m.

(*The Sabha then adjourned sine die*).

17590 PVS—380—9-1-63—C., P. and S., Pb., Chandigarh.

ANNEXURE

(Please refer to foot note of the debate dated 18th May, 1962 Vol. I No. 39 at the bottom of the page No. (39) 129

RECLAMATION OF CULTURABLE WASTE LAND IN AMRITSAR DISTRICT

***558. Comrade Makhan Singh Tarsikka :** Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state—

(a) the details of the culturable waste land in Amritsar District at present ;

(b) the steps so far taken to reclaim the said land during the period from 1953-54 to 1961-62 ?

Sardar Gurbanta Singh : (a) 140,310 acres as on 30th June, 1961. The tehsilwise break-up is as follows :—

		Acres
Ajnala	..	65,190
Amritsar	..	25,960
TarnTaran	..	26,207
Patti	..	22,953
		140,310

Most of the waste land in Ajnala Tehsil lies between the Sakki Nalah and the Ravi. The Banjar land in the remaining tehsils lies mostly in the riverine areas of the Beas and the Sutlej rivers.

(b) Schemes for the reclamation of culturable waste land and for reclamation of Sarkanda land in the Amritsar District were undertaken. Loans were also advanced to the cultivators for the purpose. Additional loans were advanced to the cultivators for the purchase of tractors, sinking of tube-wells and installation of pumping sets. 16,739 acres of culturable waste land were reclaimed in the Amritsar District during the period from the year 1953-54 to 30th June, 1961.

EMBEZZLEMENT OF FUNDS IN FEROZEPUR CENTRAL CO-OPERATIVE BANK LTD., FEROZEPUR

***891. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal :** Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) whether any case of embezzlement of funds of the Ferozepur Central Co-operative Bank Ltd., Ferozepur has come to the notice of Government; if so, the amount of money involved together with the names of the persons found responsible for the embezzlement ;

(b) the date on which the embezzlement was detected, the date when a case was registered with the Police, and the action, if any, so far taken against the persons concerned ;

(c) whether it is a fact that some of the persons involved in the said embezzlement have been employed in the Ferozepur Branch of the State Land Mortgage Bank Ltd., Jullundur having their office at Moga ;

(d) if the answer to part (c) be in affirmative the nature of posts held by each of them in the said bank and the reasons for their employment ?

Sardar Darbara Singh : (a) (i) Yes.

(ii) Rs 1,500.

(iii) None has so far been found responsible for embezzlement.

(b) (i) The case was detected during audit for the year ending 30th June, 1959.

(ii) 6th April, 1961.

(iii) Case has been filed untraced by the Police. Ex-Manager/ Ex-Managing Director suspected of embezzlement has since resigned/ has been removed from the Directorate respectively.

(c) No.

(d) Does not arise.

PROVIDING TUBEWELLS IN HILLY AREAS OF DISTRICT GURGAON

***889. Chaudhri Khurshed Ahmed :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to provide tubewells in the hilly areas of Gurgaon District; if so, the time by which it is likely to be implemented ?

Chaudhri Ranbir Singh : No. Does not arise.

CONSTRUCTION OF ROADS IN TEHSIL NUH

***888. Chaudhri Khurshed Ahmed :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) The total mileage of roads proposed to be constructed during the year 1962-63 in tehsil Nuh and the estimated cost thereof ;

(b) the total mileage of roads constructed in the said tehsil during the first and second Five Year Plan period alongwith the mileage proposed to be constructed during the Third Five-Year Plan period and the total cost of all these completed and incomplete roads ?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a)—

Length in miles	*Estimated cost in Rs*
8.94	8.38 lacs (to be started in 1962-63)

(b) No road was constructed during the First Five-Year Plan.

In the Second Five-Year Plan roads measuring 20—91 miles costing Rs 10.18 lacs were built in tehsil Nuh.

(c) In the III Five-Year Plan 9.48 miles are proposed to be built at a cost of Rs 8.67 lacs.

AUDIT OF ACCOUNTS OF GRAM PANCHAYAT DIAL PURA, DISTRICT AMRITSAR

*847. **Sardar Kulbir Singh :** Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) whether the accounts of Gram Panchyat of village Dialpura, tehsil Patti, district Amritsar were audited between 1st April, 1957 and 31st March, 1962 ; if so, when and a copy of each audit report be laid on the Table ;

(b) the main irregularities found by the auditors at each inspection ;

(c) whether any tampering with the records and misappropriation regarding the funds of the said Panchayat were located by the Auditors ; if so, a copy of the audit report be laid on the Table ;

(d) if the answer to part (c) above be in the affirmative, the amount stated to have been misappropriated and the action proposed to be taken in the matter ?

Sardar Darbara Singh : (a) The accounts of Gram Panchayat Dialpura, tehsil Patti, were audited on 29th January, 1958 and 11th March, 1960. Copies of relevant audit reports are laid on the Table of the House.

(b) The main irregularities, as pointed out by the auditors are detailed in paras 4, 6, 7, 8 and 9 and paras 5, 6, 8, 10, 11 and 12 of the respective audit reports.

(c) Instances in which misappropriation of funds were reported are detailed in paras 5 and 7 of the audit notes referred against (a) above. Copies of audit reports are laid on the Table of the House as mentioned against item (a) above.

(d) Yes. The amounts reported to have been misappropriated are Rs 21.52, 1,450.00 (temporary misappropriation) and Rs 200.00 . A case has been registered against the Sarpanch for mis-appropriation of Rs 21.52 and Rs 200.00. As regards Rs 1,450.00 the amount in question has since been deposited by the Sarpanch in the accounts of the Panchayat.

Audit and Inspection Note on the accounts of the Gram Panchayats Dyalpura, tehsil Patti, district Amritsar.

Period :—1/55 to 12/57

1. *Preliminary.*—The first test audit and examination of the accounts for the period from 1/55 to 12/57, the results of which are stated below was conducted by Shri Govind Ram, Junior Auditor on the 29th January, 1958 at Dyalpura. The accounts for the months of 1/55, 3/56, 10/56, 12/56, 2/57 and 12/57 were selected for detailed check. The record required during audit was put up, excepting that mentioned in the relevant paras.

2. *Finances.*—The financial position of the fund is exhibited below in a comparative form—

	1954-55	*1955-56*	*1956-57*
	Rs	Rs	Rs
Opening balance ..	..	148	224
Income ..	263	217	565
Total ..	263	365	789
Expenditure ..	115	141	132
Closing balance ..	148	224	657

The figures do not include Rs 700, Rs 1,450 and Rs 795 received on account of grants and contribution from the villagers respectively. The increase in income during the year 1956-57 was due to the collection of tax.

3. *Audit Fee.*—The audit fee works out to Rs 15. The Sarpanch was requested by the Junior Auditor *vide* his requisition No. 199/MP dated the 29th January, 1958 to credit this amount to Government under advice to this office.

4. *Grants.*—(a) The grants noted in the margin were accounted for in the cash-book during the period under audit but the letters sanctioning these grants were not put up. These should be obtained and shown at the next audit. The District Panchayat Officer should verify that no other grant was received by the Panchayat.

Date	*Amount* Rs	*Nature*	*Period*
10-1-55	188 11 0	10 per cent Land Revenue	53-54
23-8-55	176 7 0	Ditto	54-55
19-5-57	94 6 0	Ditto	55-56
5-12-57	94.31 nP.	10 Ditto balance	54-55 / 55-56
23-8-55	43.12	Fees and fines	54-55
27-10-57	39.00	Ditto	55-56
29-3-57	1,250.00	Development grant for school building	
29-3-57	200.00	Development grant for culverts	
55-56	700.00	Flood Relief grant	

(b) The Development and Flood Relief grants were not accounted for in the cash-book nor was any receipt in Form IX issued. All moneys received on behalf of the Panchayat should be accounted for in the cash book in Form IV invariably in future,

5. *Misappropriations.*—(a) Rs 21.52 on account of interest up to 12/57 were not accounted for in the cash book resulting in misappropriation. This should be made good now and interest accounted for in the cash book, as soon as allowed by the Bank in future.

(b) Rs 1,450 received on account of grant during the year 1956-57 were kept in hand since 3/57 nor was any expenditure incurred out of it resulting in temporary misappropriation of funds.

6. *Shamlat Deh.*—The Panchayat possessed 30 acres of land but there was no income from it as the same was not given on lease despite District Panchayat Officer's instructions contained in his inspection note dated 15th May, 1957. The responsibility for the loss should be fixed and action taken under section 105 of the Gram Panchayat Act, if necessary.

7. *House Tax.*—(a) The house tax for the years 1954-55 and 1957-58 was not assessed. This should be done now and recovery effected.

(b) The arrears for the year 1953-54 amounting to Rs 31 were not carried forward. This should be done now and recovery effected.

8. *Works.*—The work of construction of school building was started in 1/58. Rs 700 were spent on earth work. The work was under progress. The accounts of the school building should be got checked at the next audit.

9. *Miscellaneous.*—(a) The pay of the Secretary was deducted by the District Panchyat Officer from grants. The credits of these deductions should be pointed out in the personal ledger account of the District Panchayat Officer in the treasury or chalans or certificates of credits put up at the next audit.

(b) The stock entries of the following articles were not pointed out :—

1. Novel Sarpanch,
2. Rubber stamp, and
3. Articles of stationery.

This should be shown at the next audit.

(c) The grant of Rs 43.50 on account of fines etc. credited to Government in 2/57 was not received. This should be claimed and credit pointed out at the next audit.

10. *Registers not maintained.*—The following registers were not maintained. These should be started, brought up to-date and shown at the next audit.

1. Register of Revenue suits.
2. Register of expenses of witnesses.
3. Stock register of library books.
4. Issue register of library books.
5. Stock register of furniture and other articles.
6. Stock register of material.
7. Shamlat Deh registers.

11. *Objection Statement.*—There is no objection statement.

12. *Conclusion.*—The accounts stand in need of improvement and closer supervision.

(Sd.) KHEM CHAND,
Assistant Examiner,

Local Fund Accounts, Punjab,
Chandigarh.

Audit and Inspection Note (including special audit of flood relief grant 1955-56) on the accounts of Gram Panchayat Dialpura, tehsil Patti, district Amritsar.

Period :—1/58 to 2/60.

PART I

1. *Last Audit Note.*—The last audit note was not put up. This is unsatisfactory and is brought to the notice of the Director of Panchayats. The audit note should be traced out or its copy obtained from the District Panchayat Officer and action taken thereon intimated to this office immediately.

PART II

2. *Present Audit.*—The present test audit and examination of the accounts for the period 4/59 to 2/60 and detailed audit of Flood Relief grant, the results of which are stated below, was conducted by Shri Nand Lal, Junior Auditor on the 11th March, 1960 at Bikhiwind. The accounts for the months of 6/59, 7/59, 9/59 and 1/60 were selected for detailed check. The record asked for was made available except that mentioned in the relevant paras.

3. *Financial Position.*—The financial position of the fund is exhibited below in a comparative form :—

		1957-58	*1958-59*	*4/59* to *2/60*
		Rs	Rs	Rs
Opening balance	..	658	46	573
Income	..	2,596	631	777
Total	..	3,254	677	1,350
Expenditure	..	3,208	104	715
Closing balance	..	46	573	635

included Rs 5.75 creditable to Government.

Greater income and expenditure during the year 1957-58 was due to the receipt of grants and the execution of works respectively.

4. *Audit Fee.*—The fee due works out to Rs 15 . The Sarpanch was requested by the Junior Auditor, *vide* his requisition No. 203, dated 11th March, 1960, to credit this amount to Government under advice to this office.

5. *Grants.*—The following grants were received but the sanctioning letters in support were not forthcoming. The same should be obtained and shown at the next audit. The District Panchcyat Officer should verify that no other grant was received by the Panchayat during this period :—

Amount		*Date*
Rs		
94.37	..	14th February, 1958
1,450.00	..	31st January, 1958
188.70	..	28th October, 1958
43.50	..	28th October, 1958
290.00	..	5th February, 1959
100.00	..	24th March, 1959
188.70	..	28th December, 1959

6. *House Tax.*—(i) The tax registers were not put up. In absence thereof it could not be verified that the assessment was rightly made. The registers should be put up for check at the next audit.

(ii) The recovery of the tax was very poor. Strenuous efforts should be made to recover the tax by taking action under section 85 of the Act, where necessary.

7. *Voluntary contributions.*—(i) Rs 795 on account of voluntary contributions were realised from the village *vide* receipt No. 7, dated 31st January, 1958. The amount was tampered with and made as Rs 595 in the cash book and in the receipt. Rs 200 thus appeared to have been misappropriated. This is brought to the notice of the Director of Panchayats for investigation. The result may be intimated to this office.

(ii) Receipt was not issued for each individual amount. This is irregular. A receipt for each amount should be issued in future.

8. *Loan.*—Rs 200 on account of loan were obtained from the Sarpanch on 31st January, 1958 without the sanction of the Panchayat and the Director of Panchayats. The needful should be done and previous sanction obtained in future.

9. *Pass Book.*—The pass book was not put up. In its absence, it could not be verified whether the interest allowed by the Bank was rightly accounted for and the Sarpanch did not keep more than Rs 50 in hand. It should be put up for check at the next audit.

10. *Shamlat Deh.*—(a) The shamlat deh registers had not been maintained. In absence thereof, correctness of the realisations made could not be checked in audit. The District Panchayat Officer should verify and ensure that the income was rightly accounted for. The registers should be started forthwith and brought up to date.

(b) The Panchayat auctioned the lease of shamlat land for the year 1958-59 and 1959-60, *vide* resolution No. Nil dated 28th November, 1958, as under :—

Name of lesee		*Period of lease*	*Amount* Rs
(i) Shri Sodagar Singh	..	1958-59 and 1959-60	240
(ii) Shri Gurbax Singh	..	Ditto	170
(iii) Shri Piara Singh	..	Ditto	312
(iv) Shri Ajaib Singh	..	Ditto	120

Out of the lease money Rs 240 and Rs 85 were due from Shri Sodagar Singh and Shri Gurbax Singh. The recovery should be made forthwith, and reasons for not realising the dues before delivering possession may be explained.

(c) The land was given on lease in 11/58 but the lease moneys were credited in 4/59 and 12/59. It appears that the lease money realised by the Sarpanch remained out of account for a period for about six months to one year. This needs looking into by the District Panchayat Officer.

(d) The land was not given on lease prior to the year 1958-59. This should be justified or responsibilty for the loss fixed.

(e) The land was not being given on lease in accordance with the provisions of the Punjab Village Common Land Rules, 1955, which should be observed strictly in future.

11. *Payments.*—(i) Rs 12.50 on account of freight of Bajri were paid to Arjan Singh on 13th April, 1959. The amount was not acknowledged by him as per payees' receipt put up. The unpaid amount should be refunded and the irregular debit explained.

(ii) Rs 26 were paid as T.A. to the Sarpanch on 15th March, 1958. T.A. bills were not put up. The same should be shown at the next audit and the amount paid in excess of the actual expenses, restricted to 10 nP. per mile, worked out and made good.

(iii) Rs 160 and Rs 146.87 as cost of bricks and cement were debited on 13th April, 1959 and 5th March, 1958 respectively. Payees' receipt put up to audit was from individuals residing in the village instead of the dealers. The expenditure needs to be verified by the District Panchayat Officer.

(iv) Rs 230.75 were spent on 15th January, 1958 on the purchase of bricks. The number of bricks was not mentioned in the Payees' receipt. Proper receipt should be obtained and shown at the next audit.

(v) Rs 100 were spent on 8th April, 1959 for the purchase of iron. The rate was not mentioned in the payees' receipt. Proper receipt should be obtained and shown at the next audit.

(vi) The amounts detailed in the margin were credited in the personal Ledger Account of the District Panchayat Officer in the treasury but, the chalans in support were not put up. The same or a certificate of the Treasury Officer should be shown at the next audit

Rs		
84	Pay of Secretary ..	28-12-59
84	Ditto	28-10-58
72	Ditto	14-2-58
10	Tournament fund ..	28-12-59
10	Ditto	28-12-59

12. *Works.*—(a) The following amounts were spent on works :—

Amount	*Particulars*	*Period*
Rs		
501.82	Construction of culverts ..	1957-58
2,514.50	Construction of school building ..	Do
611.53	Construction of culverts ..	4/59 to 2/60

The irregularities noticed are detailed below :—

(i) Estimates were not prepared.

(ii) Measurements were not recorded.

(iii) Stock registers were not properly kept.

(iv) Completion certificates were not forthcoming.

As such, proper audit check could not be exercised over the expenditure. The District Panchayat Officer should therefore, verify that the payments were rightly made. Strict compliance with the rules should be ensured in future and the prescribed record maintained.

(b) The disposal of empty bags of cement was not pointed out. It should be shown at the next audit.

13. *Miscellaneous.*—(i) Cash memos were accepted as payees' receipts. This is not in order. The words "Received payment" should always be got recorded to admit the cash memos as proper quittance.

(ii) Revenue stamps were not got affixed on payees' receipts for over Rs 20. This should be got done in future.

(iii) The cash book was not closed, balanced, reconciled with the Bank Pass Book at the end of each month. Attention is invited to Rule 23(2) of the Punjab Village Panchayat Rules, 1940, for strict compliance in future.

14. *Registers not maintained.*—The following registers were not maintained. The same should be started and put up at the next audit, duly completed :

(i) Shamlat Deh Registers.

(ii) Stock register of furniture and other articles.

(iii) Stock register of library books.

(iv) Issue register of library books

(v) Register of receipt books.

(vi) Account register of works.

PART III

15. *Flood Relief grant for the year* 1955-56.—Rs 700 on account of grant received were spent for the intended purpose (improvement of roads) subject to the following remarks :—

(i) Rs 5 on account of labour charges paid to the under mentioned labourers were not acknowledged by them. The unpaid amounts should be refunded and the omission explained :—

Name		*Amount* Rs
(i) Sukha Singh	..	1
(ii) Buta Singh	..	1
(iii) Foja Singh	..	1
(iv) Mohinder Singh		2
		5

(ii) No estimate was prepared. Measurements were not recorded. Expenditure was not approved by the Panchayat. Completion certificate was not furnished. As such, proper check could not be exercised over the expenditure. The District Panchayat Officer should verify that the payments were rightly made. The works rules should be observed strictly in future and proper record maintained.

16. *Objection Statement.*—There is no objection statement.

17. *Conclusion.*—The accounts stand in need of improvement and closer supervision. The disposal of old objections calls for special attention.

(Sd) JAGJIT SINGH,
Assistant Examiner,
Local Fund Accounts, Punjab.

AUDIT OF ACCOUNTS OF CERTAIN GRAM PANCHAYATS OF TEHSIL PATTI, DISTRICT AMRITSAR

*848. **Sardar Kulbir Singh** : Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) whether the accounts of the Gram Panchayats of Harike, Dasuwal, Daliri, Khalra, Machhike and Manawan, tehsil Patti, district Amritsar, were audited between 1st April, 1957 and 1st March, 1962 ; if so, when ;

(b) whether any irregularities and embezzlement or misappropriation of Panchayat funds were found by the Auditors ; if so, the relevant copies of the audit reports be laid on the Table ;

(c) whether any action has been taken or is proposed to be taken against the persons responsible for the said irregularities ; if so, what ?

Sardar Darbara Singh : (a) The accounts of Gram Panchayats mentioned below were audited on the dates mentioned against each, between 1st April, 1957 and 1st March, 1962 :—

Panchayat		*Date*
(i) Harike	..	19th December, 1957
	..	4/5th February, 1960

Panchayat		Date
(ii) Dasuwal	..	23rd June, 1959
(iii) Daliri	..	22nd May, 1959
(iv) Khalra	..	23rd May, 1959
(v) Machike	..	20th June, 1959
(vi) Manwan	..	11th June, 1959

(b) Yes. The copies of relevant audit reports are 'aid on the Table of the House.

(c) Most of the irregularities have been settled by the Sarpanches of the Panchayats and the remaining defaulters have been directed to settle the objections immediately and be careful in future. The ex-Sarpanch of Gram Panchayat Manawan is in jail and has not handed over the charge to the newly elected Sarpanch and a case has been registered with the Police against him under section 409 I.P.C.

Audit and Inspection Note on the accounts of the Gram Panchayat, Harike, tehsil Patti, district Amritsar.

Period :—12/54 to 11/57.

1. *Preliminary.*—The first test audit and examination of the accounts for the period from 12/54 to 11/57, the results of which are stated below was conducted by Shri Gobind Ram, Junior Auditor, on the 19th December, 1957 at Harike. The accounts for the months of 12/54 , 3/55, 3/56, 7/56, 3/57 and 11/57 were selected for detailed check. The record required during audit was put up excepting that mentioned in para 4.

2. *Finances.*—The financial position of the fund is exhibited below in a comparative form.

		1954-55	*1955-56*	*1956-57*
		Rs	Rs	Rs
Opening Balance	..	196	356	508
Income	..	436	303	243
Total	..	632	659	751
Expenditure	..	276	151	198
Closing Balance	..	356	508	553

The increase in income and expenditure during the year 1954-55 was due to receipts from Shamlat Deh and execution of works.

3. *Audit Fee.*—The Audit fee works out to Rs 15 only. The Sarpanch was requested by the Junior Auditor *vide* his requisition No. 66/M/E, dated 19th December, 1957, to credit this amount to Government under advice to this office.

4. *Grants.*—The grants noted inthe margin were received during the period under audit but the letters sanctioning these grants were not put up. The same should be obtained and shown at the next audit.

Date	*Amount*
24-8-55	168 7 0
20-12-55	39 1 0
25-4-57	89 10 0
5-9-57	132.50nP.
30-10-57	43.00 nP.

5. *Custody of Funds.*—(a) The Sarpanch always kept more than Rs 50.00 in hand contrary to the provisions of Rule 21 of the Punjab Village Panchayat Rules, 1940. He had Rs 197-4-0, Rs 252-13-9, Rs 300 and Rs 442 in hand on 31st March, 1955, 31st March, 1956, 31st March, 1957 and 30th November, 1957 respectively. The amount in excess of Rs 50.00 should be deposited into the Bank forthwith and always in future.

(b) The amount creditable to Government was not credited, as soon as it exceeded Rs 30 as required by Rule 22 (i) of the Punjab Village Panchayat Rules, 1940. The Sarpanch had with him Rs 130.00 in March, 1955 but Rs 86-8-0 only were credited to Government. Rs 20.00 were credited in 12/55 out of Rs 38-4-0. The unnecessary retention of Government money should be avoided in future.

6. *Embezzlements.*—(i) Rs 3-12-0 and Rs 9 realized *vide* receipts Nos. 78, dated 5th April, 1955 and 32, dated 5th October, 1956 were not accounted for in the Cash Book thereby resulting in an embezzlement of Rs 12-12-0 which should be made good.

(b) Rs 20.00 were deposited in the bank on 16th December, 1954 and the same amount was paid *vide* Voucher No. 19, dated 16th December, 1954 but the purpose for which this amount was paid and connected papers and voucher were not forthcoming. The amount appears to have been misappropriated and needs looking into by the District Panchayat Officer.

(c) Rs 1-8-9 allowed as interest by the bank in 6/56 were not accounted for in the cash book resulting in misappropriation of this amount which should be made good.

7. *Short Recovery.*— Sarvshri Sarain Singh, Vasan Singh and Karam Singh, were fined Rs 20.00 each (Rs 15 compensation and Rs 5 fine) in criminal case No. 15/54-55 but Rs 20.00 were recovered from Shri Sarai Singh only. The recovery in the other cases should be effected under section 48 (2) of the Gram Panchayat Act, or responsibility for the loss fixed.

8. *House Tax.*—(a) The house tax was imposed *vide* Punjab Government notification No. 1963-LB-52/1459, dated 9th April, 1952 but reference to classes mentioned in the notification was not given in the tax register. The reference to classes should be given in the Tax Register in future.

(b) The arrears for the years 1956-57 amounted to Rs 1,224. Action should be taken against the defaulters under section 85 of the gram Panchayat Act to effect prompt recovery.

(c) The members of the Panchayat with the exception of the Sarpanch and one other member had also not paid the tax. They should be required to pay the tax without any further delay.

9. *Works.*—(a) Rs 314.69 nP. were expended on the construction of a Bund to protect a part of the Shamlat Deh which yielded an income of Rs 250.00. The Panchayat Officer had objected to the construction of the Bund *vide* his Inspection Note dated 7th September, 1957. In his opinion the Bund should have been constructed by the lessee, as he was to be benefited by its construction. The work was got done @ Rs 20.00 per thousand cubic feet without inviting tenders. The rate paid was also objected to by the Panchayat Officer in his inspection note. The District Panchayat Officer should verify the reasonableness of the expenditure. Rs 72 were paid for the construction of another bund in 11/57. The correctness of the expenditure should be verified in this case as well.

10. *Miscellaneous.*—(a) Two Receipts Books in Form IX were put up for audit but the stock register of Receipt Books in form XVI was not maintained. It could not therefore, be verified, whether any other receipt books were brought into use during the period under audit. The Panchayat should certify that no other receipt book except these two was issued during the period under audit.

(b) The stock entries of the following articles were not pointed out. The same should be shown at the next audit.

Receipt Book	..	1
Chairs	..	6
Baskets	..	3
Table	..	1
Rope	..	1
Basta	..	1
Novel	..	1
Sarpanch		
Series of Hindi	..	Vikas Mala

(c) The expenditure on the purchase of stationery etc. was incurred by the Sarpanch without the sanction of the Panchayat. This should be obtained now and always in future.

11. *Registers not maintained.*—The following registers were not maintained. These should be started, brought uptodate and shown at the next audit.

1. Register of revenue suits (form VII-A)
2. Register of expenses of witnesses (Form XI).
3. Stock Register of Receipt Books (Form XVI).
4. Issue Register of Library books (Form XVIII).
5. Stock Register of Library books (Form XVII).
6. Stock Register of Furniture and other articles (Form XIX).
7. Stock Register of material (Form XX).
8. Muster Roll Register (Form XXI).
9. Accounts Register of works (Form XXII).
10. Shamlat Deh Registers, as enumerated in Common Land Rules, 1955.

12. *Objection Statement.*—There is no objection statement.

13. *Conclusion.*—The accounts stand in need of improvement and closer supervision.

(Sd) KHEM CHAND,

Assistant Examiner,
Local Fund Accounts, Punjab.

Audit and Inspection Note on the accounts of the Gram Panchayat, Harike, tehsil Patti, district Amritsar.

Period :—12/57 to 1/60.

PART I

1. *Last Audit Note.*—The disposal of the last audit note was not satisfactory and called for the following further remarks.—

(i) *Para* 4.—The sanctioning letters were still not forthcoming. The same should be obtained and shown at the next audit.

(ii) *Para* 5 (*a*).—The sarpanch still kept more than Rs 50 in hand. He held Rs 1,193.74 in 3/59. Rule 21 of the Punjab Village Panchayat Rules, 1940, should be complied with strictly and the loss of interest made good.

(iii) *Para* 6 (*b*).—The misappropriation of Rs 20.00 had not been investigated into by the District Panchayat Officer. The needful should be done without further delay and the result of investigation intimated to this office.

(iv) *Para* 7.—Rs 20.00 on account of fine had not been recovered from Karam Singh. The recovery should be expedited. Rs 20.00 on account of fine and compensation were recovered from Shri Vasan Singh but misclassified as Rs 13.00 (compensation) and Rs 7 as (fine) instead of Rs 15 as compensation and Rs 5 as fine. The misclassification should be rectified by crediting Rs 2 to the Gram Fund.

(v) *Para* 8 (*a*).—The reference to the classes was again not mentioned in the tax register. The omission should be supplied.

(vi) *Para* 8 (*b*).—The arrears were still heavy. Action under section 85 of the Act should be taken to effect prompt recovery.

(vii) *Para* 9 (*a*).—The correctness of the expenditure had not been verified by the District Panchayat Officer. The needful should be done without delay.

(viii) *Para* 10 (*a*).—It had still not been certified by Panchayat that no other receipt book, except the two, was issued during the period under audit. This may be done immediately.

(ix) *Para* 10 (*b*).—Entries of the articles were again not pointed out in the stock and property register. The needful should be done forthwith.

(x) *Para* 10 (*c*).—The expenditure on the purchase of stationery etc. was still incurred without the sanction of the Panchayat. The requisite sanction should be obtained now and always in future.

(xi) *Para* 11.—The following registers had still not been started. The same should be started and put up, at the next audit, duly completed.

(1) Register of Revenue suits. (2). Register of expenses and witness. (3) Stock Register of receipt books. (4) Issue Register of library books. (5) Stock Register of Library Books. (6) Stock Register of furniture and other articles (It was started but was incomplete). (7) Account Register of works. (8) Shamlat Deh Registers.

PART II

2. *Present Audit*.—The present test audit and examination of the accounts for the period 12/57 to 1/60, the results of which are stated below, was conducted by Shri Nand Lal, Junior Auditor, on the 4th and 5th February, 1960 at Harike. The accounts for the months of 6/58, 7/58 8/58, 3/59, 4/59 and 9/59 were selected for detailed check. The record asked for except that mentioned in the relevant paras was made available.

3. *Financial Position*.—The financial position of the fund is exhibited below in a comparative form.

	1957-58	*1958-59*	*4/59 to 1/60*
	Rs	Rs	Rs
Opening Balance ..	554	9,901	6,136
Income ..	10,233	2,315	417
Total ..	10,787	12,216	6,553
Expenditure ..	886	6,080	6,631
Closing Balance ..	9,901	6,136	78 Debit Balance

The balance shown by the sarpanch on 31st March, 1959 was Rs 6,236 .26 nP. that worked out in audit was Rs 6,136,16 nP. The discrepancy should be reconciled.

Greater income during the year 1957-58 was due to the receipt of cost of shamlat land. The execution of works was responsible for more expenditure in 1958-59.

4. *Audit Fee.*—The fee due worked out to Rs 30.00 for two days i.e. 4th and 5th February, 1960 at the rate of Rs 15 per diem. The sarpanch was requested by the Junior Auditor *vide* his requisition No. 84, dated 5th February, 1960 to credit the amount to Government under advice to this office.

5. *Grants.*—(i) The following grants were received but the sanctioning letters were not forthcoming. The same should be obtained and shown at the next audit. The District Panchayat Officer should verify that no other grant was received by the Panchayat during the period under audit.

Amount		*Date*
Rs		
100 00	..	27th March, 1959
193·50	..	5th November, 1958
74·00	..	5th November, 1958
89·62	..	28th January, 1958
99·31	..	28th January, 1958
190.10	..	19th January, 1960
25.00	..	19th January, 1960

(ii) Rs 25.00 on account of fees and fines were credited into the treasury on 11th April, 1959. A corresponding grant was not received. It should be claimed and credit shown at the next audit.

6. *Misappropriation.*—(i) The amounts on account of interest allowed by the Bank as detailed in the margin were not accounted for in the cash book till pointed out in audit. The misappropriation of the amounts is brought to the notice of the Director of Panchayat for suitable action under advice to this office.

Rs	
35.34	30-6-58
56.40	29-12-58
2.71	31-12-59

(ii) The following amounts realised by the Panchayat were not accounted for in the cash book till at the instance of audit. This is also brought to notice of the Director of Panchayats for immediate action under advice to this office.

Receipt No.	*Date*	*Particulars*		*Amount*
				Rs
70	19-11-59	Fees and talbana	..	6.75
71	5-12-59	Lease money of shamlat land	..	300.00
72	5-12-59	Ditto		400.00
73	5-12-59	Ditto		130.00
74	5-12-59	Ditto		50.00
75	5-1-60	Copying Fee	..	0.75
76	5-1-60	Lease money of shamlat land	..	300.00
77	5-1-60	Ditto		150.00
78	5-1-60	Ditto		215.00
79	1-1-60	Sale of empty bags of cement	..	22.00
80	19-1-60	Grant	..	215.10

7 *House Tax.*—(i) Rs 193.00 due for the year 1957-58 from various persons detailed in Appendix "A" were not carried over to the register for 1958-59. The omissions may be explained and the needful done immediately.

(ii) Rs 105.00 were recovered during the year 1958-59 as per cash book but Rs 131.00 were posted in the tax register. The discrepancy may be explained.

(iii) The assessment for the yea 1959-60 was incomplete. It should be completed forthwith and recovery effected.

(iv) A single receipt was issued in support of the collections made from various persons. This is irregular. A separate receipt should be issued to each payer. For the past, the District Panchayat Officer may ensure that all the amounts received were duly brought to account

8. *Shamlat Deh.*—(i) Rs 9360.95 nP. were received on 5th February, 1958 on account of cost of land taken by the Community Project Department. The connected papers were not forthcoming The same should be put up at the next audit.

(ii) The land was not given on lease in accordance with the Punjab Village Common Land Rules 1955. The needful should be done in future.

(iii) The land was leased out for three years, i.e. 1960-61 to 1962-63 in 12/59 but plot Nos. 1 and 2 measuring 3 and 2 acres respectively were not given on lease. The omission should be explained and the plots leased out forthwith. Responsibility for the loss sustained should also be fixed.

(iv) The area of land vested in the Panchayat was not mentioned in the register nor were the connected record showing the area of the land obtained from the Revenue Department. The same should be obtained and shown at the next audit. The District Panchayat Officer may verify that the entire land was properly utilised in the interests of the Panchayat.

9. *Proceeding Book.*—Resolution No. Nil, dated 5th June, 1958 stated that sanction of the Director for the imposition of Bikri tax had been received and the collection was leased, by auction, for one year. Credit of the amount realised could not be pointed out. This needs looking into by the District Panchayat Officer to ensure that the amount was not misappropriated.

10. *Inspection Book.*—(i) The inspection note of the District Panchayat Officer dated 9th May, 1959 stated that the expenditure on the well had been incurred in excess of the actual work executed. It was also stated in his inspection note, dated 10th August, 1959 that the rate allowed for the construction of the bund appeared to be excessive. The correctness of the expenditure incurred on these works should be verified by some technical authority and the result intimated.

11. *Payments.*—(i) Rs 254.05 nP. and Rs 485.62 nP. were spent on the purchase of utensils and persian wheel on 28th May, 1958 and 13th November, 1958 respectively. Quotations/tenders were not invited to avail the benefit of competition. The correctness of the expenditure may, therefore, be verified by the District Panchayat Officer and proper procedure followed in future.

(ii) Rs 70·00 and Rs 110·00 on account of carriage of sand at the rate of -/8/- per bag were paid on 18th March, 1958 and 24th March, 1958. The rate seems to be excessive and its correctness requires verification by the District Panchayat Officer.

(iii) Rs 55·00 and Rs 44·00 on account of carriage charges of bricks were paid to Shri Amar Singh on 10th March, 1958. Payees' receipt for Rs 55·00 put up to audit bore the thumb impression of Shri Amar Singh whereas Rs 44·00 were acknowledged by him in "Gurmakhi". It needs looking into by the District Panchayat Officer that the thumb impression and signature were of the same person and the payment had actually been made to him. The other payments made to him during the period under audit should also be verified by the District Panchayat Officer.

(iv) Rs 35·00 were paid to Shri Amar Singh on 3rd April, 1959 on account of carriage charges of bricks. The payee's receipt put up to audit was for Rs 33·00. The excess payment of Rs 2·00 should be explained and made good.

(v) Rs 10·00 were paid on 10th April, 1959 for the purchase of flower. The amount should be made good as such expenditure is not admissible.

(vi) Rs 16·00 were spent on 4th April, 1959 on the purchase of wood for chair and bench. Entries of the chair and bench could not be pointed out in the property register. This needs looking into by the District Panchayat Officer.

(vii) Rs 10 and Rs 8 were paid to the Chowkidar in 10/59 and 12/59 respectively. Payees' receipts were not forthcoming nor was the purpose of the payment specified. Payees' receipt should be obtained and the payment justified or the amounts refunded.

(viii) Rs 112 were paid to the Sarpanch and Panch as T.A. *vide* appendix " B". The journeys were not got approved by the District Panchayat Officern nor were the actual expenses, receipts forthcoming. The needful should be done and the payments made in excess of the actual expenses, restricted to 10 nP. per mile, worked out and made good.

12. *Payees' Receipts.*—(i) Payees' receipts in respect of the expenditure detailed in appendix " C" were not forthcoming. The same should be obtained and shown at the next audit.

(ii) Revenue stamps were not affixed on receipts for over Rs 20·00 detailed in appendix " D". This may be got done now and always in future.

13. *Public Works.*—The following irregularities were noticed in the expenditure incurred on works as per margin.

Amount Rs	*Period*
6,249·51	4/59 to 1/60
5,596·66	1958-59
187·88	1/58 to 3/58

(i) Proper estimate was not prepared.

(ii) Account of the material used was not kept except that of bricks and cement which was also incomplete.

(iii) Account Register of work was not maintained.

(iv) Muster-roll was kept but the thumb-impressions of the labourers were not attested by the Sarpanch.

(v) Quotations/Tenders were not invited.

(vi) Completion certificate was not furnished.

As such, no audit check could be exercised over the expenditure. The correctness thereof may be verified by the District Panchayat Officer and proper record maintained in future.

14. *Miscellaneous.*—The amounts paid to the labourers as under were not attested by the Sarpanch. The needful should be done now and always in future.

Amount Rs		*Month*
288·00	..	November, 1959
238·00	..	October, 1959
331·00	..	September, 1959
75·00	..	February, 1959

(ii) Rs 72·00 were shown as paid to the labourers on 25th March, 1959 as per muster-roll but there was no entry in the cash book. This needs to be explained.

(iii) Rs 45·00 on account of labour charges were paid to Piara Singh on 3rd April, 1959 as per muster-rolll for March, 1959. Attendance of thirteen persons was marked in the first instance. That of four was erased and the payment for 9 shown at the rate of Rs 5 per day. Under such circumstances, the correctness of the payments to the labourers may be verified by the District Panchayat Officer.

(iv) Thumb impressions on account of payments made to the labourers were obtained in the Muster Roll for 6/58. The impressions were attested by the Sarpanch but actually no payment was made and the roll was cancelled. The circumstances under which the thumb impressions of the labourers were obtained without making payment need looking into by the District Panchayat Officer.

(v) Cash memos were accepted as payee's receipts. This is not in order. The words " Received Payment" should always be got recorded on the cash memos to accept the same as proper quittance.

(vi) The cash-book was not closed, balanced and reconciled with the Bank Pass Book at the end of each month as required by Rule 23(2) of Punjab Village Panchayat Rules, 1940, which should be observed strictly in future.

15. *Objection Statement.*—There is no objection statement.

16. *Conclusion.*—The accounts stand in need of improvement and strict supervision. The disposal of old objections calls for special attention.

(Sd.) JAGJIT SINGH

Assistant Examiner,
Local Fund Accounts, Punjab,
Chandigarh.

APPENDIX "A"

(Refereed to in para 7 (1) of the Audit Note of the Gram Panchayat, Harike, for the period from December, 1957 to January, 1960

Serial No.	Amount	Serial No.	Amount
	Rs		Rs
124	12	146	2
125	12	147	2
126	12	148	2
128	12	149	2
129	9	150	1
130	9	151	2
131	12	152	2
132	5	153	2
133	5	154	2
134	12	155	2
135	2	156	2
136	6	157	2
137	2	158	2
138	2	159	2
139	12	160	2
140	3	161	2
141	4	162	2
142	3	163	3
143	9	164	2
144	2	165	3
145	2	166	3
		167	
			193

APPENDIX "B"

(Referred to in para 12 (viii) of the Audit Note on the accounts of the Gram Panchayat, Harike for the period from December 1957 to January, 1960)

Amount	Date
Rs	
3·00	27th February, 1958
4·75	.. 28th February, 1958
1·40	.. 3rd March, 1958
3·00	.. 14th March, 1958
7·00	.. 10th March, 1958
3·00	.. 21st May, 1958

Amount		Date
5·40	..	28th May, 1958
2·80	..	14th August, 1958
3·25	..	13th November, 1958
2·80	..	6th December, 1958
2·80	..	12th March, 1959
2·80	..	20th March, 1959
4·40	..	19th March, 1959
33·60	..	19th September, 1959
21·00	..	19th September, 1959
4·00	..	19th September, 1959
7·00	..	1st October, 1959
112·00		

APPENDIX "C"

(*Referred to in para* 13 (*i*) *of the Audit Note on the accounts of the Panchayat , Harike for the period from December,* 1957 *to January,* 1960)

Amount	Particulars		Date
Rs			
72.00	Pay of Secretary	..	28th January, 1958
11.87	Commission charges	..	24th March 1958
71.03	Cost of cement	..	10th June, 1958
5.80	Carriage charges of cement	..	10th June, 1958
4.69	Cost of rope	..	24th June, 1958
92.35	Cost of cement	..	27th June, 1958
65.75	Cost of iron	..	14th August, 1958
84.00	Pay of Secretary	..	5th November, 1958
10.00	Tournament Fund	..	5th November, 1958
2.00	Cost of Ferd	..	22nd March, 1959
177.58	Cost of cement	..	12th March, 1959
8.00	Cost of Ghali	..	1st April, 1959
106.37	Cost of cement	..	1st April, 1959
86.39	Cost of bricks	..	12th April, 1959

APPENDIX 'D'

(*Referred to in para* 13 (*ii*) *of the Audit Note on the accounts of Gram Panchayat , Harike for the period from December,* 1957 *to January,* 1960)

Amount	Particulars		Date
Rs			
35.50	Carriage of sand	..	6th June, 1958
113.87	Cost of bricks	..	18th June, 1958
199.87	Cost of bricks	..	28th June, 1958
121.00	Carriage of bricks	..	28th June, 1958
42.00	Cost of sand	..	14th August, 1958
86.39	Cost of bricks	..	23rd March, 1959
86.39	Cost of bricks	..	21st March, 1959
201.59	Cost of bricks	..	10th March, 1959
143.99	Cost of bricks	..	2nd March, 1959
138.53	Cost of cement	..	19th March, 1959
21.37	Cost of buckets	..	20th March, 1959
115.19	Cost of bricks	..	10th April, 1959
138.53	Cost of cement	..	22nd April, 1959
86.39	Cost of bricks	..	2nd April, 1959
57.60	Cost of bricks	..	3rd September, 1959
36.40	Cost of iron	..	3rd September, 1959
36.40	Cost of iron	..	3rd September, 1959

Audit and Inspection Note on the accounts of Gram Panchayat Dasuwal, P.O. Manake, tehsil Patti, district Amritsar.

Period 11/56 to 5/59

PART I

1. *Last Audit.*—The action taken on the last audit note was not satisfactory and calls for the following further remarks :—

(i) *Para* 4.—The sanctioning letters of the grants were again not put up. These should be put up at the next audit.

(ii) *Para* 5.—The tax of village Dasuwal for the year 1954-55 had still not been assessed. The needful should be done now and recovery effected.

(iii) *Para* 6.—The T.A. paid in excess of actual fares restricted to 10 nP. per mile should be worked out and made good. The District Panchayat Officer should certify that the journeys were performed in the interest of the Panchayat.

(iv) *Para* 7.—The provisions of rule 21 of the Panchayat Rules, were still not observed which call for strict compliance in future.

(v) *Para* 9.—The sanction of the Panchayat for the past expenditure below Rs 50 had still not been obtained. The needful should be done now and compliance shown at the next audit.

(vi) *Para* 10.—The requisite Treasury chalans were again not put up. The same should be secured and put up at the next audit.

(vii) *Para* 12 (ii).—The s auction of plot No. 2 for Rs 250 was cancelled on 13th September, 1956 i.e. after 48 days after the date of auction as the lessee refused to pay the lease money and that plot was again auctioned on 13th November, 1956 for Rs 195 only and thus the Panchayat suffered a loss of Rs 55 by reauctioning. Had a proper deed be got executed with the approval of the District Panchayat Officer in time from the first lessee the Panchayat could not suffere this loss. Even if some advance had been recovered at the time of auction, the eventuality could not have arisen. Responsibility for the loss should be fixed and amount made good from the person at fault.

(viii) *Para* 13.—The works rules were still not observed. These should strictly be observed in future.

(ix) *Para* 15.—The requisite register had still not been maintained. The same should be maintained and shown at the next audit.

PART II

2. *Present Audit.*—The present test audit and examination of the accounts for the period from 11/56 to 5/59, the results of which are stated below was conducted by Shri Khiali Ram, Junior Auditor on the 23rd June, 1959 at Dasumal. The accounts for the months of 7/57, 8/57, 3/58, 9/58, 2/59 were selected for detailed check. The record required during audit was put up excepting that mentioned in the relevant paras hereafter.

3. *Financial Position.*—The financial position of the fund is exhibited below in a comparative form :—

	1956-57	*1957-58*	*1958-59*
	Rs	Rs	Rs
Opening Balance ..	684	656	2,272
Income ..	599	1,895	1,849
Total ..	1,283	2,551	4,121
Expenditure ..	627	279	1,058
Closing Balance ..	656	2,272	3,063

Increase in income during the years 1957-58 and 1958-59 was due to more income from the shamlat deh and receipt of development grants and increase in expenditure during 1958-59 was due to execution of more works.

4. *Audit Fee.*—The audit fee works out to Rs 15 only. The Sarpanch was requested *vide* Junior Auditor's requisition No. 922 dated 23rd June, 1959 to credit this amount to Government under advice to this office.

5. *Grants.*—The following grants were received during the period under audit but the sanctioning letters were not put up. These should be put up at the next audit. The District Panchayat Officer should verify that no other grant was received during this period.

Date		Amount	Nature of grant
		Rs	
13th April, 1957	..	162.19	Revenue grant
27th February, 1958	..	162.19	Ditto
24th October, 1958	..	324.40	Ditto
9th October, 1957	..	34.00	Fees and fines grant
27th November, 1957	..	129.12	Ditto
24th October, 1958	..	15.00	Ditto
13th December, 1957	..	162.19	Balance of revenue grant for 1954-55 and 1955-56
24th March, 1959	..	400.00	Development grant for well
18th March, 1957	..	500.00	Ditto

6. *Expenditure.*—(i) The credit of the following amounts in the Personal Ledger Account of the District Panchayat Officer in the Treasury should be certified by the District Panchayat Officer and compliance shown at the next audit.—

Date		*Amount* Rs	*Particulars*
13th April, 1957	..	72·00	Secretary's pay
24th October, 1958	..	84·00	Ditto
24th October, 1958	..	12·00	Tournament Fund

(ii) The following amounts were paid as T.A. but T.A. bills were not put up. The T.A. paid in excess of actual fares restricted to 10 nP. per mile should be worked out and made good. The District Panch yat Officer should certify that the journeys were performed in the interest of the Panchayat.

Date		*Amount*	*Name of payee*
		Rs	
27th August, 1957	..	3	Shri Hari Charan Dass, Mahant
24th November, 1958	..	5	Ditto
13th September, 1957	..	4	Shri Kapur Singh, Sarpanch
27th February, 1958	..	2	Ditto
26th December, 1958	..	2	Ditto
31st March, 1959	..	2	Ditto
1st August, 1957	..	5 (Dev. C.B.)	Ditto
23rd March, 1959	..	5 (Dev. C.B.)	Ditto
29th December, 1958	..	11·25	The Sarpanch and 4 Panches

(iii) Rs 10 and Rs 5 were spent on 27th December, 1957 and 13th March, 1958, respectively on the purchase of District Relief Fund Lucky Tickets. Government sanction for the purchase of tickets out of the panchayat Fund may either be obtained under section 19 (2) (g) of the Gram Panchayat Act or the amounts made good.

(iv) The actual payees' receipts in support of the following payments were not forthcoming. The same should be put up at the next audit or the amounts made good.

Date		*Amount*	*Particulars*
		Rs	
13th December, 1957	..	1·00	Cost of 2 quires of paper
10th December, 1958	..	25·00	Cost of one Dhura of Halti
26th December, 1958	..	17·75	Cost of Volley Ball material
29th June, 1958	..	22·34 (Dev. C.B.)	Cost of 800 bricks
29th June, 1958	..	11·18 (Dev. C.B.)	Cost of 400 bricks
29th June, 1958	..	55·89 (Dev. C.B.)	Cost of 2,000 bricks
23rd March, 1959	..	28·28 (Dev. C.B.)	Cost of 1,000 bricks
9th May, 1959	..	14·13 (Dev. C.B.)	Cost of 500 bricks
29th June, 1958	..	12·00 (Dev. C.B.)	Cartage of 1,200 bricks

(v) The actual payee's receipts produced in support of the following payments made out of the Development Cash Book were merely bills. Proper payee's receipts should be obtained and put up at the next audit.

Date		*Amount*	*Particulars*
		Rs	
29th June, 1958	..	49·50	Cartage of 2,000 bricks
13th July, 1958	..	31·00	Cost of iron material
13th July, 1958	..	9·00	Ditto

7. *Shamlat Deh.*—(i) The following is the detail of balances of lease money. The recovery of these should be expedited and credit shown at the next audit.

Date of realisation	Plot No.	Name of Lessee	Amount of lease	Amount realised	Balance	Period
			Rs	Rs	Rs	
17-4-57	4	Shri Lachman Singh, son of Shri Asa Singh	315	Nil	315	1957-58
17-4-57	1	Shri Ganga Singh, son of Shri Anup Singh	35	Nil	35	1957-58

Date of realised	Plot No.	Name of Lessee	Amount of lease	Amount realised	Balance	Period
17-4-57	5	Shri Sucha Singh, son of Labha Singh	65	Nil	65	1957-58
27-4-58	1	Shri Samla Singh, son of Wasakh Singh	74	Nil	74	1958-59
24-3-59	5	Shri Mohinder Singh, son of Surjan Singh	600	200	400	1959-60
24-3-59	2	Shri Sohan Singh, son of Khar Singh	360	100	260	1959-60
24-3-59	3	Shri Salakhan Singh, son Kartar Singh	185	50	135	1959-60
24-3-59	4	Shri Tarlok Singh, son of Bhag Singh	175	40	135	1959-60

(ii) The Panchayat had not maintained the registers of shamlat Deh as prescribed in the Village Common Lands (Regulations) Rules, 1955. The same should be maintained and the land vested in Panchayat entered therein.

(iii) The agreement deeds were not got approved by the District Panchayat Officer under rule 24 (2) of the Panchayat Rules, and these be executed from the lessees. The needful should be done now and invariably in future.

8. *Cash Book*.—The Panchayat had kept a separate cash book for the Development works and Rs 500 received on 18th March, 1957 as Development grant were directly entered in the said cash book. It is irregular. Only one Cash Book should be maintained in future as required by rule 23 of the Panchayat Rules. The Development Cash Book should be closed forthwith and the balance of Rs 328·32 carried over to the Main Cash Book.

9. *Custody of Funds*.—The Sarpanch had Rs 1,513·82 nP. in hand on 31st May, 1959. It is contrary to rule 21 of the Panchayat Rules, which calls for strict compliance in future. The amount in excess of Rs 50 should always a be deposited in the Bank forthwith.

10. *House Tax*.—(i) The arrears of house tax for the year 1958-59 were not carried over to the next year's register and the assessment for the year 1959-60 had not been made so far. The needful should be done now and recoveries effected.

(ii) The assessments were not approved by the Panchayat. The needful should be done now and shown at the next audit.

(iii) There were Rs 3,012 in arrears on 1st April, 1959. This is uns atisfactory. The recovery of tax should be expedited by taking action under section 85 of the Panchayat Act, if necessary.

11. *Works*.—The following works were under execution during the period under audit but the works rules were not observed in as much as estimates were not prepared, Tenders were not invited, measurements were not recorded, account register of works was not maintained and stock account of material was not verified by the Sarpanch. As such, no adequate check could be exercised over this expenditure. The completion certificates duly verified and countersigned should be put up at the next audit. The District

Panchayat Officer should verify that the expenditure was rightly incurred and ensure the disposal of material. The works rules should strictly be observed in future.

Serial No.	Name of Work		Amount spent	Period
			Rs	nP.
1	Construction of culverts	..	133·87	3/59
2	Repair of well	..	280·00	1958-59
3	Repair of well (Dev. C.B.)	..	1,071·68	6/57 to 5/59

12. *Miscellaneous* (i).—Shri Mohan Singh, son of Shri Bura Singh was fined Rs.15 in a criminal suit filed by Shri Bhag Singh, son of Shri Kesar Singh on 10th March, 1959, *vide* an entry at Serial No. 4 of the criminal suit register for the year 1958-59, but the recovery had still not been effected. The same should be recovered now and credit pointed out at the next audit.

(ii) Revenue stamps were not got affixed on most of the payee's receipts for sums exceeding Rs 20. The needful should be done now and invariably in future.

(iii) The payment vouchers should be attested by the Sarpanch and kept in a guard file arranged in a chronological order and numbered and vouchers numbers should be quoted in the cash book in future.

(iv) All forms and registers should be page marked and count certificates recorded thereon before the same are brought into use in future.

(v) Properly dated acknowledgements written in ink and in the name of the panchayat should always be obtained from the actual payees and the words ' Received Cash' got recorded thereon.

(vi) A certificate to the effect that the articles were purchased at the lowest market rates should be recorded on the payments vouchers in future.

13. *Registers not maintained.*—The following registers should be maintained and put up at the next audit duly completed.

(i) Stock Register of Receipt Books (from XVI) ;

(ii) Stock Register of library books (form XVII).

(iii) Stock Register of stationery ;

(iv) Despatch register ;

(v) Account register of works (form XXII).

14. *Objection Statement.*—There is no objection statement.

15. *Conclusion.*—The accounts stand in need of improvement and closer supervision. Action taken on the last audit note was not adequate.

Sd/—KARTAR SINGH,

Officer on Special Duty,
Local Fund Accounts, Punjab.

Audit and Inspection note on the accounts of the Gram Panchayat Daliri, Post Office Khalra, Tehsil Patti, District Amritsar

Period .. December, 1956 to April, 1959

PART I

1. *Last Audit Note.*—The action taken on the last audit note calls for the following further remarks :—

(i) *Para* 4.—The sanctioning letters of the grants were again not put up. These should be put up at the next audit.

(ii) *Para* 5.—The T. A. paid in excess of actual fares restricted to 10 nP. per mile should be worked out and made good. The District Panchayat Officer should certify that the journeys were performed" in the interests of the Panchayat.

(iii) *Paras* 6(1) *and* 10(*i*).—The needful had again not been done. The same should be done and shown at the next audit.

(iv) *Para* 6(*ii*).—The entry of the books received should be pointed out in the Library register.

(v) *Para* 6(*iii*).—The credit of these amounts into the Personal Ledger Account of the District Panchayat Officer should be certified by the District Panchayat Officer and compliance shown at the next audit.

(vi) *Para* 8.—The tax had still not been imposed. The omission should be explained and the needful done and" reccoveries effected.

(vii) *Para* 9(2) and 3).—The registers were still not maintained. These should be maintained and shown at the next audit.

(viii) *Para* 10(*iii*).—The provisins of Rule 21 of the Panchayat Rules were still not observed which should be strictly observed in future.

PART II

2. *Present Audit.*—The present test audit and examination of the accounts of the period from December, 1956 to April, 1959, the results of which are stated below, was conducted by Shri Khiali Ram, Junior Auditor on the 22nd May, 1959 at Khalra. The accounts for the months of December, 1957, January, 1958, March, 1958, August, 1958, September, 1958 and March, 1959 were "selected for detailed check. The record required during"audit was put up excepting that mentioned in the relevant paras.

3. *Financial position.*—The financial position of the Fund is exhibited below in a comparative form :—

		1956-57	1957-58	1958-59
		Rs	Rs	Rs
Opening balance	..	315	141	351
Income	..	246	988	1,604
Total	..	561	1,129	1,955
Expenditure	..	420	778	717
Closing balance	..	141	351	1,238

The increase in income during the year 1958-59 was due to receipt from lease of Shamlat Deh.

4. *Audit Fee.*—The audit fee works out to Rs 15 only. The Sarpanch was requested, —*vide* Junior Auditors' requisition No. 860, dated 22nd May, 1959 to credit this amount to Government under advice to this office.

5. *Grants.*—The following grants were received during the period under audit. The sanctioning letters were not put up. These should be put up at the next audit. The District Panchayat Officer should verify that no other grant was received by the Panchayat during this period:—

Date		*Amount*	*Nature of grant*
		Rs	
11th June, 1957	..	127	Revenue grant
11th March, 1958	..	258	Ditto
16th October, 1958	..	258	Ditto
11th November, 1957	..	119.12	Fees and fines grant
16th October , 1958	..	40	Ditto
30th March, 1959	..	100	Development grant for repair of School

6. *Expenditure.*—(i) The credits of the following amounts in the personal ledger Account of the District Panchayat Officer in the Treasury should be certified by the District Panchayat Officer and compliance shown at the next audit.

Date		*Amount*	*Particulars*
		Rs	
May, 1958	..	72	Secretary's pay
16th October, 1958	..	84	Ditto
16th October, 1958		10	Tournament Fund

(ii) Rs 10 were spent on 11th March, 1958 on the purchase of District Relief Fund Lucky tickets. The authority for the expenditure should be quoted or the amount made good.

(iii) The stock entries of the following articles were not made. The needful should be done and compliance shown at the next audit.—

Date		*Amount* Rs nP.	*Particulars*
26th December, 1956	..	30.00	6 chairs
March, 1957	..	84.00	A radio set
12th March, 1958	..	10.00	Library books
30th March, 1959	..	0.75	A copy of Panchayat Rules.'

(iv) The actual payees' receipts in support of the following payments were not put up. These should be put up at the next audit.

Date		*Amount*	*Particulars*
		Rs	
16th March, 1958	..	4	Cost of white-wash
12th March, 1958	..	6	Wages of Kiroa Singh

(v) The following amounts were paid to Shri Roshan Lal, Circle Secretary as T. A. The amounts paid in excess of actual fares should be worked out and recovered.

Date		Amount
		Rs nP.
March, 1958	..	4.50
9th June, 1958	..	6.37
30th March, 1959	..	3.75

(vi) 5,750 bricks were locally purchased as detailed below at Rs 40 per thousand. The rate seems to be excessive. The District Panchayat Officer should verify if the rate was reasonable and disposal of bricks pointed out at the next audit.

Date	Amount	Name of the seller		No. of bricks
	Rs			
25th November, 1958 ..	70	Shri Mohan Singh	..	1,750
25th November, 1958	80	Shri Naranjan Singh	..	2,000
25th November, 1958	80	Shri Suchcha Singh	..	2,000

(vii) Rs 18 were debited in the cash book on 25th November, 1958 for iron material. The payee's receipt put up was not clear. It should be got clarified and the disposal of material pointed out.

(viii) Rs 3.75nP. were paid on 9th January, 1959 to Shri Dayal Singh, Sarpanch as T. A. The T. A. Bill was not put up. The amount paid in excess of actual fares restricted to 10 nP. per mile should be worked out and made good. The District Panchayat Officer should verify that the jorneys were performed in the interests of the Panchayat.

(ix) Rs 5 were paid to Shri Sarain Singh, Gram Sewak, on 27th February, 1958 (debited in the cash book on 9th January, 1959) for 250 plants of "Shisham Tree". The actual payee's receipt of the actual seller should be put up at the next audit and the disposal of plants pointed out.

7. *Works.*—Rs 1,299.16 were spent on the execution of various woks during the period under audit. The works rules were not observed in as much as estimates were not prepared, tenders were not invited. Account Register of works was not maintained, measurements were not recorded, stock account of material and register of Muster Rolls was not kept and Panchayat's approval was not obtained. As such no check could be exercised over this expenditure. The completion certificates duly verified and countersigned should be put up at the next audit and Panchayat approval obtained. The District Panchayat Officer should verify that the expenditure was rightly incurred. The disposal of empty cement bags should be pointed out at the next audit. The works rules should be strictly observed in future.

8. *Custody of funds.*—The Sarpanch had Rs 1,071.06 nP. in hand on 30th April, 1959 contrary to Rule 21 of the Panchayat Rules which should be strictly observed in future and the amount in excess of Rs 50 in hand should be deposited in the bank forth with.

9. *Miscellaneous.*—(i) A plot of Shamlat Deh was leased out to Shri Sunder Singh, son of Shri Rur Singh for Rs 150 per annum for two years,—*vide* Panchayat's resolution dated 11th April, 1957. Rs 296 had so far been received. The recovery of the balance of Rs 4 should be expedited.

(ii) According to Panchayat's resolution, dated 11th July, 1958 some of the library books and Rs 41.33 were due from the ex-Sarpanch which should be received and compliance shown at the next audit.

(iii) Shri Tara Singh, son of Shri Karam Singh was fined Rs 5-4-0 on 25th November, 1958 as entered at serial No. 3 of the criminal suit register for the year 1958-59. The recovery of the same should be expedited and shown at the next audit.

(iv) Revenue stamps were not affixed on most of the payees' receipts for sums exceeding Rs 20. The needful should be done now and always in future.

(v) The following amounts were credited in the cash book on account of lease of Shamlat Deh. The connected papers such as auction file, lease deed, etc., were not put up during audit. The same should be put up at the next audit.

Date		*Amount*	*Name of payee*
		Rs	
3rd February, 1959	..	280	Shri Talok Singh, son of Jhuman
3rd March, 1959	..	735	Shri Sohan Singh, son of Shri Mehar Singh

(vi) Properly dated acknowledgements written in ink and in the name of the Panchayat should always be obtained from the actual payees and the words "Received cash" got recorded thereon.

(vii) All forms and registers should be page marked and count certificates recorded thereon before the same are brought into use in future.

(viii) A certificate to the effect that the articles were purchased at the lowest market rates should be recorded on the payment vouchers in future.

(ix) The agreement deeds were not executed for the lease of land. The needful should be done now and invariably in future.

10. *Registers not maintained.*—The following registers should be maintained and put up at the next audit duly completed.—

(i) Stock register of receipt books (form XVI).

(ii) Stock register of library books (form XVII).

(iii) Stock register of material (form XX).

(iv) Stock register of furniture, etc., (form XIX).

(v) Stock register of stationery.

(vi) Despatch registers.

(vii) Register of expenses of witnesses (form XI).

11. *Objection Statement.*—There is no objection Statement.

12. *Conclusion.*—The accounts stand in need of improvement and closer supervision. The action taken on the last audit note was not adequate.

Sd. Khem Chand
Assistant Examiner,
Local Fund Accounts, Punjab.

Audit and Inspection Note on the accounts of the Gram Panchayat Khalra Tehsil Patti and District Amritsar.

Period December, 1956 to April, 1959

PART I

1. *Last Audit Note.*—The action taken on the last audit note calls for the following further remarks:—

(i) *Para* 4.—The sanctioning letters of the grants were again not put up. These should be put up at the next audit.

(ii) *Para* 5.—The T.A. paid in excess of actual fares restricted to 10 nP. per mile should be worked out and made good. The Distict Panchayat Officer should certify that the journeys were performed in the interest of the Panchayat.

(iii) *Para* 6(i).—The credits of these amounts in the Personal Ledger Account of the District Panchayat Officer in the treasury should be certified by the District Panchayat Officer and compliance shown at the next audit.

(iv) *Paras* 6(*ii*) *and* 11(*ii*).—The needful had still not been done. It should be done and compliance shown at the next audit.

(v) *Para* 7(*i*).—The requisite cash book was again not put up. The same should be put up at the next audit and decision of the case intimated to this office.

(vi) *Para* 7(*ii*).—The balance was still not recovered. It should be done without any further delay.

(vii) *Para* 7(*iii*).—The Development Cash Book had still not been closed. It should be closed and the balance transferred to the Main Cash Book.

(viii) *Para* 8.—The works rules were still not observed. The results of verification made by the District Panchayat Officer were not put up. The completion certificate was not forthcoming. The needful should be done and shown at the next audit.

(ix) *Para* 8(*ii*).—The requisite sanction and the completion certificates were not put up during audit. The same should be put up at the next audit.

(x) *Para* 9(*ii and iii*).—The needful had still not been done. It should be done and shown at the next audit.

(xi) *Para* 11 (*i*).—The provisions of rule 21 were still not observed. The same should be strictly observed in future.

(xii) *Para* 12.—The registers were still not maintained. These should be maintained and put up at the next audit duly completed.

PART II

2. *Present Audit.*—The present test audit and examination of the accounts for the period from December, 1956 to April, 1959, the results of which are stated below was conducted by Shri Khiali Ram, Junior Auditor, on the 23rd May, 1959 at Khalra. The accounts for the months of December, 1957, January, 1958, March, 1958. August, 1958, September, 1958 and March, 1959 were selected for detailed check. The record required during audit was put up excepting that mentioned in the relevant paras.

3. *Financial Position.*—The financial position of the fund is exhibited below in a comparative form.

		1956-57	1957-58	1958-59
		Rs	Rs	Rs
Opening Balance	..	1,359	949	1,080
Income	..	805	898	3,761
Total	..	2,164	1,847	4,841
Expenditure	..	1,215	767	4,243
Closing Balance	..	949	1,080	598

The increase in income and expenditure during the year 1958-59 was due to the receipt of Development grants and execution of works, respectively.

4. *Audit Fee.*—The audit fee works out to Rs 15 only. The Sarpanch was requested,—*vide* Junior Auditor's requisition No. 861, dated 23rd May, 1959 to credit this amount to Government under advice to this office.

5. *Grants.*—The following grants were received during the period under audit. The sanctioning letters were not put up. These should be put up at the next audit. The District Panchayat Officer should verify that no other grant was received by the Panchayat during this period:—

Date		*Amount*	*Nature of grant*
		Rs nP.	
5th May, 1957	..	106·37	Revenue grant
21st March, 1958	..	106·37	Ditto
17th October, 1958	..	316·40	Ditto
21st March, 1958	..	116·56	Balance of revenue grant for 1954-55 and 1955-56
28th October, 1957	..	60·12	Fees and fines grants
17th October, 1958	..	90·00	Ditto
1st June, 1958	..	1,300·00	Development grant for drains and culverts
4th October, 1958	..	500	Development grant for well
30th March, 1959	..	250	Development grant for repair of school

6. *Expenditure.*—(i) The credits of the following amounts in the personal ledger Account of the District Panchayat Officer in the treasury should be certified by the District Panchayat Officer and compliance shown at the next audit.

Date		*Amount*	*Particulars*
		Rs	
7th August, 1957	..	72	Secretary's salary
21st March, 1958	..	72	Ditto
16th October, 1958	..	120	Ditto
16th October, 1958		14	Tournament fund

(ii) The bricks were locally purchased as detailed below. The rates seem to be excessive. The District Panchayat Officer should verify that the rates were reasonable and ensure the disposal of bricks·

Date		*Amount*	*Bricks*	*Rate per thousand*	*Name of seller*
		Rs			
16th December, 1956	..	120	3,000	40	Shri Kartar Singh
10th February, 1957	..	80	2,000	40	Shri Sodagar Singh
7th November, 1957	..	99	3,000	33	Shri Tara Singh
10th October, 1958	..	80 (Dev. C.B.)	2,000	40	Shri Tara Singh

(iii) Rs 84 were deposited in the Treasury on 28th March, 1957 for a Radio set. The same had not been received till the close of audit. The same should be received or the amount got refunded.

(iv) The following amounts were paid as T. A. The T. A. Bills were not put up. The amout paid in excess of actual fares restricted to 10 nP. per mile should be worked out and made good. The District Panchayat Officer should certify that the journeys were performed in the interest of the Panchayat.

Date		*Amount*	*Name of payee*
		Rs nP.	
1st August, 1956	..	5.62	Shri Tirath Ram, Sarpanch
16th November, 1958	..	11.25	Ditto
8th January, 1959	..	3.75	Ditto
26th August, 1958	..	4.31	Shri Karnail Singh, Panch
		(Dec. (C.B.)	
31st October, 1957	..	3.37	Ditto
15th September, 1958	..	3.37	Ditto
14th August, 1958	..	5.62	Ditto
12th August, 1956	..	1.88	Ditto
Ditto		3.37	Shri Tirath Ram, Sarpanch
3rd August, 1958	..	4.50	Shri Charan Dass, brother of Shri Tirath Ram, Sarpanch
20th April, 1959	..	5.62	Shri Tirath Ram , Sarpanch
8th January, 1959	..	3.75	Shri Roshan Lal, Secretary

(v) The actual payees' receipts in support of the following payments were not put up. The sanction of the Panchayat was not forthcoming for the expenditure. The needful should be shown at the next audit.

Date	*Amount*	*Particulars*
	Rs	
15thAugust, 1958	1	Cost of stationery
Ditto	1	Book binding of registers

(vi) Rs 50.50 nP. were spent in November, 1958 on the purchase of articles to be distributed among children to celebrate the children day. Government sanction for the expenditure should be shown at the next audit. The Panchayat should certify that the articles were distributed among children on that day.

7. *Shamlat Deh.*—The Panchayat leased out the land of Shamlat Deh, as detailed below. The agreement deeds were not executed. These should be obtained now and the balances of leases recovered without any further delay.

Date		*Period*	*Amount of lease*	*Amount received*	*Balance*	*Name of lessee*
			Rs	Rs nP-	Rs nP.	
21st March, 1957	..	1957-58	805	201.25 200.00	403.75	Shri Hari Singh Shri Ram Chand
16th April, 1958	..	1957-58	290	270	20	Shri Dyal Singh
Ditto		1957-58	425	292	133	Shri Ram Singh
1st March, 1959	..	1957-58	440	Nil	440	Ditto

8. *Works*.—The following works were executed during the period under audit. The works rules were not observed in as much as estimates were not prepared, tenders were not invited, measurements were not recorded, Accounts register of works was not maintained and stock account of material other than bricks and cement, was not kept. The account of bricks and cement was not verified by the Sarpanch. As such no check could be exercised over this expenditure. The completion certificates duly verified and countersigned should be put up at the next audit. The District Panchayat Officer should verify that the expenditure was rightly incurred. The disposal of empty cement bags should be pointed out at the next audit. The works rules should be strictly observed in future.

Amount Rs nP.	*Period*	*Name of work*
2,705.12	1958-59 ..	Construction of drains
1,023.20	1958-59 ..	Construction of well
837.36	January, 1956 to March, 1957	General works
510.95	1958-59 ..	Ditto

9. *Bank Pass Book*.—Rs 120.12 nP. were credited in the bank pass book on 17th October, 1958 on account of a grant. The credit in support of the same was not traceable in the cash book. It needs looking into by the District Panchayat Officer and result intimated to this office.

10. *House Tax*.—(i) The assessment for the years 1957-58 and 1958-59 was in hand. The assessment for the year 1959-60 had not been made. The needful should be expedited and recoveries effected.

(ii) The recovery of house tax was not satisfactory. Strenuous efforts should be made for recovery by taking action under section 85 of the Panchayat Act.

(iii) The collection of tax was not completely posted in the Tax register. It should be done now and shown at the next audit.

(iv) The assessment was not approved by the Panchayat. The needful should be done and compliance shown at the next audit.

(v) The totals of various columns of the Tax Register were not worked out. The needful should be done and got checked at the next audit.

11. *Custody of funds*.—The Sarpanch had Rs 1,023.11 nP. on account of Gram fund and Rs 35.62 nP. on account of Government dues in hand on 30th April, 1959 contrary to rules 21 and 22 of the Panchayat Rules, which should be strictly observed in future. The amount in excess of Rs 50 should be deposited in the bank and the balance of Government dues should be deposited in the Treasury forthwith.

12. *Miscellaneous*.—(i) The Panchayat had opened accounts with the post office. Khalra and the Central Co-operative Bank, Tarn Taran. As the Panchayat cannot keep account with more than one bank, one ofthe two accounts should be closed forthwith.

(ii) Revenue stamps were not affixed on most of the payees receipts for sums exceeding Rs 20. The needful should be done now and invariably in future.

(iii) The Despatch register was incomplete. It should be completed now and written regularly in future.

(iv) All forms and registers should be page marked and count certificates recorded thereon before the same are brought into use in future.

(v) Properly dated acknowledgements written in ink and in the name of the Panchayat should always be obtained from the actual payees' and the words 'received cash' got recorded thereon.

(vi) A certificate to the effect that the articles were purchased at the lowest market rates should be recorded on the Payment vouchers in future.

(vii) A stock register of receipt books in form XVI should be maintained and put up at the next audit duly completed.

13. *Objection Statement*.—There is no objection statement.

14. *Conclusion*.—The accounts stand in need of improvement and closer supervision. The action taken on the last audit note was not adequate.

(Sd). KHEM CHAND,
ASSISTANT EXAMINER,
Local Fund Accounts, Punjab,
Chandigarh.

Audit and Inspection Note on the accounts of Gram Panchayat Machhike, Post Office, Rattoke, Tehsil Patti, District Amritsar

Period :—June, 1956 to May, 1959.

1. *Preliminary*.—The first test audit and examination of the accounts for the period from June, 1956 to May, 1959, the results of which are stated below was conducted by Shri Khiali Ram Gupta, Junior Auditor on the 20th June, 1959, at Dasuwal. The accounts for the months of July, 1957, August 1957, March, 1958 September, 1958, December, 1958, and February, 1959 were selected for detailed check. The record required during audit was put up excepting that mentioned in the relevant paras hereafter.

2. *Financial Position*.—The financial position of the Fund is exhibited below in comparative form :—

	1956-57	1957-58	1958-59
	Rs	Rs	Rs
Opening balance ..	296	711	1,381
Income ..	525	910	1,843
Total ..	821	1,621	3,224
Expenditure ..	110	240	115
Closing balance ..	711	1,381	3,109

Increase in income during the year 1958-59, was due to the collection of House Tax.

3. *Audit Fee*.—The audit fee works out to Rs 15 only. The Sarpanch was requested vide Junior Auditor's requisition No. 914, dated 20th June, 1959 to credit this amount to Government under advice to this office.

4. *Grants*.—The following grants were received during the period under audit but the sanctioning letters were not put up. These should be put up at the next audit. The District Panchayat Officer should verify that no other grant was received by the Panchayat during this period.

Date	*Amount*	*Nature of grant*
	Rs nP.	
The 5th April, 1957 ..	82.19	Revenue grant
The 5th March, 1958 ..	82.19	Ditto
The 5th November, 1958 ..	120.00	Ditto
The 5th September, 1957 ..	60.00	Fees and fines grant
The 5th November, 1958 ..	17.50	Ditto
The 19th December, 1957	82.19	Balance of Revenue Grant for 1954-55 and 1955-56
The 26th March, 1959	100.00	Development Grant for the repair of School

5. *Expenditure* :—(i) The ultimate credit of the following amounts in the Personal Ledger Account of the District Panchayat Officer in the Treasury should be certified by the District Panchayat Officer and compliance shown at the next audit.

Date		Amount	Particulars
		Rs	
The 5th April, 1957	..	72	Secretary's salary
The 5th September, 1958	..	72	Ditto
The 5th November, 1958	..	84	Ditto
The 5th November, 1958	..	10	Tournament Fund

(ii) The stock entries of the following articles were not made. The relevant Stock registers should be maintained and entries made therein and compliance shown at the next audit.

Date		Amount	Particulars
		Rs	
The 19th February, 1957		84	A radio set
The 19th August, 1957	..	3	A Book "Nawal Sarpanch"
The 5th March, 1958	..	10	Samaj Nikas Mala Books
The 19th February, 1959	..	0.75 nP	A copy of Panchayat Rules

(iii) The following amounts were paid as T.A. but the T.A. bills were not put up. The TA. paid in excess of actual expenses restricted to 10 nP. per mile should be worked out and made good. The approval of the Panchayat should be obtained and shown at the next audit. The District Panchayat Officer should certify that the Journeys were performed in the interest of the Panchayat. The T.A. paid to Shri Harbans Lal, Secretary should be made good being inadmissible.

Date		Amount	Name of payee
		Rs	
The 19th May, 1957	..	4	Shri Harbans Lal, Secretary
The 19th September, 1957	..	5	Shri Shingara Singh, Sarpanch
The 5th March, 1958	..	2	Ditto
The 5th February, 1959	..	2	Ditto
The 19th February, 1959	..	2	Ditto

6. *Shamlat Deh* .—(i) The Panchayat had not mentioned the registers of Shamlat Deh as prescribed in the Village Common Land (Regulations) Rules, 1955. The needful should be done now and the land vested to Panchayat should be entered the rein and compliance shown at the next audit.

(ii) The agreement deeds were not got executed from the lessees and got approved by the District Panchayat Officer as required by Rule 25(2) of the Panchayat Rules. The needful should be got done now and invariably in future.

(iii) The Panchayat had leased out the Shamlat Deh as detailed below for the year 1959-60 but the full amount of lease had not been realised so far. The recovery of balances should be expedited.

Plot No.	Name of lessee	Amount of lease	Amount realised	Balance
		Rs	Rs	Rs
1	Shri Gurdit Singh, son of Shri Katha Singh	720	200	520
2	Shri Ajit Singh, son of Shri Wadhawa Singh	680	150	530

(iv) The Panchayat resolved on 14th September, 1958 that 10 acres of land of Shamlat Deh was under the possession of Sarvshri Jassa Singh, son of Mihan Singh, Dalip Singh, son of Jassa Singh, Harnam Singh, son of Sunder Singh and the panchayat requested the Tehsil Panchayat Officer to get the land vacated from the illegal possessions. The action taken by the District Panchayat Officer should be intimated to this office.

7. *Custody of Fund.:*—The Sarpanch had Rs 1,173.88 nP. in hand on 31st May, 1959. It is contrary to rule 21 of the Panchayat Rules, which calls for strict compliance in future. The amount in excess of Rs 50 should always be deposited in the Bank forthwith.

8. *House Tax*.—(i) The arrears of House Tax for the year 1958-59 were not carried over to the next year's register and the assessment for the year 1959-60 was not made. The needful should be done now and recovery effected.

(ii) The assessments were not got approved by the Panchayat. The needful should be done now and compliance shown at the next audit.

9. *Miscellaneous*.—All forms and registers should be page marked and count certificates recorded thereon before the same are brought into use in future.

(ii) Properly dated acknowledgements written in ink and in the name of the Panchayat should be obtained from the actual payees in future and the words "Received Cash" got recorded thereon.

(iii) A certificate to the effect that the articles were purchased at the lowest market rates should be recorded on the payment vouchers in future.

(iv) The payment vouchers should be atttested by the Sarpanch and numbered and vouchers numbers should be quoted in the cash book in future.

10. *Registers not maintained*.—The following registers should be maintained and put up at the next audit duly completed.

(i) Stock Register of Receipt Books (form XVI).

(ii) Stock Register of Library books (form XVII).

(iii) Stock Register of Furniture etc. (form XIX).

(iv) Stock Register of material.

(v) Stock Register of Stationery.

(vi) Despatch Register.

(vii) Works Register (form XXI).

11. Objection Statement — Nil

12. *Conclusion*.—The accounts stand in need of improvement and closer supervision.

Sd. KARTAR SINGH,

ASSISTANT EXAMINER,
Local Fund Accounts, Punjab,
Chandigarh.

Audit and Inspection Note on the accounts of the Gram Panchayat Manawan, post office Sankatra, tehsil Patti, district Amritsar.

Period.—June, 56 to May, 59.

1. *Preliminary.*—The first test audit and examination of the accounts for the period from 6/56 to 5/59, the results of which are stated below, was conducted by Shri Khiali Ram Gupta, Junior Auditor, on the 11th June, 1959, at Chima. The accounts for the months of 8/57, 11/57, 1/58, 3/58, 5/58 and 3/59 were selected for detailed check. The record required during audit was put up excepting that mentioned in the relevant paras hereafter.

2. *Financial position.*—The financial position of the fund is exhibited below in a comparative form :

		1956-57	1957-58	1958-59
		Rs	Rs	Rs
Opening balance	..	73	85	347
Income	..	13	450	1,018
Total	..	86	538	1,365
Expenditure	..	1	188	103
Closing balance	..	85	347	1,262

Increase in income during the year 1958-59 was due to the receipt of Development grant and income from the Shamlat Deh.

3. *Audit Fee.*—The audit fee works out to Rs 15 only. The Sarpanch was requested,—*vide* Junior Auditor's requisition No. 900, dated 11th June, 1959 to credit this amount to Government under advice to this office.

4. *Grants.*—(a) The following grants were received during the period under audit but the sanctioning letters were not put up. These should be put up at the next audit. The District Panchayat Officer should verify that no other grant was received by the Panchayat during this period.

Date		Amount	Nature of grant
		Rs	
13th May, 1957	..	59·19	Revenue grant
28th January, 1958	..	91·00	Ditto
27th October, 1958	..	118·30	Ditto
28th January, 1958	..	59·12	Balance of Revenue grant for 1954-55 and 1955-56
23rd March, 1959	..	250·00	Development grant for culverts

(b) A sum of Rs 100 was credited in the Bank on 31st March, 1959 as amount of grant but its entry was not made in the cash book. Please explain omission, and do the needful now.

5. Expenditure.—(1) The ultimate credits of the following amounts in the Personal Ledger Account of the District Panchayat Officer in the Treasury should be certified by the District Panchayat Officer and compliance shown at the next audit.

Date		Amount	Particulars
		Rs	
13th May, 1957	..	36	Secretary's salary
28th January, 1958	..	36	Ditto
28th January, 1958	..	72	Ditto
17th October, 1958	..	13	Ditto
17th October, 1958	..	72	Ditto
17th October, 1958		10	Tournament fund

(ii) The stock entries of the following articles were not made. The needful should be done now and shown at the next audit.

Date		Amount	Particulars
		Rs	
27th August, 1958	..	3	A book "Nawal Sarpanch"
15th November, 1957	..	4·75	One "trunk" and one lock

(iii) Rs 5 were spent on 13th March, 1958 on the purchase of District Relief Fund Lucky tickets. This is not a fit charge on the Panchayat Fund, and may be made good.

(iv) Rs 5 were paid on 23rd March, 1959 as T.A. to Shri Ramga Singh, Sarpanch but the T.A. Bill was not put up. Panchayat sanction was also not forthcoming. The T.A. paid in excess of actual fare restricted to 10 nP. per mile should be worked out and made good. The District Panchayat Officer should also certify that the journeys were performed in the interest of the Panchayat. Sanction of the Panchayat should be obtained now and shown at the next audit.

6. *Custody of Fund.*—The Sarpanch always kept more than Rs 50 in hand. The balance of cash in hand was Rs 1,533.67 nP. on 31st May, 1959. It is highly objectionable. The sarpanch should not keep more than Rs 50 in hand in future as required by Rule 21 of the Panchayat Rules.

7. *Shamlat Deh.*—The Panchayat had not leased out the land of Shamlat Deh for the year 1959-60. The needful should be done now without any further delay otherwise the responsibility for the loss of income will have to be fixed.

8. *House tax.*—(i) The arrears of House Tax for the entire period were not worked out and carried over to the next year's register. The needful should be done now and shown at the next audit.

(ii) The recovery of House Tax was practically nil. It is brought to the notice of the Director of Panchayats for suitable action. Strenuous efforts should be made for recovery by taking action under section 85 of the Panchayat Act, if necessary.

(iii) The assessments were not approved by the Panchayat. The needful should be done now and compliance shown at the next audit.

(iv) The assessment for the year 1959-60 had not been made so far. The needful should be done now without any further delay and compliance shown at the next audit.

9. *Miscellaneous.*—(i) Properly dated acknowledgements written in ink and in the name of the Panchayat should always be obtained from the actual payees, and the words "Received Cash" got recorded thereon.

(ii) All forms and registers should be page marked and count certificates recorded thereon before the same are brought into use in future.

(iii) A certificate to the effect that the articles were purchased at the lowest market rates should be recorded on the payment vouchers in future.

10. *Registers not maintained.*—The following registers should be maintained and put up at the next audit duly completed :—

(i) Stock Register of Receipt Books (form XVI).

(ii) Stock Register of Library Books (form XVII).

(iii) Stock Register of Furniture, etc. (form XIX).

(iv) Stock Register of Material (form XX).

(v) Stock Register of Stationery (form).

(vi) Despatch Registers.

(vii) Registers of Shamlat Deh.

(viii) Register of Works.

11. *Objection statement.*—There is no objection statement.

12. *Conclusion.*—The accounts stand in need of improvement and closer supervision.

KARTAR SINGH,
Assistant Examiner,
Local Fund Accounts, Punjab, Chandigarh.

ENQUIRY AGAINST OFFICIALS OF THE DEPARTMENT OF CONSOLIDATION OF HOLDINGS

*874. **Sardar Surjit Singh :** Will the Revenue Minister be pleased to state—

(a) whether any enquiry is pending at present against any officials of the Department of Consolidation of Holdings, working in Village Merripur, Sub-Tehsil Sultanpur, District Kapurthala; if so, since when;

(b) the names of the officials referred to in part (a) above and the charges against each;

(c) whether the enquiry in any of the said cases has been completed; if so, when together with the recommendations made;

(d) whether the officials referred to in part (a) above, were suspended; if so, when, if not, the reasons therefor ?

Sardar Ajmer Singh : (a) Yes. Since 9th October, 1961.

(b) Part I : Sarvshri Om Parkash, Patwari, and Krishan Lal, Kanungo.

Part II. Corruption.

(c) No.

(d) Part I. No.

Part II. The inquiry is under way.

AUDIT OF ACCOUNTS OF GRAM PANCHAYAT, RAJOKE AND NARLI, TEHSIL PATTI

*849. **Sardar Kulbir Singh :** Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) whether the accounts of Gram Panchayats of villages Rajoki and Narli in Tehsil Patti, District Amritsar, were audited by the Local Audit Department of the Government between 1st April, 1956 and 31st March, 1962; if so, when;

(b) whether any irregularities were pointed out by the aforesaid auditors; if so, copies of the Audit Reports pertaining to the main irregularities be laid on the table;

(c) whether any mis-appropriation or embezzlement of funds of the said Panchayats was found by the auditors in any case; if so, the manner in which the mis-appropriation/embezzlement took place;

(d) if the answer to part (c) above be in the affirmative. The amount involved in each misappropriation/embezzlement and the action taken or proposed to be taken in each case ?

Sardar Darbara Singh :(a) The accounts of Gram Panchayat, Rajoke were audited on 2nd June, 1959 and 9th March, 1960 and of Gram Panchayat Narli on 18th May, 1959, by the Local Audit Department.

(b) Yes. The irregularities pointed out by the Auditors are set forth in the relevant audit reports, copies of which are laid on the table of the House.

(c) Temporary misappropriation of Rs 1,000 and Rs 400 was noticed in the accounts of Gram Panchayat, Rajoke. The amount in question was irregularly retained in hand by the Sarpanch. He has deposited the amount in the accounts of the Panchayat. He has also been directed to be more careful in future.

No irregularity involving embezzlement or misappropriation of funds was found by the Auditors in the audit of the accounts of Gram Panchayat Narli.

(d) As stated against item (c) above.

Audit and Inspection Note on the accounts of the Gram Panchayats, Rajoke, Tehsil Patti District Amritsar

PERIOD—JULY, 1955 TO MAY, 1959

PART I

1. *Last Audit Note.*—The action taken on the last Audit Note calls for the following further remarks :—

(i) *Para* 4 (*a*).—The sanctioning letters of the grants were again not put up. These should be put up at the next audit ;

(ii) *Para* 4 (*b*).—The requisite papers were again not put up. These should be put up at the next audit.

(iii) *Para* 5 (*a*).—The needful was still not being done. It should invariably be done in future ;

(iv) *Para* 6.—The recovery of Rs 45 at serial number 18 of the Criminal Suit Register for the year 1953-54 was still not made. It should be expedited ;

(v) *Para* 7.—The requisite sanction had still not been obtained. It should be obtained and shown at the next audit ;

(vi) *Para* 8 (1 *to* 4).—The registers were still not maintained. These should be maintained and put up at the next audit duly completed.

PART II

2. *Present Audit*.—The present test audit and examination of the accounts for the period from July, 1955 to May, 1959, the results of which are stated below, was conducted by Shri Khiali Ram, Junior Auditor, on the 2nd June, 1959 at Rajoke. The accounts for the months of July, 1957, August, 1957, March, 1958, September, 1958, December, 1958, and February, 1959 were selected for detailed check. The record required during audit was put up excepting that mentioned in the relevant paras.

3. *Financial Position*.—The financial position of the fund is exhibited below in a comparative form :—

	1955-56	1956-57	1957-58	1958-59
	Rs	Rs	Rs	Rs
Opening balance ..	454	51	1,503	3,966
Income ..	1,027	1,718	3,200	1,205
Total ..	1,481	1,769	4,703	5,171
Ependiture ..	1,430	266	737	440
Closing balance ..	51	1,503	3,966	4,731

(i) The increase in income during the year 1957-58 was due to the credit of Development grant received in the year 1956-57 and income from the Shamlat Deh.

(ii) The difference in the closing balance on 31st March, 1955 (shown in the Last Audit Note) and opening balance on 1st April, 1955 (shown above) was due to the fact that the balance of Government dues was not taken into account in the closing balance and Rs 100 were excess shown in the balancing in the Last Audit Note.

(iii) The closing balance on 31st March, 1956 was marked out excess by Re one which was reconciled on 1st April, 1959.

4. *Audit Fee*.—The audit fee works out to Rs 15 only. The Sarpanch was requested *vide* Junior Auditor's requisition No. 888, dated 2nd June, 1959 to credit this amount to Government under advice to this office.

5. *Grants*.—(a) The following grants were received during the period under audit. The sanctioning letters were not put up. These should be put up at the next audit. The

District Panchayat Officer should verify that no other grant was received by the Panchayat during this period :—

Date		Amount	Nature of grant
		Rs	
25th August, 1955	..	778 11 6	Revenue grant
28th April, 1957	..	439·31	Ditto
14th February, 1958	..	849·98	Ditto
28th October, 1958	..	880·00	Ditto
20th December, 1955	..	89·56	Fees and Fines grant
27th August, 1957	..	152·50	Ditto
14th October, 1957	..	70·75	Ditto
28th October, 1958	..	247·00	Ditto
March, 1957/15th March, 1958	..	1,000·00	Development grants for streets
March, 1957/15th March, 1958	..	400·00	Development grant for culverts

(b) The Panchayat received Rs 1,000 and Rs 400 in 3/57 on account of Development grants for streets and culverts respectively but Rs 408.79 only had been spent on the purchase of cement, till the close of audit. The unspent balances of grants should be spent or the amounts refunded to Government. The disposal of cement should also be pointed out at the next audit.

6. *Expenditure.*—(i) The credit of the following amounts in the Personal Ledger Account of the District Panchayat Officer in the Treasury should be certified by the District Panchayat Officer and compliance shown at the next audit.—

Date		Amount	Particulars
		Rs	
28th April, 1957	..	72	Secretary's salary
14th February, 1958	..	72	Ditto
28th October, 1958	..	120	Ditto
28th October, 1958	..	18	Tournament fund

(ii) Rs 1,000 were paid to the District Board, Amritsar, on 3rd September, 1955, as contribution for the maintenance of a Middle School at Rajoke without obtaining prior sanction of the Director of Panchayats. The needful should be done and shown at the next audit.

(iii) Rs 208 were spent on the purchase of 13 desks for the District Board Middle School on 20th August, 1955. The sanction of the Assistant Director of Panchayats should be obtained to regularise the expenditure.

(iv) The following amounts were paid as T.A. The T. A. Bills were not put up. The T. A. paid in excess of actual fares restricted to 10 nP. per mile should be worked

out and made good. The District Panchayat Officer should certify that the journeys were performed in the interests of the Panchayat :—

Date		Amount	Name of Payee
		Rs	
17th May, 1956	..	2	Shri Sher Singh, Sarpanch
14th June, 1957	..	2	Ditto
28th February, 1959	..	10·20	Sarvshri Talock Singh, Sardul Singh and Ranja Singh, Panches

(v) Rs 10 were paid on 31st September, 1957 as annual subscription for the magazine 'The Panchayat Gazette' but record was not maintained to watch its regular receipt. This should be done now. The Panchayat should certify that the magazine was received regularly.

(vi) The Panchayat had spent Rs 10 on 23th February, 1958 on the purchase of District Relief Fund Lucky Tickets. The authority in support of the expenditure incurred should be quoted or the amount made good.

7. *Loan.*—The Panchayat received Rs 400 from Shri Ajit Singh, son of Shri Tara Singh on 28th March, 1957 as interest free loan. The prior sanction of the Director of Panchayat was not obtained for the same. The needful should be done now. Rs 200 were refunded on 14th December, 1957. The balance of Rs 200 should be refunded.

8. *Temporary Misappropriation.*—Rs 1,000 and Rs 400 received in March, 1957 as Development grants, were accounted for in the cash book in March, 1958. The undue retention of money in hand tantamounts to temporary misappropriation, which must be deprecated and avoided in future.

9. *Custody of Funds.*—The Sarpanch always kept more than Rs 50 in hand on account of Gram Fund and Rs 30 on account of Government dues. The provisions of Rules 21 and 22 of the Panchayat Rules should be strictly observed in future.

10. *House Tax.*—(i) The assessment lists of house tax for the years 1955-56 were not prepared. The arrears of these years were shown in column 4 of the tax register for the year 1958-59. The assessment lists should be prepared and the arrears shown year-wise.

(ii) The arrears for the year 1958-59 were not carried over to the next year's register. The assessment for the year 1959-60 had not as yet been made. The needful should be done and shown at the next audit.

(iii) The recovery of arrears was very poor. There was Rs 7,920 in arrears on 1st April, 1959. It is not satisfactory and is brought to the notice of the Director of Panchayats for suitable action. Strenuous efforts should be made for recovery by taking action under section 85 of the Panchayat Act.

11. *Shamlat Deh.*—(i) The following amounts were due from the lessees. The recovery of the same should be expedited :—

Date of lease		Period of lease	Amount of lease	Amount received	Amount due	Name of lessee
			Rs	Rs	Rs	
14th May, 1959	..	1959-60	170	45	125	Shri Meja Singh
Ditto	..	1959-60	56	14	42	Shri Sardul Singh
Ditto	..	1959-60	55	Nil	55	Shri Teja Singh

(ii) The agreement deeds were not got executed from the lessees. The needful should be done now and invariably in future.

12. *Miscellaneous.*—(i) The Panchayat had kept a separate cash book for the Development works and the amounts were transferred to the said cash book from the Main Cash Book. Only one cash book should be maintained in future as required by Rule 23 of the Panchayat Rules. The unauthorised cash book should be closed forthwith and the balance carried over to the Main Cash Book.

(ii) Revenue stamps were not affixed on most of the payees' receipts for sums exceeding Rs 20. The needful should be done now and invariably in future.

(iii) All forms and registers should be page marked and count certificates recorded thereon before the same are brought into use in future.

(iv) Properly dated acknowledgements, written in ink and in the name of the Panchayat should always be obtained from the actual payees and the words 'Received Cash' got recorded thereon.

(v) A certificate to the effect that the articles were purchased at the lowest market rates should be recorded on the payment vouchers in future.

13. *Registers not maintained.*—The following registers should be maintained and put up at the next audit duly completed.—

(i) Account Register of Works (Form XXII) ;

(ii) Register of expenses of witness (Form XI) ;

(iii) Despatch Register.

14. *Objection statement.*—There is no objection statement.

15. *Conclusion.*—The accounts stand in need of improvement and closer supervision. The action taken on the last audit note was not adequate.

KHEM CHAND,

ASSISTANT EXAMINER,
Local Fund Accounts, Punjab, Chandigarh.

Audit and Inspection Note on the accounts of the Gram Panchayat, Rajoke, Tehsil Patti, District Amritsar

PERIOD —JUNE, 1959 TO FEBRUARY, 1960

1. *Last Audit Note.*—The disposal of the last audit note was not satisfactory and called for the following further remarks :—

(*a*) *Audit Note for July*, 1952 *to June*, 1955

(i) *Para* 4 (*a*).—The sanctioning letters were again not put up. The same should be shown at the next audit without fail.

(ii) *Para* 4 (*b*).—The requisite papers were still not put up. Those should be shown at the next audit positively.

(iii) *Para* 5 (*a*).—The need ful was still not done. Necessary compliance should be made.

(iv) *Para* 6.—The recovery of Rs 45 had not been effected. It should be expedited.

(v) *Para* 7.—Sanction of the Director of Panchayat was still awaited. It should be got expedited.

(vi) *Para* 8 (1 *to* 4).—The register had not been started. The same should be kept forthwith and put up at the next audit, duly completed.

(*b*) *Audit Note for July*, 1955 *to May*, 1959

(i) *Para* 5 (*a*).—The sanctioning letters were still not forthcoming nor had the correctness of the grants been verified by the District Panchayat Officer. The needful should be done.

(ii) *Para* 5 (*b*).—Neither the disposal of cement worth Rs 408.79 nP was pointed out nor was the unspent grant of Rs 991.21 nP. refunded. The needful should be done forthwith. The District Panchayat Officer should verify and ensure that the cement was not misused.

(iii) *Para* 6 (*i*)—The credit of the amounts in the Personal Ledger Account of the District Panchayat Officer in the treasury was again not pointed out. It should be shown at the next audit.

(iv) *Para* 6 (*ii*).—Sanction of the Director of Panchayats was still awaited. It should be got expedited.

(v) *Para* 6 (*iv*).—The validity of the journeys was not got verified by the District Panchayat Officer nor had the amount paid in excess of the actual expenses, restricted to 10 nP. per mile, been worked out and made good. The needful should be done immediately or the amounts paid refunded.

(vi) *Para* 6 (*vi*).—The authority for the expenditure on District Relief Fund Lucky Tickets was not quoted. This should be done or the amount refunded.

(vii) *Para* 7.—Sanction of the Director of Panchayats was still awaited. It should be got expedited.

(viii) *Para* 8.—The amount was still being kept in hand unnecessarily. The irregular practice should be deprecated and avoided in future.

(ix) *Para* 9.—Rules 21 and 22 of the Punjab Village Panchayat Rules, 1940, were still not being observed. Rs 2,651.41 nP were in hand on 29th February, 1960. The loss of interest should be made good and the rules complied with strictly.

(x) *Para* 10 (*i*).—The assessment lists of house tax for the year 1955-56 to 1957-58 had still not bee prepared. The same should be prepared and the dues recovered failing which responsibility for the loss should be fixed.

(xi) *Para* 10 (*iii*).—The arrears were still very heavy, Rs 8,858 on 9th March. 1960. Strenuous efforts should be made and action taken under section 85 of the Act to effect prompt recovery.

(xii) *Para* 11 (*i*).—The arrears of Rs 56 on account of lease money had not been recovered from Sardul Singh. The recovery should be expedited.

(xiii) *Para* 12 (*ii*).—Revenue stamps were still not affixed on most of the payee's receipts for over Rs 20. The needful should be done now and always in future.

(xiv) *Para* 12 (*iii*).—Forms and registers were again not page marked. The needful should now be done.

(xv) *Para* 12 (*iv*) (*v*).—The needful was still not being done. Necessary compliance should be made.

(xvi) *Para* 13.—The registers had still not been started. The same should be kept and put up at the next audit, duly completed.

PART II

2. *Present Audit*.—The present test audit and examination of the accounts for the period from June, 1959 to February, 1960 and the detailed audit of Flood Relief Grant for the year 1955-56, the results of which are stated below, was conducted by Shri Nand Lal, Junior Auditor, on the 9th March, 1960, at Bekhiwind. The accounts for the months of June, 1959, July, 1959, September, 1959 and January. 1960 were selected for detailed check. The record asked for was made available except that mentioned in the relevant paras.

3. *Financial Position.*—The financial position of the fund is exhibited below in a comparative form.—

		1957-58	1958-59	April, 1959 to February, 1960
		Rs	Rs	Rs
Opening balance	..	1,503	3,966	4,731
Income	..	3,200	1,205	1,580
Total	..	4,703	5,171	6,311
Expenditure	..	737	440	568
Closing balance	..	3,966	4,731	5,743

Greater income during the year 1957-58 was due to the receipt of grant. The purchase of cement and disbursement of pay of Secretary were responsible for more expenditure in that year.

4. *Audit Fees.*—The fee due works out to Rs 15. The Sarpanch was requested by the Junior Auditor,—*vide* his requisition No. 199, dated 9th March, 1960, to credit the amount to Government under advice to this office.

5. *Grants.* Rs 880 on account of grant were received on 25th December, 1959. The sanctioning letter in its support was not forthcoming. The same should be obtained and shown at the next audit. The district Panchayat Officer should verify that no other grant was received by the Panchayat during the period under audit.

6. *Payments.*—(i) The expenditure incurred during the period under audit was not approved by the Panchayat nor were the entries of the articles purchased, pointed out in the stock registers. The expenditure should be got approved and necessary entries pointed out. No expenditure should be incurred without previous sanction in future.

(ii) Rs 120 and Rs 18 on account of pay of Secretary and Tournament Fund were debited on 25th December, 1959. Its credit of the amounts in the Personal Ledger Account of the District Panchayat Officer in the treasury could not be pointed out. It should be shown at the next audit.

(iii) Rs 56 on account of Subscription for the Consolidation of the Land were paid to the Lambardar on 6th February, 1960. The authority for payment was not put up. It should be shown at the next audit.

(iv) Rs six on account of Labour charges paid to Rajtar Singh in December, 1959 were not acknowledged by him. Reasons for not refunding the undisbursed amount need to be explained.

(v) Rs 9.72 nP. were spent on 14th September, 1959 on the purchase of six receipt books. Entry in the register of receipt books should be pointed out.

(vi) Rs 20 on account of expenditure on the election of the Panchayat were debited on 13th November, 1959. Payee's receipts were not put up. The amount should be refunded as such expenditure is not a fit charge on the Panchayat Fund.

7. *Public Works.*—Rs 174 were spent on the construction of drains during September, 1959 to December, 1959. The following irregularities were noticed—

(i) No estimate was prepared ;

(ii) Measurements were not recorded ;

(iii) Completion certificate was not furnished.

As such, proper audit check could not be exercised over the expenditure. The District Panchayat Officer should therefore verify that the expenditure was rightly incurred. The works rules should be observed strictly in future. Proper record maintained.

8. *Miscellaneous*.—(i) Count certificate of pages was not recorded on the receipt book and register. The needful should be done.

(ii) Interest for the period ending June, 1959 to December, 1959 had not been claimed from the Bank. It should be got added and credit shown at the next audit.

(iii) The cash book was not reconciled with the Bank Pass Book at the end of each month. Rule 23 (2) of the Punjab Village Panchayat Rules calls for strict compliance.

(iv) The Shamlat Land was not given on lease for the year 1960-61. The needful should be done in accordance with the provision of the Punjab Village Common Land Rules, 1955.

9. *Flood Relief grant*.—Rs 300 on account of grant received during the year 1955-56 were spent for the intended purpose but no estimate was prepared and completion certificate was not recorded. As such, proper audit check could not be exercised over the expenditure. The correctness of the expenditure, therefore, needs to be verified by the District Panchayat Officer. The works rules should be observed strictly in future.

10. *Objection statement*.—There is no objection statement.

11. *Conclusion*.—The accounts stand in need of improvement and closer supervision. The disposal of old objections requires special attention.

JAGJIT SINGH,

ASSISTANT EXAMINER,
Local Fund Accounts, Punjab, Chandigarh

Audit and Inspection Note on the accounts of the Gram Panchayat NARLI, Post Office Khalva, Tehsil Patti and District Amritsar

PERIOD JANUARY, 1956 TO APRIL, 1959

PART I

1. *Last Audit Note*.—The action taken on the last audit note calls for the following further remarks :—

(i) *Para* 4.—The sanctioning letters were again not put up. These should be put up at the next audit ;

(ii) *Para* 6.—The needful had still not been done. It should be done without further delay and recoveries effected ;

(iii) *Para* 8 (*a*)—The Development cash book was still not closed. It should be closed forthwi h and the balance of Rs 314.32 nP carried over to the Main Cash Book and compliance shown at the next audit ;

(iv) *Para* 9—The Provisions of Rule 22 of the Panchayat Rules were still not observed. This calls for strict compliance in future.

(v) *Para* 10 (*a*)—The register had still not been started. It should be started and shown at the next audit.

PART II

2. *Present Audit*.—The present test audit and examination of the accounts for the period from January, 1956 to April, 1959, the results of which are stated below was conducted by Shri Khiali Ram Gupta, Junior Auditor on the 18th May, 1959 at Khalva. The accounts for the months of December, 1957, January, 1958, March, 1958, August, 1958, September, 1958 and March, 1959 were selected for detailed check. The record required during audit was put up excepting that mentioned in the relevant paras.

3. *Financial Position.*—The financial position of the fund is exhibited below in a comparative form :—

	1955-56	1956-57	1957-58	1958-59
	Rs	Rs	Rs	Rs
Opening balance ..	1,178	3,349	1,034	1,281
Income ..	3,368	1,158	3,033	3,410
Total ..	4,546	4,507	4,067	4,691
Expenditure ..	1,197	3,473	2,786	1,802
Closing balance ..	3,349	1,034	1,281	2,889

4. *Audit Fee.*—The audit fee works out to Rs 15 only. The Sarpanch was requested,—*vide* Junior Auditor's requisition No. 856 , dated 18th May, 1959 to credit this amount to Government under advice to this office.

5. *Grants*—(i) The following grants were received during the period under audit. The sanctioning letters were not put up. These should be put up at the next audit. The District Panchayat Officer should verify that no other grant was received by the Panchayat during this period.

Date	Amount	Nature of grant
14th June, 1957 ..	337·00	Revenue grant
27th April, 1958 ..	337·00	Ditto
28th October, 1958 ..	674·10	Ditto
12th January, 1956 ..	86·87	Fees and fines grant
14th September, 1957 ..	110·00	Ditto
28th October, 1957 ..	123·00	Ditto
28th October, 1958 ..	192·00	Ditto
27th April, 1958 ..	337·06	Balance of Revenue grant for 1954-55 and 1955-56
14th March, 1956 ..	143·00	Development grant for Night School.
February, 1956 ..	220·00	Development grant for drains.
March, 1956 ..	2,000·00	Development grant for Library.
20th April, 1956 ..	850·00	Development grant for drains.
28th January, 1958 ..	1,000·00	Development grant for culverts.
28th March, 1959 ..	100·00	Development grant for repairs of Schools.
25th April, 1959 ..	250·00	Development grant for Children Park

(ii) Rs 220 received in February, 1956, on account of Development grant for the construction of drains, were spent on the construction of Panchayat Ghar. Rs 2,00 received on 31st March, 1955, for the construction of Library building were spent on the construction of Panchayat Ghar. Government sanction should be obtained to regularise the utilisation of these grants for the Panchayat Ghar.

6. *Expenditure*.—(i) The credits of the following amounts in the Personal Ledger Account of the District Panchayat Officer in the Treasury should be certified by the District Panchayat Officer and compliance shown at the next audit.

Date		Amount	Particulars
		Rs	
28th August, 1957	..	72·00	Secretary's salary
27th April, 1958	..	72·00	Ditto
1st November, 1958	..	120·00	Ditto
1st November, 1958	..	14·00	Tournament fund

(ii) The stock entries of the following articles were not made. The needful should be done now and compliance shown at the next audit.

Date		Amount	Particulars
		Rs	
21st March, 1957	..	84·00	A Radio Set
28th March, 1959	..	10·00	An 'Almara'

(iii) Rs 60 were paid to Shri Sewa Singh, teacher of the Night School, on 14th March, 1956, as his pay for the months of December, 1955 to March, 1956, at Rs 15 per month. The Panchayat's sanction was not forthcoming. The same should be put up at the next audit.

(iv) The following amounts were paid as T.A. The T. A. Bills were not put up. The amount s paid in excess of actual fares restricted to 10 nP., per mile should be worked out and made good. The D.P.O. should verify that the journeys were performed in the interests of the Panchayat.

Date		Amount	Name of Payee
		Rs nP.	
18th June, 1957	..	13·80	Shri Jagjit Singh, Panch.
16th May, 1958	..	5·62	Shri Hari Singh, Sarpanch
13th July, 1958	..	3·75	Ditto
4th March, 1959	..	3·75	Ditto

(v) The following amounts were paid as T. A. to Shri Roshan Lal, Panchayat Secretary. The amounts in excess of actual fare should be worked out and recovered.

Date		*Amount* Rs
24th March, 1958	..	3·75
16th May, 1958	..	5·62
1st August, 1958	..	5·62
31st March, 1959	..	3·75

(vi) Rs 61.64 nP. were debited in the cash-book on 14th Se~tember, 1957, on account of cost of 1,425 bricks against the amount of voucher No. 14 , dated 14th July, 1957, for Rs 41.64 nP. The excess debit of Rs 20 should be explained or made good.

(vii) The following amounts were paid for the carriage of bricks. The number and rate of bricks carted were not given. The same should be stated or the disposal of bricks pointed out at the next audit.

Date		Amount	Particulars
		Rs	
28th January, 1958	..	100	Cost of bricks
18th May, 1956	..	100	(Dev. C. B.) Cartage of bricks
12th October, 1956	..	100	Ditto

(viii) The actual payee's receipts in support of the following payments were not put up. These should be put up at the next audit or the amounts made good.

Date		Amount	Particulars
		Rs nP.	
23rd August, 1958	..	3.36	Cost of ron material.
27th August, 1958	..	23.00	Wages to Shri Mohinder Singh.
12th October, 1956	..	31.50	(Out of Rs 92.50 nP.) Wages to Shri Asa Singh·
28th February, 1958	..	55.43	(Dev. C. B.) Cost of 2,000 bricks.
Ditto	..	55.43	Ditto
28th March, 1958	..	13.75	(Dev. C. B.) Cost of Bajri

(ix) Rs 52.75 nP. were paid on 19th December, 1958 (debited in the cash-book on 31st March, 1959) on account of cost of seven bags of cement. The rate was not given. The needful should be done at the next audit and the disposal of amount pointed out. The delay in debiting the expenditure should be justified.

(x) The Panchayat purchased soap, banians, etc., worth Rs 20 on 16th March, 1959, to be distributed among children as prizes. The occasion on which the prizes were to be distributed should be stated and the disposal of articles pointed out.

(xi) The amounts noted below were paid as subscription of newspaper the daily 'Ajit' but stock register was not maintained to watch its regular receipt. The needful should be done now and the disposal of old newspapers pointed out at the next audit—

Date		*Amount* Rs
31st March, 1959	..	2.80
Ditto	..	5.83

(xii) A tin of kerosene oil was purchased for Rs 8.75 nP. on 2nd March, 1959, for a gas lamp for the Night School. The Panchayat sanction was not forthcoming. The stock entry was not made. The sanction and consumption of kerosene oil should be shown at the next audit.

(xiii) Rs 600 were paid on 18th May, 1956 to Messrs Kishan Chand -Lachhman Dass and Sons, as an advance for the supply of bricks. Advances should not be allowed in future. The account of the advance should be put up at the next audit.

(xiv) The payees' receipts put up during audit, in support of the following payments were merely bills. Proper payees' receipts should be obtained and put up at the next audit. Stock entries of the material should also be shown at the next audit.—

Date		Amount	Particulars
		Rs	
12th May, 1956	..	107.60	Cost of lime, etc.
12th May, 1956	..	146-13-0	Cost of wooden logs, etc.
26th May, 1956	..	15-7-6	Cost of wooden logs etc.
28th February, 1958	..	41.25 nP	(Dev. C. B.) Cartage of bricks
28th February, 1958	..	41.25 nP	Ditto
3rd March, 1958	..	41.25 nP	Ditto

7. *House-tax.*—The House-tax register was not put up during audit. The same should be put up at the next audit.

8. *Shamlat Deh.*—(i) The balances of leases, as detailed below, should be recovered by taking action under section 85 of the Act.

Date of Resolution	Plot No.	Name of lessee	Period of lease	Amount of lease	Amount realized	Balance
				Rs	Rs	Rs
4th April, 1957	I	Shri Atma Singh, son of Shri Bhagat Singh	1957-58	207-0-0	400.00	38 0 0
Ditto	II			165-0-0		
Ditto	III			66 0-0		

Date of Resolution	Plot No.	Name of lessee	Period of lease	Amount of lease	Amount realized	Balance
4th April, 1957	IV	Shri Kartar Singh, son of Gurbux Singh	1957-58	602-0-0	577-8 0	24-8-0
14th July, 1957	I	Shri Inder Singh son of Gopal Singh	1957-58	77-0-0	19-0-0	58-0-0
Ditto	II III	Shri Sohan Lal, son of Shri Atma Ram	1957-58	91-0-0 140-0-0	Nil Nil	91-0-0 140-0-0
28th June, 1958	I	Pt. Ganpat Ram, son of Jai Dayal	1958-59	58-8-0	Nil	58-8-0
8th April, 1959	I	Shri Sajan Singh	1959-60	445·50	439.50 nP	6-0-0
14th May, 1959	II	Shri Samand Singh, son of Shri Kehar Singh	1959-60	350-0-0	150-0-0	200-0-0

(ii) The Panchayat leased out the land of Shamlat Deh on 27th April, 1958, as per Shamlat Deh register (Form III) but the number of 'Killas' of each plot was not given. As such the amount due from each lessee could not be verified as the auction of plots was made per 'Killa'. The omission should be explained and supplied at the next audit. The recovery of total amount due from each lessee should also be pointed out at the next audit.

(iii) The agreement deeds were not got executed from the lessees. These should be got executed and approved by the D.P.O. as required by rule 25 of the Panchayat Rules.

9. *Works.*—The following works were executed during the period under audit. The works rules were not observed in as much as estimates were not prepared, Tenders were not invited, measurements were not recorded. Account register of works was not maintained, stock account of material and muster-rolls were not kept for the works at items Nos. I and II and Panchayat's approval was not obtained. As such no check could be exercised over this expenditure. The completion certificates duly verified and countersigned should be put up at the next audit and Panchayat's approval obtained. The D.P.O. should verify that the expenditure was rightly incurred. Disposal of empty cement bags should be pointed out at the next audit. The works Rules should be strictly observed in future.

Item No.	*Name of work*	*Amount spent*	*Period*
		Rs nP.	
I	Panchayat Ghar ..	2,097.78 nP (Main C.B.)	April, 1957 to March, 1959
II	Culverts	1,185.68 nP (Dev. C.B.)	February,1958 to February, 1959
III	Drains	852-9-9 (Dev. C.B.)	1956-57
IV	Janjh Ghar	2,370-12-9 (Dev. C.B.)	1956-57

10. *Custody of Funds*.—The sarpanch always kept more than Rs 50 in hand. The balance of cash in hand was Rs 2,565.23 nP. on 30th April, 1959. Contrary to Rule 21 of the Panchayat Rules which should be strictly observed in future and the amount in excess of Rs 50 should be deposited in the Bank forthwith.

11. *Cash book*.—(i) Rs 200 were deposited in the Treasury on 21st March, 1959, on account of fees and fines creditable to Government, instead of Rs 192.25 nP. The excess deposit of Rs 7.75 nP. should be explained and reconciled.

(ii) The Development cash book should be closed as there should be only one cash book of the Panchayat.

12. *Muster-rolls*.—The following labourers were marked present for the 31st day of the month in the muster roll for September 1956, whereas there were only 30 days of the month of September. This needs looking into by the District Panchayat Officer. The amounts paid for the 31st day should be made good and credit pointed out at the next audit.

Name of the labourer		*No. of days marked present*	*Rate*		*Amount paid*
			Rs		Rs
S. Kartar Singh	..	19½ days	4-0-0	per day	78/-
S. Balbir Singh	..	19 days	4-0-0	per day	76-0-0
S. Buta Singh	..	18 days	1-12-0		31-8-0

13. *Miscellaneous*.—(i) The payees receipts of the individual payees were not obtained in the case of payments made to labourers engaged for the construction of Janjh Ghar. The payees' receipts of the individual payees should be obtained and put up at the next audit.

(ii) Revenue stamps were not affixed on most of the payees receipts for sums exceeding Rs 20. The needful should be done now and always in future.

(iii) The copying fee was charged at the flat rate of Re. 1 per copy. It should be charged in accordance with rule 37(2) of the Panchayat Rules in future.

(iv) The Panchayat had opened accounts at two places, viz. the Central Co-operative Bank, Tarn Taran, and the Post Office Khalva. As the panchayat cannot keep more than one bank account, one of the two accounts should be closed forthwith and compliance shown at the next audit.

(v) The properly dated acknowledgements, written in ink and in the name of the Panchayat should be obtained from the actual payees in future and the words "Received Cash" got recorded thereon.

(vi) All forms and registers should be page-marked and count certificates recorded thereon before the same are brought into use in future.

(vii) A certificate to the effect that the articles were purchased at the lowest market rates should be recorded on the payment vouchers in future.

14. *Registers not maintained*.—The following registers should be maintained and put up at the next audit duly completed :—

(i) Stock register of receipt books (form XVI)
(ii) Stock register of Library books for (XVII)
(iii) Stock register of Stationery
(iv) Despatch register
(v) Register of expenses of witnesses (XI)
(vi) Account register of works, (from XXII)

15. *Objection Statement*.—There is no objection statement.

16. *Conclusion*.—The accounts stand in need of improvement and closer supervision. The action taken on the last audit note was not adequate.

(Sd) KHEM CHAND
Assistant Examiner,
Local Fund Accounts, Punjab.

DISTRIBUTION OF WHEAT

93. **Sardar Lakhi Singh Chaudhri :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) the total quantity of wheat distributed in the State during the period from 1st October, 1961 to 28th February, 1962, Assembly Constituency-wise ;

(b) the criteria kept in view for distributing the wheat mentioned in part (a) above ;

(c) whether Government have received any complaints regarding the said distribution ; if so, the details thereof and the action thereon ?

Sardar Ajmer Singh : (a) A list showing the total quantity of wheat distributed in the State during the period from 1st October, 1961 to 28th February, 1962, Assembly Constituency-wise amongst the people affected by floods and hailstorms is laid on the table.

(b) The wheat was distributed on the following criteria:—

(a) In order to enable cultivators (landowners, tenants and *siris*) to sow the rabi crop everywhere possible, wheat seed was supplied free by Government at the rate of 40 seers per acre of damaged area in cases where the loss in kharif crops was 25 per cent and above.

(b) Free wheat for food was given as follows, in order to enable the people to tide over the period till the next harvest :—

(i) For individual cultivators (landowners, tenants and *siris*) where the loss due to recent heavy rains floods was from 25to 49 per cent—half a maund per member of the family.

(ii) For cultivators where the loss was 50 per cent or above, one maund per member of the family.

(iii) All Harijans, landless agricultural labourers and others depending on agriculture in areas where the extent of damage to crops was 25 per cent and above—half a maund of wheat per member of the family.

(c) No serious complaints were received regarding this distribution. However, some routine complaints were received by the Government as well as by the Deputy Commissioners. These were looked into and proper action was taken in each case. A statement showing districtwise information is also laid on the Table.

STATEMENT

Statement showing the quantity of wheat distributed in the State during the period from Ist October, 1961 to 28th February, 1962 Assembly Constituency wise amongst the people affected by floods and hailstorms

Name of the district	Name of Constituency	Wheat distributed
		Mds. Seers
1. Jullundur	Kartarpur	1,401 19
	Jullundur Cantt.	1,297 16
	Shahkot	2,198 35
	Banga	358 20
	Total	4,156 10
		Quintals K gm
2. Ferozepur	Ferozepore	548.69
	Guruharsahai	653.09
	Zira	4,878.50
	Dharamkot	1,540.14
	Nihal Singh Wala	2,181.98
	Bagha Purana	3,423.93
	Total	13,226.33
		Mds. Seers
3. Ludhiana	Jagraon	934.00
4. Amritsar	Khalra	85,179.00
	Sirhali	26,369.00
	Patti	5,214.00
	Nagoke	60,596.00
	Tarn Taran	106,348.00
	Amritsar Sadar	65,591.00
	Majitha	69,829.00
	Beas	51,392.00
	Jandiala	76,043.00
	Ajnala	68,298.00
	Total	6,14,859. 00
		Quintals Kgm. Gm.
5. Gurdaspur	Narot Jaimal Singh	7,537 86 300
	Sirihargobindpur	1,588 07 440
	Pathankot	3,714 68 000
	Dera Baba Nanak	9,249 34 950
	Fatehgarh Churian	22,494 72 586
	Batala	11,262 36 879
	Dhariwal	801 Mds
	Gurdaspur	6,373 Do
6. Hoshiarpur	Dasuya	5,120 Mds
	Mukerian	4,402 do

Name of the district	Name of Constituency	Wheat distributed
		Mds. Seers
7. Kangra ..	Nurpur ..	3,095 26
	Kangra ..	1,880 00
	Hamirpur ..	2,150 08
	Total ..	7,125 26
8. Ambala ..	Ambala ..	1,434 09
	Mullana ..	5,666 02
	Jagadhri ..	2,180 20
	Sadhora ..	2,377 10
	Rupar ..	578 00
	Morinda :	162 00
	Total ..	12,398 00
		Mds. Seers Chh.
9. Karnal ..	Thanesar ..	23,414 20 0
	Radaur ..	23,561 29 9
	Butana ..	15,557 39 2
	Karnal ..	7,512 37 0
	Gharaunda ..	24,734 32 11
	Panipat ..	14,158 11 0
	Samalkha ..	39,731 39 0
	Pundri ..	1,844 20 0
	Pehowa ..	6,204 20 0
	Total ..	1,56,721 8 6
		Maunds Seers
10. Rohtak ..	Sampla ..	155,491 00
	Kalanaur ..	47,99 00
	Rohtak ..	38,337 00
	Gohana ..	70,407 00
	Meham ..	9,371 00
	Ganaur ..	17,981 00
	Jhajjar ..	33,541 00
	Sahlawas ..	32,243 00
	Bahadurgarh ..	78,038 00
	Sonepat ..	24,166 00
	Rai ..	28,689 00
	Total ..	536,254 00
11. Gurgaon ..	Gurgaon ..	12,544 00
	Pataudi ..	1,594 20
	Nuh ..	14,706 20
	Ballabgarh ..	25,080 00
	Palwal ..	13,326 00
	Ferozepur-Jhirka ..	18,790 00
	Hassanpur ..	49,507 00
	Total ..	1,35,547 00

Name of the district	Name of Constituncey	Wheat distributed		
		Maunds	Seers	
12. Hissar ..	Hansi ..	969	00	
	Narnaul ..	6,005	23	
	Total ..	6,974	23	
13. Simla ..	..	*Nil*		
14. Patiala ..	Samana ..	1,983	25	
	Patiala ..	23,916	20	
	Raipore ..	18,254	26	
	Rajpura ..	923	25	
	Sirhind ..	14,329	19	
	Total ..	59,407	35	
		Mds.	Srs.	Chh.
15. Sangrur ..	Safidon ..	20,978	30	0
	Sunam ..	6,640	7	8
	Mahal Kalan ..	21,533	15	0
	Lehra ..	12,375	2	8
	Total ..	61,527	15	0
		Quintals		
16. Kapurthala ..	Kapurthala ..	6,512		
	Sultanpur ..	437		
	Total ..	6,949		
17. Bhatinda ..	Faridkot ..	4,711		
	Phul ..	641		
	Total ..	5,352½		
18. Mohindergarh ..		*Nil*		
19. Lahaul and Spiti ..		*Nil*		

Note.—The names of only those Constituencies have been shown in the statement where wheat distribution was made.

STATEMENT

A statement giving details of complaints received by the Deputy Commissioners and action taken thereon

Name of district		*Details of complaints*
1. Patiala	..	A few complaints regarding mal-distribution of wheat were brought. Only one among these complaints was substantiated and the same was against the Patwari named Shri Hari Mohan, Halqa Kheri Musalmani-tahsil, Patiala. The Patwari was suspended and charged sheeted. After enquiry he was awarded punishment by withholding of his two grade increments with cumulative effect and for feiture of his pay for the period of suspension.
2. Hoshiarpur	..	Six complaints of minor nature were received . As the petitioners were not entitled to any relief under the Government instructions the petitions were filed.
3. Gurgaon	..	Number of complaints were received from various persons about non-receipt of wheat. All the complaints were attended to properly and suitable action on each complaint was taken according to Government instructions on the subject.
4. Jullundur	..	Four complaints were received and on enquiries those were found baseless.
5. Ferozepur	..	Sixty-one petitions requesting eligibility for the grant of relief (wheat) were received, which were disposed of after due verification simultaneously.
6. Kapurthala	..	Twenty-eight complaints were received requesting for the grant of relief (wheat) but were filed as the complainants were found ineligible to relief.
7. Mohindergarh	..	*Nil*
8. Simla	..	*Nil*
9. Lahaul and Spiti	..	*Nil*
10. Sangrur	..	No complaint
11. Ambala	..	No complaint
12. Gurdaspur	..	The complaints were received but were filed being found incorrect after spot enquiry
13. Hissar	..	No complaint
14. Kangra	..	Ditto
15. Bhatinda	..	Ditto
16. Rohtak	..	Ditto
17. Karnal	..	Ditto
18. Amritsar	..	Ditto
19. Ludhiana	..	No such complaints have been forthcoming

GOVERNMENT SCHOOLS IN SUB-TEHSIL GULAH, DISTRICT KARNAL

***578. Sardar Piara Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of Government Primary, Middle, High and Higher Secondary Schools for boys and girls separately in the area of sub-tehsil Gulah, district Karnal, at present and the strength of the students in each of these schools ;

(b) whether there are any villages in the said area where there are no schools within a radius of five miles; if so, the action proposed to be taken in the matter?

Shri Yash Paul : (a) The requisite information is indicated in the attached statements.

(b) No.

Number of schools in Sub-Tehsil Gulah, district Karnal

Boys Schools		
Primary Schools	..	44
Middle Schools	..	6
High Schools	..	1
Higher Secondary Schools	..	1
Total Boys Schools	..	52
Girls Schools		
Primary Schools	..	12
Middle Schools	..	..
High Schools	..	..
Higher Secondary Schools	..	..
Total Girls Schools	..	12
Grand Total	..	64

List of schools in Sub Tehsil Gulah (District Karnal)

Serial No.	Name of school		Enrolment
1	Government Higher Secondary School, Siwan	..	837
2	Government High School, Chika	..	468
3	Government Middle School, Bhagal	..	216

Serial No.	Name of the school		Enrol-ment
4	Government Middle School, Bakhali	..	294
5	Government Middle School, Namach	..	156
6	Government Middle School, Thana	..	219
7	Government Middle School, Gumthala Garhu	..	225
8	Government Middle School, Pabnawa	..	206
9	Government Primary School, Karab	..	71
10	Government Primary School, Diwana	..	86
11	Government Primary School, Ishaq	..	61
12	Government Primary School, Seonsar	..	103
13	Government Primary School, Badhni	..	151
14	Government Primary School, Jhekhuwala	..	29
15	Government Primary School, Sandholi	..	150
16	Government Primary School, Sataora	..	75
17	Government Primary School, Pehowa	..	597
18	Government Primary School, Mangna	..	29
19	Government Primary School, Murtazapur	..	217
20	Government Primary School, Sainsa	..	42
21	Government Primary School, Sotha	..	43
22	Government Primary School, Rasulpur	..	40
23	Government Primary School, Malikpur	..	78
24	Government Primary School, Kawarton	..	87
25	Government Primary School, Bhuslan	..	54
26	Government Primary School, Balbera	..	43
27	Government Primary School, Bichian Ranwtar	..	22
28	Government Primary School, Budha Khera	..	43
29	Government Primary School, Andhli	..	26
30	Government Primary School, Kheri Gulam Ali	..	89
31	Government Primary School, Ghogh	..	30
32	Government Primary School, Ladana Chaker	..	30
33	Government Primary School, Agondh	..	86
34	Government Primary School, Mastgarh	..	30
35	Government Primary School, Kharodi	..	63

Serial No.	Name of the school		Enrolment
36	Government Primary School, Seon Majra	..	70
37	Government Primary School, Tatiana	..	37
38	Government Primary School, Gulha	..	183
39	Government Primary School, Desarpur	..	38
40	Government Primary School, Garli Nazir	..	29
41	Government Primary School, Qaba	..	46
42	Government Primary School, Mohamadpur	..	54
43	Government Primary School, Shadipur	..	52
44	Government Primary School, Ahuna	..	43
45	Government Primary School, Peedal	..	48
46	Government Primary School, Mazri	..	38
47	Government Primary School, Kasaur	..	70
48	Government Primary School, Gagarpur	..	39
49	Government Primary School, Harigarh Kingon	..	29
50	Government Primary School, Arnauli	..	96
51	Government Primary School, Kharak	..	45
52	Government Primary School, Taranwali	..	16
53	Government Girls Primary School, Budha	..	75
54	Government Girls Primary School, Chhapra	..	33
55	Government Girls Primary School, Kangowal	..	56
56	Government Girls Primary School, Tikri	..	91
57	Government Girls Primary School, Tikri Jurasi Kalan	..	35
58	Government Girls Primary School, Jhiwarheri	..	23
59	Government Girls Primary School, Gumthala Garhu	..	184
60	Government Girls Primary School, Kheri Shish gram	..	69
61	Government Girls Primary School, Goladwa	..	35
62	Government Girls Primary School, Bilochpura (Dhanirampura)	..	35
63	Government Girls Primary School, Karkala Gujran	..	48
64	Government Girls Primary School, Siana Saiman	..	44

PRIMARY MIDDLE AND HIGH SCHOOLS IN TEHSIL AND DISTRICT HISSAR

*623. **Shri Hunna Mal :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of Government Primary, Middle and High Schools respectively in Hissar District with the names of places where they are situated and since when ;

(b) whether all the schools mentioned in part (a) above have their own buildings ; if not, the number of those which do not have their own buildings ;

(c) the number and names of villages in Hissar District which are without any schools ;

(d) whether Government is considering any proposal to open schools in the villages mentioned in part (c) above, if so, the details thereof ;

(e) whether the Government are aware of the fact that the residents of villages Nang Thala, Juglan, Adampur Mandi, Adampur Galon and Barwala, tehsil and district Hissar have been requesting the Government for upgrading the schools situated in their respective villages ; if so, the action taken thereon ?

Shri Yash Paul : (a) The requisite information is indicated in the attached statements.

(b) The number of schools which do not have their own buildings, is 76.

(c) The requisite information is indicated in the attached statement.

(d) An educational survey is being conducted in the State, and co-educational single teacher primary schools will be opened in villages which are not being served at present by any educational institution within the prescribed distance of one mile/2 miles in the case of sparsely populated areas of the State.

(e) Yes. These schools were actually considered by Government for up-gradation to the Middle Standard but could not be selected on merits.

STATEMENT

Government High/Higher Secondary Schools (Boys) in the Hissar District

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
1	Government High School, Tohana ..	1949	Yes
2	Government High School, Jakhal Mandi ..	April, 1955	Do
3	Government High School, Ladwa ..	1952	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
4	Government High School, Mangali ..	1st April, 1957	Yes
5	Government Higher Secondary School, Hissar	1st April, 1961	Do
6	Government High School, Barwala ..	1st October, 1960	Do
7	Government High School, Satrod Khurd	1st April, 1962	Do
8	Government Higher Secondary School, Fatehabad	1st April, 1962	Do
9	Government High School, Bhattu Kalan ..	1st April, 1955	Do
10	Government High School, Satalpur ..	1st April, 1956	Do
11	Government High School, Pabra ..	1st April, 1951	Do
12	Government High School, Nehla ..	1957	Do
13	Government High School, Rattia ..	September, 1960	Do
14	Government Higher Secondary School, Bahuna	1st April, 1962	Do
15	Government Higher Secondary School, Hansi	1st April, 1961	Do
16	Government High School, Barsi ..	1st April, 1955	Do
17	Government High School, Umra ..	Ditto	Do
18	Government High School, Dhanehri ..	..	Do
19	Government High School, Pur ..	1st April, 1956	Do
20	Government High School, Mandhal Khurd	1st April, 1947	Do
21	Government High School, Bhiwani Khera	1st April, 1956	Do
22	Government High School, Bhatol Kharkhra	1st April, 1955	Do
23	Government High School, Dhanana ..	1st April, 1959	Do
24	Government High School, Narnaund ..	1st April, 1946	Do
25	Government High School, Sisai ..	1st April, 1954	Do
26	Government High School, Thurana	May, 1953	Do
27	Government High School, Patwar ..	1955	Do
28	Government High School, Ghirai ..	April, 1954	Do
29	Government High School, Mirchpur ..	..	Do
30	Government High School, Chang ..	April, 1952 ..	Do
31	Government High School, Bamla ..	April, 1956	Do
32	Government High School, Jui Khurd ..	April, 1956	Do

Serial No.	Name of the school	Date on which started	Whether it has its own building
33	Government High School, Dhani Mahu ..	1st April, 1955	Yes
34	Government High School, Deprala ..	April, 1956	Do
35	Government Higher Secondary School, Bhiwani	April, 1958	Do
36	Government High School, Tigrana ..	1st April, 1957	Do
37	Government High School, Rcdhan ..	..	Do
38	Government High School, Tosham ..	1st April, 1950	Do
39	Government High School, Chehar Kalan ..	June, 1957	Do
40	Government High School, Laharu ..	1952	Do
41	Government High School, Siwani ..	1st April, 1956	Do
42	Government High School, Bisalwas ..	September, 1960	Do
43	Government High School, Dabwali ..	1946	Do
44	Government High School, Chautala ..	1st April, 1953	Do
45	Government High School, Mangiana ..	April, 1957 ..	Do
46	Government High School, Ding ..	1st April, 1957	Do
47	Government Higher Secondary School, Cheharwala	1957	Do
48	Government Higher Secondary School, Sirsa	April, 1926	Do
49	Government High School, Jamal ..	April, 1957	Do
50	Government High School, Kalanwali ..	1954	Do
51	Government High School, Rania ..	1954	Do
52	Government High School, Rori ..	1st April, 1954	Do
53	Government High School, Ellenabad ..	October, 1960	Do
54	Government High School, Rakhi Shahpur	1st April, 1962	Do

Government Middle Schools (Boys) in the Hissar District

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
1	Government Middle School, Landhari ..	1923	Yes
2	Government Middle School, Balsmand ..	19th May, 1923	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
3	Government Middle School, Satrod Khurd	1st April, 1956	Yes
4	Government Middle School, Khara Alipur	Not known	Do
5	Government Middle School, Adampur ..	1951	Do
6	Government Middle School, Hassnagarh	1948	Do
7	Government Middle School, Harita ..	Not known	Do
8	Government Middle School, Kalirawan ..	Ditto	Do
9	Government Middle School, Pirthala ..	1st April, 1956	Do
10	Government Middle School, Moda Khera ..	April, 1956	Do
11	Government Middle School, Dandhriwas ..	5th June, 1957	Do
12	Government Middle School, Siswal ..	Not known	Do
13	Government Middle School, Saman ..	March, 1957	Do
14	Government Middle School, Jakhod Khera	1st September, 1957	Do
15	Government Middle School, Sarand Bichpari	5th March, 1948.	Do
16	Government Middle School, Jamalpur Seikhan	Not known	Do
17	Government Middle School, Daulatpur ..	April, 1959	Do
18	Government Middle School, Dodhi ..	25th November, 1959	Do
19	Government Middle School, Rawalwas Khurd	1st October, 1960	Do
20	Government Middle School, Dharsul ..	September, 1960	Yes
21	Government Middle School, Balak ..	22nd December, 1961	Do
22	Government Middle School, Bhagana ..	Not known	Do
23	Government Middle School, Camp Hissar	1st September, 1960	Do
24	Government Middle School, Malakpur ..	1st April, 1957	Do
25	Government Middle School, Math Rangran	1st April, 1957	Do
26	Government Middle School, Datta ..	Not known	Do
27	Government Middle School, Kaharakpunia	1st April, 1956	Do
28	Government Middle School, Rattara ..	Ditto	Do
29	Government Middle School, Madan Heri ..	November, 1951	Do
30	Government Middle School, Kungar ..	1st April, 1955	Do
31	Government Middle School, Nalwa ..	April, 1954	Do
32	Government Middle School, Serkhi ..	5th May, 1953	Do

Serial No.	Name of the school	Date on which started	Whether it has its own building
33	Government Middle School, Khot Kalan ..	1951	Yes
34	Government Middle School, Jamawari ..	Not known	Do
35	Government Middle School, Kapre ..	March, 1950	Do
36	Government Middle School, Bass ..	1926	Do
37	Government Middle School, Jamalpur	April, 1959	Do
38	Government Middle School, Khanda Kheri	April, 1926	Do
39	Government Middle School, Balialai ..	1950	Do
40	Government Middle School, Badchaspar	1st April, 1957	Do
41	Government Middle School, Puthi Saman	1st April, 1958	Do
42	Government Middle School, Kharbala ..	22nd August, 1960	Do
43	Government Middle School, Talu ..	30th July, 1960	Do
44	Government Middle School, Dinod ..	1st April, 1955	Do
45	Government Middle School, Bapora ..	1st October, 1957	Do
46	Government Middle School, Methathal ..	April, 1952	Do
47	Government Middle School, Budhera ..	March, 1952	Do
48	Government Middle School, Leghan ..	1st April, 1957	Do
49	Government Middle School, Sanewa ..	1950	Do
50	Government Middle School, Barwa ..	1890	Do
51	Government Middle School, Deosar ..	1st April, 1955	Do
52	Government Middle School, Miran ..	April, 1955	Do
53	Government Middle School, Sohanara ..	20th May, 1954	Do
54	Government Middle School, Kairu ..	1st June, 1957	Do
55	Government Middle School, Kharkhari ..	April, 1955	Do
56	Government Middle School, Gurera ..	1st April, 1955	Do
57	Government Middle School, Bahal	17th March, 1959	Do
58	Government Middle School, Gurampura	1st April, 1959	Do
59	Government Middle School, Barwas ..	1st January, 1962	Do
60	Government Middle School, Mithi ..	11th January, 1962	Do
61	Government Middle School, Kanoh ..	1st April, 1956	Do
62	Government Middle School, Kirrhan ..	Not known	Do
63	Government Middle School, Gorakhpur ..	1st June, 1956	Do

Serial No.	Name of the school	Date on which started	Whether it has its own building
64	Government Middle School, Badopal ..	April, 1952	Yes
65	Government Middle School, Khairampur	1951	Do
66	Government Middle School, Ram Sarai ..	1st April, 1957	Do
67	Government Middle School, Chamar Khera	1st April, 1957	Do
68	Government Middle School, Kuleri ..	1st April, 1956	Do
69	Government Middle School, Lamba ..	Not known	Do
70	Government Middle School, Bhutan Kalan	August, 1957	Do
71	Government Middle School, Chuli Bagrian	June, 1956	Do
72	Government Middle School, Khabra Kalan	November, 1961	Do
73	Government Middle School, Bangaon ..	1961	Do
74	Government Middle School, Bighar ..	April, 1959	Do
75	Government Middle School, Kahriwali ..	Not known	Do
76	Government Middle School, Bani ..	14th November, 1961	Do
77	Government Middle School, Arnainwali ..	3rd April, 1956	Do
78	Government Middle School, Nalsara ..	Not known	Do
79	Government Middle School, Ganga ..	1st April, 1956	Do
80	Government Middle School, Abub Shahar	19th January, 1949	Do
81	Government Middle School, Rampur Dhillon	28th January, 1950	Do
82	Government Middle School, Desu Jodha ..	1956	Do
83	Government Middle School, Bara Gudha	September, 1955	Do
84	Government Middle School, Masitan ..	1957	Do
85	Government Middle School, Alika ..	Not known	Do
86	Government Middle School, Madho Singhana	1st April, 1959	Do
87	Government Middle School, Maujdin ..	5th March, 1959	Do
88	Government Middle School, Odhan ..	April, 1958	Do
89	Government Middle School, Kharian ..	1st October, 1960	Do
90	Government Middle School, Keharwali ..	October, 1949	Do
91	Government Middle School, Bharokan ..	10th January, 1962	Do
92	Government Middle School, Ludesar ..	28th November, 1961	Do

Government Primary Schools (Boys) in the Hissar District

Serial No.	Name of the school	Date on which started	Whether it has its own building
	SUB-DIVISION NORTH		
1	Government Primary School, Raipur	26th May, 1954	Panchayat
2	Government Primary School, Shakarpur	9th December, 1955	Do
3	Government Primary School, Niana ..	1st April, 1931	Do
4	Government Primary School, Bir Hissar	27th May, 1954	Evacuee property
5	Government Primary School, Mayyar	29th May, 1926	Panchayat
6	Government Primary School, Dhansu	18th January, 1917	Do
7	Government Primary School, Mirjapur	14th July, 1937	Do
8	Government Primary School, Talwandi Ran	2nd December, 1947	Do
9	Government Primary School, Bahalpur	9th February, 1953	Do
10	Government Primary School, Badan Pattiwal	15th August, 1959	Do
11	Government Primary School, Dhing Tana	9th April, 1927	Do
12	Government Primary School, Bugana	25th May, 1928	Do
13	Government Primary School, Kheri Barki	9th December, 1953	Do
14	Government Primary School, Juglan	29th May, 1942	Do
15	Government Primary School, Badda Brahmanan	14th December, 1953	Do
16	Government Primary School, Badda Rangran	14th May, 1954	Do
17	Government Primary School, Buran ..	4th March, 1942	Do
18	Government Primary School, Sharuwala	2nd April, 1937	Do
19	Government Primary School, Dubata	1st June, 1956	Do
20	Government Primary School, Dabra ..	26th March, 1917	Government building
21	Government Primary School, Mirkan	9th August, 1952	Panchayat
22	Government Primary School, Bhoj Raj	5th December, 1953	Do
23	Government Primary School, Dehman	26th March, 1917	Do
24	Government Primary School, Ladwa	15th May, 1929	Do
25	Government Primary School, Kaimari	15th March, 1899	District Board building

Serial No.	Name of the school	Date on which started	Whether it has its own building
	SUB-DIVISION NORTH—CONCLD		
26	Government Primary School, Singharan	16th March, 1937	District Board building
27	Government Primary School, Dewan	10th December, 1953	Panchayat
28	Government Primary School, Muklan	9th May, 1934	Do
29	Government Primary School, Kaluwas	5th June, 1954	Do
30	Government Primary School, Bherian	10th May, 1940	Do
31	Government Primary School, Hissar No. 2	1st March, 1925	Government Building
32	Government Primary School, Hissar No. 3	1st March, 1910	Do
33	Government Primary School, Hissar No. 4	1st March, 1925	Muslim property
34	Government Primary School, Hissar No. 5	1st March, 1925	Private
35	Government Primary School, Hissar No. 6	1st March, 1948	Do
36	Government Primary School, Talwandi Rukka	1st April, 1947	Government building
37	Government Primary School, Chirod ..	13th March, 1926	Panchayat
38	Government Primary School, Chahnanune	6th October, 1955	Do
39	Government Primary School, Talwandi Badshipur	5th June, 1954	Do
40	Government Primary School, Rawat Khera	1st August, 1925	Government building
41	Government Primary School, Payal ..	1st September, 1952	Panchayat
	SUB-DIVISION, TOHANA		
42	Government Primary School, Tohana	22nd December, 1949	No
43	Government Primary School, Dengra ..	February, 1910	Yes
44	Government Primary School, Maduwala	2nd March, 1955	Do
45	Government Primary School, Amani ..	18th July, 1952	Do
46	Government Primary School, Lalauda	July, 1952	No
47	Government Primary School, Bhimawala	May, 1954	Yes
48	Government Primary School, Rahanwali	September, 1958	Do
49	Government Primary School, Tohana	7th December, 1933	No
50	Government Primary School, Kanhri	12th December, 1953	Yes
51	Government Primary School, Damkora	31st May, 1954	Do

Serial No.	Name of the school	Date on which started	Whether it has its own building
	SUB-DIVISION, TOHANA—CONTD		
52	Government Primary School, Meond Khurd	1st January, 1955	Yes
53	Government Primary School, Shakkar-pura	1st August, 1958	No
54	Government Primary School, Bahan-wala	1st October, 1950	Yes
55	Government Primary School, Jakhan Gaon	23rd December, 1953	Do
56	Government Primary School, Chand-pura	7th December, 1953	Do
57	Government Primary School, Sindhani	18th July, 1952	Do
58	Government Primary School, Talwara	23rd December, 1953	Do
59	Government Primary School, Sidhawas	12th December, 1953	No
60	Government Primary School, Akkanwali	19th January, 1948	Yes
61	Government Primary School, Hindal-wala	14th December, 1954	Do
62	Government Primary School, Khanora	22nd January, 1955	Do
63	Government Primary School, Chander Kalan	5th March, 1954	Do
64	Government Primary School, Inda Chhai	20th January, 1950	Do
65	Government Primary School, Fateha-puri	7th March, 1955	Do
66	Government Primary School, Tharwa	18th May, 1954	Yes
67	Government Primary School, Surera ..	1st April, 1952	Do
68	Government Primary School, Kumbha Khera	21st September, 1954	Do
69	Government Primary School, Naya Gaon	2nd July, 1954	Do
70	Government Primary School, Gabipur	27th May, 1954	Do
71	Government Primary School, Kharkhara	6th September, 1954	Do
72	Government Primary School, Kalar Bhani	14th May, 1952	Do
73	Government Primary School, Budha Khera	1895	Do
74	Government Primary School, Parta ..	1953	Do
75	Government Primary School, Bheri Akbarpur	1953	Do

Serial No.	Name of the school	Date on which started	Whether it has its own building
	SUB-DIVISION, TOHANA—CONCLD		
76	Government Primary School, Nangla	9th January, 1952	Yes
77	Government Primary School, Gajjuwala	1953	Do
78	Government Primary School, Hansa-wala	1950	Do
79	Government Primary School, Khedar	10th September, 1917	Do
80	Government Primary School, Shayam Sukh	26th July, 1926	Do
81	Government Primary School, Kiroria	15th June, 1954	No
82	Government Primary School, Jeorah ..	3rd November, 1952	Yes
83	Government Primary School, Kirori ..	3rd July, 1925	Do
84	Government Primary School, Dhani Garan	26th January, 1955	Do
85	Government Primary School, Panghal	1st February, 1955	Do
86	Government Primary School, Dhani Khan Bahadur	1st November, 1955	Do
87	Government Primary School, Bhani Badshahpur	16th February, 1952	Do
	SUB-DIVISION, BHIWANI-II		
88	Government Primary School, Tosham	1953	Yes
89	Government Primary School, Alakjpura	8th December, 1953	Evacuee property
90	Government Primary School, Baganwala	20th August, 1947	Yes
91	Government Primary School, Kharak	20th August, 1947	No
92	Government Primary School, Kharkhari Sohan	27th August, 1952	Yes
93	Government Primary School, Dadam	December, 1953	Do
94	Government Primary School, Sughan	12th December, 1951	Do
95	Government Primary School, Panju Khera	1923	Do
96	Government Primary School, Gudah ..	4th May, 1954	Do
97	Government Primary School, Ghangala	30th February, 1926	Do
98	Government Primary School, Budhshali	12th November, 1951	Do
99	Government Primary School, Jhampa Khurd	19th March, 1928	Do
100	Government Primary School, Kalod ..	2nd July, 1951	Do

Serial No.	Name of the school	Date on which started	Whether it has its own building
	SUB-DIVISION, BHIWANI-II—CONTD		
101	Government Primary School, Bidhawan	21st March, 1923	Yes
102	Government Primary School, Dhani Bhakran	13th January, 1947	Do
103	Government Primary School, Metani	22nd October, 1951	Do
104	Government Primary School, Barwas	5th October, 1924	Do
105	Government Primary School, Jhuli ..	24th January, 1955	Do
106	Government Primary School, Badola ..	9th December, 1953	Do
107	Government Primary School, Jhelod ..	15th October, 1952	Do
108	Government Primary School, Daryapur	12th December, 1953	Do
109	Government Primary School, Dhani Miran	14th November, 1951	Do
110	Government Primary School, Pataudi	8th September, 1952	Do
111	Government Primary School, Chhapar Rangran	1927	Do
112	Government Primary School, Khiwan	10th January, 1954	Do
113	Government Primary School, Mandhan	1st January, 1949	Do
114	Government Primary School, Bushan ..	12th March, 1954	Do
115	Government Primary School, Sohalwala	22nd January, 1955	Do
116	Government Primary School, Sangarpur	7th June, 1948	Do
117	Government Primary School, Hasan ..	1st October, 1952	Do
118	Government Primary School, Rodhan	3rd June, 1948	No
119	Government Primary School, Isharwal	7th September, 1927	Yes
120	Government Primary School, Talwari	21st May, 1954	Do
121	Government Primary School, Denawas	8th May, 1943	Do
122	Government Primary School, Zenawas	12th December, 1959	Do
123	Government Primary School, Bhera ..	20th March, 1927	Do
124	Government Primary School, Duleri ..	9th December, 1935	Do
125	Government Primary School, Jhanwari	8th March, 1954	Do
126	Government Primary School, Alampur	1st November, 1944	Do
127	Government Primary School, Nigana Kalan	19th December, 1953	Do
128	Government Primary School, Saral ..	22nd August, 1933	Do
129	Government Primary School, Kharkhari	14th September, 1914	Rented

Serial No.	Name of the school	Date on which started	Whether it has its own building
	SUB-DIVISION, BHIWANI-II—CONCLD		
130	Government Primary School, Bhiwan	1917	Rented
131	Government Primary School, Jaunpal	10th January, 1880	Do
132	Government Primary School, Narshan	1928	Do
133	Government Primary School, Sharda-nanand	1928	Do
134	Government Primary School, K.N. Colony	1953	Do
135	Government Primary School, Lohar ..	1934	Yes
136	Government Primary School, G.R. Jain	1939	Do
137	Government Primary School, Siwani Khera	25th May, 1954	Do
138	Government Primary School, Lilas ..	1st June, 1947	Do
139	Government Primary School, Naloi ..	2nd August, 1943	Do
140	Government Primary School, Gindawas	22nd August, 1952	Do
	SUB-DIVISION, HANSI-II		
141	Government Primary School, Dhana Kalan	April, 1902	Do
142	Government Primary School, Dhana Khurd	November, 1949	Do
143	Government Primary School, Dhani Khumaran	November, 1954	Do
144	Government Primary School, Dhani Pirwali	August, 1953	Do
145	Government Primary School, Anipura	September, 1959	No
146	Government Primary School, Kharkhara	May, 1954	Do
147	Government Primary School, Bhatal Jatan	April, 1917	Do
148	Government Primary School, Dhani Kushal	December, 1953	Yes
149	Government Primary School, Rampura	August, 1952	Do
150	Government Primary School, Jitpura	1954	Do
151	Government Primary School, Garhi ..	November, 1946	Do
152	Government Primary School, Barsi ..	1918	Do
153	Government Primary School, Durjanpur	November, 1952	No

Serial No.	Name of the school	Date on which started	Whether it has its own building
	SUB-DIVISION, HANSI-I—CONTD		
154	Government Primary School Alakhpura	December, 1946	Yes
155	Government Primary School, Sikanderpur	November, 1952	Do
156	Government Primary School, Mahinda	November, 1952	Do
157	Government Primary School, Mala Kapur-II	December, 1925	No
158	Government Primary School, Jit Kheri	March, 1954	Yes
159	Government Primary School, Paposa	November, 1926	Do
160	Government Primary School, Mudhal	1962	Do
161	Government Primary School, Singhawa Khas	1930	Do
162	Government Primary School, Sisar ..	1923	Do
163	Government Primary School, Jatai ..	1942	Do
164	Government Primary School, Behni Kangar	June, 1952	Do
165	Government Primary School, Sukhpura	Not known	Do
166	Government Primary School, Badesara	19th March, 1923	Do
167	Government Primary School, Mohalla	Not known	Do
168	Government Primary School, Lohari Jattu	1920	No
169	Government Primary School, Kungar Kheri	1956	Yes
170	Government Primary School, Badala ..	1921	Do
171	Government Primary School, Surera ..	23rd June, 1952	Do
172	Government Primary School, Sui ..	1923	Do
173	Government Primary School, Mandhana	1922	Do
174	Government Primary School, Kheri Daulatpur	1953	Do
175	Government Primary School, Sadar Hansi	3rd December, 1948	Rented
176	Government Primary School, Mandi Hansi	11th April, 1933	Do
177	Government Primary School, Quanongo Hansi	April, 1952	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
	SUB-DIVISION, HANSI-II—CONCLD		
178	Government Primary School, Multan Nagar Colony	May, 1956	Rented
179	Government Primary School, Bhurtana	1946	Yes
180	Government Primary School, Kirawar	1905	Do
181	Government Primary School, Khera Punia	14th April, 1962	No
	SUB-DIVISION, SIRSA-I		
182	Government Primary School, Suchan ..	1917	Yes
183	Government Primary School, Judhkan	1899	Do
184	Government Primary School, Tejia Khera	1955	Do
185	Government Primary School, Kussukbhi	1955	Do
186	Government Primary School, Kanwar-pura	1953	Do
187	Government Primary School, Mochiwali	1953	Do
188	Government Primary School, Sherpura	1954	Do
189	Government Primary School, Shahpur Begu	1953	Do
190	Government Primary School, Ali Mohd	1953	Do
191	Government Primary School, Bakrian-wali	1920	Do
192	Government Primary School, Gudia Khera	1952	Do
193	Government Primary School, Dhingtania	1954	Do
194	Government Primary School, Sirsa No. 3	1944	Rented
195	Government Primary School, C.C. Sirsa	1953	No
196	Arya Primary School, Sirsa ..	1951	Yes
197	Government Primary School, Agri-clature	1962	No
198	Government Primary School, Nathusari	1925	Yes
199	Government Primary School, Barasari	1954	Do
200	Government Primary School, Dhukara	1951	Do

Serial No.	Name of the school	Date on which started	Whether it has its own building
	SUB-DIVISION, SIRSA-I—CONCLD		
201	Government Primary School, Hanjira	1951	Yes
202	Government Primary School, Joranwali	1956	Do
203	Government Primary School Nir, Ban	1957	Do
204	Government Primary School, Rupawas	1926	Do
205	Government Primary School, Tarkanwali	1924	Do
206	Government Primary School, Darba-Kalan	1913	Do
207	Government Primary School, Chadiwal	1952	Do
208	Government Primary School, Shahuwala	1953	Do
209	Government Primary School, Karan-wali	1937	Do
210	Government Primary School, Makhu-sarni	1954	Do
211	Government Primary School, Nerian Khera	1955	Do
212	Government Primary School, Nehran	1940	Do
213	Government Primary School, Rupana	1953	Do
214	Government Primary School, Randheva	1955	Do
215	Government Primary School, Kagdana	1928	Do
216	Government Primary School, Gigorani	1954	Do
217	Government Primary School, Rampura Nawabad	1955	Do
218	Government Primary School, Jogiwala	1952	Do
219	Government Primary School, Kheri ..	1955	Do
220	Government Primary School, Rajpura Seini	1958	Do
221	Government Primary School, Kumharia	1951	Do
222	Government Primary School, Shahpuria	1954	Do
223	Government Primary School, Rupana Bishoin	1953	Do
224	Government Primary School, Shakar Mandori	1951	Do
225	Government Primary School, Nezia	1961	Do
226	Government Primary School, Jasania	1961	Do
227	Government Primary School, Jasianwala	1931	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
	SUB-DIVISION SIRSA-IV		
228	Government Primary School, Sirsa 2 ..	4th January, 1912	Rented
229	Government Primary School, Kangarpur	1954	Yes
230	Government Primary School, Nathor ..	Not known	Do
231	Government Primary School, Ahemad-pur	Ditto	Do
232	Government Primary School, Bhawdin	1927	No
233	Government Primary School, Barwali	1955	Do
234	Government Primary School, Guru Nanakpura	11th January, 1962	Yes
235	Government Primary School, Patli Darbar	1954	Do
236	Government Primary School, Mauju Khera	1959	Do
237	Government Primary School, Mori wala	1951	Do
238	Government Primary School, Ram Nagaria	Not known	Do
239	Government Primary School, Kulnin ..	Ditto	Do
240	Government Primary School, Mangala	Ditto	No
241	Government Primary School, Bhimbora	Ditto	Yes
242	Government Primary School, Chaksayan	Ditto	No
243	Government Primary School, Malika	Ditto	Yes
244	Government Primary School, Nazedel-kalan	Ditto	Do
245	Government Primary School, Malwala	Ditto	No
246	Goverment Primary School, Bucha Bhera	Ditto	Yes
247	Government Primary School, Forwain	1954	Do
248	Government Primary School, Purupan	1956	No
249	Government Primary School, Muthar	Not known	Yes
250	Government Primary School, Karam Garh	Ditto	Do
251	Government Primary School, Jodh pura	Ditto	Do
252	Government Primary School, Sheikhu Puria	Ditto	Do

Serial No.	Name of the school	Date on which started	Whether it has its own building
	SUB-DIVISION SIRSA—CONCLD		
253	Government Primary School, Fateha-puria	Ditto	Yes
254	Government Primary School, Punjwana	Not Knonw	Do
255	Government Primary School, Suharni	Ditto	No
256	Government Primary School, Burj Bhangu	Ditto	Yes
257	Government Primary School, Khesi Khan	Ditto	Do
258	Govrnment Primary School, Bansidhar	Ditto	Do
259	Government Primary School, Nagaki.	Ditto	Do
260	Government Primary School, Baidwala	1952	Do
261	Government Primary School, Shikanner-pur	1921	Do
262	Government Primary School, Rasulpur	1955	Do
263	Government Primary School, Hindi Khera	1955	Do
264	Government Primary School, Darbi ..	1931	Do
265	Government Primary School, Bujekan	1954	Do
266	Government Primary School, Dhotar	Not Known	Do
267	Government Primary School Dhanur	Ditto	Do
268	Government Primary School, Bhima ..	Ditto	Do
269	Government Primary School, Ghorawali	Ditto	Do
270	Government Primary School, Gindran	Ditto	Do
271	Government Primary School, Kheri Sher Garh	Ditto	Do
272	Government Primary School, Ganda ..	26th May, 1962	Do
	SUB-DIVISION, DABWALI		
273	Government Primary School, Mandi Dabwali	1907	Rented
274	Government Primary School, Dabwali village	1896	Do
275	Government Primary School, Alika ..	1927	Do
276	Government Primary School, Panni Wala Musika	23rd May, 1949	No
277	Government Primary School, Joganwala	19th January, 1955	Do
278	Government Primary School, Pulla ..	1st June, 1956	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
	SUB-DIVISION DABWALI—CONTD		
279	Government Primary School, Ghatthu	17th February, 1952	No
280	Government Primary School, Nav Bong	1883	Yes
281	Government Primary School, Tigri ..	1st Febaruy, 1955	Do
282	Government Primary School, Khokhar	1st February, 1955	Do
283	Govenment Primary School, Rawat Khera	9th December, 1953	Do
284	Government Primary School, Nita Wali	9th December, 1953	Do
285	Government Primary School, Mokher..	4th December, 1953	Do
286	Government Primary School, Nabuwana	9th July, 1941	Do
287	Government Primary School, Panua ..	1st April, 1954	Do
288	Government Primary School, Mithri ..	10th December, 1953	Do
289	Government Primary School, Tapoi ..	10th March, 1954	Do
290	Government Primary School, Panniwala	28th June, 1952	Do
291	Government Primary School, Bana Khera	25th January, 1955	Do
292	Government Primary School, Kahn Malikan	15th April, 1947	Do
293	Government Primary School, Malikpura	27th January, 1955	Do
294	Government Primary School, Kingdahan	2nd March, 1955	Do
295	Government Primary School, Chamar-khera	1st April, 1951	Do
296	Government Primary School, Salam-khera	1st March, 1955	Do
297	Government Primary School, Jandwala Jatta	24th January, 1955	Do
298	Government Primary School, Chautla	1st May, 1897	Do
299	Government Primary School, Jandwala Bishanoia	28th January, 1950	Do
300	Government Primary School, Asa Khera	15th October, 1954	Do
301	Government Primary School, Bharu Khera	24th January, 1955	Do
302	Government Primary School, Teja Khera	1st September, 1947	Do
303	Government Primary School, Sukta Khera	December, 1953	Do
304	Government Primary School, Maujgari	June, 1955	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
	SUB-DIVISION DABWALI—concld		
305	Government Primary School, Laghgarh	January, 1955	Yes
306	Government Primary School, Jatanwali	3rd March, 1955	Do
307	Government Primary School, Sukhera Khera	1st August, 1959	Do
308	Government Primary School, Sher Garh	1942	Do
309	Government Primary School, Lakhuana	Not known	Do
310	Government Primary School, Gauriwala	23rd February, 1954	Do
311	Government Primary School, Mananwali	1st June, 1957	Do
312	Government Primary School, Biju Wali	25th January, 1955	Do
313	Government Primary School, Risatia Khera	14th January, 1954	Do
314	Government Primary School, Bishnoian Rampura	1st February, 1955	Do
315	Government Primary School, Jatia Khera	27th May, 1955	Do
316	Goverment Primary School, Banwala	26h June, 1952	Do
317	Government Primary School, Ratta Khera	1st July, 1955	Do
318	Government Primary School, Mat Dadu	16th December, 1946	Do
	SUB-DIVISION HISSAR 5		
319	Government Primary School, Rawalwas Kalan	7th August, 1947	Do
320	Government Primary School, Dhiranwas	1st January, 1955	Do
321	Government Primary School, Kirtan ..	14th January, 1947	Do
322	Government Primary School, Hindwars	4th August, 1958	Do
323	Government Primary School, Gorchhi	5th June, 1923	Do
324	Government Primary School, Panihar Chak	14th May, 1954	Do
325	Government Primary School, Gawar ..	Not known	Do
326	Government Primary School, Neoli Kalan	1st August, 1933	Do
327	Government Primary School, Neoli Khurd	7th December, 1953	Do
328	Government Primary School, Mathar-sham	8th March, 1954	Do
329	Government Primary School, Shahpur	24th Febuary, 1953	Do
330	Government Primary School, Malapur	7th December, 1953	Do
331	Government Primary School, Ladwa	15th November, 1952	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
	SUB-DIVISION HISSAR-5		
332	Government Primary School, Kahrel ..	1924	Yes
333	Government Primary School, Nagla ..	Not known	Do
334	Government Primary School, Salemgarh	2nd May, 1922	Do
335	Government Primary School, Mingni Khera	4th December, 1953	Do
336	Government Primary School, Mandi Adampur	Not known	Do
337	Government Primary School, Kishan garh	Ditto	Do
338	Government Primary School, Kohli ..	5th October, 1953	Do
339	Government Primary School, Daroli ..	15th November, 1932	Do
340	Government Primary School, Mahabat pur	Before 1916	Do
341	Government Primary School, Hissar No. 1	1st April, 1910	No
342	Government Primary School, Patan ..	January, 1947	Do
343	Government Primary School, Kurri	28th October, 1935	Yes
344	Government Primary School, Ladas ..	12th May, 1954	No
345	Government Primary School, Piranwali	1957	Yes
346	Government Primary School, Bhiwani Rehallan	19th December, 1953	Do
347	Government Primary School, Sarsana	24th April, 1924	Do
348	Government Primary School, Basra ..	3rd March, 1955	Do
349	Government Primary School, Sundawas	2nd July, 1952	Do
350	Government Primary School, Burak ..	3rd January, 1890	Do
351	Government Primary School, Banda Heri	27th July, 1925	Do
352	Government Primary School, Tailanwali	April, 1944	Do
353	Government Primary School, Chaudhri-wali	18th June, 1952	Do
354	Government Primary School, Ghursal..	3rd December, 1943	Do
355	Government Primary School, Chikanwas	7th December, 1951	Do
356	Government Primary School, Gagan ..	1st June, 1936	Do
357	Government Primary School, Mothsarai	24th May, 1954	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
	SUB-DIVISION HISSAR—CONCLD		
358	Government Primary School, Fransi	4th December, 1953	Yes
359	Government Primary School, Asrawan	4th May, 1953	Do
360	Government Primary School, Sujanpur	24th December, 1954	Do
361	Government Primary School, Kajlan ..	8th August, 1919	Do
362	Government Primary School, Thaska ..	13th July, 1951	Do
363	Government Primary School, Sandol ..	1st May, 1954	Do
364	Government Primary School, Nangthal	1887	Do
	SUB-DIVISION, BHIWANI-I		
365	Government Primary School, Paluwas	1st March, 1907	Do
366	Government Primary School, Kont ..	1st April, 1926	Do
367	Government Primary School, Nathuwas	18th February, 1962	Do
368	Government Primary School, Kaluwas	5th July, 1957	Do
369	Government Primary School, Ninan ..	14th March, 1955	Do
370	Government Primary School, Dhani Maliyan	29th May, 1928	Do
371	Government Primary School, Dhana Ladanpur	9th May, 1953	Do
372	Government Primary School, Dhana Narsan	18th March, 1954	Do
373	Government Primary School, Haluwas	3rd September, 1926	Do
374	Government Primary School, Nauranga-bad	4th September, 1952	No
375	Government Primary School, Puran Pura	5th December, 1961	Yes
376	Government Primary School, Tigrana	14th February, 1949	Do
377	Government Primary School, Slem Nagar	20th September, 1912	Do
378	Government Primary School, Gujrani	14th February, 1948	Do
379	Government Primary School, Ghuskani	25th August, 1947	Do
380	Government Primary School, Kharkhar	26th June, 1954	Do
381	Government Primary School, Biran ..	1st April, 1921	Do
382	Government Primary School, Dhani Biran	10th January, 1962	Do
383	Government Primary School, Rewasa	1st May, 1917	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
	SUB-DIVISION BHIWANI—CONTD		
384	Government Primary School, Dang Kalan	1946	Yes
385	Government Primary School, Dang Khurd	10th May, 1962	Do
386	Government Primary School, Dhani Malwi	1881	Do
387	Government Primary School, Bijina ..	1901	Do
388	Government Primary School, Lahar ..	1st May, 1953	Do
389	Government Primary School, Chang ..	22nd May, 1954 ..	No
390	Government Primary School, Dhani Chang	1st January, 1955	Yes
391	Government Primary School, Sui ..	1st April, 1947	Do
392	Government Primary School, Rewari Khera	1st April, 1947	Do
393	Government Primary School, Sirsa Ghogra	12th December, 1953	Do
394	Government Primary School Dhani Barsuka	1st February, 1953	Do
395	Government Primary School, Shimla	13th June, 1955	Do
396	Government Primary School, Manoarbas	20th August, 1947	Do
397	Government Primary School, Khursabas	3rd March, 1955	Do
398	Government Primary School, Dharan-bad	1st June, 1931	Do
399	Government Primary School, Dhanger	1st February, 1954	Do
400	Government Primary School, Chandabas	9th August, 1947	Do
401	Government Primary School, Dhab Dhani	16th January, 1950	Do
402	Government Primary School, Lohani	23rd June, 1925	Do
403	Government Primary School, Kusumba	8th December, 1953	Do
404	Government Primary School, Kaharpura	15th November, 1951	Do
405	Government Primary School, Titani ..	29th January, 1955	Do
406	Government Primary School, Lohani	10th December, 1953	Do
407	Government Primary School, Asalwas..	6th June, 1954	Do
408	Government Primary School, GalaGarh	25th October, 1945	Do
409	Government Primary School, Barabmana wali	6th March, 1956	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
	SUB-DIVISION BHIWANI—CONCLD		
410	Government Primary School, Jui Kalan	25th May, 1954	Yes
411	Government Primary School, Nakta ..	1948	Do
412	Government Primary School, Hetampura	12th March, 1907	Do
413	Government Primary School, Asalwas Methata	19th September, 1953	Do
414	Government Primary School, Gol Pura	28th August, 1955	Do
415	Government Primary School, Nangla ..	January, 1955	Do
416	Government Primary School, Tyan Bhiwani	15th August, 1932	No rented
417	Government Primary School, Bhansi Bhiwani	1953	Ditto
418	Government Primary School, Model Bhiwani	8th February, 1904	Ditto
419	Government Primary School, Manan Bhiwani	1st April, 1935	Ditto
420	Government Primary School, P.C.M. Bhiwani	1st April, 1954	Yes
	SUB-DIVISION, LAHARU		
421	Government Primary School, Sarra-qadim	1st April, 1954	Yes
422	Government Primary School, Gokal Pura	1st April, 1950	Do
423	Government Primary School, Surpura Khurd	1st April, 1950	Do
424	Government Primary School, Surra Jadid	1st May, 1954	Do
425	Government Primary School, Garwa	1st April, 1950	Do
426	Government Primary School, Sudhiwas	1st December, 1953	Do
427	Government Primary School, Patwan	1st April, 1950	Do
428	Government Primary School, Morka ..	1st April, 1950	Do
429	Government Primary School, Chehar Khurd	1st April, 1950	Do
430	Government Primary School, Bithan ..	1st April, 1950 ..	Do
431	Government Primary School, Bairan ..	1st April, 1950	Do
432	Government Primary School, Bidhnoi	1st April, 1959	Do
433	Government Primary School, Sherla ..	1st April, 1950	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
434	Government Primary School, Sirsi ..	1st April, 1950	Yes
435	Government Primary School, Nangal	1st April, 1950	Do
436	Government Primary School, Raju	1st April, 1954 ..	Do
437	Government Primary School, Budehri	1st April, 1950 ..	Do
438	Government Primary School, Pahari ..	1st February, 1954	Do
439	Government Primary School, Nagipur	1st April, 1950 ..	Do
440	Government Primary School, Sahar ..	1st April, 1950	Do
441	Government Primary School, Kurah ..	15th December, 1953	Do
442	Government Primary School, Kuralka Bas	6th December, 1953	Do
443	Government Primary School, Alloudin-pur	3rd June, 1954	Do
444	Government Primary School, Shinga-washamia	18th February, 1948	Do
445	Government Primary School, Dhigawa Jattan	3rd June, 1955	Do
446	Government Primary School, Dhani Lacchman	1st April, 1937	Do
447	Government Primary School, Bardu Chand	4th March, 1955	Do
448	Government Primary School, Bardu Puran	11th December, 1947	Do
449	Government Primary School, Indiwali	22nd August, 1947	Do
450	Government Primary School, Pakhar-was	19th November, 1951	Do
451	Government Primary School, Loharu	1st April, 1950	Do
452	Government Primary School, Ratia Bhim	1st April, 1950	Do
453	Government Primary School, Dhamkora	1st April, 1950	Do
454	Government Primary School, Dhani Dola	23rd March, 1955	Do
455	Government Primary School, Ghumpa Kalan	1st April, 1950	Do
456	Government Primary School, Gignow	1st April, 1950	Do
457	Government Primary School, Singhani	1st April, 1950	Do
458	Government Primary School, Gothra	1st April, 1950	Do
459	Government Primary School, Kusal-pura	1st April, 1950	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own buiding
460	Government Primary School, Dhani Shama	1952	Yes
461	Government Primary School, Jhanjrao-heroda	1st May, 1954	Do
462	Government Primary School, Kusalpura	1st April, 1950	Do
463	Government Primary School, Manoheli Kalan	1st April, 1950	Do
464	Government Primary School, Manoheli Khurd	1st April, 1950	Do
465	Government Primary School, Nonsar ..	1st December, 1953	Do
466	Government Primary School, Obra ..	1st April, 1950	Do
467	Government Primary School, Harriawas	1st April, 1950	Do
468	Government Primary School, Gopal-was	1st December, 1953	Do
469	Government Primary School, Sidhanwas	1st May, 1954	Do
470	Government Primary School, Siwach	1st April, 1950	Do
471	Government Primary School, Kalali ..	1st April, 1950	Do
472	Government Primary School, Kasani Kalan	1st April, 1950	Do
	SUB-DIVISION HANSI—I		
473	Government Primary School, Bazar Hansi	March, 1914	No rented
474	Government Primary School, Rampura Hansi	November, 1947	Ditto
475	Government Primary School, Qutabpur	13th August, 1947	Yes
476	Government Primary School, Dhani Rajoi	7th December, 1953	Do
477	Government Primary School, Dhana Shankri	30th March, 1954	Do
478	Government Primary School, Sainipura	27th March, 1962	Do
479	Government Primary School, Kheri Gangan	15th December, 1911	Do
480	Government Primary School, Sheikh-pura	1st June, 1924	Do
481	Government Primary School, Dhani Kanchi	1st September, 1950	Do
482	Government Primary School, Rajpura	15th May, 1954	No

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
483	Government Primary School, Sisai Ralirawan	11th June, 1954	Yes
484	Government Primary School, Sisai Bela	1st June, 1956	Do
485	Government Primary School, Musaud Pur	10th February, 1939	Do
486	Government Primary School, Majid ..	1st April, 1947	Do
487	Government Primary School, Dhanipal	25th January, 1955	Do
488	Government Primary School, Hansi Farm	March, 1917	Do
489	Government Primary School, Bhatla ..	50 years ago ..	No
490	Government Primary School, Kulana	1st February, 1952	Yes
491	Government Primary School, Khokha	19th January, 1953	Do
492	Government Primary School, Kharkhasi	1st January, 1954	Do
493	Government Primary School, Chanot ..	1st July, 1947	Do
494	Government Primary School, Singwa Ragho	27th December, 1952	Do
495	Government Primary School, Gurana	1st August, 1925	Do
496	Government Primary School, Dhad	23rd June, 1952	Do
497	Government Primary School, Badhawar	23rd June, 1952	Do
498	Government Primary School, Rajbi ..	1st April, 1947	Do
499	Government Primary School, Sulkhani	20t h April, 1951	Do
500	Government Primary School, Ghirai ..	28th July, 1947 ..	Do
501	Government Primary School, Khanpur	25th January, 1954	Do
502	Government Primary School, Sultanpur	25th July, 1943	Do
503	Government Primary School, Ramain	28th August, 1954	Do
504	Government Primary School, Dhan-dheri	1st September, 1955	No
505	Government Primary School, Dapal ..	3rd May, 1954	Yes
506	Government Primary School, Rohwt ..	29th November, 1946	Do
507	Government Primary School, Puthi Mangalkhan	1st October, 1930	Do
508	Government Primary School, Hajani Pur	31st March, 1951	Do
509	Government Primary School, Mujuapur	5th January, 1942	Do
510	Government Primary School, Dhamian	1953	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
511	Government Primary School, Kanwar . .	1926	Yes
512	Government Primary School, Belawas	1953-54	No
513	Government Primary School, Ginger . .	11th January, 1962	Yes
514	Government Primary School, Bohal . .	19th October, 1959	Do
	SUB-DIVISION SIRSA III		
515	Government Primary School, Lakarwali	6th July, 1948	No
516	Government Primary School, Kheowali	1st January, 1954	Yes
517	Government Primary School, Gedruna	10th October, 1951	Do
518	Government Primary School, Sukh Chain	22nd November, 1951	Do
519	Government Primary School, Khatrawan	11th August, 1947	Do
520	Government Primary School, Kunanganwali	22nd October, 1953	No
521	Government Primary School, Anandgarh	1st April, 1938	Yes
522	Government Primary School, Rohiranwali	17th May, 1955	Do
523	Government Primary School, Bapp . .	1st June, 1956	No
524	Government Primary School, Biruwala Gudha	15th June, 1954	Yes
525	Government Primary School, Bhadra	7th December, 1953	Do
526	Government Primary School, Suba Khera	16th October, 1954	Do
527	Government Primary School, Chukerian	1st January, 1955	Do
528	Government Primary School, Ghirai	24th January, 1955	Do
529	Government Primary School, Jhurar Robi	22nd September, 1950	No
530	Government Primary School, Sabuwala	1st November, 1913	Yes
531	Government Primary School, Panniwala Motor	14th January, 1919	Do
532	Government Primary School, Bhangu	1st October, 1913	No
533	Government Primary School, Raghuana	28th May, 1954	Do
534	Government Primary School, Khujjan Nepalpur	15th May, 1954	Yes
535	Government Primary School, Ghun Kanwali	24th January, 1955	Yes

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
536	Government Primary School, Dhaban	1st August, 1958	No
537	Government Primary School, Ruri ..	1st April, 1962 ..	Yes
538	Government Primary School, Atera ..	21st June, 1954	Yes
539	Government Primary School, Phagu ..	1st January, 1948	Do
540	Government Primary School, Thiraj ..	1951	Do
541	Government Primary School, Bhiwan	1952	No
542	Government Primary School, Surtia ..	15th May, 1939	No
543	Government Primary School, Jaganelwali	8th May, 1928	Yes
544	Government Primary School, Jalalana	10th May, 1953	Do
545	Government Primary School, Desu Malkana	3rd May, 1921	Do
546	Government Primary School, Pipli ..	22nd May, 1953	Do
547	Government Primary School, Hassu ..	9th May, 1955	Do
548	Government Primary School, Ashir ..	11th May, 1954	No
549	Government Primary School, Kalanwali	1st May, 1897	Yes
550	Government Primary School, Chukarian	11th May, 1954	Do
551	Government Primary School, Singhpura	Not known	Do
552	Government Primary School, Pacca ..	2nd November, 1922	Do
553	Government Primary School, Turana	5th May, 1934	Do
554	Government Primary School, Takhatmal	23rd December, 1954	Do
555	Government Primary School, Kewal	1st February, 1955	No
556	Government Primary School, Dharampura	2nd March, 1926	Do
557	Government Primary School, Tilokewala	1st February, 1955	Do
558	Government Primary School, Dadu ..	18th February, 1887	Yes
559	Government Model Primary School, Sirsa	1st November, 1955	Do
	SUB-DIVISION, FATEHABAD I		
560	Government Primary School, Fatehabad	October, 1949	Yes
561	Government Primary School, Basist ..	11th August, 1955	Panchayat
562	Government Primary School, Bhima Basti	17th May, 1954	Do
563	Government Primary School, Bhodia Khera	15th August, 1940	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Wheter it has its own building
564	Government Primary School, Daulat Junia	10th June, 1952	Panchayat
565	Government Primary School, Dhanger	24th January, 1924	Do
566	Government Primary School, Dhani-Majra	1st May, 1954	Do
567	Government Primary School, Mana Wali	September, 1948	Do
568	Government Primary School, Nanak Sar	8th May, 1962	Do
569	Government Primary School, Darya Pur	21st May, 1952	Do
570	Government Primary School, Ahlisar-dar	18th September, 1951	Do
571	Government Primary School, Bhattu Khurd	5th May, 1953	Do
572	Government Primary School, Bharolan-wali	3rd February, 1955	Do
573	Government Primary School, Hasanpur	1st August, 1958	Do
574	Government Primary School, Karnali	8th December, 1947	Do
575	Government Primary School, Bhattu Kalan	1st January, 1901	Yes
576	Government Primary School, Ban Mandori	12th December, 1953	Panchayat
577	Government Primary School, Chli Kalan	4th May, 1948	Do
578	Government Primary School, Dayyar	1st April, 1947	Do
579	Government Primary School, Dhali Kalan	5th September, 1951	Do
580	Government Primary School, Dhali Khurd	20th January, 1948	Do
581	Government Primary School, Dhingsara	1st January, 1905	Government
582	Government Primary School, Jadawala	1st June, 1956	Panchayat
583	Government Primary School, Mehuwala	2nd January, 1946	Yes
584	Government Primary School, Pili Man-dheri	14th October, 1922	Panchayat
585	Government Primary School, Shakha Pur Dabri	24th January, 1955	Do
586	Government Primary School, Suli Khera	12th December, 1953	Do
587	Government Primary School, Thmian	3rd December, 1953	Do

Serial No.	Name of the school	Date on which started	Whether it has its own building
588	Government Primary School, Dhand	20th January, 1950	Panchayat
589	Government Primary School, Banawali	9th July, 1953	Do
590	Government Primary School, Chaharwal	1955	Do
591	Government Primary School, Chapla Muri	1954	Do
592	Government Primary School, Sirrhan	1956	Do
593	Government Primary School, Kukranwali	October, 1936	Do
594	Government Primary School, Budiwali	22nd May, 1954	Do
595	Government Primary School, Gilun Khera	9th December, 1953	Do
596	Government Primary School, Kharaiti Khera	23rd August, 1954	Do
597	Government Primary School, Saidanwali	9th December, 1953	Do
598	Government Primary School, Sarwar Pur	5th May, 1954	Do
	SUB-DIVISION, FATEHABAD-II		
599	Government Primary School, Agroha	13th June, 1907	Panchayat
600	Government Primary School, Bhoda Hoshnak	1st February, 1955	No
601	Government Primary School, Bihajpur	13th November, 1952	Panchayat
602	Government Primary School, Dewan	17th September, 1955	Do
603	Government Primary School, Bhoda Khera	12th May, 1954	Do
604	Government Primary School, Basti	18th May, 1925	No
605	Government Primary School, Chanderwal	27th January, 1955	Panchayat
606	Government Primary School, Chinder	1st July, 1953	Do
607	Government Primary School, Chobara	1st April, 1950	Do
608	Government Primary School, Dhani Khera	27th January, 1955	Do
609	Government Primary School, Dhani Gopal	7th May, 1928	Do
610	Government Primary School, Dhani Bhojraj	5th April, 1955	Do
611	Government Primary School, Dahman	5th December, 1953	Do
612	Government Primary School, Dulat	8th December, 1947	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
613	Government Primary School, Dhavi Dulat	1st January, 1962	Panchayat
614	Government Primary School, Dharnia	10th December, 1953	Do
615	Government Primary School, Fridpur	Not received	Do
616	Government Primary School, Jandli Khurd	8th December, 1953	Do
617	Government Primary School, Jandli Kalan	1st April, 19[illegible]1	Do
618	Government Primary School, Jhelania	8th March, 1954	Do
619	Government Primary School, Kejalheri	25th October, 1943	No
620	Government Primary School, Kumharia	1st April, 1893	Do
621	Government Primary School, Kheri	Not received	Panchyat
622	Government Primary School, Kandal	Ditto	No
623	Government Primary School, Kinala	Ditto	Panchayat
624	Government Primary School, Khara Kheri	30th November, 1947	Do
625	Government Primary School, Khajuri	7th December, 1953	Do
626	Government Primary School, Khasa	8th December, 1953	Do
627	Government Primary School, Kumharia	13th February, 1925	No
628	Government Primary School, Nehrian	2nd December, 1945	Panchayat
629	Government Primary School, Mohd. Pur Rchi	1st December, 1952	Do
630	Government Primary School, Nehla	23rd January, 1914	Do
631	Government Primary School, Nadheri	9th December, 1953	Do
632	Government Primary School, Saharwas	1st February, 1955	Do
633	Government Primary School, Sarangpur	25th January, 1927	Do
634	Government Primary School, Salem-khera	16th September, 1959	Do
635	Government Primary School, Saniana	18th April, 1949	Do
636	Government Primary School, Sahu	17th May, 1950	Do
637	Government Primary School, Siwani-lala	Not received	Do
638	Government Primary School, Thakur Basti	31st January, 1955	No

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
639	Government Primary School, Tibbi	15th May, 1954	Panchayat
640	Government Primary School, Pabra	Not received	No
	SUB-DIVISION, NARNAUND		
641	Government Primary School, Sathu	1st June, 1954	Yes
642	Government Primary School, Sarsana	21st January, 1955	Do
643	Government Primary School, Grampura	10th December, 1953	Do
644	Government Primary School, Panhari	1st April, 1955	Panchayat
645	Government Primary School, Bhada	12th February, 1962	No
646	Government Primary School, Chhan	5th May, 1954	Yes
647	Gove nment Primary School, Sandlana	9th June, 1954	Do
648	Government Primary School, Bhankhori	1903	Do
649	Government Primary School, Matloda	1914	Do
650	Government Primary School, Narnaund	1914	Do
651	Government Primary School, Budana	1st March, 1934	Do
652	Government Primary School, Petwar	1st March, 1920	Do
653	Government Primary School, Bhaini Amripore	2nd July, 1928	Do
654	Government Primary School, Sulchani	1st June, 1928	Do
655	Government Primary School, Rajthal	1st April, 1912	Do
656	Government Primary School, Kagsar	1st April, 1953	Do
657	Government Primary School, Modha	1st March, 1920	Do
658	Government Primary School, Uglana	23rd August, 1917	Do
659	Government Primary School, Kana Khera	29th November, 1946	Do
660	Government Primary School, Khera Rangran	2nd May, 1962	No
661	Government Primary School, Jaimani Khera	21st January, 1955	Panchayat
662	Government Primary School, Bhaklana	1911	Do
663	Government Primary School, Nara	29th June, 1953	Do
664	Government Primary School, Khot Khurd	25th June, 1953	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
665	Government Primary School, Barsola	1914	Panchayat
666	Government Primary School, Karinar	15th November, 1951	Do
667	Government Primary School, Kheri Jalal	Old	Do
668	Government Primary School, Kheri Lachh	12th May, 1954	Do
669	Government Primary School, Pali	1892	Do
670	Government Primary School, Khumbha	1892	Do
671	Government Primary School, Majra	26th March, 1919	Do
672	Government Primary School, Thrana	9th September, 1914	Do
673	Government Primary School, Lehari Raghu	7th December, 1947	Do
674	Government Primary School, Ghania Gima	2nd October, 1951	No
675	Government Primary School, Dhani Kumharan	4th December, 1952	Panchayat
676	Government Primary School, Gamra	9th December, 1953	Do
677	Government Primary School, Habatpur	1st December, 1953	Do
678	Government Primary School, Biana Khera	1st January, 1940	Do
679	Government Primary School, Parbhu-wala	17th July, 1942	Do
680	Government Primary School, Litani	4th April, 1901	Do
681	Government Primary School, Uklana Gaon	8th December, 1902	Do
682	Government Primary School, Bobawa	1st April, 1914	Do
	SUB-DIVISION, SIRSA II		
683	Government Primary School, Sirsa I	1st November, 1887	No
684	Government Primary School, Tehar Sahidan	1st August, 1958	Yes
685	Government Primary School, Kar jarwala	Not known	Do
686	Government Primary School, Dharam-pura	19th February, 1955	Do
687	Government Primary School, Harni Khurd	1st August, 1958	Do
688	Government Primary School, Santan wali	Not known	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
689	Government Primary School, Amritsar	Not known	Yes
690	Government Primary School, Berwala	Ditto	Do
691	Government Primary School, Dhani-Jattan	Ditto	Do
692	Government Primary School, Dhol Polia	Ditto	Do
693	Government Primary School, Karam Sanu	Ditto	Do
694	Government Primary School, Mithipur	Ditto	Do
695	Government Primary School, Mithi Sureran	Ditto	Do
696	Government Primary School, Mirzapur	1st August, 1958	Do
697	Government Primary School, Mamera	Not known	Do
698	Government Primary School, Nimla	Ditto	Do
699	Government Primary School, Patti Kirpal	Ditto	Do
700	Government Primary School, Poharkan	Ditto	Do
701	Government Primary School, Talwara Khurd	Ditto	Do
702	Government Primary School, Dhudian-wali	Ditto	Do
703	Government Primary School, Sedawala	Ditto	Do
704	Government Primary School, Ahmadpur Derawala	Ditto	Do
705	Government Primary School, Mamera Khera	Ditto	Do
706	Government Primary School, Bachhar	Ditto	Do
707	Government Primary School, Nathera	Ditto	Do
708	Government Primary School, Kuluana	Ditto	Do
709	Government Primary School, Behya	Ditto	Do
710	Government Primary School, Chakkan	Ditto	Do
711	Government Primary School, Bhurt-wala	14th February, 1935	Do
712	Government Primary School, Chikni-dakh	1st March, 1953	Do
713	Government Primary School, Gidran-wali	27th January, 1955	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
714	Government Primary School, Ferozeabad	1st May, 1954	Yes
715	Government Primary School, Ruttabadh	1st December, 1927	Do
716	Government Primary School, Ratta Khera	1st August, 1958	No
717	Government Primary School, Umedpura	1st May, 1954	Yes
718	Government Primary School, Rania	29th September, 1928	Do
719	Government Primary School, Abhali	4th May, 1954	Do
720	Government Primary School, Ottir	4th May, 1954	Do
721	Government Primary School, Theri Moher Singh	5th May, 1956	Do
722	Government Primary School, Sultanpuria	4th May, 1954	Do
723	Government Primary School, Balasar	2nd January, 1952	Do
724	Government Primary School, Mohd. Puria	4th May, 1954	Do
725	Government Primary School, Jag Melera	5th August, 1961	Do
	SUB-DIVISION RATTIA		
726	Government Primary School, Bahamanwala	Not known	Do
727	Government Primary School, Nangal	Ditto	Do
728	Government Primary School, Sarderewala	Ditto	Do
729	Government Primary School, Ludhuwas	Ditto	Do
730	Government Primary School, Baliala	24th February, 1955	No
731	Government Primary School, Bhunderwas	..	Do
732	Government Primary School, Bara	Not known	Do
733	Government Primary School, Badalgarh	Ditto	Do
734	Government Primary School, Balampur	Ditto	Do
735	Government Primary School, Kamana	Ditto	Do
736	Government Primary School, Alika	Ditto	Do
737	Government Primary School, Khai	Ditto	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
738	Government Primary School, Kalotha	Ditto	No
739	Government Primary School, Pilchhian	Ditto	Yes
740	Government Primary School, Modh	Ditto	Do
741	Government Primary School, Biranbadi	15th May, 1954	Do
742	Government Primary School, Ayalki	Not known	Do
743	Government Primary School, Hajrawan Kalan	Ditto	Do
744	Government Primary School, Hajrawan Khurd	Ditto	Do
745	Government Primary School, Jandwala	Ditto	No
746	Government Primary School, Dhani Chuhar	Ditto	Yes
747	Government Primary School, Aharwan	Ditto	Do
748	Government Primary School, Ratta Khera	Ditto	Do
749	Government Primary School, Haroli	Ditto	No
750	Government Primary School, Jallupur	Ditto	Yes
751	Government Primary School, Lahli	Ditto	No
752	Government Primary School, Alluwal-was	Ditto	Yes
753	Government Primary School, Bherpur	Ditto	Do
754	Government Primary School, Hamjapur	Ditto	Do
755	Government Primary School, Phul	Ditto	No
756	Government Primary School, Hasshiga	Ditto	Yes
757	Government Primary School, Mehmod-pur	Ditto	No
758	Government Primary School, Bhattan Khurd	Ditto	Yes
759	Government Primary School, Dholu	Ditto	Do
760	Government Primary School, Bhiredana	Ditto	Do
761	Government Primary School, Sukhman-pur	Ditto	Do
762	Government Primary School, Diwana	13th March, 1954	Do
763	Government Primary School, Karandi	24th January, 1955	Do
764	Government Primary School, Ratta Khera	20th December, 1954	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
765	Government Primary School, Manghera	24th January, 1955	Yes
766	Government Primary School, Nagpur	No record	Do
767	Government Primary School, Dugo	9th January, 1962	Do
768	Government Primary School, Musa Khera	26th March, 1962	Do
769	Government Primary School, Shekhu-pur Suttan	11th January, 1962	Do
770	Government Primary School, Khumer	11th May, 1962	Do
771	Government Primary School, Rajan-wali	9th May, 1962	Do

Government Girls High/Higher Secondary Schools in Hissar District

Serial No.	Name of School	Date on which started	Whether it has its own building
1	Government Girls Higher Seconary School, Hissar	Before 1939 Actual date not known	Yes
2	Government Girls Higher Secondary School, Bhiwani	In October, 1940	Yes
3	Government Girls Higher Secondary School, Loharu	1st April, 1962	Yes, but it is not adequate
4	Government Girls Higher Secondary School, Tohana	Since, 1934	Rented building (The building of its own is under construction)
5	Government Girls Higher Secondary School, Hansi	26th April, 1962	Rented building at Rs 200 per mensem
6	Government Girls High School, Mandi Dabwali	1st April, 1959	Yes
7	Govenment Girls High School, Fateha-bad	April, 1959	Yes
8	Government Girls High School, Sirsa	1953	Yes and partly rented

Government Girls Middle Schools in Hissar District

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
1	Government Girls Middle School, Barwala	1st October, 1957	Yes
2	Government Girls Middle School, Bawani Khera	5th July, 1958	Yes
3	Government Girls Middle School, Basti Bhiwan	1954	No. Mosque
4	Government Girls Middle School, Chautala	1st June, 1957	Yes
5	Government Girls Middle School, Chang	12th February, 1962	No. Panchayat building
6	Government Girls Middle School, Allenabad	1st April, 1962	Yes
7	Government Girls Middle School, Jakhal	1st October, 1957	Do
8	Government Girls Middle School, Khanda Kheri	April, 1911	Do
9	Government Girls Middle School. Kalanwali	1st October, 1957	No. Rented building
10	Government Girls Middle School. Ladwa	April, 1959	Yes
11	Government Girls Middle School, Lohari Ragho	2nd January, 1953	No, Panchayat building
12	Government Girls Middle School, Model Town, Hissar	5th May, 1953	Nil. Only 2 rooms have been built recently by the P. W. D. authorities
13	Government Girls Middle School, Narnaund	12th October, 1960	No. Pancha-yat building
14	Government Girls Middle School, Rania	1st April, 1958	No. Panchayat building
15	Government Girls Middle School, Sawani	1958-59	No. Mosque
16	Government Girls Middle School, Sisai	August, 1957	Yes
17	Government Girls Middle School, Saniana	1957-58	Yes
18	Government Girls Middle School, Tosham	March, 1956	Yes

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
19	Government Girls Middle School, Talwandi Roka	During 1961-62	No
20	Government Girls Middle School, Uklana Mandi	1960-61	No

Government Girls Primary Schools in Hissar District

Serial No.	Name of School	Date on which started	Whether it has its own building
1	Government Girls Primary School, Dhaya	20th June, 1959	Panchayat
2	Government Girls Primary School, Gangwa	31st March, 1929	Do
3	Government Girls Primary School, Kharar Alipur	1st June, 1940	Government
4	Government Girls Primary School, Bhagana	2nd January, 1953	Panchayat
5	Government Girls Primary School, Satrod Khurd	15th June, 1933	Do
6	Government Girls Primary School, Mangali	1953	Do
7	Government Girls Primary School, Babra	22nd May, 1940	Rented
8	Government Girls Primary.School, Balsamand	6th September, 1923	Government
9	Government Girls Primary School, Burak	1st April, 1913	Panchayat
10	Government Girls Primary School, Adampur Mandi	16th December, 1938	Do
11	Government Girls Primary School, Kharia	1917	Do
12	Government Girls Primary School, Siswala	25th February, 1929	Do
13	Government Girls Primary School, Kundanpura	25th February, 1929	Do
14	Government Girls Primary School, Madanpura	16th July, 1959	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
15	Government Girls Primary School, Baliali	21st November, 1947	Panchayat
16	Government Girls Primary School, Talu	1st October, 1957	Do
17	Government Girls Primary School, Mundhal	1st April, 1957	Do
18	Government Girls Primary School, Bhatol Jattan	10th June, 1945	Do
19	Government Girls Primary School, Bhanana	17th April, 1948	Do
20	Government Girls Primary School, Bass	1st October, 1958	Do
21	Government Girls Primary School, Nalikpur	13th May, 1941	Rented
22	Government Girls Primary School, Mirachpur	1909	Panchayat
23	Government Girls Primary School, Petwar	5th December, 1939	Do
24	Government Girls Primary School, Majra	18th February, 1953	Do
25	Government Girls Primary School, Balak	4th November, 1959	Do
26	Government Girls Primary School, Nangthala	1st October, 1955	Do
27	Government Girls Primary, School, Landhri	6th December, 1939	Government
28	Government Girls Primary School, Chickenwas	4th November, 1959	Panchayat
29	Government Girls Primary School, Prabhuwala	13th November, 1952	Do
30	Government Girls Primary Schol, Hissar II	August, 1951	In Masjid
31	Government Girls Primary School, Camp	7th March, 1948	Government
32	Government Girls Primary School, Chilawal	1st November, 1960	Panchayat
33	Government Gilrls Primary School, Dharsulk hurd	16th February, 1961	Do
34	Government Girls Primary School, Nanheri	27th October, 1960	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
35	Government Girls Primary School, Haiderwala	1st November, 1960	Panchayat
36	Government Girls Primary School, Himatpura	18th July, 1959	Do
37	Government Girls Primary School, Mundhalayan	25th February, 1959	Do
38	Government Girls Primary School, Nathriwala	8th January, 1962	Do
39	Government Girls Primary School, Bhana	19th April, 1960	Do
40	Government Girls Primary School, Bhattu Kalan	1st October, 1957	Do
41	Government Girls Primary School, Bighar	1st October, 1957	Do
42	Government Gilrs Primary School, Baswal	23rd November, 1960	Do
43	Government Girls Primary School, Badopal	1st October, 1957	Do
44	Government Girls Primary School, Khairampur	1st October, 1957	Do
45	Government Girls Primary School, Mohd. Pur Rubi	1st October, 1957	Do
46	Government Girls Primary School, Agroha	10th Ocrober, 1957	Do
47	Government Girls Primary School, Nehla	1st October, 1957	Do
48	Government Girls Primary School, Bhuna	1st October, 1957	Do
49	Government Girls Primary School, Pabra	1st October, 1957	Rented
50	Government Girls Primary School, Hissar No. I	1st October, 1957	Government
51	Government Girls Primary School, Hissar-III	1st October, 1957	Rented
52	Government Girls Primary School, Sirsa-I	1st October, 1957	Do
53	Government Girls Primary School, Sirsa-II	1st October, 1957	Do
54	Government Girls Primary School, Kagdhana	1st October, 1957	No

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
55	Government Girls Primary School, Mangiana	1st October, 1957	Yes. Government
56	Government Girls Primary School, Baragura	1st October, 1957	No
57	Government Girls Primary School, Desumulkana	1st October, 1957	Panchayat
58	Government Girls Primary School, Rattia	1st October, 1957	No
59	Government Girls Primary School, Chanchal Kothi	19th April, 1962	Yes
60	Government Girls Primary School, Sirsa No. III	1st October, 1957	No
61	Government Girls Primary School, Amritsar Navan	1st January, 1961	Yes
62	Government Girls Primary School, Rori	1st October, 1957	No
63	Government Girls Primary School, Kussar	23rd July, 1958	Yes
64	Government Girls Primary School, Kanwalgarh	1st October, 1957	Yes
65	Government Girls Primary School, Nathuwas	1st April, 1960	No
66	Government Girls Primary School, Rattiangarh	19th December, 1950	Do
67	Government Girls Primary School, Jodhkan	29th June, 1948	Yes. Mahal Masjid
68	Government Girls Primary School, Kakehpur Niamat Khan	6th December, 1961	No
69	Government Girls Primary School, Munshia Khera	17th July, 1959	Yes. Panchayat
70	Government Girls Primary School, Gobindgarh	19th April, 1960	Yes
71	Government Girls Primary School, Nathupur	30th October, 1961	No
72	Government Girls Primary School, Sehran	2nd July, 1959	Yes
73	Government Girls Primary School, Nakta	2nd July, 1959	Do
74	Government Girls Primary School, Bagawati	2nd July, 1959	Do

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
75	Government Girls Primary School, Chaktalu	2nd July, 1959	Yes
76	Government Girls Primary School, Rohan	2nd July, 1959	No.
77	Government Girls Primary School, Peer Khera	2nd July, 1959	Yes
78	Government Girls Primary School, Kalanwali	1st October, 1957	Yes. Panchayat
79	Government Girls Primary School, Bahaugin	1st October, 1957	No
80	Government Girls Primary School, Mirpur	1st October, 1957	No
81	Government Girls Primary School, Gurusar	12th January, 1961	Yes
82	Government Girls Primary School, Chemal	25th February, 1959	Yes. Panchayat
83	Government Girls Primary School, Hukmawali	25th February, 1959	Ditto
84	Government Girls Primary School, Bhiwani I	1st October, 1957	Rented
85	Government Girls Primary School, Bhiwani II	1st October, 1957	Do
86	Government Girls Primary School, Bhiwani III	March, 1954	Local Body
87	Government Girls Primary School, Bamla	1st October, 1957	District Board
88	Government Girls Primary School, Bhurtana	1st October, 1957	Panchayat
89	Government Girls Primary School, Bapoura	1st October, 1957	Rented
90	Government Co-educational Primary School, Bahal	2nd July, 1959	Panchayat
91	Government Co-educational Primary School, Badulwala	2nd July, 1959	Do
92	Government Co-educational Primary School, Barwas	2nd July, 1959	No building
93	Government Co-educational Primary School, Baswa	1st October, 1957	Panchayat
94	Government Co-educational Primary School, Chehar Kalan	2nd July, 1959	Do ..

Serial No.	Name of the School	Date on which started	Whether it has its own building
95	Government Co-educational Primary School, Cheehar Khurd	2nd July, 1959	Panchayat
96	Government Co-educational Primary School, Dhani Toda	2nd July, 1959	Do
97	Government Co-educational Primary School, Deosar	1st October, 1957	Private property Dharamsala
98	Government Girls Primary School, Dinod	1st October, 1957	Panchayat
99	Government Girls Primary School, Dhani Hamaman	1st October, 1957	Do
100	Government Girls Primary School, Dhani Sulkawali	6th December, 1960	Do
101	Government Girls Primary School, Dhani Mahu	1st July, 1948	Rented
102	Government Girls Primary School, Diran	2nd July, 1959	Panchayat (Mosque)
103	Government Girls Primary School, Bhekara	8th January, 1962	Panchayat
104	Government Girls Primary School, Jui Khurd	1st October, 1957	Rented
105	Government Girls Primary School, Jamalpur	1st October, 1957	Mosque
106	Government Girls Primary School, Umra	11th December, 1939	Government
107	Government Girls Primary School, Sidhan	25th February, 1959	Panchayat
108	Government Co-educational Primary School, Tigrana	1st October, 1957	Do
109	Government Co-educational Primary Sohansra	2nd July, 1959	Do
110	Government Girls Primary School, Nalwa	1st October, 1957	Do
111	Government Girls Primary School, Rattera	1st October, 1957	Do
112	Government Girls Primary School, Mithathal	1st October, 1957	Arya Smaj Bhawan
113	Government Girls Primary School, Kharkeri	2nd July, 1959	Panchayat
114	Government Girls Primary School, Bhartiya Khera	2nd July, 1959	Do

List of villages without Schools Sub-Division wise.

HISSAR (N)

Nil

HISSAR (S)

Nil

TOHANA

1. Tohana Block
2. Chitain
3. Bhodia Khera
4. Loah Khera
5. Mala Heri
6. Kamal Wala
7. Simbialwala
8. Salempuri
9. Pokhri
10. Chinder Khurd
11. Thirvi
12. Morthala
13. Bhothala
14. Rupanwali
15. Girnu
16. Kana Khera
17. Rasulpur
18. Jebta Wala
19. Mainud
20. Bhudanpura
21. Udepur
22. Narel
23. Kasepur
24. Talwari
25. Osherheri
26. Bhudan Patti II

HANSI I

27. Sindhar
28. Sippor
29. Moth Karnail
30. Dhani Sobha
31. Dhani Chhadarpur
32. Mamarpura
33. Dhani Mannekhan
34. Bara Jagmal
35. Dhani Bukhan Lal
36. Colony Bhim Nagar
37. Bara Suleman
38. Dhani Dharampur
39. Dhani Thakaria
40. Dhani Gujran
41. Colony Dyal Singh
42. Lalpura

HANSI II

43. Chortanpura
44. Dhani Kesia
45. Orang Nagar
46. Siwana
47. Sangatpur
48. Kuddanpura
49. Richhpur
50. Mudhal Kalan
51. Banda Heri
52. Bass Bad Chhapar
53. Bass Khurd, Bijan
54. Bass Akbarpur

BHIWANI I

55. Dhani Riwase
56. Pathkharwali
57. Dhani Brahman
58. Kapurkawas

BHIWANI II

59. Nagona Khurd
60. Katwar
61. Chhapar Jogian
62. Dhulkot
63. Kakrol
64. Dhani Salewali
65. Dhani Bohi
66. Sherpura
67. Dhani Abdul Khan
68. Sainiwal
69. Sokhtar pura
70. Motipura
71. Puranpura
72. Jhumpa Kalan
73. Mohila
74. Godwa
75. Kharkhari

LOHARU

76. Dhani Jogi
77. Saleepur
78. Ladwa
79. Amirwals
80. Jhangra Toda
81. Dhani Mansukh
82. Banwas
83. Ahmed Was
84. Gagwas
85. Phartiala
86. Akbarpur
87. Saharyar Pur
88. Jhumpa Khurd
89. Bardu Mugal
90. Bardu Dhirja

NARNAUND

Nil

FATEHABAD I

91. Gadli
92. Kala Heri
93. Bisala
94. Akanwali
95. Dhir
96. Theri
97. Dhani Chanan Ram

FATEHABAD II

98. Mirpur
99. Khasa Pattana
100. Sheetola
101. Kani Kheri
102. Roshan Kheri
103. Bhattu

RATTIA

104. Tama Saura
105. Chan Khathi
106. Memara
107. Bora
108. Dadupur Dhani
109. Alipur Barahta
110. Anol
111. Teliwala
112. Mirana
113. Chemmo
114. Chando Kalan
115. Chando Khurd
116. Ali Noor
117. Ghoswa
118. Chuggo
119. Behbalpur

120. Kheri Rao
121. Kanni Kheri
122. Bhunra
123. Godwa
124. Khemwala
125. Nimri
126. Munshiwali
127. Luthera
128. Kenel
129. Raipur
130. Burj
131. Kalander Garh
132. Bhiwani Khera
133. Kharpur
134. Mehmodki
135. Dhani Bahamanwali
136. Nekuona
137. Khanpur

SIRSA I

138. Manakdewan
139. Raipur
140. Katian
141. Gadli
142. Rangri Khera
143. Media Khera
144. Chanburja

SIRSA III

145. Panjmala
146. Daulatpur Khera
147. Dogranwali
148. Kamal
149. Desu Khurd
150. Darya Wala
151. Bukhera Khera

SIRSA IV

Nil

SIRSA II

152. Kotli
153. Kheri Sureran
154. Musli
155. Budhimeri
156. Hamaun Khera
157. Mauana
158. Fatehapuria
159. Mangala
160. Bahmaniawali
161. Nutianwala
162. Kaja Khera
163. Godika
164. Mahana Khera
165. Bhagsar
166. Moranwali
167. Shiekhu Khera
168. Nigarana
169. Faridpur
170. Thohria

DABWALI

171. Lambi
172. Modi
173. Ranigosh
174. Gidder Khera
175. Rajpura

COMPENSATION OF LAND FOR PHARALA-SANDHWAN ROAD, TEHSIL NAWANSHAHR

*638. **Shri Om Parkash Agnihotri :** Will the Minister for Public Works be pleased to state whether compensation of a road from Pharala to Sandhwan in Nawanshahr tehsil of Jullundur district has been paid to the land owners of Pharala village, if not, the reasons therefor ?

Sardar Darbara Singh : *Part I.*—No land was acquired for the road from Pharala to Sandhwan and hence the question of paying any compensation does not arise. The land in question belonged to the erstwhile District Board, Jullundur.

Part II.—Does not arise.

CASES OF SMUGGLING OF FOODGRAINS IN THE STATE

***655. Comrade Ram Piara :** Will the Home Minister be pleased to state—

(a) (i) the total number of cases of smuggling of foodgrains detected since January, 1960 to date, date-wise in the State ;

(ii) with name of the persons arrested ;

(iii) the place from which the smuggling of the foodgrains was detected ;

(iv) and the quantity which was seized.

(b) (i) the number of cases referred to in part (a) above, which were sent to the court, and

(ii) result thereof.

(c) the manner in which the said foodgrains were being smuggled out ?

Shri Mohan Lal : The requisite information is placed on the Table of the House.

A list showing cases of Smuggling of foodgrains detected since January, 1960

NARNAUL CIRCLE

Serial No.	Date of registeration of case	Name of the persons detected while smuggling	Food-grains	Quantity seized	Place at which smuggling was detected	Whether challaned or not	Result of the case referred to court	Manner in which food-grains were smuggled	REMARKS
				Mds. Sr. Chh.					
1	FIR 1, 7th January, 1960	(i) Munshi, son of Siri Chand (ii) Mam Raj, son of Jodh Ram, (iii) Jagat Ram, son of Rikhi Ram	Suji	32 0 0	Kooksi Barrier	Challaned	Convicted (Shri Mam Raj, fined Rs 200)	Personally	
2	FIR 1, 7th January, 1960	Siri Chand, son of Daya Kishan	Rice	5 0 0	Patharwan	Do	Fined Rs 50 Camal and Rice confiscated	on Camel's back	
3	FIR 2, 7th January, 1960	Hoshiara Singh, son of Ludhu Chidawa	Do	4 35 0	Satnali ..	Do	Ditto	Ditto	
4	FIR 3, 7th January, 1960	Amar Singh, son of Richpal	Do	4 35 0	Do	Do	Ditto	Ditto	
5	FIR 4, 7th January, 1960	Ratia, son of Sheo Nath	Do	4 35 0	Do	Do	Ditto	Ditto	
6	FIR 5, 16th January, 1960	Pohlad Singh, son of Sheo Narain	Do	4 35 0	Do	Do	Ditto	Ditto	
7	FIR 19, 29th January, 1960	Gobind Ram, son of Jotu Arora	Do	1 20 0	Dadri	Do	Discharged	Personally	

Serial No.	Date of registeration of case	Names of the persons detected while smuggling	Food-grains	Quantity seized	Place at which smuggling was detected	Whether challaned or not	Result of the case referred to court	Manner in which foodgrains were smuggled	REMARKS
				Mds. Sr. Chh.					
8	FIR 22, 29th January, 1960	Nissal Singh, son of Dayal Singh Jat	Rice	14 20 0	Vigon	Challaned	Acquitted	on Camel's back	
9	FIR 23, 29th January, 1960	Ram Kishan, son of Bhola	Do	17 0 0	Bhighown	Do	Ditto	Ditto	
10	FIR 4, 30th January, 1960	Sadhu Ram, son of Sheo Narain	Do	4 35 0	Nangla	Do	Convicted (fine Rs 50)	Ditto	
11	FIR 10, 29th January, 1960	Khem Chand, son of Gopal of Assalwas	Do	5 0 0	Nanda	Do	(Two months R.I. Camel and Rice confiscated)	Ditto	
12	FIR 11, 29th January, 1960	Raja Ram, son of Amar Singh	Do	5 0 0	Nanda	Do	Ditto	Ditto	
13	FIR 12, 29th January, 1960	Lal Chand, son of Bhajan	Do	5 0 0	Do	Do	Ditto	Ditto	
14	FIR 13, 29th January, 1960	Mangta, son of Sanwal	Do	6 0 0	Do	Do	Ditto	Ditto	
15	FIR 14, 29th January, 1960	Ram Singh, son of Bhagwana	Do	5 0 0	Do	Do	Ditto	Ditto	
16	FIR 15, 29th January, 1960	Amar Singh ..	Do	5 0 0	Do	Do	Ditto	Ditto	
17	FIR 16, 29th January, 1960	Bhairu, son of Kalu	Do	6 0 0	Do	Do	Ditto	Ditto	

18	FIR 17, 29th January, 1960	Ram Chander, son of Ganpat	Do	5	0	0	Do	Do	Ditto	Ditto
19	FIR 18, 29th January, 1960	Ram Kanwar, son of Bhim Raj	Do	4	32	0	Do	Do	Ditto	Ditto
20	FIR 19, 29th January, 1960	Siri Ram, son of Juggal	Do	5	0	0	Do	Do	Fined Rs 50 (Camel and Rice confiscated)	Ditto
21	FIR 20, 29th January, 1960	Chandgi, son of Sheo Karar	Do	5	0	0	Do	Do	Two months' R.I. (Camel and Rice confiscated)	Ditto
22	FIR 22, 29tn January, 1960	Jagmal, son of Bhoora	Do	5	0	0	Do	Do	Ditto	Ditto
23	FIR 21, 29th January, 1960	Manga, son of Nanak	Do	5	0	0	Do	Do	Fined Rs 50 (Camel and Rice confiscated)	Ditto
24	FIR 23, 29th January, 1960	Jagdish, son of Sheo Narain	Do	5	0	0	Do	Do	Two months' R.I. (Camel and Rice consfiscated)	Ditto
25	FIR 24, 29th January, 1960	Bhagwan, son of Jai Ram	Do	5	0	0	Do	Do	Ditto	Ditto
26	FIR 25, 29th January, 1960	Bhairu, son of Cheemd	Do	5	0	0	Do	Do	Ditto	Ditto
27	FIR 26, 29th January, 1960	Daya Nand, son of Pehlad	Do	5	0	0	Do	Do	Ditto	Ditto
28	FIR 27, 2nd February 1960	Ranjit, son of Harphool	Do	4	30	0	Nangla	Do	Ditto	Ditto
29	FIR 29, 2nd February, 1960	Ganga Sahai, son of Gulab	Do	4	30	0	Do	Do	Ditto	Ditto
30	FIR 29, 2nd February, 1960	Harnam Singh, son of Avtar	Do	4	30	0	Do	Do	Fined Rs 200	Ditto

Serial No.	Date of registeration of case	Name of the persons detected while smuggling	Food-grains	Quantity seized	Place at which smuggling was detected	Whether challaned or not	Result of the case referred to court	Manner in which food-grains were smuggled
				Mds. Sr. Chh.				
31	FIR 31, 3rd February, 1960	Richhpal, son of Marawas	Rice	8 20 0	Satnali	Challaned	Fined Rs 200	on Camel's back
32	FIR 324, 5th February, 1960	Ganesh Dutt, son of Kanshi Ram	Do	12 10 0	Rankoli	Do	Fined Rs 50 (Camel and Rice confiscated)	Rohri
33	FIR 8, 5th February 1960	Muktiar Singh, son of Joom Singh	Do	5 20 0	Dulot	Do	(Fined Rs 250 Camel and Rice consfiscated)	on camel's back
34	FIR 35, 7th March, 1960	Man, son of Chhajia	Do	4 30 0	Pathawara	Do	Fined Rs 75 (Camel and Rice confiscated)	Ditto
35	FIR 12, 19th April, 1960	Shankar Lal, son of Dharu Singh-Devi Singh-Sarvjit Singh	Do	200 0 0	Narnaul	Do	Pending Trial	Truck
36	FIR 14, 22nd April, 1960	Bishambar Dayal and Bhagwan Dass Mahajans	Barley	380 0 0	Do	Do	Convicted (fined Rs 300)	Do
37	FIR 18, 8th May, 1960	Phool Chand, son of Siri Ram and Surat Singh, Driver and Ved Bharat of Karnal	Do	235 0 0	Do	Do	(Fined Rs 75)	Do
38	FIR 17, 8th May, 1960	Pana Lal Gandhi and Lachman	Gram, Barley and Wheat	156 0 0 4 20 0 40 0 0	Dadri	Do	Acquitted	Do

39	FIR 19, 12th May, 1960	Dalip Kumar, Mangat Singh, Jug Lal and Harbans Lal	Barley	207	0	0	Dadri ..	Challaned	Convicted (Fined Rs 100)	Trucks
40	FIR 43, 23rd April, 1960	Atma Ram and Munshi Ram	Rice ..	50	0	0	Do	Do	Pending trial ..	Stored without licence
41	FIR 11, 18th May, 1960	Ganga Sahai Sheo Narain and Ram Prakash	Wheat	176	0	0	Mohindergarh	Do	Acquitted ..	Trucks
42	FIR 48, 21st May, 1960	Ram Singh, son of Dhammi Ram	Do	1	10	0	Satnali	Do	Covincted (Fined Rs 25 wheat confiscated)	Personally
43	FIR 50, 26th May, 1960	Nihal Singh, Driver Inder Chand and Pirthi Singh	Jawar	170	0	0	Dadri Barrier	Do	Discharged ..	Trucks
44	FIR 49, 21st May, 1960	Gulab, son of Moji Ram	Wheat	1	10	0	Satnali ..	Do	Convicted (Fined Rs 25 Wheat confiscated)	Personally
45	FIR 17, 4th June, 1960	Bachana Ram, Perma Nand and Gurnam	Gram Barley	177 23	20 20	0 0	Mahendra-garh barrier	Do	Discharged ..	Trucks
46	FIR 11, 29th June, 1960	Ramji Lal, son of Birbal Mahajan	Gram	95	0	0	Thanwas	Do	Acquitted	Do
47	FIR 69, 12th September, 1960	Bala, son of Rupa Jat	Rice	1	15	0	Pathwara	Do	Convicted (Fined Rs 25 Camed and Rice forfeited)	on Camel's back
48	FIR 32, 9th September, 1960	Karma and Panna Lal	Atta Rice	2 0	20 15	0 5	Mohindergarh	Do	Fined Rs 40 ..	Ditto
49	FIR 33, 16th September, 1960	Chetu Ramji Lal and Shivlal	Rice	4	35	0	Village Banitwal	Do	Fined Rs 50 (Rice and Camel forfeited)	Ditto

Serial No.	Date of registeration of case	Name of the persons detected while smuggling	Food-grains	Qantity seized	Place at which smuggling was detected	Whether challaned or not	Result of the case referred to court	Manner in which foodgrains were smuggled
				Mds. Sr. Chh.				
50	FIR 34, 16th September, 1960	Kanshi Ram, Ramji Lal and Shiv Lal	Rice	4 35 0	Village Banitwal	Challaned	Fined Rs 50 (Rice and Camel forfeited	on Camel's back
51	FIR 42, 8th October, 1960	Ram Chander, son of Amrit Lal, Mahajan	Do	2 15 0	Dhadhot	Do	Pending trial	Personally
52	FIR 53, 3rd November, 1960	Umrao, son of Nathu Ahir	Do	0 20 0	Madhana	Do	Convicted (Fined Rs 150)	On Camel's back
53	FIR 63, 24th November, 1960	Durga Ram, son of Kalu Ram	Do	6 20 0	Do	Do	Pending trial	Ditto
54	FIR 54, 3rd November, 1960	Kishori Lal ..	Do	1 10 0	Do	Do	Convicted (Fined Rs 50 Donkey and rice confiscated)	Donkeys
55	FIR 31, 18th December, 1960	Bhura, son of Deba	Do	2 25 0	Malhora	Do	Pending trial	Camels
56	FIR 55, 16th December, 1960	Parbhu, son of Chana	Do	4 30 0	Dulot	Do	Pending investigation	Do
57	FIR 56, 22nd December, 1960	Nanhar of Buwana	Do	0 39 0	Do	Do	Ditto	Personally
58	FIR 57, 27th December, 1960	Rawat Singh ..	Do	4 20 0	Sohala	Do	Ditto	Camel
59	FIR 33, 26th December, 1960	Murli Ram, Partap and Shiv Lal	Do	5 5 0	Gomla	Do	Ditto	Do

60	FIR 126, 28th December, 1960	Sada Kishan Mahajan	Do	72	20	0	Bound Kalan	Do	Ditto	Stocked
61	FIR 5, 9th January, 1961	Sheo Narain ..	Do	2	30	0	Pathowara	Do	Convicted (Fined Rs 50 Camel and Rice forfeited)	Camels
62	FIR 4, 9th January, 1961	Siri Chand ..	Do	10	0	0	Do	Do	Ditto	Do
63	FIR 6, 9th January, 1961	Moti of village Bardha	Do	9	20	0	Do	Do	Ditto	Do
64	FIR, 7, 9th January, 1961	Bhagwana ..	Do	9	0	0	Do	Do	Ditto	Do
65	FIR 1, 16th January, 1961	Raghubir ..	Do	1	8	0	Madhana	Do	Acquitted	Personally
66	FIR 5, 18th January, 1961	Ramji Lal ..	Do	14	0	0	Mohindergarh	Do	Convicted (Fined Rs 25 and four maunds of Rice forfeited)	Stocked without licence
67	FIR 11, 1st February, 1961	Piara Lal ..	Do	16	20	0	Do	Do	Fined Rs 520 (Rice forfeited)	Ditto
68	FIR 7, 11th March, 1961	Balbir and Chiranjit	Do	3	5	0	Gomali	Do	Fined Rs 520 (Rice and Camel forfeited)	Camel
69	FIR 30, 4th May, 1961	Ghuman ..	Do	0	19	0	Patikara	Do	Fined Rs 25 (Rice forfeited)	Personally
70	FIR 29, 4th May, 1961	Mula ...	Do	0	19	0	Do	Do	Ditto	Do
71	FIR 31, 4th May, 1961	Parbhu ...	Do	0	10	0	Do	Do	Ditto	Camel
72	FIR 18, 25th March, 1961	Moti Ram ...	Do	2	0	0	Kultajpur	Do	(Rice and Maro confiscated)	Maro

Serial No.	Date of registeration of case	Name of the persons detected while smuggling	Food grains	Quantity seized	Place at which smuggling was detected	Whether challaned or not	Result of the case referred to court	Manner in which food grains were smuggled
73	FIR, 9th 4th April, 1961	Ladhu ..	Rice	1 0 0	Sarohi Bahali	Challaned	Fined Rs 10 (Rice and Camel confiscated)	On Camel's back
74	FIR 22, 10th May, 1961	Het Ram ...	Do	0 38 0	Neemri	Do	Acquitted	Ditto
75	FIR 19, 10th April, 1961	Moti ...	Do	3 37 0	Mohindergarh	Do	Pending in Court	Camel
76	FIR 10, 13th May, 1961	Durga Dass and Lal Chand	Do	201 0 0	Kanina	Do	Ditto	Stocked without licence
77	FIR 16, 17th May, 1961	Hem Ram and Ami Lal	Wheat and Gram	160 39 0	Ateli	Do	Convicted (Fined Rs 200)	Truck
78	FIR 13, 23rd April, 1961	Shri Ram	Rice	1 0 0	Do Banur	Do	Acquitted	Personally
79	FIR 50, 24th June, 1961	Harnarain, son of Mangal	Do	6 35 0	Narnaul	Do	Convicted, (Fined Rs 100 Camel and Rice forfeited)	on Camel's Back
80	FIR 44, 16th June, 1961	Ram Narain, son of Pala Ahir	Rice Wheat	1 0 0 2 20 0	Do	Do	Convicted, Fined Rs 200 Rice, Wheat and Camel forfeited)	Ditto
81	FIR 54, 2nd July, 1961	Madan Lal, son of Jai Narain	Wheat	163 63 0	Dhandholi	Do	Convicted Rs 100, fined	Stocked without licence

82	FIR 77, 27th June, 1961	Ram Gopal of Dadri	Rice	10	11	0	Mandi Dadri	Do	Under Trial	Ditto
83	FIR 43, 15th August, 1961	Dharam Mal Mahajan	Gram	72	20	0	Dadri	Do	Ditto	Ditto
84	FIR 45, 1st September, 1961	Giani Ram, son of Ramji Lal	Rice	0	25	0	Dhana	Do	Convicted (fined Rs 10 and Rice forfeited)	Personally
85	FIR 44, 1st September, 1961	Matu Ram, son of Tirlok Chand	Do	0	25	0	Dhana	Do	Ditto	Do
86	FIR 74, 28th September, 1961	Ms. Sarbuti, w/o Sawal Lal	Barlay and Gram	63	19	0	Dorhana	Do	Under Trial	Stocks stored without licence
87	FIR 73, 28th September, 1961	Bahadur Mal Mahajan	Wheat Rice etc.	..			Dochana	Do	Under Investigation	Ditto
88	FIR 50, 13th November, 1961	Kedar Nath ..	Gram	60	0	0	Kadma	Do	Ditto	Ditto
89	FIR 51, 3rd November, 1961	Ditto ..	Gram	60	0	0	Do	Do	Pending Trial	Ditto
90	FIR 3, 13th January, 1962	Bahadur ..	Rice	0	9	0	Sohla	Do	Ditto	Personally

Serial No.	Date on which case was registered	Name of the person caught while smuggling	Food-grains	Quantity seized	Place at which smuggling took place	Whether challaned or not	Result of the case referred to court	Manner in which food-grains were smuggled
				GURGAON				
				Mds. Sr. Chh.				
1	FIR 4, 4th January, 1960	Tikan Ram ..	Wheat	74 0 0	Rewari City	Challaned	Rs 10 fined and stock returned	Stocks stored without licence
2	FIR 4, 15th January, 1960	Parbhat, son of Mukand Ram	Rice	0 19 0	Khol Mandhan	Do	Rs 100 fined and stocks confiscated	Camel
3	FIR 25, 16th January, 1960	Bodh Raj, son of Mool Raj, Sada Ram, son of Loag Ram and Kedar Nath, son of Teka Ram	Wheat	68 0 0	Hodel Railway Station	Do	Acquitted	Rail
4	FIR 11, 7th February, 1960	Daya Ram, son of Hira Singh	Wheat	6 17 8	Garhi Balnikot	Do	Ditto	Camel
5	FIR 12, 7th February, 1960	Gurdev Singh, son of Joginder Singh	Wheat Maize	172 20 0 9 0 0	Daruhera Tappa	Do	Ditto	Trucks
6	FIR 14, 9th February, 1960	Harbhajan Singh, son of Attar Singh	Wheat Maize	180 0 0 20 0 0	Ditto	Do	Ditto	Do
7	FIR 9, 11th February, 1960	Ram Lal ..	Maida	0 12 0	Bhidoki-Bhindoli border	Do	Fined Rs 100	Cycle
8	FIR 14, 18th February, 1960	Tej Ram ..	Rice	5 39 0	Eashi Balmikot Kasur Border	Do	Fined Rs 150 on 31st May, 1960 (Rice confiscated)	Camel

9	FIR 15, 18th February, 1960	Kanhaya ..	Do	5	39	0	Bawalkot Kassur Border	Do	Fined Rs 150 on 31st May, 1960 Rice confiscated	Do
10	FIR 16, 18th February, 1960	Rameshar ..	Do	5	39	0	Bashi Balmikot Kasur Border	Do	Ditto	Do
11	FIR 1, 18th February, 1960	Unclaimed ..	Do	3	0	0	Bawal Station	Do	Stocks confiscated	Rail
12	FIR 15, 22nd February, 1960	Shapur ..	Do	1	30	0	Purkina Rajisthan border	Do	Fined Rs 120 Stocks confiscated	Pony
13	FIR 16, 22nd February, 1960	Bhajan Lal ..	Do	1	30	0	Ditto	Do	Ditto	Do
14	FIR 17, 22nd February, 1960	Budh Singh ..	Do	1	30	0	Ditto	Do	Fined Rs 120 and stocks confiscated	Do
15	FIR 20, 20th February, 1960	Baru Singh, son of Nathu	Wheat	2	0	0	Dharuhera Toppohra Border	Do	Ditto	Camel
16	FIR 22, 1st March, 1960	Moti Ram, son of Daulat Ram	Rice	3	30	0	Ditto	Do	Fined Rs 100 and stocks confiscated	Do
17	FIR 14, 6th March, 1960	Ramesh Chander, son of Tula Ram	Do	6	0	0	Nachauli V.P. Border	Do	Convicted by lower Court but acquitted by the Session Court	Do
18	FIR 15, 6th March, 1960	Ishwar Chand, son of Jai Dayal	Do	6	0	0	Ditto	Do	Ditto	Do
19	FIR 16, 6th March, 1960	Mohan, son of Kabarmal	Do	7	0	0	Ditto	Do	Ditto	Do
20	FIR 41, 15th March, 1960	Tek Chand, son of Godha Ram	Do	20	38	0	Gurgaon	Do	Convicted	Stocks kept in storage without licence

Serial No.	Date on whcich case was registered	Name of the person caught while smuggling	Food-grains	Quantity seized	Place at which smuggling took place	Whether challaned or not	Result of the case referred to court	Manner in which food-grains were smuggled
				Mds. Sr. Chh.				
21	FIR 13, 18th March, 1960	Dharam Chand	Gram	75 0 0	Kaud barrier	Challaned	Convicted	Stocks kept in storage without licence
22	FIR 22, 21st March, 1960	Om Parkash, son of Parshadi Lal Ganpat Ram	Wheat	62 5 4	Rewari Mandi	Do	Fined Rs 50 stocks allowed to be returned	Ditto
23	FIR 14, 24th March, 1960	Dhan Singh and Other 12 accused	Rice	66 0 0	Khal Mondan border	Do	Fined Rs 25 each and stocks confiscated	Camel
24	26th March, 1960	Unclaimed ..	Do	0 30 0	..	..	..	..
25	FIR 15, 30th March, 1960	Harchand, son of Kanka Ahir, Jugal, son of Dhan Singh Ahir	Do	3 35 0	Ditto	Do	Jugal was fined Rs 100	Camel
26	FIR 19, 7th April, 1960	Rattan Lal, son of Jugal	Do	18 20 0	Sakous	Do	Acquitted	Stocks kept in storage with licence
27	FIR 24, 21st April, 1960	Jugal, son of Kharaiti Ram	Atta	3 4 0	Rewari	Do	Fined Rs 100	Train
28	FIR 26, 21st April, 1960	Mangal, son of Chuni	Do	1 0 0	Do	Do	Fined Rs 50	Do
29	FIR 33, 22nd April, 1960	Lakhi Ram, son of Ram Saran Dass	Rice	6 0 0	Pumbuna	Do	Fined Rs 250 on 18th May, 1960 and stocks confiscated	Camel

30	FIR 17, 23rd April, 1960	Siri Ram, son of Har Lal Jah	Gram	195	0	0	Khol Alwar border	Challaned	Acquitted ..	Truck
31	FIR 27, 1st May, 1960	Budhi ..	Rice	0	35	0	Ferozepur Jhirka Maboli border	Do	Fined Rs 40 on 24th May, 1960 and and Rice confiscated	Head load (personally)
32	FIR 73, 5th May, 1960	Dalip Singh, Sat Pal and Hazari Lal	Gram	190	0	0	Gurgaon Delhi border	Do	Acquitted	Truck
33	FIR 42, 8th May, 1960	Rozdar ..	Rice	0	35	0	Punjab Rajasthan border	Do	Fined Rs 40 on 28th August, 1960 stocks confiscated	Head load (personally)
34	FIR 35, 9th May, 1960	Idoo	Rice	25	0	0	Punjab-U.P. border	Challaned	Convicted but acquitted from the Session Court	Bullock-cart
35	FIR 54, 6th June, 1960	Jaswant Singh and others	Maida	125	20	0	Ditto	Do	Acquitted	Trucks
36	FIR 40, 11th June, 1960	Ramji Lal and others	Wheat	23	5	0	Ditto	Do	Fined Rs 50 and stocks confiscated	Bullock cart
37	FIR 361, 6th July, 1960	Shera, son of Gulab Singh	Do	2	0	0	Hodal	Do	Fined Rs 230	Train
38	FIR 51, 10th July, 1960	Roop Chand, son of Gugan	Do	0	35	0	Punjab, U.P. border	Do	Fined Rs 50	Head load (Personally)
39	FIR 52, 12th July, 1960	Krishan Lal, son of Ram Lal	Do	0	25	0	U.P. Border, Bhisoki Bhindoli border	Do	Fined Rs 50	Ditto
40	FIR 63, 13th July, 1960	Ved Parkash son of Chhutari Lal	Rice	0	15	0	Hodal Border	Do	Fined Rs 15	Cycle
41	FIR 56, 9th July, 1960	Rice Dealers Association, Pengwari	Do	0	20	0	Punjab Rajasthan border	Do	..	..

Serial No.	Date of registeration of case	Name of the person caught while smuggling	Food-grains	Quantity seized Mds	Srs.	Chh.	Place at which smuggling took place	Whether challaned or not	Result of the case referred to court	Manner in which food-grains were smuggled
42	FIR 57, 15th July, 1960	Mula, son of Doi Sahal	Maida	4	20	0	Ditto	Do	Fined Rs 25	Cycle
43	FIR 27, 4th August, 1960	Ram Kumar, son of Chuni Lal	Rice	18	10	0	Buapera	Do	Acquitted	Storage
44	FIR 39, 13th August 1960	Mewa Singh, and Mulkh Raj	Maida Suji	20 2	0 0	0 0	Five Miles border Belt area at Nagina	Do	Mulkh Ram Fined Rs 100 Mewa Singh absconded	Truck
45	FIR 25, 15th August 1960	Shri Mangni, son of Natha	Maida Rice	5 2	0 0	0 0	Taura	Do	Fined Rs 100	Camel
46	FIR 66, 27th August 1960	Bashri, son of Ramzani meo	Wheat	10	20	0	Punjab-Rajasthan border	Do	Fined Rs 200 and stocks confiscated	Bullock cart
47	FIR 70, 14th September 1960	Iman Khan	Do	5	20	0	Ditto	Do	Fined Rs 150	Ditto
48	FIR 75, 20th September, 1960	Shri Manohar Lal	Rice	0	24	0	Five miles border Belt Area	Do	Fined Rs 10	Cycle
49	FIR 48, 22nd September, 1960	Shri Ram Krishan, son of Kanka	Do	2	0	0	Import from Delhi Bawal	Do	Fined Rs 30 and Stocks confiscated	Train
50	13th October, 1960	Unclaimed	Do	18	0	0	Export from Punjab (Bawal)	Do	..	--
51	FIR 41, 13th October 1960	(i) Ratti Ram, son of Sohan (ii) Juman son of Sohan	Do	10	0	0	Garhi Balan	Do	Fined Rs 50 each	Camels
52	FIR 85, 24th October 1960	Chandu Mal	Do	4	0	0	Export from Punjab to Rajasthan (Biwan)	Do	Fined Rs 80	Camel

53	30th October, 1960	Unclaimed	Do	2	0	0	(Biwal)	..	..	By rail
54	7th November, 1960	Ditto	Do	8	0	0	Do	..	..	Ditto
55	12th December, 1960	Ditto	Do	Q 7	K 65	G 500	Do	..	..	Ditto
56	27th December, 1960	Ditto	Do	10	0	0	Do	..	..	Dittio
57	FIR 1, 2nd January, 1961	Jagta Murli, Moti Ram	Do	29	6	0	Export Khol Maudav (Garhi Maheshri border)	Challaned	Fined	Camel ..
58	FIR 15, 23rd February, 1961	Ram Lacho Ahir	Do	4	25	0	Export from Rewari to Rajasthan	Do	Fined Rs 100	Do
59	FIR 17, 5th March, 1961	Abdul sattar	Do	9	20	0	Ditto	Do	Acquitted	Do
60	FIR 24, 24th March, 1961	Tundal	Do	1	0	0	Ditto	Do	..	..
61	FIR 29, 21st June, 1961	Charan Singh	Do	12	0	0	Punjab to U.P.	..	..	Truck
62	FIR 57, 7th September, 1961	Jawahar Lal	Do	Q 0	K 75	G 000	At Hodal Punjab to Rajasthan (Bawal)	Challaned	Fined Rs 75 and stocks confiscated	By train
63	FIR 58, 10th September, 1961	Shri Bhoja	Do	0	63	0	Ditto	Do	Fined Rs 60 and stocks confiscated	Ditto
64	FIR 64, 19th October, 1961	Shri Behari Lal son of Shankar	Do	0	33	0	Ditto	Do	Fined Rs 25 and stocks confiscated	Ditto
65	FIR 133, 19th December, 1961	Kapur Chand	Wheat	200	0	0 Mds	Stocked without licence	Do	Fined Rs 200 and stocks confiscated on 5th January, 1962	Stored without licence
66	FIR 4, 14th February, 1962	Sumor Khan	Do	3	335	0 Kgs	Export from Punjab to Rajasthan	..	..	Bullock cart

ROHTAK

Serial No.	Date on which the case was registered	Name of person caught while smuggling	Food-grains	Quantity seized	Place at which smuggling took place	Whether challaned or not	Result of the case referred to court	Manners in which foodgrains were smuggled
				Mds. Sr. Chh.				
1	FIR 84, 26th October, 1960	Daya Ram ..	Barley	66 bags	Bahadurgarh	Challaned	Fined Rs 100	By truck
2	FIR 73, 20th October, 1960	Inder Raj Mal-Siri Krishan	Gram	90 bags	Do	Do	Fined Rs 100	Ditto
3	FIR 80, 7th November, 1960	Kailash Chand ..	Do	80 bags	Do	Do	Acquitted	Ditto
4	FIR 192, 13th December, 1960	Inder Pal ..	Rice	205 0 0	Rohtak by police	Do	Fined Rs 2,000 ..	Ditto
5	FIR 19, 27th March, 1961	Net Ram and Lal Chand	Do	100 0 0	Bahadurgarh	Do	Acquitted ..	Ditto

4. AMBALA CIRCLE

Serial No.	Date on which the case of smuggling was detected	Name of the person arrested while smuggling	Food-grains	Quantity seized	Place at which smuggling took place	Whether challaned or not	Result of the case referred to courts	Manner in which foodgrains were smuggled
				Mds. Srs. Chh.				
1	FIR No. 28, 9th February, 1960	Shri Niko, son of Dharam Singh	Rice	0 35 0	U. P. Border	Referred to Court and challaned	Fined Rs 70 and imprisoned till the rising of the court.	On head

2	FIR No. 30, 12th February, 1960	Shrimati Tuman alias Patta, widow of Gulam Kadar	Do	0 15 0	Ditto	Ditto	Fined Rs 20 ..	Ditto
3	FIR No. 56, 12th March, 1960	(i) Surinder Kumar (ii) Tola Ram	Do	233 bags	Rs. Jagadhri	Ditto	Acquitted by R.N.	Goods Train
4	FIR No. 15, 1st June, 1960	Ganga Ram, son of Wazira	Wheat Atta	0 26 4	U. P. Border	Ditto	Fined Rs 20 and imprisoned till the rising of the Court	On head
5	FIR No. 109, 2nd June, 1960	Rashid, son of Rahindin	Wheat and Gram	1 10 0 0 10 0	Ditto	Ditto	Fined Rs 40 and imprisoned till the rising of the Court	Ditto
6	FIR No. 18, 8th June, 1960	Shri Bhiku of Bilaspur	Wheat Atta	0 17 8	Ditto	Ditto	Fined Rs 25 and imprisoned till the rising of the court	Ditto
7	FIR No. 19, 11th June, 1960	Shri Kanna alias Katta	Wheat and Gram	2 30 0	Ditto	Ditto	Fined Rs 60 and in default one month's R.I.	Donkey
8	FIR No. 20, dated 20th June, 1960	Shri Bakhtavar, son of Tulsi	Barley, Gram and Wheat	0 30 0	Ditto	Ditto	Fined Rs 50 and in default one month's R.I.	On head
9	FIR No. 11, 20th June, 1960	Amar Singh ..	Wheat Atta	1 0 0	Ditto	Ditto	Ditto ..	Ditto
10	FIR No. 12, 20th June, 1960	Kashmiri Lal and Bhanwati	Wheat Atta	2 9 0	Ditto	Challaned	Fined Rs 50 and in-fault one month's imprisonment	Ditto
11	FIR No. 14, 24th June, 1960	Kura, son of Sapru	Rice Dara	3 20 0	Ditto	Do	Fined Rs 150 in default one month's R.I.	Donkey
12	FIR No. 170, 27th June, 1960	Gurbachan Singh ..	Wheat Dara	0 30 0	Ditto	Do	Fined Rs25 in default one month's R.I.	By Rail

Serial No.	Date on which the case of smuggling was detected	Name of the person arrested while smuggling	Food-grains	Quantity siezed (Mds. Srs. Chh.)	Place at which smuggling took place	Whether challaned or not	Result of the case referred to courts	Manners in which foodgrains were smuggled out
13	FIR No. 171, 27th June, 1960	Suraj Dev ..	Wheat Atta	0 30 0	U. P. Border	Challaned	Fined Rs 25and in default one month's R.I.	By Rail
14	FIR No. 132, 27th June, 1960	Sant Singh ..	Ditto	0 20 0	Ditto	Do	Ditto	Ditto
15	FIR No. 173, 27th June, 1960	Jeet Ram ..	Ditto	0 30 0	Ditto	Do	Ditto ..	Ditto
16	FIR No. 125, 5th July, 1960	Shri Kirpal Singh ..	Rice Dara	0 25 0	Ditto	Do	Fined Rs 40 and imprisoned till the rising of court	On bus
17	FIR No. 26, 9th July, 1960	Madan ..	Wheat Dara	0 10 0	Ditto	Do	Fined Rs 20 and imprisoned till the rising of court	On head
18	FIR No. 38, 18th July, 1960	Lekh Raj ..	Wheat Atta	0 30 0	Ditto	Do	Acquitted ..	Ditto
19	FIR No. 57, 18th October, 1960	Shri Jaimal ..	Paddy	0 27 0	Ditto	Do	Fined Rs 20 and imprisoned till the rising of court	Ditto
20	FIR No. 128, 25th October, 1960	Nasir Ahmed ..	Do	0 13 0	Ditto	Do	Fined Rs 20 and imprisoned till the rising of court	By bus
21	FIR No. 129, 5th September, 1960	Shri Jati Ram ..	Wheat Atta	0 20 0	Ditto	Do	Fined Rs 15 and imprisoned till the rising of court	On head

22	FIR No. 84, 7th September, 1960	Shri Ajit Singh ..	Wheat Atta/ Maida	0 0	19 15	4 0	Ditto	Do	Fined Rs 30 and imprisoned till the rising of court	Ditto
23	FIR No. 43, 21st September, 1960	Nathu Singh ..	Wheat	0	13	0	Ditto	Do	Fined Rs 25 and imprisoned till the rising of court	Ditto
24	FIR No. 113, 7th October, 1960	Simru ..	Do	0	12	0	Ditto	Do	Fined Rs 15 and imprisoned till the rising of court	Ditto
25	FIR No. 106, 28th September, 1960	Lachhman Dass ..	Do	0	26	0	Y. B. Barrier	Do	Fined Rs 30 and imprisoned till the rising of court	By bus
26	FIR No. 52, 17th October, 1960	Bashiri ..	Paddy	1	0	0	U. P. Border	Do	Fined Rs 30 and imprisoned till the rising of court	On donkey
27	FIR No. 105, 27th September, 1960	Nathu ..	Wheat	0	25	0	Ditto	Do	Fined Rs 30 and imprisoned till the rising of court	By bus
28	FIR No. 119, 21st October, 1960	Ram Nath and Raj Kishan	Wheat mixed with Gram	0	35	0	U. P. Border	Challaned	Fined Rs 40 and imprisoned till the rising of court	On donkey
29	FIR No. 16, 22nd January, 1961	(i) Ved Parkash (ii) Dharam Vir and (iii) Hamid	Rice Tota Kanni	70 Qtls.			Ditto	Do	(i) Convicted for four months' R.I. and fined Rs 200 (ii) Fined Rs 100 and three months' R.I. (iii) Fined Rs 60 and two months' R.I.	By truck

Serial No.	Date on which the case of smuggling was detected	Name of the person arrested while smuggling	Food-grains	Quantity seized	Place at which smuggling took place	Whether challaned or not	Result of the case referred to courts	Manner in which Foodgrain was smuggled out	REMARKS
				Mds. Srs. Chh.					
30	No. 3, 14th February, 1961	Surjan Singh ...	Rice Kanni	1 0 0	U.P. Border	Challaned	Fined Rs 40 and imprisoned till the the rise of court	On head	
31	No. 37, 13th February, 1961	Karam Chand ...	Rice Kanni	1 0 0	Ditto	Do	Fined Rs 50 and imprisoned till the rise of court	Ditto	
32	No. 21, 19th August, 1961	Suna of village Taje-wala	Paddy	40 Qtls.	Ditto	Do	Fined Rs 40 and imprisoned till the rise of court	Ditto	
33	No. 147, 13th November, 1960	Hem Raj ...	Wheat Atta	1 10 0	Ditto	Do	Fined Rs 50 and imprisoned till the rise of court	Ditto	
34	No. 184, 10th October, 1961	Data Ram ...	Wheat flour	0.33 Kgs.	Ditto	Do	Fined Rs 40 and imprisoned till the rise of court	Ditto	
35	No. 183, 10th October, 1961	Ditto ...	Pulse	9,33 Kgs.	Ditto	Do			
36	No. 190, 13th October, 1961	Som Nath, Jagan Nath and Jai Bhag-wan	Rice Khillan	0.42.0 Qtls.	Ditto	Do	Fined Rs 25 and imprisoned till the rise of court	On truck	
37	No. 151, 16th October, 1960	Jiwana ...	Wheat Atta Rice	25 Srs. 6 Srs.	Ditto	Do	Fined Rs 50 and imprisoned till the rise of court	On head	
38	No. 3, 5th January, 1962	Rulia Ram ...	Rice Dara	16 Kgms.	Ditto	Do	Fined Rs 40 and imprisoned till the rise of court	By bus	

39	No. '2, 4th January, 1962	Imdad	..	Rice Tota Kanni	24 Srs.	U.P. Border	Challened	Fined Rs 50 and imprisoned till the rise of court	By bus
40	No. 24, 8th February, 1962	Jai Bhagwan	..	Gram Wheat Dara	69.73 626 Qtls 5.54 680	Ditto	Do	The case has not yet been decided	By truck
					Mds. Srs. Chh.				
41	No. 1, 5th January, 1962	Tara Singh	..	Rice	0 18 0	Ditto	Do	Fined Rs 25 and imprisoned till the rise of court	By cycle
42	No. 6, 8th February, 1962	Quaim Din	..	Paddy	1 25 0	Ditto	Do	Fined Rs 50 and imprisoned till the rise of court	On camel

5. KARNAL CIRCLE

Serial No.	Date on which the case was detected/registered	Name of the persons arrested at the time of smuggling	Food-grain	Quantity seized Mds. Srs. Chh.	Place at which smuggling took place	Challaned or not	Result of the case referred to court	Manner in which foodgrains were smuggled
1	20th January, 1962, FIR No. 7	Krishan Chand Hukam Chand	Rice	100 0 0	Smalkha	Challaned	40 maunds rice forfeited or four months' imprisonment. Fined Rs 200	By truck
2	21st January, 1960, FIR No. 8	Ditto ..	Do	199 0 0	Do ..	Do	Fined Rs 50 or one month's imprisonment. 10 mds. rice forfeited	Ditto
3	22nd January, 1960, FIR No. 7	Girdhari Lal ..	Do	204 0 0	Do ..	Do ..	Arrested afterwards. Fined Rs 50. Rice forfeited	Ditto
4	29th January, 1960, FIR No. 7	Krishan Kumar, Tara Singh, Prem Singh	Do		Kaith Barrier	Ran away with stock	Prem Singh fined Rs 25 or one months' imprisonment to Prem Singh only	Ditto
5	4th February, 1960, FIR No. 13	Amrit Singh ..	Do	200 0 0	Do ..	Not challaned	Cancelled ..	Ditto
6	31st August, 1960, FIR No. 88	Krishan Chand, son of Nathu Ram	Gram	204 0 0	Do ..	Ditto	Do ..	By truck No. 1406 PNR
7	12th February, 1961, FIR No. 11	No body arrested	Wheat	200 0 0	Do ..	Ditto	Do ..	By truck No. 967 PNR
8	19th October, 1961, FIR No. 89	Malquiat Singh Bahadur Singh	Paddy	150 0 0	Do ..	Ditto	Under trial ..	By truck
9	8th April, 1962, FIR No. 24	Gurbachan Singh ..	Rice	198 0 0	Do ..	Ditto	Ditto ..	Ditto

Serial No.	Date	Name of person caught while smuggling	Food-grain	Quantity seized			Place at which smuggling took place	Number of cases referred to the court	Result of the case referred to court	Manner in which foodgrain was smuggled
				Mds.	Srs.	Chh.				
	FEROZEPUR									
1	FIR No. 4, 9th January, 1960	Manphool Singh ..	Wheat	96 78	0 0	0 0	Kherian Serwar	Challaned, sent in court	Acquired ..	By truck
2	FIR No. 22, 30th June, 1960	Ram Lal ..	..	13	0	0	Ditto	Ditto	Do ..	Ditto
3	FIR No. 73, 30th July, 1960	Ajit Singh ..	..	197	0	0	Abohar ..	Ditto	Do ..	Ditto
	GURDASPUR									
1	FIR No. 165, 30th September, 1960	Rajinder Singh ..	Rice	97	20	0	T/Tarn to H/Pradesh challaned by somewhere near Gurdaspur and not on barrier		Stocks confiscated cost of rice Rs 1,400 deposited into the Treasury	By truck No. 1420 PNR

HISSAR CIRCLE

Serial No.	Date on which the case was registered	Name of the person caught while smuggling	Food-grains	Quantity seized Mds.	Srs.	Chh.	Place at which the smuggling took place	Whether challaned or not	Result of the case referred to court	Measures in which food-grains were smuggled
1	FIR 1, 3rd January, 1960	Harnam Singh, son of Inder Singh	Dhan	10	0	0	Ranin	Challaned	Acquitted on 5th April, 1960	Illegal storage for smuggling
2	FIR I, 4th January, 1960	Bhola Singh, son of Mota Singh	Do	1	10	0	Buri	Do	Fined Rs 100 on 26th March, 1960	Cycle
3	FIR 5, 11th January, 1960	Dharshan Singh, son of Mangal Singh	Rice	0 10	30 20	0 0	Kariwali	Do	Acquitted on 26th August, 1960	Illegal storage for smuggling
4	FIR 3, 15th January, 1960	Kanlya Lal, son of Krishan Lal	Do	10	25	0	Tosham	Do	Acquitted on 26th August, 1960	Wagon carrier
5	FIR 6, 17th January, 1960	Uttam Singh, son of Likhi Ram	Dhan	306	0	0	Fatehabad	Do	Find Rs 200 on 19th April, 1960	Illegal storage for smuggling
6	FIR 4, 19th January, 1960	Ram Chand, son of Khan Chand	Rice	18	0	0	Loharu	Do	Acquittted on 7th May, 1960	Truck
7	FIR 4, 20th January, 1960	Meva, son of Mulka Jat	Do	5	0	0	Do	Do	Fined Rs 100 on 31st March, 1960	Camel
8	FIR 5, 20th January, 1960	Bagrawat, son of Roor Mal	Do	4	0	0	Punjab to Rajasthan	Do	Acquitted on 30th March, 1960	Do
9	FIR 6, 20th January, 1960	Chandgi, son of Lachman Jat	Do	20	20	0	Leharu	Do	Acquitted on 28th April, 1960	Do
10	FIR 7, 20th January, 1960	Gugan, son of Sheo Jijee	Do	14	0	0	Do	Do	Fined Rs 100 on 28th April, 1960	Do

11	FIR 8, 21st January, 1960	Dhanpat, son of Bhagwana Jat	Do	15	0	0	Do	Challaned	Fined Rs 100 on 28th April, 1960	Do
12	FIR 1, 25th January, 1960	Bhog Ram, son of Ladhha Ram	Dhan	2	0	0	Talwara Khurd	M.I.C. Sirsa	Fined Rs 100 on 25th March, 1960	Cycle
13	FIR 1, 4th January, 1960	Tula Ram Harajan of Sarsa 8 Accused	Rice	150	0	0	Kagdama	Challaned	Acquitted on 24th October, 1960	Truck
14	FIR 7, 7th February, 1960	Sat Narain Rajput	Do	55	0	0	Pokhar Dass	Not challaned	Cancelled	Camel
15	FIR 15, 8th February 1960	Mehar Singh	Dhan	8	0	0	Kariwala	Challaned	Fined Rs 100 on 30th November, 1960	Do
16	FIR 21, 23 rd February, 1960	Sarupa Mahajan	Rice	200	0	0	Borana	Do	Fined Rs 500 or 4 months' R.I.	Illegal storage for smuggling
17	FIR 20, 23rd February, 1960	Bishan Lal Mahajan	Bajra	193	0	0	Do	Do	Ditto	Ditto
18	FIR 31, 4th March, 1960	Sohan Singh Jat	Dhan	22	20	0	Talwara Khurd	Do	Fined Rs 200 on 30th November, 1960	Cart
19	FIR 14, 29th March, 1960	Banwari Jat	Rice	40	0	0	Khera	Do	Acquitted on 9th January, 1960	Weapon carrier
20	FIR 40, 7th April, 1960	Ram Dial Arora	Do	6	24	0	Bapora Gate	Do	Fined Rs 100 on 30th November, 1961	Illegal storage for smuggling
21	FIR 41, 7th April, 1960	Deena Nath Aggar-	Do	12	18	0	Halwas	Do	Acquitted on 30th May, 1960	Ditto
22	FIR 18, 12th April, 1960	Ram Krishan	Do	25	0	0	Pokhar Dass	Do	Fined Rs 200 and one month's R.I. on 26th August 1960	Ditto
23	FIR 28, 27th April, 1960	Prem, son of Chhalu Ram	Bajra	79 bags			Loharu	Cancelled	Cancelled	Truck
24	FIR 32, 9th May, 1960	Ram Sarup, son of Jawahar	Wheat Atta	2	0	0	Do	Do	Do	Camel

Serial No.	Date on which the case was registered	Name of the person caught while smuggling	Food grains	Quantity seized Mds.	Srs.	Chh.	Place at which smuggling took place	Whether challaned or not	Result of the case referred to court	Measure in which food grains were smuggled	REMARKS
25	FIR 22, 22nd May, 1960	Chhabil Dass	Gram	114	0	0	Barwa	Cancelled	Do	Illegal storage for smuggling	
26	FIR 36, 25th May, 1960	Gokal, son of Raja Ram Jat	Wheat	34	20	0	Mandhali Kalan	Do	Do	On camels	
27	FIR 50, 30th May, 1960	Ram Sarup, son of Jai Sukh	Rice	150	0	0	Laharu Bhiwani	Challaned	Acquitted Rs100	Truck	
28	FIR 67, 21st June, 1960	Jai Ram, son of Bishna Jat	Wheat	3	20	0	Balsmand	Do	Fined Rs 100 and sentenced till the rise of the court	Camel	
29	FIR 44, 5th July, 1960	Ram Chander, son of Shiv Chand 8 accused	Rice	80	0	0	Bharata	Cancelled	Acquitted on 27th December, 1960	Camels	
30	FIR 92, 20th July, 1960	Gurbax Singh Jat Sikh	Wheat	2	0	0	Chutala	Challaned	Fined Rs 50 on 30th July, 1960	Bullock-cart	
31	FIR 67, 6th August, 1960	Lal Chand, son of Janda Ram	Gram	125	0	0	Bhiwani	Do	..	Illegal storage for smuggling	
32	FIR 36, 4th August, 1960	Jagan Ram Jat	Rice	30	0	0	Jhumpla	Do	Acquitted on 27th November, 1960	..	
33	FIR 5, 2nd October, 1960	Sahesh Mohd, son of Rahmat Ullah	Do	0	20	0	Loharu	Do	Fined Rs 25 on 24th October, 1960	Not available	
34	FIR 45, 6th December, 1960	Munshi Ram, son of Ram Lal	Do	19	0	0	Tosham	Do	Acquitted on 7th May, 1961	Ditto	
35	FIR 46, 10th October, 1960	Sat Ram Jat	Do	11	20	0	Jhanwan	Do	Cancelled	Ditto	

36	FIR 144, 13th November, 1960	Rup Chand, son of Shiam Lal	Bajra	235	0	0	Chutala	Challaned	Pending in court	Truck
37	FIR 167, 9th December, 1960	Dharama son of Dodhram	Rice	16	0	0	Patram Gate	Do	Fined Rs 200 on 24th January, 1961	..
38	FIR 119, 11th December, 1960	Ditto	Do	10	0	0	Tohana	Do	Cancelled	Truck
39	FIR 57, 29th December, 1960	Jagta, son of Ji-Subh Jat	Do	16	0	0	Karnal	Challaned	Fined Rs 50 on 9th January, 1961	..
40	FIR 26, 10th February, 1961	Jaga Mal, son of Mal Singh Rajput	Do	3	29	0	Bapora Gate	Do	Cancelled	..
41	FIR 40, 25th March, 1961	Shanjan Singh, son of Bahadur Singh Jat	Dhan	4	0	0	Talwara Khurd	Do	Fined Rs 50	Horse back
42	FIR 55, 31st May, 1961	Gauri Shankar, son of Beg Raj Mahajan	Rice	0	25	0	Balsmand	Challaned	Pending in court	Truck
43	FIR 46, 5th June, 1961	Inderanj Singh, son of Jamna Dass	Do	79 bags			Uklana	Do	Ditto	Illegal storage for smuggling
44	FIR 108, 13th June, 1961	Sohan Lal, etc,, 3 Accused	Wheat	64 bags			Chutala	Do	Ditto	..
45	FIR 30, 25th August 1961	..	Rangi	4	0	0	Loharu	Not challaned	Cancelled	Trucks
46	FIR 140, 15th October, 1961	Amin Chand, son of Sohan Lal	Rice	11	0	0	Balsmand	Challaned	Pending in court	..
47	FIR 18, 1st March, 1962	Gauri Shanker Mahajan	Do	0	11	0	Do	Do	Ditto	Camel

GOVERNMENT GIRLS HIGHER SECONDARY SCHOOL, AMBALA CITY

*697. **Shri Ram Parkash :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the academic qualifications of the present Headmistress of the Government Girls Higher Secondary School, Ambala City ;

(b) whether any complaints about her treatment of the staff have been received by Government, if so, what and the action taken thereon ;

(c) the total number of audit objections relating to her period as Headmistress in the said school, pending disposal and the extent of her responsibility therefor ;

(d) the names of the teachresses, if any, employed, by the said headmistress on three months, six months basis during the period of her posting in the said school and the number of times the same teachresses were re-employed by her with short breaks.

Shri Yash Paul : (a) B.A.B.T.

(b) No.

(c) Ten, for which she is fully responsible.

(d) A list is laid on the table of the House.

List of Teachers/Mistresses who were employed on three months/Six months basis by the Headmistress, Government Girls Higher Secondary School, Ambala City, from the date of joining, i.e., 17th February, 1960, after usual breaks.

Name of the Teacher/Mistress who was employed on three/six months basis	The date of 1st appointment	Date of termination	Date of appointment after break	Date of appointment after IInd break	Date of appointment after 3rd break	Date of appointment after 4th break	Date of appointment after 5th break	REMARKS
1. Smt. Swaran Datta ..	3-3-60	1-6-60	3-6-60	12-9-60	Resigned with effect from 22nd November, 1960			
2. Smt. Brij Mohini ..	3-3-60	1-6-60	3-6-60	Did not turn up after summer vacation.				
3. Smt. Kuldip Kaur ..	3-3-60	1-6-60	3-6-60	Later on appointed on regular basis.				
4. Smt. Janak Pasricha ..	3-3-60	1-6-60	3-6-60	Did not turn up after summer vacation.				
5. Smt. K. K. Maria ..	3-3-60	1-6-60	3-6-60	16-9-60	..	..	..	
6. Smt. Surrinder Gulati ..	1-3-60	31-5-60	2-6-60	16-9-60	17-3-61	..	..	Against leave vacancy
7. Smt. Harbhajan Kaur ..	14-3-60	13-6-60	Resigned					
8. Smt. Swadesh Trikha ..	2-6-60	Resigned on 16th July, 1960 afternoon.						
9. Smt. Prem Lata ..	12-9-60	Appointed on regular basis with effect from 2nd November 1960.						
10. Mrs. S. Bala Kapoor ..	12-9-60	10-3-61	14-3-61	4-9-61	3-8-61	Relieved on 27th April, 1962 on joining a permanent post		
11. Smt. Krishna Devi ..	12-9-60	10-3-61	14-3-61	..	Remained in leave vacancies of various teachers			
12. Smt. Raj Aroora ..	13-9-60	10-3-61	14-3-61	..	Worked in leave arrangement.			
13. Smt. Krishna Verma ..	12-9-60	18-12-60	Terminated on appointment of Mistress on permanent basis					Against leave vacancy
14. Shri Krishan Murti ..	12-9-60	10-3-61	14-3-61	4-9-61	Terminated on 16th October, 1961			

Name of the Teachers/Ministers who was employed on three/six months basis	The date of 1st appointment	Date of termination	Date of appointment after break	Date of appointment after II break	Date of appointment after III break	Date of appointment after 4th break	Date of appointment after 5th break	Remarks
15. Smt. Darshan Pasricha ..	11-10-60	31-3-61	18-4-61	4-9-61	3-3-62	..	..	
16. Miss Sarojni Bala ..	22-11-60	21-3-61	23-3-61	16-10-61	Against Krishna Murti again relieved on 30th November, 1961 on the joining of regular teacher. Again appointed against vacancy with effect from 15th February, 1962 and relieved on 2nd May, 1962 on joining as a regular teacher.			
17. Saroj Aroora ..	4-9-61	3-3-62	Terminated on 30th March, 1962.					
18. Krishna Verma ..	18-10-61	17-3-62	19-3-62	Services terminated on 2nd May, 1962 on joining as regular teacher.				
19. Uma Rai ..	6-9-61	10-9-61	..	..	..	..	..	
20. Uma Rai ..	10-10-61	15-2-62	Continued upto 25th April, 1962 on joining on regular basis.					

SEED FARMS IN DISTRICT AMRITSAR

***746. Sardar Kulbir Singh :** Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state—

(a) the number of Government owned seed farms in district Amritsar at present, the dates when these were set up, the total area of each and the price paid for the land in each case ;

(b) the total annual income and expenditure of each of the said farms from 1st April, 1956 to 31st March, 1962 ;

(c) the total quantity of different varieties of seeds produced by each of the said Seed Farms per annum during the period referred to in part (b) above ?

Sardar Gurbanta Singh : Statements giving the requisite information are laid on the Table.

ANNEXURE I

(a) Statement showing the names of Seed Farms along with their date of purchase, and price etc., in Amritsar District

There are ten seed farms (15 in term of 25 acres) in Amritsar District. Their details are given below :—

Serial No.	Name of Seed Farm	Area in acres	Date of purchase	Total price
				Rs nP.
1	Meharbanpura ..	25·00	17-2-58	25,000.00
2	Manawala ..	75·00	3-3-58	66,268.35
3	Kullah ..	50·00	3-3-58	50,000.00
4	Bahmniwala ..	25·00	3-3-58	25,000.00
5	Ajnala ..	25·00	3-3-58	25,000.00
6	Dyal Bharang ..	50·00	20-3-58	45,900.00
7	Fatehabad ..	25·00	3-3-58	25,000.00
8	Khabe Dogran ..	21·00	3-3-58	21,000.00
9	Usman ..	50·00	21-3-60	75,000·00
10	Bhalipura ..	50·00	17-3-60	55,617·25

ANNEXURE II

(b) Statement showing income and expenditure of various seed Farms in Amritsar District.

Name of Seed Farm	INCOME				ENPENDITURE,			
	1958-59	1959-60	1960-61	1961-62	1958-59	1959-60	1960-61	1961-62
	Rs nP.	Rs. nP.	Rs. nP.	Rs. nP.	Rs. nP.	Rs. nP.	Rs. nP.	Rs. nP.
Meharbanpura ..	33.62	1,978.66	2,583.76	2,825.40	7,353.25	491.26	940.64	602.98
Khabe Dogran ..	162.00	1,644.44	2,623.55	2,372.28	6,430.00	145.65	1,073.32	984.21
Ajnala ..	109.48	2,034.80	1,411.47	1,233.56	7,728.62	840.55	467.35	837.62
Fatehabad ..	297.12	1,177.18	3,545.30	4,219.55	9,833.65	2,051.00	759.16	491.39
Kullah ..	257.65	3,605.32	3,641.10	2,755.67	575.02	1,294.47	871.24	520.20
Dyal Bharang ..	2,046.71	2,981.57	3,037.43	1,235.15	564.22	2,484.54	3,475.78	6,902.56
Usman (Purchased during 1959-60 i.e. in March, 1960)	..	..	835.75	5,673.68	..	..	3,240.55	1,722.68
Bhalipur (purchased during in 1959-60 i.e., in March, 1960) ..	..	..	1,183.83	1,222.55	..	..	1,221.16	4,031.21
Bahmniwala ..	Nil	2,811.81	1,721.22	970.46	240.60	774.02	598.61	Nil
Manawala ..	..	..	1,073.33	371.50	..	..	470.75	Nil

ANNEXURE III

(c) Statement showing the production of seeds in Mds. at the various Seed Farms in Amritsar District

Name of Seed Farm	Wheat					Paddy				
	1957-58	1958-59	1959-60	1960-61	1961-62	1957-58	1958-59	1959-60	1960-61	1961-62
Dyal Bharang ..	..	238	119	Nil	Produce not yet collected	..	712	224	172	302
Ajnala ..	..	186	90	102	Ditto	..	Nil	Nil	Nil	Nil
Bhalipur ..	..	..	2	72	Ditto	..	..	..	19	87
Usman ..	..	..	..	601	Ditto	..	..	..	75	Nil
Fatehabad ..	..	248	514	615	Ditto	..	23	Nil	Nil	Nil
Kullah ..	..	366	329	206	Ditto	..	43	51	23	52
Khabe Dogran ..	..	287	233	217	Ditto	..	36	78	40	78
Bahmniwal ..	..	318	198	49	Ditto	..	20	40	15	7
Meharbanpura ..	..	274	347	390	Ditto	..	10	84	Nil	Nil
Mannawala ..	..	..	102	59	Ditto	..	..	Nil	Nil	Nil

(Land under dispute, only eight acres under possession)

Note.—In addition to above crops Janter, guare and Dhanicha were sown for seed purposes as well as for green manuring . Chari and berseem were also sown as fodder crops.

ANNEXURE III

Statement showing the production of Seeds in Mds at the various Seed Farms in Amritsar District

Name of Seed Farm	Cotton					Sugarcane					Maize		
	1957-58	1958-59	1959-60	1960-61	1961-62	1957-58	1958-59	1959-60	1960-61	1961-62	1959-60	1960-61	1961-62
Dyal Bhanang ..	..	Nil	Nil	Nil	Nil	Nil	Nil	Nil	Nil	Nil	Nil	Nil	Nil
Ajnala ..	Nil	Nil	22	Nil	Nil		Standing crop sold			Nil	Nil	Nil	Nil
Bhalipur ..	..	..	..	..	Nil	..	..	Standing crop sold		Nil	..	Nil	20
Usman ..	..	..	..	62	104	..	..	..	Nil	Nil	..	Nil	Nil
Fatehabad ..	..	9	Nil	Nil	5	..	Nil	373	45 (Gur)	Nil	4	Nil	21
Kullah ..	..	19	34	33	46	..	Nil	Nil	Standing crop sold		9	Nil	Nil
Khabe Dogran ..	..	Nil	Nil	Nil	Nil	..	Standing crop sold		Nil	Nil	11	41	Nil
Bhamniwal ..	..	Nil	14	11	19	..	Ditto		Nil	Nil	Nil	Nil	Nil
Meharbanpura ..	..	Nil	Nil	Nil	Nil	..	Nil	Nil	Nil	Nil	Nil	Nil	Nil
Mannawala ..	..	Nil	Nil	Nil	Nil	..	..	Nil	Nil	Nil	Nil	Nil	Nil

(Land under dispute, only eight acres under possession)

Note.—In addition to above crops Janter, guare, and Dhanicha were sown for seed purposes as well as for green manuring. Chari and berseem were also sown as fodder crops.

APPOINTMENT OF SUB-REGISTRARS

*749. **Sardar Kulbir Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) whether any sub-registrars in various tehsils and cities in the State were appointed between 1st January, 1956 and 31st December, 1961 ; if so, their names with their full home addresses ;

(b) the date and place of appointment of each sub-registrar mentioned in part (a) above ;

(c) the age on the date of appointment of each of the said sub-registrars, his academic qualifications and the total remuneration excluding T. A. received by each during the year 1959-60, 1960-61 and 1961-62 respectively.

(d) total amount received by each of the said sub-registrars as T. A. during the period mentioned in part (c) above ;

(e) whether the services of any of the said sub-registrars were terminated up to 31st March, 1962; if so, the date thereof and the reasons therefor ;

(f) if the answer to part (e) above be in the affirmative whether before the termination of services of any of the said sub-registrars, charge sheets, were given to them ; if not, the reasons therefor ?

Sardar Ajmer Singh : A statement is laid on the Table of the House.

STATEMENT

STATEMENT REGARDING APPOINTMENT OF HONORARY SUB-REGISTRARS

Whether any sub-registrars in various tehsils and cities in the State were appointed between 1st January, 1956 and 31st December, 1961, if so their names with full home addresses	*The date and place of appointment of each sub-registrar mentioned in part (a) above*		*The age on the date of appointment of each of the said sub-registrars, his academic qualifications and the total remuneration excluding T.A. received by each during the years 1959-60, 1960-61 and 1961-62, respectively*					Total amount received by each of the said sub-registrars as T.A. during the period mentioned in part (c) above	Whether the services of any of the said sub-registrars were terminated up to 31st March, 1961, if so, the date thereof and the reasons therefor	If the answer to part (c) above be in the affirmative whether before the termination of service of any of the said sub-registrars charge sheets were given to them ; if not, the reasons therefor
	Date of appointment	Place	Age	Qualification	1959-60	1960-61	1961-62			
(a)	(b)		(c)					(d)	(e)	(f)
			Years		Rs	Rs	Rs			
Hissar 1. Shri Dev Kumar Jain, adopted son of Shri Kishori Lal Jain, of Hissar	17-9-56	Hissar	41	Matric	5,299·54	5,289·34	5,134·00	Nil	No	Question does not arise
Rohtak 2. Shri Lachhi Ram, village and P.O. Dighal, tehsil Jhajjar	17-3-56	Jhajjar	51	Matric	79·50	465·98	3,007·06	Nil	Services terminated on 16th March, 1962, on the expiry of his term	Ditto

3. Shri Hira Lal, Jhajjar	29-7-59	Jhajjar	53	Matric	1,718·36	2,118·99	Nil	Nil	Appointment in a temporary vacancy caused by suspension of Shri Lachhi Ram, Honorary Sub-Registrar and was relieved on the former's re-instatement	Ditto
4. Shri Puran Chand Azad, B-III, 1492, Rohtak	25-10-56	Rohtak	38	Matric	5,000·00	4,927·34	4,946·75	Nil	No ..	Ditto
5. Shri Hari Singh, village Kanwali, tehsil Sonepat	30-11-56	Sonepat	54	Matric	4,113·00	2,773·34	Nil	Nil	Services terminated on 30th November, 1960, on the expiry of his term	Ditto
Gurgaon	No Honorary Sub-Registrar was appointed between 1st January, 1956 to 31st December, 1961									
Karnal										
6. Shri Gurbaksh Singh of Karnal	25-10-56	Karnal	43	Matric	..	..	..	Nil	Services terminated on 18th December, 1961, on account of charges against Shri Gurbaksh Singh, Honorary Sub-Registrar	Shri Gurbaksh Singh was given opportunity to explain the charges against him. His explanation was found unsatisfactory. It was, however, substantiated that Shri Gurbaksh Singh had lost confidence of the people and hence his services were terminated

Whether any sub-registrars in various tehsils and cities in the State were appointed between 1st January, 1956 and 31st December, 1961; if so their names with their full home addresses	*The date and place of appointment of each sub-registrar mentioned in part (a) above*		*The age on the date of appointment of each of the said sub-registrars, his academic qualifications and the total remuneration excluding T.A. received by each during the years* 1959-60, 1960-61 *and* 1961-62, *respectively*					Total amount received by each of the said sub-registrars as T.A. during the period mentioned in part (c) above	Whether the services of any of the said sub-registrars were terminated up to 31st March, 1961, if so, the date thereof and the reasons therefor	If the answer to part (c) above be in the affirmative whether before the termination of service of any of the said sub-registrars charge-sheets were given to them; if not, the reasons therefor
	Date of appointment	Place	Age	Qualification	1959-60	1960-61	1961-62			
(a)	(b)		(c)					(d)	(e)	(f)
			Years		Rs.	Rs.	Rs.			
7. Shri Mansa Ram, ex-Subedar Major of village Bandh, tehsil Panipat	5-11-56	Panipat	47	Matric	3,499·92	3,478·43	3,319·13	Nil	No ..	Question does not arise
8. Shri Jagdish Chandra Batra, Model Town, L-495, Karnal	28-7-59	Karnal	47	Matric	2,916·62	2,958·28	2,719·57	Nil	He resigned on 20th September, 1961	Ditto
Ambala										
9. Shri Balak Ram Puri, Ambala, House No. 67, Mohalla Sheikhan, Rupar	24-7-56	Ambala	58	Middle	..	..	..	Nil	He retired on 3rd July, 1958	Ditto

10. Shri Shamsher Singh, H.No.7960, Ward No. 4, Nai Basti, Ambala City	27-5-58	Ambala	39	F.A.	5,000·00	4,911·00	4,586·00	Nil	No	..	Question does not arise
11. Shri Sarwan Singh, village Singhpura, P.O. Kalwal, tehsil Kharar	24-7-56	Kharar	51	Middle	4,956·00	4,292·00	3,298·00	Nil	No.	..	Ditto
12. Shri Des Raj Gupta, Naraingarh, H. No. 5216, Ward No. 26, Ambala City	9-11-56	Ramgarh at Naraingarh	42	F.A.	2.619·00	3,330·00	2,194·00	Nil	No	...	Ditto
13. Shri Ravel Singh Chandigarh, 7-F, Sector 18-D	28-7-60	Chandigarh	46	M.A.	..	2956·00	3390·00	Nil	No	..	Ditto
14. Shri Amar Singh, Honorary, Sub-Registrar, Rupar, V.&P.O. Behrampur, Zamindar, tehsil Rupar	24-7-56	Rupar	49	Matric	4,992.00	4,283.00	3,075.00	Nil	No	..	Ditto

Simla No Honorary Sub-Registrar have ever been appointed in this district

Kangra No Honorary Sub-Registrar appointed up to 31st December, 1961

Whether any sub-registrars in various tehsils and cities in the State were appointed between 1st January, 1956 and 31st December, 1961 if so, their names with thier full home addresses	*The date and place of appointment of each sub-registrar mentioned in part (a) above*		*The age on the date of appointment of each of the said sub-registrars, his acedemic qualification and the total renumeration excluding T. A. received by each during the years, 1959-60, 1960-61 and 1961-62, respectively*					Total amount received by each of said sub-registrars as T. A. during the period mentioned in part (c) above	Whether the services of any of the said sub-registrars were terminated up to 31st March, 1961 if so, the date thereof and the reasons therefor	If the answer to part (c) above be in the affirmative whether before the termination of service of any of the said sub-registrars charge sheets were given to them ; if not ; the reasons therefor
	Date of appointment	Place	Age	Qualification	1959-60	1960-61	1961-62			
(a)	(b)		(c)					(d)	(e)	(f)
Hoshiarpur			Years		Rs	Rs	Rs			
15. Capt. Nand Singh, village Shalopur, police station Sham Chaurasi, tehsil Hoshiarpur	2-4-56	Hoshiarpur	48	Indian Army Ist Class equivalent to Matric	3,478.92	3,499.67	3,514.17	Nil	..	..
16. Shri Amar Singh Batra, V.&P.O. Garhshankar	14/15-3-56	Garhshankar	53	B.A.	5,000.00	5,000.00	5,000.00	Nil	..	..
17. Shri Lal Chand, V.&P.O. Anandpur Sahib, tehsil Una	16-3-56	Una	59	B.A.	..	..	..	Nil	He retired on 7th December, 1958, at the age of superannuation	Question does not arise

18. Capt. Shamsher Chand, V.&P.O. Bhadsali, tehsil Una	7-12-58	Una	55	Indian Army 1st Class	3,097.62	3,139.92	3,274.92	Nil	No	..	Ditto
19. Shri Ranbir Singh Sahi, Goel Market Ganda Nala, Aloo Sote, Model Town, Jullundur	6-3-56	Dasuya	Not known	Under Matic	3,758.90	4,155.10	3,937.30	Nil	Services terminated on the expiry of his term on 21st March, 1962		Ditto
20. Shri Balbir Singh Paul, son of Achhar Mal, resident of Mukerian, tehsil Dasuya	6-3-56	Mukerian	42	Ditto	3,036.89	3,181.56	3,194.50	Nil	No	..	Ditto
Jullundur											
21. Shri Jai Singh, village Daroli Kalan	6-12-56	Jullundur	60	B.A. Pleader	2,765.52	..	..	Nil	Died	..	Ditto
22. Shri Ishar Dass, V.&P.O. Phillaur	13-5-56	Phillaur	44	Matric	5,175.00	5,045.00	5,010.00	Nil	No.	..	Ditto
23. Shri Ajit Singh, village Salah	5-9-56	Nawan-Shahr	47	B.Sc.	5,140.00	5,152.00	5,110.00	Nil	No	..	Ditto
24. Shri Hazara Singh, village Mehatpur	2-4-56	Nakodar	56	Under Matric	5,025.00	5,043.50	5,020.00	Nil	No	..	Ditto
Ludhiana											
25. Shri Charanjit Singh, V.&P.O. Dhandra, tehsil Ludhiana	5-3-56	Ludhiana	55	Ditto	5,000.00	5,000.00	4,583.00	1959-60 Rs 328.00 1960-61 Rs 260.00 1961-62 Rs 143.00	No	..	Ditto

Whether any sub-registrars in various tehsils and cities in the State were appointed between 1st January, 1956 and 31st December, 1961, if so their names with their full home addresses	*The date and place of appointment of each sub-registrar mentioned in part (a) above*		*The age on the date of appointment of each of the said sub-registrars, his academic qualifications and the total renumeration excluding T.A. received by each during the years 1959-60, 1960-61 and 1961-62, respectively*					Total amount received by each of the said sub-registrars as T.A. during the period mentioned in part (c) above	Whether the services of any of the said sub-registrar were terminated up to 31st March, 1961, if so, the date thereof and the reasons therefor	If the answer to part (c) above be in the affirmative whether before the termination of service of any of the said sub-registrars charge sheets were given to them ; if not, the reasons therefor
	Date of appointment	Place	Age	Qualification	1959-60	1960-61	1961-62			
(a)	(b)		(c)					(d)	(e)	(f)
			Years		Rs	Rs	Rs			
26. Shri Joginder Singh, V.&P.O. Galib Kalan, tehsil Jagraon	22-11-56	Jagraon	52	Matric	5,000·00	4,986·00	3,181·00	1959-60 Rs 15; 1960-61 Rs 25; 1961-62 Rs 25	Services terminated on 21st November, 1961 on expiry of his term	Question does not arise
27. Shri Mohinder Singh, V. &P.O. Khanna	8-2-57	Samrala	42	Matric	5,000·00	5,000·00	1,484·00	1959-60 Rs 50; 1960-61 Rs 48; 1961-62 Rs 53	Services terminated on 8th August, 1961 on expiry of his term	Ditto

8. Shri Amarsarjit Singh, Malaud, district Ludhiana	...	Malaud	Information not available					Services terminated on expiry of his term on 31st March, 1962				Question does not arise
29. Shri Partap Singh Gill, V. &P.O. Ghal Kalan, tehsil Moga	3-12-56	Moga	47	B.A.,LL.B. *ex*-Flight, IAF	5,000·00	5,000·00	5,000·00	Nil	No		...	Ditto
30. Shri Amrik Singh, son of Shri Wasawa Singh, tehsil Zira	4-12-56	Zira	51	Matric	5,000·00	5,000·00	4,427·47	Nil	No		...	Ditto
31. Shri Madan Lal Chug, M.C. and Chairman, Market Committee, Ferozepur	23-11-56	Ferozepur	42	Up to B.A. Standard	5,000·00	4,439·65	5,360·35	Nil	No		...	Ditto
Amritsar												
32. Shri Gurdip Singh, village Lidhar, tehsil Amritsar	14-12-56	Amritsar Tehsil	36	Matric	5,000·00	5,000·00	4,742·00	Nil	No		...	Ditto
33. Shri Hira Singh, village Vain Poin, tehsil Tarn Taran	5-11-56	Tarn Taran	49	Matric	5,000·00	5,000·00	5,000·00	Nil	No		...	Ditto
34. Shri Uttam Singh, village Ram Dass, tehsil Ajnala	6-10-56	Ajnala	41	Matric	4,550·00	4,202·00	2,13[illegible]·00	Nil	No		...	Ditto

Whether any sub-registrars in various tehsils and cities in the State were appointed between 1st January, 1956 and 31st December, 1961 if so their names with their full home addresses	*The date and place of appointment of each sub-registrar mentioned in part (a) above*		*The age on the date of appointment of each of said sub-registrars, his academic qualification and the total remuneration excluding T.A. received by each during the years, 1959-60, 1960-61 and 1961-62, respectively*					Total amount received by each of the said sub-registrars as T.A. during the period mentioned in part (c) above	Whether the services of any of the said sub-registrars were terminated up to 31st March, 1961 if so, the date thereof and the reasons therefor	If the answer to part (c) above be in the affirmative whether before the termination of service of any of the said sub-registrars charge sheets were given to them; if not; the reasons therefor ?
	Date of appointment	Place	Age	Qualification	1959-60	1960-61	1961-62			
(a)	(b)		(c)					(d)	(e)	(f)
			Years		Rs	Rs	Rs			
35. Shri Harcharan Singh, Katra Sher Singh Amritsar	4-5-57	Amritsar City	50	Matric	5,000·00	416·67	..	Nil	Services terminated on 4th May, 1960, on expiry of his term	Question does not arise
36. Shri Faqir Chand, village Vijay Nagar, Batala Road, Amritsar	9-6-60	Ditto	50	Matric	Nil	3,750·00	5,000·00	Nil	No ..	Ditto
Gurdaspur										
37. Shri Parmhans Nath, Municipal Committee, Gurdaspur	4-10-56	Gurdaspur	44	Graduate	He received remuneration of about Rs 5,000 during each of the years, 1959-60, 1960-61 and 1961-62			Nil	No ...	Ditto
38. Shri Satnam Singh Bajwa, Land Lord, Qadian	18-3-56	Batala	40	Matric	He received a remuneration of about Rs 5,000 during each of the years, 1959-60, 1960-61 and 1961-62, subject to the deductions for leave enjoyed by him beyond his title			Nil	Services terminated on the expiry of his term on 18th March, 1962	Ditto

EMBEZZLEMENT AND MISAPPROPRIATION IN CO-OPERATIVE SOCIETIES.

***824. Sardar Kulbir Singh.** Will the Home Minister be pleased to state with reference to the statement enclosed with the reply to starred question No. 190 printed in the list of postponed starred question for 24/4/62 ;—

(a) the date when each complaint was received by the Senior Superintendent of Police, Amritsar and the orders passed there on with the date when such orders were passed,

(b) a copy of each complaint referred to in part (a) above be placed on the Table of the House,

(c) whether the Assistant Registrar was called upon to furnish evidence in cases Nos. 1, 2 and 4 to 9 of the said statement by the Police, if so, the date when he was sent for in each case the statement made by him.

Shri Mohan Lal : a, b and c.

A statement containing the requisite information is laid on the Table of the House.

STATEMENT

	(a) Dy. No. and date of receipt of complaints in the office of S.S.P. Amritsar.	Date of orders passed by S.S.P.
1.	7698-C, dated 14th March, 1960 ..	Sent to S.H.O., Gharinda, on 15th March, 1960
2.	26839-C, dated 5th August, 1960 ..	Sent to D.S.P., Tarn Taran, on 9th August, 1960
3.	42035-C, dated 11th November, 1960	Sent to S.P., Border, on 14th November, 1960
4.	333-C, dated 4th January, 1961 ..	Sent to S.P., Border on 6th January, 1961
5.	2853-C, dated 23rd January, 1961 ..	Sent to S.P., Border, on 31st January 1961
6.	6088-C, dated 16th February, 1961	Sent to D.S.P., Patti on 17th February, 1961
7.	9490-C, dated 13th March, 1961	Sent to D.S.P., Patti, on 28th March, 1961
8.	5704-C, dated 13th February, 1961 ..	Sent to D.S.P., Patti, on 14th February, 1961
9.	6102-C, dated 16th February, 1961	Sent to D.S.P., Patti, on 17th February, 1961

(b) Copies of complaints are placed on the Table of the House.

(c) No. The Assistant Registrar had sent his written reports in respect of cases No. 1, 2 and 4 to 9 of the statement ; as such his personal examination was not required.

Copy of Memo No. 6494/AS, dated 14th March, 1960, from the Assistant Registrar, Co-operative Societies, Amritsar, to the Senior Superintendent, Police, Amritsar.

Subject.—F.I.R. against Shri Phul Chand, son of Shri Nanak Chand, Harijan of village Dande, post office Gharinda, Secretary of the Dande Harijan Leather Co-operative Industrial Society.

Shri Phul Chand, son of Shri Nanak Chand, a resident of village Dande, post office Gharinda, Secretary of the Dande Harijan Co-operative Leather Society, Ltd. has misused the amount of Rs 650 of the above-mentioned society. This amount was entrusted to him to deposit into Government Treasury towards the instalment of Government loan against the Society. He misused this cash balance. He has, therefore, committed a breach of trust. It is, therefore, requested that case under section 409 I.P.C. may kindly be registered against him.

Copy of Endorsement No. 6495/AS, dated 14th March, 1960, by the above office.

Copy to Industrial Inspector, Co-operative Societies, Amritsar, for information and necessary action. He is requested to please afford all facilities to the investigating officer.

Copy of letter No. 19744/*AS, dated* 3rd *August,* 1960, *from the Assistant Registrar, Cooperative Societies, Amritsar to the Senior Superintendent of Police, Amritsar, etc. etc.*

Subject.—Embezzlement of public funds.

In the course of investigation by some officials of the Co-operative Department and later on by the Vigilance Department an amount of Rs 1,507-9-0 was detected to be embezzled by the management of the Tarn Taran, Central Labour and Construction Co-operative Society Ltd., Tarn Taran. The details of the cases as are as under: —

The management of the Tarn Taran L/C Society showed in the cash book an amount of Rs 1,507-9-0 spent on the work at Patti Nallah. The payment is shown in the name of the following labourers: —

1.	Shangara Singh, son of Ujagar Singh ..	Rupees 130 on 25th July, 1958
2.	Sehali, son of Sant Singh ..	Rupees 210 on 12th May, 1958
3.	Sehali, son of Sant Singh ..	Rupees 100 on 7th June, 1958
4.	Fauja Singh, son of Shri Arura Singh ..	Rupees 240 on 20th June, 1958
5.	Shangara Singh, son of Shri Ujagar Singh ..	Rupees 553 on 19th July, 1958
6.	Tara Singh, son of Chanda Singh ..	Rupees 34-9-0 on 19th July, 1958
7.	Sohan Singh, son of Lal Singh ..	Rupees 240 on 19th July, 1958
	Total ..	Rupees 1,507-9-0

The above-mentioned persons have stated that some of them has received the amount shown as paid to them in the payment register. They even deny the affixing of thumb impressions against the payments alleged to have been made to them. However, Fauja Singh at S. No. 4 admits having put this thumb impression, but denies receipt of the amount shown as paid to him. These persons have further stated that the work shown to have been done against their names was not actually done by them. Entries in all these cases regarding the amount, name and earth work have been made by Surjan Singh of village Johal Raju Wala, post office Tharu, then, the Supervisor of the Society. The

payment of amount of Rs 327-9-0 in respect of persons at Serial No. 5, 6 and 7 above has been sown in the Cash Book on 19th July, 1958, by Shri Salig Ram as Cashier and President of the Society, while Rs 700 have been shown adjusted in the advance account of Shri Surjan Singh in the income side, the amount later on was received by Shri Surjan Singh on 21st July, 1958. According to the contention of Shri Surjan Singh it was stated that the whole amount was shown paid by Shri Salig Ram, who was Cashier, President and the General Supervisor of the Society and Rs 700 shown adjusted from his account was a mere books entry to adjust the accounts. In fact he received no amount of Rs 700 on 21st July, 1958.

All these facts lead to the conclusion that actual no work was done by these labourers to whom wages were shown to have been paid as detailed above in the payment register. This leads to the conclusion that this amount has been embezzled, both Shri Salig Ram of Tarn Taran and Shri Surjan Singh of Johal Rajuwala are liable. The former was a cashier and General Supervisor and was supposed to look into the payments and the latter was the man who made the entries.

It is, therefore, requested that a case under section 406/408/420 I.P.C. may kindly be registered and necessary enquiries be made into the matter.

Copy of Memo No. 1930, *dated* 20*th February,* 1962, *from the Assistant Registrar, Co-operative Societies, T.T., Amritsar, to the Senior Superintendent of Police, Amritsar.*

Subject.—F.I.R. against Shri Nazar Singh, son of Kesar Singh, ex-President of the Margind Pura Co-operative Thrift and Credit Society, post office same, tehsil Patti, district Amritsar.

Rupees 723.40 cash in hand of the above society is with the said Ex-President since long. He was served with registered notices by the Inspector, Co-operative Societies, Incharge of the society to deposit the cash in the Central Co-operative Bank Ltd., Branch, Patti and report . The said ex-President has not so far paid the amount to the society nor has deposited in the Central Bank. The cash has been misused by the Ex-President.

It is, therefore, requested that the case may kindly be registered under section 409 of the I.P.C.

Shri Jaggar Singh, Inspector, Co-operative Societies, Bhikhiwind is being directed to render all necessary assistance to the police in the investigation of the case.

Copy of endorsement No. 1931, dated 20th February, 1962, by the Assistant Registrar, Co-operative Societies (T.T), Amritsar.

Copy of the above is forwarded to Shri Jaggar Singh, Inspector Co-operative Societies Bhikhiwind, alongwith whole case, containing ages from—to . He is directed to render all necessary assistance to the police in the investigation of the above case.

Copy of memo No. 3492/*TT, dated* 10*th March,* 1961, *from the Assistant Registrar, Co-operative Societies (T.T) Amritsar , to the Senior Superintendent of Police, Amritsar.*

Subject.—FIR against Shri Surat Singh, son of Shri Gurbax Singh, Goldsmith salesman of the ex-Serviceman Co-operative Societies Ltd., Bhikhiwind, tehsil Patti, district Amritsar, at present village Wan, tehsil Patti, district Amritsar.

The above said person was appointed as salesman of the above said society on 31st October, 1957, for the distribution of Government Fertilizer. He has failed to deposit in the Government Treasury the dues of Rs 10,601 the sale proceeds of the chemical fertilizers.

He has been verbally asked by the Committee members and departmental officers to deposit the sale proceeds. He is intentionally evading to deposit the amount.

Registered notice was also served upon him but the same was returned un-delivered. He is intentionally evading the service of the notice.

The Government attaches the highest priority to the recovery of these dues, which have to be cleared in the 1st week of January, 1961.

It is, therefore, requested to kindly register the case against him. Shri Jaggar Singh, Inspector, Co-operative Societies, Bhikhiwind, is being directed to render all necessary assistance to the Police in the investigation of the case.

Copy of endorsement No. 3493-94/TT, dated 10th March, 1961, by the above office.

Shri Jaggar Singh, Inspector, Co-operative Societies, Bhikhiwind, along with the original case containing eight pages.

Copy of memo No. 2040/*TT*., *dated* 15*th February*, 1961, *from the Assistant Registrar, Co-operaive Societies* (*Tarn Taran*), *Amritsar, to the Senior Superintendent of Police, Amritsar*

Subject.—FIR against Major Singh, son of Shri Kundan Singh, Ex-Cashier of the Taheh Nowshera Co-operative Thrift and Credit Society, post office Margindpura, tehsil Patti, district Amritsar.

Rs 2,700 cash in hand of the above society is with the said-ex-cashier since long. He was served with a registered notice by the Inspector incharge to deposit the amount in the Central Co-operative Bank Ltd., Tarn Taran, Branch Patti,. He has not so far deposited the amount in the C.B. Thus he has misused the cash of the society.

It is, therefore, requested that the case may kindly be registered against him under section 409 I.P.C. Shri Jaggar Singh, Inspector, Co-operative Societies, Bhikhiwind, is being directed to render all necessary assistance to the Police in the investigation of the case.

Copy of endorsement No. 2041/TT, dated 15th February, 1961, by the above office.

Copy to Shri Jaggar Singh, Inspector, Bhikhiwind along with the original case containing 14 pages for necessary action.

Copy of memo No. 839*TT/RK, dated* 20*th January,* 1961 *from the Assistant Registrar, Co-operative Societies, Tarn Taran, to the Senior Superintendent Police, Amritsar.*

Subject.—FIR against Shri Sewa Singh, son of Khem Singh, ex-Secretary of the Lalu Ghuman Co-operative Thrift and Credit Society, village Pandori Hussan, tehsil Tarn Taran.

The above said secretary recovered Rs 10 on 17th July, 1956, Rs 80 and Rs 19 on 4th March, 1958, from Shri Sohan Singh, son of Shri Hakim Singh, Chet Singh, son of Shri Surain Singh and Charan Dass, son of Jora Ram, respectively. He entered this amount in the cash books of the society. He has neither handed over the amount to the Cashier nor deposited in the C.B. Tarn Taran in the account of the society. Thus he has misappropriated the amount.

It is, therefore, requested that the case may kindly be registered and necessary investigation may kindly be made. Shri Harnam Singh, Inspector, Co-operative Societies, Tarn Taran West, is being directed to render all necessary assistance to the Police in the investigation of the case.

Copy of Endorsement No. 840/TT, dated 20th January, 1961, by the above office.

Copy to Shri Harnam Singh, Inspector, Co-operative Societies, Tarn Taran West, along with the original case containing 20 pages for necessary action.

Copy of Memo No. 44/*TT.RK, dated* 2*nd January,* 1961, *from the Assistant Registrar, Co-operative Societies* (*TT.*), *Amritsar to the S.S.P., Amritsar.*

Subject.—FIR against Charan Dass, son of Shri Shambu Nath, caste Brahman, village Jhabal Kalan, tehsil Tarn Taran district Amritsar, ex-Salesmen of the Jhabal Kalan Co-operative Stores (under winding up order).

Shri Charan Dass was appointed salesman of the above store and was authorised to sell the goods on cash out of the cash in hand, Rs 1,969-8-4½, he deposited Rs 200 on 5th October, 1960, in the Central Co-operative Bank Ltd., Tarn Taran. Remaining

amount of Rs 1,769-8-4½, he had not so far paid to the liquidator deposited in the Central Co-operative Bank inspite of repeated requests.

It appears that he has mis-appropriated the amount. It is, therefore, requested that the case may kindly be registered against him. The Inspector, Marketting Co-operative Societies, Amritsar is being directed to render all necessary assistance to the Police in the investigation of the case.

Copy of endorsement No. 45/TT.RK., dated 21st January, 1961, by the above office.

Copy to Inspector Marketing, Amritsar along with the original containing 16 pages for necessary action.

Copy of 338/*TT*/*AS*, *dated 7th November* 1960 *from the Assistant Registrar(T.T) Co-operative Societies, Amritsar, to the Senior Superintendent of Police, Amritsar.*

Subject.—FIR against Shri Didar Singh, President of the Jhabal Kalan Multi-purpose Society.

The President (Shri Didar Singh) of the Jhabal Co-operative Multipurpose Soci[illegible] not producing the record to the Inspecting Officer. He was asked by Inspector, Co-op[illegible]tive Societies, Tarn Taran West,—*vide* his office letter No. 1080, dated 9th July, 1960 and 1249, dated 23rd August, 1960, to produce the record on 12th July, 1960 and [illegible] September, 1960 respectively, but he failed to produce the same. Shri Didar Singh even committed in writing that he will produce the record to the Inspector, Co-operative Societies, Tarn Taran West, on 13th September, 1960, but he did not fulfil his promise.

It is, therefore, requested that a case may kindly be registered aginst Didar Singh and steps taken to make him produce books of the society to the Inspector, Co-operative Societies, Tarn Taran West, immediately.

Copy of Memo No. 2003, *dated* 15*th February* 1961, *from the Assistant Registrar, Co-operative Societies*(*TT*)., *Amritsar, to the Senior Superintendent of Police, Amritsar.*

Subject.—FIR. against Shri Hans Raj, son of Shri Kanshi Ram, resident of Bhikhiwind, Adda, ex-Liquidator of the Mari Megha Cs, Singh Pura C/F, Dhun Cs U.W.O. Societies, tehsil Patti, district Amritsar.

The books of the above mentioned societies are with Shri Hans Raj, ex-Liquidator since long. He was asked to hand over the charge of these societies to Shri Gurnam Singh newly appointed Liquidator *vide* Inspector's office letter No. 84/61, 85/61, dated 9th January, 1961, but he turned a deaf ear. Again Shri Gurnam Singh, Liquidator and S.I. Incharge of these societies asked him to hand over the charge of the societies but he refused.

It is, therefore, requested that the case may please be registered under sectio[illegible] I.P.C.

Shri Jaggar Singh, Inspector, Co-operative Societies, Bhikhiwind, is being dir[illegible]d to render all necessary assistance to the Police in the investigation of the case.

Copy of endorsement No. 2004, dated 15th February, 1962, by the Assistant R[illegible]s-trar, Co-operative Societies (TT.), Amritsar.

Copy of the above is forwarded to Shri Jaggar Singh, Inspector, Co-o[illegible]ve Societies, Bhikhiwind, along with the whole case containing pages from.

17590 PVS— —8-27-62—C.P. and S. Pb., Chandigarh.